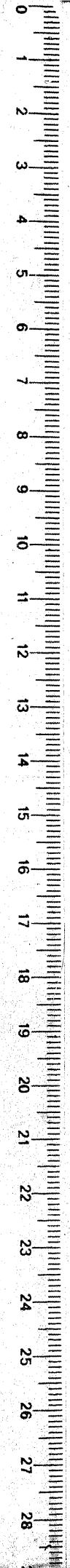
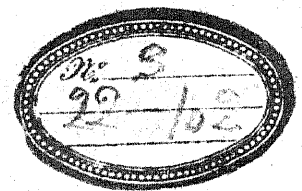

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF CHICAGO
DATE 1
NO. 13
152

13

no alio tunc
et in no potest
an ponere ab
hinc per locum
et
per rationem
sub a form
et quia de h
q no e rona

ponem quere
tunc quatu
et no ut huc
in pnti

2 400 40 Safra MADE IN SPAIN

De Collegio de la Compañia de Jesus de Granada

R. 2402 B^e

CHRISTIANAE PARAENESIS,

siue

DE RECTA IN DEVM FIDE
LIBRI SEPTEM,

Ad Philippum Catholicum Regem.

In quibus orthodoxæ fidei origines & causæ proponuntur, ac simul eius excolendæ, nutriendæ,
& propagandæ ratio quàm aptissima traditur; atque uniuersa, quæ eam pertentare solent,
infidelium aut hæreticorum, nostræ præsertim memoriæ,
argumenta, & rationes proteruntur.

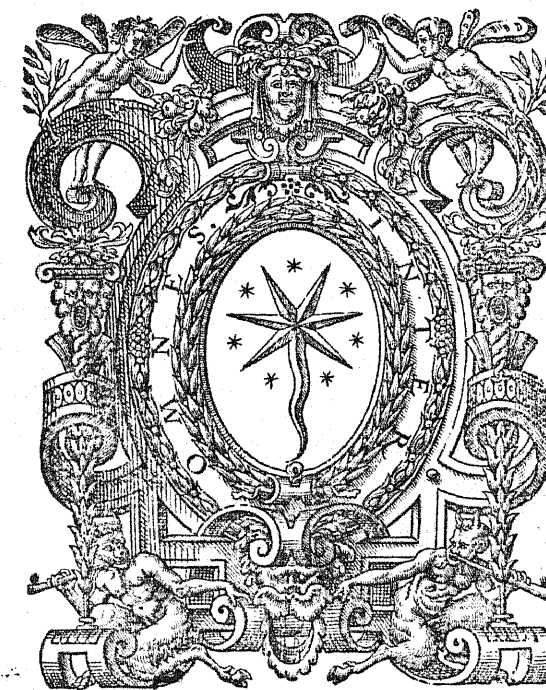
F. MICHAËLE MEDINA HISPANO,

Ordin. minorum, regularis obseruantia, sacrae Theologiae magistro,

Atque eiusdem Catholici Regis in Synodo Tridentina Theologo præclariss. AVCTORE.

*Accesserunt rerum, & uerborum memorabilium, & sacrae scripturae locorum, quæ explicantur,
Scriptorum etiam, quorum testimoniis auctor utitur, aut quorum sententias refellit,
cum omnium librorum Periochis, Indices locupletissimi.*

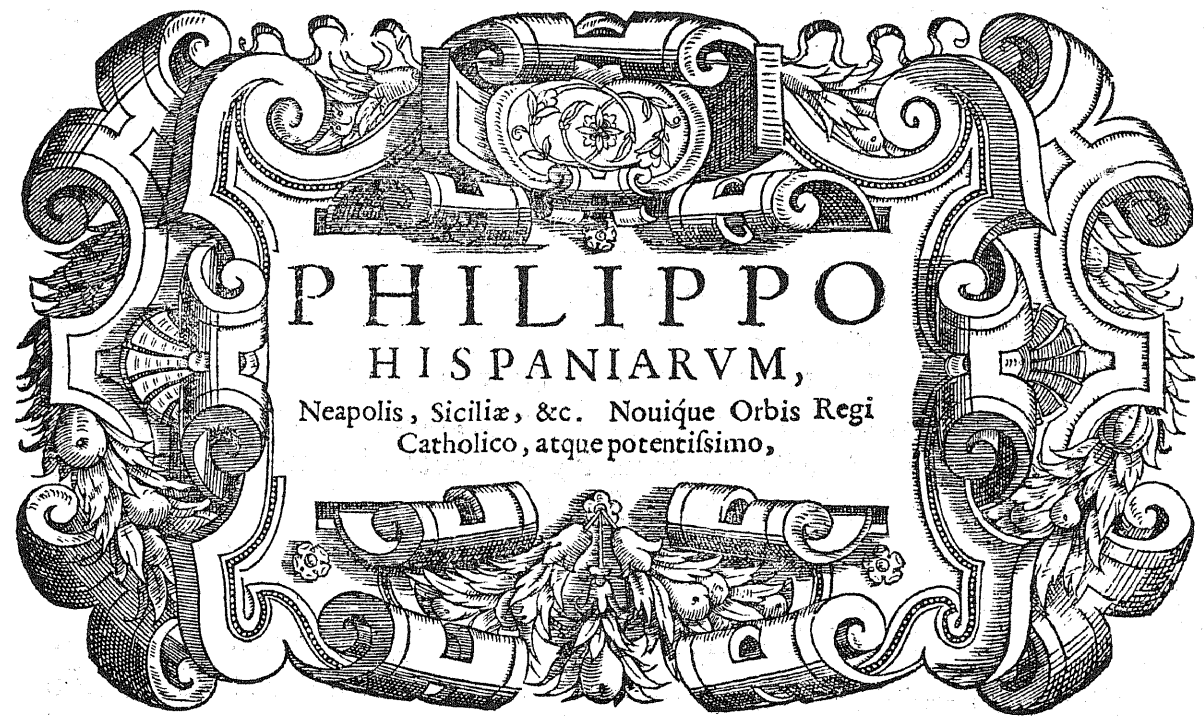
Cum

priuilegio.

Venetis, ex Officina Iordani Zileti, 1564.

Priusquàm hoc opus prælo subiiceretur, lectum, in examen & disquisitionem uocatum, ac comprobatum fuit, primùm à Reuerendiss. P. F. Francisco Zamora ordin. Minorum regularis obseruantiaè generali ministro, mox ab hæreticæ prauitatis Inquisitore Veneto, postremò ab illustrissimo reipub. Venetiarum senatu.

F. Michaël Medina Hispanus S. P. D.

ET SI omnes mortales naturæ quadam lege, atq; impulsione, Rex CATHOLICE PHILIPPE, suos Principes tanquam reipub. cuius sunt membra, ductores atque protectores diligant, & uenerentur, summoque studio atque honoribus prosequantur: illis tamen nunquam par gratia & amor rependi potest, qui non modò iustitiæ, & æquitati, quibus hominum ciuitates utcunque in hac uita mortali constare solent, sed religioni quoque, & iis, quæ ad alterius uitæ rationem ineundam pertinent, promouendis, perfecta animi constantia, & infracta uirtute, semper inuigilant. Nam si pacis, & humanæ fœlicitatis, quæ per uitæ ciuilis rectam administrationem uix tandem obtinentur amor, atque consecutio, ita homines obstringunt, ut tam sacrosanctum pro suis Principibus, quàm pro patria, charisque pignoribus cadere iudicent, quid, per Deum immortalem, iis principibus debere nos arbitrabimur, quibus auctoribus æternæ fœlicitatis, quæ rectæ ac ueræ Religionis est præmium, possessio obtingit? Numerantur in priori genere ab Ethnicis scriptoribus, prophanarum rerum publicarum rectores permulti, Cyrus, Alexander, Romulus, Numa, Africanus, Augustus, Lycurgus, Solon, a ij Agesilaus,

Epistola

Agessilaus, Codrus, & alij : sed te in secundo ordine, iis Ecclesiastica reip. difficillimis temporibus, post Constantinos, Valentinianos, Theodosios, Carolos magnos; immo (quod nos tui Hispani non in parua foelicitatis nostrae parte reponimus) post Ræcaredos, Sisibutos, Alphonsos, Fernandos, maiores tuos, aut (quod est iis multo recentius) post illud admirandum Imperatoriae uirtutis, ac Religionis exemplar **CAROLVM V.** patrem tuum, cui non tam imperio, ac potentia, quam animi magnitudine, ac eiusdem religionis studio successisti, Ecclesiasticae historiae recensent. Quis enim, uel ex iis, qui ubicunque terrarum, fidei sinceritatem diligunt, adeo sit durus, & agrestis, qui tibi omnium Christiani orbis Regum potentissimo, & Christianissimo, non plurimum iis temporibus se debere ingenuè fateatur, cum te, non modo nomine, quod ante ferè mille annos, tuis maioribus Regibus nostris tributum, cum ipsa uerae religionis confessione, hæreditario iure suscepisti, sed inuiolabili animi proposito, & inuicta potentia, fidem ueterem catholicam que profiteri uideat? cum te non modo **CHRISTI** hostium infidelium, sed sinceræ, ac uerae fidei peruerforum hæreticorum, terrorem animaduertat? cum te sanctam **CHRISTI** sponsam, non modo externo aduersariorum impetu, sed domestico quoque dissidio nutabundam & penè labascentem, incredibili officio sustentantem animo repetat? cum demum foelicissimo tuo imperio non in angulo Orbis posito, sed per uniuersam Europam penè potentissimas prouincias, Hispanias, Gallias, Germaniam, Italiam; immo uerò & Africam, nouumq; Orbem, latissimè producto, in tam ingenti Ecclesiasticae persecutionis turbine, sibi tutissimum suffugium asylumq; superesse sentiat? Quod si hoc ita se habet, quantum tibi amorem, studiumq; debemus, qui tuis legibus uiuimus? qui tuo imperio gloriamur? qui te duce ac Rege non solum **CHRISTI** hostes, ueraeque religionis corruptores non formidamus, sed illis terrorem, & pauorem ubicunque gentium, ac terrarum incutimus? Quantum tibi debemus, qui non communi illa amoris, & studij ratione, quam reliquis omnibus sinceræ pietatis amatoribus impendis, sed peculiari alia, atque filiali gaudemus? qui tua illa ingenita dulcedine, qua uel ipsum Titum imperij Romani principem, non tam naturæ tuæ mansuetudine, quam recta animi institutione, conquisita, superasti; dum eam potissimum esse Regis, Christiani præsertim, ornamentum, tibi iure persuasisti, perfruimur? Nam quemadmodum optimus ille Princeps, quem merito delicias generis humani ueteres uocitauerunt, apud se statuerat, non oportere quenquam à sermone Principis

Nuncupatoria.

cipis tristem discedere, ita tu quoque in tanta, immo uerò in maiori gentium, ac prouinciarum administratione constitutus, neminem unquam à tuo colloquio moestum, aut sine spe dimittis. Quantum (inquam) tibi debemus, qui in tanta reipub. Christianæ perturbatione, qua nobilissimæ quoque prouinciæ, partim externo, partim domestico dissidio penè corruerunt, in altissima pace, ac summa uitæ tranquillitate securi degimus, adeo ut nos omnium mortalium hoc sæculo foelicissimos, cunctæ Christianæ nationes, ac gentes deprædicent, qui aliis in hoc mundi senio foedè tumultuantibus, Euangelico ocio, ut olim sub Salomonico imperio Israëliticus populus, diffluamus? Iustitiam, quam in tot gentium, ac prouinciarum toto ferè Orbe diffitarum populis conseruas, qua nulli quantumcunque potenti, ac diuiti innocentiam quantumuis imbellem, & inermem, unquam lædere permittitur, commemorare non est opus; nam eam, nisi eorum sæculorum, quæ tamen aurea ueteres uocitare solent, calamitates, & peccandi licentia diligenter ad memoriam reuocentur, quemadmodum & in reliquis humanis rebus, in quibus semper præsentia contemni solent, accidere uidemus, satis cognitum iri non arbitror. Magnificentiam tuam, & uerè regiam liberalitatem, non modo tui Hispani sentimus, uerum & penè totius Christiani Orbis proceres, tum sacri, tum prophani, qui Catholicae religionis amore, atque studio tenentur, effusissimè commendant. Nam clementiam tuam & in condonandis acceptis iniuriis, animi magnitudinem; cum tamen ingentium copiarum apparatus, & diuitiarum, quæ belli nerui esse solent, ferè inexhausti thesauri, tibi, cui & hic, & alter Orbis in hac parte seruit, abundantissimè suppeterent, potentissimæ Europæ prouinciæ, quibus non mediocribus alioqui rationibus laceffitus, Christiano peccatore pepercisti, referant. Illud sanè, si non huic nostro sæculo admirabile erit, apud posteritatem tamen in tua maxima laude reponendum est, quod cum omnium Principum sis potentissimus, & qui non modo iure belli, quod tibi non cõtemnendis titulis, in non paucas prouincias accessit, sed etiam cum summa Religionis laude, atque commendatione easdem fortasse occupare potuisses, ne tamen Christiano sanguine, præsertim uerò catholico, quem etiam profundi necesse erat, sordesceres, & in tanta rerum Christianarum angustia, **CHRISTI** Ecclesiæ undique afflictæ, insultare uiderere, post illustrissimos triumphos, Christianarum prouinciarum pacem, ac tranquillitatem humanæ ambitioni, & avaritiæ prætulisti: quas tamen nonnulli ex iis, qui ueteri memoria summis laudibus commendantur, minoribus multo

Suetonius
in Tito.

In Conci-
lio Tolé-
tan. III.

Epistola

quàm iisce titulis ornarunt . Verùm hæc , quæ tamen in omni rerum, ac temporum memoria sunt futura præclarissima , si ad summum illud conseruandæ, ac propugnandæ ueteris, & Ecclesiasticæ fidei studium, quo in uniuerso tuo imperio, nec aditum quidem eius corruptoribus permisisti, conferantur, parua fortasse uidebuntur : nec immerito. reliqua enim omnia, & a reliquis principibus præstari posse, quis fortasse contendet; hoc tuum esse, tibi'que uni hanc laudem deberi, nullus iure negare poterit . Sunt (fateor) Principes non pauci, qui inter hæreticorum hominum phalanges, & consuetudines, quasi lilia inter spinas, ab hæreticæ doctrinæ contagione (quod profecto longè præclarissimum esse arbitror) sese mundos asseruauerint, uerùm tu solus non modò animum, sed amplissimas quoq; gentes, quibus imperas, efficacissimis remediis, ita ab hac peste incolumes seruasti, ut in eis nec doctiores quidè homines, quibus tamen, tua ætate ob ingentia uirtutis præmia sunt refertissimæ, eorum phanatica deliria, qui nunc Ecclesiasticæ doctrinæ obstrepere diuinitus permittuntur, uel à longe cognouerint . In summa, te Principe, te Rege, in ea fidei sinceritate uiuimus, qua nulla maior, in omni Christianorum memoria desiderari potuisset . Nam quid ego tuum apud barbaras alterius Orbis nationes, amplissimâsque prouincias per Euangelicos ministros, quorum exercitus ingentes, non sine summis expensis illuc quotidie mittis, propaganda excolendâque eadem Religione, studium diligentiamque dicam ? Aut quorsum in amputandis in tua repub. peccatis, iis præsertim, quæ in Deum ipsamque religionem patrari solent, hæresi, atque blasphemia, affirmandis'que tuorum hominum, ad Christianæ uitæ regulam atque amussim, moribus, tuam solertiam, infatigabilemque sollicitudinem referre opus est ? Iam quanto Dei timore in eiusdem religionis administris, id est Pastoribus, præficiendis, quo iure iam à multa Christianorum sæculorum memoria, post maiores tuos reges nostros uteris, agaris, & si ego hîc tacuero, illustrissimum hoc Tridentinum Concilium, ex omnibus penè Christianis prouinciis coactum, sua sponte prædicabit . deprehenderunt in eis profecto præter solidam eruditionem, & integram fidem, infractum in æmulanda antiqua illa priorum patrum uirtute Pastoralî, animorum uigorem, in te autem quantam, & promouendæ Christianæ religionis, & munerandæ uirtutis & sapientiæ, rationem habeas, planè cognouerunt.

HÆC atq; alia eximia Regalium uirtutum tuarum ornamenta, quibus nunc præluces, præcipuè uerò summum religionis studium, tuendæque

In Conci-
lio Tolet.
XIIII.
Can. 6. et
dist. 63.
c. Cum lō
gè lateq;

Nuncupatoria.

dæ'que Ecclesiasticæ fidei amor, apud me obtinuerunt, ut hosce commentarios, quos DE RECTA IN DEVM FIDE, iis diebus scripseram, ad te darem, Catholicæq; Maiestati tuæ consecrarem . nec enim aut illis aptiorem patronum Catholico rege, & eo quidem fidei, quæ in eis propugnatur, studiosissimo, inueniri posse existimaui; neque te aliquod quantumuis preciosum munus dignius cogitare potui, eo, in quo Catholicæ religionis, à qua tu Catholicus diceris, ueritas asseritur . Quæ uerò me ad scribendum in tanta doctissimorum hominum frequentia, qui modo apud uarias Christianorum prouincias, cum aperto triumpho, pro Ecclesiastica religione decertant, rationes impulerint, iam accipe . Adhortabatur me difficillimorum temporum, in quæ incidimus, conditio : nam cum tot habeat recta fides aduersarios, oportere mihi persuasi, & è re Christiana maximè fore credidi, si omnes etiam præter necessitatem, scripto animum erga eandem religionem proderemus . Adhortabatur deinde me suscepti officij Theologici ratio, quod Maiestas tua mihi in hoc sancto Concilio Trident. inter uiros doctos, non sine multa regia liberalitate demandauerat . Quid enim etiam ij, qui uel unum tantum talentum accepimus, id est, qui exiguam, & aridam eruditionis suppellectilem, nulla sanctitatis imagine decoratam fortiti sumus, non cessationis meritò arguamur, si in tanta Catholicæ religionis angustia, si in tanta Ecclesiæ pressura, in tanto tentationum turbine, in tanta aduersariorum scribendi licentia, qua nec maior, nec fecundior fuit unquam, compressis manibus, ociosi sedeamus ? Aut cur non æquo iure hæreticis hominibus conuiuere uidebimur, si in hoc acerrimo Ecclesiastico conflictu, operas nostras uniuersi etiam gregarij milites eidem Ecclesiæ non fideliter præstemus ? Inuitabar deinde tum ueterum, tum multorum recentium Theologorum exemplis, qui uel nunc, uel olim, aut infidelium, aut hæreticorum, impetus cum ingenti posteritatis applausu, atq; pietatis promotione representant; non tam quid dicendo possent, quàm quantum eorum opera utilis Christianæ reipub. foret, attendentes . Hæc igitur cum mecum ipse constituisset, cœpissetq; animo reputare, uniuersas religionis partes, quæ nostra, uel præcedenti memoria ab eiusdem religionis aduersariis in controuersiam uocatae sunt, satis doctè à multis fuisse pertractatas, non de parte aliqua, sed de tota ipsa religione, & Christiana doctrina tractationem suscipiendam fore, mihi ipsi multis rationibus persuasi . Primò quidem quòd hic locus desertus esset, nec factis uel à ueteribus, uel à recentioribus, dum in singulares controuersias

lias

Epistola

fias, totas operas collocant, excultus uideretur. Cum enim ueteri memoria, priores illi Ecclesiastici patres, uel aduersus gentes, uel aduersus Iudæos, uel demum aduersus hæreticos, nonnullos libros dederint, quibus eorundem ineptias, atque absurda dogmata, digno Marte confutarent, nemo tamen eorum (quod sciam) nostræ religionis fundamenta ita statuit, ut ad infirmiores Christianos adhuc Diabolicæ tentationis aditus non relinqueretur: quod profecto ego, si non assequor, tota tamen animi intentione præstare conatus sum. Est autem longè aliud, aliena confundere, quàm nostra statuere, quod

*lib. de uir.
lib. 1.*

in Lactantio Firmiano Hieronymus adnotauit: & fit plerunque, ut ij, qui aliarum superstitionum insanias, acutissimis rationibus nouerunt confodere, in Christianæ tamen religionis fide sint infirmissimi. Occurrebat deinde, quanta esset nostrorum temporum infœlicitas, quantumque eidem cladem, fides, non modò per hæreses, & schismata, sed (qui multò est hæresibus pestilentior) atheismum accepisset, dum multi, nec uerò ij uulgares, aut triuiales homines, non tam de parte aliqua religionis, quàm de uniuersa ipsa religione Christiana, dubitare incipiunt, qui fructus semper ab hæresibus progerminauit.

1021.

Nam cum imbecilliores, fidem tot tantisque sententiarum & opinionum portentis, susque deque iactari uident, nullamque earum tam effedementem, & absurdam, quæ non suos quoque statim patronos, atque propugnatores inueniat; cum (inquam) uident, nihil esse tam solidum, nihilque tam sacrosanctum, quod quorundam hominum sacrilega & execrabilis impudentia non aggrediatur, uniuersas continuo de religione sententias contemnere incipiunt, & quod est deplorandum, in totius fidei, si non abiurationem, languorem tamen, ac teporem subinde incidere. Quæ res utinam nostra memoria non in quibusdam prouinciis adeo inualuisset, ut cum sancto Propheta Ioële ciulare meritò non possemus, Residuum erucæ comedit locusta; & residuum locustæ comedit brucus, & residuum bruci comedit rubigo. Absumpserunt Ecclesiastica segetis ingentem partem, peccata, quæ quasi erucæ quædam, bonorum operum uirorem arrodentes; hominesque cum ipsa fidei religione horreo cœlesti subtrahentes, eosdem, quasi aridas & inutiles paleas, in æterni ignis nutrimentum disponunt. Absumpserunt (heu) non paruam partem locustæ, id est, infidelium hominum Christiisque hostium exercitus, qui quasi locustæ quædam terribiles, non hanc, aut illam spicam, ut erucæ, sed totam eam segetis dominicæ portionem, quam postulante iustitia, aut nostra memoria, aut olim, tanquam diuini furoris instrumenta, per-

uagari

Nuncupatoria.

uagari permiffæ sunt, id est, Asiam, Africam, bonamque Europæ partem, arrosus etiam fidei radicibus, ne amplius seges emergeret, penitus deuastarunt. Sed quemadmodum erucæ, id est peccata, locustæ, id est, hostilis expeditio, ita quoque hostili expeditioni, domesticæ fidei seditiones, quas hæreses uocamus, quasque bruci mihi in hac parte significare uidentur, quasi in CHRISTI Ecclesiæ demolitionem coniurata, suppetias attulerunt. Neque uerò hoc triplici aggressu satis habuit malus ille homo, qui agro Dominico reæ fidei semente confito, superseminauit zizaniam (is est Satanas perpetuus Ecclesiæ aduersarius) ni etiam per philosophiam & inanem fallaciam, à simplicitate, quæ est in CHRISTO IESU, in falsam quandam imaginem sapientiæ, ut olim sub Ecclesiæ initia, multos nunc quoque præcipites detruderet. Hic autem diabolicus insultus, aptissimè mihi à sancto Propheta, rubiginis nomine denotari uidetur, quòd quemadmodum rubigo ferrum quoque, quod inuaserit absumit, & in puluerem tandem conuertit, ita impietas, etiam sapientissimos quosque, præsertim, qui se non tam Christianos quàm philosophos haberi cupiunt, frequenter deuastat, atque è cœlesti illa fidei meditatione, in terrestres & brutos affectus proinde deturbat. nullum enim hominum genus tam huic pesti subiectum est, quàm ij, qui Christianæ religionis, & Euangelicæ doctrinæ sinceritatem fastidientes, prophanorum hominum sapientiam admirantur.

*Matt. 13
Coloss. 2
2. cor. 11*

IN HVNC itaque scopum, pro uirili mea, totos neruos uniuerso hoc opere intendere statui, ut rationem aliquam confirmandi Christianos homines in Euangelicæ legis amore; cunctasque diaboli artes, quibus plerunque imbecilliores malè habent, eludendi superandique exhiberem. Quoniam uerò Christianæ religionis quacunque fide, homo non satis habet ad salutem, nisi ueram, ac sinceram, quam Apostolici uiri Ecclesiam docuerunt, amplectatur, omni Christianorum hominum ordini præcepta quædam ueræ fidei conseruandæ tradidimus, quibus eandem, & secum inuiolatam retinere, & ueram à falsa discernere, ac distinguere facillè queat. In qua parte, si quod ego Christianæ reipub. officium præsto, tuum erit REX CATHOLICE, id ea benignitate, qua soles, amplecti, & eo fauore, ac gratia prosequi, quibus reliqua tuorum munuscula, quæ non tam eorum dignitate, quàm offerentium animo semper pro tua regia magnitudine metiris. Enimuerò id ego non sine maiorum nostrorum illustribus exemplis audeo: nam ut Quadrati Aposto-

b
lorum

Epist. Nuncupatoria.

lorum discipuli, & Aristidis Atheniensis, Christianorum philosophorum, ad Adrianum Imperatorem, & Athenagoræ ad Marcum Aurelium Antoninum & Commodum Romanos principes, qui tamen neque Christiani neque Catholicæ religionis propugnatores, ut tua Maiestas erant, exempla prætermittamus, dedit ad Gratianum Imperatorem Ambrosius de Recta fide libros, & ad Theodosium iuniorum Cyrillus Alexandrinus Patriarcha, eodem nomine, de Recta in Deum fide. Quod si ego iis, neq; uitæ sanctitate, neq; religionis zelo, neq; dignitate, ullo pacto sum conferendus, tua tamen benignitas, & clementia efficiet, ut meus labor, atque animus boni consulari. Vale Trident. VI. Cal. Septemb. M D L X I I I.

CATALOGVS AVCTORVM, qui in his libris citantur.

Abbas Joachim
Abdias Babylo-
nius
Aelius Spart.
Aelianus
Aemilius Probus

Aëtius
Albategni
Albertus Magnus, uel Alemanus
Albertus Pighius
Albuhazzan.
Alexander Achillinus
Alexander de Ales
Alexander Constant. Patriarch.
Alexander Aphrod.
Alfagranus
Algazel
Alpetragus
Alphonfus Castrus
Alphonfus rex Castellæ
Alphonfus Tostatus
S. Ambrosius
Ambrosius Caterinus
Amianus Marcellinus
Ammonius Alexandrinus
Andreas Catan. Imol.
Andreas Vega
Andreas Fricius Madren.
Angelus Politianus
Anaximander
Anselmus Cantuariens.
Antonius Corduben.
Antonius Parmen.
Antoninus Florentinus
Apollonius Episc.
Apollonius alter
Aprigius Pacensis
Apuleius
Archelaus philos.
Archidiaconus
Aristoteles
Arnobius
Arthemidorus Ephesius
Athanasius
Athenæus

Auerroës
S. Augustinus
Augustinus Steuchus Eugubinus
Auicbron
Auicenna
Azarches
Aurelius Victor.

Basiliius
Baptista Egnatius
Barthol. Mirand.
Beda
Bernardinus Bustus
Bernardinus Senensis
Bernardus
Berofus
Bessarion Cardin.
Boëthius Sequeris.
S. Bonauentura.

Cæsarius monachus Ci-
sterciensis
Caietanus
Callistratus Iuricons.
Cassandrus
Cassiodorus
Centuriarum compilatores
Chrystippus philosophus
Chrysofostomus
Claudius Guilandus
Claudius Apollinaris
Claudius Ptolemeus
Claudianus
Clemens Romanus
Clemens Alexandrinus
Cælius Calcagninus
Columella
Concilia
Constantinus
Conradus Lycosthenes
Cornelius Tacitus
Cornelius Celsus
Crates Thebanus
Cratinus comicus
Cratippus philosophus

Cyprianus
Cyrillus Alexandr.

Damasenus
Demetr. Phaler.
Dicaarchus Peripateticus
Diocles Alexandr.
Diogenes Laërtius
Dion Cassius
Dionysius Areopag.
Dominicus Sotus
Durandus.

Ennius
Epiphanius
Eudoxus Gnidius
Erasmus
Euodius Episc. Aphricanus
Eusebius Pamphil.
Eusebius Pont. Rom.
Euthim. Zigaben.
Eutropius.

Faber Stapulensis
Federicus Staphileus
Fenestella
Fl. Vopiscus
S. Franciscus
Franciscus Torrensis
Franciscus Picus Mirandulanus.

Gabriel Biel
Galenus
Galeotus Martius
Gaineyrus
Gellius
Gelasius Pontifex
Glossa ordinaria
Gratianus
S. Gregorius Pont.
Grego. Nazianzenus
Gregorius Nissenus
Guillelmus à S. Clodoaldo.

HIERONYMI MAGII
 ANGLARENSIS
 IN MICHAËLIS MEDINAE
 Theologi, ac Philosophi præclarissimi libros,

Ad M. & nobiliss. uirum Aloysium Contarenum.

I quam uberem Ecclesiasticorum scriptorum prouentum nostra hæc tulit ætas, ALOYSI CONTARENE uir nobilissime, atque humanissime, libros etiam, quibus iam pene obruimur, tam doctos dedisset; haud profecto ullo posthac tempore timendum esset, reuiuua opinionum superioribus sæculis conuulsarum portenta, atque innumera antiqui hostis uasframenta, sanctæ CHRISTI Ecclesiæ, ultra quicquam esse detrimenti allatura. Verum quia docti pariter atque indocti, ne dicam delirantes; ad scribendum accedimus, magnisque & serijs rebus criticorum censuram, & Aristarchi obelos contemnentem manum admolimur, illud dolore maximo prosequendum usu uenit, ut quidam scriptionibus suis, S. R. E. hostibus non resipiscendi ansam, quod consilium erat, sed ridendi potius, & ad quas errorum tempestate delati sunt opiniones, tanquam ad scopulos adhærendi, omnino præbere uideantur. Neque hic mali modus est, sed prorsus efficitur, ut qui tanquam crudi noxijs humores in humano corpore quiete & somno concoquebantur, mox uexati, ex agitatione ipsa, molestia detrimentoque nos afficiant, atque in uirus magno nostro malo euadant. Quod uerum esse, rebus non fictis sed factis, ut faciliè demonstrari potest, ita hoc loco apertius commemorasse, est minime necessarium. Horum uicem, non sine pia quadam indignatione dolens MICHAEL MEDINA Hispanus, Regius in sacra Tridentina Synodo Theologus, qui cum exacta scientiarum omnium cognitione multam pietas-

tem

Hier. Magij præfatio.

tem coniunxit, rebus penè afflictis, antiquorum Ecclesiæ procerum exemplo permotus, egregiam Christianæ reipub. nauauit operam; & præter multa, quæ in augusta patrum eruditissimorum corona, reconditæ doctrinæ uirtutisque planè singularis monumenta dedit, & reliquit, DE RECTA IN DEVM FIDE libros XIIII. si qui alij ante hac unquam editi sunt, maximè frugiferos, quorum hic prior tomus est, conscripsit. In quibus contra uim omnem hæreticorum, & quæ mentem subire possunt de fide dubitationes, nobis præsidij multum positum esse, citra dubium uideatur. Argumentum quidem immensè atque abditè operis fuit, utpote quod à primis religionis rudimentis, & cunabulis, ex uetustissimis innumerisque omnis generis scriptorum monumentis, ac antiquorum erroribus penitus excussis, repetatur, & in quo pro rei, auctorisque dignitate pertractando, labor immensus, & per atrox certamen, anceps propositum fuit discrimen: uerum utilitas, tot superatis difficultatibus, tædijs deuoratis, & laboribus exantlatis, propè inæstimabilis emerfit. Vir siquidem eruditissimus, & antiquis Christianæ Ecclesiæ Theologorum Coryphæis meritò comparandus, nihil omnino prætermisit, quod ad orthodoxam fidem fulciendam, comprobandamque, & à multorum calumniis uindicandam ac tegendam, facere possit: adeò ut his, quæ sparsim erant mandata literis, quæque ille ex suo inexhausto penore deprompsit, in suas sedes congrua distributione collatis, omnium nobis & posteritati librorum & Theologorum, quantum ad huiusmodi disputationes attinet, instar futurus sit: nec multum dolendum uideatur, priorum sæculorum negligentia, uel hæreticorum inuidia potius & sacrilegio, quorundam intercidiisse uolumina, quæ, tot Christiano gregi offusis erroribus, nobis usui, ac præsidio esse poterant. Quamobrem facile adducor ut credam, Prouidentia dono uirum hunc maximum, his infœlicissimis temporibus, tanquam nouum quendam Theologiæ Herculem esse datum, qui cum perniciosis de fide opinionibus & monstris congregaretur. Equidem his libris legendis, rerum mira ubertate, multiplicique ac salubri eruditione ita sum delectatus, ut illud affirmare ausim, uix alios esse, è quibus hac tempestate maiorem & uoluptatem, & utilitatem sibi lector possit depromere. Nemo siquidem in hanc rem tantum unquam animi (quod aliorum pace sit dictum) cupiditatis, uigiliarum & operæ posuit; aut rem Ecclesiasticam tam foelici numine promouit. Quo fit ut bonas horas in his collocasse me non poeniteat; quin in huiusmodi studijs, ad quæ libenter cum aliquid ocij nancisci contigerit, diuerto, me non parum profecisse sentiam, atque ultro fatear. Ea de causa haudquaquam mihi committendum esse duxi, ut pro sorte non modica, quam ex his libris percepi, aliquam usuram properata opera, cum aliò professionis lege abducerer, non redderem.

Marginæ

Hier. Magij præfatio.

Marginea igitur scholia, quibus oportuit locis adscripti, ac in ipso statim uestibulo, singulorum librorum περιόχαις in Christianam lectoris gratiam posui, ut ille primo aspectu, quibus de rebus uniuerso opere agatur, facile percipiat, & à quodam quasi mystagogo ductus, contemplatione multò iucundiore perfruatur. Hæc autem, quantulacunque sint, ad te, uir nobilissime, mittenda esse duxi, tum ut mei erga te studij, & obseruantie, dum maiora nominis tui æternitati molior, argumenta aliqua præ me ferrem (tibi enim plurimum debeo quòd me arctiore quadam beneuolentia pro tua incredibili humanitate complectaris) tum ut tibi in hæc studia incumbenti rem gratam facerem, & aliqua parte prodessem. Mirum nanque est quantum huiusmodi scriptorum lectione animum tuum oblectare consueueris, quòd non tam belli opibus, quam probatæ religionis relictis persuasionibus in mores receptis, respublicas conseruari, & magna accipere incrementa intelligas. Itaque cum artes omnes & facultates, quæ ad res bellicas rectè administrandas magna præstant adiumenta, fœliciter hauseris, probè quidem, & sapienter nunc agis, dum quicquid temporis ex publicis occupationibus superest, id omne studijs huiusmodi tribuis. In quibus si tanta animi alacritate, quanta accessisti, perstiteris, fore uideo, ut qui ista ætate iam **CONTARENÆ** familiæ celebrem ex antiquitate & rebus præclarissimis gestis gloriã non parua dignitatis accessione cumulas, breui ad patrum utriusque, **GASPARI** scilicet **CONTARENI**, Cardinalis amplissimi summiq; Theologi & Philosophi, quem nutanti Ecclesiæ immatura morte præreptum adhuc boni omnes lugent; & **THOMÆ** exercituum Imperatoris maximè illustris Diuicq; Marci Procuratoris, quibus ut aliis multis urbs hæc inlyta censetur, laudem proximè sis accessurus. Sed iam horum librorum Periochas, & ichnographiam accipe.

Periocha

HIERONYMI MAGII ANGLARENENSIS

in singulos libros Periochæ.

IN LIBRVM PRIMVM.

V' M hîc omnis disputatio de Orthodoxa fide futura sit, auctor Primo libro fidei definitionem proponit, duplicemque eiusdem originem aut causam constituit, Euangelicam nimirum prædicationem, aut diuini uerbi propositionem, & animi internum consensum, cuius consensus rursus duas origines constituit, religionis (ita dicam) rationabilitatem, & Spiritus sancti motionem internam. Quoniam uerò ipsius argumenti necessitate, eiusdem auctoris partes erant, ostendere, singulas res, quæ fidei subiiciuntur, rationi magnopere esse consentaneas, idque uidebatur immensum opus, & quod uix multis uoluminibus posset absolui, lectorem ad eos scriptores relegat, qui nostra ætate, ac olim aduersus Ethnicos, Iudæos, Sarracenos & hæreticos, libros cuderunt, quibus uniuersam, quæ Christi Seruatoris nomine atque institutis censetur, religionem, aut eius partes, minimè absurdis, quod illi contendebant, niti fundamentis & rationibus demonstratur. Quos auctores maiori etiam ex parte enumerat. Verum quia non modò fidei propugnatores, sed & hi, qui scriptioibus eandem alia quacunque ratione illustrarunt, idem præstare adnituntur, proponitur homini Christiano, & impollutæ ueritatis studio lectori, Bibliotheca tum ueterum, tum recentiorum Theologorum, qui numerosis lucubrationibus, Euangelicæ doctrinæ unitatem in lucem proferunt, rem Ecclesiasticã non parum promouent, & ad fidei assensum animo conciliandum, eundemq; in officio continendum plurimum adferunt adiumenti.

In librum secundum.

Voniam non cuius integrum est, ex auctoribus Catholicis rectæ fidei argumenta sibi depromere, hoc libro Secundo decem considerationes afferuntur, atque edisseruntur, quibus hac in re sibi quisque consulat. Harum prima, euentuum prænunciatio est. In cuius tractatione nihil non recensetur, atque explicatur scitu utile, quod ad artes commentaque uanissimorum hominum, qui futurorum cognitionem profitentur, demolienda pertineat, ut demum in confesso sit, Christianæ religionis prædictiones à solo spiritu Dei profluxisse. II. Noui ac Veteris Testamenti sibi undequaque consona concordia, in qua mutæ Ethnicarum traditionum discordiæ, & similitudines demonstrantur. III. Sacrorum duplicis eiusdem Testamenti scriptorum auctoritas, & ueritas. in cuius explicatione prophanæ sapientiæ auctorum, cultorumque mores quàm improbi ac detestandi fuerint, demonstratur, & contrà, nostrorum numeris omnibus absoluta uirtus, & sanctitas appingitur. IIII. Exacta, atque anxia planè Ecclesiasticæ reip. patrum diligentia, qui primi orthodoxam religionem susceperunt, susceptamque & calculis suis approbatam, in omnem posteritatem propagarunt. Vbi nullas uitæ huius illecebras pios, ac Christianos uiros ad fidem pellexisse constat, cum contrà aduersa omnia & saua, dum Christum sequerentur, ipsis contingerent. V. Optima, qua Euangelica dogmata fulciuntur, ratio, quam ex Ethnicarum persuasionum collatione magis magisq; auctor illustrat, ac afruit. VI. Infraçta iugisque Christianæ religionis, inter tot pericula, hostes, & carnificinas constantia, qua illa sui semper similis perstitit.

c

VII. Vera,

Hier. Magij

VII. Vera, ac diuina uirtute edita miracula, in cuius rei disquisitione, prophanorum obiecta refelluntur, ac proteruntur, deque illis miraculis & portentis agitur, quæ sæpe Gentiles in admirationem abduxerunt: deinde quid causæ sit, ut quæ olim uisabantur miracula, nostra tempestate non fiant, declaratur. VIII. Luculenta Ethnicorum, præsertim uerò Sibyllarum Romanorumque Principum de Christo, & Christiana religione testimonia. IX. Diuinæ prouidentia & iustitiæ, quæ inter Deum & hominem intercedere potest, ratio. X. Ecclesiasticæ Christianæque fidei hostium, atque oppugnantium res aduersæ, clades, exitusque infœlicissimi, ut Deum pro suis decertasse, eorumque iniurias, ac necem ultum esse, apertum sit. Illudque accedit corollarium, non solum Christianam religionem hæresibus subortis uexari, cum reliquis omnibus disidiis laborasse probetur: Et cur hanc à prauis monstrosisque opinionibus incolumen Deus minime afferuet, edocetur. Tandem ea quaestio agitur, Cur potius Christiana religio quam ulla alia, domesticis disidiis & conspirationibus fluctuet.

In librum tertium.

DVobis libris præcedentibus, cum auctor egerit de appellata Christianæ religionis rationabilitate, quæ una ex tribus causis, quarum concursu fidei ortus est, libro primo proposita fuerat; hoc Tertio libro, de reliquis duabus, Spiritus sancti nimirum concursu atque Euangelica prædicatione differit. Ostendit igitur, rectam fidem humanis uiribus neuiquam comparari, sed diuini Spiritus, qui mentem moueat, ope, externisque adiumentis, Euangelicis scilicet concionibus, earumque auditione indigere. Eam ob rem de diuinis concionibus, & uerbo Dei, & concionatoribus multa affert. Ipsum audire diuinum uerbum, uel contra negligere, quod nam sit in nobis argumentum, demonstrat. Adhæc maxima commoda audiendis sacris concionibus, & fructus ingentes parari, Christianosque homines ad eas audiendum necessario teneri. Euangelicos in uniuersum concionatores cum suis functionibus, atque eos, qui in principum aulis uersantur, delineat atque appingit; ipsisque pronuntiationis rationem haudquaquam negligendam esse affirmat. Episcopos, ac reliquos populorum pastores, concionatoris munere fungi debere, ostendit, atque ita fidei effectricum causarum tractationem absoluit.

In librum quartum.

TRactatione causarum fidei efficientium, tribus, qui præcesserunt, libris absoluta, nunc, ut res exigere uideatur, agit auctor de eo genere causæ, quod à materia nomen fortitur. Fidei subiectum, cum in genere, tum in specie demonstrat: solumque intellectum, & uoluntatem fidei, quæ in hominem cadit, subiici decernit. Quæ hominem credere diuersis temporibus fuerit, sitque hodie necessarium, commonstrat, ac fidem, quam explicitam recentiores Theologi appellant, modò ad salutem adipiscendam necessario requiri: Christianæ præterea religionis absolutam catechesim, atque articulos memoria retinere uniuersos, necessitatem, omnibus nequaquam incumbere. Item citra Deifidem, sola eiusdem Dei naturali cognitione parta, nulli unquam consequendæ salutis tributam fuisse facultatem, quæquam intra naturæ clathros se ipsum continuisset, eamque tanquam ducem optimam secutus sit, aut etiam aliunde absque fide, res, quas fides ipsa edocet, cognitatas habuerit. In statu Euangelico, sine fide, in Christum, salutis nulli patere uiam. Quid sit proprie fides implicita dicta, & an ea ad salutem acquirendam fore satis uideri possit.

Periochæ.

In librum quintum.

HIdei causas & origines, cum hætenus auctor enucleatè ac satis dilucidè explicauerit, fidei eiusdem subiecto, homini scilicet, regulas, quibus recta fides conseruetur, quinto hoc libro proponit. Quia uerò Christianorum hominum, qui instructione indigent, quidam tantum à doctoribus pendent, quidam autem etiam theologico discursu, ueram à falsa doctrina discernere possunt, prioribus quidem, argumenta ac notæ præbentur, quibus ueros magistros à falsis internoscere possint: posterioribus uerò certæ regulæ traduntur, ad quas, si doctrinas exigant, nunquam à ueritate deficiant. Ac quoniam in doctrina tradenda, antiquus humani generis hostis, lucis Angelum aliquando euentur, fuciq; dolis inducit, prius quam notæ illæ tradantur, adulterina subditiciaq; signa, quibus infirmi homines in errorem aliquando pertrahuntur, omnino detegit atque refellit. Frequentem igitur sanctarum scripturarum usum, in quibusdam, sinceræ catholicæque doctrinæ certum non præbere argumentum, ostendit. Item quæ sint hæreticorum dum falsa dogmata obtrudunt, technæ, & cur iidem cum manus cum catholicis conserunt, ad uerbum Dei duntaxat prouocent, legesque, ne præter illud, quicquam aliud adducere liceat, præfigere nitantur. Adhæc multam eruditionem, minimeque uulgarem sapientiam, quod dolo malo non pauci agant, sic etiam Ecclesiasticæ fidei amorem præsentamque æmulationem, ueræ non semper præbere doctrinæ indicia. Demonstrat præterea, doctrinæ à sanctis uiris haustæ diductæque, sanctorumque uirorum asimulatum amorem, sanctitatis speciem, martyrium, & mortem, quæ quis Christi gratia subierit, miracula etiam edita, ueræ doctrinæ certas semper non aduehere notas: docetque ibidem cur Deus doctrinæ eiusdem signorum abusum diabolo permittat. ac subinde duas notas, quibus ueros dignoscamus magistros, profert, quæ sunt, fouendæ alendæque Christianæ charitatis amor, & in rebus asserendis modestia, qua potius Ecclesiastico iudicio, ac censura, quam proprii sensus illecebris & commentationibus, catholicus concionator & præceptor assentitur. Deinde doctioribus Christianis generalem sed breuissimam rectæ fidei dignoscendæ rationem affert, qua non secus ac lydiolapide aurum, doctrinas oblatas probent. Ea autem est, id solum uel completi uel auersari, quod ab Ecclesia uel probatur, uel improbat. Ante quem canonem, eorum Theologorum sententia multis solidisque rationibus disicitur, qui ultimam fidei persuasionisque nostræ resolutionem, in Ecclesiasticam auctoritatem fieri, nolebant; atque etiam ostenditur, quænam ea sit Ecclesia, cui in religione comprobanda, sit inhærendum; eiusque signa tum ex sacræ scripturæ, tum ex sanctorum patrum monumentis & rationibus Christiano homini proponuntur. Verum quia hac tam generali discernendæ fidei methodo, elegantioribus ingeniis, quæ abstrusos religionis recessus perlustrare, eiusque abditas rationes perspicere conantur, satis non uidebatur factum, magis particulares regulas traditurus, Ecclesiasticæ reip. ius uniuersum, quo illa optimè disposita, ritè administratur, & incolumis adseruatur, ad Romanorum, iurisq; nostri exemplum, in scriptum, & non scriptum diducit ac partitur. Non scriptum ius Ecclesiasticum, Ecclesiasticas traditiones appellat, quæ quasi per manus acceptæ, literarum non sunt mandatæ monumentis. Ius, quod scripture constat, rursus in legem, senatus consulta, Principum placita, magistratuum edicta, & prudentum responsa, distribuit, id est, in diuinos libros, Oecumenicas synodos, Pontificum Romanorum, qui Christi uicem gerunt, suntque reip. nostræ principes, constitutiones ac diffinitiones, Episcoporum sacra comitia, & sanctorum auctorum interpretumque communem consensum.

Hier. Magij Periochæ.

In librum sextum.

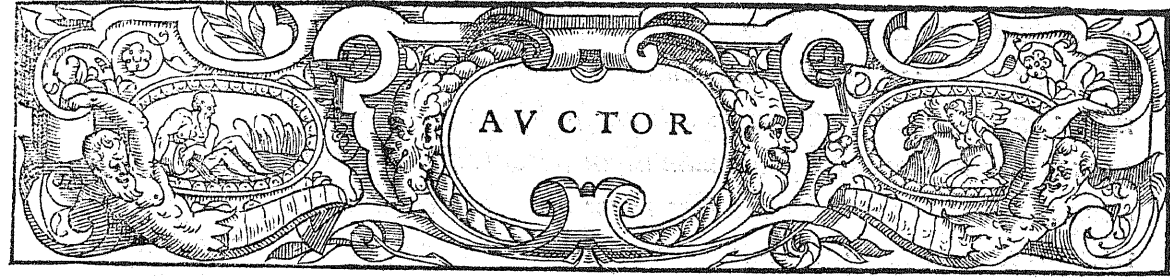
Via in ea iuris Ecclesiasticæ reip. partitione, quæ superiore libro facta est, non sine optima collocationis ratione, principem locum lex diuina sortita est, Sexto hoc libro de eadem diuina lege, hoc est sacra Scriptura, auctor pertractat. Ac primum quæ, & quot eius partes sint; mox quæ contra eas Ethnici, Iudæi, atq; hæretici obiecerunt, edocet, ac diluit. De canonicis igitur libris quàm latissimè agit, & ante omnia demòstrat, de numero canonicorum librorum magnam fuisse olim apud ueteres Ecclesiæ proceres controuersiam. Quæ huius fuerit causa, aperit. Deinde qui libri ad ueteris Instrumenti canonem pertineant, & qui modò ab Ecclesia approbentur. ac priorum triplicem, posteriorum quaduplicem afferri sectionem ostendit, & ueteris eiusdem nouique Instrumenti singulos libros enumerat, ac non paucos temporum iniuria intercidisse & desiderari demonstrat. Quosdam præterea in controuersiam fuisse olim uocatos, an ad legem diuinam spectarent. Ad hæc, libros aliquot ab hæreticis inter Apocryphos, nõ alia, ut liquet, de causa, quàm quòd eorum opinionibus aduersarentur, relatos, pro canonicis esse habendos, rationibus & auctoritatibus inconcussis, & maximè plausibilibus contendit. Præterea hæreticorum, Iudæorumque rationes & commenta, quibus illi canonicorum librorum auctoritatem deterrere, & labefactare nituntur, singillatim demolitur; quin ea quoq; recenset refellitq; argumenta, quæ non modò ab orthodoxæ fidei hostibus, sed & à Catholicis quibusdam in noui instrumenti libros aliquot, inque eorum auctores intorquentur; adeò ut, omnibus uel leuissimis suspicionibus, quæ molestiam aliquam humanis infirmioribusq; mentibus exhibere poterant, eliminatis, de canonicorum librorum numero & auctoritate nullus sit amplius dubitandi locus.

In librum septimum.

Vm ea sit humani ingenij uis, in nostræ præsertim tempestatis hominibus, ut scripta in diuersas ab auctorum mente, ac aliquando prorsus ineptas sententias detorqueat, ac luxet, sitque opus interpretibus, qui germanos, salubresque ex ipsis sensus eliciant; ideò hoc libro Septimo auctor de sacrarum scripturarum interpretatione agit; ac in primis hæreticorum argumenta prosternit, quibus illi, earundem sensus cuius obuios esse & apertos, magno errore contendunt: multisque infractis rationibus, ac demonstrationibus, quin ex quorundam etiam aduersariorum doctrina & scriptis, sacras scripturas difficultatibus, obscuritatibusque obstructas, obductasque esse, non minus copiosè quàm eruditè demonstrat. Agit præterea de optimo genere interpretandi scripturas; in cuius rei tractatione, aduersariorum, quæ à recta ueritatis semita per deuia loca feruntur, sententias discit, earundemque scripturarum sensus à sola Ecclesia probat esse petendos, quòd penès eam disquirendi, discernendi, interpretandique facultas ac auctoritas existat; quæritque deinde, sitne Ecclesia scripturis anteferenda, & quòd in eas ius illa sit naçta. Absurdas ea de re quorundam sententias in medium profert, moxq; euertit. Ecclesiam, qua de agitur, in cernendi sensum cadere. & ne dum iustis, sed etiam peccatoribus constare ostendit. Item eiusdem Ecclesiæ uerique uocati magisterij, quo prædita est, notas expendit. Postremò, deprauatos Pastorum, Doctorumq; mores, ipsius doctrinæ ueritatem haudquaquam excludere, quin nullo pacto illi incommodare, rationibus & argumentis non leuibus euincit, & si nonnulli, in diuersam iuerint sententiam, quorum ipse errorem egregiè refellit atque exterit.

F I N I S.

Ad Christianum lectorem.

Sicut nihil est in hac uita mortali, quo propius homines ad diuinitatis naturam accedere uideantur, quàm eiusdem diuinitatis uerus, purusq; cultus, quem religionem uocauerunt; ita nihil adeò pestilens perniciosumq; aut singulorum hominum animos peruadere, aut eos iure sociatos, quas ciuitates appellamus, impetere aggrediq; potest, quam religionis, aut corruptio uitiatioq; aut contemptus & neglectus. Atq; id quidem cum multis magnisq; rationibus, apud profanos & sincera religione præditos sapientes, qui aliquando dignè philosophiam pertractarunt, latissimè pateat, ipsa tamen Euangelicæ Christianæq; religionis, quam fidem appellamus, natura geniumq; abundè mihi profectò ostendere uidentur. Est enim uerò fides non solum totius Christianæ uitæ fundamentum, bonarumq; uniuersarum actionum radix & scaturigo, sed diuinum quoque robur atque firmamentum, quod à diuinitatis cognitione deriuatum, uniuersas humanas uirtutes, atque studia, quæ altiori eminentioriq; gradu collocantur, confirmat, corroborat, ac diuinitate donat. Eam ob rem Paulus Apostolus, cum fidei religionisq; naturam, & encomium texeret, non aliunde omnem illum rectè gestorum cumulum, quem diuersis locis sancta scriptura summis laudibus commendat, quàm ex fide dimanasse commemorat. Nam quantum robur uirtutum actionibus fides religioq; conciliet, priscorum sæculorum Ecclesiasticæ historiæ, quibus reliquis omnibus mortalibus prorsus illustra uirtutum exempla proferuntur, satis mihi comprobare uidentur. Contra uerò fidei peruersionem, quam hæresim & improbitatem uocamus, quàm ingens uitiorum ac peccatorum lerna consequatur, nisi id, & impiorum hominum exempla, & ipsa ratio, quæ, euerso omnium uirtutum fundamento, uirtutes uniuersas continuò ruituras, per se ipsam aperte clamat, satis ostendat, sanctus propheta Dauid eleganter naturam impietatis describens, nos docere poterit. Dixit, ait, insipiens in corde suo, Non est Deus: cor-

Heb. 11.

Psal. 11.

rupti

Auctor ad lectorem.

rupti sunt, & abominabiles facti sunt, &c. Docet enim uerò sanctus propheta, uniuersas illas uitiorum cateruas, non aliunde quàm ab impietate deriuatas. nisi enim impij primitus nisi persuasissent, Deum, cuius prouidentia: poenas darent, non esse, nunquam illam peccatorum aciem incidissent. Paulus quoque Apostolus, horrendam illam uitiorum colluionem, quæ gentium tum sapientes, tum plebes inuaserat, haud alia ex re, quàm ex impietate religionisq; ueræ adulteratione deriuatam insinuat. Nec mirum, necesse est enim, ut, quem diuinitatis amor aut reuerentia in officio minimè continet, in omne peccatorum genus protinus ruat. Hinc mihi, quemadmodum illi, qui pietatem communemq; religionem adoriuntur, mortalium omnium perniciosissimi, ita ij, qui aut eandem scriptis propugnare, aut in hominum animis promouere, propagareq; moliuntur, omnium maximè de repub. Christiana, cuius omnia in rectè credendo, rectèq; sentiendo momenta uerti solent, bene mereri semper uidebuntur. Nam si ij, qui aut militarem disciplinam, aliasue artes, quibus homines ad uitæ commoditatem utuntur, aut (quòd summum in ciuili humanaq; societate, una excepta religione, est) iustitiam sermonibus scriptisue aliquando excoluerunt, laudem commendationemq; merentur, quid per Deum immortalem de iis erit existimandum, qui non unam iustitiam, sed integrum uirtutum omnium aceruum, quem religio conciliat, cum eadem ipsa religione, ad quam solam nati esse uidemur, diuina quadam ratione, animis hominum infundunt? Quid de eo erit existimandum, qui omnem illam uitiorum procellam, quàm Dauid, & Paulus enumerabāt, iniecto freno fidei, per quam aut alterius uitæ potiundæ cupido, aut saltem uindictis numinis pavor, hominibus incesit, mira quadam ratione comprimit & coërcet? immo uerò quid de eo erit existimandum, qui in hoc sua omnia studia operasq; collocat, ut antiqui hostis reuelatis disiectisq; technis, quæ in hoc totæ expenduntur, ut homines per falsos cultus, in suam damnationem pertrahat, eosdem in coelestis foelicitatis, quæ per fidem religionemq; promittitur, amorem pelliciat? In summa qui religionem tuetur, is mihi diuino quodam agendi compendio, non modò uerum beatitudinis iter pandere, sed integras quoq; respublicas, in ipsa etiam ciuili societate humanaq; uiuendi ratione, efficacius multò, q̄ uniuersæ leges aut magistratus continere, semper uisus est. Quam rem non tantum prophanorum legulorum, qui ad mortalium uitam in officio continendam, suis legibus, speciem quandam religionis quasi præsidem semper adiunxerunt, studium, sed Ecclesiæ quoque discursus & annales comprobare abundè mihi uidentur. Nam cum reip. Christianæ detrimenta considero, & maximarum ciuitatum gentiumq; cum ueteres, tum recentes animo calamitates colligo, non minimam, immo uerò maximam uideo, per impios & fidei corruptores

Auctor ad lectorem.

corruptores homines inuectam esse partem incommodorum, nisi quòd id nostrorum temporum infœlicitas notius reddidit, quàm, ut in eo explicando, uerba multa prodigere debeamus.

Hæc itaque, cum iisce diebus mecum ipse sæpe multumq; cogitarem, meq; deinde à summorum quorundam hominum uoluntate, quorum causa aut nolle, aut hunc laborem detrectare, æ quum non erat, permoueri uiderem, nihil ita à me è reip. Christianæ, quam semper pro uirili mea promouere contendo, utilitate factum iri existimaui, quàm si ego quoque in tanta præsertim pietatis strage, atque hæresum illuione, aliquid in sinceræ fidei ac pietatis promotionem commentarer. Cur enim hoc officium, non modò ij, qui in eiusdem fidei culturam uniuersa nostra studia operasq; contulimus, sed Christiani quoque cuncti, qui aut literarum peritia, aut exactiori aliquanto rerum cognitione ualent, in tanta temporum difficultate, non Ecclesiæ præstabimus? Hosce uerò libros, CHRISTIANAMPARÆNESIM, siue DE RECTA IN DEVM FIDE inscripsimus, uel quòd huic parænetico dicendi characteri, qui mihi ex ueterum imitatione, qui pro uera religione scripta olim ediderunt, aptissimus esse uisus est, huiusmodi titulus maximè quadraret: siue quòd hîc nihil aliud catholicis nostrisq; hominibus, quàm rectæ fidei amorem studiumq; conciliare moliamur: idq; eò libentius fecimus, quòd non absimiles titulos libris suis Origenem & Cyrillum Alexandrinum Patriarcham indidisse animaduertimus. In his autem duo tradere conamur, alterum quidem, quo pacto languescentem dilabentemq; fidem, quæ plerunque diaboli artibus illaqueata succumbit, Christianus homo reficiat, & obfirmet: Alterum uerò, quo pacto eandem à pietatis hostibus, domesticis præsertim, propugnare incolumemq; asseruare queat. Quoniam autem ut nobiles philosophi testantur, unumquodque, nullis magis quàm iis, à quibus habuit originem, reficitur & augetur, ipsius fidei, & Aristot. Christianæ credulitatis principia atq; causas, quatuor prioribus libris proponimus, ut earum cultu diligenti, omni prorsus impietate superata, Christianæ religionis amor in animo reuirefcat: reliquis omni priorum hominum ordini regulas quasdam, quibus orthodoxam fidem à falsa impiaq; persuasione dignoscat, subinde exhibemus. parū nanq; prodesse uidebatur, rectæ fidei consecutio, nisi ea postea ab eius corruptoribus & peruersoribus tuta seruetur.

Hoc uerò priori libro post nominis fidei explicationem, postq; eius non tam ex dialectica disciplina, quàm ex apostolica doctrina depromptam definitionem, post eius origines rudi quadam ratione (nam singularum postea tractationem sequentibus libris latius aggredimur) adumbratas, uniuersorum, quos aut fidem aliquando propugnare, aut eandem scriptis coluisse & illustrasse

Auctor ad lectorem :

strasse comperimus, scriptorum bibliothecam accipies: æquum enim mihi uidebatur, prius lectorem ad sanctorum hominum, qui non tantum uerbis, sed uiuendi quoque instituto eandem fidem illustrarunt, librorum lectionem, quam ad mea hæc scripta prouocare. Sed erat etiam & altera huius rei mihi causa necessaria. nam cum inter consensus fidei origines & principia, præter Spiritus sancti impulsionem, religionis quoque cum ipsa ratione affinitatem & cognationem, quam rationabilitatem uocamus, collocaremus, necessarium; proinde nobis ipsa argumenti uis, foret, singularum fidei partium rationes ob obtutum constituere; quod erat immensum opus, satius nobis uisum est, ad eos auctores lectorem ablegare, qui eam in eiusdem religionis aduersarios scribentes, aliquando pertractassent. Sed tu Christiane lector hæc quantulacunque sint, bono animo complectere, nostrosque conatus tua beniuolentia prosequere. Vale.

Errata quo pacto emendanda sint, in fine totius operis reperies, quæ si quam primum expunxeris optime lector, gratissimum auctori feceris, tibi que non paruum commoditatem pepereris. plerunque enim aut mutant, aut confundunt sententiam.

IACOBVS GIBERTVS NOGVERAS EPISCOPVS ALIPHARVM,

*Michaëli Medinae uiro doctissimo ac
religiosissimo S. P.*

ELIM, ut omnes, qui hac ætate refutandis erroribus, quos hæretici in agro Christi seminarunt, tempus impartiant, operam darent, pugnarent atque eniterentur, ut orationis facultatem cum doctrina sanctorum litterarum coniungerent, quando in id sæculum incidimus, quod contra, ac par est, in sermone potius quam in uirtute spiritus, regnum Dei situm esse arbitratur. Ac si id fieret spes se ostenderet fore, ut minus multa, & Ecclesiæ Christi magis salutaria essent, quæ de Christiana religione inscriberent, qui ueritatis patrocinium contra mendaciorum magistros susceperunt. Quin etiam perpauca ad eam laudem adspirarent, quæ eorum duntaxat propria esse solet, qui optimarum artium, & rerum sacrarum notitia, ac uenustate & copia dicendi, facile aliis antecellunt. Quia uero nunc tenet plerisque insanabile scribendi cacœthes, (ut Satyrici uerbis utar) nec omnes, quod ethnicus, scriptor, prudenter monuit, perpendunt, quid ualeant uires, quid ferre recusent; usu uenit, ut quidam ex iis, qui hoc sæculo, pestiferas hominum a ueritate aberrantium, opiniones refellere instituunt, honestissimam fidei nostræ causam non solum non iuuent, quod illi propositum habent, sed magnopere etiam lædant, ac nostra omnia ludibrio multorum exponant, qui in fide naufragium fecerunt. Non nulli enim nullis Romanæ linguæ opibus instructi, grauissimas controuersias frigide admodum tractant, & nudè, ac ieiunè & sine ullo æloquentiæ splendore ueritatem proponentes, eum in scribendo modum tantum tenent, qui trecentis ab hinc annis, in Ecclesiam inuectus est, & ab eo absti-

nent, qui sanctissimis maioribus nostris usitatus, & maxime familiaris fuit, è contrario alii, rationum, quibus catholicum dogma defendendum est, ignari, aut certè non satis periti, de mysteriis nostræ pietatis ita differunt, ut lectorem omnium rerum, quæ enucleandæ sunt, cognitione uacuum dimittant, & tantummodo non inani uerborum strepitu aures feriant. Tu uero Medina doctissime, non tantum longè ab horum hominum ingenio abes, sed proximè etiam accedis, ad eam normam religionem nostram tuendi, quam nascentis, adolescentis, & natu iam grandioris Ecclesiæ facile principes Clemens Alexandrinus, Athanasius, Basilius, Hieronymus, Augustinus, & alia Christianæ Resp. columnina nobis tradiderunt. Testantur id ita se habere septè libri DE RECTA IN DEVM FIDE nuper Tridenti, cum Regis Catholici cognomento uerè digni, Theologum ageres, à te conscripti, quos tu, quæ tua est modestia, mecum ante cõmunicasti, quam in uulgus ederentur. Ne uiuam, si cum eos legerem, mihi in mentem non uenit prisca, uariæ multiplicis, ac recondita illius eruditionis, quæ immortalem effecit Clementem illum Alexandrinæ Ecclesiæ presbyterum, cuius modò mentio à me facta est. Quid dicam mi Medina? cum tuos libros in manibus haberem, uidebar mihi uersari in eo uolumine, quod ille *σπουδαία* appellauit, imo uero, quæ tribus ab eo libris argumenta tractantur, si ad Stromata, Protrepticum, & Pædagogum adiungas, ea tu uno mirabiliter complexus es. Nec pulcherrimo hoc opere tuo Clementis operi quicquam similius esse puto, ac nisi me mea in te beneuolentia fallit, eo Clementem superas quod scripta omnia tua pulchrè cohærent, sibi quæ mutuo consentiunt, quod in Alexandrini saltem Stromatis desiderandum uidetur. Iam uero Clementem ita imitaris, ut ex aliis etiam, scriptoribus qui prisca ætatibus magna cum gloria, & nostrorum fructu in eadem palestra insudarunt, ea decerpas, quæ ad errores retegendos, & refutandos, & illustrandam ueritatem mirificè conducant. Eloquentiam autem eam adhibes, quæ scriptore Ecclesiastico digna est, castam uidelicet, & matronæ potius, quàm meretricis cultui similem, quæ nec lectorem lenociniis uerborum pascit, nec impuritate sermonis à legendo deterreat, sed res diuinas, eo, quo enuntiandæ sunt, orationis genere exponat. Eos, qui in nos inimicos animos gerunt, sic conuincis, ut caritatis aculeis potius allicias, quàm conuitiis, & maledictis à nobis ab alienes: quod multi hodie faciunt eorum è numero, qui columnæ Ecclesiæ haberi uolunt. Nihil in hoc tuo partu friuolum,
nihil

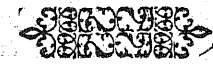
nihil inane, nihil tritum, nihil uulgare, omnia graua, omnia seria, rara, exquisita. Audiet is, qui à Christiana fide auerso animo est, quo uiam salutis agnoscat, nisi aspidis surdæ instar aurem obturet, ne monitiones salubres percipiat. Habebit hæreticus, modo hunc aureum plane librum excutiat, unde intelligat, quanto errore uagentur, qui à nobis discessionem fecerunt. Iudæus etiam si uolet, ex hoc libro cognoscet Prophetarum oracula, quo spiritu explananda sint, & quis sit scopus, quem spectent. Quisquis autem sanis domini nostri IESV Christi sermonibus nondum nuncium remisit, ei multa hic liber subministrabit, quibus se ab hæreticorum fraudibus purum, atque integrum conseruet. Denique nulla uitæ ex uirtute degendæ pars est, cui tua hæc lucubratio magnam utilitatem non sit allatura. Quare precium operæ mihi facturus uideor, si te hortor non solum ut hæc tuas longè doctissimas de nostra pietate commentationes quam primum in lucem efferas; Verum etiam quanto maximo possum studio, & contentione à tepetam, ut quos libros iis adiungere statuisti, eos propediem Christianis auribus dones. neque enim dicendo explicari potest quantum operæ tui similibus scriptoribus egeant hæc nostra tempora exulceratissima. Age ergo tuas uigilias orbi terrarum, quàm latè Christi nomen patet, communica, nec tam præclarum thesaurum Christianis diutius inuideas. Vale Tridenti id. Ianuarij.
M. D. LXIII.

F.
MICH. MEDINAE
HISPANI,

ordinis Minorum regularis obseruantia,
Christianae parænesis,

sive

DE RECTA IN DEVM FIDE
LIBER PRIMVS.

Quid fidei nomine significetur.

Caput primum.

FIDEI nomen Hebræis est אמונה *amunach*, Chaldæis ܐܡܘܢܘܬܐ *hemanutha*, à uerbo אמן *aman*, quod est credere: Græci hanc uirtutem πίστις uocarunt, à uerbo πιστεύω, id est credo, quod non sit aliud, quàm certa quædam mentis assensio ac persuasio, qua hominis animus, in ea, quam accepit, sententia confirmatur. Latini cum non haberent commodum, uerbo credendi respondens nomen, fidem appellarunt: tamen si fides Latinis propriè aliud significet, auctore Cicerone. Est autem *Lib. I. off.* fides, ut is ait, dictorum factorumq; conuentio, & ueritas. ubi fides potiùs fidelitatem, quàm certam animi persuasionem significat. In ea dictione duæ sunt syllabæ, eodem Cicerone auctore, prior à facto, posterior à dicto, quod fiat, quod dictum est, deriuatur. Hinc Latina ratione loquendi, dare fidem & accipere fidem dicimus, auctore Donato, cum quid promittimus, aut sub certa asseueratione nobis promittitur. Inde bonæ fidei homo, cui res. tutò committitur, aut qui rem sibi creditam, fideliter conseruat, latinè uocatur. Atque hanc fidem Cicerone fundamentum ciuilis iustitiæ constituit; de qua tamen nihil nobis in hac parte tractantium obtinuit, ut fidei nomine, certum diuinorum oraculorum assensum, sine rei euidentia intelligant: quanquam recentiores quidam, quibus purior sermo, magis quàm antiqua & Ecclesiastica ratio loquendi, probatur, hunc assensum, malint persuasionem uocari, quàm fidem. quorum etsi eruditionem suspicimus, non possumus tamen non fateri, si sua sorte contenti, in alienam messem falcem non misissent, feliciores futuros. *Laur. Etius, Valla, & Guilielm. Budæus.*

A

Quid

Hebr. 2.

St autem fides, ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium, Apoſtolo auctore. In qua deſcriptione & fidei materia, & eius cōditiones, quibus à cæteris generibus cognitionis diſtinguitur, apte ponuntur. *Indiscretis* enim, ſiue latine ſubſtãtia; firmitatem cognitionis ſignificat, quòd fide (ſi uera ſit) res futuræ, quaſi præſentes & ſubſiſtentes, credantur. Nam ſi habeat dubitationem admixtam, potius opinio quàm fides uocabitur. ſperandarum uerò rerum ſubſtantiam appellat, non quòd non uerſetur etiam circa præterita, nam fide quoq; aptata eſſe ſæcula cre dimus,

Hebr. 11.

ſed quòd fidei potiſſima portio, ea quæ Deo promittente, poſt præſentem uitam, ſperamus, aſpiciat. Dictio [non apparentium] alteram conditionem deſignat; quæ fides à cæteris habitibus euidentibus diſtat: eſt enim ira certa, ut tamen, quæ ſuadet, euidentia non faciat. Vnde Petrus Apoſt. In quem nunc non uidentes creditis, credentes autem exultabitis lætitiã inenarrabili, reportantes finem fidei ueſtræ, ſalutem animarum ueſtrarum. Et Paulus, Quæ uidentur, temporalia ſunt, quæ uerò non uidentur, æterna. ubi ea, quæ non uidentur, illa, quæ fide futura & nobis obuentura, poſt huius uitæ tramitem, ſperamus, intelligunt.

1. Pet. 1.

2. Cor. 4.

Ex quibus generetur fides.

Cap. III.

Duplicem Theologi fidem ſtatuunt, alteram inſuſam, alteram acquiſitam: illam diuinitus inſuſam humanis animis, baptiſmo ſuſcepto, docent, hanc humanitus, Deo cooperante, ex certis cauſis acquiri. De illa, præſenti ſermonẽ, eò quòd paruam habeat quaſtionem, nihil dicemus, de hac quoniam in ea totius penè controuerſiæ, qua noſtra memoria, Eccleſia concutitur, cardo conuertitur, poſthac ſumus uerba facturi.

Rom. 10.

Fidei itaque huius originem Paulus aperiens, Quomodo, inquit, inuocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem nõ audierunt? aut quomodo audient ſine prædicante, quomodo uerò prædicabunt niſi mittantur? ſicut ſcriptum eſt, Quam ſpeciõſi pedes euangelizantium pacem; euangelizantium bona, ſed non omnes obediunt Euangelio. Iſaias enim dicit, Domine quis credit auditui noſtro? ergo fides ex auditu, auditus autem per uerbum Dei. Vides igitur fidem ex uerbi Dei auditione parari, nec tamen eam ſufficere, niſi accedat præterea uoluntatis conſenſus, & animi obedientia, qua uerbo Dei, auditione concepto, pareamus: hoc enim eſt, quod Iſaiã teſtimonio docet, non omnes Euangelio obedire. Quod amplius eo loci ſuadet, dum inquit, Sed dico nunquid non audierunt? & quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terrarum uerba eorum, ſed dico nunquid Iſraël non cognouit? Primus Moſes dicit, Ego ad amulationem uos adducam in gentem inſipientem, in iram uos mittam. Iſaias autem audet & dicit, Inuentus ſum à non quaerentibus me; palam apparui hiſ, qui me non interrogabant ad Iſraël autem dicit, Tota die expandi manus ad populum non credentem & contradicentem mihi. Quibus uerbis planè oſtendit Apoſt. tum Iſraëlem, tum & gentibus quõſdam Euangelio non credere, non quòd non audiant, ſed quòd audito uerbo, obedire non uelint. Habet ergo fides acquiſita duplicem cauſam, Apoſtolo auctore, extrinſecam unam, Euangelij auditionem, quæ à prædicatione deſcendit; & rurſus prædicatio à diuina miſſione, alteram intrinſecam, uoluntatis conſenſum, quo liberè paret, quis Euangelio. Neque una ſine altera ſufficit, ut fides conſurgat. Atque hæc ſecunda etiam eandem à cæteris generibus cognitionum diſtinguit, quæ in ſua generatione nihil habent cum uoluntate commune, neque enim tunc ſcio, cum uolo, ſed cum rationalis diſcurſus intellectum conuincit, neque tunc opinor cum libet, ſed cum etiam ratio probabilis, quæ mihi proponitur imperat, idemque de cæteris intellectus habitibus eſto iudicium.

Vnde

Quoniam uerò ſæpe contingit, eandem multos prædicationem audire, nec tamen omnes Euangelio parere, quod & Actionum apoſtolicarum 2. 3. & 4. capita oſtendunt, & de gentibus & Iſraëlitis docebat Apoſt. meritò quaeritur, quæ uni ſit ratio producendi conſenſus, alteri uerò negandi, cum ſit una omnium mortalium natura, unaque ſermonis exterioris auditio. Nam cum duplicem dixerimus originem

fidei, uerbi auditionem, & uoluntatis conſenſum; & illius ulterius oſtenderimus originem, prædicationem; ratio ipſa poſtulare uidetur, ut alterius originis, quæ conſenſus uocatur, ulterius etiam inquiremus origines, & cauſas. Habet is uoluntatis conſenſus, quem fidei generandæ neceſſarium docuimus, duplicem cauſam, extrinſecam unam, intrinſecam alteram; intrinſecam diuinum impulſum, quo cor humanum ad credendum iuuatur, de quo poſtea: extrinſecam, ipſam fidei rationabilitatem. humanus enim animus non temere credit, ſed religionis, quæ illi ſuggeritur rationabilitate, ad credendum inducitur. Quoniam uerò (ut inquit Apoſt.) Chriſtiana religio, Iudæis eſt ſcandalum, gentibus uerò ſtultitia, hiſ quòd humana ratione & ipſa natura, cuncta metiantur; illis quòd. littera tantum, non item Spiritu, de ea iudicent, contra hæc duo genera hominum, noſtra & maiorum memoria ex Eccleſiaſticis uiris multi certarunt, eiſdem Chriſtiana religionis & fidei rationabilitatem oſtendentes, & quod Apoſt. præcepto iubeantur, de ea, quæ in eis erat fide rationem reddentes, utique apertè oſtendentes quòd nec aduerſaretur natura, ſed omnium religionum maximè cum ea cohæreret, nec à placitis diuinæ legis, quæ olim Deo auctore, lata fuerat, diſcederet. In hiſ ſunt maximè ſtrenui contra gentes quidem, Clemens Alexandrinus, quem quidam Stromathæum appellant; Origenes Adamantius lib. octo contra Celſum, Iuſtinus Martyr, Apologetico, ac penè omnibus libris. nam hic potiſſimus ſuorum operum fuiſſe uidetur ſcopus; Tatianus Aſſyrius, Iuſtini diſcipulus, libro uno contra Græcos, Quadratus Apoſtolorum diſcipulus, ad Adrianum Cæſarem lib. uno, Athenagoras Chriſtianus philoſophus tum in legatione pro Chriſtianiſ ad M. Aurel. Antoninum, & Commodum Imperatores, tum lib. de Reſurrectione mortuorum. Ariſtides Athenienſis philoſophus eloquētiff. & ſub philoſophico habitu Chriſtianus, uolumine uno ad eundem Adrianum Cæſarem, Miltiades ſub M. Antonio principe, libro uno; Egeſippus uicinus apoſtolorum temporibus, qui aduerſus idola pro noſtra religionione certauit; Melito Aſianus, Sardienſis Epiſc. qui librum Antonino Vero Imperatori pro catholico dogmate dedit, Cæcilius Cyprianus, Carthagenſis Epiſc. lib. uno de uanitate Idolorum, Irenæus Lugdunenſis Epiſc. qui ſub M. Antonino librum aduerſus gentes edidit, Apollinarius Aſianus, Hieropolitanus Epiſc. qui ſub Marco Antonino Principe librum eidem pro Chriſtiana religionione dedit, cuius etiam alia ſex uolumina ſuo tempore extare refert Hierony. Appollonius Romanæ urbis Senator, qui ſub Commod.

1. Cor. 2.

1. Pet. 1.

Lib. de uis illustribus.

Principe, à ſeruo Seuero proditus, quòd Chriſtianus eſſet, imperatus ut fidei ſuæ rationem redderet, inſigne uolumen compoſuit, quòd in ſenatu legit. Lucianus Antiochenus præbyter, uir doctiſſimus, & demum Chriſti Martyr, qui libellum pro Chriſtiana religionione compoſuit, Methodius Tyrienſis Epiſc. & poſtea Chriſti beatiſſimus martyr, qui nitido compoſitoque ſermonẽ aduerſus Porphyrium tringinta libros confecit, Appollinaris Laodicenus Epiſc. qui alios tringinta aduerſus Proclum Lycium, Platonicum philoſophum ſcripſit, Florens Tertullianus, tum multis aliis locis, tum uerò libro aduerſus Praxeam, & libro uno Apologetico aduerſus gentes, Iacobus cognomento ſapiens, Niſibenus Epiſc. qui libro edito, aduerſus gentium impietatem certauit, Lucius Cæcilius Lactantius Firmianus, ſeptem libris diuinarum inſtitutionum, & Arnobius eius præceptor ſub Diocletiano Principe, uir præter eximiam eruditionem, eloquentiſſimus, aliis octo uoluminibus admiranda ſapientia & grandiloquo ſtylo, gentium errores confutant, Hermias Sazomenus lib. uno quem

A ij irriſionem

irrifionem Gentilium philoſophorum inſcripſit, Io. Philoponus cognomento Grammaticus, Philoſophus Chriſtianus contra Porphy. Epicheremata 18. quibus mundum ingenitum & incorruptibilem eſſe contendebat. Eufebius Pamphilus Caſarien. Epifc. tum libro 1. contra Philoſophos, tum uiginti libris de preparatione, & quindecim de demonſtratione Euangelica, id ipſum ſumma eruditione contendit. Theodoritus Cyriensis libris duodecim de Græcarum affectionum curatione, & decem homiliis de prouidentia, Aurelius Auguſtinus, tum multis operibus, tum elegantiffimis illis uiginti duobus libris de ciuitate Dei, quibus uniuerſas gentium religiones, & Philoſophorum inſanias, quas anteriora ſæcula quaſi oracula coluerat, fidem Chriſtianam probabilitate non uincere, ſed ea longè eſſe inferiores, efficaciffimè oſtendit. Paulus Oroſius Hiſpanus eodem penè argumento, ſeptem libros compoſuit, quibus ueterum Gentilium annales eoluens, eam calumniam diluit, qua Chriſtiana fides apud quosdam traducebatur, quod ſub Idololatria mortales feliciores uiſſent, eodemque argumento, neque inæquali eloquentia. Saluianus Maſilienſis Epifc. tres libros de prouidentia compoſuit, Conſtantinus cognomento Magnus, Britanorum Rex libro uno de prouidentia, altero contra Gentilium ſuperſtitiones. Vitellius Afer, uir doctiffimus, ſi tamen ad Donatianam hæreſim non declinaſſet, librum aduerſus gentes ſub Conſtantis Imperio ſcripſit. Gregorius Daſthicus Illibrienſis Epifc. elegantem lib. de fide compoſuit. Phoſthinum Gallogræcum, Syrmienſem Epifc. libros contra gentes edidiſſe, Hieronymus docet. Sedulius Presbyter, Poëta præſtantiffimus, exhortatorios libros ad gentes compoſuit, quibus magni momenti rationibus eodem ad credendum inuitat. Aurelius Clemens Prudentius, Poëta etiam, libris duobus, uno contra Symmacum idololatram, & altero contra gentes. Eugenius Carthaginiensis Epifc. pro Chriſtiana religione ſub Lenone Principe, aduerſus gentes Apologeticum edidit. Boethius Seuerinus Conſul Romanus de fide ad Ioannem Diaconum librum edidit. Præter hos ſunt recentiores, Anſelmus Cantuarienſis libro, quem prænotauit, cur Deus homo; S. Thomas Aquinas quatuor contra gentes uoluminibus, in quibus ſumma eruditione, ac pietate totius noſtræ fidei rationem oſtendit: Ioannes Erigena, Britanus librum unum ſub Carolo Magno Pipini filio contra Barbaros edidit. eſt autem hic, qui alio nomine Ioannes Scotus Benedicinus uocitari ſolet: Guilielmus Pariſienſis Epifc. libro cur Deus homo, Hieronymus Sauonarola lib. quatuor de ueritate fidei Chriſtianæ, & crucis triumpho, in quibus, meo quidem iudicio, quantum uoluminis breuitas patiebatur, cunctarum aliarum Religionum errores confuſſe ſtrenuiſſimè uidetur; Gilbertus cognomento Magnus, Anglus lib. uno, Minutius Felix Fundanus, dialogo uno Chriſtiani & Ethnici; Io. Franc. Picus Mirandulæ Comes, ſex elegantiffimis libris contra Philoſophos & gentium philoſophiam.

Aduerſus Iudæos uerò, certauit olim Iuſtinus Martyr, libro uno contra Triphonem Iudæum; Tertullianus lib. 1. Melciades ſub Commodo Principe; Eufebius Epifc. Emiſſenus lib. 10. Aurelius Clemens Prudentius; Theophanes Epifc. Nicænus; Victorianus Bucconius Caſtellianæ urbis Mauritanæ Epifc. Cyprianus Carthaginien. Epifc. lib. uno ad Cyrinū, & tribus aliis de duobus montibus; Ammonius Alexand. lib. uno de Moſis, & Iſs v conſonantia; Ioannes Chryſoſt. quindecim orationibus contra Iudæos. Gregorius Epifc. Nyſſanus lib. 1. Auguſtinus Hipponenſis Epifc. lib. duobus; Cyrillus Alexandrinus Patriarcha, de defectu ſynagogæ; Amulus Lugdunenſis Epifc. ſub Ludouico Pio Caſare; Vuilbertus Carnoten. Epifc. in illam prophetiam, Non auferetur ſceptrum de Iuda; Iulianus Pomerius Toletanus Epifc. tribus lib. ad Eruiſium Regem; Euthimius Zigabenus ſub Alexio Imperatore lib. uno. Recentiores ſunt hi; Alphonſus ex Iudæo Chriſtianus; Paulus Burgé. Epifc. ex Iudæo item Chriſtianus; Simon à Spira Carmelitanus; Rabbi Samuel ad Rabbi Iſaac lib. uno Epistolarij; Gilbertus Anglicus; Ioannes Spira; Ioannes Bacho, ambo Carmelitani; Nicolaus Porchetus; Nicolaus Lyranus duplici opere, & contra Iudæos, & contra impugnatores Euangelij Matthæi; Paul. Venetus Auguſtinianus; Petrus Gallatinus Franciſcanus; Paulus Eredia ex Iudæo Chriſtianus; Odo Epifc. Cameracen. lib. uno ad Vilbodonem Monachum; Hieronymus à S. Fide Medicus; Adrianus Finus Mantuanus;

nus; Petrus Alphonſus Hiſpanus; Ioannes Senior Toletanus; Ludouicus Caretus libro Epistolari adhortatorio ad Iudæos; Ioannes Hildens Hemenſis Carmelita; Paulus Ritius Neapolitanus; Ioannes Phiguerola Hiſpanus; Valentinus, & alij complures, quorum omnium fuit generalis ſcopus, Euangelicam fidem, lege Moſaica deliteſcentem, oſtendere, & Chriſtianæ Relig. ſacroſancta myſteria, ex litera eruere.

Surrexerunt poſt hos domeſtici hoſtes Eccleſiæ, quos hæreticos, quòd Eccleſiaſtica fidei unitate relicta, uarias ſectas ſibi elegerint, Eccleſiaſtici Patres uocarunt, qui non uniuerſam fidem, ſed eius portionem, quo eandem improbabilem redderent, dogmatibus & ſcriptis tentarunt. Ex his ſunt Simon Magus, Menander, Saturnillus, Baſilides, Iſidorus, Carpocrates, Epiphanes, Prodicus, Valentinus, Secundus Marcus præſtigiator, Aſcrodita, Colobarſij, Barberiota ſeu Borboriani, Sethiani, Caiani, Antitaſta, Perata, Monimi, Hermogenes, Tatianus, Seuerus, Bardesanes, Armonius, Florinus, Blaſtus, Cerdon, Marcion, Apelles, Potitus, Prepo, Manes, Ebion, Nazoræi, Cerinthus, Artemon, Theodoctus, Melchifedeciani, Elceſæi, Paulus Samofateus, Sabellius, Marcellus, Photinus, Luciferiani, Prifcilianiani, Hilarus, Eutiches, Nicolaitæ, Gnoſtici, Montanus, Noetus Smirnaus, Teſſarecadita, Nouatus, Nepos, Arius, Eudoius, Eunomius, Aetius, Pſatyriani, Circiani, Düliani, Macedonius, Donatus Melecius, Apollinaris, Pollenius, Audeus, Euchita, Neſtorius, Eutiches, Heluidius, Pelagius, Cæleſtius, Acacius, Adamita, Adelphius, Aeriſus, Alogiani, Brachita, Chaldaei, Circuncelliones, Cezocenfes, Conſtantinus, Dioſcorus, Diotrephes, Euſtachiſus, Fœlix, Fœlicianus, Tetradita, Vadiani, Venuſtiani, Vigilantius, & nobis propinquioreſ, Albanenſes, Albigenſes, Begardi, Berengarius, Diſcalciati, Flagellantes ſe, Ilarius, Iacobellus, Gulielmus à ſancto amore, Lolardus, Waldenſes, Pſeudo Apoſtoli, Almaricus, Vuicleſ, Ioannes Hus, Hieronymus Pragenſis, Iaborita: & demum Martinus Lutherus omnium peſtilentiſſimus, & qui ab eo fluxerunt, noui Adamita Munzeriani, & communia habentes, condormientes, eiulantes, Georgiani Dauidici, Memnonita, Tropiſta, Adefſenarij, Methamorphiſta, Iſcariotiſta, neutrales, Iconoclaſta, Antidæmoniacy, Amsdorffiani, inuiſibiles, Maioriſta, Pœnitentiarij, Nouipelagiani, Syncretizantes, Manichæi, Sabatarij, Clâcularij, Manifeſtarij, Dæmoniacy Stebleri, Significatiui tropiſta, Energici, Arrabonarij, Spirituales, Antinonii, Samofatenſes, noui Inferiani, Adiaphoriſta, Antiſuenfeldiani, Antoſi, Andrini, Anticaluiniani, Manusimpoſitori, Biſſacramentales, Triſacramentales, Tetraſacramentales, Luthero Caluiani, Amnetiſta, Medioſandriani, Suenfoldiani, Oſandri, Stancariani, Antiſtancariani, Anabaptiſta, & reliquæ ſectariorum peſtes, quæ uariis opinionum portentis, apud Germanos noſtra memoria diuexarunt Eccleſiam.

Horum uerò hæreticorum colluuiem in ſex factiones diſtinguere poſſumus, non tam temporum rationem attendentes, quam errorum origines. Vniuerſi ergo, qui à Simone Mago descendunt, pluralitatem principiorum aut Deorum conſtituunt. Qui uerò ab Ebione deriuantur, ita Dei unitatem ſtatuunt, ut diuinarum perſonarum pluralitatem excludant & Chriſti diuinitatem non doceant, ſed eum purum hominem fuiſſe mentiantur. Nicolaitæ, Gnoſtici, Carpocratiani, Cataphruges, Adamita & ſimiles quidam, ad unam hæreſis rationem reduci non poſſunt: in hoc tamen conuenire probantur, quòd Chriſtum non impetunt, ſed in uarias libidinum ſectas dilapſi contra naturam & Euangelica dogmata, quæcunque arrident amplectuntur. Quicumque ab Ariò Alexandrini deriuantur, in hoc ſibi conſentire uidentur, ut Filium uel Spiritum ſanctum, non æquales Patri diuinitate concedant, ſed utrumque creaturam; quæ hæreſis non tantum Romanos Imperatores inuaſit, ſed penè uniuerſam Eccleſiam colliſit. Ad quintam factionem refero, quocumque Neſtorij & Eutichis erroribus ad Vuicleſ Angli, & Ioannis Hus Bohemi ſæcula, fluxiſſe legimus: non enim unam & eandem habent erroris ſcaturiginem, ſed uarias, atque ideò in uaria abierunt hæreſim deliramenta. Inter hos uerò etiam collocandi uidentur Donatus & Nouatus, qui cum præcedentibus hæreticis nihil habent commercij, quanuis quintam hanc factionem tempore præceſſerint. Sextam conſtituunt ij, quos Eccleſiaſtica

Sex hæreticorum factiones.

Prima hæreticorum acies.

Secunda acies.

Tertia acies.

Quarta acies.

Quinta acies.

Sexta acies.

disciplina

disciplina: tædet, & libertatem carnis affectant, qui quanuis à prioribus hæreticis ducant origines, tanto tamen sunt illis pestilentiores, quanto maiori hæresum illecebra, orationis artificio, ac disciplinarum supellectile, in maiori quam unquam uirtutis penuria, Ecclesiam sunt aggressi: ad quam hæretici illi Imperatores Constantinopolitani, Leo Isaurius, Constantinus Copronimus, Leo Copronimus, cæteri que imaginum sacrarum demolitores, quos Iconoclastas uocamus, reducendi uidentur, quod eorum errorem & toti huic sextæ classi defendere placuerit.

Contra omnes hos in uniuersum, decertarunt olim, ex Ecclesiasticis uiris Iustinus Martyr libro uno; Tertullianus lib. uno; Hilarius Pictauen. Episcopus lib. uno; Augustinus libro uno, ad Quod uult Deum; Victorianus Buconius lib. duobus; Epiphanius Salaminæ Episcopus lib. uno; Philaster Brixien. lib. uno; Vincentius Lyrinen. lib. uno contra prophanas hæreticorum nouationes, & duobus contra hæreticos; Primasius Africanus lib. tribus; Isidorus Hispalen. Episcopus lib. uno; Cyrus Alexandrinus ex philosopho & medico Monachus lib. uno; Leander Episcopus Hispalen. lib. duobus. Cennadius Mafsilien. Episcopus lib. uno ad Gelasium Papam, & octo aliis; Ecbertus Abbas Florini aduersus omnes hæreses lib. uno; Euthimius Zigabenus; opere illo insigni, quod Panopliam uocauit; Paulinus Treuirorum Archiepiscopus lib. uno; Guido Carmelit. lib. uno; Bernardus Luzemburgen. lib. uno; Gabriel Spoleteranus lib. uno; Vernefridus Bonifacius Episc. Londinen. lib. uno. & nouissimè nostra memoria Alphonsus Castrus olim magister meus, quatuordecim libris, qui ingenti Catholicorum approbatione leguntur. Hi, inquam, omnes, ac plures alij, quorum libri interciderunt, uniuersas, quæ ad suum usque tempus grassatæ fuerant in Ecclesiam hæreses, uaria eruditione, & sanctarum scripturarum supellectile expugnarunt.

Aduersus uerò peculiare hæreses, scripsere, contra primæ factionis hæreticos, quidem, Iustinus, Irenæus, Origenes, Agrippa Castor, Clemens Alexandr. Theophilus Antiochenus Episcopus; Ephren Syrus, Philippus Gortynæus Episcopus, Modestus, qui cuius dignitatis aut ordinis fuerit, auctores non produnt; Rodon Afianus, Tatiani quondam discipulus, Eutythianus Pont. epist. una ad Episcopos Bithiciæ; Hippolytus martyr, Eusebius Emiffenus, Titus Episcopus Bostrenus, Victor Gortynæ Mauritanæ ciuitatis Episc. lib. uno, Metrophanes Smyrnenfis lib. tribus, Diodorus Ciliicum Metropolitanus, ut ait Theodoritus, Georgius Episcopus Laodicenus, qui licet eodem auctore, ab Arrianis steterit, contra illos tamen fabulosos errores, strenuè pugnavit; Eusebius Phœnix; Tertullianus, Faustus Regien. Episcopus lib. uno; Archelaus Episcopus Mesopotamiæ, Sabbatius Episcopus Gallican. Philippus Episcopus Cretensis, Serapion Scholasticus, Thomusij apud Aegyptum Episcopus; Augustinus Hipponensis Episc. libris triginta duobus contra Faustum; & duobus aliis contra Fœlicem; Seuerus Malacitanus, Episcopus apud Hispanias, libro uno aduersus Vincentium Cæsar Augustanum Episcopum, & alij plures Ecclesiastici uiri, qui prioribus trecentis annis usque ad Arianorum tragœdiam in Ecclesia floruerunt. Contra secundam aciem scriptis pugnarunt etiam, Iustinus Martyr, Irenæus, Origenes, Gaius quidam, Dionysius Alexand. Episc. Melchior Antiochenæ Ecclesiæ presbyter, Diodorus Cylis, Titus Episc. Bostrenus, Aurelius Clemens Prudentius, Ambrosius Mediolanensis quinque libris de fide ad Gratianum, Cyrillus Alexandr. lib. de fide ad Reginas, & lib. de fide ad Theodosium, Proclus Alexandr. Episc. libro ad omnes Episc. Aegypti.

In tertium hæreticorum exercitum, quod potius obscuri ac deiecti homines ferali libidine, quam ulla sanctarum scripturarum auctoritate agerentur, pauci insurrexerunt. In his tamen sunt, Basilius Ancyranus, Faustus Regiensis lib. uno in Antropomorphitas, Fulgentius Ruspensis Episc. lib. uno de uirginitate ad Probam, Rhodon Afianus lib. uno aduersus Montanum & Priscillam, Melciades lib. item uno aduersus eundem, Osius Cordubensis lib. uno de laude uirginitatis ad sororem, Cæcilius Cyprianus Carthaginien. Episcopus lib. uno de uirginitate, Sabbatius Gallicanæ prouinciæ Episcopus aduersus Marcionem & Valentinum libro uno, Serapion Anacoeta, & postea Episcopus Antiochenus libro uno ad Carinum, Sixtus Pontifex Romanus

Romanus libro uno de Virginitate, Ioannes Chrysoft. lib. item uno de Virginitate, Ephren Syrus epist. una, Seuerus Mallacitanæ urbis Episc. lib. uno de Virginitate ad sororem, Leander Hispalen. lib. uno de Virginitate ad Florentinam sororè. Maior Ecclesiasticorum uirorum impetus in quartâ hæreticorum turbam surrexit, tanto nimirum, quanto ex persecutionum, quæ iam Imperio Christiano suppressæ fuerant, quiete, maiores operas sanctæ scripturæ nauarant. Atque ita quidem decebat, ut quo tempore, non iam fabulosa portæta, quæ uel indoctissimis hominibus, nisi mente corruptis, suaderi non poterant, sed uolentissimas hæreses, diabolo suscitante, patiebatur Ecclesia, magis strenuos haberet milites, qui digna uirtute, Satanicum furorem, & fraudes, in campo sanctæ scripturæ adorti, comprimerent. In his sunt, in primis apud Nicæam urbem Bithyniæ, trecentorum decem & octo Patrum sanctissima Synodus, in qua Arius, & quidam alij, quos etiam in hac parte Diaboli fraudes obfederant, totius uniuersalis Ecclesiæ sententia damnantur. Sunt post eam, Sother Roma. Pont. epist. unica, Athanasius Episc. Alexandr. uir præter ingentem sanctitatem & Ecclesiasticum zelum, seculari quoque philosophia ditiss. Hilarius Pictauè. Episc. duodecim lib. de Trinitate, Marius Victorinus Afer, Rhetor sui temporis clariss. duobus lib. contra Arium, & duobus aliis de Trinitate, & Homoufio, quos nobis nuper cum aliis uenerandæ antiquitatis lib. dedit Ioannes Heroldus, Dydimus Alexandr. cæcus quidem corpore, mente uerò perspicaciss. lib. uno de Spiritu sancto & duobus aliis contra Arianos, Leander Hispalen. Episc. lib. uno contra instituta Arianorum, Marcellus Ancyranus Episc. Maximus Mongontinen. Episc. ambo singulis libris, contra Arianos, Basilius Cæsarien. Capadociæ Episc. lib. uno de Spiritu sancto, & altero contra Eunomium, Grego. Nazianzenus cognomento Theologus, lib. duobus contra Eunomium, Ambrosius Mediolanen. Episc. lib. uno contra Auxentium, Maximus Episc. Constantinop. Philosophus & Theologus insignis, libro uno contra Arianos, Faustinus presbyter, qui quanuis à parte Luciferianorum steterit doctiss. tamen septem ad Facillium Rheginum uolumina contra Arianos, & Macedonianos scripsisse fertur; Cerealis Castellianen. Episc. Africanus, lib. uno aduersus Arianos. Beatus Augustinus, quindecim doctissimis libris de Trinitate, Asclepius Vagen. Episc. lib. uno aduersus Arianos, Idacius Hispanus Lemiciæ Hispaniarum urbis Episc. aduersus Varimandum Arianum lib. uno, Eugenius Carthaginien. Episc. lib. uno de Trinitate, Fulgentius Ruspens. Episc. lib. tribus ad Trasimundum Regem, Maximus Alexandrinus Constantinop. Patriarcha lib. uno de Fide, aduersus Arianos, quem Mediolani Gratiano Principi dedisse memoratur, Metrophanes Smyrnè. lib. duobus contra Eunomium, Theodorus Antioch. presbyter, lib. quindecim de Incarnatione Domini, aduersus Arianos, Faustus Regien. Episc. lib. uno, Michaël Pselus lib. uno contra Eunomium, Sabbatius Episc. Gallicanus, lib. uno contra Eunomium, Victorianus Buconius, Castellianæ urbis Mauritanæ Episc. lib. uno. Syagrius libris septè de Recta fide aduersus præsumptuosa hæreticorum Arianorum uocabula; Gelasius Rom. Pont. libris duobus, contra Arianos, Manlius Boethius Seuerinus, libris duobus de Trinitate & unitate, Higinus Pont. epist. canonica de Unitate Dei, Constantinus Britannorum Rex, lib. uno de Concilio Nicæno, Demetrius Sydonius Thessalonicè. lib. uno contra Eunomium, Paschasius Romanæ urbis Diaconus, lib. duobus de Spiritu sancto contra Macedonium, Fulgentius Carthaginè. Episc. lib. uno ad obiectiones Arianorum, Anselmus Cantuariensis Episc. libro uno de Trinitate, Ricardus à S. Victore Regularis Canonicus, lib. sex, quibus Catholicæ fidei in hac parte dogmata, sola rationis naturalis indagine, doctissimè discutit; Ioan. Scotus lib. uno de Primo principio, quo adeò apertè, sanctæ Trinitatis fidem ostendit, ut ei quidam pro magno crimine obiiciant, quod id ipsum mysterium analytica demonstratione probare contenderit, quod utinam effecisset, tantum abest, ut sanctissimus labor sit crimen censendus. Nihil profectò magis est demonstrabile, quam sanctæ Trinitatis & unitatis arcanum, quod si non euidentibus rationibus demonstratur, non id facit sanctæ Trinitatis natura, sed humani intellectus imbecillitas, ut inquit Ricardus. Sunt autem humani intellectus sicut & corporei uisus, inter se differentes, & quo unus non potest,

Qui in 4. factionum hæret. scripserunt.

Lib. 1. de Trinitate

potest, alter pertingit. hoc unum certum est, neque Platonem, quem diuinum appellant, neque Aristotelem, cuius scripta ad miraculum suspicimus, aut quenquam alium prophanorum sapientum, qui unquam apud homines fuerit in pretio, tam solidas pro sua opinione, aut Religione adduxisse rationes, quam pro Christiana & Catholica ueritate, in hac parte Scorus adduxit, ita ut (meo quidem iudicio) si uniuersæ Philosophorum sententiæ, aut gentium de Deo opiniones, prudenti ac sapienti uiro proponerentur credendæ, etiam si nulla fuissent miracula, solo earum ductu, nostram in hac parte de diuina natura sententiam præeligeret. Fuerunt & alij diuersis temporibus, qui contra hanc turbam hæreticorum, Christi diuinitatem, & Dei Trinitatem & unitatem impetentium, suis scriptis pugnarunt. Fuit enim sæculum illud fruge literarum sæcundissimum, fuerunt præter Nicenam Synodum & multa alia Concilia per diuersas Orbis partes, in eandem hæresim coacta, præsertim prima Constantinopolitana Synodus, in qua impius Macedonius, quod Spiritum sanctum creaturam doceret, publico anathemata percussus est.

Aduersus quintam hæreticorum turbam, coacta est in primis sacrosancta secunda Synodus Ephesina, in qua impius Nestorius quod sacratissimam uirginem, matrem Dei negaret, damnationis sententiam accepit. Calcedonense, quoque non minus uenerandum Concilium, in quo damnatus est Eutiches Constantinopolitanus presbyter, quod utriusque naturæ in Christo confusionem doceret. Fuerunt & alia prouincialia Concilia partim auctoritate Apostolica, partim pastorum Ecclesiasticorum zelo contra hos duos hæreticos per diuersas prouincias celebrata. Scripserunt in eos, Cyrillus Alexandrinus Episcopus, Theodorus Anciranus, apud Galatiam Episcopus, ambo singulis libris contra Nestorium, Isaac Assyrius, monachus contra utrumque hæreticum, libris duobus, Ioannes Casianus libris septem contra Nestorium de Incarnatione Domini, Leo primus Pont. Romanus, contra Eutichem, libris duobus, & altero contra eundem, ad Flauianum Constantinopolitanum Patriarcham, Georgius Pysidis Græcus auctor, lib. uno iambico carmine, Petrus cognomento Chryssologus Rauēnæ Episc. lib. uno aduersus eundem Eutichem, Flauianus Patriarcha Constantinopolitanus, contra eundem libro item uno, Hilarius Romanus Pontifex, lib. uno de Concilio Ephesino, in quo Nestorij errorem confutat. Cyrus Alexandrinus, lib. uno aduersus Nestorium, Samuel Ecclesiæ Ediffenæ Presbyter, tribus libris contra Nestorium, Eutichem & Timotheum, qui Eutichis errori fauebat, Genadius Mafiliē. Episc. sex libris aduersus Nestorium, & undecim contra Eutichem, Gelasius Pont. Rom. contra Eutichem & Nestorium lib. quinque, Ioannes Antiochenus Presbyter, contra Eutichianos, Iustinianus imperator tribus libris de Incarnatione Domini, contra Eutichem, Fulgentius Carthaginē. Episc. libris tribus ad Trasimundum Regem Vandalorum, Ioannes Pont. Romanus lib. uno de duabus naturis, aduersus Eutichianos, Rusticus Diaconus, lib. uno contra Acephalos, Vigilius Tridentinus Episc. contra Eutichem libris quinque, Cælestinus Romanus Pont. lib. uno contra Nestorium, Faustus Regiē. Episc. lib. item uno contra eundem Nestorium ad Gratium Diaconum, contra Nouatum, qui secundas nuptias & pœnitentiam tollebat, uaria apud Africam & Italiam coacta sunt Concilia, quibus eius errores Ecclesiastico Anathemate sunt profligati. Scripsit tamen in eum uir doctissimus & sanctiss. præter Martyrij lauream, Cornelius Pont. Rom. Cyprianus Carthagen. Episc. idem & beatissimus Martyr, de gratia Dei ad Donatum, libro de lapsis, & lib. ad Antonianum de Nouato, & eius erroribus. Dionysius Alexandr. Episc. epistola ad Nouatianum hæreticum, & altero libro, quem Canonem pœnitentiæ prænotauit, Rethitius Eduorum Augustudunen. Episc. contra Nouatum lib. uno, Eusebius Emiffenus Episc. libro item uno, Paulinus presbyter S. Augustini discipulus, lib. uno de pœnitentia, Victor Cartheniæ Mauritanæ Ciuitatis Episc. lib. uno, Paccianus Barcinonen. Episc. contra Nouatum. Contra Donatum Carthagen. presbyterum, qui rebaptizationem docebat, coacta sunt etiam multa Concilia prouincialia. Scripsit autem contra eum, Afclepius Vagensis Episc. lib. duobus, Victor Cartennensis Episc. apud Mauritaniam, lib. uno, Optatus Afer libris sex, Augustinus Hipponen.

Episc.

Episc. in psalmum contra partem Donati, libro contra Epistolam Donati, duobus alijs libris contra partem Donati, alio quem prænotauit collationes contra Donatistas, duobus alijs contra Gaudentinum Donatistam, alio ad Emeritum Donatistam, libro etiam cōmonitorio Donatistarum, lib. uno ad Donatistas, lib. de moribus Donatistarum, & alijs innumeris tractatibus, quibus ab uniuersa Africa insaniam istā relegauit.

Contra Pelagium, celebratum est Concilium Mileuitanum auctoritate Innocentij Primi, in quo iussus est proprium errorem damnare. Contra eundem scripsit idem Pontifex Innocentius doctissimam epistolam ad idem Concilium, Beatus Augustinus Episc. Hipponen. libro de gestis Pelagij, quatuor libris contra duas epistolas Pelagianorum, sex libris contra Iulianum Episcopum Pelagianorum, libro uno ad Paulinum contra Pelagianos, & alijs tractatibus quibus hunc errorem doctissimè impetit. Fulgentius Episc. Ruspen. in Africa de Gratia & libero arbitrio lib. septem, Hieronymus tribus Dialogis aduersus Pelagianos, Leporius presbyter, & Monachus primò quidem Pelagianus, postea Orthodoxus, libro uno, Paulus Orosius S. Augustini discipulus, lib. uno aduersus Pelagianos, Cælestinus Pontifex primus, ad Episc. Galliarum epistola una, Genadius Mafiliensis Ecclesiæ presbyter libris tribus aduersus Pelagium, Thomas Brauardinus Anglicus, lib. uno, de uirtute Dei aduer. Pelagian. & alij eius sæculi doctissimi uiri.

Quicuerunt post Pelagium multis annis Satanicæ imposturæ, neque quenquam illustrem hæreticum obfederunt, quousque Berengarius Andegauen. Ecclesiæ Diaconus, sanctum Eucharistiæ sacramentum, sub Victore tertio Pont. maximo cœpit impetere, docens sub panis & uini speciebus, uerum Christi corpus non contineri. A quo errore, cum coacto Concilio Turonensi, fuisset reuocatus (quod hæreticis est solenne) ad uomitum statim rediit, quod & Pelagius fecerat. Damnatus est idem error sub Leone nono Vercellis, & demum sub Nicolao secundo Pont. Max. centum & tredecim Episc. Concilio, ubi demum idem Berengarius errorem abiurauit, in ea forma, quæ apud Gratianum dist. 2. de consecratione, scribitur, Ego Berengarius, &c. Scripsit contra hunc hæreticum, Lanfrancus Archiep. Cantuarien. lib. uno, Guitmundus Archiepisc. Auerfanus, lib. quatuor, Algerus Monachus lib. tribus, Petrus Verrierius Abbas Cluniacen. lib. uno, Adelmanus Episc. Brixien. lib. uno, Ino Carnoten. lib. uno, Bertramus Monachus, lib. uno, Guido Monachus S. Lanfredi, libro uno, Rabanus Maurus, libro uno de sacramento altaris, Paschasius Racbertus Colbien. Abbas, lib. uno, Guilielmus Abbas S. Theodorici, libro uno de sacramento altaris, Thomas Vuinterton Anglus Stanfordien. Monachus, libro uno, Vuolfelmus Abbas Brunswilerensis, lib. uno Epigrammatum in Berengarium hæreticum.

Post ea tempora fuit Petrus Abailardus, qui omnia fidei dogmata, quæ ratio non capiebat, refutabat omnino. Contra hunc scripsit Sanctus Bernardus Claraualensis abbas lib. uno, ad Eugenium, Ganfredus Antifiodorensis Monachus Cisterciensis, eiusdem Petri quondam auditor, libro altero, Guilielmus Abbas Sancti Theodorici lib. item uno.

Surrexerunt post hos Ioachim Abbas, & Almaricus hæreticus, quorum sententia damnatur in Concilio Lateranensi, sub Innocentio tertio Pont. Max. Contra Ioachim scripsit Richardus à S. Victore, Petrus Lombardus, & post hunc uniuersi scholastici auctores libro primo sententiarum, distinctionibus secunda & tertia. In Græcorum & Armenorum errores, scripsit Richardus Armachanus Hybernæ Primas, elegans opus, nisi quædam in eo docuisset, quæ communem Theologiam offendunt, Grissolanus Mediolanen. Archiepisc. Leo Pont. Nonus, lib. uno ad Patriarcham Constantinopolitanum, & altero ad Constantinum Imperatorem, & altero contra errores Græcorum. Gualterus Hunte Anglus lib. uno, Vmbertus Cenomanus Episc. Hostiensis contra Michaëlem Patriarcham Constantinopolitanum, & Leonem Acridanum Archiepiscopum Bulgaria, Paschasius Romanæ Ecclesiæ Diaconus libro uno. Contra Armenos uerò peculiariter, præter hos scripsit Nicetas Monachus. Fuerunt sub eadem tempora obscuriores quidam hæretici Lollardi, flagellantes se, Valdenses &c. Quorum insaniam non tam libris quam Ecclesiastica disciplina suppressa sunt.

B lardos

c. damnatus de sū
ma Trini.
& fide ca
tholica.

Iardos scripsit Richardus Leuythan Anglus, Contra flagellantes se, Hermannus de Schildis lib. uno, Contra Valdeses Claudius Couffordus Theologus Parisiensis, &c.

Qui contra
sextam fa-
ctioem pu-
gnant.

Sextam, & utinam postremam, expeditionem hæreticorum, quæ ab Vuicleffo & eius discipulis incipiens, in Martino Luthero & nostræ memoriæ hæreticis, iustum incrementum accepisse uidetur, quæ solam Ecclesiasticæ disciplinæ perturbationem intendit, multi magno triumpho sunt aggressi, inter quos, contra Vuicleffum primas obtinet Thomas Valdensis Carmelitanus, libro illo insigni, quem in tres partes diuisum, Doctrinale fidei prænotauit, Ioannes Dieppurgus Heydelbergenfis, ordinis Prædicatorum, Ioannes Capistranus ordinis Minorum, Guilielmus Berthon Anglus, Henricus ab Hafsia, Guilielmus Vuoderfordus Nicolaus, Cusan, Sanctæ Rom. Ecclesiæ Cardinalis, Richardus Leuythan, Rubertus Gumbelthou, Ioannes Tyfyngronus Minorita. Contra Bohemos, scripsit, Aeneas Syluius & postea Pius secundus Pont. Max. Ioannes Haggenius Carthusianus, Strodus Anglus, Simon Sottra Anglus Augustinianus, Ioannes Chyrrigham Anglus, Ioannes Marrobbius Anglus Carmelitanus, Stephanus Petrigenon. Teutonicus, Ioannes Ragufinus ordinis Prædicatorum, Thomas Ascheboni Anglus, Thomas Vuintherion Stanfordien. Monachus, quamuis hi posteriores in Vuicleffi doctrinam potius inuecti fuerint. In Iconoclastas siue imaginum demolitores scripsit olim Ioannes Chryssoras Damascenus Motiachus, contra Leonem Isaurium lib. duobus, Epiphanius Sellybria Episcopus lib. uno, Gregorius Secundus Pont. Max. libro uno contra eundem Leonem Augustum, Ionas Aurelianen. Episc. lib. tribus contra Claudium Taurinensem, Carolus Magnus Pipini filius lib. quatuor qui tamen à nostri temporis hæreticis uitati, circumferuntur, Conradus Brunus I. C. sed & aliarum bonarum disciplinarum eruditione præditus, lib. uno.

Decertatum est cum his hæreticis & eorum discipulis ab uniuersis Ecclesiæ patribus in Basileensi & Constantiensi Concilio, ubi omnium generali cõcordia sunt diris deuoti.

In Luthe-
qui scripse-
runt.

In horum genimina, Lutherus, Carolostadios, Zuinglios, Buceros, Oecolampadios, Philippos, Caluinos, Illyricos, &c. à quibus illa sectarum Lerna, quam diximus, legitimo partu descendit, modo non minori triumpho decertat Ecclesia. Nam post Concilium Tridentinum, in quo Ecclesiasticorum patrum uniuersali consensu, ter iam anathema acciperunt, nullum unquam fuit sæculum, in quo maiori ac expeditiori doctorum uirorum exercitu, aduersus Satanae insultus surrexerit Ecclesia; ita ut certo numero compræhendi non possint, qui apud Germanos, Gallos, Hispanos, Italos, Anglos, Hungaros, Polonos, &c. aduersus hanc pestem, doctissimi libros & tractatus ediderint. In his tamen sunt, Ioannes Echius, Albertus Pighius Campensis, Ioannes Roffensis, Christi Martyr, Ioannes Cocleus, Georgius Vicelius, Iodocus Clitoueus, Erasmus Roterodamus lib. uno de libero arbitrio, Ioannes Genesis Sepulueda Cordubensis, eiusdem argumenti altero, in quo & Ciceronis eloquentiam & Aristotelis Philosophiam, & quod prius est, Christiani pectoris integritatem inuenias, Ambrosius Catherinus, Syluester Prierius, Alphonfus Viruesius Benedictinus Cannarien. Episc. in quo & eruditionem uariam, & eloquentiam admirari liceat, Bartholomæus Lathomus, homo Laicus, sed ex eorum numero, qui eruditionem cum eloquentia copularunt, Iacobus Lathomus Louanien. uir doctus & ingenio fœcundo; Petrus Sotus ordinis Prædicatorum, olim Caroli Q. Imp. à Sacris confessionibus, uir & doctus & Ecclesiasticæ doctrinæ consultus, Stanislaus Osius Polonus, Episc. Varmiensis, Sanctæ Rom. Ecclesiæ Card. uir & ingenio acer, & lectione diues, eruditione q; fœcundus, & stylo dicendi acutus, Fridericus Staphylus, Regis Romanorum Ferdinandi olim Consiliarius, Guilielmus Lindanus Dordracenus, Colloნიე. Ecclesia duobus planè doctiss. ac Catholicis operibus, Concilio & Antididagmate, Andreas Vega Minorita lib. quindecim, quibus contra Caluinum & quosdam alios hæreticos Decrerum concilij Tridentini de Iustificatione tam dextrè defendit, & hæreticas insanias tam potenter fundit, ut nõ immeritò eius immaturam mortem Catholici doleant, Conradus Brunus I. C. sed Theologus quoque doctiss. sex libris de hæreticis, sex aliis de Ceremoniis, uno de Imaginibus, & nouem de Concilio, Marcus Anto. Constantius Louanien. Theologus, Tonstalus Dunelmensis, Gaspar Saggerus,

Conradus Clingius Minoritani ambo, Ioan. Faber contra Baltasarum Paccimontanum, Ioannes Driedo Thurnautæus Louanië. Theologus, Christophorus Longolius Meclinen. Ioannes Slottanus Geffensis, Iacobus Noguera Episc. Aliphan. libro uno de Ecclesia, Franciscus Somnius, Antonius Monchiacenus, Matthias Brendembachius, Honorius Pisadestius, Ioannes Verratus Carmelitanus, Ioannes Vintoniensis Episc. Martinus Aiala Segobien. Episc. uir præter integrum animum & excelens ingenium, ueteris Ecclesiasticæ lectionis consultissimus, quibus dotibus sic urget hæreticos opere illo de Ecclesiasticis traditionibus, ut nisi diabolo obsidente, oculis animi capti essent, apertè uisuri sint quantum impiæ istæ nouationes, à ueteris illius Ecclesiæ moribus distent. Vniuersi hi & alij multi, quos numero certo compræhendere non possumus, tum acutis disputationibus, tum elegantissimis scriptis, præsentem mundi Principis furorem solertissimè comprimunt, contra diuersos hæreticos huius sæculi & uarios eorum errores pugnando. Faxit Deus, ut obtento triumpho tripudiet Ecclesia, quod præcedentibus sæculis in maiori rerum angustia, eam fecisse comperimus.

Sunt præter hos Catholicæ fidei impugnatores, quos diximus, quidam alij, qui cum non sint iudicandi Christiani, utpote qui sacramento baptismi destituantur, nec tamen eos Idololatrias dixeris, cum Deum unicum, rerum cunctarum principium fateantur, & Christum, & si non Deum, uirum tamen iustissimum doceant. Hos Sarracenos, & Thurcas appellamus. Inter quos nullus unquam extitit (quod legimus) qui scriptis Euangelicam fidem infirmare sit ausus, immo eorum sapientes, cum ad eum doctrinam gradum proficiant, in quo suæ religionis rationem aduertere liceat, aut cum Diagona Euemero, Theodoro, Protagora & Epicuro, omnen religionem abiurant, quod fecisse Auerroem legimus, aut nisi ad nostram religionem conuertantur, suæ tamen uanitatem & mendacia ingennè agnoscunt. Sic olim Auicenna, quem illi tantopere celebrant, libro de prima Philosophia nono, cum spurcam illam fœlicitatis, quam Mahometus præscribit, rationem attenderet, Lex nostra, inquit, quam dedit Mahomet, dispositionem fœlicitatis & miseræ, quæ sunt secundum corpus ostendit, sed est alia promissio, quæ apprehenditur intellectu, sapientibus uero Theologis multo maior cupiditas fuit ad apprehendendum istam, quam corporum, quæ quauis daretur eis, non tamen attenderunt eam, nec in precio habuerunt, incomparatione fœlicitatis, quæ est coniunctio cū prima ueritate. Nihil profectò probrosius, & infamius Christianus homo de Mahometica lege efferre potuisset, quam dicere, non ueram sed falsam fœlicitatis rationem, & hanc corpoream (quod mundi quoque sapientes riserunt) eandem docere. Quoniam uero hi, sua licentiosa carnis libertate, qua in hac uita fruuntur, & sua rerum gestarum fortuna, infirmos Christianorum animos quatiunt, dum omnia illis ex uoto provenire quotidie uidentur, contra uerò Ecclesiam Christi internis sectarum & armorum seditionibus concuti, & infidelium externis bellis lacerari, ex quibus fidei uoluntarius consensus poterat minui, sapientes quidam Ecclesiastici uiti in eam superstitionem & legem, stylum direxerunt. In quibus præcipui sunt Ioannes Damascenus cognomento Gryssoras, qui circa eius sectæ initia uixit & apud Persas sub eorum imperio captiuus, Christum sustinuit; Eutimius Monachus Zigabenus, Theodorus Episc. Charran, cognomento Abbucoras, Euodius Monachus, Nicetas Byzantius Philosophus, & monachus tum lib. uno contra Mahometum, tum altero contra Epistolam quandam ab Agarenis missam ad Michaëlem Imperatorem, Ioannes Cathacuzenus, prius quidem Imperator Constantinopolitanus, postea uerò Monachus, tum libris quatuor contra Sarracenos, tum quatuor orationibus contra Mahometem, Stephanus Langion Episc. Cantuarien. & Alexander Alensis singulis libris de gestis Mahometis, Adelpus Abbas Benedictinus, Iacobus Vitriacensis, Anthonen. Episc. S. Thomas Aquinas, libro de rationibus fidei ad Cantorem Antiochenum, Ioannes Vallenfis Anglus ordinis Minorum, Dauid Bois Anglus Monachus Glocestriensis, Humbertus quondam generalis Magister ordinis Præd. Nicolaus Cusanus S. Romanæ Ecclesiæ Cardi. libris tribus ad Pium secundum Pont. Max. quos Alchorani Cribrationem uocauit, Vipertus Iuris Canonici peritus, Dionysius

Ricelius Carthufianus, opere grandi ad Pium Pont. Richoldus ordin. Prædic. qui apud Sarracenorum Athenas Baldach urbem, litteris Arabicis & eorum ſapientiæ nauauit operam, Ioannes Turrecremata Cardin. S. Xifti utriusque diuini & humani iuris conſultus, Ioannes ſenior Toletanus, Nicolaus Ianuen. Epifc. &c. Fuerunt uerò in hoc genus hoſtium ſegniores Eccleſiaſtici uiri, quoniam ea ſecta ſit indigniſſima, quæ ductis ex philoſophia uel aliunde rationibus confutetur, cum nemo ſit mortalium, qui eiufdem inſulſiſſimas fabulas & Phanatica deliria, prorfus ab omni natura & ratione diſtare non uideat. Illud ad eius confutationem ſufficiſſet, quòd Chriſtum & Chriſti Euangelium cum Mahometo & Alcorano componant, ut ait Nicolaus Cuſanus, quod non eſt aliud quàm ſumma dementia. Quòd uerò eorum res proſperè cedant, familiare eſt omnibus infidelibus, ut in præſenti uita felicitate fruantur, uel quòd bona quædam faciant, quæ diuinam magnificentiam remunerare, non dedecet, aut quòd magis puto, ad fidelium probationem. Nullum certè populorum tot tantisq; afflictionibus oppreſſum accepimus, quàm Iſraëliticum populum, cum tamen utcunq; inter omnes mortales Deum coleret: contra uerò nullis tam applauſit fortuna, quàm prophanis illis nationibus, Babylonis, Aſſyriis, Aegyptiis, Philiftinis, Romanis, &c. In labore, inquit ſanctus Propheta, hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur, ideo tenuit eos ſuperbia &c. Et ſubinde, Ecce ipſi peccatores & abundantes in ſæculo, obtinuerunt diuitias, & dixi, Ergo ſine cauſa iuſtificauit cor meum, & laui inter innocentes manus meas. Et ſui flagellatus tota die, & caſtigatio mea in matutinis. Sic dicebam, narrabam ſic, exiſtimabam ut cognofcerem, hoc labor eſt ante me. Ecce uehementiſſima tentatio & mentis perturbatio, qua adeo ſancti uiri cor quatiebatur, ut in ea penè moti ſint pedes eius, & penè effuſi fuerint grefſus illius. Sed quouſque fuit ea tentatione concuſſus? Donec, inquit, intrem in Sanctuarium Dei & intelligam in nouiſſimis eorum. Quomodo facti ſunt in deſolationem, ſubitò defecerunt, perierunt propter iniquitatem ſuam, uelut ſomnium ſurgentium, Domine imaginem ipſorum ad nihilum rediges. Non itaq; infidelium populorum in uita præſenti felicitas, ſed uitæ finis & interitus eſt mente uolendus. Quorum filij (inquit alibi de eiſdem loquens) ſicut uouellæ plantationes in iuuentute ſua, filia eorum compoſita ſicut ſimilitudo templi, promptuaria eorum, eructantia ex hoc in illud, oues eorum fœtoſæ, abundantes in egreſſibus ſuis, boues eorum craſſæ, non eſt ruina maceria eorum, neque tranſitus neque clamor in plateis eorum. Ecce peſſimorum idololatrarum & infidelium felicitas. Beatum, inquit, dixerunt populum cui hæc ſunt. Ne uerò in falſa illa & umbratili felicitatis imagine, populi Dei ſortem ſitam eſſe nunc crederes, Beatus (ſubiungit) populus, cuius Dominus Deus eius. Sanctus ille Habacuc propheta, cum Hieroſolymitanum excidium totiusque populi Iſraëlitici, per Idololatrias gentes futuram ſtatim deſolationem, Aſſyriorum felicitatem contra, uerò populi Dei preſuras & frequentiſſimas calamitates expenderet, iuſto (ut ſibi uidebatur) dolore commotus, cum nondum ſatis diuini conſilij profunditatem eſſet ingreſſus, iniuſtitiam Deo exprobrans, Uſquequo (inquit) Domine clama-bo, & non exaudies? uociferabor ad te uim patiens & non ſaluabis? Quare oſtendiſti mihi iniquitatem & laborem, uidere prædam & iniuſtitiam contra me? Quare reſpicis contemptores & taces conculcante impio iuſtiorẽ ſe, & facies homines ſicut piſces maris, & quaſi reptilia non habentia ducem, & factum eſt iudicium & cõtradictio potentior? Propter hoc lacerata eſt lex & non peruēnit uſque in finem iudicium, quia impius præualeat aduerſus iuſtum, propterea egreditur iudicium peruerſum. Et ut oſtenderet ſe de gentium felicitate quarimoniam texere, ſumpta Dei perſona, Aſpice, inquit, in gentibus & uidete & admiramini & obſtupeſcite, quia opus factum eſt in diebus ueſtris, quod nemo credet cum narrabitur, quia ego ſuſcitabo Chaldaeos gentem amarani & uelocem, ſuper latitudinem terræ, ut poſſideat tabernacula non ſua, horribiles & terribiles, leuioreſ pardis & uelocioreſ Lupis ueſpertinis, & diſſidentur equites eius. equites nanque eius de longè uenient, uolabunt quaſi aquila feſtinans ad comedendum, omnes ad prædam uenient, & facies eorum uentus urens, & congregabit quaſi arenam captiuitatem, & ipſe de regibus triumphabit, & Tyranni ridiculi

ridiculi eius erunt. ipſe ſuper omnem munitionem ridebit & comportabit aggerem, & capiet eam. Et ut quaſi impotentiam quandam Deo opprobret, quæ licentia familiaris ſolet eſſe prophetis, ac ſanctis uiris, qui nondum diuinorum iudiciorum abyſſum penetrarunt, ſubiungit, Hæc eſt fortitudo eius Dei ſui. Quaſi diceret, hæc ille Aſſyriaci exercitus Imperator, cum ſua uirtute præſtare nequeat, reſtat ut Dei ſui, quicumque eſt ille, quem colit, uirtute perficiat. A qua ſententia altiori & animi cogitatione ac fidei radio, quæ ſolum, unum diuinitatis numen eſſe ſciebat, ſubinde reuocatus, Nunquid ait, non tu à principio Domine Deus ſanctæ meus & non moriemur? Quaſi diceret, ſed quid ego de alio Deo loquor, cum tu ſolus ſis ab æterno Deus, & in tua poteſtate ac arbitrio & mors & uita noſtra ſit poſita? Si enim tu uolueris non moriemur; & ſi Babylonici exercitus potentia urbes noſtras inuadat, unde non ſuorum Deorum uirtute, ſed tua uoluntate ac arbitrio ueſtamur. Sed quando ita eſt, oſtende mihi obſecro, quo fine id facias, Nunquid Domine in iudicium poſuiſti eum, & fortem ut corripereſ (populum tuum ſcilicet) fundati eum? Atqui id quidem mihi forſan perſuaderi potuiſſet, niſi te inſeſtiſſimo animo iniquos omnes perſequi ſcirem. Mundi ſunt oculi tui ne uideas malum, & reſpicere ad iniquitatem non poteris. Quare non reſpicis ſuper iniquè agèteſ, & taces deuorante impio iuſtiorẽ ſe? Et facies homines quaſi piſces maris, & quaſi reptile non habens principem, totum in hamo ſubleuauit, traxit illud in ſagena ſua, & congregauit in rete ſua, ſuper hoc lærabitur & exultabit, propterea immolabit ſagenæ ſuæ (uocat autem ſagenam, uatorem exercituum) & ſacrificabit reti ſuo, quia in ipſis increſſata eſt pars eius, & cibus eius electus. propter hoc ergo expandit ſagenam ſuam, & ſemper interficere gentes non ceſſat. Hæc igitur, ſecum imo pectore uoluens ſanctus Propheta, cum humana ratione huius tentationis aculeos non poſſet reprimere, ad Deum prorfus conuerſus, & humani iudicij uiribus diſſiſus, Super cuſtodiam meam ſtabo, inquit, & figam gradum ſuper munitionem, & contemplabor ut uideam quid dicatur mihi, & quid respondeam ad arguentem me. Et reſpondit mihi Dominus & dixit, Scribe uifum & explana eum ſuper tabulas, ut qui legerit eum percurrat, quia adhuc uiſus procul, & apparebit in finem & non mentietur. ſi moram fecerit, expecta illum quia ueniens ueniet, & non tardabit, & ecce, qui incredulus eſt, non erit recta anima eius in ſemetipſo, iuſtus autem in fide ſua uiuet. Hortatur hiſ uerbis Dominus S. Prophetam diuinæ prouidentia ac conſilij ignorantia nutabundum, ne animum deſpondeat, ſed magno futura, aliquando erga populum ſuum, miſericordia ſolatio erigatur. Et ne gentium illarum felicitatem perpetuò duraturam crederet, quis earum ac ſimilium populorum, qui diuina auctoritate ac permiſſione populum Dei affligit futurus eſſet, exitus conſeſtum oſtendit, Et quomodo uinum, inquit, potantem decipit, ſic erit uir ſuperbus & non decorabitur, qui dilatauit quaſi infernus animam ſuam, & ipſe quaſi mors, & non adimpletur, & congregabit ad ſe omnes gentes, & coaceruauit ad ſe omnes populos, nunquid non omnes iſti ſuper eum parabolam ſument, & loquelam enigmatum eius? Et dicetur, Væ ei, qui multiplicat non ſua, uſquequo aggrauat contra ſe denſans lutum. Nunquid non repente conſurgent qui mordeant te? Et ſuſcitabuntur lacerantes te, & eris in rapinam eis, quia tu ſpoliaſti gentes multas, ſpoliabunt te omnes, qui reliqui fuerint de populis, propter ſanguinem hominum & iniquitatem terræ ciuitatis & omnium habitantium in ea. Hactenus prophetica querimonia, & diuinum reſponſum. Speremus igitur aliquando populi Chriſtiani Nabuchodonofores, Pharaones, Salmanafares, Philiftinos, Antiochos, &c. è medio tollendos, & placidum illum fortunæ riſum, quo nunc fruuntur, in luſtum conuertendum. uerum tunc primùm, cum eiufdem Chriſtiani populi, quæ per hos, quaſi per quofdam Carnifices puniantur peccata, ceſſarint. Admirandum proſectò diuinæ prouidentia conſilium, ut cum & uetere illo ſæculo, duos populos habuerit Idololatram unum, & ueræ religionis expertem; religioſum alterum ſuæque ſaltem cognitionis participem, illum tanta omnium rerum affluentia, tantoque bellorum ſucceſſu, contra hunc tantis & internis & externis cladibus & calamitatibus, fuerit proſecutus, ut cum hic

infœlix apud omnes finitimas gentes fit habitus, ille in toto Orbe fœliciffimus iudicari poterit: Hoc profectò non alio confilio factum eſt, quàm quòd ad populi ſui peccata cohercenda, Satellitibus, non quibuſcunq; ſed ſumma uirium humanarum potentia præditis, Deus indigeat. Nec enim principes, in uindictam malefactorum, inermes & imbelles miniſtros aſſumunt, ſed ingenti illos & hominum & armorum potentia circundant, ut in peccatores, quantumuis potentes, intrepidi irruant. Non ergo infidelis populi fœlicitas, & fortunæ applauſus inde prouenit, quòd Deus, eorum peccatis & infidelitate delectetur mundi enim ſunt oculi eius, ut dicebat Propheta, & reſpicere, ad iniquitatem non poteſt, nec quòd eorum religio fit uera, noſtra contra falſa, ſed quòd uelit populum ſuum in diſciplina contineri, qua ratione uirga furoris, Aſur, & exercitus Domini, Romani uocantur, quòd uoluntatem eius quaſi iuſtitia miniſtri exequendo, perficiant. Inundante igitur peccatorum diluuiò, & inualeſcente delinquendi licentia, neceſſe eſt miniſtrorum Dei potentiam excreſcere. Atque id quidem cum totius aliquando populi fidelis, peccatis contingat, potiſſimè uerò Regum & Præſectorum uiuendi licentia, prouenire docemur, nunquam enim non eſt uerum illud;

Quidquid delirant Reges, pleſtuntur Achiui.

Id non modò peſſimorum Regum, Ieroboam, Achab, Ochozia, Ioram, Achaz, Manafis, Hoſeæ, Ioachim &c. ingenti Iſraëlitici populi malo, docent hiftoria, ſed non minus atrocibus exemplis, eccleſiaſtici annales. Totum certè eccleſiaſticum imperium, quod olim ab Occidente in Orientem, & à Septentrione in Meridiem extendebatur, Romanorum & Conſtantinopolitanorum principum tyrânis & licentia uiuendi perdidit, & infidelibus prodidit, Hispaniam nobiliſſimam Europæ prouinciam Vitigis & Roderici Regum Gothorù, criminofa uita, poſt enormem totius regionis uafſitatem, Saracenis tradidit. Neq; uerò opus eſt omnes populi Chriſtiani tragœdias & frequentiffimos, quos nunc uel olim de nobis, infideles Chriſtianorum principu peccatis, reportarunt triumphos, in medium adducere: ſatis fit intelligere & populi Dei temporariam hanc fœlicitatem, & miſeriam, à principis animo & conditione pendere. Quemadmodum enim ſapienter quidam, ſe malle ceruorum exercitum; ducere Leone, quàm exercitum Leonum ducere ceruo, dicere ſolitus erat, ita corruptioris populi & ſolutioris uitæ exercitum, ſapienter de fidei hoſtibus reportafſe uictorias, ducere ſancto & integro Rege comperimus, quàm ex bonis & integris hominibus ampliffimas acies, ducere, Deo, in uiſo principe. Id profectò præter ea, quæ in populi Chriſtiani hiftoria quotidie depræhendimus domeſtica exèpla, annales Sanctorum illorù Regum Dauid, Ezechia, Iofia, Ioatham, & ante hos, Moſis & Samuelis apertiffimè inſinuant. Itaque nihil eſt cur infidelis populi fœlicitas & ſecundus ſucceſſus; mentes Chriſtiani hominis concutiat, ſed ſi aliquando uiderit illum augeſcere, Dei uerò populum contra flacceſcere; noſtris peccatis, quæ ut cohorceantur, Dei miniſtris indigeant, cum ſancta illa uidua Iudith acceptum referat, Reputantes, inquit, peccatis noſtris, hæc ipſa ſupplicia minora eſſe flagella Domini, quaſi ſerui, qui corripimur, ad emendationem & non ad perditionem, eueniſſe credamus. Imputent etiam id Chriſtiani principes ſuis peccatis, quæ cum per eorum Reipub. magiſtratus, puniri nequeant, conſentaneum eſt ut per alios puniantur, nec enim omnia inferni cruciatibus punienda ſeruantur. Eſt etiam huius haud exigua cauſa, quòd non iam uel duces uel milites prælia Domini, ſed ſua præliantur, non enim iam ſancto illo honoris Dei zelo, ſed propria ambitione, & proprij commodi (ut turpiores alios fines taceam) auaritia ducuntur. Milites, non iam antiqua illa Chriſtiana militiæ ornamenta & authoramenta, ſed plerunq; uitam plus quàm ethnicam præferunt, non Domino, ſed ſibi, ſuisq; uel commodis uel turpibus affectibus militare docentur. Vnius Achæ delicto, qui contra Domini prohibitionem apud Hiericum de Anathemate acceperat, integer Iſraëliticus exercitus, diuinitus quodam inſulto ſtupore flacceſcentibus uiribus, cædenda hoſtibus terga uertebat; ac penè deletus fuiſſet, niſi Sancti ducis ſubueniſſet prouidentia, qua è medio per mortem, peccator, forte inuentus, tolleretur; quid putas futurum in eo exercitu Chriſtianorum, ubi tot ſunt

qui

quæ pluſquam Ethnica uiuendi ratione Thurcas & gentes, quæ Deum non cognouerunt, ſuperent? ubi tot ſacrilegi, ubi tot templorum inuaſores, puerorum & uirgibus, credi poſſint Chriſtiani, qui ſic in Sanctos, in Chriſti matrem, in Chriſtum ipſum crudeliſſimè ſauiant. Erat olim totum exercitum Iſraëliticum Deus deleturus, niſi quorundam fornicationem cū filiabus Moab, diuinam uindictam præueniens, Moſes & Phinees uindicafſent. Irritauerunt eū (inquit) in adinuentionibus ſuis, & multiplicata Num. 25. eſt in eis ruina, & ſtetit Phinees & placauit eū, & ceſſauit quaſiatio. Quid nunc futurum putas cum exercitu Chriſtiano, non modò non cohercentur grauiffima peccata, ſed etiam ad militaris uitæ profefſionem pertinere creduntur. curatur hodie apud Chriſtianos exercitus, Principum gloria, honor, ambitio, auaritia, Dei honoris & gloria, ac ſi non eſſent Chriſtiani, apud eoſdem profundiffima obliuio. Quid ergo aliud reſtat, quàm ut Dei honore proſecto, à Deo quoque abiecti ut olim Saul, tantum homines contra homines pugnent; & ut homines tantum, à pluribus aut fortioribus hominibus ſuperati, dent manus & terga. Similibus enim uero prophético Spiritu diuinitus dicitur; Congregamini populi & uincemini; & audite uniuerſa procul terræ: confortamini & uincemini; accingite uos & uincemini; inite conſilium & diſſipabitur, loquimini uerbum & non fiet, quia nobiſcum Deus. Eſt Deus non uno, ſed duplici modo, cum exercitu ac militaribus copiis, quæ admodum Domini exercitus non uno modo, ſed duobus uocatur. eſt cum exercitu, quia ille eidè non modò armis, ſed legis obedientia, & religione deſeruit, ut olim Iſraëliticus exercitus, & modò Chriſtianus, ſi Chriſtiane prælietur, eſt & Domini exercitus, quòd quaſi diuinæ iuſtitia miniſtri peccatores caſtigent, ut antè dicebamus. Væ autem genti & populo, à cuius parte Deus noſter erit: ſed uæ & iterum uæ illi à cuius contrarij parte quocunq; horum modorum ſteterit. non enim eſt conſilium, non eſt ſapientia; non eſt prudentia contra Dominum, equus paratur ad diem belli, Dominus autem ſalutem tribuit. Pro. 21. Grande robur putabat olim ſanctus Rex Ezechias Aſſyriaco exercitu obſeſſus, ſecum habere Dominum cuius unius auxilio nullo pacto hoſtibus copias Dei populo extimeſcendas, credebat. Viriliter, inquit, agite & confortamini, nolite timere, nec paueatis regem Aſſyriorum & uniuerſam multitudinem, quæ eſt cum eo. multo enim plures nobiſcum ſunt, quàm cum illo: cum illo enim eſt brachium carneum, nobiſcum Dominus Deus noſter, qui auxiliator eſt noſter & pugnat pro nobis. Quod genus militaris orationis; (ſi non rem ipſam) utinam Chriſtiani principes imitari contenderent. Sed huius generis ſententiarum Sanctæ ſcripturæ campus eſt refertiſſimus. Tantum itaque in hac parte cauendum, ne noſtris peccatis, ſauum illud genus ultionis, quod olim Deus in ſuo populo exercuit, dum illum infidelibus tradidit exequatur. Maiorem Eccleſiæ partem à ſyluatico illo apro diremptam uidemus, Aſiam Græciam, Africam, Aegyptum. Terra noſtra deſerta eſt, ciuitates noſtræ ſuccenſæ ſunt igni, regionem noſtram coram nobis alieni deuorant, & derelicta eſt filia Sion ut umbraculum in uinea. Ita ut niſi Dominus Deus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, facti fuiſſemus ſicut Sodoma & Gomorra. Faxit Deus, ne aliquando cum Dauid plorenus, Deus uenerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum ſanctum tuum, poſuerunt Hieruſalem in pomorum cuſtodiam. Nam illud, quod ſubdit, quotidiano docemur exemplo. Poſuerunt morticina ſeruorum tuorum, eſcas uolatilibus cœli, carnes Sanctorum tuorum beſtijs terræ &c. dum quotidie Chriſtiani exercitus ſtrages & captiuitates audimus. Quemadmodum autem Samariticum Regnum, quod ſe & à Dauid regno & à reſta & patria religione ſeparafſet, prius ultionem promeruit, ita & noſtri Samaritani, qui ſibi falſorum dogmatum uitulos aureos conſtant, ab Eccleſiaſtico Regno & uera religione ſeiuncti, prius in ultionem deuenient. exemplo ſumpto, quas diximus, ampliffimæ prouinciæ, quæ cum primùm ſe ab Eccleſiaſtica obedientia ſeparafſent, diuino auxilio deſtitutæ, in hoſtium fidei ſauiſſimas manus & ſeruitutem uenere. Iam Oholla ſoror fornicatrix, perdita libidinis pœnas perſoluit; caueat ſoror eius Oholiba, quæ à multis iam annis, in ſuos amatores inſanire cœpit; forſan turpius quàm ſoror eius Oholla, ne calicem ſororis ſuæ profundum & latum bibere cogatur, Sed utinam noſtra Hieruſalem in hac

Iſa. 10.
Matt. 22.

Num. 25.

Iſaia 8.

Luca 19.

Pro. 21.

2. Para.
lip. 32.

Themiff.
Atheniè.

Judith 8.

Iſa. 1.

Pſal. 78.

ofue 7.

Exec. 22.

Lucæ 19. hac die, quæ ad pacem illi, quæ recta ſunt, ſapiat, ne ipſa quoque Nabuchodonofori puniendâ tradatur.

De Chriſtianiſ & Catholicis ſcriptoribus, qui uarijs ſcriptis Euangelicæ doctrinæ ueritatem oſtendunt. Cap. V.

Vanis ſuperiori ſermone Chriſtianos auctores, qui hoſtes Eccleſiæ Sanctarum ſcripturarum mucrone confodiunt, utcunque collegerimus, nõ erit à noſtro inſtituto, ut arbitror, alienum, ſi eorum hîc quoque anneſtamus elenchum, qui ſacras literas & Euangelicam fidem uarijs ſcriptis, diuerſis ſæculis, ac temporibus illuſtrarunt, & tutati ſunt. multum enim intereſt homini Chriſtiano, ad rectum & fir-

mum aſſenſum fidei producendum, quibus libris, cuius doctrinæ aſſueſcat; neque quicquam quibuſdam prouincijs Eccleſiæ, magis quàm aſſiduam profanorum auctorum lectionem, præſertim ubi animus eſt alioqui parum pius, nocuiſſe crediderim.

2. Tim. 2. Sunt autem peſtilentiores multo hæretici libri, quorum ſermo, Apoſtolo auctore, ut cancer ſerpit. Si enim ex eorum lectione fidem non perdis, magnum eſt, ſi eius feruorem ac pietatem non perdidisti, dum uides non nulla in quaſtionem uocari, quæ nunquam dubitaras, fore firmiſſima. Sunt autem in his, quos hîc dicam, quidam ex illis, quos uel aduerſum gentes, uel aduerſum Iudæos, uel contra hæreticos & Sarracenos ſcripſiſſe retulimus. Quoniam uerò multa quoque alia ſcripſerunt, in quibus multum proficit & augeſcit Catholica fides, hîc quoque, ubi Chriſtiano homini bibliothecani proponimus, quò fidei, quam credit, rationabilitatem intelligat, iuxta ſuas ætates ac tempora ſunt inferendi. In his ſunt præcipui utriusque teſtamenti, qui ſacroſancti habentur Canonici libri; poſt hos ſunt magnæ auctoritatis Apoſtoliſ Canonis & Eccleſiaſtica Concilia tum generalia, tum prouincialia, quorum quædam hîc reſenſebuntur. Integrum tamen elenchum & cuiusque in obligando uirtutem ponemus ſeptimo libro. tertio loco Sanctorum Eccleſiæ doctorum turba, quorum libri extant, aut opera doctorum uirorum è medijs tenebris luce Eccleſiaſtica ſapientia quotidie magis ac magis inclareſcenti, eruuntur. Marcialis unus ex ſeptuaginta diſcipulis Chriſti, Abdias Babylonius Episc. Chriſti quoque diſcipulus, Dionyſius Areopagita Athenien. Philoſophus & Pauli diſcipulus, Demophylus Therapeutes, Clemens Romanus Pont. Euodius apud Antiochiam Petri ſucceſſor, Polycarpus Smirnaeus, Papias Hieropolitanus, ambo Ioannis Apoſtoli & Euangelicæ, auditores, Ignatius Antiochenus Episc. à Petro tertius, Egeſippus hiſtoricus, Xiſtus & Alexander, ambo Martyres Chriſti & Romani Pont. Dionyſius Corinthius, Q. Septimius Florens Tertullianus, Apollonius Polycrates Ephesus, Ireneus Lugdunen. Episc. Serapion, Septimus, apud Antiochiam, Petri ſucceſſor, Victor & Zepherinus Romani Pont. Clemens Alexandrinus, Hippolytus Martyr, Origenes Adamantius, In his operibus, quæ Hieronymus approbat, Gregorius Neocæſarien.

15. diſtin.
6. Sancta.

Pontianus, Vrbanus, & Antherus Romani Pont. & Martyres Chriſti, Cyprianus Carthagin. Episc. & Martyr. Stephanus & Cornelius Pont. & Martyres, Pacianus Barcinonen. Episc. Didymus Alexandrinus, Arnobius & Lactantius Chriſtiani Rhetores, Pontianus, Anacletus, Euaristus, Higinus Rom. Pont. & Martyres, Eusebius Cæſarien. Rhetorius Auguſtudunen. Episc. Eustachius Antiochenus, Iuuenius Poeta, Victorinus Piſtauen. Episc. primum Concilium Nicænum, Athanaſius, Eusebius Emiſſenus, Theophilus Alexandrinus, Neſtarius Conſtantinopolitanus, Soter, Stephanus, Liberius, Marcellus, Damasus, Eusebius, Eutychianus, Felix, Rom. Pont. Baſilius Cæſarien. Optatus Mileuitanus, Gregorius Niſſenus, Gregorius Nazianzenus cognomento Theologus, Aurelius Prudentius, Ambroſius Mediolanen. Episc. Philaſtrius Brixiensis, Eſſren Syrus Anacoreta; ſecundum Concilium apud Conſtantinopolim celebratum, Epiphanius Salaminius, Palladius, Marius Victorinus Afer, Siritius Rom. Pôt. Hieronymus Stridonen. Proba Falconia, Proculus Conſtantinopolitanus, Ioannes Caſianus, Iſichius presbyter, Pontius Paulinus Nolanus,

Vigilius

Vigilius Tridentinus, Auguſtinus Hipponen. Petrus Diaconus, Maximus Taurinen. Siritius, Cœleſtinus & Innocentius primus, Romani Pontifices, Proſper Aquitanicus, Primaſius African. Iunilius Africanus, Vincentius Lyrniensis, Tertium Concilium apud Ephesum celebratum, Leo magnus, Pont. Rom. Cyrillus Alexandrinus, Theodoretus Ciriensis, Petrus Rauenas cognomento Cryſologus, Fulgentius Ruſpen. Gelafius Rom. Anaſtaſius Antiochenus, Boëthius Seuerinus, Victor Africanus, Iuſtinianus Imperator, Fauſtinus Episc. Caſiodorus Romanus, Arator ſubdiaconus, Gildas Monachus Brito. Concilium quartum apud Calcedonem celebratum, Liberatus Archidiaconus Carthaginē. Procopius Gazeus, Olympiodorus Nanius Megalopolytanus, Eustachius Theſſalonicen. Genadius Maſſilien. Oecumenius Conſtantinopo. Euthimius Zigabenus. Dorotheus Tyrius, Michaël Singellus Hieroſolymitanus. Euodius Diaconus, Photius Conſtantinopolitanus, Pachimerius Syrus, Prodromus, Leoncius Cyprius, Theodorus presbyter, Rabanus Monachus, Beda presbyter, Alcuinus Monachus, Anſelmus Archiepiſc. Cantuariensis, Hormiſda Pontifex, Fauſtus Monachus, Dionyſius Abbas, Iuſtus Ogelitanus, Aprigius Paccenſis, Gregorius Pont. Leander Hiſpalen. Fortunatus Piſtauen. Episc. Paterius Notarius, Iſidorus Hiſpalen. Haymo Halberſtenſis Anglus, Petrus Damianus, Honorius Auguſtudunen. Bernardus Abbas, Hugo presbyter de S. Victore, Rupertus Abbas, Richardus Monachus Sancti Victoris, Petrus Lombardus, Petrus Bleſenſis, Innocentius tertius, Nicolaus Lyranus, Hugo Cardin. Vincentius Gallus. Et poſt hos qui Scholaſtici uocantur, inter quos præcipui creduntur, Alexander Alenſis, Albertus Ratiſponen. S. Thomas Aquinas, S. Bonauentura Card. Ioannes Dunus Scotus, Guilielmus Ocham Anglicus, Richard. Mediauillanus, Durandus à S. Portiano, Gregorius Ariminen. Aegidius Romanus, Petrus Tharantaſius, Petrus de Candia, uterque poſtea Roman. Pont. Franciſcus Maronius, Henricus Gandauus, Maſſilius Ingenius, Ioannes Capreolus, Alphonſus Toletanus Episc. Hiſpalen. Antonius Florentinus, Dionyſius Ciſterciensis, Hanibaldus Romanus, Petrus Paludanus, Nicolaus Dorbellius, Michaël Ceſenius, Ioannes Michlinius, Ioannes de Ruſſepiſa, Ioannes Pariſien. Henricus de Haſſia, Godifredus de Fontibus, Ioannes Baſolis, Aluarus Pelagius, Guilielmus Altifiodoren. Gerardus, Odonius, Gualterus Piſtauenſis, Auguſtinus Anthonitanus. Et in hoc genere ſcribendi alij multi, qui à trecentis annis rigorosiſſi diſputatione tum Sancta ſcriptura, tum prophana Philoſophia fidem illuſtrarunt. In his omnibus & ſimilibus auctoribus legendis animus Chriſtianus in pietate pingueſcit, in his fidei aſſenſus reſcitur, & incrementum accipit, in his Chriſtiani hominis ſpiritus roboratur & creſcit. In hoc enim omnes diuerſis ætatibus & ſcriptis laborarunt, ut fidei Chriſtianæ, Gentilibus, Iudæis, Hæreticis, immo cunctis hominibus rationem oſtenderent. Cæteri qui ab iſtorum doctrina diſcedunt, quaſi peſtes & præſentanea uenena uitandi. Nam aut infidelitatis & apoſtaſiæ uenenum relinquunt, aut quæ prius erat ſtabilis fides, eorum peſtifera lectione concutitur. nihilque magis eſſet publico magiſtratui curandum, quàm eorum librorum exterminium, qui uel ad Reip. utilitatem, uel ad Religionis promotionem, nõ pertinent. Eorum proſectò qui publica in ciuitatibus munera gerunt, non magis eſt curare ædes, uias, aquas, non nundinarum, litium aut rei numaria iura urgere, non hoſtes abigere, non patriæ fines tutari, quàm diſpicere, ut publice priuatimque recta fides & inregri mores ſint in republica. Quæ quidem comparare, habere aut conſeruare, nequaquã poſſunt, ſi infidelibus hæreticis ac impuris libellis, locus ſit in Rep. Longè inquit Plato, grauius periculum eſt, in diſciplinis, quàm in cibis emendis. Etenim qui eſculenta emit aut poculenta, poteſt antequam his ueſcatur, in aliis quibuſdam uacuſculis domum deferre, ibique depoſita, diligenter examinare, & aduocatò aliquo iſtarum rerum perito, quid edendum bibendum ue ſit, quid non, quantumque & quando, deliberare. Quamobrem, haud graue eſt in emendo periculum. Diſciplinæ autem non licet in uafe ferre, ſed neceſſe eſt ut qui emit eas, animo capiat, & relicto precio abeat, intra ſe ferens. Ergo ſi Reip. intereſt qui cibi quaue ratione condiantur & uendantur inſpicere, multo magis intererit libros, ex quibus quaſi ex quibuſdam publicis officinis, fides & mores petuntur, aduertere & publico iudicio probare. Sed in hac parte apud noſtrates Sancti Inquiſitoriſ magiſtratus beneficio, non leuis eſt cura.

Plato in
Protha.

C F. MICH.

F. MICHAËLIS MEDINAE
HISPANI,

ORDINIS MINORVM REGVLARIS OBSERVANTIAE,
CHRISTIANÆ PARÆNESIS,

siue
DE RECTA IN DEVM FIDE
LIBER SECVNDVS.

*Novem considerationes proponuntur, quibus fidei assensus
in animo roboratur, & augetur.*

VICINQUE uerò uel familiæ studio, uel gubernadæ Reip. cura dstringitur, alia uel ratione eorum auctorum, quos priori libro enumerauimus, lectione non fruitur, undecim habet considerationes à Io. Scoto Doct. subtili, ex utraq; Philosophia depròptas, quibus profectò tum contra gentes, tum contra Iudæos, tum contra ceteros hostes, Catholica fides defenditur, & in Ecclesiastica traditione perficitur. Has facile est Christiano homini mandare memoriæ, & quoties fidei tentatione (quæ omnium est grauissima) aut Satanica fraude circumuentum se senserit, eas Diabolo uellicanti, alto animi recessu libratas obiectare. inualescent protinus diabolici æstus, & aduersarij tela continuo retundentur. Sunt uerò illæ Prophetica euentuum prænunciatio, Sanctarum scripturarum, quibus nostra religio connititur inter sese concordia, Earundem Sanctarum scripturarum auctoritas & ueritas, Ecclesiastica Reip. patrum, qui eam religionem primitus susceperunt, & in nos propagarunt, exacta diligentia, Ipsius Religionis & singularum eius partium, digna examinatio, Fidei ipsius, siue religionis, inuito mundo stabilitas, Miraculorum siue prodigiorum, quibus primitus prædicata est, claritas, externorum aut prophanorum hominum de Christo & eius Religione testimonia, ipsaque Dei, quæ cum homine intercedere potest, iustitiæ ratio, & demum, eorum, qui Christianam religionem persequuntur deiectione & malus exitus. de quibus singillatim qua poterimus breuitate, in hoc secundo libro locuturi sumus.

De Prophetico euentuum uaticinio.

Cap. I.

Rgo, ut ad primum perueniamus, expendenda Christiano homini est, futurarum rerum prophetica prænunciatio, & præuisio: solus enim Deus aut ab eo instructus, aliquis ea, quæ sunt aliquando contingenter futura, maximè uerò quæ ab humana uel diuina uoluntate dependent, potest cognoscere. Nam quæ naturæ necessitate aut physicarum causarum, concursu proueniunt, creaturæ quoque rationales, sine diuina reuelatione possunt comprehendere. Prædixit chorus Prophetarum, quæcunque Israëliticæ populo sub illo ueteri statu, siue prospera siue aduersa obuenerunt, adeo explicite, ut potius præfentes

præfentes fuisse cum fierent, quàm antea futura uaticinatos, quis iudicet. Prædixit Sanctum Incarnationis mysterium, Christi passionem, totamque Euangelici status æconomiam; adeo disertè, ut hos potius historicos uoces quàm uates. Nam quæ de finitimarum gentium, Babyloniorum, Aegyptiorum, Idumæorum, Assyriorum, Phœnicum, Græcorum, Persarum, Romanorum &c. uastatione aut felicitate prædixerunt, ipsum rerum euentum comprobasse uidemus. Verùm ne alia quàm diuina uirtute id fieri potuisse quis putet, quantum in latissima materia & de qua, præter Xenophanis Colophonij, Dicearchi Peripatetici, Cratippi, Zenonis, Cleantisq; labores, Crisippus tres, Diogenes Babylonius unum, Antipater duos, Possidonius quinque, ut Cicero docet; ipse Cicero duos, Franciscus Picus Mirandulanus nostra memoria, nouem libros edidit, instituta breuitas permiserit, quousque in hac parte creata uirtus, naturæ tantum suffragio, siue Angelica, siue humana se possit extendere, discutere oportet.

Ergo uniuersum illud rerum futurarum cognoscendarum studium, quod uaticinium uocamus, in Physicum & artificiosum primò secare, huius diuinatricis sapientiæ cultoribus placuit. Physicam eam præcognitionem uocarunt, quæ à natura, siue rerum naturalium consideratione descendit; artificiosam illam, quæ non ex naturæ præfagijs, sed ex altioris alicuius & spiritualis substantiæ traditione deriuatur. Quam iuxta duplicem naturæ spiritualis rationem, diuinam & dæmonicam, duplicem quoque distinxerunt, diuinam, Græco uocabulo prophetiam, dæmonicam diuinationem, Latino illo communi uocabulo retento, aut oraculum appellantes. Physicam, in eam, quæ à natura cœlesti, & eam, quæ ab inferioribus corporibus, rerum futurarum præcognitionem uenatur, primò partiti sunt; illam astrologicam præcognitionem uocarunt; hanc pro uaria inferiorum corporum appellatione, uarijs quoque nominibus appellare instituerunt. Et primò quidem, quod quatuor corpora simplicia, quæ (quod sunt corporum naturalium, quæ mista philosophi uocant; prima principia) elementa uocamus, non minus quàm cœlum ipsum diuinatrice uirtute prædita putarent; ab igne quidem Pyromantiam, ab aère aëromantiam, ab aqua hydromantiam, à terra geomantiam, uocibus Græcis dixerunt. Quoniam uerò res omnes compositas non modò ex quatuor elementis constare, sed quandam cum ipso cœlo affinitatem habere, ac perinde ab eo quasi quandam cœlestem umbram recipere, persuasum habebant, ipsis etiam diuinandi uirtutem tribuere non dubitarunt. Sunt uerò animata corpora inanimatis nobiliora, & magis huius cœlestis uirtutis perinde capacia, quemadmodum sensibilia insensibilibus; & sensibilibus rationalis homo, qui natura quadam excellentia proximè ad spirituales substantias accedit; sed inter bruta, aues, quod minus crassæ naturæ, aëris scilicet sint habitatrices, immo quod cœlo ipsi propinquiores uersentur, huius cœlestis uirtutis uaticinatricis plus habent, unde ab auiibus & hominibus potius quàm ab alijs quibusque inferioribus corporibus, rerum futurarum uaticinia petere libuit. Ergo ab uniuersi humani corporis consideratione Physiognomiam, à folius frontis, metoposcopia, à uolæ manus, chiromantiam, à somni inspectione & Iudicio, onirocriticam dixerunt. Ea uerò huius scietia portio, quæ in auium consideratione & inspectione uersatur, præcis temporibus non dum diuinæ ueritatis radio suborto; apud omnes mortales adeo ueneranda, ut nihil eorum, quæ ad publica uel ad priuata pertinerent, inauspicatè perfererent; cum specialibus nominibus careat, nomine tamèn generali uocatur augurium; cum auium cantus & garritus considerat: cum uerò motus aut uolatus, aruspicium aut auspicium; artifices uerò ipsos, augures, aruspices, aut auspices, Latini uocarunt. Vincit autem hæc uaticinandi ratio ceteras uniuersas prænotionis species antiquitate ac celebritate. nam cum Astrologia, pyromantia, aëromantia, & hydromantia, physiognomia, chiromantia, & metoposcopia, neque multos, neque ueteres, neque celebres haberint auctores, aruspicium, & antiquissimis, & frequentissimis populis, & celebribus rebus, ut Cicero & Pomponius Latius docent, inuentoribus gaudet. à Chaldæis enim primum ad Græcos, apud quos Amphiateus, Tyresias, Mopsus, Aphilotès, & Chalcas, summi augures habiti sunt; à Græcis uerò ad Hetruscos antiquissimos Italiae populos; ab Hetruscis ad Romanos, inter cetera sua Reip. quæ à finitimis populis acceperunt ornamenta, peruénit. Denique Phrygijs, Pifidæ, Cilices, Pamphilijs, Arabes, Umbri, Asia, Europa & Africa illustrissimæ gentes, auguria secuti sunt, & ut Dionysius Halicarnassæus,

C ij docet,

Cic. lib. 1.
& 2. de Di
uina.

Cicero lib.
primo de
Diuinat.

docet, Aborigines Romanorum auctores, augurandi artem impensè coluerunt, unde Ascanius priusquam Mezentium in aciem producat, augurium, apud Virgilium captat: quod ubi foelix inspexit, pugnavit & uicit. Fuit eximius quidam honos in Romana repub. decretus augurio. Romulus ipse augur fuit, & magistratuū electionem non nisi augurijs confirmatam, ratam esse permisit. Romulus huius urbis parens, inquit Cicero, lib. primo de diuinatione, non solum auspiciato urbem condidisse, sed ipse etiam optimus augur fuisse traditur. Deinde auguribus & reliqui reges usi, & exactis regibus, nihil publicè sine auspicijs, nec domi nec militiæ gerebatur. Fuit & apud eosdem augurum collegium, cui nisi illustrissimi quique initiari poterant: quam constitutionem ex Lacedæmoniorum republica mutuassee uidentur, in qua augurij honor regi proximus erat. Aues, in quibus peculiari quadam ratione captabatur augurium, enarrare uelle, neque instituta breuitas permittit, neque præsentem disputationem concernit, præsertim cum poëtarum & historicorum libri, huius generis rebus sint referti. Illud tamen huic toti arti commune erat, ut potissimè earum auium motus, aut garritus inspiceret, quæ rara in hominum conspectum uenirent, ut Bubonum, Cygnorum, Aquilarum &c. Præter has uaticinandi rationes Pythagorici, qui nihil numeris in natura diuinius putarunt, literarum elementis, quibus hominum nomina compinguntur & numeris in illis latentibus, quædam rerum futurarum præfagia inhærere docuerunt. quod uaticinandi genus & hodie apud circulatores quosdam perdurare uidemus, dum per propria hominum nomina diuinant, collectis in summam cuiuslibet literis, & collatis inuicem; cuius summa alteram excesserit, futurum in bello, lite, coniugio, uita, & imperio uitæ forem superstitemque pronuntiant. Sed uera fors Pythagorica solum in illis linguis locum habere uidetur, quæ numerandi rationem literis tribuunt, ut Græca, Hebraica, Arabica, & cæteris Asiaticis linguis. nam in Græca α ualet unum, β duo, γ tria, δ quatuor; in Hebraica \aleph \beth γ δ ϵ ζ η θ ι κ λ μ ν ξ \omicron π ρ σ τ υ ϕ χ ψ ω ; in Latina uerò lingua quanquam I ualet unum, V quinque, X ualet decem, L ualet quinquaginta, C ualet centum; non tamen ea omnibus literis numeros tribuit, unde ars hæc uaticinandi, quæ nõ tam literas quam numeros in literis latentes appendit, non in omnibus nominibus, sed in his tantum, quæ his literis constarent, locum haberet. Quæquam Plinius, Pythagoræ inuentis etiam illud attribuit, priorum nominum imparium uocalium numerum, orbitates oculorum, claudicationes, consimiles uel casus portendere. Sunt & qui ex alex iactu uaticinia uentur, quæ artem aleatoriã uocant, quæ exciso Asiatico regno inter manubias uaria sub specie migravit ad Græcos. In ea arte magna ratio habetur Tessera, Calculi, Tricoli, Senionis, Monarchi, Orbiculi, Thaliarchi, Vulpis, Octocedronis, Duodecacedronis &c. Sunt & innumeræ aliæ uaticinandi formæ, obscuræ tamen, quas sceminarum superstiosa curiositas quotidie excogitat, quæ cum neque artem sequantur, nec certam rationem obseruent, ab huius sapientiæ cultoribus sunt prorsus neglectæ, ut sortilegia &c.

Sed nunc in eas omnes artes aut potius ociosorum hominum inanes præstigijs, quæ à natura ipsa, rerum futurarum cognitionem se accipere profitentur, conuertamus stylum subindeque dæmonicam illam, quam diuinationem uocauimus, aggrediamur, ostensurum nimirum omnes eas inanes esse, & ineptas, solamque prophetiam, quæ cælesti reuelatione suscipitur, uerè ac efficaciter rerum futurarum cognitionem præstare, nisi quod ociosum quoque putamus, in scurrilibus & circulatorijs fabulis improbandis, tempus terere, quæ omnium sapientium, uel silentio & contemptu, uel aperto suffragio reprobata, damnantur. Cur enim, Deum immortalem, illas artes ad sapientiã pertinere credatur, quas sapientiæ studiosissimi, & audidissimi homines, quique non huius aut illius temporis, sed omnium sæculorum testimonio sapientes iudicantur, neque coluerunt, neque uenerati sunt, sed potius extremo loco habuerunt? Enimuero omnes mortales, ut sapienter docet Aristoteles, scire desideramus, nullusque tam ingens nostris omnium mentibus quam parandæ cognitionis ingenitus est amor, quo nos adeo commoueri ipsi sentimus, ut conatus, labores, pericula multa, nullo inuitati emolumento, sola scientiæ auditate, subeamus: unde dicere solitus erat Iulianus Iurisconf. Et si alterum pedem in sepulchro haberem, adhuc addiscere quidem uellem. Quod, cum ita sit, in id tamen magis genus cognitionis ipso naturæ impetu præcipites ferimur, quod res futuras, & nondum existentes ob oculos ponit: nondum existentia quod difficilius sit,

fit, præcognoscere excellentius putamus, futuras etiam res nostras præuidere, in humana uita preciosissimum foret. Est igitur in hoc genus cognitionis sapientium & eruditorum hominū, maximè omnium propensissimus animus, colerentque illud, si ullam certam futuram præuidendi rationem in natura, cuius erant sagacissimi, inuenire potuissent. Cum igitur uniuersam uaticinandi rationem grauissimi quique philosophi Xenophanes, Democritus, Plato, Aristoteles, Chrysiippus, Diogenes, Antipater, Panætius, Carneades, Phauorinus, Plotinus, Auicenna, Auerroës, Hippocrates, Galenus, Alexander, Cicero, Seneca, Plutarchus &c. prorsus contempserint, consentaneum est putare, eas artes nihil ad parandam rerum futurarum cognitionem proficere. Id uerò maximè apparet, cum earum cultores, & inuectores expendimus, homines profectò, qui cum apud omnes mortales supersticiosissimi sint habiti, nullum tamen illustris eruditionis splendorem dederunt. Hi sunt in Astrologia quidem critica, siue iudiciaria, Ptolemæus Alexandrinus, Paulus Dorotheus Alexandrinus, Heliodorus Ephesus, Campanus, Ioannes à monte Regio, turba Sarracenorum indocta, Abérodem, Albulmasar, Aomar, Thebit, Zachel, Massahalla, Alchindus, Iudæi quidam infani, Abraham, Auenzra &c. Quos illi apud Christianos sequuntur, Petrus Aponen. Rogerius Bachon, Guido Bonactus, Arnoldus Villanouanus, & huius farinae alij. In elementaris prænotionis studio, Pyromantia, aëromantia, hydromantia, geomantia, quidam Arabs Almadal, Gerardus Cremonensis, Bartholomæus Parmensis, Tundinus, &c. in ea uerò parte quæ in humani corporis inspectione uersatur, Zopyrus, Helenus, ut uolunt Priami filius, Arthemidorus philosophus Ephesus, Polemon Athenien. Adamantius Sophista, Melampus, Ptolemæus, Alpharabius, Razes, Iulianus Chaldæus, Petrus Aponen. Michaël Scotus, Antióchus quidam, Bartholomæus Cocles, Michaël Sauonarola, Antonius Cermifonus, Petrus de Arca, Marbethus Cardin. Andreas Coruus Mirandulanus, Tricassus Mantuanus, Ioannes Guilelmus Nuricensis, Hieronymus de Manfredis, Blasius Parmensis, & omnium diligentissimus, Ioannes Taisnerius. Quæquam quo antiquius hoc uaticinandi genus doceant, quidam in Hermetis Trismegisti librum, quem Aristoteles in templo illi dicatum, literis aurèis scriptum inuenerit, quemque postea Ioannes quidam Hispanus ex lingua Arabica traductum, Catholica Regina Isabelæ dicauerit, suam istam subtilissimam artem reducant. In onirocritica, id est, Somniorum uaticinatrice sapientiã, & ea, quam aruspiciam uocamus, Arthemidorus philosophus, siue Daldianus libris 4. & circulator quidam, qui quod Philo Iudæus in libris de Gigantibus Abrahamum Patriarcham, somniorum solutiones primum inuenisse reliquit scriptum, sub eius nomine, suas somniorum manias in uulgus emisit. In sortis Pythagoricæ uaticinia, quamuis Plinius eam artem in inuenta Pythagorica referat infanus Alchindus, quem Aristotelis olim discipulum mentiuntur, librum scripsisse refertur: nec tamè omnino negamus ullum Aristotelis discipulum potuisse insanire. Aleatoricæ, nullum uel solo sapientiæ titulo insignem inuentorem, aut cultorem inuenio, nisi quod Attalum Asiaticum Regem eam inuenisse, & Octavianum & Claudium Romanos Imperatores singulis libris eandem illustrasse commemorant. Verum ne tantummodo totam hanc disputationem auctorum iniuria uideamur peragere, agedum singulas has pestes & insanias in examen uocemus, quod aptè præstabis, si multiplex futurorum discrimen ante omnia notemus: neque enim una eademque rerum futurarum est ratio, sed multiplex & uaria, pro uaria principiorum, ex quibus deriuantur & oriuntur, natura. Cum uerò non in Theologos, qui communes Theologia partitiones recipiant, sed in eos, quos solo naturalis rationis aculeo configere oporteat, instituamus sermonem, non Scholasticis illis futurorum distinctionibus, quæ à Theologis traduntur, sed nostro scopo aptioribus alijs, quo ab aduersarijs magis intelligamur, nobis erit utendum.

Principiò igitur, res futuras, in necessarias & uoluntarias distrahimus; necessarias, quæ causas habent necessarias, uoluntarias, quæ causas habent liberas, & nulla intrinseca uel extrinseca necessitate coactas, dicentes. Rursus iuxta multiplex necessitatis discrimen, multiplex quoque futurum necessarium distinguimus, est enim quoddam futurum necessarium, quod à cælesti, quoddam uerò, quod ab elementari necessitate dependet. necessarium enim in hac parte, naturale uocamus. Est autem non modò

Synefius
Plat. lib.
de insom.

Ioã. Tais
nerius in
proæmio
Cibromã.

Instituitur
disputat.
contra su-
perstiosas
artes.

iuxta Christianæ, sed & prophana philosophiæ decreta, inter ætheream illā, quæ nullum errorem admittit, & elementarem regionē, magnum discrimen, quod illa etsi sit naturæ corporeæ portio, aut quod materia careat, ut Peripatetici docēt, aut quod eā habeat alterius rationis ut inter Theologos Christianos quidam uoluerunt, aut quod cum cæteris corruptibilibus eandem participans, incorruptibilis & inalterabilis sola diuina uoluntate permaneat, ut Platoni & Timeo Locro placuit; aut demum, quod perfectiorem & ualentiorē formam cæteris agentibus naturabilibus habeat, ut aliis quoque Theologis uidetur, à suis actionibus & motibus nulla temeritate perturbata declinet, unde inuariabilem ac certam rationem agendi perpetuò sortitur: elementaris uerò, agentium aduersaria uirtute plerunque compressa, frustretur effectibus, & quæ in suo ordine sibi debebantur actionibus pellatur. Vnde eius agendi ratio tam incerta redditur, ut philosophorum doctissimi nulla eam prouidentia, sed sola materiæ temeritate gubernari contenderint. Atque idem de mistorum agentium ordine, quæ elementari natura compinguntur, per omnia dicendum: non enim formæ nobilitatem, sed materiæ rationem in agendo sequuntur, neque formæ substantialis, sed iis quas cum ipsa massa elementari acceperunt, frigore, calore, humore ac siccitate, qualitatibus agunt. Ea igitur futura, quæ ab æthereâ naturæ portione dependent, absolutè necessaria; ac perinde certissima, consequenter dicemus; ea uerò, quæ elementarem mundum, aut eā, quæ in eo continentur, causas habent; dicemus quidem necessaria, id est naturalia, sed tanto illis prioribus magis incerta, quanto illa ætherea mundi portio, naturæ huic elementari, nobilitate, & agendi certitudine præstat. Prioris generis futurorum exempla sumpto, quod Sol sit cras oriturus, quod hoc aut illo tempore sit Solis aut Lunæ futura Eclipsis; quod Luna cum Sole sit hoc aut illo die, hac aut illa hora coitura, & cætera omnia, quæ de astrorum, tam eorum quos planetas uocamus, quam eorum quæ fixa firmamento dicuntur, annorum, temporum, & sæculorum Ephemerides docent. Quamuis uerò in orbium deferentium, certo numero Astrologi dissentiant; in horum tamen certitudine, nulla potest esse dissensio, quæ siue hoc siue illo numero orbis existant, certissimè euenient. Secundi ordinis futurorum exempla, duplicia partimur. Sunt enim uniuersalia quædam, ut, quod proxima hyeme futura sit pluuia; particularia alia, ut, quod uespere, quoniam hodie rubor matutinus apparuit, pluuia descendet, & cætera talia quæ à particularibus causis, & agentibus prodeunt. Sunt uerò secunda hæc & particularia futura, tanto illis prioribus incertiora, quanto magis particularia: certius enim est hyeme proxima pluiam descenduram, quam hodie aut cras, quod rubor matutinus apparuit, eandem futuram.

Sunt & ea futura quæ uoluntaria uocauimus, prima quoque partitione duplicia. Sunt enim quædam omnino libera, & quæ à nulla extrinseca, uel intrinseca necessitate oriuntur; & quædam, quæ, quemadmodum illa secundi generis naturalium futura, contingentiā & uariationem recipiunt, ita necessitatis quandam permissionem admittentia, ab omnimoda illa prioris ordinis libertate degenerant. Prioris generis sunt actiones omnes uoluntatis, quæ à nulla extrinseca necessitate, uel alterius rei præterita positione trudentur, ut quod ego sim tibi equum donaturus, cum nulla promissio aut stipulatio præcesserit: quod Socrates sit Valeriani uxorem accepturus, cum neque uerba, nec amor, nec parentum pacis intercesserit, quod Hispani sint aduersus Gallos pugnaturi, cum modò & mutuo matrimonij foedere, & placidissima pace fruuntur, &c. Ad secundum genus pertinere uidentur, uniuersæ actiones, quas Aristoteles mistas appellat; ut quod illi, qui modò sana tempestate iactantur, in mare onustam nauem exonerando, proiecturi sint merces, quod tu, qui propter homicidium in hac ciuitate, in qua iustitiæ rigor infractus dominatur, in custodia teneris, sis uita priuandus, ac similia omnia, quæ in humana uita sunt frequentissima. Prioris uerò ordinis uoluntaria futura, in duas quoque factiones abeunt: sunt nanque quædam uniuersalia; particularia item quædam. nam quod bella sint futura, aut quod hic sit ducturus uxore, aut quod is sit cum alio certamen initurus, uniuersalius est; ac subinde magis certitudinis habes, quam quod Galli aduersus sint Anglos pugnaturi, aut quod Socrates Valerianum sit ducturus, aut demum, quod Titius Cornelium certamine inceffet. Rursus huius prioris ordinis uoluntaria futura, in propriæ, & alienæ uoluntatis diuidimus.

propriè

Propriæ uoluntatis futura uocamus, quæ ab illa sola & non ab alia extrinseca uoluntate dependent, alienæ, quæ ut existant, alterius quoque uoluntatis auxilium, necessariò requiritur. Prioris exemplum esto, quod ego cras, si uixerò, sim lectioni uacaturus, aut Deum oraturus. Secundi, quod à te sim equum accepturus, aut quod Corneliam sim ducturus uxorem. Qui etiam duo futurorum uoluntariorum ordines, sese, pro maiori aut minori dependentia, certitudine superant, certiora enim sunt illa, quæ ab una tantummodò uoluntate, quam illa, quæ ut fiant, alterius quoque uoluntatis concursum necessariò requirunt, certiusque ego me cras oraturus, quam me à te accepturum equum, possum prædicere. Partimur deinde priorem illum ordinem, iuxta duplicis diuinæ & creatæ, quæ rursus in angelicam & humanam distinguitur, uoluntatis rationem, in duos alios futurorum uoluntariorum ordines. Sunt enim quædam futura uoluntaria, quæ diuinam uoluntatem causam habent, alia quæ creatam, generali illo, quem Theologi ponimus, influxu, suffultam. Ad priorem huius diuisionis aciem pertinent, incarnatio antequam fieret, & quæcunque Euangelica historia diuina miracula gesta recenset, Iudicij dies &c. Secundi ordinis, siue in humana siue in angelica natura, non est opus exemplis. Voluntaria demum futura, quæ à diuina uoluntate oriuntur, sunt quoque duplicia, quædam enim à uoluntate legibus soluta, quam quidam uocant beneplaciti, quædam uerò à uoluntate ordinaria, id est, quæ legibus quibusdam in agendo constringitur, ut producantur, dependent. Prioris exemplum esto, Antichristus futurus, huius aut alterius hominis futura creatio &c. Secundi, Socratis iustificatio futura, beatificatio &c. quæ licet sint diuinæ uoluntatis actiones, nostræ tamen uoluntatis, iuxta leges, semel positas concursum requirunt. Sicut autem in uniuersum ea futura, quæ à creata uoluntate oriuntur, illis, quæ diuinam uoluntatem sunt auctorem habitura, certitudine cadunt, ita & inter ea, quæ à diuina uoluntate dependent, illa quæ solam eam, & non alterius uoluntatis concursum, ut producantur, exposulant, certitudine eminent. Atque hæc sunt in uniuersum futurorum species, quæ in tota rerum uniuersitate contingere queunt. De quibus omnibus iam tandem, quatenus per naturam aut naturæ uires possint apprehendi, singillatim dicamus.

Ergo de futuris necessariis, quæ ab æthereâ naturæ portione deriuantur, sic statuo, illa & communi uitæ usu, & astronomiæ theoricæ, quam artificialem appellant, beneficio, & præceptis, multis sæculis antequam oriantur posse prænosci. certè enim scimus humanæ uitæ usu, cras per ipsius aut alicuius corporis deferentis motionem diurnam, solem iterum in Oriente futurum, nobis iterum occisurum &c. certò scimus lunam post dies uiginti nouem, horis duodecim, scrupulis quadraginta quatuor, secundis tribus, rursus nobis in eodem puncto orituram. Scimus quantum luminis primo, secundo, tertio aut quarto quadrante, sit habitura. scimus solem peragrato Zodiaco, terræque globo, per diuersa quò ad nos luminis incrementa, rursus ad puncta tropica, accessu & recessu reuersurum, scimus eundem in Cancris tropico puncto existentem, nobis propinquiorē futurum, quam cum sit in æquinoctiali linea, aut cum in contrarium omnino tropicum Capricorni deurgat. Scimus deinde beneficio astronomiæ, hoc anno 1563. 25. die Iulij, hora 1. minu. 58. umbræ terræ obiectu Lunam, aut lunæ oppositione, solem hoc eodem anno 1563. 20. die mensis Iunij, hora 20. minu. 27. deliquium passurum. scimus aliorum astrorum, quos planetas uocamus, motus, oppositiones, deliquia, concursus &c. tam certè, ut de ea, nisi tota natura ruat, dubitare non liceat: quorum omnium ratio est, non modò multis iam inde ab Orbis initio motionum cœlestium experimentis comparata peritia, sed ipsa in uariabilis æthereæ substantiæ natura & ratio, quæ nulli errori nullique temeritati in agendo subiicitur.

De secundi uerò ordinis futuris necessariis, quæ scilicet non ab æthereâ naturæ portione, sed ab elementari dependent, sic dicimus, multas esse in humana uita disciplinas, quarum beneficio non modò in generali, sed in particulari, multa possint præsciri. beneficio enim agriculturæ, medicinæ, & nauticæ, quæ ad agriculturam referuntur, non modò futura hyeme frigus & æstate calorem scuiturum cognoscimus, sed ex rubore matutino, uespere futuram pluiam, & ex uespertino aliisue obseruationibus cras futuram serenitatem præscimus. Docet etiam medicina & certis obseruationibus, non modò uer, æstatem, autumnum, aut hyemem, morbosam futuram, sed etiam hunc

hunc aut illum hominem, qui hoc aut illo languore corripitur, euasurum, aut tandem naturali per morbum, quo premitur, ſuperata uirtute, interiturum: eſt enim bona pars medicina in uaticinio reſta, extatque Hippocratis Coi de prognosticis liber, quo non modò in generali ſed in particulari quoque, futurorum morborum docentur præſagia. Ad quam medicina partem & ea reducitur, quam *φυσιογνωμίαν* dixerunt, quæ non modò ex oris & uultus, ſed ex totius corporis inſpectione, qualis ſit hominis compoſitio, qualeſque temperamentum, quibusque perinde morbis ſit obnoxius, coniectando prædicat. Cui quaſi partes annectimus metoposcopiam, chiromantiam & podomantiam, ut ſcilicet ex multis obſervationibus conſtet, eum, qui has aut illas lineas, in fronte, in manibus, aut pedibus, eum qui hos aut illos nauos fuerit à natura fortitus, huic aut illi morbo prædicatur obnoxius, dummodo uaticinium, non ad temporis huius, aut illius conditiones arctetur. Ita, ut cum agriculturæ, nauticæ, & illi parti medicina, quæ prognostica dicitur, quæ ſcilicet poſt morbi inuafionem uaticinia proferat, non modò in genere ſed in particulari, quæ ſibi uidentur, prædicere liceat. hæ tamen & conſimiles artes, tantum in generali futura præſagiunt, nec tempus nec locum, niſi etiam in generali notando. cuius utriusque ratio eſt apertiſſima, quòd ſcilicet illæ non modò ex ipſa rei natura, ſed ex particulari accidente, quòd rei futuræ conditiones determinet, hæ uerò, ex ipſa ſola natura, huius aut illius, non item ex dominante accidente, uaticinia producant. Enimuerò illi, qui ex ſola temporis natura in agricultura, nautica aut medicina uaticinia proferret, tantum uaticinari liceret, futuram hoc uere pluuiam, futurum hac æſtate grandinem, futuras hoc anno tempeſtates, & quòd uer humidum præceſſerit, uariolas in mollibus ac teneris corporibus, in adultis uerò putres febres futuras. Verum qui ultra naturæ uaticinium, Picum ceciniffe audiuit, aut Lunam halone, aut nubiſa corona circumdatam uidit, qui aues marinas, in terram ſeſe recipere, & nubeculam albam ex maris aduerſo conſediſſe conſpicit, qui ſauientem morbum & tabem, cordis domicilium occupaffe conſiderat, non modò hoc uere, ſed hodie pluuiam, non modò huius Lunæ tempore, ſed hodie tempeſtatem futuram, non modò hoc uere quòſdam interituros, ſed hunc ante multas horas moriturum prænouit. Ergo illi, qui ex phyſionomica, chiromantica, metoposcopica & podomantica inſpectione, uaticinium proferat, cum non ex nouo humorum accidente, aut ſymptomate, aut ex noui languoris inuadentis incurſu, aut acceſſione, ſed ex antiqua uultus, corporis, manuum, frontis, aut pedum lineatione, & naturali pictura præſagiat, tantummodò in communi & in genere, aut ſaltem in ſpecie uaticinari licebit, & quidquid in indiuiduo ſignauerit, temerariuſ cenſebitur. Poterit, inquã, præſagire Socratem, qui hanc aut illam naſi, oris, oculorum, frontis, ſuperciliorum, manuum, pedum &c. formam à natura fortitur, hoc aut illud habere temperamentum, quòd temperamentum quia qui habent, huic aut illi morbo ſubduntur, conſentaneum eſt & Socratem eidem morbo ſubefſe. Poterit etiam ſic in ſpecie per eandem naturæ & accidentis conſideratrices artes de futuro languoris incurſu uaticinium proferre. qui hanc corporis effigiem, hanc manuum, frontis, pedum &c. lineationem à natura fortiuntur, temperamento ſunt calido, hi uerò bilioſis languoribus ſunt magis obnoxij, ergo in æſtate, præſertim cum ſolis feruor à canicula increuerit, malè eſt habiturus. Hic non modò in genere uaticinium editur, ſed in ſpecie. nec enim tantum hunc aliquando malè habiturum in genere dicitur, ſed à bilioſo languore, & æſtatis tempore inuadendum prædicatur. Atque in hoc quidem omnium ſecundi ordinis neceſſariorum futurorum genere, nullam aliam certitudinem uaticinio tribuimus, quàm ipſa in ſe metipſis & in cauſis poſſideant. ſunt illa in ſuis cauſis ſic neceſſaria, ut tamen & materiæ & contrariorum agentium poteſtati ſubiaceant; non ergo certitudinem illam mathematicam, quam prioris ordinis futuris neceſſariis, quæ ab ætherea naturæ parte oriuntur, donabimus, ſed quandam aliam cum magna incertitudine miſtam, quam Phyſicam aut naturalem uocamus, eiſdem indulgebimus. Vnde cum futura illa ſolum per diuinæ poteſtatis arbitrium, poſſint impediri, hæc per eam ipſam, & inſuper per naturæ uirtutem & actionem contrariam, ſæpenumero pereunt. Licet igitur in hac parte coniectere, non item præſcire, quemadmodum in priori illa futurorum acie, quæ inuariabilis erat. Verum iam de futuris uoluntariis conſequenter dicamus, ſed prius de miſtis,

dem iſtis, & his, quæ cum naturalibus, de quibus modò locuti ſumus, aliquam affinitatem habent, ut ab uno extremo, ad aliud tranſeamus per medium.

Ergo in huius generis futuris uoluntariis, quòd ex ſuppoſitione illa, quandam rationem neceſſitatis participant, etiã uaticinio & præſagio naturali, locus eſt concedendus: quiſquis enim in ea ciuitate, ubi iuſtitia & leges, non item hominum affectus imperent, hominem ob homicidium aut alterius generis crimen compræhenſum intelligat; uaticinari poterit; eundem ſuspendendum, aut alias pœnas à legibus decretas ſubiturum ſtatim, idemque iudicium eſto de cæteris futuris miſtis, quæ legum aut morum humanorum neceſſitate, facta aliqua conſequentur. Quin non tantum ex legum humanarum ſanctione ac arbitrio, ſed naturæ quoque impulſu uaticinari licebit. qui enim nauem iactari ſæua turbinis tempeſtate conſpiceret, præſagire poſſet, mercurium iactationem faciendam. Quorum omnium ſimpliciſſima eſt ratio, quòd ij uoluntarij futuri effectus, iam aliqua ratione in illis ſuppoſitionibus aut factis, quæ præceſſerunt, quemadmodum, & illa quæ diximus naturalia, ſubſiſtant, unde & humanæ quemadmodum & illa, cognitioni ſubduntur. Hinc iam quid ſit de uoluntariis abſolutis futuris, id eſt quæ factum aliquod non ſupponunt, ſed in integrum à uoluntate quaſi à cauſa oriuntur, dicendum, conſequenter apparet. nam cum hæc ut neceſſaria illa tam primi quàm ſecundi generis, & uoluntaria miſta, de quibus modò ſumus loquuti, nec in ſe, nec in ſuis cauſis, ullo alio pacto quàm uirtute ſubſiſtant, humana ac naturali uirtute, tantum ut in ſubiecto uirtute exiſtentia, cognofci poterunt, id eſt, cognofcetur ſubiectum huius aut illius futuri productiuum eſſe, uerbi gratia, cognofcetur Socrates uirtute diuinatricum artium naturalium medicina, phyſionomiæ, chiromantiæ, metoposcopiæ, podomantiæ, & criticaſtologia, (ſi ulla tamen eſſet) uirtute continere, id eſt, poſſe producere, homicidia, adulteria, mendacia, periuria, aut contra, humanarum actionum uirtutes. Ratio eſt, quòd ut ſapienter docet Ariſtoteles, res non alia ratione cognofcantur, quàm ſint & exiſtant, quæ igitur in ſe ſunt, in ſe cognofcuntur, ut res præſentes, quæ in præcedentibus effectibus, ex quibus conſequentur, ut futura neceſſaria tam primi quàm ſecundi ordinis, & uoluntaria miſta in illis cognofcuntur. Quæ uerò, nec in ſe, nec in rebus præcedentibus, ex quibus uel natura uel humana uoluntate ſequentur, exiſtunt, nullo alio pacto quàm uirtute, conſuſa quadam ac generica cognitione prænoſcuntur. Huius triplacis generis cognitionis exempla ſunto, primo Socrates, quòd ſit quatuor elementis compactus; uirtute mortalis cognofcitur, id eſt ſcitur, in ſe ipſo moriendi potentiam habere, poſſeque illa quatuor elementa, aliquando compage naturali ſoluta, mortem inducere, deinde lethale uulnus accepiſſe cognofcitur, & tandem antiqua illa corporis eucraſia per uulnus abrupta, diſſoluitur. In his tribus temporibus, mors Socratis cognofcitur, in tertio quidem perfectè, & per modum præſentis in ſe ipſa, in ſecundo in alio effectū præcedenti, & per modum futuri, ſed diſtinctè præſcitur, non enim quacunque morte Socrates, ſed morte ex uulnere, nec quocunque tempore, ſed ſtatim obiturus cognofcitur. In primo tandè nec in ſe nec in alio effectū, qui ſecum neceſſariam connexionem conferuet, ſed in ſuo principio, in quo nullo pacto actu, ſed ſola uirtute deliteſcit, cognofcitur. Licet igitur ex diuinatricibus ſcientiis naturalibus, quæcunque ſint illæ, actiones uoluntarias tantum, hoc tertio pacto diuinare futuras, id eſt cognofcere, qui hanc aut illam temperamenti rationem, lineam, aut uultum à natura fortitur, in hoc aut illud uicium, in hanc aut illam uirtutem à natura propenſum, ultra tamen ad actiones indiuiduas & ſingulares, ad tempora etiam & loca indiuidua progredi, per naturam, proſus ſtultum. Eſt autem horum uoluntariorum futurorum euentus, multo quàm illorum omnium, de quibus huc uſque locuti ſumus, incertior, tanto ſcilicet, quanto non modò in ſe ipſis, ſed in ſuis cauſis minus determinatur ad exiſtentiam. futura enim neceſſaria, quæ ab ætherea naturæ parte, quaſi à cauſa dependent, propter ſuarum cauſarum in agendo inuariabilitatem, ſunt proſus certiſſima: futura neceſſaria, ſecundi ordinis, quæ à portione elementari, ubi materia dominatur, descendunt, quoniam eorum cauſæ ſunt minus in agendo conſtantes, ſunt quidem inconstantiora, ſed tanto illis primi generis uoluntariis futuris, quæ ex ſuppoſitione uocauimus, incertiora, quanto minus uoluntas, quàm natura determinatur ad unum. Sed quoniam, aliquid ſui iam in actu habent, effectum ſcilicet

illum ex quo, licet non natura, decreto tamen uoluntatis ſequuntur, moralem ſaltem fortiuntur certitudinem. hæc tamen abſoluta futura uoluntaria, cum nullo pacto ſint determinata, nullam neque mathematicam, neque naturalem certitudinem habent. Vnde inſignis eſt circulatorum quorundam ſtultitia, qui per aſtrogiam, phyſiognomiam, chiromantiam, &c. non modò de hominum complexionibus & paſſionibus in genere, ſed de tempore, de locis, &c. in indiuiduo pronunciant: uerùm multo ſtultiores qui eiſdem aſſentiunt: ſed de his poſtea, nunc ad ſecundam diuiſionem futurorum uoluntariorum recurat oratio.

Partiti ſumus futura uoluntaria abſoluta, in uniuerſalia & particularia; cuius utriuſque exempla poſuimus ſuperius, nunc quid in ea abſque cœleſtis luminis illuſtratione, humanus poſſit intellectus, oſtendamus oportet. Cum uerò naturales ſcientias uaticinatrices, in totum horum futurorum genus, nihil præter rationem quandam notitiæ imperſectam, qua in ſuis cauſis, non ad exiſtentiam, ſed ad potentiam determinata noſcuntur, gignere poſſe ſtatuimus, prudentiã, quæ acutiores quàm natura oculos ſæpe numero habet, non immeritò ultra progredi dicimus. illi enim, ex hominum natura, ex temporum & locorum conditione, ex aliis demum coniecturis, ſine nota temeritatis, de huiusmodi futuris in genere uaticinari conceditur. Itaque qui militum irrequietum animum, qui regum & principum auaritiã, qui amplam & opulentam urbem, aut regionem, in duorum regnorum medio, ſitam eſſe perpenderit, facilè coniectare poſſet, ſtatim in eam iuſtas belli cauſas quærendas, aut principes inter ſe pro eius ciuitatis aut prouinciæ dominio inuituros certamen. Licet etiam in ampla ciuitate ariolari, futura homicidia, adulteria perpetranda &c. ſpecialis tamen & determinata quantum ad locum, tempora, & perſonas nulla, qua aliquid horum poſſit comprehendere, ullo certitudinis genere, aut per naturales ſcientias, aut per prudentiam, notitia poteſt obtineri. Ratio eſt, quòd in ſe aut in ſuis proximis cauſis (ut antea dicebamus) nullo pacto ſubſiſtant; aut enim uaticinium, quod inter regem Gallorum & Anglorum futurum ſit bellum, ullas habet rationes ac fundamenta aut nulla: ſi nulla, temerarium eſt igitur: ſi ulla, bellum ergo, licet non ſeipſo, ſecundum tamen ſuas proximas cauſas iam exiſtit. non ergo ex eorum futurorum uoluntariorum ordine erunt, quæ abſoluta uocamus, & à ſola uoluntate pendentia, ſed ad priorem illam futurorum aciem reducantur, quæ factorum quorundam neceſſitate ſequuntur, ad miſta ſcilicet.

Hinc iam quid de tertiã futurorum uoluntariorum diuiſione, quæ huiusmodi futura abſoluta in propria & in aliena uoluntatis ſecauimus, decernere oporteat, luculenter apparet. Diximus enim neque naturales diuinatrices artes, neque prudentiam de huiusmodi futuris abſolutis in particulari, poſſe ſine ingenti temeritate prædicere, ita ut ex ſolo temperamento, quod per huiusmodi artes naturales cognoscitur, de inclinatione & propenſione tantummodò, non de ipſis actionibus aut in genere aut in ſpecie, aut in ſingulari, per prudentiam uerò & ciuiliſ uitæ curſum, in genere tantum uaticinari liceat. multo minus ergo de illis futuris, quæ non ab ea ſola uoluntate ex cuius temperamento uaticinium profertur, ſed ab altera quoque uoluntate dependent, licebit prædicere. Si enim Medicus, Aſtrogus, Phyſiognomus, Chiromantes &c. ex mei uultus, linearum &c. inſpectione, nec dum in ſingulari, ſed neque in ſpecie aut genere, quid ſim per meipſum ego aliquando facturus, ſine ingenti temeritate mihi poteſt prædicere, qui fieri poterit, ut idem, quid ſim ego cum alio, aut alius mecum facturus, prædicere queat? Enimvero eæ actiones, quæ à meo temperamento fluunt, ſi non actu, uirtute tamen, in me continentur, at hæc quæ ab altera uoluntate oriuntur, aut eæ quarum mea uoluntas tantummodò partialis eſt cauſa, aut nullo pacto in me continentur, aut tanquam partiali cauſa, quæ tamen ſine alterius concurſu nihil poſſit perficere. Non igitur ullo pacto, id eſt, neque actu, ut res præſentes, neque ut in cauſa naturali proxima, ut futura neceſſaria primi & ſecundi ordinis, aut morali & libera, ut uoluntaria miſta, nec demum ut uirtute exiſtentia, ut futura & uoluntaria abſoluta, præcognoscere licet. Irridendi igitur Phyſiognomici, & Chiromantici uates, qui eum, qui hunc, aut illum uultum, hanc aut illam lineam fuerit à natura ſortitus, hoc aut illo anno ducturum uxorem diuitem, nobilem, ac pulchram, hac aut illa dignitate donandum, felicem futurum, & à quodam principe diligendum, & honoribus cumulandum, in lite

in lite uictorem, & cæteras huiusmodi nãias, quibus ſuorum ſtultorum librorum aceros reſperferunt, beatiffimè garrunt. Iſtiusmodi nanque futura uoluntaria, cum nulla ratione in noſtro temperamento conſiſtant, nullo pacto ex eo poſſunt depræhendi, tantoque magis ſunt irridendi, quanto uaticinium fuerit particularius, ut cum non ſatis eſt illis, aliorum amores, odia, fauores, &c. erga nos augurari, ſed etiam generis, nobilitatis, immo & ſtatus accidentia præſignant, ut cum aiunt, eum qui his aut illis lineolis, lineam naturalem, menſalem, uitalem, epatis, reſtrictam, Saturniam, montem, Veneris, Iouis, Saturni, Solis, Mercurij, Lunæ, & Martis (ſic enim uocant) intercifa habuerit, breui futurum Cardin. Episcopum, Papam, quendam eccleſiaſticum principem illum amaturum, & (quod eſt ſtultius) à iumentis proterendum, quaſi etiam iumentorum facta in noſtro temperamento ſint ſcripta, &c. Sed de his poſtea.

Nunc de ea diuiſione, qua futura uoluntaria abſoluta, in diuinã & creatã uoluntatis partimur, continuò dicamus. Et quidem quid de humana uoluntate deque futuris, quæ ab eadem, ſiue ſola, ſiue cum alterius concomitantia, ſiue abſolutè, ſiue alterius facti ſuppoſitione oriuntur, ſit ſentiendum, ſatis arbitror explicatum, indeque apertiffimè conſtare non dubito, quid de angelicã uoluntatis futuris ſit dicendum, ſcilicet eam, per nullam naturalem uirtutem, neque per ullam uaticinatricum ſcientiarum, ullo pacto, niſi angeli ipſi, aut dæmones pateſecerint, poſſe præſciri: Tum quia cum non ſint noſtra uoluntatis actiones, ut modò de aliorum hominum actionibus dicebamus, nullo pacto in noſtro temperamento, ex quo ſolo per has naturales ſcientias uaticinari licet, continentur, tum quòd Angelicã ſubſtantia, ſiue ſint à materia ſecreta, ut docet Ariſtoteles, ſiue ſint corporum materialium mole circundata, ut Pythagoricis, & Plonicis, immo ut ueteribus omnibus eccleſiaſticis patribus placuiſſe cognoscimus, extra naturã ſphæram continentur, nec actionibus phyſicis, de quibus tantummodò artes naturales uaticinantur, ullo pacto ſubſternuntur, tum demum quia ſi aliorum hominum futura actiones ex noſtro temperamento præcognosci non poſſunt, multo minus Angelorum aut Dæmonum, qui non modò non ſunt eiufdem ſpeciei, ſed nec generis, ac perinde nec ſimiles affectus aut actiones habebunt.

Quòd ſi id de Angelicã & Dæmonicã uoluntatis futuris, qui licet nec genere nec ſpecie nec phyſicis temperamentis nobiſcum conueniunt, creaturã tamen ſunt, & intra idem ſubſtantia prædicamentum concluduntur, uerum eſt, quid futurum putas de eius uoluntatis futuris, quæ uniuerſum rerum ordinem ſua perfectione tranſcendens, naturam omnem poſt tergum reliquit, de diuina ſcilicet? Cæcutiant, hinc oportet profectò non modò naturales artes aſtrogia, phyſionomia, medicina, chiromantia, podomantia, metopſcopia, nautica, extiſpicia, ſomniſpicia, aruſpicina, pyromantia, aëromantia, hydromantia, geomantia, & reliquæ omnes quæcunque in genere uaticinandi phyſico continentur; quæ cum phyſicam & naturalem agendi rationem non ſequuntur, ſunt proſus ſtultæ, ſed dæmonicæ & angelicæ mentes. Vnde Apoſtulus Paulus, Quis, inquit, hominum ſcit, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? ita quæ Dei ſunt, nemo nouit niſi ſpiritus Dei. Colligit à ſimili S. Apoſtulus diuinã uoluntatis incomprehenſibilitatem, ſed non minus uerè ſic à maiori colligeret, hominis ſenſus, id eſt, humanã uoluntatis proſitum, cogitationes, & interna colloquia, quanuis in temperamento, à quo ſicut dependent, ita poſſent aliqua ratione, id eſt, ſaltem quaſi in remotiſſimo principio, inueſtigari, uirtualiter lateant, nemo alius præter eiufdem hominis cor & ſpiritus percipit. multo igitur minus, Dei, qui nullum habet temperamentum, ac perinde in eum artes diuinatrices non ualent, ſenſus, proſita, cogitationes & ſententiæ cognosci poterunt, atque id hæc ratio, non modò de diuina natura, ſed de Angelica, quæ tamen à diuina infinita proportione diſiungitur; potentiſſimè colligit. Verùm ne per humanam aut angelicam prudentiam, in diuina futura beneplacita, quis putet aſſurgi, quibusdam factis ex ſacra hiſtoria productis, quæ humano iudicio aduerſari uidebantur, idem S. Apoſtulus exclamando ſubiungit, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uia eius. Quis enim cognouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit? Et rurfus, Sapientia, inquit, huius mundi, ſtultitia eſt apud Deum, ſcriptum eſt enim, Compræhendam ſapientes in aſtutia ſua. Et iterum, Do-

Intellectus humanus, diuina uoluntatis futura non aſſequitur. 1. Cor. 2.

Rom. 11.

1. Cor. 9.

D ij minus

minus nouit cogitationes hominum, quoniam uanæ ſunt, &c. Nullus itaque non modò humana ſapientia aut prudentia, ſed angelicæ quoque, patet aditus, ad ea prænoſcenda, quæ à diuina uoluntate oriuntur, niſi poſt diuinam reuelationem; atque ideo Paulus cum pronunciaſſet, neminem ſcire quæ ſint Dei, præter ſpiritum, qui in ipſo ſit, ſtatim tacitam obiectionem præueniens, Nobis autem, inquit, reuelauit per ſpiritum ſuum. Et ne Chriſtum ab ea cognitione diuini ſenſus excluſiſſe uideretur, Nos ait, ſenſum Chriſti habemus, quaſi idem ſit ſenſus Dei, id eſt, patris, qui ſpiritus qui eundem ſenſum ſciat, & Chriſti. Atque ita quidem in uniuerſum de diuinæ uoluntatis futuris, non modò Chriſtianis, ſed etiam Ethnicis hominibus, qui dignè diuinitatem perpendant, ex natura rei ſentiendum. Eandem tamen diuinam uoluntatem in eam, quæ legibus ſibi, à ſeipſa præſtitutis, eſſet alligata, & eam, quæ uniuerſis legibus eſſet ſoluta, non rei naturam, ſed eiufdem diuinæ uoluntatis conſtitutionem attendentes, ſecauimus. de qua ultima futurorum partitione nunc dicamus oportet. In eam itaque futurorum diuinorum aciem, in quorum productione, diuina uoluntas ſuis legibus ſubiacet, licet nec naturales ſcientiæ & artes, aut humana prudentia conualeſcere queat, uirtute tamen theologiæ, quæ cœleſti reuelationi, quaſi baſi committitur, in communi ſaltem & generali aſpiramus. ſcimus enim certiffimè, legitimè de peccatis dolenti, Deum iuſtitiam donaturum; ſcimus iuſto uitam æternam tribuendam diuinitus; ſcimus denique facienti quod in ſe eſt, Deum non defuturum, &c. Quamuis in particulari, nec de nobis nec de aliis hoc poſſimus apprehendere, quòd nimirum ſubſumptio ſit ſemper infirma, ſemper enim dubium eſt an quod in nobis ſitum erat fecerimus. In qua parte neſcio cur hæretici noſtri, ſibi hanc iuſtitia certitudinem arrogant. Quamuis enim opera ab hominis iuſtificatione ablegent, & gratis dicant eam nobis contingere. Cum non nobis dormientibus, ſed aliquid operantibus, credentibus ſcilicet, nec cuiſcunque fidei aut fiducia, ſed integræ & ueræ teneantur aſcribere; cumque nec an ſatis credant, ſicut nec an ſatis ament, cum utrumque ſit animæ actio, ſit ſatis perſpicuum, nullam eos de ſua iuſtitia certitudinem habere poſſe, neceſſariò conſequitur. Itaque ueriffimè dictum eſt à Sapiente, Neſcit homo utrum amore, uel odio dignus ſit, ſed omnia in futurum ſeruantur incerta, eo quòd uniuerſa æque eueniant iuſto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti uictimas, & facrificia contemnenti, ſicut bonus, ſic peccator, ut periurus, ſic ille, qui uerum iurat. Quibus uerbis non modò internam iuſticia cognitionem, dum dicit, neſcit, ſed externam, & non modò propria, ſed alienæ iuſticia excludit, dum ea, quæ iuxta humanæ rationis iudicium, iuſtitiam internam exterius conſecutura eſſent, iuſtis hominibus abeſſe commemorat. Et Iob, ſi ſimplex, inquit fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. Maior eſt profectò iuſtitia quàm ſimplicitas, nam ſi ſola ſimplicitas eſſet iuſtitia, nequaquam præter illam, alia quoque in eiufdem Iob commendatione cumulata fuiſſent. Erat, inquit, uir ille ſimplex, ac reſtus, ac timens Deum, & recedens à malo. Eſt igitur tantum ſimplicitas iuſtitia portio, non ipſa iuſtitia, immo uerò ſimplicitas, reſtitudo, Dei timor, reſſus à malo, etſi quid eſt aliud, adhuc non ſunt ipſa iuſtitia, ſed ea, quæ diuinitus à nobis, ut ſimus iuſti præſtanda exiguntur: quæ tamen an digna ſint acceptatione, ignoramus omnino. Quod ſi ſua ſimplicitas Iob erat ignota, multo igitur magis ſuam propriam ignorabat iuſtitiam.

De futuris demum diuinis, quæ à diuina uoluntate legibus ſoluta, quaſi ab integra cauſa dependent, eodem pacto pronuncianum eſt, ac de omnibus diuinis futuris in genere, parum antea docuimus, nimirum ea, nullius humanæ artis præſidio, nulla angelicæ naturæ ſubtilitate, nulla demum creata uirtute, abſque diuina reuelatione poſſe unquam præſciri. Talia ſunt uniuerſa, quæ uel de Iſraëlitico populo, aut de gentium naſtatione, aut ſecunda fortuna, uel de Chriſtiano & Euangelico ſtatu, Iſaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Oſeas, Amos, &c. diuinitus accepta reuelatione, ſuis libris ſcribunt. Ad ea enim præſtanda, nulla lege, aut obligatione, quam ſibi præfixiſſet, Deus erat aſtrictus, ut in illis prioris ordinis uoluntariis futuris. nullo ergo alio pacto erant antequam fierent, quam uirtualiter, in diuina uoluntate quaſi in cauſa conſuſa, atque adeò nullo pacto humani aut angelici intellectus, poteſtati ſubdebantur. Nam quòd futura uoluntaria abſoluta, quæ in humana uoluntate, ut iſta in diuina uirtute

tute tantum deliteſcunt, ſecundum illud eſſe uirtuale poſſemus prædicere, in cauſa erat, quòd diuinatrics illæ ſcientiæ, quas in humanis edendis uaticiniis intellectus inſequitur, in humanum temperamentum & humorum compactionem haberent acceſſum: Deus autem cum temperamento careat, omnes ſcientias excludit: nec ergo ſecundum eſſe uirtuale, quo in diuina uoluntate latent, futura actiones, ſunt cognofcibiles.

Habet igitur ex toto hoc diſcurſu Chriſtianus homo, quod totius huius diſputationis exordio ſpondimus, nullam ſcilicet humanæ, immo nec angelicæ ſapientia partem, in earum rerum, quæ prophético uaticinio ſuſcepimus, quæque, cum à noſtra ſancta ſcriptura futura prædicantur, ueriffimus rerum earundem comprobauit euentus, apertam cognitionem potuiſſe conſurgere, atque adeo, à Deo ſolo eſſe. Verum nunc quoque idem ex ipſa prædicendi cognitione comprobemus oportet. Enimvero, in uniuerſo illo futurorum ordine, quæ non ab ætherea, ſed ab elementari natura, aut elementis conſtanti, exiſtentiam fortiuntur, nullam eſſe ampliorem in prædicendo certitudinem, quàm eam, quam agentis naturalis contrarij plerunque uolentia diſturbat, non leuibus rationibus in præcedentibus diximus. Phyſica enim illa futura, quæ neceſſaria ſecundi ordinis uocauimus, nullam aliam habent, uoluntaria deinde miſta, multo minore, moralem, ſcilicet, uoluntaria abſoluta, nullam prorsus certitudinem, ſed leuem quandam, quæ à temperamenti cognitione & inſpectione deriuatur, (cuius tamen temperamenti inclinatio, uirtute aut uitio, educatione, conuictu, conſuetudine, patria, cibus, cœlo, & cæteris accidentibus phyſicis poteſt impediri) ſuſpicionem ingenerant. Ergo ſi actiones illæ quas futuras aliquando ſcriptura commemorat, intra ambitum naturæ continerentur, & perinde ſub humanæ aut angelicæ ſapientia cognitione caderent, nullo pacto tamen certo poſſent prædici, ſed ſub conditione ſi (inquam) natura, aut potentioris agentis poteſtas peruiſerit, aut amphibologicis uerbis, ut poſt ea dicemus, cum de diuinatione dæmonum agemus, nec enim alio pacto naturæ uaticibus, (niſi prorsus inſaniant) prædicere licet. Noſtra igitur prophetica præſagia, cum nulla conditione ferantur, præterquam in comminationibus, aut ſecundæ fortunæ promiſſionibus, quæ omnes (cum ſint futura uoluntaria diuina miſta, id eſt, ex eo genere quæ non abſoluta diuina uoluntas, ſed ſuis legibus aſtricta, producit, impleta legis conditionem admittunt) non humanæ ſapientia ministerio, ſed prorsus diuina reuelatione ſunt cognita. Quis obſecro aſtrogia diuinatrics uirtute fretus, tam intrepida aſſeueratione in ea uerba prorumperet? Ecce uirgo concipiet & pariet filium & uocabitur nomen eius E M A N U E L, &c. aut illa, Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, cuius imperium ſuper humerum eius, &c. aut illa, Non eſt ſpecies ei neque decor, & uidimus eum & non erat ei aſpectus, & deſiderauimus eum deſpectum & nouiſſimum uirorum, uirum dolorum & ſcientem infirmitatem, &c. aut illa, quæ Iudæorum perſona, dixerunt impij. Circumueniamus iuſtum quoniam inutilis, eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris, & improperat nobis peccata legis, diſſemat in nos peccata diſciplinæ, promittit ſe ſcientiam Dei habere, & filium Dei ſe nominat, factus eſt nobis in traductionem cogitationum noſtrarum, &c. Quibus uerbis tam audacter incarnationis, natiuitatis & paſſionis prædicantur myſteria, ut ſancti Prophetæ eadem, quaſi iam facta eſſent, per præteritum nuntient, quæ conſuetudo loquendi ad rei certitudinem demonſtrandam illis ſemper arrifit. Tertiò eadem futura non aliquo genere humanæ ſapientia, ſed tantum diuina reuelatione potuiſſe prædici, earundem rerum certiffimus euentus, inuictiffimè comprobatur. Ea profectò quæ naturalis ſcientia patrocinio præſciantur, cum non in ſe ipſis, ſed in ſuis cauſis ad eadem determinatis, præſciantur, & cauſæ ſint per alias uehementiores cauſas, impoſſibiles, non modò ſui cognitioni, (ut modò dicebamus) incertitudinem, miſcent, ſed aliquando, (immo quæ natura eſt in agendo uarietas) frequentius, mendacio decipiunt. Vix enim unum inter multa uaticinia reſpondet, immo nullam aliam harum uaticinatricum naturalium ſcientiarum, cum rationibus urgentur deſenſionem obiciunt, quàm quòd aliquando ita, aut ita contigerit, Noſtra uerò prophetica uaticinia, cum quadam ante mille, quadam ante duos mille annos, à Sanctis prophetis prænuntiata ſciamus, nullum tamen ſuo tenori deſuit, ſed omnia eodem tempore, eiſdem perſonis, locis &c. quibus prædicta ſunt, euenerunt certiffimè. non igitur humanæ ſcientia beneficio ſed diuinæ ſunt cognita.

Contra
Aſtolo-
giam cæ-
teras que
uaticina-
torias, ar-
tes in par-
ticulari.

Atque huc uſque quidem de uaticinatricibus artibus ita ſumus locuti, ac ſi illæ, uel ſaltem naturalem certitudinem prædicendo attingerent. nunc iam aperto Marte in eas ſingillatim philoſophiæ gladium ſtringere oportet, & in examen accerſitas, quantum breuitas inſtituti permiferit, earundem uires & momenta diſcutere. Nec tamen tam ſumus moroſi, ut uniuerſam uaticinandi rationem in futuris naturalibus, & uoluntariis, humano intellectui denegemus, cum uideamus eundem potentem eſſe, tum ad colligendum effectum ex cauſis, tum ad artem comparandam experimentis, qua licet non à priori (quod uocant) à poſteriori tamen, eo pacto & ea certitudine, qua diximus, res futuras uenetur. Agnoſcimus enim non modò agricultura, nautica, medicina, & phyſionomia, ſi rectè comparentur, quarundam rerum naturalium euentus, aut in cauſis proximis, aut in remotis, id eſt, uirtute tantummodo (ut dictum eſt antea) poſſe præuideri, ſed etiam in harum conſortium, chiromantiam, podomantiam, metopoſcopiam, ſpeculatoriam, ſomniſpiciam, in quantum uel medicina uel philoſophiæ naturalis ſunt partes, libenter admittimus; ſoli ſuperſtitioni ſumus inſenſi, cui in omnibus his artibus ac diſciplinis certamen indicimus. Ut autem felix fauſtuſque ſit totus hic ſuperſtitioſus ac uaticinatorius congreſſus, non aliunde aptius incundus, quàm à Saturnini, Iouialis, Martialis, Solaris, Mercurialis, Venerei, & Lunaris imperij demolitione, id eſt, ab aſtologica artis, quæ omnium ſuperſtitionum & circulatoriarum artium eſt fecundiffima parens, euerſione uidetur. Quamquam hunc locum, tum ueteres Eccleſiaſtici patres tum ante eos prophani philoſophi multi, multis uoluminibus, tum Ioannes Picus Mirandulanus, duodecim libris, & Franciſcus Picus Mirandulanus nouem, uiri proſectò non modò noſtræ memoriæ, ſed omni ſæculo admirabiles, poſt eius diſciplinæ longiſſima ſtudia, in omnium diſciplinarum theatro traductam, ſatis irriſerint, & eius uanitatem & ſtolidam dogmata ſuperſtitioſorum hominum larua, fucata, abundè retexerint. Duo igitur in hoc aſtologico congreſſu nobis erunt præſtanda, prius quidem aſtologiam diuinatricem nullam & inanem eſſe, poſterius, quòd ſi ſit, eius beneficio, ſine ſumma temeritate nihil, præſertim eorum, quæ à principio libero, id eſt, uoluntate humana uel diuina oriuntur, poſſit prædici.

Prima in
Aſtolo-
giam
ratio.

Atque ut ad primum deueniamus, ſi nullæ aliæ rationes nobis ſupereſſent, quibus nugiuendam hanc artem putaremus inſaniam, quàm ea, quæ totius huius diſputationis initio ſuccurrit, nimirum quòd ab omnibus eruditis & ſapientibus hominibus fuerit ſemper irriſa, contra ab hominibus ſuperſtitioſulis & impenſè credulis, nulloque eruditionis titulo inſignibus, culta, abundè eſſet, ut eam non alio loco haberemus, quàm circulatorias artes, & cætera, quæ aut uentris auiditas, aut ſuperſtitio confinxit fabuloſa figmenta. Videmus non à quibuſcunque gentibus aſtologiam criticam, ſed à Chaldæis, & Aegyptiis, omnium mortalium, non modò humanarum, ſed diuinarum hiftoriarum teſtimonio ſuperſtitioſiſſimis, ortam fuiſſe. Principiò, inquit M. T. Cicero lib. primo de Diuinatione, Aſſyrij (ut ab ultimis auctoritatem repetam) propter planitiem, magnitudinemque regionum, quas incolebant, cum cælum ex omni parte patens atque apertum intuerentur, traiectiones, motuſque ſtellarum obſeruauerunt, quibus notatis, quid cuique ſignificaretur, memoriæ prodiderunt. Qua in natione Chaldæi, non ex artis, ſed ex gentis uocabulo nominati, diuturna obſeruatione ſiderum, ſcientiam putantur effeciſſe, ut prædici poſſet, quid cuique euenturum & quo quiſque fato natus eſſet. Eandem artem etiam Aegyptij, longinquitate temporum, innumerabilibus penè ſæculis conſecuti, putantur. hæcenus Cicero. Eſt igitur aſtologia iudiciaria, non aliud, quàm Chaldæorum & Aegyptiorum uaniſſima ſapientia & inuentio, ea nimirum, quæ compluribus locis, in Chaldæis, Babylonis, & in Magis Aegyptiacis, à ſancta ſcriptura irridetur & damnatur. Atque ut ad eius diſciplinæ progreſſus & incrementa ueniamus, uidemus inter ueteres naturæ candidatos, in ſapientiſſimis quibuſque; & quos nunquam ſatis celebrauit antiquitas, tanto maiorem in loquendo de rebus cæleſtibus, & quæ ſenſus noſtros tranſcendebant, modeſtiam, quanto maiori eruditione pollebant, adè ut uix de ea aſtologiæ parte, quam Theoricam uocant, quam tamen ex motionibus aſtrorum depræhendere utcunque poterant, ſententiam exprimerent. Neque uerò eam ex proprio iudicio, ſed ex maiorum traditione, proferebant, quod Platonem & Ariſtotelem ſummos philoſophos feciſſe, eorum

Daniel 2.
5.
Exo. 21.
C. uſque
ad 10.
54.
Plato in
Epinom.
Ariſtot. 3.
de celo
1 5 2.
Metaph.

ſcripta

ſcripta teſtantur. Contra ineptiſſimi quique, & quos alioqui nulla aut naturæ dote, aut ſcientiæ eruditione, emicuiſſe cognouimus, tanta audacia de his cæleſtibus effectibus pronunciant, ut eos cælorum fabricatores, aut ſaltem cum Luna, Venere, Mercurio, Sole, Marte, Ioue, & Saturno, ut aliud facere non audeant, pepigiſſe quis credat. Hi ſunt qui horas, dies, menſes, annos, regna, prouincias, regiones, metalla, plantas, lapides, animalia, immo & animalium membra, caput, collum, humeros, thoracem, brachia, uentrem, pudenda, fæmora, furas, poplites, tibias, malleos, plantas, immo & membrorum partes, pollicem, indicem, medium, medicum, auricularem, uolam, percuſſionem, Saturno, Ioui, Marti, Soli, Mercurio, Veneri, Lunæ, tam benignè ſacrificant, ut eos naturæ auctores exitiſſe quis dicat. Non audet Ariſtoteles, quoniam longè ab his diſtet, de cælis multa loqui, & ignorantiſſimi homines, qui uix ſapientiæ limina eminus ſalutarunt, de rebus abditiffimis, & quæ nulla digna homine ſapiente, ratio, comprobauit, de natiuitatibus ſcilicet, de quæſtionibus, & electionibus, de intentionibus, de cogitationibus, de uirtutibus, & omnibus futuris, etiam de prouidentiæ arcanis, ante omnem rei memoriæ, ante Promethei tempora, à magnis (ut aiunt) & antediluiianis coniunctionibus, inſolenter pronuntiare audent: lapidum, metallorum, herbarum, animantium, & uniuerſorum, quæ in his inferioribus iacent, à cedro quæ eſt in Libano, uſque ad hyſſopum, quæ egreditur de pariete, naturas, genituras, fortunas, uires, incrementa, progreſſus, diminutiones, uitam, mortem &c. non modò noſſe ſe, impudenter iactare, ſed, ac ſi quando Deus præparabat cælos aduiſſent, & cum eo fuiſſent cuncta componentes, quæcunque poſterioribus ſæculis ſint futura, prædicere. Eninuoero ſi Aſtologia iudiciaria ars ulla eſt, eam cæteras omnes artes ac partes philoſophiæ difficultate prætergredi, propter ſubiecti diſtantiam, eſt omnino neceſſe. ſi igitur non illam ſecunda ingenia, & quæ omnium ſæculorum comprobarunt ſuffragia, ſed quæ neque naturæ, neque eruditionis inſignis ornamenta honeſtarunt, tractaſſe comperimus, quantum quæſo, eorum præceptis conſidere oportet? Iam quantum ponderis habet illa ratio, apud paulò liberaliora ingenia, quòd hæc ars, non modò à uiris doctis irriſa, ſed omnium penè rerum publ. ſuffragio damnata fuerit? Qua tamen ſi ulla eſſet, nulla proſectò fuiſſet in hac uita mortali ad gubernandas hominum ſocietates, & Reip. utilior. Si enim homini priuato, quid illi ſit euenturum in poſterum, ad præcauendos fortunæ ictus, ſcire præcioſum iudicatur, quanto magis eſſet præcioſum futurum, integræ ciuitati, regno, prouinciæ, Reipub. &c. ad præcauendas calamitates, infortunia, excidia, bella, captiuitates &c. quæ illis à maleuolis aſtris impendent, euentura prænoſcere? Cur non ſi ulla uera fuiſſet iudicatrix & uaticinatrix aſtologia, in eius diuinæ artis magiſtros, immo in eorum collegia alenda, & ingentibus muneribus cumulanda, publicos theſauros profuſiſſimè impenderent? nam & id olim de auguribus, (ut antea dicebamus) auctores memoriæ prodiderunt. Verùm quo loco eam habuerint, aut quantum eius cultores honorarint, non eſt difficile cognoscere. Omitto nunc Reip. Moſaicæ fundatorem Deum, qui forſan aſtologis, gloriæ aſtrorum inuidus uidebitur, & ſibi tantum indicandi futura poteſtatem uſurpaſſe iudicabitur, cum tamen nulla ratio eſſet, ut qui aſtra in hoc munus creaffet, præſertim apud eam Reip. quæ eundem cæli ac terræ conditorem profitebatur, eadem ſtatim, ductus pœnitudine, ea poteſtate, & homines, ea utilitate abdicaffet. Siue enim ab eo immediate, ſiue mediate per aſtrorum designationem, futura præſcirentur, proſectò ſoli Deo, qui aſtra in hanc hominum commoditatem creaffet, ferrentur accepta. Neque uerò erat cur magis hanc artem, quæ ab aſtris futura prædicendi cognitionem aſſumit, à ſua Rep. feciſſet extorrem, quàm reliquas uniuerſas ariolatrices artes, medicinam, agriculturam, &c. Omitto eiufdem Reip. cultores Moſem, Iſaiam, Ieremiam, Ezechielem, qui, quòd eſſent prophætæ, & rerum futurarum prænunciatores, diuiniſſimis iſtis aſtologis forſan inuidi erant. Fabro enim, ut eſt in prouerbio, faber inuidet. Omitto Iob Idumæum, qui eadem forte ratione, iſtis erat inſeſtus. Omitto Eccleſiaſtica (in qua tamen minimus erat idololatriæ timor) Reip. patres, Cyprianum, Laſtantium, Ambroſium, Seuerianum, Auguſtinum, Hieronymum, Gregorium Romanum, Baſilium utrumque, Gregorium Græcum, Chryſoſtomum, Eufebium &c. qui nunquam hanc inſaniam non irridet & ſcriptis inceſſunt.

Lib. 3. de
caelo c. 1.

3. Reg. 4.

Prover. 8

2. Ratio in
Aſtolo.

funt . Omitto Martinum primum , Gregorium Iuniorum , Alexandrum tertium Pont. Max. qui eandem à Repub. Chriſtiana anathematifimis & maledictis abigunt . Omitto primum Toletanum Concilium , in quo tanquam ſuperſtitioſa & omni natura fundamento deſtituta , damnatur . Omitto demum Chriſtianos Impera. Conſtantinum , Theodoſium , Valentinianum , & Gratianum , qui grauiſſimis ſupplicis ac pœnis eandem omnibus hominibus cum reliquis ariolatricibus artibus , quaſi ſuperſtitioſam & inanem interdunt . Ad gentium & prophanas Reſp. non agendi cum dæmonibus timidas , ſed eiſdem addictiſſimas , tantum contendo . Cur , quaſo , Romani tanto odio eos proſecuti ſunt ? Cur tanto ludibrio habuerunt , cur tot diſceris & ſchommatis , eoſdem , ſcriptoribus quibuſque inceſſere licuit ? Mathematici (ſic enim eos uulgo nominabant) inquit Cornelius Tacitus , genus hominum principibus infidum , credentibus fallax , à ciuitate noſtra ſemper prohibentur , ſed expelluntur nunquam . Cur Varro inter Romanos ſcriptores grauiſſimus , omnium ſuperſtitionum uanitates ex aſtologia ſinu profluxiſſe teſtatur ? Cur Tiberius , Vitellius , Diocletianus , latis legibus eandem Romana Repub. eliminant ? Fuiſſe apud Alexandriam Blacenomion ab ſtultitia nuncupatum ueſtigal , quod ex ingenioſa ſtultitia quaſtum facerent , aſtologis impositum ; memoriae proditum eſt , quaſ conſtitutus , eos omnes , qui inſanæ huic cœleſti fabulæ fidem adhibent , aut aliquid ponderis niſi ad decipiendos ſtupidos & ſtultos homines , habere credunt , apertiſſimè taxat .

C. de maleficiis & mathe.

3. ratio in aſtolog.

Cicero lib. 2. de diui.

Illud deinde uel ſolum ad huius artis conſutationem ſatis eſſet , quod nulli magis miſerè uitam finierunt , quàm hi , quos eandem impenſè coluiſſe commemorant . Zoroaſtem , Pharaonem , Nabuchodonoforem , Cæſarem , Crallum , Pompeium , Deiotarum , Neronem , Iulianum Apoſtatam , &c. Promiſerant aſtologi Pompeio , Craſſo ; & Cæſari lætiſſima omnia , non niſi iam fenes domi , cum ſumma gloria & auctoritate morituros , tamen quiſque eorum inſeliciſſimè & immaturè periit . Atque ita quidem horum artificium ſtultitia comparatum eſt , ut ſemper contraria eorum quaſ fauſtiſſimè garrunt , ſint formidanda . Narrant de quodam Alphonſi Regis Neapolis , aſtologo , quod cum inter cæteros , quos multos Rex habebat , frequentius , ueritatem attingeret , rogatusque fuiſſet à rege cauſam primò quidem ne mercedis aſtologicae iacturam faceret , reſtituiſſe , deinde tandem regia magnificentia fretum , rem prodidiſſe , faſumque fuiſſe ingenuè , ſe nunquam aſtologicae arti operam nauaſſe , ſed hanc tantum uaticinandi regulam ſibi præfixiſſe , ut proliſ eorum quaſ grex aſtologorum ariolaretur contraria , futura prædiceret , Regemque continuo ea ſuperſtitione liberatum . Et ingens proſectò uidetur eorum hominum ſtultitia , qui his futurorum prædictionibus fidem adhibeant , qui nunquam ſibi præuidere potuerunt , immo qui cum ſe futura ſcire profiteantur , præteritorum & præſentium ignari , quid in propria domo , immo , ut quidam faceret dixit , quid in thalamo ſuo fiat , ſapientiſſimè neſciant . Sed eſt quoddam hominum genus adeò timidulum credulumque , qui tanquam pueri ad lemorum fabulas plus timent , creduntque ea , quaſ non ſunt , quàm ea ; quaſ ſunt ; & quo res eſt minus poſſibilis , eò timent magis , atque quo eſt uerifimilior , eo minus . Hi ſoli non ſolida ingenia , aſtologicis fabulis auctoritatem conciliarunt , in quibus tamen principes , qui , quo ſunt potentiores eo magis timidi , maximè numerantur : horum proſectò diuitiis & auſpiciis non ſolum aſtologicae nugæ , ſed uniuerſa aliæ circulatoriæ artes emerſerunt , dum non ſatis eſt paraſitis , eiſdem principibus fortunæ applauſum & riſum polliceri , niſi etiam in eorundem glorioſam uitam & extremam quandam foelicitatem , elementa , aſtra , & Deum ipſum coniuratos conueniſſe , illis perſuadeant .

Aeneas Syluius in quadam epiſtola.

4. ratio in aſtolog.

Verum iam quartò libet ab iſtis diuinis uatibus quaerere , unde ſi ars eorum uera eſt , tot tantique errores ebulliant in eorum prognoficationibus ? cur de futuris , cauiores illorum , non niſi obſcurè pronuntiant , & quaſ ad omnem rem , tempus , principem , & nationem applicari poſſunt , ambigua prognofica , artificioſa uerſuta conſingunt ? Cur tantummodò iis malè ariolantur , quibus ſunt malè propitij ? Cur his , qui eos læſerunt , mortes , ſuſpēdia , dedecora , clades , exilia , orbitates , angores , exitia , calamitates renuntiat : contra eis quorum ſtultitia fruuntur , uitam , ſalutem , honores , opes , potentiam , uictoriam , fanitatem , ſobolem , amicos , coniugia , ſacerdotia , magiſtratus , Imperia , Papatus , & demū fauſta omnia prædicunt ? An quia iſta aſtra ſint infeſta , qui eorum

eorum cultores & proſeſſores contemnant ? an uerò quod aſtrorum malitia , odium quoque aſtologorum , illis ſuis hoſtibus cum natura inſtillauerit ? Cur ſi ars iſta pluſquam diuina , in natura & ratione fundamentum habet , non patiuntur tantisper de eius principiis rogari ? Cur ulteriorem quàm ipſi reddere pro ſua inſania uelint , fidem inquirentibus , irascuntur ? Quæ , quaſo , in totius humanæ ſapientiæ latiſſimo campo , ars fuit unquam , quaſ ſua principia non agnoſcat , quaſ uniuerſa ſua placita uia quadam ac ratione in eadem non reducat , quaſ illamet principia aut ſenſu aut ſuperioris ſcientiæ diſcurſu non probet ? Et tantum una aſtologia critica , non modò phyſicam , cuius (ſi eſt) debet eſſe portio , ſed nec metaphyſicam , & omnem quaſ arte atque uſu ducatur ſcientiam , ſpernit , conculcat , ſupplodit ? Nam quod iſti quaſi totius huius aſtologici ædificij columnam , Ariſtorelis ſententiam ſubſternunt , ubi docet , mundum hunc inferiorum , oportere contiguum eſſe ſuperioribus cœli lationibus , ut inde eius omnis uirtus gubernetur , multo alioſum eſſe accipiendum , ſoli aſtologi non uident . Sermo eſt proſectò ibi non de ſacraſſimis illis Veneris , Mercurij , Iouis , Martis & Saturni influxibus , quos , cum nec ſenſu neque ulla ratione ſe digna comprehendere , aſſerere nunquam cogitauit Ariſtoteles , ſed de cœli lationibus ac motibus , quibus fit ut ſolis ac Lunæ calor , uaria ratione ac menſura , rebus inferioribus attemperetur . Calorem itaque , quo rerum infernarum genitura & progreſſus foueantur , non item inuiſibiles & inſenſibiles , immo uerò incogitabiles alios influxus , eo loco Ariſtoteles aſſerit . Enim uerò ſolida philoſophia , præter temporum computationem cœlo , duplicem utilitatem luminis & caloris , aſtris , non item Iouiales , Mercuriales , Martiales , aut Saturnios influxus , acceptas refert . neque uerò eodem pacto . cum enim cœleſtia corpora , nullam phyſicam qualitatem admittant , non inquam ſint frigida , calida , ſicca aut humida , calorem , quem immediatè non habent , in mediate producere non poſſunt , habent tamen quatuor qualitatum loco , unicam luminis naturam , non alia ratione , quàm quod ſint lucida . omnibus enim lucidis corporibus ſiue terreſtribus ſiue cœleſtibus , lux ineſt . lux igitur ſiue lumen , (nec enim hîc quid inter utrunque interſit exigere libet) à corporibus cœleſtibus deſluens , tantummodo ibi calorem generat , ubi impedimentum , id eſt , corpus ſolidum , quo radij frangantur , aut ſeſtantur offendit . unde media regio aëris , quod ibi nullum ſit ſolarium radiorum , quo reſlectantur , obſtaculum , frigidiffima cenſetur , quamuis iidem ſolares radij ignis elementum pertranſierint . Atque ita accipiendum eſt quod communiter à Philoſophis dicitur , cœleſtia corpora , non formaliter , ſed uirtualiter eſſe frigida , calida , ſicca , aut humida , non quidem quod eas qualitates , ut piper aut uinum calorem , & papauer aut aconitum frigiditatem , aliqua ratione in ſe habeant , ſed quod lumē , cuius ſunt cauſæ , cum ſolido corpore , quaſi cauſa partiali , diuerſis tamen rationibus , producat eaſdem . Nam calor à lumine immediatè genitus , ſiccitatem producit , idem dum abeſt aut dum corporibus ſolidis radios non reſſectit , priuatiuè frigiditatem cauſat . Porro frigiditas , cum humiditate magnum habet commercium . Dicuntur etiam calida , frigida , ſicca aut humida , quod calor , qui à lumine cœleſti progignitur beneficio , iuxta diuerſam luminis ac perinde caloris menſuram frigida , calida , humida & ſicca in inferioribus pululent , cæteros omnes influxus , quos inſanis aſtologia conſinxit , cum nec ſenſus aſſerat , nec ratio uniuerſitatis poſtulet , quantumcunque Petrus Ciruelus Daroceniſis , homo alioqui pius & Lucius Balancius , & ex Græcis Nicephorus Gregoras , accerrimi Aſtologiae propugnatores exclament , & planetas , & ipſorum planetarum fidem implorent . Nam quod eaſ uniuerſitatis ratio non requirat , illa ratio ſuadet , quod nihil ſit in rerum uniuerſitate , quod ad elementorum , ex quibus componitur & in quibus naſcitur , & ſolis & lunæ calorem attemperatum , quaſi ad ſufficientiſſima principia , reduci non poſſit . Hîc aurum illic argentum , alibi cuprum etc. non à ſolis , Mercurij , aut Saturni dominio , ut hi fabularum artifices deſtiterant , ſed à terrarum diuerſo temperamento , & à ſolis calore , diuerſo modo ſuſcepto , prouenit , idemque de reliquis uniuerſis , quaſ in his inferioribus naſcuntur , oportet aſſerere . quanquam in hac rerum phyſicarum genitura , præcipuas partes terræ temperamento aut rerum ſemini (ſi ſit) concedere oportet . non enim aliam ſoli aut lunæ actionem in ea celebranda tribuimus , quàm naturali calori , qui dum ſemen paternum & maternum utero concepta , fouet , foetum generare dicitur ,

1. Meteor.

Ariſtotelicæ loci uera interpretatio.

cum tamen uerè calor non generet, sed semen, & uteri formatiua uirtus. Ita Sol, hac duntaxat ratione aurum generare dicitur, quòd terræ utero auri materiam conceptam, quasi calor naturalis foueat. Est autem auri, argenti, ferri, &c. materia humorum terrestrium mistorum attemperatio, quæ uicem habent seminis, est uerò hic & non illhic non fictitio & fabuloso planetarum dominio, sed ab huius terræ temperamento, quo terra illa destituitur. est enim in Orbe terrarum sicut & in cæteris elementis, in quibus animantes uiuunt & nutriuntur, diuersa temperamenti ratio. Sunt inquit, Cicero uaria terrarum genera, ex quibus & mortifera quædam est pars, ut & Ampsancti in Hirpinis, & in Asia Plutonia, quæ uidemus. & sunt partes agrorum aliæ pestilentes, aliæ salubres, aliæ quæ acuta ingenia gignant, aliæ quæ retusa. hæcenus Cicero. Quanquam ibi statim addat ex cæli uarietate eam terrarum uarietatem deriuari, sed id non ex propria animi sententia, sed ex Quinti fratris opinione & Stoicorum partes agentis, ut in secundo lib. ostendit. subiungit, Nec mirum quòd sint diuersarum terrarum diuersa temperamenta, cum in una eademque humana specie, tot sint temperamentorum rationes, & tam diuersæ ut uix, immo ut nunquam unum eiusdem temperamenti cum alio reperiatur. Immo uerò cum in uno eodemque humano corpore caro ab osse, os à neruo, neruus à uena, uena, à tendine, tendo à ligamentis &c. temperamento ac perinde languorum & effluuium differentia discedat. Ruit ergo totum quod astrologi habebant Aristotelicum robur, nec mirum cum nunquam illud Aristoteles cogitarit, præter hoc, quod non satis erat huic tam diuinæ arti, cum non sit Theologia aut Theologiæ portio, auctoritatibus sua prima principia communire. Quid enim si negassemus illis Aristotelem, qui sæpe sine grandi piaculo, non modò in cælestibus rebus, & à sensu remotis, quales sunt hi cælestes influxus, sed in rebus quoque, quæ inter sensus uersantur, negari solet? Verum iam ad secundum huius disputationis gradum ueniamus, concedamusque astrologis, Planetares hos & cælestes influxus, quibus in eas regiones, prouincias, urbes pagos, lapides, plantas, fungos, arbores, animalia, membra, annos, menses, dies, horas, momenta, &c. quæ aut sorte aut ex condicito & conuentione, quam uiolare sit scelus, unicuique obuenerint, suam uirtutem insinuent. Quid, an inde sequitur astrologiæ opera aliquid posse præsciri? Cuius igitur astrologiæ. Nec enim una est apud omnes, sed prorsus pro regionum, prouinciarum, sæculorum & auctorum uarietate diuersa. Aliam astrologiam probant Iudæi, Chaldæi aliam, aliam Aegyptij. ab his omnibus diuersam Persæ: constituunt, neque cum aliqua harum Arabica consentit. Græci solam suam ueram putant, Latini ab omnibus sunt, in principiis diuersi, omnes omnium sæculorum & prouinciarum auctores Ptolemæus Alexandrinus reiecit, hunc Albumasar, dignis, ut sibi uideretur, rationibus percutit, in utrunque Rabi Abraham Auenezra confurgit. denique Paulus Alexandrinus, Dorotheus, Epheftion, Maternus, Aomar, Thebith, Alchindus, Zahel, Mesahalla, & ferè omnes non in dogmatibus modò, sed in ipsis principiis contraria probarunt, neque suas opiniones aliis rationibus comprobant quàm sola experientia, quam tamen quisque eorum, cum contraria doceat, pro se adducit. De domorum proprietatibus ex quibus tamen prædictiones uenantur, Deum immortalem, quanta diuersitas in eis assequendis, aliter docent Aegyptij, aliter Arabes, aliter Græci, aliter Latini, aliter ueteres, aliter recentiores, aliter Ptolemæus, aliter Paulus, aliter Heliodorus, aliter Manilius, aliter Maternus, aliter Abenragel, aliter Ioannes à monte Regio. Quam ergo harum ueram astrologiam putabimus? Nam omnes, ut ipsi dicunt, experientiis suas astrologias & placita comprobant. Cui adhærebimus? nam omnes tanta confidentia sententiam præcipitant, ut probabile sit eos cum Luciano scrutandi astra gratia, cælos ascendisse. sed forsan illud uerum est, non ad naturalium scientiarum, quæ semper apud omnes sunt eadem, factionem, sed ad eas, quæ cum regionibus, nationibus, gentibus & temporibus mutantur, quales sunt, futura, uestiaria, pharmacopolaria, cæmentaria, &c. astrologiam reiiciendam. nisi uerò forte illud sit uerius, non apud Persas, Aegyptios, Hebræos, Arabas, Græcos, Latinos, nec omni sæculo fuisse eosdem, Solem, Lunam, Mercurium, Venerem, Martem, Iouem, & Saturnum, non habere eosdem motus &c.

Demus deinde, non modò astrologiam esse, sed esse unam, nec ullam aliquando de principiis aut dogmatibus habuisse controuersiam. Quid? An tunc perinde astrologiæ cultoribus

cultoribus futura prædicendi potestatem indulgebimus? Enimuerò si ea, quæ quot motus haberent, cognoscibilia erant, corporum nimirum cælestium numerus & planetarum situs ac positus, nunquam hucusque quisquam astrologorum satis depræhendit, neque difficiliora id est cælestes influxus, quos neque sensus probat, neque ratio uniuersitatis conuincit, depræhendere poterit. Quis, quæso, non uidet quàm sint inter astrologos, immo inter omnes eos, qui de cælo philosophantur, in assignandis orbibus cōcentricis, eccentricis, epicyclis &c. atroces controuersia? Timæus, Plato, Arist. Eudoxus Cnidius, Platonis discipulus, Proclus Platonius, Auerroes, & ipse astrologia, quæ nunc floret, parens Claudius Ptolemæus Pelusiensis, uelit nolit, Albertus, & demum omnes ferè tum Græci tum Latini, ante Alphonsi Regis Castellæ tempora, satis se naturæ ac cælestibus omnibus, qui apparebant motionibus, octo orbibus prouidisse putabant. contra Babylonij Hermetem sequuti, (quorum sententia etiam Rabi Isaac, Alpetrago, Azarcheli, Thebith, & quibusdam aliis probatur, nonum posuere, Alphonsus Rex Castellæ, cum primitus Rabi Isaac cognomento Bazan opinionem sequutus, nouem constitui, & ad octonarium numerum Abohazen atque Albategni Sarracenorum sententiam in suarum tabularum correctione sese reuocauit, eundemque numerum utriusque sententiæ fundamentis discussis, Rabi Abraham Auenezra, Rabi Abraham Zacutus, & Rabi Leui comprobarunt, contra quos uniuersos, Albertus Magnus & quæ nunc in precio est communis astrologia, decimum orbem mobilem cogitarunt. Neque uerò hi, posterioribus sæculis inueniendi alios atque alios orbis metam præfixere. contra sunt, qui huius orbium multitudinis pertæsi, tres orbis ad saluandas omnes (ut aiunt) apparentias, satis esse putent, neque ab ea sententia Apostolum abhorere credant, cum se raptum narrat usque ad tertium cælum. Sunt, qui unicum cælum, circulis tamen quibusdam distinctum, planetarum omnium motionibus satisfacere putent. Sunt demum, qui philosophica ratione, nullum corpus cæleste constituendum existiment, sed astra omnia ac planetas in aëris spatio, quòd supra terram & aquas extenditur, appensa, circumagi. Quorum sententiam naturæ diligentissimus indagator Plinius libro secundo de historia naturali imitatus uidetur. Iam de octauo orbis motu, inter eosdem Astrologos quàm atrocestragœdia? Chaldæi & Aegyptij, Alpetragus, & Alexander Aquilinas, illum uni ea tantummodo ferri latione autumauerunt. Contra, Hipparchus ac cæteri, multiplicem tribuunt, nec tamen in assignando numero satis conueniunt. nam cum Iudæi, illi duplicem assignent, contra, Azarchelis, Thebith, & Ioannes à monte regio, motum, quem dicunt, accessus & recessus, super paruis circulis ad capita arietis & librae, eidem ascripserunt, hoc tamen à se inuicem differentes, quòd Azarchelis, ait, caput mobile à fixo non plus decem partibus distare posse, Thebith autem, non pluribus quatuor partibus, cum decem & nouem fermè minutis. Contra Ioannes à monte regio, non plus partibus octo, & idem stellas fixas, non semper ad eandem mundi partem uergeret sed quandoque reuerti unde cœperunt. Contra Ptolemæus, Albategni, Rabi Leui, Rabi Abraham Auenezra, Abraham Zacutus, Paulus Florentinus, Augustinus Ricius Neapolitanus, stellas, iuxta signorum successiones, semper continuò moueri, constantè affirmant. Verum nec inter hos, qui duplicem illi motionem tribuunt, in eo assignando, satis conuenit, nam, qui trepidationis motum admittunt, illum à superiori sphaera fieri uolunt, contra multi, inter quos Albategni, Aluhazzem, Alfagranus, Auerroes, Rabi Leui, Rabi Abraham Zacutus, Augustinus Ricius &c. motum raptus, non à sola superiori sphaera, sed à toto cælo prouenire contendunt. Demum planetarum positiones & situs, non modò ab astrologis, sed à grauissimis philosophis, tam difformiter traduntur, ut nullà de eis haberi possit certitudo. Quid ingentes illas de motu octauo orbis & fixarum stellarum astrologicas conuentiones & rixas commorem? Arbitratur Claudius Ptolemæus, stellas fixas, centum annorum spacio, uno tantum gradu moueri, contra Albategni, unum gradum, sexaginta annis tantummodo tribuit, cuius sententiam Rabi Leui, Rabi Zacutus, & Alphonsus Rex Castellæ, in correctione tabularum suarum, approbasse uidemus. contra utrosque Azachelus Maurus in septuaginta quinque, moueri, contendit. Hipparchus Nicensis philosophus, in septuaginta, & octo; Rabi Iosue, Rabi Moses Maimonides filius, Rabi Abraham Auenezra Toletanus, Haliben Rodan, in septuaginta,

Lib. I. De
diuinitio-
ne.

Astrologi-
ca præce-
pta, & in-
consequen-
tia, & seculi pu-
gnantia sūt.

2. Cor. II.

Ioannes à monte Regio in octuaginta, Auguſtinus Ricius Neapolitanus, quaſi mediũ amplexus credit ſtellas fixas unam cœli partem, non citius quàm ſexaginta ſex, nec tardius quàm ſeptuaginta annis moueri. Sed & Rabi Abraham Zacuti (ut narrat Auguſtinus Ricius libro de motu octauæ ſphæræ) ex Indorum traditione teſtatur, in cœlo eſſe duas ſtellas, ſibi diametraliter oppoſitas, quæ curſum ſuum contra ſignorum ordinem, non niſi centũ quadragintaquatuor annis, abſoluant. Immo uerò Alpetragus ipſe, multos in cœlo motus adhuc eſſe arbitratur, hominibus incognitos. Quòd ſi ſit uerum; cur ibi multa aſtra, quibus motus illi incogniti, conueniant, eſſe non poſſint, quæ aut cernere homines per exceſſum altitudinis, nequeant, aut adhuc nulla artis obſeruatione deprehēderint? Cui ſententiæ & Phauorinus in oratione aduerſus Genethliacos, apud Gellium aſſentit. Martis motum, toti aſtologica diſciplinæ incognitum, Ioannes à Monteregio, inter Aſtologos celebris, ingenuè conqueritur: eiufdem motus errorem, Guilielmus à Sancto Clodoaldo inſignis Aſtologus, in ſuis obſeruationibus, ante ducentos annos, ſcriptum reliquit. Solis præterea ingreſſum in puncta æquinoctialia, inuenire, impoſſibile eſſe, Rabi Leui multis ac magnis rationibus comprobat. Cœli imagines ac ſtellarum fixarum figuras, aliter Indi, aliter Chaldæi, aliter Aegyptij, aliter Arabes, aliter Hebræi, aliter Timotheus, aliter Hipparcus, aliter Ptolemæus, aliter recentiores, tradiderunt. Quæ tamen, magis quàm, cætera omnia, uifui erant expoſitæ. Aegyptij, Pythagoras, Timæus Locrus, Plato, Ariſtoteles, Eudoxus, & Theon Ptolemæi commentator, ac penè Græci omnes philoſophi, ſolem in ſecunda ſphæra collocarunt. contra Anaximander, Metrodorus Chius, Crates Thebanus eundem omnium planetarum ſupremum conſtituunt. Chaldæi, Archimedes, & Claudius Ptolemæus, quartum collocant: à quibus omnibus Xenocrates diſcedens, uniuerſos planetas ac cætera aſtra una eademque cœli ſuperficie, moueri, neque cœleſtibus apparitionibus neque reſta philoſophiæ contrarium exiſtimat. Nicolaus Copernicus, inauditam omnibus ſæculis, de ſolis, lunæ, aſtrorum, immo terræ, cum ingenti, ut ſibi ac multis aliis non indoctis, uidetur, rationum uigore, priſca illa omni aſtologia proſtrita, opinionem inuexit, dum ſolem in mundi centro collocat, dum terram moueri, cœlum contra quieſcere (quam de motu terræ ſententiã præter quosdam antiquos, etiam Cœlio Calceagnino, noſtra memoria placuiſſe uidemus,) impunè contendit, dum terram à mundi medio protendens, cœlis quaſi aſtrum intorquet. Quæ ſi non ſint uera (nec enim his magis quàm aliis fidem adhibuerim) oſtendunt tamen quàm parum, etiam ſolidiſſima ingenia, in cœleſtium corporum perſcrutanda natura, etiam poſt longiſſima ſtudia, proficere ualeant. Omitto maximam ſolis declinationem, anni meſuram, dextrum, ſiniſtrum, antrorſum, dextrorſum, motum Augis, ſolis, ac cæteras uniuerſas, quæ apud eandem artem grauiſſimas pugnas excitarunt, quaſtiones. nulla enim ars acriori bello intrinſeco in ſua placita exarſit. Quod ſi in ea aſtologia parte, quæ utcunque motibus perſpicua erat, tam parum præualuit humanum iudiciũ, ut non modo aſtologi, ſed ſumma philoſophorum ingenia nunquam aliquid certi deprehendere potuerint, quid de aſtologicis illis influxibus, quos nec uniuerſitatis neceſſitas, nec ſenſus iudicium, ullo pacto conuincit? Itaque Eudoxus, Archelaus, Caſſandrus Hoychilax Halicarnaſſeus peritiſſimi Mathematici, & ex recentioribus Aſtologis cordatiſſimi quique, ingenuè fatentur, impoſſibile eſſe, certi, de iudiciorum ſcientia, poſſe quicquam haberi, tum propter innúmeras cooperantes cum cœlo cauſas, quas ſimul attendere oportet, tum quia obſtant illis (ut ait Ptolemæus,) occaſiones quàm plurimæ, ut conſuetudines, mores, educatio, pudor, imperium, locus, genitura, ſanguis, cibus, animi libertas, diſciplinæ, &c. Quauquam pluſquam his (quæ aſtologorum ſunt certiſſima refugia, quoties res non euenit, ſemper enim aliquid horum, cur uaticinium non reſponderit, in cauſa fuiſſe conſtantur) efficaciora impedimenta ego ſemper putaui illa duo, ſcilicet aut quòd nulli ſint cœleſtes influxus præter ſolis & lunæ, ut antea diximus, aut quòd hucuſque certa aſtologiæ præcepta, cum nondum fuerint diuinitus reuelata, mundus non acceperit. Nam quanta ſit in iudiciorum regulis tradendis uarietas, quantaque diſcordia, uel hi, qui in ea arte paruſſimos progreſſus fecerunt, deprehendere poterunt. non enim tantum per auctores, ſed per gentes, regna, prouincias, & ſæcula, de iudicijs aſtronomiſtis uariantur præcepta. Et demum tanta eſt huius

in Episto-
la quadam
ad Blau-
cbinum.

Cicero
2. lib. de
diuina.

huius diuinæ artiſ certitudo & conſtantia, ut apertè Ptolemæus & Halybenrodam fateantur, aſtrorum ſcientiam non ex ſolis illis, ſed ex uaticinante conſtare, ſcientia, inquit Haly, ſtellarum, ex te & illis eſt: ac ſi apertè diceret, nullã in ea ſcientia futura prægnoscendi, poſſe regulam inſtitui, cui ut aliquando ueritas reſpondeat, opus non ſit intrinſeca uaticinantis, aut illius, cui ſit uaticinium, ſuperſtitione; quæ cum in animis, quos ſemel inuaſit, per affectus, quos generat, ſit potentiſſima, plerumque ex ludo & inani aſtologicorum uerborum iactatione, ueritatem inducit. Quæ poteſtas, & cæteris uniuerſis ludicris ac ſuperſtitioſis artibus communis eſt.

Verum iam aſtologica diſciplinæ fundamenta aggrediamur, ut cum illa in iudicium euocata, ſolidiſſima uideantur, ingentem eidem aſtologiæ auctoritatem concilient. Qui Chaldæorũ natalitia prædicta defendunt, ait Cicero, uim quandam eſſe aiunt in ſignifero orbe, qui Græce *ἡσθητός* dicitur, talem, ut eius orbis unaquæque pars; alia, alio modo moueat, immutetque cœlum, perinde, ut quæque ſtella in iis, ſinitimisque partibus, ſint quoque tempore, eamque uim uariè moueri ab iis ſideribus, quæ uocantur errantia. Cum autem in eam ipſam partem orbis uenerint, in qua, ſit ortus eius, qui naſcitur, aut in eam, quæ coniunctum aliquid habeat, aut conſentiens, ea triangula, illi & quadrata nominant. Etenim cum tempore anni, tempeſtatumque, cœli conuerſiones, commutationesque tantæ ſiant acceſſu ſtellarum, & reſſu, cumque ea uel ſolis efficiantur, quæ uidimus, non uerifiſimile ſolum, ſed etiam uerum eſſe cenſent, perinde utcunque temperatus ſit aër, ita pueros orientes animari, atque formari, ex eoque ingenia, mores, animum, corpus, actionem uitæ, caſus cuiuſcunque euentusque fingi. haecenus Cicero. Verum illius de ea Chaldæorum inuentione ſententiã, iam audi, O delirationem incredibilè, non enim omnis error ſtultitia eſt dicenda. Quibus etiã Diogenes Stoicus concedit, aliquid ut prædicere poſſint, duntaxat quali quiſque natura, & ad quam quiſque maximè rem aptus futurus ſit. Cætera, quæ profiteantur negat, ullo modo poſſe ſciri. Etenim geminorum formas eſſe ſimiles, uitam atque fortunam plerumque diſparem. Proclus & Euriftenes Lacedæmoniorum reges, gemini fratres fuerunt, at hi, nec totidem annos uixerunt. anno enim Procli uita breuior fuit, multumque is fra- tri, rerum geſtarum gloria præſtitit. At ego id ipſum quod uir optimus Diogenes Chaldæis quaſi quadam præuaricatione concedit, nego poſſe intelligi. Etenim, cum, ut ipſi dicunt, ortus naſcentium, luna moderetur, eaque animaduertant, & notent ſydera natalitia, Chaldæi, quæcunque Lunæ iuncta uideantur, oculorum ſiſiſſimo ſenſu indicant ea, quæ ratione atque animo uidere debebant: docet enim ratio Mathematicorum, quam iſtis notam eſſe oportebat, quanta humilitate luna feratur terram penè contingens, quantum abſit à proxima Mercurij ſtella, multo antè longius, à Veneris, deinde alio interuallo diſtet à ſole; cuius lumine colluſtrari putatur. Reliqua uerò tria interualla infinita & immenſa, à ſole ad Martis, inde ad Iouis, ab eo ad Saturni ſtellam, inde ad cœlum ipſum, quod extremum, atque ultimum mundi eſt. Quæ poteſt igitur contagio, ex infinito penè interuallo pertinere ad Lunam uel potius ad terram? Quid? cum dicunt, id quòd iſis dicere neceſſe eſt, omnes omnium ortus, quicunque gignantur, in omni terrâ quæ incolatur, eoſdem eſſe, eademque omnibus, qui eodem ſtatu cœli & ſtellarum nati ſunt, accidere, neceſſe eſſe? nonne eiufmodi ſunt, ut ne cœli quidem naturam interpretes iſtos, noſſe appareat? cum enim illi orbès, qui cœlum quaſi medium, diuidunt, & aſpectum noſtrum diſſiniunt, qui à Græcis *ἡσθητός* nominantur, à nobis ſinientes, rectiſſimè nominari poſſunt, uarietatem maximam habeant, aliique in aliis locis ſint; neceſſe eſt, ortus occaſusque ſiderum, non fieri eodem tempore, apud omnes. Quod ſi eorum uel cœlum, modò hoc, modò illo modo temperatur, qui poteſt eadem eſſe uis naſcentium, cum cœli tanta ſit ſimilitudo? In his locis, quæ nos incolimus, poſt ſolſtitium canicula exoritur, & quidem aliquot diebus apud Troglodytas, ut ſcribitur, ante ſolſtitium, ut ſi iam concedamus, aliquam, uim cœleſtem ad eos, qui in terra gignuntur, pertinere, conſtitendum ſit illis, eos, qui naſcuntur, eodem tempore, poſſe in diſſimiles incidere naturas, propter cœli diſſimilitudinem. Minimè illis placet, uolunt enim illi omnes eodem tempore ortos, qui ubique ſint nati, eadem conditione naſci. ſed quæ tanta dementia eſt, ut in maximis motibus mutationibusque cœli, nihil interſit, qui uentus, qui imber, quæ tempeſtas ubique ſit?

Conuelluntur aſtologica fundamenta.

que ſit? Quarum rerum in proximis locis, tantæ diſſimilitudines ſæpe ſunt, ut alia Tuſculi, alia Romæ eueniat ſæpe tempeſtas. Quod qui nauigant, maxime animaduertunt, cum in ſelectendis promontoriis, uentorum mutationes maximas, ſæpe ſentiant. Hæc igitur cum ſit, tum ſerenitas, tum perturbatio cœli, eſt ne ſanorum hominum; hoc ad naſcentium ortus pertinere dicere quod non certe pertinet? Illud neſcio quid tenue, quod ſentiri nullo modo, intelligi autem uix poteſt, quæ à Luna cæterisque ſideribus cœli temperatio fiat, dicere ad puerorum ortus pertinere. quid, quod non intelligunt, ſeminum uim, quæ ad gignendum procreandumque plurimum ualeat, funditus tolli, mediocris erroris eſt? Quis enim non uidet, & formas, & mores, & pleroſque ſtatus, ac motus effingere à parentibus liberos? Quod non contingeret, ſi hoc non uis & natura gignentium efficeret, ſed temperatio lunæ cœlique moderatio. Quid, quod uno eodemque temporis puncto nati, diſſimiles & naturas & uitas & caſus habent, parum ne declarant, nihil ad agendam uitam naſcendi tempus pertinere? niſi forte putamus neminem eodem tempore ipſo, & conceptum & natum quo Africanum. Num quis igitur talis fuit? Quid illud ne dubium eſt, quin multi cum ira nati eſſent, ut quidam contra naturam deprauatâ haberent, reſtituerentur & corrigerentur ab natura, cum ſe ipſa reuocaffet, aut arte, aut medicina, aut quorum linguæ ſic inhaerent, ut loqui non poſſent, eâ ſcalpello reſectâ liberarentur. multi etiam naturæ uitium meditatione atque exercitatione ſuſtulerunt, ut Demotheſem ſcribit Phaleræus cum, Rho, dicere, nequireret, exercitatione feciſſe ut planiſſimè diceret. Quod ſi hæc ab aſtro ingenerata & tradita eſſent, nulla res ea mutare poſſet. Quid ſi diſſimilitudo locorum, non ne diſſimiles hominum procreations habet? quas quidem percurrere oratione facile eſt. Quid inter Indos, & Perſas, Aethiopes, & Syros, differat, corporibus, animis, ut incredibilis uarietas diſſimilitudoque ſit. Ex quo intelligitur plus terrarum ſitus, quam lunæ tractus, ad naſcendum ualere. Nam quod aiunt quadraginta & ſeptuaginta millia annorum, in periclitandis & experiendis pueris, quicumque eſſent nati, Babilonios poſuiſſe, fallunt. ſi enim eſſet factitatum, non eſſe deſitum, neminem autem habemus auctorem, qui aut fieri dicat aut factum ſciat. hæc enim Cicero, Et ſubinde, cum non modo Carneadis acerrimi philoſophi, ſententiam. ſed & Panetij, ſe proferre dixiſſet, continuo ſubiungit, Ego autem, etiam hoc requiro, omnes ne qui Cannenſi pugna ceciderunt, uno aſtro fuerint? exitus quidem omnium unus & idem fuit. Quid qui ingenio atque animo ſingulares, num aſtro quoque uno? quod enim tempus, quo non innumera-biles naſcantur? at certe nemo ſimilis Homeri, & ſi ad rem pertinet, quo modo cœlo affecto compoſitisque ſideribus, quodque animal oriatur ualeat id neceſſe eſt, etiam in rebus minimis, quod quid dici poteſt abſurdius? L. quidem Tarutius Firmanus familiaris noſter, in primis Chaldæis rationibus eruditus, urbis etiam noſtræ natalem diem re- petebat, ab iis parilibus, quibus eam à Romulo conditam accepimus, Romamque cum eſſet in iugo Lunæ, natalem eſſe dicebat, nec eius fata canere dubitabat. O uim maxi- mam erroris, etiam ne urbis natalis dies, ad uim ſtellarum & lunæ pertinebat? ſed in puero referre, ex qua affectione cœli primum ſpiritus duxerit, num hoc in latere aut in cœmento, ex quibus urbs effecta eſt? ſed quid plura? quotidie reſelluntur. Quam multa ego Pompeio, quam multa Craſſo, quam multa huic ipſi Caſari, à Chaldæis dicta memini, neminem eorum niſi ſenectute, niſi domi, niſi cum claritate, eſſe mori- turum, ut mihi per mirum uideatur, quenquam extare, qui etiam nunc credat iis, quorum prædicta quotidie uideat re & euentis reſelli. hæc enim Cicero. Quæ omnia nobis huc tranſcribenda uifa ſunt, quod tum ſumma eloquentia, tum maximo ratio- num impetu, ac philoſophicæ eruditionis theſauro, moleſtiſſimam illam aſtologicam uirtutem, quæ primum ac ſummum eius fundamentum eſt, orbe ſignifero protrulerit, & ut par erat eſerit. Eſt igitur Ciceronis, quem ſummos illos Græciæ philoſophos, non modo eloquentia ſuperaffe, ſed iudicio de eruditione æquaſſe ſemper ego contem- derim; res uana ac ridicula cœleſtis illa uirtus rerum infernarum motrix, ſignifero in- hærens, neque in alio numero reponenda quam in eo in quo Sphix Chimæra, Har- pia &c. Quod ſi uerum eſt, immo quia uerum eſt, corrui igitur aſtologica machina & Chaldæicum inuentum. ſed iam ad alia. Iſta enim non ſunt, ſed in cœlo, in cœlo emp- Quorſum aiunt, ſi rebus infernis uirtutem aſtra non infundunt, ſunt condita? Re- ſpondet

ſpondet Moſes, immo per Moſem Deus, ut diuidant diem ac noctem & ſint in ſigna & tempora, dies & annos, & ut luceant in firmamento cœli, & illuminent terram, & ut cœ- li enarrent gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiet firmamentum. Neque uerò: qui huiusmodi utilitates à cœlo acceperit, fruſtrâ ſydera à Deo & natura fabricata con- ſenſerit, niſi hominem, aſtologi inde fruſtrâ factum eſſe conuincant, quod quemad- modum aues, per aëra non uolet. Enim uerò aſtra in temporum ſigna, facta non item in infernarum rerum genituras formandas, non modo quæ nunc attulimus uerba, ſed Ti- mæus Locrus, & Plato, dum cœleſtis ædificij fabricationem recenſent, aperte demon- ſtrant. Quæ uerò alieno cientur motu, inquit Timæus, muſicis diſtinctæ rationibus, in ſeptem orbis diſpoſitæ, deſcriptæque ſunt, ac Luna quidem humilitate ſua terram pe- nè contingens, menſtruum conuerſionem peragit, Sol qui ſupra ipſam proximus eſt, anni temporis ſpacio, ſuum luſtrat orbem, Mercurij deinde, ac Iunonis ſtella, quam tum Venerem tum Luciferum plerique nuncupant, curſum habet ſolis celeritati parem, reliqua uerò tria Martis, Iouis, & Saturni, proprias tenent celeritates, & annos habent inæquales. hæc enim Timæus, eandemque ſententiam dialogo de natura, quem Ti- mæum, quod, eum ſit imitatus, appellat, Plato uſurpauit. Seruiunt quoque aſtra humano generi, non modo in generalem temporis rationem, ut ſcilicet annos diuerſos planeta- rum & menſes diſtinguant, ſed in rerum humanarum opportunitates, & ſtatos dies, quos ad diuerſa negocia, humanus conuiſtus, neceſſariò requirit. unde illo loco, non in quauis tempora inſtituta aſtra docet ſcriptura, ſed in מועדיו moghedim, id eſt oppor- tunos ac ſolemnes dies, quorum celebrationem, ut olim calendarum Romanarum, ad- hortatio præcederet. Vnde ſeptuaginta non χρονια, id eſt tempora ſed κειρα, id eſt re- rum bene gerendarum occaſiones, uerterunt.

Eſt autem inter ſolem & lunam, in hac parte, diſcrimen, quod cum cætera aſtra, ſo- lum in ſigna, non aſtronomica, ut aſtologi putant, ſed rerum gerendarum, & ad permo- uendos humanos animos in Deum ſint conſtituta, ſol tamen & luna præter hæc, & ter- ris luminis beneficium impendunt, & diem & noctem, eodem lumine diuidentes, illu- ſtrant: aperte enim inter hæc duo aſtorum genera, ſcriptura diſtinguit, nam cum de omnibus in uniuerſum Deus dixiſſet, ſiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant, diem & noctem, & ſint in ſigna & tempora, dies, & annos, & luceant in firmamento cœli, & illuminent terram. ne dies ac noctis diuiſionem, & diei ac noctis præſidentiam, cæteris aſtris attributam putares, continuo ſubiunxit; Et fecit Deus duo luminaria ma- gna, luminare maius, id eſt Solem, ut præſſet Diei, & luminare minus, ut præſſet nocti, & ſtellas (ſub intellige) fecit, non tamen in diei & noctis præſidentiam & diſtin- ctionem, nec enim ſtella, alia, luminæ ſuo diem à nocte; diſtinguunt, nec nocti præ- ſunt, quæ diei etiam tempore (niſi quod ſolis lumine comprimuntur) in cœlo ſunt fixæ, immo quæ, ut habet uulgariter philoſophorum opinio, non proprio, ſed ſolis lumine nobis ſplendent.

Aiunt rursus à luna præter luminis beneficium, alias quoque actiones in res infer- nas negare, experientia non ſinit, ergo & cætera aſtra, præter temporum computatio- nes, influxus habebunt. Reſpondeo, uniuerſos effectus, qui in lunæ augmento uel de- cremento, in inferioribus deprehenduntur, non ad occultum influxum, ſed ad ſui lu- minis naturam, & certam eius menſuram referendos, ut de ſingulis eruditè probat Io- Picus, Mirandulanus Comes. Quemadmodum enim Heliotropium, lupini, & ſimiles quædam herba, non quodcunque lumen, ſed ſolis ſequuntur, contra Heliniotropium, non ſolis ſed Lunaris luminis conuerſionem inſequitur, ita & illa, quæ ſui augmento & decremento, lunam crescentem, & decreſcentem ſequuntur, non ad occultum alterius in- fluxus, ſed ad luminis lunaris, cui ſunt attemperata alterantur. Plura etiam eorum, quæ lunæ ab ignaris tribuuntur, ut muliebria menſtrua, & quædam alia, non ad lunam, ſed ad propriam naturam, ſunt referenda. ſultum eſt enim putare, uniuerſas mulieres in plenilunio & non alio tempore ſanguine menſtruo fluere. habet ſanguis menſtruum ſua periodum, non lunæ augmento aut decremento alligatam, ſed ſuæ naturæ, immo nec certum habet temporis terminum, à natura decretum, ſed quædam trigefimo, quædam quadrageſimo die, quædam ampliori tempore, quædam minori, pro ſanguinis abundan- tia, aut defectu purgantur. Et ſunt, quæ cum nullam menſtruum purgationem incur- rant,

Gene. 1.
Iſa. 45.
Ioannes In
dagine in
prologo a-
ſtologia
nati.

Gene. 1.

In tertiam
rationem
aſtologor.

Lib. 1. de
par. anim.
Lunam,
Maris fluxus
& refluxus non
prebere
cauſam.

rant, uegeta tamen ac ſolida ſanitate fruuntur, quòd nimirum ſiccioris ſint naturæ, aut calorem naturalem robuſtum fortitæ fuerint, aut certè quòd laboribus, ſuperfluas humiditates per ſudores excernant, quod ut docet Ariſtoteles, agricolarum ſceminis, quæ laboribus exercentur, contingere ſolet. Maris fluxum & refluxum lunæ tribuere, eorum eſt, qui in ea quæſtione, nihil aliud habent quod afferant; nec ea ſententia, rectè rem examinantibus placuiſſe probatur, quamuis ab ea non alienus fuerit Ariſtoteles. Enimuerò ſi lunæ certa influentia mare fluit & refluit, non ſolum Oceanus, ſed uniuerſa maria, immo lacus & ſtagnantes aquæ, paterentur refluxus, quod tamen prorsus eſſe falſum, experientia depræhendimus. Nec enim mare mediterraneum, Hispanicum, Gallicum, Italicum, Ionicum, &c. nec lacus, (qui tamen magni ſunt in Germania & Italia) fluxus & refluxus patiuntur. Neque uerò ad illud ſuffugium, quod quidam inuenere, ſe recipere licet, reliquas aquas, quæ non ſunt in Oceano, extra ſphæram eſſe, lunam autem, non in quaſcunque aquas aut humida; ſed in eas, quæ humidorum ſphæra concluduntur, dominium fortitam. In primis enim hoc eorum ſententiæ, qua lunæ humidis certa quadam influentia dominari contendunt, apertè contradicit. nam ſi luna in aquas dominatur, non loci ſed humoris ratione dominari, eſt dicenda. ſi igitur reliquæ omnes aquæ, quæ extra Oceanum uagantur, ſunt humida, in illas quoque fortietur dominium. Deinde falſum eſt, aquas quæ non ſunt in Oceano, non eſſe in ſuo loco: locus enim aquarum non modò ſcripturæ teſtimonio, ſed communis philoſophiæ ſententia, terra eſt. quemadmodum enim ignis locus eſt, non hæc aut illa aëris portio, ſed totus aër, nec aëris locus eſt, hæc aut illa terræ portio ſed tota aqua & terra, ſic non hæc aut illa terræ pars, ſed uniuerſa terra, ſedes, aquarum quarumcunque naturalis cenſetur. quod cum ſit uerum, de mediterraneo mari tamen eſt omnino ueriſſimum, quod licet nomine, quod ex hominum arbitrio ac uoluntate dependet, ab Oceano differat, re uera tamen non differt. quid enim aliud eſt mediterraneum mare quam portio quadam aut excuſus Oceani? aqua autem in nullum locum uiolentum excurrit. Tertio nonne Adriaticus ſinus portio eſt maris mediterranei? cur ergo, quod Canales Veneti quotidie teſtantur, fluit ac refluit? Quarto ſi tantum Oceani aut aquarum, quæ ſunt in ſphæra, ideſt in Oceano luna dominatur, non igitur aliarum aquarum mediterranei nimirum maris, lacuum, fluuiorum, &c. conchilia, lunares impreſſiones ſentire debuiſſent. Nam cur illhic conchiliorum, non item aquarum dominari dicamus? Poſtremo reliqua humida, animalium uidelicet medullæ, arborumque ſucci, non ſunt in Oceano, & tamen eorum dominio luna potiri, uulgariter fertur. Eſt & illud non paruū argumentum, fluxus & refluxus aquarum, à Luna non eſſe, quòd in Adriatico mari non eandem motus meſuram, quam in Oceano ſeruent, non enim eodem temporis ſpacio Venetiis, ſed breuiori multo ſenis ſcilicet horis fluxus & refluxus, quam in Oceano accidit. A quo autem ſit fluxus & refluxus aquarum, quaſi à cauſa effectrice, aut ex eorum numero eſt, quæ Deus in ſapientiæ theſauris abſcondit, ut ea, quæ quotidiana uidemus & palpamus & non intelligimus, mentis noſtræ in altioribus ac diuinis exquirendis, laſciuam compeſcant, qualia ſunt in rerum uniuerſitate complura, aut quòd uiris doctiſſimis, & qui ingenti ſollicitudine in hanc rem naturæ penetralibus eruendam, animo incuuerunt, placuiſſe uideo, tum ab ipſarum aquarum natura, quæ in ſuo loco, quem admodum & cætera omnia elementa, circulari motu circumferuntur, tum à locis quibus motio illa naturalis repercutitur, qui in diuerſis maribus ſunt prorsus diuerſi, prouenire dicendus. Vnde in Oceano & Adriatico mari fluxus & refluxus eſt, in mediterrano contra, non eſt, quòd licet ibi moueantur aquæ, (eſt enim omnibus aquis niſi locorum anguſtias cohibeantur, irrequieta, & perpetua ingenita motio) propter loci tamen anguſtias, à ſua illa naturali motione impeditæ, naturalem, & ſtatam illam conuerſionem, non habeant. Eſt autem in hoc aut illo mari, in temporis ſpacio diſcrimen, quòd loci repercutientes, hoc aut illo interuallo, à loco unde aquarum motio incæpit, diſcedant. De his tamen multa Ioannes Picus Mirandulanus, quæ acutioribus ingeniis & naturæ ſagacibus examinanda relinquo, non enim modò animus eſt omnia, quæ in hac parte dicuntur, exigere, ſed ſolum docere, fluxum & refluxum maris, eruditorum ſententia, à certo lunæ influxu, ſicut & multa alia, quæ lunæ tribuuntur, non deriuari.

Fluxus &
refluxus
maris, que
ſit cauſa.

Verum ſac lunam, quoſcunque philoſophi docent, influxus habere, Quid? an perinde quoque

quoque cætera aſtra influxus habebunt? nequaquam. Nam quanuis præter luminis naturam, cæleſtibus illis corporibus, influxus donetur, tantummodo illuc, quo lumen, influxus pertingit. Eſt enim aſtrorum potiſſima actio, & quæ omnium, quas haberent, maximè longinquæ ſunt ad agendum potentia, luminis effuſio, immo uerò, (quod in Sole & Luna depræhendimus) lumen ipſum cæleſte, uirtutis & influentiæ (ſi qua eſt) uehiculum erit; effectus enim, qui in inferioribus Lunæ donantur, ad luminis meſuram coaptari, uidemus, quòd ſcilicet aut à lumine ſiant, aut ab influxu, qui lumine quaſi uehiculo quodam deſcendit, deriuentur. Quò igitur lumen non pertingit, nec influenza pertinget. Lumen uerò aſtrorum præter ſolem & lunam &, ut quidam uolunt, uenerem, nullo pacto terram ipſam pertingit, nec igitur influenza, non ergo à ſole & luna, ad aliorum aſtrorum influxus, rectè ratio connectitur. Quòd uerò actione phyſica ac naturali, aſtrorum lumen in terras non perueniat, res ipſa loquitur, ſi enim tot aſtrorum quot in cælo collocantur lumen per aëris noſtri ſpatium ſpargeretur, nunquam eſſent tenebræ: tantum autem abeſt, ut tenebras fuget, ut obſcurioribus noctibus, & quæ magis lunæ & ſolis illuſtratione priuantur, uehementius in cælis ſplendescere uideas, peruenit tamen intentionaliter (ut philoſophi loquuntur) id eſt, dum per miſſas ſpecies non luminis, ſed ſenſibiles à lumine genitas, in ſenſu recipitur: agit (inquam) aſtri lumen in terras non alia ratione, quam ignis procul uiſus, qui cum nullam in me longè diſtantiem, phyſicam actionem habeat, intentionaliter tamen, meum uiſum, dum ſuo loco ſplendescere uidetur, attingit.

AT NE ADEO moroſi & inexorabiles uideamur, natura etiam reclamante, donemus aſtrogis, non modò ſolis & lunæ ſed aſtrorum quoque lumen terras pertingere: donemus quoque præter luminis naturam, influxus poſſidere, quos nulla phyſica ratio poſtulare uidetur, nunquid perinde futuri ſunt illi fabuloſi influxus, quos rerum ordine contradicente, aſtrogia confinxit? Nunquid eo ordine, quem aſtrogis præſcripſerunt, ut ſcilicet in eadem parte, pro eorum fortitione & condicito, diuerſi planetæ, diuerſas influentias inſinuent? Nunquid & illa occultarum influentiarum lerna, qua de Deo, angelis, & hominibus, quaſi Appollines Delphici, uaticinia proferunt, perinde erit ſtatuenda? Sed medicina, aiunt, in minuendo ſanguine aut miniſtranda potione, dies Criticos ſeruat, nam Hippocrates non omni tempore pharmaca admittit. teſtatur etiam Auicenna, unicuique corpori & omni membro, immo uni & eidem corpori, & uni & eidem membro in una hora & non alia, hanc aut illam medicinam conferre, Galenus deinde de diebus Criticis, ſeu decretoriis & eorum obſeruatione, uolumen compoſuit. Reſpondeo, Quosdam in langoribus obſeruandos eſſe dies, & in eis non modò euacuationis, aut humorum per pharmaca, aut ſanguinariæ maſſæ, per uenæ incisionem habendū eſſe delectum, ſi Hippocrates, Galenus & Auicenna non dicerent, res ipſa, & quotidiana experientia luculenter teſtantur. uidemus enim ſeptimum, quartum decimum, uigeſimum primum, in pleuritide, & reliquis acutis langoribus, præ omnibus aliis periculoſos exiſtere. Negamus tamen id prouenire à cælo: ſed ipſam quæ tunc in ægro corpore ſæuit humoris proprietatem, diſcrimen inducere cenſemus. Quòd ſi id Galenus & Auicenna ſenſerunt, cum rem non fatiſ diſcuſſiſſent, non ualde mirandū. Multa profectò egregiè Galenus, multa Auicenna, non tamen uniuerſa, uel naturæ uel corporis humani arcana potuerunt diſcutere. inuaſerat, iam Galeni ſæculo medicinam, Chaldaica ſapientia, non licuit eidem examinare, an quæ in hac parte aſtrogica medicina docebat, rectè cum natura ipſa conſentirent, & rem alioqui difficilem, in eas cauſas, quæ ſibi tunc nondum uiſæ fuerant improbabilis, reiiciendam iudicauit. Quanquam, ut ingenue, quod ſentio fatear, uidere nequeo, quo pacto Galenus (nam de Auicenna tum Sarraceno, apud quam barbaram gentem, poſt Chaldaeos & Aegyptios, aſtrogia tyrannidem occupauit, tum homine iudicio ac eruditione longè inferiore, nihil miror) ſibi perſuadere potuerit, morborum ſymptomata & incurſus, qui diebus criticis proueniunt, à cælo deſcendere, cum ſi non rem, ad rationis libram reuocare libuiſſet, ipſe tamen illum medicinæ uſus potuiſſet inſtruere. An ueroſimile credemus, nunquam Galenum tres ægros habuiſſe, qui tribus diſtinctis diebus, uno poſt alium, eundem ſpecie aut genere acutum morbum, incidiffent, tres inquam pleureticos phreneticos &c? Quid ergo, Cuicunque horum primus criticus dies, id eſt ſeptimus,

F aut

aut quintus à Saturno prouenit, diebus igitur omnibus Saturnus imperabit, & alios omnes planetas, pulchrâ ſcilicet Dianam, Iouis nuntium & caduceatoré Mercurium, formoſam Venerem, arcipotentem Appollinem, fortiſſimum Martem, & magnum Iouem, ſemel per tyrannidem contra paternam pietatem inuaſo deturbabit Imperio? Enimuerò eius qui primo à morbo inuaſus eſt, ſeptimus dies, illius, qui ſecundo die fuit eodem morbo percuffus, ſextus; & eius quem tertio idem languor aggreſſus eſt, quintus, cenſebitur: deinde qui dies octauus eſt primo, ſecundo, & qui nonus, tertio futurus eſt ſeptimus & criticus dies. Quod ſi ſeptem ſint, quos uno poſt alium diem pleuriſis corripuit, qui dies ægro primo decimus erit, quarto erit ſeptimus, & qui undecimus, quinto, & qui duodecimus ſexto, & tandem qui tertius decimus, ſeptimo. ſicque omnibus diebus odioſus ſenex Saturnus obtinebit imperium. omnes enim alcius acuti morbi poſſunt eſſe ſeptimi, quartidecimi, uigeſimi primi, uigeſimi octauo, &c. Quæ res iniuſtiſſima, neſcio an Galeno poſt mortem malè ceſſerit, nec enim innocentes ſex alios planetas, qui mundo plus commodi quàm inueteratus ille & pueriuorus ſenex, attruliſſe creduntur, ſic tam atrociter à languoribus humanis, phrenēſibus, lethargis, anginis, epidimiis, reliquiſque peſtibus, in quibus Chaldaico & aſtologico iure, magnas partes obtinuerant, debuiffet excludere. iniquè etiam cum aſtologis egit, qui iam cum planetis conuenerat, ut inter eoſdem hebdomada diuiſa, legis ueteris ſabbato ac ultimo die, uetus Saturnus contentus taceret. Nam ſi forte quiſquam primo aut ſecundo hebdomada die, ſeptimum diem læguoris inciderit, à ſua ſtatione ac dominio, in illum eundem diem contra omnem iuſtiæ ordinem, reuocandus erit miſerrimus ſenex, unde mirandum non eſt, ſi tot quotidie, non (ut par eſt credere,) medicorum opera, ſed ſenis huius inueterati, & humanarum carniū audiſſimi, irreconciliabili irracundia, tollantur è medio. Sed iocari iam deſino. Eſt profectò ridicula ſicut omnes aliæ, quæ in aſtra conferuntur, & erudito medico indigna, ea ſententia, quæ cuiuſque languoris acceſſus aut criticus dies, in planetas refundit; præter hoc, quòd, ut apertè probatū eſt, ſibi ipſi & omnibus aſtologis placitis apertè repugnat. Proueniunt itaque in Criticis diebus ægrorum discrimina, non aſtorum, ſed humorum natura, qui pro eorum diuerſitate, in humanum corpus & eius membra, diuerſos motus & excuſiones exercent. Eſt humor tam agilis & celer, ut unoquoque die ſubiectum inuadat, eſt qui ſecundo, eſt qui tertio, eſt qui quarto, unde diuerſarum febrium ſinocchi, quotidianæ, tertianæ, quartanæ &c. differentia deſcendit. Sunt morbi, qui quinto, ſunt, qui ſeptimo, ſunt qui octauo, acceſſiones ſuas & aggreſſus faciunt: ſunt demum, qui tardiori tempore, ut uenenum rabidi canis morſu concepum &c. Omnis autem acceſſionis dies, criticus eſt & decretorius. eo enim quid de ſalutē ſit ſperandum, prudentis medici coniectura colligitur. Et profectò, ſi aſtologica medicinæ, aliquod eſſet cū ratione commercium, nulli magis cum Saturno languori conueniebat, quàm quartanæ, quæ ut ille planeta, terreſtris, melancholicus & maleuolus cenſetur; ſic à melancholico, terreſtri, & ſanguinis, in quo potiſſimè uis uiuendi ſita eſt, inimico, deriuatur: cur igitur illius planetæ quartana febris acceſſionē non ſequitur, quarta enim non ſeptima die, corpus ægrum aggredditur. An quia melancholicus humor quarto elemēto, terræ (inquam) reſpondet? ergo rerum naturæ cum planetarum dominio non conuenit, & cauendum eſt ne telluri iratus Saturnus, ut eſt peſtilentis & nocuæ naturæ, zelo percitus, quòd eius magis quàm ſuo, qui iam ſenex ſit, & effœtus, conſortio delectetur, cum ingenti mortalium ruina pro quartana decertet.

Vnde Critici dies, & eorum periculum originē habent.

Eib. de gener. an. mali.

FURTIOSIUS tamen quàm hi delirant, qui octimeſtres partus, qui ut Ariſto. & experientia docet, ſunt periculoſi, Saturno ſacrificant, quaſi non ſit illi ſatis, proprios filios deuoraſſe, niſi etiam ſuos menſes habeat gulofus ſenex, quibus qui nati fuerint, ſuis delitiis & bulimiæ deſeruiant. Aut quaſi non ſatis fuiſſet illi, anni menſes decimare, aut potus unum ex anni menſibus, in tanta humani generis turba, qui quotidie naſcuntur, designare, quo ſuam pluſquam maleuolam & melancholicam rabiem, in totum annum infarcire liceret, aut eoſdem piſtillis contuſos, ut olim Gnoſtici hæretici, in artocreas condire, aut in reliquum anni tempus ſalitos (qui cibi ſolent quoque eſſe melancholici) in æra ſuſpendere. Ergo docent iſti, pueros octauo menſe editos, (cum tamen ſeptimo geniti non intereant) propterea interire, quòd eo menſe regnet Saturnus. O' acutos homines

mines & cœli ſcrutatores, quaſi uerò non omni menſe, immo uerò omni die, in toto orbe terrarum, menſe nono completo, noui partus exiſterent. Nullus ergo à mūdi principio aliorum planetarum aliquando imperabit, ſed totum imperium ad Saturnum deuoluetur, ſemper enim eſt alicuius prægnantis octauus menſis. Et miramur nos quòd totus mundus in maligno ſit poſitus, cum aſtologici ſatellites, non modò tot iuribus ac legibus Saturni peſſimi & maleuoli ſenis, & humano genio inimici, regnum & imperium tyrannicè aſſerant, ſed eidem tot humanas & innocentes uictimas, ſingulis octauis menſibus (proh nefas) ſacrificent. Sed iam hos ἀστρολογικὰς ἀμικε conuenire libet. Quo, quaſo, pacto miſer & malè ſanus ſenex, tot ſeptenarijs, quibus forte, tot alijs aſtris contemptis, ſolo titulo ſeneſcutis præfertur, ſatis eſſe queat? aut quid tum faciet, cum menſe primo, ſecundo, tertio, quinto, ſexto, ſeptimo aut nono, phrenēſis pleuriſis, lethargi, & aliorum complurium morborum acutorum ſeptimis, quartodecimis, & cæteris criticis diebus, ſit illi præſidendum? An erit illi octimeſtris partus, quem iam iam aperto ore deuoraturus ſpectat, chariſſima præda deſerenda, ut in morticinas & uetuftas carnes ſeni iam edentulo ineptas, faciendas diſcedat? abſit. Quin & Luna, Mercurius, Venus, Apollo, Mars, & Iupiter, Saturni progenies, ne ſuos menſes inuadat, omnino reſiſtent. Itaque cum ille octauo menſi præſideat, languorum, qui in toto Orbe, totis illis ſeptem menſibus humana corpora inuaſerint, ſeptimi dies, ab incurſione Saturni influxus tutiſſimi erunt. Verùm dicant, quaſo, quæ fieri poſſit, ut toti octauo menſi Saturnus præſideat, cum ſingulis hebdomadibus, totus planetarum grex, proprios dies ac horas, aſtologico decreto iam dudum acceperit? aut quæ fieri poterit, ut reliqui planetæ, contra paternam pietatem, atrociam bella in Saturnum non moueant, cum ſe uideant, è ſuis dominijs, & temporibus à Saturno detrufos? Nam ſi ille toti octauo menſi præſidet, toto igitur illo menſe, nec in prægnantem, nec in languores, nec demum in terras, poteſtatem exercent. Sed fortasſe poteſtas illa Saturnina, non eſt naturalis ſed uoluntaria, nec ſibi natura, quæ ad unum eſt determinata, ſed ab aſtologorum uoluntate, aut aliorum planetarum conuentione deſcendens, non eſt ſcilicet talis, qualis, illa, qua Luna eodem tempore in omnia humida agit &c. quoniam illa naturalis eſt & uniformis, ſed eſt uoluntaria, qualis illa, quam rex habet, qui pro ſuo arbitrio aut uoluntate, his aut illis locis à ſe diſtantibus per regia decreta benefacit: itaque uno eodemque tempore, & octauo menſi præſidere poterit, & eius, qui primo menſe ægrotauerit, ſeptimo diei. Sed hæc talia ſunt, ut hominis, non dico Chriſtiani, & qui ſolida ueritate comperta, ueteres & inſuſas fabulas faſtidire iam nouit, ſed mediocriter docti, quanuis gentilis, iudicio indigna uideantur, deplorandique ſunt homines, qui hiſce nanijs, quas uel anus delira faſtidiret, malas horas impendunt, ſed potius illorum eſt miſerendum, qui eas tam auidè audiunt, ac ſi eſſent oracula; niſi quod eorum ægrorum ſummè omnium mihi uidetur miſeranda ſors, qui in manus medici aſtologi, id eſt, qui cum humorum & morborum naturas in ſeipſis penitus ignoret, in aſtris requirit, inciderit. Quid enim de huiusmodi medicis aliud expectandum, quàm quòd ingenti humani generis malo quotidie contingere uidemus, ut ſcilicet hominum hecatombas Saturno ſacrificent?

Eſt itaque octimeſtris partus, discrimini & periculo cauſa, non cœlum, ſed ut ſummis medicis & philoſophis placet, ipſiusmet fœtus debilitatio & uirium exhaustio, quam prodeundi ex utero, deſiderio atque adniſu contraxit. Nam cum ſeptimo menſe, omnium membrorum ac humani corporis partium diſtinctionem ac perfectionem acceperit, eius loci pertæſus, ubi nec ſatis fortè nutritur, nec reſpiratione corculum, quod iam iam in corpusculo ardeſcit, poteſt reficere, ſeſe huc atque illuc uolutans, & à parte illa neruoſa ac uenofa ſecundinæ, qua utero materno cōſtringitur, explicare contendens, & ſeipſum debilitat, & exhaurit, & matri ingentes corporis moleſtias & afflictiones cōciliat & plerūque ruptis naturæ uinculis ac clauſtris, ſtatim moriturus aut debilis in poſterū uicturus, in hanc lucem emergit. Impedit uerò egreſſum, aut fœtus infirmitas, (ſunt enim quidam fœtus, quàm alij robuſtiores) aut matris uigor, qui fœtus inconditas motiones ualidiſſimè comprimit, aut demum ſecundinæ torofitas ac fortitudo, quæ illis reuolutionibus ac adniſibus non poteſt diſrumpi. Neque uerò hæc motio fœtus, ſemper octauo menſe ut aſtologomedici putant, ſed ſæpe nono, & ſæpe ſeptimo, & nonnun-

Hippocrates lib. de partu octimeſtri.

quàm decimo, pro humani partus uarietate contingit. Cum enim in cæteris animalium ſpeciebus, ſit fœminis ferendi uteri tempus decretum, in humana ſpecie nullus, ut Hippocrates, Ariſtoteles, Galenus, Plinius, Polybius, miris adductis hiftoriis, comprobant, eſt limes præfixus. Sunt enim quidam partus decimeſtres, quidam undecimeſtres, duodecimeſtres nonnulli, quamuis ut in plurimum, ſpacio temporis nonimeſtri proueniant. Eſtque tam uarij atque diuerſi partus ratio; humani temperamenti pluſquam in alijs ſpeciebus, admiranda uarietas, unde prouenit, ut hic fœtus tardius, ille uelocius; ille hoc, alter illo temporis ſpacio concoquatur in utero. Cum igitur non ſemper ſeptimeſtri tempore ſit perfectæ proles, non ſemper octimeſtri mouebitur, ſed tantum in nonimeſtri ac regulari partu. Quod uerò ſeptimo meſe, fœtus editus uiuat, illud eſt in cauſa, quod cum aut matricis uirtus ſit infirma, aut ſecundina debilis & parum uegeta, aut fœtus uirtus & robur tantum, ut omnia illa naturæ ligamenta & clauſtra, motionis principio, ante ſui debilitationem, diſcerpat, fœtus integra uirtute prorumpit in lucem. In ſexto tamen, quinto, tertio, &c. meſe, non uiuit, quod humani corporis organica compactio, nondum fuerit perfectæ. Vides igitur in nullos magis diuinatores, illud conuenire, quod in aruſpices Cicero iactauit, quam in noſtros aſtologos, dum, inquit, aruſpiciam uerã eſſe uultis, totam phyſiologiã perditis, niſi quod medicinã, utiliorem philoſophiæ partem, aſtologia pernicioſius inuaſit. Proferunt aſtologi uates exempla, & ut ipſi loquuntur, experimenta complura, quibus eam artem compegiffe ſe aiunt. Verum eodem pacto Quintus Fabius apud Ciceronem, Stoicorum perſona ſuſcepta, contra Carneadem, uniuerſam uaticinandi rationem, id eſt, aruſpiciam, ſomniatricem, fulgurariã, extiſpiciã, & demum reliquas omnes, quibus gentiliſmus utebatur, inſanias, conſtantiffimè protegit. Quid, quæris, inquit Carneades, cur hæc ita fiant, aut quã arte perſpici poſſint? neſcire me fateor, euenire autem, te ipſum dico uidere, caſu inquis, ita ne uerò quicquam poteſt eſſe caſu factum, quod omnes habet in ſe numeros ueritatis? Subindeq; multis productis exemplis, Sic, inquit, ſe profectò res habet, ut nunquam perfectè ueritatem, caſus imitetur; at nonnunquam ea, quæ prædicta ſunt, minus eueniunt, quæ tandem id ars non habet, earum dico artium, quæ coniectura continentur, & ſunt opinabiles? an medicina ars non putanda eſt, quam tamen multa fallunt? Quid, gubernatores nonne falluntur? An Achiuorum exercitus & tot nauium rectores, non ita profecti ſunt Ilio, ut profectiõne læti, piſcium naturam intuerentur, & ut ait Pacuuius, nec intuenti facietas capere poſſet?

*Interea propè iam occidente ſole, inhorreſcit mare,
Tenebræ conduplicantur, noctis que nimbium occæcat nigror.*

Num igitur, tot clariffimorum Ducum regumque naufragium ſubſtulit artem gubernandi? aut num Imperatorum ſcientia nihil eſt, qua ſummus Imperator nuper fugit, amiſſo exercitu? aut num propterea nulla eſt Reipub. gerendæ ratio atque prudentia, quia multa Cn. Pompeium, quædam M. Catonem, nonnulla etiam teipſum, ſefellerunt? Similis eſt aruſpicum reſponſio, omniſque opinabilis diuination, coniectura enim innititur, ultra quam, progredi, non poteſt. Ea fallit fortasſe nonnunquam, ſed tamen ad ueritatem ſapiffimè dirigit. Eſt ab omni æternitate repetita memoria, in qua, cum penè innumerabiles res eodem modo euenirent, eiſdem ſignis antegreſſis, ars eſt effecta, eadem ſape animaduertendo, atque notando. Hactenus Quintus Fabius, ſubindeque multarum prouinciarum & gentium, quæ auſpicijs uſa fuiſſent, & multa uariãque exempla auſpiciorum, quæ res ipſa comprobafſet, in mediũ adducit. Cratippus deinde & Dicearchus Peripateticus, eodem pacto ſomniorum & furoris uaticinia, quæ duo, (reliquis omniſibus, etiam aſtologia ipſa reiectis) uera eſſe, animum induxerant, apud eundem Ciceronem, hiſ uerbis defendunt. Si ſine oculis non, poteſt extare officium & munus oculorum, poſſunt autem aliquando oculi non fungi ſuo munere; qui uel ſemel ita uſus eſt oculis, ut uera cerneret, is habet ſenſum oculorum, uera cernentium. item, igitur ſi ſine diuinatione non poteſt officium & munus diuinationis extare, poteſt autem cum quis diuinationem habet, errare aliquando, nec uera cernere, ſatis ergo ad confirmandam diuinationem, ſemel aliquid eſſe diuinatum, nihil ut fortuitò occidiſſe uideatur, ſunt autem eius generis, innumerabilia, eſſe igitur

diuinationem, conſtitendum eſt. Hactenus apud Ciceronem Cratippus. In cuius oratione, eodem argumenti genere, quo aſtologi Chaldaici ſuas nugas defendunt, uides pie Chriſtiane, qui cunq; hæc legis, ſomnia & furores, qui uel à languoribus, uel à Sathanicorum ſpiritu inuaſionibus deriuantur, quaſi legitimas & ueras prædicendi artes defendi; ſed eorum rationes ita frangit Cicero, feſtinè & breuiter, Sed cum bis ſumpſit Cratippus quod uoluit, etiam ſi faciles nos ad concedendum habuerit, id tamè quod aſſumit, concedi nullo modo poteſt. Si inquit, aliquando oculi peccent, tamen quia rectè aliquando uiderint, ineſt in hiſ uis uidendi, item ſi quis ſemel aliquid in diuinatione dixerit, is etiam cum peccet, tamen exiſtimandus ſit, habere uim diuinandi. Vide quaſo Cratippe noſter quàm ſint iſta ſimilia, nam mihi quidem non uidentur: oculi enim uera cernentes, utuntur natura atque ſenſu animi, ſi quando, uel uaticinando, uel ſomniando, uera uiderunt; uſi ſunt fortuna atque caſu, niſi fortè conceſſuros tibi exiſtimas, eos qui ſomnia pro ſomnijs habent, ſi quando aliquod ſomnium uerum euafert, non id fortuitò accidiſſe. Sed demus tibi iſtas duas ſumptiones, ea quæ ἀρίματα appellant Dialectici, ſed nos Latine loqui malumus, præſumptio tamen, quam πρόληψις iidem uocant, non dabitur. Aſſumit autem Cratippus hoc modo, Sunt autem innumerabiles præſenſiones, non fortuitæ; at ego dico nulla, uide quanta ſit controuerſia, iam aſſumptione non commiſſa, nulla conſuſio eſt. At inquit, impudentes ſumus, qui quod tam perſpicuum ſit, non concedamus. Quid eſt perſpicuum? multa uera inquit, euadere. quid, quod multo plura falſa? nonne ipſa uarietas, quæ eſt propria fortunæ, fortunam eſſe cauſam, non naturam docet? Deinde ſi tua iſta conſuſio Cratippe, uera eſt (tecum enim mihi res eſt) nonne intelliges, eadem uti poſſe & aruſpices, & fulguratores, & interpretes oſtentorum, & augures, & fortilegos, & Chaldaeos, quorum generum, nullum eſt, ex quo non aliquid, ſicut prædictum ſit, euafert? ergo aut ea quoque genera diuinandi ſunt, quæ tu rectiſſimè improbas, aut ſi ea non ſunt, non intelligo cur hæc duo ſint, quæ relinquis, Quæ ergo ratione hæc inducis, eadem illa poſſunt eſſe, quæ tollis, hactenus Cicero. Vident igitur Aſtologi, haud efficaciorẽ multo eſſe hanc ſuam rationem, quæ ab experimentis accipitur, cui tamen unice apud uulgos innituntur, quàm eam, quæ Aruſpices, ſomniatores, extiſpices, augures, aucupes, oſtentorum interpretes, & reliquos omnes, iam dudum, non modò à ſancta ſcriptura, ſed à probatis auctoribus, damnatarum ſuperſtitionum auctores defendit. immo uerò uident eandem rationem aſtologia proſus proſtigata, à Cratippo & Dicearcho pro ſomniſpiciã & furore, uſurpari. Rationes autem illæ, quas Quintus Fabius ex cæteris humanis artibus proferebat, tales profectò mihi eſſe uidentur, ut non modò diuinatrices illas, quas cum Stoicis ſtatuerẽ conatur, ſed quaſcunq; alias ioculatorias artes, ueriffimas & humo generi utiles eſſe comprobet. Eſt igitur inter medicinã, gubernatoriã ſiue nauticã, ciuilem prudentiam, & reliquas humanas artes, quas ibi commemorat, aliquando inſtituto non reſpondere, & circulatorias has, quæ captandis diuinationibus inſeruiunt, magnum diſcrimen, quod illarum principia, aut cum ipſa natura, & ratione cohæreant, aut ſi principia non habent, ut quædam, quæ ſola experientia conſtant, effectus tamen illarum à naturæ principijs non diſſentiant, & cito ex effectibus ad cauſas, mens humana conſcendat. Contra, iſtarum principia, neq; cum natura coeant, neque effectus in ea ſine totius naturæ iniuria ac aperta uiolentiã poſſint referri. Ergo experimenta, quæ aſtologi proferunt, aut ſunt falſa, aut ab eiſdem conſicta; cuius rei ſunt ſtrenuiſſimi artifices, aut, ut Cicero docet, à caſu eueniunt. Quæ ſententia tunc locum non haberet, cum aſtologica uaticinia, ut plurimum ſic euenirent, ut quæ in medicina, gubernatoria, &c. ſunt; aut ſi uaticinia ſunt rerum ciuiliũ, & quæ oriuntur à uoluntate libera, à ciuili prudentiã coniectura descendunt, aut ſi ad ſingulares perſonas attinent, à ſuperſtitione, quam in plebeiorum & uulgarium hominum animis generat. Quæ poteſtas, non modò aſtologiæ ineſt, ſed, ut antea dicebamus, cæteris ludicris ac mendacibus artibus. Quæ enim tam ludicra & uana ars, quæ cum animi ſuperſtitione non ſit potentiſſima? Inde ergo non ex aliqua artis conſtantiã, & ueritate, illi experimentorum & exemplorum, quæ ab hiſ artificibus pro aſtologicis uaticinijs producuntur, acerui, quibus tamen multo plura & ueriffimiora, Quintus lib. r. de Diuinatione & Valer. Maximus titulo De neglecta religione, proferunt, ſed quæ uerum

*Quid de aſtologi-
cis experi-
mentis iudi-
candũ ſit.*

rum doctiſſimum Ciceronem, nunquam ad aſtologicam fidem induendam, inflexérunt. Non ergo aſtologis exempla proferre, quæ cæteris ludicris artibus communia ſunt, factis eſt, niſi etiam ex naturæ principiis, ſuam artem oſtendant, aut experimenta quæ proferunt, incertas naturæ regulas & principia reducant. Atque hæc ſunt, quæ in aſtologica figmenta, non maledicendi aſtologis libido, ſed religionis zelus, ſubminiſtrauit. parum enim illis prodeſt Petrum Aliacenſem, hominem alioqui doctum & uenerandum, niſi fuiſſet aſtologus, libro ædito, Chaldaica, Aegyptiaca, & Arabica inueta, cum theologia componere, cum eandem, tot in Chaldaicis illis ſuis primis parentibus, in magis Aegyptijs, & in aliarum gentium uatibus & diuinis, Theologiæ fons ſcriptura ſacra, ut antea dicebamus, maledictis inceſſerit. Quin adeo ille rem temperauit, ut aſtologia, quam cum theologia coire contendit, potius ſit quiduis aliud quam illa aſtologia, quam & ante eum, & nunc aſtologi uenditant. ſed iam quam rectè aſtologia uaticinatrix, aut Critica cum theologia componatur, per Deum immortalem lector attende.

Conferuntur
aſtologia
diuinatrix
cum theologia
chriſtiana.

Docent Aſtologi, aſcendente Geminorum ſidere, idque Saturno Mercurioque ſub Aquario iunctis, in nona cœli plaga, naſci prophetam, ideoque Chriſtum Dominum tot claruiſſe miraculis, quod in eo loco Saturnum habuerit, in Geminis. Religionum ſectas, quibus Iouem præcipuum patronum præficiunt, per cæterarum ſtellarum cõmiſſiones diſtribuunt, ita ut Iupiter cum Saturno, Iudæorum faciat religionem, cum Marte, Chaldæorum, cum Sole, Aegyptiorum, cum Venere, Sarracenorum, cum Mercurio, Chriſtianorum, cum Luna, Antichriſti. Reliquorum uero: populorum, qui tamè maximi fuerunt, Athenienſium, Lacedæmoniorum, Cretenſium, Carthaginienſium, Romanarum &c. quod priores illæ prouinciæ cœlum occupauerint, aſtra non habent. & tamen mirandum eſt, quo pacto Romanorum ſuperſtitio, quæ tamen in uniuerso Orbe fuit celebris, Chriſtianam Religionem, quæ horum iudicio non à Deo ſed à Ioue & Mercurio eſt, non anteuerterit, cum tot ſæculis eandem præceſſerit. Sed ò altitudinem diuitiarum ſapientiæ ac ſcientiæ aſtologicæ, quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & in inueſtigabiles uia eius? Verum pergamus ultra, oſtendere, quam rectè aſtologia cum Theologia conueniat. Docent aſtologi Moſem, quem huius aſtologicæ iudiciariæ cognitione uoluit fuiſſe inſtructiſſimum, Sabbathi diem aſtologicis obſervationibus inſtituiſſe religioſum, atque adeo Chriſtianos, qui nõ ſabbatum, ſed Dominicum diem religioni habeant, proſus errare, quod nimirum diem ſacrum Saturno, ſacro ocio non colant: dolent proſectò aſtologi dominicum diem Chriſto fuiſſe dicatum, quod id temporis, ſuis illis beatiffimis ac lucidiſſimis planetis, quibus totam hebdomadam, omnesque dies ſacrarant, deperire uideatur, & per illud, Saturnum quam Chriſtum magis coli, immo Saturnum ſuo illo Sabbathino ocio, quo (ut illi uolunt) Maſaico inſtituto colebatur, depulſum uehementer triſtantur. Fidelitatem autem cuiusque, cum ad homines, tum ad Deum, profeſſamque religionem, conſcientiæ præterea archana, à parte Solis, ac tertio, nono, undecimoque cœli domiciliis, depræhendi poſſe putant, prænoſcendisque hominum cogitationibus & intentionibus, multi multas admodum regulas aſtologicas tradunt. Chriſtum Seruatorem noſtrum, temporum & horarum peritiſſimum uolunt, ea quæ propter, aſtologicas quaſdam rationes obſeruafſe, atque adeo dum Hieroſolymam, aſcenderet, diſcipulis dixiſſe, non ne duodecim horæ ſunt Dei? &c. Luna atque Ioue cum capite Draconis in medio cœli coniunctis, qui Deo ſupplicauerit, omnia illum, ſiue homicidia, ſiue adulteria, & demum quæcunque petierit. obtenturum, promittunt. Quod ſi quis Saturnum in Leone fœliciter conſtitutum, ingeneſi ſortitus fuerit, eius animam poſt hanc mortalem uitam, innumeris anguſtijs liberatam, ad cœlum & originis ſuæ primordia, rapiendam tradunt. Vitæ fœlicitatem, à Ioue Saturnoque largiri, conſtantiffimum habent, uirginis Deiparæ puerperium, in cœli & aſtrorum configurationes quaſdam, quaſi in cauſas refundunt. redemptricem humani generis Chriſti mortem, opus fuiſſe Martis aiunt, ipſum met Catachlyſimum & Sodomæ incendium, quibus, ſancta ſcriptura docente, humani generis grauiſſima facinora, Deus mundo illo primæuo compeſcuit, non in eundem, ſed in aſtra refundunt. Diem Iudicij, quem pater poſuit in ſua poteſtate, & quem angeli Dei, immo filius ipſe iuxta carnis naturam, uniuersa illa ſcientiæ ac ſapientiæ plenitudine præditus, niſi de eo peculiarem

IOAN. 11.

2. Petri, 2.
acti. 1.

culiarem patris habuiſſet reuelationem, neſciſſet, his beatiffimis uatibus Saturnus reuelat. Quis enim neſciat ab Arnolſo Villanouenſi & à quibuſdam alijs eo haud ſanioribus, ante centum annos, de Iudicij die, aduentante, ex aſtronomica ratione comperto, tot, uolumina edita, ut neceſſe fuerit patribus in Lateranenſi Concilio ſub Iulio & Leone coacto, aſtologicæ laſciuiæ frenum iniicere? Demum Chriſti miracula & ægrorum fanitates, ut poſtea cum de noſtræ religionis miraculis agemus, dicturi ſumus, Planetis accepta ferunt. et tamen hæc eſt illa diuina ſcientia, quæ iudicio Alyaceniſis & Rogerij Bachoniſis, cum theologia conſentit. Nec tamen ego magnopere miror quod hi, aſtologicas fabulas (nam de huiusmodi, quas modò recitauimus blaſphemias, de theologis alioqui uiris, nihil tale crediderim) cum Theologia coniunxerint, cum alter illorum Bacho ſcilicet, homo tamen noſtræ familiæ ac inſtituti, tanta eruditione præditus fuerit, ut de Necromanticis imaginibus, librum unum, de Excantationibus alterum, de Alchimia duos, præter alios innumeros in aſtologica myſteria, temporibus à Theologicis ſtudijs ſucciffiuis, ediderit. Verum eſt igitur, quod & olim Lactantius Firmianus, homo præter ſolidam eruditionem, & extremam quandam eloquentiam, uerè Chriſtianus, & ante paucos annos Ioannes Picus Mirandulanus, de Aſtologica arte pronunciarunt, eam non tam hominum quam malorum dæmonum, inuentum exitiſſe, per quam illi, omnem philoſophiam, medicinam, leges, atque ipſam religionem, in humani generis certiſſimum exterminium niſi ſunt abolere. Verum ego haud ſatis ſcio, quare hoc prophanum & Ethnicum inuentum, cum cæteris gentium infanijs, quas ſcriptura condemnat, iam dudum Chriſtiani Magiſtratus non aboleuerint. quanquam imperij Chriſtiani initio, Chriſtianiſſimos quoſque principes & Imperatores, ut antea commemorauimus, id feciſſe memoriæ proditum ſit. Sed forſan tunc temporis, non erant ſapientiſſimi iſti Theologi, qui aſtologiam criticam cum Chriſtiana fide ac Theologia componerent. Illud uero in his hominibus intolerabile, quod non modò Theologiam, ſed prophetica uaticinia, aut ſanctorum hominum patefactiones, cum aſtologia coniungant. Quotus enim quiſque non legit, Ioannis cuiuſdam Liſtembergenſis aſtronomi prognosticum libellum, in quo mira audacia, ab anno 1484 in multa futura ſæcula, quaſi alter Ioannes Euangelista, quæ ſint euentura deſcribit? Nam cum eius anni menſe Septembri, die 25, hora 6, minutis 4, poſt meridiem, quaſdam diuinæ Brigidæ reuelationes, quaſdamque Sibyllæ Cretenſis, Abbatis Ioachim, & cuiuſdam Eremitæ Reynardi Lolhardi, quem uehementer ſupicor eſſe illum, à quo Hæretici Lolhardi & errorem & nomen acceperunt) prophetias, cum coniunctione Saturni & Iouis, eo die facta contuliſſet, ita pronuntiat, Circa annum Domini 1504 uel ultra, maior & ſublimior Rex totius Occidentis mirabiliter fugabitur & deducetur in prælio, ac totus ferè nobilis eius exercitus mirabiliter occidetur, & potiſſimè erit turpiſſima ſtrages, & lamentabilis proſtratio & occiſio multorum magnorum Dominorum ac potentium; ita quod non remanebit propter hoc negotium, quinimmo antequam in Gallijs ſit pax, talis, uel peior priore, turpiſſimè & mirabiliter per plures uices eueniet. Quarum in una, idem princeps nobiliſſimus captiuabitur, captiuabitur à ſuis inimicis euentu lamentabili, & affligetur dolore, propter ſuos, aquila uolabit per mundum, & ſubiiciet ſibi multas nationes. Quod circa annum Domini 1517 tribus coronis in ſignum uictoriæ coronabitur. hæcenus uates. In cuius tamen narratione, quæ falſa ſunt, aſtologiæ ſunt, quæ uera, Sanctæ Brigidæ ſunt, quam Prophetico ſpiritu, claruiſſe, Eccleſiaſtica Reipu. euentus, quos prædixit, apertiſſimè oſtendunt. Continentur autem hæc omnia in eius uaticinijs penè ad uerbum, quæ in quodam eius libello, præcedenti anno cum Hispania Tridentum iuſſu Philippi Catholi Regis properare, in quodam oppido Ducatus Sabaudia, me legiſſe recordor, cum alijs multis ad hanc hæreticorum tempeſtatem pertinentibus, potiſſimè uero ad hos Gallicos tumultus, qui modò in Eccleſiam & religionem deſeruiunt, Væ, inquit, & iterum uæ Eccleſiæ Dei, cum puer ſederit in ſede Ilij. potens enim eſt Deus ſuſcitare Francos aduerſus Eccleſiam, & alia multa, quæ proſectò cum factis uiderem reſpondere, ingenti cum admiratione legi. Non itaque aſtologiæ beneficio ille futurus rerum diſcurſus, ſed dono prophetiæ tantum, quod aſtologicis fabulis Liſtembergenſis infamat, eſt præcognitus. Niſi, quod neſcio quis ſit ille, maior Rex totius Occidentis, qui anno 1504 fuſo & occiſo exercitu, occiſiſque ſui Regni proceribus, fugatus

Mat. 24

gatus fuerit, niſi forte de Ludouico XI I. Gallorum Rege loquatur, cuius tempore, Duce Gonſallo Fernando Cordoua, cognomento Magno, ſuſis, caſiſque Gallis, Rex Catholicus Ferdinandus Neapolim recepit. Franciſci uerò Valeſij captiuitatem, quæ ibi deſcribi uidetur, anno 1524 contigſſe omnes conſentiunt. Imperatoris demum Caroli Quinti coronationem, non anno 1517, ſed 1530 Clemente VII. Pont. Max. celebratam, multi, qui hodie uiuunt ſcripſerunt. Sed hi numeri & almanachi, non prophetici uaticinij, ſed aſtologica temeritatis, quæ concurſus ſtellarum conſiderat, eſt fructus, ſic enim & hiſce annis quidam Gallus ut fertur ex Indæo neophitus, Michaël de S. Maria, ex aſtologica dementia, in ſingulos annos almanachos, quibus Italiani, Galliam, Hiſpaniam, Germaniam, &c. nugis implebat, diebus, horis, momentis, quibus illa contingerent, quæ cum penè omnium mortalium terrore, euentura prænuntiabat, aſignatis, condebat. Quæ, ſi uera fuiſſent, iam ſuperiori anno penè tota Hiſpania corruiffet. ſed eius hominis & ſimilium fabellæ, & terriculamenta, omnibus nota ſunt.

Duplex aſtologia
annoſa Inda
giniſ conſu
tatur.

DISTINGUIT Ioannes de Indagine decanus Franchfordianus, uir præter puſillam pietatem, aſtologus, Chyromantes, phyſognomus, & alter Calcas, niſi quòd mauult Abrahamo, Iosepho, Moſi & cæteris Patriarchis ac Prophetis, quos aſtologos fuiſſe commemorat, uideri conſimilis, duplicem aſtologiam, ſuperſtitioſam unam, quam nemo unquam palàm ſit profeſſus, quòd eius profeſſio ignominiam conciliaret auctori, ueram alteram, quam ipſe ac ſui ſimiles, cum ingenti hominum applauſu & approbatione pertractent, illam non modò à Pythagora diuinatricum artium inuentore, Ariſtotele, & Platone, neglectam, ſed à Seneca irriſam, & à Cicerone exploſam; hanc uerò ſanctiſſimam ſuam aſtologiam, quæ quemadmodum agricola, ulmos uitibus, ita terram cælo, id eſt, inferiora ſuperioribus uirtutibus collocet, & quæ, quemadmodum prohibita illa, homines auocat à Deo, ita in admirationem operum Dei, eoſdem homines excitet, tantum abeſſe ut ſit impia, ut magnus ille Zamolxis Thracum Deus, Zoroaſtes, non magus ille Baſtrianorum Rex, ſed quidam alius Horomaſi filius, Damigeron, Hoſtanes, Dardanus, Appollonius ille Tyanæus, quem Hierocles Alexandrinus philoſophus, æqualem fuiſſe Chriſto contendit, Eudoxius inſuper, Alchindus, Rogerius Bachon, qui etiam Magiæ fuerint auctores, inuentores eius cultoresque exiterint. Cui etiam Marſilius Ficinus homo citra controuerſiam grauiſſimus, libro edito de uita cælitus comparanda, ingentis auctoritatis incrementum addiderit. Neque eſſe qui eidem obſtrepant, præter Romanos Pontifices, qui nihil probare ſoleant, quod quaſtum eorum diminuat, & indoctiſſimos ſophiſtas (ſic Theologos uocat) qui ſemper ignorata damnant, proclamantes, ſtatim hæreticum, quod ipſi non intelligunt, & præter Thomam Aquinatem, hominem, qui ſibi nunquam in dicenda ſententia conſtitit. Hæc uir aſtologicus, niſi quòd qui tam procaciter in Romanos Pont. & in Theologos debacchatur, non uidetur eſſe tantum aſtologus, ſed etiam hæreticus.

NAM quod primo loco garrit duplicem eſſe criticam aſtologiam, (ad quam tamen diſtinctionem grex aſtologicus conſugere ſolet) magis commentitium eſt quàm ipſa aſtologia, tantum enim unam aſtologiæ rationem, quæ Chaldæis & Aegyptiis accepta refertur, & in quam non modò Romani Pontifices & Eccleſiaſtica concilia anathemata iecerint, ſed Romani Imperatores, leges, grauiſſimis pœnis uallatas uibraverint, hucufque cognouimus. Neque uerò credibile eſt aſtologiam illam, quam homo male ſeriatuſ, auctoriſ deſtitutam conſingit, tot doctorum uirorum ſcriptis lacerari, tot canonicis, & Imperatoriſ legibus ab Eccleſia, immo ante Eccleſiam, à repub. Romana proſcindi, niſi auctores habuiſſet, qui eam & publicè docerent, & editis libris, quod ſemper fecerunt, mundo, inuita natura intorquere contenderent. Et proſectò facilem mihi rationem, aſtologi, non modò defendendi aſtologiam, ſed quaſcunque alias damnatas artes & nugas inueniſſe uidentur. cum enim illis uel imperatorum leges, uel ſacra Eccleſiaſticorum patrum obtrudantur decreta, facile erit dicere, non has artes, ſed quaſdam alias damnatas & ſacrilegas, ab Imperatoribus aut Eccleſia damnari. Quæſi uerò ea aſtologia poſſit eſſe aliqua magis ſacrilega, quæ non modò Stoicorum pernicioſam & damnatam ſententiam de Fato, uelit nolit Aliaceniſ, ſi non defendit, introducit tamen, cum omnia certo aſtrorum ordine fieri doceat, ſed etiam noſtræ reli-

gionis

gionis myſteria, ut antea dicebamus, non Deo ſed Saturno ac Marti accepta referat. Sed miror aſtologi hominis imprudentiam, qui cum ſuæ aſtologiæ, uel à mundi diluuiſo patronos aſciuerit, damnatæ illi ac ſuperſtitioſæ aſtologiæ, nullum inuentorem aut cultorem donauerit. Quæ tandem, quaſo te aſtologe, potuit eſſe aſtologia, quæ nullum patronum habuit? aut quæ aſtologandi ratio fuit illa, quam tu, homo tamen parū facer, uocas ſacrilegam? An ne quæ in prouidentiam blaſphema eſſet? an quæ Chriſto & Euāgelico inſtituto uiuendi, fuiſſet iniuria? an quæ ueneficio miſta eſſet? At iſta, quæ tu diuiniſſimam uocitas, ut antea diximus, & poſtea cum de miraculis Chriſti agemus, fumus oſtenſuri, & prouidentiam tollit, dum fatum introducit, & Euangelium euertit, dum non diuinitatis potentia, ſed naturæ ordine, quæcunque in illo geſta narrantur facta eſſe mentitur, & imagines certis magicis characteribus ad dementandos homines, non tam uirtute rerum, quàm diaboli maleficiis approbavit. Tua igitur iſta, quam colis & quæ à theologis, Romanis Pontificibus & Imperatoribus condemnata narrantur aſtologia, eſt illa ſuperſtitioſa, quam damnas. Sed manus iam comminus conſeramus, mirabilis aſtologe. Ingenuè fateris, eam aſtologiam, quam Pythagoras, Plato, Ariſtoteles, Seneca & Cicero contemnunt, eſſe ſuperſtitioſam, illa autem non eſt alia, quàm ea, quæ in zodiaco & aſtris uim quandam eſſe docet, qua alia arque alia ratione aër immutetur, ut antea ex Cicerone protulimus, nec alia ratione à doctiſſimis illis uiris contemnitur, quàm quòd eam uirtutem in ſideribus collocet. Tua igitur iſta diuiniſſima aſtologia, aut nullam uirtutem in zodiaco & ſideribus collocat, aut ſi collocat, non eſt alia quàm ea, quam Pythagoras, Plato, Ariſtoteles, Cicero & Seneca, fabuloſam putarunt. Deinde cur Imperatores, Pontifices & Concilia, eam diſtinctionem non faciunt? An oportebat tam ſalutarem diſciplinam, & quæ homines in Deum, (ut ais) reuocat, immo quæ penè prophetas facit, cum ſuperſtitioſa illa ac damnata aſtologia in tantam humani generis iniuriam conſundi? Cur uel Romanæ uel Eccleſiaſtica Reipub. leges, hanc alteram, quam diuinam doces, ſuis pœnis non liberant, ſed indiſtinctè, aut ſub nomine mathēſeos, aut aſtologiæ, aut genethliacæ artis, aut pœnis corporalibus, aut anathemate uerberant. Sed audi, non Pontificem, qui tantummodò, ut tu non minus mendaciter quàm procaciter blaſteras, ea norit approbare, quæ ſibi quaſtum faciunt (qui tamen in aſtologicis fabulis exterminandis, proſectò nullus erat) ſed Toletanum Concilium, quàm parum eam fictitiā diſtinctionem, quam inducis appendat, immo quàm generaliter omnem aſtologiam Chriſtianiſ hominibus abominandam decernat. Si quis aſtologiæ uel mathēſi exiſtimat eſſe credendum, Anathema ſit. Sed Imp. iam audi, nam Pontificum decreta, pro tua Eccleſiaſtica pietate, non curas. Nemo inquit, Conſtantius Imperator, aruſpicem conſulat, aut Mathematicum, nemo Ariolum, Augurem, & uatum prauam confeſſionem; conticeſcant, Chaldæi, & Magi, ac cæteri, quos maleficos, ob facinorum magnitudinem, uulguſ appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur: ſileat omnibus perpetuò diuinandi curioſitas. etenim ſupplicium capitis feret, gladio ultore, proſtratus, quicumque noſtris iuſſis obſequium denegauerit. Audi iterum eundem ad Taurum præfectum ſcribentem, Si quis magus uel magicis cantationibus aſuetus, qui maleficus uulgi conſuetudine, nuncupatur, aut aruſpex, aut ariolus, aut certè augur, uel etiam mathematicus, aut enarrandiſ ſomniis occultam artem aliquam diuinandi, aut certè aliquid horum ſimile exercens, in comitatu meo uel Cæſaris, depræhenſus fuerit, præſidio dignitatis exutus, cruciatus & tormenta non fugiat, ſi conuictus proprium facinus detegentibus, repugnauerit pernegando, ſit equuleo deditus, unguſisque ſulcantibus latera, perferat pœnas, proprio facinore dignas. Quod ſi hunc Chriſtianum Imperatorem quanquam parum piū, ſuſpectum habeas, Diocletiani & Maximiani edictum iam accipe, Artem geometriæ diſcere atque exercere publicè intereſt, ars autem mathematica, damnabilis & interdita eſt. Audi & Vlpianum, Si quis inquit aſtologus, uel qui aliquam illicitam diuinationem pollicetur, conſultus, aliquem furem dixiſſet, qui non erat, iniuriarum cum eo agi non poteſt, ſed conſtitutiones eum tenent. In hiſ legibus & imperialibus conſtitutionibus, quaſo te per immortales planetas, & zodiaci ſigna omnia, diuiniſſime aſtologe, ſit ne aliqua aſtologiæ ſuperſtitioſæ & non ſuperſtitioſæ diſtinctio? An non omnes aſtologi cum aruſpicibus, Ariolis, Chaldæis, Magis, & reliquiſ

G maleficiſ,

Lib. 2. de
Diuina.

r. Concil.
Tolet.

C. de ma-
leſi. & ma-
thema. l. ne-
mo.

C. de ma-
leſi. & ma-
the. l. & ſi
excepta.

C. de ma-
leſi. & ma-
the. l. artē.

ſſ. de mur.
& ſamo. li
bel. l. item.

maleficiis, ſine diſtinctione damnantur. An non ea rōne damnatur, quod ſit ars diuinandi? quod ſit curioſitas præſciendi futura? An non appellat eam Vlpianus, illicitam diuinationem? An non uocat eam Diocletianus damnabilem artem? Aut igitur ueſtra iſta, quam nunc, multo illa antiqua nugis ac blaſphemiis plenior uenditatis, illa met eſt, quam leges & Concilia, ſuperſtitioſam & damnatam artem appellant, aut nullum habet de futuris rebus uaticinium, quod tamen, tu, qui ais, hac diuiniffima arte, non modò rerum naturalium præſcientiam acquiri, ſed per eandem homines prophetas euadere, non credo concedes. tua enim hæc ſunt uerba. Quid enim aliud tibi uidetur agere astrologus, dum futura prædicat, quam quod quæ ſecretiora ſunt naturæ, ac ſoli Deo cognita, hominibus inſinuat per prophetiam, Dei uoluntatem, ac conſilium nobis inſinuans? ut Moſem illum & Abrahamum astrologos fuiſſe ferunt. Quid quæſo te lector, Conſtantium illum Imperatorem, qui duas illas leges priores contra astrologos tulit, ſi hanc blaſphemiam legiſſet, aut audiſſet, facturum exiſtimas? An non eſſet Diocletiano & Vlpiano damnata ars, ea quæ ſoli Deo nota non modò ſcire, ſed multo ante præſcire iactaret? Ergo, quidquid Ioannes de Indagine, ac cæteri astrologici ſpiritus, nequicquam nugentur, astrologia, quam Romani Pontifices, Eccleſiaſtica Reip. limitibus arcuere, eadem eſt cum illa, cui Pythagoras quaſi uanæ ac temerariæ, nullam fidem tribuit; quæ Seneca irriſit, quam Cicero exploſit, quam Plato & Ariſtoteles, & inter ipſos astrologos, Iulius Firmicus Maternus, & doctiſſimi quique contempſerunt, cum ea, quam ſacra concilia cum ſuis cultoribus anathemate feriunt, cum ea, quam tum Ethnici tum Chriſtiani Imperatores, non alio flagitio, quam quod eſſet ars uaticinandi, cum malorum artium lerna confundunt, cum ea demum, cuius cultoribus, equulei, peccines, & gladij, ſicut aruſpicibus, ariolis, ſomniorum interpretibus, cæterisque uaticinatrici bus artibus decernuntur. Illud uerò ridiculum, quod nolit Ioannes de Indagine, ſuam astrologiam, id eſt eam, quæ modò eſt in uſu, eſſe eandem cum illa, quam Cicero irridet, & tamen uelit eandem in auctorem Zoroaſtem referri. Enim uerò Cicero, non aliam astrologiam irridet, quam eam, quæ Perſas, Babylonios, (& qui iidem fuerunt) Chaldæos, auctores habuit: Zoroaſtem uerò Oromafi filium, ſub Nino Rege Aſyriorum annis quingentis ante bellum Troianum, astrologicam diſciplinam primum coluiſſe, auctores conſentiunt. Eſt igitur Ioannis de Indagine, astrologia, non alia, quam ea, quam Cicero, & poſt eum Seneca & celeberrimi quique Romani philoſophi, irrident, & ad damnatas artes pertinere conſentiunt. Nam quod ſuam astrologiam hac ratione comprobatum iri ſibi perſuadeant astrologi, quod eius natales & ſtemata in Zoroaſtem, Zamolixim, Hoſtanem, Damigeronta, Appollonium, Dardanum, Alchindum, & Rogerium, referantur, tantum abeſt ut eam à ſuperſtitione, immo flagitiis, quæ illi, tum à probatiſſimis quibuſque auctoribus, tum ab Eccleſiaſticis & ſæcularibus legibus, imponuntur perpurgent, ut omnino mihi cauſam proderet uideantur: nec ſatis ſcio, cur non & reliquos ueneficos, Iarcham, Theſpionem, Budam, Abarim, Hermem, &c. astrologicæ diſciplinæ patrocinio quæſuerint. Scimus eos, quos eius, quam laudat astrologia, uult eſſe parentes, tum ex quorundam eorum ſcriptis, qui adhuc ſuperſunt, tum ex Plinio, Conſtantino, ſue Dionyſio Vticenſi de agricultura, Athenæo &c. homines magos & ſuperſtitioſos fuiſſe, & forſan non Magia illa, quam naturalem quidam appellant, ſed illa damnata magia, cuius libros, ſicut & astrologia, damnatæ lectionis Vlpianus appellat. Et alioqui æquum erat, ut qui ſuperſtitioſam illam astrologiam Pythagoræ, Platoni, Ariſtoteſi, Ciceroni ac Senecæ, diſplicuiſſe docebat, hanc alteram ſuam, non modò Zoroaſti Chaldæo, Hoſtani mago, Alchindo ſuperſtitioſo, & cæteris, quos ibi enumerat, ſed Pythagoræ, Platoni, Ariſtoteſi, Ciceroni & Senecæ, placuiſſe monſtraret. Nam cum illi astrologiam indiſtinctè damnent, ſuſpicio uiolenta eſt, cum ea, quam Ioannes de Indagine ſuperſtitioſam uocat, & illam ſuam non ſuperſtitioſam fuiſſe confulam. Marſilius uerò Ficinus alioqui uir doctus, non tantus eſt, ut astrologiam de non eſſe ad eſſe, edito libello, proferat. Vtinam ille in Platonica philoſophia enarranda, non quædam excogitaſſet myſteria, quæ meritò doctioribus, ſuperſtitioſa uidentur. Vtinam ille aut cælum aſcendiſſet, aut nobis ex Platonis & Plotini ſacrarum, eius, quam docet astrologia, rationes ac fundamenta, eruiſſet, quæ neque cum natura, neque cum ratione, neque cum religione, ut ea quæ modò habemus pugnarent. Verum

Ioannes de Indagine astrologia natural. proemio.

ff. de iniuriis, & ſamo. lib. l. item.

de astrologica uanitate iam ſatis: nunc de reliquis ariolatricibus artibus, quæ phyſico uaticinandi genere continentur, dicamus.

VBI primò, hæc ſeſe offerunt, quæ astrologico partu nobis prouenerunt, phyſiognomia nimirum & eius partes, chiromantia, metoposcopia, podomantia, & ſi quæ pro humanorum membrorum uarietate, ſunt aliæ: tot enim ſunt huius diſciplinæ partes, quot humana externa membra, niſi quod facies, manus & pedes, quod ſint notiores, ſibi hæc tres diuinatorias artes uſurpauerunt. Eſt autem (ut ſuprà quoque multoties annotatum eſt) duplex phyſiognomia, naturalis una, quam Pythagoras, Socrates, Galenus, Polemon Athenienſis Philoſophus, Arthemidorus Ephēſius, Melampus, Adamantius ſophiſta, Auicenna, & his omnibus doctius, Ariſtoteles coluit, quæ non modò portio uaticinatricis medicinæ, in quantum externa corporis inſpectione, temperamenta uenatur, ſed ciuili quoque prudentiæ, in quantum hominum mores, & procliuitates conſiderat, à doctis habetur, cuius partes, naturalis illa metoposcopia, chiromantia, & podomantia &c. creduntur, quæ certis ſignis, ex humani corporis inſpectione notatis, regulas quaſdam, ad temperamenti uel morum edenda uaticinia, conſarciunt. Sciunt hæc artes exigere. quot nauos, quot rugas, quantasque, in fronte, in manibus, in pedibus, natura deſcripſerit. notant, quales oculos, quæ ſupercilia, qualem frontem, quale caput, qualem naſum, quales dentes, quale mentum, collum, pectus, uentrem, coxas, pedes, crura, quiſque fuerit à natura ſortitus, ex omnibusque iſtis, non ex aliqua parte, non de eius actionibus, numero, loco, tempore, perſonis, ſignatis, non de alienæ uoluntatis futuris, ut uniuerſi, qui nunc circumferuntur, una Ariſtotelica excepta, phyſiognomiam aut chiromantiam, inaniſſimè garriunt, ſed de animi propenſione ac procliuitate, in hæc aut illas actiones, non certa, ſed probabili coniectura, uaticinia componunt. Eſt autem, tanto harum naturalium artium incertitudo maior quam aliarum, quæ etiam à natura originem ſortiuntur, quanto magis principiis, ex quibus futura ſecundum rationem concluſionis ſequantur, deſtituitur, & quanto hominis animus, in naturæ imperus & propenſiones comprimendas, quam reliquorum animantium eſt fortior: multa enim naturalem animi propenſionem impediunt, nimirum, cibus, cælum, patria, leges, conſuetudines, & quæ omnium ad naturæ uim inferendam eſt potentiſſima, educatio. Atque adeo Ariſtoteles phyſiognomicum iudicium, etiam poſt omnium partium humani corporis collationem, tam difficile iudicat, ut uix aliquando tandem ueritatem attingat, Hanc phyſiognomiam cum omnibus ſuis partibus, tantum abeſt ut improbemus, ut uellemus ab iſtis, quibus nunc inſalitate auctorum, ſcatet fabuloſis figmentis, perpurgari, niſi quod ſatis mihi ab Ariſtotele lib. uno τὸν φυσιογνωμικόν, ea philoſophiæ portio uidetur exulta: ad quam etiam Petri Montij de multiplici temperamento, & de cognoscendis hominibus, non omnino inutilis liber pertinere uidetur, in quo externa corporis inſpectione, primò quidem complexionis rationem, deinde non ſuperſtitioſa, ſed tum medicinæ ac philoſophiæ ratiocinio, tum humanis obſeruationibus, gentium, prouinciarum & ſingularium hominum, mores, ingenia & propenſiones deſcribit.

ALTERA eſt phyſiognomia astrologica, quæ astrologico artificio de cælo deſcendit, quæque ſigna zodiaci & cæleſtes planetas, primùm quidem in humanum corpus, deinde in eius partes, caput, collum, brachia, thoracem, uentrem, coxas, pudenda, femora, poplites, ſuras, pedes, & his minutiora, carpum, uolam, pollices, indices, uerpos, medicos, auricularesque digitos, lineas & rugas Olympo præcipites detruſit, quæ inquam in totius humani corporis membris, certas partes, certasque regiones, ſignis cæleſtibus planetisque dicauit; indeque non modò temperamenti naturam & animorum propenſiones, ſed actiones, loca, tempora, fortunas, languores &c. tanta uaticinatur audacia, ac ſi eſſet illa cæleſtis ſapientia, quæ à fine uſque ad finem omnia ſua uiter fortiterque diſponit. Huius pars eſt, ſuperſtitioſa illa fabuloſaque chiromantia, quæ totam palmam per ſeptem montes (ut uacant) diuiſam, planetis diſtraxit. De quibus quid ego ſentire debeam, cum huiusmodi naniæ non aliud ſint quam astrologici foetus, ex his, quæ hucusque dicta ſunt, haud obſcurum eſſe credo: ſi enim uniuerſa naturalis astrologia, fabuloſa eſt, & astrologia phyſiognomica, metoposcopica, chiromantica, uel podomantica, fabuloſa quoque perinde erit, niſi quod nunquam alicubi ut in his artibus, ſic ſe produnt astrologica nugæ. Cui enim (modò humani intellectus uel tan-

In phyſiognomiam & eius partes.

Superſtitioſa phyſiognomia.

Sap. 3.

tillum poſſideat) aſtologi perſuadeant, eſto quòd aſtologica ſcièntia uèra eſſet, & planetaris ille influxus, natura ipſa comprobatus eſſet, uniuersos planetas, ita inter ſe conueniſſe, ut humanam manum inter ſe partirentur? Enimuèrò planetarum actio, ſi ulla in his inferioribus præter lumen recipitur, non uno loco, ſed ut ſolis & lunæ, quas experimur actiões, uniuersaliter funditur. Cur ergo Venus tuberculo pollicis, Iupiter indicis, Saturnus medij, Sol medici, Mercurius, minimi digiti, Luna percufſionis, Mars palmæ ſcrobiculæ, tantummodò dominantur? Dicent eas manus partes his, quibus attribuuntur planetis, temperamento reſpondere, atque adeo in ipſis potiùs, quàm in aliis, eorum actiões recipi. ſed quæſo, in tam parua humani corporis parte, cur tot cõplexionum discrimina? An tuberculus pollicis ſanguineus erit, & medij digiti, qui Saturno reſpondet, melancholicus erit? Quòd ſi temperamenti ratione fiat iſta diuiſio, in homine igitur melancholico, nihil cæteri planetæ dominij poſſidebunt, quoniam hominis melancholici, partes, quæcunquè melancholicæ erunt, tuberculus igitur Veneris, Iouis, Saturni, Solis, Mercurij, Lunæ uel Martis, melancholicus erit. quòd ſi homo ſit ſanguineus, eadem ratione cæteri planetæ, nihil in uniuerso eius corpore, aut manibus, habebunt dominij, idemquè de reliquis temperamentis eſt habendum iudicium. Non igitur diuerſi temperamenti ratione, ſed mera aſtologorum, qui omnia ſuis fabulis inficiunt, uoluntate, dominia planetaria ſunt in humano corpore, aut manu, diſtincta. Verùm dum uaniſſimas nãias ratione confutamus, periculum eſt, ne ipſi quoque uanitatibus inſimulemur. Præſtabit paucula ex circulatorum quorũdam multis libris, quæ ipſi tamen totius phyſiognomicæ ac chyromanticæ diſciplinæ fundamenta ſuppõnunt, in medium producere, ut inde quales ſint ipſe artes, quæ ex illis fundamentis præcepta conſiciunt, apertè noſcatur. Et ſunt eius ingenij mendacia, ut potiùs ex eis ipſis in ea, quam ex aliis quibuſcunq; , argumenta decerpas. Docent phyſiognomoaſtologi, Solem in Ariete, quod primum ſignum eſt inter reliqua ſigna, in decem primis gradibus editos facere ſubrufos; ſimos, uentre exili & anguſto, macilentos, ſignatos in ſiniſtro pede uel cubito, amicos habentes plurimos, odientes malum, proſequentes quod optimum eſt; in ſecunda uerò facie, id eſt à decimo gradu Arietis, uſque ad uigeſimum, facere nigrum, qui nigror tamen, non in uicium reputetur, ſed in uenustatem & maximam ciuilitatem: temperatæ qualitatis facere, & iracundum, ſuſpicioſum, fraudulentum, cordatum, ſeptum inimicis pluribus, qui hunc uenentur ad mortem: in tertia facere interdum ruſum croceo permiſtum colore, ſolitarium, meditantem inſidias & fraudes frequenter, Eundem ſolem in prima facie Tauri, facere præ grandibus oculis, labronem, ſignatum in ceruice, feſtiuum & iocularem, in deliciis ſemper occupatum: in ſecunda facie, laſciuum, libidinoſum, uagabundum atque mutabilem: in tertia frigidiorem propter Saturnum, qui ultimam hanc faciem occupat. Sicquè per duodecim ſigna iidem Solem tantùm circunferentes, aliorum planetarum dominij proſus obliti, uniuersas hominum formas & figuras diſtinguunt. Chiromantici Aſtologi, urbaniores ſunt in alios planetas, nam eos, qui lineas quaſdam, in Saturni, Veneris, Iouis, Solis, Martis, Lunæ aut Mercurij tuberculo, deſcriptas habuerint, ad eos planetas pertinere non dubitant. Sed ò ſtultitiam, nunquid uniuersi, qui in toto Orbe in primis decem gradibus Arietis eduntur, ſubrui, uentre exili & anguſto, macilenti, atque in ſiniſtro pede aut cubito ſignati, erunt? Nunquid uniuersi, qui in ſecunda facie naſcuntur, nigri, erunt? uenusti erunt? ciuiles erunt? temperati erunt? ſuſpicioſi erunt? Nunquid uniuersorum natiuitates, qui his aut illis, quas uaniſſimi & ocioſiſſimi homines in Veneris, Iouis, Saturni &c. tuberculis notarunt, ad id tempus, quo Venus, Iupiter aut Saturnus imperabat, oportebit reducere? Sed de his artibus, quæ etiam apud uulgos infames habentur, hæc dixiſſe ſit ſatis.

Nunc ad reliquas, quæ nihil habent cum aſtologia commune, artes properemus, niſi quòd in eis confutandis, tum quod de illis M. T. Cicero, doctè & eloquenter duobus illis libris de Diuinatione, diſputauerit, tum quòd eas omnium mortalium, rerum publicarum ac legum conſenſus, non modò tanquàm impias & ſuperſtitioſas, ſed uanas, inuiles & commentitias proſcripiſſe uideamus, breuioreſ futuri ſumus, quàm in aſtologico congreſſu, quæ ars hodie quoque non paucorum hominum, nihil maiorum noſtrorum, tum Eccleſiaſticis, tum imperatoriis ſanctionibus, prohibentibus: mentes & ani-

mos

mos occupauit: Et quidem Pythagoricæ fortis dementia, (ut de ea, quæ antiquior eſſe fertur, & iam belli Troiani tempore, Heroibus in uſu fuiſſe dicitur, primo loco dicamus) quanta ſit, ipſa artis enarratio haud obſcurè prodit. Cum enim mortalibus, non ipſe naturæ & uniuersi ordo, ſed hominum beneplacitum ac uoluntas, ſicut cæteris quibusque rebus nomina indiderit, neſcio qua nam ratione factum fuerit ut aut numeris, literis incluſis, aut uocalium exceſſui, diuination, tributa fuiſſe crederetur. Quid enim per Deum, uoluntaria nominis impoſitio, quæ & alio pacto fieri poterat, cum morbo, cum ſalute, cum caſu, cum robore, ac cæteris, quæ non ab hominum arbitrio, ſed à naturæ ipſius indiuiduis principiis deriuantur, commercij habet? Quòd ſi cum naturæ actionibus, nomina, aut maior minorue numerus ſyllabarum, nullam habent affinitatem, qui, quæſo, cum fortunæ quæ necdum à natura dependent actionibus, certam connexionem poſſidebit, ita, ut qui alterum aut ſyllabarum numero, aut numerorum quantitate, ipſo nomine ſuperauerit, in bello, lite, coniugio, uita, ſuperior ſit futurus? Enimuèrò naturales actiones, aut à naturæ principiis, aut naturalibus aliis actionibus. uoluntarias item à libero principio, id eſt uoluntate, aut actionibus uoluntariis deriuari, ratio ipſa neceſſariò poſtulat, ſicut cõtrà naturales, à uoluntariis actionibus pendere, natura non patitur. Multo tamen abſurdius eſt, fortunæ proſperitatem, ſecundos aut inſeclices ſucceſſus, uoluntariis actionibus aſcribere, quòd nimirum natura, cum uoluntate minus quàm cum fortuna, quam nec ipſa uoluntas præuenire poteſt, cohæreat. Vaniffimè itaque Terentianus, Patroclum ab Hectore uinctum, illum uerò ab Achille ſuperatum, quòd Patroclus ab Hectore, Hektor uerò ab Achille, numeris nominibus incluſis, ſuperaretur, hiſce uerſibus canit.

Et nomina tradunt, ita literis facta

Hæc, ut numeris pluribus, illa ſint minutis

Quandoque ſubibunt dubia pericla pugnae,

Maior numerus qua ſteterit, fauere, palmam

Præſagia læthi minima parte ſumma

Sic & Patroclum Hectorea manu peruiſſe,

Sic Hectora tradunt, cecidiſſe mox Achillis.

Quòd ſi hæc ars uera eſſet, proſectò facile eſſet ex maximorum quorumquè numerorum characteribus, nobis nomina eſſingere, atque ita de hoſtibus & quibuſcunquè aliis, reportare triumphum.

ALEATORIAE artis uaticinia, quam uana ſint, & temeraria, haud minus compertum eſſe exiſtimo. Quid enim calculi, Teſſeræ, Tricoli, Senionis, Monarchi &c. temerarius & fortuitus iactus, diuinationis habere poteſt? aut quo pacto res, quæ nobis à natura imminet, ut morbi ualerudo &c. aut quæ à uoluntate impendent, ut uiolenta mors, principum gratia &c. cum fortuna & caſu, quæ neque uoluntati hominum deſeruiunt, neque naturæ colligantur, conuenient? Neque uerò crediderim Attalum Aſiaticum regem, Auguſtum & Tyberium Imperatores, aleatoriæ huic ariolatrici, quæ proſectò illis non poterat ſuperſtitioſiſſima non uideri, nauaſſe operam, aut eam ſcriptis libris coluiſſe; ſed illam alteram, qua fortunæ per ſerios ludos, pecuniæ cõmittuntur, quæ tamen non modò Chriſtianorum principum, ſed omnium penè gentium legibus, quòd eſſet Reip. pernicioſa, interdicta fuit & infamis habita. Vnde Cabilon Lacedæmonius, iungendæ ſocietatis cauſa Corinthum legatus miſſus, cum duces ac ſeniores Corinthiorum inueniſſet alea ludentes, inſecto negotio rediit, dicens, Nolle ſe Spartanorum gloriam, hac infamia maculare, ut dicerentur, cum aleatoribus ſocietatem contraxiſſe: tantoque probro apud maximos quoſque habita eſt, ut Regi Demetrio in lenitatis opprobrium, taxilli aurei à Parthorum Rege miſſi ſint. Illud uerò, aleatoriæ arti totam futurorum diuinationem uidetur præripere, quòd in eam quoque rectè ac dextrè iaciendam, ſit quædam ars, unde rerum, quæ futuræ eſſent prædictiones, arte ac uoluntate noſtra poſſent acquiri.

Augurium deinde, cum Chryſippus, Diogenes, Antipater, Panetius, Carneades, apud Ciceronem, & inſuper ipſe Cicero, & poſt eum Iosephus, & Philo Iudæus, immo uerò Philoſophi uniuersi uno Platone excepto & uanum oſtenderint, & tot maledictis inceſſerint, opus non fuiſſet Chriſtiano Theologo, argumentis conuellerent, niſi

G iij ſuſcepti

De ſorte
Pythagorica.

De Aleatorica.

In Augurium.

Ioan. In-
dag. &c.Ioan. Taiſ-
ner.

ſuſcepti inſtituti ratio; omnium iſtarum artium uanitatē poſtulare oſtendi, ut uni prophetiæ, quæ diuinitus contingit, noſtrorum myſteriorum prædictiones, referantur acceptæ.

Ergo duplicem (ne cum his omnibus uniuerſam aruſpicinam damnare uideamur) augurandi ſcientiam peritiores ſtatuunt, phyſicam unam, quæ ad artes illas, quibus prædicendi poteſtatem naturæ ipſius obſeruatio induliſit, nauticam dico, agriculturam, &c. quaſi portio reducitur: alteram, quæ ad artiſcioſum genus diuinandi, pertinet, quæ ni mirum, ab hominibus inuenta & excogitata, rebus futuris, non naturalibus, ſed uoluntariis, denunciandis inferuit. Illam tantum abeſt ut damnemus, ut potius eandem, ſi ſine ſuperſtitione acquiri queat, ad uitæ humanæ commoditates ingentes, ſpectare credamus: de ea enim Ariſtotel. qui omnibus uanis ariolatricibus artibus fuit ſemper inſeſtus, non uno loco ſermonem facit. Approbant & eandem multis ex Ennio aliisque antiquioribus productis exemplis Cicero lib. i. de diuinat, et Theophrastus lib. de ſignis. Hæc ex multis animantibus, tum terreſtribus tum aquaticis, potiſſimè uerò ex auibus, aut tempeſtates futuras, aut pluuias, aut contra ſerenitatem & maris tranquillitatem ex aëris circumfuſi permutationibus, quibus huiusmodi animantes afficiuntur, certiſſimè denuntiat: Vnde Virgilius,

*Cum medio celeres reuolant ex æquore mergi,
Clamoremque ferunt ad litora, cumque marina
In ſiccò ludunt fulicæ, notasque paludes
Deſerit, atque altam ſupra uolat ardea nubem, &c.
et alius apud Ciceronem.
Cana fulix itidem fugiens è gurgite Ponti,
Nuntiat horribiles clamans inſtare procellas.*

Secundam hanc, non modò theologia, uerùm uniuerſa ſincerè philoſophandi ratio, perpetuò inſanam, deliram, ac uanam exiſtimauit. Quod quàm merito factum fuerit, iam eſt oſtendendum. Igitur quanta fuerit, in auguratrice diſciplina inconstantia, quanque uariè ea diuerſæ gentes ſuperſtitione deceptæ, uſæ fuerint, his uerbis Cicero lib. 2. de diuinatione Q. Fabio recenſet, Externa, inquit auguria, quæ ſunt, non tam artiſcioſa, omnibus ferè auibus utuntur, nos admodum paucis, alia illis ſiniſtra, alia noſtris. Solebat ex me Deiotarus percontari, noſtri augurij diſciplinam, ego ex illo ſui. Dij immortales quantum differebat, ut quædam eſſent etiam contraria, atque ille iis ſemper utebatur, nos niſi dum à populo auſpicia accepta habemus, quàm multum iis utimur. Hactenus Cicero. Et poſtea, Quæ autem eſt inter augures conueniens, & coniuncta conſtantia? ad noſtri augurij conſuetudinem dixit Ennius,

Cum tonuit læuum bene tempeſtate ſerena.

At Homericus Ajax, apud Achillem, quærens de ferocitate Troianorum, neſcio quid hoc modo nuntiat.

Proſpera Iupiter his dextris fulgoribus edit.

Ita nobis ſiniſtra uidentur, Graiis & Barbaris dextra meliora, quanquam haud ignoro, quæ bona ſint, ſiniſtra nos dicere, etiam ſi dextra ſint. Sed certè noſtri ſiniſtrum no minauerunt, externique dextrum, quia plerunque melius id uidebatur. hæc quanta diſſenſio eſt? Quid, quod aliis auibus utuntur, aliis ſignis, aliter obſeruant, aliter reſpondent, non neceſſe eſt fateri, partim horum errore ſuſceptum eſſe, partim ſuperſtitione multa fallendo? hæc tamen Cicero. Non igitur una eademque fuerunt eius artis principia, ſed pro prouinciarum, regionum uarietate, diuerſa: quæ inconstantia eam uoluntariam, neque cum natura cohærentem apertiffimè prodit: natura enim apud omnes eſt eadem. Et alioqui, ut ſapienter idem Cicero inquit, quæ eſt natura quæ uolucres huc & illuc uagantes efficiat ut ſignificent aliquid, & tum uentent agere, tum iubeant cantu & uolatu? Cur autem aliis à dextra, aliis à leua datum eſt auibus, ut tantum auſpicium facerent? hæc tamen Cicero. Eſt igitur res uoluntaria aruſpicium, ac perindè nullius diuinationis, rerum futurarum capax, & merito gentium ſuperſtitioſarum inuentum. Quo modo autem, ait idem Cicero, aut quando, aut à quibus inuenta dicemus? Hetrufci tamen habent exaratum puerum, auctorem diſciplinæ ſuæ, nos quem? Accium ne Nanium? At aliquot annis antiquior Romulus & Remus, ambo augures ut accepimus, an

Piſidarum

Piſidarum aut Cilicum, Phrygum uel iſta inuenta dicemus? Placet igitur humanitatis expertes habere diuinitatis auctores? Hæc ille. Quod uerò inquit Hetrufcos puerum exaratum auctorem aruſpiciæ habuiſſe, de Tage loquitur, quem in agro Tarquinienſi aratro erutum, eam artem Hetrufcos docuiſſe memorant. Verùm præſtat ſuperſtitioſas Stoicorum philoſophorum ratiunculas in medium adducere, ex his enim quàm ſolido, fundamento, niterentur auſpicia, compendioſius uidebitur. Principiò illa maiorū, conſtitutione tuentur, quòd Romulus ſcilicet & Remus Romanæ ciuitatis auctores, aruſpices fuerint, cui ita Cicero reſpondet, Credo, inquit, Romulum, qui Urbem auſpicato condidit, habuiſſe opinionem, eſſe in prouidendis rebus augurandi ſcientiam, errabat enim multis in rebus antiquitas, quam uel uſu iam, uel doctrina, uel uetuftate immutatam uidemus. Retinetur autem ad opinionem uulgi & ad magnas utilitates Reip. mos, religio, diſciplina, ius augurum, collegij auctoritas. Quæ ſecunda ratio à Cicerone allata, adeo mihi probatur, ut neque à Romulo neque ab aliis quibuſque gentibus, quæ augurio celebres in hiſtoriis feruntur, tanta ignorantia & ſtupiditate laboratum crediderim, ut ſibi perſuaderent, motionibus aut garribus auium, quicquam diuinationis ineſſe, ſed ſolum illa ac ſimilia uaticinandi genera, ciuiliſ prudentiæ ratione, & ad religionis & obedientiæ, quæ ab ea deſcendit, conciliandam obſeruantiam, & inueniſſe & obſeruafſe. Deſtituebantur propheticò uaticinio, quòd ueræ religionis non eſſent participes. neceſſe igitur legumlatoribus erat, ut ſententiam de numinis prouidentia, à qua una religio, & à religione uera magiſtratus obedientia deſcendit, in Repub. conſeruari, auguriorum ſuperſtitionem in ciuitates inducere. Atque eadem prorsus ratione uel Plato in Phædro, uel Xenophon in Cyri pædia, ille dum augurandi ſcientiam ueram ſcientiam & reipublica bene conſtituta uſurpandam eſſe docet, hic dum Cambyſem inducit Cyro filio ad Aſtyagem auum proficiſcenti, ne aliquid ſine augurio faciat præcipiente, de augurio loqui mihi uidentur: non quidem quòd homines alioqui ſapientes, aliquid huius generis inſaniis deferendum putarent, ſed quòd, cum uterque humanam rationem uiuendi & reipublicæ agendæ formam, in qua ad homines in officio continendos ſuperſtitione aut religione opus eſt, illis locis conſcriberent, ea non ſint uifa repudianda, quæ iam apud ipſum uulguſ auctoritatè obtinuerant. Atque ita illa altera Stoicorū ratio, quòd omnes penè gentes uerentur auſpiciis, facilè diluitur. quanquam Cicero aliam rationem huius publici conſenſus eſſe uelit. At omnes reges, populi, nationes, inquit, utuntur auſpiciis. quaſi uerò quicquam ſic tam ualde, quàm nihil ſapere, uulgare, aut quaſi tibi ipſi in iudicando placeat multitudo. Quoruſquique eſt, qui uoluptatem neget eſſe bonum, plerique etiam ſummum bonum dicunt. num igitur eorum frequentia de ſententia deterrentur, aut num plerisque in rebus, ſequitur eorum auctoritatem multitudo? Quid mirum igitur, ſi in omnibus auſpiciis, & omni diuinatione, imbecilli animi ſuperſtitioſa iſta concipiant? hæc tamen Cicero. Ineptiſſima deinde erat illa eorundem Stoicorum ratio, quòd Deus id poſſet efficere, quam nõ minus faceret quàm doctè ita Cicero eludit, Nihil eſt inquit, quod Deus efficere non poſſit. Utinam ſapientes Stoicos effecifſet, nec omnia ſuperſtitioſa ſollicitudine & miſeria crederentur. Tandem exemplis & experimentis tum à Romana repub. tum à gentiū aliarum hiſtoria petitis, Stoicorum ſchola, aruſpicia confirmat. Quibus, non aliud reſpondere oportet, quàm quod Aſtrologis, qui etiam exempla proferrebant, reſpondimus: nunquam uanis ac ſuperſtitioſis artibus, exempla deſſe. Ea denique, quæ ab eiſdem exempla proferuntur, mira eloquentia & eruditione Cicero eodem libro conuincit. Fuerunt etiam multa eorum, diabolicæ perſtigie, quo hominibus etiam ſapientiffimis ſuperſtitio & falſorum deorum cultus, induceretur, ut quod de rege Deiotaro, & de ipſomet Cicerone reſertur, quorum prior, cum domum ad quietendum ſibi paratam, quòd ſuper eiſdem teſto aquila conſpecta eſſet, ingredi renuiſſet; ſequenti nocte domus corruerit, alter uerò Caieta, cum ferrum quoddam horologiij à coruo excuti conſpexiſſet, protinusque coruus ad ipſum aduolans, morſu tenaci, eius togam apprehendiſſet, adeo ut non niſi à ſeruis occiſus, eandem deſeruerit, paulò poſt uitæ conceſſerit. hæc inquam, non tam caſu, quam diabolica uerſutia, quo homo alioqui parum credulus & ſuperſtitioſus, ſuperſtitionem ſibi induceret, accidiſſe credendū eſt. Sunt & multa ſimilia apud Valerium & Ciceronem exempla. Verùm de aruſpicina iam fatiſ. Somniſpiciam,

In ſomniſpiciis, Epicurus, Metrodorus Chius, Xenophanes Colophonius, & apud Romanos M. T. Cicero, uniuersam de medio ſuſtulerunt, quòd nimirum ridiculum putarent, rerum externarum ſimulacra, quæ per ſenſus temere interdum concepta, temere quoque in ſomniis animum ipſum pulſant, aliquid diuinitatis habere. Contra, Orpheus, Socrates, Pythagoras, Plato, Chryſippus, Porphyrius, Platonici, & Stoici, multum eis tribuerunt; quanquam magno ſententiarum diſcrimine, Stoici enim, cum uniuersa ſomnia aliquid portendere putarent, Academici, ea tantum, quæ à quodam animi & corporis præparatione prouenirent, à tenui nimirum cœna, à purgato cerebro, à certo ciborum deſectu, diuina putabant. Vnde Socrates eos, qui frugali uictu ac potu, ſomno ſefe tradidiſſent, uifa tranquilla atque ueracia cernere docebat: contra uberiorem paſtum, animam ita opprimere, ut influxus superiores non ſentiat. Nos, neque cum prioribus illis uniuersam ſomniſpiciam abrogamus, neque cum his, omnia ſomnia ſtatui-
 mus, ſed eam triplicem, pro triplici ſomniorum origine, eſſe credimus. Eſt enim ſomniſpiciam, quæ in diuinorum ſomniorum, ideſt eorum, quæ diuinitus inſunduntur, interpretatione uertatur, quæ non eſt aliud quam pars prophetiæ. nam per ſomnia cum uiris ſanctis, Deum nonnunquam congregari, ſcriptura docet. Per ſomnium, ait Iob, in uifione nocturna, quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures uirorum, & erudiens eos, inſtruit diſciplina. Et in Hieremia. Qui habet ſomnium, narret ſomniũ; qui habet ſermonem loquatur ſermonem meum. Vereq; Daniel ac Nabuchdonofor, ſomnia, quæ rerum futurarũ eſſent præſagia, ſomniaſſe dicuntur. Inter que Euangelicæ ſælicitatis partes cõputatur, à Ioele, quòd ſenes, ſomnia ſint ſomnia-
 turi, & iuuenes uifiones uifuri. Et demum ne uniuersa quæ tum ueteris, tum noui teſta-
 menti hitoriis continentur, exempla huc proferamus, Ioseph, ſacratiffimæ Virg. ſponſus, in ſomniis admonetur, ut puerum & matrem eius Herodis crudelitati, fugiens in Aegyptum, præripiat: in qua ſomniſpiciæ parte, & Ioseph in Aegypto, & Danielẽ in Ba-
 bylonia floruiſſe legimus, non quòd eam humano ſtudio, ut quidam delirant acquiſiſ-
 ſent, ſed quòd eam cum cateris prophetiæ partibus diuinitus accepiffent. De eadẽq; Philo Iudæus, librum condidit, licet quædam (ut moris habet,) ex Platonica philo-
 ſophia confundat, de eaq; Hermes Trimegiſtus, Deum probis & piis hominibus inquit, Nocte per ſomnium congregari. Auerroes etiam ab intelligentiã ſeparata, prouenire ſomnia, quaſi prophetiæ partem credit: quod ſomno Pharaonis de quo Ioseph inter-
 rogauit comprobatur. Apud Iamblichum etiam Orpheus, de eadem, ſomnij nimirum, ſpecie, loquens, mitti, ait, à diis ſomnia pro eorum arbitrio: quando & quomodo uolunt, ad futura portendenda. Neque uerò (quamuis hoc tamen frequentius acciderit) tantummodo iuſtis ac ſanctis hominibus, hoc genus ſomnia inſundi credendum, ſed etiam iniuſtis ac peccatoribus, immo uerò & idololatriſ, quod præter Pharaonis & Nabuchdonoforis hitorias, gentium quoque, quæ multa, non modo Quintus Fabius apud Cicer. lib. 1. de Diuinat. ſed alij complures coaceruant, monumenta teſtantur. Nam ut omittamus multa ſomnia, quæ quòd nullam diuinitatis excellentiam oſtendat, eidem diuinitati nuncupare non cogimur; ſcimus Aſtyagem Medorum regem, ſomnio uidiſſe urinam filiæ ſuæ totam Aſyam inundare, & ex genitalibus eiufdem, uitem naſci, quæ ramis patulis diſfuſa, eandem Aſyam obumbraret: quæ omnia, Cyri potentiſſimi principis fuiſſe præſagia, res ipſa monſtrauit. Cyri autem genituram, & delectationem prorsus diuinam fuiſſe, ſcriptura teſtatur, Qui dico, ait Dominus, Cyro, paſtor meus es, & omnem uoluntatem meam implebis. Et alibi. Hæc dicit Dominus, Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, ſubiiciam ante faciem eius gentes, & dorſa regum uertam &c. Atque hanc ſomniſpiciæ rationem Ariſtoteles omnino ſubſtulit, quòd omnino ſibi præter rationem uideretur, non optimis & prudentiſſimis quibuſque, ſed cuius populari diuinitus hæc ſomnia indulgeri. Eſt & alia ſomniſpiciæ ſpecies, quæ à natura deriuatur, quam poſt Democritũ, Ariſtotelem, lib. uno, & poſt Ariſtotelem, Themiffium, ac Syneſium platonicum, ſingulis libris coluiſſe uidemus. quanquam Syneſius, ad Platoniam diſciplinam cuius erat ſtudioſus, magis declinauerit. Quarundam, inquit Ariſtoteles, actionum, phantaſmata eſſe principia, non eſt abſque ratione: ut enim, qui quidpiam facturi ſunt, aut etiam qui faciunt uel qui iam fecerunt, iis per ſomnia reſtam ad rem ipſam tendentia occurrunt, cauſa tamen quoniam à diurnis in-
 choationibus,

choationibus, motus præparatus eſt, ſic contra neceſſarium eſt, eos, qui in ſomno ſunt motus, eſſe ſape diurnarum operationum principia: quòd præparata ſit item in nocturnis phantaſmatibus, eorum intelligentia, & ita ſomniorum quædam ſigna & cauſas eſſe contingit. Plurima autem ſymptomatibus aſſimulantur, maximè autem omnia, quæ excedunt, & quorum non eſt in nobis principium, ut quæ de nauali bello & de iis, quæ procul à nobis diſtant, ſunt. De iis eo modo ſe habere uerifiſſime eſt, ut cum memoranti de aliquo forte fortuna id accidat. Quid enim prohibet ne & ita in ſomniis accidat? immo longè magis in ſomniis. Quemadmodum igitur, huius memoria non eſt neque ſignum, neque cauſa quòd illud eueniat, ſic neque euentus uidenti inſomnium, ſed ita accidit. Hinc eſt quòd multa inſomnia non eueniunt, quæ enim accidunt, neque ſemper, neque frequenter eueniunt. Hæc Ariſtoteles. Quo loco, apertè uidet ſomnia eſſe quædam Ariſtotele, quæ rerum futurarum ſint ſigna, rerum inquam futurarum, non alienarum ſed propriarum, quæ, nimirum ad ipſummet ſomniantis corporis, aut animi, qui corporeis etiam affectibus quatitur, diſpoſitionem pertineant. Immo uerò neque iſta ulla neceſſitate, ſed temere etiam & contingenter euenire docet. Vnde protinus adiungit, Ij, quorum natura quaſi garrula eſt & melancholica, uarias ſanè cernunt uifiones. cum autem multiplicibus uariisq; moueantur motionibus, plerunque aſſequuntur, ut nonnulli contendentes rapiunt. Quemadmodum enim uulgo dicitur, ſi multa iacias aliàs aliud iacias, ita in iis iſtud accidit. Hactenus Ariſt. Eſt autem ſecunda hæc ſomniſpiciæ ratio, non cuiusque partis philoſophiæ, ſed medicinæ portio. ex ea enim plerũque prudentis medici officio, & temperamenti ratio, & humorum incurſiones depræhéduntur, quod Ariſtoteles apertè docet, dum inquit ſomniorum quædam ſymptomatibus aſſimilari, nihil enim frequentius quam ſanguinem læta, melancholiam contra triſtia, bilem pugnans, phlegma aquas & flumina, in ſomniis obſistere. Tertia tandem ſomniſpiciæ ſpecies eſt, quæ neque Deum, neque naturam, ſed ſolam phantaſiæ temeritatem principium habet, quæ ſcilicet non ſomniis, quæ diuinitus donantur, neque iis, quæ à corporis temperamento oriuntur, ſed quibuſque, abſque ullo diſcrimine, rationem uaticinij tribuit, quod genus Arthemidorum Ephēſium, & Abrahamũ quendam coluiſſe docuimus; quãquam ante hos, Chryſippus, Antipater, Dionyſius Hezacleotes, & Stoicorum plerique de ſomniis interpretandis commentarios edidiſſe referantur. Scripſit etiam de eadem re Andre. Catan. Imol. eo lib. quo de rerum mirabil. cauſis agit. Hæc prorsus cum neque Deo, neque naturæ, innitatur, non modò à Chriſtianiſ, ſed à prophana quoque ſincerioris philoſophiæ cultoribus, quaſi uana contemnitur. Nihil enim aliud, fundamentum habere uidetur quam poëtica artem, quæ informandi monſtra quæque poteſtatem habet, Vnde Virgil.

Sunt geminæ ſomni portæ, quarum altera fertur,
 Cornea, qua ueris facilis datur exitus umbris,
 Altera candenti perfectæ nitens elephantæ,
 Sed falſa ad cælum mittunt inſomnia Manes.
 & ante Virgilium Homerus,
 Sunt geminæ ſomni portæ, quarum una uocatur
 Cornea, apud Stygios pariter, ſed & altera eburna.
 Hac penetrans ſomnus, uerba imperfecta reportat,
 At quicumque uenit portæ de limine primæ
 Vera refert, dulci correptus membra ſopore.

Hoc genus ſomniorum in quinque ſpecies Platonici diſtrahunt, in oraculum ſcilicet, uifionem, ſomnium, inſomnium, & phantaſma. quanquam eam diuifionem ad diuina quoq; ſomnia Chriſtiani quidem Theologi aptauerunt, cum quibus & ſi fuerint uiri ſanctiſſimi & eruditiffimi, in hac parte tamen, conſentire non poſſumus; neque enim facile Platoniorum placita & inanes obſeruationum, cum Chriſtiana philoſophia conueniunt; præter hoc quòd ea ſomniorum uarietas, nimirum, quòd non à natura, aut temeraria phantaſmatum iactatione, ſed à diuina uoluntate, quæ regulas aut limites agendi non ſeruat, in ſomniis diuinis, quæ Chriſtiana theologia ueneratur, conſeruari non poſſit. Sed ad rem. Oraculum appellauerunt Platonici, cum in ſomniis parens uel aliqua ſancta grauiſque perſona, ſeu ſacerdos, uel etiam Deus rem aliquam uenturam, aut non

Lib. 6.
 Aenid.
 Odyſſ. 19.
 Rapha. V-
 later. li. 30
 Macrob. in
 ſomn. Scipi.
 Et Niceph.
 Greg. in ex-
 poſi. lib. 59.
 ne. de ſomn.
 Auguſt. aut
 ut putat E-
 raſmus, Hu-
 go de S. Vi-
 cto. libr. de
 Spi & ani.
 cap. 25.

aut non euenturam, faciendam aut euitandam in somniis denuntiat. Visio, cum id quod uidet quis, eo modo, quo apparuerit, re ipsa euenit. Somnium, est quod figuris tectum, sine interpretatione non potest intelligi. Insomnium, quando id, quod fatigauerat uigilantē, sese dormienti quoque; ingesserit, sicut sunt cibi cura uel potus, uel aliqua studia, uel artes uel infirmitates. Phantasma est quando qui uix dormire cepit, & adhuc se uigilare existimat, aspiciere uideretur irruentes in se, uel passim uagantes formas discrepantes, quarum quaedam lætæ, quaedam uerò tristes existant.

Hanc fabulosam somnispiciæ partem, fabulosioribus rationibus, & quæ planè apud rectè philosophantes totam causam prodāt persuadere conantur. Primò quidem quòd animus ex sese rerum futurarum noticiam habeat, ea tamen diurnarum motionum perturbetur occurribus: & quòd mole corporis aggrauatus, ab eadem impediatur. deinde quòd circumstantes aër plenus sit immortalium animorum, quos dæmones uocant, ad quos in somniis tanquam ad sui generis similes, animus egrediatur. Immo quòd dii ipsi cum dormientibus congregiantur, quod etiam iis, qui extrema patiuntur, anima iam penè à corpore soluta, contingere aiunt. Addit & Synesius etiam ex Platonica sententia quòd uniuersarum rerum idola in phantastico spiritu quasi in speculo luceant. Arbitratur enim Platonici, à rebus uniuersis siue præsentibus, siue præteritis, siue futuris, phantasmata ac idola quaedam iugiter emanare, quæ omnia phantasticus spiritus, qui sit animæ uehiculum, in sese comprehendat. Verum harum rationum si fundamenta inquiras, id est, quo pacto animus, ex sese, cum sit creatura & suo pte genio scientias & noticias, sensuum ministerio acquirat, esse possit omnium rerum noticia plenus, aut quo pacto aër circumstantes, sit plenus dæmonibus, aut quo pacto dæmones nobiscum, aut nos cum dæmonibus in totius animi sopore, ac omnium potentiarum profundissima ligatione congregari possimus, aut quo pacto anima plus possit somno sepulta, quam uigilans, aut quo pacto à rerum futurarum, & quæ neque in se neque in causis necessariis existunt, phantasmata, in spiritum phantasticum deriuentur: aut quo tandem pacto spiritus phantasticus cum nulla earum rerum sensatio præcesserit, ea phantasmata apprehendat, nihil aliud quam meras Stoicorum, Academicorum, & Platoniorum, uoluntates, id est, nugas superstitiosas, inuenies. Vniuersa enim, quæ in ea principia, horum philosophorum greges, sunt commenti, à ueris & sinceris philosophis, fabulosa putantur. Verum de somnispicio eiusque potestate, quòd eiusdem insania sit aperta, iam satis: præsertim cum Lactantius Firmianus aliiq; docti uiri, de multiplici somniorum specie, & quatenus somnispiciæ sit fides adhibenda, doctè, Christianè & eleganter, multa tradiderint.

EXTISPICIA cum reliquæ superstitiosæ artes, secundum aliquam sui partem cum natura cohæreant, nihil habet cum eadem, uel cum humano ratiocinio commune. Vnde præterquam ab Stoicorum schola, cui quæcunque semper arriserunt superstitionum portenta, nunquam habuit à philosophia suffragium: nisi quòd Democritum solitum dicere ferunt, in animalium intestinis & extis, deos uoluntates suas & imperia describere, docetque Hippocrates Cous, eius artis studiosum fuisse, quamquam id, non tam ad uaticinatoriam intestinorum & uiscerum scrutationem, quam ad Anatomien, cuius homo Physicus erat studiosissimus, referendum existimo. Quæ ratio ut ea ociosorum homunculorum inuentum, non item ars ulla diuinitatis potentia prædita putaretur, abundè esset, nisi fabulosus quoque inuentor, & institutor fabulosam conuinceret. Ferunt enim Tagem quendam puerum, in agro Tarquinienfi, aratro erutum, eam artem Hætrusco populos docuisse, qui eam Romanis, ut antea dicebamus, cum aliis superstitionibus tradiderint, de quo sic aduersus Stoicos agens Cicero querit, Aut Tages ille, Deus quispiam erat, uel homo; si Deus, cur se contra naturam in terram abdidit, ut bubulci patefactus aratro, è terra prodierit? Nonne ex superiori loco disciplinam hominibus tradere potuit? Si homo, quoniam modo oppressus uiuere potuit? uel unde potuit illa, quæ alios docebat, didicisse? Hactenus Cicero. Eodemque argumento, Lucanus eandem artem exufflat,

Et fibris sit nulla fides, sed conditor artis

Finxerit ista Tages.

Arguit falsitatis eandem artem Cicero, & alia ratione, quòd res prædictæ uaticinio non responderent, Quota enim quæque res (inquit) euenit, prædicta ab iis, aut si quispian,

pian, quod ab iis prædictum fuerat, euenit, quid afferri potest, cur non casu id euenit? Quod si huiusce artis penitus exigamus principia, apertius apparebit, quanta fuerit eorum hominum insania, qui eidem aliquid diuinitatis derulerunt. Quid enim diuerso aut monstroso uiscerum, aut intestinorum situi, qui naturam habet auctorem, cum ipso rerum contingentium, & quæ à libera uoluntate proficiscebantur, euentu? aut quam hæc habent inter se sympathiam, aut consensionem? aut quamnam ui ad immolantis fortunam exta sese accommodant; ut in alium habitum se, colorem aut situm conuertant, & pecudis iecur nitidum ac plenum, horridum mox, marcidum & exile fiat? Præterea quæ fieri potest, ut occisarum animantium exta, infausta aut læta pronuntiant, cum eodem sacrificio, ut apud Valerium & Plutarchum factum fuisse constat, quaedam hostiæ feliciter, quaedam litatæ fuerint infauste? Nam si mala per infaustam litationem portendebantur, ergo & bona perfaustam. bona autem & mala eidem obuentura denunciari, quæ fieri potuit? Rectè itaque in huiusmodi uates, Cicero iactauit, Dum aruspicinam ueram esse uultis, totam physiologiam peruertitis. Verum de Extispiciæ aut aruspicinæ (sic enim à ueteribus etiam uocatur) sapienter Eusebius, Paphilus, pronuntiasse uideretur, nihil aliud eam esse quam seductorum atque improborum hominum imposturam, ad turpes quæstus excogitatum; quorum etiam fraudem, per diuersa tormentorum genera à nonnullis, qui eam disciplinam profitebantur, iudices quandoque extorxisse asserit, quos deinde quasi maleficos & impostores ultimo supplicio iuxta legum Romanorum rigorem, punierint. Nec tamen negauerim, multa eorum, quæ in extorum inspectione ueteres gentium historiæ accidisse commemorant, diaboli malorumque spirituum opera, ad mortalium seductionem potuisse contingere, præsertim cum illuc res deuenit, ut etiam gentes quaedam barbaræ in humanis uisceribus idolorum uoluntates & imperia, crudelissimè inquirerent. Refert enim Strabo de Lusitanis loquens, ex intestinis quoque hominum maximè captiuorum, diuinationes captari, obscurasque captiuorum dextris, diis offerri. Cuius simile & de Heluetiis populis quoque refert, Hominem, inquit, diuinatione destinatum in tergo ferientes, ex ipso impatientiæ afflictandiq; modo, uaticinium capiebant. Et subinde, alia quoque humanorum sacrificiorum genera traduntur. quosdam enim sagittis configebant, & intra sacras ædes patibulo subfigebant. Magnam etiam è fœno chorto statuat appantes, eique lignum iniectantes, pecoraque & magnas immittentes belluas, atque homines, holocaustum faciebant. His igitur Satanicus spiritus, qui fortè Tages ille erat, qui in agro Tarquinienfi fuit olim exaratus, cum tam prosperè hanc hominum insaniam sibi cedere uideret, nonnunquam in uisceribus animantium & intestinis, ostenta, quæ malorum aut bonorum essent præfagia, apparere faciebat. Quod genus sunt plura, quæ Quintus pro Stoicis apud Ciceronem scribit. Quale & illud quod Iulio Cæsari accidisse, eo die quo à coniuratis interfectus est, memoratur, quòd scilicet cor, bis, in opimis bobus defecerit. Aut quod de Sergio Galba Imperatore Romano etiam fertur, quòd priusquam ab inimico occideretur, in Palatio, manè inter sacrificandum, eundem Umbricius aruspex hortatus fuerit, ut caueret periculum, non longè enim percussores abesse: cuius caput cum ille Umbricio non gessisset morem, eodem die per quendam gregarium militem inserto per os pollice Othoni inimico delatum est. Qualia etiam alia complura, quæ diuersarum gentium & nationum historiæ memoriæ prodiderunt. Neque hæc sententia Ethnicorum Theologorum aduersatur iudicio, unde Iamblichus, esse, inquit, hoc uel illo modo exta composita, opus est dæmonis: neque unius, sed plurium, pro ratione diuersitatis animalis oblatis: singulis nanque speciebus animalium sunt dæmones distributi, proximam curam animalium præfecturamque fortiti. Docetque deinde hanc artificiosam præfagij machinam, neque legitimi uaticinij nomine dignam esse, neque ferio pertractandam: neque utenti, quasi sit ueridicus, esse credendum. Sed de Extispicij uanitate hæcenus.

GEOMANTIAM, Hydromantiam, Aëromantiam, Pyromantiam, id est eas disciplinas quæ ex terra, aqua, aëre, & igne, rerum futurarum uaticinia eliciunt, duplices considerare, ac constituere, & ipsa naturæ ratio, & hominum inuentio ac superstitio compellit. Est una harum disciplinarum portio, quæ in præternaturalibus & raro contingentibus, horum quatuor elementorum scrutandis accidentibus occupatur. quæ, inquam, ter-

H ij ramotus,

Posidon.
& Cratyl.
apud Cic.
Porphy.

Lib. de opi-
ficio Dei.

In Extispici-
ciam.

Hippocr. in
epist. quad.
ad Abderi-
um.

Lib. 4. de
Euangelica
preparatio-
ne.

Geograph.
lib. 3.

Li. de myst.
Aegyptiorum
ca. 31.

In Geoman-
hydroman-
Aeroman-
et Pyroman.

ramotus, tempeſtates, uentorum procellas, cometarum elementariorum ſiderū oſtenta, ſagaci naturæ obſervatione rimatur. Quam, ne dum, non damnamus, uerū etiam potiſſimam ac difficillimam Phyſicæ diſciplinæ partem eſſe credimus, quam tum alibi, tum quatuor libris *πρὸ τῶν μετεωρῶν* Ariſtoteles pertractauit. Ea ſcientia iuxta uaria elementorum prodigioſaque accidentia, non nunquam peſtilentias horribiles, nonnunquam imbrium defectus & ſterilitates, non nunquam pluuiarum inundationes atque diluuiā, non nūquam humanorum aut brutorum corporum ægri tudines, immo uerò & plerunque animorum odia, rixas, diſſenſiones, bella, reliquaque, quæ his ac ſimilibus annexa ſunt, non temere præſagit. Qui enim terræmotu, urbes concuti uiderit, augurari poterit, halitum illum aliqua irrupturum, qui cum ſit terreſtris, & intra terræ uiſcera corruptus, peſtem tabemque aëri inducet, qui etiam horridum ac ingentem cometam, multis diebus in ſuperna aëris parte, quæ ignis ab Ariſtotele uocatur, eſſulgere uiderit, cum conſtet cometarum materiam peſtilentem fore, & ſiccæ ac ſulfuræ eſſe naturæ, cœli ſterilitatem, humanorūq; animorum per bilioſos humores, quibus ex circumfuſo aëre, ſunt afficiendi, diſcordias, nō temere uaticinari poterit. Idemq; de reliquis duobus elementis eſto iudicium. Immo uerò, ſi rectè res expendatur, Geomantia, Hydromantia, Aeromantia, & Pyromantia, hoc pacto acceptæ; aut non ſunt aliud quam medicina, nautica, & agricultura, aut ſunt partes earundem diſciplinarum. Ex eis enim medicus, nauta, & agricola, iuxta uarias obſervationes, in ſuas artes, ſalubria & utilia præcepta, condiderunt: ſuntq; de eo uaticinij genere, tum à Phyſicis, tum à medicis & nautis, multi libri conſcripti, quibus ex uario elementorum habitu, uarias res naturales futuras præcognoscendi, præcepta condidere. Atque de hoc genere Geomantiæ, Hydromantiæ, Aeromantiæ, & Pyromantiæ, ſiue Auguſtinum, ſiue quòd potius puto Iſidorum apud Gratianum loquutum eſſe crediderim; cum inquit Varronem diuinationem in quatuor genera, terram, aquam, aërem, ignem, unde Geomantia, Hydromantia, Aeromantia & Pyromantia deriuentur, diſtraxiſſe. Loquitur enim Varro de eo prædicendi genere, quod non hominum uanitate, ſed natura conſtat. Eſt & aliud genus harum diſciplinarum, quod non natura ipſa, aut rerum naturalium *συμβαλία*, ſed hominum arbitrium ac uoluntas conſtituit, hominum inquam non quorumuis, ſed astrologorum; dum quaſdam ſibi figuras in terra, in cineribus, aquis, &c. certa que delineamenta proſiderum diſpoſitione, quibus eas lineas & figuras reſpondere dicunt, conſingunt. Cuius artis ſtoliditas tanta eſt, ut cum reliquæ uaticinatoriæ ſuperſtitiones, uel Stoicis Philoſophis approbatoribus, in gentium philoſophia non careant, hæc ſola nec Stoicos quidem, nec in tanto infantium numero, patronum aut cultorem habuerit, præter unum Albertum, qui nihil horum (neſcio tamen qua ratione, cum eſſet Chriſtianus ac theologus,) non coluit. Meritò igitur uiri quidam doctiſſimi, eam infantiam Aegyptiorum ſacerdotum, qui in otio ex publico uiſitabant, inuentum exiſtimant: quam tamen nec illi (non enim tam uecordes erant) quaſi rem ſeriam ſed in iocos coluerint. quamq; poſtea perſiti homines ad deceptionem & quaſtum malicioſè detorſerint. Eius autem artis, quemadmodum & in reliquis ſuperſtitionibus conſutandis fecimus, ſuperſtitio & uanitas, non aliunde melius quam ex eiſdem præceptis depræhendetur. Docent Geomantæ, Hydromantæ &c. non quibusuis, ſed certis temporibus ad huius generis uaticinia accedendum, quam primū nimirum adeundi cogitatio animum ſubierit, quòd credant, tunc animum conſulentiſ cœleſti quadam uirtute, ad præcognitionem inſtigari: & eadem digitos Geomantis, ad ſœliciter punctis aut lineis, terram, aquā, &c. feriendam dirigi. Docent deinde, in ſigendis punctis, nullam Geomantis præ meditationem futuram, ſed cæco caſu temereque iactandos. Ex quibus principiis ac proloquiis, quid quaſo aliud quam eius artis temeritas colligi poteſt? Nam ſi nulla præmeditatione ad uatem eſt accedendum, temeraria igitur rei futuræ inſiſtitio, cum temerè inquirendi animū cogitatio inuaſerit. Deinde ſi uates temerè terrā, aërem, aquam &c. in figuras, ſimiles cœleſtibus imaginibus percutit, temeraria igitur percuffio: ac ulterius, temerariæ igitur figuræ, quæ ex punſtionibus aut iactationibus temerariis oriuntur, temerè igitur rei euentū demonſtrant, & Geomantes temerè & fortuitò diuināt. Et tādē, tota igitur ars temeraria. Verū in ea arte, quæ non modò principia & proloquia, ſed conſuſiones quoque temerarias habet, forſan ſi plura uerba prodigamus, temerarij uidebimur.

Ad has

Ad has quoq; artes ea uaticinatoriæ ſuperſtitionis pars quoque ſpectare uidetur, quam in portentis & monſtris, interpretandis ueteres collocauerunt. Sunt autem portenta aut oſtenta, ea quæ præter ſolitam & communem naturæ curſum, cum hominum horrore ac formidine ſolent accidere. Horum quædam pars, monſtra uocantur, quæ in rebus quæ generantur potiſſimè accidunt, dum uel naturalibus conditionibus deſtituuntur, uel debita quantitate, propter defectum uel exceſſum, proportionem non ſeruant: quæ etiam tum naturæ peccata, tum errores, appellare ſolemus, quòd in eorum generatione natura peccare, & à priſtina illa & ſibi familiari agendi ratione, uideatur diſcedere. Oſtentorum uerò, portentorum, & monſtrorum exempla, multa Val. Max. multa Iul. obſequi uſque ad ſuam memoriam collegerunt, ſed multo plura maioriq; diligentia, Conrad. Lycosthen. prægrandi uolumine ex uariis Orbis hitoriis, noſtra memoria complexus eſt. Hæc igitur ac ſimilia rerum naturalium prodigia, adeo perſuaſum ueteres habuerunt, eſſe rerum aliquarum futurarum uaticinia, ut non alia ratione monſtra, portenta, aut oſtenta, appellata fuiſſe crediderint, quam quòd aliquid portenderent, monſtrarent, aut oſtenderent. Horum exemplum eſto, quòd de Tyberio Graccho pro Stoicis diſputans, Quintus Fab. Ciceronis frater in eiſdem Ciceronis lib. priori de Diuinatione refert, Cum enim duobus anguibus domi comprehenſis aruſpices conuocasset, eiſq; reſpōdiſſent, ſi ſceminam emiſſeſſet, ſibi mortem imminere, ſi autem marem uxori breui tempore eſſe moriendum, eidemque Graccho cum conſuli & cenſori, tum uiro ſapientiſſimo & ſummo auguri, æquius uiſum fuiſſet, ſe maturam oppetere mortem, quam Publij Afri. filiam adoleſcentem, ſceminam emiſſeſſet, ipſe paucis poſt diebus mortuus fuerit, aliaque ſimilia, quæ & Cicero & alij literis prodiderunt. Eam uerò artem cum reliquis omnibus uulgaribus ac Stoicis ſperſtitionibus, Cicero alijque tum prophani, tum eccleſiaſtici uiri, multis locis ualidisque rationibus conſutauerunt, nihil præſagij in rebus, quarum ratio in ipſa materiæ diſpoſitione inueniretur, eſſe omnino contendentes. Ego uerò duplicis generis portenta in hitoriis depræhendo, atque adeo duplicem huius diſciplinæ partem, ſtatuendam exiſtimo. Sunt enim monſtra quædam aut portenta, quorum origo in ipſa natura, & cauſarum naturalium poteſtate continetur, quales ſunt prodigioſi partus, ut quod in Marcello Plutarchus refert, natum eſſe infantem, elephantis capite &c. Quales etiam ſunt diuerſæ pluuiæ quibus modò ſanguis, modò ranæ, modò piſces, modò aliarum rerum diuerſæ formæ, decidiffe leguntur. Quales ſunt demum ignium aut cometarum diuerſæ imagines, debitam tamen aut ſolitam figuram ſeruantes. Sunt & alia portenta aut monſtra, quæ non niſi diuinitus ædita, ratio ipſa & rerum humanarum ſtatus, cogitare permittit, qualia ſunt multa quæ Iſraëlitico populo, iamiam Hieroſolymitano excidio impendente accidiffe, auctores memoriæ prodiderunt, ut quod Iosephus refert, primū per annum integrum ante aduentum Veſpaſiani cometam gladij figura Hieroſolymis imminentem, cōſpectum fuiſſe: die feſto azimorum hora noctis nona, circum aram, circumque templum, tantum lumen ſubito ad dimidium horæ eſſuſſe, ut dies clarus putaretur: quòd eodem die feſto azimorum, cum bos ad hoſtiam duceretur, agnum in medio phani pepererit: quòd orientalis porta interioris templi, cum eſſet ænea, atque grauiſſima, & ſub ueſperam uix à uiginti uiris clauderetur, feris que ferro uinctis obſeraretur, peſſulosque altos haberet, in ſaxeum limen demiſſos, uno perpetuo lapide fabricatum, uifa ſit noctis hora ſexta, idq; per aliquot noctes ſpōte pateſcere. Quòd poſt dies feſtos, elapſis paucis diebus, ante ſolis occaſum uiſio apparuerit in nubibus, curruum, & armatorum exercituū quibus totius Iudææ regionis que eius urbes incurſarentur. Quod feſto die Penthecoſtes, cum noctu ſacerdotes intimum templum, more ſuo ad diuinas res celebrandas ingreſſi, primū, quidem motum, quendamque ſtrepitum ſenſerint, poſtea uerò ſubitam uocem audierint, quæ diceret, Migremus hinc & ſimilia multa, quæ ante diuina flagella, & urbium, & gentiū, propter ſua grauiſſima peccata, excidia, eueniſſe tum Græcæ, tum Latinæ antiquitatis monumenta teſtantur. Loquitur enim cum hominibus Deus, non modò humana lingua, per ſanctos prophetas, ſed plerunque, quòd à peccatis reuocentur, ipſis elementis, angelico miniſterio, in formas & imagines diuerſas, ad eorundem terrorem formatis, qualia mōſtra & oſtenta, Chriſtus totius etiam mundi euerſionem extremamque peccatorum uindictam, præſſura præmonuit. Erunt (inquit) ſigna in

In oſtentorum interpretem.

Ioseph. lib. 7. c. 44.

H iij ſole

i. lib. Me. 310.

26. q. 4. c. 1. g. i. u. r.

Lib. ii. Minera. traſt. 3. cap. 3. Iul. Sire. lib. 9. de Fa. 19. c. 38.

Luce 21. ſole, & luna, & ſtellis, & in terris preſſura gentium, præ confuſione ſonitus maris, & fluctuum, aſcendentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ ſuperuenient uniuerſo Orbi. Et alibi, Satim autem poſt tribulationem dierum illorum (loquitur autem de diebus quæ proximè iudicij diem præcedent) ſol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cœlo, & uirtutes cœlorum mouebuntur &c. In quæ uerba Greg. Quia omnia conſummanda ſunt, ante conſummationē, omnia perturbantur, & quia in cunctis deliquimus, in cunctis punimur, ut impleatur quod dictum eſt, Pugnabit pro eo orbis terrarum contra inſenſatos, omnia nanque, quæ ad uſum uitæ accepimus, ad uſum conuertimus culpæ. Et ſubinde, Notandum, ait, quod dicitur terrores de cœlo, & tempeſtates; cùm tempeſtates hyemales uenire ſoleant, cur hoc loco tempeſtates, uenire in perditionis ſigno prædicuntur, niſi quod eas tempeſtates, uenire dominus denuntiat, quæ nequaquam ordinem temporum ſeruant; quæ enim ordinatè ueniunt, ſigna non ſunt; ſed tempeſtates in ſigno ſunt, quæ ipſa quoque temporum ſtatuta confundunt. Haſtenus Grego. Iuxta uariam igitur ac diuerſam portentorum rationem & originem, uariam quoque hanc diſciplinam, quæ eorundem oſtentorum interpretationem proſtitetur, oportet quoque eſſe. Erit enim una, quæ & peccatorum in poenitentia, & oſtentorum, inſuetæ & cum natura non cohærentis formæ habita ratione, ea quæ prouidentia futura minitatur ex eiſdem portentis & oſtentis prænuntiet, quæ nedum non eſt temeraria, ſed uiris ſanctiſſimis (quod modo ex uerbis Grægorij patebat) familiaris. Vnde idem Gregorius iam ſuo ſæculo diem iudicij, ex Chriſti uerbis quæ attulimus, propinquum eſſe credebat. Nam cùm omnia perituri mundi euangelica ſigna explicafſet, proximè ſubiungit, Ex quibus proſeō omnibus, quædam iam facta cernimus, alia ex proximo uentura formidamus, nam quod terræ motus urbes innumerabiles ſubruat, ex aliis mundi partibus ſcitis; quam frequenter audiuiſimus, peſtilentiã ſine ceſſatione patimur; ſigna in ſole luna & ſtellis, adhuc apertè non uidimus, ſed quia hæc non longè ſint, ex ipſa aëris immutatione colligimus, quamuis priuſquam Italia gentili gladio feriendâ traderetur igneas in cœlo acies uidimus, ipſumque qui poſtea effuſus eſt humani generis ſanguinem corruſcantem. Haſtenus Grego. in cuius uerbis, non modò uidet oſtentorum, quæ ordinem naturæ non ſeruant, haberi rationem, ſed etiam gentium ac prouinciarum ſupplicia, quaſi quaſdam diuinas præmonitiones, eadem præcedere. Sunt etiam eadem oſtenta aliquando diuinorum beneficiorum indicia, ut quod uiri docti tradiderunt, die Chriſti natali Virginem in cœlo, Romæ apparuiſſe infantulum lactantem, quæ oſtenſa fuerit Auguſto, eo loco, qui nunc eſt Ara Cœli nominatus: & quod etiam ferunt eodem die, in quadam domo eiſdem urbis, oleum ex fonte, per diem totum manafſe &c. Eſt & altera huius diſciplinæ pars, quæ nullius alterius habita ratione, quam ipſius oſtentis, aut monſtri cuiſcunque ſine diſcrimine, etiam ſi cauſas habeat naturales, aut à caſu factū fuerit, diuinationem tribuit, ut quod de anguib; à Tyberio Graccho compræhenſis dicebamus, ut monſtrorum quorūdam editio, quæ aut in ſeminis exceſſum, aut defectum prauamque matricis diſpoſitionem potius referenda ſunt, quam in ullam diuinitatem, ut mula partu, &c. quam, præter alios philoſophos M. T. Cic. inter reliquas Stoicorum ſuperſtitiones, iis uerbis irridet, Si quidquam non fit, quod fieri non poteſt, neque ſi id factum eſt, quod fieri potuit, portentum debet uideri: tollenda ſunt igitur portenta. Quod ſi portentum putandum illud eſt quod rarò fit, ſapientem eſſe, portentum erit: quod ſapienter mula pepererit, quam ſapienter fuerit. De portentis autem & utraque huius artis parte ſic ait Auguſtinus in eorundem interpretes in uehendo, Monſtra ſanè dicta perhibent à monſtrando, quod aliquid ſignificando demonſtrent, & oſtenta ab oſtendendo, & portenta à portendendo id eſt præoſtendendo, & prodigia, quod porrò dicant, ideſt, futura predicant. ſed uiderint eorum coniectores, quomodo ex eis ſiue fallantur, ſiue inſtinctu ſpirituū, quibus cura eſt, talis pœna dignos animos hominum, noxiæ curioſitatis retibus implicari, etiam uera prædicant, ſiue multa dicendo, aliquando in aliquid ueritatis incurrant. Nobis tamen quæ uelut contra naturam fiunt, & contra naturam fieri dicuntur, quo more hominum, loquutus eſt Apoſt. dicendo, contra naturam in olea inſitum oleaſtrum, factum eſſe participem pinguedinis oleæ, & quæ monſtra, oſtenta, portenta, prodigia, nuncupantur, hoc monſtrare debent, hoc oſtendere uel præoſtendere, hoc prædicere, quod facturus

Aug. li. 21.
de ciuit. dei
ca. 8.

ſurus ſit Deus &c. Verum de portentorum inſpectrice diſciplina hæc dixiſſe ſatis.

INTER ceteras, quas uel humana dementia & ſuperſtitio, uel mali ſpiritus, artes diuinandi excogitarunt, ſortilegium quoque à ueteribus ponitur: ſortilegium uerò à ſortibus legendis, aut colligendis uocatum, ipſa ratio nominis abundè demonſtrat. Quid uerò eſſet ſortilegium, niſi prius ſortium in medium multiplicitas prodeat, depræhendi non poterit. non enim ab omnibus ſortibus legendis, cùm ſortes quædam bonæ eſſent, ſortilegium uocatur. Erant igitur tria genera ſortium, Diuinum unum, quo diuinæ uoluntatis imperium à uiris ſanctis, præuia oratione, in rebus non priuatis ſed publicis, plerunque cognoscitur, quale quod ab Apoſtolis uſurpatum ipſo prædicationis initio, Lucas narrat: cum enim quis Iudæ loco eſſet apoſtolico muneri initiandus, neſciretur, nec res illa publica, & quæ adeo totiſ eccleſiæ intererat, humano iudicio decerni poſſet, (non enim Apoſtolum eligere, manus fuit apoſtolicum) totum electionis negocium per ſortium conſultationem delegandum fuit Deo. Et ſtatuerunt, inquit, duos, Ioseph, qui uocabatur Barnabas, qui cognominatus eſt iuſtus, & Mathiam, & orantes dixerunt, **Act. 1.** tu domine, qui corda noſtri omnium, oſtende quem elegeris ex iis duobus unum, accipere locum miniſterij huius, & apoſtolatus, de quo præuaricatus eſt Iudas, ut abiret in locum ſuum. & dederunt ſortes eis, & cecidit ſors ſuper Mathiam, & numeratus eſt cum undecim Apoſtolis. Sorte etiam Zacharias apud eundem Euangeliftam exiit, ut poneret incenſum coram domino. Fuit uerò huius generis ſortis in ueteri teſtamento frequentiſſimus uſus: nam etiam arietum, qui eſſent domino offerendi, ſortitio fiebat. **Leuit. 16.** Ioseph ſortibus etiam terram promiſſionis Iſraëlitis diſtribuit. Et eiecit à facie eorum gentes, & ſorte diuiſit eis terram in funiculo diſtributionis. Et rurfus, Et dediſti eis regna, & partitus es eis ſortes. Peccata etiam quibus Achan & Ionatas in exercitum eiſdem populi iram Dei irritauerat, ſorte deteguntur. Atque id genus ſortes, non aliud ſunt exiſtimandæ, quam diuinæ quædam conſultationes; unde ſortes quoque conſultoria uocantur. Hoc enim ſortitionis genere, diuina uoluntas & arbitrium conſulitur. Eſtque in euangelico ſtatu huiusmodi ſortitionis genus in rebus grauiſſimis, quæ totam religionis & reipublicæ ſalutem ſpectarent, uſus non interdicitus, ut quidam putarunt, ſed à Sanctis Patribus olim conſultus. Vnde Auguſtin. Si inter Dei miniſtros, inquit, ſit diſceptatio, qui eorum tempore perſecutionis maneat, & qui eorum fugiant, ne fuga omnium, & morte deſeratur Eccleſia, ſi hæc diſceptatio aliter non poterit terminari, quantum mihi uidetur, qui maneat, & qui fugiant, ſorte eligendi ſunt. Et alibi, Omnes, inquit, æquè diligendi ſunt; ſed cum omnibus prodeſſe non poſſis, iis potiſſimum conſulendum eſt, qui pro locorum & temporum per quarumlibet rerum opportunitates conſtrictius tibi, quaſi quadam ſorte iunguntur; ſicut enim ſi tibi abundaret aliquid, quod dari oporteret ei, qui non haberet, nec duobus dari poſſet; ſi tibi occurrerent duo, quorum neuter alium uel indigentia uel erga te aliqua neceſſitudine ſuperaret, nihil iuſtius faceres quam ut ſorte eligeres, cui dandum eſſet: quod dari utique non poſſet. Huc uſque Auguſtinus. Et rurfus, in illa uerba pſalmi, In manibus tuis ſortes meæ, **Pſal. 30.** Quæ ſunt iſtæ ſortes, inquit, & quare ſortes? Audito nomine ſortium, non debemus ſortilegos quærere: ſors enim non aliquid mali eſt, ſed res eſt in dubitatione humana, diuinam indicans uoluntatem. Nam & ſortes miſerunt Apoſtoli quando Iudas tradito domino periit. Et ſicut de illo ſcriptum eſt, Abiit in locum ſuum. cœpit quæri, quis in locum eius ordinaretur, Electi ſunt duo iudicio humano, & electus de duobus unus iudicio diuino. De duobus conſultus eſt Deus, quem nam ipſorum eſſe uellet, & cecidit ſors ſuper Mathiam.

De iis ſortibus ſcriptum eſt, Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur. Eſt ſecundum ſortitionis genus, quod diuiſorium uocant, quodque tum apud prophanas reſpub. tum apud noſtras in dirimendis controuerſiis, diuidendis hæreditatibus, eligendisque magiſtratibus uſurpatum uidemus. Eo enim non modò Athenienſes, ſed Romani quoque, iudiciorum quorundam magiſtratus ac iudices deligebant, quod genus electionis, nauis analogia Ariſtoteles improbat, quæadmodum enim in nauis, non ſortitione ſed peritia & induſtria, gubernatores deligi debent, ſic quoque in ciuitate non ſortis temeritati & futuræ ludibrio, ſed probatæ prudentiæ & humanarum rerum uſui, ſunt res committendæ. Quæ ratio tamen, quantum in politicis magiſtratibus ualeat, modò

In Sortilegium.

Luc. 1.

Leuit. 16.
Num. 33.
Ioseph 18.
Pſal. 77.
Neemi. 9.
Ioseph 7.
1. Reg. cap. 14.

Gratian. 24.
q. 4. c. Sors.
& quidam alii.

Pſal. 30.

1. Eſthie.

De ſortile. c. eccleſiaſt. modò non perpendimus . nam ab eccleſiaſticis electionibus , Honorij III . Pont. Max. conſtitutione ſortes excluſas , ſat ſcimus . Fiebat etiam apud eoſdem Romanos prouinciarum ſortitio , quod in Liuiò cæterisq̄ue Romanæ gentis hiftoricis legimus . Erant & militares prædarum fortitiones , poſt urbium aut prouinciarum uictorias , Vnde Virg.

*Si uerò capere Italiam ſcep̄trisq̄ue potiri
Contigerit , uictori & prædæ ducere ſortem .*

Militare quoque aliud fortitionis genus , non modò apud eundem Virg. apudq̄ue Homerum , ſed apud alios quoque poſteriorum ſæculorum auctores , depræhendimus , quo qui primi , qui ſecundi , qui tertij , &c. pugnaturi eſſent , ſorte decernebatur . Nam quod controuerſiæ ueuſtæq̄ue concertationes , quadam quaſi iuris ceſſione interueniente , & tunc & modò non fraudulentæ , ſed quæ tota pendeat à fortunæ caſusq̄ue temeritate , forte quandoque dirimantur , non eſt opus oſtendere . Fraudulentæ uerò ſortes uocantur in hoc genere , quando ſortientis induſtria aut fraus intercedit : quod olim à Temeno quodam factitatum ferunt . Cum enim Chreſphotes & Ariſtodemus lōgiſſimas , quas inter ſe habebant controuerſias fortitioni cōmittere ſtatuiſſent , in hocq̄ ; ambo conueniſſent , ut aliquod ex luto glebæ , in urnâ aqua plenâ Temenus coniceret , & ille cauſa caderet , cuius glebas aqua diluiſſet , Temenus Chreſphontis quidē , cui magis indulgebat , glebas igne , Ariſtodemi uerò , quo Chreſphontes uoti compos euaderet , ſole ſiccabat : Atq̄ ; hoc etiâ ſecundum fortitionis genus , non modò non eſt illicitum , ſed eſt ad multas ciuiles publicas & priuatas cōmoditates utiliſſimum , quòd plerunq̄ue , uti diximus , res etiam grauiffimas cum utriuſq̄ ; partis concordia componat . Tertia demum fortitionis ratio eſt , quam eò quòd in rerum futurarum aut occultarum uaticinio comparando , inſtituta fuerit , tum Theologi , tum iuriſprudentes diuinatoriam appellarunt ; à quo ſortilegium deriuatum , uniuerſi conſentiunt . Sortilegium enim , non quancunque fortitionem , ſed eam tantum , quæ illicitam diuinationem adiunctam habeat , appellamus . quam profectò , primum & ſecundum genus fortitionis non habet . Vſurpamus autem hoc loco ſortilegium , non in ea ſignificationis extenſione ac latitudine , qua prouinciarum uaticinatoria ſuperſtitione , immo pro cunctarum malarum artium , ſiue in diuinatione , ſiue in maleficio conſiſtant aceruo , accipi ſolet (quæ ſignificatio iuriſprudentibus , ac quibuſdam Theologis , qui de ſortilegijs ſcribunt , fuit ſemper in uſu) ſed pro illiciti uaticinij genere , quòd ſortium quarundam iactatione fiebat . Quod iuxta multiplicem quoque ſortium formam ac differentiam erat quoque multiplex . Erant enim ſortes Burenſes in Achaia , quæ talis , & abaco fiebant , de quibus ita ſcribit Pauſanias , Quæ ad mare descenditur , Amnis Buraicus nomine . in proxima ſpelunca , non utique magnum Herculis ſignum : Buraico & ipſi cognomen , oraculis ſortes capiuntur ex tabula , per talos , qui conſultum uenere , precatone ad ſignum peracta , uotisq̄ ; nuncupatis , talos ex ea , quæ in promptu eſt , copia , iniiciunt quatuor ſuper menſa : in ſcripti ſunt certis notis tali ſinguli . earum illi notarum interpretationem , in tabulis ſimilitudinem ſequuti , requirunt . Hactenus Pauſanias . Erant & ſortes Præneſtinæ , de quibus Cicero , Quotannis inquit , Kalend. Ianuarij , ex cauata columna , in qua reſeruabantur , ſortes eximebantur , illisq̄ue quæ educatæ erant , ſerie mutuò iunctis , integra reſponſa abſoluebantur . Scribit & Suetonius eaſdem Præneſtinas ſortes , Domitiano Caſari interitum denuntiaſſe . Antianæ etiam ſortes apud eundem Suetonium , C. Caligulæ , quem antea ut à Caſſio cauereret , præmonuerant , ſunt celebres . Erant & in agro Patauino , ſortes Aponenſes inſignes , per quas , ut idem Suetonius , & alij uiri docti aiunt , iactis in Aponi fontibus ſub aquam talis , certiffima conſulentibus reſponſa reddebantur . Sunt & modò apud Chriſtianos uariæ quoque ſortium formæ . Quidam enim ſub nomine fictæ religionis , per quaſdam , quas ſanctorum ſeu Apoſtolorum ſortes uocant , diuinationis ſcientiam profitentur : quidam , quarumcunq̄ ; etiam inſpectione ſcripturarum , futura promittunt : quidam ut uentura præſciant , aſtrolabium inſpiciunt : alij tot pſalmos aut miſſalis libri ſeu breuiarij lectiones , conſulunt : alij demum , alijs ſuperſtitionibus , quòd futura præuideant , utuntur ; quæ uniuerſa , aut ſunt diabolica ſignamenta , in hominum eluſionem excogitata , aut ſunt , ut Cicero , & Carneades , contra Stoicos docent , apertiſſimæ nugæ . Ex ſe ipſis enim nihil , ſiue illæ , quibus gentes utebantur , ſiue iſtæ , quibus apud nos ſceminæ ſuperſticioſæ delirant , quo futura demontrent

monſtrent , diuinitatis poſſident . Taxillorū etenim iactus , temerarius , temerariq̄ ; libri aut ſcripturæ inſpectio , niſi opera diaboli , nihil niſi temerariū poſſunt parere : unde eodē iudicio de illis ſtatueudū eſt , quo de Geomantia , Hydromantia , &c. Quod uerò ſortium prædictiones , quibuſdam cōprobentur exemplis , haud aliam nobis credendi neceſſitatē intorquet , quàm in reliquis ſuperſtitionibus , quarum nullæ ſunt tā inanes , ac futiles quæ illis deſtituantur . Putandū eſt enim , ut Cic. docet , ea nō ſortium uirtute , ſed caſu quodam , atq̄ ; temeritate accidiffe , niſi quòd earū inuentio ſi nō ſit fabuloſa , eaſdem potius opus fuiſſe diaboli , demonſtrare uidentur . Narrat Cic. Numerium quendam Suffutium , honeſtum uirū , & nobilē , ſomniis crebris ad extremum etiâ minitantibus , iuſſum , certo loco ſilicem cadere , perterritūq̄ ; uisus , iridentibus ſuis ciuibus , id agere cœpiſſe , præfraſtoq̄ ; ſaxo ſortes erupiſſe in robore ſculptas , præſcarum literarū notas , eumq̄ ; locum ſuo tēpore religioſè ſeptum , cultum fuiſſe , propter Iouis pueri , qui lactēs cū Iunone , in gremio fortunæ ſedens , mamā appetens , caſtiſſimè colebatur à matribus : eodēq̄ ; tempore , illo loco , ubi fortunæ ſita ædes erat , mel ex olea fluxiſſe , aruſpicesq̄ue propterea dixiſſe , ſumma nobilitate eas ſortes futuras . Fuerunt igitur ſortes aut malorum ſpirituum inuentum , aut futiles fabulæ . futuræ ſecundum & Cicero . & Carneades magis putarunt .

I AM tandem ad omina ueniamus , quibus omnium maximè , humana ſuperſtitione & temeritas alitur . Eſt autem omen , rei futuræ ignoratæ , ſiue prosperæ ſiue aduerſæ , per uerba aut actiones præcedentes , caſuale præſagium , quale quod de Cæcilia Metelli narrat Cicero . Cum enim ſororis ſuæ filiam , in matrimonium locare uellet , & omnis captandi gratia , in facellum quoddam ſeceſſiſſet ; neque cum aliquandiu perſediſſet , aliqua uox audita fuiſſet , quæ propoſito deſeruiret , puellaq̄ue interim longa ſtandi mora defatigata , rogaffet materteram , ut in eius ſella paululum requieſceret , illaq̄ue dixiſſet , Ego tibi meas ſedes libenter concedo , omen re ſequuta , ipſa breui mortua , uirginem in matrimonium Metelli duxerit . Quale illud etiam quod Lu. Paulo accidiffe idem Cicero . refert , nam cum Paulo prius , uti bellum cum Rege Perſeo gereret obtigiffet , deindeque ad ueſperam domum rediens , filiolum nomine Tertiam oſculatus , triſticulam animaduertiſſet , cauſamque triſtitia interrogaffet ; illaq̄ue reſpondiſſet , Perſa periit (deceſſerat autem Catella , quam puella in delitijs habuerat , nomine Perſa) tunc ille arctius puellam complexus , Accipio , inquit , omen ò filia ; atque cum ex ipſo ita temere effutito uerbo , quaſi certam ſequuturæ uictoriæ clariffimiq̄ue futuri triumpho , ſpem & gloriam animo præſumpſiſſet , ipſo proſpero euentu puellare omen compenſauit . Qualia denique alia complura , quæ Valer. Max. tum ex Græcis , tum ex Romanis hiftorijs ſcribit . Manſerunt & huiusce inſania in republica Chriſtiana non pauca ueſtigia , non modò in ſceminis , ſed in quibuſdam ſuperſtitionuſul homunculis , præſertim nobilibus , qui ſi ſenſu deficiant , plus multo quàm ſceminæ ſunt in ſuperſtitionuſiſſimas quaſque uanitates proclius . Itaq̄ue ſunt qui uenatum abituri , ſi crucem , funus , religioſum , aut aliquid ſimile primo manè inſpexerint , nihil ſibi proſperè , ac ſcliciter eo die ceſſurum apud ſe conſtituunt . Solent & mulierculæ , uirgines præſertim , ſancti Ioannis bap. nocte , iam appetente die , lecto ſurgere , feneftras occupare , & quibuſdam murmuratis preculis , arreſtis auribus primam uocem præſolari , quam ſumma fide excipientes , in futurarum nuptiarum fauſta aut infauſta præſagia conſeruant . Venantur & hoc modo futurorum maritorum nomina , nam ſi prima quæ audiatur uox , Petrus fuerit , Petrum uocandum uirum ſibi certò ſuadent ; idemq̄ue de cæteris nominibus facere ſolent . Quòd ſi lætum aliquod uerbum audierint , læta omnia : ſi triſte , triſtia ſibi cuncta obuentura denuntiant . Sunt & alia huiusmodi uanitatis in uulgo plura genera , quæ ſingula exponere impoſſibile eſſet . Et quanquam omnia , ubicunq̄ue & à quibuſcunq̄ ; rebus & uerbis captentur , erant tamen olim captandis ominibus loci etiâ quidam peculiare dicati , ut quod de ominoſo Mercurio , apud Pharos Achaia , Pauſanias ſcribit , In foro , inquit , ſtabat Mercurij ſimulacrum , ante cuius pedes lapidea ſtabat ara , ad aramq̄ue hinc inde plumbo alligatæ æneæ lucernæ uiſebantur , conſulturus , ueſperi accenſis lucernis ad Deum accedebat thus in aræ medio incēdebat , in dexteram ſimulacri manum numiſſima quoddam loci illius patrium ex ære ponebat , inde ad ſimulacri aurem inſurrabat , quid percunctari uolebat , obturatis deinde auribus , à foro reſta diſcedebat : foro egreſſus occluſas aures aperiebat , & uox quam primū audiffet , ueri ominis uice

conſtanter obſeruabatur. Haſtenus Päuſanias. Petebantur etiam tēpla deorum, loca religioſa, & ſacra, ominis captandi gratia, quod in Cæcilij Metelli omine oſtenditur, erat enim in ſacello, cū omen captaretur. Hanc uerò uniuerſam artem Carneades & Cic. multis rationibus & argumentis, ſtultam conuincunt, miſerriſſimamque prorsus mortalium uitam exiſtimarunt, ſi omina ſint admittenda. Quando ait, Cic. omina obſeruans, quierō & libero animo eſſe poteris, ut ad rem gerendam non ſuperſtitionem habeas, ſed rationem ducem? Ita ne ſi quis aliquid ex ſua re, atque ex ſuo ſermone agens, & eius uerbum aliquod aptè ceciderit, ad id quod ages aut cogitabis, ea res tibi aut timorem afferet, aut alacritatem? Probat deinde exemplo, eas res, quas omina præceſſerunt, non ideò eueniſſe, quò deaſdem quis fuerit ominatus, ſed prorsus temerariè & à caſu. Cū Marcus Craſs. inquit, exercitum Brunduſio imponeret, quidam in portu caricas Cauno aduectas, Cauneas clamitabat: dicamus, ſi placet, monitum ab eo Craſſum, caueret ne iret, non fuiſſe periturum, ſi paruiffet: quæ ſi ſuſcipiamus pedis offeſſio nobis, & abruptio corrigiæ & ſternutamenta, erunt obſeruanda. Hæc Cicerò, aliaque multa in eandem ſententiam, quibus totum hoc ominofum uaticinium contēdit euertere. Nos uerò, qui ſanctæ ſcripturæ religione tenemur, eſſi ea omina, quæ frequentia in humana conuerſatione, & conuictu ſolent ſiue uerbis ſiue factis accidere, & quibus nullum aedeſt diuinitatis ſuffragium, cum Carneade, ac Cicerone, cæteriſque ſincerè philoſophantibus, exiſtimemus inania: negare tamen non poſſumus, multa & dicta & facta eſſe, quæ rerum conſequentium euentus, non humano, ſed prorsus diuino impulſu, ab auctoribus profecta eſſe, conuincant. Seruus Abraham, uxorem Iſaac delecturus, profectus in Meſopotamiam ad urbem Nachor cū camelos feciſſet accumbere extra oppidum, iuxta puteum, ueſperino tempore, quo ſolebant mulieres egredi ad hauriendam aquam, orauit dominum dicens, Domine Deus, domini mei Abraham, occurre mihi hodie, & fac miſericordiam cum domino meo Abraham. Ecce ego ſto prope fontem aquæ, & filia habitatorum huius ciuitatis egredientur ad hauriendam aquam, igitur puella cui dixerò, Inclina hydriam tuam ut bibam, & illa dixerit bibe, quin & camelis tuis potum tribuam: ipſa eſt quam præparauit Dominus filio domini mei. Qui cum non dum intra ſe uerba compleſſet, ecce Rebeca egrediebatur filia Babel, filij Melcha, uxoris Nachor fratris Abraham, puella decora nimis uirgoque pulcherrima, & incognita uiro, à qua ad fontem descendente, cū idem, hauſtum aquæ petiſſet, illaque protinus, non illi modò, ſed etiam camelis potum gratiſſimè obtuliſſet, iuxta ominis uaticinium, Iſaac uxor deligitur. Captauit etiam omen Ionatas Saulis filius, cum in caſtra Philiſtinorum pugnaturus descenderet. Ecce, inquit Ionas ad armigerum ſuum, nos tranſimus ad uiros iſtos, cumque apparuerimus eis, ſi taliter loquuti fuerint ad nos, Manete donec ueniamus ad uos. ſtemus in loco noſtro, ne ascendamus ad eos. Si autem dixerint, Ascendite, ad nos. ascendamus ad eos, quia tradidit eos dominus in manibus noſtris. Quæ res ita ut Ionatas pactus fuerat euenit. Caiphas deinde peſſimus Pontifex, ea ſententia, qua pronuntiauit, oportere unum hominem mori, ne tota gens periret, Chriſti mortem prophetaſſe, Ioannes teſtatur. pertinebat autem illud uaticinij genus, non ad prophetiam, quæ ſemper eſt de re cognita & percepta, ſed ad ominofam uaticinandi rationem, quæ (ut diximus) eius, quod prædicatur, ignorantiam & dicti quandam temeritatem includit. Sunt & in ſanctorum uitis & hitoriis, omina frequentiffima. Narrat Paulinus Nolanus, Probum iudicem, cū Ambroſium in Lyguriam & Aemiliam gubernandas deſtinaret, eidem dixiſſe, uade, & fac, non ut iudex, ſed ut Epiſc. quod omen poſtea ipſa totius populi Mediolanenſis electio comprobauit. Idem etiam Ambroſius, eodem quoque Paulino auctore, cum eſſet Romæ adoleſcens cum matre uidua ac ſore, quæ uirginitatem iam fuerat profecta, uideretque ab eiſdem ſacerdotum manus deoſculari, ipſe ludens, manus ſorori offerebat deoſculandas, dicens, ſe Epiſcopum aliquando futurum, à qua, ominis futuram ueritatem neſciente, Ambroſius ſpernebatur, ſubditque Paulinus, Loquebatur autem in illo Spiritus ſanctus. Ferunt beatum Auguſtinum cum eſſet catechumenus, & quid potiſſimum ſequeretur, ambigeret, ex propinqua domo cantari audiffe, hæc uerba, Accipe & lege, quibus cū ſe moneri intelligeret, librumque epiſtolarum Apoſtoli Pauli legendum accepiffet, illud protinus occuriſſe, Non in commefationibus

fationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & in impudiciis, non in contentione & æmulatione, ſed induimini Dominum IESUM Chriſtum: quo omine, cū ſe ad Chriſtum per baptiſmum induendum commonitum intellexiſſet, (omnes enim, qui in Chriſto baptizati ſumus, Chriſtum induimus) baptiſmum protinus ab Ambroſio poſtulaffe. Rom. 6. Simile etiam quid de ſanctiſſimis patribus Franciſco & Dominico, narratur. Nam cū uterque, pro ingenti, quo placendi Deo flagrabat deſiderio, eius uoluntatem & imperium ſummis uotis inquireret, prior quidem ex ea euangelica Lucæ lectione, qua Dominus Apoſt. præcipit, ne portent ſacculum, aut peram, calceamenta, aut pecuniam, &c. S. Bonauē. Secūdus, ex illis uerbis præfationis miſſæ beatæ Virginis, collaudare benedicere, & prædicare, quaſi diuinis ominibus, ſuæ uitæ ſuæque religionis inſtituendæ ratione elicit. Luca 8. itaque negandum, quaſdam eſſe in hoc genere uaticinij præſagitiones, quæ, ut docet Auguſt. per Spiritus ſancti occultiſſimum inſtinctum, quem neſcientes humanæ mentes patiantur, in eaſdem perueniant. Accidit autem id, potiſſimè, cū tantum honor Dei, & animæ ſalus, multis precibus & intimo quodam cordis affectu conquiritur; non item, cū res temporariæ, aut quæ ſcire nihil ad ſalutem refert, uana curioſitate inueſtigantur. Itaque hæc ſunt ex eorum numero, quæ cum in ſanctorum uirorum uitis, cum ſumma quidem admiratione legantur, non tamen ſine grandi cordis temeritate in uſum aſciſcuntur. Oporteret eum, qui hæc faceret, tanta eſſe fide, ſpe, cordisque dilectione, apud Deum, quanta ſancti illi uiri in quorum hitoriis hæc modò admiramur, extiterunt. Oporteret deinde quærendi finem tam purum eſſe, tamque à propriæ cupiditatis aut curioſitatis ſcoria perpurgatum, quam in illis erat. Oporteret demum tot tamque calidis orationibus, ex ſoli Deo placendi deſiderio profectis, Deum prius ſollicitaſſe. Qui hæc nondum habet, pro diuina illuſtratione fortè Satanicas tenebras & dolos reportabit. Rectè itaque Cicero, Carneades Peripatetici, ac reliqui omnes ſinceriores philoſophi, uaniſſimam iudicant inſaniam, ex iis aut actionibus aut uerbis, quæ in humano conuictu, ſæpe temere incidunt, eorum quæ nos cogitamus, deſideramus, aut timemus, uaticinia proferre. Sed rectè etiam nos quoque per Spiritum ſanctum ingenti animi ſanctitate, ac placendi Deo deſiderio præcedente, poſt orationes crebras & feruidas, diuinam nonnunquam uoluntatem, uiris ſanctis oſtendi, poſt tot & ſcripturarum & ſanctorum uirorum exempla, docemus. Cætera uerò omina aut cū Cicerone & Carneade temeraria, aut à dæmonibus, inſpirata non inaniter credimus: qualia ſunt ea exempla, quæ initio ſunt propoſita, qualiaque multa alia, quæ & ueterum lectione, & uſu quotidiano cognoscimus. Quanquam ſcio in ea fuiſſe ſententia Auguſtinum, ut etiam ſine orationibus, ſine deſiderio placendi Deo, ſine ſanctitate, immo uerò per luſum, quandoque occultus quidam futurorum inſtinctus quibuſdam donetur. Quidam (inquit) iuuenes iocando ut fallerent, ubi peregrini iter agebant, mathematicos ſe eſſe finxerunt, ignorantes omnino, utrum duodecim ſigna dicerentur, qui cū hoſpitem ſuum, mirari cernerent, quæ dicebant atteſtari eſſe ueriſſima, audacius in plura progreſſi ſunt: at ille atteſtans, ad omnia mirabatur. Poſtremò ab eis de filij ſalute quaſiuit, quem diu abſentem deſiderabat, & quòd inopinatè tardaret, ne quid ei accidiſſet ſolicitus erat. At illi non curantes, quid poſt eorum reſeſſum ueri cognosceretur, dum tamen in præſentia latum hominem redderent, mox profecturi, reſponderunt, ſaluum ac appropinquatē, & eo ipſo die, quo hæc loquebantur, eſſe uenturū: neque enim metuebant, ne cū dies peractus eſſet, eos ille redarguendos poſtridie ſequeretur. Quid multa dum iam abire diſponerent, ecce ſubitò adhuc eis illic poſitis, uenit. Item alius ante ſymphoniacum ſaltabat, ubi erant multa idola per quandam paganorum ſolemnitatem, non aliquo ſpiritu arreptus, ſed imitatione ludicra arreptos æmulatus, ſcientibus circumſtantibus: moris enim erat, ut ante prandium peractis ſacrificiis, agitatisque phanaticis, ſi adoleſcentes, poſt prandium uellent eo more ludere, nullus prohiberetur. Ille ergo inter ſaltandum facto ſibi ſilentio, iocabundus, & ridenti multitudine circumſeptus, ea nocte, quæ impendebat, in ea ſylua, quæ iuſta erat, hominem à leone interemptum iri, dixit, ad cuius cadauer ſpectandū, illuſcente die, confluram turbam prædixit. Et factum eſt, cum ſatis cunctis qui adderant, in cunctis eius motibus clariſſet, hoc eum ludendo & iocando, nuſquam perturbata uel alienata mente dixiſſe, ipſo etiam tanto amplius mirante, quod accidit, quantò, magis noſ-

ſet, quo id animo atq; ore protulerit. Haſtenus Auguſt. Ferrur etiam de Thoma Card. qui poſtea fuit appellatus Nicolaus V. quod cum in Germaniam proficiſceretur legatus, Eugenij quarti mandato, dum Alpes traiceret, in Aeneam Picolomineum Senenſem, Fœderici Imperatoris tertij oratorem, incidit, atque ad communem hospitem, cum eo diuerterit, ubi cùm Aeneas parcius aliquãto quàm decebat, ageret, Thomas dixerit, Quid tantoperè uictui parcimus, cùm uterq; noſtrum ad ſummũ Pontificatum ſit aſcenſurus? Quod omen ipſa res ſubinde ſubſequuta, confirmauit. Thomas enim ſub Nicolai quinti, Aeneas ſub Pij ſecundi nomine, Pontificiam dignitatem obtinuit. Verùm hæc & ſimilia, non eſt cur aut à caſu non ſint prouenire dicenda, aut quãdam eorum inſinſtu dæmonis prolata, ut ſecundum illud Auguſtini exemplum.

Atque hæc de ominoſo uaticinio, deq; cateris, ſuperſtitioſis artibus, dixiſſe ſit factis, præfertim cùm eas omnes, omnium rerum publicarũ conſenſus, non modò quaſi impias & ſuperſtitioſas, ſed tanquam uanas & ſtultas, iam dudum, ante euangelicæ legis aduentum damnatas, expulerit. Hoc genus, inquit Cicero, diuinationis, uita iam communis exploſit: dictumque extat à comico ante eadem euangelij tempora.

Non uicanos aruſpices, non de circo Aſtologos,
 Non Iſiacos coniectores, non interpretes ſomniorum.
 Non enim ſunt ij aut ſcientia, aut arte diuini,
 Sed ſuperſtitioſi uates, impudentesque Arioli.
 Aut inertes, aut inſani, aut quibus egeſtas imperat.
 Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, alteri demonſtrant uiam,
 Quibus diuitias pollicentur, ab iis drachmam ipſi petunt.

Ennius apud Cicer. lib. 2. de Diuin.

In dæmoni ca uaticinia.

VERVM iã ordo diſputationis initio inſtitutus monet, ut deinde, de eo uaticinandi genere, quod, quoniã quibuſdã ceremoniis ac ritibus exciperetur, artiſcioſum uocauimus pauca è multis, quæ de ea re auctores prodiderunt, loquamur: id autem duplex eſſe pro duplici uero, ac falſo numine, in præcedentibus diximus, dæmonicum unum, quod gentes oraculũ appellarunt, diuinum alterũ, quod Hæbrei, qui eo quod uera religione fruerentur, potiſſimè claruerunt כְּבֹרָה Nebuah, Græci uero προφητεία, uocarunt: & ſi hoc nomen non nunquam in ſancta ſcriptura, falſis quoque prophetis attributum uidemus. Quamquam autem in his quæ de futurorum prænotione, toti huic ſuperſtitioſo congreſſui quaſi fundamentum præieciſimus, quatenus dæmonici aut angelici intellectus acies, in rerum futurarum prænotionem poſſit conualeſcere oſtenderimus (oſtendimus enim neceſſariis rationibus, nec naturam, nec artem, nec ullam creati intellectus potentiam, ſed ſolum Deum, qui uocat ea quæ non ſunt, tanquã ea quæ ſunt, res nullo pacto neque in ſe neque in ſuis cauſis neceſſariis exiſtentes, poſſe præcognoscere) utile tamen fuerit eandem rem, doctrina & exemplis antiquitatis ob oculos ponere, ne Chriſtianus homo, in tanta uetuſtatis maieſtate & oraculorum multitudine, aliquid diuinitatis latuiſſe ſibi perſuadeat: Eſt hoc argumentum tam dextrè, non modo Chriſtiani auctores, quos primo lib. contra gentes decertaſſe cõmemorauimus, ſed Carneades apud Ciceronem pertractarit, ut nihil noui reliquiſſe uideatur, quod eidem tractationi poſſimus addere, præfertim cùm Cælius Calcagninus & Iul. Sirenius, uiri proſectò citrà controuerſiam eruditi, nobis hanc operam noſtra memoria præoccuparint. Itaque uniuerſam illam uaticinij rationem, quæ dæmonico inſinſtu per idolorum reſponſa contingebat, uanam fuiſſe neque ullam rerum futurarum potuiſſe apprehendere, tum euentorum falſitas, tũ prædicendi ambigua ratio & in utranque partem flexibilis, non modo philoſophis, Cynicis & Epicureis, ſed Ciceroni quoque uberrimè perſuadet. Sed præſtat de iis duabus rebus uerba Ciceronis proponere, quibus non modo dæmones, nihil earum rerum quæ eos uaticinio prodidiſſe, commemorant, præciſſe contendit, ſed nunquam aliquando oracula edidiſſe, ea quæ à ueteribus cõſicta, omnino perſuadere nititur. O, inquit, ſancte Apollo, qui umbilicum terrarum certum poſſides, unde ſuperſtitioſa primùm ſæua euasiſt uox fera. tuis enim oraculis Chryſippus totum uolumen impleuit, partim falſis, ut ego opinor, partim caſu ueris, ut ſit in omni ratione ſap̄iſſimè, partim flexiloquis & obſcuris, ut interpreſ egeat interprete, & fors ipſa referenda ſit ad ſortes, partim ambiguis, & quæ ad dialecticum referenda ſint. nam cũ fors illa edita eſt opulentiſſimo Regi Aſiæ.

Stoicorum, Epicureorum, & Cic. ſententia.

Lib. 2. de Diuin.

Cræſus Halym penetrans magnam peruertet opum uim.

Hoſtium

Hoſtium uim, ſe peruerſurum putauit, peruertit autem ſuam. Vtrum igitur eorum accidiffet, uerum oraculum fuiſſet. cur autem hoc credam editum Cræſo? aut Herodotum, cur ueraciorẽ credam Ennio? num ille minus potuit de Cræſo quàm de Pyrrho fingere Ennius? Quis enim eſt qui credat Apollinis oraculo, Pyrrho eſſe reſponſum,

Aio te Aeacida Romanos uincere poſſe.

Primum latinè Apollo nunquam loquutus eſt, deinde, iſta fors inaudita Græcis eſt: præterea Pyrrhi temporibus, iam Apollo uerſus facere deſierat: poſtremò, quanquam ſemper fuit, ut apud Ennium eſt,

Stolidum genus Aeacidarum

Bellipotentes ſunt magis quàm ſapientipotentes.

Tamen hanc amphibologiam uerſus, intelligere potuiſſet, uincere te Romanos, nihilo magis in ſe quàm in Romanos ualere. Nam illa amphibologia, quæ Cræſum decepit, uel Chryſippum potuiſſet fallere, hæc uerò neque Epicurum quidem. Sed (quod caput eſt) cur iſto modo iam oracula Delphis non aduntur, non modò noſtra ætate, ſed iam diu? Hoc loco cum uergeret, euanuiſſe aiunt, uetuftate, uim loci illius, unde anhelitus ille terræ fieret, quo Pythia mente incitata, oracula ederet. De uino aut falſamento putes loqui, quæ euanescunt uetuftate. De ui loci agitur, neque ſolum naturali ſed etiam diuina, quæ quo tandem modo euanuit? uetuftate inquis, quæ uetuftas eſt, quæ uim diuinam conficere poſſit? Quid tam diuinum, quàm afflatus ex terra mentem ita mouens, ut iam prouidam, rerum futurarum efficiat, ut eam non modò cernat multo ante, ſed etiam numero uerſuque prohuntiet? Quando autem iſta uis euanuit? an poſtquam homines minus creduli eſſe cœperunt? Demoſthenes quidem, qui ab hinc annis trecentis fuit, iam tunc φιλιππειον Pythiam, id eſt, cum Philippo facere, dicebat. Hoc autem eò ſpectabat, ut eam à Philippo corruptam diceret. quo licet exiſtimare, in aliis quoque oraculis Delphicis aliquid non ſinceri fuiſſe. Sed neſcio quomodo iſti Philoſophi ſuperſticioſi & penè phanatici (loquitur autem de Stoicis) quiduis malle uidentur quàm ſe non ineptos. Euanuiſſe mauultis & extinctum eſſe, id quod ſi unquam fuit, certè æternũ eſſet, quàm ea quæ non ſunt credenda, credere. Haſtenus integrum de dæmonicis oraculis Ciceronis iudicium, quo proſectò, neque elegantius neque doctius, deſiderare potuiſſemus, niſi quod eidem, quatenus nullum inter gentes oraculum fuiſſe contendit, non aſſentire, diuinæ ueritatis teſtimonio compellimur. Legimus enim in Regum Iſraëliticorum hiſtoria, quadringentos quinquaginta prophetas, Baal, Eleorumq; quadringentos, qui dæmonicis prædictionibus deciperent populum. Dicitur etiam Saul abſtuliffie Magos & ariolos, & qui Pythones habebant, in uentre, quamuis ad mulierem Pythonem, habentem ſubinde diuerterit. Refert etiam Lucas, apud Philippos Macedoniae urbem, Paulum apoſt. ſpiritum pythonicum à puella, quæ magnum quaſtum domino ſuo diuinando faciebat, expuliffie: quæ res illi ingentes concitauit tumultus. Prohibetur dæmonum acceſſus ad ariolos & diuinos, mortisq; ſupplicio, qui accedunt mulcantur. Sunt quidam alij, qui eſt oracula illa, quæ apud gentes celebria habebãtur, uim uaticinij habuiſſe concedant, nihil tamen in eiſdem fuiſſe præter naturæ uirtutem ab halitibus quibuſdam procedentem, exiſtiment: quo alludere uolunt, quod ea ſemper in ſpeluncis & antris, locisq; cauernoſis captarentur. De Delphico enim Apollinis celeberrimo oraculo, ueteres, tum Græci, tum Latini conſentiunt, antrum quoddam fuiſſe, ex quo Pythonicus halitus, qui mentes alienaret, efflueret: unde Strabo, Auctores, inquit, certi memorant, diuinum ipſum domicilium, profundam & curuam ſpeluncam eſſe, non admodum lato patentem ore, atque hinc auram reddi ſacro efflante numine: excelſum autem oſtio, eminere tripodem, quem ſimul atque Pythia uates inſcendiſſet, hauſto diuinitatis ſpiritu, reſponſa edere, partim metro, partim oratione libera. Haſtenus Strabo. Refertq; Pauſanias, eo loco ante conditum templum, prius hiatum quendam exitiſſe, ad quem, ſi capra aliqua perueniſſet, atque uel caſu (ut ſit) ingreſſa illuc fuiſſet, uel ſaltem cominus introſpexiſſet, miris modis protinus ſaltabat, atque exultabat, uocemq; longè ab aliis capris omnibus diuerſam edebat, quam rem, cùm ſemel atque iterum caprarij animaduertiſſent, & ad eundem hiatum tanquam rem diligentius exploraturi acceſſiſſent, idem quod capram, caprarios quoque paſſos fuiſſe, atq; ea quæ tunc recens prodibat, exhalatione correptos, futuros euentus, dementes fu-

3. Reg. 18.

1. Reg. 28. Act. 16.

Luca. 20.

Iulius Sir. lib. 9. de Fato.

Lib. 9. Geograph.

Lib. 10.

I iij rentesque

rentesque præſenſiſſe, re autem ſubinde diuulgata, ad locum uenientes complures, ad hiatumque illum proximè accedentes, idem quod capris ac caprariis euenerat accidiffe. Cumanum etiam oraculum, antro ſolitum excipi, Virgilius hoc carmine oſtendit.

Aene. 6.

*At pius Aeneas, arces quibus altus Apollo
Præſidet, horrendaq; procul ſecreta Sybillæ
Antrum immane petit, magnam cui mentem animumque
Delius inſpirat uates, aperitque futura.*

Quòd uerò halitu quodam hauſto, uaticinandi uis à Sibylla obtineretur, illa etiam referunt,

*Ventum erat ad limen, cum uirgo poſcere fata
Tempus, ait, Deus, ecce Deus, cui tali fanti,
Ante fores ſubitò non uultus, non color unus,
Non comptæ manſere comæ, ſed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument, maiorque uideri,
Nec mortale ſonans, afflata eſt numine, &c.*

& poſt pauca.

*At Phæbi nondum patiens immanis in antro,
Bacchatur uates, magnum ſi pectore poſſit,
Excuiſſe Deum, tanto magis ille fatigat,
Os rabidum fera corda domans, fingitque premendo.*

Quibus uerbis, non aliud quàm inſaniam quandam, qua, hauſto halitu & antri tepore fuerat correpta Sibylla, exprimere Poëtam ſibi aliqui perſuadent. Trophonium, quod in Lebadia Beotiæ conſulebatur oraculum, halitus etiam furore ſolitum obtineri, hiftorici teſtantur, eratque tam uehemens poſt receptum ex antro uaporem, furoris inuaſio, ut corpus conſulentiſ, reſupinatum, pedibus uſque ad genua, quinimmo iſtis etiam genibus, in intimiori quodam reſſu anguſtioriſque excauata fouea iniectis, penè ipſa animi agitatione, uita excederet. Quæ res poſtquam accidiffet, conſulens ipſe, correptus manu à ſacerdotibus, tanquàm cæcus & impotens, ducebatur, in exedraque requieturus collocabatur, quem deinde amici & cognati, cum proximam quandam ædiculam ſemianimum & ſtupidum, neque ſe tunc, neque alios planè dignoſcentem, aſportaffent, ille (ut ferunt) extra ſe poſitus & inſanus, futuros aliquos euentus uidere & audire, ſiue alio quocunq; pacto præſagire ferebatur. In Colophonio etiam oraculo cuius ex Porphyrio meminit Iamblichus, aqua epota, quæ eundem furorem conciliaret, de futuris uates reſpondere ſolebant. Branchidico Dindimeï Apollinis oraculo, quod fama & opibus Delphico non ceſſit, halitum ex aqua aſcendentem haurientes antiſtites uentura prædicebant. Volunt itaque iſti, per *συμβαλεια* quandam, mentes conſulentiſum halitu illo terreſtri aut quibuſdam medicis potionibus, in furorem & mentis alienationem agitatæ, quæ alienatio ſenſibus penè ſolutam animam in propheticas ecſtaſes protinus ſolueret: unde & diuinationem à Græcis *μαντία* id eſt *μανίον*, interpoſito T. uocatam exiſtimant. Neque mirum eiſdem uidetur, ſi alienatæ mentes, in ea rerum futurarum uaticinia cogantur, quandoquidem melancholicus morbus ſimilia conciliet. Scribit enim Petrus Aponenſis, Patauij mulierem illiteratiſſimã, dum melancholica ægritudine detineretur, latino ſermone quàm decentiſſimè loquutam. ſed & Michaël Pſellus fuiſſe inquit, in Græcia, honeſtiſſimam quandam mulierem, ſenis cuiuſdam uxorem, quæ cum uix domum ſuam fuiſſet egreſſa, Armenica lingua expeditiſſimè loqueretur. Petrus Pomponacius narrat quoque, in urbe Mantuana, futuriſ cuiuſdam uxorem, quæ uix quoque urbe exierat, aliquando multa & diuerſa idiomatica calluiſſe, ſimiliaque complura in eandem ſententiam proferuntur exempla. Verùm huic ſententiæ, duo mihi aduerſari uidentur; alterum quòd non ſatis intelligo, quo pacto phanaticus aut lymphaticus ille furor, halitu aut potione acceptus, poteſtatem prædicendi futura, ex ſe ipſo tantum ſine dæmonis inſtinctu conciliare potuerit, præſertim cum tanta auctoritas, quantam apud eas gentes oracula obtinuerunt, nõ niſi ueridicis prædictionibus conquiri potuerit. Nam quod de melancholicis morbis docent, perplexiorem habent quæſtionem, neque ſatis à ueteribus & recentioribus medicis explicatã. Alterum eſt quòd multa in gentium hiftoriis legamus, quæ planè ad uapores illos & halitus terreſ-

ſtres, aut potiones referri nequeant. Quale quod de Ioue Ammone auctores memoria prodiderunt, in quo ſacerdotes reſponſa petitori, idolum aurato nauigio impoſitum, circumueſtitabant, carmenque patrium accinebant, atque iſis ritibus ueluti delinitum, nõ uoce ſed nutibus & ſignis ſubobſcuris, quæ uellet proferere: quæ ſigna & nutus, ſacerdotes, iſis poſtea, qui conſultum acceſſerant explicabant. Quale deinde Argolicum oraculum, ubi ſtatis diebus agni epoto ſanguine, mulier uirgo futuros præcinebat euentus. Quale etiam erat Dodonei Iouis oraculum, in Dodona ampliſſima urbe Molofſidis in Epyro. apud Aetolos, Acarnanes, & Epyrotas frequentiſſimum, in quo uocales quercus creuiſſe, quæ accedentibus interrogaturis, ſponte cõmouerentur, atq; expreſſo reſponſo, quod dandũ erat, inſonarent, ueteres ſcriptores recenſent. Enimuerò neque ſanguis agni epotus, uaticium conciliare poterat, neq; quercus ſuoſte genio ſeſe ad conſulentiſ præſentiam commouere, niſi extrinſeca aliqua uirtus, quæ eiſdem quaſi ſymbolis uteretur, acceſſiſſet, atq; id, in Argolico quidẽ oraculo uirginitatis cõditio requiſita, in Dodoneo uerò ſtatua, quæ ibi ad conſulentiſ præſentiã æneos lebetes pulſabat, apertè manifeſtat. Quale quoq; illud, quod in Syria ciuitate Hyerapoli fuiſſe, Lucianus ſcribit. Apollo, inquit, uaticinaturus, primũ in ſede ſua mouebatur, ſacerdotes illico, illum in ſublimi attollebant, qui ſi non extuliſſent, exſudabat, ſublato portabant, ille uerò, ſi quid nolebat, fieri retrocedebat, contra, ſi quid approbaret, impellebat geſtantes, aliquandoque etiam præſente Luciano, ipſe ſolus per aëra in ſublime fuiſt eleuatus. Quæſta etiam illa erant, quæ necromantica, id eſt mortuorum oracula, ueteres referunt, ut Cimmericum, cuius Homerus meminit ad Auernum Campaniæ lacum, quo Tyreſias uates ab Vlyſſe de reliquo itinere conſultus eſt. In Auerno, inquit, Strabo, maiores noſtri Homericæ deſunctorum uaticinia fuiſſe, fabulis edidere, ibique cum oraculum extiſſet, traditum ſit Vlyſſem, eò nauigaſſe. hæc Strabo: ut Theſprotium in Epyro, quo Orpheus manibus cantu permulſis, Euridice coniugi ad ſuperos reditum impetraſſe, fuiſt creditus. Vnde illud Virgilij,

*Si potuit manes, accerſere coniugis Orpheus,
Threïcia fretus cythara, ſidibusque canoris.*

Vt Eracleum præterea quod Pauſanias Spartiata, Cleonice uirginis manes placaturus acceſſit: ut demum alia multa, quæ uiri docti ac diligentes ex uaria hiftoria collegere. In his profecto, nullam naturæ uirtutem interceſſiſſe ſed ſolam dæmonicam poteſtatem, quæ uel per ſe ipſam, uel per mortuorum hominum manes aut phantaſmata, reſponſa proferret, ipſa res indicat. Ergo in gentium hiftoriis duo mihi oraculorum genera ſtatueda uidentur, artiſcioſum unum, & quod nullo, loci, halitus, aut potionis ueneno conciliabatur, qualia erant uniuerſa illa quæ idolorum conſultatione, in templis aut ſtatuis reddebantur. Alterum partim artiſcioſum partim phyſicum, qualia ea quæ ex antris uapore concepto, aut lymphatico furore, aut demum aliis rationibus, atque cauſis naturalibus, quaſi præuiſis diſpoſitionibus, edebantur. tertium uerò quod ſit merè phyſicum, ac naturale omnino, non probo, quòd nimirum nulli humores in humano corpore excitati, tantam habeat uirtutem, ut animam humanam in futura præſentienda & præcognoscenda eleuare poſſint. Vtebantur autem dæmones, ea per halitus aut lymphaticas potiones, ſenſuum alienatione: quaſi ſymbolo quodam, non item quod ea alienatione animam, aut mentem, efficaciter per quoscuque ſulcitateſ humores, ad futura præcognoscenda, liberiorem & ſolutiorem redderent. Quemadmodum & omnibus iſis artibus uaticinatoriis, quas in genere phyſico uaticinij contineri dicebamus Aſtologia, Somniſpica, Augurio, Aruſpicina, Pythagorica forte, Aleatoria, Geoman-tia, Hydromantia, Aëromantia, Pyromantia, oſtentorum interprete, omine, & ſi quæ ſunt aliæ, quaſi ſymbolis quibuſdam, quibus ſuam nequitiam occultent ſæpe numero utuntur. Vnde, ſi quæ ſunt earum omnium artium experimenta, niſi in caſum & temeritatem ſint reiicienda, in dæmones, qui hiſce artibus quaſi ſymbolis utantur reiicere oportet. Quatenus uerò dæmones aut creatæ cuiuſcuque ſubſtantiæ uirtus intelligendi, progredi poſſit, dictum eſt ſuprà. Nam ut quaſdam futurorum prædictiones, quæ nimirum à rerum naturalium ordine pendent, quæque in ſuis cauſis deliteſcunt, ut pluuia, grandinis, mortisque naturalis, & ſimilium, quæ & uſu ipſo antiquiſſimo, & ingenij ſubtilitate, certius quàm ullus mortaliũ conſequuntur, dæmonibus concedimus, ita re-

Strabo.
Geograph.
lib. 17.Strabon.
Geograph.
lib. 7.Lib. de Sy-
ria dea.Lib. 2.
Odysſ.
Lib. Geo-
graph. 5.Iul. Siren.
lib. 9. de Fa-
to. c. 11.Pauſan &
Nico. Leon
en & dial.
cui tit. Tri-
phonium.Iambli. de
myſt. Aegy.
Strab. li-
bro 14.
c. 17.Sectione
30.Lib. de In-
cantatione.
cap. 10.

rum fortuitarum, quæ ab humano arbitrio, & multo magis quæ à diuina prouidentia & uoluntate oriuntur, illis denegamus: loquimur uerò de uoluntariis absolutis. Nam quæ alterius facti necessitatem sequuntur, idest quæ ex altero facto naturali, aut uoluntaria colligatione consequuntur, ut, quòd hic qui uenenum immedicabile suscepit, sit continuo moriturus, aut quòd hic, qui homicidium perpetravit & est comprehensus, sit ultimo supplicio afficiendus, ut antea dicebamus, illis quoq; sicut hominibus concedenda uidentur. In qua tamen parte, dum naturæ uelocitate de loco, in locum, & de prouincia in prouinciam, citius quàm homines commeare possunt, magnopere quoq; possunt nescientibus causas præcedentes, imponere. Nam si sciat Socratem læsæ Maieſtatis apud regem delatum, Socrates autem cum sit innocens, eam delationem prorsus ignoret, rectè illi uaticinari uidebitur dæmon, si illum cito ultimo supplicio afficiendum prædiceret. Verùm hæc, cum ex iis, quæ antea de futurorum prænotione tradidimus, sint manifesta, amplioribus uerbis inculcare non licet; præsertim cum de iis Ioan. Tritem. lib. 12. de dæmoniacis artibus, aliiq; uiri doctissimi, multis tractatibus ac libris scripserint. Haud igitur mirandum, si tot mendaciorum, tum à Cicerone & Carneade, tum ab ecclesiasticis scriptoribus, arguantur, cum res, quæ à naturæ causis non pendebant, conabatur prædicere, libereq; proinde fatetur Porphyrius, ab infimis dæmonibus, qui subdoli sint & uersatiles, oracula edita. Quin (si Ciceroni fides est adhibenda) ipsemet Apollo, de se ipso cæterisque dæmonibus ingenuè fatetur,

Quid frustra petitis, non est nostrum scire futura.

RESTAT NUNC tandem, prophetica prædictio, quæ ut sola non naturam ut eæ uaticinatoriæ artes, quas physico genere contineri prædiximus, neque creati intellectus acumen, ut dæmonica uaticinia, sed Dei spiritum habet auctorem; ita eam, non modò rerum naturalium, sed earum, quas fortuitas uocamus, immo & earum, quas certis temporibus exhibendas, diuina prouidentia præordinat, consciam, ipsarum earundem rerum exhibitarum, euidencia conuincit. Quæ profectò tantum abest ut amphibologis loquutionibus, ut de dæmonico uaticinio Cicero dicebat, futura prædiceret, ut potius (tanta erat spiritus prophetici certitudo) contra grammaticæ rationem, in edendis uaticiniis, ut superius docuimus, uteretur præterito. Hanc enim uerò, non coniecturis, ut humana prudentia, non cœlesti astrorum ordini, ut astrologia, non humani corporis inspectione, ut physiognomia ac eius partes, non eorum quæ igne, aère, aqua, terraque contingunt, ut speculatoria, non ex talorum iactu, ut aleatoria, non literarum aut numerorum excessu, ut fors pythagorica, non ex uanis phantasmatis, ut somnispicia, non auium motione, aut garritu, ut aruspicina, non mentis emotione, ut mania aut furor, non ex ignorantia & dubitationis ambiguo, ut diuinatio, sed diuina patefactione, modò per aperta uerba, modò per somniorum imagines, modò per externas species, modò per mysticas actiones, modò denuum per illustrationes internas, non quæ statim, aut cras, aut post mensem, aut post annum, sed quæ post multas annorum myriadas, futura erant, cum certissimo rerum, quæ tamen uniuersum naturæ ordinem transcendebant, euentu, prædixisse uidemus.

*De sanctarum scripturarum tum noui tum ueteris testamenti concordia,
& consensu. Cap. II.*

Ecunda nostræ fidei certissima ratio, est sanctarum scripturarum concordia, quæ in eis tanta est, ut nulla illarum pars, in uero & germano intellectu ab altera desciscat. neque enim in his, quæ ex ipsa uocabulorum ratione, perspicuitatem non habent, qualia sunt prima rationis naturalis principia, quas dignitates appellant, in quibus sibi mutuò mortales consentiunt, possibile est, eandem apud omnes esse mentis concordiam, & tantum consensum, ut nullus uel tantillum ab alio discedat; nisi sint eodem lumine collustrati, & eodem genere cognitionis muniti. Videmus autem nostræ fidei sanctissima placita, tum primùm ab ipso mundi principio, diuersis sæculis, diuersis regionibus, diuersis hominibus, tanta concordia prædicata fuisse, ut neque in rebus leuissimis sit

ulla

ulla dissensio; cum tamen non sint suoptè ingenio & natura euidencia, sed merè arbitraria, & à diuina uel humana uoluntate pendencia. Non ergo sunt humanæ inuentiones, aut alterius ullius creaturæ consilia, sed diuinam prorsus habent originem, & à Deo quasi ab uno per cuncta sæcula duranti principio, deriuata descendunt. Videas humanæ sapientiæ candidatos, quos quasi naturæ parentes ac numina suspiciebat antiquitas, non modò in theorica diuinitatis ac naturæ cognitione, sed in rebus quoque præcipuis, quæ ad rectè componendam uitam humanam (cuius tamen strenui habebantur cultores) aspiciunt, tantopere à se disitos ut uideri possint inter se coniurati, ne unquam id ipsum sentirent. Diagoras, Melius, Theodorus Cyrenaicus, Euagoras, Dioge. Phrygius, nullum prorsus Deum esse dixerunt, Protagoras dubitare se dixit, qui uerò Deos esse dixerunt, in tanta, inquit Cicero, uarietate ac dissensione sunt constituti, ut eorum molestum sit annumerare sententias, nam & de figuris Deorum, de locis atque sedibus, & actione uitæ, multa dicuntur, de quæ his summa philosophorum dissensione certatur. Xenocrates octo deos esse putat, Antisthenes multos quidem Deos populares, sed unum naturæ totius artificem, Hermes Trismegistus, quem Ethnica sapientiæ uolunt esse parentem, mirum quàm facitios illos deos, quos absque certo numero uenerabatur antiquitas, in suo illo Aesculapio commendarit. Iam de diuinitatis essentia tractantes, Thales Milesius, mentem, quæ ex aqua cuncta formasset, Anaximenes & Diogenes Appolloniates, aëra immensum, & infinitum, Zeno, diuinam quandam naturalemque legem, Anaxagoras, infinitam mentem per se mobilem, Pythagoras, animum per naturam rerum intentum & commeantem, ex quo omnia uitam caperent, Alcmeon Crotoniates, Solem, animum, Lunam, cæteraque astra, Xenophanes, omne quod esset, Parmenides, continentium quendam lucis orbem, quem *σφαιραν*, hoc est, coronam appellabat, Deum credidit. Iam de Platonis inconstantia longum est dicere, qui in Timæo patrem huius mundi nominari negat posse, in legum autem libris, quid sit omnino Deus, inquiri oportere non censet. Idem & in Timæo dicit, & in legibus, & mundum Deum esse, & cœlum, & astra, & terram, & animos, & eos, quos maiorum institutis accepimus, atque etiam Xenophon paucioribus uerbis eadem ferè peccat. facit enim in his, quæ à Socrate dicta retulit, Socratem disputantem, formam Dei, quæri non oportere, eundemque & solem & animum, Deum dicere, & modò unum, tum autem plures Deos. Nec multo secus Spensippus, Platonem auunculum subsequens, & uim quandam dicens, qua omnia regantur, eamque animalem euellere ex animis conatur, cognitionem Deorum. Aristoteles quoque in tertio de philosophia libro, multa turbat, à magistro Platone non dissentiens, modò enim, menti tribuit omnem diuinitatem, modò mundum ipsum Deum dicit esse, modò quendam alium præficit mundo, ei que eas partes tribuit, ut replicatione mundi quadam motum regat atque tueatur, tum cœli ardorem Deum dicit esse, non intelligens cœlum mundi esse partem. Heraclides Ponticus, puerilibus fabulis refarcit libros, & tamen modò mundum, tum mentem diuinam esse putat, errantibus etiam stellis diuinitatem tribuit, sensuque Deum priuat, & eius formam mutabilem esse uult, rursusque terram & cœlum refert in Deos. Theophrastus Aristotelis discipulus, & in schola successor, modò menti diuinum tribuit principatum, modò cœlo, tum autem signis, sideribusque cœlestibus. Strato physicus omnem uim diuinam in natura sitam esse censet, quæ causas gignendi, augendi, minuendi ue habet, sed creat omni sensu & figura. Aristo. & Cleanthes, Zenonis auditores, tum ipsum mundum, Deum esse dicunt, tum totius naturæ menti atque animo, hoc nomen tribuunt, tum ultimum & altissimum atque undique circumfufum & extremum omnia cingentem, atque amplexum ardorem, qui æther nominetur, certissimum Deum iudicant. Idem quasi delirans, rursus fingit formam quandam, & speciem Deorum, tum diuinitatem omnem tribuit astris, tum nihil ratione censet esse diuinum. Persens eiusdem Zenonis auditor, eos dicit esse habitos Deos, à quibus magna utilitas ad uitæ cultum esset inuenta, ipsasque res utiles & salutare deorum esse uocabulis nuncupatas, ut ne hoc quidem diceret, illa inuenta esse Deorum, sed ipsa diuina. Chrysippus, magnam turbam congregat ignotorum Deorum atque ita ignotorum, ut eos nec coniectura quidè informare possimus, cū mens nostra quiduis uideatur cogitatione posse depingere, ait enim uim diuinam in ratione esse positam, & uniuersæ naturæ animo atque mente, ipsumque mundum,

Cic. lib. 1.
de nat. Deo.

Cōcluditur
hac disput.
prædictio-
nes chri-
stian. reli-
gionis à so-
lo Deo esse
potuisse.

mundum, Deum dicit esse, & eius animi fusionem uniuersam, tum eius ipsius principatum, qui in mente & ratione uersetur, communemque rerum naturam, uniuersa atque omnia continentem, tum fatalem umbram, & necessitatem rerum futurarum: igne præterea, & Deum, quem antea diximus æthera, tum ea, quæ natura fluere, atque manarent, ut aquam, & terram, & aëra, Solem, Lunam, sidera uniuersitatemque rerum, qua omnia continerentur, atque homines etiam eos, qui immortalitatem essent consequuti. Idemque docet, æthera esse eum, quem homines Iouem appellarunt, quique aër per maria manaret, eum esse Neptunum, terram, eam quæ Ceres diceretur, similique ratione persequitur uocabula reliquorum Deorum. Idemque etiam legis perpetuæ & eternæ uim, quæ quasi dux uitæ & magistra officiorum sit, Iouem dicit esse, eandemque fatalem necessitatem appellat, sempiternam rerum futurarum ueritatem. Iam de naturæ diuinæ aternitate, præter eos, quos modò recitauimus, genitos Deos, dicentes, Anaximandri opinio est, ut idem Cicero docet, non modò natiuos esse Deos, sed longis interuallis orientes, occidentesque: quem postea sequutus Anaximenes, Deum suum aëreum gigni docuit.

Iam uerò de Dei prouidentia & humanarum rerum cura, Deum immortalem, quantæ diuersitas? sunt enim (inquit Cicero) & fuerunt, philosophi, qui omnino nullam habere censerent humanarum rerum procurationem Deos, sunt autem alij, & ij quidem magni atque nobiles, qui Deorum mente atque ratione, omnem mundum administrari atque regi censeant, contra quos Carneades multa disputat, ut excitaret homines ad ueri inuestigationem. Itaque quidam omnino prouidentiam sustulerunt, in quibus, Epicurus, Leucippus, Democritus, & quotquot aut Deos negarunt, aut mundum ex atomis compegerunt: quidam contra, ut Stoici, omnium rerum, tum æternarum, tum caducarum, æternum quendam & imperturbabilem ordinem induxerunt, quem fatum, causarum complicationem, mundi nexum, & ἀνάγκη appellarunt. Qui medij sunt, cum liberam prouidentiam flaccidis & eneruibus rationibus statuerint, ita tamen sunt inter se diuisi, ut nullus cum alio sentiat: Plato, inter Deum & dæmonas, rerum omnium prouidentiam partitus est, Aristoteles æternarum dumtaxat rerum, prouidentiam Deo tradidit, reliqua iuxta eorum sententiam, qui rectè peripatetica dogmata se callere arbitrantur, temeritati permisit.

DE PRINCIPIIS rerum naturalium, quibus tamen potissima eorum sapientiæ portio nitebatur, tanta lis, tantaque fuit inter philosophos controuersia, ut uix ueteres auctores uel sectis ipsis enarrandis ac recensendis, sint satis. Thales Milesius, primus sapiens ab oraculo iudicatus, ex aqua omnia constare uoluit. Eius auditor & in schola successor Anaximander, rerum principia dixit infinita: Illius discipulus Anaximenes aërem esse rerum principium astruxit, Hipparchus, Heraclitus Ephesius ignem, his ambobus quodammodò assentit Archelaus Atheniensis. Anaxagoras Clazomenius infinita principia, tanquam particulas minutas & confusas, sed diuina mente, postea in ordinem redactas, Xenophanes Colophonius, unum esse omnia, neque id ipsum morabile: cui Melissus assentitur, Parmenides, licet in unitate, cum iis conueniat, calidum tamen & frigidum, tanquam ignem qui moueat, terram quæ formetur, principia posuit. Leucippus, Dioclorus, & Democritus, plenum & uacuum, Diogenes libertus aërem, diuinæ tamen rationis compotem, Pythagoras Samius numerum statuit rerum principium, quem sequitur Alcmeon Crotoniates, Hippocrates Chius, calidum, frigidum, humidum, siccum, id est quatuor elementa. Empedocles Agrigentinus, litem & amicitiam ac quatuor elementa. Epicurus Atomos & inane, Timæus Locrus, Socrates, ac Plato, Deum, ideas, materiam, ac numerorum proportionem, Zeno Stoicus Deum, materiam, & elementa, Aristoteles, materiam, formam, & priuationem, recentiores Peripatetici, cum priuationem rerum principiis adnumerandam, non putarent, motum quendam, materiam & formam cogentem, tertium principium posuere. quod tamen cum sit accidens, haud magis principij substantiarum rationem, quam priuationem, quibusdam habere posse uidetur. Laboriosum esset, tum aliorum multorum philosophorum, tum Galeni ac multorum medicorum sententias & sectas uelle recensere; præsertim, cum huic rei abudè libellus ille elegantissimus Claudij Galeni de sectis deseruiat.

Haud minor est inter eos discordia, cum de mundo, qui tamen omnium, quæ sub humana

mana sapientia cadere possunt, est res potentissima, loquuntur, & disputant. Thales Milesius unum mundum censuit, illumque Dei facturam asserit: Empedocles Agrigentinus, similiter unum, sed uniuersi tantum exiguam esse particulam, Democritus, Epicurus, & Metrodorus Chius horum discipulus, innumeros esse mundos autumarunt, nec minus absurdum esse censet, unum in uniuerso esse mundum, quam in agro unam duntaxat spicam.

DE mundi aternitate, similis est apud eos contradiçtio, Aristoteles, Plinius, Auerr. Cicero, & Xenophanes, illum æternum omnisque corruptionis expertem dicunt. nam cum non possent intelligere (ut Censorinus ait) oua ne an aues, ante generata sint, cum & ouum sine oue, & auis sine ouo, gigni non posset, hinc arbitrati sunt, mundum hunc & uniuersumque geniti initium simul & finem perpetua reuolutione sempiternum, Pythagoras & Stoici, à Deo genitum & aliquando, quantum ex sui natura est, corrumpendum: quibus cum sentiunt Anaxagoras, Thales, Hierocles Alexandrinus, Alcmeon & Phyllo Hebraus. Plato contra, cum mundum à Deo fabricatum, aperte fateatur, nunquam tamen interitum existimat; In qua sententia & Timæus Locrus ante eum fuerat. Epicurus & Democritus, cum mundum genitum & interitum credant, nunquam tamen, reparandum post interitum, docent. Empedocles & Heraclitus Ephesinus, non semel, sed semper mundum generari & corrumpi asserunt.

In animæ substantia inquirenda, in cuius tamen cognitione non modò religionis, sed uitæ quoque ciuilibus momenta sunt posita, quam magnis contradiçtionibus ac pugnis gentium sapientes tumultuati fuerint, eorundem quæ nunc habemus, monumenta testantur. Crates Thebanus nullam esse animam, ait, sed corpora sic à natura moueri. Qui autem animam posuerunt, plerique illam corpus tenuissimum opinati sunt, huic crasso corpori suffusam: sed illorum alij, illud esse igneum dixerunt, ut Hipparchus & Leucippus, quibus cum consentire uidentur Stoici, dicentes animam esse spiritum feruidum, ac Democritus, dicens illam esse spiritum mobilem & ignitum atomis insertum. alij dixerunt esse aërem, ut Anaximenes, Anaxagoras, Diogenes Cynicus, & Crytias, quibus adstipulatur Marcus Varro Romanus philosophus, dicens, Anima est, aër con-
ceptus, ore deseruatus in pulmone, temperatus in corde, diffusus in corpus. Alij aqueum humorem esse maluerunt, ut Hippias, Thales Milesius. Alij terream substantiam ut Hesiodus, Pronopides & Anaximander, alij mistum ex igne & aëre spiritum, ut Epicurus & Boëtus, alij ex terra & aqua, ut Xenophon, alij ex terra & igne, ut Parmenides, alij sanguineum humorem, ut Empedocles, alij spiritum tenuem per corpus diffusum, ut Hippocrates Chius, alij carnem ipsam cum sensuum exercitio, ut Asclepiades medicus, alij non corpusculum tenue, sed quandam qualitatem aut temperamentum quoddam per corporis particulas ac membra dispersam, animam putarunt, ut Zeno Citæus, & Dicearchus, quis cum sentiunt Cleanthes, Antipater, & Posidonius, dicentes, illam esse calorem aut temperamentum, quibus & Galenus consentire uidetur. Sunt & qui dixerunt, animam non eam esse qualitatem, seu temperamentum, sed tanquam ad eius punctum aliquem, in alia certa corporis parte ut corde uel cerebro residentem & inde totum corpus gubernantem, ut Chrysippus, Archelaus, & Heraclides Ponticus qui animam uocauit lucem. Sunt rursus alij, qui adhuc liberius quoddam animam opinati sunt, ut punctum, scilicet aliquem liberum, nulli parti corporis alligatum, sed ab omni determinato situ seclusum, & totum cuique corporis parti præsentem, quem siue temperamentum genuerit, siue Deus creauerit, ex materiæ tamen gremio, sit educus, cuius sententiæ Xenophanes Colophonius, Aristoxenus & Asclepiades medicus fuisse dicuntur. Quam etiam probasse uidetur Critolaus Peripateticus, inquiens animam esse quintam essentiam, & Xenocrates, dicens eam esse mouentem numerum, Aegyptij ab Hermetæ Trismegisto, animam esse uolunt uim quandam, omnia corpora transmeantem, Chaldaei, eam uirtutem absque determinata forma, omnes tamen externas suscipientem, esse uolunt. Plato, Socrates, Timæus Locrus, & ante hos Zoroastes, Orpheus, Aglaophemus, & Pythagoras, animam esse docent, essentiam sui motricem, intellectu præditam: quos secuti sunt, Plotinus, Porphyrius, Eumenius, Syrianus, &c. Aristoteles animam esse docet corporis naturalis organici potestate uitam habentis entelechiam: cui nouo nomini, non modò à ueteribus Christianis, sed à prophanis quoque philosophis, qui eundem

K ij dem

Lib. x. de
nat. Deo.

Plutar. lib.
de Fato.
Nemes. lib.
de nat. hom.
Proclus li-
bro 6. Theo-
log. Plat.
Chalcid. in
Pla. Tim.
Tacia. Syr.
citra gites.
Theodor. in
epitom. diui-
no. dogma.

Arist. lib. i.
Phys. lib. i.
de genera.
Plutar. lib.
de Placi.
philoso.
Galenus li-
br. de sectis.
Eusebius de
preparat.
Euang. lib.

Arist. lib. i.
de Anima.
Grego. Nis-
senus lib. de
Anima, Au-
relius Cas-
siodorus li-
bro. de Ana-
Hierony. in
quadam Epi-
sto.

De entele-
chia Ange-
lus Polit.
Galen. Gre.
Nissen. 1777.

dem tempore conſequuti ſunt, planè contradicitur. Denique ij, qui proximè Euange-
licam ueritatem, per totum Orbem ſplendefcentem, tum in Latio, tum in Græcia ſapientia
nomine enituerunt, tot errorum ac pugnarum pertæſi, ſuam ignorantiam ac inſciti-
am ingenuè conſiteri maluerunt, quàm aliquid in ea re; quæ niſi diuinitus ſciri non
poterat, determinatè decernere, qui omnium ſapientiſſimè feciſſe uidentur; in quorum
numero maximè reponuntur Cicero ac Seneca, Romani quidem, ſed Græcis illiſ; prioribus
comparandi philoſophi.

DE ANIMARUM præterea duratione, quantum ſibi conſenſerint gentium ſapientes, iam
audi. Pythagoras Samius, Plato Athenienſis, omnino immortalè, ſed corpore egreſſam,
ad ſui generis cœleſtè naturam, deuolare contendunt. contra Democritus & Epicurus,
Lucretius, &c. unà cum corpore mortalem fatentur. Stoici tanquàm inter hos medijs,
animam corpus relicturam docent, ita ut quæ in hac uita, nullis ſublimata uirtutibus,
fuerit infirmior, unà cum illo diſſolutionè ſubeat; ſi autem Heroicis formata uirtutibus
fuerit, permanentibus illam naturiſ; ſociari, & ad ſublimiores ſedes euadere putant.

ARISTOTELIS quaquàm à quibuſdam etiam pro animæ immortalitate aſſerèda ſcripſiſſe ſer-
atur, ueteribus tamen philoſophis tum Chriſtianiſ; tum prophanis, poſt corporis reſolu-
tionem, interitum animarum credidiſſe ſemper fuit perſuaſum: præſertim ex ea diſſini-
tione, qua animam eſſe entelechiam, ſine corporis organici perfectionem, pronuntiat.
Sunt tamen, qui putent; apud eundem philoſophum, quaſdam animæ partes, quæ cor-
poreas ſedes & organa habeant, ab illis eſſe inſeparabiles, unàque cum illis interire, quas
partes, ſenſum & intellectum paſſiuum Ariſt. uocat: intellectum autem, qui nullus ſit
corporei organi, quemq; intellectum agentem idem philoſophus uocitare ſolet, ſicut in
corpore materiæ non miſcetur, ita poſt ſeparationem, permanere ſuperſtitem. Verum
cum is intellectus idem non ſit cum ipſa anima, ſed ſubſtantia diſtincta; inter Peripate-
ticos philoſophos quid ſit, non eſt parua contentio. Sunt enim qui eam Deum ipſum,
& ſunt qui inferiorem quandam intelligentiam, eſſe contendunt, quæ ad notitiam & in-
tellectionem formandam, non alio pacto quàm ſol ad formandam uiſionem, cum uiſu
phantasmata illuſtrando concurrat. Vnde ſicut intellectum paſſiuum per indiuidua ac
ſingularia ſuppoſita; quod forma ſit corporis, diuidi docent; ita intellectum agentem
unum & eundem; ſicut unum & eundem ſolem, cum omnium mortalium oculis, cum
omnibus intellectibus, in ſingulis hominibus intellectiones producere. Quæ ſententia
recentioribus quibuſdam impoſuit, ut Auerroem crederent, unam & eandem animam
in omnibus hominibus poſuiſſe, cum tamen ille non de anima, quæ cum ſit forma cor-
poris, cum eodem multiplicari debet, ſed de intellectu, non paſſiuo, qui pars eſt ani-
mæ apud eundem Ariſtotelem, ſed de actiuo, qui à paſſiuo tanquàm æternum & perpetuum
à corruptibili differt, fuerit loquutus. Neque enim alia fuit in hac parte Auerrois
ſententia, ab ea, quam ante eum Alexander, Themiftius, Simplicius & eius tempore
Auicenna, Ariſtoteliſ; fuiſſe crediderunt. Vniuerſi enim, cum plures intellectus paſſiuos,
tot, inquam, quot ſunt indiuidua in hominibus collocent, intellectum tamen agen-
tem, quem foris aduenire, cum Ariſtotele docent, unicum tantum in omnibus homini-
bus, ad illuſtranda phantasmata, ſicut unum ſolem, in omnibus animantibus ad illu-
ſtrandos colores, concorditer conſtituunt.

PORRO qui animam immortalem credidere, haud minus mutuo ſibi contradicunt, in
eius immortalitaliſ; aſſignanda ratione. Sunt enim plerique, qui animarum tranſmigra-
tionem, quam *μετεμμοταση* uocarunt, quæq; à corpore in corpus animæ commigrarent, per-
ſuaſam habent, cuius ſectæ principem Pythagoram fuiſſe conimemorant. Ducebat Py-
thagoras, rationales animas, ad rationis expertia corpora; & ad plantas uſque, tranſ-
meare per temporum quaſdam periodos, ac uiciſſitudines, ita ut qui modò eſſet Socra-
tes, aliquando futurus eſſet Plato, aliquando equus, aliquando tandem planta. Cumque
rerum, quæ animæ capaces ſunt, nunquam certus numerus ſit aſſignandus, ſed indiui-
duorum ac ſingularium ſit infinita multitudo, in eo numero ac multitudine percurren-
da, æternitatem ac immortalitatem animabus donabant. Vnde Ouidius de Pythagora
tranſmigrationiſ; auctore, ſic canit,

Morte carent animæ, ſemperque priore relicta

Sede; nouis domibus uiuunt; habitantque receptæ.
Ipſe ego (nam memini) Troiani tempore belli
Pantoides Euphorbus eram, cui peſſore quondam
Haſit in aduerſo; grauis haſta minoris Aridæ.
Cognoni clypeum, leuæ geſtamina noſtræ,
Nuper ab Anteis, templo Iunonis in Argis.

Fuerunt & alij, qui cum tranſmigrationem animarum comprobarent, non tamen eam
animarum naturæ, ſed peccato conuenire, quaſi pœnam docebant. credebant enim ani-
mas a ſtris, propter peccata decedentes, primò quidem in humana corpora uirilia, dein-
de, ſi malè uirili officio fungerentur, in fœminea deuolui. quod ſi fœminæ officio rurfus
malè fungerentur, in bruta corpora dari præcipites; ac ita per ſpecierum gradus uſque
ad pulicem, & ſi quid eſt uilius, in uaria corpora demergi; rurfus per eaſdem ſpecies &
animantium gradus, ad humanum corpus deduci; rectè peracto humano officio, pur-
gatiſ;que affectibus, in ſuas priſtinas ſedes & aſtra contendere. Cuius ſententiæ Plato dia-
logo de natura, eſſe uidetur, dum generationem fœminæ ac maſculi enarrat. Sunt &
alij philoſophi, qui cum animarum tranſmigrationes fateantur, nolunt tamen, ad cor-
pora rationis expertia, neque ab illis item ad homines, ſed à brutis ad bruta, & ab ho-
minibus ad homines, fieri tranſmigrationes. Sed de hac Pythagorica tranſmigratione,
animarum Timon Phliaſius, Ariſtoteles, Xenophanes Colophonius, Cratinus Comi-
cus, Ariſtophon Hermicus comicus, Lucianus Samofarenſis, & Diogenes Laërtius
multa riſerunt.

DE hominiſ; principio, ac prima in mundo emeſſione, multa quoque rixantur Phi-
loſophi, ſunt enim, qui omnino cum ipſo mundo æternas quoque hominum generatio-
nes fuiſſe ſibi perſuaſerint; ex quorum numero Ariſtoteles, & uniuerſi, qui mundi æter-
nitatem comprobarunt. Contra, ſunt, qui primos homines ſolis feruefactione, ex ter-
ra olerum more, natos fuiſſe crediderint. eo haud minus Poëtiſ; ridiculi, qui homines
quaſdam fatiuos ex ſerpentum dentibus progermiſſe fabulantur.

IN tradenda uerò morum diſciplina, quam Ethicam uocant, ingentes eorū pugnas &
opinionum certamina nemo non nouit, nam principiò quidem, in aſſignanda hominiſ;
fœlicitate certoque ſcopo, in quem omnes actiones ſuas mortales dirigerent, tot fue-
runt diſſenſiones & tumultus, ut uix integro uolumine eorum ſententias, uel tantum
recenſere & enumerare poſſimus. Fuerunt qui eam in uoluptate collocarent, ut Epicu-
rus, Ariſtippus, Eudoxus Gnidius, Philoxenus Cythereus, & Cyrenaici. Alij non in qua-
cunque uoluptate, ſed in honeſta poſuerunt, ut Dinomachus, Calipho, alij in primoge-
niſ; naturæ, ut Carneades & Hieronymus Rhodius, alij in indolentia, ideſt in doloriſ;
priuatione, ut Epicurus & Diodorus, alij in uirtutibus, ut Pythagoras, Socrates, Ari-
ſton, Empedocles, Democritus, Zeno Citieus, Cleantes, Hecaton, Poſidonius, Dio-
nyſius Babyonicus, Antitheſes, & Stoici omnes, Herillus philoſophus, Alcidas &
Socratici multi, ſummum bonum putabant, ſcientiam, Bias Prienaus ſapientiam Bion
Boriſtheniteſ; prudentiam ciuilem, Thales Mileſius, horum omnium congeriem. Ti-
bareniſ; populi Chalybibus uicini, quorum meminerunt Apollonius & Pomponius, lu-
dum riſumque ſummam fœlicitatem dixerunt; Plato in idearum contemplatione, Pla-
tonici plerique ut Plotinus, Iamblichus, &c. in unione cum ſummo bono, non quidem
qualem nos Chriſtiani per apertam Dei uiſionem ſperamus, ſed in quadam alia, quæ per
ſummos gradus uirtutum, quos diuinos appellantur, comparatur, collocarunt. Ariſto-
teles in contemplatione quidem diuinitatiſ; ſed bonis iucundis, ideſt, uoluptate, boniſ;
utilibus, ideſt, diuitiſ; ac cæteriſ; fortunæ bonis, uallata, fœlicitatem poſuiſſe uide-
tur. Cicero horum omnium deliramentorum pertæſus, in omnium rerum uacatione, ſu-
premam fœlicitatem ſitam eſſe contendit. Tranſeo plebeios quaſdam Philoſophos,
qui omnem fœlicitatem, ex ipſa rei natura ſuſtulerunt, ut Pirrho Elyenſis, Euricolus,
Xenophantes &c. omitto quaſdam alios, qui ſummam fœlicitatem & ſupremam homi-
niſ; beatitudinem, non uirtute aut animi actionibus, ſed rebus fortunæ, aut corporiſ; mē-
tebantur, qui, inquam, in gloria, in honore, potentia, ocio, diuitiſ; ac ſimilibus ean-
dem collocarunt, ut Periander Corinthius, Licophron, &c. Neq; enim animuſ; eſt uni-
uerſas ſententias & opiniones eorum hominum, qui diuina reuelatione ac eruditione

Pla. in Phæ-
done, Ploti-
nus, &c.

Euſt. Mar-
tyr. Grego.
Niſſenus,
Grego. Na-
zianzenſis,
Alex. Aphr.
Auicem.

Simon Por-
tius, lib. de
diſt. huma-
nâ.

Lib. 2. de
Anima.
cap. 5.

Chryſtoſt.
Marcellus
lib. de Aſa.
Lud. Cælius
Rhodig. li-
bro 2. anti-
quarum le-
ction.

Macro-
Plotin.
Marſi. &c.

Ariſt. lib. 1
& 10. Eth.
Cic. lib. de
fin. bonorū
et malorū.
Boethius Se-
ner. lib. 5.
de conſola-
tione Philo-
ſophiæ.
Euſeb. Cæ-
ſarienſiſ; de
Preparat.
euang.
Aug. lib. de
ciuitate, l.
Lactantius
firm. &c.

Macro-
Satyr.

8. lib. de ci-
uitate Dei.

deſtituebantur, in medium producere, præſertim cum iam ſuo tempore à Marco Varro ne octo ſupra ducentas & octoginta collectas, Auguſtinus meminerit, præcipuas tantum ac famoſiores recitaſſe ſufficiat.

Ariſt. lib. 1
Ethicorum,
Franc. Cõ-
nantiæ li. 1.
de uirtutibus
prouincialibus.

DEVM in ipſa uirtute tradenda, & in eius materia ſignanda, ingens concertatio, nam præter hoc quod De numero bonorum, quæ in humana uita ſunt amplectenda, prorsus diſſentiunt, nam cum Ariſtoteles, triplicem bonorum rationem, utilis, iucundi & honeſti, ſtatuat, Stoici, Cicero, Seneca, unum tantum, honeſtum ſcilicet, bonum eſſe contendunt. fuerunt qui nihil ex natura iuſtum ac bonum putarent, ſed pro uario hominum, prouinciæ, temporum, uſu opinione aut neceſſitate, hoc aut illud bonum, non tantum appellari, ſed eſſe crediderint, ut Pyrrho, Stilco Megarenſis & Theodoros Cyrenaicus. Denique aliter Academici, aliter Cyrenaici, aliter Eliaci, aliter Megarici, aliter Cynici, aliter Erotici, aliter Peripatetici, de uirtute, de Republ. de religione, & demum tota humana uita inſtituenda præcipiunt. Cumque quique de ſingulis diſputant, de nullis ſunt certi, cumque unaquæque ſecta ſua confirmat, nulli alteri ſapere, concedit. fuerunt tam oneroſi tamque graues ac pernicioſi rebus publicis philoſophi, ut in florentiſſimas ac prudentiſſimas quaſque Reſp. aut non fuerint admiſſi, aut tandem ab illis, turbatis ciuitatibus fuerint protruſi. Athenieſes, Socratem philoſophiæ parentem, Anaxagoram & quosdam alios, ultimo ſupplicio ſuſtulerunt; Lacones ac Meſſani, nec admiſerunt quidem, Romani, urbe eiectiſſe memorantur, quin etiam ſub Domitiano Cæſare, urbe & tota Italia interdicti ſunt. Extat Antiochi regis decretum in adoleſcentes, qui auſi fuiſſent philoſophari, atque etiam in parentes, qui id liberis ſuis admitterent. Timon Phiaſius, opus nomine Syllòs, in deriſionem philoſophorum, & Dion Pruſiæus, orationem contra philoſophos ſcripſerunt. Ariſtides etiam Sophiſta & Hortenſius Romanus, uir nobiliſſima familia & eloquentiſſimus, ualidiſſimis rationibus ſapientiam omnium philoſophorum impugnaſſe referuntur. Denique Lucianus Samofateus, nunquam eos eorumque ſententias ac ſectas cachinnis non excipit. Contra uideas à mûdi principio, uariis ſæculis, uariis ætatibus, à uariis hominibus, eadẽ omnino à noſtris ſine diſcordia doceri, & non modò in rebus magnis, & in quibus uarietas ſententiarum non impunè permittitur, ſed in paruiffimis quibusque rebus, eſſe concordas. Quod enim de Deo, de prouidentia, de ultimo fine, de bonis operibus, de mortuorum *απικαλοει*, de Chriſto futuro, apud eremum Arabiæ, Moſes docuit, hoc idem Iob Idumæus, antea docuerat, hoc idem poſt multa ſæcula, Samuel, Dauid, Iſaias, Hieremias, Daniel, Ezechiel, &c. & demum Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes, Paulus, Petrus, Iacobus, Iudas, pariter docent. Ais uerò, hoc humanitus potuiſſe cõtingere, dum poſteriores Moſis, uel alterius, quem ſibi magiſtrum imitandum præfixerãt, quaſi ſectarij diſcipuli præcepta ſequuntur, quod olim apud Græcos fecerunt philoſophi, dum alius in uerba Pythagore, alius in Socratis, Platonis, Epicuri, aut Ariſtoteliſ iurat. Sed non tantus fuit inter ipſos diſcipulos philoſophorum conſenſus, ut non uel humanæ laudis ambitione, aut quod ita ſentirent, à ſeipſis uel à magiſtris diſcederent. Neque enim Socrates Archelao per omnia conſenſit, neque Socrati Plato per omnia obediuit. Ariſtoteles longè aliam philoſophandi rationem quam Plato magiſter inuenit, & ex Platonis Schola Antiſthenes & Ariſtippus emerſit, quorum prior Cynicæ paupertati dedit principium, alter uerò laxioris uitæ inſtituto, tempori & perſonis in ſeruiendum docebat. Immo ſi utranque philoſophorum familiam conſideres, Ionicam & Italicam, quarum hæc Pythagoram, illa uerò Thaletem magiſtrum coluit, uidebis profectò, quam parum diſcipuli in magiſtrorum doctrina permãſerint, dum nullum leges cum altero in placitis philoſophiæ ſentire. Nam ſi apud hos diſcipulos nulla fuiſſet diſſenſio, duæ ergo eſſent tantummodò ingentium philoſophiæ opiniones, de rerum principio, Altera quæ ex numeris, altera quæ ex aqua, uniuerſa originem habuiſſe doceret. Nunc uerò quot ſint apud eos in hac parte opiniones, nullus ſatis explicuit. Nulla itaque ratione fieri potuit, ut abſque diuino numine, in his, quæ per ſe, non ſunt euidentia & aperta, conſentirent. Atque hoc eſt quod ad Conrinthios, quos uariis opinionibus & ſententiis inter ſe diſtare audiebat, ſcribebat Apoſt. Obſecro uos per nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, ut id ipſum dicatis omnes, & non ſint in uobis ſchiſmata, ſitis autem perfecti in eodem ſenſu, in eademque ſciẽtia. ſignificatum enim eſt mihi fratres de uobis, ab his qui ſunt

Obiect.

Dalot.

1. Cor. 9.

ſunt Chloës quia contentiones ſunt inter uos, &c. Et ſubinde, Cum enim ſint inter uos, zelus & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis? Ergo hominum diuino ſpiritu uacantiũ eſt, uariis opinionibus & ſectis diſcindi, Dei autem opus multos in eandem opinionem & ſenſum coire. De hac uerò ſecunda cõſideratione & de uiris Apoſtolicis, primis Euangelij fundatoribus ita ſcribit Lactantius, Abſuit ab his fingendi uoluntas, quoniam rudes fuerunt, tum quia indocti, apta inter ſe & cohærentia fingere non poterant, tum quia philoſophorum doctiſſimi Plato, Ariſtoteles, Epicurus & Zenon, ipſi ſibi repugnantia dixerunt. hæc eſt enim mendociorum natura ut cohære non poſſint, noſtrorum uerò dogmatum traditio, quia uera eſt, quadratundique ac ſibi tota conſentit, & ideo perſuadet, quia conſtanti ratione ſuffulta eſt. hæc tenus Lactantius. Atque hoc tantum eſt argumentum, ut homini Chriſtiano ſatis eſſet; ad eludendas & conterendas diabolicas fraudes, non modò quaſ ex aliarum gentium & religionum, ſed etiam quaſ ex hæreticorum ſectarum conſideratione animis fidelium frequenter intorquet. uerum de hæreticorum diſſidio poſtea libro 5. cum de notis ueræ ac falſæ doctrinæ agemus, multa ſumus dicturi.

De ſacrorum ſcriptorum tum noui, tum ueteris teſtamenti, auctoritate, ac ueracitate. Cap. III.

UERTIÒ, pro noſtræ fidei commendatione, grande momentum habet, ſcriptorum Canonorum auctoritas, nihil enim magis ſcriptorem commendat quam ueritas, nec tam conciliant auctoritatem pigmenta ſermonis & ſuci eloquentiæ, quam diligens ueritatis ſtudium, in magnis præſertim rebus, in quibus nunquam auctoritas perditur, ſine ingenti iactura. Noſtri autem ſcriptores, ſiue qui ſcriptis, ſiue qui traditionibus nobiſcũ egerunt, quanto ſtudio ueritatis flagrauerint, quamque inſeſto animo ſint perſecuti mendacium, eorum prodit doctrina. non enim quancunque pœnam mentienti, ſed æternam comminantur. Perdes (inquit unus ex illis Deum alloquens) omnes qui loquuntur mendacium. Et alibi, quærens quis ad eam fœlicitatis ſpeciem, quæ bonis huius uitæ actionibus, quaſi præmium proponitur, pertingeret, Domine, inquit, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut requieſcet in monte ſancto tuo? cui quaſtioni Dei ſpiritu actus ipſemet reſpondet, Qui loquitur ueritatem in corde ſuo, qui non egit dolium in lingua ſua, quaſi æterno decreto cœleſtis habitationis ingreſſu, mendaces excluderet. Alius, Os, inquit, quod mentitur, occidit animam ſuam. Et ne quis putaret apud huius ſanctæ reip. inſtitutores, tantum grauiſſima quæque, quæ pernicioſa uocamus prohiberi mendacia, Noli, inquit alius, uelle mentiri omne mendacium. Enim uerò qui omne mendacium prohibet, neque leuia permittit. Alter uidens ſanctam illam ciuitatem Hieruſalem in ſpiritu deſcendentem de cœlo, angelico miniſterio docetur, qui tandem eſſent ab illa excludendi, Foris, inquit, canes & uenefici, & impudici & homicidæ, & omnis qui amat & facit mendacium. Ergo eo loco apud huius ſanctæ ſcripturæ auctores habentur, mendacia, quo, ueneficia, impudicitia, homicidia & demum Idolorum cultus, quæ damnarunt ſemper cordata reſpublica; Contra uerò, apud gentes, tanta eſt ſcripturarum diſcordia, ut non minus inter ſe coniurati uideantur ne id ipſum de eadem re cenſerent, quam grex philoſophorum, cuius diſcordias ac lites ſuperius delibauimus. Tam uaria & diuerſa, de eiſdem rebus tradunt hiſtorici, tamque inter ſe diſſentiunt, cum tamen eas res deſcriberent, quæ ſummam fidem, conſonantiam, ſeriem, ueritatemque expoſcerent, ut impoſſibile ſit plurimos illorum non eſſe mendaciſſimos. Nam ut de Nini Regis Aſſyriorum & de Vrbe condita, à quibus duobus exordiis, tum Græci, tum Latini, ſeſe res geſtas ſcribere profitentur, in quibus tamen duobus nullus alteri conſentit, taceamus, in reliquorum temporum ac rerum deſcriptione, tantæ mihi lites, contradictiones, ac pugna eſſe uidentur, ut penè totius prophanæ hiſtoriæ auctoritas ſublata eſſe uideatur, & quod ait Iosephus contra Apionem Alexandrinum, libris ſuis alterutros arguant, & ualde contraria conſcribant. Quantis, inquit ille, locis Hellanicis ab Ageſilao de genealogiis diſcrepat? in quantis Herodotum

Psal. 5.

Psal. 14.

Sap. 1. 6.

Ecl. 7.

Apo. 22.

Herodotum corrigit Ageſſaus, & quomodo Ephorus quidem Hellenicum in plurimis oſtendit eſſe mendacem? Ephorum uerò, Timæus, Timæum, qui poſt eum fuere, Herodotum uerò, cuncti, ſed neque de ſingulis cum Antiocho & Philoſto aut Callia, Timæus concordare dignatus eſt, in multis etiam Thucydides tanquam fallax accuſatur, licet ſcrupuloſiſſimam hiftoriam conſcripſiſſe uideatur. hæcenus Iofephus. Et apud Herodotum hiftoriæ parentem, apud Diodorum, apud Theopompum, ut ait Cicero, innumerabiles ſunt fabulæ, Ibi enim

Epota, Medo prandente, flumina, & uellicatum Athon,
Legimus,
Et quidquid Græcia mendax,
Audet in hiftoria.

NEQUE uerò mirandum ſi gentium ſcriptores, eadem ubique, de eiſdem rebus non retulerint, nam plerique eorum, geſtorum, quæ deſcribebant, temporibus, locis, perſonis, non adfuerunt, neque ſpiritum reuelantem acceperunt, ſed ex aliorum relatu, populares ſermones, qui nunquam ſibi conſtant, colligentes, ſcripſerunt, quo uitio à Strabone taxantur Eratoſthenes Cyreneus, Metrodorus Sceptius, Poſſidonius, & Patrocles Geographus. Sunt alij, qui cum partem quidem rerum uidiffent, quaſi in tranſitu militari prouincias tranſcurrentes, conſcribere auſi ſunt hiftorias, quos tamen, cum diuino ſpiritu, qui orbem terrarum implet, & omnia ſcrutatur etiam profunda Dei, non agerentur, neceſſe erat mendacia pro ueritate poſteris obrudere. in quibus ſunt Oneficritus & Ariſtobolus, qui de India, & Italia mendaces hiftorias ac fabulis referas ſcripſiſſe referunt. Sunt etiam plerique, qui delectationis gratia, rebus ueris mendacij nonnihil admiscendum putarunt, in quorum numero Diodorum Siculum, Herodotum, & Cornelium Tacitum, Tertullianus & Oroſius reponunt, quibus etiam adnumerandus uidetur Philoſtratus, qui octo libris, quos de uita Apollonij ſcripſit, fabuloſa multa miſcuiffiſſe uidetur. Sunt & alij, qui res ueras ad fabulas omnino conuerterunt, quales Gnidius Hecataeus, & Cteſias, quorum primus, libros de Hyperborica hiftoria, poſterior uerò de rebus Perſicis ſcripſiſſe refertur. Ij ſunt, qui ne uideantur quicquam ignoraffe, aut aliquid ab alijs retuliſſe, dum de ignotis & inacceſſis prouincijs uerboſa nouitate ſcribere præſumunt, nil niſi elegantes nugæ & monſtroſa mendacia poſteris tradiderunt, cuiuſmodi ſunt ea, quæ de Arimaſpis Gryphis, Pygmeis, Gruibus, Cynocephalis, Aſtomoris, Hippopodibus, Centauris, Phaniffis, Trogloditis ac cæteris, quæ Plinius recenſet, tum deinde de mari congelato, de Torrida Zona, duobuſq; terræ circulis inhabitabilibus quæ omnia gentium ſcriptoribus accepta referimus. Multi affectibus hominũ, potius quam ueritati inferuire maluerunt, ſic Græci hiftorici de rerum inuentoribus ſcribentes, omnia ſibi ac ſuis uendicare uoluerunt, ſic multi, principum ſuorum ac gentis de qua ſcribunt natales, non modò ad antiquiſſimos reges, ſed ad immortales Deos, diuinamque prorfus originem, conantur extendere: in quo genere tum Græcorum, tum Latinorum, multa peccant Poætæ, quos tamen gentium prophetas Apoſtolus, uocat. ſic Homerus, Helenam in Iouem, Achillem in Thetim, Aeneam in Venerem, &c. Sic Orpheus, ſic Heſiodus, ſic Aefchylus, ſic Virgilius, mortales homines, ipſa diuinitate oriundos, mendaciſſimè canunt. Quibus rebus factum eſt, ut uix humanis ſcriptoribus in ſuarum gentium & principum deſcriptione ac hiftoria, ſit fides præſtanda. Quanquam & hæc ſcabies non iam Græcis ſcriptoribus propria, ſed Chriſtianis quoque hiftoricis affricata uideatur, dum quiſque ſuorum geſta extollens, aliorum extenuat. Sunt demum multi, qui non tam eo animo hiftorias ſcribunt ut ueritatem, & quod geſtum eſt referant, quam ut egregij principis imaginem, aut florentis Reip. ſpeciem effingant. Quod mendacij genus, Quintilianus in ſcribendo non reprobatur, cum haud magni (ut ait) referat, præſertim cum poſteris ſcribant, cuius nomine, qua uè ferie boni principis exempla proponantur in publicum, neque credunt eſſe uituperandum mendacium, quòd ad honeſtatis perſuaſionem conducit: in quo genere, haud dubium Xenophon Athenienſis, Socratis auditor, mihi eſſe uidetur, qui de Cyro non qualis eſſet, ſed qualis eſſe debuiffet, tanquam optimi principis exemplar, & archetypum, ſcitam elegantemque, ſed abſque ueritatis fide hiftoriam deſcripſit. In quo genere etiam reponenda uidentur, ingentia illa ac multa uolumina

Inuualis
Satyr. 10.

Sapient. 1.
1. Cor. 1.

Plutarc. in
Alex. idem
in paralle.
lib. c. 61.

Euſeb. cont.
Hier. Alex.
Aeneas Syl.
ui. 7 deſcrip.
Aſia. c. 10.
Athenæus
lib. 14.
Pauſanias
in Beotia,
Ioan. Sto-
bæus in ſer-
mo. de mor-
bis,
Plutarc. in
Artaiores.

uolumina Morganæ, Melluſinæ, Margolana, uirginis Theodoræ, Tyrantis, Conamori, Triſtani, Floriſelli Niquæi, Dietheri, Lanceloti, Amadiſi, tum Gaulenſis, tum Græci, Eſplandiani, Rogerij Græci, Ageſilai, Liſuartis, &c. quæ per Hiſpaniam, Galliam, Italia, Germaniam, & Angliam, à noſtris in iuuentutis præſertim generoſæ inſtitutionem ſunt edita: quæ tamen, haud magis mihi reprehendenda uidentur, quam Ariſtophanis, Sophoclis, Euripidis, Ennij, Plauti, aut Terentij tragœdiæ, aut comedias, quas tamen, dum cuiuſque ætatis effectus, dumque rerum humanarum, exitus, lepidè ac quaſi per luſum animis iuuentutis inſtillant, non modò non reprehendas, ſed ſummo fauore ab omnibus rebus publicis ac uiris probis & ſapientibus, ſuſceptas uidemus. Nam ſi res fictas legere, aut audire peccatum eſſet, proſectò Aefopi fabulas (quod tamen genus philoſophandi, ac uirtutis inferendæ, uel à ſummis philoſophis, maximo ſtudio commendatur) legere aut audire peccatum quoque eſſet. Quin nec ſoli hiftorici, aut rerum humanarum ſcriptores, in ſcribendo mendacijs uſi ſunt, uerum etiam ij, qui philoſophiæ titulo & excellentis cuiuſdam doctrinæ nomine diuini uocantur, quiq; totos ad inſtituendas republicas & hominum ciuitates ſeſe contulerunt, non unquam uulgum anteuertendum mendacio docuerunt, apparetque ex eorum ſcriptis in hoc unum laboraſſe mundi ſapientes ut populos, quos moribus formabant, & legibus inſtituebant, mendacio deciperent. Vnde hic in Horomaſin, ille in Mercurium, alter in Iouem, alter in Saturnum, iſte in Appollinem, alius in Veſtam, alius in Aegeriam Nympham, quaſi in diuinos auctores retulerunt Reſpub. quò ſcilicet ſuis placitis ac legibus hoc quaſi in fundamento iacto mendacio auctoritatem conquirerent. Atque ex eadem radice quæcunq; de futura retributione, de campis Elyſiis, de malorum cruciatibus, de furijs Herebi, de Cerbero, ac cæteris gentium terriculamentis, ac demum uniuerſa quæ de religione docebant, cum diuina reuelatione deſtituerentur, ſunt prodiſſe credenda. Nam cum manifeſta delicta uix legum à ſe latarum imperio, clandestina uerò ac occulta, nulla ratione coercere ualerent, ut in officio homines, quibus leges ferebant, continerent, ad numinum, quæ cuncta uidere, populis perſuaſum erat, uindictam aut præmia conſugiendum putarunt. Non quòd ea ulla reuelatione accepiffent, aut quòd ita ſibi perſuaſiffent eorum cum plurimi, ſed quòd ea humana prudentia, ne in Reſpub. rectè ſemel conſtitutas, bonosque mores homines delinquerent, docenda ſuaderet. Atque hinc illa Athei hominis, qui rectè horum ſapientum mentem calluerat, uox proceſſiſſe credenda eſt,

Primus in orbe Deos timor fecit.

Hinc etiam apud Euripidem tragicum, Syſiphus occultam apud uulgum philoſophiam aperiens, fuiſſe, inquit, tempus cum ſoluta erat mortalium uita, & belluina, uolentiaque ad miniſtra, poſteaque, ex legem uitam indutis, antiquatam eſſe legibus, poſt quæ, ubi manifeſtaria arcere delicta lex non poſſet, clam uerò multi delinquerent, quendam uirum mendaci adorfum oratione, ueritatem reſtringere, & ſuadere mortalibus, quòd Deus eſſet inſenſibili peremans uita, qui hæc, (ideſt peccata) audiret ac uideret, menteque præpolleret. Quam ſententiam non tam ex Syſiphi quam Euripidis ipſius mente pronunciatam, Plutarchus credit, niſi quòd Areopagi timore, Syſipho dicauit. Grande eſt ergo inter eos, qui Euangelicam fidem tradiderunt, & gentium ſcriptores, aut eos, qui apud eaſdem gentes condidere Reſp. autoritatis diſcrimen, cum illi nihil magis ex animo oderint, quam mendacium, hi contra mendacium, non modò affectibus, perſonis, locis, temporibus, inferuientes, in ſcripta ſua libenter admiferint, ſed legum ac religionum, quas ſuis hominibus tradiderunt, fundamenta ſubſternunt. Nam & ſi quæ quidam eorum uera docebant, qualia erant Deum eſſe, & cuncta agi Dei prouidentia, iuſtos præmia, ſupplicia poſt hanc uitam mortalem malefacta manere, hæc tamen non quaſi uera crederent, ut noſtri, ſed quòd ita Rebuſp. credere expediret, doceri iubebant. Si ergo à tantæ auctoritatis auctoribus, quæ credidimus, explicito ſermone uel ſcripto, ſuſcepimus, cur non fugiant ab animo tentamenta Diaboli, quoties de fidei noſtræ & religionis ueritate, concutitur? At, ais, fuerunt illi quidem tales, qui Euangelicæ fidei fundamenta iecere, ſed hi libri, quos quaſi oracula colimus, non ſunt illorum. Quorum ergo, cum eorum nomina præferantur aut cur non licebit Homeri poëmata, Ciceronis libros, Platonis & Ariſtotelis uolumina, eſſe illorum, eadem libertate inſiciari?

De ſciarũ
hifloriarũ
leſione an
cloris iudi-
cium.

Plat.

Lucret.

Euripi.

Lib. de Pla-
citis philo-
ſophorum.

Deinde, aut qui libros hos, quos nos sacros uocamus, scripserunt, fuerunt Christiani, aut non, sed prophani; si Christiani, ergo cum quicumque Christianus mendacium æquè ac priores illi, quos ueraces fuisse donatur, uitare teneatur, quo pacto potuerunt primis illis hominibus suos libros dicere? Si prophani, qui fieri potuit, ut contra propriam religionem, contra proprios mores, contra propria instituta, in alterius religionis fauorem, maximè quæ tanto odio apud omnes prophanos fuit olim excepta, hos libros conscriberet, aut quo pacto, eos hominum maximè ueritatis amatorum non fuisse dicamus, in quibus huc usque sæuisissimi hostes Christianæ religionis, Porphyrius, Celsus, Lucianus, Auerroës, Iulianus Apostata, & ante hos Appion Alexandrinus &c. totis uiribus laborantes, nullum mendacium aut repugnantiam potuerunt infligere? Ais deinde, auctores eorum librorum & doctrinæ, fuisse deceptos non item mentitos. Sed qui (nisi uerum dicat) non mentiat, qui se uidisse Deum, & hæc aut illa uerba ab eo audiuisse, sine ulla conditione asseueret? Audiui, inquit Paulus, in tertium cælum raptus, arcana uerba, quæ non licet homini loqui. & Isaias, Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum &c. In his ne non erit apertum mendacium, si non audiuit Paulus arcana uerba, aut sanctus propheta Dominum non uidit? Ais rursus, mentiti sunt, spe lucri, quod ex ea religione sperabant: at, quod lucrum? an illud? In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter, à Iudæis quinquies quadragenas, una minus accepi, ter uirgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci; nocte & die in profundo maris fui, in itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, in labore, in ærumna, in uigiliis multis, in fame, in frigore, in nuditate, in siti, in ieiuniis multis? Puto inquit alibi sanctus Apostolus, quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit, tanquam morti destinatos, quia spectaculum facti sumus mundo, & angelis & hominibus. Nos stulti propter Christum, uos autem prudentes in Christo, nos infirmi, uos autem fortes, uos nobiles, nos autem ignobiles, usque in hanc horam esurimus & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, laboramus operantes manibus nostris, maledicimur & benedicimus, persecutionem patimur & sustinemus, blasphemamur, & obsecramur, tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema usque; ad huc. Isaias impij regis imperio, serra per medium sectus, Hieremias post ueterem cisternam, post famem, post graues catenas, apud Aegyptum lapidibus obrutus, Daniel bestiis obiectus, in lacu leonum squalore loci & fame cruciatur, & in ardentem fornacem cum sociis contruditur Ezechiel apud Babylonem indomitis equis distractus, Oseas, per tempora uectè transfixus: & quem prophetarum mali homines non sunt persecuti? Iam ex Apostolicis uiris, Paulus trucidatus, Petrus, Andreas, Simon & Philippus crucifixi, Matthæus gladio confossus, Iacobus iugulatus, alter Iacobus è pinnaculo templi deiectus, & fuste percussus, Ioan. quasi sacrilegus in feruens oleo doliu coniectus: nihilque certius erat, post initum cum Christo confortiu, quam gladij, pestines ferrei, bestia, exilia, metalla, proscripio, crux, uerba, catena, carceres, eculus, lampades, &c. Adeo ut in summo Christianarum dignitatù fastigio, Rom. inquam Pontificatu, à Christo ad Siluestr. nullus (quod sciã) naturali morte aut absque tyrannica uexatione ex hac uita migrarit: neque dubitandum, quod idem in cæteris Ecclesiasticis sedibus, apud omnes mundi prouincias acciderit. Nihil profectò uerius, quam quod de his primis Ecclesiasticis fundatoribus inquit Apostolus, Ludibria & uerba experti, insuper uincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circumierunt in melotis & in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus; in solitudinibus errantes, in motibus, in speluncis, in cauernis terræ. An pro hoc lucro quisquam mortalium mentiat? Rectè itaque huic obiectioni respondit Lactantius, Non (inquit) quæstus, & commodi gratia, religionem istam commenti sunt, quippe qui, & præceptis & re ipsa eam uitam secuti sunt, quæ & uoluptatibus caret, & omnia quæ habentur in bonis, spernit, & qui non tantum pro fide mortem subierint, sed etiam morituros esse se scierint, & prædixerint, & postea uniuersos, qui eorum disciplinam secuti essent, acerba & nefanda passuros. Hactenus Lactan. Erant igitur, certa ac diuina reuelatione commoniti, certa esse, quæ docebant. Nam si non erant certi,

certi, qui fieri potuisset ut tanta animorum constantia, in tormentis gauderent, & lucrum putarent, pro his, quæ docebant, gladiis Tyrannorum uitam exponere, quæ nihil homini charius? Itaque rectè Paulus contra quosdam dicebat, si resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit, si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est fides uestra. Inuenimur autem & falsi testes, quoniam diximus aduersus Deum, quod suscitauerit Christum, quem non suscitauit. Quibus uerbis, tertiam hanc nostram considerationem perstringit Apostolus, docens, quantum à primis illis Euangelicæ fidei denuntiatoribus abfuerit mentiendi uoluntas, & quo loco habeatur, apud eos, qui Deo, quod non fecit, impingat, nempe eo quo falsus testis, qui in lege ultimo supplicio conficitur. Et ut affectati lucri omnem suspicionem excluderet, si in hac uita, tantum, inquit, sumus sperantes in Christo, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Ut quid, inquit Ambrosius, ieiunia, uigilia, iustitia, munda uita, misericordia, mors, si pro his nulla merces erit in futuro? Quid nos periclitamur omni hora, inquit idem Apostolus, si mortui non resurgunt? Sperabant igitur maiores nostri, ac religionis nostræ propagatores, certum aliquid, post huius mortalis uitæ functionem, alioqui non erant tam excordes, ut non cum cæteris hominibus, qui spem non habebant, dum uiuerent, dicerent, Comedamus, & bibamus, cras enim moriemur.

Ad auctoritatem quoque doctrinæ, quantum faciant doctoris compositi mores, ex ipsa communi conuersatione docemur. Nihil certius profectò, quam quod, cuius uita despicitur, eius prædicatio contemnatur, unde Aristoteles sapienter, Sermones, inquit, de affectibus & actibus, minus creduntur, quam opera: cum igitur ab his discrepant, quasi sensu percipiuntur, tunc sprete ueritatem etiam ipsam interimunt: qui nanque uoluptatem uituperat, is, si uisus fuerit eam affectare, ad ipsam inclinari uidetur. Sermones igitur ueri creduntur, cum sunt operibus consentanei. Nunc iam compone Draconis, Solonis, Minois, Rhadamanti, Lycurgi, Charondæ, Phileæ, Zamolxidis, Demetrii, Numæ, & aliorum, si qui sunt similes, qui condidere respublicas, aut eorum, qui præcepta uiuendi tradidere, uitas & mores, cum Mose; Samuele, Dauide, Isaia, Hieremia, Ezechiele, Daniele, &c. cum Petro, Paulo, Iacobo, Ioanne, Andrea, Philippo, Matthæo, & reliquis, qui nobis rationem uiuendi Christianam tradidere. Ab illis profectò quantumcunque laudatis, ambitio, fastus, tyrannis, diuitiarum amor, aut certa & inexhausta quædam humanæ gloriæ cupiditas, quam illorum optimi quique, quasi suorum beneficiorum præmium expetebant, præter alia occultiora uicia, non aberant: in istis contra summam integritatem inuenias. Nam ut ex multis pauca afferamus, & tantum illustriorum illustrissima uicia, & quæ cunctorum aliorum facinorum, quæ excogitari possunt, sunt certissima indicia, notemus, profectò Minos ille Cretensis legislator, Theseum Atheniensem, ut Zenis apud Athenæum est auctor, adamauit, Rhadamantum, legum atque humanæ uitæ maximum quoque institutorem, quemque ob eximiam iustitiam, inferorum esse iudicem poetæ fabulantur, Talum puerum deperiisse Libycus testatur. Demetrius Phaleræus grauissimus quoque legislator, quanta uirtute, quantaque pudicitia, eis, quibus leges ferebat præstitit, hisce uerbis ostendit Athenæus, de eo loquens, Aderant, inquit, & taciti ad mulieres congressus, & nocturni adolescentum amores, atque Demetrius, qui aliis leges imponebat, uitæque rationem aliis coordinabat, uitam sibi ipsi maximè illegitimam constituit, pueros liberos iniuria afficiebat, nobiliorumque mulieres, zelotypia prosequerentur omnes pueri, catamitum illius Theognim: atque tanti erat ad Demetrium accedere, ut uel ipso post prandium accerferentur. Hactenus Athenæus. Periander Corinthius, qui in sapientum Græcorum numerum relatus est (proh nefas) cum Melissæ cadauere mistus fuisse traditur. Et ut ad philosophos ueniamus, qui tamen bonorum morum institutores esse credebatur, ille oraculo Delphico sapientissimus declaratus, & totius Græciæ ac Latij testimonio sanctissimus, Socrates, quanta fuerit animi continentia, quamque uerè eam quam uerbis, hominibus persuadere conabatur, uirtutem, moribus & uita expresserit, quæ de eo tum Græcorum, tum Latinorum testimonia literis prodita sunt, non obscure docent. Licet enim Plato & Alcibiades, & ex Latinis Aemilius Probus, Socraticos amores excusare, & nescio in quas animi pulchritudines retorquere contenderint, eos tamen, obsec-

In Eunuc.

nos fuisse Lucianus Samofaten, non obscure ostendit; Ausus est, inquit, & illud adde-
re, Bogoas, multo magis idoneum esse Eunuchum, cui adolescentes erudiendi credantur,
quod ab hoc nulla in illos calumnia possit hærere, neque Socraticum illud crimen in
hunc competat, quod adolescentulos corrumpat. Sed & inter ea crimina etiam, quæ
illi ab Anito obiecta sunt, erat etiam pæderastia. Sunt itaque qui eundem Archelao phy-
sico, Alcibiadi & aliis compluribus meritoriis, consueuisse narrent, unde Iuuenalis cum
philosophis Satyrica licentia, nonnulla uicia exprobaret, inquit, *Castigas, cum sis,*

Inter Socraticos notissima fossa cinædos.

Neque eius turpem amorem celare permittit ea zelotypia, qua adolescentulos ab
aliorum hominum consuetudine amouebat, nimirum, ut ipsis solus potiretur, & ad li-
bines suas abuteretur. Platonem illum diuinum, ut eius de hac re præcepta omitta-
mus, de quibus postea, Apuleius eius sectator, & apud Diogenem Laërtium Aristippus
Aster, aut latinè, Stellam adolescentulum, qui cum eodem astrologiæ dabat operam,
adamasse testes sunt. Impingit & illi Lucianus Phædri amores; & sunt qui eundem in
Dionem, Agathonem, & Alexim, adolescentes amore flagrasse crediderint: quorum
omnium eius in illos amatoria epigrammata, & carmina conscripta, sunt certissimi tes-
tes. aperte enim non Socraticos illos, quos obnubendo sceleri, prætexebant Græci phi-
losophi, idest, ut illi uolebant animorum amores, sed lasciuas libidines, spirare uiden-
tur. Quod ut lector de homine, alioqui omnium literarum monumentis commenda-
to, aperte intelligat, Latina carmina hic nobis sunt inse renda; nam Græca qui legere
cupiat, apud Laërtium & Apuleium inueniet. In Stellam itaque, sic scribit Plato,

*O utinam cælum fierem, cum sidera cernis
Mi Stella, ut multis in te oculis tuerer.
Iam dudum uinis lucebas Lucifer, at nunc
Extinctus lucas, Hesperus Elysiis.*

in Dionem uerò,

*Et lacrymas Hecubæ, & Troianis fat a puellis
Decreuere recens ex genitrice satis.
At tibi post partos, præclaro Marte triumphos,
Spes reliqua est, nullis clare Dion superis.
Te patria ampla fouet, cumulat te ciuis honore,
Quo mihi nunc mentem perdis amore Dion.*

in Alexim uerò & Phædrum,

*Nunc quoniam nihil est, quoquo se uerterit omnis,
Solum quod pulcher uisus Alexis ait,
Quid mi anime os canibus prodis, mox inde molestus
Detrectatus, Phædrum sicine perdidimus?*

Gell. li. 19.
cap. 2.

In Agathonem demum apud Gellium, disticon Græcum reperire licet, lasciuia ple-
nissimum, quod quidam eiusdem Gelliamicus lyrico carmine in hunc modum inter-
pretatus est.

*Dum semihulco suauio
Meum puellum suauior,
Dulcemque florem spiritus
Duco ex aperto tramite,
Anima tunc ægra & saucia,
Cucurrit ad labias mihi,
Orisque rictu peruium
Et labra pueri mollia,
Rimata itineri transitus
Ut transiliret nititur.
Tum si moræ quid pluscula,
Fuisset in coitu osculi,
Amoris igni percita,
Transiret, & me linqueret,
Et mira prorsum res foret,*

Ut ad me si erem mortuus,

Ad puerum intus ut uiuerem.

Quibus carminibus, quis, per Deum immortalem, non uideat, tantam osculorum
suauitatem, immo tantam animi molliciem, efflari, ut cum Platonico illo ac Socrati-
co uirtutis & animorum amore conuenire nequeat? Fuit ergo Plato neque tam mun-
dus, neque tanta morum grauitate, quanta uideri apud uulgos contendebat. Aristote-
lem, in pellicem tanto amore inflammatum ferunt, ut illi, non aliter ac Eleusinae Cere-
ri fieri solebat, sacra conficere non uereretur. Quin & eundem turpes libidines coluise,
eius in Phaselitam discipulum amores, manifesto sunt argumento. Pythagoram il-
lum Samium Italica philosophiæ parentem Periclis tyranni concubinum fuisse, Lucianus
testatur. Aristippum Socraticum, qui cum in Græciam philosophandi gratia proficisce-
retur, seruos iussit, ut ad iter capeendum facilius expedirentur, aurum proicere, me-
rericulam Laida, publico amore, summopere prosequutum, memoriæ proditum est.
Phædonem Elidensem Socratis discipulum, cuius nomini dialogum de immortalit. ani-
morum Plato consecrauit, turpi quæstu publicè meruisse multi scribunt. Zeno, Stoici su-
percilij inuentor, qui quæ totam hominis felicitatem in solo uirtutis usu sitam esse do-
cebat, adeo sceleratæ libidinis mascula exarsit incendio, ut nunquã eum scemina usum
nonnulli testentur. Ciceronem latina philosophiæ & eloquentiæ fontem, hoc infando
scelere utraque libidine laborasse, & suo sæculo famosum fuisse, quidam literis manda-
runt. An uero Marce tullii (inquit in eum Sallustius) facta ac dicta tua obscura sunt? An
non ita à pueritia uixisti, ut nihil flagitiosum corpori tuo putares, quod alteri collibuis-
set? Et certè, Ciceronem eundem Cinædum à Verre uocatuni, Plutarchus in apophreg-
matis Romanorum insinuat, conqueritur & idem Cicero amatorio, & lasciuo epi-
grammate, Tyronem libertum suum, quem deperibat, sibi nocturno tempore debita
suauia subtraxisse. Lucius Apuleius Platonius philosophus, pueros Scribonij amici sui,
ut ipsemet testatur, sub Carini & Critiæ nominibus, carmine laudauit amatorio. Et de-
mum ne singulorum philosophorum scelera retexamus, si Diogeni Laërtio, qui eorum
uitas & historias monumentis prodidit, credendum est, nemo eorum præter alia sacri-
lega facinora, quæ cum pallio, barba, uitta, ac illa, quæ semper his familiaris fuit,
garrulitatæ nascebantur, hoc nefando scelere non occultè tantum, sed etiam publicè
laborauit. in singulorum enim philosophorum ferè moribus describendis, eos puero-
rum amore & mascula cupidine, ac uenere conflagrasse significat. Iam uerò illustrium
illorum poetarum (qui tamen numine pleni, & ut Paulus docet Prophetæ putabantur,
qui quæ theologiam, cœlitus mortalibus deportasse ferebantur) quanta fuerit uitæ ac mo-
rum inhonestas, & turpitude, quamque liberè uicia ac publica peccata coluerint, eo-
rum tum græca, tum latina opera testantur. Quotus enim quisque amafis pueris, aut
libros aut carmina lasciuia non cum publica morum bonorum strage consecrauit? Or-
pheum illū *Ἐσολογῆταιον*, immanem apud Thraces inuenisse libidinem, auctor est Ouidius
his carminibus,

*Ille etiam Thracum populis fuit auctor, amorem
In teneros transferre mares, citraque iuuentam
Aetatis breue uer, & primos carpere flores.*

Pindarus Thebanus in gremio pueri amafis sceleratam animam expirasse dicitur. Theo-
critus, tam procaci libidine in amatos pueros carmina & epigrammata conscribit, ut
uel à parum honesto uiro, aut legi aut recitari, sine rubore nequeant. Apertè enim fœ-
dos concubitus commemorat. Virgilium Maronem latina pœseos faciliè principem,
Alexim, aut amici sui Pollionis puerum, aut Mœcenatis, aut Cæsaris Augusti seruum,
nomine Corydonis, adamasse & eius carmina ostendunt, & Lucius Apuleius, & Martia-
lis scribunt. Tibullus Marathum deperit, Horatius Flaccus in Lyciscum & alios pue-
ros Pœtico more exarsit, quod eius carmina produnt. Martialis demum (ne singulo-
rum uitas referamus) turpissimos & impudentissimos amores, cum ille eos tertio quo-
que uerbo procacissimè, in eorum sæculorum, quæ eos homines ferrent, certissimam
infamiam celebret, haud referre opus est. Taceo Lucanos, Persios, Iuuenales, &c. quo-
rum uita qualis fuerit ex iis, quæ diximus & ex eorum temporum licentia deprehendi
poterit. Hoc de uniuersis gentium sapientibus, non modò pœtis sed philosophis statutum,
L iij firmumque

Lucian. in
Gallo.
Caristius
apud Aeth.
lib. 13. c. 5.Gell. lib. 2.
cap. 8. &
Laer. in ui-
ta Socr.Apud Plin.
iuni. lib. 6.
epist. in epi-
sto. ad Pon-
tium.Apuleius
in Apol.Metamor.
lib. 10.Val. Max.
lib. 9. c. 12.Apule. in
apolog.
Maris. li-
bro 8. epi-
gram.Epod.
Hod. 21.

firmumque sit, eos non modò sceleratos fuisse, sed etiam peccata sua, pernicioſa quadam ratione, ne à uirtutis, quam prædicabant inani nomine deciderent, ſacrorum numinum uſu atque auctoritate conſecraſſe. Inde enim Ganymedem à Ioue, Cypariſſum, & Hyacinthum Amyclidem ab Apolline, Hylam ab Hercule, Crocum à Mercurio, raptos fuiſſe fabulantur. In quibus tamen Homerus, Heſiodus, Lynus, Orpheus & ueterimi quique Poëtarum Græcorum, quos maximè antiquitas admirata eſt, in primis numerantur, quorum opera factum eſt (quod Plutarchus in probl. ſcripſit) ut, non modò ſcelerati amores legibus non coërcerentur, ſed etiam ſeruis & cæteris pueris, uenusta forma inſignibus, abuti minimè turpe putaretur. Verùm de ſapientum prophano ſceleſta uita ac moribus, hæc, quæ diximus aliaque multa elegantiffimè Hieronymus Magius Anglarensis, uir meo quidem iudicio præter integram pietatem, tum utriusque iuris conſultiſſimus, tum totius antiquitatis & cæterarum bonarum diſciplinarum theſauro ditiffimus, in his commentariis, quæ ad legem *Cum uir nubet. C. ad l. Iul. de adulter.* conſcripſit, proſequitur: ad quæ lector remittendus uidetur.

ATQVE hætenus quidem, de prophana ſapientia cultorum uita ac moribus loquuti ſumus; nunc cum his, obſecro, eorum ſanctorum uirorum, quos antea diximus quique aut euangelicæ uitæ rationem, nobis tradiderunt, aut poſtea in eius progreſſu, eccleſiaſtica doctrina claruerunt, ut antea dicebamus uitas & mores confer. Enimuerò in iis, tantum abeſt ut ea ſacrilega ſcelera, quæ etià brutorum ac beſtiarum natura damnat, reperire liceat, ut plures eorum aut perpetua uirginitate, aut perpetua carnis continentia, mundo fuerint ſplendidi. Neque enim quicquam, non modò horum ſclerum, ſed etiam minutiorum peccatorum, in eis, uel hoſtium hiftoriæ notare potuerunt. Sed contra uitam incorruptam, mores integerrimos, mundi ac carnis contemptum, Dei amorem, & zelum, ingentem proximi charitatem, pro quibus, diuitias, honores, uoluptates, filios, uxores, parentes, amicos, uitam, denique ſeipſos, carceribus, tormentis, cruciatibus beſtiis, quotidie exponebant. Quod ſi illos, qui rationem uiuendi humanam gentes docuerunt, tot tantisque peccatis abundaſſe nolis,

Vbi tamen, obſecro, quemquam ex illis legis, tanta animi conſtantia, quanta Apoſtolicos uiros uirtuti dicatum? Qui, cum, ut ait Auguſtinus, in his locis prædicarent Chriſti nomen, ubi non ſolum improbabatur (iacent autem ea ſemper, quæ apud quoſque improbantur) uerùm etiam ſummæ deſteſtationi habebatur, tenentes quod audierant à magiſtro eodemque medico mentium, Si quis me negauerit coram hominibus, negabo ego eum coram patre meo, qui in cælis eſt. inter grauiffimas perſecutiones, atrocisque pœnas, non ſunt deterriti à prædicatione ſalutis humanæ, tanto fremitu offenſionis humanæ. Neque uerò id ad ſuam gloriam retulerunt, quod haud dubium fecerunt Scæuolæ, Curtij, Decij, Fabij, Catones, Reguli, & apud Græcos Socrates, Platonēs, Diogenes, Phociones, & ſimiles, ſed in Dei tantum honorem, quem in omnibus actionibus apud homines commendare appetebant. Abſuiſſet earum uirtutum, quas exercebant, apud ſuos pretium, & commendatio, abſuiſſet laudis & humanæ gloriæ præmium, abſuiſſet humanus applauſus, abſuiſſet humanis actionibus propoſita nobilitas, & imagines, neque uidiffes Mutios, neque Regulos, neque Clœlias, immo neque Diogenes, neque Socrates, neque Antiffhenes. Hæc tamen uniuerſa Chriſtianis actionibus aberant, erant enim non tantum odio, ſed ſummo ludibrio & infamiæ, uniuerſis mortalibus, & tamen ab eiſdem uirtutum actionibus Apoſtolicos uiros, neque tribulatio, neque anguſtia, neque perſecutio, neque fames, neque nuditas, neque periculum, neque gladius, neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus, neque uirtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura aliqua poterat ſeparare, à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto

IESV, Vbi tanta uirtutis conſtantia? ubi tantus religionis amor? ubi charitatis fraternæ tam magnum incendium? Certè in Gentium hiftoriis nunquam legiſſi quenquam tanta uirtutis puritate commendari, ut neque utile, neque iucundum, neque aliquid eorum, quæ integram uirtutis rationem ſolent deterrere, cum uirtute coniunxerit. Hi uerò præter admirandam animi puritatem (ſcelus enim eſt etiam apud Chriſtianos praua cogitatio) ex qua puræ & omnibus ſuis numeris integræ, & quales gentium ſapientes garrere, non edere ſolebant, uirtutes naſcebantur: rationem quoque illis religio-

nis

nis indebant; qua extra humanam rationem illas educentes, non iam humanarum uirtutum, ſed diuinarum, utpote quæ ex diuina quadam ratione, non item humana naſcerentur, induebant naturam. Non enim Paulus amore tantum honeſtatis uoluptates, aut diuitias ſpernebat, ſed inſuper Dei amore, & ipſa religionis motione, quæ, cum inter uniuerſas uirtutes ſit eminentior, ſuam quoque perfectionem omnibus illis infundebat actionibus: quamuis ſpurcus Auerroës uoluerit Chriſtianum hominem, ueram uirtutem fortiri non poſſe, quòd non honeſti affectione ſed gloriæ cœleſtis cupiditate, aut inferni pauore, cuncta exequatur. Sed mentitur homo impius neque adeo philoſophus ut quidam exiſtimant. Chriſtianus enim homo, non tam futuri cruciatus horrore, aut cœleſtis beatitudinis præmio ducitur, in operanda uirtute, quam Dei amore: quæ motio tantum abeſt apud rectam philoſophandi rationem, ut uirtutem deterat, ut potius, ex humana ac ciuili uirtute, diuinam efficiat. Quod uerò hanc animi religioſam motionem, quæ dilectio uocatur, horror cruciatus futuri, ſi malè quis uixerit, aut creditæ ſœlicitatis cupido, comitentur, nihil obeſt, niſi obſint quoque, quæ ueræ habeantur uirtutes, in rebus publicis peccatorum ſupplicia & uirtutum præmia, quæ quòd homines contineantur in officio uirtutis, quotidie ſanciantur. itaque Auerrois ſententia, nullibi mortalium ueram ac puram uirtutem reperire licebit, quoniam non eſt inter eos, gens tam effrenis & barbarâ, quæ non legibus uiuat, quæ malis, cruciatus, & bonis, præmia non conſtituat.

I AM, ſi uirtutum integritatem conſideres, quæ non eſt aliud, quam integer earum aceruus, quem Plato & Ariſtoteles iuſtitiam appellant, ſine quo perfectâ uirtus inueniri non poteſt, lucidius apparebit, quantum ab euangelicis uiris, hi qui apud gentes commendantur, ſint ſuperati. Deum immortalem, quantum eſſet difficile & arduum, uel unum apud gentes, qui omnibus uirtutibus polleret, & qui ſibi iuſtitiam illam aut (ut uocat etiam Plato) totam uirtutem acquiſiuiſſet, oſtendere? Videas, quos pro patria nõ pigebat uitam impendere; at in carnis delicias procliuēs erant; erant altioris animi uiri, qui cunctas corporis uoluptates ſpernerent. at ambitione & auaritia nihil erat illis iuſtitia; reperias & iuſtos, qui nulli uiolentiam inferrent, immo, qui cuncta ſcirent ſpernere, uerum hos, ſi rectè conſideres, latentem quodam animi faſtu turgidos uideas. Non erat enim uerò inter eos, qui uenditabant uirtutis ſpeciem poſtremus, cui Platonis faſtum calcanti, Plato reſpondit, calcas faſtum ſed alio faſtu. At apoſtolicus uiri, ſic uniuerſas uirtutes in ſeſe copularunt, ut omnes, non humana, ſed heroica, immo (quæ maior eſt) Chriſtiana ratione poſiderent.

I nunc & quære apud reliquos mortales, eam fortitudinis excellentiam, cui pro religione, pro Dei amicitia, mori ſit lucrum. Pro focis, pro aris, pro patria mori, cõmunis eſt munus fortitudinis, at pro proximo, pro ſingulari ciue, apoſtolicæ tantum. Dare ex facultatibus munera, ſecundum prudentiæ ciuiliſ mensurâ, officium eſt eius liberalitatis, quam ad miraculum gentium ſapientes commendant: at uniuerſa pro Chriſto dimiſſa, nulla proprij ſumptus, aut uictus ratione habita, dare pauperibus; tantum apoſtolicæ, qua profectò nullus eorum, qui nobis hanc Chriſtianam uiuendi rationem tradidere, fuit deſtitutus; ſed eam, quaſi apoſtolicæ perfectionis, quam profitebantur cuncti fundamentum iecere. Magnificus, apud mundi ſapientes uocatur, qui magna diſtribuit, quis uerò maiora dedit, quam qui nihil ſibi reliquit? Taceo ingentes theſauros, qui à primis illis Chriſtianis in pauperes fuerunt profuſi, quos ſiquis inter gentes tribuiſſet, magnificentiffimus haberetur. Temperantiam, non quocunq; pacto coluerunt, ſed quam ad ea uſque ſæcula mundus neſciuit, perpetuam corporis & animi continentiam: immo illibatam integritatem, æmulantes angelorum naturam. Dic mihi, quis apud gentes unquam, aliam temperantiam agnouit quam alienam non tangere? alienam inquam, uxorem: nam liberos coitus nemo uetabat. quòd ſi fuit unus aut alter Xenocrates Athenienſis, qui colludente meretrice, ueneris non tangeretur affectibus; agedum laſciuas cogitationes uitabat? macerabatur ieiuniis? domabat carnem? caſtigabat corpus? quòd ſi hæc faciebat, uirgo erat? id eſt nec in carnales delectationes conſenſum præſtiterat. Enimuerò in his qui apud gentes ſummates habentur, Socr. ſcilicet Plat. Ariſt. &c. ut paulò ante diximus, ſolam tẽperantiæ deſcriptionem, non ipſam tẽperantiam inuenias. Quod ſi ita eſt, quid erit expectandum de uulgo, quid de his, qui nec uirtutis amore,

nec

Homer.
Iliad. 20.
Plat. dial. 1.
deleg.
Plutarc. in
lib. Anbru
tu rat. ſit.
Ouid. li. 10
Metamor.
Theocritus,
Idyllio 13.
Gale. lib. 9.
de compoſ.
pharma.
Hierony.
Magius
Anglarensis.

lib. de Pla-
ton. Rep.Dialog. 1.
de repu.
5. Ethic. c. 1.Diogenes
Cynicus
apud La-
ertium.

Laertius.

nec sapientiæ grauitatē, nec Dei notitia pollebant? quid de his, qui etiam, si fecissent, non erant conciuibus aut mundo futuri admirabiles? De iustitia qualis fuerit in nostris, quibus tantum aberat ut aliena affectarent, ut etiam propria profunderent, disputare non libet. hoc tantum sit dictum, iniustitiæ apud apostolicam uitam locum non esse.

Quomodo enim iniustus esset, qui propria donabat? qui sibi illatam iniuriam grande lucrum putabat? qui percutienti maxillam, alteram percutiendam præbebat? qui petenti tunicam dabat & pallium? qui cum angariante mille passus, ibat & alios mille? qui si mutuum dabat, nihil inde sperabat? qui omnia huius sæculi lucra arbitrabatur stercorea? qui demum proprios inimicos & qui res aut uitam ipsam auferre conabantur, iubebatur diligere? Eia age laudatissimos apud gentes uiros circumspecte, & uide an à mundo condito in quoquam, talem iustitiæ rationem inuenias? An tales erant Orphei illi, quos

Math. 5.
Luc. 6.

Val. Max.
lib. 6. c. 5.

Ioan. Sto-
beus.

1. Cor. 9.

1. The. 2.

4. Elbic.

1. Cor. 2.

Lud. Vines
lib. de Cor-
ruptis disci-
plinis.

Quis uerò
magnani-
mus dica-
tur.

Plato sexto de republica libro magnopere laudat? An talis ille Locrensis Zeleucus, quem referunt, postulantibus ciuibus, ut filio in adulterio depræhensio, ac propterea ambabus oculis priuando, multa remitteretur, noluisse acquiescere; sed & legum rigori & ciuium desiderio morem gesturum sibi unum, alterum filio lumen eruisse? An his con-

ferri possunt Rhamnusi illi, uel sapientes, uel populi, quorum iustitiam commendant historiæ? An tales Pythaci, Aristides, Fabricij, & si qui sunt similes? Sed hi ut summum iusti commendantur, quod conciuēs non læserint, quod cum impune propter potentiam potuissent semel aut iterum aliena usurpare, noluerunt, nostri uerò euangelij ministri, hoc genus iustitiæ imperfectionem putabant. Deum immortalem, quanto illa erat excellentior iustitia, quod cum iure prædicationis Paulus potuisset, uictus saltem & uestitus stipendium repetere, sine sumptu tamen euangelium ponebat? Si spiritualia seninabat, non erat magnum, si carnalia meteret, An non operabatur in sacrario? Quare ergo non licuisset de sacrario uiuere? An non erat ex illis bobus, quos ad huius mundi aream, quò à paleis, euangelicæ prædicationis tribulo, grana, id est, iusti, ab iniustis, & peccatoribus discernentur, Christus direxerat? Et tamen laborabat manibus suis, ne quinquam grauaret; Quis hoc apud eos, quos diximus iustitiæ titulis præsignes, uiros fecisset? Quin si gentium historias attentè consideres, plures reperiās, qui inter alios iustitiam componerent, quàm qui personalem iustitiam colerent, in proximorum conuictu. Tales enim erant Rhadamanti, Minoës, Osyrides, Hercules Thesei, & si qui sunt tales, quos celebravit antiquitas. Animi magnitudine, quam magnanimitatem appellant non puto uniuersos mortales in unum collatos, quantumuis reges, quantumuis potentes, quantumuis sapientes, cum nostris posse conferri, quantumuis pauperculis, quantumuis abiectis, immo nec cum nostris fœminis, quæ supra quàm dici possit transcensio sexu fragili, mundo stupori fuerunt. Magnanimos uocat Aristoteles, qui cum magnis sint digni, dignos se magnis existimant, at quis mortalium ad cœlestia bona, quæ nec

oculus uidit nec auris audiuit, neque in cor hominis ascēderunt, animū præter apostolicos uiros erexit? quis ad ea, oibus, quæ uidentur transcensio, aspirauit? deficiunt hic Cyri, Alexandri deficiunt, Põpeij, Augusti, quos magnos uocarunt, immo & his magis magnanimi, qui etiā res fortunæ sciebant contemnere, Diogenes dico, Socrates, Phociones etc. qui licet præ animi magnitudine, indignum iudicarent, se rerum tēporalium, post habito studio sapientiæ, cura distringi, ac propterea tenuissimo earū usu contenti, gauderent, tñ ad inuestigabiles illas diuitias, ad cœlestes thesauros, ad angelicas societates, rebus ac uoluptatibus mundi contemptis, quasi se indignis, non suspirarunt. Et quidam hanc animi magnitudinem, quam docet Aristoteles, non sine rationum uigore, quasi euangelio & uirtutis naturæ contrariam, repræhendunt, nos tum Græcorum, tum Latinorum, immo communem usum, & nominis uim in significando attendentes, magnanimos uocamus, qui magnos animos sunt à natura sortiti: est autem magnus animus, non qui sibi, quibus est dignus attribuit, nam hic potius factus esse uidetur, sed qui nec prosperis & amica fortuna mollescit, nec laboribus frangitur, nec aduersis prosternitur: quem nec gaudium dissoluit, nec spes effert, nec timor comprimit, nec dolor alienat, qui denique cunctis affectibus maior existit, sicut pusillanimos, iuxta eandem nominis proprietatem, uocamus, qui pusillos animos continent, id est, quos ij affectus tyrannicè calcant. Nunc scrutare diligenter, ueterum ciuitatum historias, apud quas, dispeream si unum talem ostenderis. Nam quos non poterat libido subigere, hos auaritia transuersos

agebat,

agebat, quos nec libido, nec auaritia deiecerat, hos ambitio tyrannico uexabat imperio, & quos minutiora uitia, quæ grandia pectora pertentare non solent, nondum appresserant, hos immensus gloriæ appetitus, qui est maiorum animorum certissima caries, & qui superato mortis terrore, nondum comprimitur, quasi seruos cruciabat. Iam nostrorum maiorum; immo etiam quæ inter eos fuerunt fœminarum, historias attende, & uidebis, illam animi magnitudinem, quam solum garrere, non item præstare potuerunt, mundi sapientes, non quauis, sed heroica ratione, in eis uiguisse. neque enim hos Nerones, Domitiani, Commodi, Diocletiani, & si qui fuerunt alij Satanæ ministri, cruciatibus, in quibus exquirendis, magis ipsi cruciabantur à uirtute auerterunt, sed neque uitæ huius honoris, imperij uoluptatis ue, quæ quotidie offerebantur diabolica fraude, dulcedine allecti, religioni, quam profitebantur, terga uertere; sed immobiles, & in sancto uitæ, quod diuinitus acceperant instituto quadrati, per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, semper de his reportabant triumphos. illam ego animi magnitudinem uoco, quod alioqui plebij homines ac si sacrilegi, ad sacerdotum, qui in eos desæuiebant magistratus adducti, & imperati, ne amplius in nomine IESV loquerentur, continuo respondent, Oportet obedire Deo magis quàm hominibus, & quod tantum aberat, ut eos hostiles minæ & inflicta flagella à ueritate retraherent, ut irent gaudentes à conspectu concilij, quod digni fuissent habiti, pro nomine IESV contumeliam pati. Illam ego ueram animi magnitudinem uoco, quam nec crepantium lapidum turbo potuerit à ueritate reprimere, sed inter ipsos mortiferos ictus, triumphabunda dicebat, Domine IESV accipe spiritum meum, & ne statuas illis hoc peccatum, quia nesciunt quid faciunt. sed horum factorum nihil locupletius apostolica historia. Vel hoc enim ad apostolicam animi magnitudinem cognoscendam fat erit, quod uitam ipsam pro religionis & uirtutis tutela obtulerunt, nihili bestias, cruces, tormenta carceres, fascas, magistratus, reges, imperatores, uitæ huius illecebras, uoluptates, facientes. Vides ergo integram iustitiam aut totam uirtutem, quæ non est aliud quàm cunctarum uirtutum cumulus, sine qua docet philosophia, nullam perfectam reperiri uirtutem, tantum in nostris inueniri, non in quouis gradu, sed in heroico & diuino, quem, ut diximus philosophi gentium, tantum uerbis adumbrare, & uerbosa sapientia, potuerunt depingere, ac perinde, eas uirtutes, quibus erant Orbi commendabiles, non ueras & sinceras fuisse uirtutes, sed potius uirtutum fucos, & umbras. Sed age, demus apud eos fuisse, qui sibi obtinuerint totam istam iustitiam & uirtutum cateruam, quod nimirum quidam iustitia, fortitudine, tēperantia, magnanimitate, & cæteris quæ circa cōponendos mores uersantur uirtutes, fuerint insignes, non moror, sed hi, si qui tales fuerunt, sola prudentia qua mor habitus conferuntur, eas sibi inuicè adnectebant uirtutes, imo nec prudentia quidē, ex quorundā sententia. Nostris fortissimo charitatis ligamine, eas sic astrinxerunt, ut nulla rōne potuerint diuelli, Vt multi, inquit Grego. arboris rami, ex una radice prodeunt, sic multæ uirtutes ex una charitate generantur, nec habet aliquid uiriditatis ramus boni operis, si non māsērit in radice charitatis. Et Paulus, Charitas patiens est, benigna est, non amulatur, non agit perperā, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, nō gaudet super iniquitate, congaudet aut ueritati, oia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Quasi uellet Apost. uniuersas uirtutes nobis cōpendio charitatis cōtradere. Quapropter & alibi eandem charitatem, uinculum perfectionis appellat, quod ea perfectissimo uinculo in unū fascem colligentur uirtutes. Hoc uinculi genus nescierunt Gentiles, hoc penitus ignorarunt mūdi sapientes, atq; adeo eorū uirtutes quasi sine muro & inermes, uitis contrariis conculcandæ iacebant. Sola. n. in rectè operando honestate agebantur, cū præter eā, nostri diuino amore ex cœlestis præmij & diuinorum operū consideratione succensio, utrāq; uirtutis partē, prōpti præstarent, neque uerò hic quis me putet in ea esse sententia, quod studio sine fide iudicē: impossibile dari morale uirtutē quod quidā dixerunt, sed quod credā. gētes factō ipso, quod natura poterat, nō præstitisse aliud. n. est posse, aliud uero quod est possibile, factis quoq; exhibere.

FVERUNT itaque, qui nobis hanc rationem uiuendi Christianam tradidere, quando ex ueritatis studio & morum compositione, conciliatur auctoritas, summæ inter uniuersos mortales autoritatis, sicut & summam coluerunt uirtutem. Vnde qui hanc reli-

M gionis

2. Corin. 6.

Actu. 5.

Actu. 7.

Virtus 'inte-
gra & ab-
soluta, tan-
tum in chri-
stianis.

Scotus. 3.
sentent. dist.
37.

1. Cor. 13.
in quadam
homol.

Colo. 3.

vi. De ciuibus
ate Det.

gionis ſpeciem non ſuſcipit, neque aliam ex his, quas homines, alioqui parum puri & ueri, (gentiles dico) inſtituerunt, ſuſcipiet. eſt enim unica recipiendæ religionis ratio, in rebus religionis, huiusmodi hominibus credere. Vnde Auguſtinus, Sicut ergo de uiſibilibus, quæ non uidimus, eis credimus, qui uiderunt, atque ita de cæteris, quæ ad ſuum quæque ſenſum corporis pertinent, ita de his, quæ animo ac mente ſentiuntur, quia & ipſe rectiſſimè dicitur ſenſus, unde & ſententia uocabulum accepit, hoc eſt de uiſibilibus, quæ à noſtro interiore ſenſu remota ſunt. Iis nos oportet credere, qui hæc illo in corporeo lumine diſpoſita, didicerunt uel manentia contuentur.

De maiorum noſtrorum primorumque Chriſtianorum, in admittenda
Chriſtiana religione diligentia. Cap. IIII.

Vartum, quòd dignè conſideratum, & diligenter expenſum, magnopere ad catholicæ fidei aſſenſum conducit, eſt noſtrorum maiorum qui primitus Chriſtianam rationem uiuendi accepere, in his, quæ habemus ſuſcipiendis dogmatibus, uigilantiſſima diligentia: Eſt enim ita natura ipſa comparatum hominibus, ut in religione ſuſcipienda, niſi cum ratione pugnant, patriis ſtatutis & parentibus, fidant. unde conſulentibus Athenienſibus Apollinem Pythium, quam potiſſimum religionem eligerent, oraculo accepto, patriam religionem, & eam, quæ eſſet in more maiorum, amplecti ſunt iuſſi. Hoc eſt etiam, quod rerum publicarum inſtitutores præcipiunt, patrios deos patriis ritibus, eſſe colendos: & quòd Dei populus, Sæpe uel Deum patrum ſuorum inuocare præcipitur, aut ab eo receſſiſſe arguitur. Docet etiam Cicero in ſacris ceremoniis que, ſapientis eſſe maiorum inſtituta ſectari. Quòd ſi ita fieri oportet in cæteris rebus publicis, quæ dum res temporariæ & in quibus dominatur fortuna, ſecundæ ſtuerent, parui, futura & ſpiritualia bona, facièbant, quanto potius in ea, quæ tantum æternorum bonorum deſiderio caleſcens, temporalia ſpernebat? Nam cætera quidem reſpublicæ, quas ubique terrarum humanitus conſtitutas accepimus, perſe quidem temporale commodum, per accidens uerò & huius melius conſeruandi aut acquirendi gratia, religionem curabant. Ergo apud eas reipublicæ formas, quas gentes inſtituerunt, non præcipuè religio ſed quaſi ſinis quidem ciuiliſ Societatis, quæ uirtute continetur intenditur. religio uerò quaſi medium conſeruandæ uirtutis proponitur. In noſtra uerò Chriſtiana reſpublica, contra religio perſe, leges uerò quæ mores componunt, religionis ratione conſtituuntur, de quo, ſecundo libro de præcepto & diſputatione, multa diximus. Hinc iam apparet, quanto maiori ratione noſtræ fidei Chriſtiani homines debeamus aſſenſum, quam cæteri mortales, eis, quas à patribus acceperunt religionibus, tanto ſcilicet, quanto cœleſtium bonorum, quæ religio reſpicit, maiorem habuerunt noſtri rationem, parum temporalia curantes. Profectò quæ homines præcipuè curamus, omni quo poſſumus ſtudio diſquirimus, quæ uerò ex accidenti, parum attendimus, ita gentium legiſtatores, magnopere in ciuili uirtute conſeruanda laborarunt, religionem uerò non tam, quæ uera eſſet, quam quæ ciuium animis ſuperſtitionem infereret, quæ ad retinendam uirtutem ſatis eſſe credebatur, curarunt. Noſtri uerò cum religionem potiſſimam haberent reipublicæ partem, in ea ſcrutanda & diſquirenda, magis quam in legibus forenſibus ſanciendis, ſudarunt. Nulla ergo fuit inter uniuerſos mortales communitas, quæ per ſe & præcipuè religionem attenderet, præter Chriſtianam, atque adeo nulli in recipienda religione maior præſtanda fides.

IAM quid credis maiores tuos, abiurata olim idololatria, Iudaïſmo, aut alia quacunque religionis ſpecie, in hanc pertraxiſſe? An honorem temporarium? an theſauros? an principum fauorem, aut alia huiusmodi, quibus plerunque homines à ueritate declinant? non profectò, niſi honor ſit cunctis hominibus eos ludibrio haberi, haberi ſacrilegos, haberi magos, & earum legum, quæ olim in hos fuerant ſtatutæ rigorem, omnium publica acclamatione, experiri. Quis non legit quanta libidine ac ſæuitia olim Romani principes, Chriſtianos homines in ſectarentur, ſurgentemque religionem comprimerent? Nam præter eas leges, quæ in religionis deſertores, aut nouatores, anti-

quæ

etiqua reipublicæ conſtitutione tendebant, ſæuiſſimis aliis excogitatis decretis atque editis, non abſtinuerunt, quo tam propenſam & egregiam animi conſtantiam ſi poſſent, perfringerent, ac præter hæc, conuictis ac maledictis Chriſtianos, uulgò, exagitarent. Sarmentarios ridiculoſo nomine appellantes, quòd ad ſtipitem dimidij aſſis reuincti, ſarmentis additis, publicè arderent. Appellabant & ſemiſſios, quaſi dimidij aſſis uiſiſſimos homines, quòd nihili haberentur apud omnes mortales: appellabant & aſinarios, quòd eandem cum Iudæis religionem colere uiderentur, quos caput aſinum, diuinis honoribus proſequi, apud omnes gentes fuit perſuaſum. Theſauri, qui pro ea religione donabantur, forſan erant, omnium bonorum publicatio, quam huius religionis cultores incidebant per leges: quòd ſtatim quamuis nobiles, quamuis ſæminæ fragiles, ac delicatæ, publico præconio poſt carceres, catenas, ſordes, equuleos, flagella, infamias, poſt indigniſſimas alapas, & colaphos, ſi non uiui cõburebantur, aut alio infami genere mortis perirent, quòd erat frequentius, quaſi hominum conſortio indigni, extra urbes fiebant, in ſiluas, montes, eremos, ubi niſi cœleſti paſcerentur prouidentia, aut fame aut certè ſiti uitæ concederent. Quis unquam ſanctorum martyrum ſtages, & nobiliſſimarum ſæminarum ludibria, & genera tormentorũ, quæ in illis primis penè quadringentis annis, quibus Satanæ furor Eccleſiã malè accepit, in homines Chriſtianos, apud omnes urbes & prouincias expenſa, ſatis ſcripſit? Sed hoc ais, illis contigit, poſt religionem ſuſceptam, cum antea apoſtolica prædicatione ſeducti, regna, urbes, diuitias, theſauros, fauores, & delicias, ſperarent, nam & noſtra memoria, ſic habet quorundam ſtultitia, ut Eccleſiaſtica traditione contempta, in quaſdam nouitates declinent, uel quòd ſibi inde diuitias aut fauores prouenturos exiſtiment, aut ſaltem quia liberiores uitæ ſpem, dum reiiciunt quæ ſibi oneroſa uidentur concipiunt, cum poſtea tamen, quam abdiſſimam putabant, coniuratione retecta, dent pœnas infames. At quòd hoc fieri poterat in maioribus tuis, qui huius, quam ſuſcipiebant religionis, fundatores, nulla uidebant præpollere potentia, nullo Imperatorũ aut principum fauore, nullis diuitiis ſplèſcere? Sed his cõtrarijs, ſummo totius Orbis odio, ſuma infirmitate, ſumma paupertate, ita ut omnium mortalium eſſent nouiſſimi. Quid, quaſo, uiderunt in Apoſtolo Paulo, niſi flagella, niſi uirgas, niſi lapides, niſi naufragia, niſi itinera, niſi pericula fluminum, maris, &c. niſi frigus, niſi nuditatem, niſi ærumnas, niſi uigiliæ, niſi famem, niſi ſitim, niſi opprobria, niſi urgentiſſimas tribulationes, quibus ſupra modũ grauatus erat, ita ut cum huius uitæ tederet? Quid in cæteris apoſtolicis uiris, niſi præter hæc uniuerſa, cruceſ, & reliqua (ſi qua erant) genera mortis ludibrioſa & infamia, quam tamen infamiam & honoris detrimentum, pluſquam mortem ipſam homines perhorreſcere ſolent? Ergo nullo pacto potuerunt ab eiſdem ſeduci, præter hoc quòd euangelica traditione didicerant, ſtatim ipſo religionis initio, ſi uellent eſſe Chriſti diſcipuli, abnegandos ſemetipſos, quotidie, tollendam crucem, odio proſequendum patrem, matrem, uxorem, filios, fratres, ſorores, & demum ſemetipſos tradendos in concilijs, & ſynagogis flagellandos, & ad præſides regesque, quaſi patriæ religionis ſacrilegos uiolatores, deducendos: tradendum fratrem à fratre in mortem, inſurrecturos filios in parentes ut morte eos afficerent, & demum futuros odio cunctis hominibus propter Chriſti teſtimonium & nomen. An uerò carnales delitiæ, quæ ex huius religionis cultu ſpondebantur, eoſdem ſeduxerunt? Sed hi quemadmodum ſuſcepta religione Chriſtiana, mundi ac diaboli ſeſe hoſtes prodebant, ita ſe carnis delitiæ, quaſi ueriſſima animarũ aconita, & uiperina uenena, uitaturos iurabant, adeò ut apud eam primam Chriſtianorum ætatem, matrimonijs renuntiarent, quòd omnes æmularentur apoſtolicam uitam: ſciebant enim beatos eſſe, qui ſe propter cœlorum regnum caſtraſſent. Itaque omnes tantum quæ domini erant, cogitare uolebant, ut ſancti mente & corpore inuenirentur in Chriſto. An carnis delitiæ apud eam religionem quis quaerat, cui ſacrilegum erat non modò alienam tangere, ſed eandem cordis deſiderio, immo ſola uoluntaria cogitatione concipere? An apud eam religionem carnis delitiæ quis quaerat, quæ nihil magis colit quam ieiunia, uigiliæ, abſtinentiam, aſperitatem, pauperiem, quæ in nullo hoſte uehementius inuehitur quam in propriam carnem propriumque corpus? Caſtigo (dicebat apoſtolus, innumeris alijs laboribus attritus) corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne cum alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Ergo nec temporali commo-

M ij do,

Tertul. in
apolo. Eufe.
Auguſt.

Corne. Ta-
cit. lib. 17.

Cic. lib. 2.
de natura
Deo.
Phocylides.

1. Cor. 11.
2. Corin. 1.

Lucæ. 8.

Lucæ. 21.

Matth. 19.

1. Corin. 7.

1. Corin. 9.

do, nec principum fauori, nec carnis delitiis, locus erat eo sæculo apud Christianam religionem. Ergo nihil temporarium, nihil caducum, nihil ad fluxam & terrenam felicitatem conducens, maiores illos tuos ad Christianam hanc rationem uiuendi pellexit, sed potius diuinum aliquid, quod in primis illis huius religionis propagatoribus aduertunt. nec enim tam erant stulti & amentes, ut nulla ratione sese, famam, honorem, ac omnia sua temerariè pessundarent. Quod si libet, ex tuis maioribus unum quid eum Christianam religionem suscipere impulerit audire, iam audi Iustinum nõ quemuis è plebe cui supersticio potuisset imponere, sed summum philosophum. Nam & ego, inquit, sectis Platonis institutus, audiens infamari Christianos, & uidens eos impauidos ad suscipiendam mortem atque omne supplicium tolerandum; considerabam quòd impossibile esset in malitia eos & in libidine conuersari. Quis enim aliquando uoluptuosis & luxuriis deditus, & qui humanis carnibus uesci delitias putet (quæ uitia tum temporis falsò, Christianis hominibus obieciabantur) mortem libenter amplectatur, quo scilicet ipsa confestim careat, pro qua infamari uoluit uoluptate? Quin immo uiuere perpetuò si liceret, & latere iudicia, in hoc magis operam daret ne semetipsum statuta morti studeret offerre. hæc ille. Grande itaque aliquid, profectò fuisse oportet, quo homines, qui alioqui, sicut cæteri mortales, humanis affectibus tangebantur, legi ac religioni Christianæ, quæ carni & sanguini bellum indicit, contra eam, quam à suis progenitoribus acceperant, rationem uiuendi, contra patrias leges, contra principum imperia, contra cognatorum suasiones, contra uxorum, filiorum ac parentum lacrymas, nomina dederunt. Magnum studium fuisse oportet, quod huius religionis dogmatibus examinandis impendere, quando nihil aliud ex immensis, quos secum hæc religio labores afferebat, sperabant, quàm eam, quam illa pollicebantur, uitam futuram: magnum studium ac diligentiam fuisse oportet, qua dogmata, quæ neque humanæ rationi, neque uitæ huius illecebris applaudebant, quæ presentia pro futuris, corporalia pro spiritualibus commutare iubebant, quasi cœlitus data diuina responsa, quibus esset deinceps per omnia obediendum, reciperentur: adde quòd non uel armis, coacti, sed spontanei, immo contra uim, & arma, in ea iurabant. Hinc uigilantissima illa cura examinandi & probandi huius religionis libros, ac sacra uolumina, deriuata est, tam quidem quòd nullum eis, in uitæ laboribus leniendis, remedium presentius haberent (in his enim quasi Socratico speculo, interioris hominis maculas depræhendentis, ad primam illam pulcritudinem, se se reformantes, in lege domini meditabantur die ac nocte) tum quòd ingenti siti contenderet Satanas, pro ueris dogmatibus ac cœlesti doctrina, suas fraudes obtrudere, quòd eos, quos huius uitæ illecebris demulcere non poterat, saltem in peccatum, falsa credulitate pelliceret. Vnde uaria uolumina, quæ apostolico titulo ac nomine fucauerat, & uariis auctoritatibus, titulis in speciem credibilia reddiderat, ingenti spiritus sagacitate eluserunt, iis tantum receptis, quæ sancto Spiritu, quem receperant, de libris uidebant. Legimus sub nominibus Thomæ, Barnabæ, Thadæi, Bartholomæi, Andree etc. uulgata illo sæculo fuisse Euangelia; nec tamen à maioribus nostris recepta. Legimus apostolicorum gestorum historias sub nomine Petri, Andree, Philippi, & Thomæ; solam tamen eam auctoritatis uidemus accepisse uigorem, quam Lucas scribit: sicut, tantum ea Euangelia approbauere, quæ Matthæus, Ioannes, Marcus, & Lucas condiderunt. Quare? An non dignitate & apostolico fastigio sublimes erant, Andreas, Bartholomæus, & Barnabas, cum contra Lucas & Marcus Pauli & Petri tantum essent discipuli? Quoniam scilicet ueri iudices rerum, & non dignitarum, non tam personam aut titulos, quàm sancti Spiritus afflatum in scriptura quærebant, discernebant sagacissimi uiri ingenti solertia, spiritus utrùm ex Deo essent, & quasi lapidi Lydio, sancto spiritui, quem intus illapsum susceperant, scripta affricantes, & allidentes, aureo plerumque fuce detricto, plumbea ferrea, aut lignea offendebant. Eandemque diligentiam, in ueteri in illo populo Deo pro nobis ita faciente, erga diuina uolumina uidere licebit: neque enim cuncta receperunt in canonem, sed tantum illa, quæ ad Euangelicum negotium faciebant, spiritu sancto intus adhortante, aut certè cogente, sacrosancta fecerunt. Gens illa, inquit Augustinus, populus ille, ciuitas illa, illa respublica, illi Israëlita, quibus credita sunt eloquia Dei, nullo modo Pseudopphetas, cum ueris prophetis, pari licentia confuderunt, sed concordantes inter se, atque in nullo dissentientes, sacrarum

In apolo. 1.
pro christi-
fian.

Dist. 15. 6.
Sanctæ.

1. Corin. 3.

3. De ciuit.
6. 4.

sacrarum literarum ueraces, ab eis agnoscebantur, & cognoscebantur auctores. Hæc ille. Iam, te quæso, ubi aut quando, apud gentes, eius doctrinæ, quæ ad religionem spectabat, tam exactam disquisitionem fieri uidisti? Plato secundo & decimo de republica libro, de Hesiodi & Homeri nugis, quòd magnopere nocuerint reipublicæ, multum conqueritur: idque fecerunt apud eos prudentissimi quique, quanquam contra, Homerum Strabo defendat. Neque tamè reipublicæ magistratus, magnopere laborarunt, ut recta de Diis, mortales sentirent. contra nostri, nihil habuerunt prius, quàm scripta, quæ ad religionem pertinebant, ad sanctæ scripturæ & cœlestis oraculi mensuram exigere. Itaque, ut semel dicamus, ita nobiscum quoties fidei tentatione uexamur, argumentari licebit, Aut ulli est in re contingenti, & quæ non est naturali necessitate conspicua, credendum; aut in rebus huiusmodi tantum sunt quæ uidemus, credenda. secundum stultum est. neque enim iam Romam aut locum alium, in quo non fuisti, aut quem non uidisti crederes esse, immo neque hunc esse tuum patrem aut hanc esse tuam matrem, quoniam neutrum te generantem uidisti, quæ res omnino humanam rationem uiuendi pessundaret. Si ergo alicui de ea re, quam non uidemus credere oportet, potissimum ergo toti reipublicæ, cuius sumus partes quædam, fides est adhibenda, maximè Christianæ. nostræ inquam, idest, quam nostri parentes fide suscepta genuerunt, quæ inter omnes mortales, tanta morum honestate, ac disciplina, & tanto ueritatis studio, semper enituit.

Geograph.
lib. 1.

Scotus in 2.
q. prologi.

Quòd euangelicorum dogmatum rationabilitas magno sit argumento, Christianam & Ecclesiasticam fidem ueram esse. Cap. V.

Vinto loco, magnopere fidei languorem exterminat, alta earum rerum aut dogmatum, quæ docet euangelica fides expensio. qui enim fidei nostræ singula mytheria, digna consideratione perpenderet, & aliarum religionum errores profunda cogitatione libreret, nihil illa rationabilius, nihil his contra, magis irrationabile aduerteret. atque hæc est uera illa, totiesque apud patres commendata contentio, qua fides in animo miro quodam modo pinguescit, & altas radices agens, turbine tentationum non quatitur. Duo potissima sunt in humana sapientia, in quibus humanæ uitæ cardo conuertitur, alterum quale fuerit huius, quem cernimus mundi principium, alterum, an post eam, qua dum uiuimus fruimur uitam, alia uita supersit, ab illius recto sensu prouidentia cognoscitur, ab huius uera cognitione, religio deriuatur, ab utriusque simul uera notitia, honesti mores & recta uitæ institutio. Qui enim genitum mundum existimat consequentia rationis, ut inquit Philo, prouidentiam statuit: qui prouidentia, res humanas geri sibi suadet, facile ad uoluntatem uitam componit. Qui post eam, qua fruitur, aliam superesse uitam existimat, in qua sit malefactorum & benefactorum reddenda ratio, qui rectas actiones, præmia, contra, prauas, credit manere supplicia, stultus erit, nisi rectè uixerit & tum cum ciuibus, tum secum uirtutem coërceat. Contra, qui mundum æternum, & ingentium credit, nullam artificis curam, super eum uigilare concedet. Quid enim Deo cum mundo, si non est eius factura? Atque adeo omnes illi mundi sapientes, qui ab Orbe prouidentiam excluderunt, non ab uno artifice, sed ex atomis aut alia ratione mundum temerario concursu coagmentatum, dixerunt. Qui prouidentiam non credit, qua ratione rectè uitam instituet, cum benefactorum & malefactorum unam credat esse mensuram? Rarum est profectò, solo honestatis amore uirtutem excolere, & semper apud eos, qui prouidentiam crediderunt, honestissimos mores. contra uerò apud illos, quos temerarij regiminis inuasit opinio, pessimos & corruptissimos obseruauimus. Magnum est sibi hominè persuadere, quòd agat coram oculis cuncta cernentis, neque, quantum attinet ad humanas actiones, quippiam interest, inter eos, qui nullam colunt religionem, & eos, qui colunt, quidem, sed res humanas nulla prouidentia gubernari existimant. Nã & hosce diuinæ uindictæ terrore nõ compesci propheta docet, dum inquit, Usquequo peccatores domine, usquequo peccatores gloriabuntur, effabuntur & loquentur iniquitatem, omnes qui operantur iniustitiam? Populum tuum domine humiliauerunt, & hereditatem tuam uexauerunt: Viduam, & aduenam inter-

A duobus,
omnis re-
cta cogni-
tio in theori-
ca, tum pra-
ctica deri-
uatur.

Lib. de mo-
narchia.

Seneca lib.
de pro. Boe-
thia. lib. 5.
consol.

Psal. 93. 3.

M iij fecerunt,

fecerunt, & pupillos occiderunt, Et unde mala hæc oriuntur offendens, Et dixerunt (inquit) non uidebit Dominus, nec intelliget Deus Iacob: Hæc duo humanæ ſapientiæ principia, chriſtiana philoſophia in primis ſtatuit: docens non tantum mundum genitum fuiſſe, ut Plato & cæteri Græci, uno excepto Ariſtotele, docent, ſed & certa temporis conditione à Deo productum, & his quas in ſe continet creaturis ornatum. De immortalitate animorū & alia uita, nõ quæ Græcorum quidam futuri ac ciuili ratiocinio docuerunt, ſed quæ cum diuinitus ſint reuelata, cum ipſa quoque ratione ſint coniunctiſſima, ſuggerit. Tale eſt quod docet Deum omnium rerum à ſe conditarum, ſecundum ipſarum rationem eſſe ultimum finem, ac proinde ſupremam hominis felicitatem in aperta diuinitatis apprehenſione conſtitui, cum animæ ratio ſit ſpiritualis, & ad diuinam uiſionem & fruitionem idonea. Tale eſt, quod Deum unicum eſſentia, trinum uerò perſonis fatetur, quod & nobiles olim philoſophos olfeciffe docemur. Tale eſt & ſancti incarnationis myſterium, quod cum diuinæ naturæ non deroget, maximè diuinam, in nos dilectionem commendat. Talia ſunt & diuina ſacramenta, quibus quaſi ſpiritualibus pharmacis, reſtiſſimo ac ſapientiſſimo quodam ordine, à peccatis purgamur: Baſtiſmo abluimur, Confirmatione, ſpiritus incrementa ſuſcipimus, Euchariftia reficimur, Pœnitentia, reparamur, Matrimento corporaliter, Ordine ſpiritualiter multiplicamur & gignimur, Extrema unctio, quaſi cum morte & aëris poteſtatibus, in extremo hiatu, ubi magnum eſt ſpiritualis uitæ diſcrimen, luctaturi, perungimur. Vitæ inſtituendæ dogmata, nulla reſpublica, neque breuiora neque lucidiora, neque rationabiliora habuit. Hæc ſunt ſub breuiſſima epitome, Deum diligere, & proximum, ſicut nos metipſos. Aut apertius, Non facere quicquam proximo, quod nobis fieri nollimus. Talia ſunt demum, &c. quæcunque in chriſtiana republica & religione particularia continentur præcepta. neque enim eſt ullum, quod non ſummè cum ratione cohæreat; in quo oſtendendo non infeliciter laborarunt eccleſiaſtici uiri. Nihil, ait Auguſtinus, turpe, ac flagitioſum ſpectandum imitandumque proponitur, ubi ueri Dei præcepta inſiſtantur, aut miracula narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia poſtulantur, in quibus tota ſancta ſcriptura & euangelica fides expenditur.

CONTRA uerò, in his duobus ac reliquis, quæ his annectuntur præceptis, ſiue quæ ad mentem informandam, ſiue quæ ad humanam uitam rectè inſtituendam ſpectant, turpiſſimos in cæteris rebus publicis & religionibus, errores depræhendere liceat. Idololatræ magnoſ greges Deorum, contra omnem rationem religionis conſtituunt. Nam, ut omittamus illos, quorum apud omnes gentes erat celebre nomen, Iouem, Iunonem; Neptunum, Plutonem, Veſtam, Proſerpinam, Apollinem, Mercurium, Palladem, Mineruam, Venerem, Thetim, Martem, Herculem, Cererem, Bacchum, &c. qui dii maiores appellabantur; quantum erat plebeiorum Deorum agmen apud Romanos? adeo ut nihil propè inueniretur in officiis mortalium, quin ad aliquod numen retulerint. In his erat, in humanæ uitæ educatione, Fabulinus, Vagitanus, Pilunus, Picunus, Cunina, Leuana, Rumina, Edulica, Potina, Carna, Statilinus, & Statanus, quod eo tempore, ut inquit Marcus Varro, pueris præſideant, cum ſtandi & conſiſtendi, poteſtatem habent, Fabulinus, & Vagitanus, cum ſtandi ac uagiendi foret auſpicium, Cunina, cui præſidebat Rumina, quæ exſugentibus opem ferret, Edulica, atque Potina, quod eſcam atque potiones exhibeant, Carna, quod iam adulta ætate humanis utilitatibus prouideret, cui ſacrum apud Cælium montem Romani fecerunt. Ad hominum officia Adeona, Albeona, Volumna, Volumnus, Vacuna, Feſſonia; propter uacantes & feſſos, Pellonia ad pellendos hoſtes, Agenoream, Strenuam, Stimulam, quod ad agendum, ſtimulos adderet Numeriam, ad numeros. Quietam, & Mureidam propter quietem, & deſidiam, cuius erat apud Auentinum celebre templum. Mõrbis etiam numina conſecrabant, in quibus erat Febris, cuius ades in Palatio collocabatur, præter hanc Orbona, Proſa, Poſtuerta, quibus templa conſtituerunt. Sentiam, ſententiis dicendis ſicut Conſum, conſiliis præſecerunt. Vituinus & Sentinus, ad uitam & ſenſus. In coniugiis quoque, menſtruis, partui, & funeribus, Deos præſecerunt, in his erat Syluanus, Deuerra, Intercido, Domiducus, quod domum duceret, Domitius, Manturna, Virgineſis, Subigus, Prema, Partunda, Populonia, Mena, Telumon, Ruſo, Orcus, quem etiam Quietalem dixere, Nania, cuius templum erat extra portam Viminalem.

Ad

Ad frumenta & ſegetes, Segetia, Seia, Tutulina, Proſerпина, Nodina, Velutina, Patelena, Hoſtilina, Flora, Laſtucina, Matura, Runcina, Rubigus, Auerruncus, Spinenſis, Segetia, quæ in ipſa ſatione, ſementi recondita ferret opem. Proſerпина germinantibus, Nodina geniculis opitulabatur, Volutina cum ſpicæ iam proditura herbaceo continentur inuolucro, Patelena cum patènt ſpicæ, earum ſuſpiciebat tutelam. Hoſtilina cum ſegetes nouis ariſtis coæquantur, quoniam ueteres hoſtite, & hoſtimentum pro exæquatione dicebant, Flora, Laſtucina, Matura, quod floribus, laſtentibus, maturiſcentibus eſſent præſidio, Tutulina, collectis ac in horreo reconditis præerat. Rubigus uel ut natis frugibus, ut Gellius docet, præſidio foret, uel ne ut alij uolunt, in horreo iam condita contraherent grana rubiginem, uetabat. Ad hos etiam pertinebat Auerruncus, ne auerruncari ulla tempeſtate, aut turbine ſegetes poſſent. Colebāt Runcinam, ad runcationes, Spinenſem propter ſpinas, & uepres, Pomonam, propter poma, quam magna religione coluerunt, unde Pomonales Flamines, & ſacra in pontificum commẽrariis tradita: Fructeſam propter fructus; Aſculanum & Argentinum propter æs & argentum. Quæritur Auguſtinus, & meritò, cur non propter aurum omnium metallorū potiſſimum, Aurinum adiecerint. Ad agros, & latifundia, Rurinam deam ruri tribuerunt. Collinam præſecerunt collibus Valloniam uallibus, Iugatinum montium iugis, Forulum foribus, Cardam cardinibus, Limentium liminibus, Terminum terminis, unde terminalia ſacra, in pontificum feſtis relata: Panem paſtoribus, Empiadā Paganis, Arculum arcis & capſulis, Lauernam furibus, Fornacem fornacibus, unde fornacalia ſacra, farris torrendi gratia colebant. Præterea Nundinam, Tanagram, Allocutium, Anteuortam, Matutam, quæ & Leuchotea dicebatur. Lartendam, Moneſtam, Februm, Furinam, Fidium, Larentiam, Mutinam, Alburnum, Innuum, ſeu Panem, cum ſua Canna. Maieſtatem, Cloaciniam, quæ cloacis præerat. Veniliam, Maniam, Opem, Vertunnum, qui Hetrurix Deus exiſtimabatur. Proſequebantur etiam diuinis honoribus honeſtiores illos, quos humanis affectibus conſecrarant, deos, mentem, uirtutem, honorem, fidem, uictoriam, pietatem, concordiam, metum, ſpem, pallorem, & reliquam Romanorum Deorum colluuiationem, in qua ut ſcitè, inquit Arnobius, agnoſcebantur urbani, ruſtici, militares, agreſtes, patricij, opifices, funerarij, coniugales, deſidioſi, ac frumentarij, quos uniuerſos enumerauit Varro in libris de rebus diuinis ad C. Cæſarem, quos ingenti ſanna notarunt Auguſtinus, Laſtantius, Tertullianus, Arnobius, Athanaſius, &c. Quod ſi inter hos quidam, princeps quoddam numen ſtatuant, non tamen ab eo creatum hunc mundum, ſed à Diis illis minoribus inani ratiocinio deſtaſterant in eoſque, hominis creationem reieciunt, qua uel ſola ratione, nec eſſent audiendi, ut pote qui, indigniſſimè de hominis natura ſentirent. Indæorum uniuerſæ ceremoniæ, niſi qua ratione Chriſtum aut Euangelicæ fidei myſteria, præſignabant, præter hoc, quod erant intolerabiles, proſectò reliquis mortalibus, qui earundem intus deliteſcentia myſteria neſciebant, riſum mouerunt, Sarracenorum ſpurciſſima ſecta, præter quædam, quæ ex euangelio & Moſe furata eſt, nihil non habet in mundo, nihil non turpe, præcedentibus ſæculis, omnium mortalium iudicio ac ſapientia damnatum, Hæretici uniuerſi, nihil niſi deliria, quæ uel Deo repugnarent, uel eſſent indecentiſſima, induxerunt. Præter hoc, quod aperto ſanctæ ſcripturæ, & uniuerſalis eccleſiæ teſtimonio, damnantur. Plures eorum duo principia, alterum malum, alterum bonum, contra omnem philoſophandi rationem, conſtituunt. Quidam aduſticem in Chriſto naturam, diuinam & humanam, quod tamen natura non patitur, in unam tertiam commiſcent. Sed non eſt opus uniuerſa eorum, quod poſtea auctore Deo facturi ſumus, deliramenta retexere, ſatis eſt hæreticorum aduertiffe diſidia. neque enim in tanta dogmatum repugnantia, uerum quis ſe reperturum ſperet.

Iam ſi poſt Ethnicorum reſpublicas publicosque errores, ſuorum ſapientum dogmata ſcrutari libeat, & ea cum noſtræ religionis placitis conferre uelis, apertius depræhendes quantum utraque interſit. Platonem illum diuiniore philoſophiæ patrem, promiſcuam libidinem, ideſt uxorū communicationem, induxiſſe, cum maxima naturæ iniuria, nemo eſt qui non nouerit. Idem etiam quanquam dialogo octauo de legibus, infamiæ etiam pœna conſtituta, maſculam uenerem à republica excluſerit, de eadem dogmate

Arnob. li. 2. c. 28.

Plato. in Tim.

in Timæo.

In symposio & dialog. 3. de legibus.
 mate non nihil suspectus uidetur. commendat enim puerorum amores, non tam, ut quidam non sine solidis rationibus putarunt, quod id ad reipublicæ commoda attinere arbitraretur, quàm ut suos, quos antea diximus, masculos amores, philosophiæ pallio occuleret. Quorum sententiæ, earum rationum profectò imbecilitas, quas in hoc inducit, quæ meo iudicio apertè produnt se, non tam ab intellectus Platonici acumine, quàm à corrupto uoluntatis affectu, deriuari, luculenter applaudit. Quod enim Plato ideo uelit puerorum amores in republica permittendos, quòd Harmodij & Aristogitonis amor Hypparchum tyrannum regno spoliauerit, debile uidetur, nam quod aliquando casu utile est, tanquam utile propter se sit (ut rectè docet Aristoteles) sumi non debet. Neq; uerò grauisissima peccata perpetranda recta ratio docet, ne alia quæ forsantur quantumcunq; grauiâ, minora tamen erant quàm ut cum eo horrendo scelere conferrentur irruerent. Deinde quâquâ forsantur amari potuisset incorrupta illa animi puerilis pulchritudo, & futurarum uirtutum indoles: ut ille contendit, difficile tamen est (quidquid Platonis aduocati deblacterent) eam amoris puritatem & sinceritatem in profectu, præsertim cum tanta licentiâ, quantam Plato indulgebat amatoribus, conseruare: & non potius ad corporis decorem, qui sensibus depræhenditur quàm ad animi pulchritudinem, quæ non uidetur, & quæ plerûq; non tanta est quanta corporis, desiderium declinare. Itaq; non minus eleganter quàm facetè Lucianus Samosatens Platonicas & aliorum quorundâ philosophastorum impudicas ratiunculas his uerbis contriuisse uidetur, Cur, inquit, si animorum pulchritudinem diligunt, deformes pueros, simos & exoletos, iustos tamen moribus & prudentes non diligunt? cur senes, qui canos uirtutis testes habuere, non amarunt, aut amandos docuerunt? Quin nec modò puerarios amores probasse Platonem, sed etiam puerorum oscula, eorum, qui pro patria egregiè decertassent, quasi uirtutis præmia, concessisse, eius scripta testantur. Atque inquit (de eo qui strenuè se in militia gessisset loquens) huic legi addendum existimo, ut quo ad in expeditione fuerint, nemini reuere liceat, quemcunq; osculari ipse desiderauerit, ut si quis alicuius amore captus fuerit uel maris uel fœmine, acrior sit ad uictoriam consequendam. Quo loco profectò Plato (ut Plutarchus nescio quo pacto literis prodidit) osculi locum frontem nõ assignarit; nulla enim hinc frontis fit mentio. Sed de hac re multa noster Hieronymus Magius Anglarensis in libris illis quorum antea meminimus.
 Et ut ut Plato, hoc dogmate non fuerit infamis, certò scimus Xenophontem Socratis quoque discipulum, neque apud Græcos, minoris nominis quàm Platonem, masculam uenerem inter cætera philosophiæ documenta, cuius quoque celeberrimus magister habebatur, comprobasse. Aristoteles deinde ille, quem unum ab omnibus philosophiæ fontem appellari uideo, masculam ueneri aut applausisse, aut coniuisse à quibusdam existimatur. Nam cum de Cretenfî repub. & eius institutore loqueretur, Multa inquit, & legislator sapienter & studiosè constituit, de mulierum diuortiis, si quidem ne superfluum parerent multitudinem prospexit, alio introducto usu. Quibus uerbis sunt, qui eundem sodomiticam immanitatem probasse crediderint. Quam sententiam non nihil fouent eius quos superius diximus in Phaselitam discipulum amores. Illud tamen apud Athenæum perspicuum est, Hieronymum Peripateticum, marium amores ea ratione celebrasse, quòd eorum causâ multæ tyrannides è medio sublatae fuerint. Diogenes Cynicus quanta fuerit impudentia, ipsum nomen ostendit. Theodori Cyrenæici sunt illa sacrilega ac scelerata præcepta, Furto, adulterio, sacrilegio, cum tempestiuum fuerit dabit operam sapiens, nihil quippe horum turpe natura est, sed si auferatur ex iis, quæ stultorum imperitorumque plebecula conflata est uulgaris opinio, sapiens publicè absq; rubore scorto congregietur. Iã hæc uiuendi præcepta, obsecro cum illa apostolica Parænesi confer. Charissimi, obsecro nos tanquam aduenas & peregrinos, abstinere uos à carnalibus desideriis, quæ militant aduersus animam, conuersationem uestram intergentes habentes bonam, ut in eo quod detractant de uobis, ex bonis operibus uos confiderantes, glorificent Deum, in diem uisitacionis, &c. aut cum illa, Vos autem fratres curam omnem subinferentes, ministrare in fide uestra, uirtutem, in uirtute autè scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem, aut cum illa, Apparuit enim gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus

nibus erudiens, nos ut abnegantes impietatem & sæcularia desideria, sobriè, iustè, & piè uiuamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni DEI, & Saluatoris nostri IESU Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Confer, inquam, cum uniuerfa prophetica euangelica, Apostolica & Ecclesiastica doctrina, & uidebis sicut illa, ab humano, ita hanc non nisi à diuino spiritali potuisse deriuari, sed de his satis.

De Euangelicæ fidei ac Religionis constantia & stabilitate. Cap. VI.

Exto loco, uehementer est homini meditanda Christianæ religionis ac Ecclesiasticæ fidei stabilitas & constantia, non enim frustra dictum extat à Gamaliele in Apostolica historia, cum ad nostræ religionis interitum cuncti infestissimis animis conuenirent, Si ex hominibus consilium hoc est, aut opus, dissoluetur; si uerò ex Deo, non poteritis illud dissoluere, quasi nulla uiuendi ratio, nullaq; humanæ inuentionis religio præsertim inter aduersarias potestates, nisi Deo auctore, possit consistere. In quâ sententiâ & illud Christi dictum est accipiendum, Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus, eradicabitur, quòd nimirum omnis humana cogitatio & inuentio, cœlestis agricolæ cura destituta, marcescat, & sole deinde persecutionis exusta, languescat, & tandè intereat. Atque hoc præter ueterum historiarum monumenta, quæ gentium acta describunt, idem uir sapiens ex sua republica productis exemplis, manifestè demonstrat, Viri inquit, Israëlitarum, attendite uobis super hominibus istis, quid acturi sitis, ante hos enim dies extitit Theudas, dicens se esse aliquem, cui consensit numerus uirorum circiter quadringentorum, qui occisus est, & omnes qui credebant ei, dissipati sunt & redacti ad nihilum. Post hunc extitit Iudas Galilæus in diebus professionis, & auertit populum post se, & ipse periit & omnes quotquot consenserunt ei dispersi sunt. Videmus quascunq; rationes uiuendi humanitus excogitatas, apud eas respublicas, quas omnium prudentissimas coluit antiquitas, funditus corruisse, nec ullum earum superesse uestigium; Vbi enim nunc sunt Sicionij? ubi Assyrij? ubi Lacedæmonij? ubi Athenienses ubi Macedones? ubi Carthago? ubi gentium illa domitrix Romana respublica? in quibus struendis tota humana prudentia uidetur expensa? Perierunt profectò, quoniam non diuino sed humano consilio constiterant, ac proinde tantum humanæ sapientiæ fouerentur auxilio. Habet autem suas humana prudentia periodos, uerbum autem domini manet in æternum. Videas florentissimas & solidissimas quasque respublicas, uel externis bellis, uel seditionibus internis abolitas, cum tamen contra, nulla persecutionum tempestas, nullus tentationis turbo nulla calamitatum procella, ecclesiasticam fidem & religionem demerferit: non Tyranni, non publicæ infamias, non carceres, non proscriptiones, non ludibria, non fames, non sitis, non equulei, non pectines ferrei, non illecebræ, non concupiscentiæ, non hæreses, non uaria mortis genera, nouam istam religionem surgentem potuerunt opprimere; sed quantò uehementius diabolicæ & mundanæ tentationes ingrauescebant, tantò magis nouo germine pululabat Ecclesia: nimirum, quòd esset fundata supra firmam petram, atque adeò inferorum portæ aduersus eam prauales non possent, Ego, inquit Hieronymus, portas inferi uitia reor atque peccata, uel certè, hæreticorum doctrinas, per quas illecti homines ducuntur ad tartarum. Et Rabanus, Portæ quoque inferi, & tormenta & blandimenta sunt persecutorum, sed & praua infidelium opera ineptaque colloquia, portæ sunt inferi, quia iter perditionis ostendunt. Spirituales quoque nequitia, Origene auctore, inferi portæ dicuntur. Portæ itaque inferorum tres illi ualidissimi humani generis hostes, dicuntur, Mundus, Caro, Diabolus, de quibus omnibus, cum adhuc esset paruula, nec ubera propter ætatis infantiam haberet Ecclesia, gloriosè triumphauit. Habebat diabolus uarias nocendi formas, habebat & mundus Pharisaorum auctoritatem, sacerdotum dignitatem, habebat Reges, habebat armatos, prefectos, iudices, tribunalia, carceres, catenas, uirgas, secures, equuleos, exilia, mortes, & quidquid terrore constantibus animis solet incutere. Habebat caro

2. rhetori. c. 44.
 Essarion. in apolog. Plato. Marcellus Ficinus in sympo.
 In dialo. 5. de republi.
 Lib. de edu. can. puer. Hieronymus Magius.
 2. politic. ca. 8. S. Thom. Ath. li. 13. c. 23.
 1. Petr. 2.
 2. Petr. 2.
 Tit. 2.

Actu. 5.
 Matth. 15.
 1. Sai. 40.
 Matth. 16.
 Cant. 3.

caro ex aduerſo, uoluptates, honores, dignitates, & quicquid animos, quamlibet in corruptos ſolet emollire, nec tamen ſanctæ huius chriſtianæ reipublicæ ſoliditatem, potuerunt peruertere, quin inter ipſas tentationum & perſecutionum procellas, in immenſum increuerit. Portæ inferi, ſunt diaboli fraudes, machinæ, munitiones, artes, robur, minæ, mundi ſapientia, potentia, diuitiæ, &c. quorum potentiſſimos impetus continuo ſæculorum decurſu, tolerauit Eccleſia, Quare hoc? nimirum quòd eſſet firmamentum & columna ueritatis immobilis, non humano artificio, ſed proſus diuino erecta, quòd eſſet cœleſtis illa domus, quam diuina ſapientia, non humana prudentia, exciſis, quo firmior eſſet, ſeptem columnis, ſibi conſtruxit. Sapientis domus, inquit Hieronymus, Eccleſia Chriſti eſt, ex lapidibus uiuis, hoc eſt ſanctis, in tabernaculum ſibi conſtructa; columnæ, autem, eccleſiæ ſanctæ doctores, ſeptiformi ſpiritu pleni, quales fuere Iacobus, Cephas, & Ioannes, qui apoſtolicò teſtimonio, columnæ uocantur. Aut (quod ego magis iudico) ſeptem columnæ, ſeptiformis ipſe ſpiritus dicitur, quo, ut narrant apoſtolicæ hiſtoriæ, ſanctæ Chriſti eccleſia firmamentum accepit; ſpiritus nimirum ſapientiæ, ſpiritus intellectus, ſpiritus conſilij, ſpiritus fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ, ſpiritus pietatis, & ſpiritus timoris domini, quibus quaſi ſolidiſſimis ſeptem columnis Ecclēſiaſticum ædificium innixum, diabolico impetu ſauiente, non corruit. hoc eſt illud cœleſte profectò ædificium, cuius fundamenta, non in carnalis illecebræ cœno, non in arena humanæ ſapientiæ, ſed in montibus ſanctis, & ſolida petra, ideſt diuino ſermone iacta ſunt, atque adeo, quanuis pluuia deſcenderit, aut flumina intumuerint & flauerint uenti; & in eum irruerint, hoc eſt, impetus perſecutionum, & carnalium uoluptatum ingruerint, non tamen euertetur. Contra uerò ædificia, quæ non diuina, ſed humana ſapientia, quaſi fundamento conſurgunt, aut illecebræ pluuia molleſcunt, aut ambitionis torrente labascunt, aut uento perſecutionis funditus diuelluntur & corruunt. Aſyrios Medus, Medos Perſicus, Perſas Græcus, duce Alexandro, Græcos Romanus deleuit exercitus: qui cum ſummum Orbis obtineret imperium, Gothis, Herulis, Vandalis, Hunnis, Longobardis, Arabibus, Thurcis, Alanis, Francis, rurfus Orbis ſummam inuitus conceſſit. In ſanctam uerò eccleſiam, quæ Ioan. Apoſt. cœleſti uiſione, ciuitas eſt in quadro fundata, quòd id genus figuræ, ſolidiores & firmiores habeantur, non Medi, non Perſæ, non Græci, non Rom. nō Arabes, non Gothi, non Alani, non Vandali, non Hunni, non Iudæi tantum, aut alterius gentis ſingularis exercitus, ſed uniuerſus Orbis, una animi conſpiratione, ſurrexit, nec tamen eandem, ſuo loco mouere potuerunt. Age iâ, tecum conſidera, quæ earum rationum uiuendi, quas tantum, humana prudentia conſtituit, eum torrentem perſecutionum, quæ Eccleſia ſubſtinuit, inuicta pertulerit. An fuerunt aliquando atroces illæ pœnæ, in Spartanæ, Athenienſis, Carthagin. Romanæ, &c. religionis, aut reipublicæ (uoco autem reipublicam leges uiuendi) ſectatores ſtatutæ, quas adhuc tenera, tolerauit Eccleſia? Quæ harum, ſæua illa principum reſcripta, quæ à ſummis mundi principibus, contra Chriſtianos edebantur, quæ Domitius Iureconf. ſub titulo de officio proconſulis, ſeptem libris digeſſit, ſubſtinuiſſet infracta? Quorum inſione, ut inquit Lactantius,

Funditur ater ubique cruor, crudelis ubique,

Luctus, ubique pauor & plurima mortis imago.

Et illæ quidem uiuendi rationes, unico hoſtili exercitu corruerunt, noſtra uerò religio, nec domeſtica, quæ grauior eſt quàm hoſtilis, dum pater filium, filius patrem, uxor uirum, uir uxorem, in mortem tradebat, perſecutio deleuit. Pauciſſimi breuiſſimo temporis ſpatio, Romani imperatores chriſtiani, uniuerſam idololatriam, Orbe excluſerunt, non quidem propoſitis pœnis, ſed Chriſtiana ratione uiuendi permiſſa. Contra uerò, longiſſimis ſæculis; nec maximorum Imperatorum fauores, nec grauiſſima ſupplicia, nec ſæue leges, nec infamiæ notæ, nec certæ proſcriptiones, nec cætera id genus, quæ in Chriſtianos, quaſi in ſacrilegos exerceri ſolebant, chriſtianam religionem labefactarunt, ſed inter has perſecutiones, à Solis ortu (ut inquit Lactantius) uſque ad occaſum, lex diuina ſuſcepta eſt, & omnis ſexu, omnis ætas, & gens, & regio, unitis ac paribus animis, Chriſto ſeruebant, eadem ubique patientia, eodem mortis contemptu, famulabantur. Præclare itaque Iuſtinus Martyr cum Tryphone decertans & ex Chriſtiana dignitate dixiſſe uideatur, Quòd autem nos in I E S U M credentes nemo terrere

aut

aut domare ualeat, apparet quotidie. Cum enim obrumcemur, crucifigamur, abiicimur beſtiis, & aliis tormentis tradamur, tamen à confeſſione non diſcedimus, ſed quanto magis in nos ſauitur, tanto plures pietatem fidemque per nomen I E S U profitentur, haud ſecus, quàm ſiquis uitæ putatione prouocet ad ubertatem, nam uitæ à Deo & Chriſto plantata, eſt eius populus. Haſtenus Iuſtinus. Apud noſtram Hiſpaniam, unica catholicorum Regum Ferdinandi & Iſabellæ, Sarracenorum & Iudæorum proſcriptio: ſine ullis tormentis, eoſdem uita uiuendi ratione abiurata, deleuit, ita ut poſt eam nemo aut Iudaicam aut Mahometicam ſuperſtitionem profiteri ſit auſus primi illi, contra, inuitis Imperatoribus, inuitis magiſtratibus, inuitis procunſulibus, inuitis tribunis, Chriſtianos ſeſe profitebantur, nec ab hac profeſſione, ſenatuſconſulta, plebiſcita, Imperatorum reſcripta, magiſtratum edicta, quibus non ſolum proſcriptio, ſed publicæ infamiæ, damnationes ad beſtias, bonorum publicationes, atrocia mortis ſupplicia continebantur, uiros, ſceminas fragiles, ac teneras puellas, pueros, &c. quo minus Chriſtum publicè faterentur, potuerunt compeſcere. Nec minus nunc ſperandum eſt, quòd tot hæreſibus, tot ciuilibus bellis, tot infidelium perſecutionibus, Eccleſia la-ceſſita, inuicta permaneat: non enim eſt abbreviata manus domini ut ſaluare nequeat, immo hæc eſt chriſtianæ uitæ ratio, ut ait Saluianus, ut inter ipſas perſecutiones, & hoſtilia bella, incrementum ſuſcipiat, inter proſpera uerò & ſecunda marceſcat. cuius uerba quia ſunt Apoſtolicò zelo pleniffima, ſunt hîc inferenda, quibus ſic eccleſiam alloquitur, Abiit quippe egregia ac ſup ereminens dudum primitiua tuæ plebis beatitudo, qua omnes Chriſtum agnoſcentes, caducas rerum mundialium facultates, in ſempiternas cœleſtium poſſeſſionum ſpes, conferebant; multantes ſe uſu præſentium, præclaram ſpem futurorum, immortales diuitias, præſenti paupertatis ambitu, ementes. Ecce qualis erat tempore perſecutionis ſtatus Eccleſiæ, qualis uerò chriſtianæ uitæ ſecuta ſit facies, tempore proſperitatis, ſubiungit. At nunc, pro his omnibus, auaritia, cupiditas, rapina, quæque his ſocia, & quaſi germana unitate coniuncta ſunt, inuidiæ, inimicitia, crudelitates, luxuriæ, impudicitia, proditiones, quia ſuperiora illa, iſtorum uſibus militant, ſuceſſere, ac ſic, neſcio quo modo, pugnant, contra temetiſam, tua ſclicitate, quantum tibi auctum eſt populorum, tantum penè uiciorum, quantum tibi copia acceſſit, tantum tibi auctum eſt populorum, tantum penè uiciorum, quantum magno ſanore detrimentorum. Multiplicatis fidei populis, fides imminuta eſt, & creſcentibus filiis ſuis, mater ægrotat, factaque eſt eccleſia profectu ſacunditatis inferior, atque acceſſu relabens, & quaſi uiribus minus ualida. Hæc ille & alia plura in eandem ſententiâ, quibus nō tam eccleſiam perſecutorum tentationibus impuſſionibusque concuti, quam arridente fortuna & omnibus ex uoto ſuccedentibus afferri, ac labefactari demonſtrat. Tertulianus etiâ ad Scapulam Carthaginēſem præfectum, Nec tamē, inquit, hæ ſecta

Saluianus
Maſilien.
epiſcopus in
Timotheo.

Tertull.

Damila.

N ij nomius,

nomius, Aëtius, Macedonius, Appollinaris, Nestorius, Eutiches, &c. aut quotus quisque nunc quæ nam fuerunt istorum infaniae seſatis cognouiſſe iurabit? Exterminati profectò sunt, cum idolis suis, idest hæreticis ſententiis, quas idolorum loco colebant, & ad infernum descenderunt, & quanuis alij loco eorum exurgant, ipsi quoque peribunt, Ecclesia Christi permanebit. Deiecti sunt dum alleuiarentur hæretici, facti sunt in desolationem, subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam, uelut somnium ſurgentium imaginem ipsorum in ciuitate sua, quæ est sancta Ecclesia, ad nihilum rededit Dominus. Hoc uidimus & hoc uidemus (ait de suis confortibus quidam eorum) omnibus hæreticis contigiſſe, ut primò quidem hominibus placuerint, sed postea dissipata sunt ossa eorum ſecus infernum, confusi sunt quoniam Dominus spreuit eos: & alibi. Quanuis (inquit) plantentur hæreses & non nihil floreant, tamen non ferunt fructum. Itaque sanctæ Ecclesiæ ſingulari ſtabilitate perpenſa, non dubitemus eius Ecclesiæ credere gremio, quæ usque ad consummationem generis humani ab Apostolica ſede per ſucceſſiones Episcoporum frustra infidelibus, & hæreticis circumlatrantibus, & partim ipsius iudicio plebis, partim conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen auctoritatis obtinuit.

Quòd Christianæ religionis miracula eandem comprobent eſſe ueram.

Cap. VII.

Optimò, omnium maximè sunt animo Christiano uersanda diuina miracula, quæ ſingulari prouidentia, in Christianæ Religionis attestationem, sunt edita, Quo enim negligemus salutem, quæ cum initium accepisset enarrandi per Dominum, ab eis qui audierunt, in nos confirmata est contante Deo signis & portentis, & uariis uirtutibus & spiritus sancti distributionibus? Signa inquit, idem, Apostolus Paulus ad Corinthios scribens, apostolatus mei, facta sunt apud uos, in omni patientia, & signis, & prodigiis, & uirtutibus, quasi hac parte cæteris Apostolicis uiris, quos Euangelium & cælestem doctrinam prædicasse constabat, se non esse inferiorem ostenderet. Christus etiam, cum cælestia illa Paradoxa, quæ mundo incredibilia uidebantur, denunciaret hominibus, non alio, quam ad opera, quæ in eorum attestationem fuerunt cœlitus patrata, remittit, Si mihi, inquit, non uultis credere, operibus credite, ut agnoscatis & credatis, quia Pater in me est, & ego in patre. & alibi ad Apostolos de patre quærentes, Non creditis, inquit, quia ego in patre & pater in me est? alioqui propter opera ipsa credite. Iudaicæ etiam incredulitatis excusationem submouens, Si opera, inquit, non fecissem, in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, quasi cælestia prodigia, quæ in prædicationis excursu, supra ipsam naturam, diuino quodam imperio patrarat, Euangelio suscipiendo, sat essent: nec immeritò quidem, cum nihil sit in rebus humanis compertius, quam naturæ ordinem semel statutum, à nullo alio quam à Deo posse peruerti, qui ita naturam disposuisse credendus est, ut cum uelit, eandem possit, pro uoluntate mutare. Itaque, hanc per miracula & prodigia, suadendi rationem, quasi mortalibus magis familiarem, & propriam diuina elegisse prouidentia uidetur, quòd ea uberioribus fructus ex euangelica prædicatione se messuram speraret. Vnde eiusdem euangelicæ prædicationis initio, hac sola miraculorum potentia, & sancta quadam simplicitate, non item mundi sapientia, & eloquentia instructos euangelicos prædicatores, orbem uniuersum expugnatos emisit, Ecce, ego, inquit, mitto uos sicut oues in medio Luporum, nolite portare sacculum, neque peram, & neminem per uiam salutaueritis, &c. quibus uerbis, uniuersum, humanæ opitulationis auxilium, exclusit. Vt autem propria fidei ab hominibus eliciendæ instrumenta ostenderet, post ista subiungit, Ecce dedi uobis potestatem calcandi supra serpentes, & scorpiones, & supra omnem uirtutem inimici, & nihil, uobis nocebit. In ipso præterea euangelici belli pro cinctu, Euntes, inquit, in mundum uniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ. Ecce Orbis expugnandi mandatum, quibus uerò telis in eo esset obtinendum imperium, subiungit, Eos autem, qui crediderint, hæc sequentur, in nomine meo dæmonia eiicient, linguas loquentur nouis, serpentes

pententes tollent; & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit; super ægros manus imponent, & bene habebunt. Quam dextrè uerò hoc genere teli corda peccatorum apostolicæ dextræ confecerint, ipsa docet apostolica historia, quæ ipso primo euangelicæ expeditionis monumento, propter uarias linguas, quibus, cælesti miraculo fuerant donati, tria millia animarum, ex eo populo, cui alioqui fuerant maximè inuisi, apostolis addita fuisse, recenset. Per manus etiam apostolorum, fiebant signa, & prodigia multa, in plebe, quis uerò fructus ex his sequeretur, subiungitur, Magis autem augebatur credentium in domino multitudo uirorum ac mulierum, ita ut in plateas eicerent infirmos, & ponerent in lectulis, ac grabatis, ut ueniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quenquam illorum, & liberarentur omnes ab infirmitatibus suis. Quæ tam etiam apud gentes eadem apostolica prædicatio, propter diuina miracula nata sit gratiam, eadem refert apostolica historia, Multo, inquit, tempore demorati sunt fiducialiter agentes, domino testimonium perhibente uerbo gratiæ suæ dante signa & prodigia fieri, per manus eorum. Neque enim auitam gentium religionem demoliri, toto animi conatu nitentes fiducialiter, uel uno momento egissent, nisi cælestibus miraculis, & diuinis operationibus, sese uera docere comprobarent. Itaque; ingens est diuinorum miraculorum, uel primitus in fide generanda, uel post eius generationem, in eadem fouenda & reficienda, potestas, magnopere quam in religione firmatur animus, cum eam uidet, eius, qui solus potens est, in naturam, testimonio firmari.

SE D huic considerationi infidelium & prophanorum, hominum succurrit obiectio, negantium, ulla in huius fidei plantatione fuisse miracula, quòd nostris historicis fidem non adhibeant, & quæ gentium monumenta non referant, quasi falsa supplodant: Sunt & alij qui quanuis Christum hæc quæ narrantur prodigia, fecisse non abnuant, negant tamen; illa opera diuinitatem arguere, quòd similia apud gentium historias extitisse legantur. aut quòd secretiori quadam magia, sint edita. aut demum quòd naturæ quodam temperamento, in cæteras corporeas creaturas, Christus obtinuerit Imperium. In quos, cum Euangelicæ fidei propugnatores multa loquantur, nos pauca dicemus; sed quæ sufficiant ad eorum detegenda deliria. Ita in priores. Augustinus inuehitur, At dicit aliquis, ista falsa esse miracula, nec fuisse facta, sed mendaciter scripta, Quisquis hoc dicit, si de his rebus negat omnino ullis literis esse credendum, potest etiam dicere, nec Deos ullos curare mortalia; non enim, se aliter colendos esse perſuaſerant, nisi mirabilibus operum effectibus, quorum & historia gentium testis est, quorum dii se ostentare mirabiles potius quam utiles ostendere potuerunt. Et subiinde, Porro autem, si multorum deorum cultores, qualescunque Deos suos esse arbitrentur, ab eis facta esse miracula, uel ciuiliu rerum historiae uel libris magicis, siue quod honestius putant, Theurgicis, credant, quid causæ est, cur illis uelint credere, ista facta esse, quibus tanto maior debetur fides, quanto super omnes est magnus, cui uni soli sacrificandum præcipiunt. hætenus ille. Itaque ab istis hominibus licebit exquirere, an ne quæ gentium libris continentur miracula, credant, qualia sunt, quòd Nauis Augur, ad postulationem Sexti Tarquinij, cotem nouacula sciderit; quòd Castor & Pollux, bello Latino apud lacum Larnæ, equorum sudorem abluentes sint uisi, cum ædes eorum, quæ iuncta ponti erat, sua sponte patuisset, quòd iidem bello Macedonico, equis item albis insidentes, Publio Vatinio Romani uenienti, sese obtulisse dicantur; nunciantes, eo die Regem Macedonum Persem, bello superatum; quòd paucis post diebus, literæ consulis Pauli uerum fuisse nūciarunt; quòd simulachrum fortunæ muliebris, non semel locutum dicatur, quòd Iunonis Moneta, cum captis Veis, unus ex militibus ad eam transferendam missus, alea ludens, ac iocabundus inquireret utrum ne Romam migrare. uellet, se uelle respondiſſe, feratur; quòd claudia Romana, quæ impudica semper eredita fuerat, nauim qua ex Sibyllinorum librorum imperio, Idæam matrem Romam portabat, in uado Tyberini fluminis hærentem, Deæ inuocato numine, ut si se castam iudicaret sequeretur se, suo cingulo traxerit; quòd uirgo Vestalis, de cuius corruptione quæſtio erat, aqua impleto cribro, abstulerit controuersiam; quòd Aesculapius Epidauro accitus, urbem Romam diuturna pestilentia liberarit; quòd appius Claudius censor, cum aduersus responsum, ad seruos sacra Herculis transfuſiſſet, ambobus luminibus fuerit orbat; quòd Fuluius item censor, cum ex Iunonis Lacinia templo mar-

moreas regulas abſtuliffet, quibus ædem fortunæ equeſtris, quam Romæ fecerat, teget, & mente captus fuerit, & tandem in ſummo animi mœrore conſumptus, duos filios in Illyrico militantes amiſerit; quòd Turullius M. Antonij præfectus, cum apud Conſſ. euerſo Aefculapij luco, claſſem feciſſet, eodem poſtea luco, à militibus Cæſaris, fit interfectus: quòd Pyrrhus, qui ſublata ex theſauro Locrenſis Proſerpinæ pecunia, naufragium fecerit, ac uicinis Deæ littoribus fuerit illiſus, & nihil præter eam pecuniam, fuerit incolumæ. Quòd cū ab Alexandro Mileſia ciuitas capta eſſet, ac milites Cereris adẽ ſpoliandam irrupiſſent, omnium oculos, obiectus repente fulgor extinxerit; quòd cū Auguſtus, bello ciuili Brutiano, implicitus morbo, abſtinere prælio ſtatuiffet, medico eius Artorio, Mineruæ ſpecies obuertiata ſit, monens ne propter corporis imbecillitatem, Cæſar caſtris ſe contineret, atque ita in aciem lætica per latus Bruti caſtra profuderit: quòd Brennus Gallorum dux Delphis, Appollinis ſpoliaturus templum ingreſſus, Dei uoluntate, ſibi manus iniecerit; quòd Appollo Carthagine à Romanis oppreſſa, ueſte aurea nudatus, id egerit, ut ſacrilegæ manus, inter fragmenta eius abſciſſa inuenirentur, & ſimilia, quæ Cicero, Valerius, Linius, Dionyſius, Iulius Obſequens &c. ſcribunt? An hæc ſunt credenda; quæ noſtris uerò auctoribus continentur non item? Quare hoc? cum, (ut antea docuimus), inter uniuerſos mortales, nulli magis ueritatem quàm noſtri ſcriptores coluerint? Sed cur ais inter tot gentium ſcriptores, qui minima quæque ſuorum ſæculorum memoriæ mandarunt, iſtorum miraculorum nullus meminit? reſpondeo, primùm quidem id agente Diabolo, quò futuris ſæculis infirmis Chriſtianiſ ſcrupos iniiceret, deinde, quòd homines impij, & chriſtianiſ religionis hoſtes eius, quam infeſtis animis perſequebantur, futuris temporibus relinquere fundamenta non uellent. Quis præterea noſtræ religionis prodigia deſcriberet, cum uideret quotidie eius cultores, haberi ſacrilegos, & quaſi impios ultimo ſuplicio damnari, niſi prius apud ſe decreuiſſet, pro ea ultimo mortis discrimini caput obicere? Quis quaſo te, potuiſſet eo tempore ſine uiolata religionis ſuſpitione, Chriſtiana referre miracula? Ergo qui hoc audebant, iam erant chriſtianiſ, præter hoc quòd uno infidelium conſenſu, magi putabantur Chriſtianiſ, atq; adeo non diuinitus patrata miracula, opera illa, ſed magicæ artis putabantur effectus. Ethnici homines, uel quòd occæcantẽ Deo, non intelligerent, uel quòd inueterato Chriſtianorum odio, nolent aduertere, diuinorum miraculorum ueritatem, non tanti faciebant, ut in hitorias referenda putarent: cum autem ueram eorum rationem, Deo donante, callebant, ſtatim ad fidem conuerſi, diuinorum operum effecti patroni & aduocati, eorum hitorias texentes, præſentis uitæ timore poſt poſito, pro fide certabant. Nam quòd prophani inficiari non poſſent, plura quotidie à Chriſtianiſ hominibus patrari miracula, in his libris aut epiſtolis, quæ à noſtris, ad eos pro chriſtiana religione mittuntur, apertè depræhendimus. Septimius Tertullianus ad Scapulam Carthaginis præfectum Chriſtianiſ ultima minitantem, ni Chriſtum eiurarent, ſcribens, poſt quorundam præfectorum, qui cum Chriſtianiſ humanè egerant, exempla producta, Hæc omnia, inquit, tibi de officio, ſuggeri poſſunt, & ab eiſdem aduocatis, qui & ipſi beneficia habent, chriſtianorum, licèt adclament quæ uolunt; nam cuiuſdam notarius, cum à dæmone præcipitaretur, liberatus eſt, & quorundam propinquus, & puerulus: & quanti honeſti uiri (de uulgaribus enim non dicimus) aut à dæmonibus aut à ualetudinibus, remediati ſunt? Et ſubinde Marcus quoque Aurelius, in Germanicæ expeditione, Chriſtianorum militum orationibus ad Deum factis, imbres, in ſiti illa impetrauit. Quando non geniculationibus, & ieiunationibus noſtris, etiam ſiccitates ſunt depulſæ? hæcenus ibi. Libro deinde contra gentes, cum multis in earum ſuperſtitionem, & falſa miracula debacchatus fuiſſet, Hæcenus, inquit, uerba, iam hîc demonſtratio rei ipſius, qua oſtendemus, unam eſſe utriuſque nominis, qualitatem, Edatur hic aliquis ſub tribunalibus ueſtris, quem dæmone angî conſtet, inſuſus à quolibet chriſtiano loqui ſpiritus ille, iam ſe dæmonem conſitebitur de uero, quàm alibi Deum de falſo. Aequè producat aliquis, eorum qui de Deo pati exiſtimantur, qui à ueris, maleficum numen de nidore concipiunt, qui ruçtando curantur, anhelando profantur, iſta ipſa uox cœleſtis pluuiarum pollicitatrix, iſte ipſe Aefculapius medicinarum demonſtrator, alia de morituris ſocordia & Donatio & Aſclepiodoto ſubminiſtratur, niſi ſe dæmones confeſſi fuerint, Chriſtiano mentiri non audentes, ibidem, illius Chriſtianiſ pro-

Quare
chriſtiana
miracula,
à prophanis
ſcrip-
toribus non
fuerint me-
morie pro-
dita.

ni procaciſſimi ſanguinem fundite. Quid iſto opere maniſteſtius? quid hac probatione fidelius? ſimplicitas ueritatis in medio eſt, uirtus illi ſua aſſiſtit, nihil ſuſpicari licebit magia aut alia huiuſmodi fallacia fieri, diſtis non ſtetis, ſi oculi ueſtri & aures permiſſerint uobis. Quid autem immitti poteſt aduerſus id, quòd oſtenditur nuda ſincèritate? Si altera parte ueri Dei ſunt, cur ſe dæmonia mentiuntur? an ut nobis obſequantur? atqui omnis hæc noſtra in illos dominatio & poteſtas, dominatione Chriſtiſ, ualet & de comminatione eorum, quæ ſibi à Deo per arbitrum Chriſtum, imminetia expectant, Chriſtum timentes, in Deo, & Deum in Chriſto, ſubiiciuntur ſeruis Dei & Chriſtiſ, ita de contactu, deque afflatu noſtro, contemplatione, & repræſentatione ignis illius correpti, etiam de corporibus, noſtro imperio excedunt inuiti & dolentes, & uobis præſentibus & erubeſcentibus, hæc ille. quæ niſi ita ſe haberent, infidelibus populis, in quos hæc dicebantur, tam audacter fuiſſent obiecta.

Libet autem miraculum cœleſtis pluuiæ, quò Marco Aurelio, diuinitus tributum Tertullianus refert, ex Eusebio deſcribere, Igitur Antonini temporibus, quibus hæc geſta referuntur, Marcum Aurelium fratrem eius Cæſarem, bella inferentem Germanis ac Sarmatis, tradunt hitoriaſ, cū ſiti eius periclitaretur exercitus, æſtuantem, & quærentem quid facto opus eſſet, reperiſſe in legione quadam milites Chriſtianiſ, quibus (ſicut & noſtris mos eſt) flexis genibus obſecrantibus, exaudiſſe Deum ſupplicationes eorum, & ſubitò contra omnium ſpem, largiſſimis imbribus profuſis, exercitus quidem periclitantis, pro quo orauerant Chriſtianiſ, ſitim ſedatam, hoſtes uerò, qui iani exitialiter imminabant, fulminibus crebris & cœlitus prolapſis ignibus, effugatos. Quòd factum refertur quidem ab hitoricis gentium, ſed quòd noſtrorum id orationibus impetratum ſit, non refertur, quippe apud quos etiam cætera miracula, quæ à noſtris geſta ſunt, non habent fidem. Noſtrorum uerò & Tertullianus hæc memorat, & apud Græcos Apollinaris, qui etiam ipſam legionem, pro inſigni facti miraculo, mutato nomine, uocitatam dicit ab Imperatore Fulmineam. Tertullianus uerò Marci Imp. epiſtolas etiam nunc haberi dicit, quibus de his apertius indicatur. Hæcenus Eusebius. Quòd tamẽ illuſtiſſimum miraculum, ut hîc Eusebius innuit, quidam in Iulianum Chaldæum, quidam in Arnuphim philoſophum Aegyptium, quidam in Marci Aurelij cum Diis amicitiam, ne Chriſtianiſ eius auctores faterentur, ut poſtea dicemus prophani retulerunt. Non ergo mirandum, quòd noſtræ religionis miracula, ſcriptores prophani non mandarint memoriæ, ſed potius mirandum, cur tot apologeticis libris, quibus ex miraculis, eiufdẽ auctoritas ſuadet, immo tot in eaſdẽ gentes inuectiuis, ab Eccleſiaſticiſ uiris ſcriptis, præter Porphyrium Celſum & Proclũ Lycium, qui frigidis naniſ, in Chriſtianiſ debacchantur, nulli penè reſponderint: ſi tamen dignum aliquid habebant, quòd noſtrorum auctoritatem detereret. Itaque ſapienter mea quidem ſententia Auguſtinus, hoc genus hominum, qui noſtra miracula negant, hoc dilemmate aggreditur, Aut per Apoſtolos Chriſtiſ, ut eis crederetur, reſurrectionem atque aſcenſionem, prædicantibus Chriſtiſ, etiam iſta miracula facta eſſe non creditis, aut ita ſe habere nobiſcum non itis inficias, ſi poſterius, quid oberit, cur non nobiſcum quoque credatis? Si prius, hoc nobis unum grande miraculum ſufficit, quòd ea terrarum orbis ſine ullis miraculis credidit. An non eſt multo maius miraculum (ut idem ait) paucos quosdam ineruditos liberalibus diſciplinis, & omninò; quantum ad gentium diſciplinam attinebat impolitos, non peritos grammatica, non armatos dialectica, non rhetorica ſultos, ſed piſcatores abiectos, cum retibus fidei ad mare huius mundi miſſos, ex omni genere, tam multos piſces, & tanto mirabiliores quanto rariores, etiam ipſos philoſophos, euangelicæ prædicationis, quæ mundo erat ſtultitia, gentibus uerò ſcandalum, hamo cepiſſe? maius profectò apud omnem philoſophiam habetur hominis arbitrium & uoluntatem, ſine ſufficienti ratiocinio pellicere, quàm claudum aut aridum reddito uigore reſtaurare. nam ſicut in hoc lex & ordo naturæ peruertitur, ita & in illo eſt uoluntatis natura, non quocunq; pacto, ſed poſt efficax ratiocinium, aſſenſum præbere, ſicut eſt febris natura, non imperio, ſed medicina recedere. Quemadmodum uerò languoris natura peruertitur, dum ſimplici oratione aut imperio fugatur, quòd tantum ſubiacet diuinæ potentiaſ, ita uoluntatis natura, & genuinus ordo conſunditur, dum ſine conſueto & naturali medio, quò eſt ratiocinium, his, quæ mundus ſtulta

Eccleſiaſticiſ
ca hitoriaſ.
lib. 5. c. 5.

Vide infra
c. 9.

Auguſt. 22.
de ciu. di.
c. 5.

ſtulta iudicat, præbet aſſenſum. Et quemadmodum illud, ideo eſt miraculum, quòd id naturæ uires præſtare non poſſint, ita hoc, quia ſolus eſt Deus, qui poteſt inclinare cor noſtrum in testimonia ſua, & qui poteſt legem ſuam, cordibus noſtris inſcribere, & qui dat cor, ut ſciamus illum, quia ipſe eſt dominus, ſicut è conuerſo, peccatis exigentibus, ipſe eſt qui nonnunquam cor aggrauat, excæcat, & indurat, ut uidentes non uideamus, & intelligètes non intelligamus. Immo uerò corporales languores, ſicut plerunque Deo permittere à Satana inſliguntur, ita eorum ſubitaneæ, medelæ, nonnunquam ſuſpitione non carent, quia & quaſdam earum ſagaciſſimi ſcrutatores naturæ dæmones, poſſint tribuere, ſicut alia quædam admiranda facinora præter naturæ ordinem, in ſacra hiftoria præſtitiffe uidemus, uoluntatis uerò imperium, nullus dæmon obtinuit, præſertim in his, in quæ pars noſtra corpora, quæ quorundam ſententia, philtris ad amorem mouetur, procliuis non eſſet, qualia ſunt religionis negocia. Eſt igitur euidentius miraculum, legi euangelicæ, quæ præter hoc quòd irrequieto bello cum carne pugnat, parum humanæ ſapientiæ iudicio applaudebat, ſine miraculis conſenſum præbere, quàm languidorum præſtitæ ſanitates, quàm curatæ paralyſes, quàm cæcitates excluſæ, & reliqua, quæ inuita natura, in euangelicæ prædicationis ſeminio à Chriſti miniſtris patrata docemur. Sed iam age, te quaſo, qui fieri potuiſſet, ut Chriſti reſurrectionem, & noſtram poſt conuerſionem in pulueres, eiſdem Chriſti in cælum aſcenſionem, Dei incarnationem, natiuitatem, uitam, mortem, flagella, famem, ſitim exilia, obedientiam, cunam, crepudia, &c. diuinæ diſpenſationis & noſtræ religionis myſteria, pauci infirmi, abiecti, rudes, denique mundi huius peripſemata, multis nobilibus, ſublimibus, magnatibus, principibus, ducibus, regibus (& qui his ſunt potiores) ipſis mundi ſapientibus, immo uniuerſo Orbi, ſine miraculis, aut alia ſupernaturali ratione, auita & patria religione eiurata & deſerta, nihil obſtantibus tormentis, cruciatibus, infamia, & bonorum publicatione, proſcriptione, igne, ferro, aqua, &c. ſuaderent ſine cœleſti argumento, & cui uniuerſa natura non poſſet reſiltere? omittamus plebem, inter quos etiam potentes numero, an credibile eſt Paulum Apoſtolum, non tantum Hebraica, ſed Græca ſapientia & literatura præſignem, qui prius adeò ſanguinem chriſtianorum ſitiebat, ut ei non ſatis eſſet, ſi unum aut duos lapides in ſtephanum iaceret, niſi omnium lapidantium uestes, quaſi in omnibus lapidaturus aſſeruaret, chriſtianæ religioni, ſine cœleſti miraculo nomen dediffe? Qui fieri potuit ut homo chriſtiani ſanguinis auidus, qui ſibi hoc laboris delegauerat, impetratis à pontificio & Iudaico ſenatu epiftolis, ut ſi quos apud Damascum, huius uix uiros ac mulieres inueniret, Hieroſolymam uinctos, ultimo ſupplicio quaſi in patriam religionem ſacrilegos, plectendos perduceret, ſine cœleſti prodigio, ſubito, non tantum redderetur Chriſtianus, ſed omnium euangelicus prædicator maximè ſtrenuus? Quid tu putas Dionyſium illum Areopago ſubmorum, in Chriſtianas ſcholas adduxiſſe, niſi ad Paulinæ prædicationis confirmationem, diuinitus data admiranda prodigia? Quis credit Ariſtidem, Iuſtinum, immo, ut quorundam non inanis tulit opinio, Senecam ipſum, non diuinis miraculis, ad fidem adductos, cum apud hos, qui Athenis, immo in uniuerſo Orbe celebres habebantur humana ſapientia, parum, ſola uerba ualèrent? An perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ uerbis, in ſublimitate ſermonis his annuntiatuſ eſt Chriſtus, & non potius in oſtèſione ſpiritus & ueritatis? an fuit apud hos, & ſimiles, qui multi in apoſtolica expeditione Chriſto manus dederunt, euangelium, in ſermone tantum, & non potius in uirtute miraculorum & Spiritu ſancto, & plenitudine multa? Cyprianum illum magum, quis tandem Chriſti Episcopum, & poſtea fortiſſimum Martyrem præter miracula reddidit? Iam uerò ex noſtris, quos à paruulis beneficio parentum, Chriſtiana diſciplina delibutos accepimus, quis ſapientior Origene, quis eloquentior Cypriano Carthaginenſi? quis doctior Tertulliano, Athenagora, Theophilo, Clemente utroque, & infinitis huiusmodi, quos illa perſecutionis pruina decoxit? an quòd ab infantia chriſtiano lacte alerentur, non potuiſſent ab hoc genere uitæ recedere, ſi non diuinis operationibus, quas à Chriſtianiſ exerceri uidebant, fuiſſent in chriſtiana diſciplina retenti. An forſan quominus ſemel receptam religionem peſſundarent, metus magiſtratus detinebat? An uerò bonorū perdèdorū formido? ſed nihil magis erat in uotis magiſtratibus, quàm Chriſtianos à ſemel ſuſcepta religione pertrahere. Vidi ego,

ait

ait Lactantius, in Bithynia Præſidem gaudio mirabili datum, quanquam barbarorum gentem aliquam ſubegiffe, quòd unus, qui per biennium magna uirtute reſtiterat, poſtremò uisus ſit cedere. Ergo tantum aberat, ut ob deſertam religionem, uiri illi ſi ſemel chriſtianam religionem deſererent, punirentur, ut maximis muneribus, quod cum quibusdam factitatum legimus, fuiſſent affecti. quid ergo aliud ſanctiſſimos ac ſapientiſſimos uiros, in Chriſtianæ religionis, quam inuiſam eſſe mundo ſciebant, detineret officio, quàm talia argumenta, quibus humana ratione reſiſti non poſſet? hæc profectò nihil aliud erant quàm diuina miracula, quibus omnis cedit humana ſapientia. Sed hæc apertiora ſunt, quàm ut plura dicamus. Eorum uerò ſententiam, qui quòd prodigia quædam cœlitus edita, in prophanarum gentium monumentis inueniant, ſufficiencia noſtræ religionis argumenta, non credunt, quæcunque à noſtris in eius confirmationem ſunt patrata miracula, uariis rationibus eccleſiaſtici elidunt, nobis tantum ſunt principiò rogandi quando in antiquis ueterum hiftoriarum annalibus, ſcriptum inuenerint, in religionum aliarum, quas gentes colebant, confirmationem, ad hominum inuocationem, & uota, fanatos claudos, illuminatos cæcos, leproſos mundatos, dæmones humanis corporibus fugatos, & talia quæcunque in chriſtianæ legis plantatione ſiebat? Sint uera quæcunque parum antea prodigia retulimus, & quæcunque Arthemidorus Epheſius lib. de auguriis, & Cicero libro priori de diuinatione recenset: ſint uera, quæcunque uariis temporibus, & apud uarias gentes earum hiftoriæ accidiffe memorant, nulla in illis interceſſerit Magia, quæ Philoſtratus octo libris, & Diocles Alexandrinus de Apollonio narrat, nil moror: abſuerint diabolica fraudes, quarum ſcimus in ea omnia, quæ gentium hiftoriæ narrant: poteſtatem extendi. Sed ubi humano imperio & inuocatione, in eius ſuperſtitionis, quæ tunc à gentibus colebatur, comprobationem facta eſſe legiſti? Fierent illa, ſi ita credere libet, at qua uirtute? an uoto & humano imperio? nequaquam, ſed in uirtute religionis, quàm utcunque, diuinam prouidentiam conſeruare decebat, commendationem; quo nimirum mortales, in numinis timore contenti, paulatim ueræ religioni aſſueſcerent, & ne quod eſt ſummum malum, procaciter dicerent, Non eſt Deus. unde corrupti, & abominabiles fierent, minus enim à ſalute abeſt, qui à uero Deo, falſorum Deorū ſuperſtitione recedit, quàm qui numinis penitus exiit notitiam, & quem nulla ſaltem ſuperſtitio coërcet. Sunt & alia inter ea, quæ reſenſimus prodigia, quæ ad quorundam oſtendendam innocentiam, diuinitas uera edidit, quale illud de Claudia Romana, quod cingulo nauim arena Tyberis hæretem attraxit: aut illud, quod de altera Veſtali uirgine, quæ aquam, in ſignum pudicitia, ab eodem flumine cribro hauſiſſe refertur: intereſt enim diuinæ prouidentia, potiſſimè apud eos, qui potius ignorantia quàm malitia à uera religione recedebant, quales erant hæc ſcæminæ, innocentiam fouere. Non itaque in illius, quæ tunc apud gentes uigebat, ſuperſtitionis atteſtationem, hæc prodigia ſiebat, ſed tantum in diuinitatis & prouidentiaſ testimonium, nimirum ut ſcirent gentes eſſe Deum, cui eſſent curæ mortalium actiones, qui que ſanctos mores, & iuſtitiam probaret, contra, uerò pro delictis ſupplicia rependeret. Hoc enim etiam apud gentes oſtendere, ſtudiſſe Deum, Sibyllarum uaticinia, quæ in medio prophanarum nationū edidit, aperte demonſtrant; hæ enim non diabolico ſpiritu, ſed ut Eccleſiaſtici uoluerunt, diuino, non obſcurè, ſe plerunque apertius, quàm ſancti Prophetæ, ueri Dei myſteria, ut poſtea dicemus prædixere, non ob aliud, quàm quòd uellet Deus, ueri numinis cognitionem, quacunque ratione apud gentes ſeruari. Neque putandum eſt, eas omnes, quas propheticum ſpiritu polluiſſe, ueteres hiftoriæ prodiderunt, ueri Dei cognitione præditas. quam apud Cumas, celebrem fuiſſe Maro decantat. Idemque de cateris credendum exiſtimo, ſi non Erithræam forſan excipias, de quo tamen poſtea. Balaam etiam, qui ſanctæ ſcripturæ testimonio, propheticum ſpiritu clariſſe refertur, Idololatram fuiſſe, & tamen gentibus diuina denuntiaſſe myſteria, liber Numerorum oſtendit. Nihil enim aliud puto eſſe, quòd ipſe Ariolus & eius prophetia uocetur augurium, quàm quòd cum dæmonibus, qui ſibi futura denuntiarent, haberet conſortium. Sicut itaque per falſæ religionis cultores Deus plerunque futura prænuntiabat myſteria, ita per falſam religionem, uera nonnunquam proferebat miracula, non in eius quidem atteſtationem, ſed

O

quò

Lib. 5. diu.

inſti.

In ſecunda
prophanarum
rum obie-
ctionem.

Pſal. 13.

Quæ rōne
apud oītes
idololatrias
miracula
diuinitus
ederentur.

6. lib. Aen.

Nume. 22.
23.

quò mortales in religionis officio contineret, & diuinitatis quandam notitiam paulatim infunderet, sed rem urgeamus. quando quæso in prophanarum historiarum monumentis reperias, oculos cæcorum restitutos? quando mortuos fuscitatos, & talia nostræ religionis augustiora miracula, in quæ dæmonum potestatem aut rerum naturalium uirtutem, certum sit non extendi? Nauij cotem diabolo agente, nauacula potuisse discindi, quis dubitat? Pollucis & Castoris formis indutis, Publio Vatinio Romam uenienti, malos spiritus potuisse obuiare, & uictoriam Macedonicam denuntiare, quis ambigat? fortunæ muliebris & Iunonis statuis, dæmones inclusos, potuisse loqui, non est impossibile; Claudiam dæmonis adiutorio traxisse nauim, quid impedit? Aesculapium Epidauro accitum, idest diabolium eius statua conclusum, pestilentia, quam Deo permittente diffuderat, Romam liberaffe, quid uetat? Idemque iudicium esto de cæteris. nullum enim eorum, quæ ex gentium historiis parum antea retulimus, creaturæ, præsertim Angelicæ, potestatem excellit: nam uel in corporum locali motione, uel in languorum curatione, uel in subita punitione quorundam, uel, quod erat omnium difficilimum, in futurorum denuntiatione, consistunt: quæ omnia diabolicam potestatem non superant. Nam ea futura denuntiare, quæ diuinæ sapientiæ thesauros respiciunt, qualia sunt, quæ theologi uocant futura contingentia, quæ à sola diuina uoluntate dependent, quòd sibi ut antea dicebamus essent impossibilia, nunquã gentium Idola sunt aggressa. Immo neque ea, quæ à rerum humanarum dispositione pendebant, & in quibus nonnunquam hominum sagax prudentia, locum habet, quales sunt de hostibus uictoriæ & triumphi, sub aperta uerborum forma sunt ausi prædicere: sed, ut antea diximus, amphibologico sententiarum inuolucro, ne mendacia depræhensa, opinionem diuinitatis eleuarent. Itaque nihil in gentium religione reperias, siue prodigia siue rerum futurarum prædictiones expendas, quod manifestam diuinitatem arguat. Omnia sunt talia, quæ à creatura, præsertim angelica potuerint præstari. Apud nostram uerò religionem, non tantum à Christo eius fundatore, sed ab his, qui postea Euangelicæ doctrinæ prædicatores egere, cæcos uisui restitutos, aridos, quos uniuersa rerum natura, aut dæmones, per naturalium rerum applicatione (ita enim medentur) restaurare non possent, immo mortuos, quod omnem uirtutem creatam & potestatem transcendit, fuscitatos & uitæ pristinæ restitutos inuenias. A saculo (inquit ille apud Ioan-

Io. 9. 6.

Ioan. 11.

Lib. 7. c. 52

quendam, qui efferretur feretro, donum remeasse pedibus, quod & Aquini accidisse Plinius refert. C. Aelium Tuberonem à rogo relatum, cum subito reuixisset & Romæ prætura functum, ex M. Messala Rufo idem scribit. Quibus illud est maius, quod eodem auctore, integro uolumine Heraclides narrat, septem diebus exanimem fœminam, ad uitam rediisse. Tale est etiam quod duobus fratribus Romæ accidisse memoratur, nam cum maior Corfidius etiam nomine, expirasse uideretur, apertoque testamento recitatus hæres natu minor, funeri more Romano instisset, interim is, qui uidebatur extinctus, subito reuiuiscens, plaudendo denuntiat, se à fratre missum cõmendatamq; sibi filiam ab eo, ostenditque ubi pecuniam defodisset, quo loquente domestici fratres denuntiant, subito fratrem natu minorem extinctum, & aurum ubi dictum erat à Corfidio, repertum. Minos Rex Cretæ, iam tumultatus, fracto sepulchro, surrexisse ad uitam refertur. Vnde Claudianus de uictoria Stiliconis contra Alaricum,

Cretaque si uerax narratur fabula, uidit
Minoum, rupto puerum prodire, sepulchro.

Sunt etiam ex Græcis, qui Aesopum illum à Phrygia fabulatorem, reuixisse recensent; quod ipsum de Tindareo & Hercule traditum scimus. Aeschylus scribit, Palicos Iouis & Thaliæ filios, mortuos ad uitam reuocatos; quod etiam Macobrius in Saturnalibus refert. Memini demum, ni fallor, me legisse apud Philostratum libro sexto de uita Apollonij, præsertim Domiciano Cæsare, eundem Apollonium, mortuam puellam feretro iam in sepulturam sublata, ad uitam reuocasse.

Verum hæ fuscitationes uel sunt fabulosæ, quòd semper apud earundem gentium sapientes est creditum, uel non sunt ueræ fuscitationes; quæ ueram mortem, idest, ueram animæ & corporis solutionem supponunt; quod utrunq; suadebimus. Et quidem Plat. exëplum, à prudentia politica, qua futura de bene & malè actis iudicia, suis hominibus suadere contendit, ortum fuisse, illud mihi facit probabile, quod similibus exëplis, quæ apud uulgos, ipsa sola narrantium auctoritate uigorem obtineant, uti soleat plerunq; quo homines uel uulgari opinione, in officio contineat, atq; id ita esse Iustinus philosophus Platonicus, & Christi Martyr, in oratione parænetica ad gentes, his uerbis de Platone loquens, postquam eiusdem de resurrectione sententiam, ex primo libro de republica ostendisset, demonstrare uidetur. In decimo, inquit, libro de republica, clarè & apertè quæ à prophetis, de iudicio didicisset, scribit; & si ea non queniadmodum acceperat; Græcorum inuidia deterritus, sed ut à quodam, sicuti ei fingere uisum est; qui in prælio interfectus fuisset, duodecimoq; à morte die sepulturæ mandatus fuisset, & in rogu coniectus, reuixisset, quæq; illic audiisset, narraffet, scripsit. Hactenus Iustinus. Subindeq; totam Plat. narrationem describit. Docet ergo Iustin. Platonem Mosaicã de mortuorum anastasi siue resurrectione, sub eius, quæ sibi arridebat; fabulæ, specie, suæ reip. inducere uoluisse, sententiam; quod palam quemadmodum è sacris libris acceperat, ob inuidiam Græcorum; non fuerit ausus. Nam quod fabulam Iustinus credat, non item historiam, quemadmodum illi (quod ita forsitan, uirum sanctissimum uoluissent sentire) quidam impingunt, haud obscure illa uerba demonstrant, quibus inquit, non ea tradidisse, quemadmodum acceperat, quòd id inuidia Græcorum prohiberet, sed ut sibi fingere uisum est, sub cuiusdam narratione &c. Atque idem ea, quæ ibi fuscitatus ille, se uidisse narrat, quæ omnia sunt apertè Platonica; ostendunt. Quòd uerò Plato asserit, se non apologum narrare, sed ueram historiam, nihil obest; quòminus eam narrationem commentitiam credamus, id enim auctoritatis conciliandæ gratia, non item quòd ita sentiret, est fecisse credendus. ipse est enim, qui nonnunquam, utili mendacio populum decipere, studiosum existimat. Gabieni, uerò historiam, propter Plinij auctoritatem recipimus, uerum eam, non demortui resurrectionem, sed Satanicam fascinationem, qui intra cadauer loqueretur, & hominis exteriori speciem offunderet, tria, apertè declarant. Primum quidem, quòd penè incisa ceruice, nec niuere, nec loqui possit quispiam mortalium; illi uerò Sexti Pompeij uisione caput penè fuerat abscissum, nec tamen per uitæ resumptionem fuit uulnus curatum. Satanas igitur, non homo, qui egeat instrumentis uocalibus, dabat responsa. Secundum est, quòd uera mortui fuscitatione, ne uideatur phantastica, non uno temporis momento, sed notabili spatio, uita donatur, quod in Euangelicis resurrectionibus, licet attendere. Gabienus uerò per-

quendam, qui efferretur feretro, donum remeasse pedibus, quod & Aquini accidisse Plinius refert. C. Aelium Tuberonem à rogo relatum, cum subito reuixisset & Romæ prætura functum, ex M. Messala Rufo idem scribit. Quibus illud est maius, quod eodem auctore, integro uolumine Heraclides narrat, septem diebus exanimem fœminam, ad uitam rediisse. Tale est etiam quod duobus fratribus Romæ accidisse memoratur, nam cum maior Corfidius etiam nomine, expirasse uideretur, apertoque testamento recitatus hæres natu minor, funeri more Romano instisset, interim is, qui uidebatur extinctus, subito reuiuiscens, plaudendo denuntiat, se à fratre missum cõmendatamq; sibi filiam ab eo, ostenditque ubi pecuniam defodisset, quo loquente domestici fratres denuntiant, subito fratrem natu minorem extinctum, & aurum ubi dictum erat à Corfidio, repertum. Minos Rex Cretæ, iam tumultatus, fracto sepulchro, surrexisse ad uitam refertur. Vnde Claudianus de uictoria Stiliconis contra Alaricum,

Cretaque si uerax narratur fabula, uidit

Minoum, rupto puerum prodire, sepulchro.

Sunt etiam ex Græcis, qui Aesopum illum à Phrygia fabulatorem, reuixisse recensent; quod ipsum de Tindareo & Hercule traditum scimus. Aeschylus scribit, Palicos Iouis & Thaliæ filios, mortuos ad uitam reuocatos; quod etiam Macobrius in Saturnalibus refert. Memini demum, ni fallor, me legisse apud Philostratum libro sexto de uita Apollonij, præsertim Domiciano Cæsare, eundem Apollonium, mortuam puellam feretro iam in sepulturam sublata, ad uitam reuocasse.

Verum hæ fuscitationes uel sunt fabulosæ, quòd semper apud earundem gentium sapientes est creditum, uel non sunt ueræ fuscitationes; quæ ueram mortem, idest, ueram animæ & corporis solutionem supponunt; quod utrunq; suadebimus. Et quidem Plat. exëplum, à prudentia politica, qua futura de bene & malè actis iudicia, suis hominibus suadere contendit, ortum fuisse, illud mihi facit probabile, quod similibus exëplis, quæ apud uulgos, ipsa sola narrantium auctoritate uigorem obtineant, uti soleat plerunq; quo homines uel uulgari opinione, in officio contineat, atq; id ita esse Iustinus philosophus Platonicus, & Christi Martyr, in oratione parænetica ad gentes, his uerbis de Platone loquens, postquam eiusdem de resurrectione sententiam, ex primo libro de republica ostendisset, demonstrare uidetur. In decimo, inquit, libro de republica, clarè & apertè quæ à prophetis, de iudicio didicisset, scribit; & si ea non queniadmodum acceperat; Græcorum inuidia deterritus, sed ut à quodam, sicuti ei fingere uisum est; qui in prælio interfectus fuisset, duodecimoq; à morte die sepulturæ mandatus fuisset, & in rogu coniectus, reuixisset, quæq; illic audiisset, narraffet, scripsit. Hactenus Iustinus. Subindeq; totam Plat. narrationem describit. Docet ergo Iustin. Platonem Mosaicã de mortuorum anastasi siue resurrectione, sub eius, quæ sibi arridebat; fabulæ, specie, suæ reip. inducere uoluisse, sententiam; quod palam quemadmodum è sacris libris acceperat, ob inuidiam Græcorum; non fuerit ausus. Nam quod fabulam Iustinus credat, non item historiam, quemadmodum illi (quod ita forsitan, uirum sanctissimum uoluissent sentire) quidam impingunt, haud obscure illa uerba demonstrant, quibus inquit, non ea tradidisse, quemadmodum acceperat, quòd id inuidia Græcorum prohiberet, sed ut sibi fingere uisum est, sub cuiusdam narratione &c. Atque idem ea, quæ ibi fuscitatus ille, se uidisse narrat, quæ omnia sunt apertè Platonica; ostendunt. Quòd uerò Plato asserit, se non apologum narrare, sed ueram historiam, nihil obest; quòminus eam narrationem commentitiam credamus, id enim auctoritatis conciliandæ gratia, non item quòd ita sentiret, est fecisse credendus. ipse est enim, qui nonnunquam, utili mendacio populum decipere, studiosum existimat. Gabieni, uerò historiam, propter Plinij auctoritatem recipimus, uerum eam, non demortui resurrectionem, sed Satanicam fascinationem, qui intra cadauer loqueretur, & hominis exteriori speciem offunderet, tria, apertè declarant. Primum quidem, quòd penè incisa ceruice, nec niuere, nec loqui possit quispiam mortalium; illi uerò Sexti Pompeij uisione caput penè fuerat abscissum, nec tamen per uitæ resumptionem fuit uulnus curatum. Satanas igitur, non homo, qui egeat instrumentis uocalibus, dabat responsa. Secundum est, quòd uera mortui fuscitatione, ne uideatur phantastica, non uno temporis momento, sed notabili spatio, uita donatur, quod in Euangelicis resurrectionibus, licet attendere. Gabienus uerò per-

Lib. 5.

Respectetur
omnibus,
qua ex gen-
tium histo-
riis produ-
cta sunt mi-
raculorum
exempla.

Iustinus.

Mar. Ficini
in arg. 1. o.
dia. de leg.

4. de repu.

Etis mandatis, uitam reposuit. Tertium, quod quæ de futura apud Pompeium uictoria, se à Diis nuntiare præceptum asseruit, præualente Cæsare postea quam essent falsa, sese prodiderunt. diuinus spiritus profectò non fallitur, Satanas uerò mendax est ab initio. erant ergo uerba illa & responsa, à Diabolo in corpore non uiuo, sed uita defuncto formata, quò bellis ciuilibus Romanam rempublicam, Deò ita permittente, conterreret, dum alij suis uiribus & applausu fortunæ, alij potiundæ uictoriæ promissioni cœlesti innixi, usque ad patriæ contractionem, infesto Marte configunt. Neque grandis esset iactura, suspicari, non uerè gestam historiam, sed potius prudentia bellica, excogitatum stratagema fuisse, ad militarem uirtutem, quæ in Pompeij exercitu, ex tot susceptis cladibus, iam penè conciderat, erigendam, & ad hostiles animos ostento frangendos, cuius similia exempla, in bellorum historiis multa reperias. Neque enim Plinius in hac parte quod uidit, scribit, sed quod uulgari opinione iactatum audiuit. Cætera quæcunque uel ex Plinio uel ex alijs auctoribus excerpta produximus, inter quæ & Platonis Aerum, si fuerit historia rei gestæ, numero, excepto uno Appollonij mēdacio, de quo tamen postea, unam habent dilutionem, quòd cum non ueræ mortes præcesserint, neque ueræ resurrectiones extiterint. Erant enim uniuersi illi aut apoplectici, quem morbum quidam, syderationem, quòd subito inuadat, quidam uerò attonitum uocant, quòd ut Aetius ex Archigene docet, qui hanc passionem inciderunt, cum totius sensus mortificatione & priuatione, sola uita seruata, subito concidant: in hac enim passione, cerebro cōmuni omnium neruorum principio, patiente, uniuersæ corporis partes, subitanam totius sensus & motus, qui per neruos in totum corpus diffunduntur, iacturam incurrunt. Aut erant correpti, qui morbus, ut idem ex Possidonio docet, non est aliud quàm capitis subita quadam percussio, cum debili febre, humidis humoribus inuadentibus cerebrum, ex quo totius corporis immobilitas, & stupor consequitur, cum principalium actionum læsione, in quo morbo, profundissimo somno correptus homo, oculis clausis in speciem demortui, per maximum tempus iacet immobilis. Aut erant syncoptici idest syncopi affecti, quod genus morbi græci *ἀπὸ συνίσεως*, hoc est, animi deliquiū, uocarunt. In quo plerunque morbo, non tantum totius corporis & uniuersorum sensuum stupor incurritur, sed etiam pulsus motus amittitur, ita ut nihil à mortuo, differre uideatur homo, quandiu eo morbo obsidetur. Nam cum in reliquis humani corporis morbis, pulsus remaneat, unde uitæ colliguntur indicia, in hoc nec pulsus quidem qui, indicet hominem uiuere, permanet, unde non tantum uulgo, sed etiam sapientibus, qui hoc morbo laborat, defunctus apparet. Prouenit autem pulsus amissio, ex cordis frigiditate, quoniam & pulsus ipse ad cordialis caloris euentationem & refrigerationem fuerit à natura repertus, unde ex praua affectione & præternaturali frigiditate, cor frigidum euentatione non indiget, atque adeo pulsus submouetur naturalis necessitas. Durat autem hæc passio, tantum, quantum est humorum præternaturalium symptoma & insultus. Contingit autem plerunque, ut & uentriculus uiscosus, & indigestis humoribus, tunicis, ex quibus constat, intertextis, scateat, unde appetitus quoque comedendi prosteratur, & naturalis caloris tota uirtus (si quæ est) in his cōcoquendis occupata, flaccescat, unde sine cibo, posset homo consistere multo tempore. Quod fieri posse præter Albertum Ratisponensem, peculiari libello, nostra memoria Simon Portius, Philosophus ostendit. Cum ergo ambo isti morbi, qui ex sua radice uidentur affines, hominem inuadunt, ex animi quidem deliquio, sensus motus & pulsus amissio, ex uentriculi uerò languore, caloris naturalis hebetudo, appetitus prostratio, & demum prauorum humorum saturitas quadam, qua homo cibo non egeat, incurritur, sicque iacet homo tantum tempus, quantum dominantur crudi & rebelles humores, quasi mortuus sine ulla, quæ exterius appareat, uitæ operatione, unde plerunque uiuos hoc languore correptos, sepeliri contingit, quod Ioanni Scoto doctore subtili, contigisse narrant, dum apud quosdam rusticos euangelij prædicandi gratia uersatur. Sunt & in fœminis passiones, quas Græci histericas, idest uterales appellant, quibus etiam mira quadam ratione, multum tempus quasi mortuæ iacent. Interdum hic morbus sic exanimat, inquit Cornelius Celsus; ut tanquam comitali morbo prosteratur, nisi quòd nec oculi uertuntur, nec nerui distenduntur, nec spumæ persuunt, quæ in cæteris signa solent esse uitæ permanentis. Agit uterus affectus, in suum consensum, fœmi-

nei corporis principes partes, carotidas arterias, cor, cerebri membranas &c. ex quibus & animales spiritus deriuantur in corpus. Vteri, inquit Aetius, strangulatio, ab utero quidem infernè oritur, uerum supernæ partes & principales, per consensum afficiuntur. Nam ad cor per arterias, ad cerebrum per spinæ membranas ac neruos, ad hepatis per uenas affectio transit, uideturque uterus uelut ad supernas partes ascendisse. Consequitur affectus, consequente exacerbatione, mentis languor, pigrizia ad agendum, debilitas crurum, pallor faciei, tristis aspectus. instante uerò strangulatione sopor grauis, ac profundus, mentis ac sensuum apprehensio, cum uocis interceptione. pulsus autem paruus ac debiles & aliquando penitus intercipiuntur. quibusdam autem nec respiratio sensilis permanet. Et subinde, postea quam explorandæ respirationis remedia, quæ quidam inuenere, ad scrutandum an adhuc in affecta muliere respiratio subsistat, nimirum, lanæ carptæ naribus admotionem, & poculi aqua pleni uentris ori applicationem proposuit, ut neque his quidem uitam depræhendi (tantus est languor) ostenderet, statim subiungit, Et profectò utriusque ignorant, aliquando sublata penitus ori ac narium respiratione, superesse adhuc eam, quæ in toto corpore ab arteriis perficitur, quemadmodum, in reptilibus uenenatis contingere uidemus. hæc enim per totam hyemem mortuis simillima, in cauernis latitant, per arterias tantum totius corporis respirantia. Sic etiam in uteri strangulatione fieri potest, ut toto corpore frige factò, oris ac narium respiratione intercidat, superfit autem ea, quæ ab arteriis fit. Profundissimo itaque sopore hæc mulieres corripuntur, uoce, sensu, ac motu, interceptis. Hactenus Aetius. ubi uides, non tantum ab indoctis, sed & plerunque sapientibus medicis, harum fœminarum uitam ignorari, cum uniuersa uitæ signa uox, motus, sensus, pulsus, color, respiratio, recesserint. Plato etiam libro de natura, Vulua quoque matrixque in fœminis, (ait) animal auidum generandi, quando procul à fœtu per ætatis florem aut ultra diutius arcetur, ægrefert moram, ac plurimum indignatur, passimque per corpus aberrans, meatus spiritus intercludit, & respirare non finit, extremis uexat angustiis. Hactenus Plato. Tanta est humani profectò plerunque uis morbi, ut nullo signo quosdam à mortuis distare quis iudicet, atque adeo in sepulturam sublatis subito humoris consumpta grauedine, in uitam regressos, etiam sapientes existiment. Vnde Cornelius, cum certæ mortis signa describeret, Illud, inquit, interrogari me posse ab aliquo scio, si certæ futuræ mortis indicia sint, quomodo interdum deserti à medicis conualescant, quosdamque fama prodiderit, in ipsis funeribus reuixisse. Quin etiam uir iure magni nominis Democritus, ne finitæ quidem uitæ, certas notas esse proposuit, quibus medici credidissent, adeo illud non reliquit, ut certa aliqua signa futuræ mortis essent. Hactenus Celsus. ponitque statim exemplum, quo Asclepiades funeri obuius, intellexisse narratur, eum non esse uita defunctum qui efferebatur. Xantus etiam historicus apud Plinium est auctor, occisum draconis catulum, herba, quæ Bali uocatur, reuocatum ad uitam, eademque Thilonem, quem draco occiderat, restitutum saluti. Narrat & apud Glauco quodam memoratur, qui cum omnium iudicio mortuus haberetur, subito, phar maco sumpto, conualuit, unde promanauit adagium Glauco potio melle reuixit. quorundam aliquis uulgari rumore, creditus mortuus, denuò prodit in publicum, & quasi re diuinus apparet his, quibus persuasum erat eum uita defunctum. Quanto uerò temporis spatio in hisce morbis possit homo perdurare, non est diffinitum. Nam quòd Arabes quidam, sepruaginta duas horas, quæ tres dies naturales constituunt, expectent, quòd, ut uolunt, eo tempore omnis naturalis humor etiam melancholicus, qui cæteris est tardior & pertinacior, euentetur, & propria peracta periodo, resoluatur, non est usque adeo certum, ut ex alijs rationibus non possit amplius durare. Est enim doctissimum diem, huiusmodi languidos, nonnunquam in quartum, nonnunquam in septimum diem, huiusmodi languidos, quos quòd uoce destituantur *ἀφωβος* uocant, durare. Neque si rem exactè dispicias, aliquid obstat, quo minus ampliori temporis spatio quam septem diebus quis perduret; præsertim in syncopi, & histericis passionibus, quibus unà cum motu, & respiratione, sensus & pulsus, extinguuntur. Nam in attonito morbo, quem apoplexiam uocant, ubi manente cordis calore, non potest sine respiratione consistere, aliud esset iudicium. In his itaque morbis, quibus propter cordis frigidam

Ioan. 8.

Tetra. Sermon. 2. cap. 2.

Lib. de puella germanica.

Lib. 4. c. 2.

Tetra. Sermon. 4. cap. 6.

Lib. 2. c. 7.

Eras. in parom.

Hali Abb.

affectionem, quod non sit necessaria, respiratio intercluditur, qualis est syncopis aut animi deliquium, quando, ut antea dicebamus, uentriculi frigida affectio, qua uniuersus cibi & potus appetitus prosternitur, simul concurrunt, ratione quidem syncopis, sine motu, pulsu, & respiratione, ratione uero prauæ affectionis stomachi, sine ullo edendi aut bibendi appetitu, uiuus permanebit ægrotus, nec ad alendos artus & corporis membra, alio cibali humido, quam eo uisoso & rebeli, qui uillis est interclusus, egebit. non enim est noui, mensibus tribus & amplius, hominem integrum, sine cibo manere, quod rebellissimo & uisocissimo humore digerendo, calor naturalis districtus, in humidum naturale, cuius uastationem humidum cibale impediēbat, non agat. Atque hæc est una ex his rationibus, cur animalia quædam, certa quadam anni parte latentia, sine cibo & sine respiratione permaneant; sine cibo quidem, quod, crassissimis humoribus concoquendis, calor naturalis tunc exillis occupetur, sine respiratione uero, quod cor propter frigidam affectionem euentatione non egeat, aut quod secreta illa respirandi ratione, per poros, quam Aetius docebat, uitalia resciant. Non itaque huiuscemodi languoribus aphonis, est certum tempus à natura præfixum, sed pro uaria humoris ratione uarium. Ergo ut ad ea, quæ ex gentium historiis petebamus exempla, post longam digressionem reuertamur, nemo eorum est à mortuis reuixisse dicendus, sed consumpto humore, & peracta morbi periodo, conualuisse illos aut uehementia transmutationis à morbo excitatos respōdebimus, qualis Auiola aut Aelius Tubero, qui sunt uehementia ignis, à morbo, quo tenebantur soluti. Nā mulierem illam, quæ septem diebus exanimis mansit, matricis strangulatione fuisse correptam, nec uita defunctam; idē Plin. ibidem, uidetur innuere, Fœminarū, inquit, sexus huic malo uidetur maximè opportunus, conuersione uulua, quæ si corrigatur, spiritus restituitur. Cætera cuncta, ex his quæ annotauimus, facile corruunt, nisi quod hoc apertius in suscitatione puellæ, quæ ab Apollonio Thyaneo suscitata, Philostratus inquit, ex ipsamet Philostrati narratione, apertius depræhenditur: apparet enim eam hysterica, aut syncoptica passione correptam, humoris symptomate euanescente, reuocatam ad sensum. sed præstat Eusebij Casariensis in Hieroclem Alexandrinum philosophū Apolloni j patronum, uerba referre, Nam quod ad puellam, inquit, spectat, ab inferis reuocatam; siue ad semianimen potius, quod Philostratus sentit, quæ cum sopitam spiritus scintillam dum efferretur in se haberet, irrorante mox pluuia excitata, totum sanè est, sicut & antea dixi, de miraculis eius amouendum, non enim tam grande facinus, si modò uerū fuisset, ita presum silentio euauisset, cum præsertim Romæ, ubi tunc Imperator agebat, factum dicatur, Hactenus Euseb. Itaque aut ea puellæ suscitatio fabulosa est, ut Eusebius credit; aut si contigit, non uerè fuit suscitatio, cum mors non præcessisset, sed sensus receptio.

Quod uero quæ à Christo uel apostolicis uiris sunt factæ, mortuorum uerè suscitationes fuerint, quas, inquam, ueræ animæ & corporis solutiones præcesserint, uel inimicorum Pharisaorum in hac parte silentium, apertè demonstrat. Cur enim non apoplecticos, aut subeticos, aut syncopticos, aut alio ex his, quos enarrauimus, morbis correptos, clamassent, nisi scissent, se quasi mendaces & procaces sycophantas, qui rem manifestam calūniarentur; ridendos, à populo? An qui in Belzeub dæmonia fugare, & rem cum diabo lo habere quotidie dicebant, in mortuorum suscitatione si potuissent naturales morbos, non fuissent causaturi? Sed quos naturales morbos in fatido Lazaro prætere potuerant? Naturali enim languore correptus dū adhuc anima manet in corpore, corrūpi non potest. Lazarus autē præ cadaueris fatore uix adiri poterat. In Archisynagogi etiā filia suscitatione, tanta erat mortis euidencia, ut eo dicente non esse mortuam, sed dormire puellam, quasi delirum riderent. Idemque dicendum de cæteris, uel quos per se Christus euocauit, uel quos uiuificauit apostolica manus in Christi nomine ac uirtute. Adde quod est omnium potissimum, & quod naturalis morbi omnino suspicionem excludit, nostras mortuorum suscitationes, non sponte sed ad Christi uel apostolorum imperia patratas in Euangelicæ prædicationis testimonium fuisse. Nec enim non esset impudentissimum dicere, naturali uirtute Lazarum, filium uiduæ, aut Archisynagogi puellam, humore consumpto, rediisse, cum non sua sponte, sed Christi imperio, redierint. In illis profectò quos ex gentium historiis parum antea produximus, naturalis morbi peracta inuasiōe, quando inquam, qui stuporem illum causabant, humores, uel me-

dico

dico pharmaco instillato, uel ipsa sponte naturæ resoluti, decedebant, salus & uitæ actiones, ad nullius imperium prouocata, redibant. In nostris uero post uota, & sanctas inuocationes in Christi & Euangelicæ legis honorem & testimonium, uoluntario imperio, uita dabatur, nisi quis credat Christum aut Euangelicos uiros, cum morbis & humoribus pactos, ut tempus, quo essent discessuri indicarent, atque adeo non prius illorum hominum suscitationem aggressos, quam consumptos humores, qui languores effecerant apertè cognoscerent: sed & hoc non paruum esset diuinitatis indicium, scire inquam, exactè, quando esset terminus morbi, & quanta esset humorum periodus, præsertim in his, qui non uarias Orbis plagas adiscendæ medicinæ ratione, peregrini percurerant.

Nunc in tertium genus hostium orationem conuertamus, qui uniuersa christianæ religionis miracula, non in diuinitatem, sed in magiam, aut naturam, refundunt. contra priores uero, quod eos multiplici ratione ecclesiastici patres, in his libris, quos aduersus gentes scripserunt, protriuertunt, non multa dicemus, & quod hinc præsertim, non Ethnicis, sed nostris christianis hominibus scribamus, qui quàm longè Magia & cæteræ diabolicæ artes à christiana ratione uiuendi, recedant, optimè norunt. Diluit eam calumniam, cum adhuc inter mortales ageret, Christus, cum ob cæcum & mutum à Dæmone liberatū, Belzeub principis dæmoniorum ab improbis Pharisæis obiiceretur confortium, Omne inquit regnum in se diuisum, desolabitur, & omnis ciuitas uel domus diuisa contra se, non stabit; etsi Satanus, Satanam eiicit, aduersus se diuisus est, quomodo ergo stabit regnum eius? Quibus uerbis efficaci ratione, se nullam cum dæmonibus habere societatem demonstrat, quod nullo pacto fieri queat, ut qui cum altero fœdus percussit, omnia in eius perniciem & exitium procuret: quod non tantum per se ipsum, sed per omnes suos sectatores Christus præstabat, dum mundum uniuersum apostolica expeditione, ab eius potestate subduxit. Obiiciebatur itaque nostris olim in operandis miraculis magia, tam uerè quàm infanticidia, de quibus Tertullianus in Apologetico, Dicimur, inquit sceleratissimi de sacramento infanticidij & pabulo Iudæ, & post conuiuium incaestu, quod euerfores luminum canes, lenones scilicet tenebrarum & libidinum impiarū, inuerecundiam procurent. Sunt autem hæc, quæ christianis hominibus impingebantur à gentibus, quod infantulum recens natum, in sacris suis iugularent, & illius sanguine panem imbuerent, quo uescerentur, ac deinde candela-bris & lucernis, per canes euerfis, quos in hunc usum domi nutritos & instructos haberent, cum matribus & sororibus, incastum comitterent. Quod sacrilegium quam longè fuerit ab ecclesiasticis moribus, nemo non uidet; licet Aurelio Augustino auctore, Cataphryges haretici, apud Africam, sanguine infantis Eucharistiam inficerent. Obiiciebatur tam uerè magia Christianis, quàm adoratio capitis asinini, quæ prius quidem Iudæis, à Cornelio tacito historiarum auctore, Molone, & Appione grammatico Alexandrino, fuerat obiecta, quod, ut mentiebantur, siti in uastis eremis, extrema patientibus Iudæis, grex siluestrium asinorum occurreret, qui in rupem nemore opacam conscendens, fontem ostenderit, atque adeo sub asinina forma, ea postea gens numen coluerit, deinde uerò christianis, quod ab ea gente religionem acceperint, idem mos inoleuerit, adeo ut Deum nostrum infando picturæ genere, populo exponerent, ut scilicet is foret auribus asininis, pede altero inungulatus, librum gestans, & rogatus. cui flagitio ut scelus adderent, tali titulo Christi effigiem de honestarunt. DEVS CHRISTIANO-RVM ONOXHTOS. qua in re uel ipse Tertullianus, uix risu abstinuit. Erat, inquit ille, auribus asininis altero pede unguatus, librum gestans & rogatus, risimus & nomen & formam. Erant & apud gentes, qui Solis adoratione Christianis impingerent: erant & qui *θεοι*, idest sine religione uocarent, ut refert. M. Aureli. Antoninus in Epistola pro christianis ad senatum romanum. Quæ quis non uidet falsissima esse & ridicula, nihilq; à christiana, immo & Iudaica religione semotius? sed gentes cum uera crimina christianis intentare non possent, obiiciebant falsa. Nam quod falsò illis infanticidia impingerentur, sic efficacissima ratione Tertullianus demonstrat, Cum odio sui, inquit, inceptis ueritas, simul atque apparuit, inimica esse, tot hostes eius, quot extranei, & quidem proprii ex æmulatione, Iudæi, ex concussione, milites, ex natura, ipsi etiam domesticis nostris quotidie obsidemur, quotidie prodimur, in ipsis quotidie cœtibus & con-

gregatio-

Galen. in fi.
septimi A-
pho. com. 5.
Et in A-
phor. 15.

Euseb. lib.
contra Dio-
clem. Alex.

Luce. 8.

Ioan. 11.
Luce. 7.

In eos, qui
magia mi-
racula tri-
bunt.

Matth. 12.

c. 7.
Euseb. eccle-
siasticæ hi-
sto. lib. 4.
c. 7.

Lib. de ha-
eres.

c. 16. con-
tra gen.

gregationibus noſtris opprimimur. Quis unquam taliter uagienti infanti ſuperuēnit? quis cruenta ut inuenerat, cycloſum & Sirenarum ora, iudicio referauit? quis in uxore aliqua, immunda ueſtigia depræhendit? quis talia facinora cum inueniſſet, celauit, aut uendidit, ipſos trahens homines? Si ſemper latemus quando proditum eſt, quod admittimus, immo à quibus prodi potuit? ab ipſis enim reis non utique, cum uel ex forma omnibus myſteriis, ſilentij fides adhibeatur. Samothracia & Eleuſina reticentur, quanto magis, quæ prodita, magis animaduerſionem prouocabunt, quàm diuina ſeruantur? Si ergo non ipſi proditores ſui, ſequitur ut extranei, & unde extraneis notitia, cum ſæpe etiam prophanae initiationes, arceant prophanos? Haecenus ille, quibus haud dubium, uerbis gentium procaces calumnias ineluctabili argumēto confutat. Obiiciebantur quidem olim Chriſtianis hominibus ſcelera & crimina, ſed quæ nunquam ueris argumentis probarentur, quod utinam nobis contingeret. Sed ad rem, demus Chriſtum & apoſtolicos uiros, & qui poſtea, in eccleſia miracula ediderunt, magos fuiſſe, omnemque magiam, apprimè calluiſſe, an hæc ad ſubitò, ſolo uerborum imperio, ſanandos ægrotos, claudos erigendos, illuminandos cæcos, ſuſcitandos mortuos, ſatis erant?

ET QUIDEM de magicæ artis uirtute, & quo tandem eius progrediatur poteſtas, uariè ſapientes ſenſerunt. Sunt enim qui uniuerſa magicæ artis effecta, oculorum fascinationes & præſtigias exiſtunt: unde Plato undecimo libro de legibus, corporibus lædi corpora, ex natura ipſa eſſe dicit, ſed ueneficiis quibuſdam & magicis incantamentis, uinculis quoque (ut uocant) his quidem quibus nocere tentant, perſuaſum eſſe, id ſe poſſe, & alijs lædi ſe quoque poſſe, natura uerò quemadmodum iſta ſe habeant, non facile credit cognoſci nec uulgo ſuaderi: Quo circa de magicis incantationibus ita lege lata conſtituit, Quisquis aliquem læſerit, ſi non læthaliter, nec eum ipſum nec quemquam de eius familia, ſed uel pecus uel aluearia, ſeu neci dederit, ſeu aliter affecerit quàm morte, ſi medicus ſit & ueneficij fuerit conuictus, extremo ſupplicio, pœnam luito; ſi inſcius ſit iudices quid ipſum aut pati, aut ſoluere par ſit, æſtimanto. Si quis uerò uinculis, aut illeçtamentis, uel incantationibus aut huiusmodi quibuſcunq; ueneficijs nocenti ſimilis iudicatus fuerit, ſi uates ſit, aut prodigiorum conſultus, morte plectitor, ſi earum artiũ expers, & ueneficium feciſſe pronuntiatum ſit, & de hoc quoque conſilium iudicũ, qua pœna uel multa afficiendus ſit, cenſeto. Haecenus Plato. Quæ lege maleficos quidem punit, quòd horum ſcelus fuerit apertum, dum cibo aut potione humanis corporibus lædendis, aut interimendis aconita miſcent; Incantatores uerò, qui ſola uerbali læſione ſe credunt nocere, non ideo punit quòd credat ex ipſa natura incantamenta nocere, ſed quòd ſimiles ſint nocentibus, & quantum ad ipſos attinet, uerum animum habuerint nocendi, & demum, quòd ſaltem ex humana ſuperſtitione, hominibus noceant. Iuſtinus quauis Chriſti Martyr, Platonica tamen philoſophia ſectator, in his quæſtionibus, quas gentium nomine Chriſtianis proponit, dum inter Aegyptiorum magorum & Moſis miracula differentiam conſtituit, ea inquit miracula, quæ à Moſe edita ſunt, mutatione naturæ, quæ proponebatur, in naturam eius, quòd efficiebatur, extiterunt, ea autem quæ magi ediderunt, dæmonum opera edita ſunt, qui faciebat, ut oculi eorum, qui cernebant ſerpentem, ſanguinem, & ranas, quæ non erant, uidere uiderentur. Idemque in eodem libro cum de Saulica pythoniſſa ſermonem faceret, Quæ à diuinatrice, inquit, facta ſunt, dæmonis opera facta ſunt omnia, qui perfecit ut oculi eorum, qui uidebant, Samuelem uidere uiderentur, ſed ueritas uerborum à Deo extitit, cuius conſeſſu, Samuelis habitu & figura, diuinitatrici uideretur, doceretque rei futuræ interpretationem. Haecenus Iuſtinus, quibus nullum uerum effectum magicæ attribuit, ſed meras præſtigias. C. Plinius nunquã de magicis operationibus, ſine riſu loquitur, quòd eam artē, omnium humanorum ſtudiorum fallaciſſimam credat, idque non futuri coniectura, quòd ſcilicet ſi ij, qui de illa circumferuntur ſermones, ueri eſſent, Nero Imperator experientia comprobaret, ſed eius uerba libet proferre, Species inquit, magicæ, plures ſunt, namque & ex aqua, & ex ſphæris, & ex aëre, & ſtellis, & lucernis ac peluibus, ſecuribusque, & multis alijs modis diuina promittit, præterea umbrarum inferorumque colloquia, quæ omnia ætate noſtra Nero falſa uanaque eſſe comperit, quippe non citharæ, tragicique cantus libido illi maior fuit, fortuna rerum

rerum humanarum ſumma geſtiente, in profundis animi uicijs, primumque imperare Dijs concupiuit, nec quicquam generoſius uoluit. nemo unquam ulli artium ualidius fuit, ad hæc non opes ei deſuere, non uires, non diſcendi ingenium, aliaque non patiente mundo. Et ſubinde, Indubitatum exemplum eſt falſæ artis, quam dereliquit Nero, & poſt alia. Nihil ait membris deſuit, nam dies eligere certos, liberum erat, pecudes uerò, quibus non niſi ater colos eſſet facile, nam hominem immolare, etiam gratiſſimum. Magus ad eum Tyridates Armeniorum rex uenerat; Armeniacum de ſe triumphum afferens, & ideo prouincijs grauis, magos ſecum adduxerat, magicis eum ſcenis initiauerat, non tamen cum regnum ei daret, hanc ab eo accipere potuit artem. Quibus adductus rationibus, de uniuerſa niagia ſic tandem ſtatuit, Proinde itaque perſuaſum ſit inteſtabilem, irritam, inanem eſſe, habentem tamen quaſdam ueritatis umbras, ſed in his ueneficas artes pollere non magiam. Haecenus Plinius: ſimiliaque de Iuliano apoſtata: hiftorici tradunt. Quæ profectò, non multum ſuperſtitioſis ingenijs, ad uniuerſam magiam eludendam ſat eſſent, qui enim fieri potuiſſet, ut homines acris ingenij, eius artis diſcendæ audidiſſimi, in ſumma rerum humanarum fortuna, nullo Dei timore deterriti, ſi rears, quæ magnificè promittit, poſſet præſtare, non eius ueros effectus opere comprobarent? Idemque de cæteris principibus, præſertim infidelibus, eſt iudicium. Quo uerò pacto credibile eſt, plebeios aut tenuioris fortunæ homines, quod principes, nec diſcendi auditate, neque minores ingenio, non potuerunt, adeptos fuiſſe? Porphyrius in eadem uidetur fuiſſe ſententia, dicens, à prauis dæmonibus, non ſolum uulgo eſſe deceptum, ſed philoſophos quoque eruditos & diſertos, qui eloquentia ſua multos alios in errorem pertraxerant. Violenti, inquit, ſunt dæmones & fallaces, ſimulatores, diſſimulatoresque, cultumque deorum ad ſe ipſos transferre ſtudent, nam nullum eſt malorum genus, quò non delectentur, & Deorum inducta perſona, in errorem ac ſtultitiam impulſiſſe nos, gaudent. Tales ſunt & animæ mortuorum, quæ uicijs oppleta, à corpore migrarunt, afflictae ut enim adhuc iræ ac concupiſcentiæ perturbationibus, & in naturam conuerſæ dæmonum, ſimiles illorum redduntur, noxiæ & turbulentiæ, in uarias quoque ſe ſe uertunt formas, ac modò conſpicuas ſe oculis præbent, modò recondunt, iræ eludunt aciem, tum intuentium, tum etiam cogitantium. Hæc Porphyrius, eandemque ſententiam probare uidetur in epiſtola ad Anebutem ſacerdotem Aegyptium, cuius ſummam Aurelius Auguſtin. libro decimo de ciuitate Dei refert. Miratur ſibi, quo pacto ſit credibile, ut ad hominum imperia, dæmones qui ſint altioris naturæ & ordinis, hos effectus producant. Et multa ſibi alloqui profectò homines cogitatione conſungunt, quæ ſibi uidere uidentur, cum tamen ſe ipſa nihil uiderint, idque phantaſmate aliquo oblatò, tan facile eſt, ut nihil crebrius uideamus contingere. Illudunt ſæpe oculis noſtris, nec eſt mirum diabolicam poteſtatem, noſtrorum oculorum aciem & obturam præſtringere, cum à circulatoribus, nobis plerumque ſic imponatur, ut niſi à tali hominum genere, prodire non poſſe, perſuaſum haberemus, certiſſima crederemus eſſe miracula: uix enim acumen ingenij, rationem illorum operum, quæ ab iſtis geruntur conſequitur, & ſunt qui credant, ſine dæmonica uirtute huiusmodi opera exhiberi non poſſe, cum tamen re uera ſint artis exercitatiſſima, quæ celerimo tractu atque agitatione, deſixum in res obtutum, præſtigijs fruſtratur, naturales effectus. Itaque qui edit panem, ſpuere à cunctis iudicatur farinam ſicciffimam, qui bibit uinum, per frontem aut etiam per iugulum idem uinum remittere uidetur. Ingenti deinde ſpectatorum metu & admiratione, gladij uorantur, & ingens uis euomitur acuum zonularum, nummorũ &c. Videas ſubitò apparere conuiuas omnes truncos, aut aſinibus capitibus, extendi media bruma per triclinium uis onuſtam ingentem uitam, quorum tamen rationem, plurimi norunt, non à dæmonibus, ſed ab arte profectam, extant enim de his rebus non pauca uolumina. Quod ſi hæc præſtare poſſit humana ſapientia, quid de dæmonibus, qui nobis & rerum naturalium peritia, & uiribus & ſubtilitate præſtant, erit dicendum? Quid mirum quod magica incantationes,

ſidera primum,
Præcipiti deducta polo, phebeque ſerena,
Non aliter diuis, uerborum obſeſſa uenenis
Paluit, & nigris terrenis que ignibus aſit,
Quam ſi fraternæ prohiberet imagine tellus,

P Infereretque

Amianus
Marcellinus.
Aurelius
uict.
Paulus
diac.
Procop. etc.

Lib. 2. de
abſtinentia.

Eucan.
lib. 6.

Lib. 22. na
turalis hiſ
torie. c. 1.

Infereretque ſuas, flammis caeleſtibus umbras,
Et patitur tantos cantu depreſſa labores,
Donec ſuppoſitas propior deſpumat in herbas.

Quid mirum quod de maga apud Vergilium, dicatur,

Hæc, ſe carminibus promittit uoluere mentes,
Quas uelit, aſt aliis duras immittere curas,
Siſtere aquam fluuiis, & uertere ſidera retro,
Nocturnosque cære manes, mugire uidebis
Sub pedibus terram, & deſcendere montibus ornos.

Quid mirum quod apud Ouidium de Medæa dicatur,

Illam reſtãntem curſu deducere Lunam
Nitetur, & tenebras addere ſolis equis.

Hoc enim erat perſuaſum, illis magicis incantamentis detrahi cælo Lunam, ſicut ait Vergilius in Pharmaceutria,

Carmine uel cælo poſſum deducere Lunam.

Idcirco nutrix illa apud Senecam in Hippolyto, cum Lunam ueneratur, ad hunc loquitur modum,

Sic te lucidi uultus ferant,
Et nube rupta cornibus puris eas,
Sic te gerentem frena nocturni equitis,
Detrahare nunquam Theſſali cantus queant.

Credunt itaque iſti, magicas artes non ueros habere effectus, ſed in earum exercitio ſenſus humanos ludificari, atque ita credunt accipiendum, quod de ſociis Diomedis, quos Varro narrat in aues conuerſos, & quod de ſociis Ulyſſis, quos Circæs ueneficio, in beſtias mutatos, uulgo circumfertur. Quoniam quis alioqui credat magicis incantationibus uerè ac re ipſa, fluuiorum aquas aut ſidera retro cõuertit, cum eorum curſus ſit neceſſarius? Quis credat ornos montibus ſola uerborum excantatione deduci? Quis credat Lunam cælo detrahi, aut ſolo uerborum carmine ſiſti? Ergo magicæ artis non ſunt ueri ac reales effectus, ſed meræ præſtigie, quæ diabolica ſubtilitate, intuentium obtutum decipiant. Quod ſi horum ſit imitanda ſententia, qui tamen maximi nominis apud gentes habentur, iam quàm longè à magicis artibus, Chriſti aut apoſtolorum miracula feterint, quorum effectus non phantaſtici, ſed re ipſa multo tempore probatiſſimi fuerint, nemo non uidet. Neque enim ita paralyticum integræ corporis ac membrorum functione donabat, ut aſpicientium oculos tantum præſtringeret, ipſe uerò adhuc antiqua paralyſi reſolutus maneret, ſed ita ut toti populo, multo poſt tempore ægroti ſalus, cognita fieret, & qui fuerat ab eo ſanatus, integro corporis exercitio fruereſetur. Sed neque ita Lazarum ſuſcitauit à mortuis, ut phantaſtica tantum ſpecies humanis oculis fuiſſet offuſa, ſed ita ut ipſe tam uerè uiueret, quàm ante mortem, nondum ablata uita uiuebat, & altera corporali morte, quemadmodum cæteri mortales eſſet ſoluenda. Unde nihil aliud habentes, quo celebris miraculi gloria obſoleſceret, principes ſacerdotum & Hebraicus Senatus, Lazarum è medio tollere ſtatuunt, quaſi rursus illata morte non fuiſſe uerè reuocatum à mortuis, ſuaſuros ſe crederent. Claudi etiam ſaniras, quam apud portam templi Petrus impertiit, non oculorum præſtrictione ſefellit, ſed uerè ac realiter, uidit omnis populus deambulantem, & laudantem Deum, quem antea ad eandem portam humi iacentem quotidie conſpexerat. Atque ita de cæteris, quæ Chriſtus aut apoſtoli uiri miracula ediderunt, eſt per omnia ſentendum.

Sunt alij tum apud gentes, tum apud noſtros, qui quauis in Magica diſciplina multa credant uitio tractantium, & nimia mortalium credulitate, ac ſuperſtitione conſingi, non tamen uniuerſam artem, quaſi perſtigioſam, & tanquam, quæ nullos habeat ueros effectus, damnandam exiſtiment. Multa enim in quauis arte peccantur, quæ non tamen arti ſed artis profeſſoribus ſunt imputanda, ut in medicina &c. quas humana neceſſitas aut uſus inuenit. In his, in primis eſt, Iamblichus homo initiatus, & ut ipſe de ſe putat religioſior, qui poſt huius artis apologiam, ne in ea mali dæmones nobis imponant, hoc diſcrimine dæmones bonos & malos dignoſcendos exiſtimat, quod boni nunquam, mali uerò ſemper iactantia ducantur. Huic ſententiæ, ut omittamus prophanos, non pauci ex noſtris, nec ſapientiæ, nec titulo ſanctitatis obſcuro, accedunt, docentes, non ſemper

emper magicis artibus ſenſus deludi, ſed quandoque ueros effectus, ex ea arte ſaltem diabolica poteſtate produci: in quibus profertur Auguſtinus multis in locis, qui ueros ſerpentes à magis Pharaonis, beneficio magiæ credit effectos: quod ex ipſa ſanctæ hiſtoriæ narratione colligi cenſet, quæ poſtquam Aaronis uirgam in ſerpentem conuerſiſſe retulit, ſtatim ſubiungit, quod malefici ſimiliter fecerint, & quod uirgas ſimiliter iacientes, in dracones conuerterint. Idem etiam opinatur Origenes; quos duos ſcholasticorum turba conſequitur. Accedit horum auctoritati, quod multis, tum diuini, tum humani Iuris locis, acceſſus ad magos grauiſſima pœna ueretur: quod magnum eſt argumentum, non eſſe omnino uanas magicas artes. Deinde ſunt Phyltrorum amatoriorum, quæ carminibus uel poculis homines inuitos in amores alliciant experimenta ab auctoribus celebrata non pauca, quibus omnino contradicere, ſanum non putant, ut quod Anæus Lucanus de Theſſalis mulieribus ſcribit,

Carmine Theſſalidum dura in præcordia fluxit,
Non ſatis adductus amor, flammisque ſeueri
Illicitis arſere ignes, nec noxia tantum
Pocula proficiunt, aut cum turgentia ſucco
Frontis amaturæ ſubducunt pignora fetæ.
& Propertius in lenam quandam,
Conſuluit ſtriges, noſtro de ſanguine, & in me
Hippomanes, fetæ ſemina legit equæ.

Eſt autem Hippomanes inter amatoria ueneficia, Ariſtotelis, Plinij, & Columellæ teſtimonio, caruncula quædam, quæ pulli equini fronte conſurgit, quam in puluerem uerſam, ad amores conciliandos efficaciffimam dicunt, Unde Virgilius,

Queritur & naſcentis equi, de fronte reuulſus,
Et matri præreptus amor.

& Tibullus

Et quot ubi indomitis gregibus, Venus aſſat amores,
Hippomanes, cupida diſtillat ab inguine equæ.

Huc etiam alludit, quod Dido apud Virgilium de maga inquit,

Hæc ſe carminibus promittit ſoluere mentes,
Quas uelit, aſt aliis duras immittere curas.

Narrat apud Lucianum Samofatenum, eo dialogo, qui Philopſeudos uocatur, Cleodemus Peripateticus philoſophus, Chriſidem mulierem ui magica in amorem pertractam. apud Apuleium, Pamphila mulier magiæ artis perita, ubi ſpectabilis formæ iuuenem uidit, eundem ad ſe incantamentorum uiolentia pertraxit. ſunt & in iure ciuili conſtitutiones non pauca, quæ non leui ſunt argumento, non eſſe uanas omnino magicas artes. Quorſum enim tam ſeueris legibus fuiſſent prohibita? Immo quorſum, tanta earum ratio apud iureconſultos fieret? Neque enim de arte Chymica quod à ſapientioribus uana putetur, ſtatutæ ſunt leges. Apud Italas gentes magiæ ſupplicia in duodecim tabulis contra illos qui fruges excantarent, aut malum carmen incantarent; magno ſunt argumento, aliquam eſſe magiæ uirtutem. Eſt & illud Hiero. in uita Hilarionis teſtimonio cõprobatum, iuuenem quendam ubi uirginem ſacram iocis, nutibus, muneribus & cæteris, quæ ſolèt perituræ uirginis eſſe principia, in turpes amores non potuit pellicere, ad magicas artes cõuerſum, quas apud Memphim Aegypti didicerat, eò amoris uirginem traxiſſe, ut abiecto amictu capitis, crinè rotaret, ſtrideret dētibus, nomen adoleſcentis, quem antea contempſerat, perpetuò inclamaret. Sunt & in hanc ré multa exēpla, quæ Iacob Sprenger, uir huiusce rei peritiſſimus, lib. de Strigibus, quæ Malleum maleficarum uocauit, coaceruat. Eſt & apud plures doctiſſ. uiros, ualde ſuaſum has ſtriges (de quibus Paulus Grillandus, & Ponzinibius, Iureconſulti, Picus & alij, multa literis prodiderunt) non ſola imaginatione, ſed uerè ac realiter, neſcio quibus unctionibus & carminibus, breui temporis ſpatio, in ſerotiffimos campos, ubi magnis delitiis, cum amatoribus & Diabolo Capri ſpecie ocientur proficiſci. quod ſi nulla eſſet magiæ artis uirtus, ſed tantum eſſet ſenſus deluſio, nequaquam fieret. Quin, quod magis urget, Chriſtus eccleſiaſticas tentationes, quæ Antichriſti ſæculo ſunt futura, prænuntians, Surgent, inquit, pseudoChriſti & pseudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia,

P ij ita

3. de trin.
ca. 7. 8. &
libr. 33. q.
9. 79.
Ezo. 7.

Lib. 2. de
aſino au-
ro.
G. de ma-
leſi. leorū.
& l. cõſtan-
tinus. Ac-
cuſi. in au-
thē. quom.
opor. Epiſc.
& cleri.
Alberic. in
rub. de he-
re Matthe.
de aſſict. in
conſtit. Sic.
& aliis lo-
cis, Hippo-
lytus in l.
Etuſtem ff.
ſicariis etc.
Alphon.
Caſtr. lib.
de heretic.
puni.
Matth. 24.

Aw. 4.

Probatnr
Euāgelica
miracula
non magia
ulla ſed di-
uina uir-
tute facta
fuiſſe.
Lucæ 5.

1000. 12.

Actu 3.

De effi-
bus magi-
cū 2. Sen-
tentia.

ita ut in errorem inducantur (ſi fieri poteſt) etiam electi. Simonem magum, præter ea quæ Iuſtinus Martyr in appologetico & Clemens Romanus Pont. ſcribunt, quod multis miraculis, quæ magicis incantationibus præſtitit, à Romano populo publicam ſtatuum acceperit, cum inſcriptione, SIMON IDEO MAGNOS Apoſtolica hiſtoria, eiſdè artibus, ingentes apud Samaritas honores accepiffe recenſet, adeo ut à minimo, niſque ad maximum, de illo diceretur, Hæc eſt uirtus Dei, quæ uocatur magna. Refertur & in eadem hiſtoria Elimas magus, qui Paulinæ prædicationi, apud Sergium Paulum, Cypri Proconſulem, obſtitit, quem idè Paulus, quod illi eſſet impedimento, diris deuouerit. Quæ etiam in apoſtolorum hiſtoriis, à magis factitata leguntur, adeo erant admiranda, ut eorum auctores, cum apoſtolicis miraculis certamen intrent. Apollonius Tyaneus, tantum ualuit magicis artibus, ut Hiérocles illi, edito aduerſus Chriſtianos libro, cum Chriſto cõtulerit. Præſente Domitiano Caſare ac ſenatu, diſparuiſſe deſcribitur: miſero uerò adoleſcenti Menippo, lamia cuiuſdam amoribus capto, in ipſa nuptiarum hora, lamia, quam ducebat animum retexit, quæ ſcilicet mollebarur, poſtea quàm in pulchro iuene libidinem ſuam exſatiaſſet, cum per delicias reddiſſet obefſorem, eius ſanguine exſucto carnibus eius ueſci; quod ut ait Apollonius, humanis carnibus ſummpere huiſmodi ſtryges delectentur. Sed neque minus eſt admirabile, quod eadem lamia ad ineundos cum Menippo amores, quo propter pulchritudinis ſpeciem cupiebat potiri, eidem Cenchræas proficiſcenti, in phantaſmate apparuit, ſe genere Phœnyſſam, & in urbis ſuburbano Corinthico habitare denuntians, rogansque ut ueſperi ad ſe ueniret, & eius pulchritudine, ac optimo uino, quale nunquam bibiſſet fruereſſet. Quod cum factum fuiſſet, apparatis iam nuptiis, ingenti diuitiarum ſpecie, opiparumque conuiuium, quod magna feruorum turba, ſummisque deliciis fuerat appoſitum, Apollonius fuiſſet ingreſſus, quæſiſſetque à miſero iuene, cuius eſſent argentum illud & aurum, & precioſa illa ornamenta, reſpondiſſetque, non ſua, qui pauper eſſet, ſed ſponſæ eſſe omnia, ad inuitatos dixiſſe, Tantalum hortos uidetis conuiuæ, qui, ſicut ab Homero ſcribitur, apparere aliqui eſſe cum non ſint, nec tamen in infernum deſcendiſſis, talem hunc ornatum exiſtimetis oportet: neque enim, quæ apparet materia, ulla ſubeſt, ſed materia duntaxat ſimulacrum eſt & imago. Ut autem uerum eſſe ſciatis, quod dico, bona hæc ſponſa, una ex numero lamiarum eſt, quas aliqui laruæ, aliqui lemures appellant, ſunt autem ad amorem & uenerem pronæ, & humanas carnes uehementer appetunt, & uenerorum cupidine alliciunt, quos deuorare cupiunt. Quibus uerbis in philoſophorum libertatem inuecta mulier, cum malè habuiſſet, ſubito uniuerſum illum magnificum apparatus ab Apollonio increpitum, euaniſſe. Cumque mulier lacrymabunda Apollonium rogaret, ne quæ eſſet fateri cogereſſet, illeque acrius intaret, neque ſe, ſi non prius fateretur, eam dimiſſurum, minitareretur, tandem ſe lamiam conſeſſam dixiſſe, uoluſſe Menippum uoluptatibus explere, & eadem corpus eius deuorare, quod pulchris & iuuenibus hominum corporibus ueſci aſſueuiſſet. Hactenus Philoſtrati hiſtoria. Quæ tamen rem, ideò ſe referre inquit, quod fuerit in uniuerſa Græcia notiſſima. Eſt & admirabile, quod cum Nerone catharro languente, uniuerſus populus Romanus, in deorum delubris, pro Imperatoris ſalute, ſacrificaret, atque neſcio quibus uerbis, in eorum ſuperſtitioſum delirium, fuiſſet Apollonius inuectus, die ſibi à Tigillino accuſatore dicto, in quo, quæ aduerſus Imperatoriam maiestatem locutus fuiſſet, eſſet excuſaturus, acceptis in iudicio ſyngraphis, quibus Apollonij blaſphemiam continebantur, ſubito nullum literarum ueſtigium apparuit, quod & poſtea, cum iterum fuiſſet coram Domitiano accuſatus, idem contigiſſe, docet idem Philoſtr. Sunt in eadem hiſtoria innumera huius generis prodigia, quæ quod non fuerint diuinitus præſtita, neceſſariò cogimur in magiam referre. Taliæque ſunt in ueteris hiſtoriæ monumentis complura, quibus horum auctorum iudicio non proſus inanis & uana, ſed ueros effectum producents, magia probetur. Ratio uerò, qua magicæ artis uirtute ſubiti, hi & mirabiles effectus producantur, eſt Auguſtino, quod rationes ſeminarie, in materia deliteſcentes, quas & ingenij ſubtilitate & rerum naturalium peritia, optimè norunt, dæmones ſubito undique adducant, & quod eadem ſeminali uirtute, ſenſim ac paulatim natura producit, illi breui temporis ſpatio, ſubiecto diſpoſito præſent.

In hoc uerò ſententiarum diſſidio componendo, uideo doctiſſimos quoſque, duplicem

cem magiam deprehendere, alteram ceremonialem, ac tum malorum, tum bonorum ſpirituum, ſociatam confortio; alteram naturalem, quæ non fit aliud, quàm naturalis philoſophiæ apex, quæque, in rerum naturalium & earum peritiorum & occultiorum uirium contemplatione, uerſetur. Priorem illam, duplicem peritiores diſtinguunt, unam omnium mortalium iudicio damnatam, quæ Græcis κακούρεια ſiue ψίχρα uocetur; de qua concinnati ſunt & profluxerunt omnes libri illi, quos improbatæ lectionis Vlpianus appellat, & quos Liuius, cum de Bacchanalibus loquitur, narrat olim ex ſenatusconſulto conquiſitos, ſiue ueneficia, ſiue uaticinandi artem continerent, ut traderentur incendio: in quibus modò numerantur, liber Zabuli, Barnabæ Cyprij, Adæ, Abelis, Enoch, Abrahamæ, Pauli, Honorij, Cypriani Magi, Hierony. Alberti, Thomæ, Eboraceniſis cuiuſdam, Alphonſi Regis, Roberti Anglici, Bachonis, Petri Aponenſis, quos omnes à Raziolo & Raphaelle, Adami & Thobæ Angelis, traditos mentiuntur. In qua etiam Magia illuſtres fuiſſe memorantur, Circe, Medea, Pythoniſſa Saulica, Simon magus, &c. Alteram honeſtiorẽ, quæ in bonorum angelorum, quos Deos quoque ueteres uocarunt, religione uerſetur, ad quam magica illa duodecim uolumina, quæ Numa Pompilius Romanæ religionis inſtitutor & parens, partim Græcè, partim Latine condidiſſe, & poſtea in ſepulchro ſecũ, ne uulgò, quæ arcana ac ſacra erant, propalam fierent, abdiſiſſe fertur, pertinuiſſe creduntur: quod nimirum magiam, ideſt, Deorum notiã & legitimos cultus, quibus iam ore tenus ſacerdotes imbuerat, continerent. Goëtice aut Necromantiæ eſt, nefariis ritibus, illicitis carminibus, & deprecamentis, immundorum ſpirituum auſpicari commertia. Ij ſunt enim, qui deſunctorum animas uiolenter inclamant, qui excantant pueros & in eloquium oraculi pelliciunt, qui dæmonas paredros ſecum circumferunt, quale quiddam, tum apud Platonem, tum apud Lucium Apuleium, tum apud alios, de Socrate legimus. Ij ſunt qui malos ſpiritus, per quos ſe prophettare mentiuntur, in vitro concludoſ pascere ſeſe iactant, & demum hæc eſt,

Gens inuiſa Diis, maculandi callida cæli,

Quam genuit natura mali, qui ſidera mundi,

Iuraque fixarum poſſunt peruertere rerum,

Nam nunc ſtare polos, & fulmina mittere norunt,

Æthera ſub terras adigunt, montesque reuellunt.

Hi uerò, in agendo cum dæmonibus duplici ratione ducuntur, nam alij diuinorum nominum uirtute, adiuratos aduocare & cogere ſtudent, quippe cum omnis creatura timeat & reuereatur nomẽ illius, qui fecit eam; non mirum ſi Goëtici & Necromantici, ſiue Iudæi, ſiue Sarraceni, ſiue Pagani, ſiue cuiuſcunque alterius prophanæ ſectæ homines, diuini nominis inuocatione, dæmonia, ad id quod uolunt præſtandum, uel inuita compellant. Diſfert autem ab hac Goëticiæ ſpecie, Chriſtiana exorcizandi ratio, quod ea, licet diuini nominis auctoritate dæmonibus imperiter, non tamen in malum, ſed in bonum id dirigat. Sunt alij his multo nequiores qui deteſtando, & incredibili ſcelere, certo pacto ac ſcedere percuffo, ſe dæmonibus deuouent, illisque ſacrificant idololatricæ effecti: atque hi, non perdiuinorum nominum uirtutem compellunt, ſed in id, quod cupiunt uoluntarios pelliciunt. Theurgiæ uerò munus eſt, certis ritibus cœleſtes, & per illas, diuinas uirtutes, ſuis cultoribus conciliare, & attrahere, de quibus multis regulis antiqui magi, præſertim uerò Iamblichus Porphyrius, Michaël Pſellus, Macrobius, &c. diſſuſiſſimè tractant. Omnium autem ceremoniarum pars maxima in munditia, tum animæ, tum corporis, & eorum, quæ circa corpus ſunt, ut cutis, ueſtium habitaculorum, uaforum, uenſilium, oblationum, hoſtiarum, ſacrificiorum, &c. conſeruanda, conſiſtit. putant enim immunditia, quæ ærem frequenter & hominem inſicit, mundiſſimum illum cœleſtium, & diuinorum influxum, perturbari, & mundos Dei ſpiritus, ſpurcitiis offendi; putantque, hac theurgica purificatione, animam hominis ad uidendos Deos, ad ſuſceptionem ſpirituum, aut angelorum, conualeſcere poſſe: quanquam in ipſam diuinitatis naturam theurgicæ purificationes acceſſum non præſent, quod is, omnè naturæ ordinem excellentia & potentia tranſcedat. Purificationem autem animorum, cum ſacrificiis ac ritibus, tum ſummis illis gradibus uirtutum, quas diuinas appellat, de quibus multa Platonici docent, accipi putant. diuidunt enim uirtutum gradus & ſtatus, in humanos, heroicos, purgatiuos, perfectiuos, &c. Huius autem

Duplex
magia.

ff. de iniuriis. l. ad La
beonem.

Necroman
tia minus.

Duplex
Goëticiæ aut
Necroman
tia.

Theurgia.

Iamblichus
lib. de my
ſteris Aegy
ptiorum.

Porph. tum
lib. de ab
ſtinentia. ſic
in epiſt. ad
Nabulem,
&c.

Macrobius
Plotin. &c.

6. Tho. &c. Theurgici cultus partes ſunt, ars notoria, de qua ſcholastici multa, ars Almadel, ars Paulina, ars reuelationum, &c. in quibus tamen, utinam Platonici tantum & non multi ex noſtris nunc quoque delinquerent. Poſtiorē ſine naturalem magiam, quam (ut diximus) non aliud putant, quam naturalium ſcientiarum ſummam poteſtatem, & quæ naturalis philoſophiæ ſit practica portio, quæ naturalium uirtutum adminiculo, ex mutua earūdem applicatione, opera edit, ſupra omnem admirationis captum, maxime omnium, apud Indos, Aethiopes, Chaldaeos, atq; Perſas, apud quos herbarum & lapidum cæterorumque, ad id ſpectantium facultas ſupperebat, uiguisse commemorat, hæcque magia, multos, non ſolum homines, ſed nationes illuſtriſſimas fuiſſe uolūt: in quibus numerant, Teſpionem, apud Gymnoſophiſtas, Hiarcham, apud Brachmanas, Budam, apud Babylonios, Abbarim apud Hyperboreos, Zoroaſtem Horomaſi filium, apud Perſas, Zamolxidem apud Thracas, &c. Deque hac, quæ non eſt aliud, ut Porphyrius & Apuleius exiſtimant, quam ipſa ſapientia, Poſidonium accipi uolunt apud Strabonem, cum docet apud Parthos, Scythiæ populōs duplex eſſe concilium, *εὐγενέων* id eſt nobilitium unum, alterum uerō Magorum, ex quorum utroque reges eligere Parthi conſueuerunt. Ad eandem magiæ rationem, Zoroaſtis magia apud Alcibiadem Platonis pertinet, quam ille nihil aliud credit, quam tum naturæ, tum diuinorum ſcientiā, qua imbuerentur Perſarum Regum filij, ut ad mundanæ Reipub. imaginem atque formam, ſua & ipſi Rempub. adminiſtrarent. Erat nanque Perſarum lege cantum, ut Cicero docet, neminem regio potiri ſaſtigio, qui magiam, id eſt, totius naturæ & religionis notiā prius non imbibiffet: niſi quod hoc Perſarum ſtatutum, non modò magiam naturalem, ſed etiam Theurgiam, de qua loquuti ſumus, cōtinuiſſe uideatur. Hæc uerō magiæ ratio, tantum abeſt ut cum dæmonibus habeat conſortium, uel legum apud ullam gentem aut nationem poteſtate damnetur, ut potius eam, ſæſto applauſuratque animo, ſapientiſſimus quisq; ueneretur & colat, ut quæ altior ſit ſanctiorq; philoſophia, ex qua inſignis deſcendat & deriuetur naturæ peritia. Hanc acquirendi gratia Pythagoram, Empedoclem, Democritum, Platonem, Apollonium, & ut quidam uolunt, Anaxagoram Clazomenium, longinquam nauigationem obiiſſe, & penè totum luſtraſſe Orbem, conſtanti opinione iactatur. Atque hæc quidem magiæ ſpecies, fundamentum ac principium habet uniuerſorum rerum *συμπλαſία* & affinitatem quandam, per quam ſint alterutrum ad agendum & patiendum idoneæ: rimatur enim hæc interſparſas mundo ac rerum naturalium ſanctuariis, uires mirabiles, & arte eaſdem exterius educens, hominibus incognitos & admirandos effectus exhibet. Nam magi, ut naturæ accuratiſſimi exploratores, adſumentes ea, quæ à natura præparata ſunt, applicantesque actiua paſſiuis, quæ inter ſe hanc *συμπλαſία* habent, ſepiſſimè antè tempus à natura ordinatum, effectus producant, quæ uulguſ putat eſſe miracula, cum tamen naturalia opera ſint, & naturæ uiribus, arte miniſtrante producta. ſunt enim qui mēſe Februariō aut Ianuariō roſas producant, ſunt qui maturas uas, ſatas fabas aut petroſelinum, inter paucas horas ſtupentibus omnibus in perfectam plantam excreſcere faciant. ſunt (ut aiunt) qui pluias, nubes, tonitrua, diuerſorum generum animalia, & rerum alias quam plurimas trāſmutationes, cum omnium mortalium admiratione, proferant, quales multas Rogerius Bachon præſtitiffe ſe iactat. Coluerunt hanc diſciplinam, Zoroaſtes Horomaſi filius, quingētis annis ante bellum Troianum, ſub Nino Rege Aſſyriorū, tum libri quatuor de natura, tum libro uno de lapidibus precioſis, Euax rex Arabum, libro uno de uiribus lapidum pretioſorū ad Tyberium Neronem, Hermes Aegyptius Platonis diſcipulus, tum libro uno de confectionibus ad capiendum animalia ſylueſtria, tum altero de triginta ſex, tum altero de duodecim herbis, duodecim ſignis cœleſtibus attributis, tum alio de ſeptem herbis, ſeptem planetis dicatis: Zacharias Babylonius, qui auctor eſſe fertur eius libelli, qui magica oracula magorum à Zoroaſte, uerſibus exametris, circumfertur, Ioseph Hebræus, Bochus quidam, ex quo multa ſe Plinius in ſextum decimum librum naturalis hitoriae tranſtuliffe fatetur, Aathon, Zenotenus, Thetel, Alchindus, Abel, Ptolemaeus, Geber, Zahel, Nazabarub, Aſtaphon, Triphon Caprieliuſ, Tebith, Berith, Salomon, Hipparchus Nicenſis, Alcmeon Crotoniata, Apollonius Thyanaeus &c. quorū libri aut circūferuntur, aut eos, tum Plinius, tum Conſtatinus, tum Athenæus, tū alij recentiores frequentiffimè allegant. Ex noſtris eandem coluerunt, Albertus Ratiſponenſis

Naturalis magia.

Lib. 1. de diuin.

Magia naturalis fundamentum.

Suidas, & Lilius Gyraldus, de poetis.

ſis epifcopus, Arnoldus de Villanoua, epiftoſa de Alchimia, ad Regem Neapolitanum, libro etiam de ligaturis phyſicis, in Roſario philoſophorum, &c. Raimundus Lullius tum libriſ tribus de Alchimia, tum in apertorio magiæ naturalis, tum libriſ de quinta eſſentia, de ſecretis naturæ, de lillio intelligentiæ, de lapide philoſophorum, &c. Petrus Apopenſis medicus. librum de eadem arte ſcripſiſſe memoratur, Io. Bapt. Porta Neapolitanus libriſ quatuor de natali magia, ſiue de naturæ miraculis: ad eandemq; referri poſſunt. Ferdinandi Ponzeti Cardin. & Ardoini Piſaurienſis medici ſtudia, quorum prior tres, ſecundus octo libriſ, de uenenis compoſuit. Hac demum naturalis magiæ profeſſione, euangelicos magos crediderunt quidam uocatos, quod nimirum in ſincera rerum naturalium contemplatione manerent, ex qua in Dei ſubinde cognitionem ſurgentes, Euangelico myſterio primi omnium gentium digni ſint habiti: per ea enim qua facta ſunt intellecta conſpiciuntur ſempiterna Dei uirtus & diuinitas. Teſtatur C. Plinius ad Veſpaſianum Cæſarem, Dardanum egregiè in hac arte uerſatum, libriſq; à ſe conſcriptos, ſecum in ſepulcro cōdidiffe, quos Democritus Abderites, uir ſagacis ingenij, in perſcrutandis naturæ uiribus, diligentiffimè, conſiſtos & inuentos commentariis illuſtrarit, indeque ingentem theſaurum illum diſciplinæ ſuſceperit.

Roma. 1.

Hæc uerō magia in mathematicam, & phyſicam, & (ut aſtologi cupiunt) in Aſtronomiam, quaſi in partes diſtinguitur: ſuntque qui eidem quaſi partem intrudant eam, quam Caballiticam magiam Hebræi uocant, quæ in nominum tantum contēplatione uerſatur. Phyſica ea eſt, quæ in eius naturæ parte, quæ phyſicæ actionis & paſſionis eſt capax, tantummodò diſtinguitur, retinetque generalem nomenclaturam. Mathematicam, eam magiæ naturalis partem uocarūt, quæ abſque naturalibus actionibus & paſſionibus, ex ſolis mathematicis diſciplinis, earum quæ uicaria Sympathia, ſeſe naturæ operum ſimilia, quamuis non uera, producere poſſe pollicetur. Hac arte olim Architas, ſiue Tarentinus, ſiue alius quidam, ex quo multa Plinius mutuauit, columbam ligneam, quæ uolaret, & ſtatuum Mercurij quæ loqueretur, effeciſſe memoriæ prodiderunt. eadem etiā Albertus Ratiſponenſis epifc. caput æneum, quod cum omnium admiratione loqueretur, fabricaſſe refertur: eademque Manlius Boethius Seuerinus, uir maximi ingenij, & multiplicis eruditionis, ſtupendos effectus exhibuiſſe memoratur, Tibi inquit, ſiue Caſſiodorus, ſiue Theodoricus, ſcribens ad eundem, per ardua cognofcere & miracula monſtrare propoſitum eſt, tuæ artiſ ingenio metalla mugiunt, Diomedes in aère grauis buccinatur, aeneus anguis inſibilat, aues ſimulata ſunt, & quæ uocem propriam neſciūt habere, dulcedinem cantilenæ probantur emittere, parua de illo referimus, cui cœlum imitari ſaſ eſt: quæ omnia Boethiū ea arte, quæ à Græcis *ἰατρικὴ*, quæ Chirurgica, altera ſecundum Heronem, Pappumque Mechanicæ parte, continetur, facta eſſe non dubitamus, qua etiam nonnulli uafa conſciunt, quæ indidem merum, mox dilutum uinum, mox aquam calidam, mox frigidam copioſam tenuemque reddunt: item pilas ſpontè ſaltantes, lucernas, ſuas producentes ſtupas, & animalia, quæ à ſtructore dum ſcantur in menſa, bibunt interim uinum, crepituque ſuo & uoce, ſtrientium repræſentant imaginem, aliaq; *μυſτικὰ*, quæ breuitatis gratia miſſa faciunt. Stupenda ſunt deinde quæ de Archimede Syracuſano Mathematico ab auctoribus mandata ſunt memoriæ. Ea quæ demum ars iſta eſſe uideatur, quam Plato inquit, datam eſſe mortalibus, ut ea res quaſdam generarent, non quidem ueritatis & diuinitatis participes ſed ſimulacra quaſdam.

Phanorinus apud Gellium libro 10. Cap. 12.

In epiftoſa quadam.

Politianus in Uag. in Mechan. Ariſt.

ASTRONOMICAM Magiam uocant, artem quandam fabricandi anulos & imagines quaſdam, per quas aut in quibus cœleſtes influxus ſuſcipiantur, & ſuſcepti miros præſent effectus: quam artem olim Hermes ſiue Hermas Aegyptius Platonis diſcipulus coluiſſe uideatur, tum libro de imaginibus ſiue præſtigiis, tum libriſ de anulis, de characteribus, de ſigillis, de Sole, de imaginibus Martis, de imaginibus Iouis, de imaginibus Saturni, &c. Coluerunt & eandem Rogerius Bachon, Arnoldus Villanouanus, & quidam alij, tum ueteres, tum recentiores, præſertim Arabes, qui in eam uanitatē ut ſemper uera eruditione deſtituuntur, ſunt propenſiores. Caballam, ſeu caballicam magiam, ſcientiam quandam in monte Sina Moſi traditam, deindeque ore tenus, tantum apud Hebræos per ſucceſſiones manentem, eſſe uolunt, de qua Caium Plinium loquutum intelligunt, cum inquit. Eſt & alia Magices factio à Moſe etiamnum & Latopea.

Aſtronomica magia.

Caballica magia.

Lib. 30. in ſignaliſ hij.

pea Iudæis pendens, &c. Vocatur autem Caballa à uerbo Hebraico *קבל* idest recipio, quòd, ut olim Pythagorica dogmata ab Archippo & Lyfiade, qui in Græcia Thebis ſcholas habuere, in quibus discipuli doctorum præcepta tenentes, ingenio & memoria præ libris utebantur, ſolo uerbo recipiatur. Hanc uerò Caballam duplicem docent, unam, quam uocant *ברשת* bereſith, idest cosmologiam, quod libro Geneſeos, qui ſic apud eos uocatur, tota rerum naturalium genitura tradatur, quamque uniuersarum rerum tum naturalium, tum cœleſtium uires, per ipſa nomina explicare credunt: alteram legis bibliorumque ſacrorum, germanum ſenſum philoſophicis rationibus explicantem, de qua multa Reuclinus & Sebaſtianus Munſterus. Priorem illam, duplicem diſtinguit, unam, quæ de ſublimioribus diuinarum angelicarumque uirtutum, ac ſacrorum nominum & ſignaculorum, contemplationibus ſymbolicè tractet, in qua literæ, numeri, figuræ, res, & nomina, elementorum, apices, lineæ, pûcta, accentus, ſpiritus, &c. ſi quid eſt aliud minutius, profundiffimam quandam ac ingentium rerum figuratiuam ſignificationem importet: quam rursus in arithmeticam, quæ de angelicis uirtutibus, nominibus, ſignaculis, de dæmonum ac animarum conditionibus, agat, & in theomantiam, quæ in diuinæ maiestatis myſteriis, emanationibus, & nominibus, ſpeculandis diſtingitur, conſequenter diſcerpunt. Hanc magiam qui habeat, admirandis eum pollere uirtutibus & effectibus docent, futuraque omnia præſcire, uniuersitatique rerum creatarum imperare, conſtantiffimè affirmant. Ea putant Moſem uirgam in colubrum, aquas in ſanguinem conuertiffe, ranas, muſcas, locuſtas, bruchos, ueſicas, grandinem, ignem, tabem, Aegyptiis immiſſiſſe, primogenitum omne ab hominè uſque ad pecus intereſſiſſe, Iudæosque deducenſem, mare aperuiſſe, fontem de petra, coturnices de cœlo, produxiſſe, aquas amaras dulcoraſſe, fulgura & nubes per diem, columnam ignis per noctem, ſuis præmiſſiſſe, uocem Dei uiuentis è cœlis deuocariſſe, arrogantes igne, murmurantes lepra, percuſiſſe, malè merentes ſubito ſupplicio affectiſſe, alios terræ hiantis abſorptu peremiſſe, populum cœleſti cibo pauiffiſſe, ſerpentes placatiffiſſe, uenenatos curatiffiſſe, numeroſam turbam ab infirmitate, ueſtes eorum à corroſione conſeruaſſe, contraque hoſtes uictores reddidiſſe. Eadem, uniuersa miracula, quæ uel Iofue, uel Elias, uel Eliſæus, uel Daniel, immo uerò quæ Chriſtum & Apoſtolicos uiros præſtitiffiſſe, utriuſque teſtamenti historia commemorat, perfidi Iudæi & deliri Rabini, facta eſſe contendunt. Quasi uerò puerilem hanc & inanem ſuperſtitionem & uerè Iudaicam inuentam, ulli unquam ſunt intorſuri, ſed de hoc poſtea.

VNIUERSAM autem naturalem Magiam, antequam in has ſpecies & partes diſtrahatur, immò & eam, quam Goëtiam aut Theurgiam, non ab effectuum diuerſitate, ſed à maiorum & bonorum ſpirituũ conſortio ac reuelatione uocant, non ſecundum ſubiecti, ſed officij rationem, in ueneficam, proficua, & præſtigioſam diſtingunt; ita ut phyſicæ mathematicæ & caballiſticæ magiæ, quædam portio ſit uenefica, quædam non uenefica, ſed hominibus proficua; quædam tandem præſtigioſa, quæ tantummodò in oculorum deluſione uerſetur. Nam hæc ſcientia, ſecundum ſuas omnes partes & ſpecies, per rerum omnium natras uagata, quibusdam, uitæ humanæ adiutrices & conſeruatrices uires in eſſe comperit, quaſdam contra, humanis corporibus corruptiuam quandam ſolutionem inducere: alias demum, quæ cum neque officiant neque proficiant, fallendò tamen oculorum obrutuũ, & aliorum ſenſuum naturalibus ac ueris ſenſationibus, impediendis deſeruiunt. Ex primis medicina conficitur, nihil enim aliud eſt medicina, quam rerum naturalium, quæ humano corpõ opitulantur cognitio, ex poſtremis præſtigioſa magia deriuatur, ex mediis ueneficia coaptatur, in quo genere latiſſimè patent uenena & amatoria phyltra, quorum priora humano corpõ diſcrasiam aut certè interitum inducant, poſteriora uerò, illæſo quidem corpõ animis paſſiones & effectus commoueant. In qua parte nondum, quemadmodum de aliis quoque effectibus magicis dicebamus, controuerſiæ ceſſarunt, inquit enim Poëta,

Fallitur, Aemonias quiſquis decurrit ad artes,

Datque quod à teneri, fronte reuellit equi.

Non faciunt ut uiuat amor, Medeiſes herba,

Miſtaque cum magis, Marſa uenena ſonis.

Et poſtea,

Duplex caballa.

Magia triplex.

Quidius de arte amandi.

Phaſias, Aefonidem Circe tenuiſſet Vlyſſem,
Si modò ſeruari carmine poſſet amor;
Nec data profuerint, pallentia phyltra puellis,
Phyltra nocent animis, uimque furoris habent.
Et alibi.

Sic potius nos tanget amor quàm fortibus herbis,
Quas maga terribili ſubſecat arte manus.
Nec nos graminiſus, nec miſto credite ſucco,
Nec tentate nocens uirus amantis æque,
Nec media Marſis funduntur cantibus ungues.
Nec redit in fontes, unda ſupina ſuos.

De medica. facit.

Sed ad tertiam magiæ naturalis portionem regrediamur. Præſtigiaticam magiam uocant, eam magiæ naturalis partem, quæ, ut diximus, in fallendis ſenſibus, præſertim uerò oculorum obtutu, per phantaſticos & non ueros & permanentes effectus, tota occupatur, quæ ſtatim in opticam ſiue perfectiuam, & pharmaticam abit, quòd eius una pars, quæ mathematica dicitur, ſola perfectiuæ praxi, altera uerò pharmacis, naturales ac ueras ſenſationes impediatur. Perfectiuæ magia luminibus, anulis imaginibus, ſpeculis & eius ea pars quæ *κρυσταλλοει* dicitur, manuum agilitate, pharmatica uerò collyriis, ſuffumigationibus, alligationibus, &c. utitur. ad hanc magiæ præſtigiaticis rationem pertinent, quæcunque de hominum metamorphoſibus ac transformationibus, tum apud Poëtas, tum apud utranque diuinam & prophanam hitoriam lectione depræhendimus, quale eſt quod Nabucodonofor Rex Babylonius, diuina id poſtulante iuſtitia, à ſuis in beſtiam conuerſus, ſcœnum ut bos multis annis comediffiſſe ſcribitur, & quod in Hilarionis historia de muliere quadam à Hieronymo memoratur, quæ cum omnibus iumentum uideretur, ad eundem Hilarionem à parentibus perducta, non iumentum ſed mulier ut erat, uidebatur. Neque enim aut Nabucodonofor uir, aut mulier illa, mulier eſſe deſiit, ſed oculorum præſtigiis & fascinatione, tales eſſe uidebantur. Contingit autem aliquando, ut fascinatione, ſit in oculis aut phantaſia uidentis, aliquando uerò in re ipſa quæ uidetur: unde duplicis fascinationis generalis & particularis, partitio deriuatur: quando enim in oculis eſt fascinatio, particularis eſt ſenſationis error, unde non omnibus ſed fascinato tantum, idest, ei qui collyrium, ſuſpenſionem alicuius rei, ſuffumigationem, &c. habet, res ſic uidetur: quando uerò præſtigiũ aut fascinatio eſt in re ipſa, quæ uidetur, non huic tantum aut illi, ſed omnibus in uniuerſum ſenſationes falluntur, quæ res & Nabuchodonofori & Hilarionis puellæ, & ſi res geſta eſt & non fabula, Luciano & Lucio Apuleio in aſinos conuerſis, accidiffiſſe uidetur. Ferunt ea arte olim, & Numam Pompiliũ Romanorum Regem, & Pythagoram Italicæ philoſophiæ parentem, maximè delectatos, ſolituque Pythagoram id ridiculum aliquando facere, ut quæ collibuiffet ſanguine perſcriberet in ſpeculo, quo ad plenæ luminis lunæ orbem obruerſo, ſtatim à tergo, res exaratas in diſco lunæ commonſtraret. In ea arte colenda maximè olim Hermetem Aegyptium Platonis diſcipulum, & Simonem Samaritanum, cognomento Magum, laboraſſe ferunt. Atque hæc ſunt in uniuerſum magiæ naturalis partes & ſpecies, de quibus omnibus & earum uirtute ac potentia, multa nobis eſſent dicenda, niſi lectori tædio futuros nos eſſe timeremus, & in ampliſſimos tractatus hoc opus abiret: ea tamen quæ propoſitæ quaſtionis & controuerſiæ neceſſitas poſtulat, non ſunt omittenda. Quod ſi quis copioſiora deſiderat, habet præter alia multa opus inſigne Ioan. Tritemij Abbatis in 12. lib. digeſtum, quibus tum de dæmonibus, tum de artibus prophanis & maleficis, tum de diabolicis artibus ac uafamentis copioſiffimè diſputat.

ERGO ut noſtrum iam iudicium in præſenti controuerſia, qua de magicis effectibus quaeritur, an ueri ſint & reales, an uerò tantummodò præſtigiæ oculorum, reliquorumque ſenſuum deluſiones, interponamus, ſic mihi primò omnium ſtatuendum uidetur, ut pro Magicarum artium diuerſitate, diuerſa illæ, quas retulimus ſententiæ & opiniones ſint ueræ. Verum eſt enim, neque id quiſquam cum ratione negare poteſt, quosdam eſſe mirabiles effectus à magia productos, quos cum non tantum in ipſo fieri, ſed poſtea permanere; præſtigioſos & falſos, appellare cum ratione non poſſumus. Ergo ut me-

Phaſias

Q dica

dicæ aut ueneficæ magiæ, siue ea Goëtica sit, siue Theurgica, siue Physica, siue Astronomica, ueros & reales condonamus effectus: ita præstigiatrix, siue Goëtica, id est, quæ à dæmonibus exercetur, siue Theurgica, siue Physica, siue Mathematica nullo pacto ueros & reales opera consequenter tribuimus. hæc enim ut rectè Iamblichus inquit, præter phantasia & imaginatricis illusionem, nullum habet effectum.

VERVM, qui effectus, medicæ ac ueneficæ magiæ sint tribuendi, ut medicam & ueneficam, à præstigiatrix & fascinatrice magia discernamus, iam est aduertendum: quæ quæstio, ex his, quæ in Magiæ naturalis definitione tradidimus, facillè soluitur. Magiam enim naturalem, id est, quæ in natura fundamentum habet, esse diximus; scientiam & artem quandam, quæ non quascunque, sed naturales tantum res, & intus delitescentes uirtutes applicando, actione ac passione uera ac physica, accelerata tamen, aut disciplina mathematica peritia, admiranda potentia potuissent producere, non item eos, quos ars aut natura non capit. Atque id etiam de eadem magia, quando diabolico ministerio tractatur, id est, quando est Goëtica, est omnino dicendum, neq; enim dæmonica uirtus ad aliud quicquam in ordine naturæ corporalis extenditur, quam ad actiua naturalia, physicis quoq; passiuis copulanda, ex quibus quantumuis mirabiles, non tamè miraculosi & supernaturales, oriuntur effectus. Neq; enim siue dæmones, siue homines, magiæ uirtute, ut rectè docebat Aug. aliud possunt producere, quam id, quod antea, in utero naturæ per seminales rationes delituit: unde uniuersæ, uel hominū, uel aliorū animalium, uere æ essentialis transformationes, cū nullo pacto naturæ potestati subiaceant, perfectarum etiam animantium, & quæ spontanea generatione nõ pullulant, qualis homo, equus, &c. genituras nullo pacto, magicæ, siue humanæ, siue dæmonicæ uirtuti subduntur, unde quæ de hominibus in lupos conuersis quidam scribunt, fabulosum putandū.

DE phyltrorum uerò amatoriorum, ad animorum passiones & turbines commouendos, potentia, ut aliquid loquamur, scio à naturæ prudentibus, quasdam in rebus uires obseruatas, quas credant carnalis concupiscentiæ flammæ incendere, de quibus multa Plinius, Dioscorides, Theophrastus, Galenus, Aristoteles, Paulus, & cæteri, qui eam medicinæ portionem, quæ in simplicium contemplatione uersatur, tractarunt. Quod uerò suapte natura, in hanc, non illam amandam inclinēt, difficile est credere, nisi quod plerumque, quasi diabolicæ tentationis symbola, quibusdam propinentur, ut earum quidem naturali uirtute, ad libidinem inflammētur, qui sumit, ex fœdere uerò, quod ueneficus cū dæmonio percussit, malis cogitationibus quatiatur, & in huius aut illius amorem, uel inuitus pertrahatur. Itaq; feruor libidinis in communi, ad herbam aut lapidem, in hanc uerò aut illam à dæmonis suggestionē descendit, qui uenefici imperio & præscripto, ad illius, quem uult amari intensam cogitationem inflammat. Atque idem de carminibus est futurum iudicium, non enim suapte uirtute, ullum inferunt amoris incentiuum, sed ex pacto, quod inter ueneficum & dæmones decretum est, ut illum tentationibus urgeant, in quem carmen ueneficum fuerit iactatum. Interest tamen inter ea ueneficia, quæ à uerbis, & ea quæ à potionibus aut à rebus descendunt, quod ille minus sunt periculosa, utpote quæ tantum diabolica suggestionē & imaginatione perturbent, hæc uerò præter hanc & corporali cæstro libidinis uexent, in quibus plerumque ad insaniam uenitur. Vanissima sunt autem, quæ Andr. Cathaneus Imolæ ex Auicenna, de huiusmodi incantationibus & carminibus profert, docens incantatores intensæ imaginationis uirtute, incantatum commouere, quasi operationis internæ & nobilitate quadam, eius animo cuius sunt imaginationis, aut operationis, res externas transmutent, quod quàm sit à ratione & recta philosophia, ostendetur statim.

ATQVE hæc de ea quæstione, quæ de magicorum effectuum ueritate controuertitur, dixisse sufficiat, nunc autem ad eorum obiectionem diluendā, qui Euangelicæ doctrinæ miracula, magicis artibus nuncupabant, reuertamur oportet: nam si ita est, quod magia naturæ potestatem non transcendit, apertum est, eadem non magiæ, sed altiori cuidam potestati dicanda. neque enim cæcum illuminari, aut mortuum ab inferis reuocatum resurgere, debilem & claudum iam aridis membris restaurari, quod Apostolici uiri præstiterunt, magiæ beneficio est possibile, quando ista in rerum naturalium seminali ratione, non delitescunt. Aut enim anima immortalis, aut mortalis creditur; si

mortalis,

mortalis, iam per sui à corpore separationem, quemadmodum cæteræ corruptibiles formæ, in nihilum soluta disparuit. quod uerò semel periit, idem numero redire, auctore Aristotele, natura non patitur. Si immortalis, iam agentium naturalium imperio, à physicis accidentibus separata, non subditur. non ergo etsi agat uniuersa natura cū sit iam extra naturæ ordinē, immò cum nihil sit illi iam cum natura, eandem poterit in corpus reducere. Cætera deinde miracula, quales erant sanitates, & similia, quamuis forsan rerum naturalium applicatione, quantum ad substantiam, potuissent præstari, ex ipsa tamen operandi ratione, non ullius magiæ patrocinio, sed prorsus diuinitus edita fuisse, ipsa ratio demonstret. fiebant enim, non dæmonum, qui subito res naturales, in quibus medicina delitesceret, undique conquiritas proferrent, sed Dei ueri, aut Christi, in religionis, quæ docebatur, attestacionem, inuocacione. Vnde non immeritò doctissimi quidam, nihil magis Christi diuinitatem ostendere docuerunt, quàm magiam, ex cuius perfecta cognitione, quo tandem uires naturæ progrediantur, ac proinde miracula Christi, quæ in eius diuinitatis testimonium fiebant, ex ipsa substantia uel ex modo, supra omnem naturam esse, perfectè cognoscitur.

ITAQVE, ut quæ latiori sermone, pro quæstionis difficultate & sententiarum uarietate, sumus locuti, in compendium redigamus, duplicem apud auctores esse de magia opinionem dicimus, unam, quæ uniuersam magiam in sensuum iudificatione tantum uersari asseruat, quæ cū Christi & christianæ religionis miracula, ueri ac reales effectus fuerint, à magia prodiisse, rationis proinde consequio non dicit. Altera è regione, quæ magiam, ueros ac reales effectus præstare contendit, quæ tamen, cum non alio pacto (siue dæmonum adiutorio siue sola humana ratione id fiat,) quàm rerum naturalium applicatione sua opera exequatur, nihil lædit nostræ religionis miracula, quæ ad uirtutem supranaturalem spectant.

Duabus uerò illis fictitiis magiæ speciebus cabalificæ & astronomicæ, neque ueros neque præstigiosos effectus concedimus, prior enim nihil aliud uel stupidissimis hominibus, esse uidetur, quàm, ut antea diximus, insulsum & Iudaicum inuentum. Primò enim, eorum fundamentum uanissimum est, quò docent Hebraicis nominibus, quæ ab ipso Deo aut ab Adamo, immortalitatis & sapientiæ dotibus prædito, rebus fuerunt imposita, earum omnium substantias, qualitates, conditiones, & proprietates, exprimi, unde confestim iisdem nominibus appellanti, subdantur, & eius imperio se totas prostituunt, cū res inanimatæ & sensu carentes, eius appellationis uirtutem non capiant, immò neque bruta, quæ, si sint mitia, quocūque nomine uocentur, obediunt, si uerò fera, non parebunt, nisi id Deo ipso agente, quod & illo fœlici statu futurum erat, & in quorundam sanctorum commendacionem factitatum uidemus. Sed quid? an quòd ego, qui rationem participo, nomen, quod totam meam essentiam mihi ob oculos constituet, audiam, statim uelim, nolim sum obtemperaturus? Demus ergo Solem, Lunam, astra, elementa, lapides, arbores, ægritudines, flumina, &c. eam uirtutem, quæ nominibus Hebraicis delitescat, perfectissimè capere, an ideo imperanti Mosi, Iosua, Helia, Helisæo, Danieli, &c. cum totius naturæ peruersione, erant obtemperatura? Sed quid si Hebraica lingua non sit prima lingua, sed Aramea, quod doctissimis placet? sed quid si Hebraici characteres, quos modò habemus, Hebraicæ linguæ germani ac proprii non sint characteres, quod est constitutissimum? quid deinde si ratio punctuandi, in qua tamen mirè philosophantur Cabalistici Sophi, duo millia annorum Mosem secuta fuerit?

Præterea, falsum est, Hebraicis nominibus, omnes omnium rerum proprietates exprimi, multa enim & nomina & uerba, in Græco idiomatæ, elegantius, quàm in Hebraico, rerum aut actionum proprietates important. Immo uerò, in una quaque lingua, unicuique rei, pro proprietatum diuersa conditione, diuersa sunt nomina: quædam enim ab ipsa rerum quidditate ac essentia, quædam à proprietatibus imponuntur, & illa quidem, quædam ab uniuersali ratione, quædam à genere, quædam à specie, quædam ab individuali proprietate, ut substantia, anima, homo, Socrates, quædam deinde ab accidentibus, quæ totam speciem, consequuntur, quædam uerò ab is quæ indiuiduo sunt propria. Omnis ergo lingua, sua habet nomina, quibus non modò, quæ ad accidentia rerum pertinent, sed, quæ penitissimas quasque earundem substantias & quidditates

Q ij denotent.

Olans Magnus, in Histor. Septentrional. lib. 18, c. 32 & 33.

Phyltra quid in animos possint

Lib de mirabilium effect. causis.

2. de gene.

Ioan. Picas Mirand. in apo.

Cabalistica magia.

Vnde nomina rebus imponuntur.

denotent. Nam unum nomen quod uniuersas proprietates, uel accidentarias uel substantiales, genericas, specificas, & indiuiduales insinuet, nec in lingua Hebraica, neque in ullo mortalium, idiomata dabitur. Et profecto (quanquam multos, ex nostris sciam in Rabinismum propensos & plusquam decet Christianos, in uanissimum Iudaorum scrupulosos mysteriis inquirendis districtos,) ego nullum maius mysterium, in Hebraicis nominibus, quam in aliis cuiuscunque idiomatis reperio, nisi quod quidam ingentia uolumina de nomine יהוה tetragrammato ediderunt, quæ an potius sint rabinica inuenta, quam Theologici & christiani laboris fructus, non modo diffinio. Satis tamen scio eam nominum Hebraicorum scrupulosam tractationem, ad Germanum sensum scripturæ non facere, cum eum eiusdem scripturæ ueteres tractatores contempserint, sed de his forte aliàs. Demum si cabalisticæ magiæ tanta est uirtus, ut ea naturæ, ad tantos tanque ad mirandos effectus, quantos qualesque Moses, Iosue, Helias, Elifaus, Daniel, & postea Christus & Apostolici uiri præstiterunt, exhibendos, possit ordo peruerti, cur Cabalisticissimi Rabinuli, qui etiam minutissimos apices legis scire se iactant, cœlis non imperitant, maria non diuidunt, flumina ad terrorem earum gentium, quarum seruitute, ante quingentos post mille annos detinentur, in sanguinem non conuertunt, mortuos non suscitant? Cur ranas, pulices, locustas, bruchos, uescias, reliquasque omnes, quas Moses Aegyptiis calamitates inuexit, gentibus, à quibus detinentur, non inferunt? Cur Soli & Lunæ, cæterisque sideribus pro cabalistica uirtute, non mandant? Cur mortuos non suscitant, & eas quascunque sancti propheta, Christus aut Apostolici uiri, uirtutes ediderunt, non præstant, an uerò cum Mose aut cum Iosue ea cabalistica magia sepulta euauit? Sed quis eam postea, Heliam & Elifæum docuit? Quis eam Danieli, & fociis quo ignis ardorem declinarent, insinuauit? Quis demum Christo & uiris Apostolicis, qui tamen parum in lege Rabini erant, tradidit? Successione aiunt, ore tenus, ut Pythagorica dogmata. Sed cur Iudæi illi quoque, qui adeo erant cabalisticæ, ut Eliam, Elifæum, Daniele & Christum cabalam docerent, miracula ista & prodigia, stupenda, quæ cabalistica magia tam magnificè promittit, non exhibuerunt? Cur non in totam rerum uniuersitatem, in naturam, in dæmones, in angelos, & si quid est aliud (nam in Deum quoque, Cabalisticæ sibi potestatem faciunt) ius obtinuerunt? Verum de cabalistica infania iam satis, præsertim cum eandem Thomas Vualdésis aduersus Vuicleffum digno Marte confregerit. Illud autem non est silentio tegendum, libros illos, quorum computatis precisi, inuenta est pecunia denariorum quinquaginta, quique millium Ephesi, ad Pauli & Barnabæ prædicationem arserunt, quorundam sententia, Cabalisticas uanitates & infanias continuisse, nisi eos ad Goeticæ magiæ artem quoque quis referat, quod alij crediderunt.

Astu. 19.

Astrologica magia.

ASTRONOMICA magia, quæ sub certo situ & astrorum concursu, anulis, imaginibus & statuis fabricandis insistit, an uirtutem habeat operandi mira, quæ de his iactant astrologi, postremo loco dicamus. Et quidem non ignoro, id esse possibile, multis uerbis ab Alexandro Aphrodisieo contendit, primò quidem, quod cœlestia corpora, licet non actu, uirtute tamen, omnium elementorum, & quæ ab his compinguntur mistorum uires ac uirtutes contineant. Tum deinde, quod multarum causarum concursu, multa possint præstari, quæ ab una tantum causa exhiberi non possunt. Ex quibus duabus rationibus colligit, nihil contra rectam philosophandi rationem peccari, si rerum naturalium transmutationes, quas causas naturales efficere possunt, influxu cœlesti præstari dicamus. Scio deinde Damidem Apollonij socium, apud Philostratum scribere, sapientem Indorum principem Iarcham, anulos septem compegisse, qui & planetarum septem nominibus essent præsignes, quos dono acceptos conseruandæ iuuentæ causa Apollonius singulos, singulis diebus, iuxta planetarum nomina gestauerit, cum eidem prius afferuisset Iarchas, auum suum philosophiæ quoque mysteriis initiatum, annum centesimum tricesimumque uiuendo attigisse: quibus & ipse Apollonius nitorem iuuentæ, post centesimum annum uiuendo præstulerit. Sunt & Eudami philosophi anuli celebres, quorum uires essent miræ aduersus fascinationem, dæmonia, serpentium morsus, & alia uenena. Est & apud Platonem & Ciceronem anulus Gygis, magorum artificio conflatus, quem, cum Gyges gestaret, pro uoluntatis arbitrio lateret, qua ratione cum non uisus, Lydorum regiam penetrasset, regem ipsum cœpisse fertur, sequere regem

regem constituisse, & similia alia, quæ in Græcorum & Latinorum historia, frequentissima inuenies.

VERVM enim uerò neque rationes illæ sunt tantæ, ut nos ab ea, quam antea, cum de Astrologicis effectibus & planetaribus influxibus loqueremur, probauimus, sententia remoueant, neque huiusmodi exemplis, astrologia, ut eam, aut diligamus, aut certè ueracem credamus, fascinare poterit, quanquam nihil aliud de uenerabili astrologia sperandum erat, quam ut, quæ omnium disciplinarum corruptrix traducebatur, magiæ quoque, nunc sed uanissimæ & superstitiosissimæ rea insimularetur. Nam cum cœlestia corpora, si ullam in terras, præter solem & lunam, actionem habent, ea sit futura uniuersalis, nequaquam in solis imaginibus, quæ ad quorundam nebulonum arbitrium fabricantur, recipi poterit. Nam quod Astrologi aiunt, actiones quidem & influxus, ratione similitudinis, in particulari recipi, id minus est uerum, quam quod in diuersis corporis partibus manibus scilicet, pedibus, pollice, indice, &c. ut chiromantici nugantur, iidem recipiantur: quod tamen falsissimum esse, & toti naturæ & philosophiæ contrarium in præcedentibus diximus. Hic enim uerò, nulla est cum astro similitudo aut sympathia, neque enim imago est frigida, calida; humida, aut sicca, neque sanguinea, phlegmatica, cholericæ, melancholicæ, aut mista, nisi fortè astrologis placeat, figuræ, aut alterius cuiuscunque (quæ tamen ad figuram, uelint nolint, reduci debet) qualitatis ratione, sympathiam aut similitudinem esse, uerum tunc oporteret cunctas astronomicas imagines sphericas esse, quod corpora cœlestia, & sensu ipso, & omnium philosophorum consensu iudicentur spherica. Quod si Astrologi cauentur spherico corpore, nihil posse contineri, caldaria & amplissima aena, & si quæ sunt alia uasa, quæ rotunda (quæ figura, spherica proxima est) orificia habeant, quibus cœlestis uirtus recipiatur, libentissimè dabimus. Apparet igitur, si qua harum astronomicarum imaginum uirtus est, (neque enim ullam esse puto) eandem non à magia naturali, ut astrologi garrunt, sed à Goëtia aut Necromantia, aut apertius, à Satanica uirtute descendere. Nam quod prior ratione contenditur, mistorum uires aut elementorum potestates, cœlestibus corporibus, uirtute contineri, ut uerum sit, nihil inde magicæ astrologicæ patrocinij descendit. Primò enim elementorum & mistorum uires, in corporibus cœlestibus uirtute contineri, non est aliud, quam eadem actione corporum cœlestium posse produci, non quidem ratione influentiæ, quam nulla ratio uniuersitatis coniungit, sed uirtute caloris, & luminis quæ & ratio & sensus sine fuco concludunt, unde ad uirtutem corporum cœlestium, id est calorem recipiendum, non est opus imagine. Deinde, etsi gratis donemus astrologis, occultos illos planetares aut siderales influxus, cum astra non uoluntariè, & ex proposito, sed naturaliter agant, cumque astra maiora sint imaginibus, & plura eorum, ut astrologi & philosophi docent, toto orbe terrarum, præsertim cum nulla similitudo aut physica aut mathematica sidus aut signum cœleste cum imagine copulet, sideris aut signi cœlestis, quod multis sideribus constat, non in imagine tantum, sed in cæteris, non in imagine magis quam in cæteris, immo in cæteris quibuscunque, quæ aut figura, aut physica qualitate cum astro conueniunt, magis uirtus recipiatur oportet. Secunda uerò ratio multo est debilior, (neque enim pro astrologica causa, aliæ quam huiusmodi rationes possunt proferri) nam quod ait, multarum causarum concursu, multa, quæ ab una tantum causa nequeunt posse præstari, quis neget. nam neque hominem solus pater, aut sola mater, sed ambo simul, possunt progignere, simileque in reliquis rebus naturalibus esto iudicium. Sed unde uigor astronomicæ imagini? Nam quod multa astra per mutuos aspectus concurrant, quid ad rem, si ea nullam actionem, aut si ullam, tantum luminis, in inferioribus habent? Deinde quomodo astronomicarum imaginum uirtutes probantur, si non in eas tantummodò influxus cœlestes & planetares uirtutes, aut in eas potius quam in alia quæcunque, probentur descendere? Demum quod de anulis Iarchæ, aut Damidis ut Philostratus refert, tale esse quale reliqua, quæ de remotissimis prouinciis mendacia confinxit, non est dubitandum. Cæterum Eudami philosophi anuli, qui præstigiis excluderent, aut lapidis alicuius alterius uel rei intus inclusa, id uirtute præstiffisse, non est cur negemus. anulus denique Gygis aut est fabulosus, aut ad magiam præstigiaticam, non item ad astronomicam, pertinuisse dicendus. Sed de his satis.

Nunc iam de his, qui Christianæ religionis miracula, quasi insufficientia diuinatis

Q iij argu-

Soluuntur
rationes
Alex.

In eos qui
in naturâ
Christi m.
racula re-
ferunt.

argumenta traducunt, dicamus. ſunt autem hi, qui naturæ uirtute ſimilia exhiberi, potuiſſe contendunt; qui pro trifaria, qua mouentur ratione, ſunt in triplici ordine. Quidam enim ex perfectâ quadam compoſitionis temperie, qua Chriſtus polluerit, ei uniuersam rerum corruptibilium ſphæram & quidquid ea continetur ſubdita fuiſſe, illique pro uoluntatis imperio obtemperâſſe, deblaſterant: quidam ſolius imaginatricis potentiæ uirtute, uniuersa illa prodigia, exhiberi potuiſſe, non dubitant. quidam demum, in aſtrorum ſitus & aſpectus, quorum eſſet Chriſtus peritiſſimus, eadem reſiciunt. In priori ſententia, noſtra memoria ſunt quidam apoſtata. In ſecunda ſunt Arabes quidam, de quibus poſtea. In tertia Ioannes Indagine & reliqui Aſtologi iudiciarij, quos omnes digno rationum flagello, libet ordine aggredi. Ergo primò in priores illos temperamentarios, qui tamen de occulta philoſophia libros excudunt, dirigamus ſtylum, breuiſſime tamen, quòd eam inſaniam, uel imperitis hominibus expoſuiſſe ſufficiat, niſi quòd noſtra memoria ſunt quædam ingenia, quibus citius ſuaſeas huiuſmodi paradoxæ, quæ catholicæ religionis, quam iam ſatiſdiunt, fundamenta peſſudent, quam ueram & apoſtolicam doctrinam, etiam ſi ualidiſſimis demonſtrationibus, quæ Ariſtoteli & Platonî uioleſſiam intuliſſent, confirmata uiderent: nimirum quòd non ſit illis pars in ſermone iſto, eo quòd quauis ex nobis prodierint, non ſint tamen ex nobis. Ergo, quòd horum apertius retegamus inſaniam, quæ communiſſe ſententia, de rerum naturalium, quæ elementis conſtant, temperamento, à medicina peritis circumferantur, exponamus oportet. Eſt autem temperamentum, quòd barbari complexionem uocant (ut à definitione ritè ordiamur) non aliud, quàm ex quatuor elementis, ſeu calido & frigido, humido & ſiccò, temperata commiſtio, quæ corpora miſta neceſſario conſtituit: nullum eſt enim corpus miſtum, quòd ex his quatuor elementis, certa quadam ratione temperatis non conſtet. An uerò ſit temperamentum ſubſtantia uel accidens, & an in ipſo miſto ſecundum ſuas eſſentias & integras naturas, aut ſaltem refractas, an uerò tantum ſecundum uirtutem, ideſt primas illas qualitates elementa permaneant, quòd noſtræ memoriæ phyſicis, quòd id, Ariſtotelem probaſſe crediderint, placuiſſe uideo, præſentis diſputationis neceſſitas examinari non poſtulat, dum numerum temperamentorum quæ ex communi medicorum ſententia, docetur, in medium proferamus. Fuerunt autem Galeno, qui duo tantum temperamenta doceret, calidum & ſiccum; frigidum & humidum, aut quòd ad hæc cætera uniuersa referri crediderint, aut quòd reliquas primarum qualitatum compoſitiones, inuiles ad phyſicam miſtionem exiſtimarent, quorum ſententiam multiplici ratione Galenus ſubuertit. Fuerunt ſubinde, qui quatuor ex his qualitatibus temperamenta componerent, iuxta quatuor earum utiles nexus, & combinationes, humidum & calidum; ſiccum & calidum; & rursus frigidum & humidum; frigidum & ſiccum; quos tantum hoc nomine carpit Galenus, quòd temperatum, quòd Græci *ἴσχυρον*, noſtri temporis medici, æquale uocauerunt, omiſerint: eſt enim temperata complexio, cæterarum meſura, per quam quaſi per certiffimam regulam, non tantum in theorica, ſed etiam in practica medicina iudicari debent. Eam enim complexionem temperatiorem dicemus, quæ magis huic quinto generi temperamenti appropinquet, ſicut & in praxi medicinæ, enitendum medico erit, diſtemperatam complexionem, quantum natura patiatur, ad hanc temperatam, per medicinæ beneficia reducere. Video demum nouem temperamenta poſt Galenum, communi medicorum ſententia doceri, quorum quatuor ſimplicia ſunt, quatuor item compoſita, & demum unum temperatum. Simplicia uocant, calidum frigidum, humidum, ſiccum; quæ non ideò ſimplicia dicuntur, quòd ea tantum qualitate miſtum conſtet, (eſt enim hoc impoſſibile, cum omnia quatuor elementis, ideſt quatuor ſimplicibus ac primis corporibus compingantur, atque adeò primis illis quatuor qualitatibus, quibus elementa conſtant) ſed quòd ſola ea qualitas, à qua nomen ſumit temperamentum, inter primas illas qualitates, excellat. Compoſita uerò ſunt, calida & humida; calida & ſicca; frigida & humida; frigida & ſicca, quòd ſcilicet inter quatuor qualitates, quibus miſtum conſtat, hæc duæ qualitates potiſſimè abundant. Temperatum uerò, quòd *ἴσχυρον* à Græcis appellari dicebamus, duplex eſt item. Vnum quidem temperatum ſimpliciter, alterum temperatum in ſingulis generibus. Temperatum ſimpliciter ideſt ad uniuersam naturalem ſubſtantiam, aut reſpectu naturæ totius, eſt illud in quo prorsus æqua

elementorum eſt portio, ideſt ubi non maiori mole, ignis, quàm aër, aqua, terra, neque aër quàm aqua, terra, ignis, aut aqua quàm ignis, terra, aut demum terra, quam ignis, aër, aqua, conſiſtit, ſed prorsus ſecundum æquales portiones, ad phyſici miſti compoſitionem elementa coguntur, quòd genus Græci *ἴσχυρον* uocant. Temperatum uerò in ſingulis generibus, appellantur, in quo ea elementorum aut primarum qualitatum mediocritas exiſtit, quæ cum animantis, tum ſtirpis naturæ, maximè conuenit. atque hæc quidem qualitatum temperies, in corporibus ſanis, & quæ pro ſua natura optimè ſe habent, conſiſtit, tunc uerò unumquodque optimè ſe habere probatur, cum optimas habet functiones. Quippe animal aut plantâ tunc optimè ſe habere dicimus, cum optimè ac ſecundum naturam, ſuas functiones obeunt, equum ſcilicet, cum uelociſſimè currit, ſicum, cum multos ac optimos ficus producit, &c. Dicuntur igitur optimam mediamque, miſta naturalia temperiem habere, in ſuo genere, non utique abſoluto ſermone, quòd ſcilicet, ſit in eis paritas elementorum exacta, ſed quòd illis inſit ea mediocritas, quæ ad functionis poteſtatem refertur, ideſt, quòd eam inſe habent elementorum & primarum qualitatum temperiem, quæ ad agendum in ſuo genere maximè eſt apta. Hanc complexionis ſiue temperamenti rationem, uſus medicorum æqualem ſecundum iuſticiam, priorem illam, in qua elementorum erant æquæ portiones, æqualem ſecundum pondus, ſiue temperatam ſecundum pondus, nominibus ex morali philoſophia deriuatis uocauit. Eſt enim duplex iuſtitiæ ratio, una quæ in pondere, meſura & numero, æquali, arithmetica proportione cuncta metitur, quam commutatiuam ſapientes uocant: altera, quæ ponderis, numeri, aut meſuræ prorsus oblita, Geometrica ratione cuncta diſtribuit, ubi non tam ratione dati & accepti, quàm eius, cui datur, aut qui accipere debet, dignitas attenditur, pro dignitate nanque, quòd ſuum eſt, cuique tribuitur, Deo, parentibus, amicis, cognatis, ciuibus, & inter ciues, militi, artifici, agricolæ, &c. Ad hoc duplex iuſtitiæ genus reſpicientes medici, ad eiusque æmulationem, duplicem hanc temperatam, complexionis rationem inuenere, temperatam nimirum ſimpliciter, in qua pondere, numero, ac meſura pares eſſent elementorum portiones, quòd ad eam rationem iuſtitiæ, quæ commutatiua uocatur, reducitur, & temperatum in ſuo genere, in qua non ſecundum molem æqualem elementa ponantur, ſed iuxta id, quæ miſti ratio ad optimam functionem præſtandam, uidetur exigere, quòd ſpeciem habet diſtributiua iuſtitiæ. Si uerò alicui improprium appareat, temperati nomine cenſeri, quòd ad unguem temperatum non ſit, is reliquorum in uita humana, nominum uſum attendat: uocamus enim potionem temperatam, & balneum temperatum, non ſolum quòd eſt ſimpliciter tale, ſed etiam quòd in calorem, aut frigiditatem inclinat: eademque ratione, temperatum aërem uocamus, etiam ſi in alterutram partem paulum ſit propenſus. Eſt deinde aduertendum, magnum inter utrumque temperatum uerſari diſcrimen, temperatum nanque ſimpliciter, quòd ad pondus uocamus, nullam habet latitudinem, ſed quemadmodum ea, quam imitatur ratio iuſtitiæ, in indiuiſa prorsus elementorum meſura conſiſtit, contra uerò temperatum in genere, ſuam habet latitudinem, non enim uniuerſi equi euſdem ſunt temperamenti, neque uniuerſi homines eodem prorsus temperamento conſtant, ſed hic ampliori calore, ille maiore humiditate, frigiditate, aut ſiccitate abundat; in hoc calor, & humor, in illo, calor & ſiccitas, in illo frigus & humor, in illo demum frigus & ſiccitas, pluſquam reliquæ duæ qualitates ſuperfluunt. Vniuerſa tamen humani corporis ſingularia temperamenta, certam habent metam, quam tranſgredi, uita conſeruata, non datur. Nam etſi homo unus altero ſit frigidior, cum tamen ui morbi extra eam frigiditatis latitudinem, quam ſibi humana ſpecies uſurpat, extruditur, quauis in ea frigiditate alterius ſpeciei indiuiduum potuiſſet ſeruari, uita diſſoluitur: atque ita de cæteris qualitatibus eſt ſentiendum. In hac tamen ſpecifica latitudine, medici certum iuſtitiæ temperamentum uocauerunt, quòd eſt perfectiſſimum, ſummeque temperato ſimpliciter, ideſt temperato ad pondus, appropinquans, reliquas primarum qualitatum meſuras iuſticiales, incertas dixerunt, quòd licet intra humanæ ſpeciei latitudinem uariant, ac proinde in humana ſpecie obſtineant rationem temperamenti iuſtitiæ, non tamen perfectiſſimum eius ſpecificæ latitudinis gradum conſeruent. Eſt autem auctore Auicenna, certum iuſtitiæ temperamentum, quòd inter duas extremitates latiſſimæ diſtantiæ, in uniuerſa temperamenti

humani

Actu. 2.
1. Ioan. 2.Quid ſit
temperamentum.Ioannes For
nel. lib. de
part. phyſ.
medicin.
Quot ſint
temperamentorum diſſerentia.
Galen. li. 1.
de temper.Galen. li. 1.
de temper.Temperata
complexio
duplex.Ariſtote.
5. Ethic.Iuſtitiæ tē
peramentū.
Doctrin. 3.
c. 1.

humani latitudine reperiatur, non in quouis sexu, ſed in uirili, quod ſœmina nonnihil à certa humanæ complexionis meſura diuariet, neque in quouis ætate, ſed in ea, quæ iam iuſtum incrementum acceperit, reliqua enim humanæ uitæ tempora & ætates, aut ſunt iuſto temperamento humidiora, quales ſunt infantia, pueritia, adoleſcentia; aut ad ſiccitatem paulatim declinant, ut ſenectæ, &c. Eſt tertio notandum: inter uniuerſa ani-
malia, hominem ſuo ſpecifico ac iuſtitiali temperamento, temperato ad pondus, quod uocamus temperatum ſimpliciter, propius accedere, quod non tantum Auicenna re-
ſtatur, ſed uniuerſa medicina docet, quod eas nimirum duas qualitates, in quibus po-
tiſſimè uita conſiſtit, quæ ſunt calor & humor, perfectius, quàm cæteræ animantes, in ſui compositionem & temperamentum aſciſcat, quod medici ex tactu: & animæ & corporis operationibus, prolixo ſermone demonſtrant. In hominibus itaque, is qui cer-
tum humanæ ſpeciei iuſtitiale temperamentum attingeret, non tantum brutis animan-
tibus eſſet perfectior, ſed & uniuerſis, quæ in humana continentur ſpecie indiuiduis, ſua enim ſpecifica latitudine, brutorum, immo reliquorum miſtorum temperamentum ex-
cellit, certitudine uerò iuſtitialis temperamenti, reliqua ſuæ ſpeciei indiuidua, perfe-
ctione tranſcendit. Vnde Auicenna, Donauit inquit homini, Deus temperatiorem
complexionem, quàm in mundo eſſe eſt poſſibile. & Algazel, cum elementorum inquit,
commiſtio fuerit pulchrioris & elegantioris æqualitatis, qua nihil poſſit inueniri ſubtili-
us & pulchrius, ſicut ſperma hominis fuit aptum recipere à datore formam pulchriorem,
formis, quæ anima extant humana. Quæ uerba barbarico ritu implicata, nihil
aliud ſignificare uidentur, quàm, quod, quemadmodum hominis forma, cæteras cuncto-
rum miſtorum formas exſuperat, ita quoque corpus, quo ea ſit recipienda, debet ſuo
temperamento uniuerſas miſtorum formas excellere. Probat & idem medici, ex eo
quod nobilitas actionum & earum perfectio, bonitatem temperamenti demonſtrant,
cum auctore Ariſtotele, actio faciat ſcire formam, & omnis temperata complexio, ſuo
dignoſcatur officio, ac proinde cum in uniuerſum, actiones humanæ, ſiue quæ ad animam
ſiue quæ ad corpus ſpectant, cæterorum miſtorum actiones exſuperent; ſequitur homi-
nem ſuo temperamento, ad ſimpliciter illud temperatum, proximè accedere, ac proinde
reliquorum miſtorum temperamenta perfectione tranſcendere. Sequitur deinde,
eum hominem, qui in humana ſpecie perfectiores animæ & corporis functiones exerceat,
cæteris hominibus potiori temperamento ac temperatori natura conſtitutum fuiſſe.
hac ratione, frigidum & ſiccum, quem melancholicum uocant; deteriore frigidum &
humido, quem phlegmaticum dixerunt, exiſtunt: his duobus potiores exiſtunt, cali-
di & ſicci, qui appellantur cholericæ, utpote qui alteram earum qualitatum, in quibus
uita conſiſtit participant, ſed hos omnes exſuperant, calidi & humidi, nimirum quod
utranque qualitatem uitæ amicam, uſurpent. In qua etiam temperamenti ratione, ſua
eſt latitudo. eſt enim hic illo calidior & humidior, ac proinde temperato ſimpliciter pro-
pinquior. Temperatam uerò complexionem ad iuſtitiam, ideſt, quæ in ſuo genere ſit
perfectiſſima, rariſſimè reperire contingit, ſicut in circulari figura, facile quidem eſt
multa, immo innumera puncta reperire, quæ non ſint centrum; centrum tamen reperire
difficile. Ita in tota illa latitudine complexionis humanæ, puncta quidem, quæ non ſunt
centrum, ideſt diuerſas ac uarias elementorum miſtiones, quæ perfectam temperamenti
ad iuſtitiam, rationem non habeant, ubique reperias, mediam uerò complexionem, aut
temperamentum, quod certum iuſtitiale, (quod nimirum ab utroque extremo diſtet
æqualiter; uocari dicebamus) reperire difficile; immo uix credunt tale temperamen-
tum à natura produci, quæ magna ex parte uel temere agit, uel contrariorum agentium
iugore retardatur à fine.

OPORTET demum animaduertere, Galeno ac cæteris artis mædendi peritis; auctori-
bus, animæ actiones à corporis plurimum temperamento pendere: qui enim malam cor-
poris eſt nactus temperiem, præuæ quoque actiones animæ habere, ratio ſuadet. Nam
uel anima ipſa, nihil eſt aliud quàm ipſum temperamentum, quod idem Galenus credit;
aut à corporis qualitibus in agendo dependet, quod Chriſtiani & cæteri, qui immor-
tales hominum animos crediderunt, exiſtunt. Itaque, qui bonum habet tempera-
mentum, bonas animæ actiones eliciet, qui melius, meliores, qui optimum, optimas,
conſequentia rationis. Cui, ergo temperatum in humana ſpecie contingeret, non tan-
tum

tum cæteris phyſicis miſtis perfectiores habebit, ſed uniuerſis mortalibus. Erit tamen
huiusmodi hominem reperire rariſſimum, quemadmodum & centri punctum, ubi to-
tius circuli medium conſiſtit.

Nunc iam quorſum iſta dixerimus, aduerte. Credunt apoſtatæ iſti, Chriſtum non
diuina uirtute, ſed temperamenti excellentia, præſtitiffe miracula, quod ſic ex his, quæ
præcimus fundamentis, eliciunt. Chriſtus optimi erat temperamenti, non tantum quod
homo erat ac humani temperamenti participabat rationem, ſed quod inter omnes mor-
tales, certum illum gradum temperamenti iuſtitie, quod homini debetur, natura largi-
ente, accepiſſet, hic uerò temperamenti gradus, uniuerſis corporibus phyſicis perfe-
ctione præeminet, quod cæteris quidem miſtorum ſpeciebus humanum temperamen-
tum, ad temperatum ad pondus, propius accedat, quod eſt temperatum ſimpliciter, &
quod cæteros homines, certo illo iuſtitiali gradu præcellerit. Quemadmodum ergo
homines, quod temperamenti bonitate, cæteris præſtent, omnibus imperant brutis, ac
rerum cunctarum dominio potiuntur, ita Chriſtus, quod non tantum bruta, ſed & uni-
uerſos mortales temperamēti bonitate præcelleret, rerum omnium potiebatur dominio,
ac non tantum bruta, ſed rationales homines, ſuo imperio ſubditos habebat. Atque
id quidem, non ea tantum ratione, quæ ciuilibus uocatur, inducendo nimirum rationi-
bus, aut ſuadendo, aut ea quæ deſpotica dicitur, qua uoluntas ſcilicet à uoluntate im-
perioſè mouetur (nam hac, intra eandem humani temperamenti rationem, maſculus
in ſœminam, & ſapiens in inſipientem, imperium exercet) ſed naturali quadam, quæ
rerum ipſas naturas, & elementorum miſtiones aſpiciat. Non enim exceſſus tantum eſt
in uoluntatis, aut intellectus actionibus, ſed in ipſa compactione naturæ. non ergo tan-
tum Chriſti uoluntas aut intellectus, alterius hominis intellectu aut uoluntate ſuperior
exiſtet, ſed ipſa elementorum compactione & miſtura. Hinc deducunt aliorum hominum
corporibus imperare potuiſſe, ut ad antiquam eucraſiam propulſato languore redirent,
ideſt, potuiſſe claudos erigere, cæcos illuminare, leproſos mundare, ac cætera mira
opera, quæ in legis euangelicæ plantatione perfecit, exhibere. Quin, quoniam tempe-
rumentum illud in genere, non tantum reſpectu aliarum ſpecierum, ſed ſimpliciter etiã,
proximè temperamenti ad pondus, in quo æquales habentur elementorum portiones,
accedit, intulerunt Chriſtum in omnibus elementis conſeruari potuiſſe; qua ratione
crediderunt maria calcaſſe, quod ad ſimpliciter temperatum, ideſt temperamento ad
pondus proximè accedens, in aqua, quemadmodum in terra, ſubſtineri potuerit. Tem-
peratum enim ad pondus ſi detur, cum non maiorem terræ molem quàm aquæ aut alio-
rum elementorum contineat, in aqua exiſtens, demergi non poterit, ſed neque in quouis
elemento ſurſum aut deorſum motione naturali mouebitur, quoniam miſti naturalis
motio, ſurſum aut deorſum, ab elemento prædominante proueniat. Poterat tamen
motione uoluntaria in quouis elemento moueri, in aqua, inquam, in aère, &c. quem-
admodum in terra ipſa: cui ſententiæ, an Petrus Aponenſis, qui uulgo Conciliator uo-
catur, extiterit, non diſſinio: ſcio illum, differentia uigeſima; cum de propinquitate
certi iuſtitialis temperamenti ad temperatum ad pondus & ſimpliciter, loqueretur, hanc
in Gentilem Fulginatem reicere, Quod ſigno, inquit, fulciret mendax Gentilis, eo
quod, Heliam adeò dicat temperatum extitiſſe, ut in quolibet elementorum poſſet lo-
cari, ſic in ipſo elementa proportionata, & contrarietates eorum ſopitæ, ut ferè in
quolibet poſſit permanere, ita quod receptus eſt in turbine igneo, & curſu equorum
igneorum, Eccleſiaſtici 48. ſimiliter talem dicit Chriſtum, qui ſimplicibus pedibus un-
das maris calcauit, Matthæi 14. unde talia corpora uehementer ponderi fuerunt pro-
pinqua, ut quaſi in omni poſſent elemento ſeruari. Hoc autem fictum. uerum omne at-
tribuendum eſt diuinæ poteſtati. Chriſtum tamen teſtantur Hierarchæ, temperatiſſimum
extitiſſe, quod actus diuini docuerunt eiufdem. hætenus ille. Sed & poſteriora eius
uerba, non nihil id ipſum ſubolere uidentur, dum inquit, actus Chriſti diuinos eundem
indicare temperatiſſimum: non alios actus diuinos intelligit, ſuſpicor, quàm quos no-
bis euangelium inſinuat, ideſt celeſtem doctrinam, & miracula: nam Chriſti actiones
naturales, neque euangelium prodit, aliorum hominum actionibus perfectiores fuiſſe,
niſi perfectionem eorum ex quadragenario ieiunio quis colligat, quod diuinum eſſe opus
inde colligitur, quod ex ſequenti fame dæmon ingenti fuerit dubitatione percuſus.

R Quadraginta

Ariſtote. 1.
3. palli-
tic.

Ioan. 6.

Quadrageſima enim dierum ieiunium, non humanum opus, ſed diuinū putabat. Contra uero famem pati, proſus humanum, atque adeo indubitationis æquilibrium uexatus, Chriſtum ipſum tentatione aggrediebatur, dicens, Si filius Dei es, &c. Immo quanto corpus eſt temperatius, tanto magis, ſubtracto nutrimento, fame uexatur, unde diſtemperatæ complexionēs, diutius famem tolerant, quàm temperatæ, quòd plures procreent ſuperfluos & indigeſtos humores, qui actionem caloris naturalis in humidum radicale, unde neceſſitas extrinſeci nutrimenti deſcendit, impediunt. Quæ ratio non nihil me mouet, ut actus diuini, qui apud Conciliatorem bonitatem complexionis oſtendunt in Chriſto, ſint ipſa miracula, & quòd in euangelicis præceptis oſtendit, acumen ſapientiæ. Sed iam in eam infaniam, quiſquis eius primus auctor extiterit, quod nonnullos ſciam, eam ex penitiſſima philoſophia myſterium depromptum uocare, accingamur oportet, oſtenſuri profectò, quàm longè abſint à Chriſto & ab ipſa natura, qui huiusmodi pernicioſa & inſana paradoxa, in uita philoſophia, cum magno rationis & fidei detrimento, introducunt: nam quòd iam à Chriſto deſciuerint, qui eius ſupranaturales actiones, natura ipſa ac bonitate temperamenti metiuntur, non eſt dubitandum. Si enim nihil ſupra hominem inſinuent, non eſt cur eum Deum credamus, immo nec eſt, cur quemadmodum prophetæ, ſaltem diuino lumine illuſtratum dicamus, quòd totius euangelicæ fidei eſt certum exitium. Quòd autem id natura non patiat, iam oſtendamus.

PRINCIPIO, temperamentum quòd ad pondus uocatur, cuius ratione in quouis elemento, Heliam aut Chriſtum potuiſſe conſeruari, dicebant, in indiuiduo non dari, teſtes ſunt uniuerſi medicinæ periti, quibuſdam exceptis, in primis que Galenus, & Auicenna Græcæ ac Barbaricæ ſectæ monarchæ: neque alia ratione, à medicis eſt excogitatum, quàm ut uel in medicinæ contemplatione uel in eius præxi adminiſtranda medicus haberet, quo miſtorum complexionēs expenderet, & ad quòd quaſi ad certam amuſſim, aut oblatum temperamentum exigeret, aut ad id per medicinæ beneficia, diſtemperatum reduceret. Quòd & in reliquis humanis artibus ſolet accidere, dum quòd perfectius ea ars habeatur, quippiam, quòd ſit metrum ac meſura cunctorum, ipſa animi cogitatione fabricatur. Docent eloquentiæ ſtudioſi, oratorem debere eſſe uniuerſarum artium peritum. Mea quidem ſententia (inquit Cicero) nemo eſſe poterit omni laude cumulatus orator, niſi erit omnium rerum magnarum atque artium ſcientiam conſecutus: non quidem quòd ullus mortalium, uniuerſam rerum & artium cognitionem, ſibi comparare queat, ſed, quòd ad eum oratorem fictitium, qui uniuerſa cognosceret, ſeſe uerus orator affirmare debeat, & quantum poterit anniti, ut ei ſimilis fiat. Cognoscat etiam hoc ficto oratore, quantum à uera ratione oratoris deficiat, quiſquis eius artis ſtudio teneatur. Ita ſit & in arte mēdendi: quoniam uniuerſum medicinæ ſtadium in hoc ſitum eſt, ut per languorem euerſa corporis aut membrorum eueraſia ſiue reſtus ac ſanus habitus reſtituatur, aut per medicamentorum auxilia, deterius temperamentum in melius commutetur, quo uita ſit longior & minus morboſa, eius artis periti, præſertim Galenus, inter omnes, omnium penè artium ac diſciplinarum conſultus, hanc temperamenti ad pondus rationem inuenit, ut in acceſſu & reſſu cæterorum temperamentorum ab ea, uniuerſa mēdendi ars uerſaretur. Ita ut temperamentum ad pondus non rei exiſtentis, ſed artis uocabulum ſit, quemadmodum in dialectica chimæra, hircoceruus & ſimilia.

NAM quòd huius generis temperamentum natura non patiat, hæ rationes demonſtrant. Ignis eſt ſummè leuis, ita ut omni grauitate deſtituatur, ergo nulla ratione poterit cum cæteris elementis appendi: Amplius demus (quòd tamen natura non admittit) ignem aliqua grauitate pollere, copulentur inuicem elementa, quo miſtum naturale ſubſiſtat, in eadem mole ergo, cum ignis uehementiorem habeat actionem, cætera elementa corrumpet, unde uel miſtum non coaleſcet, aut ſi coaluerit, ſtatim ignis actione moueri poſſet motione locali, quòd natura non patitur, omne enim phyſicum corpus mouetur localiter, immo neque uſpſiam quieſceret. Quòd utrunque oſtenditur ex eo, quòd auctore Ariſtotele, ſi quòd corpus alicubi quieſcit, ad eum locum natura ipſa propellente mouetur, mouetur uerò miſtum ab elemento prædominante, id eſt, ab eo, quod

quod in eo maiorem molem obtinet. Ergo miſtum in quo nullum elementum eſt altero maius, ſed omnia æqualem molem & pondus poſſideant, ad ullum locum moueri non poterit: ergo neque in ullo quieſcere; non igitur mouebitur aut quieſcet, ac proinde neque erit phyſicum corpus, cum phyſici corporis paſſiones non habeat. Quòd ſi quis in medio elementorum, aut quòd quidam delirarunt, in concauo ſphæræ aëris, quaſi in loco naturali conſtituat, profectò illud naturaliter detrahent terra & aqua, quæ ad proprium quietis naturalis locum, per ſuam grauitatem deſcendent. Quòd ſi extra elementarem hanc ſphæram, illud miſtum agatur, quatuor igitur elementa, quæ in eo contenta, loco naturali carebunt, deorſum impellent: ignis enim ſi in luna ſphæra collocaretur, communi phyſicorum ſententia, deſcenderet. idemque de cæteris corporibus ſimplicibus, in quibus res naturales locantur, eſt omnino dicendum. Rurſus, temperamentum, non eſt ſimplex elementorum commiſtio, qualis eſt lapidum aut granorum aceruus, ſed ex eiſdem inuicem agentibus & patientibus coagmentatio: ubiſcunque uerò eſt aſſignare actionem & paſſionem, oportet agens ſupra paſſum obtinere dominium: non enim ab æquali uirtute fieri actionem natura permittit, ergo illud miſtum non eſſet miſtum, neque illud temperamentum ad pondus, eſſet temperamentum. atque hoc pacto neque ratio ſinit temperatum ad pondus, ſola ſaltem imaginatione conflare. Verum de hac re cum non tantum medici Chriſtiani ſed Arabes & gentiles nobis conſentiant, plura loqui fortaiſis in utile.

HABET ergo Chriſtianus homo, temperamenti ad pondus ratione, neque Heliam ut inſanus Genrilis dicebat, neque Chriſtum maria potuiſſe calcare, aut in aëris conſeruari elemento, quòd huiusmodi temperamentum, neuter in ſui compactione potuerit accipere, id nullo pacto permittente natura. Sed quid? An non quoque Petrus eiſdem domini præcepto, aquas calcauit? Deſcendens, inquit, Petrus de nauicula, ambulabat ſuper aquas, ut ueniret ad Ieſum. An erat quoque Petrus ad pondus item elementa ſortitus? Dicens has rationes tantummodò concludere, non dari temperamentum ad pondus perſeuerans, nihil tamen obſtare, quominus ſaltem detur per inſtans, cuius ſententiæ fuerunt olim Petrus de Aluerna, Petrus Aponen. Iacobus Forliuienſis, Thomas Garben. Antonius Parmen. &c. Verum ſi ita eſſet, nec temperatum illud ad pondus, ad medicam conſiderationem pertineret, quando medicus, non inſtantaneas ſubſtantiam attineret, in qua diſceptamus, quo genere temperamenti Chriſtus uiguerit. Chriſtus enim non fuit res inſtantanea, ſed permanens, neque uirtute operandi miracula in Chriſto ſuebat, ſed uſque ad uitæ finem in eodem permanſit. Quas uerò aut hi, aut Genrilis Fulginas, Marſilius, & quicumque contra maiorum decreta hoc genus temperamenti induxerunt, permanens ac durabile, rationes excogitarint huc adductas uelle contere; cum uno conſenſu medici doctiores id præſtent, opus eſſet ocioſum qui uolet, horum tractatus conſulat, præſertim uerò Hugonis Senenſis qui de hac re pro ſui temporis ratione pleniffimè diſputat.

AT dicent uerum eſſe, temperatum ad pondus à natura non dari, neque eſſe poſſibile, uerum Chriſtum ratione temperamenti iuſticialis certi, quòd quauis difficile detur, eſt tamen poſſibile, illa omnia operatum. eſt enim temperatum in humana natura, temperato ſimpliciter ſummè coniunctum, quòd homo quidem à tota ſpecie, reliquas naturalium miſtorum complexionēs excellat, ratione uerò certitudinis iuſticialis temperamenti, cunctos, alios qui intra eam humanam ſpeciem continentur ſuperet, ut antea dicebamus. Verum in primis negandum erit, Chriſtum, aut quemuis ſapientem certo iſto iuſticiali temperamento à natura donatum. eſt enim pro duplici hominis portione, duplex quoque temperamenti bonitas. bonum temperamentum uocamus, cuius exteriores functiones ſunt bonæ. ſunt uerò duplices functiones, ſicut ſunt duplices potentiæ. nam ſunt quædam à materia ſeparatæ, quas rationales uocamus, quædam immerſæ in materiæ, quæ ad uegetatricem aut ſenſitricem animæ partem pertinent: hæ uerò ut bonæ ſint, longè diuerſam temperamenti rationem in corpore poſtulant. Scimus enim calidum & humidum temperamentum, ad uegetatricis aut ſenſitricis animæ functiones, maximè idoneum, non item ad intellectuales operationes, ad quas rectè eliciendas, calidum & ſiccum; præſertim ſi humoris melancholici nonnihil poſſideat, plurimum præ-

R ij ſtat.

Matth. 3.

Conciliato, diff. 117.

Galenus li. de temperamen. et lib. de uita uale. uale. Auicenna doctri. 3. c. 1. & prima complexio. ne. Auerro. 2. de gene. & 10. met. comen. 23. 1. de Cælo comen. 7. & 2. colli. c. ultimo & cæte. 3. de orato. & Quinti lib. 3. orato. inſtit.

Auerois in comen. 1. de cælo. Al. gazel &c. 1. de Cælo.

1. de ga. & corrup.

Vide conciliato. li. different. 13. &c.

Matth. 14.

Quorundam Euasio.

Probatur Chriſtum neque inſticiali temperamento habuiſſe, neque ſi haberet eius ratione potuiſſe ſe miracula edere. Duplex ita humana ſpecie tempo. ramentorum.

In proble. Sect. 30.

stat. Est enim siue uitalis, siue animalis spiritus in calido & sicco, multo subtilior, ratione uero melancholici temperamenti, quod frigidum est & siccum, memoria tenacior: qua duplex uis in sapiente requiritur. Omnes, inquit Aristoteles, qui claruerunt ingenio, uel studiis philosophiae, uel in republica administranda, uel in carmine pangingendo, uel in artibus exercendis, melancholicos fuisse uidemus, & quosdam ita, ut uicio atræ bilis infestarentur, ceu inter heroes de Hercule fertur. hic enim ea ipsa fuisse natura putatur, & morbum comitialem, sacrum; ab illo, Herculeum prisci nominauerunt. Et subinde, de quibusdam ulceribus, quæ à melancholico humore gignuntur, sermonem faciens, Id, inquit, plerisque atrabile consistit, & Lysandro Lacedæmonio proximè ante obitum, id genus ulcerum emerfit. Adde Aiace & Bellerophontem, quorum alter penitus ad insaniam prorupit, alter loca persequebatur deserta, unde illud Homeri,

Alit hic, quando etiam grauior Diis omnibus errat
In campos solus latos, inque auia rura
Ipse suum cor edens, hominum uestigia uitans.

Quinetiam plerosque alios ex heroum ordine, eodem morbo laborasse compertum est. Annis uero posterioribus, Empedoclem, Socratem, Platonem, & alios complures uiros insignes, hoc fuisse habitu, nouimus, atque etiam partem ordinis poetarum ampliozem. Nam & multi id genus hominum, ob eiusmodi habitum corporis exercent, & aliqui suapte natura, in eos ipsos affectus perspicue uergunt, omnes tamen ferè, ut dictum est, natura huiusmodi extritè. Hactenus Aristoteles, cuius uerba libenter attulimus, quod perspicue, à uiris sapientibus, qualem Christum, etiam diuinitate semota, fumus dicturi, calidum & humidum temperamentum, quod inter omnia potius habetur, excludat, cuius causam subinde prolixius profert, quam ut huc afferatur. Claudius quoque Galenus in commentario libelli Hippocratis De natura humana, cum uniuscuiusque temperamenti proprietates exponeret, ita scribit. Iam uero est alia quædam disputatio naturalis, non parum ad probandum efficax qua humores quatuor ad mores idoneos generandos, utiles demonstrantur, Verum prius ostendisse in ipsa conueniebat, animi mores, corporis temperaturam sequi, de quo nos etiam alibi scripsimus. Itaque hoc statuto, acrimonia animi ac prudentia, ex bilioso humore proficiscetur, constantia uero & firmitas ex melancholico; simplicitas autem & stoliditas ex sanguine; pituitæ uero natura, ad mores fingendos inutilis, hactenus Galenus. Quod uero de hac re scripsisse alibi, inquit, libros de animi moribus, & de cuiusque affectuum cognitione & remedio significat, in quibus multa philosophatur, in eandem sententiâ. Vides ergo à duobus totius philosophiæ & medicinæ principibus, calidum & humidum temperamentum, quod tamen est inter omnia, quantum ad actiones naturales, præcipuum, quod ad animi actiones iudicetur ineptum, à sapiente amoueri, immo illi stoliditatem attribui: & tamen, si quod in humana natura iustitiale temperamentum certum, daretur, illi, calidum & humidum, idest sanguineum temperamentum, proximè accederet. contra uero, ad frigidum & siccum, & calidum & siccum, sapientiam, prudentiam, sagacitatem, & animi constantiam referri. Immo neque eadem est bonitas temperamenti, ad naturales & animales actiones: uoco autem animales actiones, eas quibus animal à planta distinguitur, sensationes nimirum, aut externas aut internas; naturales uero, quæ tantummodo misti aut uiuentis formalem rationem insequuntur. Videmus canem temperamento, inter cunctas animantes siccissimum, & tamen inter omnes ualet olfactu: uidemus & lyncem, & uulturem, alterum uisu, alterum uisu, & olfactu, non tantum homines, sed & uniuersa animalia superare, quæ tamen animalia ab homine perfectione iustitialis temperamenti superantur, nimirum, quod non semper deterius temperamentum, deteriores, sed plerumque distemperatius, uiuaciores & perfectiores animales habeat actiones. Est profectò sensoriorum in animali, missionis physiciæ, aut uitæ naturalis, ratio diuersa, nam hæc in recta humorum, aut primarum qualitatum compactione sita est, illorum uero rectus habitus, in earundem qualitatum excessu consistit. Immo nec uniuersa sensoria eundem habitum postulant, sed alia alium. Visus enim in humidiori complexione, olfactus in sicciori seruatur: qui enim olfactu ualet, nõ multum ualebit uisu, & contrario. tactus uero & gustus, quæ tamen omnium sensoriorum ignobilissima

ignobilissima iudicantur, temperamenti rationem sequuntur, nam auditus ut plurimum, in calido & humido, idest in sanguineo temperamento seruatur.

ERGO (ut quæ diximus, in epilogum redigamus) negamus Christum (quem etiam si purum hominem isti crederent, tamen sapientissimum, prudentissimum, & constantissimum, negare non possunt,) temperatum, iustitiale, illo certo temperamento fuisse; sed eam temperamenti rationem sortitum, quæ sapientibus & studiosis hominibus maximè conuenit. Neque quicquam ualet, quod quidam sine auctoritate commiscuntur, eundem inter omnes mortales speciosissimum fuisse, unde & optimi temperamenti fuisse concludunt. Primò enim id non aliunde colligunt, quam ex quorundam sanctæ scripturæ locorum mystico sensu, in quibus ob speciem commendatur: uerum pulchritudo illa, (etiam si de Christo ibi scriptura loquatur) uel ad diuinitatem spectat, uel ad uirtutum speciem & formam, quibus cunctos facile superauit. Neque enim corporali specie pulchrior fuit Apolline, Adonide, Atyde, Cyparisso, Croco, Acantho, Amaracho, quos quatuor postremos ob formæ excellentiâ, in sui nominis plantas fabulantur conuersos, Hippolyto, Hyla, Narcisso, Niso, Paride, aut fœminis illis, Helena, Athalanta, Ariadna, Antiopa, & reliquis utriusque generis propter speciem celebribus, quorum admirandam pulchritudinem celebrarunt Poætæ. Sed neque hæc exterior corporalis forma, semper temperationis naturæ signum habetur. Videmus enim plerumque speciosos, morbosiores, & pluribus languoribus esse obnoxios, quam Hipponactes, Corytheos, Therfites, Damones, Aefopos, Socrates, & si qui sunt similes deformitate famosi. Quod si species optimi temperamenti sit signum, cur non fœminæ, quas tamen infinitis languoribus subesse uidemus; potiori fuissent temperamento, quam uiri, quod maiori uultus pulchritudine sint à natura donatæ? Cyrillus itaque Alexandr. Patriarcha in illa uerba Psalmi 45. Accingere gladio tuo super femur tuum, potens specie & pulchritudine tua. νοητόν αὐτ, ὅτι τὸ κάλλος τὸ ὡς ἐν δόξῃ φημι καὶ φύσει τῆς ὑπερ πάντων θεότητος, ἐκ αὐτῆς ἐκδηλοῦται, ὅτι ἡμεῖς τὰ σαρκῶς ἀρχήματα περιθεῖν τῆς αὐτῆς χάριτος, καὶ ἡς δόξαν αὐτῆς καταλογίζεσθαι, πολλὰ γὰρ καὶ ἐπὶ κολάσεως καὶ ταπεινώσεως τῆς μετὰ σαρκῶς οἰκονομίας ὄλον ἐστὶ τὸ μυστήριον γράφει δὲ πρὸς ἡμᾶς ὁ προφήτης ἠσαΐας πρὸς αὐτὸν καὶ εἰδόμενοι αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχον εἶδόν, ὅθεν καλλῶς, ἀλλὰ τὸ εἶδόν αὐτῆς ἀτίμωτον ἐκείνου παρὰ πάντας τὰς ἡσυχίας τῶν ἀνθρώπων, idest, Nemo autè potest dubitare, quin pulchritudo intelligatur de ea, quæ est in gloria & natura Deitatis, omnia superantis, quandoquidem carnis gloriationem nemo adscripserit Christo, nec in gloriam ipsius celsuerit. Absit hoc: totum enim mysterium incarnationis suæ, est exinanitio & humiliatio, sicut scripsit de eò Esaias proph. Et uidimus ipsum & non habebat speciem neque pulchritudinem, &c. Non semper profectò corporis forma cum animi moribus conuenit, immo rarò morum & corporis species unà iunguntur, uerumque est plerumque quod ait Martialis de Achilla.

Insignis forma, nequitiaque puer.

Immo plerumque licet de quibusdam optare, quod idem de Catulla, libro octauo, epigrammatum optat.

O quam te fieri Catulla uellem,

Formosam minus, aut magis pudicam.

Sed neque corporis robur cum ingenij uirtute semper conuenire probatur. Scio Galenum libro priori de temperamentis, ex propria, & Aristotelis sententiâ, corporis actiones cum animi moribus consentire, docuisse: quod & libro illo de moribus animi, plenissimè docuit. Verum illud non de moribus, quæ uitia sint aut uirtutes, intelligit, sed (ut doctiores interpretes docent) de animi passionibus, quas Græci πάθη uocant, quales sunt audacia, timiditas, & similia; his enim & corporis robur ferè respondet, ut ei qui audax fuerit, robustos quoque neruos natura donauerit, e contrario uero, pusillanimi, molles, quia nimirum cordis temperaturam animi mores, & reliqua ferè totius corporis conditio, consequitur. Atque id est, sed clarius, quod dicit postea, naturam corporis partes, iuxta animi mores effinxisse. In quam rem libro de usu partium exempla subiecit, ex diuersis animantibus, in quibus natura, unicuique pro indolis diuersitate, diuersas particulas indidit, homini scilicet, quod esset animal à natura mansuetum, nihil armatum ingenuit, contra leoni, & in auium genere aquilæ, & aliis auibus rapacibus, ungulas indidit; & ut paucis dicamus, alia auium, alia piscium, alia quadrupedum

Quaratione christus speciosus pre filiis hominum dicatur.

Nõ semper cor ponit de cor interne moru pulchritudini responder.

Hierem. Triuer.

dum membra . . . Sed de his, libris de partibus animalium Aristoteles multa . Nos, tamen ut horum ineptias, clariori luci exponamus, gratis concedamus, Christum hoc certo iustitiali temperamento fuisse naturaliter præditum. sed nunquid potuisset eandem temperamenti rationem, in omni ætate, infantia, pueritia, adolescentia, & iuuentute, quas omnes excoluit, conseruare? An non diuersus locus, diuersa nutrimenti ratio, diuersum cælum, diuersa studia, temperamenta transmutant? Certè Galenus humidum & calidum temperamentum puerorum statuit, siccum & calidum, eorum, qui in ætate inclinata sunt constituti, humidum & frigidum, senum. adultam ætatem etiam in adolescentiam, quæ eodem auctore, à decimo octauo incipiens, in quintum & uigesimum desinit, & iuuentutem, quæ à uigesimo quinto, ad trigessimum quintum extenditur, diuidit: adolescentiam, optimè inter uniuersas hominis ætates temperatam credit: sunt enim, tunc calore præualescent, uitæ principia auctiora. nam etsi pueritiam calidam & humidam natura constituat, quia tamen extrinseci humidi, quod ex maternis uisceribus infans ebibit, superfluitate, per naturalem calorem, qui adhuc quasi compressus iacebat, nondum est purgatus, nondum ad perfectam calidi & humidum temperamenti rationem peruénit: cum uerò paulatim per ætatem calore conualescente, prorsus extrinsecam humiditatem ex membris exclusit, tunc calidum & humidum, perfecta ratione obtinetur. ex ea uerò humoris extrinseci superfluitate per totam penè pueritiam, morbis humidioribus, quales sunt pustulæ in capite, uariolæ, &c. pueri laborant, iuuentutem demum calidam & siccam, idem auctor constituit. Non igitur fuit possibile, Christum per totam ætatem, unam & eandem temperamenti rationem fortiri, præsertim cum Abrahamæ semine semel apprehenso, debuisset per omnia fratribus assimilari. Immo cum optimum temperamentum in adolescentia habeatur, tunc debuisset præstare miracula, non item in iuuentute, quam scimus uerum illum temperamenti iustitialis certi gradum, quòd. præualescente calore, & humido decrecente, ad siccitatem declinet, obtinere non posse. Nutrimento & studio etiam temperamentum mutari, idem Galenus est auctor, Ex cibi, inquit, potusque & quotidiani studij ratione, probam corporis temperaturam facimus, quo modo Pythagoræ ac Platonis imitatores, tum alij quidam ueterum, fecisse narrantur. Et in eodem libro, Saltem nunc, ait, ad mentem redeant, qui difficulter admittunt, nutrimentum efficere posse, hos temperatiores, illos dissolutos magis, alios incontinentes, nonnullos frugales, confidentes, meticulosos, mansuetos, modestos & contentionis ac rixæ studiosos, ueniantque admodum audituri, quo esculento, quo item poculento, eos uti conueniat. Hactenus ille. Variantur igitur ex cibo & studio, non solum hominum temperamenta, sed mores, quod uariis regionum & prouinciarum exemplis demonstrare non est necessarium. Christus igitur, quem ciborum asperitate, multis ieiuniis, orationum pernoctationibus, &c. pro nostra instructione maceratum legimus, qui fieri potuit, ut etiam si eum temperamenti iustitiæ gradum, quem isti potentem, ad edenda miracula uolunt, in sui generatione accepisset, perpetuo eam conseruasset, quando huiusmodi cibi & studia, naturam humido radicali exsufflato, uehementer extenuant? Varia loca, temperamenta uariare idem, eodem libro, ex Hippocratis, de aquis, aëre, & locis, commentario demonstrat; In ciuitatibus quæ uersus septentrionem uergunt, mores agrestes magis quam benigni, illarum quæ spectant Orientem, homines, clara uoce præditi sunt; ira & ingenio præstantiores his, qui ad Aquilonem habitant, Asiam plurimum ab Europa naturis omnium, & quæ terra proueniunt, & hominum differre, ex eodem Hippocrate docet, subiungitque: Temperamentum aut Hippocrates, non modò aliorum, quæ percensui, sed morum quoque causam esse. Vides igitur uario cælo, uario aëre, uariisque locis, ex Hippocratis & Galeni sententia temperamenta uariari ac mutari. Cum ergo Christus non semper easdem prouincias incoluerit, sed natus in Iudæa, tyrannica persecutione fugatus in Aegyptum per bonam pueritiæ partem secesserit, deinde nunc Galilæam, nunc Samariam, nunc Iudæam, lustrauerit, qui fieri potuit, ut semper eodem uigeret temperamento? Debuisset igitur in temperatiori regione, & in qua magis temperata illa iustitialis elementorum compactio conseruaretur, excellentiora miracula operari. nam in aliis locis, contrarium loco ac cælo uirtus prædita debuisset languescere. Temporum anni uarietates, & quòd ex his, corporis habitus, & temperies diuariant, nemo, qui proprii corporis

corporis habeat rationem, ignorat. Ver ab Hippocrate calidum & humidum ponitur, Lib. de natura humana. ætas calida & sicca, autumnus, frigidus & siccus, hyems frigida & sicca, Quamuis Galeno & eius sectatoribus, alia ratione metiri quatuor anni tempora placeat, uer teperatum dicentibus, ætatem siccam & calidam, autumnum frigidum & siccum, sed magis ad siccitatem declinantem, hyemem humidam & frigidam. Horum temporum profectò uicissitudo, multum, non tantum hominis, sed & cunctorum uiuentium immo & non uiuentium mistorum temperaturas cogit à se ipsis recedere, & de qualitate in qualitatem, humani corporis membra transmutat. Ergo si temperamentum illud iustitiale certum, quòd in Christo fuisse contendunt, quopiam anni tempore conseruabatur, quia sibi congruum & familiare, ut contrario illius temporis laderetur, prorsus est necessarium, unumquodque enim sibi familiari iuuatur, contrariis opprimitur. Ergo, si uere, quòd esset temperatum, ac proinde temperatæ complexionis conseruatiuum, faciebat miracula, ætate, autumno, & hyeme, eadem, propter contrariam temporis rationem, exhibere non poterat: erat enim impossibile, in eodem temperamento gradu, per uirtutem naturæ, Christum permanere, sed cum tempore anni, quemadmodum & cætera composita physica, uariare debebat. Multos autem scimus, & uere & ætate, autumno, & hyeme, à Christo sanatos, ut facili labore ex Euangelica historia, aut actibus apostolicis lector aduertet. Rectè igitur dictum est ab Aëtio, impossibile esse unam aliquam temperaturam diutius perseuerare, quod ipsa sibi ipsi necessariò aliã quandam asciscat. Atque adeò etiam si gratis daremus, in sui generatione illam temperamenti, quam isti contendunt, rationem Christum fuisse sortitum, adhuc impossibile fuisset, eandem, per omnes ætates, studia, tempora, loca & cæteras res naturales, quas medicina considerat, conseruare.

I AM quo nihil absurdi, istis, qui se penitiorè quadam naturæ sapientia præditos existimant, non concedamus, esto ita Christum & iustitiale certum temperamentum à natura sortitum, & id ipsum per uniuersam ætatem conseruasse: an ex hoc sequitur, potuisse aliorum discrasias & intemperies ad eucrasiam & temperiem reducere? Profectò optimi temperamenti potestatem, non in alios, sed in ipsum eundem, qui habet à medicinæ consultioribus extendi, percepimus; in optimas inquam tantummodò uirium naturalium functiones, & exercitia, per quæ rectè easdem uires habere dignoscimus. Optimè temperatus, inquit, Aëtius homo est, cum corpore apparet exactè medius, inter omnia extremè disposita corpora, in gracilitate ac crassitudine, mollitie ac duritie, caliditate & humiditate, siccitate ac frigiditate, & ut in summa dicam, si animales ac naturales actiones inculpabiles habuerit: medio item modo se habuerit inter hirsuta corpora ac glabra, inter nigra colore ac alba. Vides & signa & effectus temperatæ naturæ, non ex his, quæ extra, sed in his quæ in se ipsa producit, aduertis? Tum profectò oculum rectè habere existimamus, non cum alterius oculum ad temperiem aut habitum temperatum reducit, sed cum optimam habet uisionem: idemque de cæteris sensibus esto iudicium: eodem ergo pacto, corporis humani rectus habitus ac temperatio cognoscitur, non cum in extrinsecum corpus operatur, sed cum in se ipsa recta operationes naturales exercet. Deinde, Christi corpus, quocunque temperamento constaret, corpus erat physicum, & modo agendi naturali subiectum: ergo cum res naturales, nisi cum patiente coniunctæ, non agant, nullo pacto Christum absentium corpora sanare potuisset, quod ex euangelica historia falsum conuincitur; cum & multos longè disritos, sanitate donauerit. Quod si duplicem obiciant contactum, alterum mathematicum, alterum uirtualem; mathematicum, cum agentis & patientis superficies iungantur: uirtualem, cum per medium dispositum, agentis uirtus in patiens extenditur, attendant, uirtuali contactu, non à quouis spatio fieri actionem, sed à certo ac determinato, ita ut nullo pacto à maiori, non enim rerum naturalium uirtus est infinita, sed certum in agendo requirit spatium. Christus autem non solum tangendo, aut languidis præsens, sed longissimo spatio sanitates impertiebat. cuius exèpla sunt, filij Reguli, & pueri centurionis curatio, &c. Deinde, si uirtualem in agendo, Christo contactum daremus, ergo cum uirtus naturalis, qualis illa esse deberet, ad patientis præsentiam non possit non agere, nullus æger Christo potuisset esse præsens, quin uel Christo inuito, corporis aut mēbri sanitatem exciperet: non enim naturalis uirtus quantum uult, aut quando uult, agit, sed ad patientis

In com. libri Hippo. de salubri dieta. Gale. lib. 3. aph. cō. 27. & libr. 9. comē. 7. & lib. 5. cō. 9. Gale. lib. 3. aph. cō. 30. & libro. 5. com. 9. Gale. in cō. super libr. hippo. de uirtutibus.

Gale. lib. 1. aph. cō. 24.

Heb. 2.

Lib. de animi mori.

Vide Leuium Lemnum lib. 1. de cōplex. Virinum lib. 3. de architect. Iulium Firmicum in epistola ad Lollium.

Tetrab. 1. Ser. 4. c. 52.

Tetrab. Ser. 4. c. 53.

Math. 3.

tis præſentiam, quantum poteſt, ſibi idem pariens aſſimilare nititur. Videmus autem
 Chriſtum nõ ad ſolam præſentiam, ſed pro uoluntatis arbitrio, etiam à lægudis præſen-
 tibus amouiffe languores: leproſus enim Chriſto præſente, apud Marcum, non ſtatim
 lepram exiit, ſed poſtea quàm idem Chriſtus dixit, uolo. idemque in cæteris euangeli-
 cis miraculis licet aduertere. neq; enim ſtatim ad Chriſti præſentiam, corpora ægra in
 antiquam temperiem redibant, ſed cùm aut aſtantium precibus, aut ægri miſericor-
 dia pulſatus, in languorem ipſum, uoluntatis exercebat imperium. Non ergo uirtualis
 ille contactus, naturalis erat, id eſt à Chriſti natura temperata descendens, ſed inten-
 tionalis, ideſt uoluntatis & intellectus, qui nihil habet cum temperamento commune.
 Neque aliam fuiſſe ſuſpicari debemus, illam uirtutem, quam quibuſdam temporibus à
 Chriſto prodiſſe euangelium teſtatur, Omnis, inquit Lucas, turba quærebat eum tan-
 gere, quia uirtus de illo exhibit, & ſanabat omnes, & apud eundem. Virtus domini
 erat ad ſanandum eos. Et quod Marcus de muliere, quæ ſanguinis fluxum patiebatur,
 inquit, Et ſtatim I E S V S ſentiens uirtutem, quæ exierat ab illo, conuerſus ad turbam
 aiebat, Quis me tetigit, &c. Non erat, inquam, hæc phyſica uirtus, quæ ab elementorũ
 temperamento profluere, ſed intentionalis, ideſt à uoluntate & intellectu, temporis,
 quo gloriam Dei commendare decebat, conditione, ſeruata. Non enim in operandis
 miraculis à tempori, qualitates ſed ab ægrorum uiua fide, à patris gloria, ab euangelicæ
 legis, quam docebat, exaltatione, ab auditorum utilitate pendeat: alioqui, quid ue-
 ſti cum naturali corporis Chriſti temperie, ut ex eius contactu mulier ſanguinis proflu-
 uio ſiccato conualeſceret? Quod uerò in dubitantis ſpeciem, Quis me tetigit, dix-
 rit, quaſi non ex eius uoluntatis arbitrio, uirtus illa prodiſſet, non obſtat: hoc enim
 non ideò dixit, quòd eam ſanitatem neſcius contuliſſet, ſed quòd Dei gloriam per mu-
 lieris proditionem uellet efferre. unde apud Lucam ſubditur, uidens mulier, quia non
 latuit, tremens uenit, & prociðit ante pedes eius. Eodem quoque pacto eſt accipien-
 dum, quòd apud Marcum dicitur, in patria ſua Chriſtum non potuiſſe ullam uirtutem
 facere, niſi paucos infirmos, impositis manibus curare, non quòd temperamenti natu-
 ralis actio, loco aut cælo illo, &c. ab agendo impedita langueretur: potius enim in ſua
 patria, cùm & locus in quo ſumus geniti, plurimum ad temperamentum conſeruandum
 conducat, quàm alibi, naturalis ea uirtus agere debuiffet, ſed quòd ſuorum ciuũ con-
 temptus & incredulitas, quæ duo maxima ſunt diuini beneficii ſuſcipiendi impedimenta,
 non permitterent. Vnde ſubditur, Et mirabatur propter incredulitatem illorum. Di-
 uinum beneficium non ſolam diuinam potentiam requirit, ſed & in ſuſcipiente fidem,
 dilectionem, & animi deiectionem poſtulat; ita ut ab iſtis duobus quaſi à duabus cauſis
 pendeat. quando ergo altera deficit, nihil altera prodeſt, ſaltem ex communi, quam
 Deus cum hominibus ſeruat, agendi ratione. Itaque licet in Chriſto eſſet ad ſanandum
 & paranda miracula paratiſſima uirtus, quoniam tamen ciuũ, apud quos mora-
 batur, fides non aderat, immo loco eius, contemptus & irriſio, non poterat ullam uir-
 tutem facere &c. Sed quò ultimo tandem horum temperamentariorum oſtendamus in-
 ſaniam, agedum, concedamus Chriſtum temperamenti ratione & eucaſia, miracula
 edidiſſe, quid dicent de Apoſtoliſ & Chriſti diſcipulis, qui ſolo uerborum imperio,
 etiam adhuc Chriſto nobiſcum agente, reuerſi ſunt cum gaudio dicentes, Domine etiam
 dæmonia ſubiiciuntur nobis in nomine tuo? quid de Petro, qui claudum; omnibus no-
 tiſſimum, ſolo uerbo erexit, Aeneam Liddium ſanauit, & Thabitam Iopæam poſt mor-
 tem ad uitam reduxit? An tanta corpus eius conſtabat temperie, ut ſola eius umbra ex-
 poſitos ægros ſanitate donaret? Quid de Paulo, qui apud Lyſtros ex utero matris clau-
 dum, intuitus eum, & uidens, quòd fidem haberet, ſolo præcepto ſanauit, adeò apertè
 ut publicè diuinos honores oblatiſ ſacrificiis, niſi ſimul cum Barnaba obſtitiffet, acce-
 pturus fuiſſet? Potuit ne idem dæmonem Pythoniſſa incluſum, per temperamentum ex-
 cludere? aut cur hi ante Chriſti fidem & religionem ſuſceptam hæc prodigia non edide-
 runt? Sed ut apoſtoliſ, qui homines fuere, eadem temperamenti uirtute, qua Chriſtum
 uigiſſe donemus, quid? an ne eadem quoque Apoſtolorum baculi, ſemicintia, & ſu-
 daria uigebant, ut ægris appoſita, dæmones & morbos expellerent? Prioris teſtamenti
 miracula taceo, maris diuiſionem, manna pluuiam, ueſtimentorum & calceamentorum,
 quadraginta annis integritatem, nubis per diem, & ignis per noctem ductricem colu-
 mnam,

mnam; uarios plerunque ſine ſanguinis effuſione triumphos, & ante hæc omnia, uirgas
 in colubros uerſas, cinifes, muſcas, ranas, ueſicas, occiſa primogenita &c. quæ nemo di-
 cet à Moſis & cæterorum ducum temperamento prodiſſe. Ad noſtra peruenio, Nun-
 quid, cuncti, qui in euangelij promulgatione fecerunt miracula, eadem eucaſia, qua
 Chriſtus, conſtare potuerunt? Nunquid eadem fuerunt humorum & qualitatum men-
 ſura? Sed cur non & apud Græcos, Romanos, & cæteras Orbis Reſpublicas, antè aduen-
 tum religionis chriſtianæ, aliquando huiusmodi temperatiſſima corpora proueniſſent?
 An non erat eadem ſoli ubertas? an non eadem cæli clementia? an uerò ex naturæ condi-
 cto, omnia corpora temperata conuenerunt, ut tantum ſub religione chriſtiana naſce-
 rentur? an illud forſan credibilius, quòd carnis maceratione ærumnis, uigiliis multis,
 fame & ſiti, ieiuniis multis, frigore, & nuditate, uirgarum flagellis, lapidatione, nau-
 fragiis, equuleis, exiliis, catenis, lampadibus, & denique cruce, humana natura ad eu-
 caſiam & temperatiſſimam illam complexionem, ex qua miracula deriuentur, reduci-
 tur. Quod ſi ſit uerum, neque falſum erit, in oſibus & millenariæ pelli, aut carni, quo-
 rundam temporum, illam eandem eucaſia rationem adhæſiſſe, & in tanto tempo-
 rum ſpatio non fuiſſe corruptam. nam in ſacra & in eccleſiaſtica hiſtoria frequentiſſi-
 mè, ad iſtorum quoque contactum ſcimus ægros ſanatos, ſed & cur non dicemus eorun-
 dem ueſtibis, quarum fruſtra, poſt tot annos à chriſtianis populis adoranda ſeruantur,
 eandem temperaturam adhæſiſſe? Quin ne ſimus parci, in tanta prodigalitate naturæ,
 demus & hanc temperamenti uirtutem ſepulcris, catenis, neruis, cuſtodiis, quibus Im-
 peratorum præcepto, ſunt mancipati, demus & templis, ubi nunquam fuerunt, in qui-
 bus grauiſſimi auctores & minimè ſuperſtitioſi, eximia miracula, ad ſanctorum, quibus
 fuerant dicata, inuocationem facta fuiſſe recentent. Immo demus eandem tempera-
 menti rationem, & tempori, quoniam his diebus, quibus Chriſti, aut ſanctorum me-
 moria récolitur, multa ſunt edita prodigia. Sed hæc ſunt ridicula.

Iam cum ſecundi ordinis philoſophæſtris, qui chriſtianæ religionis miracula, imagi-
 natrici uirtut, nuncupant, eſt conſigendum; ſi tamen prius eorum aperiamus inſaniam.
 Auicenna eſt, qui quarta ſexti naturalium, cap. ſexto, ſuadere contendit, poſſe animam
 humanam, per fortem imaginationem, uel intenſum affectum, non ſolum proprium cor-
 pus, ſed extra ſe ipſam, alienum, realiter tranſmutare, adeò ut Socratiſ fortis imagina-
 tio aut exiſtimatio, Platonis corpus ſanum, poſſit, quo libeat, languore conficere,
 aut contra ægrum, ad ſanitatem reducere; immò quòd eſt magis admirandum, eadem
 imaginationis intenſæ uirtute, credit pluuias, grandines, niues, uentos, & reliqua na-
 turæ opera, è cælo poſſe deduci aut cohiberi; quin, & ſi ita libeat, poterit quiſpiam
 peſtes inducere, aut iam graſſantes compeſcere. In tanti uerò paradoxi comprobatio-
 nem, ſupponit; quòd licet uniuerſæ rationales animæ, quantum ad eſſentiæ rationem
 ſint præſus æquales, quoniam in eadem continentur ſpecie, quæ iuxta Peripatetica pla-
 cita, in indiuiſibili perfectione conſiſtit, non tamen quantum ad naturales uirtutes,
 quas in ſui generatione, à cæleſtium aſtrorum uirtute concipiunt, quibus ſic quædam ſu-
 per cæteras poteſtate, ac operandi uirtute eleuantur, ut admiranda operentur, contra
 quædam materiæ ipſi tam ſint immerſæ, propter earundem naturalium uirtutem eleuan-
 tium defectum, ut potius uideantur brutæ, quàm humanæ, aut rationis participes. Iu-
 uat & illud, quòd anima humana ex eius ſententiâ, uel eſt angelicæ naturæ, quam ille
 Peripatetico more uocat intelligentiam, congenæ, ac proinde, mundi huius materialis ſua-
 pte natura domina, quæ ex ſententiâ, cuncta diſponat. angeli enim aut intelligentiæ,
 in res naturales imperium exercent, ergo & animæ hominum, quæ aut ſunt eiufdem ra-
 tionis, aut ſi eis inferiores, superiores tamen materiali natura: poterit ergo quæcunque
 libeat, in ea operari. Quòd ſi quis, inquit, hunc naturæ ordinem, quo parent inferio-
 ra ſuperioribus, ſubmoueat è medio, tollat oportet uniuerſi rationem, quæ in ea obe-
 dientia ſita eſſe uidetur. Sed iam quòd in genere docet, illuſtrat exemplo. Imagine-
 mur, inquit, animam Socratiſ aut productam, aut in humanum corpus tranſuſam fuiſ-
 ſe, ſub Iouis dominio, ipſo exiſtente fortunatiſſimo, & alio quouis planetarum aſpectu
 felici concurrente: hæc anima optimas uirtutes & qualitates ab Ione recipiet, erit enim
 quaſi quædam Iouis imago, atque adeò non tantum quaſi humana anima, ſed quaſi Iou-

2. Cor. 11.

4. Reg. 4.

In eos, qui
 in imagi-
 natricis
 uirtutis po-
 tentiâ chri-
 ſtiane re-
 ligionis mi-
 racula reu-
 ciunt.

uis imago, operandi uirtutem habebit, illique mundi materia, qua Iouis intelligentia ſubiicitur, proculdubio ſubdetur. Vnde quemadmodum Iouis intelligentia, ſecundum proprium imperium, huius mundi corporei materiam exercet, & eam diſpoſitam, inductis nouis formis tranſmutat, ita quoque humana anima, qua per Iouis propitium aſpectum, eandem, quibus Iupiter pollebat, in ſui gignitione, uirtutes excepit, pro uoluntatis arbitrio eandem corpoream naturam, nouis formis afficiet, eamque tranſmutabit, & nouis qualitatibus ueſtiet. Ad quam rem alluſiſſe credit, poetas cum quosdam hominum, Ioues, quosdam uero Saturnos dixerunt: non enim ob aliud credit Ioues aut Saturnos fuiſſe appellatos, quam quod Iouiales uirtutes, aut Saturni proprietates, per horum planetarum influxum acceperint, quibus admirandos effectus, apud mortales praſtiterint. Verum non quacunque ratione animam humanam ſic per caeleſtes qualitates elatam, in corpoream naturam dominari permittit, ſed cum fortiſſimo affectu ac intensa imaginatione, in eadem conſurgit: requiritur etiam ſubiectum diſpoſitum: neque enim lapidem per intensam imaginationem in hominem uertet. requiritur tertio quod haec eadem anima, paſſionum ſenſibilium ſit exors, ita ut non ſit immerſa materiae, ſed ſicut prouidens ei, & eandem gubernans. Hanc eandem ſententiam quidam Auicebroni Mauro philoſopho tribuunt, immo & Hippocr. Cum ab eadem non abhoruiſſe commemorant, & ex noſtris eam admiratur & colit Andr. Catanus Imol.

Sed iam quantum iſta cum reſta philoſophandi ratione conſentiant, attendamus oportet. Et quidem ingens eſſe animae rationalis in proprium corpus imperium, non imus inficias: nam in uniuerſis hominibus duplicem imperandi rationem, alteram qua ſeruiliter motiuas uires pro libito impellat; alteram, qua ciuilitate hoc agredi, illud uero fugere appetitui ſuadeat, Ariſtoteles communisque philoſophia iam dudum probauit. Quin & praeter hanc, qua cunctis hominibus eſt communis, imperij rationem, miram ac ſtupendam animae poteſtatem in quibusdam uidemus. Narrat de quodam Auicenna, quod cum uellet, corpus ſuum paralyſi oblaedebat, neque a noxiis feriebat animalibus, niſi cum & ipſe cogeret, qua tamen, ut eundem momordiſſent, mox interirent. Scribit Aurelius Auguſtinus fuiſſe quosdam, qui aures uel unam uel ambas, pro uoluntatis arbitrio, quocunque mouerent: item, qui totam caſariem capite immoto, quantum capilli occupabant, ad frontem deponerent, renocarentque cum uellent. Illud uero penes fidem omnem excedit, quosdam reſertos, qui eorum, qua degluſſent, plurima ac uaria, paulatim contractis praecordiis, quaſi de ſacculo, quod placuiſſet, profferrent. Refert idem quendam ſudaſſe cum uellet. Narratur & preſbyteri cuiusdam Reſtituti nomine, uis naturae admiranda, qui ubi collibuſſet (rogabatur autem frequenter ut faceret) ſeſe abducebat a ſenſibus; & iacens, demortui hominis oſtendebat ſpeciem, ut non ſolum uellicantes, atque pungentes minime ſentiret, ſed etiam ſi igne ureretur admoto, ſine ullo doloris ſenſu, niſi poſtmodum ex uulnere perſeueraret; in eo uelut in defuncto, nullus inueniebatur anhelitus, hominum tantum uoces, ſi clariſus loquerentur, tanquam ex longinquo ſe audiſſe poſtea narrabat. Sunt & qui cum uolunt, uim lacrymarum torrentis inſtar, ſine cauſa profundunt. Eſt & eximia quarundam animarum agilitas, ac mira in operibus intellectus poteſtas, ut potius angelicae naturae quam humanae credantur. Quantum uero ſit harum animarum in proprium corpus imperium, argumento eſt corporum illorum, quibus clauduntur, macredo, & parum ſecunda ualetudo, qua dum uiuunt, fruuntur. Non in his profecto corpus dominatur, ſed animus imperat; niſi potius ex ſagaci naturae prouidentia, dicenda ſit huiusmodi macilentia prodire, quominus huiusmodi uiri carnis mole grauentur, quod Plato libro de natura uidetur alludere, Potuerat inquit, Deus tam ſolidum corpus hominis concinnare, ut nocumento forinſecus occurranti minus foret obnoxiuſ; ſed mollius efficere praoptauit, quod eſſet contemplationi paratius. adneſcit deinde animi praepotentis motiones, proprium corpus quandoque reſoluere, ac tandem diſſoluere. Demum quantum paſſionibus in proprium corpus anima poſſit, experientia docemur. in petus irae, plerunque mentem alienat, titillatu, iecur libido perſulcet, immo uero pulſum arteriarum mutat & afficit. nam, ut alia omittamus, ex uibratori eius aſſultu, medicae profeſſionis ſolertiſſimus Eraſiſtratus, Antiochi in nouercam Stratonicem amorem, deprehendit; unde apud Galenum de Erotico pulſu cele-

bris

bris eſt quaſtio. Multos gaudium peremit, innumeros abſorbuſt triftitia; ſed his omnibus uiolentior eſt in proprium corpus animae actio, quam per imaginationem exercet, non tantum in hominibus, ſed etiam in brutis; gallina (ut Auicenna literis prodidit) dum gallum ſuperat in pugna, galli calcaribus ex imaginatione donatur, quod non ſe amplius foeminam ſed maſculum putet: gula, uentrique mancipatos quosdam, ita ſaepenumero ganeata quadam cibaria animo concipere cernimus, ut iamiam ex illorum ſapore ſaliua infecta, eadem deglutire uideantur: rerum acerbarum cogitatione dentes ſtupescunt: praecantatiunculis quibusdam ſuperſtitioſis, qua ex ſe, ut antea dixi, nihil ualeat uirtute uerborum, imaginationis uehementia, ſaepo morbi pelluntur. Vidi ego Salmanticae, pueri cuiusdam tactu, qui gratiam ſanitarum (ut uocant) habere credebatur, e uulgo plures grauiffimis morbis leuatos, quanuis poſtea quam imaginatio quieuiſſet, morbi redibant. Quin (quod eſt admirandum) filius Creſi Lydorum regis, naturali mutus impedimento, cum ſub Cyro Perſarum Imperatore uictore, militem patrem aggredientem uideret, uifo paterno periculo, uocalis euasit. Homo, inquit, ne perimas Creſum. Illud uero horribile, quod in his, quos rabidus canis momordit, tanta eſt imaginationis poteſtas, ut illis in aqua canes appareant, unde ipſis aqua, & quorumuis liquorum horror eximius: quamobrem a Graecis medicis horum morbus *id est phobia* nuncupatur, quem ſignificauit Ouidius, cum inquit,

Soluere nodosam nescit medicina podagram,
Et formidatas soluere nescit aquas.

Immo & in ſpermatis guttulis (tanta eſt imaginationis uiolentia) apparere dicuntur catulorum effigies: quin & (ut medici uolunt) ſi tunc aeger pregnantem foeminam redderet, non gigneretur homo, ſed canis, quod inter omnia humani corporis membra, & inter omnes humores, & genitalia, genitalisque humor, maxime ab imaginationis uigore patiantur. Quanta demum proprio in corpore uirtus imaginatrix efficiat, Franciſcus Picus, Ioannis Pici Mirandulae comitis nepos, duobus editis libris exponit. Nos tamen ulterius non refragamur, in corpus alienum, imaginatricis potentiae uirtutem extendi, dummodo ſit proprio coniunctum. In uſu uenereo, cogitatio cuiuslibet, animo tranſuolans, effingere ſimilitudinem creditur. Quae ratio (ut Plinius eſt auctor,) plures in homine, quam in caeteris animantibus differentias inducit, quod nimirum, tum cogitationum uelocitas, tum animi celeritas, tum ingenij uarietas, multas, ac multiformes notas inducat; cum contra in caeteris animalibus uniformes ſint animi, aequalia ſere ingenia, cogitationes immobiles. Proditum eſt ab Hippocrate, liberatam a ſe, qua adulterij ſuſpitione, quod formoſum puerum parentibus abſimilem peperiffet, mox ſupplicium uidebatur ſubitura, dum quid artis pictoriae, in cubiculo, ubi concepiſſet, fuiſſet appenſum, praecipit inſpici. Ad Piſonem etiam ſcribit Galenus, diuitem quendam, dum uellet puerum generare formoſum, eiufdem effigiem arte pictoria, in tabula delineatam uxori inſpiciendam tradidiſſe, dum eſſet in coitu, quo facto puerum edidiſſe non patri aut uxori, ſed imagini depictae per omnia conſimilem. Hanc uero imaginationis eſſe potentiam, comprobat Fabius Quintilianus in ea controuerſia, in qua de matrona, qua ex proprio marito Aethiopem pepererat, agit. Quod etiam in brutis accidere, ſacra docet hiſtoria, in qua Iacob patriarcha poturis ouibus, uirgas in canalibus diſcoloris ſparſiſſe narratur, ut ibi initis, euariantis lanitij foetus producerentur. Idem in equarum quoque gregibus, factitatum eſſe olim in Hispania fertur. Pauoni foeminae oua incubanti, ſi album linteum apponas, pauones poſtea albos naſci, quidam ſcribunt. Gallinae itidem oua incubanti, ſi cancellis incluſam ſerpentem oſtendas, uſque ad id tempus, quo fuiſſent pulli prodituri, non pullos, ſed ſerpentes habebis. Atque haecenus quidem animae uirtus naturalis extenditur. caeterum quod anima poſſit in corpus a ſe ſeparatum, ſiue per imaginationis uehementiam, ſiue per aliam uirtutem, nulla philoſophia, nullusque reſtus ſenſus admittit: ſeparatum uero dico, nam in corpus a ſe diſtinctum, coniunctum tamen, ea qua ſtatim poſuimus exempla, poſſe aliquid comprobant: uoco autem coniuncta corpora qua utero continentur, quanuis formas illas, quas diximus, non in corpus iam genitum, & utero concluſum, ſed in ipſum ſemen, dum eſt corpori unitum, uirtus imaginatrix imprimat. Sed iam quod diximus, demonſtremus rationibus. Principio ex communi philoſophandi ratione, praefertim Ariſtotelis, quem

S ij ipſe

Lib. de intellectu & de cauſis mirab. effect.

lib. 1. Ethic.

Mira animi poteſtas in proprii corpus.

Cil. lib. 20. c. 16.

Mirum de Salmanticae si puero.

Animae poteſtas ad corpora quoque conſimilia extenditur. Lib. 7. natural. hiſt.

Gen. 29. Gaius in praef. tractat. de peſte.

Anima in corpus a ſe diſtinctum nulla poteſtas.

ipſe imitatur Auicē. altioris ordinis ſunt intelligentiæ, quàm animæ rationales; cùm illæ penitus deſtituantur materia, hæ ſaltem ſubiectiue; materiam ſequantur. Ergo cum intelligentiæ, res materiales, niſi corporis cœleſtis actione mediante, nouis formis uelire non poſſint, nec animæ rationales, hoc poterunt: neque enim uoluntate tantum & intellectu, intelligentiæ res naturales producunt, ſed motu cœlorum & lumine. Demonſtrat autem idem hæc ratio, ſi eiusdem generis animam rationalem, cum intelligentia, ponamus ut Auicenna docebat. Huic uerò rationi potuiſſet forſan Auicenna reſpondere, negando ſubſumptionem, quòd ſcilicet intelligentiæ, ſola motione & lumine, res naturales producant, nam ipſe eſt, qui credit, per ſolam uoluntatem & intellectum, ex ipſa uniuerſi ratione, poſſe intelligentias, mundi inferioris materiam tranſmutare. immo formæ rerum ſubſtantiales, ex eius ſententia, non ab agentibus naturalibus, ſed à datore formarum uniuerſæ deſcendunt; Cui reſponſioni, quidam inſtant, quòd ex ea ſequatur, poſſe agens aliquod agere in diſtans, non agendo per medium, quòd nulla ratio permittit. Sed hoc haudquaquam Auicenna moraretur concedere, tum quòd non ſit dator ille formarum agens phyſicum, tum quòd inter phyſica agentia iacintus collo appenſus, cor confortet, in media corporis membra non agens. ſimiliter ſmaragdus oculos ſerpentis diſſoluens, in medio aère eandem qualitatem non imprimat. Verùm his dilutionibus, nihil noſtræ rationi uigoris deteritur, quòd enim per ſolam uoluntatis & intellectus actionem, intelligentias credat Auicenna, res naturales producere, uniuerſam philoſophiam habet aduerſam; quæ actiones immanentés, quas uocant, non in externa opera, niſi intentionali ratione procedere docet. Sunt uerò actiones immanentes, quæ à cognitiuis animæ uiribus, præcipuè uerò uoluntate & intellectu, quaſi à principijs deſcendunt. intentionali uerò ratione, tunc in exteriora extenduntur, quando ſunt motiuæ rationes agendi, quo pacto per ſeruos quæ uolumus, & intelligimus, exequimur, immo per membra noſtra, quæ placent præſtamus, non quòd uoluntas & intellectus, ea immediatè producat, ſed quòd producenda interius præcipiant. Quo pacto quoque doceret Auicenna, primum motorem, primam intelligentiam mouere, non immediatè, ſed quaſi amatum ac deſideratum, ideſt quòd ex eius amore ac deſiderio, ad mouendum agatur. Sunt proſectò immanentes potentiæ, ex ſua propria ratione inſecondæ, nec ad aliud, quàm ad ipſius animæ informationem potentes: qua ratione paſſiua à Philoſophis dicuntur. nihil enim aliud intelligere aut uelle, docent, quàm quòd dam pati, quò anima uitaliter, quò aiunt, immutetur. Intelligentiæ ergo, quantumuis à materia ſeiunctæ uoluntas & intellectus, niſi tantum intentionali motione, ad opus exterius producendum, non ualent. Vnde ridiculus fuit ſemper apud probatos philoſophos, dator ille formarum, qui ſine agentium naturalium applicatione, ſubſtantiales formas in materia produceret. Intentionali uerò actione, intelligentia, per uoluntatem & intellectum in res naturales cognitione deſtitutas, non ager, quòd intentionaliter moueri, ſit alterius imperium per cognitionem ſuſcipere. Nullæ uerò res naturales, quæ tales, ſui producentis uoluntatem & intellectum, antequàm producantur, intelligunt, immo nullum agens naturale, quatenus tale, cognitione pollet, ut ſuperioris intelligentiæ, ad effectum producendum mandatum ſuſcipiat. Corruit ergo illa naturæ obedientia, qua res naturales intelligentiis ad nutum parere, docebat Auicenna; niſi id intelligat de motione locali, quòd nos quoque docemus; neque tamen ita, ut ex ſola intelligentiæ uoluntate moueantur ſtatim, ſed ut mouentibus intelligentiis nullo pacto reſiſtant.

VERVM eſto intelligentiam à materia ſecretam, media uoluntate & intellectu, poſſe ſine agentium naturalium auxilio, formas naturales inducere, an hoc idem & hominis anima poterit, quæ ſit quantumcunque Auicenna uelit ingenua, & intelligentiis affinis, quòd tamen ſit immerſa materiæ, ac perinde agentium naturalium legi implicata, negare non poterit? agentia uerò naturalia ſine patientis præſentia, nihil agere poſſe, uniuerſa philoſophia conſentit. Neque hîc ad duplicem illum contactum mathematicum & uirtualem confugere licet, ut anima per imaginationem, corpori à ſe diſtincto, uirtuali copuletur contactu. Virtualis enim contactus eſt tantum agentium, à quorum uirtute in externa corpora deriuantur actiones, non item eorum, quorum actiones ſuapte natura ſunt interius manètes, quales ſunt animæ rationalis cognitiones, aut appetitiones,

titiones, quas quantumcunque in ſubſtantiarum ſeparatarum natura quis diceret ad externa opera immediatè producenda ſat eſſe, in anima tamen rationali, materiæ commiſta, ſeruare debent potentiæ immanentium naturam, quæ tantum eſt, animam immutando perficere. Quis, quæſo, non uideat, quàm uiolentè ab intelligentiâ nullo pacto materiæ cõmiſtæ, intellectu & uoluntate, quæ potentiæ quoque; non requirunt materiam, ad imaginatricem potentiæ animæ rationalis immerſæ materiæ, argumētum trahatur? Proſectò etſi in illis, quoniam materia deſtituantur, potentiæ ſuapte natura immanentes, in exteriores effectus prodirent, quòd tamen eſt impoſſibile, in hac tamē & ipſa ratio formalis potentiæ, & materiæ commiſtio, id fieri non ſinerent. Eſt enim proſus impoſſibile, potentiæ rationes formales peruertere. Eſt autem rei cuiuſque ratio formalis, propria natura; propria uerò potentiæ immanentium natura eſt, nihil extrâ producere; ſicut tranſeuntium potentiæ proprium eſt genium, extra ſe agere.

SED iam ad alteram eius rationem, quam ex aſtronomia deducebat, recurrat oratio, in qua meo quidem iudicio, multa peccat Auicenna. Principiò enim cùm animam ponat in rerum naturalium ordine intelligentiis æqualem, aut ſaltem affinem, & eandem ſupra uniuerſum rerum naturalium ordinem collocet, atque ideò à materia ſeiunctam, qui fieri poteſt, ut cœlorum uirtutes, quæ ſunt corporales, in ſui productione ſuſcipiat? An forma & ſubiectum proportione quadam ſibi reſpondere nõ debent? Sed dicet, cœleſtes illos influxus, non in ipſam animæ ſubſtantiam immediatè deſluere, ſed in corpus, quòd ſubinde animam ad operandum, recto organorum temperamento coadiuuat. hæc enim & à Chriſtianiſ auctoribus, qui Aſtrológicas ſuperſtitiones recipiunt docentur. Sit ita, non refragor. tunc igitur cùm cœleſtes illæ uirtutes ſint accidentia corpori inhærentia, non animæ, corporis, cui inhærent in agendo rationem ſequentur: neque ergo ad Iouis imaginem, illis uirtutibus anima rationalis conſurget, ut Auicenna dicebat, ſed corpus, neque illis qualitibus, quaſi inſtrumentis ad miras illas actiones operandas immediatè utetur, ſed utetur immediatè corpore, cœleſtibus illis qualitibus prædito, nihilque ea, quæ cœleſtibus illis influxibus à natura tribuitur, quàm ea, quæ illis deſtituitur, magis habebit, niſi quòd illa corpus habebit rectè diſpoſitum, iſta non habebit, nam in natura & eſſentia ſunt penitus pares. quidquid ergo cœlitus habet impreſſum, corporis in operando naturam & rationem ſequetur, anima uerò per quaſcunque qualitates cœleſtes erecta, nihil ultra uires, quæ animæ rationalis naturæ debentur, habebit, ſed tantum minus aut magis commodum corporis uſum. Vniuerſis ergo illis qualitibus conſluentibus, nihil amplius propria natura, propriisq; uiribus, poterit. ergo ſi anima rationalis in alienum corpus, ſuapte natura dominari non poterat, neque cum uniuerſis cœleſtibus qualitibus poterit, quoniam cœleſtes qualitates, quas in ſui generatione corpus accepit, non animæ ſed corporis, in agendo naturam ſequuntur. Verùm demus animam rationalem in ſui productione, cœleſtes has qualitates ſuſcipere, illisque quantum uelit Auicenna, ad Iouis aut alterius aſtri propitijs, aut intelligentiæ motricis, imaginem euehi; cur non idipſum cunctis hominibus, qui in eodem aſtrorum aſpectu gignerentur, accideret? Cur nõ horum uirtute, naturam quotidie uideremus peruertit? Multi proſectò ſub illo Iouis propitio gignuntur aſpectu, ergo multi imaginatione & æſtimatione forti, operâ mira producent: neque tamen in quopiam mirabilem iſtâ uirtutem operandi uidemus. Subuertimus ſufficienter (ut credimus) utrumque principium ex quo duplicem deducebat Auicenna pro ſua ſententia rationē. Quòd ſi quis exactiſſimos, qui eam phyſicis argumentis ex media philoſophia proſcindunt; nobis ſatis eſt pro inſtituti ratione, huiusmodi placita, quæ prolata, ſtatim cum ipſa ratione pugnant uidentur, recitaſſe, & eorum præcipua fundamenta euertitſe; præſertim cùm nullum uel apud Arabes, uel apud Chriſtianos auctores, Auicennæ in hac parte conſenſiſſe ſciamus.

REſTANT modò aſtrológici uates, qui Chriſti miracula, neq; in medicinam, neque in animæ Chriſti nobilitatem, ſed in Saturnum, Iouem, Martem, Solem, Mercurium, Venerem & Lunam, & ruruſ in Arietem, Leonem, Sagittarium, Taurum, Virginem, Capricornum, Geminos, Libram, Aquarium, Cancrum, Scorpium, & Piſces reſundunt,

In aſtrológos, qui Chriſti miracula in aſtra reſciunt.

c. 1. huius
lib.

dunt, in quos, quod, eos iam laſſos, ex diuerſis certaminibus aggrediamur, ſuccinctius ac breuius ſumus acturi. Hi ergo cœleſtes ſophi (niſi quod potiùs, qui tam atrociter Chriſtum blaſphemant, ſceleſti uidentur dicendi) ut antea docuimus, Chriſtum non alia ratione tot claruiſſe miraculis credunt, quàm quod in nona cœli plaga Saturnum habuerit in Geminis, & quod horas & momenta ad edenda miracula obſeruauerit, quod illud quod diſſuadentibus diſcipulis reſreſſum in Hieroſolymam reſpondiſſe Ioannes narrat; Non ne horæ duodecim ſunt diei? pertinere uolunt. Obſeruabat (aiunt) aſtra propitia, ne ſe, dum aſcenderet, Iudæi lædere poſſent. Docent idem etiam, eum, cui Mars in nona cœli domo ſœliciter locatus obtigerit, dæmones ab obſeſis corporibus ſola præſentia pulſurum. Eſt & eorum placitum aſcendente Geminorum ſidere, eoſque Saturno Mercurioq; ſub Aquario iuncto, in nona cœli plaga naſci prophetam, ſimiliaq; multa inani ac futili garrulitate beatiffima quadam ſapientia nugantur.

Ioan. 12.

In hos uerò nulla alia, quod iam quantũ poſſit aſtologica uirtus, in præcedentibus factis explicauerimus, producemus argumenta, quam ſuorum dogmatũ repugnantiam & mutam contradiccionem. Nam ſi quia in nona cœli plaga, Chriſtus natus eſt, edendorum prodigiorum poteſtatem accepit, qui fieri potuit, ut idem propheta eſſet, aut dæmonia ab obſeſis corporibus pelleret, cum ea munia alterius ſint influxus cœleſtis? Enim uerò aliarum cauſarum effectus, nulla naturalis cauſa, quales ſunt ſtellæ, poteſt obire, ſed à diuerſis agentibus, diuerſi quoq; proferuntur effectus. Ergo ſi prophetia, Saturno, Mercurioque, in nona cœli plaga, ſub Aquario coniuictis naſcenti contingit, etſi imperium in dæmonia, Marte in nona cœli domo locato, donatur, cum in his cœli poſitionibus Chriſtus natus non fuerit, dæmonia ab obſeſis corporibus expellendi, aut futura prædicendi poteſtatem non habuit: neque uerò ſub tribus iſtis ſiderum aſpectibus, cum hoc ſit impoſſibile, natus dicitur. Chriſtus autem & propheta fuit, & dæmonia ab obſeſis corporibus uiolenter expulit, ut ex tota Euangelica hiſtoria luculenter apparet: falſa igitur & ſibi pugnantia ſunt aſtologica dogmata. Deinde, qui Martem cum Geminis, in nona cœli plaga ſœliciter locatum ſortitus fuerit, ſola præſentia corporali dæmonia fugabit, at Chriſtus non ſola præſentia corporali, ſed uerbo & imperio dæmonia fugabat; atque id aliquando abſens. non igitur uirtute Aſtologica, ſed planè Diuina, dæmonia fugabat. Præterea Apoſtolici uiri non omnes eodem cœli poſitu, quo Chriſtus, nati ſunt; & tamen, ut tum ex ſacra, tum ex Eccleſiaſtica hiſtoria colligitur, prophetæ fuerunt, dæmones expulerunt, uirtutes & prodigia ediderunt. falſa igitur & mendaces aſtologica nugæ. Amplius, Apoſtolica ſeminctia, ſudariola, baculi, ueſtes &c. neque Saturnum & Mercurium in Geminis, aut in Aquario, neque Martem in nona cœli plaga conſtitutos, in ſua natiuitate habuerunt, & tamen per ea, miracula ſunt edita. falſa igitur & nugaces aſtologica naniæ. Deinde Chriſti & ſanctorum ſepulcra, templa, dies, feſti, memoria, inuocationes &c. nullam iſtarum poſitionum cœleſtium, in ſuis natiuitatibus & horoſcopis habuerunt, & tamen multa uariaque prodigia per ea patrata ſunt. mendaces igitur ac deliri aſtologici ſophi. Id tamen omnium aſtologorum cerebrum inuictiſſimè comminuit, quod ſi qui illis poſitionibus cœli, aut ſiderum aſpectibus in mundo naſcuntur, aut prophetiam, aut imperium in dæmonia, aut edendorum prodigiorum poteſtatem acciperent, multos profectò dæmonum expulſores, miraculorum patratoreſ, uaticiniorum artifices, à mundi principio quotidie habuiſſemus. neque enim Chriſtus aut prophetæ tantum, ea cœli poſitione ſunt editi. Demum ſi cœli poſitiones, & propitius Saturnus, aut aſtra beneuola, edendorum prodigiorum poteſtatem conciliant, cur hi ipſi, qui momenta obſeruant, in edendis miraculis non ſunt potentiſſimi? Sed dimittamus aſtologos, quos nō alia ratione iudiciarios, quàm quod omnino iudicio deſtituantur, appellari, etiam opiliones norunt.

Cur præſentis

Cur præſentis Eccleſiæ tempore, ut olim in fidei plantatione, miracula & prodigia non ſiant. Cap. VIII.

Etus quaſtio eſt, & etiam Auguſtini temporibus, Chriſtianis hominibus obiecta, cur ea, quæ prædicamus facta fuiſſe, miracula modò non ſiant, quando plurimum fides proficeret, ſucceſcentesque hæreſes continuo labacerent. Eadem aiunt, eſt nūc edendi miracula ratio, fidei profectus, infidelitatis deſectio, peccatorum cohibito &c. Cur ergo ſi olim Deo auctore facta fuerunt, modò cum idem ſit Deus, eademque ratio faciendi, non ſiant? Cui quaſtioni reſpondet Auguſtinus, neceſſaria quidem fuiſſe miracula, priuſquam crederet mundus, ad hoc ut crederet mundus, eum autem qui ad hoc prodigia, ut credat inquit, magnum eſſe, ipſum prodigium, qui mundo credere non credat. Quæ ratio alto animi reſſu librata, uniuerſas profectò tentationum procellas in hac parte ſedabit. Legimus Moſaicæ legiſtationis initio, ingentia facta fuiſſe miracula, quæ poſtea ſemel eadem lege recepta, cuncta ceſſarunt, eorum tantum in mentibus hominum memoria ſeruata, qua, quoties ad Deum eſſent reuocandi, commoniti, peccare deſiſterent. Nihil enim in ſancta ſcriptura frequentius, quàm priorum miraculorum repetitio, quod ea ſine nouis miraculis, ad fidem & legē ſemel ſuſceptam, colendam, diuino iudicio uiderentur ſufficere: quod & in cæteris rebus humanis uideamus contingere, in quibus noua incepta aliquandiu duratura, ſolemnibus quibuſdam ceremoniis, & nobili pompa principio firmantur, non item poſtea quàm hominum aut reipublicæ conſenſu ſunt comprobata. Eligitur Imperator aut Pontifex, ingentique ceremoniarum apparatu, populo palam adorandus proponitur. iungitur & per matrimonium grandi ſolemnitate, noua uxor marito, nec tamen ſi quis deinde de Imperatoriæ, Pontificiæ, aut Regiæ poteſtatis titulo ambigeret, ruruſus uniuerſa illa ſunt repetenda, ſed ſufficit populo, aut reipublicæ credenti concredere: ſed neque ſi de aliquorum matrimonio quis dubitet, ſunt ruruſus coniugales tedæ obeunda, ſed ſatis eſt ſi publica populi acclamatione, initum fuiſſe matrimonium probetur. Sunt euangelica miracula ſigilla quædam uerbi diuini, quibus cœleſtem doctrinam, quaſi Regiæ aut Imperatoriæ reſcripta, firma eſſe cognoſcimus. Ergo poſtea quàm parentibus noſtris, reipublicæq; chriſtianiæ primoribus, initio naſcentis eccleſiæ, Apoſtolico officio innotuerunt, non ſunt iterum propter quorundam infidelem dubitationem, in dubium uocanda, niſi non ſit ſatis Regium, Imperatorum, aut Pontificale ſigillum, urbis aut regni primoribus ſemel oſtendiſſe, ut robur integramque fidem accipiant, quæ illis ſunt confirmata reſcripta. Fuerunt in eccleſiaſtico ædificio miracula, fulcra quædam, quæ dum ſtruebatur, molli ac tenero operi erigendo neceſſaria erant, poſtea uerò ædificio confirmato, ſunt diruta, quoniam nulla eorum neceſſitas ſuberat, quemadmodum peracto ædificio materiali, ligna & trabes, quæ operi ſtruendo ſupponebantur, quoniam potius impediunt, quàm proſunt, è medio tolluntur. Qui ſcilicet ſcripturæ quam ſcit, tot miraculis olim cœlitus robur accepitſe commonitione non credit, aut à peccatis non recedit, neque ſi coram illo profectò miracula fieret, eſt crediturus. Vnde diues ille auarus, qui impia uitæ mollicie fuit in gehennam detrufus, cum ad commonefaciendos fratres mitti deſideraret, ne eius imitati ueſtigia, pari quoque plecterentur ſupplicio, eo quod poſtulabat, denegato, reſponſum accepit, Moſen habent & prophetas. cumque ille repereret, Nō, pater Abraham, ſed ſi quis ex mortuis ierit ad illos, pœnitentiam agent. Ruruſus audiuit, Si Moſen & prophetas non audiunt, neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent. quod ſcilicet, quem ſcriptura non conuincit, neque miracula emolliant. Auguſtiſſima profectò miracula uiderunt Phariſæi, neque tamen ad meliorem frugem conuerſi, peccare ceſſarunt, aut à Chriſti nece patrandæ deſiſterunt. Magna prodigia uidit Pharaō uideruntque Aegyptij, neque tamen ſeipſis meliores effecti, à populi Dei perſecutione quieuerunt. Magna fecit Eliſeus, Acab, & Ioram regibus Iſraël, & tamen tūc maximè idololatria deſauit: nimirum quod peruerſi difficilè corrigantur, & quem Deus deſpexit, nemo poſſit corrigere. Satis eſt igitur homini chriſtiano, ſi ad antiqua miracula mentem

Lib. 22. de
ciuit. Dei.

Luc. 16.

Luc. 16.

Ecl. 1.

Ecl. 7.

mentem conuertat, non item noua curioſè requirat; ne fortè audiat quod olim Chriſtus Phariſæis ſignum de cælo petentibus, reſpondit, Generatio praua & adultera ſignum quærit, &c.

SED neque adedò nos diuina miſericordia deſeruit, ut ſemper poſt apoſtòlica tempo-
ra, cœleſtibus miraculis, noſtram ignauiam iuuare deſtiterit. multa numerat Auguſtinus, quæ ſuo tempore contigiſſe narrat; multa Ambroſius, multa Hieronymus; & ante hos Tertullianus, Cyprianus, Ireneus, Eufebius, & cæteri Eccleſiaſtici patres, tū contra gentes, diſputantes, tum aliis operibus: multa deinde Euodius Epifcopus Africanus, ad quem eſt epiſtola Auguſt. 98. libro integro de miraculis ſuo tempore, per reliquias Stephani prothomartyris, factis; multa Seuerus Sulpitius in uita ſancti Martini; multa Cæſarius Monachus Ciſterciensis prægrandi uolumine ſuorum temporum miracula recenſet. Multa Beda præbyter, per Germanum & Lupum. Epifcopos, apud Angliam, tum orationibus, tum ad ſancti Albani martyris memoriam, facta eſſe refert; multa Theodoricus monachus Treuirenſis ante quingentos annos, ad memoriam ſancti Celſi Marty. lib. uno integro; multa Theodoricus monachus S. Albani prope Mogütiam ad memoriam Benedicti; multa Ioannes Trithemius ad memoriam ſanctæ matris Annæ & Dei paræ uirginis; apud Helprunam multa complures alij, ſuis temporibus, facta eſſe commemorat. Multa deinde ſub religionibus ad multorum ſanctorum commendationem; certiffimis hiftoriis facta fuiſſe feruntur. Sed neque noſtram adedò malitiam Dei pietas contempſit, ut memoriam noſtram, præſertim apud Hiſpaniam, hiſce annis, clariffimis miraculis, non illuſtrauerit, Iacobi nimirum Complutenſis, ordinis Minorum, meritum ac interceſſione, uarios ac deſperatiſſimos morbos, frequenter pellendo: quod niſi quibuſdam illorum (alioqui in hiſce rebus, niſi quantum Chriſtiana pietas poſtulat; hæc impenſè creduli) cum magna doctiffimorum uirorum, quales in omni diſciplinari genere illud omnium bonarum literarum emporium fert ſemper, turba interfuiſſemus, non ſcriberemus profectò. Scit hoc uniuerſa illa prouincia, ſcit hoc Catholicus Rex Philippus, filio unico Carolo totius Hiſpanici imperij ſpe, poſt omnium medicorum deſperationem, poſt totius Regni mœrorem, poſt regiæ domus luctus, ex capitis conſtractione, penè à morte, recepto. Sed & apud alias Hiſpaniæ, Italiæ, Galliæ, Germaniæ, &c. prouincias, multa noſtra memoria edita eſſe miracula, uiris grauiſſimis & omni ſuperſtitione maioribus recenſentibus, diſſiteri non poſſumus. De his uero miraculis, quæ poſt Euangelij prædicationem ſunt edita, ſic ait Auguſtinus, Etiam nunc ſunt miracula ſiue per ſacramenta, ſiue per orationes uel memorias ſanctorum, ſed non eadem claritate illuſtrantur, ut tanta quanta illa priora gloria, diſſamentur. canon quippe ſacrarum literarum, quem diſſamatum eſſe oportebat, illa facit ubique recitari, & memoriæ cunctorum inhære populorum: hæc autem ubicunque ſunt; ſciuntur ibi, uix à tota ipſa ciuitate, uel quocunque commanentium loco: nam plerumque ibi etiam pauciſſimi ſciunt, ignorantibus cæteris, maximè, ſi magna ſit ciuitas, & quando alibi aliſque narrantur, non tanta ea commendat auctoritas, ut ſine difficultate, uel dubitatione credantur, quanuis chriſtianiſſimis fidelibus, à fidelibus indicentur. Hactenus Auguſtinus. In quibus doctiffimè uides, explicari rationem, qua ea, quæ euangelicam prædicationem ſecuta ſunt miracula, ſicut uetera illa, non celebrentur: cui & addenda eſt illa, quòd in fideles quidam, & pseudo-chriſtiani, ea in cauſas naturales sæpe, contra naturæ rationem, malitioſè detorqueant, qui tanto ſunt illis antiquis hoſtibus eccleſiæ peſtilentiores, quâto chriſtiani nominis nube, infidelitatem tegentes efficiunt, ut eorū uirus latens minùs deprehenditur. Fateor multa eſſe ſuperſticioſè, lucri forſan gratia, conſicta, quæ profectò grauiſſimis ſuppliciiſ cum deprehenduntur, ſunt punienda, ſed multa ſunt talia, quæ niſi ingenti cordis durtie, diuina uirtute facta negare non poſſumus. In his uerò diſcendendis finis eſt attendendus, ubi enim neque honor Dei promouetur, neque hominum, quos ad arctam Dei amicitiam, integra uita euexit, gloria commendatur aut (quod idem eſt) credentium promouetur utilitas, diuinam interceſſiſſe uirtutem, non eſt credendum. Sunt profectò diuina miracula, non curioſa, non præſtigioſa, non quæ humanos ſenſus delectando demulceant, ſed quæ eccleſiam ædificent, quæ Dei reuerentiam & timorem in animis generent, quæ ad ſanctorum imitationem incendunt. Eſt autem inter ea, quæ ſub legiſlatione Moſaica ſunt facta, & ea, quæ legis euangelicæ tempore

Carolus
Philippi Ca-
tholici Re-
gis filius,
magno mi-
raculo à
morte libe-
ratus.
Auguſtin.
lib. 22. de
ci. Dei. c. 8.

Ad quam
regulam
ſunt exigen-
da miracu-
la.
Euangelico-
rum et Mo-
ſaicorum
miraculo-
rum diſcri-
men.

pore Chriſtus exhibuit, grande diſcrimen: illa enim in hoc tota erant, ut eius ſæculi hominibus, quos propter cordis durtiem iugo ſeruitutis contineri oportebat, timorem incuterent. Hæc uerò non aliud quàm amorem & curam paternam inſinuauit, unde illa in hoſtilium nationum quarundam conterenda ceruice, hæc in grauiſſimis morbis, leuandis hominibus, uniuerſa ſunt ſita, in illis potentia, in his præcipuè miſericordia exercetur, atque adedò illa legalia, hæc Euangelica, rectè uocantur, quòd illa terreant, hæc bona denuntient, quòd ſcilicet Chriſtus ſciat, uelit, ac poſſit languores noſtros expellere, modò nos ſanandos per ueram cordis obedientiam proſtituamus, quo nihil iucundius. Sed hæc amplius proſequi, forſan ſuperfluum. Itaque in hac parte ſic cum Deo Richardi de S. Victore, uerbis chriſtiano homini, quoties infidelitatis tentationibus quatitur, agere liceat, Domine ſi error eſt, à te ipſo decepti ſumus, nã iſta in nobis, tantis ſignis ac prodigiis confirmata ſunt, & talibus, quæ non niſi per te ipſum fieri poſſunt. certè à ſummis ſanctitatis uiris ſunt nobis tradita, & cum ſumma & authentica atteſtatione probata, te ipſo cooperante & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.

Lib. 1. de
Trin. c. 2.

De externorum hominum pro religione Chriſtiana, testimoniis
ac iudiciis. Cap. IX.

Ono loco, mirum eſt, quantum diabolicæ tentationes frangantur, quando ad eorum, quæ uel ipſi infideles de Chriſto & Euangelica religione ſcriptis tradiderunt, testimonia alliduntur. Laudet te (inquit Solomon) alienus & non os tuum, extraneus & non labia tua. quòd nimirum, eorum, qui nulla nos amicitia contingunt, multo firmiores ſunt laudes. Po-
tuiſſent forſan, priores illi Euangelici fundatores, uel amicitia titulo, uel ſanguinis commercio, uel quòd ſub eius diſciplina militaſſent, de Chriſto & loqui, & ſcribere bene; uerum hoſtes, non niſi ueritate conuicti & ſuperati. Flauius itaque Iosephus ſacerdos olim, poſt captam uerò Hieruſalem hiftoriæ Iudaicæ inſignis ſcriptor, libro decimo octauo de antiquitate Iudaica, cum tempora Pontij Pilati Romani præſidis deſcriberet, de Chriſto Domino noſtro inter alia, ſic inquit, Fuit autem his temporibus IESVS, ſapiens uir, ſi tamen uirum eum nominare fas eſt: erat enim mirabilium operum effector, & doctor omnium eorum; qui libenter audiunt quæ uera ſunt, & multos quidem Iudæorum, multos etiam ex gentibus, ſibi adiunxit: Chriſtus hic erat, hunc accusatione primorum noſtræ gentis uirorum, cum Pilatus in crucem agendum decreuiſſet, non deſeruerunt hi, qui ab initio eum dilexerunt. Apparuit enim eis tertia die, iterum uiuus, ſecundum quòd diuinitus inſpirati uel hæc, uel alia, innumera miracula futura eſſe prædixerant. Hactenus Iosephus. quo testimonio nihil profectò præclarius Chriſtianus homo de Chriſto dicere potuiſſet. In eo ueram carnis naturam confeſſetur, dum uirum appellat: dum uerò, quòd fuerit operum mirabilium effector, an uir ſit appellandus, ſubdubitat, diuinitatis naturam hæc obſcurè ſubindicat: Dei enim opus eſt contra aut præter naturæ rationem mirabilia operari. doctorem uerò, cum eundem appellat eorum, qui libenter quæ uera ſunt audiunt, uniuerſam Euangelicam diſciplinam comprobare uidetur: dum Chriſtum illum tot prophetis uaticiniis apud Iudæos celebrem, eundem eſſe aſſerit, penitus Iudæorum calumnias & perfidiam euertit. Maius tamen eſt omnibus quòd eundem tertia die à mortuis ſurrexiſſe, & ſuis apparuiſſe, pronuntiare non dubitet. Vniuerſa ergo, & quæ ad Chriſti perſonam, & quæ ad eius doctrinam attinentia confeſſetur Eccleſia, Iosephus hoc loco uera eſſe non dubitat. Eſtque tantum hoc testimonium, ut peſſimi Iudæorum Rabini, non modò in ea, quam hiftoriarum Iosephi in Hebraicum ſermonum fecerunt, conuerſione, ne ſui protinus ad Chriſtianiſmum conuolarent, deleuerint, ſed etiam ante multos annos quibuſdam exemplaribus Græcis expunxerint: quod tamen in reuerendæ uetuftatis & ſpectatæ fidei codicibus Græcis & hodie ſuper eſt. Sunt & alia multa in Iudæorum ſcriptis, quæ quoniam diligentiffimè ab his, qui aduerſus eos ſcripſerunt, ſunt annotata, huc transferre non libet. legat qui uolet Petrum Galatinum, qui in hac parte cæteris diligentius laboraſſe uidetur. Minus carent ſuſpitione illa, quæ ante Chriſtum multas annorum centurias inter

Prouer. 27.

Iosephi Iu-
dæi testimo-
nium de Chri-
ſto.

gentes, de eodem Chriſto & Euangelica religione teſtimonia ſunt lata, inter quæ magno-
pere ſunt admiranda, quæ Sibyllæ, quas diuino ſpiritu afflatas, uno excepto Cicerone,
quod rem Chriſtiana religione non caperet prophani auctores & ſancti patres conue-
niunt, edidiſſe depræhendimus. Fuerunt autem uates illæ feminæ ſic appellatæ, aucto-
re Varrone, libro, quem de rebus diuinis ad C. Cæſarem Pontificem Maximum dedit,
uel ab unius Delphidæ, quæ Sibylla uocabatur, nomine, uel à conſiliis Deorum denun-
ciandis, *θεῶν* enim deos; non *θεῶν*, & conſilium non *βουλήν*, ſed *βουλῆν* Eolico genere ſermo-
nis, ueteres Græci uocarunt, unde Sibyllam, quaſi *θεοβουλήν*, ideſt diuinorum denuncia-
tricem & conſciam dixerunt. Cæterum Sibyllas decem numero fuiſſe idem Varro, tem-
pora, & auctores, qui de iſdem ſcripturarunt, aſignans retulit. primam Perfidem, cu-
ius mentionem fecerit Nicanor, qui res geſtas Alexandri Macedonis deſcripſit; ſecun-
dam Libycam, cuius Euripides in Lamia prologo meminit; tertiam Delphicam, de qua
Chryſippus ſcripſerit, eo libro, quem de diuinatione composuit; quartam Cumanam,
apud Italia, quam Næuius in libris belli Punici, Piſo in annalibus nominant; quin-
tam Erithræam, quam Apollodorus Erithræus, ciuem ſuam fuiſſe gloriatur, quæ & Græ-
cis Ilium petentibus, perituram eſſe Troiam, & Homerum mendacia ſcripturum, fuit
uaticinata; ſextam Samiam, de qua ſcripſit Eratoſthenes in antiquis Samiorum annali-
bus, ſe reperiſſe ſcriptum; ſeptimam nomine Amaltheam, quæ ab aliis Demophile uel
Erophile nominatur, quam, inquit idem Varro, nouem libros attuliſſe ad Regem Tar-
quinium, ac pro eis trecentos Philippeos poſtulaffe, Regemque aſpernatum precij ma-
gnitudinem, deriſiſſe mulieris infaniam, illamque in conſpectu regis tres combuſiſſe,
ac pro reliquis idem precium poſtulaffe; Tarquinium uerò multo magis mulierem inſa-
nare putaffe: quæ demum tribus aliis exuſtis, cū in precij petitione perſtaret, motum
fuiſſe regem, ac reſiduos trecentis aureis emiſſe; octauam Helleſpoticam, in agro Troia-
no natam uico Marpeſſo, quam ſcribit Heraclides Ponticus, Solonis, & Cyri fuiſſe
temporibus; nonam Phrygiam, quæ uaticinata fuerit in Ancyra; decimam Tyburteni
Albuneæ nomine, quæ Tyburi colébatur ut Dea, iuxta ripas Anienis, cuius in gurgite ſimu-
lacrum eius inuentum fuiſſe dicitur, tenens manu librum, cuius ſacra Senatus in Capi-
tolium tranſtulit. Quarum omnium libri, ut ex eodem Varrone docet Lactantius,
carmine apud Romanos ferebantur, & habebantur, præterquam Cumææ, cuius libri
ab eiſdem Romanis occultabantur, quod fas non eſſet, præterquam à Quindecim ui-
ris, eoſdem inſpici. Sunt autem ſingularū ſinguli libri, qui quod Sibyllæ nomine inſcri-
bantur, ut inquit Lactantius, unius eſſe creduntur; ſuntque conuſi nec diſcerni, aut
ſuum cuique aſſignari poteſt, niſi Erithrææ, quæ & nomen ſuum carmini inſeruit, cu-
ius ſunt plura, quæ olim Euſebius Cæſarienſis, Arnobius, Lactantius & Auguſtinus, con-
tra gentes allegarunt, ſed integrum uolumen noſtra memoria typis Græcis nobis excuſ-
ſit Xyſtus Betuleius. Hæ uniuerſæ, præter ea, quæ de uno Deo, de perſonarum trinitate,
de mundi creatione, de mortuorum reſurrectione, de futura ſcelicitate, & cæteris,
quæ reclamante communi philoſophorum ſententia, docuerunt, expreſſa de Chriſto ua-
ricinia ediderunt, in quibus quæ eſſet illius uitæ ratio futura, adeo expreſſo ſermone
prædixerunt, ut gentibus, quibus diuinæ diſpenſationis myſterium nondum erat aper-
tum, fabuloſi earum uiderentur ſermones; nec mirū: Chriſtus enim, Apoſtolo teſte, Iu-
dæis eſt ſcandalum, Gentibus uerò ſtultitia. Non dubito, inquit Lactantius, quin Sibyl-
lina carmina prioribus temporibus pro deliramentis habita ſint, cū ea nemo tunc in-
telligeret. denuntiabant enim monſtroſa quædam miracula, quorum nec ratio, nec tem-
pus, nec auctor deſignabatur. denique Erithræa fore ait, ut diceretur inſana & mendax.
Earum itaque uaticinia de Chriſto, in carminis heroici ſingula ſenaria redacta, & iam
olim latinitate donata, ex antiquiſſimo codice ſuperioribus diebus Betuleius, ut dixi-
mus, excudit. Sunt uerò talia; Perſicæ quidem,

*Virgine matre ſatus, pando reſidebit aſello,
Iocundus princeps, unus qui ferre ſalutem
Rite queat lapsis: tamen illis fortè diebus,
Multi multa ferent, immenſi fata laboris.
Solo, ſed ſatis eſt, oracula proderè uerbo,
Ille Deus caſta naſcetur de uirgine magnus.*

Libycæ

Libycæ uerò,

*Ecce dies ueniet, quo æternus tempore princeps,
Irradians ſata leta, uiris ſua crimina tollet,
Lumine clareſcet, cuius ſynagoga recenti
Sordida, qui ſolus referabit labra reorum,
Æquus erit cunctis, gremio rex membra reclinat,
Reginæ mundi, ſanctus per ſacula uiuus.*

Delphicæ,

*Non tardè ueniet, tacita ſed mente tenendum
Hoc opus, hoc memori ſemper qui corde reponet.
Huius pertentant cor gaudia magna propheta
Eximij, qui uirginea conceptus ab alio,
Prodibit ſine contactu maris, omnia uincit
Hoc naturæ opera, at fecit qui cuncta gubernat.*

Samia,

*Ecce dies, nigras quæ tollet leta tenebras,
Mox ueniet, ſoluens nodosa uolumina uatum,
Gentis Iudææ, referet ut carmina plebi,
Hunc poterunt clarum uiuorum tangere regem,
Humano quem uirgo ſinu, inuiolata fouebit,
Annuit hoc cælum, rutilantia ſidera monſtrant.*

Cumanæ,

*Iam mea certa manent, & uera nouiſſima uerba,
Vltima uenturi, quod erant oracula regis,
Qui toti ueniens mundo, cum pace placebit,
Ut uoluit, noſtra ueſtitus carne decenter,
In cunctis humilis, caſtam pro matre puellam
Deliget, hæc alias forma præceſſerit omnes.*

Helleſpoticæ,

*Dum meditor, quondam, uidi decorare puellam,
Eximio caſtam (quod ſe ſeruaret) honore,
Munere digna, ſuo, & diuino numine uſa;
Quæ ſobolem multo pareret ſplendore micantem,
Progenies ſummi, ſpecioſa, & uera tonantis,
Pacifica mundum qui ſub ditione gubernet.*

Phrygiæ,

*Ipla Deum uidi ſummum, punire uolentem
Mundi homines ſtupidos, & pectora cæca rebellis.
Et quia ſic noſtram complerent crimina pellem,
Virginis in corpus uoluit demittere cælo
Ipſe Deus prolem, quam nuntiet angelus alma
Matri, quæ miſeros contracta ſorde leuaret.*

Tyburtinæ,

*Verax ipſe Deus dedit hæc mihi munia fandi,
Carmine quod ſanctam potui monſtrare puellam,
Concipiet quæ Nazaræis in ſinibus illum:
Quem ſub carne Deum, Betlemitica rura uidebunt
O nimium felix, cælo digniſſima mater.
Quæ tantam ſacro laſtabit ab ubere prolem.*

Erithrææ, quæ non tantum in ſancto incarnationis myſterio, ſed & in cæteris, quæ ad
Chriſtianam religionem attinent, intelligendis, habetur illuſtrior,

*Cerno Dei natum, qui ſe demisit ab alto,
Vltima felices referent cū tempora Soles,
Hebræa quem uirgo feret de ſtirpe decora.
In terris, multum teneris paſſurus ab annis,*

T ij

Magnus

Magnus erit, tamen hic diuino carmine uates,
Virgine matre satus, prudenti pectore uerax.

Feruntur & aliarum trium Sibyllarum oracula, quæ cum neque à Varrone, neque à Laetantio numerentur, non tantam habent auctoritatem, quantam priores. Earum uerò uaticinia, ex eodem Betuleij libello, sic habent,

Cimmeriæ,

In teneris annis, facie præsignis honore,

Militiæ æternæ regem sacra uirgo cibabit

Lacte suo, per quem gaudebunt pectore summo

Omnia, & ex eo lucebit sidus ab orbe

Mirificum sua dona magi cum laude ferentes

Obiicient puero, mirrham, aurum, & thura Sabea.

Europæ,

Virginis æternum ueniet de corpore Verbum,

Purum; qui ualles & montes transtet altos,

Ille uolens, etiam stellato missus Olympo,

Edetur mundo, pauper, qui cuncta silenti

Rexerit imperio, sic credo & mente fatebor,

Humano simul ac diuino semine natus.

Agrippæ,

Summus erit sub carne satus, carissimus atque

Virginis, & ueræ complebit uiscera sanctum

Verbum consilij, sine noxa spiritus ælmi

Despectus multis, tamen ille salutis amore

Arguet, & nostra commissa piaculâ culpa.

Cuius honos constans & gloria certa manebit.

Scio alia ratione harum Sibyllarum oracula à quibusdam scribi, uerum sub diuersis uerbis, eadem plerunque sententia, quanquam uniuersi conueniant, easdem de incarnationis mysterio oracula cecinisse, quod forsari peculiari ratione uoluerit Deus, carnis infirmitatem, quam erat assumpturus, à sexu fragiliori prædici. Claruerunt apud gentes & plures aliæ sceminæ prophetico spiritu, quarum nomina Angelus Politianus in carmen hoc pacto redegit.

Quin & ueteres prompsere Sibyllæ,

Carmen, Amalthea, & fati Marpesia diues,

Erophileque Ide genus, prædoctaque Sabe,

Demoque, Phrygoque, & ueri gnara Phaenis

Et Carmenta parens, & Manto, & Pythia longos

Phemonoe commenta pedes, & filia Glauci

Deiphobe nimium uiuax, & Martia &c.

Quamuis & præter has in gentium historiis multas alias celebres uaticinio legamus, ex quibus potissimè Simachia apud Martianum Capellam, Theano & Eufippe Scedasi Spartani filia apud Cœlium, & Nicolaum Leonicum, Perialla antistes mulierum apud Delphos uaticinantium. Martha fatidica, qua iubente, C. Marius sacrificia celebravit, quam postea, quod futura obseruaret, populus Romanus libertate donauit, apud Plutarchum in Mario. Athyrta Sefostris regis Aegypti filia, quæ futuram patri monarchiam prædixit apud Diodorum. Lybissa Bohema, quæ filiam habuit Craco nomine, rerum quoque futurarum peritam, apud Volaterranum, in geographia. In quarum oraculis, cum (ut antea tradidimus) rerum futurarum prædictio, nisi quatenus à natura dependet, semper à diuino proficiscatur spiritu, multa liceret aduertere, quæ ad Euangelicam uiuendi rationem Christianaque dogmata proculdubio attinerent, sed in Sibyllarum, quas diximus, libris multa talia contineri Laetantius, Eusebius, Arnobius, Iustinus, in libris, quos aduersus gentes ediderunt, ostendunt, quæ huc afferre non libuit, quod nolimus, quæ rectè sunt ab eis scripta repetere. Congessit & multa ex gentium auctoribus quæ christianæ religionis fidem & dogmata comprobent, Augustinus Steuchus Eugubinus, decem libris de perenni philosophia, qui curioso lectori christiano sunt semper

Beysomen. in 3. etate. Mundi.

De sibyllis multa & Onuphrius Panunius literis prodidit.

rerendi. Refert Ioannes Zonaras Costantini Quarti, & Irene imperio, in Thracia, quandam inter fodendum, in lapideam cistam incidisse, quæ humanum cadauer hisce litteris contineret...

Christianorum, qui hanc religionem docuerunt deinde, uita ac conuersatio qualis extiterit, ex infidelium traditionibus licet cognoscere; in eo enim quod detrectabant de illis, ex bonis tandem operibus illos considerantes, uel inuiti Deum glorificabant.

De christiana conuersatione ac moribus, qualia prophetae testimonio reddiderint.

IMP. CAESAR MARCVS AVRELIVS ANTONINVS

Germanicus, Parthicus, Sarmaticus populo Romano, sacroque Senatui salutem.

Notos uobis facio conatus meos & successus belli Germanici, quantisque in hostico laborauerim difficultatibus, circumuentus à Draconibus lxxiij. intra notum milliarium, eos in propinquo esse, indicarunt exploratores, & Pompeianus magister militum conspectos esse mihi significauit. Itaque sensi, me cum legionibus Prima, Decima, Gemina, Euphratensi que, penè oppressum, ab immensa colluue, in qua numerabantur, armatorum non genta septuaginta quinque millia, cumque non haberem copias confendas numero barbarorum hostium, precabundus confugi ad opem patriorum numinum, à quibus neglectus, & in arcem redactus ab hoste, acciui quos Christianos uocamus.

Ij perquisiti bene, multi reperti sunt. infremui in eos, quod non debueram, ut postea cognoui ex mirifica eorum potentia: qui mox rem aggressi sunt absque telis, armis, tubisque; nimirum abhorrentes ab istiusmodi apparatu, & contenti Deo, quem circumferunt secum in conscientia. Credibile est igitur, licet impios existimemus, Deum pro munimento habere in pectore: prostrati enim humi, non solum pro me deprecati sunt, sed & pro presentis exercitu, petentes opem contra urgentem sitim & inedia. Quintus enim dies erat, ex quo aqua carere coeperamus; eramus quippe in hostili solo, in ipso meditullio Germaniarum. Confestim autem ut procubuerunt in facies, & preces fuderunt ad ignotum mihi Deum; descenderunt de caelo in nos quidem frigidissimus imber, in nostros uerò hostes, grando mista fulminibus, ut sine mora sentiremus, præstito esse inuictam opem Dei potentissimi. Iam nunc igitur permitimus esse Christianos huiusmodi hominibus, ne fortè contra nos tale quodpiam telum postulando impetrent; & auctorem me interpono, ne cuiquam religio Christiana uertatur crimini. Quod si quis Christianum detulerit, hoc solo nomine quod Christianus sit, uolo ut delatus Christianum se impune fateatur, modò nihil ei obiciatur præter religionem diuersam, delator uerò eius, uiuus comburatur; confessum autem compertumque Christianum, nolo ad mutandam religionem induci à prouinciæ præside, suo relinquendum arbitrio. Et hoc meum decretum senatusconsulto ratum fieri uolo, iubeoque proponi publicè legendum in Traiani foro, ut inde porrò transmittatur in Prouincias, cura Verasij Polionis urbis præfecti. huius quoque edicti transcribendi utendique copiam permitto omnibus, defumentibus ex nostro exemplari, publicè in foro proposito. Hactenus Epistola Marci, in qua non modò hominis Ethnici testimonio uides Christianorum confirmari miracula, sed quales & quam sancti eorum essent mores, immo quod inter uniuersos mortales, Deum haberent in conscientia conclusum, uides doceri. Quamquam scio hoc miraculum, in Iulianum Chaldaeum quendam, qui copiis siti laborantibus nubes prouocarit, quæ in imbres ilicò resolutæ, sitim omnem exsoluerint, referri. Sunt etiã qui idem beneficium in Arnaphim quendam philosophum Aegyptium retulerint, in qua opinione & Dion Cassius est, qui hunc philosophum seu magum scribit hoc miraculi præstitisse, inuocato Mercurio. Notum est etiam Claudiani epigramma, quo testatur tributum hoc diuinum beneficium tum magicis artibus tum moribus ac probitati Imperatoris Marci. Inquit enim,

Nec tantis, patria studiis, ad templa uocatus,

*Clemens Marce redis, qui ingentibus undique cinctam
Exuis Hesperiam, paribus fortuna periculis:
Laus ubi nulla ducum, nam flammæ imber in hostem
Decidit, hunc dorso trepidum flammante ferebat,
Ambustus sonipes, hic tabescente solutus.
Subsedit galea, liquefactaque fulgure cuspis
Canduit, & subitis fluxere uaporibus ausus:
Tum contenta polo, mortalis nescia teli
Pugna fuit, Chaldaea mago, seu carmina ritu
Armauere Deos, seu quod reor, omne Tonantis
Obsequium Marci, mores potuere mereri.*

Verùm qua ratione aut in Chaldaum, aut in Arnuphim, aut in Marcum, & non in Christianos hoc cœleste beneficium fuerit relatum, in præcedentibus diximus; quoniam scilicet odio uirulento Christiani nominis obfessi, & in Gentilismo manentes, confiteri ueritatem non poterant: potius tamen ipsimet; Imp. quàm mille Suidis, Dionibus, aut Claudianis, fides est adhibenda. Nam quòd hæc epistola non sit à Christianis conficta, Tertullianus & Apollinaris cum ipsis gentibus decertantes, apertissimè ostendunt. Scripsit & Antoninus pius ad Asianos pro Christianis epistolam, quam etiam huc libuit afferre, quòd in ea, uitæ christianæ nonnulla commendatio habeatur, sic autem habet,

IMP. CAESAR AVRELIVS, ANTONINVS
*Augustus, Armenicus, Pontifex Max. tribunitia potestate functus quindecies,
Consul tertio, communitati Asiae S.*

*Epistola Au-
rel. Antoni.
Imp. ad A-
sianos pro
Christia-
nis. Euseb.
lib. 4. eccle-
siastic. lib. 7.
c. 13.*

EGo quidem etiam Diis hoc esse curæ noui, ne qui tales sunt lateant. Nā hi eos, qui se adorare nolunt, magis puniunt, quàm uos, quos in perturbationem conuicistis, ac sententiam eorū, quam de uobis habent, confirmatis, qua uos tanquam impios accusant. Est autē illis optabile, ut accusati pro Deo suo mori malint quàm uiuere. Vnde & uictores euadunt, animas suas potius tradentes, quàm uobis ad ea, quæ petitis ut faciant, obtemperantes. Haud uerò absurdum fuerit, admonere uos de terrænotibus, qui facti sunt ac fiunt, ut cum tristamini quando fiunt, res nostras cum illorum conferatis. Illi meliore erga Deum animantur fiducia, uos uerò per uniuersum tempus ignorantes estis, & Deos alios colitis, & religionem erga immortalem negligitis, ac Christianos illum colentes pellitis, & ad mortem usque persequimini. Pro talibus iam etiam multi prouinciarum præfides, diuinissimo quoque patri nostro scripserunt, quibus & rescriptis, non esse tales molestandos, nisi quid contra Romanum Imperium tentasse depræhendantur. Et mihi etiam multi de talibus significarunt, quibus etiam, secundum sententiam patris mei, rescripti. Si uerò posthac quisquam negocium talibus quasi Christianis, faceffere perrexerit, is quidem qui defertur, ab accusatione sit solutus ac liber, etiam si talis esse depræhendatur, delator uerò pœnæ subiaceat. Hactenus Antoninus. Propositum autem hoc dictum Ephesi, est in publico conuentu Asiae, testaturque Melito Sardiæ. Ecclesiæ Episcopus eodem tēpore clarus, apud Eusebium, Antoninum Pium generaliter ad omnes ciuitates pro Christianis scripsisse, singulariter tamen ad Larissæos, Thessalonicenses & Athenienses. Refert etiam Eusebius, Quadratum & Aristidem Christianos philosophos, Hadriano Cæsari libros pro Christiana religione dedisse, & Serennium legatum, uirum apud prime nobilem, literas ad eundem Imp. misisse, iniquum esse dicentem clamoribus uulgi innocentium hominum sanguinem concedi, & sine ullo crimine nominis tantum & sectæ reos fieri. quibus motus Hadrianus Imp. ad Minutium Fundanum Asiæ minoris Proconsulem scripserit, nemini amplius liberum esse debere, Christianos, sine certa obiectione criminis politici, & certa probatione damnare. sic autem habet epistola,

HADR. IMP. MINVTIO FVNDANO ASIAE PROCONS. S.

*Hadr. Imp.
epistola pro
Christ. Asianis.*

Epistolam accepi, scriptam mihi à Serennio Graniano uiro illustrissimo, cui tu successisti; itaque non uidetur mihi causa hæc, sine inquisitione relinquenda, ne & homines

homines turbentur, & sicophantiæ malitia subsidium præbeat? Quapropter si prouinciales id, quod contra Christianos petunt, comprobare & pro tribunali respondere possunt, id solum agant, & non solum petant ac uociferentur. Etenim multò magis hoc conuenit, ut si quis accusare uoluerit, id per te cognoscatur, ac diiudicetur. Igitur si quis Christianos accusat, & contra leges agere ostendit, tum demum, pro ratione delicti decerne. Verùm Herclè, si quis calumniæ gratia hoc postulabit, hunc propter malitiam corripere & cura ut uindices. Est & apud eundem Eusebium, Imp. Maximini tyranni post horrendas Christianorum strages, ad meliorem frugem conuersi, in hæc uerba constitutio,

IMP. CAES. GALERIUS MAXIMINVS, GERMANICVS,
Sarmaticus, Pius, Felix, Inuictus, Augustus.

Indefinitem curam prouincialium nostrorum gerentes, & utilitatibus eorum, uel commodis consulentes, quæ ad commune & publicum bonum spectant, quæque animis cunctorum cara & iucunda sunt, nunquam desinimus prouidere. Vnde cognitum esse omnibus hominibus non dubito, manifesteque compertum, ex eo fomite, quo iustum fuerat, à diuis principibus Diocletiano & Maximiano parentibus nostris, inhiberi conuentum Christianorum, plurimas direptiones & prædas ab officialibus factas, idque per dies singulos, in detrimentum nostrorum prouincialium profecisse, quorum nos curam præcipuam habere gestimus, ita ut bonis suis, penè ac patrimoniis euoluerentur. Super hac re anno præterito legem dedimus, ut si quis uellet genti huic uel religioni adherere, à nullo prorsus uoluntas eius ac propositi libertas impediretur, sed satisfaceret animis suis, atque haberet licentiam, absque ullo metu uel suspitione agere, quod liberet. Verùm nec nunc quidem latere nos potuit, quòd quidam ex iudicibus tentaerint permouere rursus prouinciales nostros, & uelut ex nostra eos auctoritate turbare, quo scilicet & pigriores erga religionem, quam diligunt, redderentur. Igitur ut in posterum omnis metus uel ambiguitas auferatur, huius edicti nostri, lege sancimus, ut cunctis innotescat, licere his, qui Christianam sectam religionemque uenerantur, ac nostra indulgentiæ largitate, ut unusquisque quemadmodum uult, & prout animo libet, religioni huic solemnitati que deferuiat. Sed & orationum domos, idest, domini ea sua, ut instaurent, pro uoluntate sua, permittimus. Sanè quòd in omnibus cumulatior habeatur hæc nostra largitio, etiam illud hæc lege sancimus, ut si quæ domus, agrus, uel quælibet prædia, ex Christianorum bonis, antehac parentum nostrorum præceptis ad fisci ius fuerant sociata, si qua etiam ibi ab aliquo competita sunt, uel si qua sunt distracta, aut dono in aliquem conlata, hæc omnia in antiquum ius Christianorum præcipimus reuocari, dominisque propriis uniuersa restitui, ut & in hoc omnes pietatis nostræ beneficium capiant. Hactenus Galerius. Scripsit & Caius Plinius iunior uir literis & facundia celebris, Bithyniæ Proconsul, qui, ut ait Tertullianus, inter cæteros, Iudices persecutor datus fuerat, huiusmodi epistolam ad Traianum Imperatorem.

Solemne est mihi Domine, omnia de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius uel cunctationem meam regere, uel ignorantiam instruere? cognitionibus de Christianis interfui nunquam, ideo nescio, quid & quatenus aut puniri soleat, aut queri. Nec mediocriter hæstitauit, sit ne aliquod discrimen aratum, an quamlibet teneri, nihil à robustioribus differant: detur ne pœnitentiæ uenia, an ei, qui omninò Christianus fuit, desisse non profit? Nomen ipsum, etiam si flagitiis careat, an flagitia cohærenti nomini puniantur? Interim in iis, qui ad me tanquam Christiani deferebantur, hunc sum secutus modum. Interrogauit ipsos, an essent Christiani: confitentes, iterum ac tertio interrogauit, supplicium minatus, perseverantes duci iussi. Neque enim dubitabam, qualecunque esset quod faterentur, peruicaciam certè & inflexibilem obstinationem, debere puniri. Fuerunt alij similis amentiae, quos, quia ciues Romani erant, adnotauit in urbem remittendos. Mox ipso tractatu, ut fieri solet, diffundente se crimine, plures species inciderunt. Propositus est libellus sine auctore, multorum nomina continens, qui negant se esse Christianos, aut fuisse, cum præeunte me, deos appellarent,

*Constitutio
Galerii Ma-
ximini.
Euseb. Ec-
clesias. histo-
ria lib. 9.
c. 9.*

in Apolog.

*Plinii iu-
nioris epi-
stola ad
Traian. pro
Christianis.*

pellarent, & imaginē tuā, quam propter hoc iuſſeram cum ſimulacris numinum afferri, thure ac uino ſupplicarent, præterea maledicerent Chriſto, quorum nihil cogi poſſe dicuntur, qui ſunt re uera Chriſtiani: dimittendos putauī. Alij ab indice nominati, eſſe ſe Chriſtianos dixerunt, & mox negauerunt, fuiſſe quidem, ſed deſiſſe; quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante uiginti quoque, omnes & imaginem tuam, Deorumque ſimulacra uenerati ſunt: ij & Chriſto maledixerunt. Affirmabant autem hanc fuiſſe ſummam uel culpæ ſuæ uel erroris, quòd eſſent ſoliti ſtato die ante lucem conuenire, carmenque Chriſto quaſi Deo dicere, ſecum inuicem; ſeque ſacramento, non in ſcelus aliquod obſtringere, ſed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent. quibus peractis, morem ſibi diſcedendi fuiſſe; ruruſque coeundi ad capiendum cibum, promiſſum tamen, & innoxium: quòd ipſum facere deſiſſent, poſt edictum meum, quo ſecundum mandata tua & hæteras eſſe uetueram. Quo magis neceſſarium credidi, ex duabus ancillis, quæ miniſtræ dicebantur, quid eſſet ueri, & per tormenta quærere. Sed nihil aliud inueni, quam ſuperſtitionem prauam & immodicam; ideoque dilata cognitione, ad conſulendum te decurri. Viſa eſt enim mihi reſ digna conſultatione, maximè propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriuſque ſexus etiam, uocantur in periculum, & uocabuntur. Neque enim ciuitates tantum, ſed uicos etiam, atque agros ſuperſtitionis iſtius contagio peruagata eſt: quæ uidetur ſiſti & corrigi poſſe. Certè ſatis conſtat, prope iam deſolata templa cœpiſſe celebrari, & ſacra ſolemnia diu intermiſſa repeti, paſſimque uenire uictimas, quarum adhuc rariffimus empor inueniebatur. Ex quo facile eſt opinari, quæ turba hominum emendari poſſit, ſi ſit pœnitentiæ locus. Hactenus Plinius, cui ſic reſcribit Traianus.

Traiani reſcriptū ad Plinium.

Actum, quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis cauſis eorum, qui Chriſtiani ad te delati fuerant, ſecutus es. Neque enim in uniuerſum aliquid, quòd quaſi certam formam habeat, conſtitui poſteſt. Conquirendi nō ſunt: ſi deſerantur & arguantur, puniendi ſunt, ita tamen, ut qui negauerit ſe Chriſtianum eſſe, idque re ipſa manifeſtum fecerit, ideſt, ſupplicando Diis noſtris, quamuis ſuſpectus in præteritum fuerit, ueniam ex pœnitentia impetret. Sine auctore uerò propoſiti libelli nullo crimine locum habere debent: nam & peſſimi exempli nec noſtri ſæculi eſt. Hactenus Traianus. in quòd reſcriptum, ſic inſclamat Tertullianus, O ſententiam neceſſitate conſuſam, negat inquirendos innocentes, & mandat puniendos ut nocentes. Fuerunt (haud diſſiteor) & alij Imperatores, qui in Chriſtianos atrociffimas leges & ſanctiones fecerunt, ut Nero, Domitianus &c. Verum omnium mortalium iudicio damnati, & qui in proprios etiam ciues & Reſpub. quibus præſuerunt, crudeliſſimi extiterint, de quibus ita & Tertullianus in Apologetico ſcribit, Quales ergo leges iſtæ, quas aduerſum nos ſoli exercent impij, iniuſti, turpes, dementes, uani (loquitur autem de Nerone & Domitiano) quas Traianus ex parte fruſtratus eſt, uetando inquire Chriſtianos, quas nullus Hadrianus quanquam curioſitarum omnium expiator, nullus Veſpaſianus, quanquam Iudæorum debellator, nullus Pius, nullus Verus, imprefſit. Contendit enim uerò Tertullianus, nullum principem Romanum, ex his, quos gentium acclamatio probauit, quales quos hîc recensuit, in Chriſtianos inimicas leges tuliffe, ſed eos, quos etiam titulo crudelitatis famoſos, traducunt prophani.

Non fuiſſent autem hi, qui Chriſtianos commendant (alioqui uitiorum acerrimi hoſtes in exterminandis peccatis) tam deſides, ut ſi uitioſam Chriſtianorum uitam depræhenderent, non in eoſdem quemadmodum in cætera peccata ſeuiſſent. Tiberium denique Cæſarem, cuius ſæculo mundo cœpit Chriſtianum nomen effundi, contra gentes ſcribens idem Tertullianus eſt auctore, audita ex Syria Palæſtinæ Chriſti fama, uoluiſſe eum in Deum conſecrare; detuliſſeque rem ad Senatū, cum prærogatiua ſuffragij ſui; noluiſſeque Senatū, quòd prius quam haberi Deo cœpiſſet, diuinitatem ipſe nō probaſſet, Cæſare in ſententia permanente, comminanteque ſi quis Chriſtianis hominibus intentaret calumniam. Apollo Mileſius de Chriſto conſultus ita reſpondit, Mortalis erat corpore, ſapiens, prodigiorum effectore, ſed ſub iudicibus Chaldæis, armis comprehenſus, clauis ſuſtibusque amaram mortem paſſus eſt. Porphyrius ille impius libro

de

de reſponſis, ita pronuntiat de Chriſto, Chriſtum dij maximè pium pronuntiauerunt, immortalēque euaiſſe, aſſeruerunt, benignè admodum de illo teſtificantes. adiungitque Hecaten deam interrogantibus de Chriſti anima, reſponſiſſe, Viri pietate præſtantiffimi eſt illa anima, hanc colunt à rigiditate alieni, Chriſtus ipſe pius in cœlum, ſicut pij, conſcendit, huic ergo ne derogaueris. Concedit demum Porphyrius, Chriſtum & ſapientem & pium fuiſſe, quamuis Chriſtianos partim indoctos, partim magos nominet, pro ingentis odij, quo flagrabat affectu, tum ueritati, tum ſibi ipſi repugnans. Narrat Iulius Capitolinus, Hadrianum Cæſarem ſtatuiſſe Chriſto templa cōſtruere, eūque inter deos recipere, ideoque templa abſque ſimulacris, in omnibus ciuitatibus fieri præcipiſſe, quæ eiufdem auctoris memoria, quòd deſtituerentur numinibus, Hadriani, uocarentur. Fuit autem prohibitus ea Chriſto dicere, quoniam ſacrorum augures idolis conſultis, acceperint, ſi id fieret, omnes futuros Chriſtianos. Idem Iulius Capitolinus eſt auctore, Alexandrum Seuerum, templa dicari Chriſto iuſſiſſe, quòd cum ex uoto non cederet, Chriſti effigiem in larario collocari, ad quam ſub auroram orationem effunderet. Antoninus Pius cum audiſſet Chriſtianos hoc frequenter uti pro uerbio, Quod tibi non uis, alteri ne feceris. perſcrutatus Chriſti uitam, eidem ſtatuum ſacrauit, quòd forſan Iuſtini philoſophi & Martyris, qui ei librum pro Chriſtiana religione dicauerat, ſuaſu fecit. Scribit demum Suetonius in Nerua, eundem uniuerſos Chriſtianos, qui quaſi Athei aut impij in Deos, fuerant ſub Domitiano accuſati, abſoluiſſe, qui tamen Imperator multiplici laude à Romanis auctoreſ cumulat. Vides igitur à quibus Chriſtiani laudentur, nempe ab integris & iuſtis principibus, contra uerò à quibus damna ſuſceperint, ab ſpurcis, obſcœnis, & his, quos æterna gentes ipſæ proſequuntur infamia. eſt autem ingens Chriſtiani hominis conſolatio, talia de Chriſto & eorū ſectatoribus legere.

Quòd ex diuinæ prouidentie ratione neceſſarium ſit, religionem & fidem Chriſtianam & Eccleſiaſticam ueram eſſe. Cap. X.

Decima conſideratio, qua Chriſtiana mens in fidei tentatione, de hoſte triumphat, eſt alto animo attendere, ad rectum ſpectare prouidentie ordinem, immo ad eam quancunque iuſtitiam, quæ homines & Deum intercedere poſteſt, pertinere eos, qui toto animo ac corde, ad Deum conuertuntur, in rectam ſalutis ſemitam, ſi eam fortè non attingant, reducere. Nihil enim hoc rationabilius, quam quòd Deus, non deſit, his,

qui illum toto animo inquirent, In toto corde meo exquiſui te. dicebat Dauid ad Deū, Ne repellas me à mandatis tuis. quaſi hac ratione æquo iure, mandatorum iuſtitiam adſequi peteret. Pſal. 118.

Quærite (ait alibi) Deum, & uiuet anima ueſtra. quaſi Deus, cum ſit iuſtus, ſeipſum uero animo inquirentibus negare non poſſit. Pſal. 68.

Apud Hieremiam etiā, Quæretis me, & inuenietis; cum quæſeritis me in toto corde ueſtro, inueniar à uobis, ait dominus. In Amos etiam, Quærite me & uiuetis, & nolite quærere Bethel; & in Galgalam nolite intrare; & in Beſabee non tranſibitis, quia Galgala captiua ducetur, & Bethel erit inutilis; quærite dominum & uiuite. Talesque ſunt innumerati loci in ſancta Scriptura, qui his, qui uero corde & animo conuertuntur in Deum, diuini luminis præſentiam adſeſſe demonſtrent. Hebr. 12. Hier. 29. Amos 5.

Immo id quaſi iuſtitie principium, Apoſtolus Paulus conſtituit, ita ut ſine hac fide nemo poſſit cum Deo inire amicitiam. Oportet, inquit, accedentem ad Deum, credere quòd ſit, & quòd inquirentibus ſe remuneratore ſit. Si ergo hoc uerum eſt, qui potuiſſet Deus, ſaltem priores illos Chriſtianos, qui omnium mortalium maximè, filiis, uxoribus, parentibus, amicis, cognatis, poſtpoſitis, totos ſeſe ad Deum & eius exſequendam uoluntatem, tranſtulerunt, contemnere, aut non eorum animos, qui toti in hoc poſiti erant ut Deo ſeruirent, aduertere? Demus euangelicam prædicationem, quam primitus acceperunt, non fuiſſe ueram, an eo animi candore & prompto uoluntatis propoſito, quo ſoli Deo placere cupiebant, non fuiſſent in ueram ſalutis uiam adducendi diuinitus? Hebr. 2.

Iſraëlitico populo, cui toto corde inquirenti, ſe Deus occurſurum ſpondebat, commodi temporalis ſpes imminebat. nihil enim aliud erat, poſt totius cordis inquisitionem, Deum inuenire, quam rerum temporalium fortunam

V

cum

In apologetico.

cum diuini numinis præsentia & amicitia prosperè cedere. Non igitur solum Deum sui ipsius gratia, inquirebant, sed cum Deo aliquid aliud quærebant. Quòd si hac ratione quærentibus Deus ipse occurrebat, quidni occurreret hominibus, qui nihil aliud à Deo, cum Deo quærebant, propria anima, uita, familia, diuitiis, honore, nomine, fama posthabitis? Omnia enim arbitrabantur stercora, & omnium detrimentum faciebant, ut Deum inuenirent. Cornelius Centurio, quòd apud Cæsaream, Deum, qua poterat ratione conquireret, faciens eleemosynas ac deprecans Deum, Petri prædicationem promeruit; Paulus Apostolus, quòd Iudaismi ac paternarum traditionum esset æmulator, & obsequium arbitraretur se præstare Deo, in ipsa persecutionis rabie, Christo sibi apparente, grandi prodigio, ad Ananiam pertractus, illustrationem accepit, cur, ij, qui non tantum propter Deum eleemosynas faciebant, sed in fraternæ caritatis holocaustum, seipfos tradebant, quorum erat institutum uiuendi, ut sui non essent, sed fratrum, qui propter Deum, tam inimicum quàm amicum diligebant, in ueritatis uiam, si ab illa deuiassent non erant reducendi à Deo? Diuinas iniurias in aliis uindicare, quod Paulus in Iudaismo præstabat, haud profectò difficile. hoc enim, & præter Dei zelum adiunctam habet humanam laudem; propriam uerò uitam quotidie periculo exponere, quod sine ulla laude, sed cum certa infamia & honoris detrimento Christiani faciebant, hoc opus hic labor erat. Cur ergo his ueram salutis uiam non ostenderet Deus? Est itaque ingens Christiani solatium, nostræ religionis parentes, toto corde & tota anima, salutem, quam Deus omnibus uolentibus, habet expositam, quærentes aduertere, & eorum in semel iam accepta Christiana uita profectus attendere. Signum est enim eam esse ueram religionem, ueramque salutis uiam, in qua hi, qui tanto cordis desiderio Deum solum quærebant, persistunt, tanto in ea feruentiores effecti, quanto maiori conatu sunt consecuti. Alioqui, cur ab ea, quam, quòd Dei uoluntatem in se continere putarent, tanto animi feruore quæsierunt, non sunt retracti, si est ulla actionum humanarum prouidentia, & ratio? profectò, si huius uoluntatis & feruoris, quo iusti Deum, uniuersis, quæ uidentur, posthabitis, etiam cum uitæ, immo cum honoris, qui apud elatiores paulò animos maioris appenditur, detrimento, conquirunt, apud Deum nulla fit ratio, neque alterius cuiuscunque fiet. nihil enim in mundo hac uoluntate preciosius. Longè ergo abest à prouidentia, homines toto cordis & uirium conatu, Deum quærentes, in erroris uia mori permittere. Vera igitur est, non falsa salutis acquirenda uia, Christiana religio, in qua tot uiri admiranda sanctitate conspicui, qui nihil aliud quàm Deum sub cælo quærebant, uiuere ac mori, ingenti animorum confirmatione sunt à Deo permisi. Quis cum apostolo Paulo, Deum iniustissimè non agere diceret, si post infamias, fames, sitis, catenas, carceres, exilia, naufragia, uirgas, lapides, plagas, ieiunia, frigora, nuditates, propter Deum tolerata, adeò in Christianæ uitæ ratione hæere permitteret, ut obfirmato animo diceret, Quis separabit me à caritate Christi, tribulatio, an angustia, an fames, an persecutio, an nuditas, an periculum, an gladius? Et subinde, certus sum enim quia neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus, neque uirtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura aliqua, poterit nos separare à caritate Dei, quæ est in Christo IESU Domino nostro. Cur Petrus, Iacobus, Ioannes, Matthæus, Andreas, & cæteri apostolici uiri, optimo iure cum Deo non expostularent, quòd eos nihil aliud quàm illum quærentes, in falsa religione & erroris uia inter uaria tormenta, quæ propter eundem patiebantur, permisisset obsolescere? Quòd si in his, qui Christi forsitan affectu, quod cum illo uixissent, & fuissent conuersati, id fecisse potuissent putari, iusta querelæ ratio non appareat, proferamus sacratissimos Martyres, qui neque Christum corporali præsentia agnouerunt, neque eum generis aut amicitia commertio attingebant. Cur hos cælesti reuelatione, si per erroris præcipitia iactari uidebat, Deus non illustrasset, qui propter eum ludibria & uerbera experti, insuper & uincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, & circueiunt in melotis & in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, in solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, in cauernis terræ? An indigni erant Stephani lapides, Laurentij craticula, Vincentij lampades ardentes, Agathæ, post grauissima tormenta, māmæ immaniter abscissæ, Catherinæ rotæ, Agnetis & Lucinæ ludibria, flagella, grauissima tormenta

tormenta & demum atrocissima supplicia, quorum Deus rationem haberet? His profectò, nihil gratius Deo præstare poterat humana fragilitas: cur igitur quæ tãto amoris incendio tantoque placendi desiderio afferebantur, Deus aspernatus fuisset, ut saltem ueritatis reuelationem mererentur?

Quòd eorum, qui Christianam religionem & Ecclesiasticam fidem persecuti sunt, mali exitus & infelices rerum gestarum successus eandem ostendant esse ueram. Cap. XI.

Aud minus ad diuinæ prouidentia rationem pertinere uidetur tum rerum publicarum, tum principum eorum, qui Christianam religionem surgentem, atrocibus persecutionibus atterere tentarunt, & eius incrementis per iniquas leges sese opposuerunt, atrox punitio & supplicium.

Quorsum nanque diuinæ iustitiæ iustissimum examen, eosdem tam crudeli supplicio de medio tulisset, nisi quia ut olim pro Israëlitico populo Pharaones, Seones, Ogos, & reges fortes, pro eis quoque corripiebat reges terræ? Nihil profectò tam diuinæ prouidentia conforme, quàm homines superstitiosæ ac falsæ religionis cultores è medio tollere, sicut contrà, nihil tam diuinitati propinquum, quàm eorum, qui eidem uera religione, & uera animi puritate deseruiunt, ab iniuriis protegere. Desæuit aliquando per malos principes in populum suum dominus, & ne æterno supplicio punienda seruentur, suorum, in præsentia uita mortali, per malos homines, quasi per dæmones quosdam pœnarum carnifices, peccata castigat, uæ tamen Assur uirga furoris Domini. Sunt profectò prauis homines, quos nonnunquam regnare facit Dominus, propter peccata populi, non aliud quàm baculus in manu ipsius, ut paterna caritate filios suos, aut à uia peccatorum in uiam iustitiæ reuocet, aut ad gloria & fœlicitatis incrementa donanda, si modò per patientiam & animi æquitatem, rerum corruptibilem lenocinio contèpto, in eundem remigrent. Verùm nihil Deo solemnius, quàm huiusmodi baculos & arida ligna, officio illo paterno profecto, in ignem conicere. Sic olim Aegyptios, sic Babylonios, sic Assyrios, sic Medos, sic Moabitas, sic Philistinios, sic postea Antiochos, sic demum Herodes, Dei populi carnifices, infami ac truculento supplicio deleuit. Non alio pacto, in Euangelico statu, in quo non iam tantum populum sibi ut olim seruitute deuinctum, sed filiali caritate ligatum, habebat, oportebat suorum iniurias Deum ulcisci, & se cariss. filiorum oppressiones paterno oculo uidere, planissimè ostendere: ipse enim erat, qui sibi omnem uindictam delegari præceperat, ipse erat qui suos non quasi leones, sed quasi agnos inter lupos, omnium peccatorum iniuriis expositos in mundum emiserat.

Huius diuinæ uindictæ, primum ac omnibus gentibus ac sæculis famosissimum exemplum extitit Iudaicus ille olim Dei populus, nunc uerò omnium mortalium obiectio & opprobrium, qui post longè florentissimam Dei que peculiari quadam prouidentia ac amore munitissimam, per plusquàm duo annorum millia, rempub. & regnum, quòd tempus uisitacionis suæ, non cognouerit, sed auctore salutis opprobriosa morte, in crucem sublato, idest, filio unico patris familiæ, cuius uineam còduxerant, quemque reuereri debuerant, occiso, seruos quoque eius persequendi initium fecerit, in luctuosam ac lamentabilem fabulam conuersus, tragicis choris, materiam ministravit. Si cognouisses, & tu, ait ad totius eius infelicitissimæ gentis caput Hierosolymam Christus, & quidem in hac die, quæ ad pacem tibi, nunc autem hæc abscondita sunt ab oculis tuis, quia uenient dies in te, & circumdabunt te inimici tui uallo, & cingent te, & coangustabunt te, & filios tuos, qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem supra lapidem, eo quòd non cognoueris tempus uisitacionis tuæ. Comparet nunc unusquisque, ait Eusebius Cæsar, Domini & Saluatoris nostri sermones cum Iosephi historiographi relatione de bello, quod gestum est atque excidio ciuitatis, & uides miram diuinæ præscientiæ uirtutem, agnoscat, prædicentis diuinitatem. Paulus etiam Apostolus, ad Thessalonicensis scribens, Vos enim inquit, imitatores estis fratres Ecclesiarum Dei, quæ sunt in Iudæa in Christo IESU, quòd eadem passi sitis, & uos à propriis contribulibus, quemadmodum & ipsi nos à Iudæis,

dæis, qui ut Dominum occiderent I E S U M, & proprios prophetas, ita & nos perſecuti ſunt, & Deo nõ placent, & omnibus hominibus aduerſantur, qui obſiſtunt nobis, ne loquamur gentibus, quò ſalvi ſiant, ut expleant ſua peccata ſemper, peruenit enim in illos ira in finem. Quis, Deum immortalem, poſt Chriſtum occiſum; Chriſti noſtrorumq; perſecutiones, eius populi ſtrages, famas, obſidiones longiſſimas, urbium excidia, & reliquas ingentes calamitates, quas Egeſippus quinque uoluminibus, & Iosephus eius etiam gentis & religionis cultor, ſeptem comprehendit, ſine ingenti commiſeratione, enarrare ualeat? Nam ut omittamus eas ſtrages, quæ per Idumæos & Zelotas, in Hieroſolymitanos bis patratæ ſunt, in quarum altera, octo mille & quingenti homines, altera uerò duodecim mille ceciderunt: ut omittamus Ioannis tyrannidem, qua uno die, apud Engaddos, poſt magnam uirotum internecionem, infirmioris ſexus ac ætatis, tardius per atatem & infirmitatem fugere ualentium, innumerabilis multitudo occiſa eſt: ut omittamus Cæſaræ deuaſtationem, in qua millia iuuenum interfecta ſunt, familiæ, captiuæ abductæ, domus incenſæ ſunt: ut omittamus Simonis Gaderenſis horrenda latrocinia, & infaciabiles rapinas, domorumque locupletum perſcrutationes, quibus uirotum cædes, & fœminarum iniuriæ pro ludò habebantur; prædamque tyranni cum ſanguine deuorantes, poſt facietatem, muliebri libidine caleſcebant, & obſcenitate nimia nefarios coitus exigentes, in ciuitate ipſa, olim ſancta, in ipſoque templo, olim toti mundo celebri, quaſi in lupanari, uerſabantur: ut omittamus atrocem illam & horribilem triplicis tyrannidis zelotarum, Ioannitarum, & Eleazaritarum, qua totum templum cædibus polluebatur, adeò ut ſtagni in morem diſſuſus, diuerſorum ſanguis cadauerum flueret, in qua & ad ipſas aras, ſacerdotes ſacra celebrantes macabantur, in qua ueluti conſultò, pro Romanis diuinæ uindictæ miniſtris, quæcunque ad obſidionem ſuſtinendam neceſſaria parata erant, domos nimirum frumentarias corrumpentes, in hoc ſibi mutuò tyranni conſentiebant, ut miſeros perderent, in qua miſerabilem illam & promiſcuam lacerationem, luctum, ululatum, querelas, cum nec interdiu, nec per noctem à cædibus ceſſaretur declinare, & ad Romanos confugere cupientes, ut hoſtes interficiebantur: in qua, neque mortuis quidem, curam ſepulturæ adhibere licebat, ſed in tumulum congeſta cadauera conculcabantur. ut omittamus horribilem, & non alio quàm tanto ſcelere dignam ſtragem, quæ poſt obſidionem & pallum obductum ſecuta eſt, in qua, cum publico uſui, nulla amplius frumenta nec panes eſſent, milites in alienas domos ſcrutaturi irruentes, ſi aliquid inueniebant, uerberabant eos; qui negauerant; ſi uerò nihil inueniſſent, quaſi diligentius celauiſſent, tormentis afficiebant: in qua aliquid habendi argumenta erant corpora miſerorum, cum ea, quæ ſolidis uiribus ſtarent, abundare cibo putarentur, tabidi autem transfigebantur, quòd rationis eſſe non uideretur, paulò poſt fame morituros, occidere: in qua ſicubi purgamenta olerum uel caſu lapſa, uel quaſi arida proiecta aſpexerant, ſeminces ad terram proſtrati, ore lambebant; in qua ſicubi internata parietibus uiſa fuerat herba, rapientes ſucco inſœlici miſeram ſolabantur famem: in qua, aliorum uomitus (horrendum) eſca erat; in qua uerſa bona ſua uno frumenti modo qui ditiores eſſent, pauperiores uerò hordei permu- tabant; incluſique intimis ædium tectis, ſumma penuria, infectum triticum comedebant; in qua uxores uiris, filij parentibus, & quòd miſerabile omnium maximè ſpectaculum erat, matres cariſiſimis infantibus, cibum ex ipſo ore rapiebant; in qua pulſabantur ſenes, ne cibum irruentibus latronibus, defenderent, lacerabantur mulieres, ea quæ habebant in manibus occultentes; in qua nulla miſeratio uel cani capitis erat, uel infantia, ſed abſtractos & ex buccella pendentes, humo illidebantur, & ſi qua materno affectu mulier percita, miſerans uagitus infantia, ſuccum ciborum ore proprio uellet infundere, pij operis pœnas luebat, ſuſpenſoque ad ceruicem, uel hærente ad mamillas pignore, ſimul transfigebatur; in qua beneficium putabatur, cum uitæ periculo certiffimo urbe poſſe egredi, ut herbæ uel radices aut cortices arborum, ſi quid in his uiriditatis reliquum erat ſibi ſolamina ſubminiſtrarent; in qua homines maiore ſuorum quàm hoſtium impreſſione & nece moriebantur. nam ea, quæ hoſtis indulſerat, ciuis eripiebat: in qua lacertis uiridibus caterisque ſerpentum generibus (nam equorum ſi fortè ſuper- fuiſſent cadaueribus ueſci, non niſi tyrannorum putabantur delitiæ) coctis, grauiſſima peſtis addebatur; in qua tecta quidem plena erant mulieribus exanimatis, atque infan- tibus,

tibus, uiarum autem anguſta, ſenibus mortuis, adoleſcentes autem ac iuuenes turgidi, uelut umbræ mortuorum & ſimulacra, per fora uerſabantur, & ubi quem caſus occupa- uerat decidebant; in qua ſuper eos, quos propter fœtorem tantum uitandum, ſepelie- rant, multi moriebantur, ac ſepultor plerunque præueniebat ſepeliendum, tumuloque eo, quem aliis parauerat, ſubito exanimis includebatur; in qua præ doloris obſtinatio- ne, neque luctus in his ac ſimilibus calamitatibus, neque ſletus erat, ſed fame ſupera- bantur affectus, ſiccisque oculis, qui tardius morerentur, eos, qui ante ſe requieſcerent, tuebantur; in qua muro iã hoſtili circumdata urbe, cum ne herbas quidè legere licuiſſet, ad hoc neceſſitatis compulſi ſunt, ut cloacas rimarentur, boumque ueteri ſimo pro ali- mentis uterentur, ſtercusque collectum, quòd nec uiſui quidem tolerabile prius fue- rat, cibus eſſet, uetuſtasque paleas, & fœni proiectamenta, magno ſtudio ad uictum requirebantur: nam eorum exiguum pondus talentis Atticis quatuor uenundabatur: in qua, quòd dictu & auditu horrendum maximè, nec in ullarum aliarum gentium historiis inuentum, mulier quædam, poſt ereptas ſibi à tyrannis omnes facultates, proprium filium, quem lactentem habebat, macrauit, & decocti mediam partem, in totius miſerandæ urbis ſtupendum horrorem comedit, mediamque alteram raptoribus comedendam reliquit. Ut (inquam) hæc omnia & his atrociora quædam, quæ auctores memoria prodiderunt, quoniam domeſtico diſſidio & ſeditione ſunt facta, quaſi Deo per eiufdem ſclerati populi ciuis, uindictam exercente, omittamus, quotus quis- que non horreat eius inſœliciſſimè gentis excidium ad memoriam reuocare, in quo eorum, qui ex his calamitatibus ſuperſui erant, numerum interfectorum aut fame, aut peſte, aut alio quocunque modo ad interitum ſublatorum omnem humanam rationem excedere, Iosephus eſt auctor? Erant in ea florentiſſima urbe, eodem Iosepho teſte, cer- to numero cõprehẽſa, in die quodam Paſchatis, eorum tantum hominum, quibus ſa- crificare licebat (exceptis leproſis & alio quocunque modo immundis iudicatis) uicies centena & ſeptingenta millia, (tanta erat urbis amplitudo) ex qua re facile eſt collige- re quanta fuerit eiufdem urbis ſtrages. Egeſippus, decies centena millia, indigenarum eorumque, qui ex aliis undiq; regionibus ad diei feſti celebritatè conuenerant, cæſa per omne tẽpus obſidionis affirmat, & cum eo Iosephus, captiuorum, qui comprahẽſi ſunt, uel ducti in triumphos, uel beſtiis dati, uel ſupplicii affecti, per omnes urbes, quæ iter agebat Titus, nonaginta fuiſſe & ſeptem millia, aſſeuerauit, mortuorum uerò undecies centena millia. Nec tamen in his numerantur, quos Antiochenum incendium abſump- ſit, quos Baſſus capta Macherunte, in Iarde ſaltu, ad tria millia interfecit, quos Elea- zarus, uidens desperata eſſe omnia, nec Maſſadam caſtellum, ad quòd cum grandi- tudine confugerat, ab hoſtibus poſſe iam defendi, habita oratione de animorum mortalitate, ſuis rebus omnibus in cumulũ congeſtis & incenſis, in mutua uulnera compulſit: quos Catullus, Pentapolitana Libyæ rector, in ſolitudinem circa Cyrenem, quaſi ſigna & prodigia ibi uiſuros, egreſſos, ad tres mille confecit, quos Domitianus, quòd ex ea gente futurum Meſſiam, qui cunctis futurus eſſet Regibus potentior, audi- ret, undique conquiſitos deleuit: quos Traianus, Duce Mario Turbine, non per Cy- renem modò, ſed per totam Aegyptum, pedestri, & nauali bello, & apud Meſopota- miam, Duce Lucio Quinto, ad innumerabilem penè multitudinẽ trucidauit, quos Ha- drianus Imp. ad oppidum Hieroſolymis uicinum Betherã, ad quinquaginta millia, poſt grauiſſimas famas & arctiſſimas obſidiones, poſt iteratam urbis Hieroſolymorum euer- ſionem, poſt uenditiones, &c. è medio ſubtulit: quos ante hos & Veſpaſianum, adhuc urbe conſtante, Tyberij, Claudij, & Pilati, ingenti multitudine, ſauitia conſumpſit, quos demum Seueri triumphus, quo eius tandem inſœliciſſimæ gentis perpetua ſerui- tus conſecrata eſt, uastauit.

Q V A E omnia & multa alia, quæ prolixius Iosephus & Egeſippus proſequuntur, pro- pter populi Chriſtiani perſecutionem ei populo eueniſſe, ſi idem Iosephus & eius gentis prudentiſſimi quique, non perſuaſum habuiſſent, ipſamet diuinæ æquitatis & iuſtitia ratio demõſtrare uidebatur, Quæ omnia, inquit Iosephus, acciderunt Iudæis, pro uindi- cta Iacobi iuſti, qui erat frater I E S U, qui dicitur Chriſtus, què iuſtiſſ. & piſſimum omnium confeſſione, uirum, Iudæi interfecerunt. Hæc omnia, ait Eufebius, Iudæorum genti, poſt paſſionem Saluatoris iuſta ultione eueniunt, pro eo quòd auctorem uitæ, à ſemet

Ioseph. li. 4. de bel. Iud. c. 6. et li. 5.

Egeſippus lib. 4. c. 13. Ioseph. li. 5. c. 3.

Ioseph. li. 5. c. 6.

Ioseph. li. 7. c. 7. & 9.

Ioseph. li. 6. ca. 1. Egeſippus li. 5. c. 1.

Egeſippus lib. 5. c. 16. Ioseph. c. 10 & 12. li. 6.

Ioseph. li. 6. c. 12. Egeſippus lib. 5. c. 21.

Ioseph. li. 6. ca. 14. 15. & 16.

Ioseph. li. 6. c. 7. & 8. Egeſippus c. 40 & 41 lib. 5.

Lib. 6. c. 16 17. & 18.

Ioseph. li. 6. ca. 21. 24. 25. 26. 28. 29. 30. & 31.

Egeſippus lib. 5. c. 52. & 53.

Eufeb. li. 3. Eccl. hiſto. c. 19.

Eufeb. Eccl. hiſt. lib. 4. cap. 1.

Dion Caſſius, Eutro- pius &c.

Eufebius in chron. Iuſti- nus Mart. cõtra Tri- phonem.

Dion Caſſ. Eufeb. Eccl. hiſt. lib. 2. c. Iosephus li. 2. de bel. Iud. c. 8.

Aeli Spar- trannus.

Eufebius in Chronic.

uniuerſa gens conclamauerat, auferri. Verumtamen nihil obſtat etiam ea addere, per qua pietas & clementia Dei, licet ingratas, uidetur oblata. Quadraginta nanque poſt admiſſum piaculum continuas protracta annis, impiorum pœna differtur, in quibus & Apoſtoli omnes; præcipue tamen Iacobus, qui dicebatur frater Domini, & Hieroſo-lymſis Epifcopus conſtitutus fuerat, indefinenter populum commiſſa impietatis & feralis auſu deſcelere commonebat, ſi forte poſſent commiſſi pœnitentiam gerere, ſi poſſent flere pro ſcelere, & ultrices pœnarum flammæ, lacrymarum ubertate, reſtinguere: oſtendebat nanque ei Deus, per ſuam patientiam, quod ipſorum quæreret pœnitentiam, quia non uult tantum Deus mortem peccatoris, quantum ut conuertatur & uiuat. Hætenus Eufebius. Verum Iudæorum tragœdia omnibus notior eſt, quam ut in ea enarranda pluribus uerbis ſit opus, nunc ad alios Chriſtiani populi oppreſſores tranſeamus.

IN QVORVM ordine, primus iniquus ille iudex eſt, qui Iudæis in Chriſti damnatione conſenſit, Pontius Pilatus, Iudæos inquit Eufebius, pro commiſſo ſcelere, ultio diuina damnabat. ſed & Pilatus, qui in Saluatorem iniqui iudicis functus eſt officio, iisdem temporibus Caij, tantis ac talibus malorum cladibus cruciatus eſt, ut propria ſe manu tranſuerberans, nefariam uitam, ui abieciſſe referatur: neque enim poterat tanti piaculi miniſter impunitus euadere, ſicut in hitoriis Græcorum reperimus, eorum duntaxat, qui Olympiades ſcribunt, & annales rerum geſtarum, libros ad poſteritatis memoriam condunt. Hætenus Eufebius. Nam cum de iniuſta crudelitate à Iudæis accuſatus, Romam ire à Lucio Vitellio Syriæ præſide iuſſus eſſet, reſponſurus ad obiecta, dum eſt in medio itinere, Tyberius, in quo ſolo eius ſpes reſpoſita erat, expirat. Scribit deinde Eutropius, tantis eum irrogante Caijo, angoribus coarctatū eſſe, ut ſua ſe tranſuerberans manu, malorum compendium mortis celeritate quæſiuerit. atque idem de Anna & Caipha, aliisque Scribis & Phariſæis, qui Chriſti mortem petierunt, Nicephorus refert. Herodes Antippas, quod præſtantiſſimum uirum ac peculiarem Chriſti præconem, Io. Baptiſt. in gratiam ſuæ meretriculæ indiſta cauſa obruncat, deinde, quod Chriſto inſidias tetendiſſet, & poſtea à Pilato ſibi exhibitum, aulicè irriſiſſet, & cū contumelia à ſe dimiſiſſet, anno ſecundo Caij Caligulæ, Domini uerò quadregeſimo, ab eodem Caijo, Lugdunum in Galliam relegatus, donatis omnibus eius bonis Agrippæ Herodiadis uxoris fratri, miſerrimè traditur. Herodes Agrippa, haud diu tulit inultam cædem, quam Iacobo Zebedæo irrogauerat, nã cum paulo poſt Cæſaream profectus eſſet, horribili morte, quam Lucas in Apoſtolica hitoria recenſet, conſumptus, euauit.

IAM uerò, ut ad Romanæ urbis Imperatores, qui poſt Iudaicam crudelitatem in Apoſtolicos uiros, Chriſtiq; Eccleſiam, laniones egerunt, ueniamus, primus qui in eos gladium accepit, Caius Caligula, cum ob tyrannidem & alia diabolica facinora, cunctis honeſtis uiris eſſet inuiſus, tandem contra eum coniuratione facta, & ipſe in ipſo Palatio plurimis uulneribus conſoſus eſt, & cadaver eius, clam in hortos Lamianos aſportatum, & ſemiambuſtum, leui cæſpite obrutum. Claudius Tyberius, qui ſecundam perſecutionem, poſt Caium in Chriſtianos exercuit, ueneno, quod ipſa coniux Agrippina fratris Germanici filia, præbuerat, interiit. Neronis turpitudinem & ſcelera, Romana reſpublica tolerare non potens, in eo ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, aliorumque Martyrum & uirginum ſanguinem uindicauit. nam electo in Hiſpania Sergio Galba Imper. lataque ſententia à Senatu, ut nudus per publicum ductus, furca collo eius inſerta, uirgis uſque ad mortem caderetur, atque ita è ſaxo præcipitaretur, undique deſertus, è palatio perſugit, noctis medio urbem egreſſus, ſequentibus eum Phaone, Epaphrodito, Neophytoq; & ſpadone Sporo, quem quondam exectum formare in mulierem tentauerat, in ſuburbano liberti ſui, ad quartum urbis miliarium, icu gladij ſe tranſfixit, adiuuante trepidantem manum impuro Eunucho Sporo, cum prius à quo feriretur, nullo reſerto, exclamaſſet, Ita ne, nec amicum, nec inimicum habeo? Dedecoroſe uixi, turpius peream. Domitianus Veſpaſiani filius, Neroni potius, quam patri ſimilis, quod in Chriſtianos quartam hoſtilem expeditionem mouiſſet, multosque Chriſto Martyres conſecraſſet, in cubiculo à ſuis propriis miniſtris, conſcia uxore Domitia, multis uulneribus conſectus eſt, cadauere eius, Senatus decreto, populari ſandapila per ueſpillones contumeliouè, gladiatoris inſtar elato. Traianum, reſolutione membrorum & ſtupore corporis, ſenſuumque, primum ſubitò correptum fuiſſe,

fuiſſe, adeò ut uenenum hauſiſſe ſuſpicatus fuerit, poſtea uerò aqua intercute repletum, apud Selinuntem Sicilia urbem, extinctum etiam auctores prophani prodidere. Hadrianus Imp. mortem Alexandri Pontificis, Hermetis, Zenonis, Eufachij & aliorum multorum, quos eo tempore, quo nondum per Quadratum & Ariſtidem Chriſtianos philoſophos, & Serennium Granium, uirum nobiliſſimum ab iniqua lege in Chriſtianos per Traianum lata, reuocatus fuerat, occiderat, grauiſſimis ac multiplicibus morbis, luens, inſelicitè periit. Primum enim nimio ſanguinis fluxu, adeò debilitari & exhauriri cœpit, ut de uita eius ſæpius deſperaretur. qui morbus, eſt conſuetus antea fuerat, tanta tamen acerbitate eum aggreſſus eſt, ut ſæpius ipſe mortem uocaret, ſæpe etiam ſibiipſi manus inferre conſtituerit. Acceſſit ſanguinis fluxui phthiſis, qua cum totum corpus contabuſſet, in Hydropiſim deſiit, quæ nec magicis artibus & incantamentis extrahi potuit, nec tunc quidem, fluxu ſanguinis uel parum reſtincto, ſicque, dum tot malis ſimul exercetur, ac miſerandum in modum diſcruciat, dolorum impatentia ſuperatus, in proprium corpus ſauire conſtituit. Primumque à medico, cum uenenum petiſſet, nec impetraſſet, porrigenti gladium pecunia promiſſa, cum nullus domesticorum obtemperaret, medicorum conſilio cibo & potu, quamdiu morbis & doloribus tantis conſictabatur, abſtinuit: cumque hoc potius ad morbum exaugendum, quam ad ſalutem aut cruciatus mitigandos deſeruiret, tandem, ſupra omnem hominum opinionem crudeliter, inſelicitè uitam cum morte commutauit. Marcus Antoninus Verus, quanquam Chriſtianos ſcripto fouerit, quod tamen prius Chriſtianorum etiam ſanguinem fuderit, apoplexia correptus, cum per triduum mutus decubiſſet, tandem extinctus eſt in Pannoniis, refertque Beda propter Polycarpi & Pionij martyrium, quod in Aſia fecerat, aliorumque plurimorum, qui in Gallia ſub hoc Imperatore ſanguinem pro Chriſto fuderant, ſecutam eſſe, quaſi ſclerum uindicem, atrocem peſtilentiam, ualſtantem multas prouincias, maximè uerò Italiam & Romam, quod & alij ſcriptores teſtatur. Ab armis, inquit Aurelius Victor, quies nunquam erat, perque omnem Orientem, Illyricum, Italiam, Galliamq; bella feruebant, terræmotus, non ſine interitu ciuitatum, inundationes fluminum, lues crebræ, locuſtarum ſpecies agris inſectæ, proruſ ut propè nihil, quo ſummis angoribus atteri mortales ſolent, dici ſeu cogitari queat, quod non, illo regnante, ſauierit: Auctor eſt etiam Eufebius, anno ultimo Antonini, Smyrnæ Aſiæ urbem, in qua Polycarpus & plurimi alij paſſi fuerant, terræmotu corruiſſe. Seuerus Imp. cum regnum feliciter primum admiſtraſſet, ſtatim, poſteaquam in Chriſtianos perſecutionem mouit, ſucceſſibus deſtitutus, uariis ac continuis periculis & bellis diſtrahi cœpit, & tandem membrorum omnium dolore conſectus, uenenum poſtulauit. Maximus, cum Eccleſiarum reſtores, atque ita reliquam multitudinem Chriſtianorum, ut putabat, deleturus, gubernatores uexari & fugari præcepiſſet, odio eius, Senatus Romanus, ipſo uiuo, alios Imperatores designauit, exercitus quoque ab eo in Africa deſecerunt, & tandem uix triennio completo, cum filio adhuc puero, à militibus ſuis diſcerpitur, conclamantibus cunctis militari ioco, Ex peſſimo genere nec catulum quidem habendum. poſtea que omnes, qui quoquo pacto ſe ei adiunxerant, & amici fuiſſe uidebantur, capti, occiſi, tractique in cloacas abiecti ſunt. Decius, cum nec biennium quidem integrum imperaſſet, mox unà cum liberis occiditur, quanquam Pomponius Latus ſcribat, eum in prælio inſelici, aduerſus Gothos uoragine abſorptum. Galli Imperatoris, quanquam initio, quando ſcilicet, nondum in Chriſtianos ſauire inceperat, res bene habuerint, at poſteaquam perſecutionem in eoſdem, quaſi per manus acceptam continuauit, ſanctis doctoribus, qui pro ſalute eius orauerant, pulſis, nec proſperè deinde nec diu regnauit; nondum enim biennio exaſto, cum filio Voluſiano, aduerſus Aemilianum pugnans, à militibus deſertus occiditur, teterrima prius populo Romano ignominia conciliata, quæ Scythiæ Gallus tributarium fecerat. Valerianus, haud multo poſtquam Chriſtianum nomen inſectari adortus eſt, in Perſicum bellum profectus, ſiue aliena fraude id acciderit, ſiue ipſius temeritate (nam utrunque traditur) in hoſtium poteſtatem uiuus uenit. feruntque Saporem regem Perſarum, à quo captus eſt, adeò inſolenter ac barbarè captiuo ſeni illuſiſſe, ut pro ſcabello, eius tergo uteretur, equum aſcenſurus. Scribitque Eufebius in ſermone ad conuentum ſanctorum excoriari eum iuſſum à Rege, Sed & tu, inquit, Valeriane,

Dion Caſſ.
Hadrian.Dion Caſſ.
Aeli. Spar.
Aure. Viſt.
Eutrop. &c.Epiphanius
lib. de pon-
deribus &
menſuris.M. Antoni-
nus Verus.Aurelius
Victor.Seuerus
Imp.Aurel. Vic.
Baptiſta
Platina.
Maximus
Imper.
Aurel. Vi-
ctor. et Ia-
lius Capi-
tol.Decius,
Eufebius
lib. c. 1.
Gallus.Eutrop.
Pompon.
Latus.
Valerianus
Imp.Aurel. Vic.
Pompon.
Latus.
Eufeb.

leriane, quoniam eandem homicidiorum ſauitiam erga ſubditos Dei exercuiſti, iuſtum Dei iudicium declarati, dum captiuus ac uinctus, unã cum ipſa purpura ac reliquo Imperatorio ornatu abductus, ac tandem à Sapore Perſarum rege excoriari iuſſus, ſaleque conditus, perpetuum inſelicitatis trophæum erexiſti. Haſtenus Eusebius. Eius deinde Præſidem Claudium à diabolo arreptũ, & poſt incifam minutatim linguam, ſuffocatum quidam ſcribunt. Galienus eius filius, patre in perpetuam captiuitatem abducto, quanquã cum ſolus imperare cœpiſſet, perſecutionem in Chriſtianos paterno fato (ut Oroſius credit) territus compeſcuit, tamen quòd ſcleratas quoque manus ſanguini Chriſtianorum admouiſſet, cum patre priuatam quoque uindictam expertus eſt. Plurimã enim & mirabiles defeſiones, rebelliones, mutationes imperio pernicioſiſſimã, ſub eodem acciderunt. Quã mala, cum Romani ſcriptores, in eius luxum, laſciuiam, & ignauiam refundant, nos tamen, qui altiõres cauſas attendimus, iudicium & ultionem Dei à ſuperioribus aliorum & ſuis Chriſtianorum perſecutionibus accerſitã, in cauſa fuiſſe, certifiſſimè credimus. Nulla huius Imperatoris ſæculo fuit Reſp. nulla prouincia, una duntaxat Italia excepta, in qua non fit tumultuatum, totque eo principe rebelliones extitere, tot tyranni, qui Imperatoris nomina tulerunt, quot à Cæſare Dictatore ad id tempus, in tam longa Imperatorum ſerie ferè nunquam. narrat Trebellius, huius ſæculo, triginta numero, alios, aliis in terris, exercuiſſe imperium, in quibus fœminã etiam eſſent quãdam Romano nomini illudentes. Triftis, inquit Sabellicus, & terrorum plenus huius principatus fuit, dira naturæ portenta, illo imperante, ſunt omnibus terris facta, plures dies uelut tenebris iacuit terra obuoluta, auditumque tonitruũ terra mugiente, non cœlo tonante, ſecutusque ut ſolet motus terræ ingens, quo plura ædificia cum habitatoribus, ſubitò terræ hiatu, abſorpta ſunt, multiq; mortales nimio terrore exanimati. Sed id malum Aſiam præcipuè habuit obnoxiam. Mota eſt Roma, mota eſt Libya, terræque hiatus uafiſſimi pluribus extiterunt locis. Maritimas urbes ſubitum mare obruit. Scribit Eusebius ſub Galieno, Ciliciam, Syriam & Cappadociam à Perſis, Saporis ductu, fœda populatione uafatas; Alemanos, & Gothos, Pontum, Aſiam, Macedoniam & Græciam populatos, Quados & Sarmatas, Pannonias occupafſe; Tarraconem in Hiſpania, à Germanis oppugnata &c. Tandem poſt has Reip. & Romani imperij labefactationes Aureoli tyranni fraude, apud Mediolanum cum filio, ſeu, ut Eutropius credit, cum fratre Valeriano, turpi & inſelici exitu, tot ſanctorum Martyrum ſanguinem luiturus, circumuentus occiditur. Aurelianus, licet imperij initio tantum abſuerit à Chriſtianorum perſecutione, ut etiam ſuam auctoritatem, concilio Antiocheno, contra Paulum Samofatenum interpoſuerit, illumque uel nolentem de Eccleſia cedere compulerit, poſtea tamen, cum ſumma crudelitate eſſet natura præditus, adeò ut nec à propriæ ſororis filij cæde abſtinuerit, alienus tandem à Chriſtianiſ factus, perſecutionem in eos mouere propoſuit. Talis inquit Eusebius, tunc temporis erga nos erat Aurelianus; in progreſſu uerò imperij non nihil à nobis alienatus eſt, ita ut iam propè conſiliis quibuſdam inductus, perſecutionem aduerſus nos mouerit, deque eo rumor apud nos plurimus eſſet. uerũ cum iam nos perſecuturus eſſet & edicta contra nos uulgando, propè ſubſcripiſſet, diuina dextera interueniens, ſubſcriptionem nefandæ dextræ deturbauit, morte enim ſubita condemnatur, qui de piorum morte cenſebat. Haſtenus Eusebius. Et tu, & alibi, inquit, Aureliane, omnium iniquitatum incendium, quã manifefte cum Thraciam ueſanè perumpereſ, in media publica uia cæſus, ſulcos uix impio ſanguine repleſti? Itaque Aurelianus, poſtquã meditari perſecutionem in Chriſtianos cœpiſſet, cum fulmine repentino territus, ad meliora non flecteretur, à ſuis inter Byzantium & Heraclæam occiſus eſt. Et quanquã omnes eum tragica ac cruenta morte occubiſſe conueniant, ſunt tamen, qui eum miniſtrorum ſuorum fraude occiſum fuiſſe commemorèt. Nam cum miniſter eius notarius, ad quõſdam militares amicos nomina eorum annotata pertuliſſet, falſò manum eius imitatus, perinde atque Aurelianus eos interficere conſtituiſſet, ab eiſdem amicis oppreſſus occiditur. Diocletianus & Maximianus aut Maximinus, quòd Chriſtum iam imperij nobiliſſimorum uiſceribus inhærentem, Chriſtum deturbare, & generoſiſſimorum Martyrum conſtantiſſimos animos perdomare non poſſent, abdicato imperio, uitam priuatam eligentes, nec ſic quidem pij effuſi ſanguinis uindictam potuerunt eſſugere. Diocletianus

letianus, inquit Nicephorus, diuinis expetitus plagis, toto primũ corpore tumorem ingentem concepit, quo deinde uariè diſrupto, lentè ita emarcuit, ut blaſphemia eius & impia lingua, quæ iniquitatem in altum euomuerat, intra fauces ipſius, uermium uim perferret, qui ex ore illius prorepentes, fœtore peſſimo, locum habitationis omnem replebant; poſtremò autem, more canis, quã maximè latrans, ſclerata & nefariam cum quadam uiolentia, exhalauit animam. Haſtenus Nicephorus. Docent alij metu eum extinctum, nam cum à Constantino atque Licinio, ad nuptiarum feſtiuitatem uocatus, ſe per ſenectam intereſſe non poſſe, reſpondiſſet, poſtea uerò ab iſdem minaces literas accepiſſet, quaſi Mæxentio amicus fuiſſet, & Maximino faueret, atque hac de cauſa, necem ignominioſam expectaret, uenenum hauſiſſe. Sunt deinde qui arbitrentur eũ cum Maximino, imperio deſiſſe, poenitentia ductum, imperium uoluſſe recuperare, ſed ſenatusconſulto interfectum fuiſſe. Domum denique eius cœlitus arſiſſe Eusebius indicat. Neque uerò Maximianus Herculeus focius eius, & in Imperio collega, fœlicius occubuit. narrat enim Ioannes Zonaras, laqueo ſibi necem conſcuiſſe. nam cum apud Gallias ad Constantinum Magnum, qui Fauſtam filiam eius uxorem acceperat, acceſſiſſet, ac uendicandi Imperij rursus ſuſpitione laboraſſet, compræhenſusque fuiſſet, uideretque ſe conatu deiectum, maluit ſibi carnificis officium exhibere, quã Imperatoris iracundiam & uindictam, quæ iam iam futura uidebatur, expectare. Galerij Maximini per totam Aſiam decennalem in Chriſtianos ſauitiam & atrocem carnificinam, ſic diuinitus uindictam narrat Eusebius, Ipſum, inquit, auctorem ſcleris ultio diuina corripuit, & ille qui lætis & ſaginatibus carnibus incedebat ſuperbus, inflatis ſubitò uiſceribus ſuppuratisque, diſtenditur, in profundioribus denique peſtoris partibus obortum ulcus, totos intrinſecus uiſcerum ſecefſus, tabe ſerpente depaſcitur. Poſt etiam fiſtulis quibuſdam in ſuperficie purulentis, meatibus adapertis, de interioribus putrefactis uulneris uenis, ebullire cœpit innumera multitudo uermium, fœtor uerò tam intolerabilis, ut nullus omnino nec medicorum quidem, propius poſſet accedere, quòd carnes ſatis lætæ & in omni luxuria enutritæ, grauiorem ex corruptione nidorem putredinis exhalabant. Denique pleroſque medicorum, quòd nec morbo aliquid mederi, nec uim fœtoris tolerare poſſent, interfici iubet, in quibus cum quidam iugulandus potius quã medicaturus accederet, inſpiratus à Deo, Cur, inquit, Imp. erras, & quod Deus inſert, ab hominibus putas poſſe reuocari? nec humanus eſt iſte morbus, nec à medicis curatur, ſed recordare, quanta in ſeruos Dei egeris, quãque in religionem diuinam impius & prophanus extiteris, & intelliges unde tibi ſint poſcenda remedia: nam & ego quidem mori cum cæteris potero, tu tamen à medicis non curaberis. Haſtenus Eusebius. Scribitque his medici uerbis in ſe reuerti Maximinum cœpiſſe, tresque leges, quarum unam antea poſuimus, in Chriſtianorum fauorem fruſtrã tuſiſſe. Tandem poſt leges has latas, quaſi grauiſſima ſclera præ diuina indignatione & in Chriſtianos atrocitate, ueniam non mererentur, quodam belli conſictu, non eo modo, quo duces incliti pro uirtute & amicis fortiter in bello decertando, glorioſam mortem magnanimitè ſuſtinent, ſed ſicut impius ac Deo rebellis, acie adhuc in campo ſtante, domi manens & abditus, cõpetens ſupplicium ſuſtinuit, ſubita plaga Dei per totum corpus percuffus, ita ut grauibus doloribus & cruciatibus exagitatus, & inedia conſumptus, pronus lecto decideret, ac carnibus illius diuinitus immiſſo igne, labefactatis, ita defluxit, ut omnem priſcæ formæ ſpeciem amiſerit, & ſola illi arida oſſa, inſtar ſimulacri longo tempore exſiccata, reliqua fuerint, nec aliud ab aſtantibus corpus eius iudicatum fit, quã animæ ſepulcrum, in mortuo iam & proſus deciduo corpore deſoſa. Cum autem uehementius adhuc & magis quã thermæ ſoleant, ex ipſis medullarum penetralibus conflagraret, proſilierunt illi oculi, & limites ſuos excedentes, cæcum redderunt. Spirans autem in iſtis cruciatibus, confeſſione domino facta, mortem aduocabat, ac tandem hæc propter inſaniam contra Chriſtum præſumptam, meritò & ultionis uice confeſſus, animam reddit. Hoc pacto è medio ſublatus eſt Tyrannus omnium impiſſimus, qui præter ſanguinem fortiſſimorum militum Chriſti, in ſacras uirgines & Chriſtianas fœminas libidine exarſerat; hic enim eſt, qui Dorotheam Alexandrinam uirginem, & generis nobilitate, & extrema quadam pulchritudine præditam, & quod erat amplius, Chriſtianam, quod in eam libidinis incendio aſtuaret, nec potiri da-

X retur,

Ecl. hiſto. lib. 7. c. 20.

Aurelius Victor, & Pompon. Lætus. Gelafius Cæſa. Capadociũ ep̄ ſcopus. Zonaras &c. Euseb. in orat. ad conuen. ſanctorum. Maximianus Imp. Ioannes Zonaras. Galerius Maximinus Imp. Euseb. lib. 8. c. 18.

Euseb. li. 8. cap. 19. & lib. 9. c. 9.

Euseb. li. 8. Eccleſiaſtice hiſtorie c. 17.

1. Mach. 6.
Euseb. Eccl.
hiſt. lib. 9.
cap. 9.
Maxentius
tyran.

retur, poſt dira tormenta Chriſti martyrem reddidit. multaſque hic alia crimina perpetravit in Chriſtum, ob qua non mirum, ſi ſceleſtus, ut olim Antiochus Epiphaneſ, Dominum deprecaretur, à quo non erat miſericordia conſequuturus, præfertim cum, ut Euseb. docet, fiſto id animo faceret. Maxentius Tyrannus, à Constantino prælio ſuperatus cum ſuis tandem in flumine periit, ponte rupto, quem ſcapis coniunctis, ut tranſire poſſet, ipſe fecerat & in proprium exitium parauerat. Miluium eum pontem Nicephorus uocat: cuius interitus Claudius Clemens prudentius his uerſibus meminit,

*Triftis Chriſticolæ ducis aduentantis ad urbem,
Miluius, exceptum Tyberina in ſtagna Tyrannum præcipitans.*

Licinius
Crassus.

Lib. 2. de
uita Con-
ſtanti.

Licinius Crassus, cum in Chriſtiana religione, quam cum Constantino ſuſceperat, morum deformitate non perſtitiffet, in Chriſtianorum perſecutionem conuerſus, à Constantino ſemel atque iterum ſuperatus, eius mandato interfectus eſt: quanquam eum antea incredibilibus morbis & calamitatibus uexatum Eusebius recenſeat. Poſtquam enim, inquit, hic obſidionem Eccleſiæ auſpicatus, ſanguine uirorum bonorum animam conſpurcauit, ſacra uindicta miſerum indidem ex ipſo oriunda ad animi ſedes uſque exercuit. Ecce enim repentinus abſceſſus, medium pudendorum locum occupat, inde uafte fiſtuſoſum ulcus, & ſerpens morbi uis inſanibilis; è uifceribus intimis uermiculatio, quanta dici nequit ſpirans, peſtiferum uirus ſcaturire. Moles enim nimia educatione cariola, ſucculentus adeps, in hoc genus facile cõmeabat: itaq; iam, putris aditum intolerabilem horribilemq; ſpectaculo faciebat. Illius ægritudo inueterauerat, cum ad ſe tandem rediit, ea cogitans, qua olim cõperat in Eccleſias moliri, tum ingenue delicta confiteri; compellere contra Chriſtianos iracundiam; templa reficere; legibus, & edictis, ad ea feſtinare; ſua cauſa preces ex more funderent, adhortari. Et ſubinde, Quocirca de iſto non eſt in longam diem iudicium extractum, nam uana dæmonum ſpe inflatus, quos eſſe deos arbitrabatur, ac copiis infinitis aciem explicauit, tum deſertus à numine, regium ornatum, malè fanè aptum depoſuit, animo uecordiſſimo multitudini immiſtus, illaq; ſe tutatus, deinde, ſeruili habitu per agros palatus, exiſtimabat ſe latere poſſe: ſed prouidentia per omnia perſequentis oculos minime fugit: ubi enim ſecurè uitam traducere confiſit, ictus igne de cælo, iacuit pronus. Illa plaga, diuina proſectò, corpus exelsum eſt, nulla priſtini uultus ſpecie, ſiccis oſibus idolorum inſtar, impenſè attenuatorum emaciatorumque relictus. Cumque uires intendiſſet plaga, ſtatim exerti atque loco pulſi oculi, cæcum hominem dimiſerunt: æquiſſimo ſuffragio dantem pœnas à ſe repertas in eos, qui Dei teſtimonium dicebant. Inerat tamen adhuc in eo quidam uitæ ſpiritus, & quanquam ſero, coram conſeſſus eſt Chriſto, ſuamque numinis expugnandi uoluntatem publicauit, palinodia contexenda ſimilis alterius fuit: legibus & inſtitutis ſuum errorem in Deorum profeſſione ſcripto reſoluit, Chriſtum unicum Deum teſtatur, experientia dignouiſſe. Quam rem edoctus ipſo ſenſu Licinius, haud acceptam ab aliis, iisdem adhærebat, tanquam turbulenta noſte mentem euoluens. Hactenus Euseb. Iulianus Apoſtata proſectus in Perſicam expeditionem, ut Theodoretus indicat, annonæ penuria laborauit. Ipſe uerò Perſæ cuiuſdam dolo in deſerta ductus, conto traiectus periit. Sunt qui ſagitta è cælo miſſa, uulneratum eum fuiſſe dicant, unde in nefariam uocem Vicifti Galilæe, erumpens, pugillumque proprii cruoris in aërem proiiciens, occubuerit. Nazianzenus uerò in oratione contra Iulian. audiſſe ſe à quodam ſcribit, Iulianum tragicè, & horribiliter mortuum, nec ſepulcro conditum fuiſſe, ſed à terra propter ipſum commota, abſorptum, & concrematum eſſe. Aiunt eum, inquit Nicephorus, in ſomnis, Antiochiæ uidiſſe iuuenem quendam ſuauo capillo, qui diceret, ei in Phrygia moriendum eſſe. Ictum igitur, iis, qui aderant, rogatis quomodo locus iſte uocaretur? ut appellari Phrygiam audierit, exclamaſſe, O ſol, Iulianum perdidifti.

Iulianus
apoſtata,
Euseb.
lib. 4. Eccl.
ſiſtica hi-
ſto. c. 7.
Baptiſta
Egnatius.

Vide Dio-
nè de Ince-
dio Veſuui
montis

Nec uerò ſoli principes illatæ Chriſtianiſ perſecutionis ſupplicia ac pœnas ſoluebant, ſed quod ſemper eſt ſolenne, & ipſæ quoque Reſpub. & urbes, aut quòd in earum punitione principes punirentur, aut quòd cū eiſdem in Chriſti Eccleſiam ſauirent, crudeles pœnas ac ſupplicia ſoluebant. Multos eorum ſæculorum terræmotus, multas annium excuſſiones, grauiffimas peſtes, innumerabiles imbrum inundationes legimus, quas nec anteriora ſæcula, nec poſteriora, recepto ſemel Euægelio, Romano imperio ſubiectæ prouin-

ciæ

ciæ pertulerunt. Anno Chriſti 66, Neronis 10, Hierapolis, in qua Philippus Apoſt. interfectus fuerat, unà cum uicinis ciuitatibus Laodicea & Coloffis, terræmotu concidit. Traiani tempore Aurea domus, quam Nero priuatis publiciſque expenſis extruxerat, conflagrauit. In Aſia, quatuor urbes longè clariſſimè Ilæa, Myrina, Pytane, & Syme, & in Græcia alia duæ, Opuns & Donitium, in Galatia tres alia, grauiffimo terræmotu corruerunt. Nilus, inquit Aurelius Victor, pernicioſè inundauit magna clade ædium, & terræmotus grauis per prouincias multas, atroxque peſtilentia, famesque & incendia, facta ſunt. Abſorptæ ſunt etiam eodem tẽpore Nicomedia & Nicæa, cuius maior pars, motu terræ quaſſata eſt, ad quarum inſtaurationem, Hadrianus largitus eſt impenſas de publico, anno Imper. ſui quarto. Concidit ſub Hadriano Nicopolis & Cæſarea, ſub Commodo, incenſum eſt cœlitus Capitolium, tanta Romanæ urbis clade, ut bona pars ciuitatis ſolo æquata ſit: quo incendio & inſtruſtiſſima bibliotheca abſumpta eſt. Sub Gallo immanis lues & peſtifera in prouinciis populi Romani, præcipue uerò in Aegypto, orta per decennium integrum, aut ut alij uolunt per totos quindecim annos graſſata, horrendam uafitatem intulit: à quo trifti & inuſitato malo, Cyprianus Carthaginien. Epifc. argumentum libri, de mortalitate ſumpſit. Diocletiani & cæterorum, tum orientaliũ, tum occidentalium tyrannorum, qui horrendam illam decennalem perſecutionem fouerant temporibus, mare nauigiis clauſum in nauigabile erat, nec fieri poterat ut aliunde quis nauigio appellens, non omnis generis plagas & tormenta reciperet, & ac ſi ab hoſtibus explorator miſſus eſſet, tandem uel crucis, uel ignis ſupplicium ſubiret. Totum præterea tempus rerum militariũ apparatus & armorum expeditionibus, neceſſarium tribuebatur: qua, & multa alia grauiffima mala, tanta fames intolerabilia reddebat, ut una tritici menſura, bis mille & quingentis Articis uenderetur. erat in ciuitatibus ingens hominum multitudo fame eneſta, maior uerò per uicos & agros peſtilenti morbo conſecta. quidam ergo, qua chariſſima ac precioliſſima haberent, pro tenuiſſimo cibo ditioribus uendebant, quidam modicas graminis minutias mandentes & lethiferis herbis promiſcuae ueſcentes, ualetudinem corrũpebant, multa nobiliſſimæ femina ad extremam inopiam redacta, ad agros mendicandi gratia ſe recipiebant. Denique ne uniuerſa, qua in hac parte Eusebius, & alij ſcribunt, huc afferamus, cum & canum cibo, multi fierent, ob eamque cauſam potiſſimum, qui uiuebant, canes, ueriti ne rabidi facti, ad laniandos & uorandos homines conuerterentur, interficiebant. Multa narrat Tertullianus ad Scapulam ſcribens in eandem ſententiam, hominum priuatorum ſupplicia. Vigellius, inquit Saturninus, qui primus hinc gladium in nos egit, lumina amiſit. Claudius Herminianus in Cappadocia, cum indignè ferens uxorem ſuam, ad hanc ſectam tranſiſſe, Chriſtianos crudeliter tractaſſet, ſolusque in prætorio ſuo uafſtatur peſte, cum uiuus uermibus ebulliſſet, Nemo ſciat, aiebat, ne gaudeant Chriſtiani. Hactenus Tertullianus. Antiochus Aureliani Imperatoris præſes, inter tormenta Agapiti Martyris ſubitò de tribunali decidens, ſe totum in interioribus ardere clamans, expirauit. Præſectus quidam caſtrorum, quòd Damafci, infames aliquot mulierculas è foro raptas, partim tormentis, partim minis eo adduxiſſet ut ſcripto tradito, publice dicerent, fuiſſe ſe aliquando Chriſtianas ac noſcere, quas ſceleſtas & laſciuas actiones Chriſtiani, dominicis diebus inter ſe exercere ſolerent, ac alia, qua ad calumnias Chriſtianorum augendas uiſa ſunt idonea, paulò poſt, mortem ipſe ſibi propria manu conſciuit. Prolixum opus eſſet uniuerſos caſus & calamitates, quas à Chriſto paſſo, diuerſis regionibus, prouinciis, & ciuitatibus, uel Romani Imperatores uel Reſp. pertuliſſe leguntur, minutim perſeſcere, ſatis ſit eius temporis hominem, Cyprianum ad Demetrianum loquentem audire, Certi ſumus, inquit, quòd inultum non remaneat, quodcunque perpetinur, quantoque maior fuerit perſecutionis iniuria, tanto & illuſtrior fiet & grauior pro perſecutione uindicta. Et, ut memorias non teneamus antiquas, documentum recentis rei ſatis eſt (loquitur autem de Valeriani & Galieni temporibus) quod ſic celeriter quodque in tanta celeritate ſic granditer, nupèr ſecuta deſenſio eſt, ruinis Regum, iacturis opum, diſpendio militum, diminutione caſtrorum, &c. Hactenus Cyprianus: contenditque deinde toto illo libro, nunquam impiorum ſcelere, in nomen Chriſtianum exurgi, ut non ſtatim diuinitus uindicta comitetur.

VERVM nunc de hominum eorum uindicta, qui nominis Chriſtiani prætenſione, Eccl. Hereti-
X ij clesiam

Eusebius in
Chronica.
Eutropius
lib. 10.
Euseb. in
Chronica.

Aurel. Vic
in Traiano

Euseb. Cæſa
Eccleſiaſti-
ca hiſt. li. 7
c. 21. et 22.
Pomponius
Letus in u
ta Galli.
Dion. Ari-
pagia in
epiſtola ad
Hieracem.

Euseb. Eccl.
ſiſtica. hiſt.
lib. 9. c. 8.

Henricus
de Erfordia.
Euseb. lib. 5
c. 5. & 6.

clesiasticam fidem & caritatem discernunt, id est, hæreticis, qui licet non in Christianam religionem, ut putant, in Ecclesiam tamen & ueram fidem, uiolenti grassantur, paulisper dicamus: neque enim eorum perditorum hominum, siue qui dogmatibus, siue qui armis & potentia Ecclesiasticam fidem labefactarunt, omnes tragœdias percurrere est animus, sed tantum eorum, qui illustriores & famosiores fuerunt. Inter hos Constantius Imp. primus omnium hæreticam perfidiam, Arriana hæresi seductus, cōsecrauit Imperio, nec tamen grauissimas Catholicorum uirorū persecutiones, præsertim Athanasij Alexandrini impunè tulit. Primum enim res bellicæ, quas in Oriente gerebat, infelicitissimè illi cessere. Deinde sub exitum uitæ, ut Theodoretus Cyriensis est auctor, miserè conquestus est, quod fidem innouasset: quam rem inter mala, quæ regno suo indigna accidisse dicebat, ut Nazianzenus inquit, enumerare solebat. Tandem in eo tristi gemitu & querela, tristi ac uiolento morbo è uita excessit. Valentis persecutio tam grauis fuit Ecclesiæ, ut penè Ethnicorum Imperatorum persecutiones superasse uideatur. Sub eius Imperio, adeò grando uiolenti decidit, ut manum globus unus impleret & lapidibus similis esset. Suntque qui scribant, multos homines multaq; iumenta interfecisse, eamque per iram Dei demissam, quod Imperator Valens multos Ecclesiasticos uiros, eo quod Eudoxio Ariano communicare nollent, afflixerit. Nec diu multò post Nicæam ciuitatem Bithyniæ, ingens terræmotus subuertit. Corruerunt etiam & Germaniæ ciuitates Helleponti. In Phrygia etiam adeò ingens fames inualuit, ut incolæ sedes mutare, alioque cogentur confugere. Tandemque, cum Valenti Sanctus Isaacius cōtra Scythas Thraciam, & Macedoniam incursantes proficiscenti, prophetico spiritu diceret, ut Ecclesiæ orthodoxis redderet, alioqui inde non esse reuersurum, hisque commotus homo impius custodire iussisset uirum sanctum donec rediret, illeque Valenti dixisset, Si inde redieris, non est locutus per me Deus. ea nocte in somniis uirum uidit sibi dicentem,

ταχως βαδιζει προς μιμαντα τον μεγαρον... id est, Miser ad Mimanta magnum iter capessito. Citus hic te sanae mortis opprimit dolor.

Experrectusque, cum percunctaretur, quis esset Mimas, responsumque esset sibi, Montem esse quendam Asiæ ad mare situm, cuius meminisset Homerus in Odysea, ac uentosum appellasset, Et quæ me, inquit, necessitas urget, ut montem illum occupem, ibique moriar? Quæ confidentia, cum subinde cum Scythis ad Thraciam congressus fuso exercitu turpiter succubisset, & in fuga domum quãdam ingressus esset, & in acerno palearum sese abdidisset, Scythis post uictoriã prædas agentibus, uillasq; incendiibus, ipse quoque inter paleas conflagrauit. Quo loco postea cū Imperatoris corpus quære retur, inuentus est in ædibus ubi cōbustus fuerat sepulcrum cū inscriptione, Εν τωδω μιμας μακεδων στρατηγος, id est, hic Mimas Macedo Imperator est situs. Valentinianus iunior à Iustina matre in pueritia, Ariana hæresi corruptus, orthodoxis quidem aduersari cœpit, uerum subinde Maximi & Eugenij Tyrannorum potentia perterritus, temerarios ausus per manus eius uindicante Deo, mortem sibi laqueo consciiuit. Surgentis uerò tyrannidis, quæ causa extiterit, Christianè & sapienter ad eundem petentem auxilia Theodosius tum temporis Orientis Imp. exposuit, Non est, inquit, mirandum, si seruus seditiosus eo domino sit superior, qui Dominum suum repudiet, & creaturam ac seruum appellet conditorem, pari dignitate cum patre præditum. Basilus Constantinopolitanus Imperator quod in hæresim Eutichetis deflexisset, Conciliumque Chalcedonen- se tyrannico edicto abrogasset, totius urbis & imperij publicum odium incurrens, post duos annos, quibus cum Zenone Isaurico uario Marte certauit, infelicitissimè occubuit. Fuitque eius Imperium publico ciuitatis incendio, quod à foro Boario exortum, uicina loca omnia publicarum uiarum, porticus, ipsamque Basilicam unã cum bibliotheca, in qua centum uiginti millia librorum reposita erant, in cineres redegit, illustrissimum. Leo Isaurius, cum aduersus sanctas imagines bellum assumpsisset, post ingentes urbis Constantinopolitanæ terræmotus, quibus magna hominū multitudo compressa fuerat, post Nicomediam & Nicæam terræmotu etiam subuersas, cum in Reip. perniciem propter eorum sæculorum peccata, annos 24. imperasset, ex morbo intestinorum animam infelicitè

Nicephorus lib. 9. c. 28. Zonaras etc. Ecclesiastica hist. li. 2. c. 32. et li. 1. c. 1. Nazianzenus in oratione funebri in Athanasium.

Socrates li. 4. c. 10.

Ioannes Zonaras in Valenti leuit.

Zonaras in Valente in uenore. Valentinianus iunior.

Ioannes Zonaras. Basilus Constantinopolitanus.

Zonaras.

Leo Isaurius. Ioannes Zonaras.

infelicitè eructauit. Constantinus Copronymus, paternæ impietatis hæres, earundem imaginum infectator, post sanctarum reliquiarum ludibria, post multorum procerum & sanctorum monachorum cædes, cum omnium mortalium gaudio uiolentissimè periit. Leo Copronymus huius filius, homo etiam hæreticus, & sanctarum imaginum demolitor adamata corona, quam Mauritijs Imp. in magna Ecclesia Deo consecrasset, eaque capiti suo accommodata, statimque uehementi febre correptus, turpi uitæ ac sanctorum uirorum, in quos maximè desauerat, cædibus finem imposuit. Leo Armenicus cum post aliquot tempora, eidem infantiæ fauisset, à Michaële Balbo ipsa Dominicæ Natiuitatis nocte, castratis filiis uxoreque in monacham redacta, in Ecclesia occiditur, sed & ipse Michaël homo etiam hæreticus, cum octo annos & nouem menses imperasset, phrenetide & intestinorum dolore uitæ concessit. Theodoricus Ostrogothorum Rex (nam Constantinopolitani Imperatores obscuriores post hos sunt quam ut eorum ratio habeatur) quanquam ciuili quadam, ac planè regia alioqui animæ magnitudine præditus esset, quod propter Arianam hæresim, quam à pueritia imbiberat in uiros Catholicos, præsertim uerò in Ioannem Pontificem Romanum, in Symmachum & Boëthium Seuerinum uiolentus extitisset, càm semel prægrandis piscis caput, cœnantium, oblatum fuisset, diuinoque ostento in eodem capite, caput Symmachi atrociam truci que uultu fuisset repræsentatum, tandem post feras querelas & perpetratorum facinorum pœnitentiam, grauissimo morbo totiusque corporis distemperie correptus, uitam infelici exitu absoluit. Refertque Beatus Gregorius Pont. eius animam à quodam uisam eremiticæ uitæ cultore sancto uiro apud Liparam insulã Siciliæ proximam, inter Ioannem Pontificem & Symmachum, quos duos trucidauerat, delatam ab eisdem in eiusdem insulæ Vulcanum & sulphuream foueam præcipitem datam.

Et ne omnes hæretico sprincipes & Ecclesiæ persecutores huc adducamus, qui omnes eundem habuerunt exitum, ut ex eorum historiis depræhendere licet, de hæresum inuentoribus illustrioribus pauca dicamus. nam omnium exitus & mortes tragicas uelle narrare, opus fuisset immensum. Ergo ut eos, quorum ante Christianum Imperium in Ecclesia grassati sunt errores, quos non alia ratione, ut rectè Tertullianus, Iustinus, & Theodorus dixerunt, diaboli astu Ecclesiasticæ societati uniti sunt, quam ut eã & pessimorum dogmatum & pessimorum morum infamia denigrarent, omittamus, ab Ario Alexandrino Presbytero auspicandum uidetur. Is itaque cum semel iam Nicæno Concilio damnatus anathema accepisset, cum ex Imperatoris mandato rursus in Concilio quod contra Nicænum eius opera cogi iam cœperat, responsurus Constantinopolim reuocaretur, orante sancto Pontifice Alexandro, lacrymisque postulante Deum, ne lupum misceri ouibus permetteret, cum iam templum ingressurus esset, uentrem purgans, foetidam animam cum intestinis excreuit. Describit autem eius infelicem mortem Sædulius Presbyter his uersibus,

Hæc est uera fides, hanc spernit habere salutem. Arrius infelix, qui curua per auiã rectum. Fletere uisus iter, foueam delapsus in atram. Corruit, & tetri mersus petit ima profundi. Iam uacuus sensu, iustæ quàm tempore pœnæ, Visceribus fuis, uacuus quoque uentre remansit: Demens, perpetui qui non imitanda parentis Iura, caducorum gradibus simulauit honorum.

Eunonius, qui spiritus sancti diuinitatem labefactare uisus est, cum ab Imperatore Constantio, folio Pontificali, quod indignissimè ascenderat, fuisset detrusus, & in exilium deportatus, tandem, post omnium mortalium grauissima odia, cum maxima infamia, cum sibi penè in tota Ecclesia non esset locus, apud Dacoram Cæsareæ; infelici uitæ concessit. Nestorius, cum summa mala in exilio, quæ ille in epistola ad quendam Thebarum præsidem recenset, pertulisset, tandem lingua eius à uermibus corrofa, ad maiora & sempiterna supplicia, maiores pœnas soluturus, migravit. Eodem demum, ne omnes adducamus, tragicos & infelices exitus & reliquos omnes Ecclesiasticæ fidei euersores, Macedonium, Pelagium Donatum &c. habuisse historiæ testantur. Neceffe est enim ut qui fraternam Christianæ religionis caritatem difrum-

Constantinus Copronymus.

Zonaras.

Leo Armenicus.

Michael Balbus.

Theodoricus Ostrogothus.

Procopius Cæsa. Paulus Diaconus.

Gregorius li. 4. Dialogorum c. 30.

Sædulius li. 2. c. 29. Theodorus Ecclesiasticus hist. li. 1. c. 14. Athanasius li. 1. c. 14. contra Arianos. Epiphanius c. de Ario.

Theodorus Ecclesiasticus hist. li. 2. c. 24. Socrates li. 5. c. 20. Sædulius li. 7. ca. 6. Nicephorus li. 12. c. 29. Nicephorus Ecclesiasticus hist. li. 12. c. 36.

punt, easdem, quas Euangelij aduersarij & Ethnici sunt passi pœnas sustineant: nisi quòd hi, quòd non ignorantia sed malitia offendant, maioribus sunt digni. Habes igitur iã persecutorũ Christiani & ecclesiastici nominis infœlices tragœdias, cõtrã uerò, si prophanam & Ecclesiasticam historiam euoluas, & eos principes, qui eandem Christianam & Catholicam religionem fouerunt, & eos, qui eandem & scriptis & doctrina adornarunt, & uita & morte fœlicissimos uideas. In his sunt Constantinus Magnus, Theodosius senior, Valentinianus senior; Carolus Pipini filius. Quibus etiam adnumerandus uidetur Carolus huius nominis quintus, qui cœlesti quadam ambitione nostra memoria, ut æterni quoque regni iure hæres esset, post tot annorum in catholica religione tuenda grauissimos labores, abdicato regno, per duos annos uerã philosophiã, idest, mentis meditationi, incubuit, & reliqui quos diuersa regna post diuisum Imperiũ fœlicissimos tulere. In his sunt etiã sancti illi uiri, qui gladio uerbi Dei, Ecclesiasticam fidem tum cõtra gentes, tum contra hæreticos decertãdo propugnarunt, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Chrysostomus, Nazianzenus, Nissenus, &c. quorum omnium & uita & mors Deo & hominibus fuit honorabilis. Magnum profectò Christianã religionis argumentum est, Deum ingenti honore eos prosequi, qui eidem eiusdemque culturã sincero animo incumbunt, contrã uerò eiusdem aduersarios & hostes omnino deterere. Est enim uerò manifestum indicium, eius cultores ad eos pertinere, de quibus dicitur, Non uos defendentes charissimi, sed date locum iræ: scriptum est enim, Mihi uindictam, & ego retribuam. & ad eos, de quibus Dauid ait, Cognoui quia faciet Dominus iudicium in opis & uindictam pauperis.

Roma. 12.
Psal. 139.

Quòd non sola Christiana religio hæreses patiatur, & quare falsæ de religione sententiæ tam frequenter Dei permisso oriantur.

Cap. XII.

Errurimus, quòd potuimus succinctius, eas considerationes, quibus (ut initio diximus) magnoperè fides, & Christianã religionis amor, in animo erigitur, & ad quas fluctus diabolicæ tentationis allisi franguntur & euanescent: nunc iam ultimò huius libri loco, ad illud stylum conuertamus, quòd meo quidem iudicio, omnium atrocissimè Christiana pectora pertentare & uellicare solet. Quare inter cæteras Orbis (si quæ fuerunt) religiones sola Christiana religio, tot quotidie nascentibus ac renascentibus hæresibus, domestico potius quàm externo bello, ac ipsa contra sese, uiscerali quadam & intestina discordia pugnante, in dies magis ac magis minuitur, & flaccescat? Quo enim pacto eam ueram religionem putemus, aiunt quidam, quæ cum omnium mortalium odio nata, non modò semper omnium sapientium cuiuscunque sectæ ac religionis, sententiã atque iudicium, aduersum habuit, uerùm à sui principio, sui ipsius cultores, sibi mutuo repugnant; & nunquam idem sentiunt, sed in uarias sectas, uariasque opiniones distracti, plus sibi mutuo, discissa religionis charitate, aduersantur, quàm ullis infidelibus & à religione alienis hominibus? Donatistæ, se solos Ecclesiam habere putant; contrã reliqui, prorsus ab ecclesiasticæ societatis unione, Donatistas alienos existimant. Arrius, se solum sapere, reliquos uniuersos stipites credit: cõtrã cæteri Arrium, hæreticum perniciosum, & prorsus Christianã religioni contrarium, persuasum habemus. Et ne de omnibus dicamus, Lutheri, Zuinglij, Oecolampadij, Melanchthones, Brentij, Caluni, &c. cum se solos euangelicæ disciplinæ iam olim sepultæ, tertio quoque uerbo restauratores, & reparatores iactent, ab omnibus catholicis reputantur hæretici: & nullam aliam eos in ea, quam repromittit Christiana religio, fœlicitate partem habere, quãtũ olim Simonem Magum, Iudæum quẽpiam, Sarracenum, aut Turcam? Quam tamen dissensionem & sententiarum discordiam in cæteras, uel quæ nunc sunt, uel quæ olim fuerunt, religiones desauisse non legimus. Iudæi, omnes sunt Iudæi; Sarraceni, omnes Sarraceni; Gentiles, omnes Gentiles; Christiani soli, non omnes sunt Christiani, sed minima portio reliquos uniuersos detestabiles hæreticos, & Iudæis & Sarracenis & idololatris peiores, non modò uoce sed scripto proclamat, An non omnis religio uera, à Deo

à Deo auctore proficisci debet? An Deus pacem & animorum concordiam, uel ipsa natura ductrice, non diligit? An non Deus pacis, tertio quoque uerbo in Scriptura uocatur? An non sunt abominabiles & corrupti coram Deo, qui uiam pacis non cognouerunt? An non scriptum est, in euangelico statu, incessabili gaudio lætatos omnes, præ multitudinem pacis? An non declinaturum sese super Hierusalem, idest, ecclesiasticam societatem, quasi fluium pacis, Deus propheterico uaticinio spondit? Quid ergo tanta animorum & sententiarum discordia, Christiani diuariant? Quid tot tamque atrocibus dissidiis ecclesiastica uiscera disrumpunt? Quid minus Christiano cum Christiano conuenit, quàm Christiano cum Thurca? Quòd si tota culpa in prauos homines, indoctos & instabiles, qui iuxta suam uoluntatem scripturis abutantur, & easdem deprauent, ad suam ipsorum perditionem, reicere libeat, illud protinus animus aggreditur. Quæ à Deo sunt, qui non est Deus dissensionis sed pacis, nequaquam simulatum, & bellorum scandala ministrant. Quo ergo pacto eam uiuendi rationem, Deum auctorem habuisse quis credat, quæ tam obscure tam tenebrosè fuit edita, ut in eius germana ac uera intelligentia, non de rebus leuissimis, & quæ ad substantiam religionis non faciunt, sed de rebus, in quibus potissima totius Christianã religionis momenta sunt posita, tot bella excitentur, tot pugnae, non modò uerborum, sed urbium, regnorum, prouinciarum, & amplissimarum nationum, usque ad earum excidia, quotidie surgunt? Cur non à Christo Deo, ea ratione religio ac leges uiuendi excogitari potuissent, quæ sui perspicuitate, confestim prauorum hominum inuentiones pessundarent, quæ nullas hæreticas nouationes emergere permetterent, quæ prauorum hominum dogmata apertissimè falsa esse commonstrarent? Atque, quòd in illis uiuendi rationibus, quas excogitauit humana prudẽtia, quæ ut maximè sapiat, semper tamen decipitur, hoc desideretur, admirari non licet: in ea uerò, quam Deus, non per aliquẽ ministrum, ut olim Mosaicam, sed per se ipsum, cum prius in hoc unum descendisset è cœlo, tulisse creditur, id præstitum fuisse, iure quodam suo postulare sibi uideretur humanum iudiciũ: quòd non satis percipiat, qui tantus tamque perpetuus Christianã religionis tumultus, cum illis, quæ nunquam non de Deo prædicamus, Christi diuinitate, sapientia, prouidentia, omnipotentia, pacisque amore, ac dilectione cohæreant. Si Christus, aiunt, Deus erat, erat summa sapientia: si summa sapientia, summa ergo prouidentia. Rursus si Deus erat, omnipotens erat: sciebat igitur & poterat rationem inuenire, qua lex euangelica traderetur, quæ non dissensionis, sed pacis & amoris retinaculum esset. Quòd si sciebat, & tantum abest ut præstiterit, ut ea, quam tulit, sit omnium seditiosissima, & quæ omnium maximè internis suorũ ciuium concussionibus quatitur; non igitur suorũ charitatem & amorem uoluit: nam dicere Christum, si Deus erat, id non potuisse, uideretur absurdum. Huiusmodi uerò cogitationes & argumenta non modò fidelium hominum mentes, diabolica suggestionem percutiunt, sed ea etiam nobis ingenti gaudio, Iudæi & Thurcæ cæteri que infideles triumphabundi obiectant, suasque proinde superstitutiones (quas uocant leges) quòd nullos sententiarum tumultus patiantur, diuinitus latas, nostram cõtrã à Deo prorsus alienam, fastuosissimè garrunt. In pectoribus uerò Christianorum potissimè, quæ nulla aut parua pietate muniuntur, tantas tamque atroces strages dare solent, præsertim hoc nostro sæculo, quo tanto Christianus populus scinditur sententiarum dissidio, ut rarus, (nisi pœnitens fallor) sit qui, si uel paululum in atheismum non declinauit, integræ tamen illius antiquæ pietatis & Christiani feruoris iacturam non fecerit. Sunt qui huiusmodi cogitationum uorrice absorpti, de prouidentia subdubitent, nam cum Christianam religionem (si ulla sit) diuinam putarent, & in ea quoque, ut sibi uideretur, tot nauos reperiant, nullam perinde legem diuinitus latam, neque proinde ullum diuinitatis numen mortalia curare, si non omnino sibi persuadeant, credere incipiunt, ac secum tandem dicere;

Scilicet his superis labor est, ea cura quietos sollicitat.

Sunt etiam qui iis minùs affecti, illud apud se statuunt, parum referre cui sectæ quis adhareat, dum in Christum credatur: quòd si tantum ægritudo non sæuiat, laxari paulatim, & sanctæ charitatis feruorem remittere incipiunt, quòd (proh dolor) in uniuersis catholicis nominis, & quas nondum hæreticus morbus inuasit, prouinciis, cum magno nostro malo ac sanctorum morum strage, hoc sæculo accidisse uidemus: adeò enim in utraque

2. Cor. 13.
1. Thessal.
5. & 2.
Thess. 3.
Psal. 13.
Psal. 36.
Isai. 66.

2. Petri 3.

2. Cor. 12.

utraque Eccleſiaſtici corporis parte layca, & eccleſiaſtica, charitas Chriſtiana refrigit, & antiquæ deuotionis feruore languit, ut magnum eſſe credant multi, ſi non ſint hæretici, & catholicæ eccleſiæ obedientiam nõ proiecerint. Perit hoc Satanico tentationis turbine antiqua illa pulchritudo eccleſiaſtici corporis, perit Eccleſiæ decor antiquus, perit morum ad Chriſtianæ religionis anuſim componendorum, indefeſſum ſtudium; immutata eſt rerum Chriſtianarum facies, fidei apud catholicos principes feruor emarcuit: dum grande ſe beneficium præſtare Deo, multi exiſtimant, ſi catholicæ, quæ iam ab omnibus deſeritur, doctrinæ normam non abiiciant, quaſi non ſua, ſed Chriſti res ageretur. Perit apud eodem antiquus ille zelus, qui Chriſtianæ religionis, Chriſtianorumq; morum, cum exercitus, diuitiarum, regnorum, uitæq; discrimine, tutelam, ſolo in cælis regnandi deſiderio uigente, ſuaſebat: perit ſancta illa in eccleſiaſtica uitæ profeſſores liberalitas, qua furtum ingens apud eos putabatur, in templa, in monaſteria, in pauperes, rem domeſticam non erogare: euanuit illa ſacerdotalis & eccleſiaſtici ordinis antiqua obſeruantia, adeo ut uniuerſæ religiones penè habeantur ludibrio, & in ſæculari ſacerdotio, hi tantum in precio ſint, qui diuitiis aut ſtemmatibus, aut principum amicitia florent clariq; ſunt, eſſi obſcuris ſint moribus. Magnum quid feciſſe putatur, qui ſacerdotalis ordinis, quacunque ratione bona compilet, aut ad ea compilanda uiam excogitet, in hocq; propenſa bona pars layci ordinis eſſe uidetur. Tam ingens uerò lerna malorum, inde orta eſt, quod uideant uota monaſtica & ſacerdotium, Chriſtianum, tot hæreticis iactari opinionibus. unde eſſi in hac parte ab eccleſiaſtica confeſſione, principum catholicorum timore non diſcedant, diſcedunt tamen ab antiqua obſeruantia, & ueneratione, ſatis eſſe putantes, ſi uota monaſtica, aut ſacerdotium non negent, cauſantes tamen interim religioſorum aut ſacerdotum præpoſteros mores, quaſi laycus ordo in ſuo ſtatu & antiqua illa integritate permanſerit. Corruit imenſum illud uerbi Dei deſiderium, quod olim in Chriſtiano populo cernebatur, dum ad maiores uirtutes non progredi, detrimentum non creditur. Corruit demum uniuerſa Chriſtianorum morum diſciplina, dum uita, non iam ad euangelicam normam aut ſanctorum Patrum doctrinam, de quibus iam dubitare incipiunt, ſed ad proprium iudicium, propriamq; libidinem expenditur. Non ergo ocioſum putabitur ſi pro noſtra uirili, læſis catholicorum hominum mentibus, & penè harum cogitationum uenenatarum aconito infectis, afferamus medelam.

VI DEAMVS ergo iam, an & aliæ religionum formæ, & uiuendi inſtituta, quæ nunc uel olim celebres reipublicæ uſurparunt, diſidia, & uariarum ſectarum inundationes pertulerint; an uerò noſtra tantum domeſticis concertationibus & bellis, à ſe ipſa deſciſcat: deinde, quo conſilio, qua ue prouidentia, Chriſtus, cum eſſet Deus omnipotens, & ſumma ſapientia, eam legis & religionis rationem, quam humanæ cogitationes expoſtulant, quæ omnes ſcilicet humanas inuentiones confeſſim diſpelleret, in Eccleſia non dederit.

ET UT ad primum ueniamus, quis neſciat quanto ſententiarum diſidio, quantaq; humanarum opinionum uarietate, non quæ uno aliquo principio conuenirent, ut quæ in populo Chriſtiano ſuſcitantur (omnes enim quantumuis perditæ ſectæ, in fide Chriſti conueniunt) ſed quæ tota religione, quam multi eorum penitus, quaſi uanam mortaliū curam riſerunt, diſſentirent, Gentiles quæcunque reſpub. in ſe ipſis æſtuauerint?

An non ad religionem pertinent diuinitatis notitia, prouidentiaſ conſeſſio, animorum, & eius finis, in quem animi ſunt ordinandi exaſta cognitio, mundi exordium, hominis principium, & cætera, in quibus non modò ciuitas à ciuitate, prouincia à prouincia, regnum à regno diſſentiebat; ſed nunquam aliquis titulo ſapientiaſ inſignis, niſi cum honoris iactura, cum alio conſenſit? Quis unquam Gentium, de Diis, de prouidentia de bonorum ac malorū fine, de anima, de mundo, deq; aliis omnibus, à quibus pendet tota religionis natura, ſectas, opiniones, ſententias, placita & decreta, ſatis enumerauit? Nam ut eos, quos de iis rebus, cum de externorum ſapientum diſcordia paulò antea ageremus, cumulos ſententiarum retulimus, prætermittamus, pluſquam trecentas de religione ſectas, apud Paganos olim fuiſſe, edito libello ad Valenti Imp. Themiftius philoſophus cõmemorat: quæ hiſtoria quod maximè ad hanc rē pertineat, nobis eſt recitanda. Interea (inquit Sozomenus) Valens in Antiochia Syriaſ degens, conſubſtan-

tialitatis

cialitatis cultores, uehementer fuiſſet perſecutus, niſi eum, liber Themiftij philoſophi reuocaſſet, in quo perorauerat, eum eſſe non oportere crudelem, propter diſcordiam Eccleſiaſticorum, quando etiam apud Paganos, pluſquam trecentarum ſectarum diſſentia uideretur: & unusquiſque pro dogmate proprio, in ſententia diuerſa conſiſteret. Hactenus Sozomenus. Iam Iudaismus quàm grauius fuerit opinionum uarietate diſceptus, quis ignorat? Nam ut eos omittamus, quos ingenti multitudine ac numero, rerum Iudaicarum paululum curioſi tractatores, ex uariis eorundem monumentis commemorant, Ophitas, Caianos, Serpentinus, Sethianos, Doſithianos, Tophetianos, Purreoritas, Samaritanos, Nazoreos, Bahalitas, Molochitas, Trogloditas, Fortunarios, Heliognoſtos, Ranarios, Moſoritas, Muſcaronitas, Subterraneos, Thamuritas, Atharritas, Herodianos, Balitas, Pythoniſtas, & reliqua nominum portenta, quorum horrendas inſanias nunquam ſatis explicarunt auctores: ut etiam ſilentio prætereamus eos, quorum factiones & ſectas, non modò Euangelica & Apoſtolica hiſtoria, ſed ipſi quoq; Hebræorum auctores frequentiffimè narrant, Phariſæos, Sadducæos, Eſſeos, inter quos totus erat Iudaismus diſtractus, & quorum, quidam, Sadducæi ſcilicet, impunè Epicureiſmum induxerunt, qui nec apud Paganorum reſp. mediocriter inſtitutas, permittebatur, ut inquam, hos alioſq; cõplures eorum ſæculorum Iudæos hæreticos omittamus, quis non legit quot pugnis & dogmaticis concertationibus, de Meſſia, de altera uita, de malorum ac bonorum operum præmiis, aut ſuppliciis, de mundi auctore, de anima, cæteriſq; uniuerſis religionis capitibus, in ſeipſos deſauiant? Sunt inter eos qui Meſſiaſ, ab eo tempore quo Iudaica reſpub. per Veſpaſianum & Titum fuit exciſſa, natum fabulatur: ſunt, qui cum eam ſententiam hæreticam putent & inſanam, multo tamen poſt tempore natum Romæq; conuerſari doceant: ſunt qui, cum hos ut ſtultos rideant, neque natum exiſtiment, citò tamen naſciturum ſperant: ſunt qui nullum aliquando futurum Meſſiam peculiarem credunt, ſed eas omnes, quæ de illo loquuntur prophetias, de diuerſis regibus interpretantur: ſunt qui animorum immortalitatem fabulam putent, & perinde neque malorum, neque bonorum ullam poſt hanc uitam à Deo rationem habendam, conſtantiffimè doceant: ſunt qui mundum ab angelis, non à Deo conditum dicant. Et quid omnes inſanias eorum commemorem, quibus nunc in tanta ſentendi licentia, cum à tot iam ſæculis magiſtratibus, qui eam coërceant deſtituantur, uel in ſcripturis interpretandis, uel in dogmatibus cudendis mundo ſunt ridiculi? Thurcarum uerò reſpub. ideò diuerſarum ſententiarum domeſtica concertatione nõ quatitur, quod illi neque ullius diſciplinæ ſapientiaſ, qua ſua ſuperſtitionis placita in quaſtionem reuocent, ſunt præditi, ſed barbarico ritu, ſimplici ſuaſ ſuperſtitionis traditione ſint contèti, aut quod illi nullam, in rebus, quæ ad religionem ſpectant, ſententiam errorem exiſtiment, immo uerò reliquas omnes religiones, quæ tamen ſuaſ ſuperſtitioni ex diametro aduerſantur, ueras quoque eſſe, ac proinde uenerandas credant: quod & Themiftius lib. illo Valenti Imp. cõtendebat intorquere, Fortè hoc, inquit, Deo magis gratum eſt; dum non facilè cognoscitur, & diuerſo modo colitur, ut unusquiſque amplius timeat Deum, dum eum uel quomodo aut quantum qualisq; ſit, ignorat. Quam ſententiam Themiftij, eſſi eo tempore catholicæ Eccleſiæ hæretici Imperatoris perſecutione penè collabenti, magnopere profuerit, multum tamen eſſe tum rationi ipſi, tum Euangelico inſtituto uiuendi contrariam, procliuè eſt aduertere. Quis enim non uideat, ſi in religione credendi quodcũq; arrideat licentia indulgeatur, contrarias plerũq; ac ſibi mutuò pugnantes, excitandas ſententias? Ergo cum ſemper duorum contrariorum alterum futurum ſit falſum, iam diuinitas mendacio coeretur, & mendacio gauderet. Deinde quis non aduertat, in tanta religionis licentia, totam ipſam religionis naturam, proſus peſſundari? Nam ſi duæ de religione ſententiaſ impunè approbentur, licebit ergo alteri parti, deceptam exiſtimare, contrariam. tertio igitur, qui neutra earum ſententiarum aduerſarum ueram exiſtimaret (quod fieri non eſt impoſſibile) licebit nihil credere, aut neutri parti conſentire: ſicque proſus ab ea reſpub. ubi ſit ſentendi in religione licentia, trudetur religio. Quod uerò Euangelicæ rationi uiuendi aduerſetur, inde ſuaſdetur, quod euangelium doceat, Dei filium, è cœlis, non alia magis ratione deſcendiſſe, quàm ut ſuo magiſterio, omnes mortales, qui diuerſis locis, diuerſis ritibus, diuerſis religionibus à ſe diſſidebant, una fide & charitate congregaret in unum: ut ſicut erat

Y

unus

Epiph. 68
Philaſtrinus
Brixien.

Ioſeph. de
antiq. li. 18
c. 2. et 2. de
bell. Iud. c. 7

Ioan. 11.

atur
& reliquas
omnes reli-
gionum for-
mas, diſſi-
dia habuiſ-
ſe.

Lib. 3. hiſt.
trip. c. 12.

Ephē. 4.

Proclm L. y
cins. Porph.
Iamblicus
& reliqui
Platonici
Galeotus
Mar. de do
ctri. promif.
cap. 17.

unus Deus; ita esset una fides: sicut omnes uocati sumus in una spe uocationis nostræ: Ratio uerò illa Thenistij, non aliorum contendebat, quam ad eam idololatriæ apologiam quam Gentium philosophi, dum à nostris eorum superstitio, diuersis libris & efficacissimis argumentis impeteretur, frigidè excogitarunt. Docebant enim se, per eam deorum diuersitatem, non diuersas diuinitates, quæ nullo pacto esse poterant, sed diuersis rationibus, unum & idem numen diuinitatis uenerari, aut, ut alij uolunt, diuersarum rerum creaturarum diuersas ideas, quæ nõ sunt aliud ex Platonica sententia, quam ipsa diuinitas, diuinis in uno eodemque Deo rerum cunctarum auctore, honoribus prosequi; ita ut ideam Terræ in mente diuina aut essentia, Plutonem, Tellurem, Cererem, Cybelem; Aquæ uerò, Neptunum, Oceanum, Thetim, Nereum; Aëris deinde, Iunonè, & Palladem; Ignis, Vulcanum, Vestam &c. Lucis, Apollinem, Phœbum, Dianam &c. Et denique (quod erat horrendum) uim genitiuam ac fœcunditatem, quam rebus corruptibilibus diuinitus infundi credebant, membri uirilil imagine, quam ab urbe Helleponti Priapum appellarunt, honorari dicebant. Quam tamen multiplicis idololatriæ excusandi rationem, semper omnes eruditi, quasi Platoniorum philosophastrorum, qui Christianorum potius imitatione, quam ipsa ueritate, omnia, etiam leuissimas fabulas, ad recondita quadã mysteria referebant, frigidum inuentum, riserunt. Habes igitur, quam falsa sit eorum sententia, qui solam christianam religionem interna suorum ciuium & domesticorum arrosonne, lacerari deblacterant; cum omnes quæcunque fuerunt aliquando religiones, uel uetera fastidientium, uel noua inuenientium, hominum inuasiones pertulerint. Quod uerò in illis nouæ sectæ, non tam sauos & atroces, excitarint tumultus, diuersa nostræ & aliarum religionum ratio erat in causa. erant illæ religiones, non totius reipublicæ finis, sed tantum in hoc inuentæ & excogitatæ, una excepta Iudaica, ut homines in officio uirtutis, uel ficta quadam superstitione persistenter: ita ut non leges in religionem, sed religionem in leges & uitam ciuilitate instituentiam, auctores dirigerent: unde dum religio perstaret, nihil aut parum referre putabatur, hac aut illa religione uti, præsertim si antiqua illa non prorsus corrumpetur. Contra uniuersa Christiana respub. non religione quasi instrumento conseruandarum legum utitur, sed in eam quasi in finem ultimum leges omnes dirigit, neque in religionem in genere, sed in eam, quam Christus, quasi unicum medium salutis acquirendi præstituit. Vnde quemadmodum prudentes & bene constitutæ respublicæ, olim pro legibus, quibus uita eorum ciuilibus potissimè constabat, quemadmodum & pro patria, uel cum certo uita periculo certabant, ita nos quoque, pro Christianæ Reipublic. potissima parte; idest, religione, non modò fortunarum, sed uitæ quoque discrimina inimus: immo uerò multo maiori ratione, quanto nimirum uita temporaria & ciuilibus, quæ per leges superstitione adiutas præstatur, uita spiritali, & aterna quæ per nostram religionem incorruptam tribuitur, inferior erat.

Qua ratio
ne Christiana
religio
data nõ fuit
rit, ut hære-
ticorum in-
cursibus nõ
pateret.
Dari legem
euangelicam
ea ratione,
qua ab hæ-
reticis non
posset peruer-
ti, neque de-
cuisse neque
fuisse possi-
bile.
Ephē. 6.

Verum iam ad secundum ueniamus, quare scilicet in euangelicam hanc, quam diuinitus tributam credimus, rationem religionis, tot hæreses & sectæ quotidie, præsertim cum tanta Christiani populi ruina permittantur insurgere. Quamquam enim in reliquis superstitionibus, quas humana sapientia excogitauit, hominum opiniones & sectæ sæuierent: nulla tamen ratio perinde uidebatur, ut in ea, quam Deus ipse sanxit, idem quoque accideret: nisi discrimen in sciendis legibus, & tradenda doctrina, inter diuinam sapientiam & humanam industriam nullum esse quis putet. Sed qui rectè non modò totius euangelicæ dispensationis mysterium, sed ipsam hominum, quibus religio diuinitus traditur, naturam expendat, quam stulta & inanis sit hæc querela, confestim intelliget: ex primo enim horum, id non decuisse: ex secundo uerò idem impossibile fuisse, aperte cognoscet. Est uita Christiana, & ea, quam nobis Christus tradidit, euangelica ratio uiuendi, non aliud, quam stadium quoddam, quo non tam contra carnem & sanguinem, idest domesticas nostri corporis insidias & assultus pugnamus, quam aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitæ in cœlestibus, idest, contra uaria diaboli stratagemata, quibus pro sua nequitia, per malos homines diuersis artibus turbat Ecclesiam, indefensè cerramus: hoc unum tamen potissimè diabolus contendit, si quomodo scutum fidei, in quo eius tela ignea extinguuntur, aut per infidelitatis apostasiam, aut per hæresis crimen, fidelium hominum

mentibus

mentibus extrahat, & gladij Spiritus, qui est uerbum Dei, aciem per adulteros sensus & falsos, retundat: ut ita eos, quos aliàs peccatorum turbine prostrernere non potuit, inermes inuadat. Non quoscunque profectò Christianos, sed eos, qui in hoc stadio, diuersis diaboli tentamentis elusis, legitime uicerint, docet Apostolus corona, per quam præmium futuræ felicitatis intelligit, decorandos. Oportet ergo hæreses esse, ut probati manifesti fiant. Sed Vincentij Lyrnenfis in hunc Apostoli locum, & in hanc sententiam uerba uerè aurea, sunt nobis recitanda, Ob hoc, inquit, non statim diuinitus eradicantur hæreses auctores, ut probati manifesti fiant, id est, ut unus quisque, quam tenax & fidelis, & fixus, catholicæ fidei sit amator, appareat. Et re uera, ut quæque nouitas ebullit, statim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum; tunc sine magno molimine excutitur ab area, quod nullo pondere intra aream continebatur: nanque alij illicò prorsus auolant, & redire erubescunt, faucij, seminices, ac femiuiui, quippe qui, tantam ueneni hauserunt quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec uiuere sinat. Heu miseranda conditio, quantis illi curarum æstibus, quantis turbibus exagitantur, nunc etenim quæ uentus impulerit, incitato errore rapiuntur, nunc in semetipfos reuersi, tanquam contrarij fluctus reliduntur, nunc temeraria præsumptione, & ea, quæ incerta uidentur, approbant, nunc irrationali metu, etiam quæ certa sint expanescunt, incerti quæ eant, quæ redeant, quid appetant, quid fugiant, quid teneant, quid dimittant. Quæ quidem dubij & malependuli cordis affectio, diuina erga se miserationis est medicina, si sapiant: iccirco enim extratitissimum catholicæ fidei portum, diuersis cogitationum quatiuntur, uerberantur ac penè necantur procellis, ut excussa in altum elatæ mentis uela deponant, quæ malè nouitatum uentis expanderant, se seque, intra fidissimam stationem placidæ ac bonæ matris reducant, ac teneant: atque amaros illos turbulentosque errorum fluctus, primitus reuomant, ut possint deinde placidæ salientis aquæ fluenta potare. Dedicant benè, quod didicerant non benè, & ex toto Ecclesiæ dogmate, quod intellectu capi potest, capiant: quod non potest, credant: Quæ cum ita sint, iterum atque iterum, eadem mecum reuoluens ac reputans, mirari satis nequeo, tantam quorundam hominum uesaniam, tantam excæcatæ mentis impietatem, tantam postremò errandi libidinem, ut contenti non sint tradita & recepta semel antiquitus credendi regula, sed noua in dies quærant, semperque aliquid gestiant religioni addere, mutare, detrahare, quæ non cœleste dogma sit, quod semel reuelatum esse sufficiat, sed terrena institutio, quæ aliter perfici nisi assidua emendatione, immo potius repræhensione non possit, cum diuina clament oracula, Ne transeas terminos, quos posuerunt patres tui, & Super iudicantem, ne iudices, & Scindentem sepem mordebit eum serpens: & illud apostolicum, quo omnes omnium hæreses sceleratæ nouitates, uelut quodam spiritali gladio sæpe truncatæ, semperque truncandæ sunt, o Timothee, depositum custodi, deuitans prophanas uocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Et post hæc inuenientur aliqui, tanta inueteratæ frontis duritia, tanto impudentiæ incude, tam adamantinæ pertinaciæ, qui tantis eloquiorum cœlestium molibus, non succumbant, tantis ponderibus non fatiscant, tantis malleis, non conquassentur, tantis postremò fulminibus non conterantur? Deuita, inquit, prophanas uocum nouitates, non dixit antiquitates, non dixit uetustates, immo planè quid è contrariò sequeretur ostendit: nam si uitanda est nouitas, tenenda est antiquitas: etsi prophana est nouitas, sacrata est uetustas. Et oppositiones inquit, falsi nominis scientiæ, uerè falsum nomen apud doctrinas hæreticorum, ut ignorantia scientiæ, & caligo serenitatis & tenebræ, luminis appellatione fucentur. Quam quidam, inquit, promittentes, circa fidem exciderunt. Quid promittentes exciderunt? nisi nouam nescio quam ignoratamque doctrinam? audias etenim quosdam ipsorum dicentes, Venite o insipientes & miseri, qui uulgo Catholici uocamini, & discite fidem ueram, quam præter nos nullus intelligit: quæ multis ante sæculis latuit, nuper uerò reuelata est, & ostensa. discite furtim atque secretim, delectabit enim uos. Et item, Cum didiceritis, latenter docete, ne mundus audiat, ne Ecclesia sciat: paucis namque concessum est, mysterij capere secretum. Non hæc uerba sunt meretricis, quæ apud Solomonis proueria uocat ad se prætereuntes uiam, qui dirigant iter suum? Qui est

Y ij inquit,

inquit, ueſtrum inſipientiſſimus id uertat ad me; inopes autem ſenſu exhortatur, dicens, Panes occultos libenter attingite, aquam dulcem furſtim bibite. Haecenus Vincentius. cuius doctiſſimi & ſanctiſſimi uiri ſententiis & ſcriptis, plerunque prolixè utimur, quòd eius in hæretica ſententia detegenda, deleſtemur ingenio, & quòd ita noſtrorum hæreticorum mores depingat, ut in eos ſolos ſcripſiſſe uideatur.

De ſimpl.
præl.

Sunt ergo hæreſes & ſectæ, quæ Chriſto permittente, opera diaboli in eccleſia emergunt, non aliud quàm Chriſtiani hominis tentatio & exploratio quædam, ut ſcilicet uideatur, an quis ad frumentum illud in horrea cœleſtia, poſt huius mundi turbines deportandum, an uerò ad paleas igni æterno deſtinatas, pertineat. Fieri, inquit Cyprianus, hæreſes dominus permittit, & patitur manente propriæ uoluntatis arbitrio, ut dum corda & mentes noſtras ueritatis diſcrimine examinat, probatorum fides integra, manifeſta luce clareſcat, unde per Apoſtolum præmonet Spiritus ſanctus & dicit, Oportet hæreſes eſſe ut probati, manifeſti ſint nobis: ſic probantur fideles, ſic perfidi deteguntur, ſic & ante diem iudicij, hæc quoque iam iuſtorum & iniuſtorum animæ deteguntur, & à frumento paleæ ſeparantur. Haecenus Cyprianus. Verùm qua ratione hæretici turbines ac fluctus plerunque cum magna docentium auctoritate, in eccleſia ſuſcitantur, quinto libro latiori ſermone proſequemur.

Oſtenditur
non fuiſſe
poſſibilem
eam Euangelicam
religionis
formam,
quæ
nulla hæretica
ſententia
perturbari
poſſet.

Nunc tantùm breuiſſimè oſtendamus, eam inſtitutionem religionis, quæ nullo pacto à malis hominibus poſſet peruerti; non eſſe poſſibilem: quanquàm id, ſatis humani ingenij, cuius laſciuia, niſi pœnis coërceatur, nunquam in nouis inueniendis & meditandoſ compeſcitur, abundè natura demonſtret. Nihil aliud enim uerò Chriſtus in euangelica uiuendi ratione tribuenda exhibere potuiſſet, ad huius religionis conſtantiam, & imperturbabilem ſenſum, quàm quendam ſententiarum ſplendorem, cum breuitate coniunctum: quæ duo in condendis legibus ſolent aduertiri. breuitatem maiorem affectare non potuit, quàm, cum omnia euangelicæ uitæ præcepta, in Dei & proximi dilectionem reſudit, & pauciſſima nobis credenda propoſuit, quæ quoniam ſuapte natura mentis noſtræ capacitatem ſuperabant, humanam curioſitatem perſcrutari non uoluit, ſed ad ingens meritum ſimpliciter credi. Verborum ſplendorem ac claritatem tantam habent euangelica & apoſtolica ſcripta, quibus Chriſtiana religio concluditur, quanta Apoſtolica loquendi ſinceritas, & nullis ſyllogiſmorum aut reconditorum diſciplinæ ſpinetis intercluſa, dictio permittebat: quo loquendi genere nihil uulgariuſ, & in humano conuictu & ſermone faciliuſ. Neque uerò aliunde in euangelica religione magis ortæ ſunt hæreſes, quàm quòd triuialis ille apoſtolicus ſermo, ad dialecticos & philoſophicos rigores, uiolentè pertrahitur, & à ſua illa germana ſimplicitate conuellitur: adeò ut ſapienter Tertullianus, mihi dixiſſe uideatur, uniuerſas hæreſes, non niſi à philoſophiæ profeſſoribus habuiſſe principium: quam rem & nos lib. 5. cum ſecundum fallax ſignum ueri & legitimi doctoris exponemus, multis ex eccleſiaſtica hiſtoria prolatis exemplis, comprobaturi ſumus: Quod ſi id iterum, in ciuilibus legibus & conſtitutionibus, quas quòd tantùm rerum humanarum diſpoſitionem contineant, nullus abſtruſus & ſuoſte genio difficilis ſenſus, ut in religione perturbat, quàm ſit impoſſibile uelis aduertere, multo clariuſ cognoſces, eam ſententiarum uarietatem; quæ hæreticorum opera in euangelici dogmatis interpretatione contingit, aliunde quàm ab Euangelicarum aut Apoſtolicarum ſententiarum inuolucro prouenire. Conduntur leges, à rerum publicarum inſtitutoribus, apertiſſimis uerbis, ac ſententiis, nec tamen ſemper eſt unus earundem in republica ſenſus, ſed adeò uariuſ plerunque, ut ipſa ueritas ſententiarum & ſenſuum diuerſitate ſtaſceſcat, & tandem mendaciorum & illegitimorum ſenſuum multitudine ſuffocata euanefcat: quod niſi domeſticis exemplis quotidie didiciſſemus omnes, productis fortè peruerſis & corruptis legibus, oporteret oſtendi, nihil profeſſò hodie perplexiuſ, quàm humanarum legum, inter tot hominum opiniunculas, & plerunque leuiſſimas pugnas, ſenſus germanus & legitima ſententia, cuius rei indicio ſunt, immenſi illi librorum aggeres & cumuli, quos non à pluſquam trecentis annis, utriuſque iuris prudentes, & plerunque quidem in legum ueritatis perniciem, exararunt. Idemque in ſcripturis, quas aliarum diſciplinæ cultores, quaſi earundem principia colunt, ut ſunt in medicina, Hippocratis, Galeni, & cæ. libri & ſcripta, aduertere

Lib. 1. con.
Marcion.

aduertere licet; neque enim in numero ſapientum computatur, qui earundem nouam intelligentiam nouumque ſenſum, contra ueterum omnium placita non cuderit. Quod ſi id, in hiſ ſcripturis, quæ nullam habent diuinitatem, & quæ noſtra lingua, & penè noſtris ſæculis, natæ ſunt, accidit, quid futurum putas in illis, quæ non de quibuſcunq; rebus, ſed de diuinis agunt; quæ non noſtra ætate, ſed ante tot ſæcula natæ ſunt? quæ non noſtro idiomate, ſed alieno & omnium maximè peregrino editæ ſunt? Non itaque ſententiarum uarietas, aut interpretationum diuerſitas, ab ambigua & difficili tradendi legem euangelicam ratione, ſed aut ab humani ingenij laſciuia & petulantia, quæ ſatidiens uetera, noua ſemper diſquirat, à rerum ipſarum diuinarum difficultate, à temporis antiquitate, aut à linguæ, qua tradita eſt, obſcuritate, de quibus libro ſeptimo Deo auctore multa ſumus dicturi, deriuatur. Importuna uerò & planè ridicula eorum querela eſt, qui Chriſtum omnibus linguis eandem euangelicam legem non tradidiſſe, ita ut nulla interpretatione indigeremus, ex qua difficultas & ſententiarum obſcuritas promanaret, queruntur. Primò enim id nullo pacto fieri poſſuit, quòd ſcilicet non omnes terras omneſque prouincias, eius primi ſæculi euangelici prædicatores, præfertim ij, quos instrumenta Euangelicæ & Apoſtolicæ doctrinæ condendæ Chriſtus uſurpauerat, peruagari potuerint. deinde ſi id factum fuiſſet, non tamen ſemper linguæ perueuerant, ſed uariis cum ſæculis, rerumque publicarum permutationibus, quoque mutantur: quod in omnibus penè Orbis prouinciis, poſt Euangelicæ legis aduentum, uariarum gentium irruptionibus accididiſſe uidemus. Vnde ſingulis ſæculis, ſingulas legiſlationes, ut horum hominum querelæ fieret ſatis, miſiſ ruriſ Apoſtoliſ celebrari oporteret. Iam enim Græca illa & Latina, quæ Chriſti & Apoſtolorum ſæculo, in toto Orbe celebres erant, apud uulguſ, nouis linguis ſubortis, euanuerunt, adeò ut quæ eis modò continentur, non minus ſint uulgo obſcura, quàm ſi Hebraica, aut Arabica continerentur. Immo in hac parte, id totum, quod præſtari poterat, Chriſtus exhibuit: Euangelicam enim doctrinam, non Hebraica, ſed Græca aut Latina, quæ omnibus familiares erant, linguis per Apoſtoliſ tradidit. Verùm de Chriſtiana religionis conſiderationibus, & quantum eadem religio cum ratione cohæreat, quod toto hoc ſecundo libro perſuadere contendimus, hæc dixiſſe ſufficiat.

Libri ſecundi finis.

F. MICHAËLIS MEDINAE
HISPANI,

ORDINIS MINORVM, REGVLARIS OBSERVANTIAE,
CHRISTIANÆ PARÆNESIS,

siue
DE RECTA IN DEVM FIDE
LIBER TERTIVS.

DVPLICEM huius tractationis initio, fidei causam, & originem, ex Apostolico testimonio dicebamus, euangelicam prædicationem, & animi internam consensum: neque enim sine uerbo quisque credit, neque credit nisi per internum animi motum consentiat. Huius uerò consensus duo etiam constituebamus principia, fidei, quæ proponitur rationabilitatem, de qua tantum generali sermone, in præcedentibus sumus locuti, & internam Spiritus sancti motionem, qua animus, ad assentiendum his, quæ nobis credenda proponuntur, erigitur. Neque enim ad tantum

Corin. 3.

opus idonei sumus, cum Apostolica sententia non simus idonei cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis, sed omnis nostra sufficientia pendeat ex Deo. Huic ergo Spiritus sancti motioni, & Euangelicæ prædicationi & auditioni, hunc tertium librum consecramus, quanquam in Spiritus sancti motione exponenda, non omnia, quæ à scholasticis auctoribus proferri solent, quoniam & nos quoque eandem alibi satis expendimus, sed ea tantum, quæ huic Christianæ parænesi, & exhortationi, sint satis, sumus allaturi.

Quod Spiritus sancti motio, ad Euangelicæ prædicationis consensum,
& fidei generationem, sit necessaria. Cap. I.

IN hac itaque parte, communi uideo Ecclesiasticorum uirorum sententia probari, nihil esse humanas uires ad fidem habendam, nisi intus in anima, Diuinæ motionis auxilium accesserit. Saluati estis, inquit Apostolus, per fidem, & hoc non ex uobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur: quem locum in eum sensum catholici tractatores accipiunt, ut uelint ab humanis uiribus integrâ credendi facultatem excludi. Quod & ad Philippenses scribens docet idem Apostolus, Vobis, ait, donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini. ecce asserit non ex nostris uiribus, sed aliunde nobis fidem donari. Alibi etiam, Vnicuique, inquit, diuisit mensuram fidei. in quem sensum & ad Corinthios scribens, eo loco quo Spiritus sancti dona, quæ hominibus diuinitus tribuuntur, numerat, Alij (inquit) per Spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ, alteri fides in eodem spiritu. De se quoque Misericordiam (inquit) consecutus sum ut sim fidelis, quasi ad eius, quam persequebatur, religionis credulitatem, sine misericordi motione peruenire non potuisse, fateatur apertè. Sed apertius est illud quod in actibus apostolicis de purpuraria refertur, quod crediderit & baptizata fuerit cum sua domo, quod dominus aperuisset cor eius, intendere

Lombard.
in 2. et 27.
Eph. 2.

August. lib.
de lib. arb.
Philipp. 2.

Roma. 12.
1. Cor. 12.

1. Tim. 1.

Actu. 16.

intendere his, quæ dicebatur à Paulo, quasi prius sit, cor aperire, quam Euangelicæ prædicationi efficaces aures admouere. Est profectò Christi sententia firmissima quod nemo possit ad eundem uenire, nisi intus eundem pater attraxerit: quæ uerba licet communiori sententia, de aduentu per gratiam Theologi intelligant, magis mihi tamen arripidet eorum opinio, qui ea de aduentu per fidem accipiunt, si quæ præcedunt & sequuntur, expédas. Qui uenit, inquit, ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet, sed dixi uobis quia uidistis me & non credidistis. omne, quod dat mihi pater, ad me ueniet, & eum, qui uenit ad me non eiiciam foras. & postea, Hæc est uoluntas patris mei, qui misit me, ut omnis, qui uidet filium & credit in eum, habeat uitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die; in quibus apertè de aduentu per fidem loqui mihi uideretur. nam si qui ad Christum uenit, non esurit, & qui credit in eum, non sitit: est igitur aduentus ad Christum & fidei in Christum, idè effectus, aut certè similis, & si qui uidet filium & credit in eum, habet uitam æternam, & qui uenit ad filium habet item uitam æternam. est igitur eadem fides cum aduentu ad Christum. Non enim duo, sed unicam duntaxat beatitudinis acquirendæ rationem Christus exhibuit. Verùm quod hæc fides, non sit ea, quam hæretici docent, dilectione ac bonis operibus destitutâ, peculiari libro, quem iam de hac reparauimus, postea docebimus. Suadent deinde eandem Catholicam sententiâ, præter Ecclesiasticum usum, quo infidelibus & hæreticis hominibus, corda Deû aperire, orantes suppliciter petimus, ipsa humanæ uitæ notissima experimenta, quæ cernimus, uniuersus enim Israëliticus populus, Christi prædicationem cum audisset, & miracula uidisset, quæ omni penitus apud rectè sapientes, calûnia carebant, paucissimi tamen in Christum credentes, sunt consequuti salutem: quod Ioannes Apostolus in Euangelica historia non obscure notauit, Cum (inquit) tanta signa coram eis fecisset, non credebant in eum; ut sermo Isaïæ impleretur quem dixit, Domine, quis credit audiri nostro, & brachium domini cui reuelatum est? Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaïas, Excæcauit oculos eorû & indurauit corda eorum ut non uideant oculis, & non intelligant corde, & conuertantur & sanem eos. Incredulitatis Hebræorû causam, sanctus euangelista denuntiat, ipsam illorum cordis duritiam, & excæcationem, quam absit, ut rem positiuam intelligas, non enim Deus malorum est causa, sed quod ob eorû peccata, mollificando, corda efficaciter ad credendum non mouerit, nec interiores oculos animæ illustrando aperuerit, de qua tamen re nos alibi multa. Idem de eodem populo Paul. ad Rom. latissimo sermone scribit, quem locum quia huius operis initio tractauimus, hîc non adducimus. Itaque, uidere erat in hominum frequentissima turba, in Hebræo populo & in gentibus, Christû & Apostolicos uiros, eodè spiritus feruore, eadem uitæ sanctimonia, eodem animi affectu, euangeliû feminâtes, paucissimâ messem colligere; & ex tot diuini uerbi granis profusis paucissima, in adultas segetes aut spicas excrecere. Quare hoc? Nimirû quod quem uult indurat & quem uult miseretur: id est, quem uult; per gratiam interius mouendo, ad fidei confessionem adducit, & quem uult, auxilio gratiæ suæ destituendo, permittit, in infidelitate sordescere. Quod quanquam quidam in diuina iudicia, quæ sint inscrutabilia reducant, ego tamen malim in merita uel demerita, qualia ante fidei aduentum aut postea per usum fidei suscipiendæ haberi possunt, referre, quod eam opinionem, quæ à prædestinatione opera nostra excludit, ex animo oderim. neque enim possum æquo animo terre, Deum maiori affectu ad quemuis hominum trahi quam ad alium, quamuis & doctissimos uiros patronos habeat, & scholasticis disputationibus quotidie defendatur. uerùm nihil est, quod, præsertim si præiudiciû, aut affectus adsit, defendi nequeat. Cornelius itaque Centurio apud Cæsaream, non alia ratione Petri prædicationem promeruit, quam quod esset religiosus ac timens Deum, cum omni domo sua & eleemosynas multas faciens plebi, Deum deprecaretur quotidie, atque ideo orationes eius & eleemosynæ eius in memoriam ascendissent in conspectu domini. De Lydda etiam Purpuraria cuius dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur à Paulo, Lucas refert, quod coleret Deum, Titus deinde, siue ille comes Apost. Pauli, siue alius, quod eundem Apostolum. post Iudæorum repudium, hospitio susceperit, causa in eadem Apostolica historia refertur, quod Deum timeret, quo tropo loquendi, uniuersam animi religionem sancta scriptura solet exprimere. Apollo præterea, quod sciens tantum baptisma Ioannis, loquens

Ioan. 6.

Ioan. 12.

Isa. 50.

Isa. 6.

In lectioni
compluten.
Rom. 9.

Roma. 9.

Actu 10.

Actu 16.

Actu 19.

quens de Christo ferueret spiritu; ab Aquila & Priscilla, uiam domini diligentius audire promeruit. Sergius Paulus proconsul accersitis Barnaba & Paulo, antequam Euangelium acciperet, desiderabat audire uerbum Dei, quo desiderio cordis ad credendum præparatio signatur: uixq; aut in Euangelica aut in Apostolica historia, quenquam Euangelio credidisse reperias, qui ante bonorum operum testimonio, non fuisset insignis. Contra Israëlita quod essent dura ceruice & incircuncisis cordibus, & quod patres eorum neminem prophetarum non sint persecuti, quod ipsi euangelicos uiros, qui sicut priores prophetæ de aduentu iusti prænuntiabant, aut persecuti fuerint, aut è medio substulerint, Spiritui sancto restitisse dicuntur; idest indignos se fecisse, qui Euangelica gratia fruere, & qui ad credendum Spiritus sancti motione proficerent. Hodie, inquit Dauid, si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra, sicut in exacerbatione, secundum diem tentationis in deserto, ubi tentauerunt me patres uestri, probauerunt, & uiderunt opera mea, quadraginta annis, propter quod offensus fui generationi huic, & dixi semper hi errant corde, ipsi autem non cognouerunt uias meas, quibus iuravi in ira mea: si introibunt in requiem meam. Ecce qua ratione corda obdurentur, sicut (inquit) in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto, ubi tentauerunt me patres uestri &c. Obdurare igitur corda, non est aliud, quam Dei tentatione & exacerbatione, auxilio adiutricis gratiæ, qua in eiusdem Dei fidem, & amorem erigerentur, se indignos fecisse. Nam quod nostris peccatis, & non solum diuino iudicio aut absoluta illa reprobatione, corda nostra obdurentur, ne fidei consentiant, hunc locum exponens apostolus indicat, Videte (inquit) fratres, ne fortè sit in aliquo uestrum cor malum incredulitatis, discedendi à Deo uiuo, sed adhortamini uosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex uobis fallacia peccati. Sunt igitur peccata, Pauli sententia, quæ corda, ut Sancti spiritus motioni resistant, obdurant. non quod illis immediatè obdurentur, sed quod gratiæ auxilio, quo ad credendum erigimur, reddamur indigni: unde & propriæ naturæ fragilitati permisi, ad ea, quæ diuino uerbo proponuntur, aspirare non possumus. Atque hac ratione sunt accipiendi loci plurimi, quibus in sancta scriptura, Deus indurasse, aut excacasse dicitur quosdam, non quod posititiuam quandam qualitatis impressioem, eorum corda, Spiritui sancto aut prophetici prænuntiationi, rebellia reddiderit (aut quod absolutè & sine causa, qua solet ad credendum corda iuuare gratiam abstulerit. absit enim utrunque, quoniam neque Deus causa potest esse peccati, neque inter mortales, quos omnes creauit, priusquam ipsi inter se bonis aut malis operibus discernantur, discrimen constituit.) sed quod, nimirum grauissimis peccatis, adeo diuinam irritarint clementiam, ut neque eosdem, communibus auxiliis fouere decreuerit. Quare (inquit apud Isaiam Israëliticus populus) Domine errare nos fecisti, de uis ruis? indurasti cor nostrum ne timeremus te? Errare de uis Domini, id est, in diuina præcepta peccare, cordis indurationem præcedit, quamuis quod ab eisdem errauerint, in Deum quoque auctorem refundant, quod etiam est uerum. nam minoribus quidem delictis, quoniam peccatum, quod per penitentiam non deletur suo pondere in aliud trahit, auctore Gregorio, in maiora dilabimur, sed quandiu peccatorum frequentia & contemptu non soluimur, pulsatrice illa gratia non destituimur, cum uerò in profundum peccatorum peruenientes contemnimus, contemnimur ipsi. Ergo fecit eos Deus errare de uis suis, reuocabiliter tamen, dum leuius peccando, gratia amissa, non excutiebant timorem, cum uerò illucisque creuit malitia, ut prorsus Deum abiectis uiderentur, motrice etiam illa Spiritus sancti & peculiari gratia destituti, sunt obdurati, ne prorsus prophetico uaticinio credentes, pœnas euaderent. Duplicem enim gratiæ speciem theologi ponunt, unam, quæ per peccatum mortale ab anima excluditur, alteram, quæ cum eodem peccato in corde peccatoris permaneat, qua tandem rursus cor agitante, reuiuiscimus. Excacatio etiam illa, qua apud eundem Isaiam, Iudaicus populus ferri præcipitur, ut ita audiat, ut non intelligat, & ut ita uideat, ut non uideat &c. non aliunde quam à peccatis grauissimis processisse, & sacra illorum temporum docet historia, & prophetici clamores, quibus toto libro declamat in uitia, demonstrant; & Paulus indicat ad Rom. scribens, Væ (inquit Isaias) genti peccatrici, populo graui, iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis,

sceleratis, deliquerunt Dominum, blasphemauerunt sanctum Israël, abalienati sunt retrorsum, &c. quo loco dictionem כבד quæbed, graui, *καρῆπος*, pleno, Septuaginta uerterunt, quasi ad iustam peccatorum mensuram, qua auxilio destituerentur & contemneretur, populum illum peruenisse sentirent. Sed de hac indurationis specie in interpretatione secundi capituli Deuteronomij, sumus locuti, hoc tantum in hac parte cauendum, ne nostris peccatis, hac adiutricis gratiæ motione, qua post casum reuiuiscimus, indigni fiamus, unde fallacia peccati obdurati, his, quæ à Deo, uel exteriori uerbo, uel interna inspiratione offeruntur, non attendamus. Nullam profectò ego efficaciorum Ecclesiasticæ perditionis causam existimo, quam quod frequentissimæ uerbi Dei auditioni, cuius nullum unquam sæculum fuit fecundius quam nostrum, diuini spiritus unctio non adsit; sine quo eloquentia, eruditio, auctoritas, uox, immo & uita, & quidquid habet humana fragilitas, sunt penitus uana & ociosa. Spiritus sanctus, inquit August. operatur intrinsecus, ut ualeat aliquid medicina, quæ adhibetur extrinsecus, alioquin etiam si Deus ipse utens creatura sibi subdita, in aliqua specie humana, sensus alloquatur humanos, siue istos corporis, siue illos, quos istis similibus habemus in somnis, nec interiori gratia mentem regat, atque agat, nihil prodest homini omnis prædicatio ueritatis. Gregorius etiam in eandem sententiã, nisi Spiritus sanctus, inquit, adsit, cordi audientis, ociosus est sermo doctoris. Nemo ergo homini tribuat quod ex ore docentis intelligit, quia nisi intus sit qui doceat, doctoris lingua exterius in uacuum laborat. Immo quam parum ad generandam fidem sine Spiritu sancto profint ipsa miracula, Christi prædicatio demonstrat, qui cum præter eximiam sanctitatem, & suauem doctrinam, qua per inuia & inaccessibleia deserta turbas trahebat, claudos erigeret, cæcos illuminaret, leprosos curaret, & quod summum est, defunctos reuocaret ad uitam, uix tantum paucos ad suam fidem pellexit, si ad eum numerum conferantur, qui post aduentum Spiritus, Apostolica prædicatione prouenit. Ad primam enim uerò Petri prædicationem, ipso die Pentecostes, tria millia hominum Ecclesiæ accesserunt, ad alteram, quinque millia; cum totis tribus annis, multis laboribus & miraculis, Christus solos centum uiginti conuerterit; non quod ante uisibilem Spiritus sancti aduentum, idem Spiritus ad credendum corda discipulorum non tangeret, sed uel quod non tam ubertim, propter certam prouidentiam rationem, ad humana corda fouenda descenderet, uel quod uellet ostendere Deus, nihil sine interna Spiritus sancti motione; exterioris uerbi prædicationem ualere. Immo hoc ipsum in Christi discipulis luculentius ostenditur, qui post tot generalia & peculiaria Christi colloquia, post tot, quibus interfuerunt præsentem, miracula, quanta præcipuorum articulorum religionis Christianæ, ignorantia fuerint, euangelica & apostolica narrat historia. Atq; hæc est illa potissima causa, quam Christus sui discessus in cælum discipulis dabat, Expedi, inquit, uobis ut ego uadam, si enim ego non abiero, paracletus non ueniet ad uos, cum autem uenerit ille, arguet mundum de peccato, de iustitia, & de iudicio. non quod antea Christus & eius discipuli, de his mundum non reprehenderint, aut quod ipse spiritus per se ipsum, mundum de his omnibus deberet arguere, sed quod tunc potissimè uox Euangelici prædicatoris efficaci uirtute corda percuteret, quando donato iam spiritu, idem Spiritus ad uerbi obedientiam, humanam mentem erigeret. Addit autem in eandem sententiam; cum autem uenerit ille Spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. quasi illucisque sola euangelicæ prædicationis semina, in suis uisceribus à Christo profusa, possiderent Apostoli, quæ postea Spiritus sancti illustratione, quasi cœlesti quodam imbre, pulularent, & eiusdem calore confota, fructum afferrent. Nemo igitur in euangelici pastus ministros culpam reiiciat, quod nullos aut paucos ex tot uerbi diuini auditionibus fructus accipiat. Non sunt, fateor, Pauli, qui id muneris hodie per ecclesias exercent, sed & si Pauli essent, immo si Apostolici temporis redirent prodigia, nihilo plus meliores auditores futuros fat scio, & hoc quod peccatorum frequentia, aut rerum spiritalium contemptu, Spiritui sancto cordis ostia auditores præcluserint. Considera (inquit sapiens) opera Dei, quod nemo possit corrigere, quem ille despexit. Despexit hominem Deus, cum per gratiæ subtractionem permittit, ut qui nocet, noceat adhuc, & qui in fordibus est, sordescat adhuc. Apud eum igitur, quem peculiaris illa diuini Spiritus prouidentia deseruit, nihil uox & industria prædicatoris proficiunt.

Lib. 5. de ci
ui. Dei. c. 6.Homil. 30.
in euange-
lia.Actu 2.
Actu 4.
Actu 1.

Ioan. 13.

Ecl. 7.
Apoc. 22.

proficiunt. Nulli plura miracula quam Pharisæi uiderunt, nulli feliciorem prædicatorem habuerunt. Sed nulli magis in Christum peccarunt. Quare hoc? Nimirum quod eos Deus propter grauissima peccata despexisset, & indignos iudicasset, quos abundantiori illo suo auxilio, & spirituali motione amplius foueret. Quemadmodum autem iusti de uirtute in uirtutem ascendentes, tandem ad uitæ perfectionem proficiunt; ita peccatores de peccato in peccatum quasi per gradus descendentes, in profundum tadem peccatorum perueniunt, ubi penitus timore sublato, contemnunt, ubi frequentissimè dantur in reprobum sensum, ut faciant quæ non conueniunt, repleti omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, pleni inuidia, homicidiis, contemptione, dolo, malignitate, susurrone, detractores, Deo odibiles, contumeliosi, superbi, elati, inuentores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompoti, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. Neque tantum in hæc uitiorum præcipitia per desertionem spiritus contorquentur, sed & plerumque totius uitæ spiritualis fundamentum læditur, idest fides, ut uel à placitis Ecclesiasticis & catholica confessione discedant, aut omnino per apostasiam Deum exuant. Quia cum cognouissent Deum, ait idem Apostolus, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est inspiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & uolucrum, & quadrupedum, & serpentium, propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Quia commutauerunt ueritatem Dei in mendacium, & coheruerunt, & seruierunt potius creaturæ quam creatori, qui est benedictus in sæcula. Ergo ex desertione spiritus, peccandi libertas, ex peccandi libertate, religionis deriuatur peruersio, quod est summum malum. Adhortemur igitur nosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex nobis fallacia peccati, sed hodie, idest in uita præsentis, si in Euangelico prædicatore, quasi in organo, nostræ salutis, uocem Dei audierimus, sine ullo discrimine (quod in nobis est) corda nostra mollia præstemus; hac enim ratione uberes fructus in nobis ex Dei uerbo proueniunt. Neque uerò sumus ex illis, quos nostris temporibus Apostolus Paulus futuros prænuuntiauit, qui sanctam doctrinam non substinent, sed ad sua desideria coaceruant sibi magistros, prurientes auribus, & à ueritate auditum auertentes, ad fabulas conuertuntur: aut ex illis, qui quasi humanas declamationes audituri, ut tantum uel eruditionem, uel eloquentiam prædicatoris expendant, ad conciones accedunt, ex quibus duobus nostra memoria factum est, ut non qui Christiano spiritu uerbum Dei tractet, sed uel qui sit in exornanda dictione curiosus, uel qui schœmmatis & disteriis (proh nefas) abundet, uel demum, qui humano fauore polleat, sit solus in pretio.

De secunda fidei causa, quæ est Euangelica prædicatio. Cap. II.

Tque de interna per Spiritum sanctum cordis commotione, hæc dixisse sufficiat. Nunc iam de Euangelica prædicatione uerbiq; cœlestis ministerio eiusq; auditione, quæ duo externam fidei causam constituebamus, subinde, sed pro nostro instituto, breuissimè sumus uerba facturi: adiungemus subinde, Deo auctore, quædam, quæ nobis ad Euangelicos ministros eorumque ministerium pertinere uidebuntur.

Duo sunt in Ecclesiastica republica, quibus uniuersa christiana religio continetur, sacramentum, & Dei uerbum; illud iuxta septiformem rationem, qua nobiscum agit Spiritus sanctus, est septuplex, baptismus, confirmatio, Eucharistia, pœnitentia, extrema unctio, ordo, & matrimonium; quorum diuersa munera, officia, & usus, Theologi tractant, hoc, quod unam atque eandem mouendi rationem, ex se sortiatur, tantum est unum. Verbum, quasi quoddam religionis semen per prædicatorem in animæ campo reconditur; sacramentum, quasi diuini spiritus organum, animam fecundat, quo semen conceptum ubertim proueniat. Vtrunque tamen & uerbum & sacramentum, integram Euangelici pastus rationem constituit. His enim duobus simul animæ

anima enutritur, & in iustam euangelicæ perfectionis mensuram excrefcit: sine uerbo enim non est in anima semen, ex quo & recti affectus, & rectæ operationes proueniant; sine sacramentis uerò, semen uerbi redditur infœcundum. Vtrunque igitur est necessarium, sed uerbum magis, quod sine sacramentis, si haberi non possint, salus possit constare, sine uerbo nullatenus. Quid, inquit Augustinus, plus esse uidetur uerbum Dei, aut corpus Christi? Si uultis uerum respondere, utique dicere debetis, quod non sit minus uerbum quam corpus Christi; & idè non minus reus, qui uerbum Dei negligenter audiuerit, quam ille, qui corpus Christi negligenter in terram cadere permisit. His uerbis non dignitatem dignitati, sed necessitatem necessitati confert Augustinus. Sunt uerò ea, quæ magis sunt necessaria plerumque minus digna, ut gustus magis quidem ad animalis salutem est necessarius, quam uisus; quanuis uisus in maiori sit pretio. Itaque diuini uerbi natura, necessitas, & utilitas, ex diuersis metaphoris & symbolis habentur, quibus in sancta scriptura exprimentur.

VOCATVR Dei uerbum lumen. Lucerna, inquit Dauid, pedibus meis uerbum tuum, & lumen semitis meis. quod nimirum diuino uerbo, quasi lumine quodam, per medias peccatorum tenebras, & rerum cœlestium ignorantia caliginem, pedes nostros in uiam pacis dirigamus. De se etiam, in quantum erat euangelicæ prædicationis præcipuus minister, Christus apud Ioannem loquebatur, cum diceret, Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Et alibi, apud eundem, Ego lux, ait, in mundum ueni, ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat. Et ut ostenderet se de euangelica prædicatione loqui, quam mundo è sinu patris nuntiaturus aduenerat, subdit, Et si quis audierit uerba mea, & non custodierit, ego non iudico eum. Et statim, Qui spernit me, & non accipit uerba mea, habet qui iudicet eum; sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. quia ego à meipso non sum locutus, sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam & quid loquar. Est igitur euangelicum uerbum lumen illud, cuius ratione in Christum lucem ueram efficaci fide credentes, non iudicamur. Ioannes etiam Baptista, de Christo & eius prædicatione testimonium perhibens, Hoc est, inquit, iudicium, quia lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem: quasi uellet innuere, ex hoc mundi condemnationem iustam esse, quod euangelica prædicatione contempta, quam pater per filium mundo indulerat, homines in sua uitia dilaberentur. Contrà per tenebras, diuini uerbi ignorantiam intelligi apertè, docet Matthæus ex Isaia uaticinio, cum de Christi prædicationis initio, sermonem facit, Cum audisset (inquit) IESVS quod Ioannes esset traditus in Galilæa, relicta ciuitate Nazareth, uenit & habitauit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon & Nephthalim, ut adimpleretur, quod dictum est per Isaiam prophetam, Terra Zabulon & Nephthalim, uia maris trans Iordanem Galilæa gentium, populus, qui ambulabat in tenebris, uidit lucem magnam, & sedentibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis. Et ut ostenderet quam lucem, & quas tenebras diceret, subdit, Exinde cœpit IESVS prædicare & dicere, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Haud dubium tenebras & umbram mortis, uerbi diuini priuationem, lucem uerò, Christi prædicationem, quam illo loco inchoauit, intelligit. Scriptura, inquit Hieronymus, nunc dicit, quod regionis eius populus primum captiuatus est, & ipsam primum lucem prædicantis uiderit Christi. Hoc tropo Apostoli, lux, Ioannes uerò Baptista, & prophético & euangelico testimonio, lucerna uocatur, illi quod Euangelica prædicatione, quasi lumine quodam, ignorantia & peccatorum tenebras per Orbem uniuersum essent fugaturi. Ille, quod sua prædicatione, Christo uiam, iuxta prophetica uaticinia pararet.

VOCATVR uerbum Dei aqua, eò quod nos in æstu persecutionis & afflictionis, quæ uel à carne, uel à diabolo, uel à mundo confurgit, refrigeret. Omnes (inquit Isaias ad euangelium inuitans) sitientes uenite ad aquas; & qui non habetis argentum, prope- rate; emite absque commutatione uinum & lac. Et in Ecclesiastico de timente Deum dicitur, Aqua sapientia salutaris potabit illum &c. Et Dauid, de pastus Euangelici libertate loquens, Super aquas refectiois educauit me, animam meam conuertit. Apud Ioannem etiam, per totum illud de aqua cum Samaritana colloquium, quam qui

Z ij biberit

In quodam sermone.

Diuini uerbi natura, necessitas et utilitas, qui hystropiæ primatur. Verbi Dei lumē uocatur i script. Psal. 119. Lucæ 1. Ioan. 8. Ioan. 12. Ibid.

Ioan. 3.

Matth. 4.

In commen Matth. 1. Is. 40.

Matth. 3. Mar. 1.

Aqua i uerbum Psal. 40

Ecl. 13

Orige. Aug. 57. biberit non ſitiat iterum, aquam, Euangelicam doctrinam, quæ fordes uitiorum expurget, & quæ uirtutes fecundet, accipi, doctiores intelligunt: & qui per aquam, illo loco Spiritus ſancti gratiam accipiunt, per fontem tamen, Euangelicam doctrinam intelligunt, quæ ex eo, in quo ſanctus Spiritus reſidet, quaſi ex abundantiffimo fonte, in eos, qui per gradus uirtutum, cælos ſunt ſcanſuri, quaſi in plantas quaſdam fructiferas deriuetur. unde Cyrillus in hunc locum, Aquam rurfus, Spiritus ſancti gratiam appellauit Euangelifta, quam, qui adeptus eſt, diuinæ ſcientiæ fontem ſcaturientem ſic adeptus eſt, ut præceptis hominum non indigeat, ſed facile poſſit ad potum uerbi cœleſtis, etiam ceteros hortari, quales olim erant prophetæ atque Apoſtoli, & modò qui miniſterij illorum ſunt ſucceſſores, de quibus ſcribitur, Haurietis, aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. Hactenus Cyrillus. Tantus profectò factus fuerat fons in Apoſtolo Paulo, poſtquam ex ſancti Spiritus gratia biberat, ut ab Hieroſolymis uſque ad Illyricum, Euangelio repleuerit. tanti facti fuerant in cæteris Apoſtolis, ut duodecim, quaſi duodecim illi fontes aquarum, quos Iſraëliticus populus in deſerto ſitibundus offendit, totius generis humani ſitim extinxerint. Ad hoc ſchema ſanctæ ſcripturæ, Petrus alludit cum pseudopphetas, fontes ſine aqua, & nebulas turbinibus exagitatas appellat, nimirum, quòd quæuis nomen prædicatorum obtineant, ab eis tamen non deriuetur aqua ſapientiæ, & quòd quæuis nubium, quæ rorem aut-pluuiam cœleſtis doctrinæ contineant, ſpeciem oſtentent, ſint tamen reuera ſteriles nebulae, quæ à quocunq; humani affectus uentulo agitatae ferantur. Hinc quoque rigandi uerbo, cœleſtem iſtam aquam deriuandi miniſterium, ideſt cœleſtem doctrinam, qua areolæ aromatum, per quas Eccleſiæ intelliguntur, excrescant, impartiendi, munus quoque tropicè accipitur. Vnde cœleſtis ſapientia, in Sanctis & electis prædicatoribus loquitur, Ego quaſi trames aquæ immenſa de fluuiio; ego quaſi fluuius Dorix, & ſicut aquæductus exiui de paradifo. Dixi; Rigabo hortum plantationum, & inebriabo partus mei fructum, & factus eſt mihi trames abundans, & fluuius meus appropinquauit ad mare. Et ut oſtenderet quid hac metaphoricâ ratione loquendi ſibi uellet, ſubiungit, Quoniam doctrinam quaſi antelucanum, illumino omnibus, & enarrabo illam, uſque in longinquum, penetrabo omnes partes terræ, inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperantes in domino. Adhuc doctrinam quaſi prophetiam effundam, & relinquam illam quærentibus ſapientiam, & non deſinam in progenies illorum uſque in æternum. uidete quoniam non ſolum mihi laboraui ſed omnibus exquirentibus ueritatem. Sed & Paulus Apoſtulus, Ego, inquit, plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit: & rurfus, neque qui plantat, neque qui rigat eſt aliquid, ſed qui incrementum dat Deus. quo loco tropicè, Apollo, Corinthiorum Eccleſiam, quam Paulus, quòd eiſdem primitus Euangelium inuexerit, Euangelico ſemine plantaui, rigaſſe dicitur, eo quòd eandem Eccleſiam, poſt receptam ſemel fidem, ſua prædicatione ad ſalutem promouerit. Eodem demum tropo, Chriſti ipſius, abundantiffima ſapientia, nomine fluminum deſcribitur, ut eius ubertas & affluentia ſignetur, quibus à cæteris diuinæ ſapientiæ profeſſoribus, quaſi fluuius abundantiffimus à riuiſis differt. Poſuit, inquit, Dauid puero ſuo excitare regem ex ipſo fortiſſimum, & in throno honoris ſedentem in ſempiternum. Qui implet quaſi Phyſon ſapientiam, & ſicut Tigris in diebus nouorum, qui adimplet quaſi Eufraſes ſenſum, qui multiplicat quaſi Iordanis in tempore meſſis, qui mittit diſciplinam quaſi lucem & aſſiſtens, quaſi Geon in die uindemiæ, qui perficit primus ſcire ipſam, & infirmior non inueſtigabit eam; à mari enim cogitatio eius, & conſilium illius in abyſſo magna. ego ſapientia effudi flumina. Dauid profectò filius, qui eſſet collocandus in throno; & cuius eſſet tam eximia ſapientia, non eſt ille Solomon, de quo licet ſapientiſſimo, admirabilem iſtam ſapientiam non legimus: ſed ille, de quo apud Hieremiam ſcribitur, Et erit in die illa, ait Dominus exercituum, conteram iugum eius de collo tuo, & uincula eius diſrumpam, & non dominabuntur ei amplius alieni, ſed ſeruient domino Deo ſuo & Dauid regi ſuo, quem ſuſcitabo eis. Et apud Ezechielem, in malos paſtores inuehens, Et ſuſcitabo, inquit, ſuper oues meas Paſtorem unum, qui paſcat eas, ſeruum meum Dauid, ipſe paſcet eas, & ipſe erit eis in Paſtorem, ego autem dominus ero eis in Deum & Dauid

Dauid princeps in medio eorum. Et rurfus apud eundem prophetam, Et erunt, inquit, mihi populus & ſeruus meus Dauid rex ſuper eos, & Paſtor unus erit omnium eorum. Et ſubinde, Et Dauid ſeruus meus, princeps eorum in perpetuum, Chriſtus nimirum, cuius admirandam ſapientiam, ex qua, quaſi ex paradifi fonte, quatuor mundi plagæ ſunt irrigatæ, totus Orbis cognouit.

VOCATVR & cœleſtis doctrina, nonnunquam uinum in ſanctâ ſcriptura, quòd nimirum mortalium genua ad uiam mandatorum currendam confortet: quòd eos, qui eam uerè amplectuntur, ſpe cœleſtium bonorum inebriet: quòd huius mundi tentationibus & laboribus fractos, omnem dolorem & triſtitiã oblitos, æternæ ſœlicitatis memoria lætificet: quòd demum eos, qui ex mundi conuerſatione, in anima, malorum affectuum generantur humores, uirtutis exhortatione purificet. Hoc tropo loquendi dicitur de diuina ſapientia, poſteaquam eſt carnis mortalitatem induta, quòd ædificauerit ſibi domum, Eccleſiam nimirum, quæ iuxta Apoſtolicum teſtimonium, eſt domus Dei, columna & firmamentum ueritatis immobilis, quòd exciderit columnas ſeptem, quæ ſeptem ſunt ſacramenta, quibus quaſi firmiſſimis columnis, eccleſiaſticum ædificium innititur; quòd immolauerit uictimas ſuas, quibus & animam & corpus intelligit; quòd miſcuerit uinum, id eſt cœleſtem doctrinam, non in eo ſplendore, quo ipſe habet, ſed nobis ſymbolis ac metaphoris rerum corporalium attemperatam condiuerit. Quòd ancillas ſuas miſerit, quæ ad arcem & ad mœnia ciuitatis, paruulos & inſipientes uocarent, id eſt, quòd Euangelicos prædicatores humanæ ſapientiæ opinione imbecillos, in Orbem uniuerſum, ad ſanctæ eccleſiæ ciuitatem, modeſtos & non alta de ſe ſentientes, uocatuſ, legauerit: poſtremò, quòd eadem ſapientia per ancillas ſuas blandè, ad ſuum conuiuium, hiſce uerbis paruulos & inſipientes pellexerit, Venite, comedite panem meum, bibite uinum quod miſcui uobis, id eſt, quod adhortante per Apoſtolos Chriſto, ad Euangelicæ uitæ rationem, & doctrinam ſectandam, ſint fideles uocati, de quibus Paulus, Videte uocationem ueſtram fratres, quia non multi ſapientes, non multi potentes, non multi nobiles; ſed quæ ſtulta ſunt mundi, eligit Deus, ut confundat ſapientes, & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia, & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt, ut ea quæ ſunt deſtrueret. tales certè erant, quos ad Euangelicæ doctrinæ conuiuium, initiò diuina ſapientia per ancillas accerſit. Quòd uerò ad panem quoque comedendum inuitet, idem eſt. nam & panis nomine cœleſtem diſciplinam intelligi, poſtea dicemus. Non diſſimile huic ſapientiæ conuiuium, erat illud, ad quod amicos & chariſſimos quoſque, in Cantico olim inuitabat ſponſus; nam poſtea quàm eundem, ut ad ſe quaſi ad hortum, quem cœleſti doctrina plantauerat, ueniret, & pomorum ſuorum fructum comederet, inuitarat ſponſa, & poſteaquam ſe ueniſſe & myrrham ſuam cum aromatibus ſuis miſcuiſſe, & fauum ſuum cum melle ſuo comediſſe, id eſt, diuerſos gradus ſanctorum quaſi aromaticos flores, opportuno tempore collegiſſe, eidem reciproca gratulatione nuntiaret, ad cœleſtis diſciplinæ conuiuium, quod in eodem horto, id eſt in eadem eccleſia, uberrimè cunctis hominibus fuerat expoſitum, hiſ uerbis inuitat, Comedite amici & inebriamini chariſſimi, quaſi ad diuini uerbi lautiffima conuiuia, in ſanctæ Eccleſiæ horto gratiſſimè uniuerſis expoſita, eos inuitaret. Sed & illud non eſt abſimile, quo apud Iſaiam, omnes ſitientes, ad aquas inuitantur; & qui non habent argentum, properare, emere, & comedere, abſque argento, & abſque ulla commutatione, lac & uinum iubentur. Inuitat hiſ locis Spiritus ſanctus, non ut olim Iſraëliticum populum, qui tantum præcedentibus ſæculis diuinæ ſapientiæ particeps fuerat, ſed uniuerſos mortales, quibus Euangelicæ legis conuiuium pararat: ſine argento uerò, & ulla commutatione uinum bibere, & lac comedere imperantur, uel quòd tanti ſit precij Dei cognitio, quæ per euangelium habetur, ut ſub rerum corruptibilium, ex quibus humanæ diuitiæ conſtantur, precio non cadat, aut, quòd nulla noſtra merita, ad eam comparandam ex ſeipſis ſufficiant, ſed Chriſti merito, nobis contingat, aut demum quòd uelit eo loci Spiritus ſanctus, Euangelici ſæculi ubertatem oſtendere, in quo tanta eſſet ſapientiæ cœleſtis affluentia futura, ut non modò omnibus frui uolentibus eſſet expoſita, ſed ad eandem audiendam, eſſent cuncti rogandi. Nam quod hoc Iſaiæ loco, per uinum cœleſtis

stis doctrina intelligatur, sicut per aquam, ut antea, ex eodem loco dicebamus, quæ statim subduntur, aperte conuincunt. Quare appenditis argentum non in panibus, & laborem uestrum, non in saturitatem? Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima uestra: inclinate aurem uestram, & uenite ad me, audite, & uiuet anima uestra, feriam uobiscum pactum sempiternum, misericordias Dauid fidelis. Increpantur hoc loco à Spiritu sancto mortales, quod relicta diuina sapientia, quæ uerus est cibus & animæ saturitas, in uana studia, quæ satiari non possunt, unusquisque defluerit: inuitantur blandè ad eiusdem sapientiæ conuiuium, quod in eo anima, sanctarum uirtutum adipe pinguescat, si per obedientiam diuinis præceptis aures admouerit. Pactum uero sempiternum, euangelicam legem intelligit, quæ, quod non sit aliquando finem habitura, sempiterna uocatur: misericordias Dauid fidelis, totum mysterium incarnationis appellat, quod cum sola misericordia nitatur, merito nomine misericordiæ censetur. Non est autem una misericordia sed multæ, carnis absumptio, mortis toleratio, resurrectio &c. Quæ, quoniam in nostram utilitatem cesserunt, iuxta illud, Factus est nobis sapientia, sanctificatio & redemptio, nobiscum feriri dicuntur. Eadem phrasi loquendi sponsi guttur optimo uino confertur, quod, quæcunque ex gutture Ecclesiæ prodeunt, idest, quæcunque ipsa docet & prædicat, spirituales delicias præbeant, cor confortent, & sponsi amore, quasi uino inebriant: cum tamen, contra de hæreticorum doctrina Moses prophético uaticinio denuntiet, Uua eorum uua fellis, & botrus eorum, botrus amarissimus. fel draconum, uinum eorum, & uenenum aspidum insanabile, nimirum quod semel suscepta, ueneni instar corda peccatorum inficiat. Garpitur & apud Isaiam Hierusalem, quod uinum suum aqua diluerit, idest quod legis doctrinam, quæ tunc sua erat tantum inter cunctos mortales, proprio sensu & uoluntate molliuerit, Pharisaica malitia, iuxta illud, Deus dixit, Honora patrem & matrem, & qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur, uos autem dicitis, Quicumque dixerit patri aut matri, munus quodcunque ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem suum aut matrem suam, & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem uestram. Vinum quidem erat diuinum præceptum, sed adulterina sapientia, uirtutem eius, infusa à qua propriæ intelligentiæ, penitus diluit & euanescere fecit. Christus præterea cum Pharisæos semel Mosaicæ obseruationi assuetos, reuocare ad Euangelium & nouam doctrinam, difficile uellet ostendere, Non mittunt, inquit, uinum nouum in utres ueteres, alioqui rumpuntur utres, & uinum effunditur, & utres pereunt. Sed uinum nouum in utres novos mittunt, & ambo conseruantur. Vinum nouum erat, ueram iustitiam non tam carnis circuncisione, & in corporis externa munditie, uel in sacrificiorum frequenti laniena, & his quæ Pharisaica superstitio adinuenerat, quàm in animi pietate, & cordis puritate consistere. Verum utres, qui uino illo uetere, id est ueteribus obseruationibus continendis, fuerant detriti, uinum istud nouum continere poterant: continebant autem illud noui illi utres Euangelici, pisces, publicani, peccatores, meretrices, Ethnici &c. Hinc est quod Christo prædicante aut miracula faciente, noui utres uinum nouum intra se continentes, non rumpebantur. contra ueteres illi utres Sacerdotes, Pharisæi, Scribæ, uini fortitudinem non sustinentes, plerumque in detestandas blasphemias effusi, rupti effluebant. Nam quod ueterem legem, uetus, contra nouam, nouum, uinum Christus accipiat, cum apud Lucam, unde Pharisaicum fastidium gustandi Euangelij descenderet, uellet ostendere, aperte sub his uerbis declarat, Nemo bibens uetus uinum, statim uult nouum, dicit enim, uetus est melius. Quo schemate haud dubium per uetus uinum, uetera Iudæorum præcepta, per nouum, nouam Euangelicæ uitæ doctrinam intelligit. Sed huius generis formas in sancta scriptura multas reperias.

VOCATVR deinde uerbum Dei, panis in sancta scriptura frequenter, quod sit uerum animæ nutrimentum & cibus, quemadmodum corporeus panis, proprius cibus est corporis, iuxta illud, Ut educas panem de terra, & uinum latificet cor hominis, ut exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet. ubi per cor, uniuersas uires corporeas intelligit. huc pertinet quod in conuiuio diuina sapientia ædificata domo, excisis columnis, mactatis uictimis, paratâ mensa, non solum ad uinum, quod paruulis &

& insipientibus miscuerat, sed etiam ad panem suum comedendum inuitabat, per panis & uini diuersa symbola idem intelligens, eruditionem nimirum diuinæ sapientiæ, quæ iuxta diuersa effecta, modò panis, modò uinum uocetur. In pane (inquit in illum locum Hieronymus) diuina eloquia intelliguntur. De sapiente etiam dicitur, quod cibauerit illum Dominus pane uitæ intellectus &c. In Threnis etiam paruulos panem petiisse, & non esse qui eis frangeret, Hieremias deplorat, quod ad euersum Ecclesiæ statum, in quo paruulis, id est humilibus, panem uerbi Dei esurientibus, non sit, qui dispertiat, quidam allegoricè rapiunt. Diabolo deinde lapides afferenti, ut ex eis panes Christus efficeret, hominem, non ex solo materiali pane uiuere, sed ex omni uerbo, quod procedit de ore Dei, ille respondit: qua sententia (haud dubium) per allusionem, duplicem panem, alterum quo corpus, alterum quo anima nutriatur, intelligit. Et panem illum quotidianum, quem in oratione dominica postulare præcipimur, cœlestem doctrinam quidam accipiunt. Et quidquid sit de cæteris locis, qui tam in sanctæ scripturæ libris, quàm in eorum interpretibus inueniuntur frequentes, certè apud Matth. Christus, cum Canana loquens hoc schemate utitur, Non est, inquit, bonum fumere panem filiorum, & mittere canibus. ubi panem (haud dubium) cœlestem doctrinam & miracula, quibus ad eam homines alliciuntur, intelligit.

VOCATVR lac, eò quod nutriat & crescere faciat paruulos, ad mensuram ætatis plenitudinis Christi. Nam sicut lac liquor dulcis & candidus, in mamillis animalium, actione calor ex sanguine gignitur, & pro nutriendo foetu, cum est extra uterum, à natura seruatur, ita & uerbi Dei doctrina dulcis, & candida, in prædicatoribus & doctoribus, diuini amoris actione, ab Ecclesia digeritur, & paruulis, quos in Christo genuit, cum iam sunt utero exempti, idest, cum iam per Dei cognitionem sapere incipiunt, & peccatorum menstrua, quibus fuerant antea nutriti, reiciunt, propinatur. Vnde frequenter & sponsi & sponsæ ubera commendantur in canticis, quod tam Christi, quàm Ecclesiæ doctrina sit fidelibus dulcis, Meliora (inquit sponsa ad sponsum) sunt ubera tua uino, fragrantia unguentis optimis. & rursus eadem ad eundem, Pulchriora sunt ubera tua uino. Conferuntur sponsi & sponsæ ubera uino, quod Christi & Ecclesiæ doctrina, quam, tanquam paruuli non uidentes, sed gustantes, è prædicatoribus sugunt, fideles amore Dei, & proximi, inebriant, & à seipsis alienatos, in his, quæ mundus amat, reddat stupidos. Huc pertinet quod etiã in Euangelico illo symposio, in quo Isaias omnes sitientes inuitabat ad aquas, uinum, & lac absq; argento & absq; ulla commutatione comedenda exponebat, per diuersa symbola aquæ, uini, panis, & lactis, diuersa ratione Euangelicam doctrinam intelligens. Est enim aqua, quatenus uel à sordibus peccatorum expurgat, uel quasi plantas in Christo alit, & nutrit: est uinum, quatenus ad huius uitæ labores tolerandos, confortat: est panis, quatenus interioris hominis membra uegetat & reficit: est lac, quatenus paruulos, non alta de se sentientes, ad spiritualem perfectionem reficiendo perducit. Usurpauit autem Apostolica phrasis lactis nomine, non totam Euangelicam doctrinam, sed eam partem, quæ his, quos recens per baptismum uterus Ecclesiasticus fudit, propinatur. Deponentes, inquit Petrus Apostolus, omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modò geniti infantes, lac concupiscite, ut in eo crescat in salutem. Lactis concupiscentiam, facilioris doctrinæ desiderium, quo Christiana simplicitas conseruatur, intelligit. Sed in hoc locutionis schemate, & frequentior & apertior est Paulus. Et ego fratres (inquit ad Corinthios scribens) non potui uobis loqui, quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam paruulis in Christo, lac uobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis, sed nec nunc potestis. Quibus, quàm inepti essent ad altiora religionis audienda mysteria, initio prædicationis Corinthij, immo quod neque tunc idonei essent, cum maximè se idoneos putabant, cum carnis affectibus ducebantur, ostendit. Idem etiam, cum uellet Hebræos, in abdita religionis mysteria, & allegoricos sensus, quos grandes sermones appellat, inducere, in eorundem ruditatem inuectus, Imbecilles, inquit, facti estis ad audiendum, etenim cum deberetis esse magistri propter tempus, rursus indigetis ut uos doceamini, quæ sint elementa exordij sermonum Dei, & facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo. omnis enim qui lactis est particeps, expers est sermonis iustitiæ, paruulus enim est, perfectorum est autem solidus

Hierony.

Ecl. 15.

Threno. 4.

Glossa ord.

Matt. 4.

Hierony. in

Isai. 6. 5.

cap. 15.

Verbu Dei

lac.

Eph. 4.

Canti. 1.

Canti. 4.

Que do-

ctrina chri-

stiane por-

tio proprie

lactis nomi-

ne significat-

ur.

1. Petri 2.

1. Corin. 3.

Hebr. 5.

dus cibus, eorum, qui pro ipſa conſuetudine exercitatos habent ſenſus, ad diſcretio-
 nem boni ac mali. Lac in hac parte, uocat Apoſt. id ipſum, quod elementa exordij ſer-
 monum Dei, ideſt Chriſtianæ religionis initialem doctrinam, quam ille in eadem epiſt.
 inchoationis Chriſti ſermonem appellat. eſt autem illa, fundamentum pœnitentiæ ab
 operibus mortuis; & fidei ad Deum, & baptiſmatum, doctrinæ, impoſitionis quo-
 que manuum, & reſurrexionis mortuorum, & iudicij æterni, & ceterorum, quæ
 illic gratia breuitatis non retulit. Sermonem uerò iuſtitia, quem non participet, qui
 lactis ſit particeps, principem & altiore partem religionis, quam idem ad Corinth.
 ſcribens, Sapientiam appellat, intelligit, quam nondum, qui adhuc fidei catechiſmo
 inſtitantur, attigerint. Ad hanc Apoſtolicam phraſim, & Iſaias forſan alludit, cum in-
 quit, Quem docebit ſcientiam? aut quem intelligere faciet auditum? Ablactatos à la-
 cte, auuſos ab uberibus, quaſi ſolos eos in diuina ſapientia myſteria rapi ſignificet,
 qui ſpiritus infantiam, per intellectus exercitationem, exceſſerint. VOCATVR ſagitta
 quod nimirum ea, corda mortalium quaſi telo petantur. unde in Epithalamio Dauid ca-
 nit, Sagittæ tuæ acutæ, populi ſub te cadent, in corda inimicorum regis. Sagittas,
 Euangelicæ prædicationis iacula, quæ partim per ſeipſum, partim per Euangelicos uiros,
 in hominum corda Chriſtus direxit, intelligit: quæ uulnera foeliciffima, illa mors
 ſequebatur, qua homines mundo, immo & ſibiipſis, ſoli Deo uiuentes, moriebantur.
 unde Paulus, poſteaquàm fuerat hoc iaculo uulneratus, dicebat, Viuo ego, iam non
 ego, uiuit uerò in me Chriſtus. Et alibi, de omnibus, qui in baptiſmo Chriſto nomina
 dederunt, An ignoratis fratres, quia quicumque baptizati ſumus in Chriſto IESU, in
 morte ipſius baptizati ſumus? conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mor-
 tem, ut quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate
 uitæ ambulemus. De eadem morte, ait Apoſt. Petrus, Qui peccata noſtra (loquitur
 autem de Chriſto) ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, ut peccatis mortui, iuſtitia
 uiuamus, cuius liuore ſanati ſumus. Atque huc pertinet & ille tropus, quo animam
 perdere, aut odiſſe præcipimur, quo nihil in Euangelica, & Apoſtolica ſcriptura fre-
 quentius. quod nimirum euangelici homines, qui hoc foelici iaculo ſunt in corde per-
 cuſi, uitæ ueteri continuò concedant, & quod uiuunt, iam non ſibiipſis uiuant, ſed
 Chriſto. Nemo noſtrum, inquit Apoſt. ſibi uiuat. Et alibi, Pro omnibus (ait) mor-
 tuus eſt Chriſtus, ut qui uiuunt, iam non ſibi uiuant, ſed ei, qui pro eis mortuus eſt,
 & reſurrexit. Quo uerò pacto, Chriſtus & Apoſtolicus cuneus, hominum pectoribus
 ſalubri uulnere has ſagittas infixerint, Ioannes Apoſt. in Apoc. deſcribit, Et uidi (in-
 quit) & ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper illum habebat arcum, & data eſt illi co-
 rona, & exiuit uincens ut uinceret. Eccleſiæ, inquit in hunc locum Beda, quæ ſuper
 niuem, gratia dealbata eſt, dominus præſidet, & ſpiritualis doctrinæ contra impios ar-
 ma ferens, uictor in ſuis coronam percipit: impij uerò uocantur inimici regis, in
 quorum corda ſagittæ figuntur, non tempore, quo iam ſunt percufi, ſed antea; dum
 enim ſagittantur, deſinunt eſſe inimici. Vulnerantur enim inimici, ut uulnerati ca-
 dant, ſub uulnerante, ſicque amici ſiant ex inimicis, quod utinam nobis continge-
 ret. Hoc tropo apud Iſaiam Chriſtus inquit, ſe poſitum quaſi ſagittam electam, quam
 in pharetra ſua Deus abſconderit, quod ſcilicet, inter diuini uerbi miniſtros, ſiue pro-
 phetas, ſiue euangelicos uiros, ſit ipſe præcipuus, & ipſo quaſi electa ſagitta Deus mun-
 dum percufferit.
 VOCATVR gladius, ſancta Dei prædicationis, uel quod ſpirituales hoſtes conficiat, uel
 quod eo amputentur ab anima carnales affectus, unde Paulus Apoſt. ad Hebr. ſcribens,
 Viuus eſt enim, inquit, ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, &
 pertingens uſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoque ac medullarum,
 & diſcretor cogitationum cordis. Et idem cum ſpiritualia arma, quibus ſit Sathanicæ
 poteſtati reſiſtendum, ad Ephesios enumerat, Et galeam, inquit, ſalutis aſſumite, &
 gladium ſpiritus, quod eſt uerbum Dei. & apud Iſaiam, Chriſtus aut euangelicus præ-
 dicator, Poſuit, inquit, os meum quaſi gladium acutum. Ioan. etiam Apoſt. in Apoc.
 eundem Chriſtum uidit habentem gladium ex utraque parte acutum, qui ex ore pro-
 cedebat, quo proſectò non aliud, quàm prædicationis Chriſti, qua diabolus & mun-
 dum inuaſit, uirtus oſtenditur. Quo uerò pacto Euangelici prædicatores, eſſent per Eu-
 gelij

gelij gladium mundum expugnaturi, Dauid prophético uaticinio demonſtrans, Exul-
 tabunt, inquit, ſancti in gloria, &c. Et ſtatim, Et gladij ancipites in manibus eorum, Pſal. 148.
 ad faciendam uindictam in nationibus, increpationes in populis, ad alligandos reges
 eorum in compedibus, & nobiles eorum in maniceis ferreis &c. gladios ancipites ha-
 bent, ſancti in manibus, id eſt Euangelicæ ueritatis eloquia, per quæ, quaſi per mate-
 riales gladios, & ſe defendant & hoſtes trucident. Tenent, inquam, hos ancipites
 gladios, ueri Euangelij miniſtri, ad faciendas uindictas in nationibus, increpationes
 in populis, ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in maniceis
 ferreis, hoc eſt, ad ſubigendas ſibi incredulas nationes, & expugnandas, & deuin-
 cendas aëreas poteſtates, potentes quoque ac ſapientes huius ſæculi ſuperandos, &
 populos ad ueritatem fidei, de manibus eorum eripiendos. de qua uictoria Paulus
 Apoſtolus, Arma militiæ noſtræ carnalia non ſunt, ſed potenti à Deo, ad deſtructio- 2. Cor. 10.
 nem, munitionum, conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduer-
 ſus ſcientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum, in obſequium
 Chriſti, & in promptu habentes ulciſci omnem inobedientiam. Hoc eſt proſectò
 iudicium conſcriptum, hæc ultio eſt, quam ab æterno propoſuit facere per filium
 ſuum lorica noſtræ mortalitatis indutum, & per ſanctum Apoſtolorum exercitum.
 Hæc eſt illa ultio, de qua his uerbis trina replicatione, gloriatur Eccleſia, Omnes
 gentes circumierunt me, & in nomine Domini quia ultus in eos. Circundantes cir- Pſal. 117.
 cumierunt me, & in nomine Domini quod ultus ſum in eos. Cicundederunt me ſicut
 apes, & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis, & in nomine Domini quia ultus ſum in eos.
 Hoc eſt illud iudicium, de quo alibi, Iudicabit Dominus populum ſuum, & in ſer- Pſal. 134.
 uis ſuis conſolabitur. et in Euangelio Dominus, Nunc iudicium eſt mundi, nunc prin-
 ceptus mundi huius eiicietur foras. Expugnarunt illa ſancta expeditione apoſtolicæ uiri,
 abſque humana potentia, abſque humana ſapientia, ſolo uerbi gladio, Orbem uniuer-
 ſum; Perdiderunt ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobarunt, de
 quo illis ingens eſt gloria, unde ſubditur, Gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius. 1. Corin. 1.
 VOCATVR & quibusdam aliis nominibus, diuina doctrina ſed quæ non omne uer- Pſal. 148.
 bum Dei, ſed quandam eius portionem ex ſanctæ ſcripturæ Idiotiſmo ſignificant: ut
 quod propheticam partem, onus & uifionem, dixerunt, onus quidem, quod onero-
 ſam Dei iram, & ſupplicium importet. Viſionem, quod ſit certiffima; quemadmodum
 & uifus, reliquos corporis ſenſus certitudine ſuperat. eademque ratione nonnunquam
 uerbum reuelatum à Domino dicitur.

VOCATVR uirga ea pars ſanctæ ſcripturæ, quæ iudicium aut punitionem impor-
 rat; unde de Chriſto Iſaias, Percutiet terram uirga oris ſui, & ſpiritu labiorum ſuo-
 rum interficiet impium. Iſa. ii.

VOCATVR margarita abditior pars uerbi diuini, ideſt quæ ſecretiora myſteria com-
 plectitur, unde Chriſtus ante porcos margaritas, ideſt, ante carnales homines, & qui
 nondum ea, quæ ſunt ſpiritus percipiunt, profundiora Chriſtianæ religionis arcana,
 profundi non finit. Matth. 7.

MENSA uocatur, quod in ea uaria & opipara rerum ſpiritualium conuiuia paren-
 tur. Paraſti (inquit Dauid) in conſpectu meo menſam, aduerſus omnes, qui tribu-
 lant me. Vocatur pluuia, quod ea in animæ agro uirtutes progerminant: Pluuiam,
 inquit Dauid, uoluntariâ ſegregabis Deus hæreditati tuæ, & infirmata eſt, tu uerò per-
 feciſti eam. Vocatur lex Domini, quod in eo, uiuendi præcepta tradantur, quæ phra-
 ſis eſt in ſanctæ ſcriptura frequentiffima, Lex domini, inquit Dauid, immaculata con-
 uertens animas: Vocatur & à Paulo, potentia ſiue uirtus Dei, & ſtultitia, quod po-
 tentes reddat eos, qui idem uerbum uiua fide ſuſcipiunt, & quod ſit humanæ ſapientia
 contraria, unde Paulus, uerbum Crucis pereuntibus quidem ſtultitia eſt, his au-
 tem, qui ſalui ſunt, ideſt nobis, Dei uirtus. Sunt & alia diuini uerbi ſymbola, tum
 in ſanctæ ſcriptura, tum in ſanctis auctoribus, quæ quod eius uirtutem tam expreſſè
 non explicent, hinc non libet ſcribere. Pſal. 22.
 Pſal. 67.
 Pſal. 118.
 1. Corin. 1.

INFOELICES igitur, qui in huius mundi denſiffimis tenebris, hoc lumine de-
 ſtituuntur, infoelices, qui huius aquæ cœleſtis, potu, inter medios huius mundi æſtus,
 non reſciantur, infoelices, qui hoc uino cœleſti, uel quo diaboli tentamenti fortio-
 res

Galat. 2. res reſiſtant, uel quo perſecutionū, quæ à mundo conſurgunt, obliuiſcātur, non inebriantur. Infœlices, qui ſuam ſpiritualem infantiam, hoc cœleſti lacte non nutriunt. Infœlices, qui hac ſagitta non ſunt in medio cordis, tam dextrè percuſſi, ut proſus mundo commortui, cum Paulo dicant, *Viuo ego iam, non ego uiuit uerò in me Chriſtus.* Infœlices qui hoc ſpiritus gladio ad ſuperandas ſpirituales nequitias, non armantur.

Quòd uerbum Dei libenter audire, ſit prædeſtinationis indicium, contra uerò non audire, reprobationis. Cap. III.

Illud à ſanctis auctoribus obſeruatum aduerto, piam uerbi Dei auditionem, magnum eſſe prædeſtinationis indicium, contra uerò non audire, certæ diuinæ reprobationis præſagium. Interea, inquit Bernardus, quæ fiduciam præſtant, & materiam ſpei, unum illud maximum eſt, *Qui de Deo eſt, uerba Dei audit.* nonnullos enim, ſic interdum audientes inuenias ac ſi ad eos nihil omnino pertineant, quæ dicuntur; non intrare cor ſuum, non diſcutere mores ſuos, non cogitare, ne fortè quod audiunt, dictum ſit propter eos: in his ego ſalutis ſigna non uideo, magis autem uereor, ne fortè propterea non audiant uerbum Dei, quia non ſunt ipſi ex Deo. Gregorius etiam in eandem ſententiam; Certiſſimum (inquit) prædeſtinationis indicium eſt, libenter audire uerbum Dei. et Auguſt. Sicut nullum (inquit) eſt maius ſignum prædeſtinationis æternæ, quàm uerba Dei libenter audire, ita nullum eſt peius ſignum, quàm illa contemnere. Hoc autem ex eo loco deducunt, quo Chriſtus ad Iudæos, inquit, eorum reprobationem oſtendens, *Qui ex Deo eſt, uerba Dei audit,* propterea uos non auditis, quia ex Deo non eſtis. In quæ uerba idem Gregorius, Interroget, inquit, ergo ſe unuſquiſque, ſi uerba Dei audit, & intelliget, unde ſit. Idem nonnulli ex Chriſti ad Pilatum reſponſo, colligunt, *Ego (inquit) in hoc natus ſum, & ad hoc ueni in mundum ut teſtimoniū perhibeam ueritati.* Omnis, qui eſt ex ueritate, audit uerba mea. In quæ uerba Aug. Si naturam cogitemus, in qua creati ſumus, cum omnes ueritas creauerit, quis non eſt ex ueritate? Sed non omnes ſunt, quibus ut audiant ueritatem & credant, ex ipſa ueritate præſtatur. Nullis proculdubio præcedentibus meritis ſaluamur, ne gratia non ſit gratia. ſi enim dixiſſet, Omnis, qui audit uocem meam, ex ueritate eſt, ideò dictus ex ueritate putaretur, quia obtemperat ueritati. Non autem hoc ait, ſed omnis inquit, qui eſt ex ueritate, audit uocem meam. Ac per hoc non eſt ideò ex ueritate quia audit eius uocem, ſed ideò audit quia ex ueritate eſt. Haſtenus Aug. Habet profectò uerbum Dei quandam ſuauiſſimam & amoris paterni dulcedinem, quam ij ſoli, qui ſunt per æternam electionem ex Deo, ex ipſa uerbi auditione percipiunt. In eo tantum lætantur, in eo exultant, in eo paſcuntur, in eo reſciuntur, & omnium malorum medicinam reperiunt. Hi ſoli ſunt, qui cum Dauid, Deo dicunt, *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo.* Hi ſoli cum Apoſt. Petro Chriſti uerba, uita uerba eſſe cognoſcunt, atque adeò hi ſoli apertè, ciues ſupernæ illius ciuitatis ſe probant, dum tantum audire lætantur, quæ ad eam ſpectant, & quæ, quæ ſit ad illam eundem, inſinuant. Tales ſunt, qui eccleſias chriſtiana quadam ſimplicitate frequerant, à quocunq; uerbum ſalutis ſine ullo diſcrimine audituri, non eſt horum, uerba prædicatoris cum uita conferre, non eſt horum, ſermonis in prædicatore pigmenta conquirere, non eſt horum, humanæ ſapientiæ factum ſuſpicere, ſed quaſi cœleſti paranymphe aut tabellioni, de ſua illa ciuitate nuntianti, aures ſimpliciter admotas præbere. Sunt contra quidam, qui nihil æquè formidant ac uerbum Dei audire, quibus furor, ſecundum ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ obturantis aures ſuas, quæ non exaudiet uocem incantantium; & uenefici incantantis ſapienter. Sunt profectò Euangelici prædicatores, ſapientes quidam incantatores, qui animas, quas antiquus ſerpens ſuo afflatu ſerpentes reddiderat, cœleſti ſermone quaſi carmine quodam incantare contendunt. Horum uerba qui reſugit, ſerpentina illa ratione uiuendi ſe gaudere demonſtrat, & uerum filium ſe ſerpentis oſtendit: nam ſi ad eum uita uerba attrineret, quorſum ea contemneret? Sunt huiuſmodi homines phrenetici quidam, qui quòd omnino deſperato

In ſermonem quadam.

In cōmen. 4. reg. c. 4.

Lib. de prædeſtin. c. 5.

Ioan. 8.

In quadā homil.

Libro de uera innoc.

Pſal. 118.

Ioan. 6.

Pſal. 57.

ſperato morbo laborent, neque medicos, qui præſenti potuiſſent ſubuenire remedio, æquo animo tolerant. Sunt ægri, qui non modò nutrimenti ſuſcepti, concoquendi uirtute deſtituuntur, ſed inſuper, ingenti cibi faſtidio laborant, quod eſt malorum extremum. *Qui cibum (inquit Grego.) non guſtat, habet palatum alteratum, ita qui uerbum Dei non guſtat, habet animam alteratam: iudicatur mortuus, qui non comedit aut comeſta non digerit, ſic & anima quando de illa dicitur, Omnem eſcam abominata eſt &c.* Haſtenus Grego.

Grego.

Est tamen aduertendum, non quanuis diuini uerbi auditionem extrinſecam, diuinæ fore prædeſtinationis indicium, ſed eam ſolam, quæ ſit intus cum affectu coniuncta. dum ſcilicet, ut Bernardus dicebat, *Qui audit, cor ſuum intrat, mores diſcutit, & ad ſe, quæ dicuntur pertinere, ſibi perſuadet.* Nam non uniuerſos, qui ſolis auribus aut ſolis corporibus Euangelico prædicatori appropinquant, ueros auditores uocari Hieronymus docet, in ea uerba Solomonis, *Cuſtodi pedem tuum ingrediens domum Dei, & appropinqua ut audias.* Præcepta, inquit, uitæ dat, & non uult offendere euntes ad Eccleſiam, non enim ingredi domum Dei, ſed ſine offentione ingredi, laudis eſt, & ſi eſſet omnium, qui ſunt in Eccleſia, Dei audire ſermonem, nunquam addidiſſet, *Appropinqua ut audias.* quod Moſis exemplo ſubinde confirmat, qui inter omnes Iſraëlitas, ſolus ad audiendum Deum appropinquaret. Et Ambroſius, Non omnes (inquit) uerbum Dei audiunt, Nam ſi omnes audirent, non diceret *I E S U S, Qui habet aures audiendi audiat.* Immo tantum abeſt, ut extrinſeca iſta ſuſceptio, ſine cordis affectu, diuinæ prædeſtinationis præſagium præbeat, ut etiam eiufdem uerbi prædicatio plerunq; à reprobis exerceatur ſubtiliter. Diuina eloquia, inquit Gregorius, in ea uerba, *Qui ex Deo eſt &c.* etiam reprobi eloquuntur, ſentire autem niſi electi non poſſunt. Sentitur enim ea res, cuius uirtus agnoſcitur. nam & ægri, piſces comedunt, ſed uis ægritudinis tollit eis experimentum ſaporis, ut quod uidentur comedere, prohibeantur & ſentire. Sic nimirum carnales quique, dum cœleſtia loquuntur, quæ non diligunt, uelut ægri rebus utuntur, quas ſentire prohibentur. Contra uerò per humilitatis meritum, ſancti uiri, cœleſtia, quæ loquuntur, magno affectu charitatis excipiunt, ut ualde dulce ſit eis ſuperna diſcere, eo quòd dulciter ac ualde dulcius per amorem ſaturantur. Vnde etiam ſcriptum eſt, *Edent pauperes & ſaturabuntur.* diuites ſaturari non poſſunt.

Eccleſi. 4. c.

In pſal. 40

In homil.

Ioan. 9.

Pſal. 21.

Hom. 18.

Matth. 13.

quia nimirum electi uiri, qui ſuperna diligunt, quoties hæc audiunt, ad hæc feruentius incaleſcunt. Reprobi ſuperna loquuntur, & audiunt. quæ in nulla dulcedine, ad mentis ſuæ reſectionem ſuſcipiunt. Haſtenus Gregorius. Et alibi, *Sunt nonnulli, qui præcepta Dei nec aure corporis percipere dignantur, & ſunt nonnulli, qui hæc quidem aure corporis percipiunt, ſed nullo ea mentis deſiderio complectuntur.* Et ſunt nonnulli, qui libenter quidem uerba Dei ſuſcipiunt, ita ut etiam in ſletibus compungantur, ſed poſt lacrymarum tempus ad iniquitatem redeunt. Hi profectò uerba Dei, quia ea opere implere contemnunt, non audiunt. Sed id omnium clariffimè in Euangelica parabola de ſemine, Chriſtus oſtendit, quadruplici illa ſeminis ratione, neque enim, quod ſecus uiam, aut in petra, aut inter ſpinas cecidit, fructum attulit, ſed quod in terram bonam ceciderat. Eſt igitur non quæuis uerbi Dei auditio, æternæ ſalutis fructum allatura, ſed quæ in terram bonam, ideſt inpiam mentem profuſa, ceciderit. Vitam ergo noſtram ante mentis oculos reuocemus, & alta conſideratione pertimeſcamus hoc, quod ex ore ueritatis ſonat, ſcilicet, *Qui ex Deo, uerba Dei audit.*

Quòd maxima commoda ex uerbi Dei auditione oriuntur. Cap. IIII.

Nihil eſt quod pluriſ ſanctæ ſcripturæ contextus appendat, quàm quòd Deus diuinum nobis ſermonem indulſerit, et nos ſuorum conſiliorum conſortes effecerit. Hæc eſt (inquit Moſes ad Iſraëlem, cui in hæreditate ſucceſſimus) ueſtra ſapientia & intellectus coram populis, ut audientes uniuerſi præcepta hæc, dicant, *En populus ſapientis & intelligens, gens magna, nec enim eſt alia natio tam grandis, quæ habeat Deos ſuos appro-*

Deute. 4.

pinquantibus ſibi, ſicut Deus noſter adefſt cunctis obſecrationibus. quæ enim eſt alia gens incluta, ut habeat ceremonias iuſtaque iudicia, & uniuerſam legem, quam ego proponam hodie ante oculos tuos? Et Dauid, cum Iſraëlitico populo cœlitus exhibita beneficia recenſet, Qui annunciat, inquit, uerbum ſuum Iacob, inſtitias & iudicia ſua Iſraël, non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. Beati ſumus ò Iſraël, inquit Baruc, quia, quæ Deo placent, manifeſta ſunt nobis. Nec iniuriã proſectò, beatum Iſraëlem uocat, quando cœleſtis diſciplinæ theſauro, nihil homini tum ad æternæ fœlicitatis aſſequendam coronam, tum ad præſentis uitæ miſerias & exilium æquo animo ferendum, utiliſſimè à Deo poteſt contingere. Hæc eſt illa cœleſtis ſapientia, tories maximis encomiis in ſancta ſcriptura commendata, quam iuſti regnis & ſedibus ſolent proponere, & diuitias nihil eſſe dicere, in comparatione illius. non comparantes illi lapides precioſos, quoniam omne aurum in comparatione illius, arena eſt exigua, & tanquam lutum æſtinetur argentum in conſpectu illius, ſuper ſalutem & pulchritudinem diligentes eam, & proponentes pro luce habere illam, quoniam inextinguibile eſt lumen illius. Grandis proſectò & incomparabilis theſaurus cœleſtis doctrina, in qua tot utilitates, tot commoda, ad uitam hanc mortalem agendam, piis offeruntur. Quæcunque, inquit Apoſt. Paulus, ſcripta ſunt, ad noſtram utilitatem ſcripta ſunt, ut per patientiam & conſolationem ſcripturarum, ſpem habeamus. Habebant olim Iudæi fideles, inter ſuarum urbium excidia, inter hoſtias inſultus, inter ingentes illas calamitates, quas à gentibus quotidie accipiebant, pro ſolatio ſanctos libros; habet modò Chriſtianus homo, præter hos, frequentiſſimam diuini uerbi prædicationem, quam ſi colat, inter huius uitæ pericula, ad cœleſtem patriam tutus incedet. Liberat, inquit Auguſt. à laqueo uenantium, uerbum Dei in corde; liberat à lapſu, uerbum Dei in corde; liberat à uia praua, uerbum Dei in corde. Origenes etiam, cum Iudæorum ſabbatum noſtræ Chriſtianæ dominicæ diei, hac ratione præferet, quòd in illo manna corruptibili cœlitus pluerit, in hac, Dei ſermo eccleſiaſtica conſuetudine, in corda fidelium per Euangelicos miniſtros deſcendat, ad euſdem Euangelici manna auidam collectionem nos urgens, Feſtinemus, inquit, hoc manna ſuſcipere, quòd, prout uult quiſque, ſaporem reddit in ore, unde apud Matth. Fiat tibi ſecundum fidem tuam. Et tu ergo ſi uerbum Dei, quod in Eccleſia prædicatur, tota fide & deuotione ſuſcipias, fiet tibi quodcunque deſideras, ſi tribularis, conſolatur te, dicens, Cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit. ſi lætaris, pro ſpe futura cumulatur tibi gaudia, dicens, Lætamini in domino & exultate iuſti. ſi iracundus es, dicit, Define ab ira, & relinque furorem. ſi in doloribus ſis, fanat te, dicens, Dominus fanat languores tuos omnes. ſi paupertate conſumeris, conſolando dicit, Dominus alleuat de terra inopem, & de ſtercore erigit pauperem. Haecenus Origenes. Quibus uerbis, quamuis magno compendio, ingentia hominis Chriſtiani ſolatia, in Euangelici uerbi auditione latere demonſtrat. In eo proſectò, qui uel ob admiſſa delicta triſtatur, uel mundi aut diaboli perſecutionibus præmitur, quòd triſtitiã expellat, ſtatim offendet. Quid enim huiusmodi homini ſuauius, quàm dulcis illa Chriſti uocatio, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam uos; & ſimiles multæ afflictorum hominum conſolationes, quibus omnis Euangelica prædicatio reſpergitur? In ea etiam, qui ſpiritali lætitiã tripudiat, futuram fœlicitatem anticipans; dum huius mundi labores, & afflictiones, in immenſam quandam uitæ beatitudinem commutandos audit, mirum eſt quantum incrementum lætitiæ Euangelica prædicatione ſuſcipiat: Iram, odium, rancorem, & reliquos humanos affectus, qui præter hoc, quòd ſpiritalis uitæ rationem peſſundant, mortales quoque ſauiffimè torquent, nihil eſt quod potentius diluat, quàm frequens diuini uerbi auditio. Quis enim, & ſi grauiffimis iniuriis affectus fuerit, fratri inſenſus, ab Euangelica prædicatione diſcedat, qui Chriſtum in crucem actum, pro his, qui eundem, tot opprobriis, tot blaſphemiis, tot atrociffimis iniuriis, affectum, uita quoque ipſa priuarunt, patrem obnixè oraffe audiat? Quis demum non ingenti animi lætitiã, huius uitæ ſordes & paupertatem (ſi nondum amet) ſaltem ſuſtineat, ſi audiat, Chriſtum ab ipſo uitæ mortalis exordio, eam uitæ rationem elegiſſe, quæ eſſet paupertima, ſi audiat, alterius uitæ, quam ſperamus tutiſſimam uiam, non diuitias, non factum, non potentiam, ſed paupertatem, ſed abiectionem, ſed in-

firmitatem,

firmitatem, à diuina ſapientia, quæ falli non poteſt, proponit? Beati, inquit, pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Quis inter lacrymas, mundi perſecutiones, & Sathanicos inſultus, ſi modò alterius uitæ rationem habeat, & nondum pœnitens Chriſtum exuerit, non malit conſeſcere, quàm inter gaudia mundi, delitias, & blandimenta, ſi prædicatorem audiat ex ore Chriſti dicentem, beatos fore qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur, & beatos qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, & beatos eſſe quibus maledicatur, &c. Rectè itaque Origenes, diuini uerbi auditionem, cœleſti illi cibo, qui in Arabia deserto, Iſraëlitico populo fuit diuinitus indultus, æquiparat. quemadmodum enim ille, omnem ſaporis & nutriendi uirtutem in ſe continebat, ita, ut quod uellet quiſque, hoc eſſet palato, ita diuina legis auditio, uarios habet ſapores, uaria auditoribus, ſpiritus nutrimenta miniſtrat. Sed illud eſt obseruandum magnopere, ne furtim & clanculum hoc cœleſte manna colligatur, aut ampliori menſura, quàm ad ſpiritalis uitæ uſus fit neceſſarium; putreſcet enim, quemadmodum illud olim, plusquàm oporteret, furtim, contra Moſis præſcriptum collectum, putreſcebat. Scriptum eſt enim, Altiora te ne quaſieris. Eſt etiam Euangelica arca, id eſt publicus Eccleſiæ locus, in quem purum putum diuinum uerbum ab Euangelicis nubibus, ideſt ab Eccleſiaſticis prædicatoribus depluit. Illic legitimum Dei uerbum licet exquirere, non in angulis, in quibus ſe nonnunquam Sathanas in angelum lucis transformat. Sed de hoc poſtea, nunc ad uerbi diuini auditionis commoda enarranda reuertor. Vidit Ioannes Apoſt. in ſancta illa ciuitate, fluuium aquæ uiuæ ſplendidum, tanquam cryſtallum, procedentem à ſede Dei, & agni, & ex utraque parte fluminis, lignum uitæ, afferens duodecim fructus, per ſingulos meſes, ſingulos fructus ſuos, & folia ligni, ad ſanctam gentium: quæ mirabilis uifio Euangelici uerbi originem, naturam & effectus, oſtendit. Fluuium ſplendidum in ſancta ſcriptura, ſpiritus ſancti perſonam notare, frequente eius interpretatione, Eccleſiaſtici uiri fanxerunt, unde & apud Daniele, antiquus dierum, à propheta uidetur, à cuius facie igneus fluuius & rapidus, ideſt diuinus ſpiritus, qui corda mortalium argentia ſuccenderet, ægredi dicitur. Et apud Ioannem, ex credentis uentre flumina aquæ uiuæ fluitura dicuntur; quod Euangelista de ſpiritu ſancto, quem erant accepturi diſcipuli, Chriſtum dixiſſe, teſtatur? Agnum deinde, Chriſtum, Deum autem communi ſanctæ ſcripturæ ſermone, perſonam patris intelligi, cuncti conſentiunt. ergo à ſede Dei & agni, fluuius aquæ uiuæ deſcendit, quoniam ſpiritus ſanctus à patre filioque, non in temporis motu, ſed in æternitatis quiete procedit. Ex utraque uerò fluminis parte, lignum eſt uitæ, quoniam diuinum uerbum, quod nouo & ueteri teſtamento concluditur, eundem S. ſpiritum habet auctorem; ipſe eſt enim, qui docet omnem ueritatem. Sed hoc lignum duodecim fructus, per ſingulos anni meſes producit, quos Apoſtolus Pau. ad Galathas numerat, Fructus, inquit ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas, aduerſus quæ nullam eſſe legem pronuntiat. Sed & folia huius ligni, ad ſalutem gentium, prodeſſe dicuntur, quoniam etiam quæ in Euangelica prædicatione infructuoſa uidentur, ſalutem quoque auditoribus, ſi piè ſuſcipiantur, conciliant. Vnde de Euangelici uerbi miniſtro, qui eo quòd, id ſanctum lignum in ſe habeat, lignum quoque uocatur, Dauid canit, Beatus uir, qui in lege domini meditatur die ac nocte, & erit tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo, & folium eius non defluet. Aquas uocat ſpiritum ſanctum, & eius chariſmata, quibus ſancti prædicatores, ad Euangelicos fructus in hortu Eccleſiæ ferendos, quotidie rigantur. Fœlix igitur, qui fructum, ex hoc ſanctæ uitæ ligno, in medio paradifi, ideſt in medio Eccleſiæ plantati, quotidie ſine faſtidio decerpit. ideſt fœlix, qui uerbi Dei ſtudio frequenter incumbit, renouabitur ut aquilæ, iuuentus eius. Marceſcit proſectò ſpiritalis homo, niſi huius ſancti ligni frequenti, eſu, ingruentem ſpiritus ſenectam depellat, neque uires animæ, quas quotidie mundi ſollicitudines deterunt, reficere poterit, niſi frequenter huius ligni uitæ fructus decerpit. Sed iam quæ ex uerbi Dei frequenti auditione commoda proueniant, quòd ad eam, ſi fieri poſſit, fideles alliciantur, ſingillatim tractemus.

A a iij Illuminat

Prior audi
tionis Euan-
gelii fru-
ctus.
Pſal. 118.

Sap. 7.

In quodam
ſermo.

Roma. 10.

Roma. 1.

Roma. 1.

ILLUMINAT cœleſtes uerbi prædicatio auditorum mentes, iuxta Dauidis oraculum, Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Et rursus, Lucerna pedibus meis uerbum tuum, & lumen ſemitis meis. Quemadmodum igitur ſine corporali iſta luce, non poteſt quis tutò incedere, ſed eſt neceſſarium, alicuius luminis claritate perfundi, quo ſciat quâ ſit, quo tendit, eundem, & à quo ſit declinandum, alioqui frequentiffimè offendet, ita nobis, in denſiffimis mundi huius tenebris, cæcutientibus, neceſſaria eſt uerbi diuini lucerna, quò ſciamus, quâ ſit in patriam, ad quam tendimus eundem, & quid ſit declinandum. Nihil magis agit Euangelicus prædicator, quàm chriſtiana, quam poſt hanc uitam mortalem ſperamus felicitate monſtrata, eius acquirendæ rationem oſtendere, & periculorum, quæ ab eius conſecutione impedirent, admonere. Eſt diuini uerbi prædicatio, ſpeculum Socraticum, in quo Chriſtiani hominis anima, uel ſua pulchritudine cognita, in eadem coram cœleſti ſponſo quotidie proficere contendit, uel maculas deprehenſas, pœnitentia & ſanctis flexibus eluit. unde de cœleſti ſapientia, ideſt uerbi Dei ſtudio, ait Sapiens, Candor eſt lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula. Mirum profeſtò quantum frequenti uerbi Dei audicione, Chriſti hominis fides illuſtretur, quantumque in Dei cognitione proficiat, à qua cuncta bona procedunt, Sicut ſolaris radius (inquit Fulgen.) in inſtanti, ſubita illuſtratione, totum mundum illuminat, ſic radius diuini uerbi procedens à ſole iuſtitia, illuſtrat totam rationalem mentem radio ueritatis. Infœlix profeſtò, qui huius ſancti ſolis radiis, non laborat quotidie perfundi, cæcus eſt & in tenebris ambulat. Nec eſt magnopere mirandum, quòd hi, qui hanc cœleſtem lucem, quaſi uenenum auerſantur, opera tenebrarum quotidie proferant, immo paulatim illud quantulumcunque fidei, quòd tum ex ſacro baptiſmo, tum ex chriſtiana educatione, remanſerat, in uaria hæreſum portenta euaneſcat, quòd quotidie uidemus. Fides, Apoſtolo auctore, ex Euangelica prædicatione gignitur; eadem igitur conſeruetur & creſcit. qui ergo prædicationem diuini uerbi auerſantur, fidem euertunt. Atque hinc eſt profeſtò quòd uidemus quosdam, quibus Sathanica fraude perſuaſum eſt, bonam eſſe ingenuitatis partem, diuini uerbi audicionem declinare, neque cum cæteris fidelibus publicas conciones audire, in fide tam debiles & infirmos, ut potius ex quodam uſu, & quòd ita à parentibus acceperint, quàm ex uero corde, & quòd ita perſuaſum habeant, Chriſtianæ religionis dogmata profiteantur. de quibus norunt omnes, quàm magnificos triumphos diabolus quotidie reportet, quantumque carnis & mundi ludificentur affectibus. Languet & marceſcit enim uerò fides, quam aſiduè diuini uerbi cultura non ſuſtinet, paulatimque Chriſtianæ religionis ſæuiſſima caries, humanus ſenſus, quaſi domeſticus fur, mentem ſuſfodiens, fidem peſſundat, danturque plerumque in reprobum ſenſum, ut faciant quæ non conueniunt, ſicut eſt dies hæc. nimirum quòd fidei lumen, quòd ſemel acceperant, frequenti ſanctæ prædicationis audicione non colant, unde inſipiens cor eorum, quòd antea fidei ſapientia illuſtrauerat, humanarum cogitationum frequentia, quam ipſa fidei prædicatio non impedit, obſcuratum, ſi non in idololatriam, aut impietatem, ſaltem in hæreſum portenta paulatim declinat. Sed iam ſecundum Euangelicæ prædicationis fructum proferamus.

De fortitudine ac robore ſpiritus, quòd audicione uerbi Dei conciliatur.

Cap. V.

St autem quædam animæ uirtus quoddamque robur, quo ad rectè operandum, atque ad hoſtiles triumphos, Chriſtianus erigitur. Mirum eſt profeſtò quantum ſanctæ prædicationis audicione charitas augeſcat, quæ dum ſit uera, nihil habet difficile. Vbi que charitatis feruorem, Euangelici prædicatores ingeminant, quòd ſciant ad uirtutes exercendas, & aduerſas poteſtates ſuperandas, nihil eſſe potentius. Nam quantæ uires, quantumque robur charitas poſſidenti conciliet, ad Romanos ſcribens, docet Apoſtulus; Quis (inquit) ſeparabit nos à charitate Chriſti? Tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut ſcriptum

Rom. 8.

ſcriptum eſt, Quia propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis: ſed in his omnibus ſuperamus, propter eum, qui dilexit nos. Certus ſum enim quòd neque mors, neque uita, neque Angeli, neque principatus, neque uirtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura aliqua, poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto IESU domino noſtro. Paruus uidebatur Iacobi ſeptem annorum labor, quem pro Rachele partus fuerat cum ſocero, nimirum, quòd amoris magnitudo & certa ſpes eius potiùdæ, quòd alioqui grauiffimum fuiſſet, leuiſſimum redderent. Hunc autem ſpiritualis fortitudinis fontem, potiſſimè à diuini uerbi prædicatione deſcendere, dum Dei & Chriſti beneficia narrantur, dum quæ nobis præparauit, recensentur, nemo eſt qui non fuerit expertus. Diſſoluit profeſtò animæ glaciem, diuini ſermonis calor, ſtupidaque peccati frigore membra, ad uirtutem exercendam incendit. Ignitum, inquit Dauid, eloquium tuum uehementer, & ſeruus tuus dilexit illud. Verba mea, inquit alibi Deus, quaſi ignis ardens, & quaſi malleus conterens petras: inflammant enim diuina uerba, cū piè ſuſcipiuntur, humana corda, & eadem, quanuis peccati frigiditate duriffima, in rectas operationes reſoluunt: quòd, duo illi diſcipuli euntes in Emaus, apertè fatentur, Nonne cor noſtrum, aiunt, ardens erat in nobis, dum loqueretur nobis in uia & aperiret nobis ſcripturas? Mirum eſt, quantum ſanctarum ſcripturarum expoſitione incaleſcat pius auditor, qui ſibi alterius uitæ rationem habendam ſuaſerit. Sermo Dei, ait Gregorius, ad aurem dicitur, & mens ex internæ dulcedinis flamma comburitur. Et alibi, Vita, inquit, prædicantium ſonat & ardet, ardet deſiderio, ſonat uerbo, æs ergo candens eſt prædicatio accenſa, ſed de candenti ære ſcintillæ prodeunt, quia de eorum exhortationibus, uerba flammantia ad aures audientium procedunt. Rectè ergo uerba prædicatorum, ſcintillæ appellantur, quia illos, quos in corde tetigerint, accendunt. hæc ille. Non eſt aliud enim uero diuina beneficia recensere, Chriſti amorem exponere, futuræ felicitatis præmia narrare, diem mortis & extremi iudicij refricare auditorum animis, quòd Euangelici prædicatores frequentiffimè faciunt, quàm ſcintillas quaſdam emittere, quibus peccati torpor, & glacies, quæ uirtutis exercitium impediunt, ab anima fugiant. Felices, qui huic ſancto igni, quem dominus in terram mittere uenit, ſe quaſi ſtipulam præbent, uniuerſam peccati uliginem, & humorem fugantes ab animis. Omnibus uerò optandū ſummopere ut in ore miniſtrorum Euangelij, diuina uerba dentur in ignem, & populus iſte in ligna, ut deuorent eos. Sunt Euangelici prædicatores, diuinæ quædam citharæ, quæ mirabili quodam concentu, uniuerſum animi languorem, & uecordiam expellunt, quæ interdum dulcia ſonant, dum Dei miſericordiam, & futuræ beatitudinis gaudia recensent; interdum acuto ſono conſcientias pungunt, dum æterna ſupplicia ad memoriam peccatorum reducunt; interdum mite, ac ſuaue melos auditoribus præſtant, quòd eos inter huius exilij ſolitudines, ac preſſuras leniendo, obdormire faciat, dum Chriſti ac ſanctorum patientiam & afflictionum uberes fructus, denuntiant: quòd forſan attinebat quòd Saul à nequam ſpiritu uexatus, pulſante Dauid citharam, refocillabatur & melius habebat. Excluditur profeſtò rectè operandi torpor, qui in nobis à Diabolo gignitur, ſanctæ prædicationis cōcentu, dum diuina uerba, quæ ſunt quaſi clauis in alto cordis deſixi; Dulci quadam uiolentia nos agunt ad amorem uirtutis. Nihil, inquit Hugo Viſtorius, in hac uita, dulcius ſentitur, nihil auidius ſumitur, nihil ita mentem ab amore mundi ſeparat, nihil ſic animum contra tentationes roborat, nihil ita hominem excitat ad omne bonum, & ad omnem laborem, ut ſacræ Scripturæ ſtudio. Vocat autem ſtudio ſanctæ Scripturæ, non ſolum quòd ſacris libris impenditur, quòd tantummodo ad eruditos in lege Domini pertinet, ſed & eiufdem ſanctæ Scripturæ audicionem, qua perfectius multò quàm librorum ſtudio, uoluntas domini & ſacra fidei myſteria diſcuntur. Ingens ergo robur uel ad Chriſtianæ uitæ rationem obeundam, uel aduerſarias poteſtates proterendas, eorum animis additur, qui uerbum Dei, cum uera pietate frequentant. Contra, uerò plurimum cacodæmonis incurſibus patent, qui illud audire contempſerint. Quemadmodum enim milites, & ſi alioqui fortiffimi, ingruentibus hoſtibus, non tantum tubis, tympanis, aut, quòd quidam conſueuere, mutua uociferatione, ſed ſapienter etiam ducis oratione, in qua regij amoris & magnificentia, maiorum ſuorum uirtutis, propriæ

Gen. 2.

Pſal. 118
Hier. 22.

Luca. 2.

Homil. 3
in Ezch.

Luca. 12.

Hier. 5.

1. Reg. 16.

Ecl. 12.
Lib. 1. de
Anima.

propria dignitatis, & fortitudinis, hoſtium imbecillitatis & ignobilitatis, & demum gloriae, quae ex uictoria conſequitur, admoneantur, ne mortis terrore deficient, & animum deſpondeant, ſunt confortandi & erigendi; ita Chriſtiani, quibus non aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi reſtores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiae in caeleſtibus, bellum ab ipſo uita Chriſtianae primordio, ad hiatum extremum uſque, ſuſcipitur, hortatione ſunt admonendi, ne uel inſidiis anteuerſi, in laqueos diaboli incidant, ne uel ſauiffimi & potentiſſimi hoſtis, quem tanta ſciunt eſſe uirtutis, ut mortis olim teneret imperium, & eſſet rex ſuper omnes filios ſuperbiae, & quaſi fortis armatus pacatiſſima poſſeſſione, & dominio in uniuerſos mortales, in huius mundi atrio obtinuerit imperium, truculentia & poteſtate deterriti, in ſpirituali conſtitatione labafcant. Quo- tidiano ſtratagemate colendi ſunt, qui ab indefeſſo hoſte, quotidiano bello petuntur, quibus ad comparandam gloriam, non eſt ſatis ſemel uiciſſe, quibus quotidiana inſidia ſtruuntur, quorum uita, non eſt aliud quam perpetua militia. Sunt regis Chriſti beneficia, amor & praemia proponenda, ſunt eorum heroum, qui nos in Chriſtianae uitae exercitio praecerunt exempla refricanda, quo, quas ſemel acceperunt, ſtationes feruantes, omni ſocordia proſtigata, de hoſte triumphent. Quemadmodum uero miles, qui ducis orationem contemnit, non tanto animi robore & fortitudine aduerſus hoſtiles acies decertat, ut ille, qui orationis militaris ſtimulis no- uos animos induit, ita Chriſtianus, qui ſanctae praedicationis ſermoni non intereſt, minus aduerſis poteſtatibus obuiat, imbecilliorique uirtute contra hoſtes inſurgit. De caetero, inquit Apoſtolus, ad Ephesios ſcribens, confortamini in domino, & in po- tentia uirtutis eius, & induite uos armaturam Dei, ut poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli, in omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela inimici ignea extinguere, & galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus, quod eſt uerbum Dei. Et Ioannes, ſcribo uobis filioli, quoniam fortes eſtis propter uerbum Dei, quod manet in uobis. Sunt igitur uera Chriſtiani hominis arma, Dei uerba, uera animi pietate ſuſcepta, ingentemque illi animi conſtantiam & robur conciliant. quod illuſtres ſancto- rum Martyrium & imbecillium alioqui puellarum, quae anterioribus ſaeculis mundum in Chriſto uicerunt, triumphum uberrime demonſtrant. Manebat in illis Dei ſer- mo, nihilque frequentius animo uoluebant quam illas futurae felicitatis diuitias & caeleſtes theſauros, quos nec oculus uidit, nec auris audiuit, neque in cor hominis aſcenderunt, Deus autem illis reuelauerat per ſpiritum ſuum, cuius ſunt Euangelici praedicatores fideles miniſtri. Eſt ſermo Dei, clypeus ignitus omnibus ſperantibus in ſe, quo proſecto, ſi Chriſtianus homo ſe protegat, parum illi obefſe poterunt ignea tela inimici, unde Chriſtus Agonotheta noſter, & uerus ſpiritualis belli magiſter, nullo alio quam Dei uerbi memoria, quaſi igneo clypeo, Sathanae aggreſſiones eluſit. Debilia ſunt proſecto ieiuni hominis membra & ad bellum inepta, uiresque quauis robuſtiſſimae, niſi pane reficiantur continuo ſoluuntur; ſed debilior eſt Chriſtiani ho- minis uirtus, & ad conſtandum cum ſpiritualibus hoſtibus infirmior, niſi hoc caeleſti pane reficiatur. Et quemadmodum ad uires corporis conſeruandas, non ſatis eſt ſemel panem comediffe, ſed quotidiana reſeſtione ſunt illae muniendae, ut ſolidae ſint & uegetae, ita non ſatis eſt ſemel aut iterum in anno Euangelicum hunc panem ediſſe, ſed oportet, ut robur ſpiritus uegetum ſeruetur, frequentiffime huic ſancto conuiuio Euangelicae praedicationis, aut ſaltem lectionis inſiſtere. Sed heu, quantum diuini iſtius panis tedium, quanta nauſea mortales inuaſit, praecipue uero mundi quofdam fideliffimos filios, qui ſatis ſibi eſſe perſuaferunt, ut Chriſtiani uideantur, (nam eſſe non curant) ſi quadrageſimae tempore, nec tamen toto, ſed diebus qui- buſdam, ſomno, quem propter praecedentem crapulam nondum excluſerunt, ſopiti, concioni non tam anima quam corpore, quod illuc uiolente intulerunt, interſint. Bone Deus, quam marcidus, quam debilis, quam imbecillis, quam languidus erit ho- rum ſpiritus, qui ſexies aut ſepties in anno, immo nunquam reficitur. diuini naque ſermonis auditio, non quacunque ratione, ſed pie, ſincerè, & deuote ſuſcepta, quod longiſſime ab iſtis abeſt, ſpiritum reficit. Contra igitur, qui non tam corporis ſa- ginandi quam ſpiritus nutriendi cura diſtringitur, quiſque uita Chriſtiana, quae non eſt aliud,

eſt aliud, quam aduerſus antiqui hoſtis technas, & aſſultus pugna perpetua, ratio- nem habet, dicat cum ſancto propheta, Dormitauit anima mea praetadio; confir- ma me in uerbis tuis, ideſt praetentis uitae ſolicitudine, & humanorum negotiorum di- luuio (quae humana eſt fragilitas) quaſi tadio quodam & ſocordia conſectus; a priſtino illo, qui ſeruum tuum decet, feruore deſciui. uerum ſi mihi tui ſancti ſer- monis robur infuderis, continuo ad currendam uiam mandatorum, nouas uires aſſu- mam. Frequentet Dei ſeruus Eccleſias, frequentet conciones, nullum praedicatorum deſpiciat, quia nullus de Chriſto non loquitur, & quantifuis Iezabelis, ideſt mundi huius perſecutionibus actus, ambulabit in fortitudine panis iſtius, qui modo, quod mun- di amatoribus ſit deſpicibilis, ſub cineribus apparet, uſque ad monte Dei Oreb, qui caeleſtis eſt patria. Fruatur Chriſti ſeruus diuina magnificentia, quae mortalibus ſplendidius quam unquam noſtra memoria, caeleſtem hunc panem indulget, uenient forſan dies, cum noſtris facinoribus, adactus Deus, auferat a nobis omne robur panis, & omne robur aquae, ac proinde fortem & uirum bellatorem: uenient forſan dies, quando mittet Do- minus famem in terram, non famem panis corporei, nimirum & frumenticij, ſed au- diendi uerbum Domini, & commouebuntur a mari uſque ad mare, & ab Aquilone uſque ad Orientem, & circuibunt quarentes uerbum Domini, & non inuenient, quod & quibuſdam prouinciis noſtro quoque tempore accidiffe uidemus. In illa die deficient uirgines pulchrae & adoleſcentes in ſiri, qui iurabunt in delicto Samariae, & dicent, Viuit Deus tuus Dam, & uiuit uia Berſabeae, & cadent & non ſurgent ultra. In quae uerba Hieronym. Mittit Do- minus famem in terram, ſuper eos, qui terrena ſapiunt, & famem non panis, ſed iſtius; non aquae, ſed audiendi uerbum Domini, quando propter peccata populi, doctrina deficit in eccleſiis, & a mari uſque ad mare, ideſt a falſis, & amariffimis fluctibus, uſque ad mare perueniunt, non occurrentes fluminibus, non dulciſſimis uariis fontibus, ſed rur- ſus ad amara currentes, & ab Aquilone uſque ad Orientem, cupientes Aquilonem de- ferere, qui eſt uentus duriffimus, & ab ignorantibus dexter uocatur, & peruenire ad Orientem, quem reperire non poterunt, quia non recto pergunt itinere, ſed deuiis cir- cumeunt callibus, uiamque regiam non tenentes, curuis ducuntur anfractibus. In illo tempore deficient animae uirginales, quas incorruptas Apoſtolus nominat, & cupit aeternam pudicitiam poſſidere, ſcribens ad Corin. Deſpondi uos uni uiro uirginem ca- ſtam exhibere Chriſto. deficient autem uirgines, quia uerbum Domini non inuenient. Ex quo intelligimus, quando doctrina non fuerit in Eccleſia, perire pudicitiam, caſti- tatem mori, omnes abire uirtutes, quia non comederunt uerbum Domini, quod qui co- mederit, ſaginatus eius cibo, audiet per Solomonem, Iuſtus comedens ſaturat ani- mam ſuam; anima autem impiorum eſuriet. Deficientibus autem uirginibus, & ado- leſcentibus deficient, qui prius uicerant mundum; & idcirco deficient, quia iurabunt in idolo Samariae, quam in haereticorum perſona ſemper accepimus, dicente hoc prophe- ta, Vae qui deſpiciunt Sion, & confidunt in monte Samariae, deſpiciunt enim haeretici eccleſiam Dei, & confidunt in falſitate dogmatum ſuorum, erigentes ſe contra ſcien- tiam Dei. Haec tamen Hieronym. Cuius ſententiam, ipſo, quod modo ſauit, Eccleſiaſtico incommodo comprobata uidemus. Significat itaque ſanctus propheta, noſtris pec- catis, aliquando futurum, ut miſceat dominus in Eccleſia ſpiritum ſoporis, & claudat oculos noſtros, prophetas & principes noſtros, qui uident uifiones operiat, & ſit Euan- gelicis praedicatoribus, uifio omnium, quae in lege Domini continentur, ſicut uerba li- bri ſignati, quem cum dederint ſcienti literas, & dixerint, lege iſtum, respondebit, & di- cetur quoque ei, lege, & respondebit, nescio literas. Eo enim quod ore tantummodo appropinquamus Domino, & labiis tantum illum glorificamus, cor autem noſtrum, quod tamen Deus potiffime poſtulabat, longe eſt ab illo, & colimus eum, non eius gratia, ſed mandatis & doctrinis hominum, ideſt, quae humano ſenſu, & non Euan- gelico ſpiritu, ſed in hominum gratiam, plerumque ſunt excogitata, addet Dominus, ut admirationem faciat populo noſtro huic, miraculo grandi & ſtupendo. Peribit enim ſapientia a ſapientibus eius, & prudentia a prudentibus eius abſcondetur. Tunc quibus nihil maius tedium aſſert, quam quae nunc eſt uerbi frequentia, forſan dicent, Vbi eſt literatus? ubi eſt legis uerba ponderans? ubi eſt doctor paruulorum? Tunc ergo ſancto diuini

diuini uerbi paſtu ob peccata deſtituti, à mari uſque ad mare, ab Aquilone ad Orientem, ideſt per uniuerſum terrarum orbem, Euangelici uerbi uerum miniſtrum conquirent, nec tamen inuenient. Vnde mentis, quam Chriſto libauerant, uirginitatem perdentes, & ob cibi penuriam, iuuenile animi robur, quo de hoſte triumphauerant, fame proſus eneruati, amittentes, ad hæreticas doctriſas, quæ carni & ſanguini adblandiuntur, concedent. Nihil proſectò certius, quàm ex contemptu uerbi Dei in peccata deſſuere, ex peccandi uerò licentia, quam ſibi, qui freno uerbi Dei non retinentur, indulgent, ſicut non probant Deum habere in notitia, ita tradi in reprobum ſenſum, ut faciant quæ non conueniunt, repleti omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia. Sed hæc, quæ ſunt uſu quotidiano comperta amplius proſequi forſan ocioſum.

Roma. 1.

Quòd ex Euangelicæ prædicationis auditione, ingens animi conſolatio deriuetur. Cap. V I.

Tertius, qui ex pia uerbi Dei auditione fructus legitur, eſt conſolatio, quæ uel terrores, quibus ob præcedentia delicta in diuinam maieltatem commiſſa concutimur, lenit, uel cacodæmonis tentationes, & mundi perſecutiones, quas ex decreto diuinæ prouidentia iuſti in hac uita mortali patiuntur, ſpe diuinæ miſericordia & cœleſtis fœlicitatis alleuiat. Nihil proſectò ſpe, quæ cœleſtis ſermonis auditione concipitur, ad animi mœrorem, qui ex his, aliquando iuſtis hominibus intolerabilis ingruit, leniendum potentius. nunquam tantum mundus aut Diabolus in iuſtos deſcendit, quantum eos diuini uerbi dulcedo ſolatur. Propinat eis aliquando fel & inſiti potat eos aceto, ſed multo uehementiori diuini uerbi dulcedine delibuti exultant, qui aiunt, Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo. Torrentem pertransit anima illorum, & aquam perſecutionum humanis quidem uiribus intolerabilem, ſed in uerbi diuini auditione, inebriantur ab ubertate domus Dei, & de torrente uoluptatis illius, quantum capit præſentis fragilitatis anguſtia, potantur. Benedictus Deus, & pater

totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra, ut poſſimus & ipſi conſolari eos, qui in omni preſſura ſunt, per exhortationem, qua exhortamur & ipſi à Deo. Quoniam ſicut abundant paſſiones Chriſti in nobis, ita & per Chriſtum abundat conſolatio noſtra. ſiue autem tribulamur pro ueſtra exhortatione, & ſalute, ſiue conſolamur pro ueſtra conſolatione & ſalute, ſiue exhortamur pro ueſtra exhortatione & ſalute, quæ operatur tolerantiam earundem paſſionum, quas & nos patimur, ut ſpes noſtra firma ſit pro uobis, ſcientes quòd ſicut ſocij paſſionum eſtis, ſic eritis & conſolationis. Abundabant in ſancto Apoſtolo Chriſti paſſiones, ſed per Chriſtum abundabat conſolatio illius, interiori, nimirum, & ſecretiori uerbi Dei miniſterio, quod nomine exhortationis, qua à Deo exhortabatur intelligit. Redundabat in alios illud idem diuini colloquij ſolatum, ita ut operaretur tolerantiam earundem paſſionum, quas & ille patiebatur, per externæ prædicationis exhortationem, qua docebat eos, qui in hac uita mortali ſocij paſſionum eſſent, futuros aliquando conſolationis participes, iuxta illud, Secundum multitudinem dolorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Facile tolerat proſectò humanæ fragilitatis infirmitas, in exilio præſenti, mundi perſecutionibus concuti, quando audit non eſſe condignas paſſiones huius mundi, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, & quando audit, manere per horum tolerantiam bona, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, adeò ut in his iuſti plerunque gaudeant, & perſecutionum & laborum aceros, quaſi theſauros diſtiſſimos incredibili ſtudio contentionis oſtentent. Hebræi ſunt & ego, de quibusdam olim dicebat Apoſtolus, Iſraëlitæ ſunt, & ego, ſemen Abraham ſunt, & ego, miniſtri Chriſti ſunt, & ego. Vt minus ſapiens dico, plus ego in laboribus plurimis in carceribus abundantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter, à Iudæis,

quinquies

quinquies quadragenas una minus accepi, ter uirgis caſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragium feci &c. Hoc tam ingens animi ſolatum, haud aliud proſectò Apoſtolico pectore infuderat, quàm diuinus ſermo, ex quo acceperat, ſe regeneratum in ſpem uiuam per reſurrectionem I E S U Chriſti ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, incontaminatam, & immarceſcibilem conſeruatum in cœlis, paratam reuelari in tempore nouiſſimo: in quo exultabat modicum nunc. Ad hanc rem pertinere arbitror, quod multis locis Deus noſter, Deus totius conſolationis aut ſolatiij, in ſancta Scriptura uocatur: quòd ſcilicet, per ſui uerbi miniſtros, quoties à peccatorum conſcientia, aut mundi perſecutione proſternimur, omni ſolatio & conſolatione nos repleat: Quale illud, quod apud Iſaiam, poſt diras populi preſſuras, & à gentibus perſecutiones toleratas, iuxta ſeptuaginta uerſionem, ſacerdotibus præcipit, Conſolamini, conſolamini populum meum ſacerdotes, loquimini ad cor Hieruſalem, conſolamini eam, quia repleta eſt humilitas eius, ſolutum eſt peccatum illius. aut iuxta communem uerſionem, quia completa eſt militia eius, & dimiſſa eſt iniquitas illius. Loqui ad cor, idioma Scripturarum eſt, inquit Hieronymus: qui enim mærenti loquitur, & blandiens conſolator eſt, loqui ad cor dicitur. doceat nos Sichen filius Hemor, qui corrupta Dina loquutus eſt ad cor eius, & conſolatus eſt eam, & ubi ſimile quid inueniſſis, hunc ſenſum habet. Haſtenus Hieronymus. Nihil ergo aliud trinum illud populi conſolandi præceptum ſignificat, quàm ingens, per ſui uerbi miniſtros nobis exhibendæ conſolationis ſtudium, quòd ſcilicet noſtra per ueros animi dolores, & dignos pœnitentiæ fructus, dimiſſa fuerit iniquitas, quòd huius Hieruſalem, quæ adhuc Chaldæorum inſultibus patet, & ab ſponſo ſuo huius mortalitatis macerie diſiungitur, militia, & bellandi tempus à Deo conſtitutum, fuerit expletum. Duplici enim ex cauſa potiſſimum pij in hac uita mortali affliguntur, lugent aliquando, quòd diuinam bonitatem offenderint, & ſe ab eo per peccatum diuiferint. Lauabo, inquit Dauid, per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratam meam rigabo. Et Ezechias, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. quo pacto ſancta illa Euangelicæ peccatrix tam ubertim fleuit, & ſecundum Deum eſt contriſtata, ut ſacros Saluatoris pedes abluerit. Sic etiam Petrus, poſt Chriſti negationem & reſpectum, fleuit amarè. Lugent deinde quòd præſentis uitæ militia, in qua tot hoſtium impreſſionibus quatiuntur, in quaſque tot aduerſarum poteſtatum impetus ſuſtinent, multum prorogetur. Hei mihi, inquit, Dauid, quia incolatus meus prolongatus eſt; habitauit cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea. & alibi, præſentis uitæ tædio conſectus, Educ, ait, de cuſtodia animam meam ad conſtitendum tibi, me expectant iuſti donec retribuas mihi. Et alibi, Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die hac nocte, dum dicitur mihi quotidie, Vbi eſt Deus? Huc & Pauli ſingultus pertinere uidentur, cum moras huius uitæ non ſubſtinens, lamentando dicebat, Infœlix homo quis me liberabit de corpore mortis huius, &c. Iubet igitur ſacerdotibus, Deus ut populum ſuum conſolentur, & placido ſufurro ad cor Hieruſalem loquantur, dicentes, Quòd completa ſit eius militia, & dimiſſum ſit eius peccatum, quòd iuſtorum, qui ſunt in Eccleſia, triſtitia, hoc ſolo duplici conſolationis genere leniatur, & lacrymas tergat. Vnde protinus prædicatorum aut ſacerdotum obedientia ſubiungitur. Vox clamantis in deſerto, parate uiam Domino, rectas facite ſemitas Dei noſtri, omnis uallis implebitur & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt praua in directa, & aſpera in uias planas, & reuelabitur gloria Domini, & uidebit omnis caro pariter quòd os Domini loquutum eſt. Quibus uerbis typo liberationis Iſraëlitici populi, ſub Babylonica ſeruitute detenti, & remigrationis ad optatiſſimam patriam, in qua remigratione, tam proſperè cuncta deberent cedere, ut montes & colles eſſent comprimendi, contra ualles & humiles loci erigendi, & aſpera & tortuoſa in rectas & planas uias conuertenda (quæ cuncta hyperbolicè, reſſus facilitatem ſignificant,) iuſtorum in cœleſtem illam Hieruſalem, quæ in libertatem filiorum Dei illos peperit, poſt præſentis exilij preſſuras, & diras ſeruitutes, reſſus oſtenditur: in quo montes & colles interiecti, aſpera etiam & lubrica itinera, quæ ingentes illas difficultates, quæ humanæ fragilitati, in fœlicitatis adeptione opponuntur, commodiſſimè denorant, diuina uir-

Bb ij tute

1. Petri 1.

1. Corin. 1.
Rom. 15.

Iſa. 40.

Pſal. 4.

Iſai. 38.

Luca 7.

1. Cor. 7.

Matth. 26.

Pſal. 119.

Pſal. 140.

Pſal. 41.

Rom. 7.

Iſai. 40.

Galat. 4.

tute protinus eſſent è medio tollenda. Vnde ſubinde ſacerdos ſiue uerbi miniſter, ad ampliorem huius conſolationis auctorem, clamare præcipitur, Clama, inquit, omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quaſi flos agri, exſiccatum eſt fœnum, & cecidit flos, quia ſpiritus Domini ſuſſauit in eo. uerè fœnum eſt populus. Exſiccatum eſt fœnum, & cecidit flos, uerbum autem Domini ſtabit in æternum. Inſinuat hiſ uerbis Deus, ex humanæ fragilitatis miſeria, neminem quidem ſaluari, impoſſibilemque ad deſideratam illam Hieruſalem ex humanis uiribus, quæ frequentiffimo ſcripturarum ſchemate per fœnum intelliguntur (ſicut enim illud leui ſolis aut uenti exuſione, ita hæc leuiſſima tentatione marceſcit) regreſſum oſtendit. Verùm quia ex propria uirtutis potentia id impoſſibile dicebatur, ne ſpe potiundæ felicitatis deiecti, animis caderent, ſtatim ſubiungitur, Super montem excelſum aſcende tu, qui euangelizas Sion, exalta in fortitudine uocem tuam, qui euangelizas Hieruſalem: exalta non timere, dic ciuitatibus Iudæ, Ecce Deus ueſter, ecce Dominus in fortitudine ueniet, & brachium eius dominabitur, Ecce merces eius cum eo, & populus illius coram illo. ſicut paſtor gregem ſuum paſcet, in brachio ſuo congregabit agnos, & in ſinu leuabit, fœtas ipſe portabit. Ecce ad id, quod humanis uiribus præſtandum, mortales quamlibet iuſti aſpirare non poterant, diuini adiutorij diuina promiſſio accedit, quæ ne impoſſibilis uideatur conſeſtim adiungitur, Quis menſus eſt pugillo aquas, & celos palmo ponderauit? Quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & colles in ſtatera. Quis adiuuit ſpiritus Domini, aut quis conſiliarius eius fuit, & oſtendit illi? cum quo inuit conſilium; & quis inſtruxit eum & docuit eum ſemitam iuſtitia, & erudiuit eum ſcientia, & uiam prudentia oſtendit illi? quaſi inuauit, neque illi potentiam, neque ſapientiam ad iuſtos in patriam reducendos deeſſe, cum maiora præſtiterit. In quam ſententiam Chriſtus, quærentibus diſcipulis, negotij difficultate deterritis, quis ſaluus fieri poſſet, reſpondit, Quæ impoſſibilia ſunt apud homines, poſſibilia ſunt apud Deum. Conſolatur itaque Deus per diuini ſermonis miniſtros iuſtorum miſeritiam, qui in hac uita, uel quod longas ſponſi moras non patiantur, uel quod diuinam maiestatem offenderint, lacrymas fundunt. Quò etiam ſpectare uidetur euangelica phraſis, quæ ſpiritus ſanctum, qui Euangelicæ prædicationis eſt auctor, paraclætum appellat. Paracletus autem ſpiritus ſanctus (ait ad mœrentes de ſua profectione Chriſtus) quem mittet Pater in nomine meo; ille uos docebit omnia, & ſuggeret uobis omnia quæcunque dixerò uobis. Et ibidem. Ego rogabo patrem & alium paraclætum dabit uobis, qui maneat uobiſcum in æternum, ſpiritus ueritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non uidet eum, nec ſcit eum. Eſt igitur diuinus ſpiritus, totius Euangelicæ diſciplinæ doctõr & auctõr, & in ea omnium fidelium efficaciffimus conſolator, atque hoc illi inter uniuerſa chariſmata, quæ fidelibus tribuit principaliter conuenit, ſicut inter uniuerſa epitheta, quæ illi ſancta ſcriptura donat eſſe paraclætum, eſt maximè proprium. Illuſtrat quidem miniſtrorum uerbi Dei mentes, & per eos, ignorantia in cæteris fidelibus tenebras fugat, incendit in utriſque uoluntatis affectus: ſed hæc omnia ſuperat, quòd in Euangelica prædicatione teſtimonium de Chriſto perhibet, ideſt quis & qualis ſit; & quantos diuitiarum theſauros nobis aggeſſerit, ſi carne ac mundo calcatis, per ueram fidem & charitatem, ei adhæſerimus, dulciſſimè inſinuat.

Hoc eſt profectionis munus eius præcipuum, huc contendit uniuerſa ſcriptura, quam ſancto ſpiritu inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines. Quæcunque ſcripta ſunt, inquit Paulus, ad noſtram utilitatem ſcripta ſunt, ut per patientiam & conſolationem per ſcripturarum ſpem habeamus. In hoc totius Euangelicæ prædicationis penè cardo conuertitur ut per uerbi Dei miniſtros, iuſti conſolationem accipiant, ob hoc uniuerſa noui teſtamenti prædicatione Euangelium uocatur, ideſt lætum & fauſtum nũcium, quod extruſa mundi triſtitia, quæ ab eius perfecutione conſurgit, immenſo quodam gaudio iuſtos exſaturer, uel dum de uenia conſecutione ſpem concipiunt, uel dum de mundi laboribus, qui alioqui forent intolerabiles, Euangelici prædicatoris miniſterio conſolationem recipiunt. Inſelix, qui tam ſplendida conſolationis menſa in præſentis mortalitatis exilio, non fruitur, quanuis nobilitatis ſplendore decoretur, quanuis à regibus clarisque parentibus originem traxerit, quanuis ingentes auri, argenti, & gemmarum acruos auita hæreditate poſſideat, quanuis plurimos paſcat famulos, pedif-

ſequos, æquos, mulas, canes, odorifequos, leporarios, moloſſos, accipitres, nyfos, affures, aquilas; quanuis armentorum greges terram depaſcant, quanuis magnificas domos lacunaribus auratis, atque picturis adornatas poſſideat, quanuis latiſſimos fundos, arbuſta, uineta, oliueta, uoluptuoſa uiridaria, adde dignitates; honoris inſignia, adde diademata. Enimuerò ſi hæc omnia uera poſſidentem conſolatione donarent, nemo Regibus, & hiſ, qui illis aſſiſtunt felicitior: contra uerò uidemus ex media face homines, quibus nec diuitia, nec dignitates, nec delitia, nec potentia conſolationem conciliant, immo quos ſordidiſſima paupertas deprimit, mundus abiicit, continua aduerſa fortuna, & calamitates abſorbent, ſancta quadam animi lætitia reſpergi, quam quòd interius præ ubertate continere non poſſint, exterius placida uultus imagine præferentes, oſtendunt. Quam tamen eos, qui regna numerant, qui mundi domini uocantur, qui ſe hominibus mortalibus genitos audire erubescunt, poſſidere non uideo. Dicant illi quam parum ueræ conſolationis, magna aulea & aurata laquearia, concilient; immo fateantur ipſi, quanto maiores laborum acruui, qui ueris doloribus animos excrucient, ex hiſ & cæteris ſimilibus, quæ mundus ſpecie quadam dulcedinis delinita promittit, erumpant. Dicat hoc Carolus Quintus, dicant hoc ethnici utriuſque gentis Græcæ & Latinæ multi nobiliſſimi principes, quos tot regna, tot nobiliſſima imperia, tot diuitiarum theſauri, tot delitia, continere non potuerunt, quò minus fatigari, ſceptris dimiſſis, ueram animi quietem in angulo exquirent. Ergo non diuitia, non delitia, non dignitates, non tituli magnifici, non regna ipſa, ſed uera pietas, quæ ex Euangelij lectione uel prædicatione concipitur, ueram animi conſolationem conciliat. Vnde, quaſo, tanta animi tranquillitas in abiectis hominibus, contra in potentibus tam præſecti ſollicitudinum fluctus, in tam diuerſa fortuna? Non aliunde profectione, quam quòd hi (quod ipſa res docet) frequentiffimè, in Euangelica prædicatione conſolationis dulcedine fruuntur, contra illi, hoc cœleſte manna, quod in præſentis peregrinationis exilio diuina munificentia nobis tam affluenter indulget, contemnant. Attendat Chriſtianus apud cæteras Orbis nationes pauperibus, afflictiſ, depreſſis, & humilibus, cum uel prouidentiam negent, uel alterius uitæ ſtatum inſcientur, nullum eſſe conſolationis perſugium: omnia natura metiuntur, ſuorum Deorum amicitia fructum, non in aliam uitam, ſed in præſentem reiiciunt, potentiſſimos quoſque, Deorum amiciſſimos credunt, itaque nullum miſerandis hominibus ſolatij refugium. Contra Euangelica prædicatione, eos docet feliciſſimos, immo filios chariſſimos, quos mundus ſpernit, quos odit, quos lacerat, quos Deus in uita hac mortali caſtigat, quos opprimi ſinit, ita ut nullus ſit tam abiectus, tam mundo inuidioſus, qui hoc cœleſti lacte, ab uberibus conſolationis Dei non fatietur. immo quanto quis maioribus odiis, & perfecutionibus angitur, tãto feliciorem futura felicitatis coronam, quam nec diaboli, nec mundi poteſtas præripiat, certiſſimè ſperat: fluxam huius mundi felicitatem, & arridentem fortunam, detrimentum exiſtimat, omnia ex uoto ſuccedere reprobationis inditium: in hoc tota laborat, in hoc ſuos miniſtros ſudare facit, in hoc tota diſtingitur, ut eos, quos mundus odit, quos à ſacra baptiſmatis unda, diabolus, quaſi coniuſatos aduerſarios perſequitur, cœleſtis ſpei conſolatione retineat. Sed ais, multoties ſacris concionibus interfui, nec tamen magnopere conſolatus exiui, ſed frequenter territus, dum uel mortis certiſſimæ, uel extremi iudicij, uel acerbarum penarum, quæ peccatores manent, memoria pulſabat. frequenter etiam tam aridus, tam ieiunus exhiba, ut non multi amplius fecerim intereſſe concionibus, ſed potius lucrum non mediocre, prædicatorum moleſtiſſimas uoces, auerſari. Sed audi frater, cœleſtis uerbi ſolatium, non omnibus, ſed hiſ, qui alterius uitæ rationem habent, tribuitur, hiſ inquam, qui quanuis ceciderint, reſurgere tentant, hiſ, qui ſe peregrinos, non ciues huius mundi cognoscunt. Terrores audis & ignem inferni, ſed Chriſtum quoque audis pro tuis peccatis, patri ſuæ uitæ precium exſoluiſſe, ut quoties ad eum peruerum cordis dolorem, & legitimam pœnitentiam reuerſus fueris, te ſummo gaudio & lætitia ſuſcipiat. Iudicium audis diſtriſtum, quo peccatores tandem dignas pœnas exoluant, ſed in eodem audis Chriſtum dicentem, Venite benediſti patris mei, percipite regnum &c. Nunquã igitur tam deſolatus abibis, ut non tecum multum ueræ conſolationis aſportes. Quod

Chriſtiano
rum paupe-
rum prius-
legium.

Quos eu-
leſtis uerbi
prædicatione
conſolatur.

2. Corin. 7. si tristitia, quæ secundum Deum est, & pœnitentiam, in salutem stabilem operatur, ex concione pulseris, magnum est lucrum. Iam quòd aridus & tepidus exeas, non uerbum Dei, sed tu facis. Delicata est diuina consolatio, nec in uasis fordidis unquam recipitur, non potest simul Aegyptiacas capas, & manna cœlestē gustare: non potest mensæ Domini & dæmoniorum particeps fieri. purga prius mentem iniquitate, malicia, fornicatione, auaritia, inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, suffurris, obrectatione, contumeliis, superbia, elatione, inobedientia, insipientia, in compositione morum immisericordia &c. et dispeream, ni statim cum Dauid clames, Psal. 118. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua Domine, super mel ori meo. et ad Ecclesiam, quæ uberibus consolationis suæ, per Euangelicos prædicatores te satiet, statim dicas, Canti. 2. Sonet uox tua in auribus meis, uox enim tua dulcis, sicut uitta coccinea labia tua, & Canti. 4. eloquium tuum dulce. Depone omnem maliciam, & omnem dolum, & simulationes 1. Petri 2. & inuidias; & omnes detractiones, sicut modò genitus infans, rationabilis sine dolo, cordis desiderio cœlestis sermonis lac concupisce, gusta uel semel, quàm suauis est Dominus, & dispeream nisi quasi sponsæ pars, sponso dicas, Dulciora sunt ubera tua uino, fragrantia unguentis optimis. & rursus ad sponsam, quæ uerbi cœlestis semine fœcunda te peperit, & ubere de cœlo pleno te nutrit, Quàm pulchræ sunt mamæ tuæ, pulchriora sunt ubera tua uino, & odor unguentorum tuorum super omnia aromata, fauus distillans labia tua, mel & lac sub lingua tua, & odor uestimentorum sicut odor thuris. Ascende uel semel per dignam animi contemplationem in altissimam palmam, quæ nobis dulcem illum fructum nostræ redemptionis produxit, id est, meditare semel, saltem diuina mysteria, quæ scilicet Deus tibi peculiariter, uel uniuerso humano generi summa charitate præstiterit, dum tantam habuit tui & illius rationem, ut filium suum unigenitum daret, & statim erunt tibi Ecclesiastica ubera, quæ non sunt aliud quàm Euangelici prædicatores, per quos cœlestis sermonis lac suauissimum paruulis in Christo propinatur, sicut botri uinæ, & odor oris sponsæ; quod os, eisdem uerbi ministros significat, sicut odor malorum, & guttur eius, quod eisdem quoque denotat, quòd uocis Ecclesiasticæ sint instrumenta, sicut uinum optimum, quod uniuersam animi tristitiam ab animo excludat, immo quod tantam animo tuo lætitiā insinuet, quantam nec mundus sua potentia tollat, cui gaudio aliunde comparata omnis iucunditas, meror est, omnis suauitas dolor est, omne dulce amarum est, omne decorum fœdum est.

Quòd eius, qui frequenter uerbum Dei audit, ignorantia excusetur. Cap. VII.

Virtus fructus Euangelicæ auditionis, à quibusdam scribitur, ignorantia culpabilis excusatio. multiplicem uerò ignorantiam sapientes distinguunt, sed inter cætera ignorantia genera celebris habetur illa partitio, qua ignorantia in uincibilem & inuincibilem, uel (quod iuris prudentes usurpant) in probabilem & improbabilem distrahitur. Vincibilem appellarunt, quæ à negligentia aut ignorandi uoluntate descendat, id est quæ per eius, quod ignoratur, notitiam potuisset euinci: inuincibilem uerò, quæ quòd uincatur per eum, qui ignorat, non fiat, & quæ negligentiam aut ignorandi propositum principium, nō habet. Quatenus uerò illa uincibilis, ista uerò inuincibilis appellari debent, apud multos auctores latissimè patet. Vincibilem ignorantiam deinde, pro duplici fontis à quo deriuatur ratione, duplicem quoq; distinguunt Theologi. Nam, quæ à certa ignorandi uoluntate descendit, supinam aut affectatam uocarunt, quæ uerò ex mera negligentia & intelligendi fœcordia deriuatur, crassam dixerunt. De priori intelligunt illud, quod Deo peccatores respondent, Viam scientiarum tuarum nolumus. De posteriori, illud accipitur, quod Isaias de prophetis, & sacerdotibus inquit, Sacerdos & propheta nescierunt, præ ebrietate errauerunt, absorpti sunt à uino, errauerunt in ebrietate, nescierunt uidentem, ignorauerunt iudicium Domini. Tenebantur sacerdotes & propheta specialis cuiusdam sapientia cognitione splendescere, quòd de manu eius

Scotus, & Ricardus. 4. dist. 19. Bernardi. Bussus. 1. p. Rosarii.

Job. 21. Isai. 28.

eius, qui angelus Domini exercituum, cœlesti oraculo uocatur, populus legem & eius intellectum requireret, sed uentris ingluuiæ & uitæ laxioris licentia, & legem & legis cognitionem exuerant. notabantur ergo crassa ignorantia, quòd ea culpabilis negligentia fundamentum haberet. Inter priorem illam ignorantia rationem, quam inuincibilem diximus, & hanc duplicem, uincibilis ignorantia portionem, hanc uno animo differentiam statuerunt theologi, ut illa nullo pacto peccatum, posterior uerò, siue crassa, siue supina, aut affectata uocetur, pro quantitate & materia grauitate, grauius aut minus graue peccatum inducat. Qui enim non uult intelligere ut bene agat, aut cum agere, aut scire teneatur, ignorat, omnium sapientium consensu delinquit. Nunc, fructum frequentis uerbi Dei auditionis aduerte.

SINT duo, quorum unus Euangelicam prædicationem frequentet, alter non frequentet, sed uel nolit audire, uel eo tempore, aliis rebus, quibus non tenetur, aut quas maiori præcepto præstare non cogitur, tempus impendat. Prior omnium peccatorum, quorum in sacramentali confessione obliuiscitur, quòd illa ignoret ignorantia inuincibili (quod enim in ipso erat, ad expellendam ignorantiam exhibuit) remissionem accipiet. Posteriori uerò, quòd prædicationem, in qua memoria refricantur peccata, non frequentauerit, etiam si æqualem cum altero conscientia discussione habuerit, peccatorum, quorum fuerit oblitus, quòd ea obliuio ex uincibili & culpabili ignorantia profluxerit, per sacramentalem confessionem remissio non dabitur. Immo uerò si prior ille, eo quòd tale esse ignoraret, aliquod peccatum mortale commisit, cuius in sacramentali confessione non meminit, quòd scilicet adhuc ignoraret esse peccatum mortale, eius etiam cum cæteris, eiusdem sacramenti uirtute, remissionem accipiet: fecit enim quod in se est, dum publicum doctrina locum, ubi Christiana disciplina docetur frequentauit. Posteriori uerò, siue quòd prædicationes audire nolit, siue quòd negligat, eiusdem peccati remissio non dabitur, eo scilicet, quòd id, quod in se erat, & quod tanquam remedium ordinarium expellendæ ignorantia colit Ecclesia, non præstiterit. Neque quicquam profectò hac doctrina rationabilius. Cur enim illi homini non imputentur, quæcunque peccauit, qui pluris fecit meretricem, aut aleam, aut hominum perditorum colloquia uanissima, quàm Euangelici concionatoris uerba, quæ, ut docet Apostolus, uerè uerba sunt Dei, quibusque potuisset profusus ignorantiam expellere, & eorum, quæ propter licentiam peccandi multa & grauisima gessit peccatorum, quòd saltem illa coram sacerdote euomeret, memoriam recipere? Qui fieri possit, ut fruatur sacramenti uirtute, qui peccatorum memoriam, quæ totius legitimæ pœnitentiæ fundamentum existit, non habet? Aut quæ, huius sacramenti uirtute participet, qui de peccato non dolet? aut quæ doleat, qui nescit esse peccatum? Qui ergo commune gymnasium Christianæ disciplina contemnit, perpetuo dimidiandi confessionem se periculo exponit, atque adeo, uel ob hoc solum mortaliter peccat. Videas quosdam repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, adulteriis, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidiis, contentione, dolo, malignitate, suffurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuidentes malorum, inobedientes, insipientes, incompósitos, absque fœdere, sine misericordia, immo quosdam, qui mundo, cui omnino sese addixerunt, quasi suorum desideriorum idolo sacrificant, ne idololatras dixerim, molles, masculorum concubitores, fures, ebriosos, rapaces, maledicos, qui nullam denique Christianæ uitæ rationem omnino habeant, postremò quadragesimæ die, unius horulæ spatio, uelle huic sacramento satisfacere. Hos sacramenti uirtutem participare credideris? immo uerò hos tu confessionem non dimidiare non dixeris? At dormiendum est (aiunt) in utranque aurem, quòd despumare salernum sufficiat; decoquenda est externa crapula, quam in mediam usque noctem extendimus, more aulico uiuimus, ex noctibus, dies, ex diebus uerò noctes facientes. Sed audi, Christianis forsàn & non huiusmodi aulicis loquebatur Apostolus, quando dicebat, Non sumus noctis. neque tenebrarum, igitur non dormiamus, sicut & cæteri, sed uigilemus & sobrij simus. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt, & qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt, nos autem, qui Dei sumus, sobrij sumus, induti lorica fidei & charitatis, & galeam spem salutis, quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis, per Dominum

Psal. 35. Eos, qui uerbi Dei prædicationem contemunt, se periculo dimidiandi confessionem exponere.

1. Thess. 2.

1. Rom. 1.

1. Cor. 6.

1. Thess. 5.

minum nostrum IESU Christum, qui mortuus est pro nobis, ut siue uigilemus, siue dormiamus, simul cum illo uiuamus. Et rursus Petrus, Sobrius estote & uigilate, quia aduersarius uester Diabolus, circuit quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Sed neque illud ad aulicam uitam cultores fortasse refertur, quod Christus monuit, **Lucæ 21.** Attendite uobis, ne forte grauentur corda uestra crapula, & ebrietate, & curis huius uitæ, & superueniat in uos repentina dies illa? Et rursus, Vigilate itaque omni tempore, orantes ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante filium hominis? Et rursus, Vigilate itaque quia nescitis diem neque horam. Si ergo communi cum omnibus Christianis futuræ felicitatis huiusmodi homines spe gaudere putant, communibus quoque legibus teneantur oportet. Quod si, dum alij cœlesti uerbo fruuntur, & per eiusdem uerbi illustrationem Dei uoluntatem, & præcepta intelligere conantur, non somno, non ocio, non rei familiaris, quæ maiorem excusationis speciem habet, in hac parte curæ parcentes, ipsi altissimo somno & lecti mollioris delitiis indulgere uelint, spe futurorum bonorum, quæ non ociofis & mollibus, sed rigidis ac uiolentis operariis, sunt retribuenda, cadant oportet. Aulicos mores, in Christianis & Ecclesiasticis uertant, nisi malint aulæ quàm Christo seruire. Parentum delicatam educationem non causentur, quoniam & si Christiani à parentibus carnalis genituræ uirtute culpam & carnem accipiunt, à Christo tamen spiritalis regenerationis beneficio, spiritum filiorum & gratiam acceperunt. Qui igitur Christum semel per baptismum induerunt, non parentes & ueteris hominis, quem exuimus auctores, moribus exprimere, sed Christum moribus & uitæ ratione decet præferre. In hoc enim apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobriè & iustè, & piè uiuamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri IESU Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Non igitur in commestationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudiciis, non in contentione & æmulatione, tempus, quod cœlesti thesauro aggerendo, nobis indulgetur, insumamus, sed moribus & actionibus, dominum Iesum Christum induamur, & carnis curam ne faciamus. Charissimam matrem Ecclesiam, quicumque sunt eius filij, imitentur, eius sanctam educationem attendant, ex eius præscripto horas collocent, non item ex mundi pædagogia, quicumque se Christianos uocare non erubescunt. Attendant obsecro nobiles & illustres uiri, qui quanto diuitiis & maiorum claritate præstant cæteris, tanto Christianæ uitæ studio & executione præstare tenentur, quantum sit pusillorum scandalum, uidere templa concionis tempore tutoribus, cæmentariis, idest uulgo ac plebe, plena, cum ipsi interim ad medium usque Solem stertant, nisi forsitan hoc ideo accidere ex diuina permissione credamus, quod conciones audire, non horum, sed illorum intersit. Talium est enim regnum cœlorum, & quæ stulta sunt mundi, elegit Deus ut confundant sapientes, & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia, & ignobilia mundi elegit Deus, & quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret, ut non gloriatur omnis caro in conspectu eius. Princeps erat profectò Dauid, Rex erat, diues erat, & tamen media nocte surgebat ad confitendum Domino, & manè oratio eius præueniebat illum; Manè, inquit, exaltabo tibi, & uidebo quoniam non Deus uolens iniquitatem tu es. Et alibi, Exaltabo manè misericordiam tuam. Nec mirum, cum diuina sapientia non se stertentibus, sed manè uigilantibus infundat, Ego, inquit, diligentes me diligo, & qui manè uigilant ad me, inuenient me. Quicumque igitur illius confortes effici cupiunt, siue nobiles, siue ignobiles, siue principes, siue plebei, oportet ut uigilent. Sed in hac parte profectò, opera Christiani principis magis quàm uerba proficeret. nam pastorum cura & potentia, si non prorsus elanguit, est infirmissima. Erat olim in concilio Carthaginensi salubriter institutum, ut qui sacerdote uerbum in Ecclesia faciente, egressus de auditorio fuisset, excommunicaretur, quod urinam nostræ memoriæ pastores audent reuocare, ad perditorum quorundam hominum compescendam procacitatem, qui cum omnium scandalo, & suæ damnationis certissimo indicio, templa egrediuntur cauponaturi, meretricaturi, cum primùm suggestum prædicator conscenderit. Puto

ego

ego potissimam ecclesiasticæ subuersionis scaturiginem fore, in audiendo Dei sermone procerum reipub. Christianæ socordiam, à quibus agenda uitæ Christianæ tota ratio dependet. Qui enim Deum timebunt, quorum aures & pectora Euangelici rigores & minæ non quatiunt? Aut quomodo Deum diligunt, quem tamen amorem Christus à Petro, eidem traditurus ecclesiam, ter requisit, nisi frequenti repetitione, diuinitus accepta beneficia recolant? Aut quomodo infirmos homines, & qui nullo sæculi splendore corruscant, non iudicet pecora, qui quotidie non audiat Christum dedisse se redemptionem pro omnibus, & pro paruulis suis nonnunquam corripuisse Reges? Verùm ista, nostri sæculi infelicitissima principum hominum educatio, forsitan ridebit, sed risus eorum (certissimò scias) dolore miscebitur, & extrema gaudij, quo per totam istam uitam, quasi uitulæ consternantes lasciuiunt, æternus luctus occupabit.

MULTAS alias utilitates & commoda, quæ ex Dei uerbi auditione proueniunt, sancti & Ecclesiastici auctores scribunt, nobis hæc admonuisse sufficiat. quem enim hæc non mouent, nec illa mouebunt, nisi forsitan quod illa ad corporis, cuius plerumque maiorem, quàm animæ rationem facimus, uitam & salutem pertineant, magis quis amplectatur; Qualia sunt morborum expulsio, quos à multis uerbi Dei auditio fugauit, dæmonis impotentia in nocendo, dum uerbum Dei auditur, quod quidam multis exemplis ac miraculis comprobant, rei familiaris augmentum, quæ non tantum in ecclesiasticorum obseruatione fundamentum habet, sed in Christi promissione. Quærite, inquit, primùm regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia (loquitur autem de his, quæ ad uictum & uestitum sunt necessaria) adiicientur uobis: quod auium & liliorum, quæ hodie sunt, & cras in clibanum mittuntur, exemplo confirmat. Et in summa, ut Antoninus Flor. præter eximiam eruditionem, titulo etiam sanctitatis percelebris, inquit, Communiter ista differentia reperitur, inter eos, qui audiunt prædicationes frequenter, & eos, qui negligunt, idest, qui nolunt audire, quia non audientes eas, sunt homines ferales, immodesti, diuersis erroribus infecti; è contrario frequentantes prædicationes, sunt homines ciuiles, modesti, fidei zelatores; & meritò, quia doctrina Ecclesiæ, quæ prædicatur, est tota ciuilis, & secundum philosophiam moralem. Hactenus ille.

Quod christianus teneatur de necessitate salutis, frequenter audire uerbum Dei. Cap. VIII.

Solet inter doctos uiros in quæstionem conuerti, quare de re tam utili, & necessaria, nullum in Ecclesiasticis sanctionibus inueniatur præceptum, cum de pluribus minutioribus rebus, & quæ minus, cum ad Ecclesiæ promotionem, tum ad singulorum hominum spiritualem salutem, uidentur conducere, sint altissimi præceptorum & constitutionum acerrimi. Sed ei quæstioni, priorum sæculorum feruor, & audiendæ euangelicæ prædicationis auditas, qua tunc ob fidei & charitatis integritatem, fideles æstuebant, satis respondet. Cōfluebant undique longissimo itinere, prioribus sæculis, ad uerbum Dei audiendum, quasi ad uerum animæ pastum, & multis milliariis, quasi ad sæstiuos ludos turmatim, rei familiaris cura contempta, properabant. Suscipiebantur Euangelij ministri, quasi Dei angeli, & quasi cœlestis regis legati Christiano à populo audiebantur. Benignè audiebant, deuotè suscipiebant, sollicitè conseruabant quicquid ad animarum salutem pertinebat, & non sicut uerbum hominum, sed, sicut uerè erat, Dei uerbum, siue esset illud consolatorium, siue comminatorium, siue etiam increpatorium, quasi ab ore Dei audiebatur. Persuasum habebant totius spiritalis & christiani ædificij fundamentum, in nulla re magis situm esse, quàm in uerbi Dei auditione, atque à Deo nulli magis rei inhærebant. Currebant uniuersi ad Euangelicas epulas, quod ex eis ingens animi robur ad proterendos hostes, se uiderent concipere. Currebant ad sanctæ doctrinæ fortissimum mustum, quo sancta quadam ebrietate, præsentis uitæ sollicitudines pellerent, & cœlestis patriæ gaudia prægustarent. Renuebant animæ illorum consolari in falsis his & fluentibus gaudiis, quæ mundus offerebat, conuertebantur ad cœlestem sermonem, quo memores facti Dei, delectabantur. Cupiebant

C c

bant

Psal. 104.

Prouer. 14.
Isai. 5.Bernardi.
Basilus. c. p.
Rosar. Anton.
Floren. 2. par. Tit.
9. c. 102.
Matth. 7.Bernard. in
quodam ser.
mo.

Psal. 76.

Lucæ 21.

Matth. 25.

Rom. 6.
ad Titum 2.

Roma. 13.

Matth. 27.

1. Corin. 1.

Psal. 118.

Psal. 87.

Psal. 5.

Prouer. 17.

De consecr.
dis. 1. c. Sa.
cerdoto.

Iſa. 1. bant ſcire vias Domini, & cœleſtis ſapientiæ illuſtratione perfundi, atque adeo, nullo præcepto, nulla Eccleſiaſtica ſanctione, eoſdem ad uerbum Dei audiendum, conſtringi oportebat: cum tamen ad minutiora quæque, in quibus ſpiritalis ſalutis cardinem conuertiri non credebant, præceptis traherentur. Quamquam non omnino in hac parte, Eccleſiaſticas leges ſiuiſſe crediderim. Cum enim Episcopis & cæteris Eccleſiæ paſtoribus, præceptum docendi & prædicandi Euangelium, frequentiffimis conciliis Eccleſiæ tradiderit, credenda eſt & ſubditis populis, illo eodem præcepto, legem impoſuiſſe. Nam ſi quid ratiocinium Apoſtoli ualeat, quo concludit fidem ex auditu deſcendere, auditum uerò ex Dei uerbo, quod à prædicatore docetur, ualebit etiam illud, quo ocioſa lex ea probetur, qua prædicatori, Euangelici ſermonis ſeminatio mandatur, ſine auditore.

Rom. 10. Quomodo inquit ille, audient ſine prædicante? Quomodo, dicam ego, prædicabunt ſine auditore? Cum ergo (ut inferius dicemus) Euangelico miniſtro; potiffimè uerò paſtori, præceptum prædicandi, Eccleſiaſticis legibus imponatur, imponetur etiam perinde Chriſtiano populo præceptum audiendi. Quo loco potiffimè uim obtinere arbitror Eccleſiaſticam regulam, non modò Pontificio, ſed ciuili iure celebrem, quæ ſanctum eſt ipſa ratione adhortante, acceſſorium naturam ſequi principalis, & illud, quod iuris prudentes magna concordia notarunt, quod nimirum, cum principale præcipitur, intelligitur & omne aliud, ſine quo uel omnino, uel congruè præſtari non poſſit, fuiſſe præceptum. Quæ profeſſo colligendi ratione, non admodum arduum eſſet probare, non tantum eccleſiaſtica conſtitutione, ſed ex diuino præcepto, ad audiendum Dei uerbum, chriſtianos uniuerſos conſtringi: quæ forſan ratio, etiam priorum ſæculorum eccleſiaſticos patres retinuit, quominus prauorum hominum deſidiam facta conſtitutione cauerent. Cum enim antea multò, in hoc Chriſti prouidentiam uigilaſſe cognoſcerent, in re præfertim tam ardua, & in qua tantum auditoris negotium agebatur, à nouæ conſtitutionis labore, quaſi à re penitus ocioſa ſuperſedere decreuerunt. Sed uiros Apoſtolicos, & in eis, qui iuxta eccleſiaſticas leges, ad ſanctæ prædicationis officium promouentur, præceptum accepiſſe, non uno loco docet Euangelica hiſtoria; Prædicatè, inquit, ad eos Chriſtus, Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, qui uerò non crediderit, condemnabitur, &c. Et apud Matth. Euntès docete omnes gètes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandauit uobis. Quod præceptum quantum urgeret, ad Corin. ſcribens docet Apoſt. Si euangelizauero (inquit) non eſt mihi gloria, neceſſitas enim mihi incumbit. uæ enim mihi ſi non euangelizauero, ſi enim uolens hoc ago, mercedem habeo, ſi autem inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt. Videt nimirum apoſtolicos uiros, & qui eis iuxta Eccleſiaſticas leges, uel in paſtorali regimine, uel in uerbi miniſterio ſucceſſerunt, prædicandi euangelium mandatum à Chriſto habuiſſe? Habuerunt igitur & gentes uerbi Dei audiendi præceptum, niſi ſine auditoribus poſſit prædicari Euangelium: quod profeſſo alludit comminatio illa, in eos, qui non crediderint & baptizati fuerint, æternæ damnationis, adiuncta. Simili enim ratiocinio ſacramentalem confeſſionem, ex Euangelico textu neceſſariam Catholici eliciunt. Nā quod Chriſtus Apoſtoliſ dixerit, quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt, & quorum retinueritis, erunt retenta, quo uerbo, non aliter nobis remitti delicta, quam ex ſacerdotali remiſſione colligimus: cumque regnum Dei aut ſpiritualem ſalutem acquiri, ſine peccatorum remiſſione, non poſſe perſuaſum habeamus, certa illatione deducimus, nos diuino præcepto ad id genus confeſſionis teneri, nec aliter poſt admiſſum peccatum poſſe remiſſionem recipere, quam ſacerdotis officio. Similique ſyllogiſmo ſuſcipiendi baptiſmi neceſſitatem deducimus, ut ſolum quod Chriſtus Apoſtoliſ dixerit, Euntès docete omnes gentes, baptizantes eos &c. intelligamus, non modò Apoſtoliſ tradendi baptiſmi diuinitus præceptum incumbere, ſed & cunctos in uniuerſum mortales ad illum ſuſcipiendum teneri. Cum igitur eodem loco & uerborum contextu dicat, docentes eos &c. imminebit etiam eiſdem Chriſtianæ doctrinæ ſuſcipiendæ præceptum. Dices, uerum eſt ad Euangelicam doctrinam audiendam, eos, qui nunquam audierunt, diuino præcepto conſtringi, non tamen inde rectè concluditur, teneri eos, qui ſemel ſunt illuminati, guſtaueruntque ſemel bonum Dei uerbum, ſciunt enim huiuſmodi homines quæcunque ad ſpiritualem ſalutem conducunt, unde noua il-

luſtratione non indigent. Audi, coſtitendi peccata & ſuſcipiendi baptiſmi neceſſitas, ex eadem forma uerborum non uniformiter ligant, ſed iuxta rei, quæ præcipitur naturam & genium. Quoniam enim baptiſmus ſacramentum eſt initerabile, nec pluries quam ſemel ex diuina conſtitutione ſuſcipitur, uerba illa Chriſti, quæ Apoſtoliſ ad tradendum baptiſmum, directè conſtringunt, ſuſceptores uerò in directè, ad unicam tantum ſuſceptionem, ſicut & ad unam tantum traditionem, utroſque compellunt, contra quia pœnitentia, ſacramentum eſt iterabile, uerba quibus Apoſtoliſ ad remittenda peccata directè, peccatores uerò, indirectè ligantur, non ſemel, ſed quoties neceſſarium fuerit, uel illos ad tradendam remiſſionem, uel hos ad conſtitenda peccata conſtringunt. Eadem ergo loquendi forma, ex rei, quæ præcipitur diuerſa natura, diuerſè obligat. Illud ergo præceptum, quo Apoſtoliſ uiri prædicare directè, gentes uerò indirectè, eorum prædicatione audire, iubentur, cum doctrina non ſit res initerabilis, ſed ſemper uel ad illuſtrandum intellectum, uel ad erigendum affectum, ſit neceſſaria, non ad unam aut alteram Euangelij tantum auditionem, ſed ad frequentem, quoties nimirum uerbum Dei publicè prædicetur, niſi neceſſitas obſtet, aſtringet. Ridiculum uerò, quod cogitent quidam, quoniam docti fuerint, elementa exordij ſermonum Dei, & inchoationis Chriſti ſermonem, fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, baptiſmatum doctrinam, impoſitionis quoque manuum ac reſurrectionis mortuorum, & iudicij æterni, cæterosque fidei articulos, aut diuina mandata ex tabella elementaria puſiones didicerint, quæcunque ſunt ad ſalutem neceſſaria, iam ſe didiciſſe. Sunt multa alia, quæ ad uitam Chriſtianè agendam, ſunt neceſſaria. ſunt hæc etiam intelligenda. Quid enim memoriæ mandaſſe prodeſſet, niſi etiam, quantum per ingenium tibi cœlitus indultum, & Eccleſiaſticam diſciplinam & eruditionem licuerit, comprehendere tentes? Sunt iſta in prima Chriſtianæ uitæ pueritia elementa quædam, ſunt ædificij Chriſtiani fundamenta, ſunt lac, quo Chriſtiani hominis infantia nutritur. Omnis autem, qui lactis eſt particeps, expers eſt ſermonis iuſtitia, paruulus eſt enim, perfectorum autem eſt ſolidus cibus, & eorum, qui pro conſuetudine, exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni ac mali. Nutritur catechiſmo, quaſi lacte quodam, Chriſtiana pueritia, ſed adulta in Chriſto ætas, ſolido cibo. Porro ſicut illud ad ſpiritalis hominis ſalutem & uitam eſt neceſſarium, ita ut ſine illo non poſſet conſiſtere, ita & ſine hoc non poſſet adoleſcere ad menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Propinabat Apoſtoliſ paruulis lactis liquorem, ſed inter adultos in Chriſto, ſapientiam fundebat. Quoniam, nimirum utrunque pro diuerſis ætatibus ſpiritus, neceſſarium credebatur. Non tantum ueri Dei cognitio, quæ utcunque per puerilem catechiſmum præſtatur, nobis eſt neceſſaria, ſed quotidie noua exhortatione, ad ſuperanda uitia, ad uirtutum officia præſtanda, ad mundi perſecutiones & diaboli tentationes proculcandas, ad carnis illecebras uincendas egemus. Quotidie nos uitia quatiant, quotidie nos mundus, nunc perſecutionibus terret, nunc illecebris pellicit; quotidie nos caro nouo genere tentationis aggreditur. Semper igitur egemus ſanctæ exhortationis medela; ſemper diuini uerbi malagma, quo antiqui ſerpentis uirus reuomamus, nobis eſt neceſſarium; ſemper Euangelicum uerbum, quod nobis diuinitus mittitur, ut ſanemur, quaſi præſentiſſimum remedium oportet ſuſcipere. Eſt & in hanc ſententiam alia ratio, quæ communis Theologia nobis miniſtrat. fatentur ſcholastici auctores, non quancunque Dei notitiam, ſed explicatam quandam, maxime in ſtatu Euangelico, ad ſalutem ſufficere: cum enim duplicem notitiam Dei conſtituant, conſuſam unam, qualem Plato, Ariſtoteles, & cæteri, qui tantum humanæ rationis uirtute uiguerunt, habuiſſe creduntur, diſtinctam & expreſſam alteram, de uniuerſis articulis, quos ad uitam Chriſtianè agendam neceſſarios, quos quaſi Euangelicæ diſciplinæ præcipua capita nobis Chriſtus exhibuit illam concordientiam ut in ſequenti libro dicemus, in ſufficientem dixerunt, iſtam autem ſufficere crediderunt, quam tamen non aliunde quam ex Euangelica prædicatione acquiri poſſe, quis dubitet? Fides, inquit Apoſt. Paulus, ex auditu, auditus autem per uerbum Dei. Eſt tandem in hac parte non parua ratio, quam Auguſtini dictum, in quo Eucharistiæ ſacramentum cum uerbo Dei confert, nobis ſuggerit, Interrogo inquit, interrogo uos fratres & ſorores, dicite mihi, quid plus uobis eſſe uideretur, corpus Chriſti, an uerbum Chriſti? Si uerum uultis reſpondere, hoc dicere debetis, quod non minus ſit uerbum

Hebr. 5.
& 6.

Hebr. 5.

1. Cor. 15.
1. Corin. 2.Sapian. 16.
Pſal. 106.S. Bonauē.
Ricardus,
Scotus, &
alii 4. ſent.
diſt. 49.
Vide Scolaſticos au-
ctores di-
ſtinct. 25.
& Alexā.
3. par. ſum-
ma &c.

Rom. 10.

Aug. in quo
dā ſeruo.
& habetur
1. q. 1. c. 1. In-
terrogo.

Dei quā corpus Chriſti; & ideo quanta ſolicitudine obſeruamus, cū nobis corpus Chriſti miniſtratur, ne de manibus aliquid in terram cadat, tanta ſolicitudine obſeruemus ne uerbum Dei, quod nobis erogatur, dum aliud cogitamus, aut loquimur, de corde puro depereat, quia non minus reuſerit, qui uerbum Dei negligenter audierit, quā qui corpus Chriſti in terram, negligentia ſua cadere permiferit. In quæ uerba ſic ait Archidiaconus, Auguſtinus non æquiparat uerbum Dei corpori Chriſti quoad excellentiam & dignitatem, quia hoc modo corpus Chriſti eſt dignius, ſed quo ad efficaciam & utilitatem, quia non minorem fructum recipiet ille, qui attentè uerbum Dei audit, quā ille, qui corpus Chriſti deuotè aſſumit. Gloſſa uerò, quam ordinariam uocant, Plus inquit, utile eſt audire uerbum Dei, quā ſumere corpus Chriſti. Per corporis enim Chriſti, ſuſceptionem, ſolū nobis remittuntur uenialia, de confec. d. 2. c. Iteratur. per auditionem autem uerbi Dei, ſemper aut quaſi ſemper deuotè illud audientibus, acquiritur compunctio & contritio, per quam mortalia etiam remittuntur. In eandem etiam ſententiam ſanctus Bernardinus Senenſis, ſi aliquis, inquit, populus ſtaret per triginta annos ſine miſſa, ſed omni feſto audiens uerbum Dei, & alius populus ſtaret per alios triginta annos omni feſto audiens miſſam, ſed nunquam audiens uerbum Dei, profectò ille, qui uerbum Dei audiſſet, inueniretur melior quā audiens miſſam, & plura enormia peccata diuerſi generis inuenirentur in eo, qui non audiuit prædicationem, quā in eo, qui non audiuit miſſam. Ex his uerò non prorsus inutili ratiocinio colligimus, ingens eſſe peccatum, nolle uerbum Dei audire, quando tantum peccatum eſt negligenter audire. grauius profectò peccat, qui prorsus non audit, quā qui negligenter audit. cum igitur negligenter audientem Auguſtinus, tam damnet quā eum, qui Chriſti ſacroſanctum corpus in terram conculcandum demitteret, quid putamus eum dicturum de eo, qui nihil æquè fugit ac Dei uerbum? Deinde, ad id ipſa ratione naturali docente magis tenemur, quòd nobis maiores fructus & utilitates conciliat, ſed uerbi Dei auditio nobis maiores fructus & utilitates conciliat, quā miſſæ auditio, ad eam igitur magis tenebimur. Cum autem miſſæ ſacrificio, dominica die non tantum Eccleſiaſtico, ſed & diuino præcepto, ut libro tertio de præcepto & diſpenſatione, ex Apoſtolica traditione & obſervatione docuimus, uniuerſi fideles intereſſe teneantur, tenebuntur perinde Euangelicæ prædicationi intereſſe, ſi ſupperat. nam ſicut in Euchariftia dominicæ paſſionis, ita in Euangelica prædicatione totius myſterij redemptionis noſtræ, & eorum, quæ à mundo condito, humanum genus beneficia ſuſcepit, qua Fides, Spes, & Charitas incrementum accipiant, memoria recolitur. Non ſunt hæc, fateor, mathematicæ demonſtrationes, quas quorundam craſſiſſimæ argutiæ, qui credentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, non poſſint diluere: ſunt tamen Chriſtianæ rationes, quæ Chriſtianè doctos, ad coerendos populos, & ad uerbi Dei auditionem alliciendos, forſan permouebunt. Attendant qui in hac parte mitioribus opinionibus gaudent, quantum nocenti Chriſtiano populo ingerant, dum eidem euagandi licentiam indulgent, præfertim his temporibus, quibus continua prædicatione ne hæreſum zizanæ pululent, animi fidelium ſunt excolendi. Non omnia ſunt in uulguſ ſpargenda, non uniuerſa, quæ ſapientes uera eſſe cognoscunt, profundunt in plebem, ſed quæ ad eandem in officio uirtutis retinendam, conducant quantumuis aſpera, quantumuis rigida. Caueant ne potius nobiliū & magnatum, gnatonum, quā Theologorum officium exercent; caueant ne de ipſis Apoſtolus dixerit, Erit tempus cum ſanam doctrinam non ſubſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi magiſtros, prurientes auribus, & à ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Non ſubſtinent peccatores, præfertim, qui nobilitatis titulos cum diuitiarum theſauro aggeſſerunt, ſanam doctrinam, ideſt quæ eorum uulnera, Euangelicæ ueritatis aceto lota, potuiſſet ſanare, ſed non deſunt, nec deerunt diaboli miniſtri, qui diuinæ ſapientiæ, quam nunquam deguſtarunt, titulis, apud eos præſignes, hanc, ſi ita libuerit, in omni uitam licentiam indulgeant, quòd prorsus à ueritate auditum auertentes, intereant: ſed neque deerunt tormenta, quæ hos pseudopphetas, ſimul cum diſcipulis, in extremis inuadant. Scio de audiendo Dei uerbo affirmatiuum eſſe præceptum, quod non ſemper obligare creditur, niſi cū occurrat neceſſitas; ſed ſcio etiam eum eſſe animæ noſtræ campum, qui ſi diuini ſermonis ſarculo diligentiffimè non fuerit excultus, continuo in peſſimas

Bernardi.
in Euang.
ſuo æterno.

Rom. 1.

2. Tim. 4.

peſſimas & uenenatas herbas luxuriet, & hircelcat, aut ſaltem ſpinis, quas Chriſtus mūdi huius ſolicitudines docuit, Euangelicum ſemen, quod fuerat antea conceptum, ſuffocet. Quemadmodum, inquit Cicero, ager quantumcunque fertilis, abſque cultura fruſtuofus eſſe non poteſt, ita ſine diſciplina animus & doctrina. Et Ouidius,

Matth. 13.

Lib. 2. Tu-
ſculan. q.

Adde, quòd ingenium longa rubigine læſum,
Torpet, & eſt multò quā fuit ante minus,
Fertilis aſſiduo ſi non renouetur aratro,
Non niſi cum ſpinis germen habebit ager.

Cum igitur nunquam deſit audiendi neceſſitas, neque unquam deerit in præcepto, de audiendo uerbo Dei præfertim hoc ſæculo uis obligandi.

AN VERO' ſit mortale peccatum, tempore publicæ prædicationis, uerbum Dei ſine rationabili cauſa dimittere, alia quaſtio eſt. Et in illo quidem, qui, quæ ad ſalutem ſpiritualem neceſſariò conducunt, cum ignoret, ſperneret, nequaquam dubitandum arbitror; qui enim media ad ſalutem neceſſaria ſpontaneus reſpueret; ipſam quoque ſalutem iudicaretur ſpernere, quod eſt peccatorum grauiffimum. De eo uerò, qui cum ſit doctus, non audiret, potiſſimè ſi ſanctæ ſcripturæ lectioni eo die uacaret, quòd uerbi Dei omiſſi, compenſationem faceret, iudicare non audeo. nam etſi ſciat quæ ad ſalutem conſequendam ſufficiant, habet tamen ipſa uox prædicantis neſcio quid latentis energiæ, & in aures auditoris ipſa transfuſa, fortius ſonat. Qui ſcit an prædicatoris actione & Spiritus ſancti uirtute, qui in Euangelici uerbi miniſtris loquitur, det illi Dominus ſpiritum compunctionis & reuertatur, & ſanetur? Qui ſcit an etiam ſi iuſtus ſibi uideatur, poſſit adhuc magis iuſtificari, dum uerbi cœleſtis uirtute in Chriſti amorem uehementius accenditur? magnæ ſunt prædicationis Euangelicæ commoda, quæ nunquam ex lectione, quanuis aſſidua & docta recipiet, præter hoc quod hos publicos doctri-næ congreſſus nunquam declinare ſine ſcandalo poterit. Vidi ego ſæpe doctiſſimos uiros, ignorantiffimos prædicatores, attentiffimè audire, quo populo diuini ſermonis audiendi præberent exemplum. Neque ob hanc cauſam quicquam honoris illis deceſſiſſe. Neque enim tam nominis noſtri quā charitatis rationem habere Chriſtiani præcipimur, ſed in hac parte lectori Chriſtiano liberum eſto iudicium.

An ſit pec-
catum mor-
tale, tēpo-
re publicæ
prædicationis,
uerbum
Dei ſine cauſa
ſa dimittere.
Hierony.

De uerbi Dei miniſtris.

Cap. IX.

Erūm quoniam magni referte ſemper eſt creditum, quo fonte haurias aquam, aut quo uafe medicam potionem ſumas, de Euangelicis miniſtris, qui ſunt uafa electionis, ad portandum nomen Domini, ideſt Euangelicam prædicationem, qua ſalus acquiritur, & qui ſunt fontes Saluatoris: de quibus in gaudio ſunt aquæ diuini ſermonis, quo & uirtutum radices rigantur, & peccata concepto dolore purgantur, hauriendæ, nunc pauca dicamus. Neq; enim tantus eſt diuini ſermonis & rerum cœleſtium audiendarum amor, ut à quocunque quaſi à diuino instrumento (ut par eſt) accipiantur, ſed plurimum à uita, plurimum ab auctoritate docentis, auditores dependent. In quo tamen maximè noſtræ fragilitatis infirmitas deprehenditur, qui non tam quod nobis dicitur, quā quis dicat attendimus. Quis eſſet adeò demens, ut cum longiſſimo temporis ſpacio, patria exularet, à ſordido & à paupere nuntio, nollet, quæ ſibi afferuntur, lætiſſima nuncia ſuſcipere? Non eſt aliud Euangelicus ſermo quā cœleſtis epiſtola, quæ nobis, uel quò citò affuturum diuinum furorem intelligamus, niſi malefacta pœnitentia emendemus, uel quò diuina beneficia ad mentem reuocemus, uel quò ad cœleſtes diuitias aſpiremus, diuinitus mittitur. non igitur quis, aut qualis eſſet, qui portat, ſed quid eſt aut quale, quod in ea nobis denuntiatur, debuiffemus attendere. Dum ſumus in corpore, Apoſtolo auctore, peregrinamur à domino, nulluſq; hic permanentem habet ciuitatem, ſed omnes futuram inquirimus. nihil ergo nos aut prædicatoris uita, aut auctoritatis deſectus, nocere debuiffent, ſed ſimplici animo, quæ diuinitus offeruntur, per quoscuque miniſtros ad uitæ ſpiritalis fomentum, accipere oportuit. Eduxit olim Moſes largiſſimas dulciſſimasq; aquas de petra duriffima, quæ tamen nō minus Iſraëlitico populo,

Aſ. 2.
Iſai. 12.

2. Cor. 5.
Hebr. 2.

Num. 20.

Iudi. 14. dum eremi exilio detentus, sitiret, fatietatem inducerent, quam si ex Iordane aut Nilo hausta fuissent. Legit etiam fortissimus Sanson ex leonini cadaueris ore, dulcissimi mellis liquorem, & apes plerunque ex amaribus floribus, fauorum cellulas ducedine replent. Non sunt Euangelici ministri, qui loquuntur, sed Spiritus sanctus, patris legatione funguntur, ut Deo reconciliemur; non sunt diuini sermonis auctores, sed instrumenta quaedam, per quae nobis diuina nuntiantur. non igitur qui sint aut quales, sed quid apportent, deberemus attendere. Scimus olim Balaam Cananæum, hominem alioqui idololatram, inmo eiusdem asinam, diuini sermonis instrumenta fuisse, sciamus igitur non esse contemnenda, quæ per quoscunque aut qualescunque ministros, nobis offeruntur diuinitus, Sed pij & uerè Christiani hominis esse, in quocunque & per quemcunque non hominem, sed spiritum patris loquentem audire.

in apologia pro religio-nibus. Sed iam, quæ ad Euangelicum prædicatorem pertineant, dicamus. Sunt autem in his quædam, quæ naturam, quædam quæ munus, quædam quæ muneris executionem concernunt; de quibus omnibus pauca sunt perstringenda. Sed prius diuini patris Bonauenturæ, in hac parte sententiam audiamus. Ut ad prædicationis officium, inquit, quis sit idoneus, præter habilitatem illam, quam confert gratia, quæ est efficacior omnibus, quæ non in nostra potestate consistunt, sed in beneplacito Dei, singulis, prout uult, dona sua diuidentis, ista considerare in promouendis solemus. Primò quòd sit competentis ætatis, non multum à trigésimo anno distans; quia quæ à pueris fiunt, puerilia reputantur. Secundò, quòd non sit etiam facie aut moribus puer, quia ista multum minuunt auctoritatem apud homines, tam dictorum quàm factorum. Tertiò, quòd non sit ualde notabiliter deformis, in corpore, scilicet nimis breuis, uel crassus, uel gibbosus, uel aliter turpiter deformatus, ne per hoc eius prædicatio, risui uel despectui habeatur. Quartò, quòd non sit ualde debilis, ut labores exsequi uiriliter ualeat. Quintò, quòd sit competentis facundia, ut possit ea, quæ debet proponere, sine auditorum fastidio. Sextò, quòd sit saltem in Grammatica, & sacra scriptura tam sufficienter instructus, quòd sine errore uel confusione, sciat coram populo & clero, proponere ueritatem, & in conciliis competenter satisfacere de causis necessariis. Septimò, quòd sit talis in uita & moribus, quòd fratres interius & alij exterius, nihil uideant, uel audiant, per quod doctrina prædicationis apud audientes, quoquo modo uilescat. nam cuius uita despicitur, restat ut eius prædicatio contemnatur. Octauò, quòd etiam tantum polleat industria, quòd per fatuam simplicitatem non reddat contemptibile, quod per acquisitam scientiam apprehendit, ut sciat se honestè gerere apud homines, & prudenter in omnibus se habere. Nonò, quòd non sit minus ad hoc uoluntarius, quàm si motu proprio id faceret, aut saltem, quòd ad hoc per obedientiæ meritum trahatur, sicut Isaias, Hieremias, Ezechiel, &c. Et subinde, His donis, inquit, ornato si gratia affuerit, potest, & debet, officium prædicationis & confessionis imponi, si fuerit necessarium. Qui uerò, alios pro priuata societate promouent, ordini confusionem, & animabus nocumentum, & ipsis promotis detrimentum, procurant, cum negligentia talium inutilium & imperitorum, tam in consiliis quàm in absolutionibus, inefficacibus & aliis nocumentis animarum, meritò ab eis requirantur. tales enim in multis saepe possunt offendere, uel scandalizare, dum non dicenda populo prædicant, uel seducendo, errorem inducunt, aut aliter fortè minus compositè se habendo. Hactenus uir sanctissimus, cuius promouendi ad hoc Apostolicum munus rationem, utinam & Episcopi & summi præpositi religionum seruassent, haud profectò, tanto contemptui uerbum Dei haberetur, dum sine discrimine plerunque, nullius horum habita ratione, quoscunque in diuini uerbi ministerio constituunt. Res est maximè ardua Apostolicum & Propheticum munus iniungere, nec Deus ipse, qui tamen & gratiam cum Apostolatu contribuit, passim, sed pro grauissimis causis ministros, qui populi uicia carperent creare assueuit. pro populi nimirum totius idololatria, pro publica peccatorum licentia, nec tamen multos, sed unum aut alterum. Falsi prophetæ, semper multi, ueri paucissimi. Sed neque quoscunque prophetas creabat, sed quos summa sanctitas & uitæ religio, in uniuerso illo populo celebriores effecerat: cum tamen Deus ab humana uirtute non pendeat, sed subitò, quoscunque ex peccatoribus, sanctos per solum uoluntatis imperium, & perinde legitimos sui uerbi ministros, possit efficere.

Isai. 6. cere. Denique quanta prudentia quantaq; circumspectione, in creandis diuini uerbi ministris sit opus, & ueteris & noui testamenti docet historia. Creatur Isaias, sed postquam diuina uisione illustratus, & cunctis humanis affectibus igne de altari desumpto purgatus est, sed postquæ gloriæ cœlestis imagine, in duplici illo choro Deum collaudante, in diuinum amorem fuerat allectus. Mittitur Hieremias, sed post missam diuinitus manum, & tactum os, sed postquam in ore suo diuina uerba receperat, sed postquam datus fuerat in ciuitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æreum. Iniungitur Ezechieli propheticum munus, sed postquam ex Dei tremenda & admiranda uisione, timorem conceperat, sed postquam diuina legis perfectam cognitionem, codice deglutito, hauserat. Neq; uerò uanè aut frustra putandum est institutiones prophetarum in sacra historia describi, sed quo sciamus quantum studium in diuini uerbi ministris creandis, sit adhibendum. Lucas euangelista, cum Christi natiuitatem descripsit, tantum Romani Cæsaris meminit, Ioannis natiuitatem, nullius principis facta mentione narrat, cum uerò eius ad Euangelicum ministerium creationem recenset, non tantum Cæsaris, sed & sacerdotum, & minorum, principum meminit, Anno, inquit, quintodecimo Imperij Tyberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, Tetrarcha Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius Tetrarcha Ituræ & Traconitidis regionis, & Lysania Abilinæ Tetrarcha, sub principibus sacerdotum Anna & Caipha, factum est uerbum Domini super Ioannem Zachariæ filium. Maxima profectò totius Euangelicæ historiæ periphrafi, in sanctum hoc ministerium, Ioannis unctionem Lucas enarrat, nimirum ut innueret; quantum esset opus, prophetæ, aut Euangelici prædicatoris creatio. Non sufficit profectò habitum religionis induisse, ut quis Apostolicum munus exerceat, non sufficit tribus aut quatuor annis, scholæ aridis ac ieiuniis plerunque disputationibus insudasse, sed ultra uitæ sanctitatem & auctoritatem doctrinæ, summa quoque prudentia requiritur, qua congruentem auditoribus doctrinam apponas, qua (inquam) paruulis in Christo lactis liquorem propines, inter perfectos uiros sapientiam loquaris. Non tã haud dubium refert, quos & quantos prædicatorum greges Euangelicæ disciplinæ magistros habeamus, quàm quales. Immo nihil est, quod maiorem contemptum rebus etiam præciosissimis afferat, quàm earum frequentia, præsertim sine auctoritate. Præstaret Christiano populo paucos uitæ grauitate, eruditione, & rerum humanarum & diuinarum usu præditos habere, quàm tot sine ullo discrimine confertissimos greges. Sed in hoc forsitan maiorum est negligentia notanda, laudoque concilij Tridentini statutum, quo Ecclesiastici prælati, non alios ad prædicationis officium admittere iubentur, quàm quos doctrina & moribus, ex rigoroso examine ad id muneris sufficientes intelligant. Erat Apostolico tempore mensis multa, operarij pauci, atque adeò nihil referre ducebat Apostolus, per quos Christus prædicaretur, dum tamen prædicaretur. nunc contra mensis pauca, operarij multi, ex his igitur optimos quosq; oporteret eligere, ne uerbi Dei reuerentia, quæ in animis auditorum necessariò requiritur, ministrorum abundantia & uilitate fordesceret. Hoc unum scio, nullo unquam sæculo, plures prædicatores, nec plures peccatores fuisse. uiluit nobis præ abundantia, mæna cœlestis, nec amplius iam à quibusdam utilitatis ex concione desumitur, quàm forsitan, quòd aptè brachia prædicator iactarit, quòd aptè loquatur, quòd ingenti uerborum torrente, & plerunque quidem sine mente, auditores infaruet, &c. Nec hoc aliunde, quàm ex abundantia & imensa multitudine; quæ quemadmodum cætera, fastidium inducit. Admirabantur olim Christiani, dum hominem suggesto eleuatum, de Deo loquentem audiebant atque summa ueneratione & religione; plerunque longissimo itinere, patria relicta, quæ dicebantur, audiebant; nunc uiculi quoq; cōductitijs prædicatoribus, & frequenter pro ipsa prædicatione iurgantibus, concrepant, nec tamen multò Dei populus in Christiana illa morum simplicitate, parentibus præstat. Nolo ora prædicatorum occludere, immo utinam omnes prophetarent, sed uellem, non quoscunque, cuiusdam honoris ambitione, ad id muneris promoueri, sed eos tantum, quos istæ, sanctissimi & prudentissimi uiri, conditiones extollerent: quæ profectò omnes simul sunt rarissimæ inuentu.

Facile uerò hæc prædicatorum turba minueretur, si quantum esset prædicationis onus, animis attentis, qui promouentur attendèrent. Videre est quàm rarò libenter ueri prædicatores, etiam postquam se diuinitus mirti, sciebant, hoc munus obirent, quantumque in hac

Quam ardua sit prædicationis ministerium.

Exod. 3. hac parte diuinum Imperium detrectarent. Cauſatur Moſes uir alioqui ſanctiſſimus, & omni diuina & humana ſapientia inſtructiſſimus, etiam poſteaquam ſibi Deum affuturum audierat, quod non eſſet eloquens, ab heri & nudiuſterius, quaſi non uitæ ſanctitatem, non theſaurum ſapientia, non ipſum diuinum robur, niſi quam populus caprat, eloquentia adefſet, ſufficere crederet. denique promiſſa ſibi uerborum, quam cauſabatur facundia, uſque ad diuinam iracundiam & indignationem reſiſtit, Obſecro, inquit domine, mitte quem miſſurus es. iratusque eſt Dominus in Moſem &c. Hieremias quoque poſteaquam à Deo audierat, Priuſquam te formare in utero noui te, & antequam exires de uentre, ſanctificauit te, & prophetam in gentibus dedi te. quaſi adhuc ſe ineptum ad prædicationis officium agnoſceret, Deo ipſi reſpondet, Ah, ah, ah, domine Deus neſcio loqui, quia puer ego ſum. quaſi nondum perfectum animi robur, & eloquentiam illam, quam uulguſ requirit, ſe adeptum agnoſceret. Iona ne in Niuiem prædicaturus legationem acciperet, à facie Domini fugit in Tharſis. unus eſt Iſaias inter illuſtiores prophetas, qui prædicationis onus uoluntarius ſubiret, ſed poſtquam dominum ſedentem ſuper ſolum excelſum & eleuatum, omnem terram gloria replentem uidiffet, & ſeraphicos choros ſanctum illum conclamantes audiffet, ſed poſtquam angelico miniſterio, labia ſua purgata cognouerat, ſed poſtquam Deum quaerentem quem mitteret, nec inueniente uidens, tactus fraternæ charitate compungitur. Deum immortalem, quam paruo prædicationis obeundæ deſiderio teneretur, qui ſe non ad honorem, ſed ad immenſum laborem & ſummum uitæ huius corporalis diſcrimen, immo certiſſimam mortem, per legitimam Apoſtolatus functionem ordinari uideret. Veritas, apud uniuerſos mortales res eſt odioſiſſima, ergo qui eius ſinceram tractationem ſuſcipiunt, quales ſunt euangelici miniſtri, non applauſum, ſed mundi certiſſimum odium expectent. Non ſumus profectò meliores quam patres noſtri; ſcrutare ſcripturas, ſcrutare eccleſiaſticas hitorias, & uidebis Apoſtolico munere legitimè functos, mundus quo premio remuneret. Iſaias, poſt illuſtrem prædicationem, in duas partes ſectus, occubuit. Hieremias poſt carceres, poſt cisternas, poſt catenas, lapidibus obruitur. Ezechiel, eo quod auctoritate ſacerdotali, Iſraëlitici populi principem, ob admiſſum ſacrilegium, apud Babylonem corripuiſſet, ab eodem occiditur. Amos, poſt Amafiæ ſacerdotis frequentiſſimas plagas, tandem Ozia iubente uectè per tempora tranſfixo, crudeli morte necatur. Micheas, quod ſacrilegium Achab reprehenderet, ſub Ioram filio eius, præcipitatus, occubuit. Et quis non legit, grauiſſimas Heliaz perſecutiones, inediaſ, itinera, fugas &c. quibus plerunque actus, tolli animam ſuam poſtulabat obnixè? Quis non minas Helifeo intentas, quod perditiffimos principes Deo ita præcipiente, corripere? Iam in Euangelico ſtatu, illa Euangelici prædicatoris ſunt præmia, quæ Paulus Apoſtolus ad Corinthios enumerat, Ter uirgis caſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui, in itinere ſæpe, periculis fluminum, periculis latronum, & quod eſt acerbius, periculis ex genere, periculis ex falſis fratribus, in labore & ærumna, in uigiſiis multis, in fame & fiti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate, præter illa, quæ extrinſecus ſunt. Inſtantia mea quotidiana, ſolicitudo omnium Eccleſiarum. Poſt hæc uerò illa quoque certò ſequuntur, cruces, flagella, infamiæ, lampades ardentes, gladij & denique mors. Hæc profectò Euangelici miniſterij, ſi rectè geratur, certa ſunt præmia, non ſacerdotia, non publici honores, non principum gratia, non populi applauſus. Grande portentum, mundum, legitimum Euangelicæ functionis miniſtrum, fauoribus & honoribus proſequi. Idem eſt mundus qui antea, eadem ſeruis Dei præmia pro benefactis compenſabit, ſi eius opera quemadmodum olim arguantur. non eſt ſeruus maior domino ſuo, ait Chriſtus, primus Euangelici muneris exſequutor, ad eos, qui id miniſterium ſubituri erant. Si me perſequuti ſunt, & uos perſequentur. Qui ergo ad Euangelici miniſterij labores ſubeundos ſe idoneum exiſtimat, non temporalis commodi gratia, ſed cœleſtis ſœlicitatis intuitu, Apoſtolicum munus prædicationis aſſumat.

Verum ut quantum poterit ad huius ſancti miniſterij legitimam functionem annitatur, aut quidam ab eius uſurpatione deſiſtant, quæ ad Euangelicum prædicatorem neceſſariò pertineant, ſubiiciamus oportet, in his enim quaſi in Socratico ſpeculo, legitimus diuini uerbi miniſter, quid ſibi deſit, intelliget. Principiò aduertere debet Euangelicus

gelicus prædicator, ſe medicum eſſe, non quidem eius medicina miniſtrum, quæ corpora curat, ſed illius de qua dicitur, Non herba neque malagma ſanauit eos, ſed ſermo tuus. & alibi, Miſit uerbum ſuum & ſanauit eos &c. Vnde & apud Lucam prima illa Euangelica expeditione, qua Apoſtolici uiri, ad regnum Dei prædicandum mittuntur, curare languores iubentur, certo profectò indicio medendi munus, cum ipſo Apoſtolico miniſterio coniunctum, quod & Ambroſius notauit. Studeat igitur, quocunq; loco aut propria conſolatione poſthabita, ut his, qui latantur ſuper muros cocti lateris, ideſt his, qui terrenæ ſœlicitatis uallo ſe tutos exiſtimant, neque ab ſpiritualibus hoſtibus inſiſta, in interiori homine uulnera timent, fideliffimè plagas loquantur, ne de illis Deus aliquando quærat, Omne caput languidum & omne cor mœrens, à planta pedis uſque ad uerticem non eſt in eo ſanitas, uulnus & liuor & plaga tumens, non eſt circumligata neque curata oleo, neque ſota medicamine. Non quoscuq; ſed regis æterni filios curat, ſponſæ Chriſti languoribus medetur. Væ ergo illi, niſi eorum penitus ſpreta querela, ſi ita oportuerit, acetum inſuderit, niſi chirurgica induſtria carnem abſciderit, niſi medicam potionem quanuis amaram, ſi languor poſtulet, epotare coegerit. Attendat ſe nubem eſſe, in qua quaſi in diuino uafe, Deus Euangelicas aquas, ad agrum Eccleſiæ rigandum, ligauerit. Qui ligat, inquit, aquas in nubibus ſuis ne erumpant pariter deorſum. Quid hoc loco, inquit Gregorius pontifex, aquam niſi ſcientiam, quid nubes, niſi prædicatores appellat? Nam quia in ſacro eloquio, aliquando aqua, ſcientia dicitur, Salomone atteſtante didicimus, qui ait, Aqua profunda, uerba ex ore uiri, & torrens redundans ſons ſapientia. Aqua ſignari ſcientiam, Dauid propheta teſtatur, dicens, Tenebroſa aqua in nubibus aëris. ideſt occulta ſcientia in prophetis, qui ante aduentum Domini, dum occultis ſacramentis grauidi, myſteria immenſa geſtarent, intuentium oculis, eorum intelligentia caligabat. Nubium uerò nomine, quid hoc in loco aliud quam prædicatores ſancti, ideſt Apoſtoli designantur, qui per mundi partes circumquaque tranſmiſi, & uerbis nouerant pluere, & miraculis corruſcare, quos Iſaias propheta longè ante intuens dixit, Qui ſunt iſti, qui ut nubes uolant? Hæcenus Gregorius. Sed & in illa uerba, Nubes ſpargit lumen ſuum; Nubes inquit, lumen ſpargere, eſt prædicatores ſanctos uerba, exempla uitæ & loquendo & operando, dilatare. Spargat igitur lumen ſuum, ideſt Euangelicæ prædicationis, uſquequaque illuſtationem effundat. effundat imbres cœleſtis ſermonis, non in hos aut illos, ſed in omnes, quos diuini uerbi pluuiæ concepta, bonorum operum fructus allaturos exiſtimat. Hoc pacto profectò, lux mundi prædicatores dicuntur, quod Solis naturam imitari debeant, qui non huic aut illi, ſed omnibus locis gratiffimi luminis radios communicat. Sol, inquit Eccleſiaſticus, illuminans, per omnia reſpexit, & gloria Domini plenum eſt opus eius. Non igitur diuitibus aut ampliſſimis urbibus tatum, ſed pauperibus & uiculis Euangelicus prædicator, debitorem ſe iudicet. Agnoſcat ſe eius eſſe miniſtrum, qui de ſe ipſo inquit, Spiritus Domini ſuper me, euangelizare pauperibus miſit me. Non pauperum tantum, ut quidam faciunt, ſed diuitum etiam Euangelica luce peccata reuelet, ut Ioannes ille, qui incaſto olim tyranno dicebat, Non licet tibi habere uxorem fratris tui. Omnibus ſine ullo diſcrimine, quanta bona ſub Euangelicæ uitæ (ut mundò uidentur) duriffimo cortice, deliteſcant, quo in rerum cœleſtium deſiderium illeſti, diuini amoris calore ſuccédantur, aperte patefaciat. Hæc enim ratione gloria Domini plenum opus eius erit. Aduertat tamen, ne ſine cœleſtis iuſſionis imperio, munus ſanctæ prædicationis aſſumat. Neque enim ſol ſine cœleſti iuſſione, orbem terrarum illuſtrando circummeat, aut nubes pluuiam, aut lumen, ſine eadem ſpargit. Vnde de his ipſis nubibus protinus ſubditur, Quæ luſtrant cuncta per circuitum, quocunq; eas uoluntas gubernantis duxerit, ad omne, quod præceperit illis, ſuper faciem uniuerſæ terræ. Luſtrant Euangelici prædicatores cuncta per circuitum, non ultronei, ſed imperio diuino, quod detrectare non poſſunt. Alioqui quomodo prædicabunt niſi mittantur? Nemo ſibi ſumat hunc honorem, ſed qui uocetur à Deo; nemo ſibi altiffimum opus prædicationis uſurpet, ſed qui cœlitus, aut maiorum ſuorum imperio obligetur. Multi olim erant propheta, ſed hi ſoli cum fructu cœleſtis uerbi tractationem obibant, qui ad id operis diuino imperio cogebantur inuiti. Multi ſunt modò in Eccleſia, qui elaborato ſermone, ingenti facundia, magna ſcientiæ opinione, Euangelium diſſeminant, ſed in eadem bonorum

In cōmen.
epiſt. ad Ga
lathas.

2. Cor. 11.

Ioan. 4.

rum operum fructus pauciſſimi. Timendum igitur, ne à ſeipſis, ideſt à proprij honoris concupiſcentiã mittantur. Quatuor, inquit Hieronymus, Apoſtolorum ſunt genera, unum quod neque ab hominibus eſt, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum & Deum patrem: Aliud quod à Deo quidem eſt, ſed per hominem. Tertium quod ab homine, non à Deo: Quartum quod neque à Deo, neque ab homine, neque per hominem, ſed à ſemetipſo. De primo genere, poteſt eſſe Iſaias ceterique prophetæ & ipſe Apoſtolus Paulus, qui neque ab hominibus neque per hominem, ſed à Deo patre miſſus eſt. De ſecundo, Ieſus filius Naue, qui à Deo quidem eſt Apoſtolus conſtitutus, ſed per hominem, Moſem. Tertium genus eſt cum hominum fauore & ſtudio, aliquis ordinatur, ut nunc uidemus plurimos non Dei iudicio, ſed redempto fauore uulgi, in ſacerdotium ſubrogari. Quartum eſt pseudoſophetarum & pseudoſtolorum, de quibus Apoſtolus, Iſtiusmodi, inquit, operarij iniquitatis traſfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti, qui dicunt, Hæc dicit dominus. & dominus non miſit illos. Hactenus Hieronymus. Initiò igitur, primi generis Apoſtolos, ideſt prædicatores, accepit Eccleſia: ſecundi generis illi ſoli dicuntur, quos ad Apoſtolicum munus, aut onus paſtorale ſuſceptum obedientia coëgit. tales, Ioannes ille Chryſoſtomus, Baſilius, Cyrillus, Auguſtinus, Ambroſius, Gregorius, Antonius, Bernardinus, Vincentius, &c. Quarti generis Apoſtolos (ſi quo alio tempore) noſtra memoria frequentiſſimos, diuina permiſſione Diabolus armat, quo falſis doctrinis Eccleſiaſticam à maioribus acceptam diſciplinam, ſubuertat. Minus his ſunt pernicioſi, qui cum catholicè doceant, à proprio tamen deſiderio mittuntur, quos in tertio genere Hieronymus collocat. Hi certè, quoniam per Chriſtum non accipiunt Apoſtolatam, neque quã, eorum uerba efficaciſſime peccatores percutiant, gratiam ſuſcipiunt. Totum eſt humanum quod agitur, non aguntur ut diuina instrumenta, non ſunt organa cœleſtis artificis, atque adeò loqui poſſunt, delectare poſſunt, ſeſe mundo ſacundos & ſapientes oſtentare poſſunt, mouere non poſſunt, homines à peccatis auocare non poſſunt. Videre eſt in Apoſtolicis uiris ſanctam quandam ſimplicitatem, de ampliſſimis prouincijs, de Regibus, Imperatoribus, philoſophis, & demum de uniuerſa mundi ſapientia, prudentia, & potentia, triumphos agentem, cum modò qui his ſucceſſerunt, præter profundam ſanctarum ſcripturarum notitiam, præter Platonis, Ariſtotelis, & ceterorum prophanæ ſapientiæ cultorum lectionem ampliſſimam, Ciceronis & Quintiliani quoque neruis præditi, tam paruos & exiles fructus bonorum operum in Eccleſia proferant. Mittebantur illi profectò à Deo, diuini artificis erant instrumenta certifiſſima, atque adeò tam amplos manipulos in Domini aream, poſt labores portabant. De noſtris merus eſt, ne ideò non afferant, quod quidam eorum miſſi non fuerint. Rogemus ergo dominum meſſis, ut mittat operarios in meſſem ſuam.

De Euangelici prædicatoris officiis.

Cap. X.

2. Cor. 5.

Ephes. 6.

L. i. ff. de le-
gat. l. ii. C.
cod. l. furri.
S. mandati
ff. de his qui
notã. inſa-
mia.
Ezech. 3.

Vi ſe cœleſti beneficio, in uineam Domini colendam miſſum eſſe cogno- uerit, Dei ſe legatum intelligat: Pro Chriſto (inquit Apoſt. de prædicatoribus loquens) legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Rogabat & Ephes. Ut per omnem orationem, omni tempore, in ſpiritu uigilantes, in omni inſtantia & obſecratione, pro omnibus ſanctis, & pro ſe orarent ut daretur ſibi ſermo, in apertione oris ſui, cum fiducia, notum facere myſterium Euangelij, pro quo legatione fungebatur, in catena, ita ut in ipſo auderet, prout oporteret; loqui. Fideliter igitur Euangelicus miniſter legatione fungatur, ne ſcilicet quod à cœleſti principe mortalibus denuntiare iubetur, ſilentio retineat. ſciat in huius ſanctæ legationis deſer- tores, multò maiores pœnas eſſe ſtatutas quàm in eos, qui ciuilem legationem deſtituunt. Fili hominis, inquit ad Ezechielem Deus, ſpeculatorem dedi te domui Iſraël, & audies de ore meo uerbum & annuntiabis ex me, Ecce legationis iniunctio. Si dicente me ad impium, Morie morieris, non renuntiaueris ei, neque locutus fueris ut auertatur à uia ſua impia, & uiuat, ipſe impius in iniquitate ſua morietur: ſanguinem autem eius de manu

Ezech. 33.

Iſai. 56.

Hier. 26.

Mar. 6.

Ioan. 1.

Matth. 2.

Hier. 1.

manu tua requiram: ſi autem tu annuntiaueris impio, & non fuerit conuerſus ab impietate ſua, & à uia ſua impia, ipſe quidem in impietate ſua morietur, tu autem animam tuam liberaſti. ſed eſi conuerſus iuſtus à iuſtitia ſua fuerit, & fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo, ipſe morietur, quia non annuntiaſti ei, in peccato ſuo morietur, & non erunt in memoria iuſtitie eius, quas fecit: ſanguinem uerò eius de manu tua requiram. ſi autem annuntiaueris iuſto, ut non peccet iuſtus, & ille non peccauerit, uiuens uiuet, quia annuntiaſti ei & tu animam tuam liberaſti. Et alibi ad eundem, Terra cum induxero ſuper eam gladium, & tulerit populus terræ uirum unum, de nouiſſimis ſuis, & conſtituerit eum ſuper ſe ſpeculatorem, & ille uiderit gladium uenientem ſuper terram, & cecinerit buccina, & annuntiauerit populo. audiens autem quiſquis ille eſt, ſonum buccinæ, & non ſe obſeruauerit, ueneritque gladius & tulerit eum, ſanguis ipſius ſuper caput eius erit, ſonum buccinæ audiuit, & non ſe obſeruauit, ſanguis eius in ipſo erit. ſi autem ſe cuſtodierit, animam ſuam ſaluauit. Quòd ſi ſpeculator uiderit gladium uenientem & non inſonuerit buccina, & populus ſe non cuſtodierit, ueneritque gladius & tulerit de eis animam, ille quidem in iniquitate ſua captus eſt, ſanguinem autem eius de manu ſpeculatoris requiram. Et tu fili hominis ſpeculatorem dedite domui Iſraël, audiens ergo ex ore meo ſermonem, annuntiabis eis ex me, ſi me dicente ad impium, impie morie morieris, non fueris locutus ut ſe cuſtodiat impius à uia ſua mala, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram. ſi autem annuntiaueris te ad impium, ut à uis ſuis conuertatur, non fuerit conuerſus à uia ſua, ipſe in iniquitate ſua morietur, porro tu animam tuam liberaſti. Hactenus oraculum. quæ non ſunt profectò humanitus excogitata terriculamēta, ſed certifiſſimæ minæ diuinæ iuſtitie, in eos, qui ſpeculatores agunt, aut Euangelicæ legationis munus aſſumunt, ſi non legitime utrunque præſtiterint. Sunt Euangelici miniſtri præcones quidam, ergo nec cœleſtis principis illis imperium detrectare, neque alia, aut alio modò quàm fuerint iniuncta, denuntiare licebit. Clama ne ceſſes (inquit ad Eſaiam Dominus) & quaſi tuba exalta uocem tuam, annuntia populo meo ſcelera eorum & domui Iſraël peccata eorum. et ad Hieremiam, Sta (inquit) in atrio domus Domini, & loquēris ad omnes ciuitates Iuda, de quibus ueniunt, ut adorent in domo Domini, uniuerſos ſermones, quos ego mandauit tibi ut loquaris ad eos, noli ſubtrahere uerbum, ſi fortè audiant & conuertantur unusquiſque à uia ſua mala, & pœniteat me mali, quod cogito facere eis, propter malitias ſtudiorum ſuorum. Nulli igitur parcat Euangelicus miniſter, quoniam præco nulli, quanuis ingenuo, quanuis potenti, quanuis diuiti parcat, ſed in omnes, quæcunque ſunt à cœleſti maieſtate præcepta, fideliter nuntiet. Ioannes ille Baptiſta, quòd non Euangelij auctor, ſed uox eſſet clamantis in deſerto, ideſt cœleſtis præco, non extimuit Herodis potentiam, non Phariſæorum & Sacerdotum auctoritatem: non utrorumque reuerentia, qua illum adeò uenerabantur, ut Meſſiam putarent, eundem fregit, ut ab his denunciandis, quæ in gentem ſceleſtam dicenda uidebantur, ceſſaret. de Herode dicitur, Herodes autem metuebat Ioannem. ſciens eum uirum iuſtum, & obſeruabat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat: ecce ſummi principis gratia. de Phariſæis autem, quòd miſerint ad eum legatos, quaſitum, an Chriſtus eſſet, ut illi nimirum regios honores impenderent, quòd uenerint ad eum, ubi erat in Iordane baptizans, ut baptizarentur ab eo. ſed ad illum ſancta quadam libertate dicebat, Non licet tibi habere uxore fratris tui, ad hos uerò, Geni mina uiperarum, quis demonſtrauit uobis fugere à uentura ira? facite ergo dignos fructus pœnitentiæ, & ne uelitis dicere intra uos, Patrem habemus Abraham &c. Hanc ergo ſibi Euangelicæ libertatis formam conſtituat, quicunque Euangelij legitimus cupit eſſe miniſter, ut nullo temporali detrimento, nulla mundi perſecutione à ueritate, cui denuntiandæ à Deo conſecratur, abſtineat. Eorum enim, qui diuinos legatos aut præcones agunt, eſt, nullum timere quoniam potentis principis mandata denuntiant. Ecce (inquit ad Hieremiam Dominus) dedi uerba mea in ore tuo, ecce conſtitui te ſuper gentes & ſuper regna, ut euellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes, & ædifices, & plantes. Et ſubinde, Tu ergo accinge lumbos tuos & ſurge, & loquere ad eos, omnia, quæ ego præcipio tibi, ne formides à facie eorum, neque enim timere te faciam uultum eorum. Ego quippe dedi te hodie in ciuitatem munitam, in columnam ferream, in murum

D d ij æreum,

ſuper omnem terram, Regibus Iuda, & principibus eius, & ſacerdotibus, & populo terra, & bellabunt aduerſum te, & non praualebunt, quia ego tecum ſum, ait Dominus, ut liberem te. Ad Ezechielem uerò, Tu ergo fili hominis, ne timeas, eos neque ſermone eorum metuas, quoniam increduli & ſubuerſores ſunt tecum, & cum ſcorpionibus habitas, uerba eorum ne timeas, & uultus eorum ne formides. Et paucis interiectis, Ecce dedi faciem tuam ualentiorẽ faciebus eorum, & frontem tuam duriorẽ frontibus eorum, ut adamantem & ſilicem dedi faciem tuam, ne timeas eos, ne metuas à facie eorum, quia domus exaſperàs eſt. Habes quanta Euangelici præconis aut legati debeat eſſe libertas, quanta animi fiducia, quantus mundi & omnium, quæ in eo continentur contemptus. Neminem igitur formidet, neminem timeat, neminem uereatur, cui tam certus eſt fauor, non quidem terreni principis, ſed eius, quem omnis mundi potentia perhorreſcit. Si quando Reges terræ, ideſt, qui terrena ſapiunt, & principes eius & ſacerdotes & populi, Epifcopi uidelicet, & præſbyteri & diaconi, & uulguſ uile atque ignobile (inquit Hieronymus) contra ſanctum uirum conſurgere tentent, habeat fidei firmitatem, & timere deſiſtat, quia Domino auxiliante ſuperabit. ſemper amanda eſt ueritas, nec rimenda hominum multitudo, qui increpati correccionem non ſuſtinent. Gratia eſt Dei, hominum impudentia reſiſtere, & cum res popoſcerit, frontem fronte concutere. Nec tamen Cynicam quorundam petulantiam laudo, qui proſus ſine Euangelico ſale, & ea urbanitate, quæ Dei miniſtrũ decet, in uitia inuehuntur. ſunt Euangelici miniſtri non tantum lux mundi, quæ uitia declarer, non tantum ciuitas munita, ſupra montem poſita, quæ mundi potentiam in uerbi propagatione non timeat, ſed ſal quoque terræ, quo ſapidè mundus à peccati corruptione ſeruetur. Sermo ueſter (ait Paul.) ſemper in gratia ſale ſit conditus. Eſt ſuus lepos Euangelicis uerbis, eſt ſua urbanitas Euangelico miniſtro, non illum decet Diogenem imitari, ſed Paulum, Prædica (inquit uerbum) inſta oportune importune, argue, obſecra, increpa, in omni patientia & doctrina. Hoc ergo ſancto animi robore munitus Euangelicus piſcator, ingenti fiducia in huius mundi uariſſimum pelagus, rete demittat, ut ab aquis deliciarum ad terram uiuentium, rationales piſces trahat, Non impediatur perituræ cito dignitatis ambitio, non terrena ſolatia, non lucra, non uitæ mortalis iactura certiffima, quò minus etiam ſæuiente procella, huic operæ inuigilet. tunc enim potiſſimè certum ſolet eſſe piſcatoris lucrum, cum mare tempeſtate iactatur. Ne deſperet ſtatim, ſi retis iactus non proſperè ceſſerit, quoniam nec piſcatori ſemper ex animi ſententia ſuccedit. Quòd ſi in dexteram nauigij partem rete iecerit, id eſt ſi reſta animi intentione, & ſolo placendi Deo ſtudio, uerbi prædicationem exerceat, iam forſan præ multitudine, ad terram non poterit trahere. Nihil eſt proſectò, quod tam noſtram prædicationem efficacem reddat, quàm reſta animus, quo non noſtram, ſed ſolam Dei gloriam & animarum ſalutem quærimus; ſicut nihil eſt è contrariò, quod tam eandem eneruet, quàm propriæ gloriæ aut proprij commodi intuitus. Multos ex his, quos mundi ſapientia contemptibiles credit, uidimus, maiori cum bonorum operum fructu, uerbum tractare, quàm eos, quos ingens auctoritas, & magna literarum commendabat peritia, nimirum quòd ſoli Deo placendi animo, illi prædicationem exerceant, iſti uerò præter Deum, ſe ipſos mundo commendandos iactarent. Oret Dei ſeruus ne ſit eius inanis prædicatio, oret ut ſermo Domini currat & clarificetur. nam & agricola, poſt abditum terræ uiſceribus ſemen, orare ſolet, ut ad meſſem ueniat. Iam uerò illud eſt magnopere attendendum, ne aliud operetur, aliud uero populo ingerat. gallus alios cantu excitaturus è ſomno, prius ſe ipſum alis uerberat. caſtigabat corpus Apoſtolus ne cum aliis prædicaffet, ipſe reprobus fieret. Ingens monſtrum prædicare non furandum & furari, dicere non mœchandum, & mœchari, abominari Idola, & ſacrilegium committere, in Euangelio gloriari, & nihil in lingua frequentius habere, et per Euangelij præuaricationem Chriſtum inhonorare & contemptui exponere. Ingens monſtrum fides prima, uita ima, ſermo multus, fructus nullus. Sunt quidam atque utinam non multi, ranis perſimiles, qui cum totum corpus in lacunis deliciarum immerſum habeant, ſolo ore uirtutes moleſta blaſtatione coaxant: ſunt multi, qui cum uocem Iacob aſtuta quadam ſagacitate prætendant, manus tamen Eſau habent. Sunt multi cornicines, qui cum contra uitia claſſicum canant, ipſi tamen nunquam in bellum descendunt. Sunt multi qui por-

tant

tant lucem à tergo more ſeruorum aulicorum, ut alios illuminent, ſeipſos autem in fo-ueas peccatorum præcipitent. Sunt multi inſtar cymbalorum, qui ſeipſos continua pulſatione atterentes, alios ad animi religionem & pietatem inuitant, ipſi uerò in altiſſimæ ſuperbiæ turri, inſolubili uitiorum nexu cohærent. Sunt multi, qui cum quaſi lucernæ, aliis, quæ ad uitam ſit eundum, demonſtrent, ſe ipſos conſumunt. Sunt multi, qui, uſurpant ſibi cotis officium, quæ cum ferrum exacuat, proſus eſt ad ſecandum inutilis. Sunt demum multi, qui, quaſi inertes muſici, ſolo oris flatu, non item digiris, inconditè ſonant, iuſtitiam, ſobrietatem, pudicitiam, &c. atque hi aures obtundunt, harmoniæ dulcedine mentes nõ recreant. Non ſic Euangelicus tibicen, qui non audebat Rom. 15. aliquid eorum loqui, quæ per illum Chriſtus non effeciſſet, uerbo & factis prædicabat Euangelium, ſed die ac nocte operabatur, quò ſuaui concentu, quaſi alter Orpheus, 1. Theſſ. 2. duriffima ſaxa, id eſt duriffima corda, & antiquæ peccandi conſuetudinis glacie concreta, poſt ſe abduceret, ita ut ab Hieruſalem per circuitum, uſque ad Illyricum Euangelio repleuerit. Non ſic Ioan. ille Baptiſta, qui, ut diceret, Pœnitentiam agite, pelle Rom. 15. cameli indutus, proceſſit, non aulicis deliciis, non opipara menſa uentrem extendens, Math. 3. ſed locuſtis & melle ſylueſtri, uitæ neceſſitatem ſuſtentans. non ſic cateri legitimi uerbi miniſtri, quos multos Chriſti benignitate ſuſcepit Eccleſia, qui non tam uerbis & eloquentia ad cæteros abundare, quàm in ſe ipſis uirtutum theſauros ſatagebant acquirere. Sciebant uni tantum teſti in iudicio non credi, ſed pluribus, atque adeò non ſola uoce uitia arguebant, ſed uestitu, uictu, geſtu, aſpectu, & ſummo rerum temporalium & uitæ contemptu. Delicatus magiſter eſt, qui pleno uentre, de Dei ieiuniis diſputat, qui Chriſtum pingui uentre, & rubentibus buccis prædicat. Efficacior eſt uox operis quàm oris, inquit Seneca, & orationes, ut inquit Ariſt. de his, quæ in affectibus & actionibus conſiſtunt, minorem quàm opera ipſa habent probabilitatem, quando itaque diſcrepant ab iis, quæ ſenſu percipiuntur, contemptæ, ueritatem quoque ipſam inſuper tollunt. nam qui uituperat uoluptatem, ſi appetere ipſam quandoque conſpiciatur, declinare ad ipſam uideretur, qua proſectò ſententia nihil philoſopho dignius. Quis enim ego credam ei, qui multis magnisquæ uerbis auaritiam proſcindit, & paupertatem commendat, ſi contra, illum ſua pauperibus erogare non uideo, ſed undique, quaſi nunquam moriturum diuitias aggerere? Quis ei homines credant, qui cum ſummis encomiis caſtitem cõmendet, carnalis tamen uoluptatis æſtu diſſoluitur? Quis illi fidem impertiam, qui cum nihil frequentius quàm in mundum declamet, ingenti tamen curarum quotidie procella concutitur, quo pacto ſit principum amicitia uenanda, quo pacto ſit emercandum ſacerdotium, quo pacto non multos in Chriſto filios generet, ſed multos ex ſummatibus amicos conciliet, qui eius non proſectò Euangelicas, ſed uerè mundanas operas, inter ruſtus & pocula, ſummis laudibus afferant? Hac certè ratione, tractandi Euangelij, tantum abeſt ut Eccleſia promoueatur, ut potius ſit eius uicem dolentibus, ſummis uotis, optandum, ut ſpurij iſti Euangelij miniſtri, è medio rollantur. plus enim nocent quàm proſunt, dum ex diſcordi uita prædicationem infamant. Hinc factum eſt, ut Euangelicæ conciones in Tullianas declamationes, ſint uerſæ, dum uerbi miniſtri non quo pacto ſit uiuendum, ſed quo pacto ſit loquendum, ſtudioſè perquirunt. non ad uitæ peculiaris rationem, ut olim ſed ad artem eloquentiæ, noſtro ſæculo, officiũ prædicationis ſpectat. Ille magnus prædicator uocatur, non qui nihil portet in uia, neque uirgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas domi poſſideat, ſed qui cultiori ſermone, qui maiori boatu, Luc. 8. qui maiori facundia, qui maiori auctoritate, auditores ſuſpendat, quanuis inanes, quauis frigidus, quauis penitus Euangelici ſpiritus expertes dimittat. Summis laudibus extollitur continuo, quanuis auaritia ſordeſcat, quanuis libidine fæteat, quanuis ambitione torqueatur, ex quo Sathanæ inuento factum eſt, ut penitus medendi peccatis remedium conciderit, dum uel ruſticus agricola non proſcindi ſtudio, ſed iudicandi propoſito, an qui prædicat, rectè & expedite loquatur, concionem ingreditur. omnia ficta putantur, quoniam ſciunt, cum rectis uerbis plerunque uitam prauam latere, ſciunt iam tandem, quòd accuſare auaritiam & latro poſſit, ſciunt aſellos non leones eſſe, Hieron. ad Nepo. qui leonina pelle teſti, leonino furore in peccatores inuehebantur. Qui itaque cupiat his, quæ dicit fidem aſciſcere, caueat ne quod uerbis ædificat, contraria uitæ ra-

D d iij tione

tione peſſundet. Sciat legem eſſe prædicantibus impoſitam, ut inquit Gregorius, ut ipſi uiuendo illuminent, quæ loquendo ſuadere feſtinant. nam loquendi auctoritas perditur, quando opere non adiuuatur. Mundari potius oportet, ut ait Nazianzenus, & ſic alios mundare, ſapientes prius fieri & ſic alios facere ſapientes, lumen fieri; & ſic alios illuminare, ad Deum accedere & ſanctificari, & ita ſanctificare, manus habere rectas, & ſic indigentibus porrigere manū. Ille uberes fructus colligit, qui ſemina bonæ operationis præmittit: nã loquendi auctoritas perditur, quãdo uox opere non adiuuatur, Nihil certius, quã quod cuius uita deſpicitur, eius quoq; prædicatio contemnatur. Et doctrina certe uileſcit ex mala uita docentis. non confundant opera ſermonem illius, ne cum in eccleſiam loquatur, tacitus quilibet reſpondeat, Cur ergo quæ dicit, ipſe non facit? Aduertat Apoſtolicos uiros (hi ſunt quicumque Apoſtolicum munus exercent) ſpectaculum factos mundo, angelis, & hominibus, ergo ſeipſum exemplum bonorum operum præbeat, in doctrina, in integritate, in grauitate, in uerbo ſano & irreprehensibili, ut is, qui ex aduerſo eſt, uereatur, nihil habens malum dicere de illo. Quod ſi hæc fecerit, maximus profectò uocabitur in regno cœlorum, ideſt in ſancta Chriſti Eccleſia, maximam auctoritatem obtinebit, quãuis Platonis & Ariſto. archana non nouerit, quãuis non multos annos ſcholæ diſputationibus dederit, quãuis ſermoni ſuo Ciceronis, & Quintiliani pigmenta non miſceat.

In Apolog.

Gregor. in Paſto.

Boët. lib. de Doctrina ſchol.

Hier. epiſt. ad Nepo.

1. Cor. 4.

Matth. 6.

Oportet prius Euangelicum miniſtrii eruditione præſertim ſcripturarum cõparare, quã officium prædicationis aſſumat.

Nec tamen eruditione deſtitutos, uelim Euangelicos miniſtros ſuggeſtum aſcendere, his præſertim temporibus, quibus omnium maximè literæ florent, & quibus præter eruditionis auctoritatem, parum habemus, quomodo ſermoni fides accedat, quod ſummopere eos, qui ad hoc opus promouendi curam habent, aduertere uelim. Oportet prius animal ſemen concipere, quã lacte nutrire, oportet prius Euangelicam nutricem, quæ Euangelici lactis nutrimentum, paruulis in Chriſto deberi infundere, ſemen diuinæ ſapientiæ concipere, ut lacte paruulos cibat in Chriſto. nam & terra nunquam poterit fructus producere, niſi de agricolæ larga manu ſemen acceperit. Luna & ſtellæ; non prius mundo ſuam lucem communicant, quã eam à ſole mutuò receperint, ſed neque uas prius ſitim extinguit, quã aquam ſuſceperit, puer prius audit & ſermonis ſignificationem animo concipit, quã loquatur. ergo prius Euangelici uerbi miniſter diuinæ ſapientiæ poſſeſſionem obtineat, quã eam liberaliter hominibus tribuat. Aduertat, nihil eſſe, quod magis huius ſancti miniſterij auctoritatem extenuet apud uulgus, quã ignorantiam. turpe eſt doctorem ignorantia notari. Nullum genus eruditionis deſpiciat, quoniam, omnes diſciplinæ theologo ſeruiunt. Mallem mediocrem uitæ rationem eruditionis opinione coniunctam, præſertim apud plebem, quã egregiam ſanctitatis ſpecimen, cum ignoratiæ infamia; nihil certius, quã perdiſſimos quoſque, cum corriguntur, aut cum in eorum uitia clamant, etiam ſanctiſſimos uiros, inſanos, ſtultos, & moriones uocare. conſeſtim cauſantur ita eos locutos, quod literarum ignoratiã, non haberent quid dicerent. Ingens eſt apud populum eruditionis auctoritas, & ad cõpeſcenda uita, quã ſola reſta uita plerunque potentior. Peſſimè profectò de Chriſti Eccleſia prælati merentur, qui poſt Ariſtotelis dialecticam, & aridas quaſdam & ieiunas theologiæ quaſtiones, Euangelicum miniſterium indulgent, uerſanda prius eſſet ſancta ſcriptura, & ſacrorum auctorum, quos Euangelico ſpiritu uerè polluiſſe cognoſcimus, ex quibusque ſpiritus pinguedinem anima concipit, libri terendi, quã tantum commendaretur negotium. Nec ſatis æqua quorundam excuſatio eſt, quod hac ratione expeditiores prædicatores prodeant, cum ab adoleſcentia prædicationi operam impendunt: multo enim ſatius eſſet, induſtria illa & uerboſitate carere, quã Apoſtolicum muneris auctoritatem deterere. Sic etiam & medici ſeipſos excuſare contendunt, quod cum nondum medicinæ rudimenta contigerint, pulſus tangant, & plerunque pro ſalubri pharmaco, uenenum propinent, unde ingentes cadauerum acernos accumulunt. Comparanda eſt & medico. corporis humani perfectã cognitio, comparanda eſt & Euangelico miniſtro ſacundia & expeditus ſermo, ſed ſicut illi medicinæ cognitio cum tanta mortalium pernitie & ſtrage non debet committi, ita nec iſti, cum tanto Euangelicæ doctrinæ detrimento & incommodo debet accreſcere. Diſcat domi, meditetur prius Apoſtolicum munus. nam nec rhetorculi prius ueras cauſas agunt, quã fictitias declamationes exercent. nec miles prius in ueras pugnas deſcendit,

ſcendit, quã domi gymnica certamina colat, & inſenſiſſimos hoſtes ſibi ex aduerſo conſingat. Dei cauſas agunt diuini uerbi miniſtri, contra mundum & Satanam, non ficta ſed omnium ueriſſima bella pugnaturi deſcendunt: ergo utrunque domi prius meditentur, quã in publicum prodeant. Ad prædicandum, inquit Grego. plus conſcientia ſancti amoris ædificat, quã exercitatio ſermonis. qui enim uitam ſuam interius penſat, & exemplo ſuo alios admonendo ædificat, quaſi in corde, linguæ calamum tingit, in eo, quod manu uerbi, proximis exterius ſcribit. Ergo eo tempore, quo non dum per ſcientiæ ſufficiantiam munus Euangelicum liceat obire, in diuino & proximi amore, ſe exercent, uitam ſuam interius penſet, exemplo ſuo prædicet, quæ omnium eſt eloquentiſſima ratio ſuadendi, linguæ calamum tingat in corde, quo proximis poſtea efficaciter de ſapientiæ theſauro promat noua & uetera. Chriſtum imitetur, qui triginta annos in ſumma uitæ perfectione ſe exercuit, ut tribus doceret. Qui ſpeculator Dei futurus eſt, ait Hierony. multo tempore debet quieſcere & dolere ea, quæ uidet, nihilque habere in conſcientia, quod in aliis correcturus eſt, aduertat. Ergo quæ potiſſimum in mortales uitia graſſantur, ea prius animi compaſſione deſleat, & tandem ad eorum medelam officio prædicationis aſſumpto, uerba depromat. Quæ ratio ſemper apud me obtinuit, ut adoleſcentiam, quãuis doctam, quãuis ſubtilem, quãuis ſacundam, idoneam Euangelio non crederem. Multum (crede mihi) Euangelicæ doctrinæ auctoritati recedit, dum à iuene traditur. puerilia ſunt, quæ à pueris fiunt, ut ſanctus doctor Bonauentura dicebat. Non tam quid dicatur quã quis dicat, uulguſ ſolet attendere. Nequaquam, inquit Grego. debent homines in ætate infirma prædicare, quia ſermo doctrinæ non ſuppedit niſi in perfectã ætate. Redemptor noſter cum cœli ſit conditor, & angelorum doctor, ante tricennale tempus in terra magiſter noluit fieri hominum, ut ſcilicet præcipitatis, uim ſaluberrimi timoris infunderet, cum ipſe etiam, qui labi non poſſet, perfectæ uitæ gratiam, non niſi perfectã ætate prædicaret. Hactenus Grego. Vides ſanctiſſimi & prudentiſſimi uiri de prædicatorum ætate iudicium, uides & Chriſti exemplum. Ioannes Baptiſta, ante trigefimum annum præceptum prædicandi non accepit, eodemque pacto ſancti propheta, non iuuenili ætate, ſed perfectã, diuini ſermonis miniſterium acceperunt, quod ſummopere maiores attendere debent. Videant, inquit Grego. quos à prædicationis offitio ætas uel imperfectio prohibet, & tamen præcipitatio mouet, ne cum intempetiue arripiant, quod non ualent, perdant illud, quod tempeſtiue aliquoties, implere poſſent. nam & pulli auium, ſi ante pennarum perfectionem uolare appetant, unde in alta ire cupiunt, inde in imadant, ſic & conceptam ſobolem, ſi priuſquam formetur, ſœmina profert, non tam domum quã tumultum replet. Hactenus Grego. Ad prædicationem rectè obeundam, non ſola ſcientia, non ſola uitæ probitas ſufficit, ſed prudentia quoque, quæ nulla ratione ſine uitæ diſcurſu poteſt haberi, requiritur. Prudentiam experientia generat, hæc uerò à multarum rerum experientia deſcendit: res multæ imperfectã ætate tractari non poſſunt, ergo nec prudentia, quæ omnium, quæ in hominum ſocietate uerſantur eſt maximè neceſſaria, abſque perfectæ ætatis acceſſu, contingit. In antiquis (inquit ſapiens) eſt ſcientia, & in multo tempore prudentia. & minores (crede mihi) ſunt homines exigui temporis, ad intellectum iudicij & legum. ſpecioſa autem in ueteranis ſapientia & intellectus & conſilium, & corona ſenium multa ſapientia, & gloria illorum, timor Dei. Vnde non ineptè ueteres, quos prudentes & optimos iudicarent, eoſdem etiam ſenes appellare ſolebant: quin & ſummo conſilio, Romani, Senatus nomen induerunt, Senatum, ipſum, quod ex ſenibus & prudentiſſimis uiris, conſtaret, uocantes. uulgo quoque receptum eſt, ut quæ grauitatem in ſe habent, prudentiamque aliquam præferunt, ſenilia, contra quæ leuia uidentur, & mentis expertia, iuuenilia uocemus.

Non quod uelimus in ſolos ſenes prædicandi miniſterium reiciere, abſit, eſt enim robur quoque tum mentis, tum corporis ad Apoſtolicæ uitæ labores ferendos maximè neceſſarium. nam ut inquit Chryſoſtomus, qui prædicationis ſuſcipit officium, non oportet mollem quendam eſſe, atque reſolutum, ſed fortem & per cuncta robuſtum. neque enim uel tantum attingere quiſquam debet, præclari huius muneris functionem, niſi paratus ſit millies animam ſuam in mortem tradere, atque diſcrimina: ſed quod ſentiamus cuncta iuuentutis ſtudia, & ad doctrinæ auctoritatem, & ad Euangelicæ diſciplinæ ſublimitatem

Gregor. homil. 10.

Matth. 6.

In cõm. ſu p Ezch. li. 1.

Greg. ſuper Ezch. homil. 2.

Luc. 3.

Grego. in Paſtor.

1. Met. c. 1.

Sapient. 9.

Ecl. 25.

De laudi. Pau. homil. 6.

Lib. de ſe-
neſtute.

blimitatem proſus inepta. Mallem proſectò decrepitem ſenem, quàm elegantem & ro-
buſtum iuuenem Euangelium tractare. Sunt tamen inter hæc extrema ætates quædam,
quæ cum uegeto intellectu & prudentia uigeant, ſunt tamen ſenilis infirmitatis expertes,
in quibus & ſeria negotia, & in quibus magna rerum momenta uertuntur, ſolent homines
deligi. Variæ ſunt ætates, ut Cicero docet, & unicuique, quod ſuum erat, natura dona-
uit. infantium, puerorum & adoleſcentium, infirmitas, ferocitas iuuenum, graui-
tas iam conſtantis ætatis, maturitas ſenum, ſenij autem labor & dolor peculiaria cre-
duntur. Inter has uerò ætates, quædam ſunt expertes prudentiæ, ut infantia, pueritia,
decrepita ætas, quædam conſilia quidem habet, ſed ea fragilia, & infirma, ut adole-
ſcentia, quædam firma quidem, ſed nec dum uſu & experientia corroborata, ut iuuen-
tus, quædam matura, ſolida multaquæ rerum cognitione, uſu, & exercitatione firmata,
ut media ætas. hanc ad Apoſtolica uitæ rationem, quaſi ad rem omnium grauiſſimam,
maiores Eccleſiæ deberent eligere. hoc apud ſe cogitantes, quod ſuperius dicebamus,
non tam Euangelij promotionem in multitudine miniſtrorum ſitam, quàm in eorum
auctoritate & opinione apud uulguſ. Iuuenis erat Timotheus, fateor, ſed Apoſtolico
ſæculo, ut antea diximus, meſis multa, operarij pauci: uniuerſo enim mundo prædi-
candi Chriſtum pauciſſimi homines præceptum habebant, unde nec iuuenibus, præſer-
tim in quibus tam ſplendidè relucebat & gratia Dei & Euangelica uirtus, qui quæ nul-
lum iuuenile deſiderium præſerebant, indecens erat Euangelium: nunc iam hæc dies
aliam uitam affert, alios mores poſtulat. Etiam ſi iuuentus ad tam ſerium opus non pro-
moueretur, fatiſ eſſet in Eccleſia doctrinæ & forſan grauioris. Non indicant iuuenes
ſummi philoſophi, moralis diſciplinæ idoneos auditores, quantum minus iudicaſſent ma-
giſtros, non iam moralis diſciplinæ, quæ tantum in perituram quandam ſœlicitatis ſpe-
ciem per humanarum uirtutum culturam dirigit, ſed cœleſtis doctrinæ, quæ proſus per
altiores uirtutes uniuerſos affectus humanos exterminat.

Ariſtoteliſ
1. Ethic. 6. 3.

Pſal. 67.
2. Tim. 4.
Prouer. 11.

Hierony. in
Ezech.
1. Cor. 9.
Ezech. 3.

1. Thim. 4.

Plin. in qua
dam epiſt.

Boeth. de di
ſci. ſcho.

1. Theſſ. 2.

Ecl. 1.

Hic igitur Euangelicis armis munitus, uita, inquam, proba & inculpabili, perfecta
ætate, ſanctæ ſcripturæ & eccleſiaſticorum dogmatum ſufficienti cognitione, ſi eidem
mediocrem eloquentiam natura conceſſerit, immo etiam ſi non conceſſerit, Chriſti
feruus munus prædicationis confidenter aſſumat. Dominus enim dabit uerbum Euan-
gelizanti uirtute multa, prædicet, arguat opportunè importunè; ſciens, quòd qui abſcon-
dit frumenta, maledicetur in populis; benediſtio autem ſuper caput uendentium. fru-
menta abſcondere, eſt, ait Grego. prædicationis uerba apud ſe retinere: in populis au-
tem talis maledicetur, quia in ſolius culpa ſilentij, pro multis, quos corrigere potuit,
damnabitur. Sciat ingens eſſe diſcrimen, Dei tacere ſermones, uel propter timorem, uel
propter pigritiam, uel propter adulationem. Væ illi ſi cum uiderit non eſſe, qui paruulis
Chriſti panem diſperſiat, non Euangelizauerit. neceſſitas enim illi ſiue à fraterna cha-
ritate, ſiue à maiorum imperio, incumbit. eſt enim altera harum rationum, ſpeculator
datus ſuper populum Dei. Væ igitur illi ſi dicente Deo ad impium, Morte morieris,
non continuo annunciauerit, ut conuertatur ab iniuſtitia ſua. Frequentet autem, qui
huiusmodi eſt, prædicationis laborem: inſtet, ut Paulus diſcipulo præcipit, & ſicut bo-
nus magiſter, continuo labore, ſibi non parcens, diſcipulos formet. nam ut quidam ſa-
pienter inquit, ſicut facès ignem aſidua concuſſione cuſtodiunt, ſic & docentis calor
& erudientis intentio, continuatione ſeruatur. Et proſectò ſicut in unoquoque opere
mater eſt conſtantia, ſic uniuerſæ doctrinæ nouerca eſt negligentia: opportunè importu-
ne peccatorum uulneribus medicinam exhibeat. nam neque corporalis medicus, ſterus &
ſauciorum reniſus, & calcitrations moratur, cum eſt examinandum per chirurgicam
ſciſſuram tabidum uulnus: nihil infirmo inuiſus Chirurgo, cum debet uulnus adurere,
ſed nihil ſalubrius. Nutricis munus exercet uerbi miniſter, Facti ſumus, inquit ad Theſſa-
lonicenſes Paulus apoſtolus, tanquam ſi nutrix foueat filios ſuos. ergo licèt infans bis ac-
ter cibum ore reſpuat, non continuo deſperet, ſed rurfus in os paruuli uel reluctantis
imponat. nam & ſi non totum, ſaltem uel ſuccum traiciet, qui mortem prohibeat.
Cribrum, licèt non retineat, à fordibus tamen, ſi in id aqua infundatur, abluitur.
Quòd ſi modò dum eſt in peccatis, auditori prædicatio non prodeſt, proderit poſtea,
cum animus peccandi ceſſauerit, ad memoriam reducta. Quòd ſi prauis obſiſtant, nec
tunc deſinat. nam Qui obſeruat uentum, non ſeminat, qui conſiderat nubes, non metet.

Nubes

Nubes ait Grego. quæ à uento feruntur, ſunt malorum hominum aduerſitates, propter
quas, non debemus dimittere prædicare ueritatem. nam quia piger propter frigus ara-
re noluit, mendicabit in æſtate.

Iam illud etiam eſt Chriſtiano prædicatori, qui non tam ſibi & hominibus quàm
Chriſto placere deſiderat, ſummo opere obſeruandum, ut non quæ ſibi uidentur, aut
humanæ curioſitati ſunt placitura, ſed quæ populo Chriſtiano ſint neceſſaria; auditori-
bus ingerat. In qua proſectò parte latiſſimè patet, quorundam noſtræ memoriæ prædica-
torum grauiſſimus error, qui, uel quòd ita in albiolis, quæ auita hæreditate accepe-
runt, traditione receperint, uel neſcio qua alia ratione, ſe omnium mortalium ſœlicif-
ſimos putant, non modò cum uel phyſicas quaſdam uel methaphyſicas quaſtiones, aut
Scholaſticas pugnas theologorum, utrinque factioſis ratiunculis prolatis, ſtupidis proſus
auditoribus uomunt, ſed & cum ſummæ trinitatis, incarnationis, &c. ueneranda miſte-
ria, quæ nec ipſi intelligunt, ingenti uocis conatu rudi populo intorquent, & hoc ſine ul-
lo auditorum diſcrimine, cum tamen paruulos in Chriſto lactaret Apoſtolus, inter
proſectos ſapientiam loquens, ſapientiam inquam, non huius ſæculi neque principum
huius ſæculi, qui deſtruuntur, ſed ſapientiam in myſterio abſconditam, quam prædeſti-
nauit Deus ante ſæcula, in gloriam noſtrâ. Hi in primi prudentia deſiciunt, quæ ut ſæpe
docuimus, huius Euangelici muneris eſt fundamentum, unde uel ob hoc ſolum à maio-
ribus, hoc prudentiſſimo miniſterio fuiſſent interdiciendi. Aliquando in ſancta ſcriptu-
ra, ſtillari dicitur ſermo propheticus, quòd ueri prædicatores, non tam effundant, quòd
ſciunt, quàm, quòd, quæ pro auditorum capacitate neceſſaria uidentur, quaſi ſenſim in-
fundant. Hoc eſt proſectò panem partiri, non totum cui uis porrigere integrum, ſed uni-
quique iuxta ſtomachi capacitatem & neceſſitatem, quod ſibi eſt neceſſarium diſtri-
buere. Hac ratione Deus in nubibus ſuis aquas ligare, ne pariter erumpant, dicitur,
quòd ſcientiam intra mentes prædicatorum contineat, ne totum id, quod ſcientia aſſe-
quuntur, in uulguſ effundant. unde Gregorius, de Iob loquens, Igitur uir iſte prophe-
tico plenus ſpiritu, in hac locutione ſua, ad laudem Dei initia naſcentis Eccleſiæ deſi-
derat exordiri: ſtudet eius ordinem, ab Apoſtolorum prædicatione narrare, qui cura-
uerunt ſummo opere rudibus populis plana & capacibilia, non ſumma atque ardua præ-
dicare. nam ſi ſcientiam ſanctam, quæ hic aquæ nomine deſignatur, ut hauriebant cor-
de, ita ore funderent, immenſitate eius auditores ſuos opprimerent; potius quàm ri-
garent. unde religata intrinſecus ſcientia ut non pariter deorſum erumperet, auditores
ſuos diſtillatione uerborum nutriens, nubis illa loquebatur, dicens, Non potui loqui uo-
bis quaſi ſpiritibus, ſed quaſi carnalibus, tanquam paruulis in Chriſto lac uobis po-
tum dedi, non eſcam. Quis enim ferre potuiſſet, ſi raptus ad tertium cœlum, raptus
in paradifum, etiam arcana uerba audiens, quæ loqui homini non liceret, tam immen-
ſos ſupernæ ſcientiæ ſinus aperiret, aut cuius non uirtutem auditoris opprimeret, ſi
ea, quæ intrinſecus, in quantum carnis lingua ſufficeret, extrinſecus mundans, aquæ
huius immenſitas emanafſet? ut uerò auditores rudes non inundatione ſcientiæ, ſed
moderata prædicationis diſtillatione foueantur, ligat Deus aquas in nubibus, ut non
erumpant pariter, deorſum, quia Doctorum prædicationem temperat, ut auditorum
infirmitas, doctorum rore nutrita conualeſcat. Hactenus Gregorius. Subdit autem in
eandem ſententiam. Quod ideò IESVS apud Lucam nauiculam Petri aſcendens, à ter-
ra abduci puſillum rogauit, ut in ea ſedens prædicaret, turbis: quòd innuere uellet,
Euangelicum miniſtrum, in nauſ ſedentem, ideſt in eccleſiæ fidei unitate manentem,
nec terrena, nec rudibus populis, alta nimis, de cœleſtibus prædicare debere. Hi igitur,
qui ſubtilia, & quæ uix in ſcholis, poſt magnum philoſophiæ cultum poſſunt intelligi,
ſtupido populo imprudenter effundunt: ſicut non ſunt cœleſtes nubes, quibus Deus
aquas ligat, ne pariter erumpant, ita ſe probant à Deo non miſſos, ſed à propriæ glorio-
læ, forſan ſtudio ac deſiderio. Prædicatoris Euangelici munus eſt, non ſubtiles qua-
ſtiones diſſerere, ſed aceto ueritatis, uulnera peccatorum abluere, prædicatoris Euan-
gelici munus eſt, non ſe populo ſapientem oſtendere, ſed Chriſtum auditoribus per ui-
torum proſigationem infundere. prædicatoris Euangelici munus eſt, non unius aut al-
terius docti curioſitati placere aut ſatiſfacere, ſed totius Chriſtiani populi, in iis, quæ ad
ſalutem neceſſaria iudicantur, ignorantiam excludere. Proſectò nullus mihi minus eſt

Vitia, non
curioſa ſunt
populis præ-
dicanda.

Corin. 2.

Deute. 32.

Iob. 2.

Mich. 2.

Thren. 2.

Iob 27.

Greg. li. 17.
cap. 12.

Euc. 5.

Quod ſit p-
prium Euan-
gelici prædi-
catoris mu-
nus.

E c doctus

doctus, quàm qui in plana, & Euangelica doctrina, communi illo Euangelij gymnaſio, ſe non continet. ſumma eſt enim ſapientia, omnia iuxta temporis & loci conditiones præſtare. Si quis eſt ſapiens, ſeorſum prædicatorem conueniat, in publica illa ſchola ubi uulguſ eſt erudiendum, ubi lac prædicationis paruulis in Chriſto propinari ſolet, altiora non quæret. ibi tantùm ea doctrina tractabitur, quæ ſapientes & inſipientes conuincet, de peccatis nimirum, de uitiis, de uirtutibus, de cæteris, quæ uel credere, uel exhibere tenemur, non ſubtili, ſed populari modo, non exactiſſimè, ſed utiliſſimè;

Ezech. 3. nec enim ſubtiles & admirandas quæſtiones, ſed peccata populi miniſter diuini ſermonis annunciare præcipitur. Annuntia, inquit, populo meo ſcelera eorum, & domui Iſraël peccata eorum. De illis itaque, qui non tam imperium Dei exſequi peccata denuntiando, aut utilia docendo, quàm inanem, & ieiunam quandam gloriolam ex ſubtilium tractatione, ſibi ab inſano populo conciliare contendunt, de his inquam, qui non tam uulnera cauterio prædicationis adurere, quàm adulationis oleo linire, aut, quod eſt peius, illa nullo medicamento attingere, apud ſe ſtuerunt, poſt ſanctæ urbis excidium, quaſi in illos tota culpa reiecta, per prophetam dicitur, Prophetæ tui falſa uiderunt tibi & ſtulta, nec aperiebant tibi iniquitatem, ut te ad pœnitentiam prouocarent, falſa uident prophetæ, dum illo loco opiniunculas quaſdam, quæ etiàm ſi ueræ eſſent, non multum chriſtiani hominis uitam iuarent, quaſi falſas explodunt, contra alias quaſi cœlitus oraculo accepto, ueriſſimas uendunt, ex quibus nullus alius Chriſtiano populo fructus accreſcit quàm zelus & contentio, dum alteri, quod illi ſcholæ placuerit, arridet, alter putat à ueritate prorsus alienum: ſtulta uident, dum ſubtilia rudi populo ingerunt: non quòd omnia ſubtilia ſint. Stulta (abſit) ſed quòd in rude gymnaſium ſtultè effundantur: alia enim cathedram, alia decent ſuggeſtum, & qui horum nullum ponit diſcrimen, nondum eſt limina prædicationis ingreſſus, quanuis magna ſapientiæ opinione ſit turgidus, quanuis uocaliſſimi diſputatoris fama ſit celebris. Hos ſapientiſſimos uiros, qui officio prædicationis aſſumpto, non peccatorum chirurgos, ſed diſertiſſimos theologos agunt, quaſi in infideles miniſtros, apud Hieremiam diuina maledictio percutit, Maledictus, inquit, qui opus facit fraudulenter. & ruruſ, Maledictus, qui prohibet gladium domini à ſanguine ſuo. opus Dei facit fraudulenter, qui munus Euangelicum, quod medendis peccatis à Chriſto deſtinatur, in curioſas quaſdam diſputationes, aut ad uitam chriſtiane componendam impertinentes deſectit. gladium Domini à ſuo ſanguine prohibet, qui Dei uerbum quod eſt gladius ſpiritus, à peccatorum amputatione defraudat. Et, ut planè quod ſentio dicam, hi ſummi Theologi, dum non ad Chriſtum prædicandum, ſed ad ſeipſos mundo oſtentandos, offitium prædicationis conuertunt, dumque non tam quot animas à peccato auocauerint, quàm quot in urbe admiratores infatuarint, procurant, ſe planiſſimè uerbi Dei adulteratores demonſtrant; quod tamen à ſe alienum dicebat Apoſt.

1. Cor. 6. Non enim (ait) ſumus ſicut plurimi, adulterantes uerbum Dei, ſed in ſinceritate, ſicut ex Deo, coram Deo, in Chriſto IESU loquimur. Adultera profectò dicitur, mulier, quæ relicto marito, alterius libidini & uoluptati ſubſeruit. ita diuina ſapientia, ab iſtis adultera redditur, dum nõ Dei ſed propriæ gloriæ deſeruire compellitur. Hi non pias nutrices, quæ præmanſum cibum, in infantium oribus placidiſſimè collocent, ſed crudeles nouercas, agunt quæ ſceleſtiſſimo luſu, cibum miſeris paruulis in auribus ponant. Hi tantum abeſt, ut auditorum mentes in ampliorem religionem ſua prædicatione promoucant, ut potius miſeris, pedicas & ſcādala, quò ruant, & in barathrum perditionis præpites tendant obiciant, Nihil magis curæ fuit Apoſt. Paulo, quàm ab Euangelico miniſtro huiuſmodi quæſtiones & ſubtilium tractationes arcere, Stultas, inquit, & ſine diſciplina quæſtiones de uita, ſciens quòd generant lites. ſeruum autem domini non oportet litigare, ſed manſuerum eſſe, ad omnes, docibilem, patientem, cum modèſtia corripientem, eos, qui reſiſtunt ueritati, ne quando det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam ueritatem, & reſipiſcant à Diaboli laqueis, à quo captiui tenentur, ad ipſius uoluntatem. Et ad alium, Rogauit te ut remaneres Ephēſi, cum irem in Macedoniam, ut denũciareſ quibuſdam, ne aliter docerent, neque intenderēt fabulis, & genealogiis, interminatis, quæ quæſtiones præſtant magis quàm ædificationem, ſinis autem præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide nõ ficta. Vides quas uocet

et Apoſtolus ſtultas quæſtiones, quæ ſcilicet ſunt ſine diſciplina, ideſt quæ uitia & peccata non corrigunt, aut uirtutes non promouent. Vides ruruſ, quàm formam prædicandi Timotheo præſcribat, nempe cum manſuetudine & patientia, homines de peccatis corripere, ſi forte illis Deus ſpiritum compunctionis infundat. Vides deinde hac ſola ratione, genealogias interminatas damnari ab Apoſtolo, quòd quæſtiones, potius quàm ædificationem præſtent, quæ ſola debet eſſe prædicationis Euangelicæ ſcopus. Vides deinde quid quaſi totius legis certam epitomem uelit à uerbi miniſtris doceri, nimirum charitatem de corde puro, cōſcientia bona, & fide non ficta. Ergo hanc docendi ratione ſectare, quicumque Pauli contendis imitari ueſtigia. nam curioſa & ſubtilia, quæ quidam delicata puncta uocant, ſemper ſunt ad Chriſti negotium inutilia, aut (quòd frequentius euenire ſolet) multum proficiunt ad ſubuerſionem audientium, cuius tu rationem reddes, tantum abeſt, ut pro tua prædicatione mercedem recipias. Sed iam audi Gregorium, Plerunque, inquit, ſi auditorum cor uerbi immenſitate corrumpitur, lingua docentium indiſcretionis pœna mulſtatur, unde ſcriptum eſt, Si quis aperuerit cifternam & foderit, & non operuerit eam, cecideritque, bos uel aſinus in eam dominus cifternæ reddet pretium iumentorum. Quid eſt enim aperire cifternam, niſi intellectu ualido, ſcripturæ arcana penetrare? quid autem per bouem & aſinum, mundum ſcilicet & immundum animal, niſi fidelis quiſque & infidelis accipitur? qui ergo cifternam fodit, operiat, ne illuc bos aut aſinus ruat, ideſt qui in ſacro eloquio iam alta intelligit, ſublimis ſenſus coram non capientibus, per ſilentium tegat, ne per ſcandalum mentis, aut fidelem paruulum aut infidelem, qui credere potuiſſet, interimat. Ex morte enim iumentorum debet precium, quia illud, ſcilicet admiſiſſe conuincitur, unde ad agendam pœnitentiam reus tenetur. Quiſquis nanque ad alta ſcientiæ fluentia perueniens, cum hic apud bruta audientium corda, non contexerit, pœnæ reus addicitur, ſi per uerba eius in ſcandalum ſiue munda ſiue immunda capiantur. operienda eſt itaque cifterna, quia coram paruulis mentibus tegenda eſt alta ſcientia, ne unde cor docentium ad ſumma attollitur, inde infirmitas auditorum ad ima dilabatur. Rectè igitur dicit Iob, qui ligat aquas in nubibus, ut non erumpant pariter deorſum: pariter nanque, aquæ erumpent, ſi coram infirmis auditoribus, quanta eſt ſcientia, ex ore loquētis emanaret, & ſi ſimul ſe omnis plenitudo prædicationis effunderet, & nil ſibi cum proficiente reſeruet. dignum quippe eſt, ut qui prædicat, audientis modum conſideret, quatenus ipſa prædicatio cum auditoris ſui incrementis creſcat: ſic quippe agere unusquiſque prædicator debet; ſicut cum illo diuinitus agitur, nequaquam uniuerſa, quæ ſentit, infirmis inſinuet, quia & quouſque carne immortalitatis infirmus eſt, ea, quæ ſuperna ſunt, cuncta non ſentit. Prædicare ergo rudibus non debet quantum cognoscit, qui & ipſe de ſupernis myſteriis cognoscere non ualeat, quanta ſunt. Haftenus Gregor. Cuius uerba prolixè produximus, quoniam in hac parte his meliora cogitare non poſſumus. id uerò quod in calce inquit, ſummopere, ab his, qui contraria ratione officiū prædicationis exercent, uelim animaduerti. Nam cum ipſi non humanarum diſciplinarum expertes, ſed poſt prolixam grammaticæ, dialecticæ, rhetoricæ, & totius philoſophiæ tractationem poſt metaphyſicos apices, poſt aliarum ſcientiarum diligentem diſcurſum, uix theologicas illas ſubtilitates intelligant, qui fieri poſſe iudicant, ut ea, ſtupida plebs, quæ nihil unquam diſciplinarum hauſit, ſed rerum temporalium infatigabili ſolicitudo fluctuat, quæ humanarum paſſionum, quæ alioqui ualidas mentes peſſundant, continua conuulſione turbatur, intelligat? Hinc ſit ut miſeri auditores, non aliud quàm uerborum furibundum torrentem, in prædicatore conſiderent, nihil ad animarum ſalutem domum ſecum ducentes, & nihilo quàm antea meliores effecti: niſi quòd uirum illum admiraculum ſapientem, doctum, eruditum, ſacundum, plenis buccis collaudant, qui ſibi ingentes ſapientiæ theſauros effoderit, ad quos tamen propter ſcientiæ eminentiam aſpirare non poſſint: quo tandem laudis rumore beatulus ille, mentis ecſtaſin paſſus, ſibi ſummopere placens, immo ſui admirabundus impotentiffimè tumet,

*Illumque populi fauor attonitum,
Fluctuque magis mobile uulguſ
Aura tumidum, uoluit inani.*

Ad eum conſeſſim quaſi Herculis Gallici habentis tracti proceres cōfluunt, cæteros legitimos

*Grego. lib.
17. c. 13.*

Exod. 21.

*Seneca in
Hercule.*

timos Euangelij ministros, quod uitia carpant, quod plano & placido sermone uirtutes commendent, quod Christum non seipfos, hominibus ingerant, quod Dei gloriam non propriam uenentur, indoctos, insipientes, stupidos, fungos, truncos appellent: idque illos agere causantur, quod egregia illa sapientia & admiranda eruditione destituantur, & non habeant aliud quod populo obtrudant, quam humilem illam ac rusticorum doctrinam: cum re uera ita agere non ignorantia, sed summa sapientia & ex Euangelici ministerij, ratione constituant. Non semper, quæ uulgi commendat, uera laude sunt digna, plerunque laudat, quæ non intelligit, & ea solum admiratur, quæ mentis capacitatem exsuperant, nullumque est (meo quidem iudicio) uehementius argumentum insipientiæ & omnium, quæ illam comitari solent, quam uulgi publica acclamatio & applausus. Multitudini, qui placuerit, inquit Plutarchus, is sapientibus displiceat oportebit, qui peritis contemptui sunt, ij ad perorandum in multitudine magis idonei habentur. quod & Euripidis testimonio confirmat. Itaque non si quid etiam turbidum uulgi eleuet, statim est accedendum, examenue improbum in illa populi castigandum trutina. Summe autem propudiosum est, Christi prædicatori, cui, si legitime gerat officium, non aliud est à mundo præmium expectandum quam quod olim uel propheta uel Apostolici uiri acceperunt, infamia scilicet, persecutio, maledicta, perpetuum odium, & tandem exitium, si à uulgo, quæ mundi infanior est pars, & minus rationis regulæ subiecta, publico clamore laudetur. nescit uulgi eos, qui in ipsum digna castigatione inuehantur, amare, nemo melior Apostolicis uiris, qui tamen odio fuerunt mundo, non igitur uerus Christi seruus &, qui nõ ad suam gloriam, sed Christi, uerbi ministerium suscepit, continuo desperet, si garrulos quosdam & fufos, quod Euangelij institutum non prosequantur, publica acclamatione commendari uideat, seipsum uerò, quod rem agat Euangelij, uituperio mulctari. Attendat nunc maxime illud tempus adesse, de quo Paul. admonuit, Erit tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistratos prurientes auribus, & à ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. sanam doctrinam uocat Apost. non curiosa & subtilia, sed eorum, quæ homines uel diuino uel naturali iure, aut alia quauis necessaria ratione præstare tenentur. Tu autem, inquit ad Titum, loquere, quæ decent sanam doctrinam. Et ne admirandas illas subtilitates, quæ post longa studia, ut diximus, uix uiq; inuenisti, multis euolutis libris, intelligas, protinus subdit, senes ut sobrij sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia. anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo uino feruientes; bene docentes, ut prudentiam doceant. adolescentulas, ut uiros suos ament, filios suos diligant, prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas, uiris suis. iuuenes similiter hortare, ut sobrij sint. seruos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes, ut doctrinam Saluatoris nostri ornent in omnibus. Ecce quam uocet Aposto. sanam doctrinam: in qua, qui sit ad exhortandum homines potens, ad sacerdotium, ab eodem iudicatur idoneus. Vt potens, inquit, sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt arguere, quæ duo in episcopo quæritur à Paulo: quod & sana doctrina populum pascere, & ad reddendam fidei rationem debet esse paratus. Non tamen debet utrunque in suggesto præstare, potissimè ubi nulla est hæreticæ infectionis suspitio, aut ubi iam fides radices egit: est enim utique horum suus locus idoneus. In turba planam ac sanam doctrinam spargat, contra hæreticos certet altiori sapientia, omnia autem suo pondere ac mensura, idest prudentia metiatur. Qui enim apud Germanos aut Anglos Euangelicæ prædicationis munus exercet, ubi quæstiones controuersæ, ab omnibus propè sciuntur, oportet ut de illis ad plebem catholicam sententiam pronunciet, contrariam, digno pondere rationum exterminet. qui uerò sine hac necessitate aut in hæreticos aut in philosophos inuectiuas declamant, præter hoc quod plerunque sunt ineptissimi & apud paulò liberaliora ingenia risu dignissimi, ingentes aculeos tentationum miseræ plebis conscientis infigunt. Vnde plerunque Satanica opera, uel uehementissimè dubitant, uel fidem abiurant & tandem in barathrum desperationis immedicabiliter ruunt. Itaq; ut uerbis Nicolai Pont. utamur; obseruare debet sacerdos aut prædicator, ne indignis & non intelligentibus secreta mysteria, sua prædicatione referare incipiat.

qui

qui enim ea docent, quæ ab auditoribus non ualent intelligi, non ad eorum utilitatē, sed sui ostentationem faciunt. Vitium enim animi est, indignis secreta uulgare, quod fit uel loquacitate incauta, dum sine iudicio uolat irreuocabile uerbum, uel adulatione, ut ei placeat, cui secreta reuelat, uel iactatione scientiæ, ut plura scire uideatur. Quod si quis scire cupiat, quam prædicandi formam seruare debeat, eam, quam sanctiss. pater noster FRANCISCVS suis prædicatoribus breuem, sed elegantissimam normam prædicandi præscribit, quamq; qui seruarunt, ingentes fructus in Ecclesia fecerunt, oportet obseruet, Prædicent, inquit, uitia & uirtutes, pœnam & gloriam, cum breuitate sermonis, quia uerbum abbreviatum fecit Dominus super terram. nemo profecto doctiori methodo formam Euangelicæ concionis, in qua animarum tantum salus requiritur, potuisset præscribere. Gloria finis est, ad quem cuncti, qui Christiano nomine & uita censentur, aspiramus; ad hanc uirtutes, ex quibus frugi deriuantur actiones, sunt certissima media. debet ergo Euangelicus prædicator, felicitatis Christianæ, eo pacto, quo nobis est possibile, quod eius desiderio mortales afficiantur, bona proponere, debet & media, quibus ad felicitatem peruenitur, idest uirtutes exponere. rursus Gehennæ grauissimas & interminabiles pœnas, quod earum horror & terror hominibus ingruat, in medium adducat, in eas uerò certissimo tramite præcipitem dari, qui uitis ac peccatis dissoluitur comprobet. In commendanda gloria, & pœnis exprimendis, ea portio eloquentiæ, quam demonstratiuam uocantur, tota occupatur, in suadenda uirtute & uitio dissuadenda, altera, quæ deliberatiua dicitur, tota uersatur, quæ tantum partes eloquentiæ christianæ declamationi deseruiunt. Sed de his satis, iam ad alia pergamus.

ILLUD uigilanter obseruare debet, qui cum fructu Euangelium prædicare desiderat, ne uitia carpens aut uirtutes commendans, generali tantum sermone loquatur: tantummodò superbiam, auaritiam, ambitionem, luxuriam, intemperantiam, iniustitiam, & cætera uitia in generali condemnans, sicut è contrariò neque generali sermone commendare debet iustitiam, temperantiam, fortitudinem, liberalitatem, &c. Sermones uniuersales, de uirtutibus, inquit Aristoteles, sapientiores quidem sunt, sed minus utiles. Locus autem ille non ostentandæ sapientiæ sed Christianorum utilitati & animarum saluti conquirendæ, decernitur. Descendat itaque ad particularia, uitiorum & uirtutum conditiones exponat, formam tribuat huius aut illius peccati cauendi, regulam doceat, istius aut illius promouendæ uirtutis. Non hunc aut illum hominum statum, sed cunctos pulset Euangelico plectro, ut gratam harmoniam Christo reddat.

Quid sunt, inquit Gregorius, intentæ mentes auditorum, nisi quasi quædam in cithara tensiones strata chordarum, quas tangendi artifex, ut non sibimetipsis dissimile canticum faciant, dissimiliter pulsat. Et idcirco, chordæ consonam modulationem reddunt, quia uno quidem plectro, sed non uno impulsu feriuntur. unde doctor quisque, ut in una cunctos uirtute charitatis ædificet, ex una doctrina, non una eademque exhortatione tangere corda audientium debet. Aliter namq; uiri, aliter admonendæ sunt fœminæ, aliter iuuenes, aliter senes, aliter inopes, aliter locupletes, aliter læti, aliter tristes, aliter subditi, aliter prælati, aliter serui, aliter domini, aliter patientes, aliter impatientes, aliter beneuoli, aliter inuidi, aliter mundi sapientes, aliter hebetes, aliter imprudentes, aliter uerecundi, aliter proterui, aliter pusillanimes, aliter impatientes, aliter patientes, aliter simplices, aliter impuri, aliter incolumes, aliter ægri, aliter qui flagella metuunt, & propter ea innocenter uiuunt, aliter qui sic in iniquitate durauerunt, ut nec per flagella corrigantur, aliter nimis tacitis, aliter multiloquio uacantes, aliter timidi, aliter audaces, aliter pigri, aliter præcipites, aliter mansueti, aliter iracunde, aliter humiles, aliter elati, aliter pertinaces, aliter inconstantes, aliter gulæ dediti, aliter abstinentes, aliter qui sua iam misericorditer tribuunt, aliter qui aliena rapere contendunt, aliter qui nec aliena rapiunt nec sua largiuntur, aliter & qui ea, quæ habent, sua tribuunt, & aliena rapere non desistunt, aliter discordes, aliter pacati, aliter seminantes iurgia, aliter pacifici, aliter admonendi sunt, qui sacra legis uerba non rectè intelligunt, aliter qui rectè quidem intelligunt, sed hæc humiliter non loquuntur, aliter qui cum prædicare digna ualeant, præ nimia humilitate formidant, aliter quos à prædicatione imperfectio uel atas prohibet, & tamen præcipitatio non impellit, aliter qui in hoc, quod temporaliter appetunt, prosperantur, aliter qui quidem, quæ mundi sunt

Ee iij concupi-

Vulgi ingenium.

Hierony.

Lib. de educatione puer.

Persi. i. Satyr.

i. Tim. 4.

Tit. 2.

Qua uocetur sana doctrina.

Tit. 1.

43. distinctio. Dispensatio.

In regula cap. 9.

Quod nõ in generali tantum, sed in particulari etiam prædicatore uitia damnare, & uirtutes commendare debeat. Cap. 11. & lib. 1.

concupiscunt, sed tamen aduersitatis labore fatigantur, aliter coniugiis obligati, aliter a coniugij nexibus liberi, aliter commissionem carnis experti, aliter ignorantes, aliter qui peccata deplorant operum, aliter qui cogitationum, aliter qui commissa plangunt, nec tamen deserunt, aliter qui deserunt, nec tamen plangunt, aliter, qui illicita, quæ faciunt, etiam laudant, aliter, qui accusant praua, nec tamen euitant, aliter qui repentina concupiscentia superantur, aliter qui in culpa ex consilio ligantur, aliter, qui licet minima, crebro tamen illicita faciunt, atque, aliter, qui se a paruis custodit, sed aliquando grauibus demergitur, aliter qui bona, nec inchoant, aliter qui inchoata minime consummant, aliter, qui mala occulte habent & bona publice, aliter qui bona, quæ faciunt abscondunt, & tamen quibusdam factis publice, malè de se opinari permittunt. Hactenus Grego. In quibus, quàm magna in Euangelico prædicatore prudentia exigatur, qua singula peccata & singulorum peccatorum medicinas sapienter aduertat, manifestè cognoscitur. Atque hæc est profectò huius sancti ministerij sublimitas, ut qui illud obierit, omnium spiritualium morborum, omniumque malagmarum, quibus illis subuenitur genia & naturas perfectè cognoscat: omnium ordinum, quibus solent mortales contineri, immo aliquando singulorù hominum personas induerit. Perdifficile negotium est, inquit Gregorius Nazianzenus, in multitudine permista atque diuersa, ubi ætas & institutio uaria est, de talibus disputantem, & uelut multarum chordarum quandam citharam ferientem, inuenire & proferre aptum ad omnis prædicationis uerbum, & ita uelut plectrum singulis admouere, ut nusquam sonus offendat auditum. Hæc Grego. Theologus. Quæ uerba grauisimam habent sententiam, & quæ uel sola commouere debent maiores, ut non quoscunque ad hoc sanctum ministerium admitterent. Non est profectò omnibus personis, ordinibus, temporibus, nationibus, gentibus, & urbibus, utilis eadem aut doctrina aut docendi ratio, sed in diuersa uitia, in diuersos ordines, in diuersis locis, diuersa, ex sanctæ scripturæ promptuario, est hauienda doctrina. Vnde Grego. Theologo in hac parte consentiens Gregorius Pontifex, Vt longè (inquit) ante reuerendæ memoriæ Gregorius Nazianz. edocuit, non una & eadem exhortatio cunctis congruit, quia nec cunctos par morum qualitas astringit, sæpe nanque aliis officium, quæ aliis profunt, quia plerunque herbæ, quæ alia nutriunt, alia occidunt, & lenis sibilus equos mitigat, & catulos instigat, & medicamentum, quod hunc morbum curat, alteri uires iungit, & passus, qui uitam fortium roborat, paruulorum necat. Pro qualitate igitur audientium formari debet sermo doctorum, ut sua singulis congruant, & tamen à communis ædificationis arte nusquam recedat. hucusque Gregorius Pontifex. Non itaque in uniuersum debet Euangelicus concionator uitia traducere, sed singulari morfu, cuncta sugillet. medicum agit spiritus, medicum ergo corporis imitetur, non ille hominem in uniuersum, sed hunc aut illum hominem curat, sed neque generali præcepto frigida calidis aut calida frigidis, siccis humentia, & humentia siccis, cum ad ægrum accersitur, curanda docet, sed uitium corporis, quo humore scilicet peccet, in particulari considerat, adiungitque subinde, hoc aut illud phar macum, cuius est iam dudum uirtutem expertus. Mimim agit prædicator qui uirtutem & uitiorum naturam, & genium ad uiuum exprimat, quo uel illarum amore auditores inflammentur, uel his omnino reddantur infensi. ergo non satis habeat, ea sermone generali describere, sed singulorum naturas coram populo expendat, quemadmodum, & ille quempiam derisurus, singula eius, & corporis & animi uitia exprimit. Hanc enim uerò prædicandi rationem perpetua constantia conseruarunt Apostoli, unde Paulus ad Ephes. scribens, mulieribus uirorum obedientiam, contra, uiris uxorum amorem, filiis parentum obedientiam & honorem, contra, parentibus mansuetudinem & bonam educationem, seruis carnalium dominorum subiectionem, contra, dominis clementiam commendat. uno nimirum eodemque sermone multis ordinibus doctrinam impartiens. Ad Coloss. etiam, Mulieres, inquit, subditæ estote, sicut oportet in domino. uiri diligite uxores, & nolite amari esse ad illas: filij obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum est in domino: patres nolite ad indignationem prouocare filios uestros, ut non pusillo animo fiant: serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Deum &c. Atque ita Euangelium prædicandum duobus discipulis Timotheo & Tito

In Apolo.

1. Meth. cap. 1.

Ca. 5. & 6. Coloss. 3.

& Tito, quos in hoc opus legarat, ut antea ex epistolis quæ ad eos directæ sunt, attulimus, idem Apostolus tradidit. Petrus etiam hoc genus docendi prolixius prosequitur. nimirum quod spiritu duce, uiri sancti cognoscerent, fructuosorem esse eam docendi rationem, quæ singulis statibus & ordinibus prouidet, quàm eam, quæ generali sermone uita uituperat, aut uirtutem commendat. Sed in hac parte præter Apostolicos uiros, exemplum habemus in uirorum Ecclesiasticorum concionibus, qui speciali sanctitate floruisse leguntur, Chrysofomi, Augustini, Gregorij, Bernardi, &c. in quibus hanc rationem docendi luculenter inuenies. Sunt ei ergo, qui serio Christi negotium cupit agere, & animarum salutem sitibundus desiderat, cum ad urbem aut gentem primum uenerit, non aliena aut antiquorum laborum scrinia, sed peccata, quæ potissima in ciuitate grassentur, secreto scrutinio exploranda, ut quasi cœlestis imperatoris dux strenuus, in eam partem aciem prædicationis conuertat, ubi imperus hostium irrumperere aduerterit. Habet dux, fidelissimos milites, quos alterius exercitus potentiam, aut contrariæ ciuitatis munitiones exploraturos præmittat, habeat & cœlestis regis dux, qui Christianum exercitum, (cui non est aduersus carnem & sanguinem colluctatio, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitia, in cœlestibus,) armatura fidei munitum, firmam stationem, contra insidias diaboli custodire, desiderat fidelissimos uiros, non inuidia, non ullius odio suspectos, non suapte natura susurrones, & detractionis infamia insignes, qui pernitiosissima quæque peccatorum capita, quæ in ciuitatem, defæuiunt sine aliorum scandalo fidelissimè suggerant; hoc profectò pacto, non quod quibusdam frequentissimè accidit, sine ullo fructu aërem uerberabit, sine ulla ratione in phantastica uitia, uerba profundens, sed ipsa hominum peccata, fideli ietu transfodiet. In mandatis habemus, inquit Origenes, de prædicatoribus loquens, ut uenientes ad ciuitatē, discamus, quis in ea dignus sit, ut apud eam cibum sumamus, quantò magis nosse oportet, quis qualis uerit, is, cui immortalitatis uerba credenda sunt. solliciti enim debemus esse, ne margaritas nostras immitamus ante porcos. Sed & ob alias causas utile est uiri huiusmodi habere notitiā: si enim sciā quia in his, de quibus nō potest dubitari quod bona sunt, emendatus est, & inculpabilis, hoc est, si sobrius, si misericors, si iustus, si mitis & humanus est, quæ utique bona esse nullus ambigit, tunc consequens uidebitur, ut ei, qui obtinet bona uirtutum, etiam quod scientiæ & fidei, conferatur, & in quibus maculari uita eius uidebatur, quæ est in reliquis probabilis, emendetur, si uerò in his, quæ palam sunt, peccatis inuolutus, permanet inquinatus, non me oportet aliquid de secretioribus & remotis diuinæ scientiæ proloqui, sed magis protestari & conuenire illum, ut peccare desistat & actus suos à uitiis emendet. Quod si ingesserit se & prouocarit nos dicere ea, quæ eum minus rectè agentem, non oporteat audire, prudenter eum debemus eludere, nam nihil omnino respondere auditorum causa, utile non uidetur, ne forte æstiment nos responsionis penuria declinare certamen, & fides eorum lædatur, non intelligentium propositum nostrum. hactenus Origenes. Cuius uerba quid Euangelico prædicatore sit agentem, insinuant, cum primum in urbem aut prouinciam peruenerit, nisi quod id quod ille de uno singulari ciue docet, Euangelicus minister de urbe debet accipere, quod eadem per omnia sit ratio.

Cum autem peccata deprehenderit, aduertat se Christi cœlestis ac potentissimi regis, ut antea diximus, legatum esse, nullum ergo formidet, nullum timeat, quoniam, cuius legatione fungitur, maior est omnibus. aduertat se speculatorem in Dei populum datum, à quo, si tacuerit, arctissima ab hostibus fusi sanguinis, ratio sit reposcenda. Non reueareatur uultum potentium, ne formidet à facie eorum, nec enim timere faciet illum Dominus uultum eorum. uerba ergo eorum ne timeat, & uultus eorum ne formidet nobilem, in pauperum peccata, diuitum sceleribus silentio contextis, ne inuehantur ut quidam faciunt, de quibus Gregorius, Sæpe rectores improuidi, humanam amittere gratiam formidantes, loqui liberè recta pertimescunt, & iuxta ueritatis uocem, nequaquam, gregis studio, sed mercenariorum uice deseruiunt, quia ueniente lupo fugiunt, dum se sub silentio abscondunt, Hinc euenit plerunq; ut qui deberent esse generosæ aquilæ tyranos aggredientes, in degeneres miluos conuersi, in pullos irruant, & qui deberent esse feroces leones, qui ad nullius pauerent aspectum, fiant canes muti, qui uel ad umbram

1. Petri 2.

Quid agendum prædicatori cum ad urbem uenerit.

Eph. 6.

Distin. 44. c. In mandatis.

Quid prædicatori agendum cum populi peccata cognouerit.

Hierony. 1. Ezech. 2.

Grego. in Psalmo.

Isai. 56.

ensis

3. Reg. 22. enſis latrare non ualeant. quanuis de potentibus & magnatibus in eorum abſentia, peſſimè loquantur, quaſi canes degeneres, qui cum in præſentia trement & cauda adulentur, cum hoſtis reſceſſerit ferociſſimè allatrant. Non ſic Eſaias, qui zelo accenſus Iudæorum proceres, principes & duces Gomorreorum & principes Sodomorum appellat: non ſic Micheas, qui quanuis à rege præuentus per nūtiū, ut ſibi grata nuntiaret, conſtantiſſimè aiebat, uiuit Dominus, quia quodcunq; dixerit mihi Dominus, hoc loquar; quod poſtea, triſtiſſimo uaticinio declarato, compleuit. Non ſic Helias, qui poſt diuini præceptum, ad Achab Samariæ regem ingreſſus, Occidiſti, inquit, & inſuper poſſediſti, hæc dicit Dominus, in hoc loco, in quo tinxerunt canes ſanguinem Naboth; lambent quoque ſanguinem tuum, cui, cum rex mitiſſimè & amice reſpondiſſet, Num inueniſti me inimicum, tibi? non tamen ſanctiſſimi uiri maſculum animum frangere potuit, quò minus homini peccatori, Domini ſententiam denuntiaret, & diceret. Inueni, quòd uenundatus ſis ut faceres malum in conſpectu Domini, ecce ego inducam ſuper te, & demetam poſteriora tua, & interficiam de domo Achab mingentem ad parietem, & clauſum & ultimum in Iſraël, & dabo domum tuam ſicut domum Hieroboam filij Nabath, & ſicut domum Baaffa filij Ahia, quia egiſti ut me ad iracundiam prouocares & peccare feciſti Iſraël. Non ſic Ioannes Baptiſta, qui non homini plebeio & priuato ſed potentiſſimo regi, clara uoce dicebat, Non licet tibi habere uxorem fratris tui: genimina uiperarum Phariſæos & reliquos totius Iſraëlitici populi principes uocans. Non ſic denique Paulus, qui ſciens denunciandæ ueritati ſibi præceptum impoſitum, ut miniſterium ſuum impleſſe proteſtaretur, quibusdam, quibus Euangelium nunciarat, dicebat, Et nunc ecce ego ſcio quia amplius non uidebitis faciem meam uos omnes, per quos tranſiui prædicans regnum, quapropter conteſtor uos hodierna die, quia mundus ſum à ſanguine omnium, non enim ſubterfugi, quò minus annūtiarem uobis omne conſilium Dei. in qua uerba Gregorius, ſi enim non annūciaſſet mundus à ſanguine non fuiſſet, ſed quibus omne conſilium Dei annūtiare ſtudit, ab eorum ſanguine mundus fuit.

3. Reg. 22.

3. Reg. 21.

Matth. 3.

1. Cor. 9.

Actu 20.

In epiſt. ad Venian. & in Ezech. in illa uerba ſpeculatore dedit.

De eorum Prædicatorum, qui in curiis Principum uerſantur officio, atque obligatione. Cap. XI.

T, denuntiandæ ſolidæ ueritatis mandatum, cum uniuerſos prædicatores conſtringat, maximè tamen eos, qui in principum curiis, officium prædicationis exercent, à quibus (haud dubium) totius prouinciæ ſalus uel perniciæ deſcendit, ſicut & eiſdem totius prouinciæ ſalutis plerūq; quaſi auctoribus accepta refertur. Hi ergo, præſertim, qui prouinciæ aut regni conſuetudine pro Euangelio prædicando ſtipendium accipiunt, ſi quod ad reipub. ſalutem aut Dei gloriam pertinere crediderint, & capta rerū & temporis oportunitate non continuo annūtiauerint, acerbiffimā illos damnationis ſententiam manere non dubitent. dati enim ſunt peculiari quadam ratione ſpeculatores in populo Dei, ergo ſi dicente Deo per eos ad impium, Morte morieris, non denūtiauerint, neque loquuti fuerint ut auertatur à uia ſua mala, ſanguinem eius de manu eorū requiret. Hi ſunt, qui Euangelij colendi in curiis, quoniam ſuſceperūt ſtipendiū, ſuſceperunt præceptum. Neq; uerò alioſum detulerim noſtrorū ſæculorum miſeriam, quàm quòd nō multos habeamus Nathanes, Micheas, Iſaias, Hieremias, Baptiſtas &c. qui uirili uirtute regibus, & principibus malefacta denūtiarent, quò Dei timore, qui ſolus principum animos poteſt cōpeſcere, à peccando deſiſtant. Subuerendū eſt tamen, ne id prædicatorum ſilentium pernicioſum, ideo accidat quòd nō habeamus Dauides, Ezechias, Iofaphates &c. quos diuina clementia per prophetas illuminet. Vidit Micheas filius Iemla, dominum ſedentē ſuper ſolum ſuum, & omnem exercitū cœli aſiſtentem ei à dextris & ſiniſtris, & ait dominus, Quis decipiet Achab regē Iſraël ut aſcendat, & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit unus uerba huiuſcemodi, & alius aliter. egreſſus eſt autem ſpiritus, & ſtetit coram domino; & ait, Ego decipiam illū, cui loquutus eſt dominus, in quo? & ait, Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium prophetarū eius. & dixit dominus, decipies & præualebis, egredere,

Ezech. 3.

3. Reg. 22.

egredere, & fac ita. In qua uifione certiſſimè deprehenditur, peccatorum principum mentes, per falſos plerunq; prophetas, diuinitus decipi, tantum abeſt ut ueros prophetas & qui nudam ueritatem proponant, accipere mereantur. Eam ob rem Acab inſolentiſſimo Regi, cum non ibidem deſuerint quadringenti falſi propheta, qui placencia quaſi ex ore Domini denūciarent, nimirum ut in Ramoth Galaad, eā proſpere poſſeſſurus aſcenderet, deerat tamen uel unus ſaltē uerus propheta, qui prophetica libertate duram ueritatem ediceret. Nequaquā enim ſanctus propheta Michæas ad peſſimum Regē fuiſſet aſcendurus, niſi ſanctū regem Iofaphat ad eſſe cognouiſſet, quod ex alio loco deprehendere poſſumus. Congregati ſunt enim, ut contra Moabitas pugnarent, ad repetendum tributum, quod auita obligatione regi Samariæ, iidē Moabitarū rependere ſolebant, rex idē Samariæ & rex Edon, quibus ſanctus rex Iofaphat tertius fuerat adiunctus, qui cum ſiti grauiſſima totum illum exercitum periclitari uidiſſet, Rege Iſraël peccati conſcientia eiulante, omnes ſimul in manus Moabitarum traditos eſſe, Eſt, inquit Iofaphat, hīc propheta Domini, ut deprecemur Dominum per eum? Cui cum eſſet reſponſum, ad eſſe Eliſæum Eliæ quondam prophetæ Domini ſeruū, continuoque ad eum cum rege Iſraël Ioram, dominum per illū conſulturus deſcendiſſet, uidens Eliſæus regem Ioram, quem Deo inſenſum non tantum propria, ſed paterna peccata fecerant, Quid, inquit, mihi & tibi eſt? Vade ad prophetas patris & matris tuæ. à quo cum quaſiſſet Ioram quare Dominus tres illos exercitus & reges congregaſſet, ruruſus reſpondit, Viuit Dominus exercituum, in cuius conſpectu ſto, quòd ſi non uultum Iofaphat erubeſcerem, non attēdiſſem quidem te, neque reſpexiſſem. Vides nimirum, ſanctos prophetas, qui ingenuè ueritatem denūtiarent, non niſi ſanctis Regibus, ſolitos mitti? Eſt proſectò apertiſſimum diuinæ pietatis indicium, de ſcleribus corripī, Quem enim diligit dominus, caſtigat: nihilq; tum in Iſraëlitica, tum in Eccleſiaſtica hiſtoria frequentius deprehendimus, quàm optimis quibusque regibus & principibus Dei honoris & gloria zelofiſſimos uiros, qui tum ſibi, tum populo ſincerè ueritatem denūciarent, tribui diuinitus; ſicut nihil contra frequentius; quàm principibus, qui Dei timore exuti, in peccata declinant (ſi non ſpiritus mendax diuinitus detur, qui illos per falſos prophetas in certa perditionis labyrinthum detrudant) ora prophetarum tamen, & prædicatorum ocludi, quò eorum ſilentio licentioſè peccantes, meſuram tandem peccatorum impleant. Inſolens proſectò principum aut regum conditio, qui cum falſorum prophetarū greges Diaboli munere immenſos poſſideant, unū tamen uerum, qui uitæ ſanctitate diuinam clementiam ſectat, aut qui mortis pauore contempto, ipſam rotundam ueritatem uel inuitis intorqueat, non habeant: nullumque hoc ultionis impendentis maniſteſtius indicium, meo quidem iudicio exiſtimari poteſt. Ingens eſt igitur illis neceſſitas probitatis impoſita; magnaque egent proſectò prudentia ac circūſpectione, ut falſos prophetas à ueris diſcernant. Falſi propheta ſunt quicunq; aut falſa denūtiant, aut qui cum loqui debuiffent, aut principis gratiæ, aut dignitatis, quam ambiunt, aut uitæ amittendæ, quæ omnia pluſquam Chriſtum amant, ſacrilego timore, ſunt ſicut canes muti, non ualentes latrare. Veri propheta ſunt, qui ſinceram omnibus, prout à ratione ipſa aut à ſancta ſcriptura cōmonentur, quantumuis principibus, quantumuis regibus, quantumuis pontificibus, cum ſumma tamen prudentia & urbanitate Chriſtiana, ueritatem exponunt: nulli parcentes, quia huius officij omnibus poſt Euangelicum munus acceptum, ſunt debitorum, & omnium à ſe ſanguis repetendus eſt.

1. Reg. 3.

Hebr. 12.

Qui ueri et que falſi propheta ſunt.

Ezech. 33.

Non in ſolos principes uerorū prophetarū penuriam, ſed in populos quoque reiciendam eſſe. Pſal. 73. Sap. 1. Iſai. 29. Iſai. 30.

Quod ſi in Principes & Reges totam cauſam cur careamus prophetico illo & uerè Apoitolico zelo, id eſt, cur careamus ſincera ueritate, & iam non ſit propheta, & non iam dirigat Dominus opera noſtra in manibus prophetæ ſancti, uelimus reiicere, certa eſt contra nos diuina ſententia, Erit ſicut populus ſic ſacerdos. Ingens eſt beneficium, ueritatis illuſtratio, & inter munera diuina in primis numeratur. Ergo cum exuto Deo, peccato ſeruimus, lumen ſubtrahit, ueritatē repetit. Quondam proſectò peccatis ſcelentiſſimæ urbis, quæ ueritatem Dei in mendacium commutarat, exagitat⁹ Deus, ita illi minatur, Ecce dominator dominus exercituum auferet à Hieruſalem ualidum & fortē, omne robur panis, & omne robur aquæ, fortem, & uirum bellatorem, iudicem & prophetam, & ariolum & ſenem, principem ſuper quinquaginta, & honorabilem uultu & conſiliarium, & ſapientiam, & prudentiam eloquij myſtici, & dabo pueros principes eorum, & effœminati dominabuntur eiſ. ergo prophetia, uniuerſa ſapientia, prudentia,

Ff conſilium

Dani. 3. conſilium & robur, ſubtrahi propter grauiffima populi peccata, merentur. Sed & ſanctus Daniel, cauſam ob quam non eſſet in Iſraël populo princeps, dux, & propheta, in eiufdē populi peccata refert. Peccauimus, inquit, iniquē egimus, recedētes à te, & deliquimus in omnibus, & præcepta tua non audiuiſimus, nec ſeruauimus, nec fecimus ſicut præceperas nobis. & poſtea, Et non eſt in tempore hoc princeps, & dux, & propheta. quòd nimirū cum uniuerſum regimen, & gubernandi rationem, populi peccata peſſundēt, tum cœleſtes illuſtrationes impediunt. Dantur aliquando peccatori populo prophetæ, ſed tales, qui illum in errorem per falſam doctrinā adducāt, aut qui eius peccata ſilentio diſſimulent. de prioribus dicitur, Homo de domo Iſraël, & de profelytis, quicūq; aduena fuerit in Iſraël, ſi alienatus fuerit à me, & poſuerit idola ſua in corde ſuo, & ſcandalum iniquitatis ſuæ ſtatuert contra faciem ſuam, & uenerit ad prophetam, ut interroget per eum me, ego Dominus reſpondebo ei per me, & ponam faciem meam ſuper hominem illum, & faciam eum in exemplum & in prouerbium, & diſperdam illum de domo populi mei, & ſcietis quia ego dominus. & propheta, cum errauerit, ego dominus decipiam illum. Et ruruſus, Homo de domo Iſraël, qui poſuerit immunditias ſuas in corde ſuo, & ſcandalum iniquitatis ſuæ ſtatuert contra faciem ſuam, & uenerit ad prophetam interrogans per eum me, ego dominus reſpondebo ei in multitudine immunditiarum ſuarum, ut capiatur domus Iſraël in corde ſuo, quo receſſerunt à me. Ergo peccatori populo, non ueritatis amatores indulgentur miniſtri, ſed qui placentia dicant, qui pruriant auribus, qui abſque temperatura luto parietem liniunt, qui puluillo cubitis ſubſternant, ad capiendas animas, qui uideant uifiones pacis cum non ſit pax, qui ſequantur ſpiritum ſuum, & nihil uideant, qui uiuificent animas, quæ non uiuunt, propter pugillum ordeſ, & mortificent quæ non moriuntur. Quo genere prophetarum noſtra memoria bonam partem Chriſtianiſmi reſertam uidemus, qui ita commerentibus populi Chriſtiani peccatis, traditi in reprobum ſenſum, falſa & hæretica doctrina, incredibili Satanæ ſollicitudine eundem inſiciunt. De poſterioribus uerò Hieremias prophético uaticinio prænuntiat, Erit in die illa, dicit Dominus, peribit cor Regis & principum, & obſtapeſcent ſacerdotes, & prophetæ conſternabuntur, quòd ſcilicet per principum amentiam, per ſacerdotum & prædicatorum ſtuporem, populus miſer peccandi licentia & ad iuſtam peccatorum meſuram excreeſcat, & tandem exterminio mulctetur. Nam duplex hoc falſorum prophetarum genus, aut ſua peſſima doctrina, aut ſuo pernicioſo ſilentio integras prouincias & potentiffima regna peſſundediſſe, idem ſanctus propheta Hieruſalem alloquens lacrymabundus ſcribit, Magna eſt uelut mare contritio tua, quis medebitur tui? cuius contritionis & deſolationis cauſam continuò ſubiungit, Prophetæ tui uiderunt tibi falſa & ſtulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam prouocarent. ergo hæretica & falſa doctrina, ſtulta, id eſt, quæ cum ſit alioqui uera, ſtultè & impertinenter profertur in uulguſ: non aperire deinde iniquitatem, quo ad pœnitentiam populus prouocetur, id eſt, culpabile prædicatorum ſilentium, quibus alioqui Deus mediocrem uitæ rationem, cum eruditionis auctoritate coniunctam, indulſerat, populos, urbes, & nationes exterminant. Oremus igitur uniuerſi iterum atque iterum, qui Chriſtiani populi uicem dolemus, quique huius ſanctæ Eccleſiæ reliquiarum nos partes exiſtimamus, dominum meſſis, ut mittat Elias, Eliſæos, Michæas, &c. qui ſancto amoris zelo ſeruantes, pro domini ſui ſponſa, pro Dei honore, pro proximorum ſalute, ſcientes ſibi magnam eſſe repositam coronam iuſtitie, nomen Chriſti portent coram regibus & principibus & magiſtratribus, non attendentes minas hominum & principum huius mundi, qui deſtruuntur, & qui corpus tantum poſſunt occidere, ſed eum ſolum timentes, qui poteſt corpus & animam in gehennam mittere.

Actu. 9. **Matth. 10.** Non eſt autem æqua quorūdam excuſatio, qui ideò ſe quæ ſentiunt, propalare & in uulguſ afferre non audere aiunt, quòd his temporibus odioſa ſit ueritas, quaſi unquam ea quidpiam fuerit magis inuiſum. ſemper proſectò obſequium amicos, & ueritas odiū ſuis cultoribus peperit, immo hæc eſt, ut ſapienter ait Ambr. ueritatis conditio, ut eā ſemper inimicitia perſequantur, ſicut per ambitionem pernicioſæ amicitie comparantur: & offendit alioqui ſemper omne, quod nolumus, & proſectò ſemper liberè & ſine adulatione ueritatem prædicantes, & geſta prauæ uitæ arguentes, gratiam non habent apud homines. Cauſemur ergo potius exiguam fidem noſtram, caritatis defectum, mundi amorem, & quòd

& quòd nondum cum Apoſtolicum miniſterio, Apoſtolicum quoq; mundi contemptum coniunxerimus. Pendemus quidam noſtrum à mūdo, quomodo non mundū formidabimus? nondum ueteris hominis affectus exuimus, quomodo illi inimicabimur? perfecti hominis eſt, prædicationis ut decet, officiū peragere, eius (inquā) qui ſe ipſum reliquit & accepta, cruce Chriſtum ſequitur. hoc qui fecerit, uidebit, nullum aliud ſæculū magis idoneum ueritati dicendæ, quàm id noſtrū, quo tanta eius eſt apud mortales penuria. ſed de his ſatis.

Nunc autem de pronuntiationis ratione, in qua tamen non parum à quibusdā peccatur, pauca dicamus. Quæ pronuntiationis ratio, uerbi Dei miniſtris ſit obſeruanda. Cap. XII.

Vnt multi, qui nihil magis in concione laborant, quàm auditorum aures inani & ſterili quodam uerborum uento concutere, quaſi in ſermone eſſet regnum Dei, & non potius in uirtute. hi ſunt qui in uerborum cultu potiſſimam ſtudij prædicationis partem conſtituunt, non tam quid dicant, quàm ut eleganter dicant, attendentes, id eſt, hi ſunt, qui non tam Dei negotium quàm propriam gloriam per conciones uenantur, quæ tamen cum ſit in uerbis & non in uirtute, uaniſſima eſſe omnino neceſſe eſt. hi ſunt, qui plerunque, quò elegantiffimi & facundiſſimi eſſe uideantur, uocabulorum ſynonimorum ridiculoſos cumulos inaniffimè aggerunt, contra omnem proſectò eloquentiæ rationem, quæ damnat ſemper & ſermonis & copiæ affectationem. Hi ſunt, qui cum aquam è fonte ſanctæ ſcripturæ puriſſimam bibant, pedibus humanorum affectuum conculcando perturbant, & nec ſic conturbatam pro auditorum neceſſitate miniſtrant; plus enim appendunt, aptè ſuo loqui iudicio, quàm à ſimplici uulgo intelligi, quoniam eidem non tam uitæ ſanctitatem & peccatorum pœnitentiam, quàm ſui ipſorum admirationem conciliare contendunt. hi ſunt, qui non corda hominum diuini uerbi ſagitta, quò Chriſto uictori dent manus, ſed aures percutiunt, quò ſemper uita carnali uiuentes, in æternum intereant. demum hi ſunt, qui non tam Chriſtum quàm Ciceronem inconcionibus agere ſtudent: qua parte, quantum à uero Euangelici prædicatoris inſtituto diſſentiāt, ad Corinthios ſcribens, uerus ille prædicator oſtendit, Sermo, ait, meus & prædicatio mea, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ uerbis, ſed in oſenſione ſpiritus & uirtutis, ut fides ueſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in uirtute Dei. et ad eoſdem, Miſit, inquit, me Chriſtus non baptizare ſed euangelizare, non in ſapientia uerbi, ut nõ euacuetur crux Chriſti. nam quia in Dei ſapientia non cognouit mundus per ſapientiam Deum, placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. in quæ uerba ſiue Theophilactus, ſiue Athanaſius, Non in ſapientia uerbi (ait) hoc eſt, non in eloquentia, ſermonisque cum elegantia, tum uenustate, ut noxam patiatur & imminuatur crux Chriſti. Poſtquam enim in ſapientia, quæ per creaturas cernitur (cœlum enim & terra adeoque omnis creatura, prædicat conditorem) non nouiſſet mundus Deum, per ſapientiam uidelicet, quæ in eloquentia cernebatur, linguæque politiæ; uiſum eſt Deo per prædicationis ſimplicitatem, quæ uidetur quidem eſſe ſtultitia, cum minimè ſit, ſaluare credentes. Non in ſapientia uerbi, ait Anſelmus, quia prædicatio Chriſtiana non indiget pompa, & cultu ſermonis. Efficacior fuit proſectò in concilio Nicæno ſermo ſimplex Paphnutij aduerſus philoſophum, qui magno ingenij acumine contra fidē decertabat, quàm aliorum, qui dialecticis argutiis & cultiori ſermone, eius ſyllogiſmos diluere contendebant: & certè multo plures ſanat medicus diligens, quàm uerboſus, & plures olim Sanſon aſini mandibula, quàm gladio trucidauit. De ſcripturis diuinis diſputantem, inquit Hieronymus non decet Ariſtotelis argumenta conquerere, nec ex ſtumine Tullianæ eloquentiæ ducendus eſt riuulus, nec aures Quintilianii ſcolis & ſcholari declamatione mulcendæ ſunt, ſed ſit loquutio pedestris, & quotidianæ ſimilis, quæ ſenſum Dei edifferat, non uerborum compoſitione frondeſcat. Sint alij diſerti, laudentur, ut uolunt, & inflatis buccis ſpumantia uerba trutinentur, mihi ſufficit ſic loqui ut intelligat, ut de ſcripturis loquens, ſcripturarum imiter ſimplicitatem. Haecenus ille. Vulgi more, inquit Rabanus, ſic dicatur, ut ambiguitas, obſcuritaſq; uiteretur, non ſic dicatur, ut à doctis, & quòd

1. Corin. 4.

1. Corin. 2.

1. Corin. 1.

In epiſtolam ad Corin.

In epiſtolam ad Corin.

Iudic. 9.

In epiſtola quædam ad Damascum.

Lib. 3. de inſtit. cleric.

ſed potius ut ab indoctis dici ſolet, quid enim prodeſt loquutionis integritas, quam non ſequitur intellectus audientium, cum non intelligant propter quos, ut intelligant, loquimur? Qui ergo docet, uitabit uerba omnia, quæ non docent, & ſi pro eis aliqua, quæ intelligantur, integra poteſt dicere, id magis eliget, ſi autem non poteſt, ſiue quia non ſunt, ſiue quia in præſentia non occurrunt, utetur etiam uerbis minus integris, dum tamen res ipſa doceatur, atque diſcatur integrè. Et hoc quidem non ſolum in colloctionibus, ſiue ſiant cum aliquo uno, ſiue cum pluribus, uerùm etiam multò magis in populis, quãdo ſermo promitur, ut intelligamur, inſtandum eſt. quia in colloctionibus eſt unicuique interrogandi poteſtas, ubi autem omnes tacent, ut audiatur unus, & in eum intenta ora conuertant, ibi ut requirat unuſquiſque, quæ non intellexit, nec decoris eſt, nec decoris, ac per hoc debet magis tacenti ſubuenire cura dicentis. Haſtenus Rabanus. Prorſus itaq; ab euangelico miniſtro uniuerſa uerborum exquisita curioſitas abſit, quæ penitus uerbi Dei efficaciam eneruat. non miſceat uinum diuini ſermonis, exacto ſtudio aquæ humanæ eloquentiæ, ne ad inebriandas mentes fiat prorſus euanidum. Omnis doctor, inquit Hiero. qui auctoritatem ſcripturarû, per quas poteſt audientes corrigere, uertit ad gratiam auditorum, & ita loquitur, ut non corrigit, ſed ut deleſcet audientes, uinum ſanctarum ſcripturarum uiolat, atq; ſuo corrumpit ſenſu. Neq; haud dubiè alia ratione Chriſtus, Euangelicæ prædicationis ſeminiû, per piſcatores & artiſcioſi ſermonis prorſus ignaros homines, in Orbem ſparſit, quàm quòd Spiritus ſanctus humanas uires in humana ſalute operanda contemnat, alioqui non Petros, Andreas, Iacobos, Philippos, Ioannes, Bartholomæos, ſed Demoſthenes, Aſchines, Lyſias, Iſocrates, Graccos, Catones, Cicerones, qui Græca aut Romana eloquentia, animos mortalium allicerent, & picturatis ſermonibus fleterent in apoſtolicum munus elegiſſet. Totum humanæ ſalutis negotium Spiritus ſanctus ſibi uult tribui, nihil condonat humano artiſcio. Non quòd barbarum & agreſtem ſermonem approbem (abſit) nam & hunc publico illo magiſterio indignum prorſus exiſtimo, ſed quòd exquiliſitum quendam & exactum uerborum cultum & ſtadium, ſancto huic apoſtolicum muneris contrarium exiſtitem: idemq; de geſtibus, & cæteris, quæ ad pronũtiationem ſpectant, obſeruandum puto. Verum quod hac de re tum Auguſt. libris de doctrina Chriſtiana, tum Rabanus lib. tertio de inſtitutione clericorum, multa dixerint, plura loqui non placet, ſed tantum Chriſti ſerui, qui hoc miſerando malorum diluuium ſunt ad apoſtolicum muneris ſtagnum aſſumpti, ſunt mihi per Chriſtum obteſtandi, ut animo aduertant, quantum gloriæ Chriſto & Euangelico negotio poſſunt afferre, ſi rectè & ex officio prædicatione fungantur: ſi non ſeſe, ſed ſolum Chriſtum quærant, ſi non mundi gloriolam, quæ plerunque ante mortem marceſcit, ſed ſolidam illam, quam tanto muneris & tam digno labori decretam ſcimus, præmium expectent: de qua re Paulus Apoſt. Bonum certamen certauit, curſum conſummauit, fidem ſeruauit, in reliquo reſpoſita eſt mihi corona iuſtitie, quam reddet mihi in die illa iuſtus iudex, ſi demum non tam hominibus placere, quàm Deo, qui probat renes & corda, diligenter ſtudeant.

Quòd Epifcopi cæteriq; Eccleſiaſtici paſtores, uerbum Dei prædicare teneantur. Cap. XIII.

Aduertant autem, quicumq; in Chriſti Eccleſia ſunt ad paſtoralis officij dignitatem aſſumpti, non modò ſe ad perfectam Euangelicæ doctrinæ cognitionem eiusq; propugnationem, ſed etiam ad hoc apoſtolicum prædicationis munus exercendum, naturali, diuino, & eccleſiaſtico iure, ita eſſe conſtrictos, ut niſi id diligentiffimè expleuerint, certum ſubituri ſint dænationis ſupplicium. Non eſt paſtorale munus deliciari, ſed paſcere, non miſeras oues deglubere, ſed uerbo ſanctæ exhortationis reficere; non ingentes theſauros, aut filios, quos malè aliquando nonnulli ſuſceperunt, aut cognatis relinquere, ſed filios, quos patre mortuo (Chriſto nimirum) per Euangelium ex Eccleſia genuerunt, immortales cœleſtis felicitatis diuitias theſaurizare; ſic enim filiis ſuis theſaurizabat Apoſt. Non quæro, inquit, quæ ueſtra ſunt, ſed uos, non enim debent filij parentibus theſaurizare, ſed parentes filiis. ego autem libentiſſimè impendã, & ſuperimpendar ego ipſe pro animabus ueſtris. Nò eſt paſcere,

ſai. 1.
in cõm. ſai.

Anſel. in Mat. Theophil. Aug. & Beda in illa uerba Pau. Nò in ſapientia uerbi, &c.

1. Tim. 4.

ſ Tho. 3. ſen diſt. 25. q. 2. 2. p. q. 2. art. 6. S. Bonauè 3. ſen. d. 25. q. 3. Scot. 3. ſen. d. 25. q. 1. Dur. 3. ſen. d. 25. Ric. 3. ſen. d. 25. q. 2. & qual. 3. q. 24. 10. Baſol. 3. ſen. d. 25. q. unica. Gabr. 3. ſen. d. 25. q. unica. concl. 2. Almannus 3. ſen. d. 25. q. unica.

eſt paſcere, quod tamen opere diaboli uulguſ credit quosdã præficere, qui commiſſas oues uerbo reficiant, immo nec præficere quidem, ſed eis quaſi ingens beneficium, facultatem prædicandi indulgere; nam & hoc princeps ipſe, aut alius quicumque ciuiliſ magiſtratus, fortè diligentius præſtaret, ſed personali doctrina & exemplo mores corrigere, uirtutes formare. Cecidit cecidit profectò ſanctæ prædicationis auctoritas, poſteaquam Episcopalis pompa ad Episcopos, ad ſolos uerò priuatos homines prædicatione conceſſit, poſteaquam Episcopi eſſe deſierunt arca teſtamenti, quæ & uirgæ correctionem cum manna dulcedine copulatam, & legem Dei in ſe continerent, poſteaquam deſierunt eſſe Leones, Gregorij, Auguſtini Hilarii, Chryſoſtomi, Cyrilli, Ambroſij, &c. qui cum eccleſticis regulis, quos canones uocant, Chriſtianæ Theologiæ cognitionem copularent. Scire tenetur Episcopus eccleſiaſtica iura (fateor) ſed illi ſanctarum ſcripturarum ignorantia turpiſſima. duplex haud dubiè ille ſcopulus cidaris ſacerdotalis, non tam utriuſque iuris integram ſcientiam, quàm utriuſque teſtamenti perfectam cognitionem deſignare decernitur. Scient, inquit Toletanum concilium, ſacerdotes, ſacras ſcripturas, & canones, & omne opus eorum in prædicatione conſiſtat, atque adificent cunctos, tam fidei ſcientia quàm operum diſciplina. Paulus Apoſtolus non litigioſum, ſed doctorem Episcopum eligi præcipit, & ne cuiuſcunq; ſæcularis diſciplinæ doctorem accipias, qui lites ſcilicet, uel iniuſtiſſimas defendere nouerit. alibi cuius ſcientiæ doctorem intelligat, aptiſſimè exponit, Amplectentem, inquit, eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem, qui potens ſit in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt arguere. Cautum erat olim apoſtolicum canone, Ut Episcopus aut preſbyter, qui cleri, & populi curam non gereret, neque doceret eos pietatem ac religionem, communionem priuaretur: permanentem uerò in ea negligentia & ignauia, deponi. In quem canonem Ioannes Zonaras ſic ſcribit, Ineſcuſabile eſt hoc Episcopi debitum, docere (puta) ſibi ſubditum populum pia dogmata, dirigereque rectas in opiniones, & honeſtam uitam. Dicit enim Deus per prophetam, populoꝝ prælatiſ, ſi non annunciaueris, neque loquutus ſis, morietur iniuſtus in iniuſtitia ſua, eius autem ſanguis de manu tua requiretur. Episcopus igitur, qui docendi curam negligit, excommunicatur, etſi ne ſic quidem deſiſtat à negligentia, deponitur. Similiter etiam preſbyteri, exigunt enim canon & hos, tales eſſe, qui docere quoque poſſint. Et ille magnus etiam Paulus Episcopum iubet apertum eſſe ad docendum, ſobrium quoque (uidelicet in ſobrietate ac uigilantia permanentem) non ocioſum, non animo remiſſo, non pigrum, uel negligentem. Nomen enim Episcopi ad ſobrietatem ipſum excitat. nam *σμοπος*. (ideſt, cuſtos, ſpeculator, obſeruator,) nominatus eſt. Cuſtodem uerò uigilare oportet, non ignauiter, otio & inertie indulgere. Cathedra propterea conſtituitur in edito & ſublimes templi loco, quæ quidem res denotat, quòd ab illa ſublimate, unde proſpectus undique patet, ſubditum populum reſpicere, ualdeque diligenter obſeruare decet. Ibi uerò preſbyteri ſimul cum Episcopo adſistere, unaque ſedere iuſſi, ut per eam ſic in alto ſitam cathedram, ipſi pariter inducantur populum cum prouidentia inſpicere, populi que mores componere, tanquam dati collaboratores & coadiutores Episcopo. Haſtenus Zonaras. Extat quoque ſynodi ſextæ canon decimusnonus, qui præfectos omni die, maximè dominicis, omnem tam clerum quàm populum docere præcipiat. Quòd uerò & preſbyteros, ſiue canon, ſiue Zonaras ad Euangelium aſtringunt, docendum, id de ſolis preſbyteris, qui paſtoralem quoque curam ſuſceperunt, oportet intelligas.

FATEOR, iuris, præſertim Canonici, ſcientiam, ſi rectè colatur, rem eſſe ſanctiſſimã, & regendis eccleſiaſticis populis maximè neceſſariam: ſed non hodie ſic colitur, ut eradicandis uitiiſ, & promouendis uirtutibus, ſed ut propagandis litibus, etiam ſine ciuili diſciplina uel abundè ſufficiat. An non, quaſtibus tota legum & canonum diſciplina inſudat? Vbi eſt lex aut ciuiliſ aut eccleſiaſtica, de peccato uitando, uel de cleri aut populi honeſtate promouenda, paruſſima gloſſemata. ubi uerò de reſcriptis de priuationibus, de uiſitationibus, de procurationibus, de canonica portione, uel de ſepulchrorum funeralibus agitur, immenſos aggeres gloſſematum uideas. Sed quoniam; iſta quibuſdam & ſi ueriſſima, odioſiſſima tamen fortasſe uidebuntur, & quoniam quidam ex ueteribus omni ſuſpitione maiores, prolixo ſermone de ea re loquuntur, nò amplius dicemus, quàm eos qui

In pontificali Roma. Diſt. 38. c. Ignorantia.

Ad Tit. 2.

1. Tim. 5.

Canon 58.

Engel. Bernar. lib. 2. de conſider. ad Engel. ubi.

uel assignandorū, uel præficiendorum pastorū curam habent, siue principes, siue respublicas, siue alios quoscumque magistratus, per Christi mortem obtestari, ut uideant quos huic sancto ministerio, a quo totius Christiani populi religio pender, præficiant. Ipsi enim sunt, qui potissimam hac de re apud Christi tribunal rationem sunt reddituri, postea quam ad eos, Romanorum Pontificum indulgentia & priuilegio, designandi uiros huic operi idoneos, potestas est deuoluta. Attendant, non tam eis labores pro se, aut pro Republica toleratose, clesiasticis redditibus compensandi necessitatem impendere, quam optimos quosque & uita & sapientia integerrimos uiros undique cogere, qui exemplo & personali doctrina, fidem & Christianos mores in populo ædificent. Non in hac parte ualere debent apud eos paterna aut auita quorundam merita, memorialibus (quæ uocant) molestissimè exposita, non humana suffragia aliorum, qui non tam principum conscientia quam propriis commodis, quanuis aliud proferre uideantur, solerter student, semperque inuigilant. Propria merita, uitæ scilicet integritas, sinceraque doctrina cum auctoritate coniuncta, sacerdotium obtineant: nec multum obest, si Baldi, Bartholi aut Abbatis in tractandis secularibus aut ecclesiasticis causis, solertiam quis non polleat; dum potens sit, populos sibi commissos exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt arguere: quæ duo Paulus Apostolus in Episcopo necessariò requirit. Neque uerò modò Episcopi quantumuis in tractandis causis iudicialibus sagaces, per se ipsos eclesiasticas lites decernunt, sed per iudices uicarios, quos prouisores appellant. Et alioqui indignum est profectò in Euangelico pastore, qui nihil prius habere debet, quam charitatis studium, ciuiliū litium technas inquirere, quæ Paulus Apostolus non multum cum Christiana charitate conuenire pronunciat. Iam, inquit, omnino delictum est in uobis quòd iudicia habetis: quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? non quòd peccatum credat Apostolus, iudiciali processu res nostras aut acceptas iniurias iuxta legum sanctarum tenorem repetere, sed quòd cum illa Christiana simplicitate, quæ percutienti maxillam, alteram præbet, tollenti palium, concedit & tunicam & angarianti mille passus, uadit alios mille, iniurias persequi non satis cohereat: quamuis à communi & sufficienti iustitia (modò absit affectus) non recedat. Indignum est profectò in Euangelico pastore requirere, quæ idem Apostolus in ecclesiæ contemptibiles reiicit. Sæcularia, inquit, iudicia si habueritis, contemptibiles, qui sunt in ecclesia hos constituite ad iudicandam. ac si apertè diceret, auctore Gregorio, Qui minoris meriti sunt in ecclesia, & nullis magnorū donorū uirtutibus pollent, ipsi de terrenis negotiis iudicent, quatenus per quos magna nequeunt, bona minora suppleantur: quos & contemptibiles nominat, & tamen sapientes uocat, cum dicit, Sic non est Sapiens inter uos quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum? Qua ex re quid colligitur, nisi ut hi terrenas causas examinent, qui exteriorum rerum sapientiam perceperunt? qui autem spiritualibus donis donati sunt, profectò terrenis negotiis non debent implicari, ut dum non coguntur interiora bona disponere, exercitati ualeant bonis superioribus deseruire. Hactenus Gregorius. Ne autem prorsus ab Ecclesiasticis præpositis subditorum negotia arceat, protinus subdit, Sed curandum est magnopere, ut hi, qui donis spiritualibus emicant, nequaquam proximorum infirmantium negotia funditus deserant, sed hæc aliis, quibus dignum est, tractanda committant. Vnde Moses quoque ad populum uiros ipse septuaginta constituit, ut quanto se ab exterioribus causis absconderet, tanto ardentius interna penetraret. Sicque fit ut summi uiri magis ad spiritualia dona proficiant, dum eorum mentes res infimæ non conculcant, & rursus uiri in ecclesia ultimi, sine bono opere non uiuant, dum in rebus exterioribus inueniant recta, quæ agant. Hæc ille: quæ omnia deinde membrorum humani corporis exemplo demonstrat, quæ toti corpori, uicissim sua officia impartiendo, copulantur. Sic, inquit, sanctæ ecclesiæ membra debent & officio esse distincta & charitate coniuncta, ut summi uiri, eorum uiam prouideant, qui terrenis negotiis uacant, quatenus uelut ad lumen oculorum pes ambulet, & rursus quicquid terrenis negotiis implicati agant, hoc ad maiorem utilitatem referant, ut pes cuius uia prospicit, non sibi tantummodo sed etiam oculis gradiatur. Vides nimirum ex Gregorij sententia quam parum ad Euangelicum antistitem, & pastorem, humanorum negotiorum gerendorum exacta peritia pertineat, quæ abiectionū & minoris meriti hominum, in Ecclesia esse iudicatur? Vides eos, qui iudicio-

rum

rum peritia censentur, tam à Paulo quam à Gregorio sapientes uocari, uerum non ea sapientia, quæ cœlestis uocatur, quæ scilicet circa interiora uersatur, sed ea, qua res externæ ordinatè geruntur, quæ in Christiana uita nō multi tamen fieri solet? Vides eos, qui sunt spiritualibus bonis nuncupati, sæcularibus negotiis implicari non debere, ut altioris ordinis bonis liberius inseruire ualeant, sed Mosis exemplo uiros præficere, qui dum ipsi spiritualibus bonis inuigilant, tractent temporalia negotia, & iudicio decernant? Non igitur magnopere refert, in his rerum temporalium negotiis, eos, qui sanctarum scripturarum scrutinio dicantur (ut quidam uolunt) stupidos esse, dum pastu cœlesti & sanctis moribus plebem ædificent: sed neque etiam magnopere refert, utriusque iuris apices attigisse, & in multis prouinciis amplissimos magistratus gessisse, ut quis in euangelicum pastorem eligi debeat, si uerbum Dei rectè secare & quod ab illo in consecratione requiritur, de utriusque testamenti thesauro, noua & uetera producere nouerit. Non est opus magna iuris subtilitate euangelico præfili, ad quem potius amore fraterno & Christiana caritate pertinet disidia componere, quam iudiciali processu causas peragere. Itaque ut semel dicam, ea uniuersa euangelico pastori non conferunt, quæ ad euangelicum pastum, cui uni ministrando demandatur, non attinent. est autè pascere, non causas agere, sed animas uerbo sanctæ exhortationis reficere, euangelica prædicatione uitia profligare & uirtutes inferere. Petro profectò non fuit à Christo dictum, iudica populum meum, sed pascue oues meas, quasi solus pastus pastorem efficiat. Iam cum bonum pastorem Christus definiat, qui lupu uenienti & in greges grassanti resistit, & cuius uocem oues audiunt, qui fieri possit, ut ille pastoris officium legitimè subeat, qui sanctæ prædicationis uoce destituitur: qui euangelico sibilo ad interiora deserti, greges dominicos minari non nouerit? qui lupis rapacibus, qui uestimentis ouium greges aggrediuntur, ueræ & sanæ doctrinæ gladio resistere nequeat? Ingens monstrum pastor murus, ingens monstrum pastor sine baculo, utroque tamen maius Episcopus elinguis, & qui Christiana sapientia hæreticis ingruentibus non possit obsistere. ad arcendum lupos parum profunt canes, nisi uoce quoque pastoris incitentur, ad arcendas hæreses, aut corruptos mores, qui populum inuadunt, parum profunt priuati prædicatores, nisi euangelici pastoris uoce quoque adiuuentur. Caueant itaque qui eorum præficiendorum sollicitudinem, & curam susceperunt, ne summa ratione à Christo arguantur, quòd cum equis suis, canibus & acipitribus, immo culinis, non nisi maximè idoneos, & qui eam artem apprime nouerint, præficiant, solis Christi ecclesiis pascendis, eos plerumque designat ac proficiant, quibus pascere sit prorsus impossibile, unde utriq; certissimæ dānationis discrimen incurrant. Non sunt ista in quibus de totius populi Christiani, & salute, & religione agitur, tam leuia, quam quidam existimant, quos Dei timor & ecclesiastica promotionis zelus omnino deseruit, qui nihil aliud putant quæpiam pastorem constituere, quam illi unde postea splendide uiuat, uel inuito Christo, diuitias præbere. Extat, non tantum diuino, sed naturali iure certissima regula, illū peccare lethaliter, qui publicum sibi usurpat officium, cum alioqui sit ad illud ineptus, in eoq; peccato quandiu non fuerit idoneus, perpetuo permanere. Nemo eum, qui prætoris aut tabellionis officium, cum esset alioqui ad illud gerendum ineptus, subiret, quandiu in illo perseveraret, à mortali, & grauissima culpa, & ab uniuersorum detrimentorum, quæ respublica incurreret, restitutione profectò excusaret, nemo igitur illū excusabit, qui cum pascere nesciat, officium sibi pastoris usurpet, præsertim cum amplissimi thesauri, & diuitiæ ex eo sibi ministerio proueniant, & res sit omnium quæ possunt excogitari, longè grauisima. Maius tamen iudicium habent illi, qui per sua suffragia huiusmodi hominibus efficacissimè, perpetuæ damnationis portas aperiunt, & ingenti detrimento Christi ecclesiam afficiunt, quod nec totius orbis thesauris resarcire aliquando poterunt. Immo uerò non tantum particulares ecclesiæ indigna prouisione læduntur, sed uniuersalis ecclesia quoq; ingens detrimentum accipit, dum sanctarum literarum, sapientiæ ac uirtutis studiū, in quibusdam prouinciis, quòd nullum sit præmium, uilescit & contèptui habetur. Vnde sæpe accidere solet, ut erroribus & hæresibus sæuire liceat impunè. Nunquam profectò in maiori præcio fuit nostra religio, nec magis suis hostibus formidabilis, quam cum humana gratia & fauor ab episcoporum promotione procul aberant. Cum, inquam, uel à principibus, uel à populis, sanctarum scripturarum notitia & uitæ sanctimonia, celebres uiri uel inuiti, ad sacerdotia trahebantur: hinc Augustini, hinc Hilarij, hinc Chrysoctomi, hinc Epiphani, hinc Cyrilli, hinc Gregorij, hinc Leones, à quibus to-

tum

tum quidquid est modo religionis accepimus, & quorū doctrinam admirabilem uel nunc hostes ecclesiā reformidant.

Quorundā
in Theolo-
gica studia
calumnia.

VERVM illorum, qui uel ignorantia patrociniū afferre, uel sanctæ scripturæ studio & cognitioni notam inurere moluntur, friuola sententia audienda est, qua dicunt, ex doctis Theologis, non itē ex aliis hæreses progredi. Primum enim id falsum est: neq; enim docti sunt, qui propriū sensum ecclesiastico sensui anteponunt, cum Theologi sit maiorum auctoritati parēre. deinde si res planē aduertatur, plures ex grāmaticis, rhetoribus, medicis, iurisprudētibus, philosophis &c. quā ex Theologis, hæreticos prodiisse, nostræ memoriæ historiæ testantur. Demum, quid mirum si ab his, qui res sacras tractant, circa res sacras prauæ opiniones proficiantur: neq; enim ex sutoribus aut cerdonibus falsa fidei dogmata proditura sunt, sed ex doctis hominibus, qui uel diuino iudicio obcæcantur, aut ab ecclesiastica traditione falsa animi persuasione deficiunt. Quod si rei abusus faciat, ut res ipsæ alioqui maximē necessariæ tollantur, tollantur igitur ē medio sacri & prophani magistratus, quoniam plerunq; potestate abutuntur, immo tollantur omnia, quæ humana malitia peruertere potest. Non est mirū, inter frequentissimas segetes pullulare zizania, non est mirum inter solidissimos fidei defensores, qui sanctarum scripturarum notitia fidem indefesso studio propugnant, quosdam exurgere bonorum cōparatione rarissimos, qui eandem impugnent, sicut non est mirum, inter tot fortissimos milites, qui inuictis animis reipublicam protegant, quosdam eiusdem reip. proditores emergere, qui eam nonnunquam hostibus tradāt. An non etiā in cæteris quoq; disciplinarum profersionibus, quotidie stultissimas opiniones suscitari uidemus? An non in medendi arte, ingenti humanæ salutis incōmodo, & uitæ certissimo discrimine, quidam obstinatissimē sua placita defendunt? An non apud iurisprudentes, cum magno non modō nostrarum rerum, sed plerunq; honoris, famæ, immo & uitæ detrimento, circa res etiam summē ad ciuilitate uiuendum necessarias, hominum stultæ & perniciosæ opiniones plerunque, defæuiunt; in quibus tamen, quod non diuina, aut naturæ aliqua mysteria contineantur, nulla futura erat ambiguitas? An non uel in illis certissimis disciplinis, quas Græci *Μαθηματικά* uocant, quotidie uidemus nouas opiniones suboriri? Cur ergo neq; medendi ars, neq; iurisprudentia, neq; mathematicæ disciplinæ malē notantur, sola uerò theologia, id est, Dei cognitio, malē audit? Grauior est & perniciosior (fateor) error in religione, quā in humana salute, aut reipublicæ recta administratione, sed tanto paratior & instructior, aduersus maiorem hanc perniciem & pestē, cui nulla alia arte quā theologia disciplina subueniri potest, debet esse ecclesiā. immo uerò nullo alio sæculo, maiori theologiæ & sanctarum scripturarū notitia ecclesiā eadem floruit, nec maiori diuina ista sapientia fuit in pretio, quā cum hæreses sæuebant. tunc enim uel ex abditissimis antris, eius peritiam celeberrimi quiq; uiri, uel à principibus, uel à populo ad ecclesiasticum regimē, uel reluctantes trahebantur: nimirum, quod tunc potissimum sint in pretio milites quando hostilis impetus urbem inuadit. Nunc uerò præsertim apud Catholicas prouincias, sunt quidam, qui quod quosdam hæreticos publicē poenas dedisse uiderint, uniuersos à theologiæ disciplina auocare contēdunt, eo nimirum cōsilio, quod illi, qui quod milites quidam ad hostes defecerint, prorsus militarem disciplinam uel contemnendam, uel omnino de medio tollendam consulere; ut scilicet hostes ex animi sententia & uoto, urbe inermi potiantur.

ATQVE hæc diximus, non quod alterius cuiuspiam disciplinæ professores lādere uelimus (quod absit) scimus enim plures ē media iurisprudentia, præsertim nostra memoria, nostrorum principum religione ac pietate, Ambrosios emeruisse, qui ingenti sagacitate ac sapientia ecclesias sibi commissas administrarint, sed quod credamus magni referre, immo tum sibi, tum ecclesiæ necessarium esse, omnino Episcopos uerbum Dei prædicare, & cætera, quæ ad euangelicum pastum pertinent, personali labore & non tantum per uicarios prædicatores obire: ad auctoritatem nimirum euāgelij, & ut uerbum Dei in pretio habeatur. Nec enim alia ratione tot diuitiarum thesauri, tot seruorum greges, & (ut semel dicam) uniuersus ille penē regius apparatus, euangelicis pastoribus tributus, permittitur, quā ut eo apud plebem, quæ non tam solo bonæ uitæ exēplo, quā imperio, & potestate, ad amplectendam uirtutem, uitæq; Christianæ officia percolēda permouetur, auctoritatem obtineant, qua eorum exhortatio & doctrina in pretio & admiratione quadam habeatur. Sed neque aliorum illorum sententia uergit, qui pastores iure naturali, diuino & humano, in propriis ecclesiis residere teneri, uerissimē contendunt, quā

ut ad

ut ad pastum euangelicæ prædicationis ministrandum eosdem astringat: hac enim potissima ratione residere teneri dicuntur, quod teneantur & pascere, absentes autem pascere nequeant. Ergo si pascere personali & propria doctrina & labore non tenentur Episcopus, neque residere tenebitur. quid enim eorum præsentia populo præstabit? nam iudicia non per se, sed per iudices, etiam cum sunt præsentēs, exercent. Neque uerò sunt tanti momenti prouocationis ab iudicibus uicariis ad prælatos ipsos, ut propter eas solas Episcopos præsentēs futuros necessariò dicamus. habent enim plerique potentiores alicubi præter nos iudices, consilia quæ uocant, certum nimirum iureconsultorum, ad quos prouocationes fiant, quorum decreta solent prælati ipsi ratissima habere, & ab eisdem quasi à propriis placitis, uel latum unguem nunquam discedere, sed & ut Gregorius docebat, in his omnibus, quæ in rebus exterioribus computantur, siue sint iudicia, siue pauperum subuentiones, uiros pietate & istarum externarum rerum usu ac prudentia præditos, constituere potest Episcopus, qui sibi hanc sollicitudinis partem plenissimē adimant, ut olim septuaginta illi uiri Mosi, septem uerò diaconi uiris Apostolicis, quorum locum Episcopi gerunt, fecisse leguntur. Non igitur iudiciorum ecclesiasticorum aut pauperum subuentionis, aut alterius cuiusque rei temporalis, quæ omnia aliis demandare potest, sed euangelicæ prædicationis ergo Episcopus residere tenetur. Quæ profectò ratio me uel inuitum conuincit, ut ad prædicationis personale exercitium, de necessitate salutis, in qua, quod à diuino & naturali iure descendat, nulla tantum humana potestate dispensare ualeat, Episcopum teneri, ingenuissimē fatear. semper excipio maiorum bonorum cōpensationem, ut sunt regni, prouinciarum, aut totius ecclesiæ certissimum commodum, aut necessitas, quæ duo semper in legibus excepta intelliguntur. atq; id Tridentina synodus, sub Paulo tertio celebrata, optime intellexit, cum inquit, Cum Episcopi præcipuum munus sit docere populum, non est concedendum, ut Episcopi per alios præsentent. deligendi enim Episcopi sunt, ut diuus Paulus præcipit, qui sint ad docendum idonei & uoluntarij. et rursus, Quia uerò christianæ reipublicæ non minus necessaria est prædicatio quā lectio, & hoc est præcipuum Episcoporum munus, statuit & decreuit suprascripta synodus, omnes Episcopos, Archiepiscopos, primates, & omnes alios ecclesiarū prælatos teneri per seipos, si legitime impediti non fuerint, ad prædicandum sanctum IESU Christi euangelium. si autem legitimo impedimento Episcopos & alios prælatos detineri contigerit, iuxta formam generalis concilij, uiros idoneos assumere teneantur, ad huiusmodi prædicationis officium salubriter exequendum. Si quis autem adimplere contempserit, districtæ subiacent ultioni. Presbyteri quoque plebani, & quicumque parrochiales, uel alias curam animarum habentes, ecclesias quocunq; modo obtinentes per se, uel per alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem dominicis & festis solemnibus, plebes sibi commissas pro sua, & earum capacitate pascant, salutaribus uerbis docendo ea, quæ scire necessarium est ad salutem, annūtiandoque eis cum facilitate & breuitate sermonis uitia, quæ eos declinare, & uirtutes, quas sectari oporteat, ut poenam æternam euadere, & celestium gloriam consequi ualeant. Id uerò si quis eorum præstare negligat, etiam si ab Episcopi iurisdictione, quauis ratione exemptum se esse prætenderet, etiam si Ecclesiæ quouis modo exempta dicerentur, aut alicui monasterio etiam extra diocesim existenti, forsā annexæ, uel unitæ, modò in re ipsa in diocesi sint, prouida pastoralis Episcoporum sollicitudo non desit, ne illud impleatur. Paruuli petierunt panem & non erat qui frangeret. Itaque si ab Episcopo moniti, trium mensium spacio suo muneri defuerint, per censurās Ecclesiasticas seu alias ad ipsius Episcopi arbitrium cogantur, ut etiam, si fieri expedire uisum fuerit, ex beneficiorum fructibus, alteri, qui id præstat, honesta aliqua merces persoluatur, donec principalis ipse respiscens, officium suum impleat. Hactenus Trident. concilium. Vbi nimirum uides, non tantum Episcopos, sed in uniuersum prælatos quoscunq; quos legitima causa non impedit, ad officium prædicationis astringi. Vocat autem legitimam causam, non socordiam, aut ignorantiam, aut temporalia negotia, sed uel corporis infirmitatem, aut iustam aliam occupationem. Vides etiam præcipuum Episcoporum munus, prædicationem uocari, quasi pastorali functioni sint cætera extrinseca. sed & patres in concilio Toletano sub Vitelliano Pontifice, idem apertè docere uidentur, dum aiunt, Quantum quisque præcellis culminis obtinet

Actu 6.

Sessio 5.

Can. 2.

locum, tantum necesse est præcellat cæteros gratia meritõrum, ut in eo, quod præfideret singulis, singulariter ornetur eminentia sanctitatis, habens semper & in ore gladium ueritatis, & in opere efficaciam luminis, ut iuxta Paulum, potens sit hortari in doctrina sana, & contradicentes reuincere. Nos proinde nostri ordinis gradum uel suscepti regiminis modum magnopere cogitare debemus; ut qui officium prædicationis suscepimus, nullis curis à diuina lectione priuemur. nam quorundam mentes Pontificum, torporis ocio à lectione secluduntur, ut quid doctrinæ gregibus subditis exhibeat, non inueniat præco mutus. Insistendũ ergo erit maioribus, ut quod sub regiminis cura tuentur, fame uerbi Dei perire non finant. Hactenus Toletan. concilium. Sed & sexta synodus generalis sub Agathone Pontifice, & sub Constantino quarto celebrata, sic inquit, Oportet eos, qui præfunt ecclesiis, in omnibus quidem diebus, sed præcipuè diebus dominicis omnem clerum & populũ docere, pietatis ac rectæ religionis eloquia ex diuina scriptura intelligentes, intelligentias & iudicia ueritatis & non transgredientes iam positos terminos, uel diuinorum patrum traditionem. Sed & si ad scripturam pertinens controuersia aliqua excitata fuerit, ne eam aliter interpretentur, quàm quomodo Ecclesiæ luminaria & doctores suis scriptis exposuerint, & maiorem laudem ex his assequantur, quàm si quæ à se dicuntur componant, ne quando ad id hæsitant, ab eo, quod conuenit excidant. Per prædictorum enim patrum doctrinam, populi ad eorum, quæ sunt bona & expetenda, & inutilia reiicienda cognitionem uenientes, uitam in melius componunt, nec ignorantia uitii conuincuntur, sed doctrinæ mentem adhibentes, seipsos ad id ne mali aliquid eis accidat, excitant, & imminentium suppliciorum metu, sibi salutem procurent. Hactenus synodus. Vnde & Episcopalis prædicationis necessitas, & forma colligitur. in Carthaginensi Concilio quoque quarto, Episcopi homilias sanctorum patrum, prout omnes intelligere possint, secundum proprietatem linguæ, prædicare mandantur. in concilio Remensi, Episcopus rei familiaris cura post habita, uni lectioni, orationi, & uerbi Dei prædicationi tantummodo, uacare præcipitur. Demum, cum Oeconomus, qui res temporales administrent, sanctorum Conciliorum statutis habere præcipiantur Episcopi, nullibi tamen prædicationis Euangelicæ officium demandare sinuntur. quod euidentis indicium est, prædicationis munus, ab Episcopo necessario exerceri debere. Quod profectò si quidam attenderent, non tam securè deliciaentur, nec tam auidè sacerdotia ambirent: cognoscerent utique non esse aliud sacerdotium obire, quàm seipsos in uero damnationis statu reponere. Nec tamen ut iterum lectorem moneam, hic eos, qui ad Christiana Sacerdotia, post publicorum magistratuum laudabiles functiones, & quos iam ipse rerum humanarum usus disertissimos reddidit, præsertim, quos uel principum, uel rerum publicarum æquissima iudicia comprobauerunt, condemnare est animus, neque deinde eos, qui ex ipsa iuris prudentia, sine eorundem magistratuum perfunçãoe, eorundem principum aut rerum publicarum, non sine magnis rationibus delegerunt iudicia, rectè non posse obire sacerdotia crediderim, absit enim ex his, tum morum grauitate ac sanctitate, tum Ecclesiastico zelo maximè calentes multos, sed hoc tantum contendo his atque illis, post suscepta Ecclesiasticæ gubernationis regimina, Apostolico, & Euangelico ministerio, cui sunt initiati, uacandi necessitatem impendere. Facile est profectò ac parabile, ut in præcedentibus multis contendimus, Euangelicum negotium, neque putandum ad eos tantum Euangelicæ functionis munus attinere, qui Aristotelicis, Thomisticis, aut Scoticis disputationum spiritibus in scholis totam uiam contriuerint. dehortari uitia, promouere uirtutes, quis nesciat? Vidi ego nonnullos, qui licet Metaphysicos apices & Scholasticas disputationes non attigissent, mediocri tamen sanctorum scripturarum & sanctorum patrum lectione, quæ duo potissimè cum ipso uitæ usui Euangelicum concionatorem perficiunt, plures ac maiores operas exhibuisse, quàm nonnullos magnos Theologos. Magna proprii pastoris cum mediocri uita, uox à populo lætitia suscipitur, estque in prauos affectus, sancta quædam simplicitas cum uitæ & honoris auctoritate coniuncta, uolentissima pestis. Habeant, qui huiusmodi sunt, secum uiros doctos, quorum segetem amplissimam nostrum sæculum attulisse uidemus, ij altiora prædicent, & quasi gregarij canes Euangelicæ uocis latratu feras & lupos fallaces, à gregibus arceant, ipsi formandis moribus, fugandis uitijs, promouendis uirtutibus, si non recondita eruditione, saltem ipsa uocis auctoritate

auctoritate ac maiestate præfideant. Legat Pastor scripturas, euoluat Ecclesiasticas historias sanctorum patrum, qui Christianas Ecclesias in Christo pauerunt infatigabili labore scripta, quoniam nunquam non Pastoris & Episcopi ministerio defungitur. Tractauit olim quo pacto lites essent uincendæ, tractet modò, quo pacto Christiana charitas, cuius tutor institutus est, promoueri possit. Neque uerò putes me eandem omnino nostris, quam primorum illorum sæculorum Pastoribus Euangelici muneris frequentandi obligationem inducere: sunt enim multi hodie, qui doctè ac prudenter Pastorem sollicitudinem leuigent. nam in hoc opus religionis emerferunt, uerum aduertant Episcopi hos non operadores, sed cooperatores & Euangelici laboris participes esse. Verum de Euangelica prædicatione eiusque ministerio, hæc dixisse sufficiat.

Libri tertii finis.

F. MICHAËLIS MEDINAE
HISPANI,

ORDINIS MINORVM, REGVLARIS OBSERVANTIAE,
CHRISTIANÆ PARÆNESIS,

siue

DE RECTA IN DEVM FIDE
LIBER QVARTVS.

VAECVNQVE pro instituti nostri ratione de fidei causis dicenda uidebatur, superioribus libris, Christiane lector, in medium attulimus: causas uerò, non quascunque, sed effectrices uocamus, quarum in hac parte habenda est potissima ratio: nunc de fidei subiecto, cuius consideratio ad genus quoque causarum refertur, quod accidentia, non tantum ab effectricibus causis, sed à materialibus quoque, quæ subiecta uocantur, pendeant, non nihil dicamus. Quamquam eius rei exacta tractatio scholasticos maneat. Dicemus deinde, quæ fides quantaque rerum diuinarum cognitio, in omni naturæ humanæ conditione, & statu, quantaque modò post inuulgatam lucem Euangelicam, ad uitam æternam promerendam & assequendam sufficiat.

Quod natura intellectualis, non quæcunque sed uia, sit fidei subiectum in genere, in specie uerò homo nondum foelix. Cap. I.

Idei igitur Euangelicæ uirtutis, quæque ad hominis iustitiam pertinet, proprium subiectum, in genere quidem natura intellectualis est, quæ (inquam) intellectu & uoluntate consistit: neque enim in rebus insensibilibus, aut tantummodò sensibilibus, quæ bruta uocamus, fides esse potest: in specie uerò, homo, non quocunque statu sed dum uita præsentis mortali fruitur. nec enim potest esse hæc fidei ratio, quæ meritum habeat, in beatissimis. Quod utrunque uno & eodem argumento, ad Corinthios scribens, confirmat Gg ij Apostolus,

1. Cor. 13. Apoſtolus, Cum uenerit, inquit, quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Cum eſſem paruulus, loquebar ut paruulus, ſapiebam ut paruulus, cogitabam ut paruulus: quando autē factus ſum uir, euacuaui quæ erant paruuli; Videmus nunc per ſpeculum in ænigmatē; tunc autem facie ad faciem, nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum. Vocat hinc Apoſtolus ænigmaticam cognitionem, aut cognitionem ex parte, ſiue paruulorum ſapientiam, ſermonem, aut cogitationem, fidei doctrinam, ſicut per uiri ſapientiam cogitationes, ſermones, loquutiones &c. beatam ac ſœlicem illam, quæ fidei ſuccedit, uisionem intelligit, ſed neque eadem fidei Euangelicæ ſpecies, iuxta propriam rationem, in damnatis erunt, quòd ſcilicet rectè operandi principio deſtituti, uoluntatem non habeant, quæ adeò immediatè mota, ad aſſentiendum intellectum inclinet, quanuis in his infirma quædam & à noſtra conſideratione prorfus aliena, ſit fidei ratio, quæ à quorundam principiorum euidentia deſcendit. quam etiam in dæmonibus ponimus, iuxta Apoſtoli dictum, Dæmones credunt & contremiſcunt. An uerò angelus ante cõfirmationem, fidem habuerit, an clariorem cognitionem, quanuis multi multa dicant, & uariis coniecturis in hac parte philoſophentur, non eſt noſtrum decernere,

Iacob. 5.

Quòd in homine non quæcunque pars, ſed ſolus intellectus, & uoluntas ſit fidei ſubiectum. Cap. II.

Erùm cum homo duplici parte, corpore & anima, & rurfus anima, triplici portione, rationali, bruta, & uegetatiua, ex communis philoſophiæ traditione conſiſtat, quid horum ſit fidei ſubiectum, non immeritò quaeritur? Et primò quidem certum eſt, corpus non eſſe fidei ſubiectum, ſed humanam animam, ſed neq; cuius animæ parti, quaſi proprio ſubiecto fides tribuitur. Vegetatiuæ ſcilicet, quæ nobis cum plantis communis eſt, aut bruta, quam etiam animalia ratione deſtituta fortiuntur, ſed ſoli rationali portioni; quam mentem uocarunt. Quorum omnium ratio eſt, quòd ſit habitus cognitiuus ab ullo corporali organo nullo pacto dependens. quæ eſt enim cognitiuus habitus, cum uegetatrice animæ portione commercium non habet; quæ uerò à nullo ſenſorio aut ab inſtrumento pendet, ab oculo ſcilicet, & à reliquis animæ organo, niſi quatenus mentis cognitio ſenſuum cognitionem ſupponit, quod cunctis mentis operationibus eſt commune, à brutæ partis natura diſtinguitur, cuius uniuersæ operationes, certa quædam ſenſoria quaſi inſtrumenta requirunt. Nec enim hos habitus, qui ad auditum pertinent, per oculum aut guſtum, quiſquam acquireret &c. cum tamen nullum ſenſum ſibi fides uſurpet, niſi quòd inter uniuerſos ſenſus auditus, qui minus eſt euidens, magis fidei generandæ ſit idoneus; qua ratione docet Apoſtolus, fidem ex auditu progigni. Eſto itaque fidem in mente ſiue intellectu (ſic enim eandem quandoq; Peripatetici uocant) quaſi in ſubiecto conſiſtere, eſt tamen ulterioſ indagatio, qua parte mentis collocetur, imperatiua ne parte ſcilicet, quam uoluntatem dixerunt, aut ea mentis portione, quæ in cognoſcendo uerſatur, quam uſurpato nomine totius, intellectum dixerunt? eſt autem ambiguitatis non parua ratio, quòd fides, non tantum cognitione conſtet ſed, ut antea docuimus, uoluntatis imperio. rei enim propoſitæ cognitio cum uoluntatis conſenſu, fidem conſtituit. Nec ſola cognitio, fides, ſed cum conſenſu uocatur, præſertim Chriſtiana fides, quæ uoluntatis quoque denotat obedientiam, qua in fidei obſequium intellectum captiuamus. Et ſunt inter auctores ſcholæſt. quidam, qui totam fidei eſſentiam in intellectu conſtituant, quòd ea ſit habitus cognitiuus, ac proinde ad potentiam cognoſcendi rationalem ſpectas: uoluntatem uerò, quaſi quoddam extrinſecum mouens eidē adiungunt. Sed horum ſententia in hac parte mihi profectò probari non poteſt, cum uideam in fidei generatione non minores, immo potiores partes uoluntatem fortiſ. conſtituimus enim non ſola cognitione, ſed uoluntatis imperio, immo & obedientia fidem conſtare, quæ nulla ratione poſſunt ab intellectu proficiſci. Sed & cur, quemadmodum ex actione cognoſcendī fidei articulum, habitus cognitiuus progignitur, ex actione illa frequenti imperandi conſenſum, habitus quoque non profluet? porrò habitum illum conſtituere

2. Cor. 10.
Scot. 3. ſent.
diſtinc. 25.
quaſt. 1.

conſtituere in intellectu à ratione eſt (ut mihi uidetur) prorfus alienum. Sunt alij, qui, cum fidem in uoluntate conſtituant, harum forſan rationum uigore compulſi, in uoluntate alium habitum collocent, quò uoluntas ad credendum moueatur: atque hoc quidem, tum, quòd in fidei generatione, credibile (ſic enim uocant fidei obiectum) non ſit tantæ uirtutis, ut poſſit ſeiſpo ab intellectu fidem extorquere, ſed requiritur ultra in fidei productione uoluntas, tum deinde quòd intellectus in fidei generatione, inſtrumentum, uoluntas uerò, principalis agentis rationem ſubeat: unde ſi in inſtrumento, intellectu ſcilicet, habitum collocamus, cur in agente principali, ideſt in uoluntate non collocabimus? ſed ij hunc habitum, non alium à charitate conſtituunt, in quo huic ſententiæ ſuffragari non poſſum. Primò, quòd quemadmodum intellectus operationes, uoluntatis actus, ita quoque intellectus habitus, uoluntatis habitum in fidei generatione neceſſariò ſupponit, non è conuerſo, ergo ut intellectus ſuum actum producat, nulla ratio cogit ut uoluntas habitu inſormetur, & præſertim hoc uerum eſſe deprehenditur in fidei generatione; quæ ſuapte natura charitatem præcedit; charitas enim ex fidei notiſia progignitur. Deinde habitus ille, qui ad credendum uoluntatem coadiuuat, magis habet obedientiæ quàm charitatis rationem. nec enim ſub boni, ſed ſub ratione ueri uoluntatem mouet, nec aliàs uoluntas conſenſum imperaret, niſi quia intellectus practicus conſulit, Deo aut primæ ueritati credendum eſſe. Exiſtimo ego, fidem, præſertim Chriſtiana, quæ præter intellectus aſſenſum, hanc uoluntatis obedientiam importat, non unicum eſſe habitum, atque adeò nec in unica animæ potentia conſtitui. nam quòd fides non ſit unicus habitus, hoc mihi ſatis aperte probare uidetur, quòd ad eius generationem non unica animi potentia ſufficiat, intellectus ſcilicet aut uoluntas, ſed ambæ ſimul neceſſariò concurrant. ſi enim Socrati proponatur, Deum hominem factum, etiam cum omnibus congruentiis, quæ huic articulo poſſunt applicari, nequaquam fidei actum præſtabit, niſi uoluntatis ad eliciendum conſenſum, imperium acceſſerit. Eſt igitur fidei tam intrinſecum uoluntatis imperium, quàm intellectus conſenſus. Ergo cum neque imperium ab intellectu, neque intellectus aſſenſus à uoluntate, poſſit ulla ratione deriuari, à duplici potentia, intellectu nimirum & uoluntate quaſi à duobus principiis hoc totum, quod fidem uocamus, oriatur oportet. Non igitur eſt unius habitus fides, ſed duo, quorum alter in intellectu, alter in uoluntate reponitur. neque ulla ratione fieri poteſt, ut à duobus diuerſi ordinis potentiis, & ſub diuerſa prorfus ratione motis. unicuſ & idem habitus generetur. potentiæ enim diſtinguuntur per actus, ut rectè docet Ariſtoteles, & actus per obiecta formalia. Impoſſibile igitur eſt, ut actus diſtincti, & diuerſæ rationis, uoluntatis ſcilicet imperium, & intellectus aſſenſus, ab eadem potentia deriuentur. Erunt igitur duo actus, & rurfus, ergo eorum frequentia duos habitus generabit diſtinctos, quorum uterque in ea potentia collocetur, à qua ſua cauſa, actus nimirum, ex cuius frequentatione ſuit genitus, antea profluxit. Deinde uniuerſi docent, & fidei generationem, præter intellectus conſenſum, uoluntatem requiri, non utique nudam potentiam, ſed ſub actu, quem uocamus imperium. quemadmodum igitur ex aſſenſu intellectus frequentia gignitur habitus, qui poſtea eundem intellectum ad aſſentiendum inclinet, ita ex imperij quoque uoluntatis frequentia gignetur habitus, qui rurfus eandem uoluntatem, ad imperandum propenſam faciat. hic autem habitus, cum longè à ſpe, & charitate diuerſam naturam habeat, non erit charitas, aut ſpes; aut igitur erit ipſa fides, aut fidei portio, quæ cum altero habitu intellectus, hoc totum, quod fidem uocamus perficiat. Atque hoc quidem potiffimè uerum eſt, ut diximus, de fide chriſtiana, ideſt qua credimus his, quæ religio docet. nam humanam fidem, nihil habere cum uoluntate commune, crediderim. cum enim dicitur mihi, Romam eſſe, non ideo aſſenſum præbeo, quia uolo, ſed quia intellectus prius apud ipſum practico ſyllogiſmo conuincit, grauib, & ueracibus hominibus, in his, quæ non uidimus, adhibendum eſſe conſenſum, quemadmodum huic benefaciendum eſſe decernitur, quòd prius ille benefecerit; ſic enim ſine alterius ullius potentiæ adminiculo, apud ſeiſpum colligit, benefactori benefaciendum eſt; hic eſt benefactor, huic ergo benefaciendum eſt. ſimiliſque forma, in his, quæ non uidimus, grauib hominibus aut hiſtoriis credendum eſt, alioqui totius uitæ humanæ conuictus periret. huic igitur hiſtoriæ aut uiro graui, dicenti Romam eſſe,

S. Tho. 3. p.
2. 2. 3. art. 5.

eſſe, quem ego non uidi, credendum eſt, præſertim, cum non appareat contrarium, quo ſtatim ſyllogiſmo compulſus, ſine uoluntatis imperio producit aſſenſum. In altera uerò fidei ſpecie, qua religioni credimus, præter intellectus, practici collectionem, uoluntatis quoque imperium eſt neceſſarium, quò fides formetur, quamuis diuinæ auctoritati fidem eſſe adhibendam practicus intellectus conuincat, non tamen an illa, quæ aſſerit, auctoritas diuina ſit, euidenter cognoſcit, ſed ut accipiatur neceſſarium uoluntatis imperium, & animi pietas, qua non omnia ad rationis naturalis libram reuocemus. Eſt igitur fides, qua religioni credimus, non una, ſed duplex uirtus, altera, quæ à frequenti actione intellectus originem ducens, ipſum rursus intellectum ad facilem religionis aſſenſum coadiuuat, altera, quæ ex frequenti uoluntatis imperio, ad promptè rursus exhibendum imperium, quo producat intellectus aſſenſus, in eandem uoluntatem fouet. Vnde Ariſt. cum uniuerſos, tum practici, tum theorici intellectus habitus enumeraret, nullam de fide mentionem facit, nimirum quòd non ſit unica ſimplex uirtus, quales ibi deſcribit, ſed proſus composita, & ex uoluntatis & intellectus actionibus conſtans. Neque huic ſententiæ, illorum auctorum aduerſatur opinio, quæ unam uirtutem fidem conſtituit. Illi enim non de quauis unitate, ſed de obiectiua loquuntur, de fidei (inquam) ratione formali non unitate ſubiectiua aut integrali, de qua nos in præſentia ſermonem facimus. quamuis enim fides non ſit unica uirtus, ſed duplex ſubiecto diſtincta, nihil tamen minus erit una unitate creditorum, quòd eadem credantur à cunctis fidelibus & unitate obiectiua, quòd nimirum in ea pars illa, quæ ad intellectum pertinet, ſub eadem ratione feratur in omnia credibilia, & ea, quæ ad uoluntatem ſpectat ſub eadem ratione in omnibus credibilibus ad producendum conſenſum, uoluntatem inducat. Neque uerò ſequitur, ſi fides ſit in duabus potentiis, quaſi in ſubiectis, credere perinde utriuſque potentiæ intellectus (inquam) & uoluntatis actionem eſſe, ſed eſt elicituè ab intellectu, imperatiuè uerò à uoluntate, quaſi à remoto principio. Eſt enim fides, id, quòd ad credendum religioni requiritur, id eſt uoluntatis imperium, aut habitus imperatiuus, & inſuper intellectus aſſenſus, aut ad aſſentiendum ex frequenti actione collecta promptitudo; credere uerò non integer fidei effectus, ſed iſ tantum, qui ab intellectus habitu proficiſcitur. nam qui à uoluntate deriuatur, obedientia aut obſeruantia uocabitur, obedientia (inquam) non eorum operum, quæ fides præcipit præſtari (alioqui nulla fides deſtitueretur operibus) ſed qua aſſenſum diuinæ auctoritati exhibere præcipimur. Quando igitur credere, eſſe fidei actum, auctores aiunt, aut communi nec omnino exacta ratione, aut de principali effectu loquuntur. Fides enim religioſa eſſentialiori ratione aſſenſum intellectus inſinuat quam uoluntatis imperium, immo actionem uoluntatis non diceret, niſi quia, quòd credibili appoſito intellectus ad producendum aſſenſum neceſſariò non cogitur, ſit neceſſarium. In cæteris enim habitibus, qui ad intellectum pertinent, nullo pacto ad producendum aſſenſum, uoluntas requiritur, quòd ſcilicet ipſemet aſſenſus uirtute præmiſſarum neceſſariò reſulter, ut in ſcientia prudentia, aut arte, aut (quòd ſtatim dicebamus) in humana fide uidemus contingere: in quibus ſolo ſyllogiſmi uigore conſenſus exprimitur, in fide uerò quòd uel rei excellentia, uel ineuidencia, conſuſio ex præmiſſis neceſſariò non fluat. Vt conſenſus habeatur, uoluntas requiritur, ergo principali ratione, fides aſſenſum intellectus, ideſt credere, dicit, quam uoluntatis actionem atque adeò fidei effectus credere dicimus, quòd eius tantum quaſi principalioris rationem habeamus.

Quæ neceſſarium ſit homini credere.

Cap. III.

Ge uerò, quæ fidei ſubiecto, homini ſcilicet, fuerit neceſſarium credere, paucis dicamus, de qua re tamen non eſt abſolutè loquendum, ſed ſingulos ſtatus hominis conditi, diſcutere oportet, quoniam non ad eandem omni tempore credenda fuit obligatus, ſed pro ampliori luminis, quòd diuinitus indulgebatur, illuſtratione, pluribus fidem præſtare, illi fuit neceſſarium. Fuit ſemper Eccleſia à mundi naſcentis initio, quaſi aurora conſurgens, atque adeò, quantò minus ab Euangelico ſole homines diſtarunt,

tanto

ranto maiore lumine fuerunt perſuſi, tantoque plura cognoſcendi obligatio increſcebat. Ergo præter id, quòd omni ſaculo, homini accedenti ad Deum, neceſſarium docet Apoſt. Paulus, credere nimirum quòd ſit Deus, & quòd inquirentibus ſe remunerator ſit (alioqui, nec iuſtitia, nec religionis ulla poſſet habere rationem, ſi hæc duplici notitia deſtitueretur) in quouis poſt conditam naturam ſtatu, quædam peculiaria credere tenebatur, ita ut hæc duplex generalis notitia nequaquam ſufficeret. In ſtatu igitur innocentia non tantum Deum eſſe, & eſſe remuneratorem, neceſſarium illi fuit credere, ſed etiam Deum eſſe conditorem omnium uiſibilium & inuiſibilium, eſſe deinde ſupremum quoddam genus felicitatis, quòd eum aliquando cum corpore, tum anima in cælum aſſumptis maneret, quorum omnium, an eſſent aliqua ſacramenta, quæ uiſibilibus ſignis de his rebus eundem inſtruerent, in quarto libro ſententiarum tractamus. In uero itaque ſtatu, quem naturæ uocamus (iſ eſt, qui à peccato primorum parentum, ad Moſaicam uſque legiſlationem cucurrit) & ſub ipſa Moſaica legiſlatione, uſque ad Chriſti aduentum, iam graſſante peccato, unanimi conſenſu ſanxerunt Theologi teneri uniuerſos mortales, ſi modò uellent eſſe ſalutis participes, Chriſti Saluatoris fidem habere, ita ut qui ea proſus deſtitueretur, etiam ſi alioqui bonis operibus abundaret, nequaquam ſalutè conſequeretur. Patres noſtri, inquit Paulus Apoſt. de utriuſque ſtatu naturæ, ſcilicet & legis cultoribus loquens, omnes ſub nube fuerunt, & omnes in mare tranſierunt, & omnes in Moſe baptizati ſunt in nube & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum biberunt. Bibebant autem de ſpiritali conſequenti eos petra, petra autem erat Chriſtus. His uerbis myſtica ratione designat Apoſt. ueteris teſtamenti cultores, Chriſtum & eorum ſacramentorum, quibus continetur Euangelica gratia, participare uirtutem, quòd cum re ipſa non potuerit illis contingere, reſtat ut id factum per fidem intelligat. Hoc ipſum idem Apoſt. ad Romanos ſcribit, dum inquit, Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem, ad oſtenſionem iuſtitia ſua, propter remiſſionem præcedentium delictorum, ut ſit ipſe iuſtus & iuſtificans eum, qui ex fide Ieſu Chriſti. Vnus eſt enim Deus, qui iuſtificat circuncionem ex fide, & præputium per fidem. Vides Chriſtum non alia ratione à Deo propitiatorem propoſitum, quam per fidem: uidet non quemcunque, Deum iuſtificare, ſed eum, qui fuerit ex fide: uidet demum, tam circuncionem quam præputium, ideſt tam Iſraëlitici populi homines, quam gentes, quæ diuina illa legiſtatione deſtituebantur, non niſi ex fide aut per fidem in Chriſtum, accepſiſſe iuſtitiam. Hoc etiam ſingillarim probat idem Apoſt. tum de his, qui ſub naturæ ſtatu uixerunt, tum de illis, qui legem à Moſe latam coluerunt. Ad Hebr. ſcribens, inquit, In hac (loquitur autem de fide) teſtimonium conſequuti ſunt ſenes: & ſubinde, Fide plurimam hoſtiam Abel, quam Cain obtulit Deo, per quam teſtimonium conſequeutus eſt, eſſe iuſtus, teſtimonium, perhibente operibus eius Deo, & per illum deſunctus adhuc loquitur, fide Enoch tranſlatus eſt ne uideret mortem, & non inueniebatur, quia tranſtulit illum Dominus: ante translationem enim teſtimonium habuit, placuiſſe Deo, ſine fide autem impoſſibile eſt placere Deo: fide Noe reſponſo accepto de his, quæ adhuc non uidebantur, meruens aptauit arcem in ſalutem domus ſua, per quam damnauit mundum, & iuſtitia, quæ per fidem eſt hæres, eſt inſtitutus: fide qui uocatur Abraham, obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem, & exiit neſciens quò iret; fide demoratus eſt in terra promiſſionis, tanquam in aliena, in caſulis habitando cum Iſaac & Iacob cohæredibus promiſſionis eiſdem. expeſtabat enim fundamenta habentem ciuitatem, cuius artifex & conditor eſt Deus: & fide & ipſa Sarra ſterilis, uirtutem in conceptione ſeminis accepit, etiam præter tempus ætatis, quoniam fidelem credidit eſſe eum, qui repromiſit: iuxta fidem deſuncti ſunt omnes iſti non acceptis repromiſſionibus, ſed à longè eas aſpicientes, & ſalutantes & conſtantes, quia peregrini & hoſpites ſunt ſuper terram. Qui hæc enim dicunt, ſignificant, ſe patriam inquirere: fide obtulit Abraham, Iſaac, cum tentaretur & unigenitum offerebat, in quo ſuſceperat repromiſſiones: fide de futuris benedixit Iſaac, Iacob, & Eſau: fide Iacob moriens, ſingulos filiorum Ioseph benedixit, & adorauit ſcapulum uirgæ eiſ: fide Ioseph moriens de proſeſtione filiorum Iſraël memora-

Hebr. 11.

Ad que credenda tenetur homo in ſtatu nature integra.

Nature ſtatu.

1. Cor. 10.

Rom. 3.

ad Hebr. 11.

turb

tus eſt, de oſibus ſuis mandauit: fide Moſes natus, occultatus eſt menſibus tribus à parentibus ſuis, eo quòd uidiffent elegantem infantem & non tinuerunt regis edictum. Haſtenus Paulus. Et ne de quacunq; fide eundem loqui tibi ſuadeas, de fide in Chriſtum mediatorẽ hęc omnia fore intelligenda, protinus ſubdit, Fide Moſes grandis factus, negauit ſe eſſe filium filiaẽ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iocunditatem, maiores diuitias æſtimans theſaurò Aegyptiorum, improprium Chriſti. Atque hac ratione profectò in ſancta ſcriptura Chriſtus agnus ab origine mundi occiſus, ideſt oblatuſ & Deo pro peccatis hominum maſtatuſ uocatur, quòd nimirum nemo mortalium Deo ſine huius ſancti agni per fidem oblari ſacrificio placuerit, & hanc eandem Chriſti mediatoris fidem, idem Paulus fundamentum non tantum Apoſtolorum, ſed & prophetarum, cui noui teſtamenti cultores ſuperædificamur, appellat. Iam (inquit) non eſtis hoſpites & aduenæ, ſed eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei, ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto I E S V, in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit, in templum ſanctum in domino. Tota igitur Eccleſiaſtica fabrica, ſiue quæ Chriſti aduentum in carnem ſequuta eſt, ſiue quæ eundem uel naturæ ſtatum, uel Moſaico præceſſit, eidem Chriſto quaſi fundamento, & quaſi lapidi angulari connitur; Chriſto, inquam, non quacunq; ratione ſed fide concepto. Fundamentum aliud, dicebat idem Apoſt. nemo poteſt ponere, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus I E S V S, quòd ſcilicet totius Eccleſiæ à mundi initio Chriſtus per fidem fundamentum exiſtat. Et demum, in hanc ſententiam celebres illæ tres epiſtolæ, Ad Romanos, Galatas & Hebræos, à Paulo diriguntur, quòd ſcilicet uelit, nec legis naturalis, Moſaica, circumciſionis, aut aliorum rituum obſeruantis potuiſſe homines à peccato mundari, ſed fide, quæ erat in I E S V M Chriſtum. Fuit hæc ſententia apud priores Theologos ſemper firmiſſima, eandemque omnes, uariis ex Apoſtolicis, & Euangelicis locis ſemper comprobant, Illa, inquit Auguſt. ſit fides ſaluã, qua credimus nullum hominem, ſiue maioris, ſiue paruulæ quamlibet recentis ætatis, liberari à contagione mortis antiquæ & obligatione peccati, quod prima natiuitate contraxit, niſi per unum mediatorẽ Dei & hominum Chriſtum I E S V M, cuius hominis eiufdemque Dei ſaluberrimã fidẽ, etiam illi iuſti ſalvi facti ſunt, qui priuſquam ueniret in carnem, in carne crediderunt eſſe uenturum: eadem nanque fides eſt noſtra & illorum, quoniam hoc crediderunt illi futurum, quod nos credimus factum. Et ſacramenta quidem potuerunt eſſe pro temporum diuerſitate diuerſa, ſed ad unitatem eiufdem fidei concordiffimè recurrentia. Proinde, cum omnes iuſti ſiue ante incarnationem ſiue poſt, nec uiuãt, nec uiuãt, niſi ex fide incarnationis Chriſti, profectò quod ſcriptum eſt, non eſſe aliud nomen ſub cælo datum, in quo oporteat nos ſaluos fieri, ex illo tempore, ualet ad ſaluandum genus humanum, ex quo in Adam uitiatum eſt. Haſtenus Auguſtinus. Repetit & eandem ſententiam in epiſtola ad Dardanum, Sacramentum, inquit, regenerationis noſtræ, manifeſtum eſſe uoluit, manifeſtatuſ mediator. erat autem antiquis iuſtis aliquid occultum, cum tamen illi eadem fidẽ ſalvi fuerint, quæ fuerat ſuo tempore reuelanda. non enim audemus fideles noſtri temporis præferre amicis Dei, per quos nobis iſta prophetata ſunt, cum Deum Abraham, & Deum Iſaac, & Deum Iacob, ita ſedens commendat, ut hoc dicat ſuum nomen æternum. quòd ſi circumciſio antiquis ſanctis pro baptiſmo fuiſſe creditur, quid reſpondebitur de his, qui antequàm hoc præceptum eſſet, Deo placuerunt, non tamen ſine fidẽ, quia ſine fidẽ, ut ſcriptum eſt ad Hebræos, impoſſibile eſt placere Deo. Habetes, inquit Apoſtolus, eundem ſpiritum fidei, propter quod locutus ſum, & nos credimus, propter quod loquimur, non diceret eundem, niſi & illorum idem eſſet ſpiritus fidei. Sicut autem illi, quando idem ſacramentum occultum erat, credebant Chriſti incarnationem futuram, ſic & nos credimus factam. Et à nobis autem & ab aliis futurus expectatur ad iudicium, eius aduentus. Hęc Auguſtinus illo loco, & in epiſtola ad Innocentium Romanum Pontificem, ſimul cum Alipio, Aurelio, Euodio, & Poſidio contra Pelagium ita inquit, Ex quo per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt, proculdubio à corpore mortis huius, ubi alia lex repugnat legi mentis, neminem liberauit aut liberat ſua poſſibilitas, quæ perdita, indiget redemptore,

Apoſt. 13.

Eph. 2.

1. Corin. 3.

Auguſt. in epiſtola ad Optatum.

demptore, ſauicia Saluatore, ſed gratia Dei per fidem unius mediatoris Dei & hominum hominis Chriſti I E S V, qui Deus cum eſſet, hominem fecit, & manens Deus, homo factus, reſecit ipſe quod fecit. puto autem quòd eum lateat (loquitur autẽ de Pelagio) fidem Chriſti, quæ poſtea in reuelationem uenit, in occulto fuiſſe temporibus patrum, per quam tamen ipſi etiam Dei gratia liberati ſunt, quicunq; omnibus temporibus liberari potuerunt. Haſtenus illic, adducitque eundem locum ex Epiſtola ad Corinthios, Habentes eundem ſpiritum fidei &c. adducit & Chriſti ad Hebræos dictum, Abraham pater ueſter exultauit ut uideret diem meum &c. adducit & factum Melchifedech, qui prolato ſacramento menſæ dominicæ, nouit æternum eius ſacerdotium figurare. producit ex Apoſtolo in epiſtola ad Romanos multa alia, quæ cauſa breuitatis omittimus. ad Hilarium etiam ſcribens in ea Pauli uerba, Sicut per inobedientiam unius &c. ita in eandem ſententiam, Vide (inquit) quemadmodum cõmendat unum & unum, ideſt Adam & Chriſtum, illum ad condemnationem, hunc ad iuſtificationem, cum tamen poſt Adam uenerit Chriſtus in carne, ut ſciamus etiam antiquos iuſtos, quicunq; eſſe potuerunt, non niſi per eandem fidem liberatos, per quam liberamur & nos, fidem ſcilicet incarnationis Chriſti, quæ illis prænuntiabatur, ſicut à nobis facta annunciat. Ideo Paulus Chriſtum hominem uocat, cum ſit & Deus, ne quis exiſtmet antiquos iuſtos per Deum tantummodò Chriſtum, ideſt per uerbum, quod erat in principio, non etiam per fidem incarnationis eius, qua & homo Chriſtus dicitur, potuiſſe liberari. Sententia enim iſta deſtrui non poteſt, de qua & alibi dicit, Per unum hominem mors, & per unum hominem reſurrectio mortuorum: ſicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur. Et paucis interpoſitis, Hinc & in ueteribus ſacramentis circumciſio paruulorum, octaua die fieri præcepta eſt, quoniam Chriſtus, in quo ſit delicti carnalis expoliatio, quam ſignificat circumciſio, die dominico reſurrexit, qui poſt ſeptimum ſabbati octauus eſt. Hęc ergo fides antiquorum etiam iuſtorum, unde & Apoſtolus dicit, Habuiſtis eundem ſpiritum fidei &c. Et ſtatim. Non diceret (ait) habentes eundem ſpiritum fidei, niſi admonens, antiquos iuſtos habuiſſe etiam eundem ſpiritum fidei incarnationis Chriſti, ſed quia illis futura pronuntiabantur, quæ iam facta nobis annũciantur, & tempore ueteris teſtamenti uelabantur, quæ tempore noui teſtamenti reuelantur, ideo eius ſacramenta uaria fuerunt, ut alia eſſent in ueteri teſtamento, alia in nouo, cum fides uaria non ſit, ſed una ſit. Libro præterea de peccato originali contra Pelagium, Erat (inquit) illo tempore qui diceret, credidi propter quod locutus ſum, eadem quippe & ipſi mundabantur fide, qua & nos. Vnde & Apoſtolus dicit, Habentes eundem ſpiritum fidei, ſecundum quod ſcriptum eſt, & nos credimus, propter quod loquimur. Ex ipſa fide dicebatur, Ecce uirgo concipiet & pariet filium &c. ex ipſa fide dicebatur, Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo &c. ex ipſa fide dicebatur, Thronus tuus Deus in ſæculum ſæculi &c. Eodem ſpiritu fidei ab illis hæc futura uidebantur, quo facta ab illis credantur. In pſalmi etiam ſeptuageſimiſeptimi expoſitione. Quid eſt, inquit, quòd Iſraëliticum populum per prophetam increpat, dicens, Iſraël autem me non cognouit, & populus meus non intellexit? Sed profectò erant etiam in illo populo, qui intelligerent habentes fidem, quæ poſtea reuelata eſt, non ad legis literam, ſed ad gratiam ſpiritus pertinentem. Non enim ſine fide fuerunt qui eius in Chriſto futuram reuelationem præuidere & prænuntiare potuerunt: cum & illa uera ſacramenta ſignificatiua fuerint futurorum, an ſoli propheta habebant hanc fidem, an & populus? immo etiam qui prophetas fideliter audiebant: ſed utique ſacramentum regni cælorum uelabatur in ueteri teſtamento, quod plenitudine temporis reuelatur in nouo. Haſtenus Auguſt. inducitque ſubinde Apoſt. Pauli ad Corin. locum, Nolo uos ignorare fratres; quòd patres noſtri omnes ſub nube fuerunt &c. Quibus omnibus locis, uides quàm certum habeat, neminem abſque Chriſti fide poſt primum illum caſum potuiſſe ſaluari. Cyrillus etiam Alexandrinus patriarcha libro priori contra Iulianum Apoſtata, eandem patrum noui, & ueteris teſtamenti fidem fuiſſe docet, quòd ab uno eodemque ſpiritu, ſiue hi, ſiue illi fuerint edocti: quamobrem, nos filios Abraham per fidem, à Paulo Apoſt. in epiſtola ad Galathas uocari ſuadet. Hieronymus in commentario epiſtolæ ad Galathas in ea uerba, Scientes quòd non iuſtificatur homo ex operibus legis niſi per fidem Chriſti I E S V, Admonere (inquit) debemus ſanctos, qui

2. Corin. 4.
Ioan. 3.

Cap. 25.

Iſai. 1.

Galat. 2.

antiquitus fuerunt, ex Christi fide iustificatos, siquidem Abraham uidit diem Christi & lætatus est, & Moses maiores diuitias existimauit thesauro Aegyptiorum, improprium Christi; aspiciebat enim in remunerationem: & Isaias uidit gloriam Christi, ut Ioannes Euangelista commemorat, & Indas de omnibus generaliter. Haec Hieron. Quam sententiam & in expositione illius loci eiusdem epistolæ, Quamdiu hæres paruulus est, &c. in hæc uerba confirmat, Hæres iste paruulus, qui nihil differt à seruo, sed sub tutoribus est usque ad præfinitum tempus à patre, totum humanum genus usque ad aduentum Christi significat. quomodo enim omnes in prothoplasto nedum nati moriuntur, ita & omnes & hi, qui in aduentu Christi nati sunt, in secundo Adam uinificantur. iste intellectus, Ecclesiæ catholicæ conuenit, quæ & ueteris & noui testamenti unam asserit prouidentiam, nec distinguit in tempore, quos conditione sociauit. omnes ædificati sumus super fundamentum Apostolorum & prophetarum, continente nos angulari lapide Christo IESU: omnes unus panis sumus, & unus consensimus super terram, & quomodo nos super Prophetas fundati sumus, ita & Patriarchæ in Apostolorum fundamento constiterunt. Hæc Hieronymus. Gregorius etiam Romanus Pontifex homil. 16. in Ezechiel. In huius rei figuram docet, turbas in publica illa lætitia, qua fuit, Hierosolymas ingrediens, exceptus, tam quæ præibant, quam quæ sequebantur, Christo acclamasse, Osanna filio Dauid, benedictus, qui uenit in nomine domini &c. quod nimirum tam illi, qui ueteri testamento, Christi incarnationem præcesserunt, quam qui postea Euangelico statu sequuti sunt, omnes Christo, per fidem, acceptam salutem referant: atque in hoc, nullum fuit aliquando in Ecclesia dissidium, sed tam uetus quam noua Theologia, nulli absque Christi fide, post primi hominis casum, docet potuisse salutem contingere.

Quod sub lege naturali & Mosaica, fides tantum implicita sufficeret ad salutem. Cap. IIII.

Erùm, cum duplex à sacræ disciplinæ professoribus fides constituatur, implicita una, & explicita altera, hæc, quæ in singulari omnia considerat, illa, quæ generali cuidam principio, in quo cæteri particulares articuli concludantur, assentiat, uidentum nunc est utrius horum generum illa Patriarcharum, & eorum, qui carnis assumptionem præcesserunt, fides extiterit. Quemadmodum autem omnes sacri auctores, ab illis, Christi mediatoris necessariò fidem exigunt, ita uniuersi, non explicitam sed implicitam, satis eo sæculo fuisse ad salutem, statuunt. Conclufit, inquit Paul. scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide IESU Christi daretur credentibus. Prius autem quam ueniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem, quæ reuelanda erat. Quibus uerbis planè docet Apostolus, antequam Euangelium ueniret, eorum sæculorum mortales nondum Euangelicæ dispensationis exactam habuisse notitiam, sed confusam tantum & prorsus implicitam. Vnde Augustinus, Tunc, inquit, occulta erat fides: nam eadem credebant, eadem sperabant, omnes iusti, & sancti, etiam illorum temporum, & promissiuæ erant omnia sacramenta, omnisque ritus illorum sacramentorum. Nunc autem reuelata est fides, in quam conclusus erat populus, quando sub lege custodiebatur, & quod fidelibus promittitur, in iudicio, iam completum est in exemplo, per eum, qui legem & prophetas non uenit soluere, sed adimplere. Credebant itaque generali quadam & implicita fide eius sæculi homines, Deum aliquando missurum, qui generis humani delicta, in seipso pœnam sumendo, persolueret.

Hæc uerò fides cum Euangelicæ fidei respectu, in uniuersis ante incarnationem mortalibus fuerit implicita, fuit tamen tempore legis naturæ implicatior & magis obscura quam statu Mosaico, quo multiplici typorum & figurarum inuolucro singuli articuli, quos in singulari nunc credimus, fuerunt propositi: nihil enim aliud erant illa sacramenta, & ueteris religionis ceremoniæ, quam Euangelicæ dispensationis figuræ, quibus, pro status illius in perfecta ratione, quæ re ipsa Euangelico tempore præstanda erant, obscurè adumbrarentur. sed & inter eorum sæculorum iustos magnum erat discrimen. neque enim omnes uno eodemque fidei genere pollebant, sed pro Spiritus sancti pleniori

Scotus. 3. sen. d. 25.

Mag. sententiarum distin. 25. 3. & ibi scholasticus. Galat. 3.

Lib. 19. contra Faustum c. 14.

niori illustratione, magis aut minus implicitè futuræ dispensationis mysterium credebant. alio enim pacto prophetæ, alio plebs credebat. Prophetarum enim uerò fides, popularis fidei respectu, explicita erat, quia clarior & distinctior: plebs uerò, prorsus implicita, quia uel fidem suam de Euangelico mysterio in maiorum fidem refundebant, aut Christi uenturi tantum fidei confessione contenti, cæterorum mysteriorum, quæ ad Euangelicæ fidei integritatè spectabant notitiã, in eius temporis Ecclesiam renuntiabant: neque multum aberat prophetarum & sanctorum patriarcharum fidei explicatio, à fidei, quæ uiget Euangelico tempore, explicatione, cum, ut rectè contra Montanum docet Hieronymus, quæcunq; prophetica uisione denuntiabant, perfectè intelligerent. Neq; uerò, inquit, ut Montanus cum insanis fœminis somniat, prophetæ in ecstasi sunt locuti, ut nescirent quid loquerentur, & cum alios erudirent, ipsi ignorarent, quid dicerent: de quibus Apost. ait, Nescientes, quæ loquantur, neque de quibus affirmant: sed iuxta Salomonem, qui loquitur in prouerbiis sapiens, intelligit quæ profert, de ore suo, & labiis suis portabit scientiam, etiam ipsi sciebant quid dicerent. Haec Hieronymus. Intelligebat igitur Isaias, sanctum incarnationis mysterium, non tantum implicitè, sed explicitè, cum propheticò uaticinio prædiceret, Ecce uirgo concipiet & pariet filium, & uocabitur nomen eius EMANUEL. Videbat sanctam natiuitatem cum diceret, Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, cuius imperium super humerum eius &c. Intelligebat dominicæ passionis sacramentum, & fructum, cum diceret, Et ascendit sicut uirgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti, non est species ei, neque decor, & uidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eum. despectum, & nouissimum uirorum &c. Idemque iudicium esto de reliquis Christianæ religionis mysteriis, cæterisque prophetis. Erat nihilominus prophetica cognitio, quam Euangelica, qua nunc pollemus, magis implicita, quod esset rerum nodum exhibiturum, sed tempore plenitudinis futurarum præuisio quadam. At que hæc de duobus humani generis temporibus, quæ Euangelium præcesserunt, sint dicta.

Variis fidei gradus apud ueteres patres.

In prolog. Isai.

Isa. 7.

Isai. 9.

Isai. 53.

Quod Euangelico statu, non quæcunq; fides, sed explicita, sit necessaria ad salutem. Cap. V.

Euangelico uerò statu, qui ab Euangelicæ legis prædicatione sumpsit exordium, communis est Theologorum sententia, regulariter, fidem explicitam ad salutem requiri, dico autem regulariter, quod non prorsus sit extra controuersiam apud quosdam, an semper & in omni rerum locorum, & temporum conditione, sit necessaria, ut postea dicemus. Tenentur igitur, qui Christiana professione censentur, non tantum in generali aliquo & uniuersali principio, Dominicæ incarnationis conclusa sacramenta credere, sed in particulari, eius quoscunq; præcipuos articulos explicita religione profiteri. Prius, inquit ad Galathas Paul. quam ueniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem, quæ reuelanda erat, fidem, Christianæ religionis professionem intelligit, quæ cum sub Mosaico statu latuisset occulta, tempore gratiæ reuelata, se prodidit. Atq; hoc est quod alibi Euangelicos homines, docet idem Apostolus, reuelata facie, domini gloriam speculari, cum tamen Mosis facies, ad filios Israël uerba facturum, tegetur uelamine. Per uelamen profectò Mosis, sanctorum & Ecclesiasticorum uirorum sententia, figuras & umbras illas, quibus in lege Mosaica Euangelica occultebantur mysteria, Paulus intelligit: per faciei domini reuelatæ contemplationem, apertam, explicitam, & claram Christi, & eorundem mysteriorum notitiam insinuat. Hoc est enim uerò, utriusque status, Mosaici & Euangelici certum discrimen, quod illo, uelamen tantum uidebatur, non ipsa sub uelamine delitescens Mosis imago: hoc uerò sublato uelamine, non tantum uera Mosis facies, idest uera legis intelligentia, conspicitur, sed & domini, idest ipsius Christi, qui ea lege quasi umbra uelabatur, facies, aperta cognitione uidetur. Huc etiam contendit, quod Euangelicæ legis prædicationem, reuelationem appellat Apostolica phrasia, quasi ea Christus & Euangelica mysteria, quæ olim sub ueteris legis umbra latuerant, lucem acceperint. Deus, inquit Apostolus Pau. Domini nostri IESU Christi, pater gloriae, det uobis spiritum sapientiæ & reuelationis, in agnitionem eius, illuminatos oculos

Galath. 3.

Eph. 1.

1. Cor. 14. cordis uestri, ut sciatis, quæ sit spes uocationis eius, & quæ diuitiæ hæreditatis in sanctis &c. Et alibi, Nunc autem fratres, si uenero ad uos linguis loquens, quid uobis prodero, nisi uobis loquar aut in reuelatione, aut in scientia &c. reuelationem; mysteriorum latentium, expositionem intelligit, quæ apud alios quoque sanctos auctores frequentissima est phrasis. Reuelatur itaque fides, quæ antea sub Mose latuerat, Euangelico statu, quod nimirum fuerint Euangelicæ legis mysteria, eiusdem cultoribus, iam tandem exposita. Vnde nisi uana sit eorum explicatio futura; hi, quibus sunt ex diuino præcepto annunciata, ea quoque explicitè profiteri tenebuntur. ea enim ratione, qua nobis diuinitus exponuntur, fidè illis præstare tenemur, alioqui ociosa esset explicita prædicationis ratio, quæ nunc diuina prouidentia præscribit. Ergo quando fides implicitè & sub tenebrarum inuolucro hominibus proponebatur, implicitè quidem, cum uerò sub apertam lucem religio suggeritur, explicito fidei assensu consentire tenentur. Est & illud optimum huius rei argumentum, quod Christus docere omnes gentes, quæcunque mandauit, Apostolis præcepit, & sic tandem eandem baptismum coornare, ut à peccatis soluantur. requiritur ergo ante peccati purgationem, eorum, quæ Christus credere & operari præcipit, perfecta notitia: hæc autè est fides, quam scholastico uocabulo uocamus explicitam. Atque id apud Marcum manifestius innuitur, cum in cælum abiturus, eis Euangelici mysterij dispensationem iniungit. Eunt, ait, in mundum uniuersum, prædicare Euangelium omni creaturæ: qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit; qui uerò non crediderit, condemnabitur. Euangelium, & totam Euangelicæ legis œconomiam, & Christiani hominis catechesim, in qua credenda & operanda continentur, intelligit. sic enim semper Christus, & Apostolici uiri hoc nomine utuntur. Ergo si ante traditionem baptismi est Euangelium prædicandum, & illi per fidè præstandus consensus, ita ut qui non crediderit, condènetur, oportet homines Euangelici status, eiusdè status mysteria si suggerantur explicitè credere. Varias in hanc partem Theologi rationes proferunt, sed quas pro rei claritate huc adducere non sit necessarium.

Matth. 28.

Mar. 16.

Quod non sit omnino necessarium omnibus in uniuersum Christianis, ecclesiasticam catechesim, siue uniuersos fidei articulos, sacramenta, &c. ut qui dam putarunt, memoria retinere. Cap. VI.

N uerò cunctis hominibus, qui uiuunt Euangelico tempore, ex æquo sit necessarium, integram hanc Christianæ religionis catechesim, idest uniuersos, quos uocant, fidei articulos memoria continere, aut explicitè credere, meritò quæritur: quod nostra memoria quidam Theologi, editis libellis, quos doctrinas Christianas inscribunt, docuerint, quemcunque Christianum, post discretionis (ut uocant) annos, peccare mortaliter, nisi eos omnes uiua memoria conferuet; idemque de Christianæ religionis sacramentis, immo & decalogi mandatis per suadere conantur. Quæ sententia tum quod sit uniuersis ecclesiasticis auctoribus prorsus aduersa, tum quod grauissima scandala, postquam opera quorundam, bono fortasse zelo, sed non secundum scientiam, in populos Christianos emerit, pepererit, mihi non summè displicere non potest. Vidi ego non tantum ex plebeiis & extremis, sed ex mediocri, immo ex supremo ciuium ordine plures, in profundam desperationem demersos, quod parum memoria ualentes, Apostolicum symbolum, fidei articulos, decalogi præcepta, Ecclesiastica sacramenta, &c. quæ isti de necessitate salutis, memoriæ mandanda docebant, continere non possent. Vidi & quosdam in immedicabiles phreneses incidisse, ex eadè causa, quod se, quos impores prorsus satis sciebant, ad hæc omnia memoriæ commendanda, prædestinatos non crederent. Eò autem quorundam sacerdotum in hac parte superstitio processerat, ut nemini absolutionis beneficiū impenderent, qui non uniuersum Christianum catechismum se coram, imperturbatè proferret. Sunt autem hi Theologi duplici nomine mihi arguendi; tum quod cunctos Christiani populi ordines ad fidem explicitam necessariò compellant, tum quod memoria eandem tenere necessarium existiment. quæ duo collidere atque comminuere suo ordine oportet.

IN HAC uerò parte, Theologorum, qui de hac re scholasticè egerunt, recitata sententiæ, quam excogitata rationes, quæ ex Ecclesiæ hierarchica ratione ducantur, plus habebunt momen-

momèti; atque adeò non tam argumentis, quam eorum auctoritate in hac concertatione mihi erit utendum. D. Th. Aquinas, quem tamen hi maiore ex parte præceptorè elegerunt, Explicare articulos fidei, inquit, contingit dupliciter, uno modo quantum ad ipsorum articulorum substantiam, secundum quod homo ipsos articulos distinctè scit, alio modo quantum ad ea, quæ in articulis continentur implicitè. quod quidem contingit, dum homo scit ea, quæ ex articulis consequuntur, & uim ueritatis ipsorum articulorum, per quam possunt defendi ab omni impugnatione. Ad primam quidem explicationem totalem, tenentur omnes, qui officium habent docendi fidem, siue ex gradu dignitatis, sicut sacerdotes; siue ex reuelatione, sicut propheta; siue ex ministerio, sicut doctores, & prædicatores: non autem alij, quibus non incumbit officium docendi fidem: quia cum ipsi non habeant nisi seipos regulare, sufficit illis articulos cognoscere, per quos possint propriam intentionem dirigere in finem ultimum. Ad secundam autem explicationem articulorum, non tenetur aliquis totaliter, ut sciat omnia explicare, quæ in articulis de salute continentur, quia hoc non potest, nisi in patria &c. Vbi uides ad integram explicationem articulorum, quantum ad eorum substantiam, idest ut integrè & distinctè sciatur, tantum eos de salutis necessitate compelli, qui munus habent docendi. Neque uerò in partibus, ubi plura ex his, quæ antea probauerat, solet reuicere, huic contrarium docuit, immo ex hierarchica ratione, qua fidei illustrationem, per maiores in minores descendere, inquit, idè confirmare uidetur. Explicatio (inquit) credendorum, non æqualiter quantum ad omnes, est de necessitate salutis, quia plura tenentur explicitè credere maiores, qui habent officium alios instruendi, quam alij. Docet id clarius D. Bonauentura, Si quæritur (inquit) an omnes aduentum Christi subsequuti, teneantur explicitè credere uniuersos articulos fidei? respondendum, quod immo. quod tamen tripliciter potest intelligi; primò quod tenentur credere omnes articulos fidei implicitè; secundò quod explicitè; terriò quosdam explicitè, quosdam implicitè. credere omnes implicitè, est fidei diminutæ, nec sufficit modò alicui usum rationis habenti, credere in communi, redemptorem & remuneratorem. in tantum enim notitia quorundam articulorum fidei manifesta est, quod nullus ratione utens, eos ignorat, nisi omnino sit negligens & contemnens Dei cultum & salutem suam. Credere autem quosdam implicitè & quosdam explicitè, sufficit ad salutem, quia simplicium fidei; hoc potest sufficere. nempe illos tenentur explicitè credere, quos eis manifestat, non solum prædicatio, sed & Ecclesiasticus usus, & consuetudo, sicut est fides de Trinitate, quam possumus nos scire ex ipso actu consignationis: consignat enim se in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, sicque est de Christi natiuitate, passione, resurrectione, & peccatorum remissione: quos omnes articulos cognoscere possumus ex ipsis solemnitatibus Ecclesiæ. idcirco ab horum notitia nemo ratione utens excipitur, neque ignorantia se excusat, cum talis ignorantia esse nequeat, sine negligentia & contemptu. Alios autem articulos non tam manifestos, tenentur credere implicitè. Credere autem implicitè, uoco, ut in generali, credant omnes, quod credit sancta mater Ecclesia. ita quod in particulari à nullo illorum dissentiant, neque alicui contradicant, neque aliquem illorum discredant. Porro credere omnes articulos fidei explicitè, est fidei iam prouectæ, nec necessarium generali fidei necessitati, sed si alicui necessarium est, illis potissimè, qui in fidei profecerunt notitia, & qui alios habent fide instruere seu prædicandi ac præsidendi sumunt officium. Multi tamen sunt simplices boni, qui quantum sint parua cognitionis, attamen sunt magnæ deuotionis. Hactenus Bonauentura. Albertus magnus, non modò explicitè sed neque implicitè credit uulgo ad omnes articulos obligari, nisi in quantum à maioribus docentur. Scotus autem de eadem re differens, enumeratis omnibus fidei articulis, in eandem sententiam sic quærit, Sed est ne necessarium, habere actum circa omnia hæc uel aliqua illorum? Cui quæstioni sic respondetur, Dico, quod necessarium fuit pro omni statu, habere actum implicitum de omnibus. tunc enim habetur actus implicitè, quando habetur habitus; sed habere solum talem actum, non sufficit: sed in habenti usum rationis requiritur actus distinctior & explicitus, sed non requiritur necessariò in quolibet pro statu isto, scilicet quod omnes illos articulos explicitè, & distinctè credat, quia Deus nullum obligat ad impossibile. & ideò si sit aliquis rudis, qui non possit concipere, quid est natura, & quid persona, non est necesse quod habeat actum explicitè de articulo pertinente ad essentiam unitatem, & personarum Trinitatem, sicut

S. Tho. 3. sè.
d. 2. q. 2.
q. 3.3. par. q. 2.
art. 5.In resp. ad
primū arg.Diuus Bo-
nau. 3. sè.
d. 2. q. 3Alber.
3. sè. d. 5.
2. q. 4.
Scot. 3. sè.
d. 2. q. 1.

Hh iij habent

habent clerici literati, sed sufficit quod si non potest talia intelligere, quia nec nouit terminos, quod credat sicut Ecclesia credit. Quilibet tamen habens usum rationis, tenetur pro aliquando ad aliquem actum explicitum, & maximè ad illa, quæ sunt facilia ad capiendum, sicut quod Christus natus est & passus, & alia, quæ pertinent ad redemptionem. Sic igitur omnes tenentur ad aliquem actum explicitum pro aliquando, & ad alios in generali, ut scilicet credant quod Ecclesia credit, sed ad omnia credenda explicitè tenentur maiores in ecclesiis, qui præficiuntur aliis, & tenentur alios instituire uerbo ueritatis, & exemplo honestatis. & de huiusmodi loquitur August. 14. de Ciuit. Dei. c. 1. Aliud est scire tatummodò quid homo credere debeat, propter adipiscendam uitam beatam, quæ non nisi æterna est; aliud est scire quemadmodum opituletur, & contra impios defendatur, quod est maiorum in Ecclesia. Hactenus Doctor subtilis. Durandus præterea cum duplicem posuisset implicationem, unam sicut actum in potentia, alteram sicut particularem in uniuersali, cumque quid credere tenerentur illi, quibus primitus fidei facta est reuelatio; dixisset, de his demum statibus, quibus modò continentur ecclesia, sic docet, Quidam, inquit, sunt supremi, ut Papa & Episcopi, quidam medij, & quidam infimi, ut communis populus. supremi, scilicet Papa & Episcopi, tenentur scire explicitè omnes articulos, & non solùm hoc, sed etiam qualiter defendantur contra hæreticos, declarentur, & persuadeantur: quod patet sic. Ad pastores Ecclesiæ pertinet gregem nutrire & multiplicare, sed Papa & Episcopi sunt ex officio summi pastores Ecclesiæ, ergo ad eos pertinet ex officio gregem fidelium nutrire in doctrina fidei, quantum ad credentes, & multiplicare quantum ad dispositos ad credendum, & defendere à lupis, idest à subuersione hæreticorum, & pro his si necesse esset, tenerentur mortem subire. sed hoc non possent facere, nisi explicitè scirent omnes articulos, quos debent docere, & scirent eos persuadere ex dictis scripturæ ad trahendum efficacius illos, qui dispositi sunt credere, & scirent defendere contra impugnationem hæreticorum sacram scripturam peruerterentium, ergo &c. Medij autem sunt in ecclesia curati simplices, & qui ex officio uel ministerium alios docere habent, ut prædicatores & doctores, & hi tenentur scire explicitè quantum pertinet ad suum officium, hoc est articulos fidei, quantum ad substantiam eorum: in difficultatibus autem & hæreticorum impugnationibus debent seuertere ad superiores: infimi autem ut communis populus, non tenentur scire explicitè uel credere, nisi quantum eis traditum est ex maiorum doctrina, & communi ritu Ecclesiæ, qui neminem latet, nisi ob culpam suam ad hoc impediatur. Puto autem quod pro moderno tempore nullus potest excusari, si ignoret articulum Trinitatis, incarnationis, resurrectionis, ascensionis, & aduentus ad iudicium, cum ex publico ritu ecclesiæ & festiuitatum celebri solemnizatione & uulgata prædicatione, omnibus hæc innotescant. Hæc Durandus. Richardus Mediauillanus, positus in hac quæstione utrinque scholastico more argumentis, sic decernit, Respondeo, quod qui aduentum Christi sequuti sunt, quidam sunt, quibus uel ratione officij, ut doctoribus; uel ministerij, ut prædicatoribus; uel ratione gradus dignitatis, ut prælatis, uel ratione specialis actus illustrationis, ut prophetis, incumbit, non tantum dare operam ut se ipsos disponant, ad hoc ut perducantur in finem, quanuis hoc principaliter teneantur, sed etiam incumbit eis dare operam, quantum in eis est, ut alij perducantur in finem. Alij sunt minores, quibus doctrina fidei à maioribus determinata est, & sic uidemus fieri quod diuinæ illuminationes deriuantur à superioribus ad inferiores. Dico ergo quod oportet superiores habere in Ecclesia notitiam plenioram, quam inferiores, unde superiores prædictos credo teneri ad credendum omnes articulos fidei explicitè, quanuis non teneantur quilibet eorum credere numerum illorum, aut artificialem distinctionem illorum. Minores uerò tenentur explicitè credere omnes articulos, qui magis sunt necessarii ad dirigendum in finem, & qui in Ecclesia solemnizantur communiter, & publicè, ut sunt articuli pertinentes ad personas, & articuli pertinentes ad unitatem essentia, & Christi natiuitas, passio, resurrectio, ascensio, aduentus ad iudicium: non tamen tenentur ad credendum omnes articulos fidei explicitè. Hactenus Ricardus. Ioannes cognomento Basolus, uir præter magnam eruditionem in scholasticis disputationibus acer, In lege, inquit, gratiæ dico quod omnes adulti tenentur credere explicitè aliqua, quæ tenet fides, præcipuè aliquos de articulis magis uulgatis & sensibilibus uel perceptibilibus communitati, & plura tenentur credere

Durand.

3. Senten.
di. 25. q. 2.

3. s. s. di. 25
q. unica, ar.
16. 3.

credere explicitè quam tenentur adulti communiter sub lege scripta, sicut etiam illi plura quam sub lege naturæ: alia uerò omnia implicitè saltem credere, uolendo credere quod credit mater Ecclesia, in suis prouectioribus & doctioribus in fide, quasi comittendo ipsis fidem suam. De doctoribus & Pastoribus Ecclesiæ præcipuis, saltem sicut sunt Episcopi uel superiores prælati, qui ex officio habent populum regere & instruere, dicitur quod debent omnia explicitè scire, quæ tenet fides, saltem quantum ad articulos fidei, quos debent credere & alios docere, & similiter præcepta decalogi, quæ debent implere, & peccata mortalia, quæ debent uitare, & similia necessaria, quæ communiter occurrunt hominibus ad salutem uel impedimentum salutis. Hæc Ioannes Basolis. Gabriel Biel statuta de hac re conclusione, sic inquit, Ad quædam articulariter tenentur maiores, ad quæ non tenentur minores. cuius enunciati priorem partem, cum iustis rationibus suasisset, de posteriori, sic inquit, Simples, qui nullum habent docendi officium, neque aliud ministerium docendi habent in Ecclesia, non habent nisi seipsum regulare, & ideo sufficit eis illos articulos explicitè credere, per quos possunt ultimam intentionem dirigere in finem ultimum. Præterea Deus nullum obligat ad impossibile, ideo minores & rudes, non potentes capere siue distinctè intelligere certos articulos, non tenentur eos explicitè credere, quia nihil potest explicitè credi, nisi apprehensum per intellectum. Et subinde; Quæ autem sint illa, quæ minores tenentur explicitè credere, particularius inuestigando, dico quod in genere tria colliguntur, scilicet quod Deus est, quod remunerator est, quod mediator est, siue redemptor humani generis. De primis duobus, loquitur Apostolus Hebræ. 10. Credere oportet accedentem ad Deum quia est, & quia inquirētibus se remunerator est. de tertio dicitur Actu. 4. ubi Petrus loquens de Christo, ait, Non est in aliquo alio salus, neque aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Hactenus Gabriel. Subindeque multa ex Augustino, quæ nos antea adduximus, profert in eandem sententiam. Ioannes Gerson, de hac materia differens, sic inquit, Denique an omnes teneantur ad fidem explicitam, dubium est apud quosdam. dicunt enim aliqui quod nec ante aduentum, nec post aduentum Christi tenebantur homines scire omnes articulos fidei explicitè, nec etiam omnes explicitè credere, nisi in quantum docti erant à maioribus, & illam doctrinam in intellectu capere poterant. sed tamen illi, qui præcesserunt; minus tenebantur propter umbram quæ tunc erat; isti autem plus propter doctrinam & ueritatem expressam. Vnde nunc quilibet, quantumcunque simplex, qui humanam habet discretionem, tenetur ad minus explicitè scire & credere primum articulum, & reliquos nullatenus diffiteri, sed in generali credere quicquid sancta & uniuersalis credit Ecclesia, & tenetur præter hoc se paratum exhibere addiscendum amplius, cum doctorem catholicum habuerit. & quoniam obtusum sensum habent simpliciores, non credo quod teneantur ita explicitè scire, sicut explanatur eis, quia sufficit quod ipsi accipiant explanationem secundum suam potestatem intelligendi, & non secundum uoluntatem aut facultatem explanatoris. Si autem primum articulum uel plures etiam alios explicitè crederent, uni tamen pertinaciter contradicerent, hæretici iudicarentur: secus de sapientioribus; qui tenentur omnes articulos explicitè scire, & maximè prælati, aut quicumque alij, qui se fatentur doctores, cum ignorantia iuris non cadat in principem aut doctorem. Hactenus Ioannes Gerson. ubi uides ex eius & aliorum sententia, ad prioris articuli tatum, quod est magnopere aduertendum, notitiam, simpliciores arctari: quod tamen Christi notitiam à salutis necessitate uideatur excludere, non omnino approbo, nisi fortè de illo, cui nunquam de Christo Salvatore prædicatio subuenit, intelligat, de quo tamen statim. Iacobus Almainus parentum memoria Theologus ceber, Notandum (inquit) quod fideles sunt in duplici differentia, quidam maiores ut prælati, alij minores ut laici, & non eadem sufficiunt credenda maioribus & minoribus. nam minores tenentur credere explicitè articulos, qui festiuitatibus celebrantur, ut Ecclesia celebrat festum de natiuitate, de conceptione, & talia tenentur credere minores explicitè & non possunt prætere igno- rantiam, sed maiores ex officio, multa alia tenentur credere. Hæc Almainus, quasi ex communi & uulgatissima & uniuersalissima theologorum sententia sine ulla contradictione producit. Nicolaus Orbellus Parisiensis theologus, uir in scholastica disciplina eruditus, postea quam numerum articulorum scholastica ratione distinxit, Sed tunc, inquit, oritur

Gab. 3. sen.
d. 2. q. uni-
ca. c. 2.

Gerson in cō-
pendio theo-
logica uerita-
tis tractatu
de uirtu-
tibus theolo-
gicis.

3. s. s. di. 25.
q. uni.

oritur dubium, utrum omnes teneantur post Christi aduentum credere distinctè & explicitè omnes articulos. Cui quæstioni, ex Bonaventuræ, Richardi, & Petri Tharantafij sententia, non teneri respondet. Simples (inquit) illos tantum tenentur explicitè credere, qui communiter prædicantur in Ecclesia, & quos manifestat eis Ecclesiasticus usus & consuetudo, sicut est de Vnitate & Trinitate, quam possunt nosse ex ipso actu consignationis. consignant enim se in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, sicut etiam de natiuitate, passione, & resurrectione, ascensione, & peccatorum remissione: hos siquidem articulos possunt cognoscere ex ipsis solemnitatibus, quas Ecclesia celebrat, alios uerò articulos non tam manifestos, tenentur credere implicitè, ut scilicet in generali credant omne id, quod credit sacrosancta mater Ecclesia: ita quòd in particulari à nullo illorum dissentiant: non tenentur etiam scire numerum uel ordinem articulorum, cum hoc uix scire possint homines multum literati, & periti. Hæc Orbellus. Possimusq; in eandem sententiam Theologici ordinis innumeros alios auctores adducere, nisi ex horum uniformi consensu, apertè cognosceretur quàm sine contradictione fuerit omnibus sapientibus semper persuasum, integram istam aut explicitam articulorum notitiã, nequaquam esse de necessitate salutis, quod isti contendunt, cum uix (ut rectè dicit Orbellus) doctissimi uiri, & qui bonam ætatis partem sanctarum scripturarum cognitioni & Theologicis disputationibus insumpserunt, omnes Christianæ religionis articulos memoria contineant.

Christiani omnes numerum sacramentorum scire, necessarium ad salutem, non tenentur.

OMNINO uerò rationi contrarium est, & prorsus inauditum, quòd etiam Christianos omnes ad numerum sacramentorum sciendum, de necessitate salutis astrictos pronuntiant, cum nullus, quæ ad se non pertinent, scire teneatur, uniuersa uerò sacramenta, eidem homini conuenire non possint. Quamuis enim quæ singularibus hominibus mendendis decernuntur, qualia sunt, baptismus, confirmatio, eucharistia, pœnitentia, & extrema unctio, uni & eidem subiecto conueniant; matrimonium tamen, & ordo facer ex ecclesiastica constitutione, aut, ut quidam uolunt, ex diuino iure eidem homini conuenire non possunt. Quinetiam ex Christianis sacramentis quædam sunt de necessitate salutis simpliciter, ut baptismus, quædam ex suppositione, ut pœnitentia, quædam nullam necessitatem nisi ad non contemnendum, Christianis inducunt, ut confirmatio, eucharistia, & extrema unctio; quædam, quæ non singularibus hominibus, sed uniuersæ cõmunitati sunt necessaria, qualia matrimonium, & ordo. Est igitur prorsus aduersum, non modò rationi sed omni theologiæ, pronuntiare, à quartodecimo ætatis anno, quæuis Christianum de salutis necessitate ad eorum numerum memoriæ continendum astringi. Idemque iudicium esto de decem decalogi præceptis, quorum profectò, quæ ad secundam tabulam pertinent, ut opere ipso exhibeantur, satis est implicitè, idest in generali, in his naturæ principiis, Quod tibi non uis, alteri ne feceris: & Quæcunque uultis ut faciant uobis homines, hæc & facite illis. in quibus auctore Christo, uirtute cõtinentur, eadem cognoscere. in priori enim cuncta negatiua, in posteriori uerò cuncta affirmatiua clauduntur. Includuntur & eadem, tum Christo, tum Apostolo auctore, in Dei, & proximi charitatis præcepto. Non adulterabis, inquit Paulus, non occides, non furtum facies, non falsum testimonium dices, non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc uerbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum; Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio &c. Quærenti uerò Phariseo, quod esset maximum mandatum in lege, Christus respondit, Diliges dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, ex tota mentè tua, hoc est maximum & primum mandatum. secundum autem & simile huic, Diliges proximum tuum sicut teipsum, in his duobus mandatis uniuersa lex pendet & propheta. Sufficit ergo ad decalogi præcepta præstanda, hæc duo uniuersalia principia memoria tenere, ex quibus, Christo auctore, & uniuersa lex & propheta dependent. Quo magis miror, quosdam, qui alioqui necessitatem sciendi omnes fidei articulos à Christianis excludunt, ad horum decem præceptorum notitiam eosdem obligare, quòd nemo præcepta, quæ ignoret, implere queat: quæ ratio nihil ultra obtinet quàm quòd aliqua ratione ad eorum impletionem sit necessarium præcepta cognoscere, quod nec nos negamus. Cognoscuntur enim quantum ad eorum obedientiam attinet, in his uniuersalibus principiis abundè: qui enim, quod sibi non uult, alteri non faciat, neminem occidet, nullius

Math. 8.

Rom. 12.

Math. 22.

Nicol. Orbellus in 3. serm. d. 40.

torum

thorum usurpabit, nullius res furto subducat, falsum testimonium aduersus quempiam non dicet, non uxorem, non ancillam, non bouem &c. concupiscent. Contrà qui, quod sibi fieri uult, aliis faciat, parentes uenerabitur, cætera quæ in præceptis illis iubentur præstabit. Qui Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente diligit, non habebit profectò deos alienos, non eriget sibi idolum, sabbatum sanctificabit, & externo aliquo cultu prosequetur. rursus, qui proximum diligit sicut seipsum, non occidet, non mœchabitur cum alterius coniuge, non furtum faciet, non falsum testimonium, non concupiscent uxorem, ancillam, bouem &c. quæ proximus possidet. Ingens igitur est eorum audacia, qui sine ulla ratione aut fundamento, contra ueterum theologorum placita, immo uerò contra Christi & Pauli sententiam, qui ad nihil aliud, quàm ad hæc generalia naturæ dictamina obligarunt homines, sola sua auctoritate pronuntiant, eum mortaliter peccare, qui uel articulos fidei, uel ecclesiastica sacramenta, uel decem decalogi præcepta memoria non tenent, sed maior & perniciosior eorum sacerdotum stupiditas, qui horum libellorum auctoritate, miseros rusticos, immo non uulgares ciues, absolutione peccatorum frustrantur, quòd ista omnia uiua memoria non seruent, & coram eis imperturbatè pronuntient. quòd si ab eis exquireretur forsitan non essent facturi. Non damno, immo summis laudibus efferò eos pastores, qui certis pœnis ad hæc omnia dicenda subditos urgent, præsertim, quòd magis intelligant, uernacula lingua, sed ita esse necessariam eorum omnium explicitam memoriã, ut sine illis, ut isti contendunt, nemo consequatur salutem, omnino falsum existimo.

SED neque quisquam est, his præsertim temporibus apud Christianos, quanuis opilio, quanuis bubulcus (modo rationis sit confors) qui hæc omnia uel ex Christiana, quanuis rustica educatione, uel ex aliorum Christianorum conuictu, uel ex Euangelica prædicatione, quæ modò est frequentissima, ignoraret, quanquam eadem ordine, quo solent tradi, memoria non teneat. A quo enim tam rustico quæras, an Deus sit unus, an omnium rerum creator & glorificator, eorum qui bonis operibus illi placuerint, an in Deo sit Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, qui non protinus annuat, & contraria horum, religioni Christianæ fateatur aduersa? à quo quæras, an idem Deus fuerit aliquando incarnatus & natus ex Virgine, mortem passus, an resurrexerit, an cœlos ascenderit &c. qui non integra fide hæc omnia uera esse respondeat, contraria prorsus falsa & hæretica? à quo quæras an baptismus sit ad salutem necessarius, an sit in ecclesia confirmationis sacramentum, an sit eucharistia, idest uerum Christi corpus & sanguis sub sacramento contestæ, an sit extrema unctio, pœnitentia, ordo, & matrimonium, qui uel ipsa Christiana ratione uiuendi, & paterna educatione, non annuat? à quo rursus inquiras, an Deus alienus sit colendus, an in ueri Dei iniuriam sit erigendum sculptrile? an ueri Dei, quem colit nomen sit peierandù? an sit eidem dies uel cultus aliquis externus, quæ sanxerit ecclesiasticus usus, sacro ocio consecrandus, an parentes, qui nos genuerunt, & aluerunt, sint honorandi? an proximus sit occidendus? an eius uxor sit uiolanda? an fortuna eius, quas labore proprio aut alio iure sibi cõquisiuit, sint usurpandæ? an aduersus eundem proximum testimonium falsum sit pronuntiandum? an demum uxor, ancilla, bos, & reliqua supellex sit ambienda? qui uel ex naturali ratione, uel ex educatione Christiana, uel ex ipso Christiano conuictu, hoc aut illud licere aut non licere respondeat? Hæc omnia profectò adeò natura ipsa mētibus hominum indidit, ut Apost. dicat, gētes, quæ legē non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt facere, præsertim si educatio accedat, & eius uitæ institutio, quæ ea omnia, quæ hæc præcepta probant, probet, & quæ damnent, omnino condemnet, qualis est Christiana. Itaq; ociosa est tanta horum indoctorum libellorum cura, tamque inexorabilis rigor, in Christiana catechesi sub culpæ mortalis reatu exigenda, parumque Christianæ pietati deperit, si quis dum fidem, dilectionem, & opera præstet, quæ uel articulis, uel decalogi præceptis iubentur, eadem memoria non teneat, quanuis, ut dixi, eorum pastorum opera multum sit commendanda, qui ad hæc omnia uiua memoria tenenda pœnis populos adigunt. Tamet si semper impium & sacrilegum credam, absolutionem denegare illis, qui cum (ut par est de Christianis omnibus credere) in se explicitè, aut in his naturæ principiis quæ Christus & Apostolica doctrina præscribit implicitè uerè sciant, ob memoriæ defectum recitare non possunt. Scio olim in Concilio Cabillonensi præceptum fuisse, ut oratio dominica,

Rom. 1.

Can. 4. Obiectio. 1.

Dilutio. in qua omnia necessaria humanae uitae (ut illic dicitur) comprehenduntur , & symbolum Apostolorum , in quo fides catholica ex integro comprehenditur , ab omnibus discerentur . Verum si quod plebes admoneantur , ea memoriae commendare , argumentum est , quod quicumque illa non retinuerit , mortaliter peccat ; peccant igitur mortaliter quicumque totius anni praedicationes , in quibus , iuxta eiusdem concilij Cabillonensis decreta , presbyteri plebem , de dilectione Dei & proximi , de fide & spe in Deum , de humilitate , de patientia , de castitate , benignitate , misericordia , de elemosynis , de confessionibus , de iniuriarum remissione , etiam docere praecipuntur , memoria non retinet . haec enim omnia aequè in Euangelico instituto , immo magis quam oratio , *Obiectio. 2.* à Christiano exiguntur . Scio deinde in concilio Remensi , presbyteris praecceptum esse ut parochianis suis , symbolum & orationem dominicam aut ipsi insinuarent , aut aliis insinuanda iniungerent , & cum ad confessionem tempore quadragesimali uenirent , ab unoquoque decantari facerent , nec ante sanctam communionem , alicui traderent , nisi haec ex corde pronuntiare posset , quod scilicet (ut ibi dicitur) sine horum scientia , nullus saluus esse possit . nulli hi tamen in eo concilio peccatorum absolutio denegata refertur , quod nimirum hoc nunquam fieri soleat , nisi cum quis sit impoenitens & in peccati mortalis statu desideat . Eucharistiae uero sacramentum sine peccato denegari potest , quod eius sumptio ad conciliandum iustitiam , sicut sacramentum poenitentiae , non sit necessaria . Rationes uero Remensis concilij , quod sine fide nemo possit saluari , & quod haec sint tam parua , ut nullus stoliditatem sensus aut ingenij exiguitatem possit causari , parum horum theologorum sententiam promouent . neque enim nos dicimus , quenquam sine fide posse saluari , sed eum ordinem aut orandi aut credendi , quem uel dominica oratio , uel symbolum Apostolicum continet , de salutis necessitate requiri , fuisse ostendendum . Porro licet haec parua sint ac proinde poenis temporalibus interquenda fidelibus , peccare tamen mortaliter ignorantem (absit contemptus) persuaderi non potest . An uero recte fecerit concilium Remense , quod scimus prouinciale fuisse , orationem dominicam & symbolum memoria non retinentibus , eucharistiam denegando , alij diiudicent , ego profecto pios homines , & qui eadem memoriae tenuitate continere non possent , ullum Ecclesiasticum sacramentum denegare non ausim , cum ad ea memoria retinenda , nullo praeccepto aut necessaria ratione constringatur fidelis , immo uero , cum Christus , solum illa generalia principia , quibus implicitè aut uirtute tantum continentur , & post Christum Paulus , hominibus ad salutem necessaria praescripserint . iam quantumcunque ignorantia orationis dominicae , aut Apostolici symboli , ex horum ac similium conciliorum decretis culpabilis foret , nulla tamen hic aut sacramentorum Ecclesiae praecceptorum , aut mandatorum decalogi sit memoria , quae tamen isti quoque ut memoria teneantur & explicitè sciantur , necessaria docent , immo dum in istis duobus , simbolo scilicet & oratione dominica , omnia necessaria comprehendenti consentiunt , caetera omnia ignorata , nullam culpam inducere , necessariò fatentur . atque haec quidem tam acriter fuerunt urgenda , non quod laudemus ignorantiam , & hominum popularium desidiosam incertiam (absit) sed quod omnino infirmis plebium conscientis , quibus isti salutis efficacissima obstacula obijciunt , ex animo Christiano cupiamus mederi . Solent autem nonnulli pastores , inter eas temporarias poenas , quibus ad Christianum catechismum memoriae commendandum plebes adigunt , eam nuptiarum solemnitatem , qua tandem uxor in mariti domum traducitur , quae uxor ipsa materfamilias esse incipit , quam solemnitatem nos uelationem appellamus , interdiceret , quod maximè laudo . aequum est enim ut qui patresfamilias esse incipiunt , quo pacto liberos christiana fide moribus formare debeant , optimè nouerint .

Quod sola

Quod sola Dei notitia naturali , sine eiusdem Dei fide , nullus unquam potuerit consequi salutem . Cap. VII.

Voniam uero absque unius Dei & Christi fide , nemini salutem post primorum parentum peccatum contingere diximus , non ab re futurum est , si eam quoque edisseramus quaestionem , qua quaeri solet , an hoc in omnium rerum conditione , & euentu sit uerum , id est , an adeò uel unius Dei uel Christi mediatoris ad salutem fides sit necessaria , ut quicumque , quocumque pacto uel Deum uel Christum ignorauerit , saluari nequeat . aliud enim est de his , qui cum audire possent Euangelium , repulerunt ; aliud de his , qui , quod ad eos Euangelica praedicatione non uenerit , uel alia inculpabili ratione , Christum non audierunt , futurum iudicium . Si non uenisset , ait Christus , & loquutus eis non fuisset , peccatum non haberent : nunc autem excusationem non habent de peccato suo . *Ioan. 15.* Longè igitur alia habenda est ratio , de eo , qui Euangelicae praedicationi consentire non uoluit , quam de illo , qui nunquam Christum auribus hausit . Est profecto fidei ignorantia prorsus inuitabilis his , quibus Christus nondum est praedicatus . Quomodo , *Roma. 10.* inquit Apostolus Paulus , credent ei , quem non audierunt ? aut quomodo credent sine praedicante ? non ergo infidelitatis est his imputandum delictum , qui sola impotentia , fidei professione priuantur , sed illis , de quibus idem Apostolus . Sed dico , nunquid Israël non cognouit ? Primus Moses dicit , Ego ad amulationem uos adducam in gentem , in gentem insipientem , in iram uos mittam . Isaias autem audet & dicit , Inuentus sum à non querentibus me , palam apparui his , qui me non interrogabant . ad Israël autem dicit , Tota die expandi manus meas ad populum non credentem , & contradicentem mihi . Quae uerba , populi rebelles animos , & diuino sermone inobedientes insinuant .

Torsit autem haec quaestio non modò antiquiores Theologos , sed nostri saeculi doctissimos quosque , dum uel sine fide quenquam saluari , affirmare non audent , uel inculpate uiuenti , & legem naturae seruanti , salutem spiritualem non posse contingere , durum existimant . alterum enim horum dandum esse necessariò consequitur , nisi ad illud quod quidam excogitarunt , confugiant , uitae probitate ; Euangelicam praedicationem promereri : postquam tandem iustificatio contingat , quod non magis quam prudentia nonnullis probatur , quod nimirum nollent miraculis , quorum certitudo non habetur , ex lege , rem prorsus committere .

In hac uero parte eum ordinem , quem in praecedenti disputatione seruauimus , sumus conseruaturi , ut prius de unius Dei quam de Christi mediatoris fide , quae nobis uidebuntur , afferamus in medium . Sunt itaque inter scholasticos auctores primarios non pauci , qui sine Dei unius fide , posse hominis salutem accidere , asseuerantissimè doceant ; non in quocumque , sed in eo solum , qui cum in remotissimis insulis aut desertis regionibus ageret , uniuersam uitae suae rationem , legi naturali affirmaret , in eo inquam , qui recta naturae dictamina sibi legis praefigeret . quam sententiam his rationibus comprobant . Facientem quod in se est , id est quod suarum uirium potestati subest , Deus nunquam propriae subuentionis auxilio destituit ; qui autem leges naturales & praecpta conseruat , quod in se est facit : Deus igitur illi nunquam est defuturus , sed suam gratiam & perinde gloriam eidem pro legis obseruatione retribuet , praesertim si horum , quae contra eandem legem designauit peccatorum , quatenus naturali rationis dictamini dissonant , uero cordis dolore poeniteat . Idem secundo suadent , quoniam si statim , huic homini facienti quod in se est , gratia non daretur diuinitus , sed esset expectanda Euangelica praedicatione , quae fidem infunderet , cum ea uno temporis momento non possit haberi , utpote quae auditum , & discursum requirat , daretur tempus , in quo quicquid homo uiator faciat , maneat extra gratiam , & tandem morte praeventus damnetur , quod prorsus diuinæ legis dulcedini contrarium uideretur , quae nõ impossibilia , sed quae humana fragilitas posset exhibere , mandata praecipit . Quod si dicas , Deum facienti quod in se est , non expectata Euangelica praedicatione , sine ministro fidem infundere ,

Ii ij ur

ut quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria cognoſcat, unde, aiunt, id conſtat cum Paulus dicat, *Roma. 10.* Quomodo credent ſine prædicatæ? Quod ſi facienti, quod in ſe eſt, Deus fidei infuſione ſuccurrit, cur non ſimul largiatur & gratiam, cum ad eam ſit idonee diſpoſitus; cur differat, cur expectet? cum, quo minus id faciat, nihil obſtet? Deinde non quarimus, aiunt, quid miraculoſè, & antiquo ordine ſuæ conſtitutionis peruerſo Deus ſit effectu-
Ratio 3. rus, ſed quid communis lex prouidentiaë requirat: eſſe uerò talem legem diuinam, ut ſecundum illam multi citra miraculum iuſtificari non poſſint, derogat ſuauiſſimæ Dei prouidentiaë, & incomparabili ipſius miſericordiaë, eximiis Chriſti meritis, & demum eſt contra uia ratione, in qua nulla debent eſſe ſalutis obſtacula. Accedit quòd prior eſt Deus ad miſerendum, quam ad puniendum: ergo cum iuſti citra ullum miraculum poſſint iuſtificationem amittere, poterunt & iniuſti citra miraculum eandem ac-
Ratio 4. quirere. Amplius, rigor iſte in nullis alijs præceptis diuinis inuenitur, ſed ſi opere præſtari non poſſint, ſatis eſt uotum implendi, etiam implicitum, quod in baptiſmi & pœnitentiaë, quæ tamen ſunt neceſſaria ſacramenta, præceptis, communi Theologorum ſuffragio docetur. Immo nullum eſt, aiunt, grande, neque paruam præceptum, cui ſi opus ipſum imperatum, reddi non poſſit, uoto ipſo & implendi uoluntate ſatis non fiat.
Ratio 6. Quod ſi ea cognitio, quam humaniſus habere non poſſumus; ad ſalutem neceſſario requiritur, requirit igitur à nobis Deus, ut ſinus propheta, & ut ſciamus quæ prius captam noſtrum exuperant, quod eſt abſurdiſſimum. Cur demum cum, ut modò dicebamus, reliqua omnia præcepta mites habeant interpretationes, unum fidei præceptum cæteris omnibus rigidius, & inclementius, interpretabimur, quod nullo maiori rigore fuit traditum; præſertim cum fides, quòd ſit bonorum cunctorum initium, quemadmodum in rebus omnibus principia eſſe ſolent cæteris, quæ in Chriſtiana religione iubentur, ſit magis difficilis? ſuſcepta uerò fide procliuiora ſunt reliqua, & credentibus omnia ſunt poſſibilia. ſufficit ergo ei ſua difficultas, nec eget iſto rigore, qui ab interpretationis inclementia proueniat.
Marti. 9.

Hiſ iſti, ac ſimilibus rationibus colligunt, fieri non poſſe, ut qui ratione naturali ductus, uita caueret, & uirtutes excoleret, uniuerſamque legem naturæ ſeruaret, ſolo fidei defectu damnaretur, ſed continuo credunt eum ipſa legis naturalis obſeruantia, iuſtitiam accipere, neque oportere ullam Euangelicæ fidei prædicationem præcedere, quanuis ingenuè fateantur communiter, fidem unius Dei eſſe, ac ſemper fuiſſe neceſſariam, tum quòd uix quiſquam mortalium ſine Dei fide poſſit legem naturalem ſeruare, tum quòd tam prouida noſtri fuerit ſemper diuina bonitas, ut non ſit ueriſimile quenquam abſque culpa ignorare poſſe aut potuiſſe, Deum eſſe. Decreta itaque conciliorum, & uniuerſum auctoritatum examen, quæ uel à ſancta ſcriptura, uel ab Eccleſiaſticis patribus, contra petuntur, quæ docent, ſine fide nullo pacto poſſe iuſtificationem obtineri, de eo, quod re ipſa accidit; non de eo, quod contingere poſſet, loqui decernunt: quaſi uelint concilia, ſanctos, & ſanctam ſcripturam, ubi de fidei neceſſitate loquuntur, non prorfus abſolutam, & ineluctabilem, ſed moralem, quæ pœnes id, quod ſit, non pœnes id, quod fieri potuiſſet, attenditur, neceſſitatem inducere: docent, inquam, ea omnia huc tendere, quòd nemo ſine fide conſequatur ſalutem, ſed neque conſequi poſſit potentia morali, cum id legis naturalis obſeruantia fieri debuiffet, quæ tamen ſine Dei fide haberi uix poterit. Quæ uerò ſuapte natura ſunt difficilia, communi ratione loquendi, impoſſibilia uocamus. Haſtenus iſti. Quorum proſectò ſententiam, quòd ſit ab ingenti animi pietate proſecta, ſemper deſideraui tam ueram quam clementem uideri. odi ego ſemper ex animo quorundam tetricam & rigidam Theologiam tractandi, rationem, qui tunc ſeſe ueros Theologos agere exiſtimant, cum aceros mortalium ad inferna detrudunt: alligant onera grauiam, & importabilia, & imponunt in humeros hominum; digito autem ſuo plerunque nolunt ea mouere: interpretantur & exponunt diuina præcepta, tam durè & inclementer, ut qui audiunt, clamare cogantur, Et quis poterit ſaluus fieri? Contra illorum Theologia uehementer delectat, qui in omnibus interpretandis præceptis habuerint diuinæ miſericordiaë rationem. Eſt tamen modus in rebus, eſtque attendendum, miſericordiaë prætextu, ne quid nimis.

Conuellitur præcedens opinio. ERGO in hac parte, nequaquam mihi à communi ſanctorum & Eccleſiaſticorum uirorum ſententia, recedendum uidetur, qui cum Apoſtolo Paulo, ſine fide impoſſibile eſſe

eſſe placere Deo, communi ſuffragio ſanxerunt, Oportet, inquit idem Paul. accedentem ad Deum, credere quòd ſit, & quòd inquirentibus ſe, remunerator ſit. quaſi hiſ uerbis declararet Apoſtoloſ, quòd ſaltem fides ad humanam iuſtitiam neceſſario requiratur. Nec ſatis commoda eſt eorum in hac parte interpretatio, qui uolunt, locum hunc poſſe de infuſa fide accipi, quaſi uelit Paulus, ſine habitu illo infuſo neminem poſſe Deo placere. nam propter hoc quòd uix unquam Apoſtoloſ Paulus ab habitibus, quibus præmium non decernitur, præſertim hiſ, qui non ſtudioſarum actionum frequentia reſultant, ſed diuinitus infunduntur in animos, fuit multum ſolicitus, utpote ad quos, quòd in noſtra non ſint poteſtate, nemo ſit exhortandus, hic ipſe locus manifeſtè ſe pro-
Rom. 3. dit, non de habitu fidei infuſo, ſed de actu, & fidei ipſius exercitio accipi debere. nam cum dixiſſet impoſſibile eſſe ſine fide placere Deo, protinus quam fidem intelligat, ſubdit, Oportet enim accedentem ad Deum credere &c. credere proſectò non habitum, ſed actionem, & habitus fidei exercitium, inſinuat. Deinde communi Theologorum ſententia, fides infuſa, licet in paruulis, quòd ſint omnino impotentes, ſine acquiſita fide infundatur, nunquã tamen id in adultis contingit, ſed fides acquiſita fidem infuſam præcedit. Ergo quamuis Apoſt. ſententia, de fide infuſa fuiſſet interpretanda, adhuc eoſdem neruos obtineret aduerſus hanc opinionem, rectè enim ſic colligitur, Sine fide, infuſa impoſſibile eſt placere Deo, & fides infuſa in adulto fidem acquiſita neceſſario ſupponit, ergo ſine fide acquiſita impoſſibile eſt placere Deo. ſed neq; illa eorundem uerborum expoſitio, a qua mihi uidetur, quòd ſcilicet, ea uerba non rei ipſius, fidei ſcilicet, ſed præcepti neceſſitatem inſinuent, quæ admodum de baptiſmi præcepto Theologi docent. Illis enim uerbis quibus baptiſmus imponitur, non baptiſmi abſoluta neceſſitas indicitur, quaſi ſine illo re ipſa ſuſcepto, iuſtitia non poſſit ulla ratione contingere. poteſt enim quis eiſdem baptiſmi uoto ſaluari, ſed tantum præcepti neceſſitas ſignificatur, qua ex occulta diuinæ uoluntatis ratione, etiam, qui iam ſunt conſequuti iuſtitiam, ad baptiſmi ſuſceptionem tenentur; ita fidei præcepto ut hi uolunt, non ipſius fidei abſoluta indicitur neceſſitas, quaſi ſine illa non poſſit homo gratus Deo fieri, aut iuſtitiam accipere, ſed quòd aliquando etiam ſuſcepta iuſtitia, fides ſit neceſſaria, ideſt uel ante iuſtitiam ſuſceptam, ut ſit regulariter, uel poſtea, ut in eo homine, qui cum naturalis legis iuſtitiam excoleret, euangelicæ prædicatione caret. hæc (inquam) expoſitio, neque cum Apoſtoli mente conuenire uidetur; quæ non quacunque ratione fidei neceſſitatem inſinuat, ſed impoſſibile dicit, aliter quenquam Deo poſſe placere, neque ſatis fidei, & aliorum; quæ in Chriſtiana religione proponuntur, differentiam aduertit. Fides enim uerò, toti Chriſtianaë iuſtitiaë, non tantum ex diuino præcepto, ſed propria natura, fundamentum ſubſternitur, Nemo (inquit alibi idem Paulus Apoſtoloſ) fundamentum aliud poteſt ponere, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus I E S U S, nimirum per fidem ſuſceptus: quaſi doceat, ubique locorum ſine fide impoſſibilem eſſe per in-
Rom. 3. ternam animi iuſtitiam acceſſum ad Deum. Naturalis proſectò legis, quæ talis eſt, obſeruantia, abſque ullo diuinitatis intuitu, non eſt aliud quam ex honeſtatis ſtudio uirtutum exercitium, & cultus, & legis naturæ quæ talis eſt, uerus ille cultor dicitur, qui tantum amore fortitudinis, fortis exiſtat, qui iuſtitiam ob eiſdem ſplendorem admiratur, qui temperantiam, captus eiſ uirtutis excellentia, in nullum alium finem referendo ſuſpiciat, atque illa in cæteris uirtutibus, quæ in humanæ uitæ compositione uerſantur, ſe habeat. Huius uerò legis naturalis cultus, quæ naturalis eſt, iuſtiſſimè à natura ipſa præmium ſtatuitur, infernarum uirium nimirum compreſſio, qua mens brutæ portioſis catena reſoluta, in ſeparatas à materia ſubſtantias, contemplatione progrediatur. hoc enim ipſe rerum ordo poſtulare uidetur, ut naturali obſeruantia, naturalis legis, naturale quoque præmium ſufficienter reſpondeat. nec mirum, opera enim & actiones, ſinis, qui eiſdem præſiguntur, naturam induere, uulgaris philoſophia nos docet. Ergo qui ſolam naturam, uirtutum, inquam, honeſtatem, ſibi finem præſtituunt, naturæ tantum ualorem habebunt, eiſdemque ſufficientiſſimè, ſinis ipſius adeptione, ideſt honeſtate ipſa, aut ea, quæ ex ipſis descendit uoluptate, ſatis fiet, neque diuinitatem, ad ſpiritalia & altioris ordinis infundenda chariſmata, ulla ratione pellicient, quemadmodum neque bos, neque leo, quòd rectè ſuas actiones naturales aut ſenſorias efficiant, amplioris alicuius doni capaces exiſtunt, quam eorum, quorum

propria natura fit capax. ſunt uirtutum exercitia quando ſolum à naturali ratione, ideſt ab earum honeſtatis amore, imperantur tantum hominis naturales functiones, quemadmodum bene currere equi, aut bene arare bouis. Eſt enim homo animal, non quoduis, ſed rationale, ideſt ſi propriam in agendo naturam ſequatur, ratione utens. ergo ex eorum operum ratione formali, nulla eiſdem ſpiritualis iuſtitia, ſed naturalis ſœlicitas, quæ in abſtractu quâdam contemplatione uerſatur, neceſſariò reſpondet, immo uerò nihil omnino profunt ex propria ac formali natura ad internam iuſtitiam, niſi forſan remota quadam ac diminuta ratione. omne enim meritum, ut docet communior Theologia, aut eſt condigni, cum id, quod meremur ex iuſtitia debetur, aut eſt congrui, cum non quidem de rigore iuſtitia, ſed quia ita diuinam magnificentiam decet, præſtandum eſt aliquid. Vtrunque autem horum neceſſariò Dei notitiam ſupponit, immo non Dei notitiam, quocunq; pacto, ſed eam, quæ Deum quaſi finem ultimum in operando reſpiciat. neque enim alio pacto meriti ratio ſeruabitur, quàm ſi in agendo Deus finis ultimus ſtatuatur. Quo pacto enim à me uel ex iuſtitia, uel ex cõgruo, tuis operibus mereberis aliquid, ſi mei notitia prorsus deſtituaris, aut in agendo mihi placere nunquam intendiſti? Quo pacto tua opera mihi referendi gratiam, aut ex iuſtitia aut ex congruo obligationem inducent, ſi non ut mihi, ſed ut tibi placeres, aut eorundem operum ratione, & gratia, ea es operatus? Quo pacto Deo cultus ille naturalis iuſtitia, aut legis, quæ eſt naturalis, ideſt quatenus ſolum à natura imperatur, internæ iuſtitia donandæ ex condigno uel ex cõgruo obligationem inferet, ſi non Deo placendi ſtudio, ſed ipſo uirtutis amore, aut uoluptatis, quæ ex uirtute fluit, deſiderio præſtetur. Eſt quidem honeſtas uirtutum laudabilis, ſed non eſt Deus ipſe: ergo quæ ſolo uirtutis amore fiunt, non perinde propter Deum fiunt. Quemadmodum itaque, ut ex tuis operibus, Socrates tibi uel ex iuſtitia uel congruo obligetur, oportet ut ſtudium ei placendi, tibi finem præſtituas, quod placendi ſtudium, abſq; Socratis eiſdem notitia, impoſſibile eſt habere: ita prorsus eſt impoſſibile, ut his operibus, quibus Deum finem ſupremum non præſtituiſti, ulla ratione iuſtitiam ſpiritualem merearis. Deus autem humanis actionibus finis ultimus, ſine ſui cognitione præſigi non poteſt. quæcunq; igitur, ſine Dei cognitione mortales efficiunt, neque ex congruo, neque ex condigno, ac proinde nulla meriti ratione, Deum, ad impartendam interiorem iuſtitiam aſtringunt, niſi forſan illa diminuta, & imperfectiſſima meriti ratione, qua quis bene fungens officio ſuo, non propter Socratem, neque illi placere ſtudens, ſed ſui ſuorum uel operum gratia, Socrati eidem diceretur obligationem inducere. Eſt igitur fides non tantum neceſſaria ex diuino præcepto, quemadmodum baptiſmus & pleraq; multa, ſed ex ſua natura & ratione, quod opera, quæ aliquo pacto placere Deo debent, placendi ſtudio, ac proinde Dei notitiam, ex qua in eum tanquam in ultimum finem dirigantur, in efficiente requirant. unde Apoſtolicam ſententiam non de impoſſibilitate quacunq; ſed de ea, quæ ex rerum ipſarum formali contradictione colligitur, intelligamus oportet, quod & eundem Apoſtolum ſenſiſſe, ex eiſdem loci contextu, manifeſtè colligitur. Fide, inquit, Enoch translatus eſt ne uideret mortem, & non inueniebatur quia tranſtulit illum Deus. ante translationem autem teſtimonium habuit placuiſſe Deo: ſine fide autem impoſſibile eſt placere Deo. credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt, & quia inquirentibus ſe remunerator ſit. Pronunciatur Apoſt. Fide Enoch translatus fuiſſe, ne uideret mortem, cuius rei, cum ex ſancta ſcriptura ſufficiens teſtimonium petere non poſſet, quod eadem, licet eum translatus à domino doceat, non tamen fide translatus indicet; protinus ad naturæ dictamina ſeipſum conuertens, ex altero à ſancta ſcriptura, altero uerò ex natura ipſa petito enuntiato, miſto ſyllogiſmo ſic colligit, Enoch placuit Deo ante translationem, & impoſſibile eſt, ideſt repugnat, ſine fide placere Deo. Enoch igitur ante translationem, fidem habuit, ergo fide translatus eſt, ne uideret mortem &c. Prioris ſyllogiſmi prius enuntiatum à ſancta ſcriptura, ſecundum à naturali ratione, quæ docet, non modò diuinam amicitiam, ſed nullam prorsus, ſine ſtudio placendi Deo, haberi poſſibile, profecto deſcendit. Quod ſubſumptio illa quancunq; & non abſolutam & formalem impoſſibilitatem denotaret, nihil profecto uigoris ſyllogiſmus haberet, ſed & aſſumptio illa, Fide Enoch translatus fuiſſe &c. mutaret omnino, quemadmodum ſiquis de Socrate aſſereret, quod fuiſſet

Meriti duplex eſt.

Fides ad ſuam aſſe quendam, non ex præcepto, ſed ex rei natura, neceſſaria.

Hebr. 11.

Gen. 5.

fuiſſet baptizatus, per hoc quod teſtimonium ex ſancta ſcriptura habuiſſet, quod placuiſſet Deo, nequaquam efficaci ratiocinio illud comprobare dicendus fuiſſet. nam quanuis de lege ordinaria & communi, qui crediderit & baptizatus fuerit, ſit ſaluus, qui uerò non crediderit, condemnetur, & niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poſſit intrare in regnum Dei: quoniam tamen illa neceſſitas, aut introeundi in regnum Dei impoſſibilitas, non à rerum formali ratione, ſed à diuina prorsus uoluntate deſumitur (neque enim ulla eſt repugnantia formalis, hominem ſine baptiſmo regnum Dei intrare, ſed quia ita diuinæ ſapientiæ occultiori ratione placuiſſe probatur) nihil tali diſcurſu certi, aut penſi colligitur, quoniam nimirum potuerit Deus etiam urgente lege (quod & quotidie facit) illum ſine baptiſmo ſibi per fidem & charitatem cæterasque uirtutes, quæ nequaquam ex ſua ratione formali à baptiſmo ſacramentali dependent, gratum reddere, uel tandem cœleſti ſœlicitate donare. Itaque indignus eſſet diſcurſus hic Apoſtolicus uiro, immo ſapienti quocunq; Socrates teſtimonium habet in lege Euangelica, quod placuerit Deo, aut quod tandem fuerit ſalutem conſequutus, ergo fuit baptizatus baptiſmo illo ſacramentali, de quo præcepta illa Euangelica neceſſariò intelliguntur, abſ quorum implectione, neminem poſſe introire in regnum Dei, aperte docetur; nimirum, quod hæc impoſſibilitas, non ab ipſarum rerum formali ratione, ſed à diuinæ uoluntatis arbitrio deſcendens, Deo libera maneat, ergo indignus eſſet Apoſtolicus uiro, immo & uiro mediocri, hic Pauli diſcurſus, quo, quia Enoch Deo placuiſſe, ſanctæ ſcripturæ teſtimonio probatur, quaſi neceſſaria conſequentia ſubinfert, eundem polluiſſe fide, ſi fidei neceſſitas non ab ipſa iuſtitia ſpiritualis formali ratione, ſed à præcepti ſola neceſſitate deſcendat. Deinde iuſtos eſſe gratos Deo, aut illi placere, non eſt quacunq; ratione accipiendum. neque enim ſunt grati Deo tantummodò, quod ab eo diligantur, quemadmodum pomum aut aurum hominibus placent, ſed cum reciproco amore, quam rationem, diligendo amicitiam uocamus, unde amicitia, aut ſi amorem uelis appellare, actum illum, aut habitum uoluntatis diuinæ, quo adultum & rationis compotem hominem (de hoc enim ſemper loquimur) ad ſuam ſœlicitatem admittat, ex propria ſui & formali ratione, in eo, qui admittitur, ideſt ex peccatore iuſtus, & Dei amicus efficitur, Dei ipſius amicitiam aut amorem ſupponit. homo enim à Deo humana ratione, non bruta aut inſenſibili, diligendus eſt. humana uerò diligendi ratio, non eſt quicunq; ſed reciprocus amor. diligimus pomum, equum, aut phalam, ſed in noſtrum uſum, quod nimirum noſtris uſibus apta credamus: non item quia redamemur aut ad uitæ, aut earum rerum, quæ uitam conſequuntur conſortium, quod amicitia requirit. Immo & ſeruos, quanuis ſint humanæ rationis participes, ac perinde humanæ amicitia, quoniam tamen eos in noſtros uſus, & non quia ament, aut in uitæ conſortium diligimus, non humana amicitia ſed diminuto illo commodi amore, quo equum & cætera bruta, aut inſenſibilia proſequimur, amare dicemur. Homo igitur ut homo, diligitur, quando in eodem homine reciprocus eſt amor, quo diligentem redamet, non item cum tantum amatur. Ergo cum ea dilectionis ſpecies, qua iuſti ut iuſti ſunt, à Deo diligitur, ueram habeat amicitia rationem, quia ea non tantum ut homines, ſed formaliter etiam ut amici diligitur, quia non commodi aut ſolius delectationis gratia, ſed in ſœlicitatis conſortium, neceſſariò, in eo, qui diuinitus diligitur, aut iuſte efficitur, redamationem ſupponit. Cum igitur nemo poſſit ſine Dei notitia Deum ipſum diligere, impoſſibile eſt, non quocunq; pacto, ſed formali rerum repugnantia, ſine fide placere Deo. Quod ſi ad habitus inſuſos recurras, quos Deus ſine nobis poſſit inſundere, ac proinde nos ſine fide, ſibi per gratiam inſuſam reddere gratos, aduerte quod licet ex ſua eſſentiali ratione habitus inſuſi habitibus acquiſitis non alligentur, quoniam habeant omnino diſtinctas eſſentias, in adultis hominibus, tamen quantum ad rationes formales, ab eiſdem acquiſitis habitibus, neceſſariò dependet. neque enim fides adulto inſunditur, niſi fides acquiſita præceſſerit, neque ſpes, niſi habitus, aut ſaltem actus acquiſitus ſibi reſpondens prius in animo fuerit. Ita quoque charitas aut gratia, animi conuerſionem in Deum per acquiſitum amorem, neceſſariò ſupponit. Atque hoc eſt quod ubique docent propheticæ uoces, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos: & Conuertimini filij reuertentes, & ſanabo auerſionem ueſtram &c. Quod ſi inſuſa gratia

Marc. 16.
Ioan. 1.

Ioan. 1.

Ariſtot. 8.
9. Ethic.

Zach. 1.
Hier. 3.

gratia aut charitas habitum acquiſitum, aut ſaltem actum charitatis ſupponunt, nunquam igitur poſſunt alicui infundi, ſine Dei notitia aut fide, quæ formali & neceſſaria ratione dilectionem præcedit. Incognita enim amare non poſſumus. Itaque totam hæc humanæ amicitia cum Deo ſiue per infuſos, ſiue per habitus acquiſitos rationem, **Ioan. 13.** Chriſtus apud Ioannem depingit. Si quis, inquit, diligit me, diligitur à patre meo, & ad eum uenietur, & manſionem apud eum faciemus. Deus ergo neminem ea dilectionis ſpecie, quæ iuſtos efficiat, quæque Deum, uel per habitus infuſos, uel per peculiarem illum illapſum, quo iuſtos inhabitat, in humanas mentes accerſat, quempiam diligit, niſi prius ab eo diligatur. Et ulterius, Ergo, cum neceſſaria ac formali ratione, amor Dei fidem & cognitionem ſupponat, nemo ſine fide Deo placere poterit, quod docebat Apoſtolus.

Necesse
habendi fi-
dem ad iu-
ſtitiam, non
moralis ſed
logica aut
Metaphyſi-
ca.
Mar. 10.

Ex his & illa huius loci expoſitio colliditur, qua dicebant, impoſſibilitatem iuſtam, qua dicit Apoſtolus, impoſſibile eſſe ſine fide Deo placere, non impoſſibilitatem metaphyſicam aut logicam dicere, quæ à rerum uel uocabulorum formali repugnantia proueniat, ſed impoſſibilitatem moralem, qua quod multum eſt difficile, impoſſibile dicimus. Impoſſibilitas profectò moralis minor eſt quàm ea, quæ à præcepto descendit, utpote quæ tantum ſit ipſa rei, quæ agitur difficultas; quo pacto impoſſibile eſt, diuitem intrare in regnum cælorum, non quòd ſit ulla repugnantia formalis, ſed quòd difficulter diſponatur ad ingreſſum. Itaque ſi tantum eſt moralis impoſſibilitas ſine fide, minus impoſſibile eſt, ſine fide iuſtificari, quàm ſine baptiſmo, quoniam ad baptiſmum re ipſa ſuſcipiendum lege tenemur, ad fidem uerò habendam nullo præcepto conſtringimur, ſed ſolum erit difficile ſine fide conſequi iuſtitiam, non tamen aut ex rerum formali repugnantia, aut ex præcepto impoſſibile, immo magis erit impoſſibile ſine pœnitentia, ſine euchariſtia, & cæteris quibuſcunque, quæ in Chriſtiana religione præcipiuntur, iuſtitiam conſequi, quàm ſine fide, quoniam prior impoſſibilitas ab extrinſeco uoluntatis arbitrio, ideſt à præcepto proueniat, poſterior à rei difficultate, quæ tamen non eſt tanta, quæ uinci non queat. Sancit legem Imperator, ut quicumque pueritiam exceſſerit, in reipublicæ tutelam arma ſumat, alioqui & ſuarum fortunarum & uitæ iacturam faciat. hac profectò lege urgente, niſi arma, qui ſunt legitimam ætatem adepti, protinus ſumpſerint, impoſſibile eſt uiuere, non quòd eos profuſo uiuere repugnet (nec enim uita & hic homo, qui arma non ſumpſit, repugnant ex ſuis rationibus formalibus,) ſed quòd ab extrinſeco, ideſt à principis ſancientis legem, uoluntate, uiuendi impoſſibilitas huic homini incumbat. Hæc autem impoſſibilitas quanuis minor ſit illa, quæ prouenit à formali repugnantia, maior tamen eſt ea, qua cuiquam eſt impoſſibile, cum ſit diues, in regnum cælorum intrare, aut cum ſit adoleſcens, cum uitæ licentia, caſtimoniam ſeruare. fuerit igitur ut, ſi apoſtolica uerba tantummodo moralem impoſſibilitatem inducerent, minor eſſet fidei neceſſitas, quàm quorumuis aliorum præceptorum, quæ in Chriſtiana religione iubentur. Poſtremo, nemo mortalium abſque ſacramento poteſt ab originali culpa purgari, ſine fidei & charitatis actu. ſola enim legis naturalis obſeruantia, abſque ullo diuinitatis intuitu, ut antea dicebamus, nequaquam culpa abſtergetur: ergo cum uniuerſi poſt primi parentis delictum, ſimus filij iræ, Deo placere non poſſumus niſi per ſacramenta, quæ ille ſigna reconciliationis inſtituit, aut per pœnitentiam, aut demum per charitatis actionem. Originalis profectò culpa, in eo, qui actuale non habet, ſolo ſacramento deletur ſine ulla pœnitentia: in eo uerò, qui originali mortale quoque coniunxit, dolor quoque requiritur. in eo, qui ſacramento deſtituitur, aut uehementi charitatis actione, aut ingenti animi deuotione, quem fluminis baptiſmum ſolemus appellare. Is ergo, qui fide deſtitutus eſt, quantumuis legem naturalem obſeruet, culpa ſaltem originali expurgari non poterit, niſi aut ſacramenti uirtute, aut charitatis actione. ergo cum homo ille ſacramentum non habeat ex lege, niſi per actum charitatis, iuſtificari non poterit. charitas autem ſine fide, aut diuinitus infundi, aut humanitus acquiri non ualet. Eſt igitur impoſſibile, non quacunque ratione, ſed formali repugnantia, ſine fide placere Deo: Quòd ſi cū originali, mortale quoque coniunxerit, quod in adulto uel eſt neceſſarium ex quorundam ſententia, uel ſaltem ſine illo eſſe, ſummè difficile, ſine pœnitentia iuſtificari non poterit; iuxta illud, **Auguſt.** Omnis, qui ſuæ uitæ conſtitutus eſt arbiter, inchoare non poteſt nouam uitam, niſi il-
lum

lum pœniteat ueteris uitæ. Ergo cum pœnitentia ſine Dei amore, amor autem ſine Dei notitia, haberi non poſſit, fides etiam in illo, qui legem naturalem obſeruat, ex ipſa rei natura neceſſariò requiritur. Eſt ergo Paulinæ ſententiæ legitimus ſenſus, impoſſibile eſſe, ſine fide placere Deo, ſine fide inquam, non tantum infuſa, ſed acquiſita, impoſſibile non tantum impoſſibilitate, quæ à præcepti neceſſitate proueniat, aut impoſſibilitate morali, quæ non eſt aliud quàm rei difficultas, ſed impoſſibilitate formali, quæ ab ipſarum rerum formali ratione, & ab ipſa natura deſumitur. Nec tamen docemus, implicare contradictionem, hominem ſine fide præcedente, iuſtitiam accipere: quem admodum contradictionem & repugnantiam includit, chimæram aut ſphingem eſſe: poteſt enim Deus abſoluta potentia, non tantum hominem innoxium, qualis ab iſtis depingitur, ſed qui omni peccatorum contagione fordeſceret, in ſuam amicitiam aſciſcere, ſi ita libèret: ſed docemus ſtante lege, qua neminem iuſtificare, niſi hoc uel de congruo, uel de condigno, per bonorum operum diſpoſitionem mereatur, decreuit, nemine ex illa naturali naturalis legis obſeruantia, & eius formali ratione, ullam meriti rationem contrahere: repugnat enim naturalis legis obſeruantiam naturalem, ideſt quatenus à nullo ſuperiori ſine mouetur, Deo ullam obligationis rationem inducere. naturale enim quatenus tale, tantum naturale merebitur, non item ſupernaturale: non tamen implicat contradictionem eadem opera, ſi Deus non leges, quas ſemel ſtatuit, ſed proprium uoluntatis arbitrium ſequeretur, ad uitam æternam idonea cenſeri, ſed hoc pacto & Iudæ proditio poſſet meriti rationem fortiri. At iam ex his, ea, quæ eos Theologos ad contrariam opinionem impulerant, argumenta diluamus.

Ergo quod primo loco dicebant, huiusmodi hominem, qui fide deſtituitur, & legem naturalem obſeruat, facere quod in ſe eſt, quaſi falſum negamus, immo profuſo repugnant, facere quod in ſe eſt, ut quis iuſtificetur, & quòd fidem non habeat. nam ſi quod in ſe eſt faciat ut iuſtificetur, ergo quod in ſe eſt facit, ut Dei amicus ex peccatore reddatur. nemo uerò ad Dei amicitiam anniti poteſt, niſi eundem per fidem, uel per alterius generis cognitionem cognoſcat. Abſurdum profectò eſt, eum quod in ſe eſt facere, ad conſequendam ſpiritualem iuſtitiam: qui nec ſpiritualem iuſtitiam ipſam, nec eiudem iuſtitia doctorem agnouerit. facit ille quidem quod in ſe eſt, ad colendam honeſtatem & ad reſtæ ac naturalis rationis amuſſim uitam afformandam, ſed non ad placandum Deum, aut expellendum peccatum, quod nunquam agnouit. Hic autem annifus faciendi quod in ſe eſt, cum ſit ex ſua formali ratione quid naturale, ideſt naturam tantum finem habens, nec de congruo nec de condigno aliquid ſpirituale meretur, ſicut ſi ego facerem quod in me eſt, non ut tibi placerem, ſed alia ratione, quæ nullum tui reſpectum nec actu nec uirtute includeret, nequaquam dicerem facere quod in me eſt, ut tuam amicitiam aſsequer, unde nec de congruo nec de condigno mihi tuam gratiam aut amicitiam deberes. Et profectò iſti in hac parte, in foribus mihi delinquere uidentur, dum credunt, legis animalis obſeruationem qualemcunque, ad ſalutem ſufficere, quod eſt omnino falſiſſimum. non enim legis naturalis obſeruatio naturalis (ea eſt, quæ tantum ſibi finem naturam præſtituit) diſpoſitio eſt ad gratiam, ſed ſupernaturalis, quæ ſcilicet, non naturæ gratia, ſed diuinitatis, quaſi ultimus finis, intuitu fiat, cum nimirum homo parentes colit, non occidit, non adulteratur, non furatur, non falſum teſtimonium dicit, &c. non naturæ aut tantum honeſti gratia, ſed Dei ipſius, qui naturam inſtituit. Itaque non qui quocunque pacto opera à natura præcepta præſtat, quod in ſe eſt ut iuſtificetur facit, ſed qui ex numinis, quaſi finis ultimi intuitu, eandem exſequitur.

Ex his ſecundæ rationis imbecillitas proditur. licet enim non tantum aliquod tempus, ſed multum detur, in quo quicquid homo uiator faciat, ſine Dei cognitione, & nequaquam Deo placere ſtudens, ſed naturæ colendæ gratia, aut ſtudio afformandæ uitæ reſtæ rationi, non iuſtificetur, immo ſi tunc moriatur damnatur: quod libenter concedimus: non tamen dabitur aliquod tempus, in quo uiator, quicquid faciat ſtudio conſequendæ gratiæ & ſpiritalis iuſtitia, non iuſtificetur, immo conſeſtim, cum huiusmodi annifus, ſpiritali iuſtitia donabitur. Primum profectò nullum eſt inconueniens, poſterius, ſtante lege, maximum monſtrum. Scriptum eſt enim, **Conuertimini ad me & ego conuertar ad uos.**

Pauli legiti-
mus ſenſus.

Soluitur pri-
ma ratio cõ-
traria ſen-
tentia.

Secundæ ra-
tionis dit-
tio.

Hiſtoriam.

NEQUE nobis illa ſententia probatur, quæ huiusmodi legis naturalis obſeruatoribus, cum eam tantum natura imperante conſeruant, fidem diuinitus infundendam, aut Dei imperio, quod Cornelio Centurioni contigit, adminiſtrandam docet. fides enim, quemadmodum & gratia, charitas & cæteræ ſpirituales uirtutes, quæ interiorem iuſtitiam perficiunt, legis naturalis naturali obſeruantia, nec de congruo nec de condigno, ſub meriti rationem cadunt, quod nimirum ſint prorsus altioris ordinis, & quod omnis actio aliquo horum modorum meritoria, ſibi Deum ſinem ultimum neceſſario præfigat, quod hinc non contingit, quâuis gratiæ aut charitatis, quàm fidei, ad naturalem hanc rectè uiuendi rationem, maior ſit improportio, quod fateor. minus enim repugnat hominem iſtum iuſtum, naturaliter illa legis naturalis obſeruatione fidem promereri, quàm charitatem aut gratiam, quod immediatius cum Deo ipſo coniungat & ſpiritualiter iuſtum efficiat. Eſt tamen legis naturalis, naturalis obſeruantia, improportio & ineptitudo quæ ſufficit, ut ſub merito eius uel de congruo, uel de condigno fides aut prædicatio non cadat, nec ſit aliqua ratio iuſtitia, quæ ad impertiendam fidem, Deum ſic obſeruantem legem naturalem, deuinciat. Sed neque illud urget, quod tamen aliquam æquitatis imaginem habere uidebatur, quod ſcilicet, qui ſolo ſtudio colendæ honeſtatis uirtutes excoleret, ſi eidem Dei notitia fuiſſet reuelata, & futuræ felicitàis brauium, quod iuſtos expectat, fuiſſet propositum, idem fuiſſet, immo maiori ſtudio facturus, & ad numinis uoluntatem uitam affirmaturus, hoc inquam tantum abeſt ut urgeat, uel ad fidem, uel ad gratiam impertiendam, ut multos uideamus, qui cum Dei notitia polleant, in colenda & operanda uirtute, non Dei, ſed ipſius tantum honeſtatis amore ducantur. In quo numero ſunt Stoici philoſophi, immo & Peripatetici, qui omnes, cum unam principem cauſam faterentur, non tamen rectis ſuis operationibus, aut uirtutum cultura, Deum ſinem præfixerunt, ſed honeſtum ipſum, cuius fruitionem ſufficientiſſimum præmium communi ſuffragio rebantur. Immo Auerroës inter naturæ cultores non omnino poſtremus, neque Chriſtianos, neque Arabes ueram aliquam uirtutem habere docet, quod quæcunque faciant, non uirtutis amore, ſed diuinitatis cauſa præſent, aut (quod magis uirtutis rationem apud illum deterit) commodi, id eſt futuræ felicitàis gratia, aut pœnæ, quam malefactis poſt uitam rependendam credimus, timore. Non igitur naturalis iſta uirtutum cultura, ideſt quæ à natura tantum imperatur, & religioſa earundem obſeruantia, ideſt quæ à Dei notitia, & eidem placendi ſtudio dirigitur, adeo ſunt affines & germanæ, ut una alteram mereatur, ut iſti putant, ſed ſunt potius res diſſitæ & impertinentes.

Lib. de Re-
pu. Plato.

Tertia ra-
tionis dilu-

Ex his, tertiæ rationis uigor labasceat. nec enim miraculum, ut de lege ordinaria quis conſequatur ſalutem, neceſſarium exiſtimo, ſed quoties ex fide & dilectione peccatorum pœnitent, iuſtitia donabitur, modo tamen ille, qui Dei iuſtitia deſtituitur, nec fidem habet, nec dilectionem. ergo ita manens nec iuſtificari poterit, quantumuis naturalem legem naturaliter colat.

Solu. 4. rō.

INGENS eſt quartæ rationis infirmitas. bonum profecto ex integra cauſa, malum autem ex ſingulis defectibus. Vnde non mirum quod toto uitæ tempore, iuſtorum ſpiritu-
alis iuſtitia per eorundem mala opera ſit obnoxia diſcrimini, & rursus ſine fide & charitate eadem non poſſit haberi. Itaque pronior eſt quidem Deus ad miſerendum quàm ad puniendum, ſed cum uidet in peccatore congruam diſpoſitionem, quæ profecto non eſt illa naturalis iuſtitia, quæ ex legis naturalis naturali obſeruantia, deſcendit; miſericors dicitur Deus, non quando tale nihil merentibus, aut cogitantibus, culpam remittit, ſed cum propter uerum dolorem, ueram animi dilectionem aut opera, propter illum, quaſi propter ſinem ultimum facta, peccatum condonat.

Quinta ra-
tionis dilu-

HIS omnibus facilius quinta ratio diluitur. non enim ex hac doctrina ſequitur præcepiſſe Deum impoſſibilia, quod ille, qui fide deſeritur, ſine fide ſaluari nequeat. Impoſſibile profecto uocamus, quod cum totis uiribus annitimur, præſtare non poſſumus, ut cælum digito attingere. neque enim ea, quæ nunquam ſomniaſti, tibi impoſſibilia dicuntur; qui autem omnino fide, aut Dei notitia deſtituitur, nunquam ad animæ iuſtitiam annititur. neque enim eam aut eius unquam datorem cognouit. non eſt igitur illi impoſſibile Dei præcepta implere. Annitentibus autem non modo non ſunt impoſſibilia, ſed neque difficilia. nam & ipſe niſus implendi, in diuino iudicio cenſetur imple-
tio, 3

tio, unde illi, qui iuſtitiam, & Dei amicitiam niteretur habere, niſus ipſe & conatus conciliaret iuſtitiam, atque in hoc non parum Euangelicæ dulcedinis, quam Chriſtus iugum ſuaue & leue uocat, eſt ſitum. neque uerò Chriſtus ab hominibus neceſſario exigit, ut ſint propheta. fides enim non tam hominibus præcepto proponitur, quàm totius ædificij Chriſtiani fundamentum ſubſternitur, quod ſi quacunque ratione deficiat, nihil prorsus ædificari queat, & ſi fuerit ædificatum. totum protinus concidet. eſt fides in ſpirituali iuſtitia quod in cæteris quibuſcunque rebus ſolet eſſe cognitio: cognitio uerò, non præcipitur, ſed omnes leges & præcepta præcedit. nihil enim prorsus præcipi poteſt, niſi illius, qui præcipit & eius, quod præcipitur cognitio præcedat. Fides igitur non præcipitur hominibus, ſed per eam uniuerſa diuina præcepta innotescunt. non ergo ſi fides eſt ſimpliciter neceſſaria ad ſalutem, tenemur eſſe propheta, aut diuini, quoniam fides non nobis præcipitur, niſi eo pacto forſan, quo gratiam aut charitatem inſuſam habere iubemur. nec tamen hinc colligitur, fidem non eſſe neceſſariam, immo ſequitur adeo eſſe neceſſariam, ut nullo pacto poſſit indici præcepto. Eſt enim neceſſaria non neceſſitate præcepti, quæ ab extrinſeco uenit, ſed ex ipſa ſpiritualis iuſtitia natura, quæ nullo pacto ſine Dei notitia coaleſcere poteſt. Neque enim quis Deo aut amico eſſe aut ab eo gratiam conſequi poteſt, ut ſæpe diximus, niſi eundem agnoſcat: quemadmodum, nec cum homine gratiam poſſum inire, niſi eundem agnoſcam. neque uerò quod apud Ioannem Chriſtus inquit, Si non ueniſſem & loquutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent. & ſimilia, præceptum eſſe de fide conuincunt, ut quidam uoluerunt. non enim ibi peccatum illud, quod Chriſtus Iudæis imputandum minatur, à tranſgreſſione præcepti credendi deſcendit, ſed docet eo damnandos eſſe, quod oblatam gratiam Euangelij repulerint, atque adeo peccatum totam Euangelicæ legis tranſgreſſionem appellat, quam ſi credidiſſent; ſeruatiſſent. Damnabuntur igitur qui fide prorsus deſtituuntur; damnabuntur & illi, qui oblato Euangelio, non conſenſerunt, ſed non eiſdem peccatis aut eadem ratione. Priores enim propter alia peccata, & originalē defectum; poſteriores propter hæc quidem & propter Euangelij repulſam, quod illic Chriſtus peccatum appellat. Non itaque eis præcepti credendi, ſed totius Euangelicæ legis tranſgreſſio imputabitur. Eſt igitur fides unius Dei neceſſaria ex natura ſpiritualis iuſtitia non ex præcepto, quæ tamen maior neceſſitas: atque ideò nullo diuino præcepto, aut eſſe propheta præcipimur, aut aliqua alia ratione ad impoſſibile cogimur. Quod ſi quæras, quare non prorsus patulam & omnibus obuiam religionem, quæ eſſet medium conſequendæ ſalutis, nobis Chriſtus tradiderit, & in qua nihil eſſet noſtra ratione ſublimius, aut quare illos Euangelica prædicatione deſtituat, his uerò indulgeat? Reſpondeo, ſunt hæc altiora myſteria, quàm quæ humana ratio poſſit metiri, uel longiorem, & alterius loci diſputationem deſiderant. ſeptimæ tandem rationis quæſtioni, in qua huius opinionis auctores inquirunt, quare in præcepto fidei maiorem obſeruamus quàm in aliis rigorem, ex his, quæ modo diximus, reſpondemus, quod ideò, quod non ſit præceptum. nam ſi eſſet præceptum; non modo eundem, quem in cæteris ſeruaremus rigorem, ſed multo minorem, quanto eſſet nimirum res magis difficilis, & magis ad ſalutem neceſſaria. ſed fidei neceſſitas prouenit à natura ſpiritualis iuſtitia uti diximus, quæ nullam temperationem patitur. quæ enim ad naturam pertinent, temperari non poſſunt, quemadmodum illa, quæ à uoluntate, & extrinſeca cauſa.

Matth. 11.

Solu. 7. ra
tio.

Quod ſine fide, ſecundum rationem formalem fidei, ideſt, quatenus eſt notitia certa in Deum, quaſi in obiectum ſupranaturale animam mouens, nemo poſſit conſequi ſalutem, etiamſi aliunde eas res, quas fides docet, cognouerit. Cap. VIII.

Vnc iam alteram huic affinem controuertere licet, qua quæri ſolet, An, eſto quod ſine fide, fidem pro quacunque notitia ſumendo, nemo poſſit adipiſci iuſtitiam, & cum Deo gratiam inire poſſit, nec qui Euangelicæ prædicatione deſtituitur, ac proinde fidei; ſecundum fidei formalem rationem, dum aliàs Dei notitia polleat, iuſtitiam ſpiritualem lucrari.

Kk ij Eſto,

Estō, aiunt, naturæ uir prudentiſſimus, qui uel rationis naturalis indagine, uel parentum aut reipublicæ auctoritate, Deum eſſe cognouerit, ad quem tamen nondum Euangelica prædicatio peruenerit: hic ſciat eſſe non tantum uniuerſalis naturæ, ſed & rerum humanarum prouidentiam, ex qua & iuſtos præmia & peccatores poſt mortem maneant certa ſupplicia, quod & Plato & nobiliores Philoſophi, & reipublicæ ſemper probarunt: agat & operetur hic omnia, ex ea prouidentia & diuinitatis notitia, quaſi ex ultimo fine: poteritne hic fine fide, hoc eſt, fine reuelata iſta notitia, quam fidem uocamus, quæ cum ſit certiffima, eſt tamen ineuidens, iuſtitiam obtinere? Nam non poſſe quidem, quod impoſſibile ſit ſine fide placere Deo, docet Apoſtolus, obſtare uidetur: contra tamen quod poſſit, hæ rationes ſuadent: primò quidem quod mundi ſapientes incuſet Apoſt. quod cum Deum cognouiſſent, non illi detulerunt diuino honore, quodque ueritatem Dei in iniuſtitia detinuerint; unde uia reuelationem de cælo meruerint; immo eos lumine naturalis rationis ducente, iuſtitiam Dei cognouiſſe teſtatur, Qui cum iuſtitiam (inquit) Dei cognouiſſent, non intellexerunt, quod qui talia agunt, digni ſunt morte, non ſolum qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Deinde fides nihil aliud operari uidetur in efficienda ſpiritali iuſtitia, quam ſinem oſtendere, in quem opera noſtra ſint dirigenda cum hoc igitur naturalis poſſit operari cognitio: (nam Dei eſſentiam & unitatem ſufficienter oſtendit, iuxta illud Apoſtoli, A creatura enim mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque eius uirtus ac diuinitas, ita ut ſint inexcufabiles,) non multum neceſſaria ad operandam eandem ſpiritualem iuſtitiam, fides uidetur. Adde quod fides, quam neceſſariam ut quis Deo placeat, præſcribit Apoſt. naturali rationis indagine poſteſt conſtare, Oportet, inquit, accedentem ad Deum credere quod ſit, & quod inquirentibus ſe remunerator eſt; quæ duo non modò nobiliores philoſophi, naturali cognitione attigerunt, ſed illuſtres quæque reſpub. ſemper pro comperito habuerunt. Immo, ut hiſtorici tradunt; nemò barbarorum, ad contemptum Deorum unquam excedit; neque in dubium uocauit, ſint ne dii, an non ſint, curent ne res humanas, an non priusque Aegyptius, neque Indus, neque Celta eam cogitationem in animum induxit, præter quosdam malè feriatos Græculos Euemerum Meſſenium, Dionyſium Phrygem, Hypponem Agrigentinum, Diagoram Melium, Theodorum Cyrenaicum, Epicurum; Sofiam, Democritum, & Lucianum: reliqui omnes uel propria ſapientia, uel auctoritate maiorum cum Sophocle dicunt,

Rom. 1.

Rom. 1.

Heb. 11.

Aelianus de ueria hiſt. lib. 2.

Meta. li. 13

In capti.

Lib. 2. nat. hiſt. c. 7.

Cice. lib. de fato. Plutarchus de decre. philoſ. & pla-

*Est magnus in cælo
Iupiter, qui inſpicit & imperat.
et cum Naſone
Aſpiciunt oculis ſuperi mortalia iuſtis.
et cum Plauto*

Est profectò Deus, qui quæcumque facis, & uidet & iudicat.
De quibus multa Plato, tum aliis locis, tum dialogo decimo de legibus, & Ariſt. duodecimo libro de prima philoſophia, & apertius lib. de mundo ad Alexandrum (ſi modò eius libri ipſe auctor ſit) quo ueriores & ſanctiores philoſophiæ rationem, in epitomes modum eidem principi tradidiſſe dicitur: Chryſippus apud Gellium lib. noctium Atticarum ſeptimo, Plotinus Platonius, & Alexander Aphrodiſienſis &c. & inter Latinos M. Tullius Cicero, cum alibi, tum libris de Natura deorum, de Fato, & de Diuinatione &c. & Seneca, quæquàm & ipſe Stoicus lib. de Prouidentia, & ante hos multis ſæculis, ut Iamblichus teſtatur, Seleucus uiginti millibus uoluminum, Menetheus uerò uigintifex millibus. Quod ſi dicas gentes, diuinitatis quidem obtinuiſſe notitiã, & prouidentia cognitione attigiſſe, multis tamen falſis opinionibus, & ſententiis eandem deturpaſſe, diuinitatem enim in multa numina diuiferunt, & ut Plinius ſecundus inquit, fragilis & laborioſa mortalitas in partes diuinitatem digeſſit infirmitatis ſuæ memor, ut portiones coleret quiſque; quo maximè indigeret, & ſunt qui fato cuncta reſpiciant, quod fecerunt Stoici, & inter eos, qui prouidentiam ſtatuunt, quidam, qui tamen elegantiores cenſentur, eandem uſque ad lunæ tantum ſphæram producunt, quaſi cætera temerariò ducantur, quin & Plato qui tamen in hac parte propinquius ad ueritatem accèſſiſſe uidetur, ut lib. 2. diximus, triplicem prouidentiam ſtatuuit, uniuerſalem unã, quam ipſi

Deo

Deo tribuit; minus communem alteram, quæ iuniorum deorum uirtutem ſuam terris effundentium eſt propria, tertiam propriam dæmoniorum, qui partem hanc mundi inferiori adminiſtrant: Inter quas ſententias quanuis Platonica ueritati maximè accedat, nulla cum his, quæ de prouidentia, diuina reuelatione ſumus edocti, per omnia cohæret. nam eſſe Dei prouidentiam fides docet, in quo nobis cum his philoſophis conuenit: eam uerò, uel ad iuniores deos uel ad dæmones pertinere, quod Platoni uidetur, aut ad globum tantum lunæ pertingere, quod, ut doctiores Peripatetici docent, & Ariſtot. uoluit, eadem abnuuit, cum Deus uel minima quæque prouideat, & ex æquo cunctis ui ſua adſit & conſulat. Quod ſi hæc (inquam) obſticias, aduertat oportet quod ex Platoniciſ quibuſdam lib. 2. cap. poſtremo retulimus, Deorum multitudinem, non tam re ipſa creditam quam diuerſis nominibus, quæ diuerſas proprietates exprimerent, ipſam diuinitatem à ſapientibus enuntiatam. Innumeros Deos (inquit Plinius) credere, atque etiam ex uirtutibus uitis que hominum, ut pudicitiam, concordiam, mentem, ſpem, honorem, clementiam, fidem, aut (ut Democrito placuit) duos omnino pœnam, & beneficium, magnam ad ſocordiam accedit. Plato etiam unicum rerum principium, à quo cuncta proceſſerint, etiam illi quos iuniores deos appellat, in Timæo conſtituit, quod libro de prima philoſophia duodecimo & Ariſtoteli placuit: immo non tantum cunctis ab initio ſapientibus, ſed plebi etiam diuinitatis uirtutem ſemper fuiſſe approbatam, apud Arnobium docet Octauius, cuius uerba quod ſint elegantiffima, & in hanc rem accommodatiſſima, nobis ſunt ſcribenda. Quid (inquit) quod de iſto (loquitur autem de Dei unitate) omnium habeo conſenſum, audio uulguſ, cum ad cælum manus tendunt, nihil aliud quam Deum dicere, Et Deus magnus eſt, & Deus uerus eſt, & ſi Deus dederit. uulgi iſte naturalis ſermo eſt an Chriſtiani conſentis oratio? Et ſubinde, Audis poëtas quoque unum patrem diuum, atque hominum prædicantes, & talem eſſe mortalium mentem, qualem parens omnium Deus induxerit. Quid Manuanus Maro? nonne apertius & proximius uero. Principiò, ait; cælum & terras, & cætera mundi membra, ſpiritus & uita alit, & inſuſa mens agitat: Inde hominum pecudumque genus, & quicquid aliud animalium: Idem alio loco mentem iſtam & ſpiritum, Deum nominat. hæc enim uera ſunt; Deum nanque ire per omnes terrasque tractusque maris cælumque profundum. Unde homines & pecudes, unde imber & ignis. quid aliud à nobis, Chriſtianiſ ſcilicet, Deus quam mens, & ratio, & ſpiritus prædicatur. Haecenus Octauius. Vbi uides ex eiſdem ſententia, etiam uulgi opinioni, quam uel ipſa natura, ut Cicero docet, uel auita traditio, medullitus animis inſunderat, cum Chriſtianiſ, quantum ad nundinis unitatem ſpectat, per omnia conuenire. Recenſetque ſubinde omnium penè philoſophorum ſententias, quas omnes in hoc conuenire credit, ut Chriſtianiſ doctrinæ de Dei exiſtentia & unitate, & quod omnia ab eodem Deo quaſi ab unico principio deriuentur, dogmata comprobent. Vides ergo ferè conſonam eundem ſapientum (excipio ſemper Atheos illos, quos dixi) ſed & uulgi cum noſtra de Dei exiſtentia & uno numine profeſſione ſententiam. Vides deinde quam conſono iudicio ab eodem numine cuncta, ſiue ſecretos à materia ſpiritus, quos deos minores aut iuniores uocabant, ſiue concretam hanc rerum materialium machinam, & denum uniuerſitatem hanc, quam mundum uocamus, deriuatam crediderint. Quam uerò facilis fuerit, non falſa & truncata prouidentia, qualem Plato, Ariſtoteles uel alij quicumque philoſophi docuerunt, appingit, ſed integræ & ueræ, qualem nos conſitemur, perfectæ cognitio, ita ut ſine fide per ſolum naturalis rationis inſtinctum apprehendi poſſet, ex eodem audiamus: Quo magis (inquit) mihi uidentur, qui hunc mundi totius ornatum non diuina ratione perfectum uolunt, ſed temerè fruſtris cohærentibus conglobatum, mentem, ſenſum, oculosque ipſos non habere: quid enim poſteſt eſſe, tam apertum, tam conſeſſum, tamque perſpicuum, cum oculos in cælum ſuſtuleris, & quæ ſunt infra circaque luſtraueris, quam eſſe aliquod numen præſtantiffimæ mentis, quo omnis natura inſpiretur, moueatur, alatur, gubernetur? Cælum ipſum uide quam latè tenditur, quam rapidè uoluitur, in nocte aſtris diſtinguitur, uel in die ſole illuſtratur. Iam ſcies quam ſit in eo ſummi moderatoris mira & diuina libratio: uide annum ut ſolis ambitus faciat, & menſem, uide ut luna auctu, ſenio, labore circumagat. Quid temerarum & luminis dicam recurſationes, ut ſit nobis operis & quietis alterna repara-

tonici omnes, Iamblichus Platonius &c.

Lib. 2. nat. hiſt. cap. 7.

Lib. 8. contra gentes.

Kk iij tio?

tio? relinquenda uerò Astrologis prolixior de syderibus oratio, uel quæ regant cursum nauigandi, uel quæ arandi, metendi; tempus inducant, quæ singula non modò ut crearentur, fierent, disponentur, summi opificis, & perfectæ rationis eguerunt, uerùm etiam sentiri, perspici, intelligi, sine summa solertia & ratione non possunt. Quid cum ordo temporum hac frugum uarietate distinguitur, nonne auctorem suum parentemque testatur? uer æquæ cum suis floribus, & æstas cum suis mensibus, & autumnus maturitas grata, & hyberna oliuitas necessaria, qui ordo facile turbaretur, nisi maxima ratione confisteret. Iam prouidentia quantæ, ne hyems sola glacie ureret, aut sola æstas ardore torreret, autumnus & ueris inferere medium temperamentum, ut per uestigia sua anni reuertentis, occulti, & innoxij transitus laberentur. Mari intende, lege littoris stringitur: quicquid arborum est, uide quàm & terræ uisceribus animatur. Aspice Oceanum, refluit reciprocis æstibus; uide fontes, manant uenis perennibus; fluuios intueri, exercitis lapibus. Quid loquar aptè disposita recta montium, collium flexa, porrecta camporum? quid animantium loquar aduersus sese tutelam multiformem, alias armatas cornibus, alias dentibus septas & fundatas unguis, & spicatas aculeis, aut pedum celeritate liberas, aut elatione pennarum? ipsa præcipuè formæ nostræ pulchritudo, Deum fatetur artificem, status rigidus, uultus erectus, oculi in summo, uelut in specula constituti, & omnes cæteri sensus, uelut in arce compositi. Longum est ire per singula, nihil in homine membrorum est, quod non & necessitatis causa sit & decoris, & quod magis mirum est, eadem figura omnibus, sed quædam unicuique lineamenta deflexa, sic & similes uniuersi uidemur, & tamen inter nos singuli dissimiles inuenimur. Quid nascendi ratio? quid cupido generandi? nonne à Deo data est, & ut ubera partu maturescente lactescant, & ut tener foetus ubertate lactei roris adolescat? Nec uniuersitati solummodò Deus, sed & partibus consulit. Britannia sole destituitur, sed circumfluentis maris tepore recreatur, Aegypti siccitatem temperat Nilus, colit Eufrates Mesopotamiam, pro imbribus pensat Indus flumen, & serere Orientem dicitur & rigare. Quod si ingressus aliquam domum omnia exculta, disposita, ornata uidisses, utique præesse ei crederes dominum, & illis bonis rebus, multò esse meliorem. Ita in hac mundi domo, cum cælum, terramque perspicias, prouidentiam, ordinem, legem, credere esse uniuersitatis dominum, parentemque ipsis sideribus, & totius mundi partibus pulchriorem. Hactenus de prouidentia Octauius. Quæ omnia uides solius naturalis rationis instinctu, posse apprehendi, nec tantum fidei cognitioni subesse. Nec est cogitandum hæc Octauium, hominem Christianum, prius fide reuelante cognosse, naturali rationi conformia intellexisse, quod Christiani sapientes facere solent. His enim uel æqualia uel elegantiora de prouidentia, inter gentes, naturæ consulti dixerunt, ut Plato Seneca, &c.

Ex his, quæ prolixiori sermone protulimus, iam in hunc modum arguimus, Fides, quam ab his, qui Deo placere debent postulat Paulus, est credere quòd sit, & quòd inquirentibus se, sit remunerator. per quæ duo unius Dei existentiam & prouidentiam intelligit: at hæc duo immo alia plura abditiora, nuda ratio naturalis consequitur. possunt igitur multi ex hac naturali notitia placere Deo, ac proinde spiritualem iustitiam accipere.

His ac similibus rationibus, adduci potuerunt quidam nostræ memoria, ut multos, sine fide, solo naturalis lucis radio illustratos, præsertim statu illo naturæ, qui legem antecessit, aut post datam legem, apud gentes consequi potuisse iustitiam, si ex eadem notitia rectè operarentur, constanter assererent. Tunc (aiunt) non erant mysteria ulla supernaturalia creditu necessaria, sed id tantum quòd esset Deus, & quòd idem esset remunerator: ad quod efficax erat acumen naturale ingenij. Ad quam sententiam & sanctum Thomam Aquinatem in epistola Pauli ad Romanos commentario, uolunt pertrahere, in eorum uerborum interpretatione, Naturaliter ea, quæ legis sunt faciunt. Naturaliter, inquit, idest ex cognitione naturali, quæ sufficiebat illo statu ad salutem, quâuis necessaria fuerit gratia ad mouendum affectum.

At, eadem isti docere tenentur de Euangelico statu, apud eos, qui Euangelicæ religionis doctrinam, quòd eos non accesserit, non acceperunt. sicut enim modò communi lege, quam uocant ordinariam, est necessarium, explicitam de Christo mediatore fi-

Dominicus
Sotus lib. 2.
de nat. &
gratia c. 2.

Prioris sen-
sentia im-
probatio.

dem habere, ita illo sæculo nec apud Dei populum, nec apud gentes ullus consequeretur salutem, sine eiusdem Christi fide implicita. Ergo si illo sæculo sine fide, quæ tunc erat necessaria, poterat salus constare, & hoc, sine ea, quæ modò requiritur, quoque constabit. Itaque hi consequenter docebunt, hominem in remotissima regione nutritum, qui prorsus religione destitutus, sola sagacitate naturæ in Dei prouidentia cognitionem ascenderet, perinde consequatur salutem & cum Deo gratiam initurum. Verùm hæc sententia mihi probari potest, utpote quæ & falsò prorsus fundamento connitatur, & fidei naturam non satis expendat. falsum est profectò & contra sanctorum patrum communem sententiam, siue de naturali statu, siue de quocunque loquaris, duntaxat, duplicem illam, quam præscribit Apost. notitiam requiri. Nam præter illam, quam semper fuisse necessariam in recentibus, ex communi Ecclesiasticorum sententia docuimus, Christi fidem, iuxta illud, Non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. notitia quoque unitatis Dei, itè mundi creationis omni potentia &c. in quocunque statu necessario expetuntur. crediderunt gentes multæ Deum esse, crediderunt & diuinam prouidentiam mundo prospicere, nec tamen unum tantummodò numen fatebantur, sed plura. sed & illorum, qui unum Deum & prouidentiam docebant, & crediderunt, quidam ingenitum, & quidam genitum, & qui genitum, quidam à Deo, quidam ab inferioribus numinibus, ut lib. secundo docuimus, conditum docent: quos errores, non omni statu impediuisse salutem, qui diceret, non rectè sentiret. Nec illi sunt audiendi, qui uolunt, in illis duabus notitiis, quas accessuro ad Deum præfigit Apostolus, implicite, aut uirtualiter, omnes illas notitias includi, nisi forsan ea ratione, qua in eisdem uel lex Mosaica, uel integrum Euangelium includitur, idest nullo pacto, id in alio includi uirtualiter dicimus, quod ex concessa consequentia deducitur. nam cum uirtualiter continere, iuxta propriam loquendi formam, non sit aliud quàm illud inesse posse producere, iuxta duplex esse rerum, duplex quoque continentia consurgit. Habent res & esse reale & intentionale, quod quidam scholasticorum, cognitum uocant. Nam Socrates, & eius proprietates, & in ipsa natura realiter & in intellectu consistunt. Illud ergo inesse reali uirtualiter continet aliquid, quod potens est ad idem, quasi proprium effectum producendum inesse reali, quo pacto & pater filium, & arbor fructum, & nubes pluuiam, uirtualiter continent, quoniam nimirum re ipsa, quasi causæ, sua propria uirtute, ad realem essentiam possunt illa producere. similiter illa inesse cognito, aut intentionaliter, quæpiam continere dicuntur, quæ quasi ueræ intentionales causæ, in esse quoque intentionali, aut cognito possunt producere, qua ratione propositiones præmissæ, conclusionem & subiectum quod uocamus attributionis, idest res, de qua agit scientia, uniuersas eius scientiæ notitias continet & includit. in his enim quasi in ueris efficientibus causis, subordinatis tamen in agendo, intellectui, uniuersæ, quæ per logicum discursum ex eisdem possunt recta consequentia & inferendi ratione deduci, uirtualiter implicari aut delitefcere dicimus. unde qui formaliter nouit hominem esse rationis capacem, nouit quoque eundem esse risibilem, aut esse prudentem. nouit & cætera quæcunque de homine naturali possunt sciri, non quidem formaliter, ut prius illud enuntiatum, sed uirtualiter aut implicite, quòd scilicet hæc uniuersa, in priori enuntiato implicentur. Eadem ratione in rebus, quæ nullam habent à natura ipsa necessitatem, quas contingentes uocamus, qui nouit Socratem furem, nouit & iniustum, nouit & perfidum, & reliqua omnia, quæ illi priori notitiæ solent esse coniuncta. Nunc ad rem regrediamur, si in illa duplici notitia, quam Dei gratiam inituro præscribit Apost. Christi fides implicita, quæ semper post casum fuit necessaria, unitatis Dei notitia, creationis &c. implicite, (ut aiunt) aut uirtute claudatur, cum non priori illo & reali modo, sed intentionaliter, in eadem sint latere dicendæ: possunt igitur, intellectus & sententiarum formali ac necessario consequio, ex illa deduci, aut duæ illæ notitiæ Apostolicæ, quasi ueræ efficientes causæ, possunt illas posteriores notitias intellectus, cui in efficiendo subordinantur auxilio, inesse cognito aut in intentionaliter deducere, quòd idem est. Rectè igitur sequetur; Deus est, ergo Deus est unus; Deus est, ergo Deus mundum ex nihilo condidit; Deus est, ergo intelligentias à materia secretas, inesse produxit; Deus est, ergo non fuit ab æterno, sed in temporis initio conditus mundus; Deus est, ergo est omnipotens,

Act. 4.

Scottus.

potens, & ſimilia, quæ tamen poſt peccatum credere etiam apud gentes, qui Deo placituri erant, tenebantur omnino. Ex ſecunda etiam notitia, quæ ad prouidentiam ſpectat, rectè ſequetur, Deus inquirentibus ſe eſt remunerator, ergo peccatum originale eſt; Deus remunerator eſt inquirentibus, ergo aliquis inter Deum & homines futurus eſt aliquando mediator &c. Quàm uerò malè ex his aſſumptis, quamque parua rerum aut rationis neceſſitate hæ collectiones fiant, uel parum eruditus non eſt arduum cognoſcere. Primam illam illationem, qua ex Dei exiſtentia unitas inferitur, proſectò gentes, quæ diuinitatem in multa diſſecuerunt, negaſſent, neque ullæ rationes, quæ neceſſariò humanum intellectum conuincant, ex diuinitatis exiſtentia unitatem deducunt, ut libro de Theorematis fidei, optimè docet Scotus. Secunda illatio, qua ex Dei exiſtentia, mundi creatio deducitur, proſus eſt inualida. Summi enim philoſophi, & qui maximè ualuerunt ingenio, cum Deum eſſe, perſuaſum haberent, mundum tamen fatentur ingentium, & Deo coæternum, ut lib. ſecundo docuimus: eodemque defectu laborat tertia. docet Ariſtoteles Deum eſſe, nec tamen intellectuales illas, & à materia ſecretas ſubſtantias, à Deo ipſo concederet factas, quòd id, quod aliqua ratione acceperit eſſe, neceſſe ſit interire: quod rebus materia carentibus adaptari non poteſt. Quartam conſequentiam Plato negaret, qui cum Deum eſſe, & ab eodem mundum genitum doceat, initio tamen temporis, & non ab æterno incepiſſe eſſe, proſus irretit inſicias. Demum quintam idem Plato nunquam concederet, qui rerum infernarum, immo & hominũ plasmationem, aliis diis minoribus tribuit. quæ ſententiã modò multis Iudæis & initio naſcentis Eccleſiæ, multis hæreticis placuit. Immo neque Ariſtoteles eam concederet, qui iuxta ſapientiorum Peripateticorum ſententiã, primæ tantummodò intelligentiæ primam cauſam effectricem conſtituit, à qua, ſecunda gignatur, à ſecunda, tertia, uſque ad ultimam; quæ orbi lunæ præſidens, totam hanc rerum in iſtarum congeriem produxerit: cuius contrarium, ſolius rationis uigore non demonſtrari, magnis rationibus, docet Scotus. Quam ſententiã libro de mundo ad Alexandrum, ubi de prouidentia agit, ipſemet Ariſtoteles, aut quiſquis ille auctor fuit, qui librum eum conſcripſit, docere uidetur, dicens Deum non immediatè ſingulis rebus intendere; ſed quemadmodum olim Artaxerſes in Ecbatanis, tantum throno aureo ſedens, per miniſtros latiſſimas prouincias gubernabat, toti mundo proſpiceret. Secundi etiam generis illationes, quàm prauè fiant, procliue eſt cognoſcere. grauiſſimi proſectò philoſophi prouidentiam ſtatuerunt, qui nihil de peccato cogitarunt, nec de peccati remedio; quòd ſi (ut multum) de peccato, quod uniuerſum humanum genus inuaſiſſe cognoſcerent, & de remedio cogitaſſent, non perinde oportebat, ut adeò mediatorum dandum, qui nos eidem reconciliaret, aduerterent. fuerunt enim aliæ rationes, ut auctores ſacri, & ſcholæſtici docent, generis humani ſanandi. Quòd ſi tandem, mediatorem diuinitus dari, qui cælo noſtrorum peccatorum medelam deferret, oportere, cognoſcerent; non perinde Deum & hominem, in quem cuncti iuſtificandi integra fide & ueritate contenderent, ſequebatur futurum. poterat enim noſtram redemptionem operari Deus, ſi ita libuiſſet, per hominem purum. Vides igitur illam duplicem notitiã, qua Deus & eſſe, & inquirentibus ſe remunerator cognoſcitur, nequaquam iſtarum notitiarum, quæ tamen omni ſæculo poſt peccatum fuerunt neceſſariæ, cauſas intentionales habere, quoniam eas ſcilicet in neceſſaria conſequentia, in eſſe intentionali, non poſſit producere. non igitur in illa Paulina notitia, uniuerſa alia, quæ ad ſalutem neceſſarium erat profiteri implicite, aut uirtute latebant ni forſan (ut dicebamus) eo pacto, quo rotum inſtitutum Euangelicum, in eiſdem lateret, ideſt, ut planè loquamur, nullo pacto. Non igitur ſatis erat, uel in lege naturæ, uel alio quocunque ſtatu, illa duplex notitia, ſed multa alia requirebantur non quauis ſed neceſſaria ratione. Eſt ergo Paulini loci legitimus ſenſus, non quòd acceſſuro ad Deum duplex illa (quæ tamen ſine fide poterat naturã conſtare) notitia ſufficiat, ſed quòd ea quaſi fundamentum iuſtitie neceſſariò requiritur, quemadmodum amicitiam in iuro cum Socrate, neceſſaria eſt eius notitia, & quòd eius amicitiam gratam habebit. Nam ſi Socratem non noſcat, nec eundem ambit, & ſi ſuam amicitiam eidem Socrati ingratam cognoſcerit, etiam ſi eum cognoſcat, non contendet cum eo amicitiam contrahere. Perſuadet eo loco Paulus Apoſtolus, Enoch habuiſſe fidem, partim ex ſancta ſcriptura, partim naturali ratiocinio, & ut

Ariſto. Pli.
uſque &c.

Anicem.

Libro de
Theore. ſi.Anſelmus.
Auguſtin.
S. Tho. Scot.
uſque &c.Legitimus
Pauli ſen-
ſus.

antea dicebamus, in hanc formam ſyllogiſmum neſcit, Enoch teſtimonium habet ex ſancta ſcriptura quòd placuerit Deo, at ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, habuit igitur fidem: & ut magis rem urgeret, continud ſubiungit, Oportet autem accedentem ad Deum credere quòd ſit, & quòd inquirentibus ſe remunerator eſt. quaſi diceret clariùs, ei, qui ad Deum eſt acceſſurus, quaſi totius acceſſus fundamentum, duplex iſta notitia requiritur, alioqui ſine priori mens proſus eſſet caca, & ſine poſteriori uoluntas hebeſceret. Vides ergo ſententiã illam ſuperſtructam fundamento, falſo & contrario, ueterum patrum ſententiæ, quæ docet præter illam duplicem notitiã, quæ naturali ratione poteſt haberi, alias quoque, quas ſola fides docet, neceſſariò requiri.

Sed iam ſecundum, quod nos ab ea deterrebat opinione, ideſt fidei conſideratio, diſcutiendum accedat. Noſtram ſpiritualem iuſtitiam, potiſſimum in uoluntatis actione, quæ dilectione & operum obedientia conſtat, ſitam eſſe, quis neſciat? quis deinde ignorat non modò uoluntatem ab intellectu in operando pendere, ſed etiam in operationis modo. quòd enim intellectus cum aliqua aſſenſus formidine approbat, id tepidè uoluntas exequitur, immo nec exequitur quidem: quòd uerò certò ſibi ſuadet, & quòd ſine formidine comprobatur, ad idem ſperandum protinus uoluntatis profertur imperium, niſi paſſiones naturales impediãt. atque id quidem potiſſimè uerum eſt in rebus ſpiritualibus; in quibus quauis non ſemper cum aſſenſus intellectus firmitate, uoluntatis ſit exequutio coniuncta, nunquam tamen cum languido intellectus aſſenſu, ſolet efficax in opus eſſe uoluntatis imperium. Quis deinde non uidet naturales diuinitatis notitiã (eæ ſunt, quas intellectus naturalis indagine acquirimus) etiam illas duas, quas præſcribit Apoſtolus, non eſſe tanti uigoris ſyllogiſmo conſtructas, ut de eiſdem intellectus idem non poſſit formidare, cum multi ſapientes in Orbe celebres, Deum eſſe & aliquam eſſe rerum humanarum, immo mundi totius prouidentiam, apertè negauerint? proſectò priorem illam, quæ tamen omnium aliarum, quæ de Deo haberi poſſunt, eſt fundamentum, quauis in ſeipſa ſit demonſtrabilis, nobis tamen ratione naturali, ſiue à priori, ſiue à poſteriori demonſtrari non poſſe, multitudo illa philoſophorum, qui deos negarunt, indicio eſſe uidetur, quauis contrarium uiri doctiſſimi aliquando probauerint, qui tamen non de exacta demonſtratione, quæ ſcientiam pariat, ſed de topica quadam, ualida tamen perſuaſione, quæ maximam uiolentiam inducat intellectui, loqui mihi uidentur. Nam rigoroſa illa demonſtrationis ſpecie, quæ ſcientiam gignit, non poſſe hoc ſtatu cognoſci Deum eſſe, uel hac ſola ratione non multum ceruicoſo intorquetur: Duplicem dialectici, demonſtrationem probarunt, unam, quæ ex cauſa, ineluctabili proſus uigore demonſtrat effectum; alteram, quæ uice uerſa, per effectum cauſam, inſuperabili (hoc enim eſt demonſtrationis ratione) uiolentia conuincat. Priori illa, nemo adeò de lumine naturali præſumpſit, ut ea Deum eſſe, poſſe demonſtrari doceat. poſtior uerò, quòd in hac parte Ariſtotelem plurimum laboraſſe, & huius efficaces attuliſſe rationes uiderent, credere potuerunt auctores illi, demonſtrari poſſe, cum tamen Ioannes Scotus, qui (abſit inuidia) cæteris omnibus Eccleſiaſticiſ aucto-ribus in his diuinitatis myſteriis inueſtigandis & impenſius & ſubtilius laboraſſe uidetur, libro de Theorematis fidei, non modò Ariſtotelicas illas *ænoſiſtas*, uerum etiam multò efficacioreſ illis rationes, quas ipſe libro de primo principio, in Dei exiſtentie demonſtrationem armauerat, fidei pietate ſecluſa, omnino comminuat. Et certè uniuerſus ille demonſtrationũ, ſiue Ariſtotelicus, ſiue Scoticus apparatus, hoc quaſi totius ædificij fundamentum proſternit, quòd ſit ordo quidam cauſarum, quæ à ſeipſis eſſentialiter in agendo pendeant, ita ut unam ſine altera agere repugnet: quales ſunt mater, pater, ſol, & luna, & ſi quæ apud eundem philoſophum ſunt alia aſtra actiua, & demum Deus, ad prolem producendam: in quo ordine proceſſus aut abitio in infinitum non datur, atque adeò ſit tandem dandum unum primum efficiens, & unus ultimus ſinis, à quo & omnis efficientia, & omnis boni ratio deſcendat: Et cum ſpecies eſſe ſicut numeros Ariſt. doceat, atque perinde, ſicut unus numerus alium exceſſu quantitatis exuperat, ita una ſpecies aliam metaphorica quantitate, ideſt quidditatiua perfectione ſuperare debeat, tandem ad unum primum ens, quod cum cæteris omnibus entibus perfectione immineat, à nullo alio ſit ſuperabile, naturalis rationis uiolentia inducat. Quæ proſectò argumentandi ratio non eſt adeò ſolida, ut proſus fidei auxilio deſtituta, de intel-

S. Tho. 1. p.
q. 2. arti. 2.
& q. 10. de
ueris. artic.
120.

Iesu triumphum agat. primò enim qui illum essentialem ordinem causarum negaret, nequaquam magnopere in naturale intellectus acumen delinqueret: parum enim periret philosophiæ, si unumquodque ens naturale, suum effectum totum & integrum, virtualiter continere quis diceret, ac proinde sine alterius cuiusque causæ adiutorio eundem in natura posse producere assereret. Immo sunt, inter Christianos auctores non postremæ notæ scholastici, quidam, qui Deum ad cuiusque effectus productionem immediatè concurrere, impossibile uel saltem non necessarium, constantissimè doceant: quorum sententiam, nec Scotus ipse damnare fuit ausus, sed iustis & æquis rationibus utraq; partem fouens, quòd nec naturali rationi, nec fidei, quâuis Deum doceat omnipotentem, & creatorem omnium uisibilem & inuisibilem, detrimentum asserere crediderit, iudicium suspendit: solis etiam & aliorum astrorum, siquis non aliam actionem quàm caloris fomentum, quo in terra semina rerum tepescant, existimet, ut lib. 2. contra astrologos diximus, nequaquam in solem, quæadmodum olim Anaxagoras, impius putabitur, quo pacto est accipiendum, quod docet Aristoteles, solem rerum, quæ generantur & intereunt, causam existere: unde nulla physica ratio conuincit, animantes, quæ interno calore semina fouent, à sole uel alio quocunque astro in generando pendere. Nulla igitur rationis necessitate ordinem hunc causarum statuere cogimur, ac sine illo rectè naturæ opera seruare poterimus. Quòd si eundem statuamus, abitionem illam in infinitum, quam Aristoteles timet, si demus, nequaquam peruertemus naturam, aut illud, quod ille formidat, incidemus, dari nimirum infinita numero actû, quemadmodum neque unquam apud eundem infinitæ reuolutiones actû dabuntur, etiam si mundus nec sit aliquando desiturus, nec incæperit esse. Exemplum deinde specierum & numerorum, tantum abest ut rem promoueat, ut eam potius euertat: nam si species perfectior dicitur quòd plures entitatis gradus possideat, species perfectior numero maiori conferretur. quemadmodum, igitur nunquam ultimus numerus dabitur, sed semper erit in infinitum abitio, ita nunquam aut perfectissimum ens illud, quòd nullum aliud superare possit, intellectus perueniet. Quòd si, quod Pythagoræ placuit, Deus sit unitas, numeri uerò, qui ab unitate deriuantur, sint species creatæ, sunt igitur infinitæ numero species, quod nequaquam Aristoteli placuit. Nam cum species sint res necessariæ, quòd sint de uniuersitatis integritate, & in rebus necessariis idem sit esse & posse esse; tot igitur erunt species, quot esse possunt: possunt autem esse infinitæ sicut in numeris non datur postremus. sunt igitur actû infinitæ rerum species. Itaque potest humana ratio per creaturarum uestigia, Deum aliquali cognitione apprehendere, sed non demonstratiuo syllogismo eundem ineluctabili argumento concludere, quod tamen ad uoluntatis efficacem operationem, quam iustitia consequitur, omnino requiritur. Atque idem prorsus iudicium esto de secunda illa portione fidei, quam Apostolus postulat, Et inquirentibus se remunerator est: nam prouidentiam non esse demonstrabilem, multitudo eorum sapientum, qui eandem non prorsus euanidis humano sensui rationibus negarunt, abundè indicat, præsertim si aliorum, qui eam statuerunt, sententias aduertamus, in quibus paulò magis prouidentia promouetur. Talem enim Aristoteles eam, & Plato, & quicumque soli rationi naturali nituntur, depingunt, ut multum à uera ratione prouidentia recedat. Vox illa multis non modò uulgaribus, sed sapientibus placuit. Quid enim nouit Deus? Et quasi per caliginem iudicat, nubes latibulum eius & circa cardines cœli perambulat, nec nostra considerat, Et illa,

— Mortalia nulli Sunt curata Deo.

& illa,

Sæpe mihi dubiam traxit sententia mentem,
Curarent ne superi terras, an nullus inesset
Auctor, sed incerto fluere mortalia cursu.

Maximo cum applausu fuit Ennius à uulgo susceptus, ut docet Cicero, cum diceret,
Ego Deum semper dixi & dicam cœlitum,
Sed cos non curare opinor quod agat humanum genus.

Atque utinam tam superabiles essent illæ rationes, quas ad improbandam prouidentiam impij homines excogitarunt, ut etiam post fidei illustrationem non quosdam pessundissent, & transuersos egissent. Non fuerunt leues gentibus illæ rationes, quas Cæci-

Durandus
& Petrus
Aurcolus,
secundo sen-
dium. 20.

Iob 22.

Lucanus
7. phar.

Claudia-
nus.

Lib. 2. de
Diuinat.

Ius Epicureus philosophus apud Arnobium cogit, Si mundus, inquit, aliqua prouidentia, & alicuius numinis auctoritate regeretur, nunquam mereretur Phalaris, & Dionysius regnum, nunquã Rutilius, & Camillus exilium, nunquam Socrates uenenum. ecce arbuta frugifera, ecce iam seges cana, iam temulenta uindemia imbre corrumpitur, grandine cæditur, adeò ut incerta nobis ueritas occultatur & premitur, aut quod magis credendum est, uariis & lubricis causis, soluta legibus fortuna dominatur. Non erat leuis Daudi, homini non tantum lumine naturali ualenti, sed qui iam in seipso magna prouidentia signa fuisset expertus, immo qui diuino munere, & Rex erat & propheta, ex hac parte Satanicus aggressus, sed grauissimus omnium, quos nunquam pertulerat, Mei (inquit) penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, quia zelauit super inimicos pacem peccatorum uidens, quia non est respectus morti eorum: In labore hominum non sunt, cum hominibus non flagellabuntur, ideò tenuit eos superbia, & operti sunt iniquitate & impietate sua; prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum, transierunt in affectum cordis, cogitauerunt & loquuti sunt nequitiam, iniquitatem in excelsis loquuti sunt, posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum transiit in terra, & dixerunt, Quomodo scit Deus, & si est scientia in excelsis. Ecce ipsi peccatores & ambulantes in sæculo, obtinuerunt diuitias. & dixi ego, Sine causa iustificauit cor meum, & laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis. Vides sanctissimum uirum post cogitationum tentamenta, penè iam animo consternatum, ex prosperitate malorum apud se statuisse, frustra fuisse flagellatum & lauisse inter innocentes manus suas &c. Grauisima est illa prophetæ querela, & quæ etiam fortissimos uiros posset anteuertere, Quare domine non respicis super iniqua agentes, & taces deorante impio iustitiam, & facies homines sicut pisces maris, & quasi reptile non habens principem. totum in hamo subleuauit & traxit illud in fagina sua, & congregauit in rete suam, super hoc lærabitur & exultabit, propterea immolabit fagenæ & facrificabit reti suo, quia in ipsis incrassata est pars eius &c. Verum priorem horum, tam his cogitationibus fuisse obnoxium, quandiu sola naturali ratione prouidentiam metiebatur, quæ ibi subdit declarant, Existimabam (inquit) ut cognoscerem, hic labor est ante me, donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorum. Quòd ubi intrasset (ait) Propter dolos posuisti eis, deiecisti eos dum alleuiarentur, quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem, uelut somnium surgentium; domine in iniquitatem imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Qua per fidem uera prouidentia notitia donatus, quod eum præcedentes illi fluctus cogitationum subierunt, pœnitentia ductus suam illam humanæ rationis cæcam indaginem, accusare incipit, & gratias agere, quòd illa tentationum tempestate non fuerit absorptus, & demum nouo uoluntatis affectu Deo se astringit, Quia inflammatum est, inquit, cor meum, & renes mei commutati sunt, & ego ad nihilum redactus sum, & nesciui; ut iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum. Tenuisti dexteram meam & in uoluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me. quid mihi est in cœlo & à te quid uolui super terram, defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum, quia ecce qui elongant se à te, peribunt; perdidisti omnes, qui fornicantur abs te. mihi autem adhærere Deo bonum est, & ponere in Deo spem meam. Et demum postquam intrasset in sanctuarium Dei, & ueræ prouidentia rationem accepisset per fidem, exclamare cogitur, Quam bonus Israël Deus. non quidè his, qui propria rationis alueolo, diuinæ prouidentia iudicia, quæ sunt abyssus multa, continere nituntur, sed his, qui recto sunt corde, idest, qui per fidei notitiam ingruentes cogitationes amoliuntur. Idem contigisse sibi alter propheta recenset. nam post iustissimas illas, ut sibi uidebantur, querelas, Super custodiam meam (inquit) stabo, & figam gradum super immunitationem, & contemplanabor, ut uideam quid dicatur mihi, & quid respondeam ad arguentem me: & respondit mihi dominus, & dixit, Scribe uisum, & explana eum super tabulas ut percurrat qui legerit eum, quia aduc uisus procul, & apparebit in finem & non mentietur, si moram fecerit expecta illum, quia ueniens ueniet, & non tardabit. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso. Iustus autem in fide sua uiuet, & quomodo uinum potantium decipit, sic erit uir superbus & non deuorabitur. qui dilatauit sicut infernus animam suam. Vi-

Psal. 72.

Abacuc. 1.

Psal. 75.

Abacuc. 2.

des ergo quàm apertè ad cordis firmitatem, fidem postulet Deus, Qui incredulus, inquit, est, non erit recta anima eius in semetipso. Iustus autem ex fide sua uiuet, quànvis ex rerum, quæ in mundo cernuntur, ordine diuinæ prouidentia rationes appareant, ut rectè dicit Octavius apud Arnobium, non tamen tanti sunt apud uoluntatem humanam, ut earum impulsu bonorum operum, quæ ad iustitiam exiguntur, executioni manus admoueat, quoniam nimirum sint tantum topicæ & non illa, quam fides habet, certitudine stabiles. Atque adeò magnificè quidem possunt mortales, solo lumine rationis adiuti, de prouidentia philosophari, sed non operari, aut in Deum seipos per affectum refundere. quòd si hæc duæ notitiæ, quæ tamen, ut Apost. docet, totius humanæ iustitiæ sunt fundamenta, tanta certitudine, ut ex eis operari possit humana uoluntas, per solum naturale lumen haberi non possunt, nec reliquæ profectò, quæ has consequuntur. Iam animorum immortalitas, quæ totius etiam iustificationis est basis, quanuis de eadem mundi sapientes magnificos tractatus ediderint, nullus tamen demonstratiuis rationibus eandem ostendit. neque enim omnes sunt Cleombroti, aut Cationes, qui perlecto Phadone Platonis sibi manus iniiciant, immo ex eisdem rationibus, quibus immortalitatem Plato uenatur, mortalitatem Arnobius, eiusdem philosophiam eludens, efficacissimè ostendit. neque semper apud eosdem sapientes fuit immortalitatis opinio, sed primos omnium Chaldæos, Indos, & eorum magos eam in medium adduxisse, ex quibus Pherecydis Syri opera, Græciæ fuerit inuecta, & Platoni probata, Pausanias scribit. nisi sit certius, quod Eusebius docet, illam quancunque immortalitatis notitiam, quam Plato habuit, non naturalis intellectus uirtute, sed Hebraica traditione accepisse, ita ut non tantum immortalitatis certitudinem, sine celesti reuelatione, humana ratio possidere nequiverit, sed neque in eius unquam uel incertam cognitionem uenire. Nam & Chaldæos per eandem, reuelationem accepisse, qui priorum sæculorum historias euoluerit, in quibus eæ gentes omnium antiquissimæ recensentur, ut potè à quibus Abraham, & cæteri fidei patres descenderint, compertum habebit. Est igitur fides, ut immortalitatis animorum certitudo habeatur, sine qua anima in Deum efficaciter conuerti non potest, adeò necessaria, ut sine illa uix ipsa immortalitatis notitia possit acquiri.

ATQVE hæcenus quidem de priori illa conditione fidei, quæ certitudo uocatur, quam ratio naturalis non potest obtinere; sumus locuti; nunc iam de posteriori dicamus, quæ est fidei ratio obiectiua. Ratio naturalis profectò, si fidei constituatur auxilio, quantumuis multum labore Scotus, Deum tamen nostrarum actionum ultimum finem, insuperabili argumento non docet. Nam præter ea, quæ in eiusdem auctoris & Aristot. rationes, parum antea produximus, non leuibus argumentis contendit Auicenna, non tantum hominis, sed intelligentiæ uoluntatem in aliquo, quod non sit Deus, perfectè beari. credit enim, non omnium auctorem esse Deum, sed prioris cuiusdam intelligentiæ, à qua secunda deinde processerit, à secunda tertia, à tertia quarta &c. usque ad ultimam, quæ rerum infernarum, & materia mistarum, sit auctor quarum singulorum felicitatem, in sui immediati auctoris fruitione constituit. Tunc enim ex eius sententiâ perfectus est circulus, cum res effecta, in suum auctorem & principium reuertitur: unde hominis, non immediatè in Deum, sed in posteriorem intelligentiam, quasi in ultimum finem, actiones ascendunt. sed neque in Platonis philosophia homines sunt immediatè propter Deum, sed propter demones, demones propter deos, dii propter primum illum, quem totius naturæ parentem constituit: immo fuerunt, qui nullum ens alterius gratia, sed solius speciei conseruandæ fabricatum à natura cognoscant. quorum sententiam imitatus nostra memoria uidetur Hierony. Cardanus, uir magis meo quidem iudicio subtilis quàm pius. docet enim muscam (ut de uilissimo animali proferat exemplum) ut in sua specie maneat, perfectam & ad ornatum mundi esse, & omnia sibi necessaria, non solum ad uitam, sed ad beatam uitam sortitam esse, sui que gratia non hominis causa creatam. quam sententiam Iulius Cæsar Scaliger dignis rationibus tundit, sed quæ uel fidei, uel morali consideratione, non mathematico rigore perurgeant. Est ergo fides necessaria, quæ humanam uoluntatem, in Dei, quasi ultimi finis prosecutione confirmet.

DEINDE quanuis ratio naturalis Deum nostrarum actionum esse ultimum finem apprehendere

Lib. 2. di-
spu. aduer-
sus gent.

Lib. 4. rerū
Messanic.

Lib. 11. de
preparat.
Euāg. c. 15.

Lib. de pri-
mo princip.
& in 1. di-
stinct. 2.
9. Met.

Lib. 11. de
subti.

Exer. 254.

prehendere queat, non tamen sub obiecti beatifici, in cuius post uitam præsentem fruitione beatitudo consistet, ut docet Christiana fides, sed sub naturalis tantum obiecti ratione, apprehendet, eo inquam pacto, quo Aristoteles docet, Deum, cæterasque substantias à materia separatas, esse contemplatiuæ felicitatis obiecta, quòd scilicet entis, quod est obiectum intellectus, sit optima portio: sub qua profectò ratione, licet à Deo rerum temporalium forsitan possint obtineri compendia, spiritualia tamen emolumenta, fides (inquam) spes, charitas, & cætera Spiritus sancti charismata, prouenire non possunt. Fit igitur, ut iam tandem huic disputationi extremam manum imponamus Apostolicum sermonem, quo inquit, Impossibile esse sine fide placere Deo, etiam formaliter, idest non tantum fumendo fidem pro quauis notitia, ut in priori quæstione sumebatur, sed iuxta suam formalem rationem, qua est assensus ineuidens, certus tamen, & ostendens, quòd Deus supranaturali ratione sit uerus: & hoc non ex necessitate præcepti, quod & in præcedenti disputatione dicebamus, sed ex fidei natura, quæ sola potest originis labem sua certitudine ostendere, & ad operandum efficaciter uoluntatem mouere, & demum, Deum ultimum finem eidem & sub supranaturali ratione diligendum, præfigere. Vniuersæ uerò rationes illæ, siue quas pro Dei, & unius Dei numine, siue pro asserenda prouidentia, uel apud Arnobiū Octavius, uel alij quicūq; in hoc genere sunt auctores, excogitarunt, non sunt demonstrationes censendæ, sed uiolentæ quædam persuasiones, quæ sine fide quidem confirmante, nihil aut saltem parum, præsertim in spirituali negotio, apud humanam uoluntatem obtineant, cum fide tamen, magni sunt apud eandem momenti. Atque hæc est quidem non minima causa, cur tam eximia opera eidem fidei scriptura nuncupet, & eadem bonorum operum, sola radix uocetur, nimirum quòd cæteræ quæcunque notitiæ Deum non sub tam amabili ratione uoluntati ostendant, neque (certitudinis defectu) ad rectè operandum tam efficaciter moueant. unde non quasi fidei præparamenta uel propter uulgares articulus ille, quo nos in unum Deum credere confitemur; & si qui sunt similes, in simbolo ponuntur, ut quidam uoluerunt, sed quasi ueræ fidei portiones; licet hi articuli ab illis, qui sunt de rebus prorsus contingentibus, quales sunt incarnationis articuli; id habeant discriminis, quòd illi quidem manuuctiones quasdam habeant à lumine naturali profectas, quæ tamen solui queant eiusdem luminis beneficio, illi uerò non habeant, quòd à sola uoluntate diuina sint orti. Nam si naturales illæ manuuctiones fidem euacuant; ergo nec Deum esse trinum & unum, nec cætera, quæcunque ad diuinam naturam spectant, per fidem habebimus: quoniam rationes illæ, quibus Scotus hoc probat, tanti sunt uigoris, ut quibusdam demonstrationes appareant.

Totius quæ-
stionis epilo-
gus.

S. Tho. 22.
q. 2. arti. 2.
& lib. 1.
con. gen.

Quòd sine fide, in statu Euangelico, nemo possit consequi salutem. Cap. IX.

ERUM iam certamen tertiæ disputationis accedat, in quo nobis grauissimè illa quæstio post graues auctores est disceptanda, An scilicet communiter, & ex lege ordinaria nemo post primorum parentum peccatum, sine Christi fide, fuerit salutem consequutus, ut antea ex sanctorum patrum sententiis statuimus; possit tamen aliquando dari ille rerum status, & conditio, in qua unius Dei fidem habens, iuxta fidei formalem rationem, quam necessariam docuimus, queat obtinere spirituales iustitiam statuamus, uerbi causa, Socratem, qui cum à quopiam Iudæo, Deum unum omnium rerum conditorem & gubernatorem acceperit; de Christo tamen nihil ab eodem audierit, uel quòd Iudæus ille (quales sunt apud eos hæretici multi) nullum Christum aliquando futurum existimat, uel quòd; ut communior habet Hebræorum sententia, Christum tantummodò temporalem Regem, nullum cum hac, quam nos credimus, spirituali iustitia commercium habentem, eidem tradiderit, quod est ad consequendam spirituales iustitiam tantum. Christus enim non quocunque pacto, sed per fidem quasi medicus animarum acceptus, non corporum, per sanguinaria bella trucidator, spiritualia peccati detrimeta restaurat. de hoc igitur querimus, an si prorsus Euangelica prædicatione destituatur,

& ex unius Dei remuneratoris, & reliquorum, quæ ad diuinitatem ſpectant, attributorum fide, ſe in Deum per pœnitentiam uel animi efficacem dilectionem conuertat; ſine fide Chriſti conſequatur iuſtitiam.

Est autem ingens dubitationis occaſio, quòd licet in antecedentibus, Chriſti fidem, poſt primorum parentum præuaricationem, uniuersis hominibus ex ſanctæ ſcripturæ Eccleſiaſticorumque patrum diffinitionibus neceſſariam ſanxerimus, docet tamen Apoſtolus accedentem ad Deum, credere oportere quòd ſit, & quòd inquirentibus ſe remunerator ſit. quaſi has duas fidei notitias ad accessum ad Deum, ſatis eſſe uideatur ſentire, cum tamen in eis, ut antea oſtendimus, nec explicite nec implicite fides Chriſti claudatur. Quòd ſi hac ratione parum mouearis, quòd parum antea illorum Apoſtolicorum uerborum germanum ſenſum explicantes, dixerimus, ibi non ab Apoſtolo fidem ad iuſtitiam, & accessum ad Deum ſufficientem tradi, ſed potius quòd ſit totius accessus aut ſpiritualis iuſtitie fundamentum, ea proſectò non eſt inualida ratio, qua durum & inhumanum proſus uidetur, hominem in ſyluis uel in nemore nutritum, ad quem nullus unquam Euangelicus prædicator acceſſerit, ſi fide unius Dei polleat, & ex ea rectè operetur, Dei gratia, & tandem æterna felicitate fraudari. Deinde, magnorum uirorum auctoritate decretum eſt, fidei Chriſti ignorantiam inuincibilem dari, & uerifiſimile eſt, eas nationes, quas nuper à noſtris Hiſpanis inuentas Indos Occidentales uocamus, hac Chriſti & Euangelicæ doctrinæ laboraſſe ignorantia, cum apud eos nulla ſatis ſint apparentia ueſtigia, illuc ante hæc tempora perueniſſe Euangelium & ut demus illuc perueniſſe, cum hoc tempore nulla ſit apud eos Chriſti opinio, tantundem eſt, ac ſi non perueniſſet. Eſt igitur apud eos & apud ſimiles alios, quales patrum & noſtra memoria in Oriente reges Portugallie, ſuo imperio adiecerunt, ignorantia inuincibilis. ignorantia enim quæ culpa uacat, inuincibilis dicitur: non poteſt autem culpæ obnoxium eſſe, quod inuitabile eſt: ignorantia uerò fidei Chriſti, his proſus eſt inuitabilis, qui non audierunt. Quomodo enim credent ei, quem non audierunt, aut quomodo audient ſine prædicante? Atque hoc eſt, quod Chriſtus de Iudæis aiebat, Si non ueniſſem & loquutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo: quæ uerba de peccato infidelitatis, cui nullus ſit obnoxius, priuſquam eidem credenda proponantur, eſſe intelligenda, & Auguſtinus, & ipſe contextus Euangelicus aperte inſinuant. Vnde protinus ſubditur, Si opéra non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit; peccatum non haberent: quaſi ſolus ille eſſet in Chriſtum infidelitate notandus, qui eius prædicationi & admirandis operibus fidem non daret. Vnde Auguſtinus, Si non fuit à quo quis diſceret, neque ad eum aliquo modo rumor doctrinæ peruénit, tunc non aliquo uicio ignorat, & immunis eſt à condemnatione. Damnabuntur igitur illi, qui Chriſti euangelio non ſunt delibuti, ob alia delicta, quæ contra legem naturæ aliquando patrarunt, non tamen propter infidelitatis peccatum, quod nunquam admiferunt. Ergo ſi fide in unum Deum, & legis naturalis obſeruantia peccata uitauerunt, non damnabuntur, ſed conſequentur ſalutem, quemadmodum & illi, qui in Chriſtum crediderunt. Eſt & illud per magni momenti, quòd Cornelius Centurio, ut tradit Apoſtolica hiſtoria, ante fidem Chriſti, & Euangelicam doctrinam, quam accepit à Petro, iuſtus fuiſſe dicatur, Vir, inquit Apoſtolica hiſtoria, erat in Cæſarea Philippi, nomine Cornelius Centurio cohortis, quæ dicitur Itælica, religioſus, & timens Deum, cum omni domo ſua, faciens eleemoſynas multas plebi, & deprecans Deum ſemper. Is uidit in uiſu manifeſtè, quaſi hora diei nona, angelum Dei introeuntem ad ſe, & dicentem ſibi, Corneli? at ille intuens eum, timore correptus dixit, Quis es Domine? Dixit autem illi, Orationes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei, & nunc mitte uiros in Ioppen, & accerſe Simonem quandam, qui cognominatur Petrus &c. Vides nimirum Cornelium antequàm ad eum Petrus accederet, timentem Deum, & eum deprecantem, facientem eleemoſynas cum tota domo ſua, teſtimonio ſanctæ ſcripturæ uocari; immo, quod eſt luculentiſſimum, eius orationes & eleemoſynas aſcendiſſe apud Deum, Apoſtolico teſtimonio referri. Poteſt igitur quis, dum reſta in unum Deum mundi totius conditorem, & gubernatorem, fide polleat, adipiſci iuſtitiam. his ac ſimilibus argumentis permoti quidam uiri docti noſtra memoria, non tantum publicè docuerunt, ſed ſcripto mandarunt, ſine fide Chriſti, poſſe illos ad quos nondum Euangelij

1. Ratio.

2. Ratio.

Rom. 10.

1u q q. no. 13. amon.

3. Ratio.

Actu. 10.

Andreas Vega. lib. 6. cap. 20. & quidã ali.

notitia peruénit, iuſtitiam conſequi. Temperarunt alij ſententiam, docentes, ſine fide quidem Chriſti abſolutè & ſimpliciter, nemini contingere poſſe ſalutem, poſſe tamen ſine explicita fide, cum implicita nimirum, etiam poſt Euangelij diuulgationem. Verùm hi nihil à priori ſententia declinare uidentur, cum fidem implicitam Chriſti, ut ex eorum exemplis poteſt intelligi, ſolam fidei in unum Deum notitiam intelligant, immo non iuxta fidei formalem rationem, id eſt, ſecundum quod eſt certa notitia, in euidens tamen, ſub ratione ſupranaturalis & beatifici obiecti Deum ipſum oſtendens, ſed ſecundum quod eſt à creatura mundi uel aliunde, ab ipſa natura collecta cognitio. loquuntur enim omnes de homine illo, qui eſſet in remotiſſimis inſulis, quò nullus unquam prædicator acceſſiſſet, perpetuò educatus, qui tandem conſideratione naturæ, unum rerum auctorem & fortè prouidentiam agnoſceret. Quam proſectò notitiam nullo pacto uocandam eſſe Chriſti fidem implicitam, cum ex illa ſyllogiſtico diſcurſu fides Chriſti explicita, immo nulla Chriſti notitia ſequatur, ut antea ex ipſa ratione loquendi docuimus, uel parum eruditus cognoscere potuerit. ex uniuersa enim conſideratione & contemplatione naturæ, nulla Chriſti notitia colligetur. Nec enim uerbi diuini incarnatio, à creaturarum perfectiſſima cognitione, immo nec ab ipſius, quantum ad naturam diuinam ſpectat, perfectæ Dei compræhensione, ſi poſſibilis eſſet, colligi poterit. immo uerò, ne dum res contingentes, & quæ tantum à Diuinæ uoluntatis arbitrio dependent, qualis eſt incarnatio, ſed neque diuinæ ipſæ notiones, quæ tamen in Deo ſunt tam neceſſariæ quàm ipſa diuinitatis eſſentia, ex uniuersa cognitione naturæ, ſue quæ circa creaturas uerſatur, ſue quæ diuinitatem conſiderat, cognoscere poſſumus. Quin, ſi ex effectibus & creaturis, ad notionales proprietates ſurgamus (ut rectè docet Scotus) potius in errorem contrarium incidemus, atq; hoc inde quòd tres perſonæ non in quantum tres, ſed in quantum rerum principium cuncta producant. Vnde rectè Paulus à creatura mundi, per ea, quæ facta ſunt intellecta conſpici (dicit), non tres perſonas in unitate ſubſtantie, ſed ſempiternam bonitatem & diuinitatem, quæ ſunt eſſentialia. Et ſapiens, à magnitudine ſpeciei & creaturæ cognoscibiliter, non perſonarum trinitatem, ſed creatorem, haberi poſſe nos docuit. Si igitur ea, quæ ſunt diuinitati intrinſeca, & quæ pertinent ad ipſam diuinitatis naturam, ex uniuersa creaturarum etiam perfectiſſima cognitione, cognosci non poſſunt, qui ſit ut homo ille, qui apud Indos occidentales, uel in inſulis remotiſſimis nutritus, ſacroſanctum incarnationis myſterium aliqua ratione, id eſt implicita, uel explicita fide apprehendat? Fit igitur ut poſteriores hi Theologi, qui hominem illum ſola contemplatione naturæ, in Deum conuerſum, ſalutem ſpiritualem adipiſci teſtantur, quantumuis ore dicant, neminem ſine fide implicita poſſe ſaluari, re tamen ipſa, ſine ulla fide ſue implicita ſue explicita, eundem cum præcedentibus illis poſſe ſaluari, clariſſimè doceant. Fides enim Chriſti ſue implicita ſue explicita, fides eſt: fidem autem ex contemplatione naturæ, quæ non eſt aliud quàm ipſa philoſophia, poſſe deduci proſus ſtolidum. Docent igitur hi Theologi (ut ex duobus ſolo nomine differentibus unam efficiamus ſententiam) quòd quantumuis ex communi lege, nemo ſine Chriſti fide iuſtitiam accipiat, eos tamen, ad quos nondum Euangelicæ prædicationis gratia peruénit, ſi ex rerum naturalium contemplatione conuertantur in Deum, & legem naturalem obſeruent, accepturos iuſtitiam: quæ ſententia clementiæ, quam inuoluere uidebatur, imagine, multis arrifit.

Verùm hoc eorum placitum, quatenus ex notitia illa naturali, aut legis naturalis naturali obſeruantia, ſine fide, quatenus fides eſt notitia certa & nobis Deum inſinuans ſupernaturali ratione, ſalutem aut ſpiritualem iuſtitiam conciliare contendit, ſufficientibus argumentis non modò falſum, & ſanctorum patrum uniformi ſententiæ contrarium, ſed ex ipſa iuſtificationis natura & formali ratione proſus impoſſibile & repugnans, in antecedentibus diximus. Nunc quatenus, quòd ad præſentem quæſtionem attinebat, docet, ſine Chriſti fide etiam unius Dei prouidi remuneratoris &c. fide, ſecundum ſuam rationem formalem, id eſt quatenus eſt notitia certa & oſtendens Deum noſtræ felicitatis obiectum, firma conſtante, ſalutem contingere, idem eſt in gloriam Chriſti diligenter præſtandum. Oſtendemus nimirum non modò in quocunque rerum ſtatu, ſine Chriſti fide, aut contingere aut contigiſſe unquam alicui, ſalutem eſſe rectæ Theologicæ ſanctorum diffinitioni contrariam, ſed, quod in præcedentibus quæſtionibus

Dominicus Scotus. li. 2. de natu. & gratia. c. 2.

Roma. 1.

Scotus in prolog. q. 1.

Rom. 1.

Sap. 13.

Naturæ contemplatio, non aliud quàm ipſa philoſophia

bus

bus fecimus, ex ipſa iuſtificationis formali ratione, eſſe omnino impoſſibile: impoſſibile (inquam) non ſimpliciter ut implicare contradiccionem contendam, ſed quod lege ſemel de ſpirituali iuſticia ſtatuta, fieri non poſſit: quod genus impoſſibilitatis ex ſuppoſitione uocamus.

Et, ut quod prius polliciti ſumus, prius quoque præſtemus, in hoc profectò militant uniuerſa illa, quæ ex ſanctorum Eccleſiaſticorum patrum ſcriptis, pro neceſſitate fidei Chriſti, poſt primorum parentum delictum ſuperius produximus, quæ cunctis quacunque temporum, rerum, & perſonarum conditione adeò Chriſti fidei neceſſitatem imponunt, ut ſine illa nec ulli mortalium aliquando contigiffe, nec poſſe contingere ſalutem euincant. Enimuerò patres Eccleſiaſtici ſine ulla profus differentia loquuntur; quãquam non ignorabant multas eſſe Euangelica prædicatione deſtitutas prouincias, in quibus homines eſſent philoſophi, qui rerum creatarum contemplationi uacantes, in Deum ipſum rerum auctorem, per legis naturalis obſeruantiam aſurgerent. Agedum, cur Auguſtinus, cur Hieronymus, Gregorius, Ambroſius, Chryſoſtomus, Cyrillus &c. quorum diſta circauimus, in naturæ contemplatores non inciderunt, immo cur in eos tam iniqui fuiſſent, ut eiſdem ſalutis, uniuerſali illa ratione loquendi, qua nemini ſine Chriſti fide, unquam obtigiffe ſalutem conſtantiffimè aſſerunt, portas occluſerint? Temperaſſent utique ſententiam, eosque excepiſſent, qui in ſyluis à mortalium conuerſatione longiſſimè abeſſent, qui in remotiſſimis inſulis agerent, quò nulla Euangelica prædicatione acceſſiſſet: non fuiſſet in hoc ſtupidus Auguſtinus, qui hiſce ſubtilibus diſputationibus inter ſanctos auctores magis indulſit. Sed age, ulterius contra hos à ſancta ſcriptura & à ſanctis patribus testimonia petamus. Nemo, inquit Chriſtus apud Ioan-
nem, aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo filius hominis, qui eſt in cælo: & ſicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat uitam æternam. non enim miſit Deus filium ſuum in mundum ut iudicet mundum, ſed ut ſaluetur mundus per ipſum. Qui credit in eum non iudicatur, qui uerò non credit, iam iudicatus eſt, quia non credit in nomine filij unigeniti Dei. Docet Chriſtus auctore Auguſtino, huius ſententiæ prioribus uerbis, neminem in cælum aſcendere poſſe, qui prius, cum illo non fuerit per fidem & charitatem unum corpus effectus. Si ergo, nemo, inquit, niſi ille deſcendit & aſcendit, quæ ſpes erit & cæteris? ſpes erit, quia ille propterea aſcendit & deſcendit, ut per illum & cum illo, unum eſſent qui per illum aſcenduri eſſent. Haſtenus eo loco Auguſtinus. Et libro de peccatorum meritis, Nemo (inquit) aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo filius hominis, qui eſt in cælo. ſic inquit, fuit generatio ſpiritualis ut ſint homines cœleſtes ex terrenis, quod adipiſci non poterunt, niſi mēbra mea efficiantur, ut ipſe aſcendat qui deſcendit. Haſtenus ille. Ergo qui per fidem & dilectionem in Chriſtum, unum cum illo corpus non fuerit effectus, auctore Chriſto, non aſcendet in cælum quantumuis agat in remotiſſimis inſulis. Ex ſecundo uerò loco ſic licebit colligere; Qui olim ſerpentem in ligno exaltatum non aſpiciebat, non conualeſcebat à morſu ſerpentis: ergo qui Chriſtum pro nobis exaltatum, per fidem non aſpicit, à morſu diaboli ſanari non poterit. Poſterioris loci ſententia collectione non indiget, ſed ſicut credentibus in Dei filium promittit ſalutē, ita non credentibus aper-
tiſſimè minatur ſempiternum exitium. Qui non credit (inquit) iam iudicatus eſt: Quare? non alia ratione quàm quòd non credat in nomine unigeniti filij Dei. Qui igitur in ſyluis aut in remotiſſimis terris nutritur, nulla alia ratione damnabitur, quã-
tumuis legem naturalem obſeruet, quàm quòd in nomine filij unigeniti Dei non crediderit. Et profectò ocioſum mihi uidetur in re tam aperta, ſcripturæ ſanctæ testimonia uelle undiq; cogere, cum, ut antea diximus, non aliud uelit tota illa ad Romanos epiſtola Paulus Apoſtola, quàm utriuſque legis naturalis & Moſaicæ ad iuſtitiam tribuēdam, inſufficientiam oſtendere, & quòd omnes, ſue apud Dei populum, ſue apud gentes, ex Chriſti uiua fide fuerint aſſequuti iuſtitiam. Miror autem uiros alioqui doctiſſimos, tanti legis naturalis ſue ſine unius Dei fide, ſue cū illa, obſeruantiam appendere; ut illi uelint iuſtificationem attribui, cum Paulus tam aperte totius Moſaicæ legis obedi-
entiam, quæ tamen à Deo lata fuerat & eſſentiali & intrinſeca ratione fidem habe-
bat adiunctam, ab hoc munere excludat. Profectò ſi lex, quæ à Deo lata eſt, eoſque
auctore

Ioan. 3.

Tract. 12.
in Ioanem.

auctore inoleuit, quæque unius Dei ſine ullo errore cognitionem includit, ſine Chriſti fide, etiam ſtudioſiſſimè illi obedientium, à peccato conſcientias perpurpare non po-
tuit, neque illa poterit ſine eadem, iuſtitiam infundere, quæ non Deum, ſed naturam ipſam habet auctorem. lex naturæ nunquam profectò tot notitiis, nec tam ab erroribus purgatis, hominis intellectum, quò lex Moſaica poterit, ſed neque uoluntatem & cæ-
teras animi potentias tanta præceptorum mole potuiſſet imbuerè. Si igitur ſine Chriſti fide lex Moſaica ad tribuendam iuſtitiam, profus inepta iudicatur ab Apoſt. Paulo, Cur non & idem eūdem dicemus de naturali ſenſiſſe? lex deinde Moſaica, quemadmo-
dum & modò euangelica, naturalem includit. complectitur enim uniuerſum decalogum, & reliqua, quæcunque præcepta natura nos docuit. Quòd ſi lex ipſa Moſaica, quæ lege naturali & poſitiuis ſanctionibus diuinitus ad humanam uoluntatem per ſalu-
brem obedientiam edomandam inuentis, peccata cum unius Dei perfectiſſima fide, ſine fide Chriſti purgare non potuit, qui, obſecro, legis naturalis impletio, quæ tantum legis Moſaicæ erat altera portio, ſine fide Chriſti donabit iuſtitiam? aut, ut apertius di-
camus, ſi lex naturalis, unius Dei, ueræ prouidentia, & cæterarum, quæ in lege Mo-
ſaica traduntur, Dei notitiarum; fidei coniuncta, etiam cum aliis poſitis præceptis, quibus uel myſtica ratione, uel ad exercendam obedientiam diuina prouidentia popu-
lum illum aſtrinxit, ad tribuendam iuſtitiam, inualida decernitur ab Apoſt. Paulo; cur non ea ſola ſine hac præceptorum congerie, quæ quantumuis iudicetur inuſita, erant omnia illa tamen quaſi legis naturalis propugnacula fortia, ſine illa multitudine noti-
tiarum Dei, ab eodem Apoſtolo, ad promerendam iuſtitiam inepta cenſebitur? An credendum erit, legis naturalis obedientiam; cum fide creationis mundi, quam uni-
uerſa natura ut antea dicebamus; non poteſt tribuere, ſine Chriſti fide iuſtificare non poſſe, & eandem ſine fide creationis & aliis Dei notitiis, quas lex tribuebat, ſine Chri-
ſti fide iuſtitiam tribuere? Dicant mihi qui tantum huic legis naturalis, etiam cum in-
tegra unius Dei fide, obſeruantia tribuunt; an credant Apoſt. Paulo contrarium eum, qui in remotiſſimis inſulis; aut apud Indos Occidentales, Iudæum, qui per omnia legi Moſaicæ obediret, ſine ulla tamen Chriſti notitia implicita uel explicita fide, poſſe iu-
ſtificari, contēderet? quòd ſi annuant, ergo ille quoque Apoſtolo aduerſabitur, qui quã-
tumcunque ab hominum conuerſatione remotum, ſola legis naturalis obedientia, quæ-
piam poſſe cōſequi iuſtitiam doceret. Illud deinde ad legis naturalis, etiam cum ex ue-
ra unius Dei notitia prodiit in opera, inſufficientiam oſtendendam, maximè facere ui-
detur, quòd Abraham; qui tamen & integra Dei fide, & perfectiſſima legis naturalis obſeruantia pollebat, non eiſdem legis obedientia, ſed fide iuſtificatum contendat.
Apoſt. Paulus, nimirum Chriſti, cuius in tota illa ad Romanos epiſtola cauſam agebat de-
nique Dei inuocationem, quæ fuit omni ſæculo ad aſſequendam iuſtitiam neceſſaria, ad Chriſti inuocationem refert idem Paulus; Si conſitearis (inquit) in ore tuo dominum
Ieſum, & in corde tuo, & credideris quòd Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris.
corde enim creditur ad iuſtitiam; ore autem conſeſſio fit ad ſalutem. Dicit enim ſcri-
ptura; Quicumque inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Quomodo enim inuoca-
bunt eum, in quem non crediderunt? aut quomodo audient ſine prædicante? aut quo-
modo prædicabunt niſi mittantur? Ergo fides ex auditu, auditus autem per uerbum Chriſti, ſed duo non audierunt, & quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum.
Tam igitur Apoſt. Paulo Chriſti fides neceſſaria cenſetur, quàm Dei inuocatio, ſine qua nullo ſæculo ad aſſequendam iuſtitiam quiſpiam profecit. Itaque rectè Bernardus ad Hugonem ſcribens, maiorem fidei Euangelij, ſine qua nemo poſſit ſaluari, quàm bap-
tiſmi, qui per uotum ſuppleri poteſt, neceſſitatem attendit. explicans enim illa uer-
ba, in quibus utriuſque neceſſitas imponitur, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, qui uerò non crediderit, condemnabitur. Cautè, inquit, & uigilanter non re-
petiit, Qui uerò baptizatus non fuerit, ſed tantum, Qui uerò non crediderit, con-
demnabitur. nimirum inuens ſolam interdum fidem ſufficere ad ſalutem, & ſine ipſa ſufficere nihil. Haſtenus Bernardus. Iam ad Eccleſiaſticas diſſinitiones deueniam, qui-
bus in hac parte nihil poteſt eſſe parentius, Sacroſancta (inquit Florentinum conciliū) ſynodus firmiter credit, nullos extra Eccleſiam catholicam exiſtentes, nec Paganos, nec Iudæos, nec Hæreticos, nec Schiſmaticos, æternæ uitæ fieri participes, ſed in ignem
M m æternum

Roma. 4.

Roma. 10.

Ioan. 2.

Concil. Flo-
rent.

æternum ituros, niſi ante finem uitæ, eidem fuerint aggregati, tantumque ualere. Eccleſiaſtici corporis unitatem, ut nemo quantumcumque eleemoſynas fecerit, poſſit ſaluari, niſi in catholica Eccleſiæ gremio & unitate permanſerit. Haecenus concilium. Idemque docet Innocentius Tertius Pont. max. in Lateranenſi concilio. Vna, inquit, eſt fidelium uniuerſalis Eccleſia, extra quam nullus omnino ſaluatur. Qui ergo Eccleſiaſtici huius ambitus muris non clauditur, quantumuis bonis polleat operibus, non conſequetur iuſtitiam; qui autem contineri poterit, aut eiſdem cœleſtis ciuitatis pars eſſe dicetur, qui fundamentum fidem non habeat. Chriſtus proſectò non quoduis fundamentum, ſed Petri, huic totius Eccleſiæ ædificio conſeſionem ſubſtrauit, Tu es (inquit Petrus) Chriſtus filius Dei uiui, Et ego dico tibi (ait Chriſtus) quòd tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Totum eccleſiaſticum ædificium fidei Chriſti conſeſioni conſtituitur, ergo & quicumque lapis, qui pars ſit ædificij, & qui fidei fundamentum non habet, eccleſiaſtici ædificij non eſt pars appellandus, atque adeò neque ad Chriſti corpus ullo pacto attinebit. Neque uerò ſatis idonee à quibuſdam huic (meo quidem iudicio) ſatis ualido argumento, reſpondetur, quòd ille, qui in remotiſſimis inſulis agit, per legis naturalis obſeruationem, iam ſit iuſtus, ac proinde intra gremium Eccleſiæ. Primò enim hæc reſponſio petit principium, quæ reſpondendi ratio ſemper ſapientibus iudicatur uitioſa, hoc enim eſt quòd tota diſputatione conſiderandus, quòd nemo, ac proinde nec ille conſequatur iuſtitiam: deinde fidem eſſe quæ nos in Eccleſiaſtico gremio contineat, nemo dubitat. Illum enim intra eccleſiam eſſe dicimus, qui eandem nobiſcum fidei conſeſionem habet. nam ſi aliam habeat fidem, uel omnino non habeat, nemo intra eccleſiam eſſe dicet. Vnum corpus & unus ſpiritus (dicebat Apoſt.) ſicut uocati eſtis, in una ſpe uocationis ueſtræ, unus dominus, una fides, unum baptiſma, unus Deus, & pater, omnium, qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Quo pacto unum cum Eccleſiaſtico corpore poterit eſſe, qui nec fide, nec dilectione cum illo coniungitur? Quo pacto poterit unus ſpiritus eſſe cum Eccleſiaſtico ſpiritu, qui cum illo in unam fidei ſententiam non conſpirauit? Quomodo erit illa, quæ nulla eſt, una & eadem cum Eccleſiaſtica fide? Enimuerò nexus, quo in Eccleſia homines uniuntur, fides eſſe decernitur. nam licet ſine charitate intra Eccleſiam eſſe peccatores non repugnet, prorsus tamen ſine fide, in Eccleſia contineri non poſſunt, ſine fide (inquam) non quauis, ſed Chriſti, qui totius eccleſiaſtici corporis caput eſt & uocatur. Eccleſiaſtici corporis membra, non quauis ratione, ſed fide cum Chriſto capite, & charitate cum cæteris membris Eccleſiaſticiſ coeunt: ergo qui fide caret, cum & charitate carere opus ſit, neque cum Chriſto, neque cum Eccleſiaſticiſ membris unitur. non eſt ergo eccleſiæ pars, non ergo ſaluabitur, quoniam extra Eccleſiam nemo poteſt ſaluari. Sed & illud apertè hanc ſententiam proſtigare uidetur, quòd in ſymbolo Athanaſius docet, neceſſarium eſſe ad æternam ſalutem ut incarnationem quoque Domini noſtri Ieſu Chriſti fideliter credamus, quam neceſſitatem intelligat, ſubinde declarans, Hæc eſt, inquit, fides catholica, quam niſi quiſque fideliter firmiterque crediderit, ſaluus eſſe non poterit. Eſt ergo non quocumque pacto neceſſarium, ſed impoſſibile, cuiquam mortalium, ſine fide Chriſti iuſtitiam contingere.

Hæc uerò impoſſibilitas unde proueniat, quòd ſecundo loco nos præſturos promiſimus iam eſt declarandum. in hoc enim totus diſputationis neruus ſitus eſſe uidetur. Ergo quemadmodum in ſuperioribus, impoſſibilitatem gratiam ineundi cum Deo, ſine Dei cognitione, non à præcepto ſed ex ipſa amicitia formali ratione, manare tradidimus, ita & modò iuſtificationis Chriſtianiæ, hanc eſſe naturam docemus, ut ſolum per Chriſti fidem & dilectionem contingat; ita ut ſemel ſtatuta lege, qua neminem, niſi per Chriſtum ad gratiam, aut ad ſœlicitatem acceptari decretum eſt, ipſi diuino ſtatuto, & decreto, in quàm longinquo uelis deſerto, aut terrarum ſpacio, ſaluari hominem aut iuſtitiam accipere, ſine fide Chriſti omnino repugnat. Hanc uerò repugnantiam non uno loco, ſed pluribus ac diuerſiſtropis, & metaphoriſ ſcriptura nos docet, Ego, inquit apud Ioannem cap. 10. Chriſtus, ſum hoſtium, per me ſi quis introierit, paſcua inueniet. hoſtium ſe uocat Chriſtus, quòd in præſentem eccleſiam, quæ eſt domus Dei uiui, per eius fidem tantum intretur, & in futuræ beatitudinis arcem, eius dilectione ſolum aditus pateat. Hæc eſt, inquit, alibi uita æterna ut cognoscant te ſolum uerum

Deum

Deum & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, quaſi trinitatis & Ieſu Chriſti fidem, ad æternam ſalutem unicam eſſe uiam, ut Cyrillus docet, apertè doceret. Huc quoque & illud ſpectat, quòd idem Chriſtus ad Apoſtolos inquit, Ego ſum uia, ueritas, & uita, nemo uenit ad patrem, niſi per me. Igitur qui in Chriſti fidem, quaſi ſalutis unicam uiam, non ambulat, ad æternæ ſœlicitatis manſionem, poſt uitæ præſentis functionem non ueniet. Quicumque igitur aliam uiam obiuerit, non ueram ſed falſam uiam, & in ſempiternæ damnationis præcipitia ducentem, obiuit. Quicumque igitur Chriſtum non arriperit per fidem, non in uitam ſed in mortem perueniet. Quicumque igitur aliò iter direxerit, ad patrem non ueniet. Benedictus Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, ait ad Epheſios ſcribens idem Apoſtolus, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali, in cœleſtibus in Chriſto, ſicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitationem, ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius in charitate; qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum, per Ieſum Chriſtum in ipſum; ſecundum proſitutum uoluntatis ſuæ, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo, in quo habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſſionem peccatorum. Non ergo ex Apoſtoli Pauli ſententia, quiſque mortalium, quantumcumque ab hominum conuerſatione remotus, poterit ſpirituali benedictione perfundi, niſi in Chriſto: quemadmodum, nec potuit eſſe electus ad æternæ ſœlicitatis conſortium, niſi in Chriſto. Non ergo alibi poteſt habere redemptionem, niſi in Chriſto, poſteaquam ſecundum ſuum beneplacitum, Deus propoſuit in eo, inſtaurare omnia, quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt. Et ne dicas, hominem quidem illum Euangelica prædicatione deſtitutum, per Chriſtum quidem benedici, & per Chriſtum habere redemptionem, & cætera uniuerſa, quæ toto illo contextu docet Apoſt. licet non Chriſti fide, Chriſti tamen merito illi contingere, ut indicet ſine Chriſti fide hoc eſſe impoſſibile, protinus ſubdit, In quo & uos cum audideris uerbum ueritatis, Euangelium ſalutis ueſtræ, in quo credentes ſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipſius: Propterea ego audiens fidem ueſtram, quæ eſt in Chriſto Ieſu, & dilectionem in omnes ſanctos, non ceſſo gratias agens pro uobis memoriam ueſtri faciens in orationibus meis, ut Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti pater det uobis ſpiritum ſapientiæ illuminatos oculos cordis ueſtri, ut ſciatis quæ ſit ſpes uocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in ſanctis, & quæ ſit ſupereminens magnitudo uirtutis eius in nos, qui credidimus ſecundum operationem, uirtutis eius, quam operatus eſt in Chriſto ſuſcitans illum à mortuis, &c. ſpes illa diuinæ uocationis & diuinæ gloriæ hæreditatis eius, & ſupereminens magnitudo uirtutis eius manet, cæteros omnes quantumcumque bonis operibus polleant, ſpes nulla, neque gloriæ diuitiæ manebunt. In eandem ſententiam proſectò eundem Apoſtolum contendere ſuſpicio, cum in epiſtola ad Romanos eleganti illa antitheſi Chriſtum cum Adamo conſert, Non ſolum, inquit, ſed & gloriamur in Deo per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem nunc reconciliationem accepimus. propterea ſicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt: uſque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cum lex non eſſet, ſed regnauit mors ab Adam uſque ad Moſem, etiam in eos, qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuariationis Adæ, qui eſt forma futuri: ſed non ſicut delictum ita & donum. ſi enim unius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei, & donum in gratia unius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit. Et ſubinde, Igitur ſicut per unius delictum in omnes homines, in condemnationem, ſic & per unius iuſtitiam, in omnes homines in iuſtificationem uitæ. Ex quibus Apoſtoli uerbis ita licebit colligere, Vniuerſi mortales quantumcumque ab humana conuerſatione remoti, ex Adam iuxta carnalem propagationem deſcendunt omnes; ergo iuxta ſpiritualem generationem, à Chriſto pendent. in Chriſto autem, iuxta eiſdem Apoſtoli teſtimonium, per Euangelium quis gignitur; nemo igitur ſine Chriſti fide ſpi-

M m ij rituali

Cap. firmi. de ſum. tri. fide & ca. abſol.

Ephes. 4.

Qua ratione ſit impoſſibile, ſi a te lege, quæ piam ſine fide Chriſti, conſequi ſalutem.

Ioan. 10.

Ioan. 17.

Lib. de fide ad regi.

Ioan. 14.

Ephes. 1.

Rom. 5.

Ephes. 2.

rituali generatione gignetur. Deinde nullus homo, quantumcunque ab humana conuerſatione remotus, macula originali reſpergitur, niſi per Adami traducem: nullus igitur ſpiritali gratia, niſi per Chriſtum donabitur ubicunque terrarum habitat: gratiam autem, quam remiſſio peccatorum ſubſequitur, non niſi ex fide in Chriſtum poſſideri, parum ſuperius eodem loco docuerat Apoſtolus, Iuſtificati inquit ex fide pacem habeamus ad Deum, per dominum noſtrum IESVM Chriſtum, per quem habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe filiorum Dei. Eſt itaque de humana iuſtificationis ratione, Chriſti fides, non quòd abſoluta potentia, ſi ita libuiſſet, ſine illa Deus homines ſaluare non poſſet, nihil enim repugnat, cum Dei unius fide, & reſtis operibus ex ea factis, homines iuſtos efficere, ſed quòd poſteaquam unicam noſtræ ſalutis uiam Chriſtum fide ſuſceptum conſtituit, & in eo tantum ſibi uniuerſos mortales gratificari decreuit, fieri non poſſit. Vnde magnum eſt in his tribus quaſtionibus in repugnantia diſcrimen. licet enim in omnibus tribus ex iuſtificationis ratione formali, ſine fide Dei aut Chriſti, iuſtitiam ſpiritualem cuiquam contingere poſſe, dixerimus repugnare, alio tamen modo in prima, alio in ſecunda, alio uerò in tertia repugnat. In priori quidem ex natura repugnat, quòd ſcilicet nemo poſſit, quem non nouit, diligere: quòd tamen ad iuſtificationem requiritur. In ſecunda quoque ex natura; etiam rei, repugnantia ſumitur, quòd nimirum ſine certa notitia & ſine ſupra naturali illa ratione obiectiua, nec Deus quaſi beatificum obiectum, diligere poſſit, nec uoluntas in ueram dilectionem & operum bonorum efficacem procedere. Tertia demum, non ex natura rei, potuiſſet enim Deus homines ſine Chriſti fide iuſtos efficere, eſſetque tum inter Deum & hominem iuſtum, nihilominus formalis amicitia ratio, quoniam tunc hominis ad Deum eſſe poſſet amor & dilectio, non quacunque ſed efficax, quæ in illis duabus quaſtionibus dari non poterat, ſed tota in hac parte repugnantia ab ſtatu diuino prouenit, quo decreuit, nullum niſi per Chriſtum, fide & dilectione ſuſceptum, iuſtum efficere. unde cum dicimus ex iuſtificationis formali ratione, ſine Chriſti fide repugnare, quoniam ſalutem conſequi, non de quacunque iuſtificationis ſpecie, & ratione loquimur: potuiſſet enim Deus alteram ſtatueri, quæ Chriſti fidem non includeret, qualis illa forſan erat ſpiritalis iuſtitia, qua olim integra & nondum per peccatum corrupta natura, noſtri fruebantur parentes: ſed loquimur de hac, quam Deus poſt peccatum ſtatuit, in qua Chriſti fidem neceſſario conſequitur.

Quòd fides implicita Chriſti, Euangelico etiam ſeculo, ad ſalutem ſatis ſit; & quid proprie ſit fides Chriſti implicita. Cap. X.

Ed iam propter eas rationes, quas diſputationis initio faciebamus, quibus durum & inhumanum, immo (quod maius eſt) contra ſanctarum ſcripturarum doctrinam uidebatur, quibusdam hominibus, qui Euangelica prædicatione deſtituebantur, ſalutis ſpiritalis portas occludere, ulterius eſt inquirendum, an eſto quòd ſine fide Chriſti, nulli mortalium ſpiritalis iuſtitia contingat, ad eam tamen conciliandam, præſertim Euangelico ſtatu, fides implicita Chriſti ſufficiat: nam & hoc non parum noſtra memoria, cum illarum rationum uigorem aduerterent, quosdam exercuit. ſunt enim qui ſine fide Chriſti explicita, quantumcunque bonis operibus polleat, neminem uolunt iuſtitiam aut ſalutem obtinere, ſed tantum bona opera, aut legis naturalis ſeruationem ſine fide Chriſti factam, huc tantum ualoris progredi, ut Euangelicæ prædicationis miniſtrum, aut diuinam fidei reuelationem, per quam poſtea iuſtitia ſpiritalis contingat, mereantur accipere: quod Cornelio Centurioni Apoſtolica hiſtoria contigiſſe recenſet. Eſt autem huic opinioni tum libris, tum frequenti diſputatione, noſtra memoria à doctis quibusdam uiris occlamatum, quòd cum Euangelica fides mora egeat, nec uno temporis momento poſſit infundi, iam daretur homo, qui faciens quod in ſe eſt (quod tamé ad ſalutem ſufficere uel ipſa ratio naturalis inſinuat,) damneretur, quod diuinæ miſericordiæ proculdubio repugnat, immo (ut quidam uult) impium eſt & hæreticum. Quòd ſi dicatur, hominem illum, qui bonis operibus & uitæ reſtitutione, fidei reuelationem mereretur,

Rom. 5.

Trium quaſtionum diſcrimen.

Duran. in 3. diſ. 25 q. 1. Act. 16.

Salmanticens. theologi quidam.

mereretur, nequaquam moriturum, quòd eum diuina prouidentia conſeruet, niſi nouo peccato mortali, quo euſdem diuinæ prouidentia tutelam auertat, denuò hædetur, reſpondent, id prorsus eſſe commentitium, & nullo uel rationis, uel ſcripturæ fundamento conſtitutum. neque enim hæc conſeruatione lege diuina conſtat, aut ex diuinæ prouidentia ratione deducitur, præter hoc quòd (ut aiunt) illud non eſt ſtatuſ natura corruptæ, ſed integræ prorsus, ſine peccato mortali non poſſe mori: hoc enim olim innocentia donabat. Sunt deinde noſtra memoria, qui huius ſententiæ rigorem temperantes, duplicem ſtatuant ſpiritualem ſalutem, æternam alteram, ad quam iuſti poſt huius uitæ mortalis labores perueniant, temporalem alteram, qua in uita præſenti per gratiam à peccati originalis uel actualis languore homines conualeſcunt, quæ iuſtificatione uocatur. Ergo ad priorem illam, neminem ſine fide explicita peruenire permittunt, ad hanc ſecundam, fidem Chriſti implicitam, ſufficere docent. Credunt enim cum fide implicita Chriſti, poſſe hominem iuſtitiam accipere, licet ſine fide Chriſti explicita, quam tamen ante mortem accipiet, niſi mortaliter peccet, ſaluari non poſſit. quod hiſce rationibus confirmare nituntur. Primò quidem factò Cornelij, qui, ut ex Euangelica hiſtoria manifeſtè colligitur, cum nondum Petri de Chriſto prædicationem audiſſet, iuſtus iam erat. cui ſimile eſt, quod de Eunuchò Candacis Regina Aethiopum, & de Lydia purpuraria, eadem Apoſtolica hiſtoria recenſet, quorum prior bonis operibus, & ſpiritali iuſtitia, qua hominem à Dei ueri adoratione reuertentem, polluiſſe, par eſt credere, Philippi prædicationem & baptiſmi lauacrum; poſterior uerò, cum coleret Deum, ac proinde iuſta eſſet, cordis apertionem, ad intendendum his, quæ dicebantur à Paulo etiam promeruiſſe uidetur. Secundò fides Chriſti, aiunt, explicita, ut ab homine percipiatur, mora temporis indiget, ſed in quolibet momento homo, qui credit in Deum poteſt iuſtificari: non igitur fides Chriſti explicita ad iuſtitiam accipiendam requiritur. Tertio idem eſſe uidetur de baptiſmo & de fide iudicium, ſed ex quorundam ſcholasticorum ſententia, homo remiſſionem peccatorum per uotum implicitum baptiſmi conſequitur: conſequetur ergo remiſſionem peccatorum per fidem implicitam. His ſunt ſimilia, quæ à quibusdam aliis in hac parte afferuntur, ut quod hac ratione Paulus Apoſtolus, tantum duplicem illam notitiam, qua fides Chriſti continetur implicitè, quòd Deus ſit & quòd inquirentibus ſe remunerator ſit, Deum acceſſuro, ideſt iuſtificando, præſcripſerit, quòd ſolam illam neceſſariam exiſtinet &c.

Verum hoc paradoxon (abſit autem auctorum iniuria, quos doctiſſimos alloqui ſat ſcio) non tantum ſanctæ ſcripturæ, ſed ipſis inuentoribus eſt aperte contrarium, nec tamen erroris notam illi inurere audeamus, quòd ſciamus non tam ab opinandi pernicacia, quam ab animi candore & pietate profectum, qua his, qui Euangelica prædicatione deſtituuntur, ſalutis aditum patefacere cupiunt. Sed iam prius probemus.

PROFECTO ſanctæ ſcripturæ & Eccleſiaſtica diſſinitiones, nō minus hominis iuſtificationem & peccati excluſionem, quam æternæ ſalutis conſequutionem appendunt, immo multò magis cum magis multò arduum ſit, hominem ex filio perditionis & iræ, æternæ hæreditatis conſortem efficere, quam poſt ius per gratiam acquiſitum, eadem hæreditatem illi tribuere: ſicut multò maius eſt & magis arduum, alicui titulū domini, quam poſt acquiſitū dominium, eidem poſſeſſionem dare. ergo ſine fide Chriſti explicita, cum ſola implicita, ſpiritalis iuſtitia, ideſt æternæ ſalutis, poſt uitæ functionem habendæ ius, prouenit, poterit etiam eadem fide euſdem æternæ ſalutis conſequutio contingere. Enim uerò hæc ratio, à pari, immo à maiori uim habet. Quod autem his ipſis auctoribus etiam aduerſetur, hoc pacto ſuadetur, In omnibus locis, quos ad fidei explicitæ, in æternæ uitæ conſequutione, neceſſitatem uel ex ſanctæ ſcripturæ, uel eccleſiaſticis diſſinitionibus proferunt, æquè docetur, nos per fidem Chriſti iuſtificari, & nobis iam iuſtificatis æternæ ſalutis conſequutionem contingere. Ergo ſi illa uniuerſa, ut uolunt ipſi, ut eos errores conuincant, qui fidem Chriſti explicitam in Euangelico ſtatu, ad ſalutis æternæ conſequutionem neceſſariam non credunt, de fide explicita ſunt accipienda, cur non & in iuſtificatione de explicita fide eadem accipientur? Et profectò quidam iſtorum, non tantum periculofum, ſed prorsus erroneum, immo niſi modeſtius iudicarent, huiusmodi notam Eccleſiæ relinquere, hæreticum dicerent, aſſerere hominem ſine Chriſti explicita fide, in euangelico ſtatu conſequi ſalutem, neque ad hanc tam rigidam

M m iij cenſuram

Alphon. Caſſus lib. 2. de poteſta. leg. pan. c. 14.

Melchior Canus in reſolutione de Sacra. in com.

cenfuram inurendam, alia loca scripturæ proferunt quàm ea, ex quibus fidei Christi ad salutem habendam necessitas colligitur. neque enim ibi, quòd sit explicita fides necessaria, sed absolute, quòd fides Christi sit necessaria, docetur. Cur ergo si loca ea de fide explicita uolunt intelligi, quatenus ad consequutionem felicitatis spectant, non eadem quoque de fide explicita intelligent, iustificationis respectu, quæ (uti diximus) multò est difficilius & magis arduum opus? aut cur, cum utrunq; eisdem locis scripturæ probetur, illud erroneum, hoc uerò catholicum docent? Sed iam singulos scripturæ locos, quibus periculosum & erroneum credunt, docere, Christi fidem implicitam ad salutis æternæ consequutionem non esse satis, in examen uocemus. Inueniemus profectò non tam illos de consequutione finali salutis, quàm de iustificatione, & reconciliatione hominis loqui. Nam in primis ille, quem ex Ioanne euangelista proferunt, nimirum, Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam: qui credit in eum, non iudicatur; qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti filij sui. Et infra, Qui credit in filium, habet uitam æternam: qui autem incredulus est filio, non uidebit uitam æternam. de hominis iustificatione, & de spiritali uita, qua per gratiam, semel excluso peccato, Deo uiuere incipit, fore intelligendum, ipsa uerba demonstrant. Apertius autem est illud, quod ex Paulo proferunt, Si cõfitearis in ore tuo Dominum IESUM Christum, & in corde tuo credideris, quòd Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris. nam quòd hic locus non de finali consequutione salutis, sed de præfenti iustitia sit accipiendus, quod statim adiungit Apostolus, docet, Corde (inquit) creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Taliq; sunt cætera uniuersa, quæ ad insinuandum errorem eius sententiæ, quæ in euangelico statu fidem explicitam non docet necessariam, ab his proferuntur. Quòd si, cum hi loci de iustificatione loquantur, isti sunt huius sententiæ auctoribus sufficientes, ut illam opinionem, quæ sine fide explicita salutem contingere docebat, periculosam & erroneam, immo nisi ecclesiasticam censuram usurpare erubescerent, hæreticam uocarent, cur non etiam sufficient iidem loci ad eandem notam inurendam illi, quæ fidem explicitam ad ipsammet iustificationem, de qua loquuntur, non requiri docet, cum & illæmet rationes, quas aduersus alteram illam sententiam produciunt, eam æquè uehementer, immo uehementius oppugnent? Quemadmodum enim extra ecclesiam nullus potest saluari, ita extra eandem nullus potest iustificari: & qui extra illam peccata remitti doceret, tam hæreticus & ecclesiasticis diffinitionibus contrarius haberetur, quàm qui extra illam doceret, quempiam saluari. aut igitur qui fidem Christi habet implicitam, intra ecclesiam continetur, aut non continetur: si intra ecclesiam continetur, non est igitur cur eo argumento in alterius opinionis auctores insurgant; quòd si non continetur, cum ex horum sententia cum fide illa implicita possit iustificari, iustificatur ergo aliquis extra ecclesiam, & extra ecclesiam remittentur peccata, quod est prorsus hæreticum. Et profectò mirabile est & hucusq; inauditum, quòd isti nolint amicum esse Dei, iustum esse, aut gratiam Dei possidere, ad uitam æternam consequendam sufficere; cum tamen uniuersa Christiana schola sic rectissimè colligi semper putauerit: Iustus est, ergo saluabitur; gratiam habet, ergo saluatur; Dei amicus est, ergo saluabitur, nihil amplius quàm gratiam ad salutis consequutionem necessariam existimans. Sed illud est mirabilius, quòd etiam ex eadem sententia necessariò consequitur, hominem iustum, & Dei amicum, absque nouo peccato aliquando damnari. Nam si Socrates (uerbi causa) qui & legis naturalis obseruantia, & Christi hac fide implicita poliens, purgationem à peccato & iustificationem promeruit, ante prædicationem Euangelij decedat, iam quòd non habeat fidem explicitam, cum sit iustus, profectò damnabitur. Nisi sit satis idonea responsio illa, quæ à quibusdam horum studiosis profertur, Socratem non decessurum quousque fidem Christi explicitam per euangelicam prædicationem acciperet. Quod unde compertum habeant, interrogare licebit. nec enim Cornelij, Centurionis, Lydiæ purpurariæ, aut Eunuchi facta, quanuis Apostolica historia ante Euangelij prædicationem iustos doceret, ad generalem inde regulam prouidentia nec tendam, satis esse uidentur, cum hi uel inter ipsos Apostolicos uiros, qui Christi prædicationem ferebant, aut non procul ab eisdem habitarent. Quid? an quòd

Ioan. 3.

Rom. 10.

Actu. 10.
Actu. 8.
Actu. 16.

ante

ante mortem Cornelio Centurioni Cæsareæ agenti, Petrum Apostolum Deus destina-
ret, aut quòd Eunuchò ab adoratione reuertenti, in ipso Iudaicæ prouinciæ confinio,
Philippum obuium fecerit, aut quòd Lydiæ purpurariæ, inter medias Pauli Apostoli
uoces cor aperuerit, ut intenderet his, quæ dicebantur de Christo, iam inde collige-
mus, id ipsum præstiturum iis, qui in remotissimis insulis, aut regionibus habitent?
Quòd si diuino miraculo Euangelicæ legis expositor, ad hominem illum remotissimè
agentem, quasi alter Abacuc ad Daniele per capillum est adducendus, quò sine fide
explicita Christi non moriatur, cur erit absurdum, facilius & leuius miraculum, illius
loco difficilioris & grauioris admittere? ut scilicet homo ille Euangelica prædicatione
destitutus, præfertim (ut ipsis uideretur) iam iustus, sine explicita fide consequatur salu-
tem? an non hoc est leuius? an non est facilius, quàm ad hominem tanto terrarum
spatio, tot maribus dissitum, ministrum euangelicum mittere, cui danda sit linguarum
ut sua prædicatione proficiat, perfecta notitia, & reliqua uniuersa, quæ ad eam lega-
tionem requiruntur, tribuenda? si homo ille sine altero horum saluari non potest, hoc
profectò secundum quod non in eo, sicut in illo priori, subito naturæ leges uiolentur,
sed in lege, quæ à solo pendet uoluntatis arbitrio, dispensatio fiat, est multò facilius.
Quauis enim & lex positua & lex naturalis à diuina uoluntate proficiatur, multò
tamen mirabilius & est, & habetur, naturales leges quàm posituas infringere: mirabi-
lius est enim hominem sine uiri semine nasci, aut eundem, cum fuerit iam defunctus,
ad uitam resurgere, quàm aliquem sine baptismo, aut sine pœnitentia post peccatum
saluari: non alia nimirum ratione, quàm quòd in his solum uoluntatis arbitrium,
quod in lege sancienda uel à rerum conditione, uel compensatione dependet, in illis,
præter hoc, & naturæ præscripta, quæ nihil horum admittunt, frangantur. Sed quid
si bellum ingruat? quid si propinetur uenenum? quid si in uiolentas hostium manus hic
iustus inciderit? an quòd nondum Euangelicæ fidei explicitam, prædicationem acce-
perit, non est moriturus? Transfodiatur hostili gladio, non morietur? Transuerberetur
hasta, non interibit? ergo non ad hunc naturæ corruptæ statum, sed ad fœlicem il-
lum, quem si primorum parentum peccatum non ingruisset, fuisset habituri, homo
ille attinebit, quod antea ex his quidam obiciebat in eos, qui sine fide explicita,
quenquam, etiam cum legis naturalis obseruantia uolebant peccati remissionem accipere.

IAM uerò, uel loci uel rationes, quæ hos in hanc sententiam impulerint, quàm parum
moueant, uel parum eruditus deprehendere poterit. primò enim nec Cornelium Centu-
rionem, nec Lydiam purpurariam, nec Eunuchum Aethiopem, ante prædicationem
Euangelij Apostolica historia iustos docet. Et ut id paucis de Cornelio probemus (cu-
ius tamen iustitiæ maiora sunt apud eandem historiam indicia) profectò quæcunque de
illo in ea dicuntur, non omnino sanctis auctoribus persuaserunt, ante Euangelij prædi-
cationem eum fuisse iustum, immo illorum sententia, contrarium angelicæ uerba de-
monstrant, Mitte (inquit) in Ioppem, & accersi Simonem, qui cognominatur Petrus,
qui loquetur tibi uerba, in quibus saluus eris tu, & uniuersa domus tua. Si his, quæ
erant à Petro dicenda, ipse & domus eius salua futura erat; nondum ergo, ut Chryso-
stomus colligit, fuerat suis operibus consequutus salutem: saluus enim est, non tantum,
qui est uitam æternam per mortem adeptus, sed qui excluso peccato, quod creaturæ
rationalis uerus est morbus, spirituale salutem per gratiam accepit. saluus enim à sa-
lute dicitur, salus autem spiritualis ea propriissimè dicitur, quæ homini à peccato con-
ualescenti conciliatur per gratiam. Immo illi angelum; non tam de finali salute, quæ
iusto homini per mortem contingit, quàm de ea, qua per gratiam morbus spiritualis
expellitur, sermonem facere, similis utriusque testamenti ratio loquendi haud obscure
demonstrat. Quicumque (ait Ioël propheta) inuocauerit nomen Domini, saluus erit.
quæ uerba de iustificationis salute, esse accipienda, ad Romanos Apostolus docet.
Corde (inquit) creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. dicit enim
scriptura, Omnis, qui credit in illum, non confundetur. non enim est distinctio, idem
enim dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant illum: omnis enim quicumque in-
uocauerit nomen Domini, saluus erit. fidei & confessioni tribuit iustitiam Apostolus,
& fidei quidem uirtutum, ex Isaia, externæ uerò inuocationis potentiam, ex Ioële sua-
det. & cum Angelus, Ioseph sacratissimæ uirginis sponso, nascituri Christi, nomen,

Chryso-
stomus colligit,
serm. de spi-
ritu sanc.Ioel. 2.
Rom. 10.Matth. 1.
per

per ſomnium oſtenderet, Vocabis (inquit) nomen eius I E S U M . Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum , quo loco , nemo non uidet , nomen, ſaluum , ſpiritua- lem, per quam à peccato iuſtificamur, ſalutem importare ? ſed et mulieri peccatrici apud Lucam , cum illi à Chriſto ſuorum peccatorum remiſſio denuntiatur , Vade, inquit, fides tua te ſaluam faciet . qua ratione loquendi , uel in corporalibus , uel in ſpiritualibus expellendis languoribus , Chriſtus in Euangelica hiſtoria frequentiſſimè utitur . Sunt & huius phraſis in utroque teſtamento frequentiſſima exempla ; quale illud , quod ad Corinthios ſcribens Apoſtolus inquit , Placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes . Vbi non tam de conſecutione felicitatis , quàm de ſpirituali ſalute , quæ ex Euangelica prædicatione concipitur ; Apoſtolus loquitur . qualia alia complura , quæ , quòd ſint lectori notiſſima , cauſa breuitatis omittimus . Vides ergo ualidiſſimum eſſe Chryſoſtomi argumentum , quo nomen, ſaluus , ex Euangelica monitione , non finalis ſalutis conſequutionem , ſed à peccato iuſtificationem per gratiam , ſignificat . Quòd ſi hoc uerum eſt , nondum igitur iuſtus erat hac , quæ nos Deo gratos efficit , ſpirituali iuſtitia , ſed oportebat prius Petrum accerſere , qui ſua illi prædicatione Chriſtum inſunderet , ut corde crederet ad iuſtitiam , & ore conſiteretur ad ſalutem . Scio inter Eccleſiaſticos auctores eſſe nonnullos , qui Cornelio gratiam , & ſpiritualem iuſtitiam , ante baptiſmum permittant , immo antequàm aliquid de baptiſmo cognoſceret , quod & ipſa Apoſtolica hiſtoria illis inſinuare uidetur , dum narrat in ipſa Petri concione , non tantum illum , ſed cæteros quoque , qui Apoſtolica concioni aderant , Spiritu ſancto perſuſos ; ex celebrioribus tamen illis Theologis , nullum legi (fateor) qui ante Petri prædicationem eidem iuſtitiam ſpiritualem indulgeat . At illic uocatur iuſtus , eſto uerum nõ adeo ut olim Iob , aut ſi iuſtus uocatur , non tamen à Petro , qui diuino ſpiritu agente , eum iuſtum uocaſſe exiſtimari poterat , ſed à ſuis domeſticis & à milite quodam , quos Caſarea Ioppen de ſe bene Petro loquuturos , & illum adducturos miſerat . Cornelius (aiunt) Centurio uir iuſtus & timens Deum , & teſtimonium habens ab uniuerſa gente Iudæorum , reſponſum accepit ab Angelo ſancto , accerſire te in domum , & audire uerba abs te . In quibus profectò niſi omnia , quæcunq; & à quibuſcunq; dicantur in ſancta ſcriptura , neceſſarium ſit credere , nihil uides nos cogere , ut Cornelium iuſtum credamus . Vocant illum , ſiue miles ille , ſiue domeſtici , iuſtum , non iuſtitia , quæ nos Deo commendat , & gratos reddit , cuius illuc uſque ignorantiffimi erant , miles & quicunq; illum comitabantur , ſed morali iuſtitia , quæ tum apud gentes , tum apud populum Dei , tanquam mater uniuerſarum uirtutum fuit olim in pretio . qua iuſtitia Philemoni ,

Lucæ . 7

1. Cor. 1.

Auguſtin. in expoſit. inchoata in epiſt. ad Romanos . & in Letu. 9. & 9.

Obiſſio.

Apud Sto- baum ſer- mone de iu- ſtitia.

*Iuſtus eſt , non qui non fecit iniuriam ,
Sed qui cum iniuriam poſſit , non uult tamen .
Neque qui à paruis capiendis abſtinuit ,
Sed qui magna ſubſtinet non accipere ,
Quauis habere queat & poſſidere ſine periculo .
Non ille , qui iſta facit omnia ut gloriam ſibi uenetur ,
Sed qui ſincero & candido præditus ingenio ,
Eſſe iuſtus , non modo uideri uult . Et Menander
Si cuſtos fueris , mores habebis tanquam leges ,
De probro uiro , mali nihil cogites ,
Iſti mores , iniuriam facere neſciunt .*

in Alcibia de 2. Multa que ſimilia tum apud Ciceronem , tum apud Platonem , diſta de uiro iuſto repe- rias ; Prudentes (inquit Plato) iuſti que ſunt , qui ſciunt , quæ erga Deum , atque homi- nes & agere & dicere debeant . Iuſtus enim uerò apud hos appellatur , non qui Deo gra- tus eſt , & à peccato purgatus , ut nos ſumimus , ſed qui totam uirtutem , integrum in- quam humanarum & diuinarum uirtutum ordinem & cumulum ſibi acquiſiuit . In quo iuſtitia genere Cornelius à milite & domeſticis , Petro commendatur . Sed hac ratio- ne , & apud prophanos auctores , innumeros iuſtos appellatos legimus , qui tamen ne dum Chriſti , ſed nec ueri Dei notiſſima pollebant , ac proinde nec iuſti eſſe iuſtitia Chri- ſtiana , quæ eſt remiſſio peccatorum , ullo modo potuerunt . At ais , Cornelius à Luca religioſus & timens Deum uocatur , & eius eleemoſynæ coram Deo aſcendiſſe referun- tur ,

tur , ab Angelo : ita eſt : ſed eſſe religioſum & timere Deum , tantum arguit eundem non fuiſſe cultorem idolorum . hoc enim eſt in ſcriptura , timere Deum : eleemoſynas uerò eiſdem coram Deo aſcendiſſe , non arguit eundem fuiſſe iam iuſtum , ſed illis bo- nis operibus , de congruo meruiſſe Petri prædicationem , quod etiam in cunctis , qui ſunt in peccato mortali , bonis tamen operibus pollent , docere aſſueuimus . dicimus enim hoc bonis illis operibus mereri , ut à Deo illuminati , tandem trahantur .

TANTUMDEM ualet , quod quidam ex Petri confeſſione obiiciunt . cum enim illi , quos Cornelius miſerat , legationem expoſuiſſent ; In ueritate (inquit) comperio , quia non eſt Deus acceptor perſonarum , ſed in omni gente , qui timet Deum , & operatur iuſti- tiam , acceptus eſt illi . Apertè aiunt , Cornelius , qui timebat Deum , & fuerat operatus iuſtitiam , iuxta Petri teſtimonium , acceptus erat Deo , non ergo tantum politica aut morali iuſtitia , ſed diuina iſta & Chriſtiana , qua peccatis per gratiam excluſis , corda purgantur , iuſtus erat . ſed tamen non ſatis admirationis Petri cauſam , neque de qua acceptatione loquatur , aduertiffe uidentur . Nondum ſatis intelligebant Apoſtoli , gen- tes eſſe Euangelicæ gratiæ participes , quod ex ea diſputatione , quam aduerſus eundem Apoſtolum , coacto concilio , eo quòd ad Cornelium hominem Gentilem & Ethnicum fuiſſet ingreſſus , habuerunt , non obſcurè colligitur . Immo nec ipſe Petrus hoc intel- lexisset , niſi oranti illi circa horam ſextam , & eſurienti , linreum magnum , uniuerſis animantibus mundis & immundis plenum , ex quo occideret & manducaret , cœlitus fuiſſet oſenſum , quod omnium mortalium ſiue Iudæorum , ſiue Gentilium , uniuerſi- tatem aptam eſſe Euangelio & Apoſtolico corpori , quaſi nutrimentum incorporandam , oſtenderet . Admirabundus itaque Petrus , quòd & gentibus aperuiſſet Deus hoſtium fidei , in hæc uerba prorumpit , In ueritate comperi , quòd non eſt perſonarum acceptor Deus , ſed in omni gente , & in omni populo , qui timet eum , acceptus eſt illi : nimirum ad gratiam Euangelij recipiendam , qua tandem recepta ; à peccato per gratiam purga- tus fiat acceptus ad uitam æternam . Illa enim acceptatio , de qua Petrus illic loquitur ; illa eadem eſt , de qua aliis quidem uerbis , ſed eodem ſenſu , coacto concilio , itidem admirabundi loquuntur Apoſtoli : ergo & gentibus poenitentiam dedit Deus ad uitam . Non ergo ex Apoſtolica hiſtoria conſtare poteſt , Cornelium ante Petri prædicationem , hac Chriſtiana iuſtitia , per quam peccata ab anima expelluntur , iuſtum fuiſſe , idemq; iudicium eſto de Eunucho , & Lydia purpuraria . nec enim quòd nomine Regiæ Can- dæcis ab adoratione reuerteretur Eunuchus , aut quòd Iſaiam legeret , aut demum quòd Lydia colens Deum , in Apoſtolica hiſtoria uocetur , manifeſtè oſtenditur , hos iuſtos , & ad uitam æternam acceptos fuiſſe : fieri enim poteſt , ut quis non modò alieno nomi- ne , ſed ſuo , Deum uerum adoret & externè colat , nec tamen ſit iuſtus .

Actu. 10.

Actu. 16.

DEVM , illa ultima ratio , quæ à uoto implicito baptiſmi ſumebatur , deficit dupli- citer : primò , quòd neceſſitas baptiſmi , ut in præcedentibus diximus , non à iuſtifica- tionis formali ratione , ſed à ſolo præcepto deſcendat . non enim repugnat dari homi- nem iuſtum , ſine baptiſmo , niſi præcepto ſuppoſito : nullo tamen præcepto ſuppoſito ; ex natura iuſtificationis , quæ non eſt aliud , quàm Dei amicitia , ſine fide , repugnat dari hominem iuſtum . Secundò , quod uotum etiam uirtuale baptiſmi , fidem quoque explicitam Chriſti , in ſe elaudat . fieri enim poteſt , ut quis fidem Chriſti explicitam habeat , & tamen baptiſmum ignoret , quemadmodum Cornelio contigiſſe credendum eſt . ante enim quàm aliquid de baptiſmo , à Petro audiuiſſet , cecidit in eum Spiritus ſanctus : & fieri poteſt , ut Turca , qui nihil de baptiſmo nouerit , Chriſtum ſciat totius humani generis reparatorem eſſe , cum nondum tamen aliquid baptiſmo apprehen- derit . nec enim fides explicita totius Euangelicæ uitæ leges & ſtatuta complectitur , ſed Chriſti tantum perfectam notiſſimam , id eſt , quòd Deus temporis plenitudine filium ſuū factum ex muliere miſerit , ut eos , qui ſub lege peccati continebantur , redimeret & ad- optionem filiorum reciperemus . Contra uerò fides implicita , præſertim qualis ab iſtis cõſideratur , quæ uerè non eſt aliud , quàm unius Dei fides , ut antea docuimus , non modò eiſdem Chriſti notiſſimam explicitam non includit , ſed neq; in bona & neceſſaria conſe- quentia , ex illa Chriſtus ullo pacto deducitur . Itaque non tantum hæc auctores prorsus à ueritate mihi aberraffe uidentur , ſed inſuper nullam ita ſentiendi , uel à ſancta ſcri- ptura , uel ab ipſa ratione , occaſionem habuiſſe . neque enim , ut ſatis indicauimus , ante

Galath. 4.

Chriſti prædicationem, quempiam iuſtum fuiſſe, ſcriptura commemorat, aut ſi Cornelius, Eunuchus, & Lydia, qui inter Euangelicos prædicatores conuerſabantur, fuerunt iuſti, non erat inde regula uniuerſalis ad remotiſſimos quoſque neceſſenda, ita ut ſi Cornelius, poſteaquam erat aſſectus iuſtitiam, diuina prouidentia fuiſſet ab Apoſtolo, Chriſti notitia perſuſus, ad oſtendendum nimirum & gentes eſſe cohæredes comparticipes regni, hoc idem in quocunq; iuſto ſit quoque neceſſarium cenſendum. Eſt ergo unum ex duobus neceſſariò dicendum, nimirum, aut nullum ſine Chriſti fide explicita iuſtitiam aſſequi, aut ſi implicita fides iuſtificationem conciliet, æternam quoque per eandem ſalutem contingere, cum uno eodemque rigore de utraque ſalute ſcriptura loquatur. Prius, rigidum admodum mihi uidetur, propter eas rationes, quæ huius diſputationis initio fiebant: durum eſt enim uniuerſos mortales, Chriſtianis, qui audierunt Euangelium exceptis, à regni cœleſtis confortio repellere.

Nihil ergo (meo quidem iudicio) uel ex ſancta ſcriptura, uel ex Eccleſiaſticis traditionibus obſtare uidetur, quominus fidem Chriſti implicitam, charitati coniunctam, & ad futuræ ſœlicitatis acquirendam coronam ſufficere dicamus. nam quod ad peccati remiſſionem ſit ſatis, argumenta illa, quæ ex Apoſtolica hiſtoria à præcedentis placiti auctoꝝ producebantur, ſi cui placeat Cornelium, Eunuchum, & Lydiam ante Euangelij prædicationem fuiſſe iuſtos, non nihil ſuadent. Neque hoc nobis hucusque diſplicuit, ſed tantum contendimus, ex ipſo Apoſtolico textu eos fuiſſe iuſtos, manifeſtè non elici, quo illi auctoꝝ ad tantum paradoxon inducendum adigerentur, ſcilicet fidem implicitam ad iuſtificationem, non item ad aſſequendam ſalutem ſufficere. ex illis enim locis præcipuam ita ſentiendi anſam ſumpſerunt. Quod autem ad aſſectionem quoque ſalutis æternæ ſufficiat, ea, quæ contra eos diximus (niſi ego prorfus cæcutio) manifeſtiſſimè oſtendunt.

EST AVTEM in hac parte aduertendum, non quamcunq; fidem, fidem Chriſti implicitam apud nos uocari, ut antea docuimus, ſed illam tantum, ex qua Chriſtus ſaltem imperfectè cognitus ſyllogiſtico deducatur diſcurſu. Vnde eam fidem, quam communiter auctoꝝ ſcholaſtici uocant fidem Chriſti implicitam, ideſt unius Dei prouidi, &c. cum perfectiſſima legis naturalis, non tantum naturali, ideſt ex fine naturali, qui eſt honeſtas, ſed etiam theologica, ideſt ex fine theologico, qui Deus eſt, deriuata, penitus inualidam ad iuſtitiaſ ſpiritualis & æternæ beatitudinis conſequendam coronam, crediderim. Neque enim ea fides quoquam pacto, Chriſti notitiam in ſe includit, implicitè, inquam, aut explicite, cum in ea, nec implicitè, nec explicite Chriſtus cognoſcatur. Voco ergo Chriſti fidem implicitam, notitiam quandam, ſiue ex antiqua traditione, ſiue per reuelationem acceptam, qua & generis humani corruptionis & mediatoris inter idem genus humanum, & Deum, imperfecta quædam habeatur notitia, qua nunquam eſt exiſtimandum gentes ubicunq; terrarum habitarent, fuiſſe deſtitutas. Nam præter ea, quæ Eufebius Cæſarienſis & Laſtantius Firmianus ex uariis gentium auctoꝝ in medium producant, & quæ nos libro ſecundo Sibyllarum oraculis clariſſima teſtimonia de Chriſto protulimus, hanc notitiam, ſuis minoribus generis humani parentes, in ipſo mundi primordio, quaſi ad ſalutem neceſſariam tradidiſſe, & eandem poſtea per omnes ætates deuolutam fuiſſe ad poſteros, non eſt dubitandum. Enimuerò Athenis aras quaſdam Deo ignoto ſacras, olim in media ipſa ſuperſtitione fuiſſe, præter Pauſaniam & Philoſtratum, Diogenes Laërtius in Epimenide ſcribit, quam tamen Paulus Apoſtoloſ ante Areopagum ſtatutus, Deo, quem ipſe prædicabat, dicatam fuiſſe, conſtanter affirmat: Præteriens (inquit) & uidens ſimulacra ueſtra, inueni aram in qua ſcriptum erat, IGNOTO DEO. quod ergo ignorant colitis, hoc ego annuntio uobis. Et ſubinde, In ipſo, inquit, uiuimus, mouemur, & ſumus, ſicut & quidam ueſtrorum poëtarum dixerunt. Ipſius enim & genus ſumus. genus ergo cum ſumus Dei, non debemus exiſtimare auro, aut argento, aut lapidis ſculpturæ artis, & cogitationis hominis, diuinum eſſe ſimile. In quibus uerbis uidet Græcis poëtis & generis humani creationem, & quicquid de diuina prouidentia Chriſtiana religio docet; inſuper & de ipſius incarnatione: notum fuiſſe hoc enim eſt quod ait, Ipſius enim & genus ſumus. Nullo perfectò pacto in mentem poëtarum uenire potuit, hominem ad diuinæ naturæ æqualitatem potuiſſe conſcendere: potuerunt tamen (quod fieri erat poſſibile)

Notitia implicita quid ſit.

Pauſa, li i. Atti. Philoſ. lib. 6. de uita Apoll. Actu. 17.

ſibile) Deum ad genus noſtrum, per carnis aſſumptionem aliquando deſcenſurum, mente concipere; quanuis non ignorem, nobis diuinum eſſe genus, alioſum à Pythagoricis accipi, quod ſcilicet, animorum origo ſit à Deo, iuxta illud,

Ἐκ τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἐστὶν ἡ πόρνη.

Vnde nanque genus diuinum, mortalibus extat.

Sed longè aliam mentem in hac parte quàm Pythagoræ, fuiſſe Apoſtolo, nemo negabit. Quod (inquit) ignorant colitis, hoc ego annuntio uobis. Prædicabat autem Paulus non Deum carne nudum, ſed Chriſtum, & hunc crucifixum &c. Iob deinde quanuis gentilis & inter nationes diuinæ cognitionis expertes nutritus, uel quòd diuinam, quam à patribus ſuſceperat de Chriſto natiuitate traditionem conſeruaffet, uel quòd in ſui uel aliorum inſtructionem diuinitus fuiſſet ita edoctus, Scio, inquit, quòd Redemptor meus uiuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum, & rurus circumdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum: quem uiſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius. Reſpoſita eſt ſpes mea in ſinu meo. quo loco Chriſti incarnationis non modò fidem implicitam, ſed maximè explicitam contineri uidet. Profectò uel ſtatim poſt primorum hominum peccatum, uel poſt totius humani generis per uniuerſale illud diluuium, interitum, latam diuinitus fuiſſe legem quandam, quæ non modò mores componeret, ſed myſticis cæremoniis & ritibus Chriſtum præſignaret, ſancta ſcripturæ contextus indicare uidetur. enimuerò Abraham ſub legis Moſaica præceptis, & cæremoniis non uixit, & tamen à Deo poſt mortem, quòd ſuas leges & cæremonias ſeruaffet, impenſè laudatur. Multiplicabo (inquit ad Iſaac Deus) ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, daboque poſteris tuis uniuerſas regiones has, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, eo quòd obediſſet Abraham uoci meæ, & cuſtodierit præcepta & mandata mea, & cæremonias legesque ſeruauerit. Fuit ſemper apud Eccleſiaſticos auctoꝝ conſtitutiſſimum, gentium paruulos, parentum fide in Chriſtum, adultos uerò eiufdem fidei in ſacrificia externa prodeuntis uirtute, à peccato mundari: quod perfectò nunquam docuiſſent, niſi id firmiſſimum habuiſſent, apud gentes fidem Chriſti, in illis ſaltem ſacrificiis implicitam uigiſſe. Quod apud nos ualet aqua baptiſmi, (ait Gregorius) hoc egit apud ueteres uel pro paruulis ſola fides, uel pro maioribus uirtus ſacrificij, uel pro his, qui ab Abraham ſtirpe prodierunt, myſterium circuncifionis. neque exiſtimandum eſt, diuinam prouidentiam ſolam Iſraeliticam gentem, ſalutis conſequendæ auxiliis fouiſſe, nec proinde Chriſti notitia, quæ poſt primi parentis peccatum exigitur, deſtituiſſe. Hinc facile eſt, meo quidem iudicio, duorum amicorum noſtrorum, pro officio, controuerſiam componere, quorum unus Ethnicos philoſophos uniuerſos gehennæ incendio damnat, tum quòd ſeruandis naturæ præceptis, non faciebant quod erat in ſe, ut uiam ſalutis edocerentur, tum quòd, cum præcepta naturalia cognoſcerent, eis tamen non parebant: tum demum, quòd Chriſti fidem, ſine qua nulla eſt ad ſalutem uia, non habebant. Alter uerò non quoſcunq; ſed uiros probos, & qui cum ſapientia, uitæ quoque compositionem copulabant potuiſſe ſaluari, his rationibus contendit. Primo quidem, quòd nullum fuerit hominum genus, cui Deus, qui uult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire, non aliquod iuris legumque præſidium, quo ſalui eſſe poſſent indulſerit. Deinde quòd Apoſtoli Petri ſententia non ſit perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente qui timet Deum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. In quam ſententiam ab exordio (inquit Auguſtinus) generis humani, quicunq; in Deum crediderunt, eumque utcunq; intellexerunt, & ſecundum eius præcepta piè & iuſtè uixerunt, quomodo libet & ubilibet fuerint, per eum proculdubio ſalui facti ſunt. ergo cum conſtet, ab Orbe condito, ad Chriſti aduentum, duo duntaxat iura à Deo mortalibus eſſe tributa, unum, quòd moribus conſtaret, ad normam rectæ rationis, quæ imago eſt æternæ legis, mentibus hominum naturaliter conſignata directis, quòd ius naturale uocamus, perpetuum & immobile, quo mortales omnes uterentur: alterum ſcriptum, quòd ius Moſaicum nominatur, quòd fuerit à Moſe datum, quo gens tantum Iudaica uteretur, iuxta illud Pauli, Quæcunq; lex loquitur iis, qui in lege ſunt loquitur ſequitur eos, qui ſub lege naturali uixerunt, cui tantum tenebantur, conſequi potuiſſe ſalutem, atque adeò temerarium eſſe docere, eos præſertim, quos nulla prauæ uitæ traducebat infa-

1. Cor. 2.

Iob 17.

Gen. 26.

Petr. Serranus in côm. lib. 1. Ethic. Ariſto.

Ioan. Geſum Sepul. lib. 7. epistoliarum Epiſt. 1. ad Serranum. 1. Tim. 1. Actu. 16. In epiſt. ad Deograt.

Rom. 7.

mia, immo ſummis laudibus antiquitas effert, damnatos fuiſſe. Lex demum Moſaica non quocunq; ſaluabat, ſed eos tantum, qui bonorum operum, quæ in lege præcipiebantur, ſimplici obedientia fructus reddebant. Ergo cum, Apoſtolo auctore, gentes opera legis Moſaicæ, ſolius legis naturalis ducatu, ſine lege ipſa Moſaica præſtarent, lege Moſaica ad ſalutem non indigebant, non enim, ait, auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur. Cum enim gentes, quæ legem non habentes, naturaliter ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. & paulò poſt, in eundem ſenſum, Si igitur præputium iuſtitias legis cuſtodiat, nonne præputium illius in circuncifionem reputabitur? & præputium, legem ex natura conſummans, iudicabit te, qui per literam & circuncifionem, præuaricator legis es? Quam ſententiam & Sanctum Thomam, & Alphonſum Toſtatum, Abulenſem Episcopum, olim approbaſſe commemorant.

Hactenus iſti in qua controuerſia prioris quidem rationes mihi probantur, non ite ſententia. contra cum poſterioris ſententia mihi non diſpliceat, rationes tamen, ut etiã pro iure amicitia ego ingenuè loquar, probare nec debeo, nec poſſum, cum Chriſti fidem ab hominis iuſtificatione uideantur excludere, cuius contrarium, non ſutilibus rationibus parum antea probauimus. Sed iam ad ſingularum conſiderationem procedamus. prioris quidem primam rationem, ſi de his tantum, qui ſola natura ductrice Deum agnoſcunt, loquantur, uerifſimum eſſe, non eſt dubitandum, hi enim quanuis eadem natura indicante, unum eſſe Deum, & eundem eſſe rebus humanis non modò in generali, uerum in particulari prouidentem (quod quàm ſit difficile, in præcedentibus oſtendimus) intelligerent, non tamen ad eam cognitionem, qua Deus quaſi obiectum beatificum & noſtris operibus in gratia factis promerendum cognoscitur, tota natura uirtute aspirare poſſent, quod tamen ad omnem meriti rationem neceſſariò requiritur, ac proinde ad amuſſim illam, qua homo dicitur facere, quod in ſe eſt, ut gratia Dei imbuatur. non enim (ut antea dicebamus) quocunq; pacto legem naturalem ſeruare, eſt facere quod in ſe eſt, ut quis gratia donetur, ſed legem naturalem propter Deum quaſi propter finem ſupranaturalem ſeruare, quod tota natura non poteſt oſtendere. Facere enim quod in ſe eſt, ad aliquid habendum dicitur, qui ut illud habeat, totis uiribus nititur, non item qui de illo nunquam cogitauit: ergo ille ſolus ut iuſtificetur, facere quod in ſe eſt, eſt dicendus, qui ut cum Deo gratiam ineat, totis uiribus nititur; is uerò, qui tantum ex naturali illius, quam Ariſtoteles proponit, felicitatis appetitione, legem naturalem ſeruaret, cum prorsus diuina dilectione & intentione placendi Deo, quæ duo ad omnem, ſiue de congruo, ſiue de condigno meriti rationem, neceſſe requiruntur, deſtituatur, dicitur quidem rectè uiuere, ſed non dicitur facere quod in ſe eſt, ut ſalutem ſpiritualem, quam nunquam nouit, aſſequatur: nimirum quod non quocunq; facere quod in ſe eſt, ſed quod habet meriti ſaltem de congruo rationem, ad accipiendam felicitatem, uel ipſius felicitatis media, qualia ſunt fides & gratia, de lege ſemel ſtatuta diſponat. Nec minus cum ueritate coherere ſecunda ratio mihi uidetur: licet enim Philoſophi, & prudentiſſimi illi naturæ indagatores, ipſius naturæ per humanam prudentiam præcepta cognocerent, non tamen tanti uigoris erat illa naturalis cognitio, ut eos ſua certitudine ad rectè operandum firmaret, ut antea docuimus, ſed uel contrariarum rationum non medioeres impetus patiebantur, uel contraria, cum nulla eſſet certa ueritatis regula, quarundam, nationum conſuetudine fluctuabant. Apud Perſas & Lacedæmonios omni genere laudis apud antiquitatem cumulatiffimas reſpublicas, licita erant furta, nullum apud eorundem Lacedæmonios uituperium habuerunt adulteria, & alienarum uxorum uiolationes. Fuerunt, & ſunt multæ modò prouinciæ, quæ homicidia non quæcunq; ſed parricidia, parentibus, uxoribus, filijs ante diem occiſis, pietatem exiſtimant. Otij damnatos, capite multandos Draconem apud Athenas lege ſtatuiſſe, quidam ſcribunt: cum contra apud Thracas & Lacedæmonios otioſum eſſe, pro honeſtiſſimo, ſicut & bello aut rapto uiuere, fuerit ſemper iudicatum. fuerunt non pauca Philoſophorum ſcholæ, quæ nihil ex natura rei bonum, ſed omnia lege conſtare, ut lib. 2. tradidimus, docuerunt, inter quas, Stilco, Agatho & alij quidam non mediocriſ apud antiquitatem opinionis, Philoſophi, nec ſine rationis ſpecie, ut & ipſe fateatur Ariſtoteles. honeſta enim & iuſta, quæ ciuilibus diſciplina conſiderat (ut idem fateatur)

tantam

Rom. 2.

Expenduntur rationis prioris ſententiæ.

Lib. 2. Ethic. cap. 2.

tantam differentiam, erroremque habent, ut lege tantum eſſe uideantur, & non natura. Vides igitur opus fuiſſe his mundi ſapientibus, qui ſolius humanæ rationis præſidio præcepta naturæ cognoscebant, firmiori quadam & ſtabiliori notitia, qua ſua certitudine, in bonarum actionum ſtudio firmaret. Nemo profectò tantum ſibi tribuit, & fidit, ut ſuis ſolis cogitationibus, ad propriæ naturæ paſſiones infringendas, & animam abnegandam, procedat, ſed prorsus certiori notitia opus eſt. Vnde erant quidam apud celebres illos Philoſophos & mundi ſapientes, celebres de ſectanda & amplectenda uirtute ſermones, ſed ipſa uirtus integra, & nullo humanorum actuum fumo turpata, profectò rariſſima, quod Paulus ad Romanos oſtendit, Et ſicut non probauerunt, inquit, habere Deum in notitia, tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, ut faciant quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione &c. Tertiæ demum rationis ueritas magno catholicorum conſenſu probatur. omnes enim docent, fidem Chriſti, quocunq; ſæculo ad ſalutem requiri. Quod autem aiunt ſatis eſſe implicitam & intectam, non imus inficias, dum tamen fidem implicitam Chriſti, ſolam eam duplicem notitiam, quam præſcribit Apoſtulus, non uocent: quanquam enim duplex illa notitia, fides Dei implicita poſſit uocari, quod ex illa forſan diuinitatis articuli rationali diſcurſu deriuatur, Chriſti tamen implicita fides, ut ſuperius explicauimus, uocari non poteſt. nec enim, quanuis aliud quibusdam uideatur, ſi Deus eſt remunerator, perinde ſequitur quod per Chriſtum remuneratio fieri debeat. nam præter illa, quæ ſuperius diximus, Philoſophi, qui prouidentiam in ſingulari conſtituunt, remuneratorem concederent, nec tamen perinde Chriſtum agnoſcerent. Probant meã quidem ſententia, tres iſtæ rationes, neminem ex his, qui ſoli naturalis rationis cognitioni nituntur, potuiſſe ſalutem aſſequi; quanquam non probent, eorundem fides, quam à parentibus ex antiqua traditione acceperunt, ſuffragio non potuiſſe ſaluari.

Atque huc contendit prima illa ratio, quæ in alterius ſententiæ præſidium à poſterioribus fiebat. Credibile eſt enim & maxime diuinæ prouidentia conſentaneum, nullum hominum genus, ſine legum & fidei, quæ ad iuſtitiam habendam requirebatur, præſidio, Deum reliquiſſe. Atque hoc eſt, quod Petrus dicebat, in ueritate comperi, quia non eſt acceptor perſonarum Deus, ſed in omni gente, & in omni populo, qui timerent Deum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Neque enim quis operari iuſtitiam dicitur, niſi Chriſti fide polleat, quæ ad ſpiritualem, de qua loquitur Apoſtulus, iuſtitiam, neceſſariò requiritur. Quamobrem dictum Auguſtini, non aliter eſt accipiendum, quàm, Chriſti fide ſuppoſita, quam ipſe Auguſtinus, ut ſuperius oſtendimus, cum cæteris Eccleſiaſticis patribus in iuſtificando exigebat. Sit deinde uerifſimum duo tantummodò iura à mundi exordio hominibus fuiſſe tributa, quod ſecunda ratione dicitur, dum tamen naturali legi non pluſtribuat. quàm legi Moſaicæ, quam ſine Chriſti fide non potuiſſe iuſtificare, in epiſtolis ad Romanos, Galathas, & Hebræos, Apoſtulus indicat. Vnde quod idem Apoſtulus inquit, Quæcunq; lex loquitur, his, qui ſub lege ſunt, loquitur, de Moſaicis præceptis & caeremoniis eſt accipiendum, à quibus cæteræ gentes, quæ eius legis iugo non præmebantur, ſolutæ erant: non item de fide in Chriſtum, ſine qua ex diuina conſtitutione nullus potuit à peccato purgari. Eſt demum ſine controuerſia uerum, quod ultima ratione ex Apoſtolo Paulo docetur, gentes, quæ lege Moſaica deſtituebantur, per legem naturalem opera bonamoralia præſtituiſſe eiſdem legis Moſaicæ: ſed quemadmodum lex ipſa Moſaica ſine Chriſti fide ad peccati purgationem non ualuit, ita & lex naturalis, cum uniuerſis bonis operibus, homines Deo reconciliandi, ſine eadem Chriſti fide, uirtutem non habuit. quod utrunque in eadem ad Romanos epiſtola docet idem Apoſt. Atque ita eſt accipiendum, quod ibidem dicebat, Si igitur præputium iuſtitias legis cuſtodiat, nonne præputium illius in circuncifionem reputabitur? &c. hoc inquam non quauis ratione eſt intelligendum, ſed Chriſti fide, ſine qua ſuppoſita, nullius legis obſeruatione, ad uitam æternam conducit. Atque hæc de fide ſubiecto dixiſſe ſatis ſit.

Rom. 1.

S. Tho. in côm. epiſt. ad Hebræ. cap. 2.

Expenduntur ſecundæ ſententiæ rationes.

Actu. 10.

Libri quarti finis.

Nn iij

F. MICH.

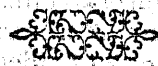
F. MICHAËLIS MEDINAE
HISPANI,

ORDINIS MINORVM, REGVLARIS OBSERVANTIAE,
CHRISTIANÆ PARÆNESIS,

siue

DE RECTA IN DEVM FIDE

LIBER QVINTVS.

LA, quæ ad fidei causas, & origines pertinere uidebantur, quatuor præcedentibus libris, Christiane lector, utcunque tradidimus, exactiorem earum rerum tractationem illis permittentes, qui de his integros tractatus scribunt. Nunc iam ipse rerum ordo postulare uidetur, ut qua ratione quoque pacto, in eadem excolenda fide, Christianus homo gerere se debeat, eodem uerborum & tractationis compendio, subinde dicamus. Parum nanque profectò prodesset, fidem comparare, nisi ea ipsa ab eius corruptoribus inuiolata seruetur. Est autem inter Christianos multiplex ordo: sunt qui & intellectus acumine, & sanctorum scripturarum cognitione, non modò in generali, sed in particulari quoque hæreticas technas deprehendere norunt; atque iis quidem, nihil scribimus. Sunt & qui mediocrem, tum ab ipsa natura, tum à literario exercitio, nacti sunt eruditionem, quibus regulas quasdam tradimus, ad quas, quasi ad quadam ipsius fidei axiomata, ac prima principia, quæcunque proponuntur, exigere possint: ac quasi lapide Lydio ueræ fidei aurum, à chymico illo hæreticorum cupro, prudenti attractu, solerter discernant. Sunt demum, qui & intellectus, & eruditionis expertes, neque in particulari, neque in generali, hæreticam doctrinam à ueræ fidei professione distinguant, sed sola maiorum auctoritate ducantur, quibus non regulas, & generalia principia, ex quibus uerum esse aut falsum quod offertur, sibi rationali discursu suadeant, sed notas quasdam ac signa, donabimus, quibus falsos magistros ac ueræ fidei corruptores, à ueris & Euangelicæ doctrinæ cultoribus, prudenter dignoscant, ut iuxta Christi præceptum cum columbinæ simplicitate, ad hæreticos dolos deprehendendos, prudentia quoque serpentina proficiant. Quoniam uerò & ij sunt plures, & præsentiori antidoto, pro sui maiori discrimine indigent, eis prius, deinde illis, nostra in hac parte commentatio: deferuet. Trademus itaque hoc libro, auctore Deo, quæ in deligendis ueræ doctrinæ magistris, falsæ notæ esse potuissent: deinde quæ sint illæ notæ aut signa, quibus homo catholicus quasi certissimis, uti debeat: tandem certissimam methodum quandam discernendi hæretica & catholica dogmata, quæ non solum mediocribus, sed etiam plebi possit esse utilis, exhibebimus. Nam exactiores, catholicæ & hæreticæ doctrinæ discernendi rationes, & quæ ampliorem eruditionem requirunt, sequentibus libris referuauimus.

Math. 10.

Quòd

Quòd crebra sanctorum scripturarum iactatio, & usus frequens, non sit ueræ doctrinæ certum indicium. Cap. 1.

ERgo ut ad primum accedamus, Euangelici prædicatoris & fidelis uerbi ministri certum indicium uideri potuisset, uel in concionibus, uel in dogmatibus confirmandis, crebra sanctorum scripturarum iactatio, atque usus. Nam cum Christiani omnes, compertum habeamus, Christianam religionem, sanctorum scripturarum fundamento conniti, ille maiores profectus in ea fecisse, à uulgaribus creditur, qui ampliorem eius cognitionem, adeptus fuisse uideatur. Et alioqui, quis eum Euangelicum ministrum non habeat, cui semper sancta scriptura, Euangelium, Paulus, & demum uerbum Dei, sunt in ore? aut quotusquisque, ei se doctrinæ committere dubitet, quæ non humano ingenio, humanisque inuentionibus, sed diuinæ ueritati, profus inniti uideatur?

Verum hic dolus, Christiano homini in primis cauendus. multo enim nocentiora sunt mellita, aut deaurata uenena, quam quæ uel ipso gustu, uel coloris horrore, mortem intus delitescentem præterdunt. Nudum hamum piscis non deglutiet, sic neque Christianus, hæretici erroris aconitum, animo excipiet, nisi Euangelica esca, quam ab Euangelicis piscatoribus assuetus est sumere, fuerit circumlitum. Solent aucupes herbarum ementito colore, casses inficere, quò simplices auiculas mox occidendas, in captiuitatem illiciant. mos est quoque hæreticis hominibus, simplicissimos quosque, diuini sermonis specie circumuentos, in suos laqueos latenter iniicere, quò in pristinam filiorum Dei libertatem remigrare non ualentes, in diaboli protinus potestatem concedant. In qua re Vincentij Lyrinen. non tam prolixus quam utilis sermo nobis est audiendus. Fortasse aliquis interroget (inquit) An hæretici diuinæ scripturæ testimoniis utantur? Utuntur planè & uehementer; nam uideas eos uolare per singula quæque sanctæ legis uolumina, per Mosi, per Regnorum libros, per Psalmos, per Apostolos, per Euangelia, per Prophetas. Siue enim apud suos, siue apud alienos, siue priuatim, siue publicè, siue in sermonibus, siue in libris, siue in conuiujs, siue in plateis, nihil unquam penè de suo proferunt, quod non etiam scripturæ uerbis adumbrare contentur. Lege Pauli Samosatani opuscula, Prisciliani, Eunomij, ac reliquarum pestium, cernes infinitam exemplorum congeriem, propè nullam omitti paginam, quæ noui ac ueteris testamenti sententiis fucata, & colorata non sit. Sed tantò magis cauendi ac pertimescendi sunt, quantò occultius sub diuinæ legis umbraculis latitant. Sciunt enim scetores suos nulli fore citò placituros, iccirco cœlesti eloquio, ueluti quodam aromate aspergunt: ut ille, qui humanum errorem despiceret, diuinam non facile contemnat oracula. Itaque faciunt, quod ij solent, qui paruulis austeram quædam temperaturam populi, prius ora melle circumliniunt, ut incauta ætas cum dulcedinem præferat, amaritudinem non reformidet. Quod etiam iis curæ est, qui mala gramina, & noxios succos medicaminum uocabulis præcolorant, ut nemo ubi supra scriptum legerit remedium, suspicetur uenenum. Idemque & Saluator clamat, Attendite uobis à pseudo-prophetis, qui ueniunt ad uos in uestitu ouium: intus autem sunt lupi rapaces. Quid est uestitus ouium, nisi prophetarum & Apostolorum prologia, quæ iidem ouili quædam sinceritate, agno illi immaculato, qui tollit peccata mundi, tanquam uellera quædam texuerunt? qui sunt lupi rapaces, nisi sensus hæreticorum feri & rabidi, qui caulas Ecclesiæ semper infestant, & gregem Christi quaquà possunt dilacerant? Sed ut fallacius incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt lupinam speciem, & sese ueluti quibusdam uelleribus obuoluunt, ut cum quisque lanarum molliciem præferat, nequaquam aculeos dentium pertimescat. Tales erant hi, quos percutit Apostolus Paulus, in secunda ad Corinthios, dicens, Nam eiusmodi pseudo-Apostoli, transfigurant se in Apostolos Christi. Quid est, transfigurant se in Apostolos Christi? Proferebant Apostoli diuinæ legis exempla, proferebant, & illi; proferebant Apostoli psal-morum auctoritates, proferebant, & illi; proferebant Apostoli sententias prophetarum, & illi nihilominus proferebant. sed cum ea, quæ similiter protulerant, interpretari consimiliter non cœpissent, tunc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruersis,

2. Tim. 2.
Vincentij
Lyrin.

peruerſis, tunc poſtremo ueri Apoſtoli à falſis Apoſtoliſ diſcernebantur, & non mirū inquit, ipſe enim Satanas tráſfigurat ſe in angelum lucis. Non eſt ergo magnum, ſi miniſtri eius tráſfigurentur ſicut miniſtri iuſtitia. Ergo ſecundum Apoſtoli Pauli magiſterium, quotieſcunq; uel pseudoapoſtoli, uel pseudoprophetæ, uel pseudodoctores diuinæ legis ſententias proferunt, quibus malè interpretatis, errores ſuos aſtruerentur, non dubium eſt, quin auctoris ſui callida machinamenta ſeſtentur, quæ ille proſectò nunquam commiſceretur, niſi ſciret omnino, nullam eſſe ad fallendum faciliorem uia, quam ut ibi uerborum diuinorum præſentatur auctoritas. Sed dicet aliquis, unde probatur quòd ſacrilegis exemplis diabolus uti ſoleat? Legat Euangelia, in quibus ſcribitur, Tunc aſſumpſit eum diabolus, ideſt dominum Saluatorem, & ſtatuit eum ſupra pinnaculum templi, & dixit ei, Si filius Dei es, mitte te deorſum. Scriptum eſt enim, Angelis ſuis mandauit de te ut cuſtodiant te in omnibus uis tuis: in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidè pedem tuum. Quid hic faciet miſellis hominibus, qui ipſam dominum maieſtatis, ſcripturarum testimoniis appetiuit. Si (inquit) filius Dei es, mitte te deorſum, quare? Scriptum eſt enim, inquit, magnopere nobis iſtius loci doctrina attendenda & retinenda eſt, ut tanto Euangelicæ auctoritatis exemplo, quando aliquos Apoſtolica ſeu prophetica uerba proferre contra catholicam fidem uiderimus, diabolum per eos loqui minimè dubitemus. nam ſicut tunc caput capiti, ita nunc quoque membra membris loquuntur: membra ſcilicet diaboli, membris Chriſti, perfidi fidelibus, ſacrilegi religioſis, hæretici poſtremo catholicis. ſed quid tandem dicit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorſum, hoc eſt, Filius Dei uis eſſe, & hæreditatem regni cœleſtis accipere, mitte te deorſum, ideſt iſtius te ſublimis Eccleſiæ, quæ etiam templum Dei putatur, & doctrina & traditione demitte. Ac ſi quis interroget, quempiam hæreticum, ſibi talia perſuadentem, unde probas, unde doces quòd Eccleſiæ catholicæ uniuerſalem & antiquam fidem, dimittere debeam? ſtatim ille, Scriptum eſt enim: & continuo mille testimonia, mille exempla, mille auctoritates parat, de lege, de pſalmis, de Apoſtoliſ, de prophetis, quibus nouo & malo more interpretatis, ex arce catholica in hæreſeos barathrum inſelix anima præcipitur. Tam uero, illis, quæ ſequuntur, promiſſionibus, miro modo hæretici incautos homines decipere conſueuerunt: audent etenim polliceri & docere, quòd in Eccleſia ſua, hoc eſt in communionis ſuæ conuenticulò, magna & ſpecialis ac planè perſonalis, quædam ſit Dei gratia, adeò ut ſine ullo labore, ſine ullo ſtudio, ſine ulla induſtria, etiamſi nec petant, nec querant, nec pulſent, quicumque illi ad numerum ſuum pertinent, tamen ita diuinitus diſpenſentur, ut angelicis euecti manibus, ideſt angelica protectione ſeruati, nunquam poſſint offendere ad lapidè pedem ſuum, ideſt nunquam ſcandalizari. Hactenus Vincentius. quæ quòd omnia eſſent in rem præſentem accomodatiffima, tam prolixè huc afferre non ſumus grauati. Ambroſius etiam in illa Satana uerba, Si filius Dei es, mitte te deorſum &c. Diſce hîc quoque, inquit, quia Satanas tráſfigurat ſe in Angelum lucis, & de ſcripturis ipſis ſæpe diuinis, laqueum fidelibus parat. Sic hæreticus facit, ſic euilerat fidem, ſic iura pietatis impugnat. Ergo non te capiat hæreticus, quia poteſt de ſcripturis aliqua exempla proferre, ne ſibi arroget quòd doctus uidetur, utitur & diabolus testimoniis ſcripturarum, non ut doceat, ſed ut circumſcribat, & fallat. Hæc Ambroſius. Et Martinus ille Lutherus, noſtrorum ſæculorum hæreſiarcha, quem in hac parte quaſi hæreticæ uerſutia teſtem idoneum licebit adducere, Nullus, inquit, hæreticus uenit ſub titulo erroris & Satana, nec diabolus uenit ut diabolus, ſed ſcripturis ueritatis munitus. Sunt proſectò calidiſſimæ diaboli fraudes, nec aliquando magis eſt credendus decipere quam cum alium quam diabolum ſe fingit. Tráſfigurat ſe nonnunquam in Angelum lucis, neque inaniter putandum eſt Chriſtum præmonuiſſe, ut attenderemus nobis à falſis prophetis, qui uenirent ad nos in ueſtimentiſ ouium. Ouina pelle ſe tegunt hæretici, quando uerorum fidelium per ſanctarum ſcripturarum frequentem tractatum, ſpeciem inducunt, non quòd illis conuerſentur, & mutua charitate conuiuant, ſed, ut diſſimulata truculentia, in dominicos greges uiolenter deſauiant. Nihil illis magis in uotis, quam ut cum antiquis illis dominici gregis arietibus, cum ſanctis nimirum patribus per ſanctarum ſcripturarum uſum frequentem balare uideantur, quò ſimplices oues, poſtea fe-

Math. 3.

Ambro.

In 1. cap. epiſto. ad Galath.

2. Cor. 11.

curas truculenter interimant. Sicut quis, inquit Ireneus, aquæ miſtum gypſum dans pro lacte, ſeducit per ſimilitudinem coloris, ita & hæretici imponunt fidelibus ſimilitudine uerborum, cum exiſtimantur ſimilia catholicis dicere. Et ſolent huiuſmodi uulpes (ait idem alibi) adhibere ſuis fabulis fide digna, ut figmentum illorum non ſine teſte eſſe uideatur, immo uero, ut ait Tertullianus, omnia aduerſus ueritatem de ipſa ueritate conſtructa ſunt. Non igitur in hoc ueræ religionis cardo conuertitur, quam frequenter quis Paulum ore circumferat; ſed quam rectè & fideliter: neque quam multis locis ſcripturæ ſua dogmata munit, ſed quam propriis & ad rem facientibus. Adducunt pseudoprophetæ ſanctæ ſcripturæ testimonia frequenter, neque ſine uerbo Dei, uel in leuiſſimis quibuſque rebus loqui dignantur, gloriantur de illo, adeò ut quæ illud præſcribit, tantum ſuſcipiant, & reliqua, quaſi meras hominum inuentiones & figmèta peſſundent, quòd hodie uidemus ab his omnibus fieri. Sed tam rectè illo utuntur, quam pater eorum & magiſter Satanas, cum Chriſtum ſubdola tentatione petiuit. De ſcripturis agunt hæretici, ait Tertullianus, de ſcripturis ſuadent: aliunde ſcilicet ſuadere non poſſent de rebus fidei, niſi ex literis fidei. & ſubinde, ſcripturas obtendunt, & hac ſua audacia, maximè quòſdam mouent. In ipſo uero congreſſu, firmos quidem fatigant, infirmos capiunt, medios cum ſcrupulo dimittunt. Hactenus ille. Docetq; eo libro, frequentiffimum eſſe ſui ſæculi hæreticis, catholicos uiros ad ſcripturas remittere dicendo, Quarite & inuenietis, ſcrutamini ſcripturas &c. Sine ſcripturarum auctoritate (inquit Hierony.) garrulitas hæreticorum non haberet fidem, niſi uideretur peruerſam doctrinam etiam diuinis testimoniis roborare. Et Ambroſius, Hæretici hi ſunt, qui per uerba legis, legem impugnant. proprium enim ſenſum, uerbis aſtruunt legis, & prauitatem mentis, legis auctoritate commendant. Sciens enim impietas auctoritatem multum ualere, fallaciam ſub nomine eius componit, ut quia res mala per ſemetipſam acceptabilis eſſe non poteſt, bono nomine commendetur. Et Origenes, Hæretici, ait, ad conſtituenda & defendenda dogmata ſua, multum perquirunt & diſcutiunt, in ſcripturis diuinis. Et proſectò, ut Auguſtinus docet, quilibet errores ſuari poſſunt, ut per ornatam portam latenter irrepant, quos qui audierit & iſdem primùm crediderit, & deinde quæ inſnuant, cuſtodierit, nunquam erit uitæ reſtituendus &c. Deprehendit & hunc dolum Hilarius, Hæretici (inquit) uidentur ſibi de ſingulis, quæ afferunt, præſtare rationem, quia ſingulis aſſertionibus ſuis, quædam ex diuinis nominibus testimonia ſubdiderunt, quæ corrupto intelligentiæ ſenſu, ſolis tantum in ignorantibus blandiuntur; ſpecie quidem ueritatis ſecundum ſuam prauitatem interpretantium præſtituta. Et Cyrillus Alexandrinus Patriarcha, Sicut mulierculæ (ait) turpitudini deditæ, ueſte atque auro cateriſque ornamentis & turpitudinem ſuam occultant, & non præuidentes ad perniciem attrahunt, eodem modo iſti ueræ religionis pulchritudinem fingentes, ſcripturæ auctoritate, errores ſuos conantur communire, ſed qui uigilanter & cum ratione ſcripturas legunt, dolis ipſorum non capiuntur, ſed ueræ amplexi fidei profeſſionem, clamant, Benedictus dominus, qui non dedit nos in captiōnem dentibus eorum. Hactenus Cyrillus. Itaque ſolemne eſt omnibus hæreticis (ut quidam quoque illorum domeſtico testimonio prodidit) ut olim cum Chriſto congreſſus magiſter eorum fecit, ſcripturas tractare. Adducunt (inquit is de ſe atque aliis) illas deprauatè, non iuxta mentem Spiritus ſancti, cuius nō ſunt idonea uafa, ſed iuxta ſuas prauas phantaſias, quas ſemel uel inuidia, uel inani gloria moti conceperunt, quò ſemel imbitum errorem ſtabiliant. Sic olim Valentino, Menandro, Carpocrati, Baſilidi, Gnoſticis, Nicolaitis, Manichæis & reliquæ illi primitiua hæreticorum colluioni, ad immania & monſtroſa ſuarum cogitationum minuenda portenta, loci ſanctæ ſcripturæ non deſuerunt: ſic deinde Donato, Arrio, Eunomio, Neſtorio, Euticheti, & reliquis, qui poſt Chriſtianum imperium uexauerunt Eccleſiam, frequentiffimos ex eadem ſanctæ ſcriptura locos Satanas ſubminiſtrauit: ſic noſtra memoria noui hoſtes Eccleſiæ, adeò ſcripturas frequenter uſurpant, ut ſoli de uerbo Dei glorientur. Talis eſt proſectò diaboli uerſutia, ut ad paruulorum dementiam non iſdem ſua nuda mendacia, ſed diuinæ ueritati ſpecie delinita propinet. Quòd neque ei nouum eſt, neque in Euangelico ſtatu tantum familiare. Conquerebatur & olim de nullis magis Deus, quam de falſis prophetis, qui noſtrorum pseudoprophetarum typum gerebant,

Lib. 3. c. 16

De præſcriptione aduerſus Marcio. lib. 4.

Lib. de præſcriptione hære.

In epiſtolâ ad Titum.

In epiſtolâ ad Titum.

in Leui. homi. 4.

Contra Eplatum.

De Trinitate. lib. 4.

Lib. 3. c. 12.

Ioz. Occo lampad. Matih. 4.

Hier. 23. quod eius auctoritatis prætenu, populum seducerent, Falsò (ait) propheta uaticinantur in nomine meo, non nisi eos, uisionem mendacem & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis prophetant uobis, & decipiunt uos, uisionem cædis, sui loquuntur, & non de ore Domini; dicunt eis, qui blasphemant me, Loquutus est Dominus, pax erit uobis. & subinde, Non mittebam prophetas, & ipsi currebant, non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. & postea, Audiui, quæ dixerunt propheta prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes, Somniaui somniaui &c. Et inferius, Propterea, Ecce ego ad prophetas, ait Dominus, qui assumunt hinc linguas suas, & aiunt, Dicit Dominus, ecce ego ad prophetas somniantes mendacium, ait Dominus, qui narrauerunt ea, & seduxerunt populû in mendacio, & in miraculis suis, cum ego non misissem eos, nec mandassem eis. Et apud Ezechielem, Quasi uulpes in desertis propheta tui Israël, non ascendistis, neque opposuistis murum pro domo Israël, ut staretis in pralio, in die Domini uident uana & diuinant mendacium, dicentes, Ait Dominus, cum dominus non miserit eos, & perseverauerunt firmare sermonem. Nunquid non uisionem cassam uidistis, & diuinationem mendacem locuti estis? Et dicitis, Ait Dominus, cum ego non sim loquutus. Falsò (ait rursus Deus) propheta uaticinabantur, in nomine meo, non misi eos; & non præcepi eis, neque loquutus sum ad eos, uisionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant uobis. Hieremias olim diuino spiritu actus, Cum Israëliti populi, & earum, quæ eidem adiacebant, nationum, ob admiffa peccata sub Babylonico imperio futuram captiuitatem prædiceret, Hæc (inquit) dicit Dominus ad me, Fac tibi, fac tibi uincula, & catenas, & pones eas in collo tuo, & mittes eas ad regem Sidonis in manu nutorum, qui uenerunt Hierusalem, ad Sedechiam regem Iuda, & præcipies eis, ut ad dominos suos loquantur, Hæc dicit Dominus Deus Israël &c. Quibus omnibus Ananias filius Azur, pseudopropheta, quasi & Domini præcepto, prorsus contraria pronunciat. Hæc (inquit) dicit Dominus, contriui iugum Babylonis, adhuc duo anni dierum, & ego referri faciam ad locum istum omnia uasa domini, quæ tulit Nabuchodonosor rex Babylonis de loco isto, & transtulit in Babylonem &c. Fecit & sibi Sedechias filius Chanaam, Prophetica cornua ferrea, Achab regem Israël decepturus, dicens, Hæc dicit Dominus, in his uentilabis Syriam donec deleas. Cum tamen Micheas filius Iemla, uerus Domini propheta, contrarium uaticinatus fuisset. Vbi sapienter Hieronymus, Semper imitatur mendacium ueritatem, & nisi habuerit aliquam similitudinem recti, decipere non poterit innocentes. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur propheta atque dicebant, Hæc dicit Dominus, & uidi dominum & uerbum Domini factum est ad illum, siue illum; sic hæretici adducunt testimonia scripturarum de ueteri & nouo testamento, & furantur uerba Saluatoris unusquisque à proximo suo, Prophetis, Apostolis, & Euangelistis, & linguas suas, ut cordis uenena ore pronunciant. Hactenus ille. Discat ergo Christianus, non semper his credere, qui uel diuina auctoritatis uel sanctarum scripturarum patrociniò, quæ docent confirmant, nam & olim Christum ipsum, sanctæ legis auctoritatem prætendentes, non solum Satanica membra, non acceperunt ut Christum, sed cruci affixerunt. Enimuerò eo prædicante, quidam dicebant, Propheta est; quidam, Hic est Christus; quidam uerò, quos cum ipsa scriptura Spiritus sanctus, qui eiusdem scripturæ legitimi sensus est auctor, nondum impleuerat, Nunquid à Galilæa uenit Christus? nonne scriptura dicit, Quia è semine Dauid & de Bethleem castello ubi erat Dauid, uenit Christus? & rursus ad Nicodemum, Scrutare (aiunt) scripturas & uide, quia à Galilæa propheta non surgit. & demum, in Pilato ipso iustitiæ zelo pro Christi innocentia pugnante, Nos (aiunt) legem habemus, & secundum legem debet mori. Cum eadem Satanica uersutia, potissima pugna fuit olim Apostolicis uiris, cum pseudo nimirum Apostolis & operariis subdolis, qui dissimulata nequitia, ad sanctæ & Euangelicæ legis subuersionem transfigurabant se in Apostolos Christi quemadmodum & magister eorum Satanas transfigurabat se nonnunquam in Angelum lucis. Non est profectò aliud illos ueræ doctrinæ subuersores, in **2. Cor. 11.** Apostolos Christi se transfigurare, quàm Christi auctoritate mendaciter, quæcunque docebant, continuò munire, & suam doctrinam, quemadmodum & ueri Apostoli faciebant, Euangelium uocare. Quod Paulus Apostolus præcipuus huius diabolici doli demolitor,

demolitor, in epistola ad Galathas luculenter insinuat, Miror quòd sic cito transferimini (inquit) ab eo, qui uos uocauit in gratiam Christi, in aliud euangelium, quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui uos conturbant, & uolunt conuertere Euangelium Christi. In quem locum Chrysofomus, huiusmodi (inquit) diaboli fraus est, haudquaquam nudos proponere laqueos, quibus uenetur homines. ut enim si dixissent, discedite à Deo Christo, Galathæ, uitassent eos uelut impostores, & corruptores; nunc uerò finentes in fide manere, & interim fraude, prætexentes Euangelij nomen, impunè summaque audacia perfodiebant domum, uidelicet his, quæ dixit uelamentis obtentis, per hæc nomina celantibus parietum perfossores. Quoniam igitur illi suâ imposturam appellabant Euangelium, ipse etiam Apostolus aduersus nomen pugnat. Hæc Ioannes Chrysofomus. In quibus apertè uides quàm fuerit hic dolus antiquus, quamque familiare fuerit ueræ doctrinæ aduersariis, suis inuentionibus (quod nunc quoque faciunt) sanctæ scripturæ, & Euangelij nomen prætexere, quòd credibiles fierent. Non ergo homini fideli (ut idem Chrysofomus monet) timendus hæreticus, cum uiderit ipsum de scripturis loquentem: nam & diabolus (ait) cum accederet ad Christum, & tentaret eum, per scripturam loquutus est ad eum dicens, Si filius Dei es, mitte te deorsum &c. Nam si ea de causa (ut ait Athanasius) quòd uoculas quasdam factæ scripturæ, ab istis scriptas aut inter asserendum suas insanias usurpatas uideat, arbitretur blasphemias, benedictiones esse, prorsus futurum est, ut cum Iudæos nostri temporis uideat, legem & Prophetas euoluere, unà cum Iudæis Christum abneget; forsitan etiam audiens Manichæos loqui particulas aliquot Euangeliorum, inficiabitur & legem & prophetas. Discat ex scripturis, cogitorem & inuentorem hæresum, diabolium, metu suæ graueolentiæ, scripturarum uoces usurpare, ut illis obiectus, aspersos ueneno suo; simplices decipiat, quemadmodum olim Euam communem humani generis parentem decepit, ut diuersos hæreticos, qui à Christo fuerunt, in errorem abduxit: meminerit, quòd ante multa sæcula; Hilarius docuit, Neminem hæreticorum esse, qui se non secundum scripturas prædicare; ea quæ blasphemant, mentiat. Et ut uerissimè docet Vincentius Lyrinensis, hinc Marcion uerbum Dei cum legit, nescit: hinc Photinus hominem IESUM Christum cum loquitur, ignorat: hinc Sabellius dum quod, Ego & Pater unum sumus, non intelligit, sine Deo Patre, & sine Deo filio est: hinc & Montanus, per insanas foeminas suas, paraclatum alium defendit: hinc & Manichæus & Marcion legem oderunt, quia litera occidit, & mundi princeps diabolus est: hinc, id est, ex sancta scriptura, prauè intellecta, reliqua hæreticorum colluuias sua deliramenta produxit. Neque uerò hæc sanctarum scripturarum est culpa, sed, ut secundo libro docuimus, eorum malitia, quia ut rectè ait Hieronymus, scripturæ non in legendo, sed in intelligendo consistunt. Destituuntur illi diuino spiritu, qui sicut sanctarum scripturarum est auctor, ita quoque earundem est solus interpres. Non ergo mirum, si quod fuisset illis alioqui salus, conuertatur in animæ perniciem & certum exitium. Est sancta scriptura Rhododaphne quadam, cuius folia hominibus, id est his, qui uitā agunt rationalem aduersus serpentum uenena, id est aduersus dæmonum tentationes, & infidias opitentur: quadrupedes tamen, id est eos, qui nihil habent, cum Spiritu sancto commune, prorsus enecant. Caudex sanctæ scripturæ, qui non est aliud quàm eius uerus & legitimus sensus, nulli potest nocere, tantum folia, id est uerba, dum non ex Spiritu sancti infusione sumuntur, interimunt.

ILLUD uerò non est hinc silentio tegendum, hæreticos, uel cum quæ Satanas, uel animus corruptus suggererunt, literis mandant, uel cum suas blasphemias disputando propugnant, nequaquam integros locos scripturæ producere, sed si quid suæ sacrilegæ sententiæ ineptis hominibus uideatur applaudere. Vnde Clemens Alexandrinus, non multum ab ipsis Apostolorum temporibus disunctus, Quòd si (inquit) propheticis quoque scripturis, uti, qui sectantur hæreses, ausi fuerint, primum quidem non omnibus, deinde non integris utuntur, nec ut dicat corpus & contextus prophetiæ, sed quæ ambigüe dicta sunt, eligentes, in priuatas suas opiniones, sparsim paucas uoces carpentes, ueluti flosculos, neque quòd significatur, per eas considerantes, sed ipsa nuda dictione abutentes, in omnibus ferè uerbis, quæ proferunt, reperias eos, solis nominibus inhærentes. Hactenus Clemens. Ista hæresis, dicebat olim Tertullianus, de Mar-

Galat. 1.

In sermo. aduer. hære.

In oratio. cont. Arria.

Hierony.

Contra prophanas No. nat. Ioan. 5. 1. Cor. 3. Ioan. 11.

Vide lib. 2. c. 12. Contra Luciferianos.

Offnes lib. de expresso uerbo Dei.

Plinius lib. 24. cap. 11.

Libro contra hære.

Lib. de præscrip. hære.

cionis blasphemia loquens, non recipit quasdam scripturas, & si quas recipit adiectionibus & detractionibus, ad dispositionem instituti sui interuertit, & si recipit, non recipit integras, & si aliquatenus integras, præstat nihilominus in diuersas expositiones, & commenta conuertit, tantum ueritati adueter sensus, quantum corruptor uariæ præsumptionis; necessariò nolunt agnoscere ea, per quæ reuincuntur, his innituntur, quæ ex falso composuerunt, & quæ ambiguitate ceperint. Quorum duorum sanctorum uirorum uerbis, non potuit expressius hæreticum in adducendis scripturis ingenium describi. Quibus de iisdem hæreticis loquens, in hunc modum Augustinus subscribit, Hæretici, particulas quasdam de scripturis eligunt, quibus decipiunt imperitos non connectentes quæ supra & infra scripta sunt, ex quibus uoluntas & intentio scriptoris possint intelligi. Hæretici (inquit Ireneus) adaptare cupiunt ea, quæ benedicta sunt, iis, quæ malè inuenta sunt ab ipsis. Et Basilius, Veritatis (ait) sunt deprauatores, non suam scripturæ, mentem accommodantes, sed ad suam, uoluntatem scripturarum sententiarumq; trahunt atque peruertunt. Et Cyprianus, Corruptores Euangelij (inquit) atque interpretes falsi, extrema ponunt atque superiora proferunt, partim memores & partim subdolè corruptentes, ut ipsi ab Ecclesia scisci sunt, ita capituli unius sententiam scindunt. Causam uerò, qua tam uiolenter in sua placita hæretici sanctas scripturas detorquere nituntur, Martinus ipse Lutherus nostrorum temporum certissima pestis, Deo compellente, quasi huius facinoris domesticus testis, his uerbis scribit; Omnes factiosi spiritus primùm opinionem quandam concipiunt, hæc ubi satis non erit, inutilis & inualida, illi confirmandæ scripturam quotidie detorquere conantur: quod & olim de sui sæculi hæreticis Augustinus scripserat; Omnis (inquit) hæreticus ex iisdem sacris scripturis falsas atque fallaces opiniones suas conatur defendere.

Nec mirum quòd hæretici in suas prauas opiniones, quas semel pertinaci spiritu induerunt, scripturas detorqueant, cum reliqua omnia confirmandæ religionis instrumenta, traditiones Ecclesiasticas, conciliorum præiudicia, Pontificum decreta, & si quæ sunt alia, prorsus reiecerint. Nihil aliud habent profectò, quod afferant, ad id quod solum sibi reliquerunt, continuò confugiunt. Ergo ueræ religionis magister, quoniam alia multa habet, tum clariora, tum expressiora probandæ ueritatis testimonia, quibus tam efficaciter, quàm ipsa sancta scriptura (quod regula ipsa ueritatis docet) instruendis insinuet, non tam frequenter scripturas quàm hæretici concrepant, nec ad eas, quasi ad sacram anchoram confestim confugiunt. Contra Hæretici, quoniam iam dudum Ecclesiasticum iugum, & obedientiam excusserunt, semel susceptum furorem, aliunde, quàm ex sacra scriptura, tutari non possunt. ea ergo, etiam cum nihil magis ab illa esset alienum, ad eundem utcunque muniendum, est uiolenter torquenda, uel solis uocibus inhærendo, non sensui, uel uerbis quibusdam ex eadem, quòd uulgo simplici imponant uiolenter abruptis. Res est periculosa, & quæ cuique contentioso uehementer perpendenda sit, ut quidam ex nostri temporis pseudopropheta spontaneus fatetur, id genus opinionum (loquitur autem de hæreticis placitis) semel animo conceptum proponere & defendendum suscipere, quod etiam conuicti peruerso carnis pudore relinquere non possumus: & hoc omnibus usuuenisse hæreticis, negari non potest: supra modum enim graue est carni, opinionis & erroris tantopere antea asserti, palinodiam canere, aut à priori sententia discedere: quoniam ueremur ne nostra apud homines opinio aut existimatio lædatur, adeò ut citius ueritati ipsique Christo iniuriam fieri patiamur, quàm opinionem nostram improbari. Hæc ille.

Hinc procliuè est uidere, quare hæretici, cum uiris Ecclesiasticis congressuri, eisdem legem præscribant, nec aliunde quàm ex sacra scriptura testimonia proferant, quòd præter hoc, quod nostra memoria uidemus, id olim Augustinus cum Maximino hæretico sibi accidisse commemorat. Eæ uoces (dicebat hæreticus) quæ extra scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur, cum ipse Dominus moneat nos & dicat, Sine causa colunt me, docentes mandata & præcepta hominum. quæ uerba nostri hæretici hodie in Catholicos & Ecclesiasticos mira quadam dulcedine, tertia quaque clausula usurpant: sic Macedonij, sic Nestorij, sic Euthiches, sic Arrij, ut produnt Ecclesiasticæ historiae, pro suarum insaniarum tutela, ad solas sanctas scripturas uiros Ecclesiasticos prouocant, certam sibi promittentes uictoriam. quod Filij & Spiritus sancti Di-

uinitas

uinitas, uirginem esse Deiparam, duæ Christi naturæ inconfusæ, in scriptura, ut sibi uidebatur, non legerentur. Verùm id certamen omnino catholico & Ecclesiastico uiro esse detrectandum, Tertullianus hæreticæ prauitatis consultissimus auctor, omnino suadet. Hunc (inquit) potissimum gradum obstruimus, non admittendi eos ad ullam de scripturis disputationem, si hæ sunt uires eorum, an ne eas habere possint, dispici debet, cui competat possessio scripturarum, ne is admittatur ad eas, cui nullo modo cõperit, hoc de consilio diffidentia & de studio aliter ineunda constitutionis induxerim, nisi ratio constiterit in primis illa, quòd fides nostra obsequium Apostolo debeat prohibenti, quæstiones inire, nouis uocibus aures accommodare, hæreticum, post unam correctionem conuenire, non post disputationem, adeò interdixit disputationem, correptionem designans causam hæreticis conueniendi, & hoc una, quia non est Christianus nec more Christiano semel & iterum, & sub duobus aut tribus testibus, castigandus uideretur, cum ob hoc sit castigandus, propter quod non sit cum illo disputandum. deinde quoniam nihil proficiat congressio scripturarum nisi planè ut stomachi quis ineat uersionem, aut cerebri. Et subinde, Quid promouebis, exercitatisime scripturarum, cum si quid defendèris, negetur ex aduersò, si quid negaris, defendatur, & tu quidem nihil perdes nisi uocem, in contentione nihil consequèris nisi bilem de blasphematione. Ille uerò (si quis est) cuius causa in congressum descendis scripturarum, ut eum dubitantem confirmes, ad ueritatem, an magis ad hæreses deuerget, hoc ipso motus quòd te uideat nihil promouisse, æquo gradu negandi & defendendi diuersa parte statutum? certè de pari altercatione incertior discedet, nesciens quam hæresim iudicet, hoc utique & ipsi habent in nos retorquere: necesse est enim & illos dicere à nobis ad ulteriora potius scripturarum & expositionum mendacia inferri, qui proinde sibi defendant ueritatè. Ergo non ad scripturas prouocandum, nec in his constituendum certamen, in quibus aut nulla, aut incerta est uictoria, aut parum certa. nam etsi non ita euaderet collatio scripturarum, ut in utranque partem sisteret ordo, uerùm desiderabat illud prius proponi, quod nunc prius solum disputandum est, quibus competat fides ipsa, cuius sint scripturæ, à quo, & per quos, & quando sit tradita disciplina, qua fiunt Christiani. Hactenus Tertullianus. cuius uetustissimi auctoris sententiã tam prolixè quòd nostro sæculo (si cui alicui) maxime sit necessaria, attulimus. Dissuadet siue ille siue reliqui Ecclesiastici uiri, non cū hæreticis in certamen scripturarum descendere, non quòd Ecclesiasticæ causæ, quasi dubiæ diffidant (absit) sed quòd hæretici procaciter, in suas blasphemias inuentiones, sancta scriptura & eius legitimo sensu abutantur, ex quo uictoria sit dubia: audientiũ uerò, qui eos meras scripturas crepare audiũt, discrimen certissimũ. Non itaq; multum moueri debet uerus Christianus, si uiderit ad eius doctrinæ, quã scit alioqui ab Ecclesiastica fidei norma discedere, confirmationè, sacras scripturas acruatim produci. Sed (id quod non semel iam diximus) aduertat, Satanæ olim, ad suadendum, ut se Christus præcipitem daret à pinnaculo templi, inferuisse scripturas. quemadmodum enim omnia munda mundis, ita peccatoribus ac coinquinatis omnia immunda: & quæadmodum omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum uocati sunt sancti, ita reprobis & incendio futuro destinatis, omnia cooperantur in malum, & eorum damnationi inferuiunt. De qua re scitissimè Origenes diabolũ alloquens in illa uerba psalmi, In manibus portabant te &c. Vnde tibi (inquit) diabole hoc scire, quò ista scripta sunt? nūquid legisti prophetas uel diuina eloquia? legisti quidè non ut ipse ex lectione sanctorũ melior fieres, sed ut simplicitate literæ, eos, qui amici sunt, interficias. scis quia si uolueris de aliis eius uoluminibus loqui non decipies, neq; habere poterit auctoritatem assertiones tuæ. Sic legit scripturas Marcion, ut diabolus, sic Basilides, sic Valentinus, ut cū diabolo diceret Saluatori, Scriptũ est enim &c. si quando testimonia de scriptura audieris, uide ne statim loquenti acquiescas, sed considera illũ cuius sit, ac cuius sententiæ, cuius sit uoluntatis, ne forte simulet sanctũ se esse, cum non sit, & ueneno infectus hæreseos, sub ouis pelle lupus latitet, ne forte loquatur in eo diabolus de scripturis. Qua profectò sancti uiri admonitione, homini catholico, qui Satanæ uersutiã deprehendere nititur, & uerè fidei normam satagit incorruptam tenere, nihil utilius legunt scripturas boni: legit & diabolus, & hæretici omnes, sed dispari fructu. nam quemadmodum illis ad futuram

O o iij ciuitatem

Lib. de præscrip. heres. sic.

Rom. 8.

Origenes.

Circa Adimant. c. 14.

Lib. 1. aduersus hæreticos.

Congress. 2. in examer.

Tract. 3. de simpl. proce.

De Trinitate 213.

Quare ad scripturas tantum hæretici confugiant.

Obsopans in præfatione Luth. de Eucharist.

Quare hæretici in disputationibus cum catholicis, ad uerbum Dei tantum prouocent, &c. de nihil aliud ad ducendo præscribant libro 1. cont. Maximinũ

Luca 1. ciuitatem gradientibus ad dirigendos pedes non tantum suos, sed proximorum in uiam pacis, lucem ministrant. Iuxta illud, lucerna pedibus meis uerbum tuum, & lumen semitis meis. ita istis, quo nunquam ipsi ueritatem percipiant, & ceteros in certam animae perniciem adducant, certo quodam diuino iudicio densissimas tenebras offundit.

Isai. 6. iis enim dicitur, Audite audientes & nolite intelligere, & uidete uidentes, & nolite cognoscere. horumque cor excacare, aures aggrauare, & oculos claudere Propheta praecipitur. Et hi sunt, qui dantur in reprobum sensum, Apostolo auctore. Tantum ergo abest ut in iis frequens sanctorum scripturarum iactatio sit uerae religionis indicium, ut potius sit ab eis magnopere timendum, ne quod ipsi habent, idest suas blasphemias, sanctorum scripturarum contextas inuolucris, nobis intorqueant. Sed de hoc fati.

Quod magna eruditio ac sapientia, in exquirendis uerae doctrinae magistris, nonnunquam sit fallax signum. Cap. II.

Am ad secundum haereticorum fucum accedamus, quo simplicibus & indoctis hominibus mirabiles & ingentis auctoritatis esse uidentur. Est autem is, sapientiae cuiusdam turgida fastus, & scientiae saecularis eminentia, qua uel uere, uel secundum uulgi opinionem, ceteris omnibus praestare uidentur. Quis autem ei in religionis causa, fidem non esse praestandam decernat, qui altiori & reconditori eruditione omnes anteeat. unicuique in ea arte, quam proficitur, fidem esse adhibendam, ipsa naturalis ratio nos docet. Expertissimo igitur, & qui ceteris omnibus praestare uidetur, publica comprobatione, uel cum aliorum contradictione fidem praestare, eadem ratione naturali magistra, par erit.

Vinc. Lyr. **Deute. 13.** **Theodori-
us i. his. 171
par. lib. 1.
cap. 12.
August. lib.
de haerf.** **Corinth. 1.**

VERVM enim uero Satanae fraudis sagaci & experto, & ei, qui eius malas artes cognouerit, non erit occultum, quam familiare fuerit eidem, iam tum ab initio, in simplicium & ineruditorum exitium, iis coloribus pseudopphetas suos fucare, quod doctentium auctoritate compressi, nunquam respiciant a falsa doctrina laqueis, quibus eius opera captiui tenentur. Audiamus (inquit Vincentius Gallus) Sanctum Mosen, & ipse nos doceat cur docti uiri, & qui propter scientiae gratiam, ab Apostolo etiam Prophetae nuncupantur; proferre nonnunquam permittantur noua dogmata, quae uetus testamentum allegorico sermone deos alienos, appellare consuevit, eo scilicet quod ab haereticis ipsorum opiniones, sicut a Gentilibus dii sui, obseruentur. Si surrexerit (inquit) in medio tui Propheta, aut qui somnium uidisse se dicat, idest magister in Ecclesia constitutus, quem discipuli uel audirores sui, ex aliqua reuelatione docere arbitrentur, quid deinde? & praedixerit (inquit) signum atque portentum &c. Magnus profecto nescio quis significatur magister & tanta scientiae, qui sectatoribus propriis non solum quae humana sunt nosse, sed quae supra hominem sunt, praenoscere posse. Valentinum, Donatum, Apollinarem, Photinum, ceterosque huiusmodi. Haec ille. Subindeque praecipuorum haereticorum fucos, quibus potuerunt hominibus uel oculatis imponere, singillatim describens, sic de Photino loquitur, Erat ingenij uiribus ualens, & doctrinae opibus excellens, & eloquio praepotens, quippe qui utroque sermone copiose & grauiter disputaret & scriberet: quod monumenta librorum suorum indicant, quos idem partim Graeco, partim Latino sermone composuit. De Apollinari autem sic deinde, Nam quid illo praestantius acumine, exercitationeque & doctrina? De Origene uero Adamantio sic postea, Erat illi tanta uis ingenij, tam alacris, tam elegans, ut omnes penè multum longeque superaret: tanta doctrinae eruditionis magnificentia, ut pauca forent, diuinae penè fortasse, nulla humanae philosophiae, quae non penitus assequeretur: cuius scientiae, cum Graeci non crederent, Hebraea quoque elaborata sunt. eloquentiam uero, quid memorem? cuius fuit tam amœna, tam lata, ac dulcis oratio, ut mihi ex ore ipsius, non tam uerba, quam mella fluxisse uideantur. quae non illa persuasum difficilia disputandi uiribus elimpidauit? quae factu ardua, non ut facilia uiderentur, effecit? sed forsitan argumentorum tantummodo nexibus assertiones suas tenuit, immo planè, nemo unquam magistrorum fuit, qui pluribus diuinae legis uteretur exemplis:

exemplis: sed credo pauca scripsit, nemo mortalium plura, ut mihi non solum omnia sua perlegisse, sed nec inueniri quidem posse uideantur. cui ne quicquam ad scientiae instrumenta deesset, plenitudo quoque exabundabit aetatis. sed forsitan discipulis parum foelix, quis unquam foelicio? nempe innumeri ex sinu suo doctores, innumeri sacerdotes, confessores, martyres extiterunt. Et post pauca, De cuius incredibili quadam scientia, si quis, referentibus nobis, Christianum non accipiat testimonium, saltem testificationibus philosophiae, gentilem recipiat confessionem. Ait nanque impius ille Porphyrius excitum se fama ipsius, Alexandriam ferè puerum perrexisse, ibique uidisse eum tam senem, sed planè talem tantumque, qui arcem scientiae condidisset. Et post pauca, Hic tamen Origenes tantus ac talis, dum gratia insolentius abutitur, dum ingenio suo nimis indulget, sibi que satis credit, cum paruipendit antiquam Christianae religionis simplicitatem, dum se plus cunctis sapere praesumit, dum Ecclesiasticas traditiones, & ueterum magisteria contemnens, quaedam scripturarum capitula nouo more interpretatur, subito a ueteri religione, in nouam profanitatem decidit. Haec tamen de Origenis sapientia Vincentius. Quorum similia de Tertulliano in hunc modum recenset, Sic & Tertulliani quoque eadem ratio est. nam sicut ille apud Graecos, ita hic apud Latinos facile princeps iudicandus est. quid enim hoc uiro doctius? quid in diuinis atque humanis rebus exercitatus? nempe omnium philosophorum sectas, auctores, assertoresque sectarum, omnesque eorum disciplinas, omnem historiarum & studiorum uarietatem, mira quadam mentis capacitate complexus est. Ingenio uero nonne tam graui ac uehementi excelluit, ut nihil penè ad expugnandum sibi proposuerit, quod non aut acumine irruperit, aut pondere eliserit? Iam porro orationis suae laudes quis exequi ualeat, quae tanta nescio qua rationum necessitate conferta est, ut ad consensum sui, quos suadere non potuerit, impellat. cuius quot penè uerba, tot sententiae, quot sensus, tot uictoriae. Et tamen hic Tertullianus catholici dogmatis, idest uniuersalis ac uetustae fidei, parum tenax, ac disertior multo, quam foelicio, mutata deinceps sententia, fecit ad extremum, quod beatus confessor Hilarius quodam loco scribit, Sequenti (inquit) errore detraxit scriptis probabilibus auctoritatem, & exurgentes in Ecclesia nouellas Montani furias, & insana illa, insanarum mulierum nouitij dogmatis somnia, quasi ueras prophetias ueneratus est. Haec de anterioribus illis saeculi pseudomagistris, & qui a diabolo falsae doctrinae lenocinio decepti sunt, ante mille ducentos annos Vincentius, quibus aperte intelligitur, iam inde ab initio, hunc dolum illi familiarem fuisse, falsae scilicet doctrinae ministros, scientiae opinione simplicibus hominibus mirabiles reddere. Fuit & Arrius, qui omnium maxime torfit Ecclesiam, apud Alexandriam Aegypti, cum suae falsae doctrinae uenenum spargeret, sanctorum scripturarum magister: & Manes Persa, alterius factionis inuentor, tanti fuisse perhibetur ingenij, ut arreptitus & daemone plenus putaretur. Multos alios, inter eos, qui ab Ecclesiastica descuerunt disciplina, mirabiles scientiae auctoritate mundo fuisse, annales Ecclesiastici frequentissime docent. Quin & iam olim Apostolico saeculo, multis hunc satanicum fucum imposuisse, quod primitus susceptam ab ipsis Apostolis uel eorum ueris discipulis, qui omnes saeculari sapientiae uidebantur expertes, doctrinam, noua altera suscepta, desererent, ipsa eadem Apostolica scripta luculenter ostendunt. Nihil in Paulo frequentius offendas, quam iustissimas illas querelas, quibus de falsis illis magistris, qui nomine cuiusdam excellentis sapientiae, errores populo uenditabant conqueritur. in hoc tantum prior ad Corinthios epistola tota consumitur, ut pseudoapostolorum uerbosam sapientiam, qua rectè semel fatum Euangelium subuerterant, diaboli dolum esse Christianis ostendat. Fastidiebant Corinthij uerorum Apostolorum uerba simplicia; subornabat diabolus in illorum perniciem ministros suos, saeculari sapientia & uerbosa eloquentia delinitos, quod Apostolicae simplicitatis & uerorum Apostolorum pertractati, ab Apostolica, quam semel susceperant, praedicatione descirent. Contra hanc saecularis sapientiae diabolicam fraudem eos comuniebat Apost. dum eius epistolae initio, quasi per baptismi occasione scribit, Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare, non in sapientia uerbi, ut non euacuetur crux Christi: uerbum enim crucis, percuntibus quidem iustitia est, iis autem, qui salui fiunt, idest nobis, Dei uirtus. Scriptum est enim, Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentum reprobabo. Vbi sapiens? ubi scriba?

ſcriba, ubi inquit huius ſæculi? non ne ſtultam fecit Deus ſapientiam huius mundi? & ſubinde, quaſi eos Euangelicæ ſimplicitatis pertæſa coarguens, Videte (inquit) uocationem ueſtram fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, ſed quæ ſtulta ſunt mundi, elegit Deus, ut confundat fortia, & ignobilia mundi elegit Deus, & ea, quæ non ſunt, ut ea, quæ ſunt, deſtrueret, ut non gloriatur omnis caro in conſpectu eius &c. Contra uerboſum uerò eloquentiæ factum, Sermo meus (inquit) & prædicatio mea, non in perſuaſilibus humanæ ſapientiæ uerbis, ſed in oſtentione ſpiritus & uirtutis, ut fides ueſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in uirtute Dei &c. Timeo (inquit alibi ad eodem) ne ſenſus ueſtri corrumpantur à ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto I E S U. nimirum per mundanam & ſæcularem ſapientiam, cuius nomine & prætextu, tunc temporis apud gentes nuper ad Chriſtum conuerſas, poſſimè Græcos, qui ſapientiam quærebant, à prauis magiſtris diabolicæ technæ occultæ ueniebant. unde ad alios ſapientiæ quoque amatores, idem Paulus ſcribit, Hoc autem dico, ut nemo uos decipiat, per philoſophiam & inanem fallaciam, ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum. Vides nimirum quàm antiquum fuerit Satanæ, factu ſapientiæ, uel religionis, ſubuerſores ornare: quò eorum auctoritas maior ſit apud populum, qui nihil æquè ſuſpicit, ac eam, qua maximè deſtituitur, ſapientiam. Immo uerò, ut Tertullianus eſt auctor, uniuerſæ hæreſes à ſapientiæ profeſſoribus proficiuntur: Vnde idem de Apelle uerba faciens, Hæ ſunt doctrinæ hominum & dæmoniorum, prurientibus auribus natæ, de ingenio ſapientiæ ſæcularis, quam dominus ſtultitiam uocans, ſtulta mundi in confuſionem etiam ipſius philoſophiæ elegit. Ea eſt enim materia ſapientiæ ſæcularis, temeraria interpretaturatur diuinæ, & diſpoſitionis. ipſæ denique hæreſes à philoſophia ſubornantur, indeq; omnes. Hieronymus in Nahum ſcribens, in illa uerba, Cuſtodes tui ſicut locuſtæ, &c. Omnia (inquit) dogmata hæreticorum cum frigeant & uolare non poſſint, ſedem ſibi inter Ariſtotelis & Chryſippi ſpinea reperiunt. inde Eunomius profert, Quod natum eſt, non fuit ante quàm naſceretur. inde Manichæus, ut Deum à conditione malorum liberet, alterum mali inducit auctorem. inde Nouatus ſubtrahit ueniam, ut tollat pœnitentiam; & ut ſimul breui cuncta concludam ſermone, de illis fontibus uniuerſos argumentationum ſuarum riuiolos trahunt. Hactenus Hieronymus.

1. Cor. 2.

Coloſſim. 2.

Hæretici, licet omnes ſapientiam oſtendere conentur, non tamen uerè dicitur prædicari ſunt.

Hiſtor. Tripar. lib. 5. c. 15 & ſimilia de illo referre Epiſphanus, in hæreſ.

Epiſt. Eccl. lib. 10 c. 25

NON tamen ſemper (quod aduertere oportet) uel iſta ſæculari & humana ſapientia, hæretici ſunt præditi, quamuis eam oſtentare conentur, quò ſuam falſam doctrinam coram ſtultis hominibus ſpecioſam efficiant. Aëtius (inquit Socrates) uenientes ad ſe diſputationibus Sophiſticis eludebat. hoc enim faciebat ſequens categorias Ariſtotelis, & quidem concinnans quæ non ſentiebat, neque ab eruditis intentionem Ariſtotelis nouerat. Et paulò poſt, Parum ergo erat imbutus Aëtius, & diuinarum ſcripturarum ignarus; tantummodò in contentionibus præparatus, quod etiam quilibet ruſticus facere poteſt. Et dum nec ueteres, nec qui eloquia Chriſtiana interpretati fuiſſent, legiſſet, aſſerebat ſe multum gaudere libris Clementis & Africani, nec non Origenis, cum ubique fuerint uiri illi totius ſapientiæ uirtutibus eruditi. Hactenus Socrates. Sazomenius uerò de huius diſcipulo Eumonio, celebri etiam eius tēporis hæretico ſic ſcribit, Eumonius Notarius fuit Aëtij, qui ſine Deo uocabatur, cum quo, dū eſſet modum ſophiſticum imitatus, & ſermonibus quibuſdam uacans, feciſſet ſibi ſophiſmata, non ſentiebat ex his afflatus, quia in blaſphemias incideret; quippe dogma zelatus Arrij, multis modis repugnans dogmatibus ueritatis, parum quidem edoctus in literis ſacris, & neque intelligere ualens; circa eas uerò frequenter occupabatur eaſq; conuertens ſemper, neque ualebat intentionis ſuæ proſitum adimplere; ſicut ſeptem demonſtrant tomi, in quibus uaniſſimè laborauit, quos in epiſtolam Apoſtoli ad Romanos fecit: multa enim illic uerba peſfundans, intentionem epiſtolæ non potuit inuenire. Sunt alij eius ſimiles libri, quos qui legere uoluerit, contemptum experimentis cognofcit. Hæc Sazomeus de Eumonio. Quòd ſi eundem Euſebius in dialectica præponentem appellet, hoc ex uulgi, cui imponebat, ſententia non de ipſa rei ueritate eſt accipiendum. Scribit & de Marcionis diſcipulis Ireneus, quòd falſo ſcientiæ nomine inflati, ſcripturas quidem confiterentur, earum uerò interpretationes, conuerterent. Et ne ſingulorum retexamus hiſtorias, Omnes hæretici (ait Auguſtinus) generaliter ſcientiæ

ſcientiæ pollicitatione decipiunt, & reprehendunt, eos, quos ſimpliciter credentes inuenierint: & quoniam omnino carnalia perſuadent, quaſi ad carnalium oculorum operationem conantur adducere, ut interior oculus excæcet. Hactenus Auguſtinus. Eſt profeſſor proprium hæreticis, propter animi factum, qui eos ueritate uacantes inuaſit, reliquam omnem ſapientiam ingenti faſtidio præ illa, quam ipſi ſibi compararunt, contemnere. Arriani (inquit) apud tripartitam hiſtoriam Alexander Conſtantinopolitanus Patriarcha, nec priſcorum quempiam dignantur ſibimet comparare, neque præceptoribus ſe, à quibus nos ab infantia eruditi ſumus, æquari patiuntur, neque miniſtrorum quenquam nunc ubicunque conſiſtentium, in menſura ſapientiæ reputant, quaſi ſoli ſapientes & nihil habentes, atque nouorum dogmatum inuētores, & quibus ſolis reuelata ſunt, quæ à nullo alio ſub ſole intellecta noſcantur. Hactenus Alexander. Ex hoc hæreticorum inſolitiſſimo factu, ſe quidam eorum Gnoſticos, alij Catharos, quaſi ſcientes & mundos appellatſe, cum tamen omnium mortalium eſſent ſtolidiſſimi & ſpurciſſimi, anteriores Eccleſiaſtici ſæculi teſtantur hiſtoriæ. Et Gregorius Pontifex in illa uerba, Porrò, ad me dictum eſt uerbum abſconditum, &c. Verbum abſconditum hæretici audire ſe ſimulant, ut auditorum mentibus quandam prædicationi ſuæ reuerentiam obducant. Vnde & latenter prædicant, quatenus eorum prædicationi tantò ſancta quantò occulta uideatur: cōmunem autem ſcientiā habere refugiunt, ne cæteris æquales exiſtuntur: occulta uel noua ſemper exquirunt, quæ dum alij neſciunt, apud imperitorum mentes, ſcientiæ ſingularitate gloriantur. Idemque, cum de locis, à quibus Iob amici ueniſſent, diſereret, à Theman & ſui, ideſt à calore & loquacitate uenire referuntur hæretici, quia per hoc, quòd ſcripturarum lectione ſe ſtudioſos exhibent, ſolius uerbis loquacitatis, non autem uiſceribus charitatis calent: Naama uerò, interpretatur decor. quia enim docti, non eſſe ſed uideri appetunt, ex eruditionis uerbis, ſpeciem bene uiuentium ſumunt, & per calorem loquacitatis, in ſe imaginem oſtendunt decoris, ut eo per decorem linguæ, peruerſa facilius perſuadeant, quò fœditatem, ſenſus caliditate occultent. Simileque ait in illa uerba, Aquam falſo non dediſti &c. Hæretici (inquit) quo ueritatis ſoliditatem non tenent, eo nonnunquam ſtudent, ut loquaciores appareant, & contra catholicorum fidem, quaſi doctrina ſcientiæ gloriantur. Et ſubinde, Hæretici igitur ſua dogmata prædicare non ceſſant, & Eccleſiam quaſi de imperitia irrident. Hactenus Gregorius. Hinc arrogantiffima proſus & Chriſtianiſ aliena aſtimatio illa, qua ſe ſolos nouerunt ſuſpicere, & cæteros uniuerſos, præ ſe ipſis contemnere: ex qua quidam eorum celeberrimæ Nicænæ ſynodi ſancta decreta, quaſi ſtulta traducit, & idiotas patres omnes in illa conuenientes, ſimplices & idiotas appellat, quod Martinum Lutherum hæretica illa ſua procacitate de uniuerſis Eccleſiaſticiſ patribus noſtra memoria prodidiſſe, ſua ſcripta teſtatur. Scit nimirum Satanæ ſi uirtutibus & uera uitæ ſanctitate cum Eccleſiaſticiſ patribus ſit agendum, ſe non poſſe ſuperiorem euadere: ergo uel falſa opinione, cum illis certandum. nam licet multò etiam in hac parte ſint hæreticis doctiores, & excellentiores catholici, quia tamen Chriſtianiſ modetiſſiam, quam cum uera charitate, qua ſcientiæ factum comprimit, cæteris uirtutibus retinent, nec apud ſe, nec apud inſanum uulguſ, quod nunquam ex ipſis rebus, ſed ex earum iactatione & factu aliqua meritur, ſe commendare nouerunt, plerunque ipſius uulgi opinione indoctiores & impeditiores habentur. Contra hæretici, tum quòd ſibi ipſis magnopere placeant, tum quòd quantumcunque illud eſt ſcientiæ, quod habent, apud uulguſ charitate & humilitate deſtituti, glorioſiſſimè iactent, tum quòd placidis & blandis ſermonibus inſanæ plebis auribus pruriant, quaſi docti & acuti continuo laudantur; unde certam ſibi qualicumque eruditione, dux eorum diabolus de iſdem, de uiris catholicis uictoriam promittit. Sciunt tamen plerunque Eccleſiaſticiſ uiri, parumper pro temporis opportunitate, ad hæreticorum inſolentiam retundendam, prudentiſſimè Chriſtianiſ illa modetiſſia diſſimulata, ſuam ſapientiam & eruditionem, cum maximo hæreticorum ludibrio, & contemptu populis exponere: ſciunt ſapientiorum gladium uagina humilitatis, in qua antea fuerat inſuſus, cum ingenti hæreticorum ſtrage, ſolertiſſimè eximere: ſciunt inſolentem eorum ignorantiam, quæ ueræ ſapientiæ ſilentio aliquid eſſe uidebatur, grauiſſimo eruditionis imperio conpeſcere. Norunt hoc olim Praxæ, Marciones, Her-

Lib. 2. c. 25 De Gen. cōtra Manic.

Iob 4.

Iob 22.

Sabinus Hieracten. Epiſc. Macedonian. Apud hiſtoriam Tripartitā. libro 2. c. 8. Luth. li. de Eccleſ. & concilijs.

moſenes, Valentini, Nouati, Iouiniani, Heluydij, Vigilantiſ, Pelagij, Manichæi, Donati, Fauſti, Fœlices, Secundini, Hilarij, Gaudentiſ, Iuliani &c. in quos, non tantum Chriſtianiſ ſed gentium philoſophis plerunq; iudicibus, cum ſumma, non ſolum Chriſtiana, ſed ſæculari ſapientia, Tertullianus, Cyprianus, Ireneus, Origenes, Hieronymus, Auguſtinus, Ambroſius, & reliqui Eccleſiaſtici patres declamantes, non modò ſententiarum, à ſanctæ ſcripturæ legitimo ſenſu diſſidium carpentes, ſed uerborum ipſorum ſpurcam barbariem & ſtyli obſcœnitatem grauiffimo uerborum flagello nerberantes, glorioſos reportarunt triumphos. quod & noſtra memoria multis catholicis uiris cum hæretico furore certantibus, non cum minori gloria contigiſſe uidemus. Sciunt hoc ante id temporis pseudo illi Apoſtoli, qui crucis ſermonem in Paulo, quaſi ab ignorantia profectum deſpicientes, habebantur mirabiles, in quos temperata parumper Chriſtiana modeſtia, idem Apoſtolus Euangelico telo tam acriter fertur.

Vide Hieron. cõ. Iouin. Vigilantiſ.

2. Corin. cap. 2.

Quod loquor, (inquit) non loquor ſecundum Deum, ſed quaſi in inſipientia, in hac ſubſtantia gloriæ, quoniam multi gloriantur ſecundum carnem & ego gloriabor. Et ſubinde, in quo, quemadmodum & alij, poſſit gloriari, demonſtrans, In quo quis audet (in inſipientia dico) Audeo, & ego; Hebræi ſunt, & ego; Iſraëlita ſunt, & ego; ſemè Abrahæ ſunt, & ego; miniſtri Chriſti ſunt, & ego; ut minus ſapiens dico, plus ego. Se plus ſapientem uocat Apoſtolus, non mendaciter, ſed planè ueriſſimè, quò eorum pseudoapoſtolorum faſtuofam ignorantiam, ipſa ſapientiæ auctoritate comprimeret.

1. Cor. 3.

Nam cur tam humili ſermone in docendis hominibus plerunq; uteretur, qua una re falſorum Chriſtianorum contemptum inciderat, alibi demonſtrans, ſic inquit, Et ego fratres, non potui uobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus. tanquam paruulis in Chriſto lac uobis potum dedi, non eſcam. nondum enim poteratis, ſed nec nunc poteſtis; adhuc enim carnales eſtis &c. Et alibi, Sapientiam loquimur inter perfectos, ſapientiam uerò non huius ſæculi, neque principum huius ſæculi, qui deſtruuntur &c. Immo uerò, non tantum falſis illis uerbi miniſtris, qui cum eſſent ueriſſima Satanæ inſtrumenta, ſe tamen Chriſti Apoſtolos mentiebantur in plebe, indoctior uideri nolebat Apoſtolus, ſed neque in hac parte ueris ipſis Chriſti miniſtris inferior.

2. Cor. 2.

Exiſtimo enim (ait) me nihil minus feciſſe à magnis illis Apoſtolis. nam ſi imperitus ſermone, ſed non ſcientia. Sancti ergo & Eccleſiaſtici uiri, quiſque id ipſum cum Eccleſia ſapiunt, non modò ſcientia & rerum uera cognitione non ſunt hæreticis inferiores cenſendi, ſed ſemper, etiam apud eos, qui foris ſunt, quod luculenter demonſtrant Eccleſiaſtica hiftoria, doctiores ſunt habiti; nec mirum, quia ut præclare dixit ſapienter,

Matth. 11.

Vbi humilitas, ibi ſapientia: contra ubi tumor & inflatio, ibi ſtultitia. Et abſcondit Deus arcana ſuæ diuinæ ſapientiæ myſteria hiſ, qui ſibi uidentur ſapientes: contra reuelat ea paruulis, id eſt, hiſ, qui de ſeipſis modeſtiſſimè ſentiunt. Sunt Eccleſiaſtici uiri, humiles ualles quædam, in quas de ſuperioribus, fontes diuinæ ſapientiæ mittuntur; contra, hæretici, montes quidam excelsi & decliues, qui cœleſtis pluuiæ imbres retinere non poſſunt: unde in hiſ non aliud, quàm ſpinæ ac tribuli & uenenatæ herbæ, id eſt, ſpinofa, ac uenenata dogmata, quæ homines in certiffimum uitæ diſcrimen adducant; in illis contra, præter delectabilem florum, id eſt, uirtutum, ornatum, pomiferæ, ſalutiferæ & humanæ uitæ conſeruandæ commodiſſimæ arbores, id eſt, ueræ doctrinæ ſaluberrima dogmata, quæ ſpirituali cibo mentes reficiant, conſertiſſimè pulſant. Nihil excelsius hæretica mente, quæ dum ſe ſolam ſapere, dum ſe ſolam ueritatis punctum, in rebus attingere perſuaſiſſimum habet, cæteros omnes pro animi arrogantiæ & ſui obliuione, ſtupidos truncos, ac ſtipites credit. Nec enim uel cum cæteris hæreticis hæreticus conuenit, ſed ſe ſolum audit, ſibi ſoli ſubditur. quæ res in acquirenda ſapientia, etiam prophanorum iudicio pernicioſiſſimè obeſt. Oportet enim addiſcentem credere. &. Nifi credideritis, non intelligetis, ait Iſaias ad quosdam. hinc de Aëtio (ut antea retulimus) Socrates narrat, quòd uenientes ad ſe, diſputationibus ſophiſticis eluderet. Hoc autem faciebat (inquit) ſequens categorias Ariſtotelis, diſputans & quædam concinens, quæ non ſentiebat, neque ab eruditis intentionem Ariſtotelis nouerat. Sic habet profectò hæreticum ingenium, ut nullum patiatur magiſtrum; contra uerò Eccleſiaſtici uiri, non modò pro materna obedientia, quam Eccleſia conſeruant, Eccleſiaſtico ſubduntur magiſterio, ſed pro Chriſtiana modeſtia, omniū iudicio

Iſai. 7.

Hieron. in lib. 5. c. 15.

Quorſum hæretici philoſophiæ cæterasq; humaniores diſciplinas auerſentur.

iudicio & cenſuræ uerba, ſenſus, & opera exponunt. Itaque non iniuria Petrus Apoſtolus ſui temporis hæreticos, qui Pauli epiſtolis abutebantur, indoctos appellat, nimirum, quòd dum quantumuis ſimplicibus, aliud hæretici uideri deſiderant, ſolida eruditione priuentur, In quibus (inquit) ſunt quædam difficilia, quæ indocti & inſtabiles deprauant, in ſuam perditionem. hiſ (hæud dubium) ſi quibus aliis, potiſſimè conuenit, quod ſapiens dicebat, In maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Hi ſunt, qui nec ſcholas agnoſcunt, nec magiſtros ſciunt, ſed, ſubita ſutorum & cerdonum approbatione ſine diſcipulatu, magiſterium exercent. hi ſunt qui ſacrilegè illotis pedibus Theologiam conculcant. damnant enim Philoſophiæ ſtudium, Dialecticam improbant, & cæteras liberales diſciplinas, à Chriſtianiſ ſcholis quaſi ſuperſuas & uacantes proſcribunt. In qua re opportunum erit quædam eorum diuinitus actum loquentem audire, Peculiare (inquit) & priſcis & noſtri ſæculi hæreticis eſſe uidemus, omnem ueram eruditionem damnare, nec id quidem abs re: uident enim quòd mentes hominum ad ueritatem ſunt inſtructiores, hoc minus ualere ipſorum impoſturam. Quibus uerbis, & quanta ſit hæretica eruditio, & quorſum humanas literas damnent, ab hæretico diſcimus, eo nimirum animo, quo olim Iulianus Apoſtata eaſdem Chriſtianiſ hominibus interdixiſſe, memoriæ proditur, niſi de ſtupidis hominibus mitius ſit ſuſpicandum, hoc eos ideò facere, quòd omnes uelint eſſe ſicut ſe ipſos, ideſt ignaros & ſtupidos, ut olim de cœlibatu deſiderabat Apoſtolus; aut quòd nolint Euangelicam regulam, in ſuis diſcipulis uiolari, quæ non eſſe maiorem magiſtro diſcipulum docet; aut demum quòd cum uniuerſæ hæreſes ſunt aduerſæ rationi, nolint eas diſciplinas, quæ, quòd illis ratio excolatur, rationales uocentur, in hæreticæ doctrinæ gymnaſium admitti. Timent ſibi, non publicæ cauſæ, quod ſcilicet in catholicis uiris diſciplinis liberalibus excultorum ingeniorum uigorem perſenſerint. Vident tantam eſſe ſuorum dogmatum impudentiam, ut uel ipſa naturali ratione, ſine ſanctæ ſcripturæ teſtimonio damnentur. Vident ea proborum Philoſophorum decretis contraria, quid aliud agerent, ratione & liberalibus diſciplinis, quæ eandem exaccuant, proſcriptis, quàm nos ad ſuos illos ſenſus pluſquam profundos prouocare: in quibus tamen, non quòd ipſa ratio & ſententiarum cõſequentia poſtulare uidentur, ſed quòd ipſis libuerit, eſt approbandum. Omnes hæreſes (ait quidam illorum) natæ ſunt ex rationis argumentis: quia enim Euangelij doctrina, diſſentiat à ratione, neceſſe eſt errare eos, qui non Euangelium, ſed ſuæ rationis iudicium ſequuntur. Et ruruſ, Hæreſes, ait, naſcuntur ex probabilibus rationibus, quas contra ſcripturam, impij homines amplectuntur. nam, cum uerbum Dei tradat incomprehensibilia rationi, non uult ratio ea ſequi, quæ per ſe cernit, & comprehendit, ita ſit ut diſcedat à ſcriptura. Vides ſtupidi Grammatici horrendam uocem? timebat nimirum hæreticus homo rationem, quæ cunctorum hæreticorum eſt gladius. Euangelium enim uerò quanuis excellentia myſteria nos doceat, nihil tamen docet aduerſum rationi, præſertim, in moru doctrina, ubi ipſum nobis ius naturale colendum præſtituit. Demum auerſantur liberales diſciplinas hæretici, præſertim qui noſtro ſæculo inſultant Eccleſiæ, pro hæretico ingenio, quòd ſemper eidem Eccleſiæ ſeſtantur aduerſa. Nauabant olim operam Eccleſiaſtici uiri, pro eius ſæculi perfectione, ſolis uirtutibus, & ſanctarum ſcripturarum ſtudio, quòd nimirum, ad ea, quæ proponebantur credenda, humanæ ratiocinationis, uel interna reuelatione, uel unctiõne ſpiritus, in fide retenti, non egerent præſidio. contra hæretici dialecticis & phyſicis ſtudiis ſe totos tradebant. Ambroſius, Hæretici, inquit; (loquitur uerò de iis, qui ſuo ſæculo torſerunt Eccleſiam) omnem uim neruorum ſuorum in dialectica diſputatione conſtituunt. nunc uerò quòd pro magna diuinæ prouidentia ratione Eccleſiam ubique terrarum, iam tandem in infantiam exuſtam liberalibus diſciplinis (ſi quòd fuit ullo ſæculo hominum genus) excultam aſpiciunt, ad turpem ignorantiam & ruſticam quendam ſtuporem, diabolica æmulatione confugiunt, hunc laudant, hunc in æthera pluſquam diuinis laudibus efferunt, qui nullum unquam ſtudium ſapientiæ coluit, ſed ſimplicitate Chriſtiana (ut uocant) ſcripturas perlègit.

NAM quò loco ſit illi habendus hæreticus, quantumuis ſeipſo plenus, quantumuis tumidus, quantumuis cæteros omnes extremæ cuiuſdam eruditionis faſtu contemnens, catholicus diſcat. apud Eccleſiam, nullus quaſi doctor auditur, neque magiſterium

Pp ij exercet,

2. Petri 3.

Bucerus in epiſto. ad Rom.

1. Cor. 7.

Ioan. 14.

Quorſum hæretici philoſophiæ cæterasq; humaniores diſciplinas auerſentur.

Melach. in epiſto. ad Coloff. In eodẽ cõm.

Quæ acriter examine, quætaq; maiori di-

ſciplinam
ſuppletitii,
catholici
magiſtri,
quam heretici,
ad ma-
giſterium p-
moueatur.

exercet, niſi prius multam ætatem liberalibus diſciplinis inſumpſerit, niſi earundem ſub rigidiffimis iudicibus exactiſſimam rationem reddiderit, niſi publica ſapientum magiſtrorū approbatione magiſtrale inſigne ſuſceperit. Apud Hæreticos contra, nullius horū fit ratio, ſed ſubitò quidam è ſutrina aut tonſtrina, aut demum ex puerorum pædagogia profiliens, quem alioqui Deus & natura ad agendos porcos aut uaccas ſine ulla diſſenſione formarunt, abſque ullo publico ſuffragio, aut approbatione, ſine ullo examine, ad tractandas ſcripturas admittitur. Quis hos admiretur? quis hos ſuſpiciat, quantumuis ſuam illam linguarum & hiftoriarum notitiã oſtentent? quæ duo ſcimus ſine intellectu & ingenio, quod liberalibus diſciplinis tantum excolitur, nihil prodeſſe. Verum de his hæcenus. Ergo ut, quæ longiori ſermone diximus, in epilogum redeant, nonnunquam diabolus perditionis miniſtros eruditione & eloquentia cohoneſtat, ad paruulorum perniciem, ut plurimum tamen cum (ut par eſt credere) diuina id prouidentia prohibente, eruditos uiros aſſequi nequeat, eos tandem, quos poteſt, falſa eruditionis ſpecie depingit, quò ſimplices fallat.

Quòd Eccleſiaſtica fidei zelus & æmulatio prætenſa, non ſemper ſit ueri doctoris certum indicium. Cap. III.

Terius diabolicus fucus, quo quaſi ueræ doctrinæ ſigno ſimplicibus hominibus ſolet imponere, eſt Eccleſiaſtica fidei zelus prætenſus. Solent enim hæretici homines plerumque in cæteras omnes hæreſes leones agere, cum uerè ſint uulpes, quæ uineam Domini Sabahot, uapida ſimulatione demoliri contendunt. Quis autem eum hominem hæreticum intelligat, quem uideat, non tantum quotidiano ſermone hæreticas blaſphemias, quaſi gladio proſcindere, ſed inſuper ſcriptis inſectari? Quis eum hoſtem Eccleſiæ habeat, quem uideat Eccleſiaſticum militem inſatigabilem agere, & ut ille ſimulat, zelo domus Dei, quæ eſt Eccleſia Dei uiui, & columna & firmamentum ueritatis immobilis ſemicomeſum.

1. Tim. 3.

Verum hunc dolum iam olim in miniſtris ſuis coluiſſe Satanam, non modò noſtri ſæculi, præſertim apud Hispaniam, ubi pro noſtrorum Principum Eccleſiaſtica fidei cõſeruandæ ſolicitudine, ac zelo, & antiquæ fidei amore, hæreſes niſi fraudulenter ſeminari non poſſunt, ſed anterioris etiam ætatis hiftoriæ teſtantur. Vidimus multos, quorum cum Eccleſiaſtica fidei zelum parum antea admiraremur, poſtea tamen propria confeſſione & in iudiciali proceſſu ſub integerrimis iudicibus, quales negotium religionis requirit, legitimo teſtimonio conuictos deteſtabiles hæreticos, & in eandem Eccleſiaſticam fidem ſacrilegos, depoſitis laruis, quas diu geſtauerant, tota Hispania intellexit: quod cum ſit notiſſimum, ad cæterorum hæreticorum hiftoriam referamus ſermonem. De Neſtorio illo olim Conſtantinopolitano Patriarcha, ſanctæ & Dei paræ uirginis hoſte, ſic ſcribit Vincentius Lyrenenſis, Quo tandem iſto modo non cuius fidem faceret ſe reſta docere, reſta prædicare, reſta ſentire, qui ut uni hæreſi ſuæ aditum patefaceret, cunctarum hæreſum blaſphemias inſectabatur? De Apollinari uerò, qui à Chriſto animam rationalem excluſit, ſic idem, Nam quid illo præſtantius acumine, exercitatione, doctrina? quàm multas ille hæreſes multis uoluminibus oppreſſerit, quot inimicos fidei confutauerit errores, indicio eſt opus illud triginta non minus librorum, nobiliſſimum ac maximum, quo inſanas Porphyrij calumnias magna probationum mole confudit. De Tertulliano autem poſt eximiam eius ſapientiæ commendationem, & laudem, Sciunt (inquit) hoc Marciones, Apelles, Pragæ, Hermogenes, Iudæi, Gentiles, Gnoſtici, cæteri que, quorum ille blaſphemias multis ac magnis uoluminum ſuorum molibus, uelut quibusdam fulminibus, euerit. & hic tamen quoque poſt hæc omnia (inquam) Tertullianus Catholici dogmatis, ideſt uniuersalis ac ueritate fidei parum tenax, ac diſertior multò, quàm felicitior, mutata deinceps ſententia, fecit ad extremum, quod de eo beatus confeſſor Hilarius quodam loco ſcribit, Sequenti (inquit) errore, detraxit ſcriptis probabiliſſimis auctoritatem, & fuit ipſe quoque in Eccleſia, magna tentatio. Hæc Vincentius. Idemque de cæteris, qui cum aliqua nominis opinione,

opinionem, præcedente memoria hæreticas doctrinas ſeminarunt, in Eccleſiaſticis annalibus licet aduertere. Hoc autem non aliunde quàm ab Hæreticorum ingenio prouenire credendum, quòd (ut ait Cyprianus Carthaginienſis Episcopus) ſtudio præſumptio- nis & contumaciæ, potius ſua praua & falſa defendit, quàm in alterius facta & uerba conſentiat. Non amant hæretici Eccleſiaſtica dogmata, ſed ſua, Eccleſiaſticis & cæteris hæreticis aduerſa, conantur aſtruerè. Vnumquodque hæreſum dogma (inquit Origenes) non ſolum ueritati aduerſatur, ſed etiam cæteris dogmatibus ſimiliter falſis. Nec mirum quòd hæretici, nec cum cæteris hæreticis & Eccleſiaſtica doctrinæ aduerſariis in ſenſu conſentiant: nam, ut ibidem idem docet Origenes, Regnum alicuius uerbi, inſurgit aduerſus alterius uerbi erratici Regnum, quoniam Satanas & omne mendacium aduerſus ſeipſum diuiditur. Hinc neque olim neque noſtra memoria, uel cum ſuæ factionis hæreticis ullus hæreticus per omnia conſenſit, ſed carnali zelo etiam cum magiſtrorum iniuria, ſuum dogma unuſquiſque defendit. Cauendum ergo ne nobis Eccleſiaſtici militis teſſera, diabolus imponat. Sed ſciamus non eſſe impoſſibile, cum Eccleſiaſtica fidei ſimulato zelo, & amore fidei ſimulato, hæreticum animum interius latèret,

Ad Pom-
pianum.
In Math.
cap. 24.

Quòd quandoque per antiquæ & ſanctorum doctrinæ amorem ſimulatum, diabolus fideles decipiat. Cap. IIII.

Quartus hæretici dogmatis fucus, eſt doctrinæ ſanctorum & Eccleſiaſticorum uirorum ſimulatus amor & ſtudio, quo non iam tantum ſimplices & amuſi homines, ſed plerumque, qui magnos in re literaria prouentus fecerunt, ab Eccleſiaſtica diſciplina pernicioſè deficiunt. Ingens eſt proſectò occaſus ruendi, Auguſtini, Hieronymi, Ambroſij, Cypriani, Gregorij, Chryſoſtomi, Hilarij & aliorum Eccleſiaſticorum Patrum, qui propter illam Chriſtianæ Philoſophiæ peritiam, propter quam perpetuo ſæculorum decurſu, ueræ Euangelicæ doctrinæ magiſtri ſunt habiti, admiranda quoque uitæ ſanctitate Eccleſiam honeſtarunt, libros, quos magna diuini Spiritus unctiõne non dubitamus ſcriptos, à parte hæretici dogmatis, quod docetur, ſtare.

In primis ergo catholico & Eccleſiaſtico uiro aduertendum ſummopere, nihil antiquius eſſe Satanæ, quàm ut peſtiferæ doctrinæ, exitiale uenenum aureis uafis propinet, quò externa ſplendoris ſpecie ſumatur incautius. Sunt ſancti uiri uafa aurea, electa diuinitus ad portandam nomen Domini coram gentibus. his ergo, quibus Euangelicæ doctrinæ ſalubrem potionem fideles aſſueti ſunt bibere, hæreticæ fraudes uenenum abſcondunt, id eſt ſuos errores horum auctoritate communiunt, quò ſub eorum nomine, quos quaſi magiſtros & Euangelicæ religionis præceptores honorant, in diaboli ſenſum poteſtatem concedant. Sunt hæretici cuculi quidam, qui propriam prolem, id eſt propriam doctrinam, palumbis, id eſt Eccleſiaſticis magiſtris, qui è uitæ ſimplicitate & eximia charitate fecundi, in Chriſto IESU per Euangelium nos gignunt, fraudulenter ſupponunt: ſunt aucupes quidam, qui ſimilium auium ſimulato garritu, ideſt ſanctorum uirorum auctoritate prætenſa, ſimplices auiculas, id eſt ſimplices quoſque fideles in diaboli retia fraudulenter pelliciunt. uerum fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorum, & eorum, qui per ſpiritum adulta ſapientia, eiſdem artes depræhendere norunt. Sic olim Euangelico ſæculo primos illos Euangelij corruptores, Apoſtolo Paulo ſuas hæreſes intruſiſſe, coapoſtolus eius Petrus teſtatur; Propter quod (inquit) chariſſimi hæc expectantes, Satagite immaculati & inuiolati inueniri in pace, & Domini noſtri IESU Chriſti longanimitatem, ſalutem arbitramini, ſicut chariſſimus frater noſter Paulus ſecundum datam ſibi ſapientiam, ſcribit uobis in omnibus epiſtolis, loquens in eis de his, in quibus ſunt quædam difficillima intellectu, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicut cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionem. Abutebantur iam tunc pſeudo illi propheta ad ſuorum dogmatum inducendam perniciem, auctoritate Pauli, & ſub ſancti uiri oina pelle, lupi rapaces in gregem dominicum graſſari cupiebant. Rogamus (ait alibi quorundam falſorum prædicatorum impoſturas præueniens)

Prover. 1.
2. Petri 3.

1. Theſſ. 2. uos fratres per aduentū Domini noſtri Ieſu Chriſti; & noſtræ congregationis in ipſum ut non citò moueamini à ueſtro ſenſu, neque terreamini, neque per ſpiritum, neque per ſermonem, neque per epiſtolam tanquam per nos miſſam, quaſi inſtet dies Domini. Et alibi, Et non ſicut aiunt, quidam (inquit) nos dicere, faciāmus mala ut inde ueniant bona, quorum damnatio iuſta eſt. quibus nimirum innuitur, iam tum Pauli auctoritate, qui inter Apoſtolicos uiros celebrior habebatur, ad intorquenda ſua dogmata hæreticos abuſos. Sed & poſt Apoſtolica tempora, Arthemion hæreticus, auctore Eufebio, ſuam blaſphemiam in uiros Apoſtolicos retulit, Arthemion (ait) hæreticus purum hominem, id eſt abſque Deo, fuiſſe Saluatorem confirmat, id quæ antiquitas ab ipſis etiam Apoſtolis eſſe mentitur, aduerſus quem unus Eccleſiaſticis ſcriptoribus reſpondit, Aiunt (inquit) etiam ipſos Apoſtolos, ita uel ſuſcepſiſſe, uel cæteris tradidiſſe, ſicut nunc ipſi aſſerunt, & hanc ueritatem prædicationis eſſe ſeruatam uſque ad Victoris tempora. Haecenus Eufebius. Auguſtino etiam non alia fuit cauſa ſcribendi contra Donatiſtas ſeptem libros, quam quòd ſuas illi inſanias, ſancti martyris Cypriani auctoritate protegerent, idemque de cæteris hæreticis, qui unquam temporis nouas in Eccleſia ſeminarunt blaſphemias, ex Eccleſiaſticis hitoriis licebit aduertere. Cupiunt illi ſuorum dogmatum omni exceptione maiores habere, quòd ſcilicet propria auctoritate apud plebem, applauſum obtinere non poſſint. Captant hæretici (inquit) Vincentius Lyrinensis ueteris cuiuſpiam uiri ſcripta paulò inuolutius edita, quæ pro ipſa ſui obſcuritate dogmati ſuo quaſi congruant, ut illud neſcio quid, quòd proferunt, neque primi, neque ſolè ſentire uideantur. Quorum ego nequitiam duplici odio proſequendam iudico, uel eo quòd hæreſeos uenenum propinare aliis non pertimeſcunt, uel eo etiam, quòd ſancti cuiuſque uiri memoriam, tanquam ſopitos iam cineres profana manu uentilant, & quòd quaſi ſilentio ſepelire oportebat, rediuita opinione diffamant. ſequentes per omnia, ueſtigia auctoris ſui Chan, qui nuditatem uenerandi Noë, non modò operire neglexit, uerum quoque irridendam, cæteris denunciat. Haecenus ille. Ergo in primis aduertere debet ueræ religionis amator, hæreticum ingenium non ampliari in ſanctorum ſcriptis ſciendis, quam in alleganda ſcriptura fide & obſeruantia uerſari. Nam quemadmodum quoties eſt ſcripturis agendum, (ut Cyprianus dicebat) corruptores iſti Euangelij ac interpretes falſi, ſuperiora prætereunt, partim memores & partim ſubdolè corruptentes, ita immo maiori ratione ſanctorum auctorum ſcripta non integra & inuiolata, ſed ſemilacera & prorsus corrupta ad ſua dogmata confirmanda producunt; tantò nimirum facilius quantò quòd ſint canonicis ſcripturis plura & in manibus fidelium minus frequentia, difficilius depræhenditur dolus. Non ergo illis fides eſt adhibenda, etiamſi myriades locorum ex Auguſtino, Hieronymo, Ambroſio, Hilario, Chryſoſtomo, & cæteris Eccleſiaſticis patribus in ſuorum dogmatum confirmationem adducant, niſi & eiſdem quoties ad eandem muniendam, Euangelia cæterasque canonicas ſcripturas, ſurſum ac deorſum conuertunt, ſit etiam credendum, aut niſi diabolo cum ipſo Chriſto ſcripturis agenti credere oporteat. Quid, quaſo, frequentius, aut noſtri ſæculi hæreticis familiarius, quam poſt ſancti Spiritus, & ſanctarum ſcripturarum prodigionem, ſanctis quoque auctoribus & Eccleſiaſticis patribus ſuas impias & blaſphemias opiniones intrudere? Videas in Lutheri, Melanchthonis, Buceri, Zuinglij, Vualfangi, Bulingeri, Brentij, Oecolampadij, Caluini, & reliquorum pseudoprophetarum ſcriptis, tertio quoque uerbo uoluntari Auguſtinum, Hieronymum, Ambroſium, & cæteros, tum Græcos, tum Latinos Eccleſiaſticos patres, & eorum ſcriptis hæreticas quaſque ſententias muni. Verum quam longè ab eorum (qui non fuit alius quam Eccleſiaſticus) ſenſu diſcederent, catholicorum uirorum, quos noſtra ætas ſtrenuiſſimos genuit, opera indicant. Nec tamen hoc ſceleris perditis hominibus ſatis eſt amiſſiſſe, ut ſanctorum auctorum ſcripturas in fideliter tractent, niſi iſdem etiam ſacrilegas manus afferant, dum eaſdem ſuis ſacrilegis ſententiis intertextis corruptunt: in qua re, præter ueteres hitorias, quæ ſanctorum patrum ſcripta hæreticis blaſphemiis uiolata recenſent, locupletiſſimum noſtra memoria Marrini Lutheri, expertiſſimi, & omni exceptione maioris in hac parte testimonium habemus, Miſeri (inquit) homines non ſunt contenti ſuam uirus, propriis & alijs inſinitis libris ſparſiſſe, niſi & alienos libros, eo ueneno illicò perdant. teſtantur & id ſanctorum

In epiſt. ad
typogr. a-
phum que-
dam.

etorum ſcripta noſtro ſæculo typis excuſa, in quæ ſicut & in ſacra Biblia quantum uirus hæretici ſparſerint, nemo non nouit.

DE MVM illud uiro catholico memoria mandandum, non uniuersa ſanctorum ſcripta, præſertim ſi Eccleſiaſticis definitionibus diſſonent, aut cum illis non per omnia cohæreant, quamuis eorum uitam & mores admirari liceat, quaſi fidei normam amplecti debere. Ego (inquit Auguſtinus) ſolis eis ſcripturarum libris, qui iam canonici dicuntur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum auctorem ſcribendo erraſſe, audeam credere, aut ſi aliquid in eis offendero, quòd uideatur contrarium ueritati, nihil aliud quam mendosum eſſe codicem, uel non eſſe aſſecutum interpretem, quòd dictum eſt, uel me nihil intellexiſſe, non ambigam: alios autem, ita lego ut quantalibet ſanctitate, quantaue doctrina polleant, non id eò uerum putem, quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia mihi per alios auctores canonicos uel probabiles rationes, quòd à uero non abhorreat, perſuadere potuerunt. Idemque alibi, Quis neſciat Episcoporum literas, quæ uel poſt confirmatum canonem ſcriptæ ſunt, uel ſcribuntur, & per ſermonem fortè ſapientiorum in ea re cuiuſlibet peritioris, & per aliorum Episcoporum grauiorem auctoritatem doctorumque prudentiam, & per concilia licet reprehendi, ſi quid in eis fortè à ueritate deuiatum eſt? Et iterum contra quendam, qui ſe ſuas blaſphemias ex ſanctorum ſcriptis meſſuiſſe iactabat, Noli (inquit) frater cõtra Diuina tam multa, tam præclara, tam indubitata testimonia colligere uelle calumnias, ex Episcoporum ſcriptis, ſiue noſtrorum, ſiue Hilarij, ſiue Cypriani, & Agryppini, antequam pars Donati ſeparetur. Primoque hoc genus literarum ab auctoritate canonum diſtinguendum eſt: non enim ſic leguntur, tanquam ita ex eis testimonium proferatur, ut contra ſentire nõ liceat, ſicubi fortè aliter ſapuerunt, quam ueritas poſtulat: in eo quippe numero ſumus, ut non dedignemur, etiam nobis diſtum ab Apoſtolo accipere. Et ſiquid aliter ſapitis, & hoc quoque uobis Deus reuelauit. Tale eſt & illud, quòd ad Fortunatianum Episcopum alibi ſcribit, Neque quorumlibet (inquit) diſputationes, quanuis catholicorum & laudatorum hominum, ueluti ſcripturas canonicas habere debemus, ut nobis non liceat, ſalua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum ſcripturis improbare atque reſpuere, ſi fortè inuenerimus, quòd aliter ſenſerint, quam ueritas habet, diuino adiutorio uel ab aliis intellecta, uel à nobis. Et ne ſua uideatur ſtatuerè, dum aliorum ſcriptis auctoritatem derogat, Noli meis (inquit) literis, quaſi canonicis ſcripturis deſeruere, ſed in illis, & quæ non credebas, cum inueneris, incunſtanter crede, in iſtis autem, quòd certum non habebas, niſi certum intellexeris, noli firmum tenere. Immo uerò ita ipſe de ſe conſitetur ingenuè, Negare nõ poſſum nec deſeo, ſicut in ipſis maioribus, ita multa eſſe in tam multis opusculis meis, quæ poſſunt iuſto iudicio & nulla temeritate culpari. Quæ uerba tum de ſe, qui tamen ingentes diuinæ & humanæ ſapientiæ theſauros aperuit, tum de reliquis, quos ipſe maiores appellat, non modò modeſtè, ſed uerè conſitetur. Nam, ut multa, quæ poſſemus afferre, conſultò omittantur, quis neſciat fuiſſe olim (ſancto zelo crediderim) inter eorum præcipuos, de quibusdam non omnino inutilibus rebus grauiſſima iurgia, & contrarias ſententias, quaſi ſimul ueras eſſe, nulla ratio permittit? ab Auguſtino Hieronymus in ſimulatione legalium non obſcurè diſſentit; Epiphanius, Chryſoſtomus, Theophilus, Cyrillus, Iſidorus, Peluſiotes & eius ſæculi celeberrimi quique, ſuo diſidio Eccleſiam Græcam concuſſerunt. ſunt & multa alia in ſanctorum ſcriptis, prorsus contraria, quæ ſimul eſſe uera non poſſunt. multa ignorarunt, quæ poſtea augeſcente Eccleſiaſtici luminis ſplendore patuerunt. nec enim omnia ſimul accepit Eccleſia, ſed pro rerum emergentium neceſſitate, diuinam illuminationem promeruit. Decreuit olim cum uniuersa Africanorum Episcoporum Eccleſia, Cyprianus Carthaginiensis Episcopus, præter eruditionem, uitæ ſanctitate & martyrio conſpicuus, Hæreticorum baptiſma non conferre ſalutem: quam ſententiam Stephanus Pontifex, quòd eſſet Euangelio contraria, continuò colliſit. Spiritum ſanctum à filio procedere, bona pars Eccleſiæ Græcæ ignorauit: eundem à Patre & Filio tanquam ab uno principio produci, & Græci & Latini, poſt multa ſæcula, Eccleſia reuelante cognouerunt. His proſectò, & ſimilibus multis, ſine fidei & ſanctitatis diſcrimine, ſancti patres uaria ſentire potuerunt, quòd ſcilicet hæreticum dogma hominem hæreticum non faciat, ſed illi iuncta pertinacia, & inuicta rebellio. Ad hæc ſancti auctores,

Hæretici ſa-
cra Biblia,
noſtra me-
moriam, cor-
ruperunt.
In epiſt. ad
Hieron. &
diſtinc. 9.
c. Ego ſolu.

Lib. 2. de
bap. par.
cont. Dona-
tis. c. 3.

Epiſt. 48.
cõtra Donat.

Aug. epi-
ſt. 3.

Lib. 3. de
Trinitate
cap. 1.

Concil. Car-
thagi. prim.

In concilio
Lugdun. de
ſum. trini-
tatis. &
de fide ca-
thol. lib. 6.
c. Fides.

auctores, pro ſui ſæculi candore eſſi uera & ex Eccleſiaſtico ſenſu, obſcūrius tamen, & minus propriè, quàm mens hæretica pro ſua prauitate requirit, non pauca dixerunt. Tale eſt quod Hilarius filium minorem patre, quòd ab eo generetur, ſcribit. Quod ſi non ex ſancta illa ſinceritate interpretaris, Arrianū dogma confirmare uidebitur. Tale eſt quod idem auctor libro de Synodis, eos qui non conſilio & uolūtate genitum Filium crediderint; anathemate percutit. quod tamen, ſi de antecedente uoluntate, quæ ſola conſilio ducitur, uelis accipere, filium Dei, creaturam fateberis. Innumeræ ſunt in ſanctis auctoribus formæ loquendi, quas ſi ad exactam ſermonis rationem exegeris, probare non poteris; nimirum quòd nondū hæreticorum, in ea re, de qua agitur, ſæuiente perfidia, ſæculorū candor; planam illam rationem loquendi permitteret.

ILLUD demum oportet aduertere (quod tamen apud eoſdem latiffimè patet) ſanctos auctores plerunque, pro rerum & temporum opportunitate, & conditione loquutos, quod & ipſa eloquentiæ præcepta à prudentia deriuata docere uidentur. Hac, niſi præuia conſideratione eorundem ſcripta, præſertim Auguſtini in Pelagianos acceperis, Lutherana de liberi arbitrij impotentia ad rectè operandum, & uitanda peccata, ſtatuetur inſania. adeò illi efferebant libertatem arbitrij, ut eorum ſententia, ſine diuina gratia; & ad peccata cauenda & rectè operandum facultas ſuppeteret. contra Eccleſiaſtici auctores, adeò uires humanas extenuant, ut nihil niſi peccata poſſe per ſeipſas præſtare uideantur docere. Non quòd ita ſentirent, (abſit) ſed quòd id ipſum hæretici dogmatis, totam ſalutem naturæ tribuentis, poſtularèt occaſio. Nam quemadmodum ad medium, in quo ſolo uirtutis ratio ſita eſt, attingendum, in illud, in quod uel uitio, uel natura ſumus propenſi, contrarium extremum, inclinandum eſſe docent uirtutis magiſtri, ita rectè in fidei inſtitutione, Eccleſiaſtico doctori faciendum, rationis paritas admonet, Longe (inquit Ariſtoteles) à delinquendo ſecedentes, ad ipſum tandem medium accedemus, ut ſolent hi facere, qui lignorum, ea, quæ ſunt obliqua, ad rectitudinem redigunt. Ex eadem ſagaciſſima diſputandi ratione, neque etiam propter mortalitatem aſſumptam ueteres auctores Chriſtum eſſe creaturam, Arrianis uoluerunt concedere, quòd tamen poſterioribus ſæculis, idiomatum communicatione, probatiſſimis theologis non omnino diſplicuit. Ex eadem quoque, ſic Hieronymus contra Iouinianum inuehitur, ut nuptiarum dānatoribus Encrathitis fauere, quibusdam uideatur, dum ita caſtitate effert, ut matrimonio uideatur detrahere. Talia ſunt, & alia multa in ſanctorum ſcriptis, quæ niſi pro temporum & hæreſum, quas proſtigabant, ratione hyperbolicè acceperis, in contrarium errorem conſeſtim incidèris. Non igitur inſallibile ſignum catholici dogmatis habetur; cum pro eodem ſanctorum libris multi loci eruuntur.

Quòd nec ſanctitatis externa ſpecies, certum ſit ueri magiſterij indicium. Cap. V.

Quintus hæretici dogmatis fucus, quo ſimplices ſaſcinantur, eſſe ſolet externa quædam ſanctitatis imago, qua nonnunquam Satanas falſæ doctrinæ miniſtros coram mundo depingit. ſcit is nimirum tum externum ſermonem fortiſſimè pungere, cum uitæ puritas cum doctrina coniungitur, & proprii mores prædicationi reſpondent. ſcit ſermones minus credi quàm opera, & tunc demum ſperni, cum ab operibus diſſonant. ſcit luporum imagine diu, falſos prophetas in greges dominicos graſſari non poſſe, & niſi ad eos in ouium ueſtimentis mittantur, citò detegendam malitiam. Adornat ergo ſagaciſſimè ſuos. externa quadam ſanctitatis hypocriſi, quò mundo probentur, & ſaltem propter uitæ ſpeciem apud plebes indoctas uenentur applauſum. Peſſima profectò uita hæretico derogat fidem. contra, quantò integrior, tantò nocentior: nimirum quòd ouina pelle tectus,

Occultam uapido celet ſub peſtore uulpem.

Quam diaboli aſtutiam, non tam prolixo quam iocundo ſermone Origenes Adamantius deſcribit in illa uerba Ezechielis, Sumens de ueſtimentis meis, feciſti tibi excella, accepisti ueſtimenta uaria, & aperuiſti illa, &c. Varia ueſtis, inquit, eſt & hic unus in ſcripturis

ſcripturis locus, quo induimur aſſumentes uiscera miſericordiæ, benignitatis, humilitatis, manſuetudinis, longanimitatis ad ſufferendum inuicem: has uarias ueſtes & pulchros amictus, quos nobis largitus eſt Deus, ſi laceramus, atque concidimus & circundamus falſæ doctrinæ ad deceptionem hominum, non dubium eſt, quin uariis ueſtibus operiamus Idola. Intelliges hoc, quod dicitur, ſi ipſam rem manifeſtius deſcribamus. uide mihi aliquem Marcionitam ſiue diſcipulum Valentini, aut certè cuiuslibet hæreſis deſenſorem; & conſidera, quomodo Idola ſua, ideſt figmenta, quæ ipſe compoſuit, manſuetudine, & caſtitate ueſtiat, ut in aures audientium, facilius ex uitæ bonitate ornatus ſermo ſubrepat, & cum hoc fecerit, intellige eum aſſumpſiſſe ueſtem uariam morum & cōuerſationis optimæ, & idolis ſubieciffe, quæ ipſe contraxit. ac iuxta mei quidem animi ſenſum, multò nocentior eſt hæreticus bonæ uitæ, & plus in doctrina ſua habet auctoritatis, eo, qui doctrinam conuerſatione maculet. qui enim uitæ peſſimæ eſt, non facile homines ad falſum dogma ſolicitat, nec poteſt per umbram ſanctitatis, audientium decipere ſimplicitatem: qui uerò ſermone peruerſus eſt & in diſciplinis ſaluti contrariis, mores autem compoſitos & ornatos habet, nihil facit aliud, niſi accipit indumenta uaria inſtituti boni & conuerſationis quietæ, & circumdat ea idolis ſuis, ut magis decipiat audientes. Idcirco ſolicite audiamus hæreticos, qui conuerſationis optimæ ſunt, quorum fortè uitam, non tam Deus quàm diabolus inſtruxit. Nam quomodo quædam illecebras, eſcarum aucupes ponunt, ut facilius aues capiant per oblectamentum gulæ, ſic (ut audentius dicamus) & eſt quædam caſtitas diaboli, ideſt decipula humanæ animæ, ut per iſtiusmodi caſtitem & manſuetudinem, & iuſtitiam poſſit facilius capere, & falſis ſermonibus irretire. Diuerſis diabolus pugnat inſidiis, ut miſerum perdat hominem, & bonam malis tribuit uitam, ad decipiendos uidentes, & malam bonis inurit conſcientiam. Mihi ipſi, qui in Eccleſia prædico, laqueos ſæpe tendit, ut totam Eccleſiam ex mea conuerſatione confundat: & ideò plus hi, qui ſunt in medio oppugnantur ab inimico, ut per ruinam unius hominis, quæ celari non poteſt, omnibus ſcandalum fiat: & impediatur fides, per conuerſationem peſſimam clericorum. Omnia, ut diximus, diabolus, quæ per naturam ſuam mala ſunt, aduerſum humanam commentatur animam. Haſtenus Origenes. Quam ſententiam & Satanas ipſe, Deo compellente, per quendam ex ſuis ſatellitibus apud Auguſtinum confirmat. Hæc eſt, inquit, uera diaboli conſuetudo, ita demum decipere, ſi ſibi met uendicet uocabulum ſanctitatis. Sic olim Manichæorum, ut reſert idem Auguſtinus, duæ maximè erant illecebræ, quibus decipiebantur incauti, ut uellent eos habere doctores, Vna cum ſcripturas reprehendunt, uel quas malè intelligunt, uel quas malè intelligi uolunt: Altera cum uitæ caſtæ & memorabilis continentia imaginem præferunt. Arrius ſecundum externam ſpeciem compoſitæ uitæ fuiſſe memoratur: ſic enim de illo ſcribitur. Presbyter quidam apud Alexandriam nomine Arrius, uir forma magis quàm uirtute religioſus, ſed gloriae laudisque & nouitatis improbæ. Agelium Nouatianorum Episcopum, integræ conuerſationis fuiſſe, docent Eccleſiaſticae hiſtoriae. Euthimium, qui cauſam ſynodo Gangrenſi ſubmiſtrauit, tanta externæ ſanctitatis ſpecie ſplendiſſe memoriae prodiderunt, ut & apud Armenias, Paphlagoniam, & Pontum, monaſticae uitæ auctor extiterit, & uacanti ſeabaſienſi eccleſiæ, tricenis Episcopis & presbyteris approbantibus, fuerit præſectus. Apoſtolicos hæreticos, de paupertate & inopia gloriari, & ab omnium rerum corruptibilium renunciatione ſe uocaſſe, & Valeſios ob eximium caſtitem amorem, ſeipſos excindere, Epiphanius ſcribit. Reſert & idem Audianos, in monaſteriis habitationem habere, & ad ſolitudines ſecedentes, monaſticum contubernium colere. Fuerunt & hæretici, qui horrenda flagellatione, proprium ſanguinem funderent, & demum, ut Eraſ. docet, Manichæorum prodigioſa narratur abſtinentia, atque etiam continentia: opes aſpernantur Ebionitæ; iugiter orant Pſaliani; in deſertis locis uiuebant Antropomorphitæ, canabeis tegebantur; ieiuniis & laboribus macerabant carnem; Prifcilianus & hæretici Encrathitæ carnes non comedebant. Hinc illa inſolentiſſima nomina, quibus hæreticorum quidam Angelicos, quòd angelicam uitam in terris ducerent, Apoſtolicos, quòd Apoſtolicam perfectionem exterius exprimerent, Catharos, id eſt pueros, & à peccatorum ſordibus mundos, Euchitas, id eſt, orantes, aut ſupplices ſe ſe uocitarunt.

Verba ſunt Petiliani apud Augu. cap. 18. Aug. de morib. ecclēſ. lib. 1. c. 1. Hiſto. triſp. lib. 7. c. 20.

Socr. lib. 2. c. 43. lib. 4. cap. 9. Sozomen. lib. 3. c. 14. Nicephor. lib. 9. c. 16. Er. c. 45.

Euthim. 2. gaben. in panoplia. lib. 22.

lib. 9. de Trinitate.

2. Eſth. c. 9.

Arif. 10. Eſth. c. 1.

Homil. 7. in Ezech.

NEQUE uerò solo externo uirtutis fuce tantum falsæ religionis magistros diabolus cohonestat, sed plerunque uel eius studio, uel diuino iudicio, cum tamen sint uasa iræ in interitum præparata, ad maiorem sui damnationem, & acerbiorum fidelium tentationem, fastigium ueræ sanctitatis permittuntur ascendere. Sic olim Nicolaus ille, unus ex septem Apostolicis Diaconis, inter illos non fictè sed uerè, Spiritu sancto plenus, omnium, quæ hucusque surrexerunt sceleratissimæ & teterrimæ hæresis auctor fuisse, memoriæ proditur. Nicolaus, inquit Epiphanius, fuit de septem Diaconis electis ab Apostolis, unà cum sancto Stephano primo martyre, & Prochoro, & Parmena, atque aliis. Hic ab Antiochia originem ducens, Profelytus accessorius fuit. Postea uerò, ubi suscepisset sermonem de prædicatione, etiam ipse coniunctus est discipulis, & inter præcipuos primas obtinuit. atque hic inter electos ad uiduarum curam electus, tum connumeratus est. Postea uerò, in ipsum subiit diabolus, & decepit cor ipsius, eodem cum prædictis errore, ita ut amplius prioribus illis fauciaretur. Nam cum hic haberet uxorem formosam, & ab ipsa se continuisset, ad imitationem eorum, quos Deo addictos uidebat, aliquatenus tolerabat, non tamen in fine, suæ intemperantiæ dominari potuit, sed uolens uelut canis ad proprium uomitum reuerti, prætextus quosdam non ita bonos sibi ipsi uenans excogitabat, ad proprii affectus & petulantia defensionem, ea, quæ magis ipsi conferebant. Deinde igitur à proposito lapsus, cum propria uxore coibat minime curiosè: postea uerò erubescens se uictum esse, & ueritus deprehendi, audebat dicere, nisi quis singulis diebus Venerem exerceret, non posse participem fieri uitæ æternæ: & ex alio ad alium prætextum confugit. nam cum uideret coniugem suam pulchritudine quidem decoram, uerum humilitate ferri, zelotypus ergo in hanc effectus est, & de aliis ex propria petulantia iudicans, primum insultum in propriam uxorem faciebat calumnias quidem ipsi inferens per sermones. Tandem uerò seipsum detrahit, non solum in usum carnis, qui est hominibus secundum naturam, sed etiam in blasphemiam suspicionem & peruersi moris detrimentum, & maligni erroris ingressum, atque hinc, ij, qui falsò appellatam scientiam iactant, in mundo exoriri cœperunt, Gnostici, inquam, & Fibionitæ, & Epiphaniis sectatores appellati, Aratioticique & Leuitici, & alij plures hæretici. Hæc de Nicolao Diacono Epiphanius. Quauis sciam Eusebium Cæsariensem, ex Clemente Alexandrino, aliud quiddam de Nicolao scripsisse. De Bardesane Syro ita scribit idem Epiphanius. Bardesanes ex quo hæresis Bardesianistarum orta est, ex Mesopotamia, secundum genus ex habitantibus ciuitatem Edessenorum extitit, qui primò quidem optimus uir fuit, & non paucos libros conscripsit, quando sanam mentem habebat. Hactenus Epiphanius. Multa sunt in Ecclesiasticis historiis, huiusmodi exempla, quibus non tantum falsam sanctitatis imaginem, in hoc genere hominum diabolus simplicibus, & incautis hominibus offundere cernitur, sed & nonnunquam, uera morum sanctimonia lethale falsæ religionis uirus abscondere, eademque quasi uase quodam aureo, in certam perniciem eisdem propinare. Nouit Deus ex malis bona producere, nouit & diabolus, ex bonis, immo ex ipsa sanctitate, mala pro sua malignitate proficere. Ab hoc hæreticorum genere, quos nouissimis temporibus non paucos futurus præuidebat, quòd nimirum sint ceteris omnibus pestilentiores, Paulus Apostolus cauere nos admonet. Hoc autem, inquit, ad Timotheum scribens, scito, quia in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsum amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, non obedientes parentibus, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, uoluptatum amatores magis quam Dei. Ecce hæreticorum pestilentissima uitia, uerique mores, quibus uel ipsis dæmonibus odiosissimi fierent. Iam audi, quo uelo quæ uel nube ista regentes, dissimulent. Habentes, ait, speciem quidem pietatis, uirtutem autem eius abnegantes, & hos deuita. Speciem pietatis appellabat Apostolus, externam quandam sanctitatis laruam, qua perditii homines Iliadem illam uitiorum obnubunt, quòd perniciosi ueneni propinandi simplicibus, aditus pateat. Quis horum elemosynas largissimas, ieiunia, exterminatas facies, non admiretur? Quis horum simulatam continentiam non omnino suspiciat? Veræ ergo religionis amator aduertat, non statim, qui ieiunat, ut Hieronymus inquit, Deo ieiunare; aut pauperi extendentem manum, Deo scenerare. Ieiunat (ait idem) Manichæus,

Roma. 9.

Actu. 16.

Lib. contra
hæres. c. 25.Lib. 3. Eccl.
hist. c. 29.
Clem. Ale
scd. lib. 3.
Stromat.

1. Tim. 3.

Hierony.
aduers. Iu-
eseri.
in Ioel.

chæus) & multi hæretici, maximeque Encratitæ, sed hoc ieiunium saturitate & ebrietate peius est, externa quidem pietatis species, cum animi pietate coniungitur ad promouendam prædicationem. magnopere prodest, (fateor) uerum non adeò ab ea pendere debet homo catholicus, ut eandem ueræ religionis regulam sequatur, sed sciat plerunque cum mala doctrina, bonam secundum exteriorem speciem, uitam posse manere, quemadmodum & mala uita bonam quoque doctrinam compatitur. Qui curam habet uitæ suæ, (inquit Origenes) neque mansuetudine hæreticorum capitur ad consentiendum doctrinæ eorum, neque meis delictis, qui uideor in Ecclesia prædicare, scandalizabitur, sed ipsum dogma considerans, & pertractans Ecclesiæ fidem, à me quidem auersabitur, doctrinam uerò suscipiet, secundum præceptum Domini, qui ait, Super cathedram Mosi sederunt Scribæ & Pharisei: omnia quæcunque uobis dicunt, audite, & facite: dicunt quippe & non faciunt. Iste sermo de me quidem est, qui bona doceo, & contraria gero, & sum sedens super cathedram Mosi & Phariseus. Præceptum tibi est popule, si non habueris accusatorem doctrinæ pessimæ, & alienorum dogmatum, conspexeris uerò meam culpabilem uitam atque peccata ut non habeas iuxta docentis uitam, tuam instituere, sed ea facere, quæ loquor. Nullum imitemur, & si uolumus imitari quempiam, propositus est nobis ad imitandum Christus. Descripti sunt Actus Apostolorum, & Prophetarum gesta, de sacris uoluminibus agnoscimus, illud exemplar firmum est, illud propositum solidum, quod qui sequi cupit, securus ingreditur. Si uerò quærimus culpabiles ad æmulandum, ut cum dicimus, ille docet, & iis, quæ docet, facit ipse contraria, aduersum præceptum Domini facimus, qui mandauit doctrinas magistrorum magis considerari, quam uitas. Hæc Origenes. Quæ uerba profectò catholico uiro magnopere essent expendenda, ut non post quorundam ambitiosulæ sanctitatis externæ tenuissimam auram, Catholicorum prædicatorum fortè peccatis offensus, confestim abiret. Non occupat (mihi crede) hæresis sine cæterorum uitiorum caterua humanam mentem. Si quis dicat, quia hæreticus est, (ait Augustinus) non potest hoc solum esse, quin & alia consequantur. Carnalis est enim & animalis, ac per hoc æmulus sit, necesse est, & animosus, & inuidus, & inimicus ipsi ueritati, ab eaque dissentiens. Hæc August. Verum hoc inter prædicatorem hæreticum, extrema tamen sanctitatis hypocritæ fucatum, & catholicum uerbi ministrum, peccatorem tamen, referre crediderim, quòd ille uulpina illa caliditate, intus latentia peccata, per quorundam in speciem bonorum præstigias, quominus agnoscantur, abscondit. Est enim hæreticus omnis uaser, & magna quadam sagacitate uersutus: contra Catholici, peccata, quòd ea caliditate non polleant, abscondere nesciunt, sed quadam uitæ simplicitate tales hominibus apparent, quales intus existunt. Caueamus itaque à falsis istis prophetis, qui ueniunt ad nos in uestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: non enim ueniunt nisi ut sub ista sanctitatis imagine furentur, mactent & perdant. Quæ sunt (inquit Chrysoströmus) uestimenta ouilia? species, uidelicet simulatæ religionis, & elemosyna simulata: uestimentum ouile est, non opus ouile, & cœternæ species pietatis, quibus se uestiunt lupi rapaces. Nulla autem res sic exterminat bonum, quemadmodum simulatum bonum. nam manifestum malum, quasi malum fugitur, & cauetur: malum autem & sub specie boni celatum, dum non cognoscitur nec cauetur; sed quasi bonum suscipitur, & ideò coniunctum bono, exterminat bonum: sic serui diaboli tum potissimè Christianitatem corrumpunt, quando se simulant Christianos. de quibus admonet discipulos suos Christus; magis autem nos omnes per illos, Attendite à falsis prophetis. Hæc ita Chrysoströmus & alia multa illo loco, quæ ad præsentem materiam commodissimè faciunt. Verum ista de hoc hæretico dolo dixisse sufficiat.

Homil. 7.
in Ezech.Libro 4. de
bap. contra
Donatis.
cap. 20.
Matth. 7.
Ioan. 10.Homil. 19.
in Matth.

Quòd nec martyrìum, & mors pro Chriſto tolerata, ueræ doctrinæ ac magiſterij ſit certa nota. Cap. VI.

Anta eſt diabolicæ fraudis potentia, ut martyrio quoque & mortis pro Chriſto ſpontaneæ tolerationi fidem derogauerit, & incertam ueri magiſterij notam ſua uſurpatione reddiderit. Nam, ut hos omittamus, quos non pro Chriſto, ſed pro ſuis ſacrilegis inuentionibus, quibus communem & Eccleſiaſticam fidem uiolarunt, dignas inuicis animis & peruerſa animi obſtinatione, tum ſacris, tum ciuilibus magiſtratibus pœnas hiſce annis, apud uarias Europæ prouincias dederunt, quorum execrabiles mortes multi hæretici auctores, in magna uolumina, Martyrum tanquam redegerunt, quis neſciat ingentes olim hæreticorum greges, à gentium magiſtratibus, Chriſti nomine ultimo ſupplicio affectos, & eos quemadmodum ueræ religionis cultores, pro Chriſto quoque mortem toleraſſe? Claudius Apollinaris Hierapolites, apud Euſebium, de hiſ hæreticis, qui ſe iactabant, quòd multi Martyres ex eorum hæreſi extitiffent, ſic ſcribit, Cum in omnibus, quæ ſuprà diximus, conuicti (loquitur autem de hiſ locis ſcripturæ & rationibus, quæ à catholicis illis obtrudebantur) nihil reſpondere potuerint, ad Martyres confugiunt, dicentes, multos ſe habere Martyres, & hoc eſſe indicium quòd uerus ſit apud eos propheticus ſpiritus. Quid ergo quòd multi alij hæretici plurimos Martyres habent, idè acquieſcendum eſt eis, quòd etiam ueritas apud ipſos ſit? nam primò qui dicuntur Marcioniſtæ, habent plures Martyres, ſed quæ eſſe poterit apud eos martyrij ueritas, ubi Chriſti ueritas non eſt? Et poſt aliquanta, iterum ſubiungit, Denique & ſancti Martyres, qui pro uera fide martyrìum ducunt, cum de Eccleſia procedentes ad paſſionem ducuntur, ſi qui fortè inuenti fuerint de hæreſi Phrygum, ſecernunt ſe ab eis, & reſpuunt eorum ſocietatem: nec ullo genere, cum iam martyrij palmam teneant, ſpiritu Montani & Maximillæ acquieſcendum putant, ſicut & noſtris temporibus apud Apamiam, quæ eſt ſuprà Mæandrum poſita, geſtum ſcimus, Caio & Alexandro, qui de Eumenia Martyres extiterunt. Hactenus apud Euſebium Apollinaris: Eſt ergo non noua, ſed antiqua diaboli techna falſas & hæreticas doctrinas martyrìo ac mortis toleratione uenerabiles reddere, ut ibi ueritas religionis eſſe exiſtinetur, ubi nec ipſi uita propter Chriſtum quis parcat, & ibi uerum Chriſti magiſterium quis credat, ubi non modò pater, mater, uxor, filij, & ſorores, ſed & anima quoque propter eundem Chriſtum uoluntariè dimittitur iuxta illud, Qui non odit patrem ſuum, & matrem, & uxorem, & filios, & ſorores, adhuc autè & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

Lib. 5. Ecl. hſt. c. 16.

Luc. 14.

Canon. 34.

Euſeb. li. 5. cap. 18.

Viſa uerò multos ex hæreticis & damnatis factionibus, Martyres, concilij Laodicensi canones aperte teſtantur. Non oportet omnino (aiunt illi patres) derelictis Martyribus Chriſti, abire ad falſos Martyres: hi enim alieni à Deo ſunt. Metrodorus Marcionis errorem ſequutus, apud Smyrnam à perſecutoribus captus, cum preſbyter eſſe iudicaretur, uiuus combuſtus eſt, ut docet Euſebius. Referuntur apud Eccleſiaſticos auctores & alij complures, qui, morte pro Chriſto tolerata, ſuas hæreticas infanias illuſtres reddiderunt. Quanquam perſuaderi non poteſt, eorum hominum, qui hæretica procacitate cum ipſa uita communionem Eccleſiaſticam iugum & obedientiam excuſſerint, cruciatus, Chriſti fuiſſe martyrìa, ſed potius pro ingentibus, quæ in ciuiles magiſtratus & politicas leges designabant, facinoribus, peccatorum ſupplicia. Nam quòd ita ſit, quorundam hæreticorum, qui à præfectis gentilium ſunt puniti, hiftoriæ teſtantur. Themifon aſſecla Maximillæ (ait apud Euſebium Apollonius) qui indubitata auaritia circumdatus, confeſſionis ſignum non guſtauit, ſed multa ſe pecunia uinculis exemiſit, cum ipſi ob eam cauſam humiliter fuiſſet agendum, quaſi Martyr, gloriabundus, ad exemplum Apoſtoli, catholicam quandam epiſtolam auſus eſt ſcribere, & eos inſtituere, qui melius quam ipſe credebant, & hortari ut unà ſecum pro nouis doctrinis decertarent, ac dominum & Apoſtolos eius & ſanctam Eccleſiam blaſphemarent. Hactenus Apollonius. De Alexandro uerò eius factionis hæretico, cum Cataphrygis loquens, eodem loco ſic ſcribit idem Apollonius, Verùm ne in pluribus immoremur, dicite

cite nobis de Alexandro, qui ſemetipſum Martyreni dicit, quem conuiuiam habet hæc prophetiſſa, quem adorat ut Deum; nonne hic pro latrociniiſ, aliſque nefariis actibus, reus extitit? Non nos dicimus, ſed acta hæc publica continent. Quis ergo eorum, cui donat peccata prophetiſſa, ignoſcet Martyri latrocinia? an Martyri ignoſcit prophetiſſa rapacitas, & auaritiæ crimina? Cum enim dominus dixerit, Nolite habere aurum, neque pecuniam, neque duas tunicas, iſti in omnibus contraria gerunt acquirentes & congregantes ea, quæ Dominus etiam habentes iuſſit abiicere. Probamus nanque eos, qui apud eos uel prophetæ, uel martyres nominantur, non ſolum à diuinitibus, ſed etiam à pauperibus, pupillis, ac uiduis pecunias congregare. Aut ſi habent confidentiam, adſint, & pro hiſ habeant nobiſcum diſceptationem, ut ſi conuicti fuerint, uel de cætero definant talibus ſe implicare cõmerciis: oportet enim ex fructibus uel agnoſci, uel etiam probari prophetam, ſicut & Dominus dixit, Quia Arbor ex fructibus cognoſcitur, & propheta uerus probatur ex fructibus. Ut autem de Alexandro certius cognoſcatur, ſciendum eſt, quia iudicatus eſt apud Aemilium Frontinum præconſulem Epheſi, non propter nomen Chriſti, ſed propter quædam latrocinia. nam de Chriſti nomine iam apoſtata extiterat. Sed poſt hæc ut fideles quidam, fratres, qui per illud tempus apud iudicem aliquid poterant, pro ipſo intercederent, ſimulauit ſe propter nomen domini laborare, & per hoc dimittitur, nec tamen in eccleſia patriæ ſuæ receptus eſt, ubi latro eſſe, ab omnibus noſcebatur. Quòd ſi quis fortè, minus hiſ, quæ dicimus, accomodandam exiſtimat fidem, in archiuiis publicis apud Epheſum geſta ſeruantur. Hactenus de Alexandro Cataphrygum Martyrè Apollonius. Non igitur propter Chriſtum & Euangelicam legem hæretici Martyrès, ſed propter ſua ſcelera & flagitia, quibus inſignes erant, tolerabant ſupplicia. immò non modò uitæ turpitudine ac propriis ſcleribus legum ciuiliũ pœnas promerebantur, ſed in reliquos quoque ueros Chriſtianos, reſpublicas ac ciuiles magiſtratus prouocabant. Quis enim neſcit horredam illam infamiam de infanticiidiis & promiſcuo poſt luminum extinctionem coitu, qua toto illo primo ſæculo ab omnibus Chriſtianiſ laboratum eſt, ex Gnoſticorum, Nicolaitarum & Carpocratianorum ſclerata uita deriuatam fuiſſe: immò uerò cum Chriſtiana uita omnibus mortalibus eſſet amabilis, nec uerò aut fraude in eius ſæculi Chriſtianiſ Satanæ furor quicquam poſſet, omnium ſæculorum turpiſſimis & obſceniſſimis inuentis hæreſibus, totum nomen Chriſtianiſ apud gentes ita fecit inuiſum, ut toto illo primo ſæculo, non modò deorum & propriæ religionis aſſertor, ſed naturæ quoque uindex, quicunq; eos atrocius fuiſſet perſecutus, putaretur ab omnibus. Quæ cum ita quidem frequenter ſe habeant, haud tamen ignoro, tantam eſſe diaboli aſtutiam, ut nonnunquam tamen ad fideles efficacius decipiendos externam uitæ ſanctitatem cum martyrìo coniungat. Nam ſi mors pro Chriſto aut Chriſti nomine tolerata, ſemper eſſet ſancti ſpiritus opus, nequaquam Paulus dixiſſet, Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuerò, nihil mihi prodeſt. Charitas profectò cum ad proximum habeatur, potiſſimè uerò ad totius Eccleſiaſtici corporis ſtructuram dirigitur. Qui ergo corpus ſuum ſine Eccleſiaſtici corporis charitate ſacrificat, nihil illi prodeſt: eſt igitur non Dei, ſed quo alios decipiat, diaboli opus.

Tertull. in apolo. Juſtin. martyr. in 2. apolo.

Tertull. de ſcri. hare. Theodor. de hare. Fab. lib. 1. Epiphani. in Gnoſticiſ, Irene. etc. 1. Cor. 13.

Auguſt. tract. in ſal. 43.

Quòd neque miraculorum exhibitio, ueri magiſterij ſit certa nota. Cap. VII.

De ſeptimo iam & poſtremo omniumque ad humanas mentes concutendas & in errorem mittendas potentiffimo fuco, pauca loquamur. Is uerò eſt miraculorum operandorum potentia, quam uel in peccatorum perniciem, uel in iuſtorum exactiſſimum examen, Deus falſæ doctrinæ miniſtris nonnunquam indulget. Nam præter id, quod de Eutichiano Nouatiano & eius miraculis, non falſis, ſed ueriſſimis, quorumque teſtis multorum Conſtantineſ Imperator fuiſſe dicitur, Sozomenus & alij quidam Eccleſiaſtici memoriæ prodiderunt ſcriptores, aperte ſunt in hac parte Chriſti & Apoſtolicæ præmonitiones, quibus uerorum Chriſtianiſ, quò minus in hac parte circũueniantur,

Lib. 1. c. 14.

ueniantur; aduerſus hunc diaboli ſucum, animi præparantur. Tunc (inquit Apoſtolus
 2. Theſſ. 2. Paul. de nouiſſimis temporibus loquens) reuelabitur ille iniquus (Antichriſtus nimirum) quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui, eum, cuius eſt aduentus ſecundum operationem Satanæ; in omni uirtute, & ſignis & prodigiis mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis, iis, qui pereunt, eo quod charitatem ueritatis non receperunt, ut ſalui fierent. Idem de eodem hæreticorum capite ſub imagine beſtiæ, Ioann. Apoſtol. in ſua reuelatione ſic refert, Vidi beſtiam aſcendentem de terra, & habebat cornua duo ſimilia agni, & loquebatur ſicut draco &c. Et ſubinde, Et fecit ſigna magna, ut etiam ignem faceret de cælo deſcendere in terram, in conſpectu hominum, & ſeduxit habitantes in terra, propter ſigna, quæ data ſunt illi facere in conſpectu beſtiæ. Cornu, ſanctæ ſcripturæ communi phraſi, robur aut fortitudinem metaphorica ſignificatione deſignat, quod eorum, quæ cornua poſſident, animalium in ipsis cornibus tota ſita ſit uirtus. Duo igitur cornua, duo, in quibus huius beſtiæ & ſuorum miniſtrorum ſitum eſt robur, prædicationem & miracula, iuxta illud, Sermonem confirmantem ſequentibus ſignis, Euangelista prophetico ſpiritu aſſatus, proculdubio deſignat. Hæc uerò non eadem, ſed ſimilia agni cornibus eſſe dicuntur, quod ſcilicet & ipſa prædicatione, & miraculis fallant. Aut enim, quæ exhibent, non ſunt uera miracula, aut ſi ſunt, mendacia tamen ſigna & fallacia dicuntur, ut docet Anſelmus, quod illis peccatores in errorem mittantur. Surgent, apud Matthæum ait Chriſtus, de illis nouiſſimis ſæculis loquens, Pſeudochriſti & Pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna. Non inutilia, inquit Chryſoſt. neque uana, quæ miniſtri diaboli facere ſolent, ſed magna, ideſt, utilia & plena, quæ ſancti facere ſolebant. Nam in tempore quidem Apoſtolorum, & poſtmodum; miniſtri quidem Chriſti utilia & plena ſigna faciebant ex parte dextra: qualia ſunt cæcos illuminare, & alia huiusmodi facere: miniſtri autem diaboli inutilia faciebant, & uana ex parte ſiniſtra, quæ admirationum quidem uidentibus excitarent, ad utilitatem uerò nullius proſicerent. Erat inter miniſtros diaboli & miniſtros Chriſti ex hoc iudicare, & qui utilia, & qui inutilia facerent ſigna; in fine autem temporis, concedenda eſt poteſtas diabolo, ſicut in hiftoria Clementis Petrus exponit, ut faciat ſigna utilia, & ex ea parte, qua prius facere conſueuerunt ſancti, ut iam miniſtros Chriſti non per hoc cognoſcamus, quia utilia faciunt ſigna. Hactenus Chryſoſt. Non poteſt proſectò ulterius in ſuis adornandis miniſtris; Satanica poteſtas procedere, quam ut proprium diuinæ prædicationis ſigillum, in eiſdem furetur. Verbum Dei furatur eum ſanctam ſcripturam, & ſanctorum ſcripta in hæreticas blaſphemias aſtruendas detorquet: ſubſcriptionem furatur, cum ficta uitæ ſanctimoniam & ſimulata charitatis ſpecie, exterius ſpecioſus oſtentat ſigillum, quod omnium maxime fidem conciliare ſolet: furatur eum ſigna, quæ ſolam diuinam potentiam & præſentiam, quali chirographa quadam aſſertari uidentur, ita Deo permittente in ſuarum blaſphemiarum comprobationem uſurpat. Diaboli proſectò mendacia per ſeipſa credi non poſſunt, niſi illis ſanctæ ſcripturæ & diuini ſermonis prætexat ſpeciem, aut cætera diuinæ ueritatis, quæ falli non poteſt, instrumenta uiolent, & ad eiſdem fidem conciliandam, fraudulenter uſurpet.

ERGO ut iam de fallacibus ueræ doctrinæ notis loqui definamus, neque ſcripturarum iactationi, neque ſcientiæ eminentiæ, neque Eccleſiaſtica doctrinæ ficto zelò, neque Eccleſiaſticorum auctorum ſimulato amori, neque externæ ſanctimoniam, neque martyrio ac morti pro Chriſto toleratæ, neque demum miraculis ipsis, etiam cum eſſent ueriſſima, quæ omnia alioqui ueræ doctrinæ (abſuiſſet modò malitia diaboli) certa ſigna fuiſſent, omnino fidendum, quod ea uniuerſa uiolarit antiquus hoſtis, & eiſdem ſua uiolatione fidem ademerit. Immo tanto, quoties hæc occurrerint, cautiores eſſe oportet, ne fortè in noſtram perniciem angelus Satanæ, in angelum lucis ſeſe transformet, quanto ſciamus maius in occulto, quam in aperto & patenti ueneno ſubſeſſe diſcrimen.

Quare

Quare ueræ doctrinæ ſigna, à diabolo uſurpari permittuntur. Cap. VIII.

Vrgit uerò ex iis, quæ diximus, grauiffima quæſtio, & quàm multorum animos ex cruciare non dubito, Quare diuina clementia, quæ uult omnes homines ſaluos fieri, & ad cognitionem ueritatis uenire, & quæ potius debuiffet noſtram infirmitatem ad capeſſendam foelicitatem fouere, quàm eidem, quod minus adipiſcatur, ſcandala obiicere, hæc, quæ diximus, Euangelicæ doctrinæ instrumenta, ab hæreticis hominibus, in infirmorum exitium, uſurpari permittat? Quare (inquam) ea, quæ in ſancta Chriſti Eccleſia, ueris magiſtris honorem & auctoritatem conciliant, quod eorum doctrina reuerenter ſuſcipiatur, à populis, ſacrilega manu ad ſuorum miniſtrorum comprobationem, ita Deo permittente, Satanæ furetur? Reſta, inquit Vincentius Gallus, interrogatio, & digna, quæ diligentius, atque uberius pertractetur: ei tamen non ingenio proprio, ſed diuinæ legis auctoritate, & Eccleſiaſtici magiſtri in documento, ſatisfaciendum eſt. Audiamus ergo ſanctum Moſem, & ipſe nos doceat, in curioſi uiri, & qui propter ſcientiæ gratiam, ab Apoſtolo etiam prophetæ nuncupantur, proferre interdum permittantur noua dogmata, quæ uetus teſtamentum allegorico ſermone, deos alienos appellare conſueuit, eo quod ſcilicet ab hæreticis, ipſorum opiniones ſicut à Gentilibus diſ ſui, obſeruentur. Scribit ergo Deuteronomio beatus Moſes, Si surrexerit (inquit) in medio tui propheta, aut qui ſomnium ſe uidiffe dicat, ideſt, magiſter in Eccleſia conſtitutus, quem diſcipuli uel auditores ſui, ex aliqua reuelatione docere arbitrentur. Quid deinde? Et prædixerit, inquit, ſignum atque portentum & euenerit, quod locutus eſt. Magnus proſectò neſcio quis ſignificatur magiſter, & tanta ſcientiæ, qui ſectatoribus propriis, non ſolum, quæ humana ſunt noſſe, uerum etiam quæ ſupra hominem ſunt, prænoſſe poſſe uideatur, quales ferè diſcipuli ſui, iactant fuiſſe Valentinum, Donatum, Photinum, Apollinarem, cæterosq; huiusmodi. Quid poſtea? Et dixerit tibi, Eamus & ſequamur deos alienos, quos ignoras, & ſeruiamus eis. Qui ſunt diſcipuli alieni, niſi errores extranei, quos ignorabas, ideſt noui & inauditi: & ſeruiamus eis, ideſt credamus eis, ſequamur eos. Quid ad extremum? Non audies (inquit) uerba prophetæ illius, aut ſomnioris. Et quare, oro te, à Deo non prohibetur doceri, quod à Deo prohibetur audiri? Quia (inquit) tentat uos Dominus Deus ueſter, ut palam fiat, utrùm diligatis eum, an non, in toto corde, & in tota anima ueſtra? Luce clarius aperta cauſa eſt, cur interdum diuina prouidentia quosdam Eccleſiarum magiſtros, quædam dogmata prædicare patiatur. Ut tentet uos (inquit) Dominus Deus ueſter. Et proſectò magna tentatio eſt, cum ille, quem tu prophetam & prophetarum diſcipulum, quem doctorem & aſſertorem ueritatis putes, quem ſumma ueneratione amore complexus ſis, is ſubitò latenter noxios ſubinducat errores, quos nec citò depræhendere ualeas, dum antiqui magiſterij ducis præiudicio, nec facile damnare fas ducis, dum magiſtri ueteris impediris affectu. Hactenus Vincentius. Cuius doctiſſimi & ſanctiſſimi uiri ſententiis & ſcriptis plerumque utimur, quod eius in hæretica uerſutia detegenda, delectemur ingenio. Vides ergo non alia ratione, ueræ doctrinæ instrumenta, à falſis miniſtris diuinitus uſurpari permitti, quàm quod fideles probentur, & utrùm ne ad Chriſti horreum tanquam ſolida grana pertineant, an uerò tanquam leues paleæ omni uento circumferantur, ſciatur. Quam rem Eccleſiaſticiſ exemplis prolixè, ſed utiliter ſubinde idem Vincentius confirmat. Hic forſitan (inquit) efflagitet aliquis, ut ea, quæ ſancti Moſis uerbis aſſerta ſunt, Eccleſiaſticiſ demonſtrentur exemplis. æqua expoſtulatione, nec diu differenda. nam ut à proximis & manifeſtis incipiam, qualem fuiſſe nuper tentationem putamus, cum infœlix ille Neſtorius, ſubitò ex oue conuerſus in lupum, gregem Chriſti lacerare cœpiſſet? cum hi ipſi, qui rodebantur, ex magna adhuc parte, ouem crederent, ideoq; morſibus eius magis paterent? Nam quis eum facile errare arbitraretur, quem tanto imperij iudicio electum, tanto ſacerdotum ſtudio proſecutum uideretur, qui cum magno ſanctorum amore, ſummo populi fauore celebraretur.

Vincentius
Lyricus.

Deut. 13.

celebraretur quotidie, palàm diuina tractabat eloquia, & noxios quoque Iudæorum & Gentilium confutabat errores. Quò tandem isto modo non cuius fidem faceret, se reſta docere, reſta prædicare, reſta ſentire? Qui ut uni hæreſi ſuæ, aditum patefaceret, cunctarum hæreſeon blaſphemias inſectabatur? Sed hoc erat illud, quod Moſes ait, Tentat uos Dominus Deus ueſter, ſi diligatis eum, an non? Et ut Neſtorium prætereamus, in quo plus ſemper admirationis, quàm utilitatis; plus famæ, quàm experientiæ fuit: quem opinione uulgi aliquandiu magnum, magis humana fecerat gratia, quàm diuina, eos potius commemoremus, qui in multis profectibus, multaſque induſtria præditi, non paruæ tentationi catholicis hominibus extiterunt, uelut apud Pannonias maiorum memoria Phorinus, Eccleſiam Syrmitanam tentaffe memoratur; ubi cum magno omnium fauore, in ſacerdotium fuiſſet aſcitus, & aliquandiu tanquam catholicus illud adminiſtraret, ſubitò, ſicut malus ille propheta aut ſomniator, quem Moſes ſignificat, creditam ſibi plebem Dei perſuadere cœpit, ut ſequatur deos alienos, ideſt errores extraneos, quos antea neſciebat. Sed hoc uſitatum, illud uerò pernicioſum, quòd ad tantum nefas, non mediocribus adminiculis utebatur. nam erat & ingenij uiribus ualens, & doctrinæ opibus excellens, & eloquio præpotens, quippe qui utroque ſermone copioſè & grauiter diſputaret & ſcriberet: ſed bene quòd commiſſæ ipſi oues Chriſti, multum pro catholica fide uigilantes, & cauti citò ad præmonentis Moſis eloquia reſpexerunt, & prophetæ atque paſtoris ſui licèt admirarentur eloquentiam; tentationem tamen non ignorarunt. Nam quem antea quaſi arietem gregis ſequebantur, eundem deinceps, ueluti lupum fugere cœperunt. Neque ſolùm Phorini, ſed etiam Apollinaris exemplo iſtius Eccleſiaſtica tentationis periculum diſcimus, & ſimul ad obſeruandæ diligentius fidei cuſtodiam commonemur. Etenim ipſe auditoribus magnos æſtus & magnas generauit anguſtias, quippe cum eos hinc Eccleſiæ traheret auctoritas, hinc magiſtri retraheret conſuetudo, ſic inter utraq; nutabundi & fluctuantes, quid potius ſibi ſeligendum foret non expediunt. ſed forſitan eiufmodi ille uir erat, qui dignus eſſet facilè contemni, inſmo uerò tantus ac talis, cui nimium citò in plurimis crederetur. nam quid illo præſtantius acumine, exercitatione, doctrina, quàm multas ille hæreſes multis uoluminibus oppreſſerit? quot inimicos fidei confutauerit errores, indicio eſt opus illud triginta non minus librorum nobiliſſimum ac maximum, quo inſanas Porphyrij calumnias, magna probationum mole confundit. Longum eſt uniuerſa ipſius opera cômemorare, quibus profectò ſummis adificatoribus Eccleſiæ, par eſſe potuiſſet, niſi prophana illa hæreticæ curioſitatis libidine, nouum neſcio quid inueniſſet, quo & cunctos labores ſuos, uelut cuiuſdam lepræ admittiſſione fœdaret, & doctrina eius, non tam ædificatio, quàm tentatio potius Eccleſiaſtica diceretur. Hæc Vincen. Qui deinde, Origenis & Tertulliani, qui, cum eos propter multarum & magnarum uirtutum ornamenta, maximè uetus olim ſuſpexiſſet Eccleſia, ab Eccleſiaſtica poſtea deſciuerunt doctrina, communis exemplis. poſt prioris enim & uitæ & doctrinæ magnificas laudes, Hic idem (inquit) Origenes tantus ac talis, dum gratia Dei inſolentius abutitur, dum ingenio ſuo nimium indulget, ſibiſque ſatis credit, cum paruipendit antiquam Chriſtianæ religionis ſimplicitatem, dum ſe plus cunctis ſapere præſumit, dum Eccleſiaſticas traditiones & ueterum magiſteria contemnens, quædam ſcripturarum capitula nouo more interpretatur, meruit ut de ſe quoque in Eccleſia Dei diceretur, Si ſurrexerit in medio tui propheta &c. Et paulò poſt, Non audies (inquit) uerba prophetæ illius. & item, Quia tentat uos Dominus Deus ueſter, utrum diligatis eum an non? Verùm nõ ſolùm tentatio, ſed etiam magna tentatio, deditam ſibi atq; in ſe pendentem Eccleſiam, admiratione ingenij, ſcientiæ, eloquentiæ, conuerſationis, & gratiæ, nihil de ſe ſuſpicantem, nihil ſe uerentem, ſubitò à ueteri religione, in nouam prophanitatem ſenſim paulatimque traduxere. Sed dicet aliquis corruptos eſſe Origenis libros, non reſiſto; quin potius & malo, nam id à quibuſdam & traditum & ſcriptum eſt, non catholicis tantùm, ſed etiam hæreticis. Sed illud eſt, quod nunc debemus aduertere, & ſi non ipſum, libros tamen ſub nomine ſuo editos, magnæ eſſe tentationi, qui multis blaſphemiarum uulneribus ſcatentes, non ut alieni, ſed quaſi ſui & leguntur & amantur: ut & ſi in errore concipiendo, Origenis non fuit ſenſus, ad errorem tamen perſuadendum, Origenis auctoritas ualere uideatur. De Tertulliano uerò

poſt

poſt maxima encomia, ſic inquit, Hic tamen Tertullianus catholici dogmatis, ideſt uniuerſalis ac uetuiſtæ fidei parum tenax, ac diſertior multò quàm ſœlicior, mutuùm deinceps ſententia fecit ad extremum, quòd de eo beatus conſeſſor Hilarius quodam loco ſcribit, Sequentem, inquit, errore detraxit ſcriptis probabilibus auctoritatem: & fuit ipſe quoque magna in Eccleſia tentatio. Hucusque Vincen. Cuius profectò uerba,

Millies repetita placebunt.

Cupimusque ea his noſtris temporibus, aut pro ſuggeſtis, aut in ſacris conſeſſionibus, populo Chriſtiano, fideles & catholicos uiros, qui munus habent docendi, frequenter ingerere. Nihil enim uerò magis neceſſarium puto hoc tempore, quàm ſimplices Chriſti oues, qui quorundam caſu, qui mundo approbante, in uulgo auctoritatem obrinuerant, ſcandalum patiuntur, diabolica uerſutia reſecta, corrigere, & diuinam eſſe tentationem inſinuare. Deum immortalem, quot ego depræhendî, qui cum quorundam, qui alioqui & eruditione & ſpecioſa quadam morum integritate, & ampliſſimis dignitatibus celebres mundo haberentur, ſancti magiſtratus officio aut ignibus traditos, aut de hæreſi accuſatos, carceribus mancipatos, aut demum Eccleſiaſtica conuerſatione deſerta, in hæreticas fictiones translatos uidiſſent, grauiffimas tentationes ſunt paſſi, dum eos quaſi Eccleſiæ columnas, & totius ſapientiæ ſacraria parum antea uenerarentur? Urgebat ex una parte Eccleſiaſtica religionis antiqua traditio, & auita conſeſſio, ſed ex alia tantorum uirorum auctoritas, quam ſibi publica totius prouinciæ (immo quòd uulgaria ingenia uehementius mouere ſolent) principum approbatione quaſiuerant, exterior quaſi uita ſanctimonia, & ut uidebatur, ad normam Euangelij uitæque Chriſtianæ compositi mores, ingens eruditionis aceruus, eloquentiæ in declamandis ſermonibus uis magna, ingens ſacrarum literarum peritia, quæ omnia ſic ſimplicia & Satanicæ uerſutiæ aut potius diuinæ tentationis ignara, torſerunt ingenia, ut multos in deſperationis uoraginem abſorptos uiderim. Ille, aiunt, aut ille, doctiſſimus erat, optimè & Chriſtianiſſimè declamabat in uitia; nemo illo ſœlicius ad uirtutum amorè auditores illexit; ingentes eleemoſynas pauperibus, aut ipſe præſtabat, aut præſtari faciebat; minimè uidebatur ambitioſus, modeſtus maximè: cur ergo illi non credamus? præfertim cum qui contraria docent, ſæpe ignari multoties incompositis moribus habeantur? Ille libertatem, quam Chriſtum nobis ſuo ſanguine comparaffe, non uulgariſſimis rationibus comprobatur, docet, non eſſe ſcilicet ieiunio carnem macerandam; non eſſe generali illi propagandi ſibi ſimile deſiderio uim inferendam; non eſſe Chriſtiano homini delectum ciborum ſeruandum; nulla nos legum humanarum obligatione teneri. Docet ſola fide iuſtitiam obtineri, & ſimilia, quæ carni ſunt dulcia: cum tamen ipſe in ſeipſo, ueſtium, ciborum, & totius uitæ aſperitatem, oſtendet. Contra alij homines, cum moleſta uerboſitate rigidam quandam ac penè importabilem uitæ Chriſtinæ rationem intorqueant, ipſi tamen molliter uiuunt, & uitæ delicias plus omnibus proſequuntur. Ergo ille ſolo ueritatis ſtudio, cum uitæ, honoris, & diuitiarum detrimento, ſuccenſus noua iſta docet; illi, quòd forſan ad eum eruditionis gradum, qui ad hæc intellegenda requiritur, nondum aſcenderint, aut quòd metus ſacri magiſtratus, aut Catholici principis, conſiteri non audeant, aut demum, quòd in ordine Catholicorum prædicatorum aut doctorem ſuum locum habeant, apud nouos uerò hos magiſtros nullum ſint habituri, quæ non intelligunt, damnant.

ET HÆC quidem ac ſimilia, in Chriſtiani hominis peſtore ſæpè uerſantur, plerunq; cum Catholice fidei & conſeſſionis certiſſimo exitio, plerunq; uerò cum Eccleſiaſtica diſciplinæ ruina, aut certè contemptu: rariſſimè cum ſola ſeruoris ſpiritualis remiſſione, quæ minima eſt in tam ingenti tentatione iactura, niſi Moſis oraculum ſemper præ oculis habeat, Si ſurrexerit in medio tui propheta &c. Non audies uerba prophetæ illius, quia tentat uos dominus Deus ueſter, utrum diligatis eum an non? Profectò qui attenderet ſe diuinitus à Deo probari, cuncta illa, quæ diximus, auctoritatem externam, uitæ compositionem, dignitatem, eruditionem, ſapientiam, eloquentiam, & cætera talia, quaſi diaboli machinas, ad ſui exitium paratas, contemneret. tantoque magis in catholice fidei conſeſſione perſtaret, quanto maiores uirtutum ſucos, in nouorum dogmatum inuentore, conſpiceret. Quis enim mel guſtet, quo dirum aconitum latere præſentiat? Aut quis poculum ſitiat, cui præſentiſſimum uenenum miſtum intel-

Rr ligat,

ligat, quod aureo uase & margaritis ornato contineatur? Euangelici prædicatores uasa sunt cœlestis doctrinæ; sed quidam uasa electionis & gloriæ, quidam uasa ignominie. Hæc uerò differentia non in externis picturatis emblematibus, sed in ipsa metalli interna natura consistit. Fieri quidem potest, ut uas cum sit æneum, pulchras oculis cœlaturas ostendet, fucatas tamen: contra, cum sit aureum, uel ob situm uel ob neglectum, minus oculis humanis arrideat. Qui ergo in illo eminentes colores, & artis fucos admirabundus extolleret, contemneret autem ueram auri naturam, haud dubium haberetur stolidus: ita quem sapientia, diuitiæ, nomen, potentia, & reliqua humanæ auctoritatis ornamenta fucant, si sonus uerum aurum non sonet, illi præferre, qui cum uerum sonet aurum, idest Ecclesiasticam doctrinam, tot sanctorum uirorum examinatione probatam, externam tamen cœlaturam non habeat, profectò stultissimum. Attendant ergo Christianus non alibi quàm in pulchris uasis, & quæ oculis humanis placeant, propinari uenena, & non per alios quàm per eos, qui speciem quidem exterius pietatis ostentant, interius uerò uirtutem eius abnegarunt, errores effundi. Aduertat quòd quemadmodum oportet hæreses esse, ut probati manifesti fiant, ita oportet eadem non per quoscunque, sed per eos, quos & mundus & diabolus diuersis auctoritatis emblematibus ac fucis cœlauerint, ad exactiorem cribrationem fidelium; & probationem induci: quò nimirum ij, qui propter sua peccata de libro uitæ deleri merentur, quos aperta facie recipere noluerunt, uel laruatos suscipiant: aut quò iusti, & qui semel acceptam Ecclesiæ fidissimam stationem conseruant, quasi aurum probentur. Surgente enim uerò leui aura, cum grauiora grana in area, immota subsistant, leues quoque paleæ mouentur: nimirum quòd ad solida grana mouenda, non satis sit ualida: fauiente uerò ualidissimo uento, crassiora quoque acera, concussis etiam non nihil solidissimis granis, rapiuntur in aëra. Habet uentilabrum Christus in manu sua, quò permundet aream suam, & congreget triticum in horreum suum: paleas autem comburat igne inextinguibili. Est uentilabrum, non aliud in hac parte, quàm diuina illa prouidentia, qua hæreseon uentis sufflantibus, leues homines, subsistentibus granis, idest solida fidei hominibus, Ecclesiastica area dimissa ac deserta, æterno igne comburendi, rapiuntur in aëra, idest in uanas suarum cogitationum inuentiones. Flant autem leuius aut uiolentius diabolici turbines, iuxta huius diuini agricultoris imperium, quòd in arca ista, idest in Ecclesia, inter paleas ipsas (cum tamen omnes uerè sint paleæ æterno igni destinatae) quaedam sint grauiorae & uiolentiori proinde tempestate, quò a uero tritico separentur, indigeant. Triticum, inquit Cyprianus, non rapit uentus, nec arborem solida radice fundatam, procella subuertit: inanes paleæ tempestate iactantur: inuolida arbores turbinis incurfione euertuntur. Hos execratur Ioannes Apostolus, Ex nobis exierunt, sed nõ erant ex nobis: si enim ex nobis fuissent, utique permãssissent nobiscum. Hactenus Cyprianus. Et paucis interiectis, Fieri, ait, hæc dominus permittit, & patitur, manente propriæ uoluntatis arbitrio, ut dum corda & mentes nostras ueritatis discrimen examinat, probatorum fides integra, manifesta luce clarescat. Per Apostolum præmonet Spiritus sanctus, & dicit, Oportet hæreses esse ut probati manifesti sint nobis: sic probantur fideles, sic perfidi deteguntur, sic & ante iudicii diem, hic quoque iam, iustorum atque iniustorum animæ deteguntur, & à frumento paleæ separantur. Hactenus Cyprianus. Et alioqui quanta, obsecro, tentatio esset, si futor aut camentarius, aut similis aliquis, quem nullum uel mundi, uel disciplinarum honestaret emblema, Ecclesiasticæ disciplinæ desertionem doceret, cum ab omnibus statim quasi delirus contemneretur, neque ullam apud uulgi haberet auctoritatis speciem? sed neque multò grauior esset, quando in noui dogmatis inuentore sola eruditio aut eloquentia suspicitur: quæ profectò morum compositione destituta contemnitur. Enim uerò, aut nulla aut certè paruissima tentatio est, quando noui & hæretici dogmatis auctor, sola doctrinæ aut eloquentiæ commendatione apud uulgi nitescit. Quis enim, nisi, qui uitam & salutem desponderit, medico se credat, qui nouam & inauditam medendi rationem profiteatur, cum sit ipse morbosus, neque ulla à se donata salutis exempla proferat, sed contra & se & familiam grauissimis morbis infecerit? aut quis tanto Ecclesiasticæ disciplinæ fastidio labore, ut cum in ipso doctore nouo, rara sanitatis exempla non uideat, nouæ & inauditæ eius doctrinæ contra communia & Ecclesiastica dogmata sese

totum

1. Timot. 3.

2. Cor. 11.

Matth. 3.

Cypria. de simplicit. pralat.

totum committat? Itaq; tunc tantum Christianus homo tentationis graui turbine quatitur, quando eruditionis, eloquentiæ, diuitiarum, & dignitatis pigmentis, fucus quoque sanctitatis adiungitur: sed nondum adhuc expulsetur grauisissima, quæ tunc est futura, quando pseudopropheta signa quoque & prodigia præstabit. Surgent, inquit Christus, pseudopropheta, & pseudochristi, & dabunt signa magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi. An non sunt hæc Christi uerba? quantum ergo restitit, qui nondum his restitit? aut quo pacto putas eum, quem tantum doctrinæ, aut certè doctrinæ & uitæ tantum, sine prodigiis & miraculis auctoritas opprimat, ex electis esse, quos nec his duobus prodigia coniuncta, à Christo & Ecclesiastica disciplina ualebunt abstrahere? si Christus non monuisset ut à falsis prophetis, qui essent ad nos in uestimentis ouium uenturi, cum intrinsicè essent lupi rapaces, nobis attenderemus, potuissimus forsitan excusationem prætexere. Modò cum non solum ouinæ simplicitatis imagine, idest in apparentia uirtutum, & uerorum magistrorum specie, sed prodigiis quoque in nos graffaturis prædixerit, nihil habemus, quod iustissimæ accusationi possimus prætere, si non intelligamus eorum uersutias & Satanicos dolos, aut potius diuinæ prouidentie consilium: qui quò simus pratiores, nostram in semel accepta fide, perseverantiam explorat.

Matth. 2.

1. Petri 1. 1. Petri 5.

Varia tem- tandi ar- tes, quibus diuersis sa- culis diabo- lus aggressus est Eccle- siam.

Colossen. 2.

1. Corin. 1. & 3.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Timoth.

Lycranu.

OLIM tanquam leo rugiens diabolus, aperta uolentia tyrannorum, in Christianos crudebat: Christo deinde imperio Romano consecrato, subito ex uiolento leone, in insidiosum draconem conuersus, eosdem per hæreticas insidias, cepit inuadere. Sed tantò cum maioris discrimine, quantò minus eius deprehendebatur insultus. Sed in hoc secundo aggressione genere, quo in nostram perniciem occultius castes & tendiculas ponat, omnia experitur. Aggressus est primitus sola eloquentiæ & humanæ sapientiæ admiratione, è caulis dominicis, idest Ecclesiæ, fideles abigere: ad quod tentationis genus Paul. Apost. præmuniebat, cum diceret, Hoc autem dico ut nemo uos decipiat in sublimitate sermonis. Et rursus, Videte ne quis uos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi. ad quem scopum ambæ etiam ad Corinth. epistolæ, prior præsertim, diriguntur. Docet ibi sanctus Apostolus, huius mundi sapientiam, stultitiam esse apud Deum: sublimitatem uerò & cultum sermonis, minimè cum cruce aut Euangelio cohærere, quòd eos falsi quidam Apostoli mundanæ philosophiæ uerbofa eloquentia, Apostolorum obietantes inscitiam, ab Apostolica disciplina abduxissent; idemq; in cæteris Pauli & aliorum Apostolorum epistolis deprehendere liceat. Contra nullum enim magis hominum genus, Apostolica illa expeditione certatum est, quàm contra eos, quos humana sapientia, quæ tunc in Orbe frequentissima erat, armatos ad sui exitium Satanas direxerat. Erant tunc in pratio in toto Orbe sapientes, & uel hoc solo titulo, mundi principibus admirabiles. contra, Apostolicos uiros nulla commendabat excellentia doctrinæ, nec tamen intellexerat mundus diuinum consilium, quo perdita & reprobata mundana sapientia, per stultitiam prædicationis saluos facere credentes, decreuerat.

CVM uerò nihil ea techna se proficere aduersus Ecclesiam, quæ non tam eruditionis & eloquentiæ pigmenta, quàm uitæ sanctitatem haberet in pratio, diabolus aduerneret; compositorum morum hypocritism eximie cuidam eruditioni attemperauit, eo potissimum tempore, quo uita Christiana flaccescente, propter raritatem externa uirtutis species esset amabilis, ut scilicet sub externæ uirtutis ueste, gladius eruditionis occultus, in ea simplicitate, quæ est in Christo IESV, horrendas ac perniciosas daret strages: ut sub amabili esca, detestabilis erroris hamum absconderet, ut in deaurato uase, uirus propinaret, ut demum pestilentissimum uenenum, dulci melle misceret. Atque hoc uafraimento & stratagemate ab Apostolicis sæculis, usque ad Antichristi tempora, quibus omnium grauisissima futura est tentatio, Satanas utetur: & quantò rarior uirtus, tantò maiorem fucata uirtutis speciem, quò simpliciore alliciat, in suis instrumentis ostendat. Sed hanc quoque diaboli uersutiam, quò nos paratiorae effemus, per Apostolicos uiros Spiritus sanctus quoque manifestè retexit. Spiritus manifestè dicit, inquit ad Timoth. Apostol. Paul. quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocriti, loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam. In hypocriti, idest, in sanctitate simulata,

R r ij quod

1. Tim. 3.

quod nescio quam uirtutis effigiem solent germanæ fidei corruptores offundere, qua apud simplices auctoritatem obtineant. Alibi etiam ad eundem scribens, futurorum temporum pericula narrans, Hoc autem, inquit, scito, quod in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipso amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus inobedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, tumidi, cæci, uoluptatum amatores, magis quam Dei, habentes speciem quidem pietatis, uirtutem autem eius abnegantes, & hos deuota: ex iis enim sunt, qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas, oneratas peccatis, quæ ducuntur uariis desideriis; semper discentes, & nunquam ad scientiam ueritatis peruenientes. Quemadmodum enim Ianes & Mambres resistunt Mosis, ita & hi resistunt ueritati: homines corrupti mente, reprobi circa fidem. Hactenus Paul. Quibus uides nostrorum temporum figuram describi. Sunt quidem re uera hæretici, uitiorum colluione referti, ut hic docet Apostolus. externa tamen sanctitatis, quam mundo ostentant, larua decipiunt: quod tum alibi, tum apud nostram Hispaniam, in qua optimorum principum studio nemini prauo esse licet, sed cunctis ex æquo, aut ueræ aut fictæ sanctitatis necessitas impendet, hisce annis domestico exëplo didicimus. Quis enim in quibusdam, præter summam quandam eruditionem & in declamando eloquentiam, adde religionem, sanctitatis imaginem non mirabatur? & tamen larua detracta, qui essent apparuerunt. Ostendebant quidem foris pietatis speciem, intus tamen uirtutem eius abnegabant: omnibus illis uitiiis scatentes, quæ prophetico spiritu depingit Apostolus. Sunt huius secundæ Satanicæ expeditionis hæretici, Lamia quædam, quæ faciem quidem humanam cum gestent, belluina tamen sæuitia neque fœtibus parcunt. mammam quidem nudant, quando discipulis errores offundunt: catulos lactant, quando sequaces peruersa sua doctrina delectant; sed postea quos semel genuerunt, & nutrierunt, crudeliter laniant, cum eos scilicet in barathrum perditionis detrudunt. Sunt Sirenes illæ, quæ cum uirginalem faciem, & suauem quandam uocis dulcedinem præferant, quos tamen ad se allectos semel abduxerint, crudelissimè perdunt. Sunt Circes quædam, quæ oris pulchritudine, quos semel pellexerint, in bestias conuertunt. Plures hisce annis uidimus, qui cum externa illa figura sanctitatis allecti, ueritatis quosdam corruptores sequerentur impensè, tandem ex hominibus neque omnino prophanis, in stupidissimas bestias abierunt, dum carnis impudicitia soluti, quidam porcos, quidam equos, & mulos referebant. Quot religiosi ordinis feminas, quot uiduas, quot uirgines, hæreticis alloquiis, ex castis & piis, in spurca conuerterunt scorta? quas sat scio nunquam ad eos accessuras, nisi picturata sanctitatis emblemate cælati apparuissent. Occurramus igitur diabolicæ fraudi, tantoque magis uigilemus, quanto astutius, Deo ita ad bonorum probationem permittente, nobiscum agit Satanus. Habemus Apostolica monita, habemus ingenium & uersutiam, diaboli à sanctis & catholicis uiris exposita; nostra tantum erit culpa futura, si nobis imponant. Nihil sit homini Christiano Ecclesiastica confessione præciosius, non eruditio, non scientia, non sapientia, non eloquentia, non placidi mores, non sanctitas uitæ, non dignitas maxima; sed attendat hæc omnia plerunque fore instrumenta diaboli, quæ prauos homines Deo permittente pessundent.

1. Ioan. 1.
2. Theff. 2.

DE MVM, cum neque scientiæ & eloquentiæ factu, neque simulata sanctitatis specie, eius per Euangelicos uiros astutia depræhensa, diabolus se proficere uiderit, ad occultiores dolos conuertetur, quibus magicis artibus, occultissimis tamen, per falsos prophetas miracula exhibeat. Atque hoc opus hic labor erit, quem paucis, quos per æternam prædestinationem æquus amauit Iupiter, quod gratiæ spiritualis semine Deo geniti essent: atque adeò finaliter peccare non possent, euadere dabitur. Tunc, inquit Apostolus de his temporibus loquens, reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui eum, cuius est aduentus, secundum operationem Satanæ in omni uirtute & signis & prodigiis mendacibus: & in omni seductione iniquitatis, his, qui pereunt, eo quod charitatem ueritatis non receperunt, ut salui fierent: ideò mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes, qui non crediderunt ueritati: sed consenserunt iniquitati. Magna profectò tentatio, cum non tantum uirtute, id est, militari potentia,

fed

sed signis & prodigiis contra fideles pugnabitur. Quod Ioannes Euangelista latius describit in Apocalypsi, de Antichristo & eius ministris loquens, Vidi, inquit, bestiam ^{Apocal. 13.} ascendentem de mari, habentem capita septem & cornua decem. Super cornua eius decem diademata, & super capita eius nomina blasphemiarum; & bestia, quam uidi, similis erat pardo, & pedes eius sicut pedes urfi, & os eius sicut os leonis, & dedit illi draco uirtutem suam & potestatem magnam: & admirata est uniuersa terra post bestiam, & adorauerunt draconem, qui dedit potestatem bestię & adorauerunt bestiam, dicentes, Quis similis bestię, & quis poterit pugnare cum ea? & datum est ei os loquens magna, & blasphemias; & data est ei potestas facere menses quadraginta duos: & aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen eius & tabernaculum eius, & eos, qui in cælo habitant: & est datum illi bellum facere cum sanctis & uincere eos, & data est illi potestas in omnem tribum & populum, linguam & gentem, & adorauerunt omnes, qui habitabant in terra, quorum non sunt scripta nomina in libro uitæ agni, qui occisus est ab origine mundi. Si quis habet aurem audiendi, audiat, qui in captiuitatem duxerit, in captiuitate uadet: qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi: hic est patientia & fides sanctorum. Hactenus sanctus Apostolus. Quæ mirabilis uisio, non aliud profectò portendit, quam uerorum fidelium horrendas tentationes, quas in hac uita mortalis, tum per apertas persecutiones, tum per hæreticorum & falsorum prophetarum insidias, patiuntur à mundo. Bestia de mari ascendens, bestialem & truculentam Antichristi & eius membrorum, qui sunt omnes hæretici, in sanctos & fideles uiros habere describitur, quod licet multiplices habeat falsitatis auctores, plures tamen mundi potentes, qui quasi Satanica armamenta, eundem ut caput cornua communiant, habere cognoscitur. Similis esse pardo perhibetur, tum propter hæreticæ factionis dissidium (sunt enim inter eos plures multò sententiæ, quam in pardo maculæ) tum quod nunquam sibi consent hæretici, sed incredibili quadam inconstantia, pardorum uarietatem imitentur, & sint, ut ait Athanasius, in sententiis uarij, uersatilesque non aliter quam cameleontes in coloribus. Pedes urfi habet, qui humanos imitantur, & os leonis, quo rabiem & truculentum in genus humanum sæuendi que æstum, blandæ cuiusdam humanitatis imagine fraudulenter occultet. Huic draco uirtutem magnam & potestatem tribuit, quod illi quasi idoneo instrumento omnem, quam in homines ob peccata, diuinitus nactus est potestatem, in eorundem hominum perniciem plenissimè infuderit. Vnum de capitibus eius occisum est in mortem, & plaga mortis eius curata est, uel quod nonnunquam ex hac hæreticæ factione Ecclesiæ potentia quibusdam oppressis hæreticorum, semina confestim repullulent: quod frequentibus Ecclesiasticis exemplis est notum, aut quod Antichristus præcipuum falsorum prophetarum caput; postea quam dolosè mortem simulari, sit surrexisse credendus. Admirata esse dicitur post bestiam uniuersa terra, quia continuo leues homines & ueræ charitatis inanes, hæreticorum admirantur sapientiam: & eos quasi omnium mortalium sapientissimos, quod nouo quodam modo scripturas interpretentur, & noua dogmata inducant, uenerantur & colunt. Quæ admiratio, non est aliud, quam certissimum futuræ perditionis indicium. Cuius enim animus hæreticorum sapientiam admiratur, aut eos sapientes putat, haud longè abest ab eorum doctrina. Vnde continuo draconem, id est, diabolium, hæreticæ falsitatis auctorem, in falsa hæreticorum doctrina, quam quasi cælestem uenerantur, adorare incipiunt. Vt enim docet Ireneus, non aliud est hæresis, quam idololatria quædam. Prodeunt ergo continuo nequam isti idololatræ in magnificas bestię laudes, quoniam hæreticas doctrinas & earum magistros, admirabundi suspiciunt, & eos eruditione ac sapientia Ecclesiasticis magistris præferentes, inclamant, Quis similis bestię, & quis poterit pugnare cum ea? Quibus populi acclamationibus, & applausibus tumida, & simul, ita Deo permittente, animos colligens, ipso iam populari suffragio loquendi auctoritatè concipiens, in Dei ipsius blasphemias os soluit. Nulla est enim hæresis, si Ecclesiasticæ repetantur historiæ, quæ non paulatim in diuinam ipsam tandem naturam uenenum expuerit. Progreditur ultra uerba frequenter hæretica blasphemia, cum nimirum principum sæcularium & populorum potentia, in Ecclesiasticos uiros truculenter grassatur: quod præter antiquas historias, his

R r iij nostris

noſtris inſeliciſſimis ſæculis experimento didicimus. Grauis proſectò tentatio, ſed grauior illa quòd eadem hæretica blaſphemia uniuerſas prouincias & regna peruadat; ſceptrum obtineat, & ſancta Chriſti Eccleſia oppreſſa, & in anguſtias redacta; tyrannicum exerceat imperium: grauiſſima tamen illa, quæ ſtatim à Ioanne deſcribitur, & de qua, parùm antea nos loquuti ſumus: quòd altera ex iis beſtiis, diuino iudicio faciat ſigna magna; ita ut ignem faciat deſcendere de cœlo. Tunc, inquit Anſel. pius martyr, corpus ſuum tormentis ſubiiciet, & tamen ante eius oculos miracula tortor faciet: quis enim ad fidem conuertatur incredulus, cuius iam credentis non pauet & concutiatur fides, quando perſecutor pietatis, ſit etiam operator uirtutis? idemq; ipſe, qui tormentis ſæuit, ut Chriſtus negetur, miraculis prouocabit ut Antichriſto credatur. ſed potens eſt ſpiritus corda ſuorum, etiam inter tam grauiſſa tormenta cuſtodire. In his enim ſignis ſeducuntur, non omnes, ſed hi, quorum nomina, non ſunt ſcripta in libro uitæ: & qui charitatis ueritatem non receperunt. Haſtenus Anſelmus. His tentationum turbinibus, etiam grauiſſimæ paleæ, & quæ grana eſſe exterius uidebantur, non erant tamen, quòd ſolida fidei & charitatis medulla deſtituerentur, ut tandem abeant in locum ſuum, exſufflabuntur, uerè ſolida tantùm grana nullus turbo diſperget. Eandem electorum ſtabilitatem Chriſtus apud Matthæum docet, cum de ſanctæ Eccleſiæ perſecutionibus Apoſtoliſ loquitur, & in illis omnes fideles ad diaboli tentationes ſuperandas communit. Multi (inquit) uenient in nomine meo, dicentes, Ego ſum Chriſtus, & multos ſeducunt: audituri enim eſtis prælia & opiniones præliorum, uidete ne turbemini: oportet enim hæc fieri, ſed nondum ſtatim finis. Conſurget gens in gentem, & regnum aduerſus regnum; & erunt peſtilentiæ, & fames, & terræmotus per loca: hæc autem omnia initia ſunt dolorum. Tunc tradent uos in tribulationem, & occident uos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Et ſubinde, Et multi pseudoprophetæ ſurgent, & ſeducunt multos: & quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum: qui autem perſeuerauerit uſq; in finem, hic ſaluus erit. Et paulò poſt, Erit tunc tribulatio magna qualis nunquam ab initio mundi uſque modò fuit: & niſi abbreviati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro, ſed propter electos abbreviabuntur dies illi: ſurgent pseudo-chriſti & pseudo-prophetæ, & dabunt ſigna magna, & prodigia, ita ut in errorem ducantur (ſi fieri poteſt) etiam electi. Grandis proſectò & acerba tribulatio, in qua præter prælia & ſeditioſos tumultus, ipſa mundi elementa aduerſus electos pugnare uidebantur: ſed multò uiolentior, qua nulla maior futura prædicatur, in qua pietatis inſeliciſſimi hoſtes, ſunt ſigna & prodigia in falſæ religionis auctoritatem daturi. Verùm neque hæc neque illa, electos quantumuis licentiòſè concutiant, peruertere poterunt, quòd æternæ nimirum uoluntatis decreto in ſortem filiorum Dei fuerint aſciti.

Suprà capi
te præced.
Grauiſſi-
ma Eccle-
ſiæ tentatio
quæ ſit.
In epiſt. ad
Thom. c. 2.

Matth. 24.

Eph. 1.

Antichriſti
mysterium
iam modò
operatur.

Heb. 11.

1. Ioan. 3.

1. Ioan. 4.

2. Ioan. 1.

1. Ioan. 3.

VERVM illud hic aduertendum, Antichriſti regnum, quo Deo ita permittente probantur electi, non tantùm extremo illo ſæculo, uniuerſali iudicio propinquo, futurum, ut tunc tantùm electos, à non electis dicatur diſcernere. Quemadmodum enim, Regnum Chriſti, etiam antequàm Dei uerbum formam noſtræ mortalitatis indutum apparuiſſet, ab ipſo nimirum Abel, habuiſſe principium, credendum eſt; ita & Antichriſti tyrannis, non tantùm ipſo in mûdo apparente, ſed & multò antea ab ipſo nimirum mundi primordio, ſuam in ſanctos & electos uiros, truculentiam exercet: & quemadmodum Paul. Apoſt. uniuerſos illos ueteres patres, ad Chriſti regnum, ideſt ſanctam Eccleſiam, in qua Chriſtus Rex uerus agnoſcitur, amatur & timetur, & eius legibus uiuitur, per fidem pertinere decernit; ita & uniuerſos pseudoprophetas & mentium corruptores, ante Antichriſtianæ tyrannidis, legatos eſſe, atque ideò quòd eius perſonam & nomen ſuſtineant, commodè Antichriſtos Apoſtoliſ phraſi uocari ſolitos, non eſt diſſidendum. Hic eſt, inquit Ioannes Apoſt. Antichriſtus, qui negat patrem & filium. Et ruruſ, Omnis, inquit, ſpiritus, qui ſoluit IESVM, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus, de quo audiſtis; & nunc iam in mundo eſt. Et ruruſ, Qui non conſitetur IESVM Chriſtum ueniſſe in carne; hic eſt ſeducor & Antichriſtus. Filioli, inquit alibi, nouiſſima hora eſt, & ſicut audiſtis, Antichriſtus uenit: nunc autem Antichriſti multi facti ſunt: unde ſcimus quia nouiſſima hora eſt. Non quòd hominem illum, qui quòd & uita & doctrina ſit Chriſto contrariuſ, Antichriſtus uocatur, in mundo iam eſſe iudicaretur

dicaret Apoſtoliſ, ſed quòd Ebion, Cerintus, & Marcion, qui eo in inſulam relegato Aſianis eccleſiis, quas moribus & ſana doctrina perſanctè formauerat, hæreſum ſuarum ſeminarant zizania, Antichriſti legatione, contra ſanctam Dei Eccleſiam iam tunc fungerentur. Quemadmodum enim Chriſtum, iam tunc à mundi primordio, ſanctorum prophetarum, qui ipſum uenturum, quaſi legati hominibus denunciarent, & conciliarent, longa ſeries antecellit; ita Antichriſtum ipſum ſuorum legatorum, ideſt hæreticorum, qui animas Chriſto per fidem & dilectionem hærentes, ab eodem falſæ prædicationis maleficio uiolenter auellant, longus ordo præcedat. Eſt igitur non aliud hæreticorum uiperina ſuaſio, quàm tentatio quædam, qua qui ad Chriſti regnum, quiue ad Antichriſti tyrannidem pertineant, manifeſtè cognoſcitur: id eſt, qua, electus tandem à non electo in hac uita diſcernitur. Sed quemadmodum, quantò Chriſti legati, & qui uias Domini parabant, Chriſti aduentui magis erant propinqui, tantò diuini quædam ſancti Spiritus auctoritate donabantur, quò in diaboli poteſtatem uiolentius irruerent. quod Ioannis Baptiſtæ ſanctitas non obſcurè demonſtrat, ita Antichriſtianorum prophetarum, Satanicus ordo, quo magis ſuo capiti, id eſt, Antichriſto, appropinquet, tanto maiori mortales tentatione concutiet, tantoque eos in hominum pernicioſiſſimè hiſce, quos diximus, fucis mundo ſpecioſiores offendet. Et ſicut Chriſto in mundo præſente, omnia gratiæ plenitudine exundarunt; & ij, quos Euangelicæ prædicationis miniſtros legit, omnes præcedentes uera ſanctitate, uicerunt: ita hi, quos ſuæ tyrannidis aſſertores Antichriſtus elegerit, maiori fictæ ſanctitatis ſpecie, quàm quòſque præcedentes, ad maiorem hominum ſubuerſionem Satanus deliniet. Tunc aperto Marte draco, quòd per ſanctorum robur fuerit deiectus in terram, ideſt ſuas uires deiectas uideat, perſequetur mulierem. De illius enim ſæculi hominibus dicitur, Væ terræ & mari, quia deſcendit diabolus ad uos, habens iram magnam, ſciens quòd modicum tempus habeat. Qua autem ratione hæc ordinauit Deus, ita explicat Io. Chryſoſt. Attendite, quia non ſemper tempus uocationis eſt, ſicut ait Sapientia, Tempus congregandi. Tempus ergo fuit congregandorum lapidum, quando lapides uiui, ideſt fideles, ab infidelitate uocabantur ad fidem. tempus autem erit diſpergendi lapides, quando Eccleſia tradetur ad tentationem, ut lapides, ideſt Chriſtiani, quoniam non proficiunt in ædificationem corporis Chriſti, foras proiciantur. Donec ergo fuit uocatio ad fidem, ex infidelitate, fecerunt ſigna & ſerui Chriſti, quoniam ſigna diuinæ uocationis teſtimonia ſunt, ut prædicationis ueritas miraculis cõmendetur; ceſſante autem uocatione, incipiet ſeductio reuocans homines à fide ad infidelitatè. incipiente ergo ſeductione, tradenda ſunt ſeductionis adiutoria diabolo, ideſt poteſtas faciendorum ſignorum; ut ſignis & prodigiis mendacia ſua pro ueritate commendat. Sed fortè dicet, Si Deus conceſſit diabolo uirtutem faciendorum ſignorum, quomodo ipſe mandat, ne ſeducantur ſancti? Si ergo non uult ut ſeducantur, ut quid diabolo dat ſeducendi uirtutem? Si autem uult ut ſeducantur aliqui, quare omnibus mandat ne ſeducantur? Audi: concedit diabolo ſeducendi uirtutem, ut ne mali inter bonos remaneant, apud Chriſtum; mandat autem ne boni inter malos tranſeant ad diabolum. Nam ſicut crudele eſt fideles cum infidelibus perire, ſic indignum eſt fideles cum infidelibus gloriari. Hucusque Chryſoſt. Quàm parum uerò iuſtos ac ſanctos uiros hiſce tentationibus ab Eccleſiaſticæ fidei ſtatione commoueat, ſtatim ſubiungit, dum exponit illa uerba, Vt in errorem mittantur etiam, ſi fieri poteſt, electi. Non dixit, inquit, ut ſeducantur, ſi fieri poteſt, etiam electos, ſed in errorem mittantur. Frequenter enim ſancti uidentes aliquas operationes diaboli abſconditas, ſub ſpecie pietatis, dum non poſſunt intelligere profundas inſidias inimici, conturbantur in corde ſuo, ac ſcandalizantur & dicunt, Quid ſit hoc, quod ita ſit, non tamen citò ſeſcuntur ut credant, & ſenſu uincuntur, quaſi homines, fide autem ſtant; quaſi inuicti. Magnitudinem autem ſignorum oſtendere uolens, ideò dicit, Vt ſi fieri poteſt; quoniam quantum ad magnitudinem ſignorum illorum poteſt fieri, ut ſeducantur etiam electi; ſed ideò non ſeducuntur, quoniam perire non poſſunt, quos prædeſtinauit ad uitam. Dum ergo ſignorum magnitudinem prædicat, in conſeruandis fidelibus, Dei potentia demõſtratur. Et ne putaremus, hanc fidelium tentationem, tantummodò Antichriſti tempore futuram, unde in hæreticis dolis cauendis ſegnes efficeremur, de ea hæreticorum expeditione, quæ

Apo. 12

Homil. 48.
oper. imper.
in cap. 24.
Matth.

quæ Antichriſtum antecedit, conſeſtim ſubdit, Et de tempore hæreſum nihilominus conueniunt intelligi hæc: falſi enim Chriſtiani ſunt, falſæ ueritates hæreſum, falſi autem prophætæ, prædicatores ueritatum falſarum. Dant autem, ſigna eadem facientes in ſimulatione, quæ faciunt fideles in ueritate. nam & caſtitati ſtudent, & ieiunia celebrant, & eleemoſynas faciunt, & omnem Eccleſiaſticam canonem ſupplent. An non tibi uideatur magna eſſe ſigna ſeductionis, cum uides diabolum facientem opera Dei? Haſtenus ille. Caueamus itaque ne per Eccleſiaſtica fidei deſertionem, à cœleſtis hæreditatis iure, Dæmonis fraude abdicemur, ſcientes nimirum, hos hæreſeon turbines, qui Deo permittente, excitati, Eccleſiam impetunt, non eſſe aliud quàm uerorum fidelium & filiorum regni cœleſtis, cribrationem quandam. Verùm de eo conſilio, quo uerorum magiſtrorum ſpeciem hæreticos miniſtros inducere permittat Deus, hæc dixiſſe ſufficiat.

De uerorum magiſtrorum ſigno primo. Cap. IX.

Voniam autem ueræ doctrinæ ſigna fallacia, & quæ fraudulentè à Satana in falſæ religionis præceptoribus uſurpari queunt, ut catholici hominis animus omnino quieſcat, prodidiſſe non ſufficit, ea quoque demonſtre-mus oportet, quibus tutò ſe committere poſſit, & quæ, quòd ea nullo pacto diabolus uſurpare ualeat, non ſint ſuſpicioſa. Neque enim minus fidelibus hominibus pernicioſum eſſet, nulli credere, & omnes quantumuis exterius ſpecioſos, ſuſpectos habere, quàm omnibus, qui ſecundum externam faciem, hiſce, quos diximus, fucis adornantur, ſeſe totos erudiendos committere. Hinc enim quanuis aliquando, non tamen ſemper fidei & reſtæ religionis diſcrimen incurritur, illinc uerò certus eſt diuini uerbi contemptus & nauſea quædam, dum nomini fiditur. Vidi ego noſtra memoria non paucos, qui quòd quòſdam ſanctitatis hypo-criſi quadam, ac literarum peritia, uulgo celebres, hæreſis conuictos & publicè punitos uidiſſent, prorsus à concionibus audiendis, obſeruatim animis abſtinuerunt, cauſantes nimirum, nullam de miniſtris ueræ doctrinæ certitudinem haberi poſſe, ſed omnes ſibi ſuſpectos eſſe, unde ad nihil aliud illis poſthac diuini uerbi prædicationem profuturam, dicebant, quàm ut fidei ſcrupos & ſcandala, per quæ cruciarentur, & tandem à reſta fidei deſcirent, ex illa ſuſciperent. Quæ excuſatio, an omnino ſit legitima, an uerò de huiusmodi nimis cautis hominibus, dum ſe tutiſſimos à fidei diſcrimine, non audiendo uerbum Dei, exiſtimant, diabolus ipſe triumphos iam egerit, dum eorundem omnino à uerbi cœleſtis paſtu friuolis hiſ, ſed pernicioſiſſimis perſuaſionibus auocat, alij diiudicent. Puto ego, nullam eſſe grauiorem tentationem ea, qua diuini ſermonis paſtus diſſuadetur, neque publicis concionibus, ubi ulla eſſet ueræ religionis cura, arbitror quenquam decipi poſſe, modò occulta illa hæreticorum conuenticula uitet.

SEd iam de certis uerorum magiſtrorum indiſciis, quæ nullo pacto ab hæreticis uſurpari queunt, quibusque ſe tutò comittere poſſit homo catholicus, pauca loquamur. Sunt autem hæc non aliunde ſumenda, quàm ab his uirtutibus, quas nullo pacto aduſtare diabolus poteſt, quæ ſunt mea quidem ſententia, fraternæ charitas & humilitas, quibus duobus nihil neque frequentius, neque ſtudioſius Chriſtum & Euangelicæ fidei priores illos magiſtros, docuiſſe uidemus. Hoc eſt, inquit, præceptum meum ut diligatis inuicem, ſicut dilexi uos. quaſi cuncta Chriſtiana præcepta, ex fraternæ charitate, ſint interpretanda, & in illam, quaſi in ultimum finem, Chriſtianaſque legiſlationis referenda. Et alibi, In hoc cognoſcent omnes, quòd diſcipuli mei eritis, ſi dilexeritis adinuicem, ut fraterni nimirum amoris ſtadium doceret Chriſtiani magiſtri certiffimum ſymbolum. De humilitate uerò, Diſcite, inquit, futuris illis totius Orbis magiſtris à me, quia mitis ſum & humilis corde. quòd ſcilicet Chriſti ueros diſcipulos à Satanæ diſcipulis nihil æque ac humilitas ſegreget. Verùm de priori dicamus.

Nihil magis Deo familiare eſſe, quàm diſperſa congregare, & in unum reducere: ſicut contra, nihil diabolo amabilius, quàm ea, quæ ſunt in unum congregata, diſpergere, & ipſa utriuſque conditio, & ſanctæ ſcripturæ teſtimonia teſtatur. Eſt Deus & natura

tura & uoluntate bonus: bonum autem & unum neceſſaria ſibi cognatione cohærent: contra, diabolus eſſi natura bonus ſit ab auctore formatus, prauæ tamen uoluntatis ſtudio, in malitiam deſciuit: malum uerò & multa metaphyſica, ratione neſcuntur. eſt enim ſicut omnis unitas bona, ita omnis diuiſio & unitatis diſſectio mala perinde. unde rerum generatio nõ eſt aliud quàm utriuſque naturæ, formæ & materiæ, naturalis cõiunctio, ex qua unum reſulter, ſicut earundem interitus, non eſt aliud quàm utriuſque naturæ perfectæ diſſectio, ex qua multa, partes nimirum à ſe ipſis ſeparatæ, conſurgant. Hinc Deus non ſemel in ſancta ſcriptura, pro maximo beneficio, cor unum uniuerſis fidelibus dare dicitur, quòd animorū & mentiū unitatē efficiat, & ualde diligat. Vnde, cū Iſraëliticus populus, qui uero olim Deo relicto fuerat in diuerſa diſſectus, ſancti regis Ezechie monitione, reſpiſcere inciperet, in Iuda facta eſt manus Domini, ut daret eis cor unum, ut facerent, iuxta præceptum regis, & principum, uerbum Domini. Apud Ezechielem etiam eiufdem populi captiuitatē demulcens, Congregabo, inquit, uos de populis & adunabo de terris, in quibus diſperſi eſtis, daboque uobis humum Iſraël, & egredientur illuc & afferent omnes offenſiones, cunctasque abominationes eius de illa, & dabo eis cor unum, & ſpiritum nouum tribuam in uisceribus eorum. & alibi, Ego, inquit, congregabo eos de uniuerſis terris, ad quas eieci eos in furore meo & in ira mea, & in indignatione grandi, & reducam eos ad locum iſtum & habitare eos faciam cõfidenter, & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum, & dabo eis cor unum & uiam unam, ut timeant me uniuerſis diebus & bene ſit eis. Quasi nullo alio expreſſius eius populi felicitatem prophætica uaticinia declarant, quàm hac mentium & cordium unitate diuinitus præſtita. Iam uerò quantum Euangelico ſæculo in hac hominum unitate efficienda Chriſtus & Apoſtolici uiri laboris impenderint, frequentes de hac re tum in Euangelicis, tum in Apoſtolicis ſcriptis, ſermones oſtendunt. Alias (inquit Chriſtus) oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & uocem meam audient, & fiet unum ouile & unus paſtor. Ex hoc etiam mundo profecturus ad patrem, nihil eum impenſus precatur, quàm ut unum eſſent uniuerſi fideles, ſicut & ipſe unum eſſet cum patre, unum nimirum non eſſentia unitate, ſed unanimitate ſententiæ. In hac animorum & mentiū unitate concilianda, totus olim erat, legitimus ille Euangelicæ legiſ magiſter, Apoſtolus Paulus, quòd nimirum nihil magis, Chriſto placere perſuaſum haberet. De cætero fratres (inquit ad Corinthios, quos diabolus uariis opinionum diſſidiis in uaria diſtraxerat) gaudete, perfecti eſtote, exhortamini, id ipſum ſapite, pacem habete, & Deus pacis & dilectionis erit uobiſcum. Non alia ratione profectò credebat Apoſtolus Deum, qui pacem & fraternam dilectionem tantopere diligit, illis aſſuturum, quàm ſi id ipſum uniuerſi ſentirent, & apud omnes eadem mentis ſententia uigeret. Vnde eorundem alibi ſic obteſtatur, Obſecro uos fratres, per nomē Domini mei Ieſu Chriſti, ut idipſum dicatis omnes, & non ſint in uobis ſchiſmata, ſitis autem perfecti in eodem ſenſu & in eadem ſententia. Et alibi, Si qua, inquit, conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolacium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua uiscera miſerationis, implete gaudium meum, ut idem ſapiatis, eandem charitatem habentes, unanimis, id ipſum ſentientes. Sentiebat nimirum ſanctus Apoſtolus, nullo pacto Chriſtianam charitatem, ſine hac unitate conſenſus poſſe conſtare, unde ut Chriſtum & cæteros Apoſtolicos uiros uiderat facere, in eam conciliandam, diuerſis tropis, diuerſisque metaphoriſ potiſſimum dirigebat ſermonem. huc pertinet, quòd nos unum corpus, cuius Chriſtus ſit caput, & uniuerſi fideles membra, qui uno eodemque ſpiritu uegetemur, appellat, Diuiſiones, inquit, gratiarum ſunt; idem autem ſpiritus, & diuiſiones miniſtrationum ſunt; idem autem dominus, & diuiſiones operationum ſunt; idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ; alij autem ſermo ſcientiæ, ſecundum eundem ſpiritum, & alteri fides in eodem ſpiritu; alij gratia ſanctatum in uno ſpiritu &c. Quæ diuerſa chariſmata ne uaria in habentibus ſtudia, diſſectasque prorsus uoluntates erigerent, in unum eundemque auctorem, continuo refundit, Hæc, inquit, omnia operatur unus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout uult: & ſubinde, Sicut enim corpus unum eſt, & membra habet multa, omnia autem membra corporis, cum ſint multa, unum tamen corpus ſunt, ita & Chriſtus. Etenim in uno ſpiritu omnes nos in unum corpus baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue Gentiles, ſiue ſerui, ſiue liberi, & omnes in uno

Vnde ſint
uerorum ma-
giſtrorum ſi-
gna peten-
da.

Ioan. 15.

Ioan. 13.

Matth. 11.

2. Paralip.
30.

Ezech. 21

Hiere. 22.

Ioan. 10.

Ioan. 17.

2. Cor. 13.

1. Cor. 1.

Phil. 2.

1. Cor. 12.

spiritu portati sumus. Nam & corpus non est unum membrum, sed multa: si dixerit pes quoniam non sum manus, non sum de corpore, num ideo non est de corpore? & si dixerit auris quoniam non sum oculus, non sum de corpore, ideo non est de corpore? &c. subinde, Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus. Non potuit profecto sanctus Apostolus aptiori tropo, Ecclesiastica plebis unitatem exponere quam eam unum corpus, cuius sint singuli homines membra, uocando. Hinc enim & singulorum discretio, & mutuum studium & amor, quo inuicem uniuntur, manifestè colligitur. cum enim sint inter se distincta, sunt tamen unum corpus, uno eodemque spiritu uiuentia. Huc pertinet quod ad Ephesios scribit, Solliciti, inquit, seruire unitatem spiritus in uinculo pacis, sicut uocati estis in una spe uocationis uestre, unus dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus & pater omnium, qui est super omnes & per omnia, & in omnibus nobis. Desiderat Paulus, unam in nobis esse fidem, quemadmodum unus est Deus, unus est dominus, cui seruimus: quemadmodum unum omnes baptismum suscepimus, & demum, quemadmodum, unum idemque corpus, uno eodemque spiritu, non contrario, uegetatur & uiuit. Et inferius, Et ipse (inquit de Christo loquens) dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios uero Euangelistas, alios autem Pastores & doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei & cognitionis filij Dei, in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Refricat semper sanctus Apostolus, etiam cum Apostolica munera, quæ in Ecclesia fidelibus conferuntur, enumerat, corporis tropo Christianam unitatem, ne fortè diuersa Ecclesiastica ministeria, uoluntates discinderent. Itaque adeò in Ecclesiastica unitate fouenda, laborabat, ut amplius neque sexum, neque conditionem, neque nationum, neque terrarum distantia, eam uellet discindi. Non est (inquit) Iudæus neque Græcus, non est seruus neque liber, non est masculus neque femina, omnes enim uos unum estis in Christo IESU. Et alibi, Non est distinctio Iudæi & Græci, nam idem dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant illum. Sic Ioannes Apostolus in canonicis Epistolis, & ceteri Apostolici uiri in nihil magis neruos intendebant, quam ut fidelium hominum corda Dei & proximi dilectione succensa in unum conflarent, quod primo illo Ecclesiastico sæculo præstitisse, historiæ Apostolicæ non obscure recensent. Multitudinis (ait Lucas) credentium, erat cor unum & anima una. nec mirum: intelligebat profecto Apostolicus chorus, nihil magis Euangelio esse conforme, quam hanc sanctam unitatem, ob quam efficiendam Christus mortem subierat. IESUS (inquit Ioannes) moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, ne dum in diuersas regiones, sed in diuersos cultus, in uarios errores, diuersas uoluntates, & modos uiuendi congregaret in unum.

CONTRA uero diaboli proprium esse, sanctam istam unitatem euertere & corda hominum, & mentes mutuis disidiis diuidere, quæ tum in suæ naturæ confortibus, tum in hominibus, quos suo subiugauit imperio, iam inde fecit à mundi primordio, præclare demonstrant. Ille est profecto, qui tertiam partem stellarum, idest sanctorum Angelorum, à conditoris amore detractam, pessumdedit: ille est, qui uniuersum humanum genus, in uarias superstitiones, & uarios ritus falsæ religionis distraxit: ille est, qui Dei populum olim uno eodemque regno contentum, in uaria regna, uarias factiones, diuisit: ille demum est, qui Christi tunicam inconsutile, sanctam Ecclesiam, falsarum sectarum cultro diuisit. Quid enim aliud fuit olim Arius, quid Eunomius, quid Macedonius, quid Eutiches, quid Donatus, & reliquæ fidei Ecclesiasticæ pestes, quam Satanæ acutissimæ quædam macheræ, quibus Christi Ecclesia fuit in frustra concisa? Quid nostra memoria, Lutherus, & reliqui rabulæ, quæ diaboli cultri, quibus ab ea Ecclesia, quæ post tot clades remansit, Germania, & Anglia, & nobilissimæ totius orbis prouinciæ fuerunt abscissæ?

HINC iam qui ad Euangelicum magisterium, qui uel ad pestilentiam cathedram pertineant, non obscure colligitur. Illum ego profecto, nunquam magistrum Ecclesiasticum habeam, qui Christi corpus, idest Ecclesiasticum cœtum, opinionum uarietate discindit, qui Christi tunicam lacerat, qui Christianam charitatem discerpit, sed eum, qui ad fraternum amorem & charitatem postpositis opinionum disidiis, fideles hortatur. Qui id ipsum sapere, ut olim faciebat Apostolus Paulus, cunctis suadet,

suadet, qui ad unam fidem uniuersos inuitat. Ceteros, quicumque sint illi, diaboli ministros se prodere non est dubitandum: quandoquidem, ut Gregorius Nazianzenus inquit, diabolus ipse non modò aduersus alios, sed contra semetipsum multis modis & affectibus decertat, utpote qui os boni, & homicida ab initio. Nulla itaque magis certa regula, quam eum Euangelicum magistrum esse, qui Christum & Apostolicos uiros in docendo sequatur: eum contra ad diaboli magisterium attinere, qui in tradenda doctrina diabolum imitetur. Est Christus pax nostra, qui fecit utraque unum; est princeps pacis, qui pacem his, qui propè, & pacem his, qui longè, annuntiauit. ergo qui Ecclesiasticam unitatem fouet, qui opinionum dissensiones non seminat, Christi discipulus erit & legitimus Euangelij minister. contra qui factiones generat, qui sectas fouet, qui iurgia miscet, qui rixas seminat, diaboli discipulus & minister iure censebitur. Non est Christus Deus dissensionis sed pacis: ergo qui animorum & mentium concordiam & unitatem docet & fouet, Christi discipulus uerus censebitur. contra uero contentiones, æmulationes, inuidias, rixas, dissensiones, sectas, inter opera carnis Apostolus numerat. Qui ergo contentiones, æmulationes, rixas & dissensiones in populo seminat, non Christi, sed carnis & diaboli discipulus erit. Lege historias, antiquitatè scrutare, Ecclesiasticos annales euolue, nunquã uidebis catholicos uiros, & quos & uitæ sanctitas, & post uitam celebres miracula reddiderunt: quos (inquam) certò scimus legitimos Euangelij ministros, Ecclesiasticam unitatem discerpisse. contra, hæretici non tantum Ecclesiam Christi conciderunt in frustra, sed insuper ipsorum inter se corda, ut Hieronymus inquit, sunt inter se diuisa, & contrariis pugnant sententiis. Sed de patrum Ecclesiasticorum concordia & hæreticorum simultatibus in secundo libro satis dixisse me arbitror.

De secunda uerorum magistrorum nota. Cap. X.

UNC de altera Euangelici prædicatoris infallibili nota, & quam nec Satanæ ipse uiolare queat, consequenter dicamus. Christum, à quo totius cœlestis magisterij legitima ratio descendit, nullam magis uirtutem neque coluisse, neque Christianis hominibus commendasse, quam mentis modestiam, quam humilitatè uocamus, nemo, qui sanctarum scripturarum est particeps, nescit. Hoc sentite in uobis (inquit Apostolus Paulus) quod & Christus IESUS, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus homo. Humiliauit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Et Christus ipse Christianæ uitæ institutor & auctor, Nisi conuersi, inquit, fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Cum enim primi illi generis humani parentes, propter mentis elationem & fastum, prima illa scelicitate eiectionis fuissent, oportebat ut tam eiusdem humani generis reparator, quam hi, qui amissam illam beatitudinis arcem, conscensuri essent, contraria prorsus uirtute adornarentur. Sic olim Apostolici uiri nulla magis uirtute enituerunt quam mentis modestia, quod eorum scripta luculenter demonstrant. Puto (inquit Apostolus Paulus de se & reliquis Apostolis loquens) quod Deus nos Apostolos ostendit, tanquam morti destinatos, quoniam spectaculum facti sumus mundo, Angelis & hominibus: nos stulti propter Christum, uos autem prudentes in Christo; nos infirmi, uos autem fortes; uos nobiles, nos autem ignobiles. usq; in hanc horam & esurimus & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris. maledicimur & benedicimus, persecutionem patimur & sustinemus, blasphemamur & obsecramus, tanquã purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsima usq; adhuc. De se uero ipso, quam modestè sentiret, cum Christi apparitiones post resurrectionem describeret, alibi prodit, Deinde, inquit, uisus est Iacobo, deinde Apostolis, nouissimè omnium, tanquam abortiuo, uisus est mihi. ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus uocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei. gratia autem Dei sum id quod sum. Vides Apostolici uiri, quem

Ss ij tamen

In oratione de reced. monach.

1. Cor. 14.

Galat. 5.

Osce 10.

Phil. 2.

Matth. 23.

1. Cor. 4.

2. Cor. 15.

Eph. 4.

Gal. 3.

Rom. 10.

Act. 4.

Ioan. 11.

Gala. 1. tamen legitimum Euangelicæ religionis miniſtrum, inſiciari non licet, quanta fuerit humilitas, quæque modèſtè de ſeipſo ſentiret. Qui cum ad Chriſtum gentibus Euangelizandum fuiſſet ex utero matris ſuæ ſegregatus, poſt Arabiam, Syriam, & Lyciam Euangelio reſperſas, poſt decem & ſeptem annos iam ſœliciter in Euangelico miniſterio exantiaros, Hieroſolyman aſcendit, ut cum Petro & cæteris Apoſtoliſ Euangelium, quod in gentibus prædicarat, conferret, ne fortè in uanum cucuriſſet aut curreret. Fidebat nimirum ſanctus Apoſtolus magis aliorum, præſertim maiorum iudicio quàm propria opinioni. Sic poſtmodum Eccleſiaſtici uiri qui que legitime Euangelico magiſterio ſunt functi, nullam aliam inter Chriſtianas uirtutes magis coluerunt, quàm humilitatem, præſertim cum de rebus diuinis eſſet ferendum iudicium. Tunc enim uerò nihil habuerunt prius, quàm aliorum, quos pro Chriſtiana modèſtia ſapientiores exiſtimabant, præſertim maiorum ſuorum decretis ſtare: quod cum eorum ſcripta abundè demonſtrarent, inductis exemplis non eſt opus oſtendere. Tanti ſuas cogitationes & labores appendebant, quantum conſentirent cum maiorum iudicio, cætera omnia, quantumuis ſubtilia, quantumuis docta uiderentur, continuo peſſundabant. nunquam ſe aut ſua Eccleſiaſtico ſenſui prætulerunt, ſed quæ maiorum ſolummodò commendaret auctoritas. Contra hæreticis hominibus nihil ſolennius, quàm pro ingenti illa, quam à diabolo parente acceperunt, ſuperbia, præ ſe ipſis cunctos deſpicere & pili facere, ſolosque ſe ſapientes exiſtimare, & ſuis uiribus ad ardua quæque ac difficilia ſanctæ ſcripturæ myſteria, uelle pertingere. His ſolis ſanctarum ſcripturarum campus eſt planiſſimus, his ſolis abdiſſima quæque myſteria ſunt peruia, his ſolis ocioſi uidentur ſanctorum labores. hi ſunt, qui quòd nulla difficultatè in ſanctarum ſcripturarum expoſitione grauentur, ſutoribus, cerdonibus & popinis, ſine ulla difficultate legendas eaſdem exponunt. Hi ſunt, qui ſœminas inter lanificia & linificia de ſacris quibusque rebus diſceptare non prohibent, quòd ſcilicet ſuper cæteros mortales tanto mentis acumine uigeant, ut ſibi peruia, quæ uerè ſunt difficillima, non ambigant. ita ut rectè mihi Hieronymus, Abdiæ uerba illa, Superbia cordis extulit te habitantem in ſciſſuris petra, interpretari de hæreticis uideatur. Quis (inquit) hæreticorum in ſuperbiam non extollitur, paruipendens Eccleſiæ ſimplicitatem, & eam reputans imperitiam? Et ſubinde, Neque propheta (ait) dixit, habitantem in petra, ſuper quam prudens ædificator extruit domum ſuam, ſed habitantem in ſciſſuris petra, ut hæreſeon à petra Chriſto, & ab Eccleſia ſignificet ſciſſiones. Ita Hieronymus.

Hereticorum teſſera ſuperbia. Iob 40. Lib. 1. epiſt. epiſtola 3. Iſai. 14. In eadem epiſt. Quemadmodum autem ſancta humilitas, Eccleſiaſticorum uirorum eſt certiffimum ſignum, quòd humilitas in diaboli membris inueniri non poſſit, ſic ſuperbia & arrogantia cunctorum hæreticorum fideliffima teſſera, quòd pater & magiſter eorum diabolus, ſit rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Apoſtolatus Chriſti ſigillum eſt, ſancta mentis modèſtia, qua cunctos & meliores & ſapientiores, præ ſeipſis ueri Apoſtoli iudicant, & eorum ſenſui potius quàm propriæ ſententiæ ſubſcribunt. Apoſtolatus uerò Antichriſti ſigillum eſt, quædam mentis inflatio, qua non modò particulares homines, uerò etiam ipſos ut Eccleſiaſticos cœtus ludibrioſè contemnunt. Exaltatio & inflatio & arrogans ac ſuperba iactatio (inquit Cyprianus) non de Chriſti magiſterio eſt, qui humilitatem docet, ſed de Antichriſti ſpiritu naſcitur, cui exprobrat per prophetam Dominus, & dicit, Tu autem dixiſti in animo tuo, In cœlum aſcendam, ſuper ſtellas Dei ponam ſedem meam, ſedebo in monte alto ſuper montes altos, in Aquilonem aſcendam ſuper nubes, & ſimilis ero altiſſimo. Et ſubinde, De ore itaque & de uerbis ſuis unusquiſque ſtatim proditur. Et utrùm Chriſtum in corde ſuo, an uerò Antichriſtum habeat, loquendo detegitur: ſecundum quod Dominus in Euangelio ſcribit, Progenies uiperarum, quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis nequam. De abundantia enim cordis os emittit. bonus homo de bono theſauro emittit bonum; nequam homo, de nequam theſauro emittit nequam. Ex hoc mentis faſtu & arrogantia grandis ille Eccleſiaſtici paſtoris contemptus deriuatur, quòd ſcilicet indignum putent hæretici, ingens illud & pluſquam humanum mentis acumen, quod in Eccleſiæ lumen & illuminationem acceperunt, ulli mortalium erudiendum ſubiicere. neque enim aliunde hæreſes (inquit Cypr.) obortæ ſunt, aut mala ſunt ſchiſmata, quàm inde, quòd ſacerdoti Dei non obtemperatur; nec unus in Eccleſia ad tempus ſacerdos & ad tempus iudex

uice

uice Chriſti cogitatur: cui ſecundum magiſteria diuina obtemperaret fraternitas uniuerſa. Nemo aduerſus ſacerdotum collegium quicquam moneret, poſt diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt coepiſcoporum conſenſum, iudicem iam non Epicoſ, ſed Dei faceret. nemo diſſidio unitatis, Chriſti Eccleſiam ſcinderet. nemo ſibi placens ac tumens ſeorſum foris nouam hæreſim conderet, niſi ſi ita eſt aliquis ſacrilegæ temeritatis ac perdita mentis, ut putet ſine Dei iudicio, fieri ſacerdotem. Haecenus Cyprianus. Quibus ſimilia ad Florentium alibi ſcribit.

Nullus hæreticus humilis et modestus. Lib. 4. epiſt. epiſtola 9. Tit. 3. Qui catholicis cenſetur. Certiſſima hæreticorum teſſera. Qui itaque Eccleſiaſticas historias, multos hæreticos deprehendes doctiſſimos, diſertiſſimos multos, qui externo ſanctimoniam ſuco admirabiles, uel ipſis extiterunt catholicis; nullum tamen humilem, & qui fraternam correctionem patienter ſubſtineret; multos, qui in cibos pauperum uniuerſam ſubſtantiam libenter diſtraxerint; nullum, qui non ſe admiraretur potius quàm uniuerſam Eccleſiam audiret. atque hoc eſt, quòd hæreticum proprio iudicio condemnatum, ac proinde immedicabilem docebat Apoſtolus: tanta eſt enim hæreticorum ſuperbia, ut à nemine doceri ſe patiantur, aut alicuius informationem ſuſcipiant, qua ſola ratione potuiſſent ab errore purgari. Quemadmodum uerò ex hæretico faſtu ac mentis elatione, Eccleſiaſtica cenſura contemptus descendit, ita ex ſancta illa mentis modèſtia & Euangelica humilitate, qua interius adornantur catholici magiſtri, Eccleſiaſtici ſenſus & iudicij admiratio deriuatur, qua quidquid ſancta mater Eccleſia decreuerit, quaſi legitimi filij ſuſcipiunt & ſine mora ſequuntur. In qua Eccleſiaſtica obedientia perfectæ catholici hominis ratio ſita eſſe uidetur. Ille enim catholicus iure cenſetur, qui Eccleſiaſtico iudicio cedit, & libenter obſequitur. Ille eſt (inquit Vincentius Lyrin.) uerus & germanus catholicus, qui ueritate Dei, qui Eccleſiam, qui Chriſti corpus diligit, qui diuinæ religionis, qui catholicæ, ideſt uniuerſali fidei, nihil præponit; non hominis cuiuſpiam auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philoſophiam, ſed hæc deſpiciens & in fide fixus & ſtabilis permanens, quidquid uniuerſaliter antiquitus Eccleſiam catholicam tenuiſſe cognouerit, id ſolum ſibi tenendum credendumque decernit.

Qui ergo quaſi lapide Lydio Euangelicum magiſtrum probare uoluerit, primùm quidem attendat, an ſe ab Eccleſiaſtica unitate ſeparare moliat: quod ſi faciat, eundem quaſi Euangelico magiſterio, quod unitatem ſuadet, omnino contrarium continuo deuinet. uideat, unde Eccleſiaſticum iudicium & patrum ſententiam uenerabundus ſuſcipiat, & ſi præponat: quod ſi faciat, nihil erit ulterius inquirendum, ſed is quaſi legitimus Euangelij miniſter audiendus. hic uerò animus, quo nobis cœleſtium iudicium præponimus, nulla alia uirtute quàm humilitate cenſetur. Verùm de his notis, quibus à ſimplicibus & ineruditis hominibus, ueræ religionis magiſtri, certa ratione poſſint dignoſci, de his etiam, quibus, quòd ſint ambigui & fallaces, nonnunquam eoſdem, quo falſæ doctrinæ conſentirent, opera diaboli poſſent decipere, ſatis ſit hæc dixiſſe. Nunc ad ſecundam illam exactiorem examinandæ fidei rationem, qua non iam ſignis, & notis docentium, ſed ipſa doctrinæ theologica probatione res agitur, ſtylum cœuertamus: de qua re, quòd ſit Chriſtiano Theologo ſummè neceſſaria, quamuis multi noſtra memoria ſœliciffimè ſcripſerint, non tamen ab re, de qua agimus, futurum eſt, ſi noſtras quoque cogitationes afferamus in medium.

Quòd ultima fidei aut Chriſtianæ confeſſionis reſolutio, in auctoritatem Eccleſiæ fiat. Cap. XI.

Ntea quàm huic tractationi manus adiungamus, quaſi totius operis fundamentum, nobis eſt illa quaſtio ſcholastico rigore uerſanda, qua diſceptari in theologis gymnafiis ſolitus eſt, In quid tandem ultima Chriſtianæ confeſſionis aut fidei reſolutio fiat, id eſt, quæ ſit demum ultima noſtræ credulitatis ratio. Eſt enim rem quampiam reſoluere, eandem in ſuas ultimas cauſas aut rationes reducere, ut concluſionem in prima principia, & hominem in prima illa naturæ elementa. Puto autem dignam huiuſce

S s iij quaſtionis

quaestionis diſcuſionem ſummopere hoc ſaeculo ad haereticorum elidendas infanias & Eccleſiaſtica auctoritatem aſſerendam conducere.

Quorundam
theologorum
opinio.
Math. 16.

Sunt ergo inter ſcholasticos auctores non pauci, qui fidem in aliud quam in diuinam prorsus auctoritatem reſolui nefas exiſtunt: tum quod Petro dicenti, Tu es Chriſtus filius Dei uiui, Chriſtus ipſe reſponderit, Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus, qui in caelis eſt; ubi carnem & ſanguinem, omne humanum quantumuis graue teſtimonium intelligit: tum deinde quod fides cum res ſit certiffima, & qua prorsus omnem ſcrupulum & dubitationem excludat, in aliud, quam in certiffimum teſtimonium reſolui non poſſit. id autem ſolum eſt, diuinum illud, cui fallere prorsus aut falli repugnat. nam deuniuerſis mortalibus in exceſſu

Pſal. 115.

conſtitutus, iam olim ſanctus propheta generaliter clamat, Omnis homo mendax.

Galat. 1.

quasi nullius quantumuis ueracis, quantumuis ſancti, certum ſit teſtimonium. Tunc tertio, quod ut ad Galathas Paulus ſcribit, tam ſolida eſt Chriſtiana fidei & religionis ſtatio in eo licet, quod ſemel Euangelica praedicatione ſuſceptum eſt, ut nos (loquitur uero de ſeipſo Paulus) aut Angelus de caelo aliud Euangelizauerit, prorsus futurus ſit anathema. Tanta uero firmitas in fide ſemel ſuſcepta ab humano teſtimonio deriuari non poteſt. Suſcitet (aiunt) Deus omnes, qui a mundi naſcentis initio ad diem hunc mortui ſunt, ſiue quos ob ſua malefacta Orcus conſuſos tenet, ſiue quos iam diuinitatis fruitio beatos effecit, ſiue quos poenae purgatoriae diſcruciant, ſi forte nos horum, quae iam ſemel ſuſcepimus, Euangelicorum dogmatum contraria docerent, nequaquam aſſentiremus, quanuis in illis eſſet Petrus, Paulus, aut beata uirgo. Quare? Quod nimirum fides noſtra non ab humano, ſed prorsus a diuino teſtimonio dependeat. Nam alioqui, ſi fides humano teſtimonio conſtaret, per euſdem generis teſtimonium rursus euerti, nihil obſeſſet. Tunc demum, quod iam conſenſus ille, qui a nobis diuinum de credendo praecipuum extorquet, non diuinus, ſed humanus eſſet, cum a fide humana, id eſt quae ab humano teſtimonio deriuatur, deſcendat. quod quam ſit alienum a fide, uelle demonſtrare, iſtis auctoribus uidetur ocioſum. Volunt itaque contrariam ſententiam iam olim a ſanctis auctoribus fuiſſe damnatam, praecipue uero a Hieronymo, Theophylacto, Chryſoſtomo, &c. qui in Pauli ad Galathas epiſtolam commentarios condiderunt, cum illa uerba, Si nos aut angelus de caelo &c. interpretantur. Quod ſi quaeras, In quid ergo tandem ultima fides noſtra reſoluatur, quaſi in primum principium? Quidam in Deum ipſum ſub ratione primae ueritatis, quidam uero in fidem inſuſam, quidam in Spiritum ſanctum, diuerſis rationibus, reſolui contendunt. In Deum quidem, quod is ſub ratione primae ueritatis ſit fidei obiectum. unaquaque autem actio in ſuam rationem formalem, ultimam reſoluitur, ut albedinis uifio in id, quod eſt, eſſe uiſus diſgregatiuum, nigredinis, in id, quod eſt eſſe congregatiuum &c. in fide inſuſam, quod is habitus ſit altioris ordinis, utpote qui non humana opera ſed prorsus diuina, animae contigerit, unde in eum quaſi in primum principium fidem acquiſitam oportet reſundi. In Spiritum ſanctum, quod is horum theologorum habituum, fidei, ſpei, charitatis, ſit immediatus auctor. Nam quemadmodum de charitate ſcriptum eſt, Charitas Dei diſfuſa eſt in cordibus ueſtris per inhabitantem ſpiritum &c. ita quoque ſcriptum eſt, Habentes eundem ſpiritum fidei &c. Et rursus, Fructus autem ſpiritus eſt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, manſuetudo, fides &c. Quum & inter ea dona ſpiritus, quae Corinthijs ſcribens Paulus enumerat, fides receſſetur, Alteri, inquit, fides in eodem ſpiritu. & ne quis de quorundam tantum fide, Apoſtolum loqui, credat, alibi abſolute fidem, Dei donum pronuntiat.

Rom. 5.

2. Cor. 4.

Galat. 5.

1. Cor. 12.

Ephes. 2.

1. Cor. 1.

Atque ita quidem iſti cum in aſſignando eo, in quod fides reſolui debeat, a ſe mutuo diſſideant, unanimiter tamen eandem in auctoritatem Eccleſiaſticam reſolui non uolunt, ne uidelicet, fides noſtra ſit in ſapientia hominum & non in uirtute Dei. mihi tantum abeſt ut ea ſententia erroris nota ſuſpecta uideatur, ut prorsus catholicam iudicem, & omnibus rectae fidei, & religionis cultoribus neceſſario conſtitendam, quaſi totius Eccleſiaſticae armaturae fundamentum & certiffimam baſim, ſine qua nihil ſolidum aduerſus haereticas fraudes poſſit inſterni. Nec ſcio prorsus inter eos auctores, qui digni lectione habentur, quis unquam ſaeculorum contrarium docuerit, & multo minus ſcio cur his potiſſimum, ſaeculis, quibus in re omnium maximè ſeria, minus quam unquam

quam ludere licet, contrarium quis, cum tanta Eccleſiaſtica auctoritatis iactura docere permittatur. Sed iam applicemus argumenta.

PRINCIPIO, unumquodque in id tandem ultimò reſolui, per quod primò omnium accipit initium, praeter nobilium philoſophorum auctoritatem, experientia nos docet: lignum ex quatuor primis elementis compaſtum in eadem tandem quatuor elementa ultimam reſoluitur, & in nihil ulterius. neque enim deinde idem lignum, ſed ſingula per ſeipſa elementa, in materiam & formam ſoluuntur, immo uero neque elementum in materiam & formam phyſicè reſoluitur. ea enim, in qua quodque reſoluitur phyſicè, manere debent, forma uero elementi, facta reſolutione, non manet. Et ut phyſicas compoſitiones dimittamus, conſuſio proſectò in ſubſumptionem, ſubſumptio omnium in primum enuntiatum ultimam reſoluitur. eſt enim homo riſus capax, quoniam omne rationis particeps, riſus eſt capax: eſt tandem rationis capax: quoniam eſt homo. Verum eſt igitur, non modò in phyſicis, ſed etiam in dialecticis & rationalibus compoſitionibus unumquodque in id tandem ultimò reſolui, per quod accipit initium exiſtendi. Atque id ordo ipſe reſolutionis poſtulare uidetur, qui contrarius eſt ordini compoſitionis. Sicut enim ordine componendi a primo ad ultimum, ita ordine reſoluendi, ab ultimo ad primum omnium, ordinatè proceditur. Quod ſi ita eſt, cum fides, Paulo auctore, ex Eccleſiaſtica fidei proſitione gignatur, eadem ergo fides, in eandem Eccleſiaſticae fidei proſitionem ultimam reſoluitur. Quomodo ergo inuocabunt (inquit) in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine praedicante? quomodo uero praedicabunt niſi mittantur? Et ſubinde, Ergo fides ex auditu, auditus autem per uerbum Dei. Vides Apoſtolum, fidem noſtram non in aliud, quam in Euangelicorum & Eccleſiaſticorum miniſtrorum praedicationem reſumere. Eſt autem maximè aduertendum, quod quemadmodum, in rationali proſeſſu, ubi prius eſt cauſa poſterioris, poſterius uirtute continetur in priori tanquam in cauſa effectus, & ex illo recta conſecutione deducitur: ita etiam in fidei proſeſſu una auctoritas ac proinde una fides, uirtute continetur in alia. Fides enim ab auctoritate dependet: & quemadmodum compoſitio proſeſſu una auctoritas ex alia ſuperiori recta conſecutione deriuatur, ita una fides ex alia. & rursus quemadmodum in ſyllogiſtico proſeſſu, quem a poſteriori, dialectici uocant, conſuſio; quaſi effectus in praemiſſas reſoluitur; ita in fidei proſeſſu auctoritas illa, quae ex maiori auctoritate, quaſi ex principiis deducta fuerat, in eandem maiorem auctoritatem ultimam reſoluitur. Socrates regis nuncius mihi regiſ literis comendatur, ut illi credam in omnibus; reſert mihi, ſubinde regem hoc aut illud mihi imperare: aſſentior continuo: quoniam uidelicet, maior auctoritas minorè auctoritatem, ac proinde fides quae ex illa maiori generatur, fidem, quae ex minori progignitur, quaſi cauſa effectum compoſitio proſeſſu, in me ipſo producit. contra reſolutio, Socratis minor auctoritas, ac perinde fides, quae ex illa deriuatur, in regiam illam epiſtolam, id eſt in regiam auctoritatem & fidem, quam illi ex ſigillo &c. adhibui, ultimam reſertur. Quemadmodum enim compoſitio proſeſſu auctoritas regia facit, ut Socrati credam, ita reſolutio non aliter Socrati credo, niſi quia regi credo. Ita per omnia, quemadmodum Eccleſiaſtica auctoritas, qua in rebus fidei decernendis nulla maior, Euangelici praedicatoris, aut canonici libri auctoritatem facit compoſitio proſeſſu, ita Euangelico praedicatori, aut canonico libro, non aliter creditur, quam propter eandem Eccleſiaſtica auctoritatem. Atque hoc eſt quod Auguſtinus maximus ille Eccleſiaſticae auctoritatis aſſertor, cum maximo omnium catholicorum applauſu & comprobatione dixiſſe memoratur, Ego uero Euangelio non crederem, niſi catholicae Eccleſiae commoneret auctoritas. & rursus, ſe Euangelium Nazaraeorum non admittere proſertur, quia Eccleſia non admittat. Et proſectò quod de ſe ipſo Auguſtinus fatetur, non erit laborioſum ab his ipſis auctoribus, qui contrarium docent, extorquere: nam ſi a quouis eorum quaeras, quam ob cauſam huic articulo, Deus eſt trinus & unus. fidem adhibeat, aut alteri ſimili, ſat ſcio reſponſurus eſt, quod quia ita Deus per ſanctam ſcripturam nos doceat. Quod ſi rursus urgeas, Quare credat id per ſanctam ſcripturam doceri, praefertim cum Arius, Macedonius, Eunomius, Sabelius & plures alij, non ſine ſanctarum ſcripturarum apparenti ſuffragio, contrarium docuerunt? reſpondebit tandem, quod credat Deum ita reuelari & ſanctam ſcripturam ita docere,

Probaturul
timam fidei
reſolutionem
in Eccleſia
ferri.

Roma. 10.

Contra epi-
ſtolam ſun-
damen.

docere, quoniam ita doceat Ecclesia catholica. Vides ergo ultimam confessionis Christianae aut fidei resolutionem, in Ecclesiasticam tandem traditionem fieri. neque enim huic fidei articulo tandem adhaeres, quod Deus tibi immediatè id ostenderit, aut Spiritus sanctus ita tibi immediatè suggererit, aut demum, quod ita fides infusa, quam prorsus in actum explicitum prodire est impossibile, tibi dicet, sed quod ita sine ulla uariatione, Ecclesiastica traditione susceperis.

1. Ratio. PRÆTEREA, sit homo agrestis totius prorsus eruditionis exors, Christianus tamen, qui à prædicatore susceperit hunc articulum, Deus est trinus & unus. ab hoc si quæras, an is articulus uerus sit, respondebit utique uerum. quod si, quare hoc ita credat, rursus quæsieris, respondebit, quod quia ita à publico uerbi diuini ministro, Ecclesiastico loco, ubi doctrina uera tradi solet, susceperit. quod si prædicatorem illum, quem rusticus ille doctorem se habuisse commemorat, rursus interrogas, quare ita docuerit, respondebit, profectò, quod quia ita doceat aduersus hæreticos Ecclesiastica traditio, atque hic ultimò tandem respondere cessabit. Fit igitur ultima fidei resolutio in Ecclesiae auctoritatem.

3. Ratio. AMPLIUS, omne reuelatum à Deo, est uerum: hic articulus, Deus est trinus & unus, est à Deo reuelatus: ergo est uerus. perfectus est syllogismus: in syllogismo uerò perfecto conclusio ex ipsa ratiocinandi natura debiliorem partem insequitur: sequitur ergo hæc conclusio, Deum esse trinum & unum, est articulus uerus, subsumptionem illam, Hic articulus, Deus est trinus & unus, est à Deo reuelatus, quoniam illa prior, Omne reuelatum à Deo, est uerum, certissima est, & quæ persuasione nõ indigeat. Sed illam minorem propositionem, Ecclesiastica tandem traditione suscepi, credo igitur conclusionem illam, Deum esse trinum & unum, est articulus uerus. ultimò tandem Ecclesiastica traditionis uirtute, quoniam in eam tandem, inquisitio conquiescit.

4. Ratio. EST & pro hac sententia communis catholica uox omnium catholicorum, quam à fidelibus & orthodoxis parentibus ab infantia suscepimus. Inquisiti enim, quare sic credamus, respondere docemur, quod quia ita credat & doceat Ecclesia. Neque quisquam catholicus inquisitus, quare huic articulo, Deus est trinus & unus, assentiat, respondit, quod quoniam ita Deus aut Spiritus sanctus interius dicet, aut quod ita fides infusa, quam in baptismo suscepit, credendum insinuet.

5. Ratio. ET DEMUM, quo pacto, quæso, alterius sententia patroni hæretico homini resistere poterunt, qui dicat, ita, aut ita se credere, quod hoc pacto aut illo sibi interius fides infusa aut Spiritus sanctus credendum insinuet, si ultima tandem resolutio fidei non fit in Ecclesiam? Quid prohibet, ut suam hæreticam sententiam, Deo interius docenti, Spiritui sancto, aut fidei infusæ, quod nunquam possit efficaciter reuinci, impingat? Nam si in quodpiam istorum fides quasi in primam originem ultimatè resoluitur, id erit unica ac certissima regula cui potius quam ulli Ecclesiasticæ traditioni in eiusdem fidei iudicio & examine stare oportebit. Nihil ergo aduersus illum Ecclesiastica traditio aut censura proderit, utpote in quæ ultima tandem ac certissima resolutio non fiat. Probare autem quod id interius, Deus non doceat, aut fides infusa, difficile erit, immo uerò impossibile, unde nunquam hæreticus reuinci poterit aut coargui.

EST autem inter scholasticos auctores mirum de hac quæstione silentium, quod nemo uidelicet eorum, qui & eruditione & antiquitate cæteris omnibus præstantiores habentur, hanc rem in quæstionem (ut ego quidem iudico) posse conuerti crediderit. Nam quod Scotus ut eius præcipuus patronus & inuentor à quibusdam proferatur, forsitan id fit, quod nondum plenè eius mentem & sententiam acceperint. Enimuerò nihil aliud ille suadere intendit, quam quod ex simplici credulitate articulorum fidei, id est, ut illis consensum præstemus, non colligitur fidei infusæ necessitas, quoniam illis sola fide acquisita consentire possimus. Quod uerò fide acquisita sola sine infusa fide articulis fidei, possimus credere, hoc ratiocinio suadet, Articulis fidei non ob aliud credimus, quam quod ita tradat & doceat Ecclesia: sed Ecclesiae credimus fide acquisita, ergo & articulis fidei. Maiorem suadet auctoritate Augustini dicentis, se non crediturum Euangelio, nisi crederet Ecclesiae. Minorem probat, quod non minorem fidem mereantur canonici libri, quam prophanorum librorum auctores, quibus tamen acquisita fide credimus, quæ nunquam uidimus. Ergo non ex intentione, sed incidenter rem attigit, non

3. sent. di-
st. 23. ar-
tic. 1.

git, non quasi dubiam, sed quasi certissimam, alioqui pro sua consuetudine nunquam solo Augustini dicto in quæstione grauissima sibi satisfecisset, sed, quod in rebus leuioribus facere solet, aduersas recitasset sententias, rationes & argumenta cumulasset. Sed præstat, quod res sit apertior, eius uerba proferre, Certum est (inquit) quod in nobis est fides reuelatorum credibilium acquisita, quod patet per Augustinum in epistola contra fundamentum Manichæi, qui dicit, quod non crederet Euangelio, nisi crederet Ecclesiae catholicae. Patet igitur per eum, quod libris canonicis non est credendum nisi quia credendum est Ecclesiae approbanti & auctorizanti libros istos & contenta in eis, quanuis aliqui libri auctoritatem habeant ex auctoribus, non tamen adhaeremus eis firmiter nisi quia creditur Ecclesiae. unde dicit Augustinus ibidem quod Euangelium Nazaræorum non admittit, quia Ecclesia non admittit. Sicut igitur si nulla fides infusa esset in me, crederem firmiter historiis librorum canonis propter auctoritatem Ecclesiae, sicut fide acquisita credo aliis historiis à quibusdam famosis uiris scriptis & narratis. Credo igitur fide acquisita Euangelio, quia Ecclesia tenet, scriptores ueraces, quod ego audiens, acquiri mihi habitum credendi distinctissimum. Hactenus Scotus. Subindeque post tres alias rationes in idipsum directas, quod nimirum, fide acquisita credamus articulis fidei, confestim subinfert, Ex istis sequitur correlarium, quod propter credulitatem articulorum fidei reuelatorum, ut homo firmiter credat articulis reuelatis, & determinetur ad alteram partem sine oppositi formidine, non oportet ponere fidem infusam, nec necessitas eius, potest ex hoc concludi, quia fides acquisita est super opinionem, quæ adhæret uni parti contradictionis cum formidine alterius, licet sit infra scientiam, quæ est ex euidencia obiecti scibilis. Contendit itaque Scotus probare, non quod ultima fidei resolutio in Ecclesiam fiat, sed quod ut articulis reuelatis credamus, non opus sit infuso habitu fidei. Porro illud non quasi rem controuersam, sed quasi omnino certissimum, & ex Augustini aduersus famosum hæreticum, dicto celeberrimum, suæ argumentationi axioma præstituit. Nec tamen intelligas Scotum, fidem infusam omnino allegare (absit) sed tantum uoluit, ut articulis credamus, utpote quod acquisita sola præstari possit, non esse ponendam: solet enim pro suo illo solertissimo ingenio Christianorum dogmatum infirmas rationes, & quibus aduersus fidei hostes fidere non oporteat, antequam ueras & infirmas statuat, explodere. Quanuis igitur propter hanc & similes rationes, quas infirmiora, pia tamen excogitarunt ingenia, fidem infusam non iudicet necessariam, est tamen illi in hac parte sacrosancta scripturarum auctoritas, tum præterea plures aliæ rationes, quibus omnibus (absit inuidia) ualidius quam alij fidei infusæ necessitatem concludit, ut eius quæstionis ultima parte, iis tandem, quæ inualidæ credebantur rationibus digno uerborum pondere collatis, qui uelit uidere, poterit. Atque hæc de Scoto. Quod & de Gabriele, non prorsus, ut quidam uolunt, infimæ classis theologo, Almayno ac cæteris, qui in hac parte Scotum imitari dicuntur uelim intelligas. longè enim illis alia mens est, quam ut rem certissimam in controuersiam mittere. Volunt illi cum doctore subtili, nõ aliud, quam quod fides acquisita, sit statuenda, quod eodemmet ratiocinio conficiunt.

DVRANDVS etiam, qui à quibusdam, quasi huius sententia imitator profertur, non aliud mihi uoluisse uidetur, quam quod ille initio disputationis suadendum assumpsit, fidem infusam sine acquisita, ad actum eliciendum non sufficere, quod huiusmodi ratiocinio concludit, Si fides infusa sufficeret ad eliciendum actum credendi sine fide acquisita, tunc baptizatus, in quo est fides infusa, factus adultus, & etiam per miraculum scientiis naturalibus præditus, propositis sibi credibilibus, & oppositis credibilium, absque persuasione ad quancunque partem assentiret, hoc autem est falsum, ergo fides infusa non sufficit ad credendum sine acquisita. Maior probatur, quia habitus, qui secundum se sufficit ad eliciendum aliquem actum, proposito obiecto, potest illum elicere. Minorem uerò duplici ratione probat, quarum secunda ex dicto illo Augustini formatur, Probatur, inquit, eadem minor per illud, quod dicit beatus Augustinus contra fundamentum Manichæi, Non crederem Euangelio, si non crederem Ecclesiae approbanti: & iterum, Euangelium Nazaræorum non admitto, quia Ecclesia non admittit. assensus autem dependens ex approbatione Ecclesiae, est acquisitus, ergo fides infusa non sufficeret ad credendum articulis in Euangelio contentis, si non concurreret notitia ex

Scoti
uerba.

3. dist. 25.
quæst. 3.

approbatione Eccleſiæ. Haſtenus illo loco Durandus. Vbi apertè aliorum, quàm iſti putant, Auguſtini dictum protuliſſe uideretur. Aliud eſt profectò ſine acquiſita fide, inſuſam fidem in actum prodire non poſſe, decernere, quod Durandus facit, aliud uerò fidei reſolutionem in Eccleſiam fieri ſtatuere, quod eidem obruditur. Verum eſt tamen eundem auctorem cum fidei obiectum multiplici prius facta diſtinctione, inueſtigaret, expreſſè hanc eandem rem tetigiſſe, ſed non quaſi rem controuerſam inter ſcholasticos theologos ultro citroque agitatam, ſed quaſi certiffimam. inquit ille, quod ſit obiectum fidei? cui quaſtioni facta prius diſtinctione, quòd duplex ſit aut dici poſſit obiectum, unum quod creditur, alterum de quo aliquid creditur; reſpondet, hoc eſſe aliquid incomplexum, Deus nimirum, de quo cuncta creduntur, illud uerò aliquid complexum. quod poſtea quàm multiplici ratione ſuaſit, ſubiungit. cum autem talia complexa ſint plura, puto tamen quòd interea eſt aliquod primò creditum, quod eſt ratio credendi alia, & aliquod ſit ultima reſolutio credibilium, hoc eſt credere Eccleſiam regi à Spiritu ſancto. Cum enim multi ſcripſerint geſta Saluatoris, ut Nicodemus & Nazaræi, illa ſola ſcriptura recipitur ut canonica & ei ſoli fides adhibetur, quam Eccleſia approbavit. unde Auguſtinus contra epiſtolam Fundamenti, Non crederem Euangelio, niſi crederem Eccleſiæ approbanti: & iterum, Euangelium Nazaræorum non admitto, quia Eccleſia non admittit. ergo credere, quòd Eccleſia non erret, quæ à Spiritu ſancto directa eſt; eſt ratio ſeu medium credendi ſcripturam, quam approbat, eſſe à Deo inſpiraram: & iterum, hoc credere, eſt ratio credendi illa, quæ in ſcriptura traduntur. Ergo de primo ad ultimum, primum inter credibilia, quod eſt ratio credendi alia, & ad quod ſit ultima reſolutio credibilium, eſt credere Eccleſiam regi à Spiritu ſancto. Haſtenus Durandus, apud quem tantum eſt profectò controuerſia, utrùm fidei obiectum ſit aliquid complexum an uerò incomplexum, de quo olim apud antiquiores theologos fuiſſe quaſtioneſ S. Tho. ſcribit. Nam quòd ſit obiectum quoddam complexum, uirtute cuius cætera quoque credibilia credantur, ſemel eſt ſtatutum, hoc idem eſſe illud, cuius ratione Auguſtinus & publica omnium catholicorum uox, ſe articulis reuelatis credere fatentur, Durandus non dubitat. Hoc autem eſt credere Eccleſiam catholicam, quòd Spiritu ſancto dirigatur, errare non poſſe: quapropter ſit illi per omnia adhærendum. neque uerò Durandus alioqui in propriis ſtatuendis ſententiis ſolertiſſimus auctor, ſi rem grauiffimam in controuerſiam, aut miſſam fuiſſe aliquando, aut mitti poſſe iudicaret (quod parum antea de Scoto dicebam) à multis & magnis rationibus, quas illi (ſat ſcio) acutiſſimum miniſtraſſet ingenium, abſtinuiſſet: ſed quòd erat olim in quaſtioneſ miſſum, an fidei obiectum eſſet complexum, ſemel dignis rationibus perſuaſo, illud non eſſe aliud quàm id in quod & Auguſtinus & omnes catholici ultimò tandem ſuam fidem reſundunt, eccleſiaſtica nimirum auctoritatem, decernit. De quibusdam uerò recentioribus theologis, qui nõ nunquam plus auctorum odio, quàm ratione ducuntur, & qui forſan non tam quid doceatur, quàm quis doceat, attendunt, quid in hac parte docuerint, & quo pacto ſua placita ueteribus auctoribus intruſerint, non eſt meum iudiciũ ferre: ſatis ſit eorum rationes diluere, & quàm parum urgeant, oſtendere.

Durand. 3. diſt. 25. quaſt. 3.

22. q. 1. ar. 2. tit. 2.

Diluuntur alterius ſententiæ rationes.

Exod. 33.

1. Reg. 3.

ERGO in prima illa ratione, quæ à Chriſti diſco, quo Petro dixit, non carnem & ſanguinem, ſed patrem, qui in cælis eſt, illi reuelat diuinitatis myſterium, ſumebatur: hi auctores, duo mihi, quæ tamen non oportebat, ignorat uidentur. prius quidem, idem eſſe faciendum iudicium de his, quibus immediatè facta eſt fidei reuelatio, & de his, qui poſterioribus ſæculis, eiſdem quaſi in paterna fidei hæditate ſucceſſimus: poſterius, nec tamen minus periculofum, quòd Eccleſiaſtica in fide comprobanda ſolidiſſima auctoritas, non ſit caro & ſanguis ſed aliquid altius. ſed prius perſequamur.

Enimuerò inter illos priores cœleſtium myſteriorum notarios, prophetas dico, & Apoſtolos, Euangelistas, & ſi qui ſunt alij, canonicorum librorum auctores, & nos, qui nunquam eorundem myſteriorum immediatè à Deo reuelationem percepimus, in reſoluenda & ad ſuas ultimas metas reducenda fide, ingens eſſe diſcrimen, ipſa prudens rerũ expenſio, quæ ſola doctos facere poteſt, potuiſſet oſtendere. Cum Moſe loquebatur Deus facie ad faciem, ſicut ſolet homo loqui ad amicum ſuum. Deo ſecum loquenti, Samuel reſpondebat, Loquere domine, quia audit ſeruus tuus. Dauidi, Incerta &

occulta

occulta ſapientiæ ſuæ manifeſtauit. Iſaias uidit dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum &c. Hieremias adhuc ex utero matris in propheticum munus uocatus, dum ſuam infantiam & loquendi imperitiam, quò minus illud obeat, cauſatur meretur audire, Noli dicere quia puer ego ſum, quia ad omnia, quæ mittam te, ibis, & uniuerſa, quæ mandauero tibi, loquèris ad eos, & ecce dedi uerba mea in ore tuo &c. Ezechiel, aperto cælo uidet Dei uifiones, & librum, quo cœleſtis ſapientia continebatur, aperto ore deglutire præcipitur. Paulus ad tertium cœlum raptus, audiuit arcana, quæ non licet homini loqui. Denique, ne uniuerſos dicamus, Ioannes pro ſe ipſo & cæteris noui teſtamenti ſcriptoribus planè pronunciat. Quod fuit ab initio, quod audiuiſſimus, quod uidimus oculis noſtris, quod perſpeximus & manus noſtræ contrectauerunt de uerbo uitæ, & uidimus, & teſtamur, & annunciamus uobis &c. Idemq; de cæteris illis Chriſtianiæ religionis & fidei auctoribus exiſtimare oportet. Quãuis enim unus alium, uel ſanctitate uel rerum, quæ ſcribebat, maieſtate ſuperaret, nemo tamen intelligentiæ eorum, quæ ſibi diuinitus reuelabantur, fuit expers: alioqui prophetæ non fuiſſent, cum in prophetica uifione opus ſit intelligentia, & olim qui nunc prophetæ uocantur, uocarentur uidentes. Et alioqui Pharaò, cum celebres illos uaccarum ſeptenarios uidit, Balthaſar, cum articulos manus ſcribentis in pariete conſpexit, Cayphas, cum ne tota gens periret, occidendum dominum decreuit, & demum Aſina Balaham, cum ad eum loquitur, prophetæ uocari potuiſſent. immo & arreptitij & Pythones, prophetarum nomina ſibi congruenter aſciſcerent. Non modò igitur ſancti prophetæ prophetica mente afflati futura, aut alterius generis cœleſtia myſteria prædicebant, uerum ut iam antea ex Hieronymo & Eccleſiaſtica doctrina, contra Montanum decreuimus, ea, quæ dicebant, apertiſſimè intelligebant.

Nos contra, eadem cœleſtia myſteria, ſola fide, quam Eccleſiaſtica traditioni, quaſi filij præſtamus, non item diuina reuelatione, percepimus. ergo eorum fides in ipſum Deum reuelantem, in ſanctum ſpiritum interius docentem, in fidem inſuſam, non in Eccleſiaſticam, quam ſimul cum ipſo myſterio ſuſceperunt, auctoritatem, quam in hac parte magiſtram non habuerunt, reſundunt. nos contra in Eccleſiam, quam in credendo ſolam habuimus magiſtram, fidem noſtram reſoluimus. Dicant illi, quibus datum eſt apertè Deo ipſo auctore, noſſe myſteria regni Dei. Leo rugiet & quis nõ timebit? dominus locutus eſt, & quis non prophetabit? dicant illi. non enim poſſumus quæ uidimus & audiuiſſimus non loqui. nos uerò Eccleſiaſtico magiſterio obtempereamus, & in idipſam uniuerſam noſtram credulitatem reſundamus. Credit Paulus, quia Deo doctore audiuit arcana uerba, quia raptus ſit ad tertium cœlum, quia Dominum IESUM Chriſtum de cælo ſibi loquentem uidit: credamus nos quia ſic credidit & credit noſtra mater & magiſtra Eccleſia, quæ eſt columna & firmamentum ueritatis, fundata ſupra firmam petram, aduerſus quam portæ inferorum, ideſt, hæreticæ ac falſæ doctrinæ, præualere non poſſunt.

ERGO in fidei reſolutione, ſic ſe fideles habuerunt. Proceres illi, quibus immediatè diuina reuelatio facta eſt, in Deum aut fidem inſuſam, quam, ut antea dicebamus, ſimul acceperunt, non in Eccleſiam, fidem ſuam reſundebant. Cæteri, qui tunc temporis quoque uixerunt, in Deum quoque ipſum, non in Eccleſiam, quoniam non ab Eccleſiaſtico teſtimonio, ſed à diuino, quod per miracula exhibebatur, in credendo pendebant. Nam cum fides initium accepiffet enarrari per dominum ab eis, qui audiuerunt, in cæteros, qui non adierunt, confirmata eſt, conteſtante Deo, ſignis & portentis, & uariis uirtutibus, & Spirituſſancti diſtributionibus, ſecundum ſuam uoluntatem. De nobis uerò, qui neque immediatè Deo nobiſcum arguente reuelationes accepimus, neque in Euangelicæ fidei proſitione miracula uidimus, ſed tantum Eccleſiaſtico imperio parentes fidem ebibimus, qui non uidet diuerſam eſſe rationem, cæcus eſt profectò. Atque id potiſſimum fuiſſe crediderim, quod hos ad ſic docendum adegerit, quòd inter fidei primordia & noſtra tempora, interque primos illos noſtræ religionis parentes, & nos ipſos, qui modò Eccleſiaſtico tantum lacte nutrimur, diſcrimen non aduerterunt.

Sed iam ſecundum, quod hos latuiſſe dicebamus, producamus in medium, nam & id quaſi omnium rationum ſuarum neruus eſt ualidiſſimus. Credunt hi Eccleſiaſticum in fide decernenda iudicium, prorfus eſſe humanum, immo carnem & ſanguinem,

Pſal. 50. Iſa. 6. Hier. 1. Ezech. 1. &c.

Ioan. 1.

Daniel 10.

1. Reg. 9. Gene. 4. Dan. 5. Ioan. 11. Num. 22.

Hierony. in prologo cõm. Iſaie.

Matth. 13. Amos 3. Act. 4. 2. Cor. 12. 1. Corin. 9. Act. 11. 1. Timo. 4. Matth. 16.

Nõ una eſt deq; ratio reſoluendæ fidẽ omnibus Chriſtianiis, aut omni tpe. ſed uariatẽ multiplex. Hebr. 6.

Que fuerit illius ſententiæ occaſio, unde; anſam ſic opi nandi euen auctoris habuerim.

quod tamen catholicæ aures inuitiffimè audiunt, & niſi catholici eſſent, qui ſic loquuntur, non dubitarem uocare blaſphemiam. Qui uos audit (ait Chriſtus) hiſ, qui Euangelicum paſtum cum poteſtate miniſtrant, me audit. & in Apoſtolo Paulo Eccleſiarum magiſtro non caro & ſanguis ſed Chriſtus loquebatur, An experimentum, ait, quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus? & Chriſtus ipſe cælum aſcenuſus, paraclætum ſe miſſurum promiſit, qui omnem poſteriora Eccleſiæ ſæcula ueritatem doceret. Et de eodem Sancto ſpiritu Eccleſiæ rectore; & qui eidem Eccleſiæ in dogmatibus fidei decernendis à catholicis uiris non dubitatur aſſiſtere, Chriſtus ipſe pronuntiat, Cum uenerit paraclætus, quem ego mittam uobis à patre, docebit uos omnia quæcunque dixero uobis, & ipſe Spiritus ſanctus eſt, qui arguet mundum de iudicio, de iuſtitia, & de peccato, nimirum infidelitatis, non tantum priuatiuæ ſed poſitiuæ, ad quam & male ſanus fidei ſenſus, quem hæreſim appellamus, reducit. Et demum Eccleſiaſticum illud primum concilium, ut quis præceptorum Eccleſiaſticorum, fidem potiſſimè conuincientium, auctor exiſteret, poſterioribus ſæculis oſtenderet, fidenter pronuntiat, Viſum eſt nobis & Spiritui ſancto, & c. Eſt igitur Eccleſiæ in fide decernenda non humanum, ſed prorsus diuinum teſtimonium, non caro & ſanguis, ſed ſpiritus & uita. Et profectò, qui ita docent, duplicem Eccleſiaſticam poteſtatem, aſſertiuam unam, & qua in tradendis fidei dogmatibus utitur, legiſlatiuam alteram, quæ illi ad populos Euangelica diſciplina formandos deſeruit, & earum diſcrimen cognouiſſe non puto, eſt illa prior prorsus in Eccleſia diuina: alioqui poſſet in fide decernenda, quemadmodum & reliquæ quæcunq; etiam ampliores reſpublicæ, labi, quod eſt prorsus nefarium: diuina, inquam immediatè, quod uidelicet Deus ipſe, per Eccleſiaſticos, quemadmodum olim per Apoſtolicos uiros, ueritatem decernat. non enim concilium aut Eccleſia eſt qui loquitur, ſed ſpiritus patris, à cœleſti ſponſo ſuæ ſponſæ, poſt aſcensionem, inſeparabili nexu donatus, eſt qui loquitur in Eccleſiaſticis uiris; immediatè, & qui fidei dogmata conſultus decernit. poſterior uerò poteſtas, ideſt, ea qua per leges & præcepta, & uitia amputantur & uirtutes coluntur, quanuis ſit diuina reſpreſentatione, quod Deo ipſi in Eccleſiaſticis præpoſitis, quaſi eius ſimulachris, obedientia præſterur, non tamen eſt diuina immediatè, ut illa prior, ita ut diuinitus imperatum, aut prohiberetur, quidquid præpoſitorum imperium aut uetat aut iubet, alioqui nullum eſſet humanum præceptum, ſed omnia eſſent diuina. Quæ res, quod non ab iſdem forſan ſatis fuerit expenſa, noſtra memoria, quibusdam alioqui non parum eruditis impoſuit, ut in alterum extremum ab ipſa ueritate deſcendentes, omnia Eccleſiaſtica præcepta, diuina putarent, quod nimirum uiderent, à Chriſto diſcipulis dictam, Qui uos ſpernit, me ſpernit, qui autem me ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me. Quæ uerba non ſunt ita accipienda, ut qui aut eccleſiaſticum aut ſæcularem præſectum ſpernit, protinus ſit cenſendus Deum immediatè contemnere, aut qui præſecto obaudit, Deum immediatè audire, ſed quod in eo diuina illa poteſtas, qua cuncta coërcentur, quaſi in imagine appareat, unde eo contempto reſpreſentatiuè & immediatè, contemnat Deus: aut ſi illi obedientia præſterur, in illo quoque, diuino obediatur imperio. Eſt igitur, ut ſemel dicam, hæc poteſtas legiſlatiua humana quidem, immediatè, diuina uerò mediatè & reſpreſentatiuè: illa uerò, quam aſſertiuam uocare quis poterit, quaſi dei dogmatibus decernendis utitur, immediatè diuina. quemadmodum enim, qui in mediatè fert leges, ſiue de Pontifice ſummo, ſiue de uniuerſali conuicio loquaris, non Deus ſed homo eſt, quanuis in eo Deus ipſe reſpreſentetur: ita qui immediatè, ſiue in Pontifice ſummo, ſiue in generali concilio dogmata fidei decernit, non homo ſed Deus ipſe eſt. Ab hac igitur poteſtate, quæ legiſlatiua dicitur, quoniam humana eſt, humana: ab illa uerò, quæ aſſertiuæ uocatur, quoniam diuina eſt, diuina quoque deriuatur auctoritas. Qui igitur Eccleſiæ fidem decernenti credit, non homini credit, ſed Deo ipſi, per Eccleſiam, ſicut olim per Apoſtolicos uiros, immediatè loquenti. Nec ulla alia inter Eccleſiaſticas diſſinitiones & Apoſtolica ſcripta, quantum ad certitudinem attinet, differentia uerſatur, quam quod illorum traditiones, ſiue ſcripto, ſiue in Chriſtiani populi ſucceſſione conſiſtant, propter maiorem ſanctitatem, utpote qui primitias ſpiritus acceperint, maiori ueneratione ac precio ſint habendæ. Neque uerò illa ueriora ſunt quam hæc noſtra, quod nimirum ueritas augmentum aut diminutionem

non capiat: cuncta enim uera, æqualiter uera ſunt. His igitur duobus ita diſcuſſis, eorum ratio, prima nullo labore diluitur: fatemur, quod Chriſtus ipſe dixit, non carnem & ſanguinem, ſed patrem Petro Apoſtolo diuinitatis Chriſti reuelare myſterium, quid tum poſtea? ergo nos, qui modò uiuimus, qui nec Apoſtoli ſumus, nec uafa illa electionis, in quæ primitus cœleſtium myſteriorum arcana, à Deo ſunt reſpoſita, ſed Eccleſiaſtico tantum lacte nutrimur, humano teſtimonio credimus? cur ita? Deinde, eadem ratio ita conteritur, Caro & ſanguis non reuelauit Petro, ergo nec nobis. Demus gratis hæc illationem: quid deinde? ergo Eccleſia non reuelat. negamus, quoniam Eccleſia in fide docenda, non eſt caro & ſanguis, neque eius auctoritas in hac parte, eſt humana, ſed prorsus diuina, non modò mediatè ac reſpreſentatione, ut legiſlatiua illa, ſed immediatè & propriiſimè: tam propriè enim dicor, Deo reuelante, ſcire, filium cum patre eſſe conſubſtantialem, quod Nicæna ſynodo declarauit Eccleſia, immo Spiritus ſanctus per Eccleſiam, quàm quod in Trinitate diuina, ſit filius, quod Deo ipſo immediatè reuelante ſuſcepimus, atque ita de ſingulis, quæ cum ex ſancta ſcriptura non planè apparerent, diuerſis temporibus declarauit Eccleſia. Et profectò prorsus indignum non modò homine catholico ſed Chriſtiano eſt, hiſ præſertim ſæculis, quibus maxima uerborum ratio fieri deberet, Eccleſiam, Chriſti ſpſam, cui eſt feruentiſſimo charitatis affectu copulatus, cui omnia, quæcunque à patre accepit, libentiſſimè indulſit, carnem & ſanguinem, quibus duobus nominibus, nihil nõ turpe & à Deo alienum in ſcriptura ſignatur, coram teneris diſcipulis uocitare, & eiſdem ruminandum, & forſan poſtea populis prædicandum in ſcriptis dictare. Nam ſi Chriſti Eccleſiæ in decernendis fidei myſteriis ſacroſancta poteſtas, ab iſtis caro & ſanguis, aut humanum teſtimonium impunè uocatur, cur eidem Eccleſiæ nos cogunt credere? an caro & ſanguis regnum Dei poſſidebunt? an captiuandus erit intellectus in obſequium carnis & ſanguinis? Quid iam quaſo Eccleſiaſticis diſſinitionibus urgemus Lutherum, Zuinglium, Bucerum, Caluinum, & cæteros Eccleſiæ hoſtes, ſi Eccleſiæ teſtimoniū non amplius aliquid quàm carnis & ſanguinis eſt teſtimonium? ſed ad re.

Ex his claret, quid ad ſecundam harum rationem, ſit reſpondendum. Concedimus fidem rem eſſe certiffimam, ac quod proinde ex natura ſua, in aliud quàm in teſtimonium certiffimum reſundi non poſſit: concedimus deinde, tale teſtimonium eſſe ſolum diuinum, quod nimirum omnis homo ſit mendax, cum uerò colligunt, Ergo in Eccleſiam ſolui non poterit. prorsus negamus, cum Eccleſiaſticum teſtimonium, in fide decernenda, diuinum ſit teſtimonium. Eadem etiam ratio ſic ſecundò diluitur. Dicimus, fidem, rem eſſe certiffimam, & cum ſubſumitur, ergo tantum in diuinum teſtimonium reſertur, diſtinguimus, in ſe ipſa ſiue in illis primis fidei præceptoribus, aut in nobis, prius haud difficulter concedimus. fides enim ſuoſte genio, & etiam in primis illis diuinis miniſtris, in Deum ipſum reſertur: ſecundum negamus. Nec tamen ſequitur, fidem noſtram, non eſſe æqualis firmitatis & certitudinis, cum illa priori, quoniam quantumuis concedamus (quod tamen eſt falſum) poteſtatem in decernenda fide non eſſe diuinam, ſed humanam tantum, habet tamen inſallibilitatem ex diuina promiſſione, quæ non poteſt fallere.

TERTIA ratio nihil magis quàm præcedentes perſuadet. Verum eſt (non diſſitemur) quod ad Galathas olim dicebat Apoſtolus, tantam eſſe Chriſtiani dogmatis ſemel ſuſcepti firmitatem & robur, ut ſuperuenienti etiam angelico, contrario tamen, teſtimonio, eleuari non queat: at quod ſubſumitur, id fieri non poſſe, ſi fides ab Eccleſiaſtico teſtimonio pendèret, falſum eſt omnino. nam & Eccleſiaſticum, non humanum ſed diuinum eſt teſtimonium, & à diuina prorsus auctoritate, Eccleſiæ ex diuina promiſſione, in fidei rebus decernendis aſſiſtente, profectum. Sed & ſi humana eſſet in hac parte Eccleſiaſtica auctoritas, quod tamen ueritatis inſallibilem promiſſionem poſſideat, nullo etiam Angelico teſtimonio aut alicuius illorum, qui illic ſuſcitandi dicuntur, poſſet reuelli, quoniam maior eſt eius communiter auctoritas, de cuius inſallibilitate ego teſtimonium habeo, quàm Angeli aut alicuius ad uitam reuocati, quem an ſit uerè Angelus lucis, an Satana, non habeo perſpicuum. Scio hanc eſſe Chriſti Eccleſiam, ſcio huic ſpiritus ueritatis præſentiam promiſſam, hic tamen, qui aut Angeli, aut Petri, aut Pauli, aut denique beatæ uirginis mihi reſert ſpeciem, an uerè ſit quiſpiam horum,

prorſus ignoro . Atque id eſt quod Auguſtinus in illum locum , in quodam ſermone ait , Licet ſi nos , inquit , parum eſt , audi ſequentia , aut Angelus inquit , de cœlo & c . Videbat poſſe mediatorem falſum traſfigurare ſe in Angelum lucis , & aliquid falſum annunciare . Haëtenus Auguſtinus . Quòd ſi penitus aliquando rem aduertiffent , parum profectò ad ſuam iſtam ſententiam muniendam faciebat Apoſtolicus locus , niſi quòd ſunt quidam , qui pulchrum exiſtimant undecũque , & qualicunq; ratione , ad proprias animi cogitationes per uim intorquendas , quæcunq; corradere . Eo loco ſanctus Apoſtolus , non quid fiat , ſed quod fieri à Galathis debuiffet , oſtendit . Nam ſi , quod iſti uolunt , fidei robur & firmitatem illic Paulus oſtendit , nemo igitur humana ſuaſione poterit , per infidelitatem aut hæreſim à fide , quam ſemel ſuſcepit , conuerti , immo nec ipſi Galathæ , quos illo loco coarguit , à fide per falſos Apoſtolos potuiſſent deſciſcere . nam ſi fides quòd non ab humana ſed à diuina auctõritate dependeat , ut iſti uolunt , non humanum ſed diuinum robur habet , ita ut etiam Angelico teſtimonio ſubuerſi non poſſint , non igitur aut pseudo illi Apoſtoli , aut hæreticus homo , humanis ſuaſionibus quæquam ſubuerſiffent . Oſtendit ergo per grandem illã , qua pro Apoſtolicò ſpiritu frequentiffimè utitur , uerborum hyperbolem , quid Galathis iã ſemel fide per Euangelicam prædicationem inita ſi rectè ſapuiſſent , faciendum fuiſſet . Non , inquit , eſt contra fidẽ , quam ſemel ſuſcepiffis , ullius quantumuis digni hominis , immo nec angeli , recipiendum teſtimonium . Subuerſi fuerant Galathæ à falſis Apoſtolis per Paulinã prædicationes calũniam , dũ de illo dicebant , Paulum nec eſſe Apoſtolum nec ueram Euangelicã uitã rationem apprehendiſſe , quod & prænotatione & penè tota illa epiſtola , ipſemet Apoſtolus miro artificio conatur excludere , Paulus , inquit , non ab hominibus neq; per hominem , ut illi pseudo Apoſtoli populo intruſerant , ſed per I E S V M Chriſtum & Deum patrẽ , qui ſuſcitauit eum à mortuis . & poſtea , Notum uobis facio Euangeliũ , quod Euangelizatum eſt à me , quia non ſecundum hominẽ neq; ab homine accepi illud , neq; didici , ſed per reuelationem I E S V Chriſti . Quod & deinde uniuerſa propriæ conuerſationis , tam in Iudaifmo quàm in fide hiftoria , recenſita & Petri cõtradictione narrata , longo ſermone non debiliter comprobatur . Ergo quoniam perſonarum erat auctõritate certandum , omnem excludit , quaſi ſic diceret , Adeo uobis damnabile erat , fidem , quam ſemel ſuſceperatis , pro alia commutare , ut ſi ego ipſe , qui uobis prædicauit , id ipſum ſuauderem , non eſſetis mihi , quæ ſemel dixeram , recantanti , credituri . Quòd ſi de perſonarum agitur præiudicio , non tantũ nulli mortalium , quantumuis inter illos , quos ſolos iudicatis , Apoſtolos , quibusque me inferiore putatis , quorumque auctõritate , à falſis prædicatoribus eſtis circumuenti , ut meam , quam in uobis plantaueram , fidem deſereretis : ſed & ſi Angelus de cœlo uobis aliud Euangelizaffet , erat prorſus anathema futurum . Vnde in eum locum Chryſoſtomus : Vide prudentiam Apoſtolicam , ne quis diceret illum , ſua ipſius oſtentare dogmata , etiam ſeipſum deuouit . Cæterũ quoniam ad auctõritatem confugiebant , & ubique celebrabant Iacobum , & Ioannem , hac de cauſa & Angelorum meminit , Ne mihi , inquit , Iacobum & Ioãnem narres , etiam ſiquis Angelorum è cœlis deſcenderet , corrupens Euangelicam prædicationem , anathema ſit . Et quod illic Paulus uſus fuerit hyperbole , Hieronymus , quem tamen neſcio qua ratione pro ſua ſententia iſti adducebant , apertiffimè docet . Poſſet , inquit , hyperbolicè dictum accipi , non quòd Apoſtolus aut Angelus aliter potuerint prædicare , quàm ſemel dixerant , ſed etiam ſi hoc poſſet fieri , ut Apoſtoli & Angeli immutarentur , tamen non eſſet ab eo , quod ſemel acceptum fuerat , recedendum , maximè cum ipſe Apoſtolus in alio loco , firmitatem fidei ſuæ oſtendat , dicens , Scio quòd neque mors , neque uita , neque Angelus , neque principatus , neque præſentia , neque futura , neq; fortitudo , neque altitudo , neque profundum , neque alia creatura poterit nos ſeparare à dilectione Dei , quæ eſt in Chriſto I E S V . Haëtenus Hieronymus . Et profectò , ueram eſſe hyperbolem , alter hic locus ex Epiſtola ad Romanos à Hieronymo adductus , maniſteſtiffimè prodit : non enim quæcunq; illic à Paulo ponuntur , hominem à charitate Dei conantur auertere : uniuerſa enim creatura ſiue bona , ſiue mala , ſiue damnata , ſiue felix , & demum quidquid non eſt Deus , ibidem Apoſtolicò ſeruore confunditur , non quòd uniuerſa creatura , eandem à charitate Chriſti reuocare contenderet , ſed quòd quãuis ita eſſet poſſibile , ut etiam felices illæ & ſanctæ creaturæ , quas Angelorum , Throno-

rum ,

rum , & principatum nominibus denotat , eundem , quò minus Chriſto ſeruiret , reuocarent , illis omnibusque aliis pro Chriſto contemptis , uni illi adhareret . Atque idem , in illum locum Chryſoſtomus , uidetur innuere , Non dixit (inquit) ſi ille aut ille , idque prudenter citra odium & inuidiam : quorſum enim opus erat , iam edere nomina , poſtea quàm tam uehementi ſublimiſque fuerat uſus ſermone , ut uniuerſos , qui in cœlis ſunt , & qui in terris , complecteretur ? per hoc enim , quod Euangeliftas & Angelos pronunciat anathema , omnem dignitatem compræhendit : per hoc uerò quod ſeipſum quoque pronunciat anathema , omnem familiaritatem , ac germanitatem complexus eſt , Ne mihi dixeris (inquit) collegæ tui & ſocij Apoſtoli hæc dicunt : ne mihi ipſi parco , ſi diuerſa prædicem . Vides Chryſoſtomum hyperbolicè locum accepiffet ? ſed ea , quæ ſubiungit , id magis oſtendunt , Neque Paulus hæc dicit (ait) quòd damnaret Apoſtolos , tanquam Euangelicæ prædicationi contrarios , ſed ut oſtenderet , perſonarum dignitatem non recipi , quoties expenditur ueritas . Vides ergo , ſanctum Apoſtolum , Eccleſiaſticam auctõritatem , non credere per ſingularum perſonarum , quarum auctõritas , maleuola æmulatione , ad eius fidei , quam ſemel rectè plantauerat , euerſionem opponebatur , præiudicia præſcribi . Quin nec in illa hyperbole Apoſtolo in mentem uenit Apoſtolica auctõritas , quam tanti fecit etiam in ea Epiſtola , ut poſt annos quatuordecim , quibus Euangelicum miniſterium obierat , quibusque iam longo uſu potuiſſet eſſe magiſter , Hieroſolymam cum Barnaba & Tito , ſecundum reuelationem Gal. 2. aſcenderit , ut cum ipſa Eccleſia , quæ tunc Hieroſolymis moram trahebat , Euangeliũ , quod prædicarat in gentibus conferret , ne fortè in uacuum cucuriſſet aut curreret , reuocaturus haud dubium . Non quòd ſingularis homo quantumuis Apoſtolicæ dignitatis , nec quòd Angelus de cœlo præſcriberet , ſed quòd iuberet Eccleſiaſtica auctõritas . Excludit ergo ea hyperbole ſingulas quaſque quantumuis eminentis dignitatis perſonas , quæ non ex communi & Eccleſiaſtico ſenſu , ſed ex proprio docerent . atque id eſt quod apertiffimis uerbis Auguſtinus inſinuat , Licet ſi nos , inquit , & tu Paule potes In pſal. 103. aliquid prædicare ? audi , quid ſequitur , Licet ſi nos , aut Angelus de cœlo annunciauerit nobis , præterquam quòd accepiffis , anathema ſit , ſi ueniat mons aliud euangelizans , anathematizetur , ſi ueniat Angelus aliud euangelizans , anathematizetur , unde hoc ? quia non de medio , ſed de priuato uult fluere . Et hoc fortè homo carnali nebula præpeditus , & à fonte communi ad ſuam propriam falſitatem redactus , poſſet facere : nunquid & Angelus ? uerè ſi Angelus de proprio fluens , in paradiſo non eſſet auditus , non præcipitaremur in mortem . media aqua poſita erat omnibus præceptum Dei , aqua media , aqua quodammodo publica , ſine fraude , ſine labe , ſine cœno fluebat , ſi ipſa aqua ſemper biberetur , ſemper uiueretur , uenit Angelus lapſus de cœlo , factus ſerpens , quia inſidioſè iam uenena ſpargere cupiebat , emiſit uenenum , de proprio , locutus eſt de ſuo , quia qui loquitur mendacium , de ſuo loquitur , & miſeri audiendo , dimiſerunt quod commune erat , unde beati erant , & ad ſuum proprium reducti , cum uolunt peruerſe Deo eſſe ſimiles , appetentes , quod non erat , amiſerunt , quod acceperant . Haëtenus Auguſtinus . Cuius uerba cum ſint apertiffima , expoſitione non indigent . Sed & quidam , qui apud Hieronymum , nolunt locum illum hyperbolicè intelligi , ſed uerè , ita ut ſentiat Apoſtolus , homines aut Angelos aliud quàm rectam fidem poſſe docere , non id de toto Apoſtolicò aut Eccleſiaſtico cœtu accipiunt (abſit à Paulino pectore , tanta philautia) ſed de ſingulis quoque per ſe Paulum locutum intelligunt . Qui autem nolunt hyperbolicè , inquit Hieronymus , hoc dictum eſſe , ſed uerè , quòd ſcilicet poſſint Apoſtoli & Angeli ad peiora conuerti , illud opponunt , quòd & Paulus ſcicerit ſe labi poſſe , ſi ſegnius ageret , dicens , Caſtigo corpus meum & in ſeruitutem redigo , ne cum aliis prædicauerim , ipſe reprobusefficiar : Angelos quoque eſſe mutabiles , qui non ſeruauerint principatum ſuum , & c . Vides nimirum , quàm longè abſint iſti à ſentiendo , quòd eo loco Eccleſiaſtica inſtructio excludatur . Et profectò liberet ab iſtis , qui eo loco etiam Eccleſiaſticam inſtructionem includunt , inquirere quo pacto ipſi , cum hominem aut gentem , quam , quemadmodum de Gothis docent Eccleſiaſticæ hiftoriæ , Euangelij prædicationem ab hæretico miniſtro ſuſcepiffent , ad ueram fidei regulam reuocarent ? erat enim homini aut genti illi ſtatim in promptu Paulinus locus , Sed etiam ſi ego aut Angelus de cœlo euangelizauerit uobis , præter id , quod accepiffis ,

accepistis, anathema sit, quo omnem humanam auctoritatem excluderet. Accipitur ergo Pauli locus, non de Ecclesiastica potestate, quæ etiam Apostolo ipso & maior erat & certior, sed de singulis, quibusque personis, quæ quævis & sanctæ sint & semel rectè docuerint, à uirtute ad uitium, à recta fide ad hæreticum sensum, possunt per propriam fragilitatem reuerti.

Ecce quot expositiones locus ille Paulinus, absque auctoritatis Ecclesiasticæ discrimine, quamque Apostolicæ menti conformes admittit. Sed & illa ex Apostoli sensu maxime mihi uidetur, quod quemadmodum apud reliquos mortales, Euangelium apud Galathas non simplici Pauli prædicatione, sed domino cooperante & sermonem confirman-
 re, sequentibus signis, fuerat sparsum, non ergo cuiuscunque hominis, aut Angeli auctoritas, immo neque si Paulus ipse, quod semel, Deo attestante, prædixerat, reuocaret, erat audiendus. diuina namque auctoritas, omni auctoritati ante ferenda est, atque non erat ulli hominum uel Angelorum, in prioris prædicationis iniuriam quæ, diuinum testimonium acceperat, fides præstanda. longè tamen diuersa ratio est de ea fide, quæ diuinitus robur non accepisset, qualis nostra, quæ non miraculis, quæ fieri uiderimus innititur, sed in Ecclesiasticam auctoritatem se totam resoluit. in ea enim confirmanda, potius est attendenda Ecclesiastica auctoritas, quam ullus mortalium aut Angelorum quacunque sanctitate sit præditus. Sed in re apertissima, forsitan prolixiores, quam oportebat, fuimus.

Quod uerò hanc sententiam Hieronymo, Theophylacto, & Chrysostomo impingunt, nescio qua ratione fieri potuerit, cum in eorum scriptis, nihil, quod uel uolentissime ad eam sententiam retorqueri potuisset, inueniamus. sed facile est auctores pro nostris inuentionibus muniendis adducere. Difficile prorsus ex eorum libris, locos, qui rem ita se habere efficaciter comprobent, proferre. Ego uerò in Hieronymo, nihil aliud me legisse fateor, quam quæ hinc ex illo fidelissime inferui: quæ quantum ad eam rem faciant, non est qui non uideat. nisi forsitan quod Chrysostomus de fide adhibenda scripturis, illic inquit, quod scilicet, plus quam omnibus, ad uitam renocatis sit illis credendum, ad illam pertinere uelint. Abraham (inquit Chrysostomus) cum rogaretur ut mitteret Lazarum, respondit, Habent Moysen & prophetas, si illis non crediderint, neque mortuos suscitatos audituri sunt. Hæc autem Christus ipse inducit in parabola loquentem Abraham, declarans se uelle plus fidei habendum esse scripturis, quam si mortui reuiuiscant. Paulus uerò (ceterum cum Paulum dico, rursum ipsum Christum dico: hic enim erat, qui mentem illius agebat) etiam angelis de cælo descendentibus præponit scripturas, idque ualde congruenter, siquidem angeli quamlibet magni, tamen serui sunt ac ministri; ceterum omnes scripturæ, non à seruis, sed ab uniuersorum Domino Deo uenerunt ad nos. hanc ob causam dicit; Si quis euangelizauerit &c. Hactenus Chrysostomus, cuius profectò uerba, si ita interpretari oporteat, ut magis sit scripturis credendum quam Ecclesiæ, iam nihil superest, quo Lutheranis, immo cuiuscunque Ecclesiastici sæculi hæreticis succenseamus, qui id quoque frequentissime quasi suarum malarum sectarum asyllum, populos docent. Nolunt enim uerò suorum pessimorum dogmatum rationem in Ecclesiasticam auctoritatem resolui, sed in ipsum Dei uerbum: immo uerò nihil est quod eorum insaniam tam apertè patrocinetur, quam hic locus, si horum sit interpretatio sequenda. Ergo Chrysostomus nihil illis uerbis Ecclesiasticam auctoritatem detriuit, quæ semper credita est, eundem spiritum, quo scripturæ conditæ sunt, continere, sed singulares personas, etiam si ab inferis rediuiuæ redirent, sanctæ scripturæ testimonium non æquare ait. nam quod sancta Christi Ecclesia tunc illi cum hæc dicebat, in mentem non uenerit, singula penè uerba demonstrant. Ecclesia enim, quæ Spiritum sanctum comitem habet, non est mortuorum, sed uiuentium, & tamen ibi de mortuis suscitatis Chrysostomus loquitur. Illa deinde ratio, quæ probat plus audiendam scripturam quam angelos, quod angeli, quamlibet magni, sint serui, scripturam uerò non seruus, sed omnium dominus nobis indulserit, ostendit etiam quam longè ab hac sententia uir sanctus recesserit. Ecclesia catholica, non serua, sed sponsa charissima, cui omnia, quæ à patre accepit Christus, nota fecit, & quæcunque habuit matrimoniali iure fecit communia, etiam intima illa diuinitatis mysteria, eodem etiam spiritu agitur, quo sanctæ scripturæ sunt conditæ, unde qui Ecclesiæ credit,

ipfi

ipfi domino immediatè, non seruis credit. His, quæ ex Hieronymo & Chrysostomo attulimus, quæ Theophilactus in eundem Apostoli locum scribit, sunt prorsus similia. Ne quis dicat, ait, quod ambitione, gloriæ uel cupiditate ductus, sua dogmata turbet, se quoque ipsum execratur. Quia uerò ad auctoritatem & dignitatem personarum confugiebant, ac Petrum cum suis, & Iacobum præferebant, eam ob causam angelorum etiam meminit. Adiecit autem, Ex cælo, quandoquidem & sacerdotes angeli uocabantur. Ne igitur de sacerdotibus hæc dici putes, cæli appositione, superas uirtutes indicauit. Nec dixit pugnantia prædicent, ceterum, si parum quiddam annuncient, præter id, quod annunciauimus. Cum enim angelos anathemate ferit, adeoque detestatur, omnem auctoritatem ac dignitatem reiicit. Quia uerò seipsum execratur, omnem coapostolorum coniunctionem tollit. Ne enim dicas, En coapostoli tui diuersum prædicant. Ecce nanque ne mihi ipsi quidem parco, alia ab iis prædicanti. Nec quia apostolos condemner, hæc loquitur, sed uolens obstruere ora seductorum, atque monstrare quod auctoritas uel persona neque expectatur, neque aspicitur, si quando sit de dogmatibus sermo. Hactenus Theophilactus. In quibus nihil uides, quod Ecclesiasticam auctoritatem diminuat, quod magis mirari licet, quo pacto eidem cõtra omnem fidem hoc theologicum paradoxum intruferint.

Verum iam triplicem illum modum resoluendi fidem, quem, ne eum, qui sit in auctoritatem Ecclesiæ, approbarent theologi isti, cogebantur exquirere, in examen uocemus. Qui fidem in Deum ipsum immediatè resoluunt, in foribus disputationis delinquant, meo quidem iudicio: quauis enim Deus sub ueritatis primæ, aut alterius cuiuscunque ratione sit obiectum fidei, quod uocant incomplexum, non est tamen obiectum complexum, in quo fieri tamen resolutionem oportet. fides enim nostra, quæ resoluui debet, non est quæcunque cognitio de Deo, sed complexa. de Deo enim hoc aut illud credetur, quemadmodum de homine hoc aut illud scitur, aut opinione cognoscitur. Immo obiectum, quod incomplexum uocamus, non propriè obiectum, sed subiectum attributionis ab auctoribus dicitur. Neque profectò theologi isti negare poterunt, fidem illam, quæ resoluuitur, non esse fidem in seipsa, sed fidem in nobis. Porro fidem in nobis esse complexam, & habere obiectum complexum, S. Tho. scribit: ergo quæ admodum fides in seipsa, in obiectum in seipsum reducit, ita fides in nobis, idest, complexa, in obiectum in nobis, idest complexum resoluuitur. Et demum resolutionem ad cognitiones complexas non item incomplexas pertinere, libri Aristotelis de Priori & Posteriori resolutione, quos post libros de compositione dialectica, idest de ratione faciendi complexa, illa, quæ propositiones aut enunciata uocamus, abundè ostendunt. Non ergo in Deum, sed in aliquid complexum, quod ceterorum omnium, quacunque in Euangelica religione complexorum uirtute fidem contineat, fides nostra resoluuitur: hoc autè aliud esse non potest quam quod dicebat Durandus, credere sanctam Ecclesiæ Spiritu sancto gubernari & dirigi, ac à recta fide deuiare non posse. Neque enim erit illud, quod Deus, quod sit prima ueritas, errare non possit. nam licet hoc sit uerum, non tamen huius axiomatis uirtute immediatè credo diuinum uerbum incarnatum, aut Deum esse trinum & unum, sed quod Ecclesia tradiderit: fieri enim potest quod Deus sit uerax, & tamen idem non dixerit, diuinum uerbum incarnatum, aut Deum esse trinum & unum. Vltimatè igitur credo sic esse, quod Ecclesia, quam diuino spiritu agi persuasum habeo, doceat, Deum ita dixisse.

Quæ deinde aiunt, fidem nostram in fidem infusam ultimare resoluui, duabus potissimum aguntur rationibus, quarum dilutione ipsa quoque eorum sententia continuo euanesceat. Primò quidem putarunt Ecclesiæ non posse nos credere, nisi fide acquisita, unde sic consequenter colligebant, ceteris articulis fidei, infusa credimus, Ecclesiæ uerò acquisita tantum: ergo si ea fides, qua articulis credimus, in eam, quæ Ecclesiæ tribuit ultimare resoluuitur, fides infusa ab acquisita pender, quod nefas putarunt, est enim altioris ordinis fides infusa. Deinde putant isti, idem esse fidem infusam, firmitatem in credendo tribuere, & in illam articulum fidei resoluui. unde sic colligunt, fides infusa est, quæ robur & firmitatem ad credendum animo tribuit; non item acquisita; ergo acquisita in infusam non infusa in acquisitam, ultimare resoluuitur. Est etiã quibusdam horum grandis maiorum auctoritas, qui fidem acquisitam, ut quibusdam placet,

Vu

no.1

Quod fides nostra non resoluatur ultimò, sed in Ecclesiã.

3. sent. dist. 24. q. 1.

Discutitur eorum sententia, quæ fide nostrã, ultimò, in fidem infusam resoluui docebat.

Mar. 17.

In cõmen. episto. ad Gala. c. 1.

non poſuerunt, unde cum fides in fidem reſolui debeat, & nulla fit acquiſita fides, in fidem infuſam tota noſtra fides reſoluetur. Verum hæc falſa ſunt & minora quam quæ uiros alioqui doctos debuiffent impellere. Et ut à prioris demolitione ordiamur, falſum eſt Eccleſiæ ſola fide acquiſita, non item infuſa nos credere, immo ſi alicubi fides infuſa neceſſaria eſt, illic maximè eſt, ubi fides noſtra potiſſimè nititur. neq; tam erit quiſpiam inſanus, ut docere audeat, eo ſolo genere fidei Eccleſiaſtica auctoritati nos credere, quo cuiuſcunque alterius reipublicæ membrum, iis, quæ ab illa traduntur, fidem præſtat. fide autem acquiſita, tantummodò quemcunque ſuæ communitati credere, non eſt dubitandum. Chriſtiana igitur communitati, ideſt Eccleſiæ catholicæ, aliquo alio, quod ampliorem certitudinem conciliet, credemus: quod nõ eſt aliud, quam fides infuſa. falluntur uerò iſti, dum ita ſibi efficaciter uidentur colligere, fides infuſa habet Deum obiectum, quòd fit uirtus theologica, ergo illa non inclinatur ad credendum Eccleſiæ, ſed Deo. falluntur (inquam) dum putant credere Eccleſiæ in rebus, quæ ad fidem pertinent, eſſe alteri quam Deo credere. Profectò in hac parte credere Eccleſiæ, eſt credere Deo, aut Spiritui ſancto per Eccleſiam loquenti, & eidem inſeparabili uinculo aſſiſtenti. Deinde, quannis in fidei rebus decernendis Eccleſiaſtica auctoritas eſſet humana, & ad illi aſſentiendum fides infuſa immediatè inclinaret, non propterea non eſſet theologica uirtus: nam & fides acquiſita, omnibus approbantibus, eſt uirtus theologica, quemadmodum & infuſa, & in illa Eccleſiæ decernenti præſtamus obſequium. Etſi tantum ea uirtus, quæ immediatè ad Deo credendum quaſi ſummæ ueritati, inclinatur, eſt uirtus theologica. ergo hoc enunciatur, Eccleſia non poteſt errare in fide, cuius uirtute eidem Eccleſiæ fidem decernenti, conſenſum adhibemus, non pertinet ad fidem, quoniam fides, quæ nos credere cogit, tantum eſt illa, quæ eſt uirtus theologica. Nihil ergo impedit, quòd minùs fides infuſa fit uirtus theologica, ſi Eccleſiæ ſub ratione ſummæ ueritatis ex promiſſione diuina participata, quæ eſt ratio ſui obiecti, etiam ſi Eccleſiaſtica auctoritas eſſet humana, ſubiectum impellat. Verum prior illa ſolutio, quòd ſcilicet quis credendo Eccleſiæ, Deo per illam immediatè loquenti conſentiat, quoniam eſt planior, magis arridet. Non ſequitur ergo (quod eos tam malè habebat) quòd fides infuſa, quæ fit altioris ordinis ab acquiſita dependeat. Quod tamen cur tantum iſti, & alij quidam formidarint, proſus ignoro. Fidem enim uerò infuſam in actionibus eliciendis ab acquiſita pendere, utcunque proſectò, cum ratione tamen, ut doctiſſimi theologi, demonſtrant, negari non poteſt. Quòd ſi quòdſit altioris ordinis, quoad eſſe naturæ, non impedit, quin ab acquiſita fide in agendo dependeat, cur tantum nefas putatur, ſi tota infuſam à tota acquiſita, ſicut actione ab actione dependere dicamus. reſolutio uerò non eſt habitus, ſed habitus actio. Sed iam ad ſecundum, in quo plurimum proſectò falluntur, dum idem eſſe putant, fidem in fidem ultimè reſolui, & fidem à fide robur accipere. nam hac ratione in illa Spiritus ſancti chariſmata, quibus diuinitus ad credendum fouemur, fides reſolueretur, quod eſt proſus inane. Fidem enim reſolui, ut initio diſputationis docuimus, non aliter ſumimus quam Ariſtoteles cum de conſuſionum in ſuas præmiſſas & ſyllogiſticas cauſas analyſi ſcribit. Fidem (inquã) reſolui, eſt eius ultimam rationem, quærentibus reddere: quemadmodum conſuſionem reſolui, eſt eandem in ſuas ultimas præmiſſas & poſtrema enuntiata reducere: non autem adiuuare potentiam. Atq; hac læthargia in tota hac diſputatione laboratur ab iſtis. Ergo ſatemur, robur credulitatis potiſſimum intentione etiam actionis, ab habitu fidei infuſo descendere; idque non tantum reſpectu eorum, quibus immediatè animus fertur in Deum, ſed etiam reſpectu omnium, ad quæ fides mediatè uel immediatè credenda nos adigit. non tamen fides noſtra, ideſt noſtra religionis conſeſſio, in illam reſoluitur, quòd fidei infuſa, præter illum, qui eſt acquiſita, nullus fit actus, ac proinde nulla diſtincta certitudo, in quam actus acquiſita reſoluitur. charitas enim cum fit habitus ad amandum diuinitus uoluntati donatus, non tamen diſtinctam ab acquiſita dilectionis habitu fortitur actionem, ſed unus idemque eſt actus à duplici cauſa partiali productus. reſolutio uerò in hac parte, non eſt aliud quam unius cognitionis complexæ in aliam cognitionem complexam prioris certitudinis, cauſalis reductio. Reſoluitur ergo unus & idem actus ab infuſa fide & acquiſita productus, non in habitum: quoniam reſolutio non eſt habitus in habitum, nec actus

Scot.
Gabr. 2. c.

Scot. in 3. diſ.
ſim. 22.
Durand.
diſt. 24.

in ha-

in habitum, ſed actus complexi in actionem animæ complexam. quòd ſi in actum alterum, fides, ideſt actus fidei reſoluitur, ergo in illum, qui fit natura prior, ideſt in quo continuatur uirtute: ergo tandem deueniendum eſt ad eam fidei actionem ſiue cognitionem complexam, quæ fit ultima omnium, quæ, quemadmodum in ſciencia, primum enunciatur: quod ex ſubiecto ſciencia & diſſinitione conſtituitur, uniuerſas conſuſiones, uirtute contineat. hoc autem actus nullus alius eſſe poteſt, quam hic, cuius uirtute Eccleſiæ docenti, conſenſum præſtamus, ſcilicet Eccleſia in rebus fidei non poteſt errare. Quemadmodum enim primum ſciencia enunciatur, in eſſe ſcientifico uniuerſas eius ſciencia conſuſiones continere dicitur, quòd ſcientificè, ideſt, cognoscendo unum per aliud, quaſi per cauſam (hoc enim eſt ſcire) eandem in ſe claudat, ita illo primo fidei enuntiato in genere fidei, ideſt non cognoscendo unum per aliud, quaſi per cauſam, ſed per modum auctoritatis, uniuerſi fidei articuli uirtute clauduntur. qui enim Eccleſiam errare non poſſe, ſibi iam perſuaſit, credit perinde eidem in omnibus, quæcunque illi credenda præſcribit. Tertium non egebat alia dilatione, quam quòd ea ſententia, quæ fidem acquiſitam negabat, à theologis ſcholis fuerit omnium communi ſuffragio proſcripta. Sed neque ſi uerum eſſet, fidem acquiſitam non dari, continuò ſequeretur fidei noſtræ reſolutionem, in fidei infuſæ habitum fieri. Cum, uti probatum eſt, & ipſummet reſolutionis nomen apertè inſinuat, reſolutio non fit habitus in habitum, aut actus in habitum, ſed actus in actum cauſalis reductio. Quantumuis ergo fides acquiſita non eſſet ponenda, negari tamen ulla ratione non poſſet, habitum illum fidei infuſæ, qui ſolus in anima ponitur, actum habere. Nam cum ex ſuppoſitione non fit alius habitus quam infuſus, & actus ab habitu deriuatur, actus, quos in credendo generamus, neceſſaria ratione deriuarentur ab infuſis habitibus. Ille igitur actus infuſæ fidei, in alium actum, quouſq; deueniamus ad primum, reſoluetur. Et, ut quod generaliter diximus explicemus exemplo, actus hic credendi, Credo Deum eſſe trinum & unum, ſi fides acquiſita non ponitur, neceſſe eſt ut ab infuſa tantum fide descendat. hic autem actus, primò in hunc quaſi in cauſam immediatè reductitur, Credo ſcripturæ diuinæ. propterea enim priorẽ illam mihi perſuadeo, quia ſcriptura diuina hoc docet, tandem iſtam, credo ſcripturam diuinam hoc docere, in iſtam ultimè reſoluo, Credo Eccleſiam errare non poſſe. non ergo etiam ſi fides acquiſita non detur, continuò ſequeretur fidei noſtræ non fieri reſolutionem in auctoritatem Eccleſiæ, quauis rectè ſequeretur, non fieri reſolutionem in fidem acquiſitam.

1. Poſter.
cap. 1.

Postremò tandem, illa ſententia, quæ docebat fidem in Spiritum ſanctum immediatè reſolui, ſi de nobis, qui modò uiuimus, intelligatur, præterquam quòd periculosa eſt, & his hæreticis, qui potius propria deliria, quam Eccleſiaſticam auctoritatem admirari ſolent, quos potius cæcos quam illuminatos appellare debuiffemus, familiaris, proſus eſt ineptiſſima. uniuerſa enim ea, quæ illic adducuntur, tantum ſuadent fidem in Spiritum ſanctum quaſi in auctorem reduci, quod de infuſa fide, immo & de acquiſita, ea Chriſtiana loquendi ratione, qua quæcunque etiam, quæ nobis laborantibus contingunt à Deo eſſe dicimus, nemo negabit. Veriſſimum enim eſt illud, ſine me nihil poteſtis facere, & Quid habes quòd non accepisti? uerum non de hac reſolutione hic loquimur, ſed de ea, quæ cauſalis eſt, non effectiue phyſicè, ſed effectiue logicè, ideſt, per rationalem diſcurſum. Cauſatur quidem fides in anima ab Spiritu ſancto, quemadmodum & cætera omnia ſpiritualia chariſmata, efficienter, non quacunque ratione ſed phyſicè, non phyſicè, ideſt naturaliter. neque enim in ea producenda naturalem modum agendi conſeruat, ſed phyſicè, ideſt non moraliter, quemadmodum conſilium de homicidio datum, homicidium effectiue cauſare, dicere ſolemus, aut non rationaliter quemadmodum conſuſionis notitiam à præmiſſarum cognitione efficienter cauſari loquuntur philoſophi. Fidei ergo reſolutio, de qua loquimur, non eſt fidei in ſuam cauſam effectiuam phyſicam reductio. hac enim ratione & uniuerſa reducuntur in Deum & fides, ſpes, & charitas, in Spiritum ſanctum, quaſi in appropriatum auctorem, ſed eſt unius notitiæ complexæ fidei in alteram etiam complexam fidei etiam, quaſi in cauſam effectiuam rationalem reductio. maior enim & minor præmiſſa ſimul cum intellectu ſiue in exacto & ſcientifico, ſiue in fidei diſcurſu conſuſionis ſunt cauſæ. Neque eſt diſcrimen, niſi quòd, uti diximus, in ſcientifico diſcurſu, ex natura rei conſuſio in præ-

Connellitur
ea ſententia,
quæ in Spi-
ritum ſan-
ctum fidem
noſtram re-
ſolui doce-
bat.

Ioan. 15.
1. Corin. 4.

Vu ij miſis

miſſis: in fidei uerò diſcurſu, una auctoritas in alia continetur. Nam quemadmodum hominem eſſe riſus capaceſ, in hoc, quod eſt eſſe animal rationale, uirtute clauditur, ita librorum canonicorum auctoritas, apud nos quidem, in Eccleſiaſtica auctoritate concluditur, ac perinde, quemadmodum eius conſuſionis cognitio in præmiſſarum notitiam, quaſi in cauſam effectiuam rationalem, ideſt non moralem aut phyſicam, ultimatiè reducitur, ita fides eius articuli, qui à fide ſanctæ ſcripturæ immediatiè deſcendit à fide, quam, quòd errare non poſſit, Eccleſiaſtica auctoritati tribuimus, ultimatiè dependet. Loquuntur itaque Apoſtolici loci, de reſolutione fidei in Spiritum ſanctum, quaſi in cauſam efficientem phyſicam: non item rationalem, quæ cognoscere faciat, aut ſi de hoc ſecundo genere reſolutionis loquuntur, de illis populi Chriſtiani primoribus, quibus immediatiè per eundem Spiritum ſanctum, fuit noſtrorum myſteriorum cognitio donata, ſunt accipiendi, ut antea dicebamus. Illis nanque non ſolum Spiritus ſanctus cauſa erat in credendo, effectiua phyſica, ſed effectiua rationalis. Faciebat enim omnes fidei articulos, ſine Eccleſiaſtica auctoritate, aut ulla in illam reſolutione cognoscere. Et quemadmodum, qui nunc in Eccleſiæ gremio continemur, dicimus, hoc aut illud eſſe uerum, quoniam ita doceat Eccleſia, ita illi non minus fidenter quam uerè dicebant, Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis, itaque ſicut illorum fides in Spiritum ſanctum, ita noſtra in Eccleſiaſticam auctoritatem ultimatiè reſoluitur.

Aſ. 10.

Conſtituitur generalis ratio in fidei dogmatibus diſcernendis, catholico homini obſeruanda. Cap. XII.

Hoc igitur quaſi ſolido fundamento præiacto, & tempus & rerum ipſarum inſtitutus ordo, iam ad ueras illas catholici dogmatis regulas, properare nos admonet, ut oſtendamus ſcilicet, quæ ſit firma & ſolida ueram doctrinam à falſa diſcernendi ratio; non iam per ſigna & notas, ſed per methodi & theologiſ diſcurſus formam, quæ fallere nequeat. In hac autem tractatione, quoniam & id ordo & naturæ & tradendi diſciplinam à maioribus inſtitutus poſtulare uidetur, ab uniuerſis ad particularia nobis eſt procedendum, ut ſcilicet prius rationem aliquam generalem tradamus, qua uniuerſa catholica dogmata ab hæreticis & falſis hominum figmentis, ueræ religionis amator, etiam ſi in re literaria non admodum magnos progreſſus fecerit, dignoscere queat. Deinde uerò eandem generalem regulam in ſuas partes & membra diſtrahentes, de ſingulis ad ſapientiorum uſum ſequentibus libris loquemur, ſed iam ad primum.

Ex ea doctrina, quam ſtatim tradidimus, protinus rationis neceſſitate confequitur, ut quoniam fidei noſtræ ultima reſolutio in auctoritatem Eccleſiaſticam ſit, id tantummodò catholicum & orthodoxum habeatur, quod nobis credendum tenendumque præſcripſerit Eccleſiaſtica regula; cætera omnia, quæcunque his aduerſentur, quaſi notha & ſpuria, immo quaſi falſa & hæretica prorsus habenda. ſi enim fides noſtra, eorum (inquam) qui modò poſt Apoſtolica ſæcula in Eccleſiaſtico gremio claudimur, quaſi in cauſam effectiuam rationalem, à qua, quemadmodum à ſcientificis præmiſſis conſuſio deriuatur, reſunditur. quidquid igitur eadem Eccleſiaſtica auctoritas nobis præſcripſerit, ſanctum ac ſolidum erit: contra quodcunque illa reſpuit, continuo damnum. Quoniam ergo (inquit Origenes) ex his, qui Chriſto ſe credere profitentur, & non ſolum in paruis & minimis diſcordant, ſed in magnis & maximis, ideſt, de Deo uel de domino noſtro IESU Chriſto, uel de Spiritu ſancto, nõ ſolum autem de his, ſed & de aliis creaturis, ideſt, de dominationibus, uel de uirtutibus ſanctis, propter hoc neceſſarium uidetur, prius de his certam lineam manifeſtamque regulam ponere, tum demum etiam quære. Sicut enim tum apud Græcos, tum apud Barbaros, pollicentibus ueritatem, deſueuimus apud omnes eam quære, qui eam falſis opinionibus aſſerebant, poſtquam credidimus filium Dei eſſe Chriſtum, ab eoque nobis diſcendum eſſe perſuaſimus: ita cum multi ſint, qui ſe putent ſentire, quæ Chriſti ſunt, & nonnulli eorum à prioribus diſſentiant, ſeruetur Eccleſiaſtica prædicatio, per ſucceſſionis ordinem ab Apoſtolis tradita ad præſens in Eccleſia permanens. Illa ergo ſola credenda eſt ueritas,

Conſtituitur generalis diſcernendi ueram à falſa fide regula, non modò doctis ſed indoctis quoque: cuius maxima & maxime utilis.

In proemio lib. periar.

ueritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica traditione diſſentit, Hæc Origenes. Cuius ſunt & illa, Non debemus exire à prima & Eccleſiaſtica traditione, nec aliter credere, niſi quemadmodum per ſucceſſionem Eccleſiæ Dei nobis tradiderunt. Vides igitur, quæ in quaſtionibus, quæ nonnunquam ad probationem fidelium (ut antea dicebamus) in Dei Eccleſiæ opera diaboli ſuſcitari permittitur, ſit tenenda regula, nimirum ut id ſequaris, quod Eccleſia colit, id damnes quaſi falſum, quod Eccleſia reiicit. Quod eadem ſententiæ, ſed planioribus uerbis Auguſtinus docet, Hoc (inquit) faciamus, quod uniuerſæ placuit Eccleſiæ, quam ipſarum ſcripturarum ſanctarum commendat auctoritas, & quoniam ſancta ſcriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit obſcuritate quaſtionis, eandem Eccleſiam, de illa conſulat, quam Eccleſiam, ſine ulla ambiguitate, ſancta ſcriptura demõſtrat. Eccleſiæ in gremio, dicebat idem, multa ſunt, quæ me iuſtiſſimè tenent, tenet conſenſus populorum ac gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, uetuftate firmata, tenet ab ipſa ſede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oues ſuas, poſt reſurrectionem ſuam Dominus commendauit, uſque ad præſentem Episcopatum, ſucceſſio ſacerdotum. Populorum conſenſum, & auctoritatem miraculis confirmatam, Eccleſiaſticam auctoritatem intelligit, quæ tanta fuit ſemper apud uirum & ſanctiſſimum & eruditiffimum, ut quod antea ex eo retulimus, Euangeliõ non ſe crediturum, niſi eundem Eccleſiæ catholicæ communiret auctoritas, liberimè, ſed conſultiffimè ſcriberet. Vincentius monachus Lyrinenſis, uir & eloquio & Eccleſiaſtica eruditione præclarus, eo aureo libello, quem aduerſus prophanas hæreticorum nouationes inſcripſit, Sæpe (inquit) magno ſtudio & ſumma attentione perquirens, à quamplurimis ſanctitate & doctrina præſtantibus uiris, quõham modo poſſem certa quadam, & quaſi generali ac regulari uia catholicæ fidei ueritatem, ab hæreticæ prauitatis falſitate diſcernere, huiusmodi ſemper reſponſum ab omnibus ferè retuli, Quòd ſiue ego, ſiue quis alius uellet exſurgentium hæreticorum fraudes depræhendere, laqueos uitare, in fide ſana ſanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem ſuam, Domino adiuuante, deberet, primò ſcilicet diuinæ legis auctoritate; tum deinde Eccleſiæ catholicæ traditione. Poſt quæ cum priorem modum dogmatis hæretici diſcernendi, ex ſacra ſcilicet ſcriptura, non quocunque pacto, ſed Eccleſiaſtico ſenſu intellecta, de quo nos poſtea libro ſeptimo ſumus nonnulla dicturi, diſſeruiſſet, ad Eccleſiaſticam traditionem conuerſus, conſeſtim ſubiungit. In ipſa item Eccleſia catholica, magno opere curandum eſt, ut id teneamus, quod ubique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt: hoc eſt etenim uerè proprieque catholicum (quod ipſa uis nominis ratioque declarat) quod omnia uerè uniuerſaliterque compræhendit. ſed hoc ita demum ſit, ſi ſequamur uniuerſitatem, antiquitatem, & conſenſionem. Sequemur autè uniuerſitatem hoc modo, ſi hanc unam fidem ueram eſſe fateamur, quam tota per orbem terrarum conſitetur Eccleſia: antiquitatem uerò, ſi ab his nullatenus ſenſibus recedamus, quos ſanctos maiores, ac patres noſtros celebraſſe, manifeſtum eſt: conſenſionem quoque itidem, ſi in ipſa uetuftate omnium, uel certè penè omnium ſacerdotum, pariter & magiſtrorum diſſinitiones, ſententiæque ſequetur. Quid igitur faciet Chriſtianus catholicus, ſi ſe aliqua Eccleſiæ particula ab uniuerſalis fidei communionem præciderit? Quid itaque, niſi ut peſtifero corruptoque membro, ſanitatem uniuerſi corporis anteponat? Quid ſi nouella aliqua contagio non tantum portiunculam, ſed totam pariter Eccleſiam commaculare conetur? Tunc item prouidebit, ut antiquitati inhæreat, quæ prorsus iam non poteſt ab ulla nouitatis fraude ſeduci. Quid ſi in ipſa uetuftate duorum aut trium hominum uel certè ciuitatis unius, aut etiam prouinciæ alicuius error depræhendatur? Tunc omnino curabit, ut paucorum temeritati uel inſcitæ, uniuerſalis Eccleſiæ decreta præponat. Quid ſi tale aliquid emergat, ubi nihil huiusmodi reperiatur? tunc operam dabit, ut collatas inter ſe, maiorum conſulat interrogetque ſententiæ, eorum duntaxat, qui diuerſis licet temporibus & locis, in unius tamen Eccleſiæ catholicæ communionem & fide permanentes, magiſtri probabiles extiterunt: & quicquid non unus aut duo tantum, ſed omnes pariter, uno eodemque conſenſu apertè, frequenter perſeueranter tenuiſſe, ſcripſiſſe, ac docuiſſe cognouerit, id quoque intelligat abſque ulla dubitatione credendum. Hactenus Vincentius. Habes ergo breuem, facilem, ac compendioſam, ſed utiliſſimam, catholici dogmatis, quocunque re-

Orig. in Matthe.

Contra Cre ſconi. gram. mat. lib. 1. cap. 33.

Auguſt. contra ep. ad Funda.

Ibidem.

rum euentu, discernendi rationem, ut id nimirum, si catholicus esse cupis, nec à sancta, quam semel es professus, religionis confessione recedere, in quacunq; quæ suborta fuerit, quæstione, credas, quod semper, quod ubique, quod à cunctis Ecclesiasticis patribus traditur. hac profectò ratione, hunc aut illum malè sani capitis homunculum, qui contra totius Ecclesiastici corporis molem conatur insurgere, quasi morbidum membrum, non sequeris, sed reliquo corpori, quasi sano adhærebis. hac ratione nouas hæreticorum doctrinas, sanctorum maiorum tuorum, à quibus fidem habuisti, auctoritati non præferes. hoc pacto demum, unius hominis aut gentis, quæ olim suæ inhærendo sententiæ, communem deseruit, placita, quasi temeraria reicijes. Verùm res planior fiet, si Ecclesiasticis comprobetur exemplis. Tempore, ait idem Vincentius, Donati, à quo Donatistæ, cum sese multa pars Africæ in erroris sui furias præcipitaret, cumq; immemor nominis, religionis, professionis, unius hominis sacrilegam temeritatem Ecclesiæ Christi præponeret, tunc quicunq; per Africam constituti, prophano schismate detestato, uniuersis mundi Ecclesiis associati sunt, soli ex illis omnibus intra sacraria catholice fidei salui esse potuerunt, egregiam profectò relinquentes posteris formam, quemadmodum scilicet & deinceps bono more, unius aut certè paucorum uelania, uniuersorum sanitas anteferretur. Item quando Arianorum uenenum non iam particulam quandam, sed penè Orbem totum contaminauerat, adeo ut propè cunctis Latini sermonis Episcopis, partim uir, partim fraude deceptis, caligo quadam mentibus offunderetur, quidnam potissimum in tanta rerum confusione sequendum foret? tunc quisquis uerus Christi amator & cultor extitit, antiquam fidem nouellæ perfidiæ præferendo, nulla contagij ipsius peste maculatus est. cuius quidem temporis periculo, satis superq; monstratum est, quantum inuehatur calamitatis, nouelli dogmatis inductione. Tunc siquidem non solum parua res, sed etiam maximæ labefactatæ sunt: nec enim tantum affinitatis, cognationis, amicitia, domus, uerumetiam urbes, populi, prouinciæ, nationes, uniuersum postremò Romanum Imperium funditus concussum & emotum est. Naque cum prophana ipsa Arianorum nouitas, uelut quædam Bellona, aut furia, capto prius omnium Imperatore, cuncta deinde palatij culmina legibus nouis subiugasset, nequaquam deinceps desinit uniuersa miscere, atque uexare, priuata ac publica, sacra, prophanaq; omnia, nullum boni & ueri gerere discrimen, sed quodcunq; collibuisse, tanquam de loco superiore percutere. Tunc temerata coniuges, depopulata uidua, prophanata uirgines, monasteria demolita, disturbati clerici, uerberati leuitæ, acti in exilium sacerdotes, oppleta sanctis ergastula, carceres, metalla, quorum pars maxima interdictis urbibus protrusi atque extorres, inter deserta, speluncas, feras, saxa, nuditate, fame, siti affecti, contriti, & labefactati sunt. Atque hæc omnia nunquid ullam aliam ob causam, nisi utique dum pro cœlesti dogmate humanæ superstitiones introducuntur, dum bene fundata antiquitas scelestâ nouitate subruitur, dum superiorum instituta uiolantur, dum rescinduntur scita patrum, dum conuelluntur definita maiorum, dum sese intra sacratæ atque incorruptæ uetustatis castissimos limites, prophanæ ac nouellæ curiositatis libido non continet. Hactenus Vincentius. Quibus uides & quanti Christi Christianæq; religionis amatores sinceri, olim sanctam Ecclesiasticam sensus in approbandis uel damnandis dogmatibus antiquitatem appenderrint, & quantas quæque atroces, etiam ciuili administrationi & Imperio, eiusdem Ecclesiasticæ doctrinæ despectus, calamitates inuexerit, ut interim Reges aduertant, quantum sua intersit, (si modò regnare uelint, nec nouam, cum noua religione, imperij & reipublicæ faciem oriri) Ecclesiasticos in semel suscepta religione, sensus tueri. Sed ad rem. In omni itaque hæreticæ tempestatis suborta procella, semper catholicus homo Ecclesiastico sensui inuictus cohæreat, semper se intra arcam illam, extra quam grassante prauarum opinionum diluuiò, nihil uiuere potest, abscondat, semper uenerabilem illam antiquitatem sequatur, & omnia nouitij sensus, præsertim si cum antiqua & uniuersali Ecclesiæ fide non conueniant, dogmata horreat, & hac ratione sola, etiam inter hæreticorum phalanges tutissimus erit. Malit se sacratissimæ Christi sponsæ, quam ulli mortalium erudiendum comittere. Ea sola est, quæ habet promissionem spiritus, Ego (inquit Christus cœlum ascensus) rogabo patrem, & alium paraclætum dabit uobis. ea sola est, pro qua Christus efficaciter patrem rogauit, Pater, inquit, sanctæ

Ioan. 14.

Ioan. 17.

sanctæ serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. & ne ad solos tantum Apostolos partares orationem extendi, Non autem pro eis tantum (inquit) rogo, sed pro eis etiam, qui credituri sunt per uerba eorum in me. Ea sola est, quæ habet Spiritus sancti magisterium, qui solus est spiritus ueritatis, qui pro temporum ratione, docet eam omnem ueritatem, Adhuc, inquit, multa habeo uobis dicere, quæ non potestis portare modo, cum autem uenerit ille spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Non multas profectò sed unicam cathedram habet hic cœlestis magister, in ea tantum, idest, Ecclesia, non in hæreticorum angulis & speluncis, eius magisterio uacandum. ea est, cui Christus suam spiritalem præsentiam, indiuiduam promisit, Ecce ego (inquit) uobiscum sum usque ad consummationem sæculi. Ea est columna & firmamentum ueritatis, quam quisquis fuerit amplexus, etiam Satanico furore impellente non cadet. ea demum est, aduersus quam, quòd supra rectæ fidei confessionem fundetur, ipsa inferi portæ præualere non possunt. Huic sanctæ Ecclesiæ quisquis indiuiduè cohæserit, etiam si à recta catholice fidei norma per ignorantiam declinare contigerit, nullum detrimentum accipiet. Exemplo nobis est Agrippinus Carthaginensis Episcopus, immo totum illud Africanum concilium, quibus, quòd contra Ecclesiasticas regulas, & statuta maiorum hæreticos rebaptizandos esse placuisset, quod tamen id non cum Ecclesiastica iniuria & contradictione probassent, sed quòd ita humanæ rationis iudicio sibi uideretur, damnato dogmate absoluuntur magistri. Neque enim quisquam erit tam audax, ut sanctissimum Cyprianum Christi celeberrimum martyrem, qui eidem concilio interfuit cum cæteris, uerè alioqui Ecclesiasticis patribus, damnatos, decernat. Exemplo etiam nobis esto & ante hos trecentos annos Ioachim Abbas, cuius sententia cum quasi Ecclesiastico sensui aduersa, in concilio generali damnetur, ipse tamen hæreticæ labis iudicatur immunis. nimirum, quòd firmissimam hanc Ecclesiasticæ fidei stationem non deseruerit, neq; obfirmato animo aduersus Ecclesiasticam fidem docuerit. Plenæ sunt hisce exemplis Ecclesiasticæ historia.

Illud uerò ignorare non decet Christianum lectorem, tantò magis præcedentium sæculorum Ecclesiasticos patres, cæteris omnibus abiectis, Ecclesiastico in rebus fidei ad hæsisse iudicio, quantò maiori eruditione & ingenio pollebant. semper enim in hisce rebus, maiorum auctoritas illis fuit sacrosancta, semper quoruscunq; iudicium, nisi tota similis consonaret Ecclesia, suspectum habuerunt. Neque immeritò, nam ut Vincentius docet, non erat fas ut tanti talesq; uiri, unius aut duorum hominum errabundas, sibiq; ipsis contrarias suspiciones tam magno molimine assèrerent, aut uerò pro alicuius prouinciæ temeraria quadam conspiratione certarent, sed omnium sanctæ Ecclesiæ sacerdotum Apostolicæ & catholice ueritatis decreta & definita sectantes, maluerunt semetipsos quam uetustæ uniuersitatis fidem perdere. Vnde & ad tantam gloriam peruenire meruerunt, ut non solum confessores, uerum etiam confessorum principes iure meritoque habeantur. Magnum hoc igitur eorundem beatorum exemplum, planeque diuinum, & ueris quibusque catholicis indefessa meditatione recolendum, qui in modo septemplicis candelabri, septena Sancti Spiritus luce radiantes, clarissimam posteris formulam præmonstrarunt; quoniam modo deinceps per singula quoque errorum uaniloquia, sacratæ uetustatis auctoritate, prophanæ nouitatis conteratur audacia. Hactenus Vincentius. Immo, non tantum uiri doctissimi simul ac sanctissimi, cæterorum quorumque Ecclesiasticorum posthabuerunt iudicium, uerum neque proprias inuentiones, nisi per omnia cum Ecclesiastica doctrina coirent, approbare solebant, sed tantò in illis examinandis rigidiores semper extitère, quantò uidebant in illis quam in alienis facilius posse falli. Neque uerò id tantum ex Ecclesiastica obseruantia & obedientia adhortante faciebant, sed naturalis rationis & intellectus, quibus dotibus & Dei & nature benignitate maximè pollebant; qua sciebant semper grauissimos quosque uiros, in rebus, quæ ad religionem pertinent, magis reipublicæ ac suis maioribus quam sibiipsis fidem adhibuisse. Quis enim uel inter infideles & diuinæ huius, quam Christiani possidemus, reuelationis expertes, nouæ religionis inuentor, cunctorum mortalium suffragio non fuit impiissimus & leuissimus habitus? Quis eum, qui semel sanctam religionem absque cœlesti argumento eleuare contendit, non insanum & mentis profusum iudicabit expertem? Itaque Christus, cum uniuersum alioqui quod prædicabat Euan-

Ibidem.

Ioan. 19.

Math. 28.

1. Timo. 3.

Math. 26.

Vincentius
Lyrin.De sum. tri
mita. & f.
cath. c. da.
mianus.Hila. con.
Arian.

gelium,

Ioan. 13.

gelium, in uetere illa Mosaica lege sanctisque prophetis sine magno labore uidere potuissent, non alio tamen quam admirandorum operum patratiōe condemnabat Iudaeos, Si opera, inquit, non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent. quasi ueteris religionis & fidei submouenda, nullum aliud sufficiens habeatur argumentum, quam miraculorum patratiō. Qui ergo sine caelesti argumento ueterem religionem eleuare contendit, prater impietatis certissimam notam, ut futilis ac leuis habeatur oportet, quod omnium maximè, sapientes uiri, etiam inter gentes horruerunt. Sapientissimus Plato, eloquentissimus & Latinae philosophiae facile princeps Mar. Tullius Cicero, & ille, qui propter ingenij rigorem uox naturae uocitari solet, Aristoteles, cum eis ad euertendas ueteres fabulosas illas religiones, abundantissimae uires ingenij suppetere, nequaquam in hoc tamen quantum & ratione & rerum cognitione possint, demonstrarunt, sed potius propriam in patriam religionem pietatem ostendentes, magis maiorum suorum auctoritati, quam sibiipfis credebant. Quod cum sit his, qui horum, quos tamen maximè omnium admiratur antiquitas, libros legerunt, comperitissimum, à locis adducendis temperabimus. Videas alta haec naturae culmina, cum de rebus, quae ad religionem pertinebant, inciderit sermo, futilissimis quibusque rationibus, & philosopho indignis, magna illa & acutissima ingenia propter maiorum suorum auctoritatem subiicere: cum in ceteris quibusque, maxima intellectus libertate uterentur, quod & ceteros, quos in sapientum ordinem redegit antiquitas, factitasse uideamus. Neque iniuriā, intelligit enim sapientissimus quisque nihil aliud rationem Religionis admittere, quam ut omnia, qua fide à maioribus suscepta sunt, eadem filiis ac minoribus consignentur; hominesque religionem, non qua uelint ducturos, sed qua illa ducat, sequi oportere. Est enim uerò religio, suoptegenio non de his rebus, in quibus humanae rationis uigor potestatem exercet, sed de his, quae in maiorum auctoritate & traditione sunt sita, quod in uniuersis siue diuinis siue falsis religionibus, quae à mundi primordio sunt inuentae, singillatim cognoscitur. neque enim omnes illarum caeremoniarum & rituum, ratione naturali, in qua tantum humanus intellectus est potens, sed potius instituentium uoluntate constant. Contra naturam ergo religionis facit, quicumque religionem ipsam potius pro pio iudicio, quam maiorum suorum auctoritate metitur.

Religio ueteris non est propria in dictio.

Ecclesi. 11.

Iam si in rebus, in quibus humana ratio dominatur, quales sunt naturalium scientiarum cognitiones, quantum possit humana fragilitas, in his quae usu quotidiano contrectamus, & terimus, uaria philosophorum deliria satis, quorum quaedam secundo libro prodidimus, satis ostendunt, quanta inter philosophos, in aëris, ignis, aquae, terrae, maris, caeli, & astrorum natura uel motionibus explicandis, uarietas nemo se sapientem habet, qui cum alio consentiat. Quis omnium mortalium tam sapiens, ut animalium, plantarum, arborum, lapidum, auium, piscium &c. rationem exhibeat? immo quotuisquisque nouit quae sit uia spiritus, aut qua ratione compingantur ossa eius in uentre. in his ille uerè sapiens iudicatur, qui post multorum annorum studia se nihil horum scire fatetur ingenuè. Contra stultissimus & cerebri uacuus, qui cum totius ueteris ac nouae philosophiae monumenta uersauerit, sese aliquid horum plenè cognouisse arbitretur. Quod si in his, quibus tamen humanus intellectus, quasi in proprio campo exercetur, sapientes, & prudentes uiri, parum sibi solent tribuere, immo quanto doctiores & prudentiores, tanto magis aliena quam propria suscipiunt, ita ut omnium mortalium sapientissimus Delphico oraculo iudicatus fuerit, qui post multorum annorum studia, hoc unum scire arbitraretur, quod nihil sciret: cur non meritò iudicetur inanis & leuis, qui in rebus, quae ad religionem spectant, in quibus, ut diximus, humanus intellectus, quod suapte natura traditione constant, nihil habet imperij, propriam sententiam & iudicium interponat? Cur non à cunctis sapientibus futilissimus & nihili homo habeatur, qui adeò sibi tribuat, ut adamusim & normam sui cerebri, quae suae reipublicae patres diuinitus accepisse memorantur, exigat? Itaque non tantum in catholica Ecclesia, sed apud idololatras & uerè religionis expertes nationes, tantò quis fuit antiquae & uita religionis tenacior; nisi caelesti uinceretur argumento, quanto prudentior: tantò à semel accepta paterna religione eleuanda aut mouenda magis abstinuit, quanto magis, id non esse hominis sapientis, sed prorsus stulti & leuiculi crederet. Sciebant in rebus, quae per seipsas perspicuae non apparent, nec ex seipsis sunt euidentis, qualis est religio

Socrates

religio, alicui adhibendam esse fidem malebant toti suae reipublicae, suisque parentibus quibus quam ceteris magis credere, quod magis nos diligant, natura ipsa adhortante docemur, fidem adhibere, quam sibi, quod in his parum ingenia ualere persuasum haberent, aut quam temerariis hominibus, qui post quoscunq; labores, nihil aliud afferre potuissent, quam somnia. Multa à multis doctissimorum uirorum referuntur exempla, qui post ingentes in omni genere disciplinarum labores, proxima morte acceritis de uia rusticissimis hominibus, in illorum fidem, quae, ut illi dicebant, non erat alia quam Ecclesiastica fides, suam omnem sapientiam & theologiam resignarint, protestantes ingenuè, nihil aliud se credere, quam quod rustici illi faterentur se credere, id est id, quod credit, & approbat Ecclesia. Narrat Albertus Pighius Campensis, uirum quendam longè doctissimum, & sacrarum literarum professorem celeberrimum, in simplicissimum quendam Carbonarium fortè fortuna incidisse, à quo cum animi exhilarandi gratia, aut curiositate quadam, hominis simplicitatem pertentaret, percunctabatur illum de sua fide quid crederet. Qui cum prater communes illos fidei catholicae articulos, quos frequenter audiendo in Ecclesia didicerat, ad cetera omnia interrogata nihil responderet, aliud quam hoc se credere, quod credit Ecclesia, de Ecclesiae fide nihil habens definiti, ac expiiciti, interrogantem de ea, uelut circulo quodam eludebat. Hoc enim ultra de singulis interrogatus, Ecclesiam aiebat credere, quod ipse crederet, & hoc se, quod Ecclesia. Qui Theologus, cum postea grauisimo morbo laborans ad uitae extremum perductus, astu Satanæ de fidei ueritate pertentaretur, non potuit aliter diabolicas suggestiones superare, quam recordatione simplicis sed tutissimae confessionis Carbonarij, ad quam cum in actu illo tentationis, quasi ad tutissimum portum confugeret, nihil aliud clamabat, quam hoc se credere, quod credit Ecclesia; hoc se damnare, quod illa damnat: & rursus Ecclesiam non aliud credere quam ipse crederet &c. quemadmodum à suo rustico illo doctore, susceperat. Tale quiddam & de nostro Alfonso Tostato, Abulensi Episcopo narratur, uiro profecto, in quo prater eximiam sanctitatem & uitae candorem, quae per uniuersam Hispaniam, Deo etiam miraculis testante, notissima euaserunt, planè ignores an magis admirare, ingentem illum omnium disciplinarum cumulum, an lectionis & antiquitatis ubertatem, ingenij subtilitatem, an uerò incredibilem illam dicendi & scribendi copiam, qua cunctos haud dubium mortales excessit. Hic tantus uir, cum morti esset propinquus, diabolicæque fraudis incitamenta sentiret, accersito è uia agasone, qui fortè transibat, quaesitoque quid de Christiana religione sentiret, eoque fatente, nihil aliud se credere, quam quod crederet, & teneret Ecclesia, in eius confessionem ingentes illos studiorum labores continuo refudit, protestatus nihil aliud, quam quod agaso ille confitebatur, se credere. Qua sancta modestia uictus Satanæ, continuo discessit, uirumque sanctissimum tentare cessauit. Horum non leuiculorum homunculorum imitemur exempla, & nunquam errabimus. A nullo alio, quam ab ea, quae nos Christo genuit, doceri pariamur, id damnemus, quod illa damnat, id tantummodò approbemus, quod illa approbat. Sciamus primam esse salutem rectae & Ecclesiasticae fidei regulas custodire, & à constitutis patrum nullatenus deuiare, seruemus maiorum nostrorum praecepta, nec haereditaria signacula ausi rudis reuerentia uiolemus. Quod si fecerimus, facili compendio cunctas haereses, & cacodæmonis fraudes absque ampliori eruditione uitabimus.

In Ecclesia siica hierarchia.

Eu. lib. 1. p. 1. Ro. 1. epist. ad Episcopos & diaconos. Thulcia. Ambro. de fide. lib. 3. cap. 7.

Quae sit Ecclesia, cui adhaerendum sit.

Cap. XIII.

Vanquam autem unica fidei Ecclesiastica obedientia, uniuersae haereses declinantur; potest tamen hominem catholicum dubitatio subire, quae nam, aut ubi, sit haec Ecclesia, cuius magisterio sit obediendum? Nam & haereticos olim apud se tantum esse Ecclesiam, obnixè contendisse, testes sunt Ireneus, & Tertullianus, adeò ut orthodoxam & catholicam Ecclesiam ipsi contra uocarent haereticam & schismaticam. Nouatianus Simiarum more dicebat, Cyprianus Carthaginensis Episcopus, catholicae Ecclesiae auctoritatem sibi uoluit uendicare: & cum ipse in Ecclesia non esset, sed contra Ecclesiam

In epist. ad Iubaianum.

fiam rebellis, hoc unum ſibi uendicabat, quòd ceteros faciens hæreticos, apud ſe eſſe Eccleſiam, defendere præſumeret. Frequentiſſima eſt apud Auguſtinum, cum in Donatiſtas inuehitur, hæc concertatio, apud quos ſit Eccleſia catholica, apud eodem, an uerò apud nos? Quæſtio (inquit) certè inter nos uerſatur ubi ſit Eccleſia, utrum apud nos, an apud illos: (intelligit autè Donatiſtas) &c. Et rurfus, Nec eos (ait) audiamus, qui ſanctam Eccleſiam, quæ unica catholica eſt, negant per Orbem eſſe diffuſam, ſed in ſola Africa, hoc eſt, in parte Donati, pollere arbitrantur. Et idem, Donatiſtæ hæretici dicebant, Chriſtianum nomen periſſe de tot gentibus, in Orbe terrarum, & in ſola Africa remanſiſſe. Simili impietate & impudentia Martinus Lutherus catholicam Eccleſiam Papiſticam, Antichriſtianam, & Satanicam, ſuam uerò ſanctam & ueram, reliquam, perditorum homuncolorum colluuiem, uocare docuit, quod nobis cum illis agentibus, inaniter quotidiano conſictu oblatrare non deſinunt, nullum eſſe uolunt certum Eccleſiaſtica congregatiõis indicium, ſed Dei Eccleſiam uolunt eſſe tantum in ſpiritu, nullique loco alligatam, quòd facilius eam, in ſuos Satanicos greges, uel renitentem & reclamantem perducant. Sciunt hæretici, nulli extra Eccleſiaſtica congregatiõis tutiſſimam ſepem patère ſalutem, atque adeò. ne eorum nequitia apertè depræhendatur, uel ipſo Eccleſiæ nomine gloriari contendunt. ſed quàm fruſtrà, ſanctorum Eccleſiaſticorum patrum, præſertim Auguſtini in eodem hæreticos labores demonſtrant. Quibus & nos, ſanctis catholicis, qui in hac parte diabolica tentatione quatiuntur, quibus tantum ſcribimus, ſatiſfactum eſſe putare potuiſſemus, præſertim cum ſummi uiri noſtra memoria, quantum, in ea re & literis & ingenio ualenter, ſtrenuiſſimè oſtenderint, niſi huius tractatiõis inſtitutus ordo, aliquid dicere hortaretur, quo ea, quæ dicta ſunt, & quæ deinceps ſumus dicturi, robur accipiant. Nihil enim prodeſſet docere Eccleſiaſtica obedientia, hæreticorum infanias declinari, niſi cui Eccleſiæ ſit obediendum, conſequenter oſtendamus, cum & hæretici ipſi de ſuis Synagogulis illud intelligant. Sed ad rem.

Tota inter nos & hæreticos eſt controuerſia, non, an Eccleſiæ catholica magiſterio abſcindantur errores (hoc enim illi, niſi uniuerſam ſanctam ſcripturam negarent, aut prorsus delerent, inſicias non irent, ſciunt enim catholicam Eccleſiam ubicunque ſit, illam eſſe columnam & firmamentum ueritatis, ſciunt, eandem Spiritus ſancti perpetuum habere magiſterium, & ab eo omnem ueritatem doceri) ſed an hæc Eccleſia catholica ſit apud nos, an uerò apud illos, quòd nolint eſſe extra Eccleſiam, in quæſtionem conuertunt. Verum, cum neque anterioribus ſæculis, neque noſtra memoria, ad ſuadendum, apud ſe eſſe ueram illam Chriſti Eccleſiam, in qua ſtationem ſeruantibus, regnum cælorum promittitur, præter procacem quandam licentiam, & loquendi temeritatem atulerint, nos, quibus apud nos eſſe ueram Eccleſiam perſuaſum habemus, ex ſanctis & canonicis ſcripturis paucis dicamus. Antea, inquit Chryſoſtomus, multis modis cognoscebat, quæ eſſet Eccleſia Chriſti, & quæ Gentilitas: nunc autem nullo modo cognoscitur, uolentibus cognoscere, quæ ſit uera Eccleſia Chriſti, niſi tantum per ſcripturas, quia omnia nimirum hæc, quæ ſunt propria Eccleſiæ Chriſti, in ueritate habent & hærefes in ſuo ſchiſmate. ſimiliter Eccleſias, ſimiliter & ipſas ſcripturas diuinas, ſimiliter & Episcopos ceterosque ordines clericorum, ſimiliter baptiſmum, ſimiliter Euchariſtiam & cetera omnia, denique ipſum Chriſtum. Volens ergo cognoscere quæ ſit uera Chriſti Eccleſia, unde cognoscat in tanta confuſione ſimilitudinis, niſi tantummodò per ſcripturas? Auguſtinus etiam, Non audiamus (inquit) Hæc dico, Hæc dicis, ſed audiamus, Hæc dicit dominus. Sunt certè libri dominici, quorum auctoritati, ubique conſentimus, ubique credimus, ubique ſeruimus, ibi quæramus Eccleſiam, ibi diſcutiamus cauſam noſtram.

ERGO Eccleſiam ueram, quæ Chriſti corpus & ſponſa tam diuinarum ſcripturarum frequentiſſima phraſi, quàm ſanctorum ſcriptis uocatur, catholicam appellari, compertius eſt, quàm ut adductis testimoniis probetur: uniuerſi enim credimus, unam ſanctam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam: Catholicam uerò dici, quòd ſit uniuerſalis, & ipſa ratio nominis & Auguſtinus teſtatur. Eccleſia, inquit, una eſt, quam maiores noſtri catholicam nominarunt, ut ex ipſo nomine oſtenderent, quia per totum eſt: ſecundum enim totum καθόλου dicitur. Vnde etiam habes, qua ratione, aut catholica,

aut uniuerſalis uocetur, quòd per totum ſit nimirum, aut tempus, aut orbem terrarum diffuſa, atque in his uerbis, quæ ex Vincentio Lyrinenſi, præcedenti capite protulimus, apertius exponitur. In ipſa, inquit, Eccleſia catholica, magnopere curandum eſt, ut id teneamus, quod ubique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt. hoc eſt enim uerè proprièq; catholicum, quod ipſa uis nominis ratioque declarat, quæ omnia uerè uniuerſaliterque compræhendit. Vides igitur à triplici uniuerſalitate, ſanctam Eccleſiam uocari catholicam, locorum uidelicet uniuerſalitate, quod ubique (inquit) temporis, quod ſemper hominum, quòd ab omnibus. Illa igitur Eccleſia, aut Chriſtianorum cœtus, Eccleſia catholica uerè uocabitur, quæ ſit ubique eadem, quæ omni tempore fuit, & eſt eadem, quæ apud omnes nationes, prouincias, aut homines, ſemper fuit, & eſt eadem: contra nulla illarum catholica iure dicitur, quæ aut tantum uno loco uiguit, aut uno tempore, aut quæ tantum apud quosdam homines, non item apud omnes extenditur. Iam noſtræ fidei triplicem hanc uniuerſalitatem uerifiſimè tribui pauliſper attende. Id credimus, quod Græci, Latini, Pœni, Aegyptij, Syrij, & ne uniuerſas referam Orbis prouincias, quod Europa, Aſia, Africa, Apoſtolica prædicatione ſuſcepit, quod quaſi orthodoxum, ac rectum iſtarum prouinciarum unaquæque probauit. Id credimus, quod à Chriſti & Apoſtolorum prædicatione, per Episcoporum ſucceſſiones inuiolabili firmitate descendit. Demum id credimus, quod ab omnium prouinciarum & temporum ſanctiſſimis & erudiſſimis uiris, conſona prædicatione docetur. Non unius loci, non unius temporis neque unum tantum hominem, ſed omnium locorum, quibus Chriſti fides uiguit, omnium temporum, uniuerſos, quos ubique terrarum & temporum Chriſtiani ſunt uenerati, magiſtros habemus, omnes prouincias, omnia tempora, omnes Chriſtianos, quos ſanctitas & eruditio uenerabiles fecerunt, in eius fidei, quam colimus, teſtimonium uocamus; hanc triplicem uniuerſalitatè, rationem neque Arrius, neque Donatus, neque Lutherus, neque quiſquam alius hæreticus, oſtendere poterit. Arrij fidem, quanuis penè totam Græciam & Latinam Eccleſiam infece- rit, tamen ante Alexandri Alexandrini Pontificis tempora, non audiuit Eccleſia. No- uati ſuperſtitionem, ſola Africa neque ea tota, non niſi Fabiani Pontificis tempore coluit. Lutherana blaſphemia, noſtra memoria non ubique, ſed neque apud omnes eos, qui uel eruditione uel uitæ cõpoſitione habebantur inſignes, ſubito caput extulit Orco. Quòd ſi quaſdam habent hærefes, quas olim ſimiles ſpiritus ſulcitaffe legimus, illæ tamen, quòd apud omnes nationes prorsus intercidiſſent, hanc locorum, temporum & hominum uniuerſalitatè nanciſci non poterunt. Nulla igitur earum congregationum, quæ Chriſtiano nomine gloriantur, catholica aut uniuerſalis Eccleſia iure uocabitur, præter hanc noſtram, quæ trifariam hanc, quam ipſa ratio nominis poſtulat, uniuerſalitatè ſortitur. Atque hanc proſectò rationem tanti facio, ut non dubitem, uel eam ſolam ad hanc rem obrinendam ſufficiētiſſimam eſſe. Verum iam aliam non minoris ponderis applicemus rationem, Eccleſiam, quæ Chriſti corpus & ſponſa uocatur, cuique diuini ſpiritus magiſterium permittitur, unam eſſe debere, utriuſque teſtamenti contextus inſinuat. Vna eſt (inquit) columba mea, perfecta mea: una eſt matri ſuæ, Electa genitrici ſuæ. quem locum, de Eccleſiæ unitate, ſancti auctores intelligunt. Vna, inquit, Innocentius Pontifex in Lateranenſi concilio, eſt fidelium uniuerſalis Eccleſia, extra quam nullus omnino ſaluatur. Et Bonifacius, Vnam ſanctam Eccleſiam (inquit) Catholicam & Apoſtolicam, urgente fide credere cogimur & tenere, nosque hanc firmiter credimus & ſimpliciter conſitemur, extra quam, neque ſalus eſt nec remiſſio peccatorum, ſponſo in canticis proclamante, & dicente, Vna eſt columba mea, perfecta mea: una eſt matri ſuæ, genitrici ſuæ, quæ unum corpus myſticum repræſentat, cuius caput Chriſtus, Chriſti uerò Deus, in qua eſt unus Dominus, una fides, unum baptiſma. Vna nempe fuit tempore diluuij arca Noë, unam Eccleſiam præfigurans, quæ in uno cubito conſummata, unum, Noë uidelicet, gubernatorem habuit, & rectorem. Hanc autem ueneramus ut unicam, dicente Domino in propheta, Erue à framea Deus animam meam, & de manu canis unicam meam. pro anima enim, ideſt pro ſeipſo capite ſimul orabat & corpore. Quod corpus unicam, ſcilicet Eccleſiam nominauit, propter ſponſi fideique ſacramentum, & charitatis Eccleſiæ unitatem. Hæc eſt tunica illa Domini inconſutilis, quæ ſciſſa nõ fuit, ſed ſorte peruēnit. Haecenus Bonifacius.

Cõtra epiſt. Petila.

Auguſt. de agone Chriſti. c. 29. Cõtra epiſt. Parmenia. lib. 2. c. 1.

Vide librũ Aug. cõtra epiſt. Petil. & ſeptem lib. contra Donatiſtas. Alber pig. Ioã. Coelæ. Echi. Roff. Oſi. &c. 1. Timo. 3. Ioan. 15.

Chryſoſto in 24. cap. Math. homil. 49.

Cõtra epiſt. Petil. c. 3.

Apud catholicos eſſe Eccleſiam ueram. In ſymbolo Nicæ.

Cõtra epiſt. Petil. c. 2.

Camb. 6.

Pelagius Pont. c. pu- denda 29. queſt. 1. c. Firmi. de ſum. trim. & ſi. cath. Hierony. in c. oſibus.

Lib. 1. de Symbolo ad cathec. cap. 5.

De simplic. prala.

Epist. 6.

Vera Ecclesia una, unitate fidei et confessionis. 1. Cor. 1.

Philip. 2.

Philip. 3.

Rom. 15.

Vera Ecclesia una, unitate dilectionis mutue.

Ioan. 17. 1. Petri 3.

Rom. 12.

nifacius. Augustinus etiam; Templum Dei (inquit Apostolus) sanctum est, quod estis uos; ipsa est Ecclesia, sancta Ecclesia una, Ecclesia uera, Ecclesia catholica, contra omnes haereses pugnans. Pugnare potest, expugnari non potest. Haereses omnes de illa exierunt, tanquam fumenta inutilia de uite praecisa: ipsa autem manet, in radice sua, in uite sua, in charitate sua. Et Cyprianus Carthaginensis Episcopus, Vna est (inquit) quae in multitudine totius, incremento fecunditatis extenditur, quomodo solis radij multi, sed lumen unum, & rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum, & cum de fonte uno riuu plurimi desluunt, numerositas, licet diffusa uideatur, exundantis copiae largitate, unitas tamen seruatur in origine. Auellat radium solis a corpore si potest, diuisionem lucis unitas non patitur: ab arboris frange ramos, praecisus arefcet; sic & Ecclesia luce perfusa per Orbem totum, radios suos porrigit, unum tamen lumen est, quod ubique diffunditur, neque unitas separatur corporis, ramos tamen suos in uniuersam terram copia ubertatis extendit, profluentes largiter riuos, latius expandit, unum tamen caput est & origo & uita, & una mater, fecunditatis successibus copiosa. Haec tamen Cyprianus. Copiosiusque eandem Ecclesiasticam unitatem declarat in epistola ad Magnum. Et August. lib. 7. contra Dona. cap. 49. & 50.

Quaenam autem in re Ecclesiastica unitas potissime sita sit, quanuis catholicis cum haereticis non per omnia conueniat, quod quidam horum, ut Donatistae, Montenses Regatani, Circuncelliones, aduersus quos diuersis operibus Augustinus decernat, gratiam huius Ecclesiastici uinculi, causam assignent, ita ut peccatores ab Ecclesia protrudant, quidam uero solam finalem praedestinationem, ita ut reprobos quantumuis iustos, secundum praesentem iustitiam, partes Ecclesiae non esse contendant. quod Ioanni Hus Boemo & quibusdam aliis placuisse legimus, de quibus sententiam septimo libro non nihil dicemus: catholici uero ab unitate capitis, qui Romanus est Pontifex, dici unam Ecclesiam arbitrentur, nullus tamen siue catholicus, siue haereticus quantumuis procax, nisi scripturas neget, inficias ibit, ad eam unitatem, unam eandemque fidem & mutuam charitatem, qua Ecclesiae membra sese prosequuntur, necessario pertinere, ita ut Ecclesia una dicatur a mentis unitate, idest ab eadem fide & a uoluntatis unione siue identitate, idest a mutuo amore & charitate, quae discissa corda quasi diuersa metalla in unum confundit. De fidei unitate loquebatur Apostolus, quando Corinthios obsecrabat per nomen Domini nostri IESU Christi, ut id ipsum dicerent, & non essent in illis schismata: essent autem perfecti in eodem sensu & in eadem scientia. Et ad Philipenses, Si qua (inquit) consolatio in Christo IESU, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua uiscera miserationis, implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eandem charitatem habentes unanimes, id ipsum sentientes: nihil per contentione, & inanem gloriam, sed in humilitate subiecti superiores seinnicem arbitrantur. Et rursus ad eosdem; Verumtamen ad quod peruenimus, ut idem sapiamus & in eadem permaneamus regula. Et demum huc illud pertinet, quod quibusdam aptabat dicens, Deus autem patientiae & solatij, det uobis id ipsum sapere in alterutrum secundum IESUM Christum, ut unanimes, uno ore, honorificetis Deum, & patrem Domini nostri IESU Christi.

Pro unione uero per mutuae charitatis amorem orabat Christus, iam iam a discipulis discessurus, Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut & nos unum sumus, non quod uniuersos Christianos eandem uellet habere naturam, sed ut per mutuum consensum in unam eandemque uoluntatem coirent, idest ut in fide, ut ait Petrus Apostolus, omnes essent unanimes, compatibles, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed e contrario, benedicentes, quia in hoc uocati essent, ut benedictionem hereditate possideret. Hanc eandem mutui amoris beneuolentiam Christi Ecclesiam conueni & compingi debere, multis metaphoris nos docet Apostolus, Sicut (inquit) in uno corpore multa membra habemus: omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi unum corpus sumus in Christo: singuli autem alter alterius membra habentes autem donationes secundum gratiam, quae data est nobis siue prophetiam secundum rationem fidei, siue ministerium in ministrando, siue qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui praest in sollicitudine, qui miseretur in hilaritate, dilectio sine simulatione, odientes malum, adhaerentes bono, charitatem

charitatem fraternitatis inuicem diligentes, &c. Quam eandem rem ad Corinthios, qui uariis forsitan gratiarum distributionibus, quibus diuino munere pollebant, non nihil inuicem dissidebant, in mutuam hanc beneuolentiam reducendos, ampliori sermone, rursus prosequitur, Si dixerit (inquit) pes quoniam non sum manus, non sum de corpore: non ideo non est de corpore: & si dixerit auris quoniam non sum oculus, non sum de corpore, non ideo non est de corpore: si totum corpus oculus, ubi auditus? si totum auditus, ubi odoratus? Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum sicut uoluit. Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus? Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus. Quae uerba & omnia illa, quae prolixiori, quam ut hic transcribi debent, sermone illic subiungit, non aliud tendunt, quam ut mutuum hunc amorem & consensum ad Ecclesiastici corporis rationem pertinere nos doceat. Quo uero necessitatis gradu, id uelit esse necessarium, sequenti continuo capite apertissime ostendit, cum neque omnium angelorum & hominum linguas, omnem prophetiam, omnium mysteriorum cognitionem, omnem fidem, omnium facultatum erogationes, in cibos pauperum, proprii corpus sacrificium absque charitate, nihil prorsus ualere Apostolica auctoritate pronunciat.

Dicitur etiam Christi Ecclesia tum a sancta scriptura, tum a sanctis auctoribus una eorundem sacramentorum unitate, quod scilicet ij, ex quibus constat homines, una & eadem sacramenta possideant; quibus, quasi quibusdam externis signis in unam & eandem spiritualis reipublicae formam conueniant. Nam & in hanc unitatem, siue identitatem, tum ueteri tum noua lege fuisse sacramenta potissime instituta, auctores theologici uerissime docent, sententiam Augustini sequentes, qui docet in nullum nomen religionis siue uerum siue falsum, homines coadunari posse, nisi aliquorum signaculorum, uelut sacramentorum, uisibilibus, consortio colligentur. Est unitas, inquit idem Augustinus de hac unitatis ratione uerba faciens, quae late patet, in sacramentorum uide licet societate, & communione, quae complectitur cum granis etiam paleas, quando eas corporaliter mistas, ita patitur, ut neque illos iusti uitent, neque ab illis iusti uitentur. Ad hanc sacramentalem unitatem, non obscure Paulus alludebat, cum disidia quorundam compositurus dicebat, Sicut enim unum corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt: ita & Christus. Etenim in uno spiritu, omnes nos in unum corpus baptizati sumus, siue Iudaei, siue Gentiles, siue serui, siue liberi, & omnes in uno spiritu potati sumus, potu nimirum sacramentali. Et rursus in eadem Epistola, Calix benedictionis, cui benedicimus, non ne communicatio sanguinis est? & panis, quem frangimus, non ne participatio domini est? Quoniam unus panis & unum corpus multi sumus omnes. qui de uno pane & de uno calice participamus. de qua etiam sacramentali unitate & illud Augustini est accipiendum, Quia passus est dominus pro nobis, commendauit nobis in isto sacramento, sanguinem suum & corpus, quod etiam fecit nosmetipsos, nam & corpus ipsius facti sumus. Et subinde, Ecce quod accepistis. Quomodo ergo unum uidistis esse, quod factum est, sic unum estote uos diligentes, tenendo unam fidem, unam spem, indiuiduam charitatem. Haeretici quando haec accipiunt, contra se accipiunt testimonium, quia illi quaerunt diuisionem, cum panis iste indicet unitatem. Fit autem duorum istorum sacramentorum in hoc genere unitatis a signando potissima ratio, aut quod inter caetera sint potiora, & digniora: aut quod inter alia sacramenta Christiana, & Dei populum potissime a caeteris distinguant, & eum sua significatione, mutuae dilectionis bitumine iungant. Altero enim, idest baptismo, in unius corporis Christi mystici, idest Ecclesiae conuertimur membra. Altero, idest, Eucharistiae altiori ratione, idest per carnem inter nos mutuo copulati domino, coniungimur. Est enim sacratissimum Christi corpus & sanguis, quasi uiscus quidam caelestis, quo qui dignè uescimur; non tantum spirituali illa, quae per fidem & charitatem fit, unione, sed naturali quoque, idest per carnem Christo ipsi coniungimur, copula illa nimirum nuptiali, de qua inquit Apostolus, Membra sumus corporis eius, de carne eius & de ossibus eius: propter hanc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhaerebit uxori suae. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia.

Habes ergo triplicem Ecclesiastici corporis unitatem, unam per fidem, quae fit dum

X x iij idem

2. Cor. 12.

Vera Ecclesia Christi una unitate sacramentorum.

Vide Scholasti. in 4. dist. 1. li. 9. contra Fau sum.

Lib. de baptis. paruo lo. cot. Donatistae de cons. dist. 4. c. est unitas.

1. Cor. 12.

Nicol. Lyranus. 1. Cor. 10.

De consecr. dist. 4. c. quia pas sua.

Eph. 5.

idem ſentimus; alteram per charitatem, non illam quidem, quæ gratia eſt, quam gratum facientem appellant, ſed mutuam quandam beneficentiam, & alternum obſequiũ, de qua, tum alibi frequenter, tum ad Hebræos loquitur Paulus, cum ait, Charitas fraternitatis maneat in uobis, & hospitalitatem nolite obliuiſci, &c. quæ peccatum mortale plerunque compatitur. Tertiam demum per eorundem ſacramentorum participationem, dum ſcilicet eiſdem per omnia ſacramentis quaſi eiſdem nutrimentis aluntur.

Eph. 4.

Hanc uerò triplicem unitatem ſimul uno eodemque uerborum contextu, ad Ephēſios ſcribens complectitur Paulus, Solliciti, inquit, ſeruare unitatem ſpiritus, in uinculo pacis, unum corpus, unus ſpiritus, ſicut uocati eſtis in una ſpe uocationis ueſtræ. Unus dominus, una fides, unum baptiſma, unus Deus & pater omnium, qui eſt ſuper omnes & in omnibus nobis. Eſt triplex hæc unio, triplex ille funiculus, qui difficile rumpitur, quo ſancta Chriſti Eccleſia externo ſigno (nam interna, quæ ad iuſtos tantum pertinent, & nobis ſunt inuiſibilia, omitto) fortiffimè colligata connectitur. Hanc triplicem unionem, quòd prorsus ſit externa & ſenſibilis, nullus mortalis culpæ reatus, dum reſta fides conſtet, abſcindit: non eam, quæ fidei eſt, quoniam fides peccato non truditur: neque eã, quæ ſacramentalis eſt, quoniam eadem ſacramenta percipere, iuſtitiam non arguit; ſed neque tertiam illã, quæ eſt mutua dilectionis, quoniam dilectio aut charitas de qua loquimur, non eſt aliud, quam mutua beneuolentia & beneficentia, ex utraque illa priori unitate quaſi ex fonte descendens: qui enim eandem fidem habemus, eademque ſacramenta participamus, facile nobis bene uolumus, & mutuò ſubuenimus.

Ecl. 4.

Nunc iam ex his facile erit cognoscere, ubi ſit illa Eccleſia, cuius membra tantum conſequentur ſalutem, & extra quam nulli patet ſalus, ut hæretici quoque nobiſcum conſentiunt. Illa profectò Chriſtianorum hominum congregatio Eccleſia Chriſti uera, iure meritoque dicitur, cui triplex iſta unitas, quam ad uerã iſtius Eccleſiæ, quæ in ſcriptura commendatur, rationem neceſſariò pertinere demonſtramus, ſemper & ubique conuenerit, quæ ſemper, inquam, & ubique terrarum, conſtituta, eandem fidem ſine diſſenſione coluerit, eadem ſacramenta participauerit, & demum mutua in ſe inuicem eius membra, etiam ſi diuerſarum eſſent gentium, charitatem exercuerint. At ſola hæc congregatio Chriſtianorum; cuius nunc, qui catholici dicimur membra ſumus, & nulla alia, hanc triplicem unitatem in ſe habuit. hæc igitur & nulla alia eſt uera, illa Eccleſia Chriſti, quæ magiſterium habet Spiritus ſancti, & in qua tantum & ueritas religionis, & uita inuenitur. Totam huius argumentationis uirtutem, in ſubſumptionis illius comprobatione, ſitam eſſe uideo, quæ tamen ex Eccleſiaſtica hiſtoria continuo clareſcit.

Cõuincitur
noſtrã Ec-
cleſiã eſſe ue-
rã Eccleſiã

Nam quòd eadem ſemper in hac noſtra, ſiue apud Græcos, ſiue apud Latinos, ſiue apud Barbaras nationes ubique terrarum fides uiguerit, & quòd idem in his, quæ ad fidei neceſſariam rationem pertinent, ubique & ſemper ſenſerimus, notius eſt quam ut in eo oſtendendo laborare debeamus. Hæc, quæ noſtra uocamus Eccleſiaſtica dogmata, ut antea dicebamus, non nouis auctoribus comprobamus, ſed uniuerſis, quos à ſua infantia tulit Eccleſia, & in his tantò libentius audiuntur, tantoque maioris ponderis auctoritatem aſſequentur, qui uetuloſiores habentur, quantò eos Chriſto ipſi ueritatis magiſtro propinquiores cenſemus, non unius nationis tantum, Latinæ, inquam, teſtimonia citamus, ſed cunctorum gentium. Nam ſi qua Eccleſia à nobis diſſentire uiſa eſſe poterit, Græca profectò potiſſimè, quæ Romanæ ænula, cum ipſo imperio, ſe quoque Eccleſiaſtici culminis ſceptrum accepiſſe contendeat. quæ tamen quanta concordia fidem eandem nobiſcum coluerit, præfertim dum nondum hæretico ſchiſmate infecta Apoſtolicas traditiones uenerabatur, eorundem Græcorum patrum, quos noſtrorum dogmatum teſtes præcipuos in quotidiana diſputatione uocamus, Chryſoſtomum dico, utrumque Gregorium, Baſilium, Athanaſium, Cyrillum, Epiphanium, Theophylactum, utrumque Damascenum, & cæteros omnes, quos illa provincia doctiſſimos & ſanctiſſimos diuerſis temporibus & atatibus tulit, ſcripta teſtantur. Valde autem libenter accepi (ait Gregorius Romanus Pontifex ad quendam ſcribens) quòd me charitas tua de ſua dubitatione requiſiuit, an Orientis Eccleſiæ fidem atque doctrinam ſanctæ memoriæ Leonis ſequatur, an fortè earum ſenſus inter ſemetipſas pro trium capitulorũ deſenſione, diuiſus ſit, unde certam dilectionem tuam eſſe deſidero, quia prædictæ ſan-

In epiſt. ad
Secundũ
incluſum.

ctiſſimã

ctiſſimã Orientalis Eccleſiæ, uno ſenſu, una doctrina fidem eiſdem ſanctæ memoriæ Leonis tenent, & ſanctam Calcedonenſem ſynodum ita nobiſcum cuſtodiuunt, atque uenerantur, ut nullus Epicoſopus eſſe reputetur, qui eiſdem ſynodi deſenſor, ſectatorque non fuerit. Hinc eſt enim, ut quoties in quatuor præcipuis ſedibus antiſtites ordinantur, ſynodales epiſtolas uiciſſim mittant, in quibus, ſe, ſanctam Calcedonenſem ſynodum, cum aliis generalibus ſynodis, cuſtodire fateantur, ſicut & nos aduerſamur: atque anathemate plectendos ducimus, ſi quis de fide eiſdem ſynodi, aliquid imminuere, uel aliud in ea audere præſumat. Haftenus Greg. Ex quibus uides eandem Romanorum Pontificum & Græcorum Eccleſiarum fidem fuiſſe. Quæ res & hac ratione mihi abundè comprobari uidetur, quòd Græca concilia, in quibus de fide dictum eſt, Romana ſemper recepit Eccleſia, & contra Græcorum Eccleſia Latinorum concilia, ſemper eſt uenerata.

IAM QVOD eadem ſacramenta uniuerſa hæc Chriſtiana congregatio, ubicunque locorum & gentium, à Chriſtianæ religionis initio coluerit, quoniam multi editis libris demonſtrant; rationibus oſtendere erit ocioſum. Minuſque eſt de charitate & mutua illa beneuolentia dubitandum, cum impudentia nulla negari poſſit omnium illorum locorum, quibus noſtræ huius congregationis homines, unquam uixerunt, ſiue illi Græci eſſent, ſiue Latini, ſiue Barbari, mutua fuiſſe commercia, & quaſi eiſdem religionis homines ſeſe mutuò coluiſſe. Inter nullos enim, qui noſtra hæc Eccleſia continerentur, maior potuit eſſe ſeditio, quam inter Græcos & Latinos, quòd & imperij & ſupremi Pontificatus ambitione quaterentur, & tamen mutuo religionis obſequio, & Chriſtiana dilectione, ſeſe ſemper proſequutos fuiſſe, niſi cum iam ſimul cum imperio ac ciuili potentia collapſa quoque ſimul religione, à patrum doctrina declinare cœperunt, docent Eccleſiaſtica hiſtoria.

CONTRA, hæreticorum, nec eadem fuit fides, nec eadem fuerunt ſacramenta, neque perinde mutua iſta fraternæ charitatis obſequia, ſed tot ſunt ſectæ quot auctores, tot de religione ſententiæ, quot capita: nullus cum aliò idè ſentit, ſed protinus ut ſeſe à noſtra hæc congregatione ſeiunxit, doctus & ſolers non habetur, niſi nouam fidei & religionis formam cuderit. laborant philautiæ morbo immedicabiliter, quotquot unquam ex abyſſo prodierunt hæretici. dogmata quædam noua ſtatuunt, quibus in ſuum ſpeciale nomen trahant diſcipulos. Vnde tâta eſt apud eos opinionum diuerſitas, ut ſerè tot numerentur iſtorum ſententiæ, quot triuia, quot anguli, quot capita: ſed nec adhuc uno in capite una perpetuò conſtat, quandoquidem, quòd Hieronymus inquit, hæretici propter luxuriam & uoluptates, & lucra, de populis inter ſe habent diſcordiam, ut de una hæreſi duæ ſiant, & ipſæ ruruſum diuidantur in partes, & in fruſtra ſecentur, ut & ipſi quoque proprios ducant greges. Et, ut ait Auguſtinus, ſuam unusquiſque horum extruit ſtoam, uel Academiam unde ſibi cognomines habeat imitatores, quòd apud eos glorioſiſſimum ducitur. Hic dicit, Hic eſt Chriſtus; alter, Non eſt illic, ſed hic; alter, Nò illic, ſed ego ſolus ſpiritum Domini habeo. Cæteri ſeducatores & hæretici, Ego ſolus Oſodidaxos, atque ita non tantum unam fidei normam non ſequuntur, ſed Chriſtum ipſum ſchiſmatico furore diſcerpunt.

In 9. c. 1. ſu.

In epiſt. cõ-
tra Fund.

IAM EADEM ſacramenta, non modò omnes hæretici non recipiunt, ſed neque unius magiſtri diſcipuli, uel cum ſuo magiſtro uel ſecum conſentiunt. Sunt inter eos, qui ſex tantum, ſunt qui quinque, ſunt qui quatuor, ſunt qui tria, ſunt qui duo, ſunt qui unum tantum ſacramentum recipiant. ſunt demum qui nullum his hominibus, qui à Chriſtianiſmo oriuntur, neceſſarium exiſtunt. Sed neque ipſi idem magiſtri omni tempore ſibi in ſuſcipiendis ſacramentis ſunt ſimiles, ſed aliquando duo tantum, aliquando tria, aliquando quatuor, aliquando quinque, aliquando ſex ſacramenta ſuſcipiunt. Quam inconstantiam, quòd & nos antea, & multi noſtræ memoriæ uiri doctiſſimi, & quòd maius eſt omnibus, ipſa rerum euidentia noſtri ſæculi hæreticis maniſeſtiſſimè prodiderit, amplius uelle oſtendere, foret ocioſum. Ex fidei diuerſitate, ex ſacramentorum uarietate, quibus duobus alioquin nullo magis in unum cõuenimus mortales, quæ charitas, obſecro, quæ dilectio, qui mutuus amor deriuari poteſt? Qua ratione ſe mutuò fratres exiſtimare poterunt, qui neque eadem fide & religione, neque eiſdem fidei & religionis ſymbolis continentur? Qua ratione Lutherani dogmatis indefeſſus tutator,

Vide Federi-
ci Staphi-
li libellũ de
Lutherano-
rum cõcor-
dia.

Caluini

Caluini diſcipulum diligit, aut è conuerſò, cùm eundem, quòd ſuam fidei normam non fuerit amplexus, quam unam à Spiritu ſancto descendere cogitat, nullo pacto æternæ felicitatis participem iudicet? His duobus quo pacto cum Anabaptiſta conueniat, qui utrique contraria ſentiat? Itaque hinc illæ uoces, quibus anticategoriis & mutuis recriminationibus, uerbis & ſcriptis, Simones magos, cacodæmones, furiis agitados, Sabellianos, Manichæos, horribiles blaſphemias, execrabiles beſtias, horrenda deniq; monſtra, ſeiuicem uocitant, quæ quantum cum Chriſtiana illa charitate conueniant, nemo non uidet. Habes ergo ſoli huic congregationi Chriſtianæ, in qua continemur, qui Catholici uocamus, triplicem illam unitatem, & nulli alteri per omnia competere. **2. Timo. 3.** eſt igitur noſtra hæc Eccleſia, uera illa Eccleſia, Chriſti ſponſa & columna, & firmamentum ueritatis, quam ſcriptura commendat, in qua dedit Chriſtus quosdam quidem Apoſtolos, quosdam autem prophetas, alios uerò Euangelistas, alios autem Paſtores & Doctores, ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes in unitate fidei & agnitionis filij Dei, in uirum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, ut iam non ſimus paruuli fluctuantes & circumferamur omni uento doctrinæ, in nequitia hominum, in aſtutia, ad circumuentionem erroris. Et quidem noſtram hanc Eccleſiam catholicam eſſe, quâuis uerbis hæretici negent, quòd nolint extra catholicam Eccleſiam, ut diximus, in qua tantum ſciunt eſſe ſalutem, inueniri, re tamen ipſa, fateri coguntur, uelint nolint, inquit Auguſtinus, ipſi quoque hæretici & ſchiſmatis alumni, quando non cum ſuis, ſed cum extraneis loquuntur, catholicam Eccleſiam, nihil aliud quàm catholicam uocant. Non enim poſſunt intelligi, niſi hoc nomine eam diſcernant. Haud ergo tam difficile eſt, quàm quidam non tam piè, quàm decebat, exiſtimât, ſi hæc rationes, quæ ſunt potentiſſimæ, dignè expendantur, Chriſti Eccleſiam ubi ſit reperire. Verùm de his ſeprimo libro, in quo de legitimo ſcripturarû iudice & interprete agimus, plura dicemus.

Aug. de ue
ra religio.
cap. 7.

Quòd noſtra Euangelica Eccleſia, cum illa ueteri, ſiue quæ Moſen præceſſit, ſiue quæ eundem ſecuta eſt, ſit eadem; & qua uniuerſalitate eadem catholica uocetur, ruruſ diſputatur. Cap. XIII.

Abemus iam, quæ ſit uera Chriſti Eccleſia, quæ uocatur Catholica, cuiusque obedientia & credulitate hæreticas fabulas Chriſtianus homo declinare ualeat. Verùm quoniam non tantum generaliter hæc, falſas doctrinas euadendi ratione, exactioribus ingeniis ſatis factum iri exiſtimo, niſi peculiare quoque Chriſtianorum dogmatum regulæ acceſſerint, quæ regulæ in eadem Eccleſia, quaſi in ſuo fonte & origine continentur, agendum, quantum hæc catholica Eccleſia ſecundum temporis rationem extendatur, & quo tempore inceperit, paucis tractemus. magnopere enim ad eas, quas ueræ & catholice doctrinæ regulas Chriſtiano homini præſtituere paramus, ſcire conducit, an Chriſti Eccleſia catholica, ab ipſa Chriſti paſſione, aut natiuitate initium acceperit, an à Moſe, an uerò à mundi primordio cum ipſa diuina religione fuerit exorta. hæc enim tantum principia habuiſſe potuit.

Ergo noſtram hanc catholicam Eccleſiam iam inde à mundi exordio emerſiſſe, & cû illa ueteri ſanctorum hominum Eccleſia, qui uel Moſaicam legiſlationem ſub lege naturæ præceſſerunt, uel eandem ſequuti ſunt, eſſe eandem, prætereâ quæ de Eccleſiaſtica unitate tradidimus (nec enim illi ſalutem conſequuti fuiſſent, niſi intra Eccleſiam, quæ unica eſt conſtituiſſent) tum Euangelicæ & Apoſtolicæ literæ, tum ſacrorum auctorum ſcripta frequentiffima oſtendunt. Ipſe (inquit Apoſtolus Paulus de Chriſto loquens) eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ ſoluens, inimicitias, legem mandatorum decretis euacuans, ut duos condat in ſemetipſo, in uno nouo homine, faciens pacem, ut reconciliet ambos, in uno corpore, Deo per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo: & ueniens euangelizauit pacem uobis, qui longè fuiſtis,

Eph. 2.

fuiſtis, & pacem iis, qui propè, quoniam per ipſum habemus acceſſum ambo, in uno ſpiritu ad patrem. Ergo iam non eſtis hospites & aduenæ ſed eſtis ciues ſanctorum & domeſtici Dei, ædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & prophetarum, ipſo ſummò angulari lapide Chriſto IESV, in quo omnis ædificatio conſtructa, creſcit in templum ſanctum, in domino. Quo loco, ſanctus Apoſtolus quauis magno ſententiarum hyperbato triplicem huius unitatis rationem inſinuat. Primam quidem, quòd & uerus illa Eccleſia, & noſtra, quæ ex gentibus creuit, unum corpus tantum, non multa cõficiant, Ut duos (inquit) condat in ſemetipſo, in uno nouo homine, faciens pacem, & reconciliet ambos in uno corpore, per crucem. ſecundum quòd uno eodemque ſpiritu fidei uterque populus ſemper polluerit, quæ ſola ratio ad unitatem hanc faciendam ſufficeret. Quoniam per ipſum (inquit) habemus acceſſum, ambo in uno ſpiritu ad patrem. Terriam quòd hæc noſtra & illa uetus Eccleſia, non duæ domus, ſed duo tantum parietes fuerint, ex quibus per Chriſtum, quaſi lapidem angularem connexis, Eccleſia illa, quæ eſt domus Dei, ædificata conſurgat; cuius domus etiam fundamentum; alibi eundem Chriſtum docet, quòd ſcilicet à mundi primordio, niſi ex Chriſti fide, nemo fuerit ſalutem conſecutus. Huc pertinet quòd idem Apoſtolus, nullum aliud inter illum ueterem populum, & noſtrum hunc Euangelicum, diſcrimen, quàm ætatis conſtituit, quòd ſcilicet populus ille, puer, noſter hic adultæ iam ætatis & iuſtæ iuuentutis extiterit: quapropter ille ad puerilis naturæ laſciuiam compeſcendam, grauius illud iugum legis, quaſi pædagogum, noſter hic, quaſi iam perfectæ rationis & adultæ prudentiæ pædagogia iam emancipatum, Euâgelij ſuauiſſimam acceperit: quod profectò diſcrimen non diuerſitatem, ſed unitatem inſinuat. Prius, inquit, quàm ueniret fides, ſub lege cuſtodiebamur, concluſi in eam fidem, quæ reuelanda erat. Itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, ut ex fide iuſtificemur: at ubi uenit fides, iam non ſumus ſub pædogo: omnes enim filij Dei eſtis per fidem, quæ eſt in Chriſto IESV. Et ſubinde, Dico enim quanto tempore hæres paruulus eſt, nihil differt à ſeruo, cùm ſit Dominus omnium, ſed ſub tutoribus & auctoribus eſt, uſque ad præſinitum tempus à patre: ita & nos, cùm eſſemus paruuli ſub elementis mundi, eramur ſeruietes; at ubi uenit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, ut eos, qui ſub lege erant, redimeret, & adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem eſtis filij Dei, miſit Deus ſpiritum filij ſui, in corda noſtra, clamantem, Abba pater. Vides non aliam inter utrunque populum uerſari differentiam, quàm eam, quæ inter euſdem hominis imperfectam & perfectam ætatem uerſatur. Agit Deus cum populo ſuo & ueteri & nouo teſtamento, quemadmodum carnalis pater cum filio ſuo, cui cùm ſit idem, uariata per ætatem natura, diuerſas leges diuerſasque uiuendi rationes, prudenter imponit: alia eſt enim pueritiæ, alia adoleſcentiæ, alia demum iuuentutis exercendæ ratio: ſic lex illa, quam naturæ uocamus, quæ Moſen præceſſit, populi Dei (is eſt Eccleſia) pueritiæ composuit, quæ quòd illa ætas propter ſuam imbecillitatem, ſuaſſe natura, parentis contineatur imperio, pauciſſimis legibus clauderetur. Ruruſ laſciuia eſt adoleſcentia, & quæ duriori iugo uitæ tum primùm erumpentibus comprimendis indigeat. quare lex illa Moſaica, quaſi dura quædam pædagogia ſuccedere debuit, quæ eundem populum, cùm tamen eſſet filius, ſub duriffima ſerula, quaſi ſeruorum compeſceret. Cùm primò uerò plenitudo temporis acceſſit, & iuſta iam ætas ex adoleſcentia exceſſit, ſubintroductum Euangelium, ueterem illam pædagogiam excluſit. Hanc eandem Euangelicæ Eccleſiæ cum illa uetere identitatem, Chriſtus paſtoris typo, apud Ioannem inſinuat. nam cùm ſe paſtorem & bonum paſtorem, cæteros uerò, omnes, qui eundem præceſſiſſent, fures pronunciaſſet, Alias, inquit, oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & uocem meam audient, & fiet unum ouile & unus paſtor; nimirum, quòd ex illa uetere ſynagoga, ex noſtra hac Euangelica gente, ex illo Iſraëlitico populo, & gentium multitudine, quæ Euangelico tempore ſub intratura erat, una & eadem Eccleſia, quam ouilis nomine intelligit, compacta conſurgeret. Hinc Origenes, Non enim tu (inquit) mihi ex aduentu Saluatoris in carne, ſponſam dici, aut Eccleſiam putes, ſed ab initio humani generis, & ab ipſa conſtitutione mundi, immo, ut Paulo duce, altius myſterij huius originem repetam, ante etiam conſtitutionem mundi. Sic enim dicit, Ipſe ſicut elegit in Chriſto ante mundi conſtitutionem,

2. Timo. 3.

1. Cor. 3.

Gala. 3.

Gala. 4.

Ioan. 10.

Homil. 2.
12. cam.

Eph. 1.

Y y tutionem,

tutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati coram ipſo, in charitate prædeſtinans nos in adoptionem filiorum. Sed & in ſalmis ſcribitur, Memento congregationis tuæ, quam congregaſti ab initio. Prima etenim fundamenta congregationis Eccleſiæ, ſtatim ab initio ſunt poſita. Vnde Apoſtolus dicit ædificari Eccleſiani, non ſolum ſuper Apoſtolorum fundamenta, ſed etiam prophetarum. Inter prophetas autem numeratur & Adam, qui magnum myſterium prophetauit, in Chriſto & in Eccleſia dicens, Propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ: & erunt duo in carne una. Euidenter enim de his dictis eius dicit Apoſtolus, quia myſterium hoc magnum ſit, ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia. Sed & idem Apoſtolus cum dicit, Sic enim Eccleſiam dilexit ut ſemetipſum traderet pro ea ſanctificans eam lauacro aquæ, non utique oſtendit eam prius non fuiſſe, quomodo enim dilexiſſet eam, quæ non fuit? ſed etiam ſine dubio dilexit eam, quæ erat. erat autem in omnibus ſanctis, qui ab initio ſæculi fuerant facti. diligens eam uenit ad eam. Et ſicut pueri ſui communicauerunt carni & ſanguini, ſimiliter & ipſe particeps factus eſt eorundem ac ſemetipſum pro eis tradidit. ipſi enim erant Eccleſia, quam dilexit, ut eam uel numeroſitate augetet, uel uirtutibus excoleret, uel perfectionis charitate de terris transferret ad cælum. Hæcenus Origenes. Qui & alibi nullam aliam inter noſtram & illam ueterem Eccleſiam differentiam conſtituit, quàm quòd illo ſæculo nondum eſſet per corporalem præſentiam Chriſto copulata, nunc uerò poſt incarnationis myſterium, quaſi legitima uxor fuerit illi coniuncta. Sic enim eam loquentem introducit, Omnia habeo, repleta ſum muneribus, quæ ſponſaliorum uel dotis titulo antenuptias ſumpſi. dudum enim, cum præpararer ad coniugium, filij regis & primogeniti omnis curaturæ, obſecuti ſunt & miniſtrauerunt mihi etiam prophætæ, loquuti ſunt enim omnia & ipſi, per quæ non ſolum oſtenderent & indicarent mihi de filio Dei, cui me delatis, quæ appellantur, arris, & muneribus dotilibus ſpondere cupiebam; uerum ut in amorem me eius deſideriumque ſuccenderent, prænuſciauerunt mihi prophetis uocibus, de aduentu eius, & innumeris uirtutibus, operibusque eius immenſis, repleti Spiritu ſancto prædicauerunt; pulchritudinem quoque eius & ſpeciem ac manſuetudinem deſcripſerunt, ita ut ad amorem eius his integraliter inflammarer. Sed quoniam ſæculum tam penè finitum eſt & ipſius quidem præſentia non datur mihi, ſolos autem miniſtros eius uideo, aſcendentes & descendentes ad me propterea hæc ad te patrem ſponſi mei precem fundo, & obſecro, ut tandem miſeratus amorem noſtrum, mittas eum, ut iam nō mihi per miniſtros ſuos, Angelos duntaxat & prophetas loquatur, ſed ipſe per ſemetipſum ueniat & me oſculo oris ſui, uerba ſcilicet in os meum infundat, ipſum audiam loquentem, ipſum uideam docentem. Hæc Origenes. Quæ quoniam per ſe ipſa ſunt aperta, expoſitione non indigent. Numerat & Auguſtinus ætates Eccleſiæ non ab Euangelij prædicatione, aut ab incarnationis myſterio, ſed à mundi primordio, dum ſexaginta dierum ſpacium, quod ad lamentandam uirginitatem ſuam, Iephate filia, ſtatim parentis ſtulta deuotione mandanda à patre poſtularat, myſtica ratione de Eccleſia interpretatur.

Ex omnibus quippe ætatibus, inquit, Eccleſia congregatur. Quarum prima eſt ab Adam, ſecunda à diluuiio, ideſt à Noë, uſque ad Abraham: tertia ab Abraham, uſque ad Dauid: quarta à Dauid, uſque ad tranſmigrationem Babyloniam: quinta ab hac tranſmigratione, uſque ad uirginis partum. Sexta inde uſque ad ſæculi finem, per quas ſex ætates, tanquam per ſexaginta dies fleuit ſancta Virgo Eccleſia, uirginalia ſua. quia licet uirginalia fuerunt, tamen peccata & deſenda habuit, propter quæ uniuerſa, ipſa uirgo toto Orbe diuſa, quotidie dicit, Dimitte nobis debita noſtra. Huc uſque Auguſtinus.

Sunt & rationes quædam, quæ hanc identitatem demōſtrent, Eccleſiam enim unam appellari, parum antea ſtatuiſmus, quòd unam & eandem haberet fidem, ut uerus ille populus ſiue qui Moſaicam illam legiſlationem anteceſſit, ſiue qui eandem ad Chriſtum uſque ſequutus eſt, eandem fidem, quam noſtra hæc Eccleſia, quanuis non tam explicitam & apertam, poſſedit, ut præcedenti libro, tum ex ſancta ſcriptura, tum ex ſanctorum partum diſſinitionibus demonſtrauiſmus, cum Chriſti fidem ad ſalutem neceſſariam poſt hominis caſum, probaremus: eſt igitur eadem Eccleſia, & non ab illa diuerſa.

Deinde una dicitur Eccleſia, à capitis unitate, quemadmodum & exercitus unus ab

Homil. 1.
in cant.

Lib. 7. q. ſu
per Iudic.
q. 49.

Eccleſiam
eſſe unam, &
rationibus præ
ſuadetur.

uno duce uocatur. Igitur cum Chriſtus utriuſque populi caput extiterit, uterque populus, una erit Eccleſia. Hanc rationem innuit Auguſtinus, cum uerba illa Iſaiæ, Apprehendent ſeptem mulieres uirum unum, in hunc modum exponit, In abſoluto eſt (inquit) per ſeptem mulieres, ſeptem Eccleſias eſſe ſignificatas. quanuis enim una ſit, ſed ſeptriformis dicitur, ut corpus unum ſeptemplici numero conſtet membrorum. Non ſolum autem nos, ſed ſuperni ciues, Eccleſiæ membra ſunt, cuius caput Chriſtus eſt. Siue igitur una, ſiue ſeptem dicantur Eccleſiæ, non diſcrepat. Vna enim dicitur, quia unum habet caput, quod eſt Chriſtus: ſeptem autem, quia ſicut membra diuerſa ſunt, ita & potentia ſpirituales, inter quas & nos deputamur, diuerſæ ſunt uirtutes. Qui autem ſupernos ciues, Angelicas nimirum ſubſtantias Chriſto capiti ſubdit, haud dubium hominum illorum, qui Chriſti in carnem & aduentum præceſſerunt, Eccleſiam non excludit. Verum de hac Eccleſiæ unitate, & an militans cum ea, quæ carnis exuuias iam exiſta triumphat, ſit eadem, ſeptimo libro quoque inueſtigabimus.

Quòd ſi Eccleſiam de Chriſti latere ortam, & cum Euangelio natam, nonnunquam ſcribunt, Eccleſiaſtici auctores, id non de uniuerſa ipſa Eccleſia intelligunt, ſed de ea, quæ poſt prædicatum Euangelium ex gentibus creuit: aut ſi de uniuerſa ipſa Eccleſia loquuntur, id de ea renouatione & quaſi regeneratione, quæ per Euangelij prædicationem facta eſt, quæ totius illius ueteris legiſlationis faciem immutaſſe uidetur, accipiamus oportet. Eademque ratione quandoque excluſa ſynagoga, Eccleſiam ſubintrat, docent iidem; nimirum quòd uetus ille, & carnalis legis apparatus, Euangelica luce ſuborta, quaſi uetus quædam & iam inutilis gubernandi ratio, fuerit excluſus. Quæ tamen excluſio & nouæ legis introductio, non magis obeſt, quò minus noſter iſte & uetus ille populus, una Eccleſia ſit, & dicatur, quàm in humanis conſtitutis ciuitatibus, antiquarum legum, per nouas prudenter inuentas, reformatio, quo minus eadem appellarentur, prohibuit. aut dicitur de Chriſti latere orta, quòd omnia ſiue ueteris ſiue Euangelicæ Eccleſiæ ſacramenta, quibus à peccatis purgatur, quibusque ſolis Chriſto copulatur, à Chriſti paſſione uirtutem & generandi Chriſto Eccleſiam, efficaciam acceperint; ut lib. 15. de ciuitate Dei uult Auguſtinus.

At hinc iam, qua ratione Eccleſia, Catholica, ideſt, uniuerſalis uocetur, luculenter colligitur; dicitur nimirum uniuerſalis, non tantum eius ſæculi, quod Chriſtum ſequutum eſt, aut eorum hominum, qui poſt ſanctum Euangelium uixerunt, aut earum prouinciarum, ſiue locorum, quibus gentium Eccleſia poſt Chriſti & Apoſtolicam prædicationem commorata eſt, ſed omnium à mundi naſcentis exordio, temporum, hominum, & regionum, quibus Dei ueri cultus uiguit, uniuerſali concordia.

Eccleſiæ partes, quibus quaſi certiffimis regulis ſtare cogimur, annumerantur. Cap. XV.

Quoniam autem catholica Eccleſia, non eſt aliud, quàm eorum hominum, qui ab Orbis initio, ueri Dei legibus & imperio gubernantur, reſpublica quædam: his profectò iuris partibus, quibus (quòd ita doceat humana prudentia, quæ diuinæ prouidentia eſt ſimulacrum quoddam) politiores gubernantur reſpublicæ, carere non debet. Sunt uerò in his, iuris partes duæ, altera quæ ſcripto conſtat, altera quæ nullo conſtat ſcripto.

Ius non ſcriptum, illud iuris prudentes uocarunt, quod uſus hominum comprobauit. Nam diuturni mores, conſenſu uentium approbati, legem imitantur. Scriptum uerò in ſeptem diuiſerunt partes, legem, plebiſcita, ſenatuſconſulta, Principum placita, magiſtratuum edicta, & reſponſa prudentium. Legem multifariam definiunt. Lex, inquit Marcius ex Demofthene, eſt cui omnes homines decet obedire, propter multa & uaria, inuentio quædam, & donum Dei, dogma omnium ſapientum, correctio omnium uoluntariorum & non uoluntariorum peccatorum, ciuitatis compoſitio communis, ſecundum quam omnes decet uiuere, qui in ciuitate ſunt. Deſcribitur & alia ratione, ab eodem, ex principe Stoicæ philoſophiæ Chryſippo. Lex, inquit, eſt omnium diuinarum & humanarum rerum notitia, præſtans bonis & malis, regula iuſtorum, & iniuſtorum.

In quaſtio.
no. & uete.
reſl. q. 47.
Iſai. 7.

Quo pacto
ſit accipien
dum quod
dicitur, Ec
cleſiam de
Chriſti la
tere ortam.

Inſti. de iu
ſti. & iure.
li. natu.
& ff. de iu
ſti. & in l.
ius civile.

Lex quid.
ff. de legib.
& ſenatus
conſ. l. 9.

Ibidem.

Plebifcitū
quid.
Senatus cō
ſultū quid.

Principum
placita.
Inſtit. de iu-
ſt. & iur.
I. ius natu-
rale.
Magiſtra-
tum edicta
diſt. de
iuſt. & iu-
re. I. ius au-
tem civi-
le.
Inſtit. de
iuſt. & iu-
re. I. ius na-
turale.

Harum ſe-
ptem par-
tium iuris
probatum
ſufficien-
tia.

rum, & eorum, quæ natura ciuilia ſunt, præceptrix. Plebiſciturum dixerunt quod plebs, plebeio magiſtratu interrogante, conſtituebat. Senatus uerò conſulta id genus conſtitutionum, quod rogante populo, ſenatus iubebat, atque conſtituebat. Plebis uerò appellatione uniuerſos ciues, patriciis & ſenatoribus tantum exceptis, ſicut & ſenatus nomine, centum illos patres, qui totius populi uicem gerebant, intelligunt. Nam cum auctus fuiſſet populus in eum modum, ut difficile eſſet in unum eum conuocari, legis faciendæ cauſa, æquum uiſum eſt, ſenatum uice populi conſuli. Principum placita ſunt eæ conſtitutiones, quas Imperator, aut ille, cui reipublicæ decreta eſt gubernatio, per epistolam fanxit, uel cognoscens decreuit, uel edicto præcepit. Quarum, hæ quidem perſonales, quæ non trahuntur in exemplum, illæ uerò generales, quibus omnes ligantur. Magiſtratum edicta, ea ſunt, quæ ab inferioribus magiſtratibus deſcendunt, quæ iura quoque prætoria uocantur, quod ea nimirum, prætores introduxerint, adiuuandi, uel ſupplendi; uel corrigendi iuris ciuilibus gratia, propter utilitatem publicam. Denique reſponſa prudentum, ſententiæ erant & opiniones eorum, quibus permiſſum erat iura condere. Nam antiquitus conſtitutum erat, ut eſſent, qui iura publicè interpretarentur, quibus à Cæſare ius reſpondendi datum eſt, qui iuriſconſulti appellantur, quorum omnium ſententiæ & opiniones, eam auctoritatem tenebant, ut iudici recedere à reſponſo eorum non liceret.

Quarum ſeptem iuris partium neceſſitatem atque ſufficienciam, quod id ad iuris prudentem pertineat, hæc oſtendere foret ocioſum. Quis enim alioqui non uideat, ſemel per leges conſtituta reipublica, niſi earundem prouida per præſentes magiſtratus adit custodia, continuò ruituram? ergo quoniam ſuis legibus conſeruandis uniuerſa ciuium multitudo præferri non poteſt, ex ea uel ſorte, uel electione numerum quædam ciuium eligi oportet, qui totius populi uice ſanctarum legum custodia, prudenter inuigilet. Verum, quoniam in quacunque communi hominum ſocietate, non rectè plebi cum potentioribus conuenit, ipſa conſeruandæ concordie recta ratio docet, legum illud præſidium, non tantum à potentia & nobilitate, ſed à plebe ſumendum. Deinde ad reipublicæ ſemel conſtitutæ rectam gubernationem, principem, qui utrique illi magiſtratu ſue qui à potentia, ſue qui à plebe, legum conſeruandarum aut ſupplendarum cauſa deligitur, perſiciendum, ad quem unum, res, quæ in multorum arbitrio conſtituta erant, tandem redigantur, neceſſarium eſſe, & ipſa humanæ uitæ ratio, & nobilitium rerum publicarum, Romanæ præſertim hiftoriæ nos docent. Quemadmodum enim in multorum poteſtate conſtituta reipublica ſeditioſa eſſe ſolet, & in unum integrum imperium reſuſa, tyrannidem timet, ita ex unitate & multitudine conſtata, ſecura ac firmiſſima eſſe ſolet, dum multitudinem unitas, unitatem multitudo reciproca æmulatione comprimit. Habes igitur leges, quæ reipublicam ſanciant, habes ſenatus conſulta & plebiſcita, quæ leges ſemel latas & conſtitutas propugnent, aut ſuppleant: habes & principum edicta, quæ eaſdem leges, quibus reipublica finiatur, defendant, aut interpretentur, quemadmodum & præcedentes duo magiſtratus, & inſuper eiſdem magiſtratibus præſint. Quoniam autem neque ubique, neque pro quacunque cauſa ſenatus aut plebs illa, quæ condendi aut interpretandi iuris poteſtatem exercet, congregari poteſt, minores quosdam magiſtratus trium illorum, quos diximus, uicarios, conſtitui oportet, quorum auctoritas apud populum ualeat. Quia uerò in legum & conſuetudinum, quas ius non ſcriptum uocamus, interpretatione ſolet eſſe diſcordia, quia & humana negocia, neque omnia ſcripto, neque conſuetudine contineri poſſunt, æquum erat quibusdam ſagaciſſimis uiris, & totius humanæ prudentiæ & iuſtitiæ conſultis, quiſque legali philoſophiæ ſceliciorum operam nauaſſent, interpretandi iuris poteſtatem contribuere. hac enim ratione ſola eæ cauſæ, quas leges omiſerant, ſupplentur tutiſſimè.

Quoſi in ea reipublica, quæ tantum humana prudentia inuenitricem ſuccreuit, auctoresque tantum homines habuit, has octo iuris, quibus homines coercerentur, partes neceſſarias, humanæ uitæ uſus tandem inuenit, in ea quoque, quæ auctore Deo conſtituta eſt, & in qua una, diuina prouidentia potiſſimè emicuit, reperiri poſſe, quis dubitet? Accepit Dei populus, non à Lycurgo, Numa Pompilio, aut Dracone leges, ſed à Deo uero; accepit (inquam) non diuina ſed humana ratione, id eſt tales ac tali modo, ut non Dei, aut Angelorum, ſed mortalium neceſſitati & conditioni deſeruirent: quæ

quæ conditio cum eadem eſſet per omnia, cum cæteris hominibus, ubicunque terrarum, his in quibus maximè humana prudentia locum habuit; ſimilis eſſe debuit. Neque uerò protinus diuina prouidentia, in ſui populi conſtituenda reipublica, humanam prudentiam imitabitur quaſi magiſtram, ſed potius & diuina prouidentia & humana prudentia, ſeſe humanæ conditioni accommodantes, deſeruiunt: illa quidem dum ſua uiter omnia diſponit, iſta, dum tandem poſt longos errores ipſo humanæ uitæ uſu, ſic oportere decernit. Ius ergo Eccleſiaſticum (uoco uerò Eccleſiaſticum quidquid eſt illud, quo à ſui exordio gubernatur Eccleſia) priori quidem ſui partitione in ſcriptum & non ſcriptum ſecatur. non ſcriptum Eccleſiaſticas ipſas conſuetudines, quas Eccleſiaſticus uſus comprobauit, appello: ſcriptum uerò ius Eccleſiaſticum in ſex partes, illis iuris humani perſimiles diſtraho. harum prima, quemadmodum & illic, lex eſt, non humana prudentia ſancita, ſed à Deo immediate, tum ſub Moſe, tum ſub Chriſto & eius Euangelicis miniſtris Apoſtoliſ, ſuo populo clementer indulta: neque enim fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. Quoniam uerò, quanuis immortalis eſſet legumlator, non erat tamen perpetuò cum mortalibus, quibus leges ferrebant, acturus, ratio ipſa poſtulabat, ut tum in conſeruandis, tum interpretandis ſanctis legibus, ex totius huius ſanctæ ciuitatis conciuibus, numerus quidam hominum eligeretur, qui in hac parte totius populi uice fungeretur. Eſt uerò inter eaſ, quas humana prudentia ſanxit, & eam, quam Deus per ſuam ſapientiam conſtituit, reipublicam, in ſocietatis & amicitie uinculo magnum diſcrimen. In illis nanque, quoniam ciues ſolo naturæ nexu aut gentis tantummodo cognatione iunguntur, nobiliores & potentiores, à plebibus & uulgo factus diſiungit: unde in unum copulari non poſſunt, quod unum & eundem magiſtratum efficiant. in Eccleſia uerò, non modo pauperibus & ignobilibus cum diuitibus conuenit, uerum & inimicos & hoſtes, nexus fraternæ charitatis coniungit. Non eſt enim Iudæus, neque Græcus; non eſt ſeruus, neque liber; non eſt maſculus neque fœmina. omnes enim unum ſumus in Chriſto IESU. Exuimus enim in hac ſancta reipublica ueterem hominem, qui membrorum diſcrasiam & improportionem admittit, & induimus nouum, qui renouatur in agnitionem Dei, ſecundum imaginem eius, qui creauit eum: ubi non eſt maſculus & fœmina, Gentilis & Iudæus, circūciſio & præputium, Barbarus & Scytha, ſeruus & liber, ſed omnia in omnibus Chriſtus. Sapiunt, qui hac Eccleſiaſtica reipublica continentur, uniuerſi idem, eandem inuicem habent charitatem, unanimis, id ipſum ſentiunt, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, ſed in humilitate ſuperiores ſe inuicem arbitrantur, non quæ ſua ſunt, ſed quæ aliorum conſiderant. diligunt ipſos quoque ſæuiſſimos hoſtes, & pro calumniaribus & perſequentibus orant, ut ſint filij patris ſui, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Non igitur in Eccleſiaſtica reipublica, in lege diuina aut exponenda aut ſupplenda, plebs à ſenatu diſtinguitur, ita ut per ſe ipſa magiſtratum efficiat, ſed inſtar primitus inſtitutæ Romanæ reipublicæ antè, quam eam domeſtica ciuium diſidia diſtraherent, in præcipuos eiſdem Chriſtianæ reipublice patres, ſua uota reſundit: & quidquid illi uniti decreuerint, ratum habet, & ſanctum. Sunt igitur in Eccleſia, præter diuinas leges, huius ſacri ſenatus conſulta, quæ concilia uocamus, quod ad cauſas fidei decernendas, uel ad mores corrigendos huius reipublicæ Senatores in unum conueniunt: quibus, quemadmodum & ipſis legibus in cauſarum diſſinitionibus, obedire compellimur. At quoniam, ut dicebamus, & natura ipſa, humani regiminis ratio, & humanæ uitæ uſus, unius imperium, multorum poteſtati ac imperio præſtare nos docent, diuinam hanc reipublicam, præter ſenatum illum & unius quoque ſummi principis monarchiam, quæ omnibus præſideret, accipere debuit. quod rectè ſcilicet multorum diſſite uoluntates per unum conueniant. Et hic quidem, quemadmodum nec aliarum rerum publicarum monarchæ, quanuis uni loco non affigatur, decet tamen ut inter omnes Eccleſiaſtici regni regiones aut urbes, aut diuino conſilio, aut illius ſacri ſenatus ſententia, unam ſibi deligat, in qua, ſubortis cauſis, ad eum undique terrarum, quibus Eccleſiaſticum regnum diſſunditur, conciuies pro legum illarum, quibus reipublica nititur, recta intelligentia, aut pro iuſtitia conueniant. Hunc principem maximum olim Iſraëlitici populi ſacerdotem accepimus, ſi difficile, ait dominus ad eundem, & ambiguum apud te iudicium eſſe

Y y iij proſpexeris,

Sapient. 8.
Iuris eccle-
ſiaſtici, id
eſt quo gu-
bernatur
eccleſia, par-
tito.

Pſal. 47.

Gala. 3.

Colo. 3.

Philip. 2.

Matth. 5.

Deut. 17. proſpexeris, inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam, lepram & non lepram, & iudicium intra portas tuas uideris uerba uariari, ſurge & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, teniesq; ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quaeresq; ab eis, qui indicabunt tibi iudicij ueritatem, & facies quodcunq; dixerint qui praesunt loco, quem elegerit dominus & docuerint te iuxta legem eius, ſequerisq; ſententiam eorum, nec declinabis ad dextram nec ad ſiniſtram. qui autem ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Iſraël, cunctusq; populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumefcat ſuperbia. Haecenus oraculum. Locus uerò, quem ſibi poſtea dominus eligit, Hieroſolyma erat iuxta illud, **2. Paral. 6.** A die, qua eduxi populum meum de terra Aegypti, non elegi ciuitatem de cunctis tribubus Iſraël, ſed elegi Hieroſalem, ut ſit nomen meum in ea. Erant igitur Hieroſolymitani ſacerdotis ſiue in tractanda religione, ſiue in dubijs legis difficilioribus enodandis, una excepta belli aut ſanguinis cauſa, qua propter eximiam illam ſanctitatem, ab Aaronitico ſacerdotio procul arcebatur, ſanctiſſima imperia, & quibus non minus, quam ipſis legibus obedire oportebat. In Euangelico ſtatu, quoniam huius diuinæ reipub. maxima quæque ſunt immutata, & loco Aaronitici ſacerdotij, iam noua adueniente reipublicæ facie, prorsus aboliti, Chriſti ſacerdotium ſubintravit. Hanc imperij monarchiam, Petro Apoſtolorum principi, in quo poſt Chriſtum eiſdem ſacerdotij ſanctum, ſicut antea per Moſen in Aarone fuerat collocatum, fuiſſe decretam, Chriſtus ipſe Eccleſiæ conditor & inſtaurator, luculenter teſtatur. Tu es, inquit, Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, & tibi dabo clauēs regni cælorum, & quodcunq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis. Hic uerò Petrus, quanuis ab ipſa lege, cui exponenda & interpretanda præſcitur, certum habitationis non acceperit locum, eum tamen ratione ipſa ductrice deligere oportuit, qui in uniuerso Orbe frequentiſſimus foret, & qui & inter cæteras omnes Orbis nationes exerceret imperium, & cum omnibus gentibus haberet commercia: hac enim ratione & facilius ad eum aditus futurus credebatur, & minus inuidioſum imperium. Hic locus uel diuina prouidentia, uel eius gentis ſœlicitate Roma tantum erat eo ſæculo. in ea ergo ſibi ſedem collocare, etiam ſi ad id oraculo non fuiſſet admonitus, debuit. Habes ergo iam in hac ſancta republica, præter leges illas diuinitus latas, & ſacra illa pontificalis ſenatus conſulta, Romanorum pontificum, qui in Eccleſia ſicut in Romana olim republica imperatores ſummo ſacerdotio ſummam quoque poteſtatem exercent, ueneranda decreta, quibus uel cum leges interpretantur, uel cauſas abſoluunt, parere tenearis. Verum quando Eccleſiaſticus hic princeps, neque ubiq; gentium aſſeſſe poterat, neque omnes in uniuersum cauſas abſoluere, ex ipſius legiſlatoris prouidentia, minorum cauſarum iudices per certa terrarum ſpacia, diſperſos habere oportebat, qui eum & ſollicitudinis parte leuarent, & coadiutores eſſent, quemadmodum in Romana illa republica, præter ipſas leges ſenatusconſulta & principum reſcripta, proconſules quoque & ceteri alij quidam magiſtratus per prouincias dabantur. Moſes Iſraëlitici populi maximus princeps, Iethro ſoceri conſilio, quod à Deo legis ipſius conditore deriuatum non dubitabat, accepit. Nam cum eum ſolum ſedentem, & populum à mane uſq; ad ueſperam, ad fores pro petenda iuſtitia præſtolantem, uidiffet, Stulto (inquit ad Moſen) labore conſumeris, & tu & populus iſte, qui tecum eſt, ultra tuas uires eſt negotium, ſolus illud non poteris ſuſtinere, ſed audi uerba mea atque conſilia, & erit dominus tecum. Eſto tu populo in his, quæ ad Deum pertinent, ut referas quæ dicuntur ad Deum, oſtendasq; populo cæremoniam, & ritum colendi, uiamq; per quam ingredi debeant, & opus quod facere debeant. Prouide autem de omni plebe uiros ſapientes & timentes Deum, in quibus ſit ueritas, & qui oderint auaritiã, & conſtitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicent populum omni tempore. quidquid autem maius fuerit, referant ad te, & ipſi minora tantummodo iudicent, leuiusq; ſit tibi, partito in alios onere. Et ſubinde, Quibus auditis, Moſes fecit omnia, quæ illi ſuggeſſerant, & electis uiris ſtrenuis de cuncto Iſraël, conſtituit eos principes populi, tribunos & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicarent populum domini, omni tempore. Quidquid autem grauius erat, referebant ad eum

ad eum. faciliora tantummodo iudicantes. In nouo autem teſtamento, cum Petrus Apoſtolorum princeps à Chriſto ipſo ſummam accepiffet Eccleſiaſtici imperij, in uniuersis Chriſtiani nominis prouincijs, uel ex cæteris Apoſtolicis uiris, uel ex alijs Chriſti diſcipulis, uel demum ex quibusque alijs, qui & uitæ ſanctitate & ſapientiæ excellentia reliquis præſtabant, in earum ſpiritualem gubernationem, per certos terminos, quos diœceſes Romani imperij conſuetudine appellare placuit, diſcreti, in eiſdem Euangelici principatus iuuamen aſſumi cœperunt. Hoc eſt enim, quod ſummus ille Eccleſiaſtici principis coapoſtolus & coadiutor Paulus, quaſi ex eiſdem principis commiſſione diſcipulo ſcribit, Huius gratia reliqui te Cretæ, ut ea, quæ deſunt, corrigas, & conſtituas per ciuitates preſbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Si quis ſine crimine eſt, unius uxoris uir, &c. Hos uerò, quod cæteris omnibus ſolerti cura ſemper inuigilent, & ſuperintendant paſtores Latino, & Epifcopos Græco nomine, more etiam Romani imperij, Eccleſiaſticus uſus uocare conſueuit. Ad hos, minores Eccleſiaſticæ cauſæ, ſiue quæ ad mores, ſiue ad Dei reſtam religionem ſpectant, quemadmodum & ad Moſaicos illos referuntur. Horum decretis, niſi lex diuina uel Eccleſiaſtici mores, aut Eccleſiaſtici ſenatus conſulta, aut ſummus Eccleſiæ princeps, quæ hiſce præſectis, ſiue quantum ad reſtam religionis formam, ſiue quantum ad mores reformandos attinet, multo ſunt potentiora, contraueniant, huius Eccleſiaſticæ reipublicæ ciues obedire tenentur. quemadmodum & olim Romani ciues ſuis prætoribus, & inferioribus magiſtratibus morem gerebant. Hac enim ratione, Eccleſiæ à ſanctis auctoribus, non quæcunq; reipublicæ forma, ſed Hierarchica tribuitur, quod ſub generaliffima principatus ratione, quam Petro & Petri ſucceſſoribus tributam diximus, minores quoque ſunt poteſtates, quæ uel in docenda reſta religione, uel informanda Chriſtianiſ moribus uita, eidem ſummæ poteſtati deſeruiant. Demum, ſicut in Romana republica fruſtra leges, populi ueteres mores, ſenatusconſulta, principum reſcripta, prætorum edicta, eidem populo darentur, niſi eſſent qui ea omnia, ex ipſa ciuili ratione uiuendi & è media iuriſprudencia, legitimo ſenſu interpretarentur, & ex iam conſtitutis, ea omnia, quæ quotidie uitæ ciuilibus uſus & neceſſitas offert, conſequenter elicerent (neque enim ab ipſo legiſlatore omnia ſimul conſtitui eſt poſſibile) ita in Eccleſiaſtica rep. horum omniũ, quæ diximus præſertim diuinæ legis ab ipſo reip. principe Deo interpretes donari oportebat, quorum uel in eiſdem diuina legis interpretatione, uel in Eccleſiaſticorum dogmatum reſto ſenſu, uel in ſupplendis his, quæ ad Eccleſiaſticæ uitæ perfectionem poſt legiſlationem ſupplenda erant, ſine ulla cõtradictione ſtaremus, ne quiuis pro ſuo arbitratu, aut effectu eaſdem leges quod uellet, protraheret. Sic olim, etiam noſtris & auctoribus, duplicem legem Moſes accepiffet memoratur, unam ſcripto, quæ literalem & historicum ſenſum, ad illius populi ciuilibus mores componendos, tantum contineret: alteram uerbo tenus, quæ myſticam earundem legum ſignificationem, qua euangelicus ſtatus continebatur, exprimeret, quam non omnibus ſed tantum ſeptuaginta duobus ſenioribus, ex totius populi duodecim tribubus ſelectis, ex quibus poſtea ſeptuaginta illi interpretes, qui Ptolemæi Philadelphi imperio, ſcripturam in Græcum ſermonem cõuerterunt, ſumpti fuerunt, idem Moſes communem fecerit. Hi in uetere illo Eccleſiaſtico ſtatu, qui ſub Moſe legiſlatore, uigorem habuit, non ſolum quod futura prædicerent, ſed quod in literali illo ac historico ſenſu intus deliteſcens Euangelium agnoſcerent, prophetæ uocabantur, aut filij prophetarum. prophetæ, inquam, non ſingulares illi, quos diuinus agebat ſpiritus, ſed qui paterna ſucceſſione legis Dei, euangelicum ſenſum apprehenderent; in euangelio uerò, quod non tantum ſibi ut in illo, eadem euangelica myſteria, ſed cæteris uideant, doctores quoque appellari cœperunt. De his uerò (de Chriſto legis euangelicæ inſtitutore loquens) ſic ſcribit Apoſtolus, Et ipſe dedit quosdam, quidem Apoſtolos, quosdam autem prophetas, alios uerò Euangeliffas, alios uerò Paſtores & Doctores. Apoſtolos non niſi ad Euangelij ſeminationem accepit Eccleſia; Euangeliffas autem eos, qui Chriſti hiftoriam texuerunt, quos diuinitus fuiſſe donatos, non eſt fas ambigere, aut Euangelicæ prædicationis, quæ neque eiſdem Euangelij initio à Chriſto, neque poſteris ſæculis ab Eccleſiæ gubernatoribus quibuſcunq; ſed ſelectis quibuſdam commiſſa eſt, miniſtros intelligit; Paſtores, Eccleſiaſticos Præfectos, Eccleſiaſtico, principe inferiores, quod Dei uerbo, & uitæ ſanctitatis exemplo populos paſcât; Doctores

Tit. c. 1.

Ariſtot. 5. Ethic. c. 6.

Origenes. Cyrilus.

De recta in Deum fide

Doctores autem & prophetas diuinæ legis interpretes accipit. Propheta enim non modò qui futura prædicit, sed & qui Dei uerbum aliis uel lingua uel scripto denunciat, frequenter uocatur: iuxta illud, Aaron erit Propheta tuus. & illud, Qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, ad exhortationem & consolationem. Quorsum uerò fuerit hæc Doctorum aut Prophetarum institutio subiungit Apostolus; Ad consummationem (inquit) sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, ut iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni uento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia, ad circumuentionem erroris. Iam, cum in Romana uel Mosaica repub. quòd leges omnes, quæ ad earum rationem necessariò pertinebant, scripto constarent, summum pondus populi auitæ & inueteratæ consuetudinis & mores obtinerent; in Euangelica profectò republ. cuius uiuendi ratio non scripto, sed traditione, quòd nec eius auctor Christus quicquam scripserit, neque scribendum ut olim Mosis, sed prædicandum Euangelicis ministris iniunxerit, in Ecclesiasticis ciuibus coércendis, grandis erit earundem consuetudinum auctoritas. Multa (inquit Hieronymus) quæ per prædicationem in Ecclesiis obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurparunt. Et Augustinus, Multa (ait) non inueniuntur in Apostolorum literis, neque in consilijs posterorum, & tamen quia custodiuntur per uniuersam Ecclesiam, non nisi ab ipsis tradita & mandata creduntur. Sunt igitur Christianæ reipub. (uoco autem reipub. Christianam, ea omnia, quibus Christiani homines in ueræ religionis officio continentur) partes sex, lex, id est utriusque testamenti diuina scriptura, sanctorum conciliorum diffinitiones; summorum Pontificum decreta, Episcoporum, quos nobis Deus Pastores præfecit, imperia; Ecclesiasticorum uirorum communis consensus, & demum ab Apostolicis sæculis Ecclesiastici mores. Quæ omnia quatenus Christianæ reip. ciues astringant, in sequentibus libris discutere oportet.

August. de
bap. cõs. Do
nat. lib. 2.
cap. 7.

Finis libri quinti.

F. MICH.

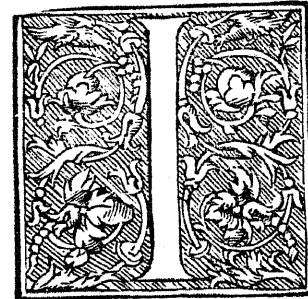
181

F. MICHAËLIS MEDINAE HISPANI,

ORDINIS MINORVM, REGVLARIS OBSERVANTIAE,
CHRISTIANÆ PARÆNESIS,

sive

DE RECTA IN DEVM FIDE LIBER SEXTVS.

INTER EAS iuris scripti partes, quibus Ecclesiasticam rempublicam gubernari docuimus, primum locum legi diuinæ tribuebamus: quemadmodum in Romana, immo in quacunque alia reipublicæ specie, primum locum leges fortiuntur; quòd sint aliarum omnium, siue quæ constant scripto, siue quæ sola consuetudine continentur, constitutionum fundamentum. Cum enim solis primitus acceptis legibus, absque aliis constitutionibus plerunque reipublicæ conferrentur ac maneant, nulla tamen uel reipublicæ nomen sine legibus habuit. De ea igitur tum hac ratione, tum quòd Deum, non humanæ uoluntatis arbitrium auctorem habeat, priori loco, quæ ad præsentem considerationem artinent, tractabimus. Ea uerò mihi tria esse uidentur. Primum, quæ sint, & quot huius diuinæ legis portiones. Secundum, quæ contra eas, tum ab infidelibus, tum ab hæreticis, tum demum à quibusdam Ecclesiasticis quidem, sed parum in hac parte circumspectis scriptoribus, obiici soleant, & quo pacto diluantur. Tertium demum, unde sit earùdem legum diuinarum legitimus, germanusque sensus petendus. Horum, priora duo, hoc sexto libro, postremum sequenti breuius, sed utilius quo poterimus, Christiane lector, auctore Deo eiusdè diuinæ legis artifice, absoluemus.

Quòd de numero librorum Canonorum apud ueteres Ecclesiasticos patres magna fuerit ambiguitas, & quæ rationes eos in eam dubitationem, & ambiguitatem impulerint. Cap. I.

Rgo, quoniam res est omnium, quæ in uita mortali uersantur, maximè ardua, leges, quibus hominum societates, quas ciuitates appellamus, ciuili societate seruentur, inuenire, & inuentis perpetua seruitute, non modò se, sed cunctam subinde posteritatem obstringere, utrunque apud eas reipublicas, quæcunque celebres memorantur, ingenti fuit animaduersione perpensum. Neq; enim omnes, aut statim, sed eas tantum, quas summo studio & post longi temporis probationem & examen, humanæ uitæ usus, necessarias aut utiles ostendebat, in suarum legum numerum referebant. Id uerò cum apud gentium reipublicas latissimè pateat, præsertim tamen in hac nostra Ecclesiastica societate, ubi non modò utilitas aut necessitas, sed insuper diuina quoque legum postulatur auctoritas, erat magnopere obseruandum.

Zz Quoniam

Quoniam itaque in libris quibusdam, diuinæ auctoritatis uestigia non statim fuerunt deprehensa, rationale fuit omnino, eiusque reipublicæ grauitate dignissimum, non statim eosdem in sanctorum legum, quæ Deum ipsum auctorem habuisse certissimum erat, ordinem redigere, sed, re magna cum auctoritate ac grauitate perpensa, diuinæ in hac parte illustrationis radium expectare. Neque enim sancta hæc ciuitas atque respublica, quæ sicut diuinis legibus gubernatur, ita quoque non humano, sed diuino quodam sapientiæ genere perfunditur, omnem scientiam, omnemque cognitionem simul semelue accepit, sed per temporum ac sæculorum incrementa ab ipso sui exordio sapientiæ quoque ac cognitionis augmento quotidie magis ac magis diuino munere augetur. Vnde & à diuino sponso, quod paulatim expulsis ignorantia tenebris, in ipsum perfectæ cognitionis statum conualescat, lunæ plenæ & auroræ, quæ duo à tenebris, ad lucem ipsam perfectam paulatim per sua incrementa proficiunt, confertur. Quæ est ista (inquit) quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, &c. Habuit (ut ante dicebamus) suam infantiam, pueritiam, adolescentiam, & reliquos humanæ uitæ progressus sancta hæc respublica, in quibus propter diuersam ætatem, diuersos quoque gradus sapientiæ, & Dei cognitionis accepit. Quod si Euangelicæ prædicationis initio, fuit iuuentutem & perfectam ætatem earum, quas egerat sub statu Mosaico, respectu, ingressa, unde & pædagogia exclusa, idest euacuata lege, in libertatem fuit asserta: meminisse tamen oportet, à iuuentute etiam ad reliquas ætates, quæ eam consequuntur, quauis non robur & fortitudinem, maiorem tamen esse progressum sapientiæ, tantoque iuuentutem, uirilitem, aut uenerabilem senectam perfecta rerum cognitione transcendere, quanto ab eadem corporali robore ac uegetiore uirtute, superantur. Fuit Ecclesiastica respublica Euangelicæ prædicationis exordio, & multis post annis, ualidissima quidem, quæ tyrannidem Satanæ, cum ingenti gloria protulerit, quæ de mundo ac carne, gloriosissimos triumphos egerit; uerum, non ita mente ualuit, ac postea, cum iam iuuentutis feruore decrescente, & Christi per Orbem iam imperio pacato, potius contemplationi quam militiæ uacare libuit. Habuit illo iuuentutis tempore fortissimos milites, qui mundum irrumperent, & eidem suo sanguine uictoriam compararent. Habuit postea sapientissimos doctores, qui eam sua sapientia illustrarent. Habuit illo sæculo Stephanum, Laurentium, Vincentium, &c. Habuit deinde Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Hilarium, Gregorium, &c. Nam si cum ipsa iuuentutis & Euangelicæ legis libertate omnem quoque sapientiam accepisset Ecclesia, nequaquam Apostolici, illius sæculi homines, non infirmi, sed omnium supremi in multis dubitassent, quæ postea Deo reuelante acceperunt. Fuerunt enim inter eos qui regnum Israëliticum temporali illa & carnali felicitate restituendum, putarent: fuerunt & qui gentes Euangelicæ uocationis consortes, etiam postquam fuerunt Spiritu sancto perfunsi, non crederent: fuerunt & qui legis Mosaicæ caeremonias, cum Euangelica libertate, simul uigere persuasum haberent. Et demum, non alia ratione post Christi prædicationem Spiritus sanctus, sanctæ huic Ecclesiæ datus est doctor, quam quod omnia breui illo tempore, quo idem Christus docuit, omnia, quæ ad sui gubernationem erant necessaria, pro humanæ mentis fragilitate portare non potuit, Multa (inquit) habeo uobis dicere, quæ non potestis portare modo: cum autem uenerit ille spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem.

Cam. 6.

Gala. 4.

Actu. 1.

Actu. 9. Gala. 2.

Ioan. 16.

Hæc igitur unica ac uera causa est, cur uel ante diuini uerbi in carnem aduentum, uel post Euangelium prædicatum, de quibusdam legis diuinæ libris à sanctis & Ecclesiasticis uiris, an ad eandem legem pertinerent, fuit dubitatum: nimirum, quod nondum perfectum lumen accepisset Ecclesia, quod auctoritatem diuinitatis intus inclusam ualuisset dignoscere. Postea uerò quàm, cum ætate perfecta, perfectam quoque cognitionem accepit, easdem in legis diuinæ ordinem redigens, diuinæ quoque auctoritatis esse declarauit. Verum qui libri ad diuinam legem uel ueteri illo statu Mosaico uel nouo & Euangelico sæculo, pertineant, quisue fuerit, uel sit eorum ordo, iam uideamus: nam quibus auctoribus, uel quo quisque sæculo fuerit editus, hic dicere, cum constet uniuersos, huius sanctæ reipublicæ principem, Deum scilicet, præcipuum auctorem habuisse, nihil referret. Sed primo loco de ueteri, subinde uerò de nouo testamento dicamus.

Qui

Qui libri ad canonem ueteris instrumenti pertineant. Cap. II.

Argo Hebræi uniuersam scripturam trifariam diuiserunt iuxta triplex librorum, qui in ea continentur, discrimen. Primum locum ea scripturæ pars, quæ peculiari nomine תורה torah, idest Lex, appellatur, quod in ea integra ueteris illius reipublicæ forma contineatur, sortitur, hanc quod quinque sit libris digesta, Hebræi recentiores חומש chomas, idest Quinarium, Septuaginta interpretes πντατευχων, quam etiam appellationem Latini sequuntur, uocarunt. His quinque libris ab initiis suis apud Hebræos nomina imponuntur. nam primum בראשית beresith, idest, In principio, secundum חלה שמות hele semot, idest, Hæc sunt nomina. tertium ויקרא uaicra, idest, Vocauit. quartam וידבר uaidaber, idest, Loquutus est. quintum אלה הדברים heleaddebarim, idest, Hæc sunt uerba, quemadmodum & psalmos, & reliquas sanctæ scripturæ partes à principiis denominant. Græci & Latini à rebus, quæ in illis tractantur priorem γένεσιν Genesin, secundum Ἔξοδον Exodum, tertium λειτυκων Leuiticum, quartum ἀριθμους Numeros, quintum δευτερονόμιον Deuteronomium, dixerunt. Habet primus huius quinarij liber, mundi principium, & genituram, humanæque naturæ primordia: habet diuinæ iustitiæ punitionem, & quorundam iustorum, qui toti huic Ecclesiasticæ reipublicæ imitandi proponuntur, historias. Habet secundus, Israëlitiçi populi seruitutem, exitum, legem & tabernaculum, in quo futuris temporibus, Deus coleretur, erectum. Habet tertius, eius populi caeremonias, & sanctos ritus, sacrificia, oblationes, hostias, & denique uniuersum ueteris illius religionis apparatus. Habet quartus, populi Israëlitiçi numerum, & prælia uaria, quibus eas gentes, per quas erat in terram sibi diuinitus promissam transiturus, perdomuit. Habet postremus, legis & eius historiæ, quæ tribus proximis libris continetur, repetitionem, Mosis ad eum populum exhortationes & obitum.

Hieronym. hec omnia in libroris Regum prologo, qui galatibus uocatur.

Secundus ordo librorum.

SECUNDVM locum apud Hebræos id genus scripturarum sortitur, quod iidem נביים Nebiim, idest, prophetales, quod in eis uel in uerbis, uel figuris, futurus Euangelicæ uitæ status contineretur, uocarunt. In his primum locum obtinet יהושע Iosue. secundum שופטים idest Iudices, tertium שמואל Samuel, quo primus, & secundus Regum apud nos continentur, quartus מלכים Malachim, idest, tertius & quartus Regum, quos omnes priores prophetas, ab excellentiori spiritu prophetiæ, quo polluisse memorantur, appellant. Post hos, secundo gradu & ordine, posteriores ponuntur, quorum non fuerunt mentes tanto Spiritus sancti splendore perfusæ. Hi sunt Isaias, Hieremias, Ezechiel, Hosias, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Abacuch, Sophonias, Zacharias, Malachias, & Aggæus. Priorum illorum excellentiam in hoc sitam esse aiunt Iudæi, quod illi spiritu prophetico, quando uellent, uterentur, cum posteriores propheta, plerunque uolentes destituerentur spiritu, & plerunque in prophetica uaticinia inuiti agerentur. Ad tertium ac postremum ordinem pertinent secundi libri, quos iidem Hebræi absoluto nomine כתובים Chetubim, id est, scripturas, Græci uerò ἀγιόγραφα, idest sanctas scripturas appellarunt, quæ sunt תהלים Tihillim, Græci ψαλτηριον, Latini librum psalmodum uocant: משלי Misle, Græci παραβολαις, Latini Prouerbia: קהלת Cohelet, Græci ac Latini Ecclesiasten: שיר השירים Sirhafsirim, Græci ᾠδμη ἀσματων, Latini Cantica canticorum: איכה Etha, Græci θρήνοι, Latini uocant lamentationes Hieremiæ. Danielis deinde prophetia, Ruth & Hester historia. Ezra, qui & Nehemiam complectitur. דיבריהמים Dibroholamim, Græcis παραλειπομολων idest supplementum, quo nomine etiam à Latinis uocatur. Et quoniam Ruth historia cum libro Iudicum, quorum tempore contigit, Threni uerò, idest, lamentationes cum Hieremiæ prophetia, à peritioribus Hebræorum confunduntur, hinc est quod uniuersos libros canonicos, iuxta Hebraicarum literarum numerum, ad uiginti duos non modo Hebræi sed Christiani quoque multi redacunt. Et quemadmodum in Hebraico Alphabeto cum ceteræ sint simplices, quinque tantum literæ duplices, idest duarum figurarum numerantur, quæ sunt צף נן כך מם כך quæ respondent Cc Mm Nn Pp Cc, ita in Zz ij libris

Tertius ordo scripturarum apud Heb.

libris quoque canonicis, cum cæteros ſimplices ponant, quinque tantum duplices conſtituunt, qui ſunt Samuel, ideſt, primus & ſecundus Regum, Malachim, ideſt tertius & quartus, Hieremias cum Threnis, ideſt lamentationibus, Paralipomenon primus & ſecundus, Ezras cum Nehemia: nam Ruth cum libro Iudicum, quaſi unum & eundem conſundunt. Sic autem hunc uiginti duarum literarum numerum obtinent, poſt quinque libros legis, octo prophetales. locant Iofue unum; Iudicum & Ruth alterum, Samue- lis tertium, Malachim quartum, Iſaiæ quintum, Hieremiæ cum lamentationibus ſex- tum, Ezechielis ſeptimum, duodecim prophetarum minorum, qui omnes apud eodem unum librum conſtituunt, octauum. *Τὸν Ἀποκρυφῶν* Nouem libros annumerant, Tiſillim ſiue Pſalmorum, unum, Iob alterum, Prouerbiorum tertium, Eccleſiaſtes quartum, Canticorum quintum, Danielis, præter puerorum canticum, Belis & Sufannæ hiftoriam, ſextum. Heſter ſeptimum, Ezræ cum Nehemia octauum, Paralipomenon nonum. Reliqua uerò quæcunque extra hos uiginti duos libros uagantur, quanuis ſint apud eos in ueneratione, diuinæ nomen ueritatis auctoritatem non retinent. Talia ſunt Thobia, & Judith hiftoriæ, Salomonis Sapientia, & eiufdem oratio. Liber Eccleſiaſticus Ieſu filij Sirac, Baruc propheta & epiſtola Hieremiæ, Canticum trium puerorum, Sufannæ & Belis hiftoria, Mardochei ſomnium, Ezræ tertius & quartus, Machabæorum libri quatuor, quorum duos priores Latinos, alterum ex Hebræo, alterum ex Græco, Græcos uero omnes quatuor habemus. De uniuerso uerò hoc Hebræorum, ſiue quantum ad canonicos, ſiue quantum ad apocryphos (ſic enim eos, qui extra canonem uagantur, quòd obſcuræ ſint auctoritatis, appellant) libros attinet, catalogo & numero, aduerſus Appionem grammaticum ſic ſcribit Iofephus, Sunt apud nos ſolummodò duo & uigin- ti libri, habentes temporis totius computationem, quorum iuſtè fides admittitur. ho- rum ergo quinque, ſunt Moſis, qui natiuitates continent, & humanæ generationis tra- ditionem habent, uſque ad eius mortem. Hoc tempus de tribus millibus annis paulu- lum minus eſt. A morte Moſis uſque ad Artaxerxem Perſarum regem, qui fuit poſt Xerxem, Prophetæ, poſt Moſen, &, qui ſecundum nos ſunt, geſta conſcripſerunt, in tredecim libros, reliqua uerò quatuor, hymnos in Deum & uitæ humanæ noſcuntur præ- cepta continere. Ab Artaxerxe uerò uſque ad noſtrum tempus, ſingula quidem conſ- cripta ſunt, non tamen priori ſimili fide ſunt habita, eò quòd non fuerit certa ſucceſſio prophetarum. Haftenus Iofephus. Atque ad hanc quidem ſanctarum ſcripturarum partitionem, Chriſtus apud Lucam alluſiſſe uiderur, cum duorum diſcipulorum, in Emaus euntium, incredulitatem coarguit, Oportet, inquit, impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege, prophetis, & pſalmis, de me. per legem nimirum quinque illos Moſaicos libros, quibus leges & præcepta Iſraëliticæ reipublicæ continentur, intelligens, ſicut per prophetas & pſalmos, ſecundum & tertium ordinem, qui prophetales libros & ha- giographos continent. Quanquam Iofephi partitio, in qua prophetias in tredecim li- bros, Hymnos uerò in quatuor poſteriores refundit, non nihil mihi à communi He- bræorum partitione, quam Hieronymus ſequitur, diſſentire uideatur, in qua cum ha- giographi ſiue hymnidici libri, nouem aſſignentur, prophetales octo tantum nu- merantur. Quæ partitio, & clarior & grauior eſſe uiderur. Sed de his non amplius, cum parum euangelici ſtatus, quid ille quondam Moſaicus, nondum perfecto lumine ſpiritus illuſtratus, probarit, uel non probarit, cognoscere interfit.

Recenſetur catalogus ſacrorum librorum, quem Eccleſia nunc approbat.
Cap. III.

Rgo ad Eccleſiaſticum librorum Canonicorum catalogum, & ordinem iam recurrat oratio. Partiuntur Eccleſiaſtici auctores ſanctos, & diuinos libros in quatuor acies. Prima, eorū eſt, qui ad leges & ſtatus Moſaici præcepta pertinent: qui quinque quoque numerantur, primus Genetiſ eſt, ſecundus Exodus, Leuiticus tertius, quartus Numeri, quintus Deuteronomium. Secunda acies totius illius Moſaici ſæculi hiftoriam decem & ſeptem li-bris amplectitur. in his primus numeratur Iofue, ſecundus Iudices, tertius Ruth, quar- tus

Baruc. 6.
Daniel. 3.
Danic. 13.
Danic. 14.
Heſter. 10.
uſque in ſi.

Iofeph.

Lucæ 22.

rus Regum primus, quintus Regum ſecundus, ſextus Regum tertius, ſeptimus Regum quartus, octauus, & nonus, primus & ſecundus Paralipomenon, decimus Ezræ primus, undecimus Ezræ ſecundus, qui Nehemias inſcribitur. Duodecimum locum obtinet Thobias, Iudith tertiumdecimum, eſter quartumdecimum, Iob quintumdecimum, Machabæorum primus ſextumdecimum, Machabæorum ſecundus decimum ſeptimum. Poſt hos, tertius ordo & acies eorum librorum conſtituitur, quibus humanæ uitæ ſiue diuinitus, ſiue iuxta rectæ rationis libramen agendæ, quòd apud gentes maximè cura- runt philoſophi, præcepta clauduntur. hos quòd uitam humanam prudenter inſtruere, *Quæ ra- tione morales libri ſa- pientiales uocantur.* ſit uera ſapientia, ſapientiales uocamus. Sunt uerò quinque numero, inter quos, inue- terato iam ordine, priorem locum proueria Salomonis obtinent, ſecundum Eccleſia- ſtes, tertium Cantica canticorum, qui tres, quòd ab eodem fuerint Salomone editi, aut ex eius doctrina concinnati, parem apud Eccleſiaſticos uiros uigorem fortiuntur. quar- tus eſt Salomonis ſapientia, quintus demum eſt Ieſu filij Sirach monitorius, quem Ec- cleſiaſtem uocant.

Quarta denique ac poſtrema, non auctoritate, ſed ordine, acies canonicorum li- brorum ueteris teſtamenti, prophetica eius ſæculi uaticinia, quæ pro eius gentis chari- tate, Deus, quoties opus erat, eidem populo indulgebat, amplectitur. Hos à re con- tenta, prophetales uocamus, quos Hebræis quidem diſſimiliter, decem & octo, hoc or- dine numeramus. Primum, quòd uel à Dauid compoſitos, ut quibusdam Latinis, ac Græcis placuit, aut à diuerſis auctoribus, ut cum Hebræis ſapientibus, plerique omnes credunt, pſalmos in unum aceruum congeſtos, complectatur, pſalterium uocarunt, Iſaiæ prophetiæ ſiue ſermones, ſecundo loco reponuntur, Hieremias tertio, Baruc quarto, Ezechiel quinto, Daniel ſexto, Oſeas ſeptimo, Amos octauo, Michæas nono, Ioel de- cimo. Abdias undecimus numeratur, Ionas duodecimus, Nahum tertiusdecimus, Abacuh quartus decimus, Sophonias quintum decimum locum obtinet, Aggæus ſextum decimum, Zacharias decimum ſeptimum, Malachias tandem, in quo eius ue- teris ſæculi propheticus ſpiritus uidetur extinctus, memoratur poſtremus. Quæuis, quantum ad minores prophetas attinet, diuerſum ordinem ab hoc, quem Septuaginta prodiderunt, olim dum ordo temporis, quo unusquiſque prophetauit, quàm dignitas prophetæ in concinnando ordine, magis attenditur, Hebræis auctoribus placuiſſe ſciamus. ſic enim hos minores prophetas enumerat, ut priori loco, Oſeam, ſecundo Amos, tertio Michæam, quarto Ioëlem, quinto Abdiam, ſexto Ionam, ſeptimo Nahum, octa- uo Abacuh, nono Sophoniam loco reponant. nam in tribus aliis poſtremis recenſen- dis, cum Septuaginta conſentiunt. Atque hi quidem ſunt in uniuerſum libri, quos ex to- ro illo Moſaico ſæculo, quaſi irrefragabilis auctoritatis & legis diuinæ partes, ſancti ſpiritus lumine præuio ſuſcepit Eccleſia. eos, qui extra hos uagantur, quaſi nothos & ſpurios & nullius profuſ diuinitatis participes, habens. unde tertium & quartum Ezræ, & tertium & quartum Machabæorum, quòd in his nulla appareant diuinitatis ueſtigia, quaſi apocryphos & nullius auctoritatis abiicit.

Hierony. in epiſtola ad Pamma- chi.

Recenſetur numerus librorum noui teſtamenti. Cap. IIII.

Quoniam uerò, poſt priorem illam legiſlationem, quæ per Moſen facta eſt, ita diuinæ prouidentiaſtante diſpoſitione, uerbo Dei in carnem ue- niente, & leges diuinitus conditas è cælo proferente, noua quoque le- giſlatio in eadem Eccleſiaſtica reipublica fieri debuit, uideamus iam quæ ſint eius partes, & quibus libris noua hæc reſpublica contineatur.

Ergo lege illa, quæ quinque libris claudebatur, excluſa, lex alia, qua huius Eccleſiaſtici regni conciuſes, iuxta diuinæ uoluntatis arbitrium mores ſuas & actio- nes componerent, ſuccedere debuit. Hanc, quòd ex ſui ratione, legis, quæ præceſſit, comparatione, ſit mirior, regnum cælorum, humanorum operum præmium præſtituat, & diuinæ illius diſpenſationis, qua noſtræ fragilitatis naturam, Dei uerbum indutum, diabolum, mortem, mundum & infernum, non tam ſibi quàm nobis ſuperauit, myſte- rium denunciet, Euangelium uocamus. Continetur id quatuor libris à quatuor aucto- ribus

Luce 1.

ribus compositis, quos inter multos, qui conati sunt ordinare narrationes earum, quæ in nobis completæ sunt, rerum, diuinitus in scribendo afflatas, intellexit Ecclesia. sunt uerò hi, Matthæus, Marcus, Lucas, & Ioannes, non dignitate, & rerum, quæ describuntur, excellentia, sed in scribendo postremus.

Post sanctos istos quatuor libros, secundo loco, eorum, quos legitimos Euangelicæ prædicationis ministros fuisse, diuino testimonio accepimus, sacrosanctas Epistolas & Euangelicas, catecheses, quasi sapientiales huius postremæ legislationis libros, uenerabundi suspicimus, eosq; non minoris, quam quatuor illos Euangeliorum, quos diximus libros, auctoritatis censemus. In his sunt quædam epistolæ, quas, quod uniuersis huius Ecclesiasticæ reipublicæ ciuibus scribantur, catholicas idest uniuersales, siue communes dicimus, uulgò canonicas uocant. Quæ sunt Iacobi Apostoli una, Petri Apostolorum principis duæ, Ioannis Apostoli & Euangelistæ altera, Iudæ postrema. Sunt & aliæ, quæ, quod uel uni tantum Ecclesiæ, aut urbi scriberentur, quanuis earum sensus ad omnes pertineat, non uocantur catholicæ. In his sunt, primo loco & auctoritate, quatuordecim Pauli, ad Romanos una, ad Corinthios duæ, ad Galathas una, ad Ephesios una, ad Philipenses una, ad Colossenses una, ad Theffalonicenses duæ, ad Timotheum duæ, ad Titum una, ad Philémonem una, ad Hebræos una. sunt & in hunc secundum ordinem redigendæ duæ Ioannis Apostoli epistolæ, una ad Electam uenerabilem scæminam, altera ad Caium, quæ inter catholicas, idest uniuersales numerari consueuerunt, cum tamen non uniuersis, sed particularibus hominibus scribantur. Veneramur post hæc Apostolicarum actionum librum à Luca compositum, in quo Christiana religionis uerisima praxis, usus & exsecutio, nondum per hæreses & malas diaboli artes, à quoquam hominum, legitimo sensu Euangelij peruerso, luculenter ostenditur. Est denique & inæquali auctoritate Ioannis Apostoli & Euangelistæ propheticus liber, quem Apocalypsim, idest reuelationem uocamus, in quo per sequentia tempora, huius Ecclesiasticæ reipublicæ, post nouam legem acceptam, describuntur euentus, & post iudicij diem futuræ scælicitatis status ostenditur. Atque huc librorum noui testamenti numerus tantum progreditur, nimirum quod (ut postea dicemus) potius Euangelium in traditione quam in scripto consistit.

Numerus canonicorum librorum quem modo habet Ecclesia.

ERGÒ si uelimus & ueteris & noui testamenti, idest nouæ & ueteris diuinæ huius legislationis, recensere uolumina, quæ diuinæ auctoritatis declarauit Ecclesia, sunt in uniuersum septuaginta duo libri, quadraginta quinque quidem ex ueteri, uiginti septem ex nouo testamento. Priores sic numeramus, legales quinque, historiales decem & septem, sapientiales quinque, propheticos duodeuiginti, qui omnes sunt quadraginta & quinque. Posteriores uerò sic, quatuor Euangelia, secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Ioannem, quinque catholicas idest uniuersales epistolas, sexdecim non uniuersales, ex quibus quatuordecim sunt Pauli, duæ Ioannis Apostoli & Euangelistæ. qui omnes sunt uiginti septem. Sunt igitur uniuersi libri, qui in nostris Bibliis uulgatis continentur diuinæ prorsus auctoritatis, tertio & quarto Ezræ exceptis: nam tertius & quartus Machabæorum, (ut antea diximus) quanuis Græcis Bibliis inserantur, in Latinis tamen uulgatis, præter quædam, quæ his diebus tertio Latinè ediderunt, non continentur. Non sunt autem hi libri suscepti quod scilicet in illis non appareat diuinæ auctoritatis uestigium, ut in cæteris omnibus, quauis perunquæ ab Ecclesiasticis auctoribus pro rerum opportunitate citentur.

Ambro. Luce 1.

Quod multi libri ueteris testamenti nunc desiderantur. Cap. V.

Cyprianus in epist. ad Pompeian. Num. 21.

Vnt & præter hæc septuaginta duo sacrilegis uolumina, quæ modò manibus terimus, & alia multa, quæ uel eius gentis frequentibus excidiis, uel temporum iniuria, uel demum (quod magis est credibile) quod ad Ecclesiastici regni gubernationum & ciuium salutem necessaria nõ essent, prorsus interciderunt. Talia sunt liber bellorum domini apud Numeros, ut Augustino & Rabano & glossatori placet, nisi magis arrideat, librum ibi Hebraica ratione, loquendi pro narratione aut historia sumi, quod non sine magna

magna ratione Lyranus adnotauit dictio enim, ספר, & librum, narrationem, historiam, ordinem & seriem rerum gestarum significat. Citatur & liber Iustorum, quam hunc Rabanus, librum Geneseos, quo sanctorum patriarcharum historiae texuntur, uelit intelligi: quod tamen aliis ideò non placet, quod legant Dauid præcepisse, ut filij Iuda docerentur arcum, sicut scriptum est in libro Iustorum, quod in libro Genesis non uidemus præceptum, nisi fortè ibi ad Esau studium uenandi, aut ad præceptum Isaac, quo eidem præcepit, ut sumptis armis pharetra & arcu, uenatum abiret, alluditur. Est & liber Verborum dierum Salomonis, idest rerum sub regno Salomonis gestarum, qui nequaquam intelligi potest, liber Paralipomenon, ut quidam uolunt, quod hic liber posterius fuerit editus, quam Regum libri, in quibus citatur. Est & liber Verborum Regum Israël. Est & liber Regum Israël & Iuda, idest, in quo utriusque Iudaici & Samaritici regni scriberentur euentus.

Iosue. 10. et 2. Reg. 1.

Gene. 27. Gene. 28.

3. Reg. 2. 3. Reg. 14. 3. Reg. 15. 2. Paralipomenon. 9.

Sunt & præter hos multorum prophetarum oracula, libris mandata, quæ nequaquam supersunt, ex quibus sunt libri Samuelis uidentis, idest propheta, liber Mathan propheta, uolumen Gad uidentis, quibus regis Dauid gesta continebantur, nisi malimus, Samuelis libros primum & secundum Regum, qui & apud Hebræos Samuel uocantur, intelligi. Scripserunt & Salomonis historiam, Nathan propheta, Ahias Salonites, Addo uidens, idest propheta, in uisione contra Hieroboan, quorum tamen neque apud nos, neque apud Hebræos ullum extat uestigium. Citatur & Ozai prophetia. Desiderantur & illa tantopere diuinius commendata Ionadab Rechabita statuta, quibus filiis præcepit, ne biberent uinum, ne domos ædificarent, ne plantarent uincas &c. Desideratur & Iehu filij Anani Iosaphat historia, nisi ea sit portio libri Regum Israël, quam etiam non extare prædiximus, sic enim scribitur, Reliqua autem gestorum Iosaphat priorum & nouissimorum, scripta sunt in uerbis Iehu, quæ digessit in libro Regum Israël. Refertur & Ozia regis Iuda historia, ab Isaia filio Amoz scripta, quæ nullo pacto in eo, quod modò habemus, Isaia opere, continetur. Desiderantur & descriptiones Hieremiæ propheta, in quibus, filiis Israël transmigratis, præcepta & leges, ut non errarent mentibus uidentes simulacra tradebantur. Citatur & liber dierum sacerdotij, Ioannis Hircani, in libris Machabæorum.

1. Paralip. 29. 2. Paralip. 9.

2. Paralip. 33. Hiere. 35. et 4. Reg. 8. 2. Par. 20. 2. Par. 26.

2. Mach. 2.

1. Mac. ult.

Fuerunt & multa uaticinia prophetarum, quæ eadem ratione, quod nimirum ad Ecclesiasticam gubernationem necessaria non essent, scriptis non sunt mandata. Talia sunt. Azaria filij Obed, ad regem Afa, & omnem Iudam & Benjamin, & Anani ad eundem, Michæ filij Zembra ad Acab regem Israël, & Iosaphat regè Iuda Iazielis filij Zachariæ, ad regem Iosaphat & omnem Israël, Eliezer filij Dodan ad eundem Iosaphat, propter foedus cum Ochozia percussum, Obed ad uniuersum Israël, Semeia ad Roboam regem Iudæ, quæ in prophetiâ eiusdem ad Ninuiem non habetur. Vria filij Semei, contra Hierusalem & terram Iuda.

2. Par. 15. 2. Par. 16. 3. Reg. 22. 2. Par. 20.

2. Par. 28.

3. Reg. 12.

Citantur & multa prophetarum oracula, quæ cum in iis, quos modò habemus, libris non inueniamus, credendum est in aliis eorundem prophetarum libris, scripta fuisse. Tale est quod Christum Nazaræum futurum, à prophetis fuisse prædictum, Matthæus docet, & illud, quod sanctus Euangelista & Hieremia profert, Tunc, inquit, adimpletum est quod dictum est per Hieremiam prophetam dicentem, Et acceperunt triginta argenteos, precium apreciati, quem appreciauerunt à filiis Israël, & dederunt in agrum figuli, sicut constituit mihi dominus. quem locum docet Hieronymus se ad uerbum in quodam libro sub nomine Hieremiæ prophetae legisse, quanuis ab ea opinione non dissentiat, quæ credidit, uitio scriptoris introductum fuisse, ut loco Asaph alij Isaiam, alij Hieremiam, alij simpliciter prophetam, scripserint. nam hanc uarietatem suo tempore in Latinis codicibus uersatâ refert. Sunt quoque loco Hieremiæ, Zachariam esse scribendum doceant, quod apud illum habeatur, Et appenderunt mercedem meam triginta argenteis, & ita precium decorum, quo apreciatus sum, &c. Sunt & qui ex duobus locis diuersis unum uelint esse conflatum. Sic ut hoc loco ex Hieremiæ prophetia & illo Zachariæ uaticinio diuersis quidem locis, sicut & auctoribus, sed una eadem mente & intentione prolatis, uelint totum illum Hieremiæ tributum locum, consurgere. Habet autem Hieremiæ locus in hunc modum, Venit ad me, Ananahel filius patru mei, secundum uerbum domini, ad uestibulum carceris, & ait ad me, Posside agrum meum, qui est in

4. Reg. 14. Hiere. 25. Matth. 2.

Matth. 27.

In minori breuiario. Idem super Matth.

Zacha. 11.

Hugo card.

est in Anathot in terra Beniamim, quia tibi competit hæreditas, & tu propinquior es ut possideas. intellexi autem, quod uerbum domini esset, & emi agrum, ab Ananel filio patris mei, qui est in Anathot, & appendi ei argentum septem statheres, & decem argenteos, &c. In hac igitur emptione, uolunt Matthæum uidisse typica ratione, Christi uenditionem expressam, atque ideò totum uaticinium Hieremiæ tribuisse. Verum enim uerò, quanuis non sit omnino Euangelistarum consuetudini aduersum, ex duobus prophetarum oraculis, unum consuere, idque plerunque uni tantum illorum tribuere, quod Marcus initio sui Euangelij fecit, dum Malachiæ prophetiam cum Isaia uaticinio eidem Isaia tributam in unum confundit: non uideo tamen quo pacto in hac parte ex Zachariæ & Hieremiæ locis, præsertim sensu & uerbis, & ipsa rerum, de qua agunt, conditione, tam disitis, locus ille Hieremiæ tributus, possit consari. nam neq; Ananel figulus fuisse refertur, neque precium, quod Hieremias appedit, cum precio Christi conuenire uidetur: quæ duo saltem debuissent esse similia, quod sint in illa Christi uenditione præcipua. hoc enim est, quod Sanctus Euangelista, illo uaticinio prænotatum ostendit, quod scilicet precium Christi, quod erat tringinta argentei, in agrum figuli emendum concesserit, Principes, inquit, sacerdotum acceptis argenteis, dixerunt, Non licet eos mittere in carbonam, quia precium sanguinis est. Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in sepulturam peregrinorū &c. & subinde, Tunc impletum est, quod dictum est per Hieremiam prophetam &c. ubi Euangelista præcipuam totius oraculi mentem in hoc sitam esse uidetur ostendere, quod sicut Christus tringinta argenteis fuit uenditus, ita precium illud appreciati, cõstitit erit quoq; tringinta argenteis, & quod sicut illud precium in agrum figuli postea concessit, ita precium illud propheticum fuerit in agrum figuli postea tributum. Sed quàm malè duo ista prophetarum oracula ad conficiendum illud, quod à sancto Euangelista Hieremiæ tribuitur, uaticinium, conueniant, cum sit apertissimum, non est opus ostendere, & multò minus, quàm malè uel ad Zachariæ uel Hieremiæ per se prophetiam possit aptari. Sed cum neque in Isaia, neque in his psalmis, qui Asaph tribuuntur, ullo pacto locus ille ostendatur, restat hoc unum, sanctum Euangelistam, ab illo, quod se uidisse Hieronymus refert, Hieremiæ uolumine, locum deprompsisse. nam licet librum illum, idem Hieronymus Apocryphum doceat, non obstat, quò minus à sancto Euangelista citari potuerit, cum idem, sanctus Apostolus Iudas, in Epistola fecerit, dum ex libro Enoch testimonia producit, ut postea dicemus. Neq; omnia, quæ in libris Apocryphis cõtinentur, ut postea dicemus, Apocrypha sunt, aut falsa, sed plerunque uerissima, quale illud, quod illic Apostolus allegat, Ecce ueniet dominus &c. Sunt præterea libri Apocryphi, non quod fuerint ab illis, quibus tribuuntur, editi, sed quia quorundam admistione corrupti sunt, ut de Clementis Romani & quorundam aliorum libris dicere solemus. Et demum non quæcunque Hebræis Apocrypha erant, nobis sunt Apocrypha. uerum hæc postea cum de Iudæ epistola agemus, latius prosequemur.

Orig. hom. 1. in cant. DE HIS libris, qui in uetere illo statu Ecclesiæ citantur, nec in nostris Bibliis inueniuntur, sic inquit Origenes, Operosum est, si uelimus nunc inquirere, quàm multorum librorum commemoratio fiat in scripturis diuinis, quorum lectio nulla uobis omnino est tradita, sed neq; apud Iudæos quidem usum huiusmodi reperimus lectionum, quæ siue propterea quod aliqua supra humanam intelligentiã continebant, placuit Spiritui sancto ferre de medio, siue quod essent de scripturis his, quæ uocantur Apocryphæ, pro eo quod multa in eis corrupta, & contra fidem ueram inueniuntur à maioribus tradita, non placuit eis dari locum, nec admitti ad auctoritatem. Supra nos est pronunciare de talibus. Illud tamen palàm est, multa uel ab Apostolis uel ab Euangelistis exempla esse prolata, & nouo testamento inserta, quæ in his scripturis, quas canonicas habemus, nunquam legimus: in Apocryphis tamen inueniuntur, & euidenter ex ipsis ostenduntur assumpta.

Quòd

Quòd multi libri à uiris Apostolicis editi, nunc desiderentur.
Cap. VI.

Rimos illos Euangelicæ legis ministros, siue qui ex duodenario numero erant, siue qui discipuli uocabantur, ad instructionem fidelium, quibus Euangelium prædicabant, multos libros uerissima, quam (haud dubiū) in populis seruebant, doctrina refertos, composuisse, ratio ipsa postulare uidetur. neque enim Pythagorica ratione docendi, cuncta auditorum memoriæ, quam sciebant maximè omnium errori & fragilitati subiectam, mandassent. Sciebant multos esse iam tunc uel ex Iudæis uel ex ipsis, qui Christo nomina dederat, falsos fratres, qui sub figura Euangelij, falsa docerent. oportebat ergo, ut ueræ doctrinæ certissima formula haberetur, doctrinam Euangelicam, scripto etiã, & non sola prædicatione doceri. Sic apud uarias gentes, uarias ab eisdem sanctis auctoribus, Euangelicæ doctrinæ catecheses siue per epistolas, siue per eorum, quæ à Christo gesta esse certum erat, enarrationem factas, & scriptas esse Ecclesiastici referunt: quas tamen omnes, præter illas, quas memorauimus, uel temporum iniuria, uel quod non essent diuino spiritu editæ, cuius præsentia, præter Apostolicum munus, ut diuina sit scriptura necessariò requiritur: uel demum (quod de illis Spiritus sancti certissimis uasis magis est credibile) quod ad Ecclesiasticæ reipublicæ regimen necessaria non essent ad fidelium salutem, cum illæ, quæ remanserunt, siue quò ad gestorum Christi necessariam cognitionem, siue quò ad Euangelicæ doctrinæ eruditionem, abundè supererent, quemadmodum & de libris ueteris testamenti diximus, intercidisse uideamus. Horum quædam ab Hæreticis tamen uituata, & corrupta, ueteribus Ecclesiasticis patribus cognita legimus, sed propter ueræ religionis discrimen Ecclesiastico interdico prohibita, ut Andrea, Thomæ, Bartholomæi, Thadæi, & Barnabæ, Nicodemi & Nazæorum Euangelia. Petri, Andrea, Philippi, & Thomæ gesta, quæ *apocrypha* aut actus *apocrypha* appellat. Quæ, si uocentur Apocrypha, non ideò (mea quidem sententia) factum esse credendum, quod non fuerint ab his Apostolicis uiris composita, sed quod hæretica uerfuria, Deo (quod illa, quæ modo habemus, sufficerent) permittente, eadem mendaciis infecerit. Nã quod hoc eius sæculi hæreticis esset solemne, & antea ex Ecclesiasticis historiis loculenter ostendimus, & ea, quæ in Ecclesiastico decreto sequuntur, sufficienter declarant, in quibus ea quoque Euangelia pronunciantur. Apocrypha, quæ falsauit impius Lucianus, per quæ nimirum Apostolicorum uirorum lucubrationes ab eodem hæretico infectas (haud temerè) accipimus. Quas non paucas sed multas fuisse Lucas Euangelicæ narrationis initio, manifestè declarat, Quoniam quidem (inquit) multi conati sunt ordinare narrationes, quæ in nobis completæ sunt rerum; sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi uiderunt, & ministri fuerunt sermonis, uisum est mihi, affecuto omnia, à principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optimè Theophile, ut cognoscas eorum uerborum, de quibus eruditus es ueritatem. quibus, uerbis, tantum abest, ut eorum, quos ad hoc genus scribendi animos appulisse commemorat, labores damnet, aut eorum fidem eleuet, ut potius eorundem studium se imitari fateatur, ut scilicet quemadmodum illi, his, quibus seminarunt Euangelium, earum rerum, quæ fuerant in Euangelio completæ, conati sunt ordinare narrationes, ita & ipse, iam ab his, qui interfuerunt, affecutus omnia, suo Theophilo, ab ipso principio, quod alij non præstiterant, gestorum Euangelicorum historiam scribat. Sed neque Apostoli Pauli uniuersas epistolas superstirisse credendum, cum, ut par est sentire de uiro Sanctissimo & doctissimo, & ad scribendum, propter ingentem Euangelicæ doctrinæ zelum proclui, non solas has quatuordecim, tot urbibus, tot nationibus, quibus Euangelium prædicauit, scripserit. Inter has numerari solet epistola ad Laodicenses, cuius in ea, quæ est, ad Coloss. sub his uerbis meminit, Facite, ut hæc epistola legatur in Laodicensium Ecclesia, & ea, quæ Laodicensium est, ut uobis legatur. Quamuis hanc epistolam Theophilactus doceat non esse aliam, quàm eam, quæ priori loco ad Timotheum per Tichicum diaconum à Laodicea fuit missa. cui sententiæ, quorundam Bibliorum correctiorum litera suffragari uidetur,

A a a

detur,

Dist. 15. c. sancta Ro.

lib. 5. Distin. 15. c. sancta Romana Eccl.

1. Coloss. 4.

detur, quæ ſic habet, Facite ut hæc epiſtola legatur in Laodicenſium Eccleſia, & ea, quæ ſcripta eſt ex Laodicea, ut uobis legatur. Porrò nulla alia ex Laodicea fuit miſſa, quàm prior illa ad Timotheum. Sunt & qui per Laodicenſium epiſtolam, non aliquam quæ fuerit ab Apoſtolo miſſa, ſed eam, quam eadem Eccleſia ad eundem Apoſtolum, quædam, quæ ad Euangelicæ uitæ rationem conducerent, rogans, ſcripſerit, intelligant, cui per epiſtolam ad Coloſſenſes uelit ſatisfactum. Communior tamen doctiorum ſententia, ipſeque Paulinus contextus, quandam aliam, ab his, quas modò habemus, diuerſam, quæ fuerit ad Laodicenſes ſcripta, inſinuare uidentur. Vnde ſunt etiam noſtra memoria, qui quandam epiſtolam ad Laodicenſes Pauli nomine inſignem nec multùm ab eius dictione abhorrentem circumferant, quam eam eſſe crediderim, quam ſuo ſæculo à quibuſdam legi, libro de uiris illuſtribus Hieronymus refert, Legunt, inquit, quidam & ad Laodicenſes, ſed ab omnibus exploditur. Verùm, de his libris, qui tanquàm diuinæ legis partes Catholica reſpublica ueneratur, hæc dixiſſe ſit ſatis.

Ambro. in epiſt. ad Coloff.

Faber Sta- pu. in epiſt. ad Coloff. quatuor ex emplatia ſibi ſimilia prout ſe reperit, Pata- uii, Colonia, Pariſiis in Eduana & Sorbonica bibliotheca.

De quibuſdam libris, de quibus, an ad legis diuinæ canonem pertinerent, fuit olim controuerſia. Cap. VII.

Vnc de his libris agamus, de quibus nondum in hac parte Spiritus ſancti perfectæ illuſtratione recepta, huius ſanctæ reipublicæ ciues, ipſa Eccleſiæ iuuentute, an ad legem diuinam attinerent, eo quòd in illis nondum euidentia apparuiſſent diuinitatis ueſtigia, dubitarunt: ut uideamus, quanta grauitate, in eis in Canonem recipiendis, fuerit ab Eccleſiaſticis patribus animaduerſum. Ergo inter illa ſeptuagintaduò diuinæ legis uolumina, quæ ſola ab Eccleſiæ principe Deo, quaſi ab auctore deriuari docuimus, cum de cæteris nulla fuerit unquam controuerſia, non nulla ut reciperentur in ordinem diuinorum oraculorum, contradictionem anterioribus ſæculis habuiſſe, leguntur: horum quædam ad ueterem illum ſtatù, qui poſt Moſem uiguit, reliqua ad nouam legiſlationem ſpectant. Sunt autem ex ueteri quidem instrumento, Thobiaſ historia, Iudith commentarij, Salomonis ſapientia, Ieſu filij Sirach, Eccleſiaſticus liber, & duo priores, Machabæorum, quos tamen duobus aliis poſterioribus proiectis, nunc diuinos eſſe docuimus. præter hos Salomonis oratio, Baruch liber, cum epiſtola Hieremiæ, trium puerorum canticum, Suſannæ & Belis historia. Nam Heſter historia uſque ad decimum caput, cum ab Hebræis inter hagiographa numeretur (quod ſciam) nullus apud Græcos aut apud Latinos, inter Apocrypha coniecit, præter unum Eraſmum, qui tamen id potius oſcitantia, quàm, quòd ita ſentiret, feciſſe uidetur. Ex nouo uerò teſtamento, ſunt Ioannis Apocalypſis, & epiſtola Pauli ad Hebræos. Iacobi canonica, Petri poſterior, Ioannis duæ poſtremæ, epiſtola Iudæ, & quædam aliæ ſcripturæ partes, quarum & auctoritas & auctores in quaſtionem uocantur.

Et quidem, quòd libri hi ad canonem & ordinem diuinorum uoluminum non pertinerent, tum ex ſanctorum commentariis, tum ex geſtis conciliorum, in quibus inter canonicos non computantur, ſibi quis perſuadere potuiſſet. Sicut Iudith (inquit Hieronymus) & Thobiaſ & Machabæorum libros legit quidem Eccleſia; ſed inter canonicas ſcripturas non recipit: ſic & Sapientiam & Eccleſiaſticum legat ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem Eccleſiaſticorum dogmatum confirmandam. Et alibi, in eandem ſententiam, Igitur, ſicut ſapientia, quæ uulgò Salomonis inſcribitur, & Ieſu filij Sirach liber, & Iudith, & Thobiaſ, & Paſtor, non ſunt in canone. Proferamus, ait deinde Gregorius de libris Machabæorum loquens, teſtimonium de libris non Canonicis, ſed ad ædificationem editis. Et demum, ne multorum, qui ueteri illo ſæculo floruerunt, adducamus teſtimonia, Nicolaus Lyrannus, inter iuniores auctores, & eruditus & diligens, Notandum, inquit, quòd libri Machabæorum non ſunt de canone, leguntur tamen in Eccleſiis, per conſtitutionem Romanæ Eccleſiæ. De epiſtola Pauli ad Hebræos, quanta fuerit olim controuerſia, tum de eius auctore tum de auctoritate, dubitantibus multis, antiquorum auctorum ſcripta nos docent, Epiſtola (inquit Hieronymus) quæ fertur

In prologo lib. Salom.

In prologo Galeato.

Lib. 18. Mora.

In Prefatione lib. Machab.

fertur ad Hebræos; non creditur eſſe Pauli, propter ſtyli ſermonisque diſtantiam, ſed uel Barnabæ iuxta Tertullianum, uel Lucæ Euang. iuxta quofdam, uel Clementis Romanæ poſtea Eccleſiæ Epifcopi, quem aiunt ſententias Pauli proprio ordinaffe & ornaffe ſermone. Haſtenus Hieronymus. Qui & ad Dardanum in hunc modum ſcribit, Illud noſtris dicendum eſt, hanc Epiſtolam, quæ inſcribitur ad Hebræos, non ſolum ab Eccleſiis Orientis, ſed ab omnibus retro Eccleſiaſticis, Græci ſermonis ſcriptoribus, quaſi Pauli Apoſtoli ſuſcipi, licet plerique eam uel Barnabæ uel Clementis arbitrentur, & nihil intereſſe cuius ſit, eum Eccleſiaſtici uiri ſit, & quotidie Eccleſiarum lectione celebretur. Quòd ſi eam Latinorum conſuetudo non recipit inter ſcripturas canonicas, nec Græcorum Eccleſiæ Apocalypſim Ioannis, eadem libertate ſuſcipiunt, & tamen nos utraque ſuſcipiamus. Teſtatur & idem alibi, eandem epiſtolam ab omnibus Græcis, ſed non ab omnibus Latinis in canonem recipi. Quin & gloſſema, quod ordinarium appellant, ſiue illud fuerit Ioannis Bleſenſis, ſiue Alchuini, ſiue cuiuſcunque alterius docti & Eccleſiaſtici uiri, ingenti profectò auctoritate præditum, hanc epiſtolam ad Hebræos inter canonicas à Latinis non ſuſcipi, conſtanter affirmat. Vides ergo Hieronymi teſtimonio, non modò Epiſtolam ad Hebræos, apud Latinos, ſed & Ioannis Apocalypſim, apud Græcos, contradictionem habuiſſe, quò minus in ordinem diuinorum uoluminum redigerentur. Quemadmodum uerò epiſtola ad Hebræos, propter ſtyli diſſonantiam, Paulo ſubtrahebatur, ita quoque ſecunda Petri Apoſtoli epiſtola, quòd cum præcedenti non conueniret in dictione, Petri eſſe negabatur: quòd Hieronymus libro De uiris illuſtribus, dum de Petro Apoſt. loquitur, indicat. Eademq; fuit de duabus Ioannis Apoſt. poſtremis epiſtolis dubitatio, quibuſdam, eadẽ non eidem Apoſtolo, ſed Ioanni preſbytero, ſiue ſeniori, cuius in Eccleſiaſticis historiis uenerabilis eſt memoria, tribuentibus, quòd & duobus locis altero cum de Ioanne, altero cum de Pappia loquitur, libro illo De uiris illuſtribus, Hieronymus retulit. Dubitatum fuit & olim, de Iacobi epiſtola, utrum ne fuiſſet ab eodem ædita, & an canonica foret, & de epiſtola Iudæ tum ob alia, tum uerò quòd de libris Apocryphis teſtimonia citaret. De Marci Euangelij 16. capite, quòd reſurrectionis myſterium paulò aliter, quàm cæteri Euangeliftæ narrare uideantur, dubium fuiſſe olim, an ad idem Euangelium attineret, docet idem, Hieronymus. Vnde Chiliadum auctor, in omnibus exemplaribus Græcis, quæ ſibi uidiſſe contigiſſet, hoc caput ſe uidiſſe refert, ſed ita poſt finem poſitum, ut reſcriptum uideretur. Eadẽque dubitationem de historia adulteræ, quæ in noſtris Bibliis, Ioannis octauo capite collocatur, fuiſſe olim, quorundam Græcorum, de ea historia in ſuis commentariis ſilentium, oſtendit. ſed & in quibuſdam Græcis exemplaribus, deſideratur omnino, in aliis adiecta eſt in calce.

Lib. de uiris illuſtribus. idem Iſidorus lib. 6. Etymol. c. 2.

In epiſt. ad Euagrium.

In 8. cap. Iſai.

Vide etiam epiſt. cuiusdam ad Cyprianum.

ad quaſtionem Hebraicam.

Sed iam ad eos librorum ſacrorum Elenchos, quos olim ediderunt Eccleſiaſtici patres uel (quòd eſt uehementius) ſacra concilia, quæ profectò diuinas ſcripturas indicandi, & munus & poteſtatem acceperunt, deueniamus, in quibus mirum quorundam horum librorum reperitur ſilentium: Et tamen neque illi, neque iſta pauciores aut plures, quàm ſua memoria, quaſi diuinos publico decreto comprobati cognouiſſent, erant ſcripturi. Ergo Melito Sardinienſis Epifcopus celebris olim Eccleſiaſticus ſcriptor, apud Euſebium Oneſimo cuidam, qui nam apud Orientis prouincias ex ueteri Teſtamento canonici libri reputarentur, ſcribens, ſic inquit, Scias me perrexiſſe uſque ad Orientis locum, ubi prædicationis noſtræ cœpit exordium, & ubi geſta ſunt illa omnia, quæ leguntur ſcripta: ibique diligenter de omnibus exploraffe, quæ eſſent ueteris Teſtamenti uolumina. Ibi igitur, quæ cum omni ueſtigatione comperi, hæc ſunt, Moſis libri, quinque, Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Tum deinde, Ieſus Nauæ, Iudicum, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon, Pſalmi Dauid, Salomonis Prouerbia, Sapientia, Eccleſiaſtes, Cantica canticorum, Iob. Prophetæ autem, Iſaias, Ieremias, duodecim prophetarum libri. Haſtenus Melito: ubi Eccleſiaſticum Ieſu filij Sirach, Thobiaſ, Iudith, Heſter, & quòd magis eſt admirandum, Machabæorum historias ſilentio inuoluit. Non erant igitur apud Orientales, libri canonici, neque diuini habebantur. Origenes Adamantius apud eundem Euſebium, ueteris & noui Teſtamenti catalogum texens, Non eſt ignorandum, inquit, uiginti duos libros eſſe in canone ueteris teſtamenti, ſicut Hebræi tradunt, ſecundum numerum ſcilicet elementorum, quæ

Euſeb. Eccleſiaſt. hiſto. lib. 4. c. 27. Melito Sardinien.

Origens.

apud ipſos habent. Hi ſunt autem uiginti duo libri, Genefis, Exodus, Leuiticus, Numerus, Deuteronomium, Ieſu Nauæ, Iudicum, Regnorum primus & ſecundus, qui unus liber eſt apud illos, quem nominant Samuel, item tertius & quartus, qui unus eſt apud ipſos, quem appellant, Regum Dauid, & Paralipomenon, primus & ſecundus in uno habentur, quem dicunt Sermones dierum. Eſdras primus & ſecundus, in uno eſt, itē liber Pſalmorum, Salomonis Prouerbia, & alius Eccleſiaſticus, & tertius eiſdem Cantica canticorum, ſed & duodecim prophetarum minorum liber unus eſt. Iſaias propheta, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Iob, Heſter. In his concludunt canonem uoluminum diuinorum. Machabæorum uerò libros extrinſecos habent. Haecenus de libris ueteris Teſtamenti, Origenes. De noui Teſtamenti canone, ſic ſcribit, Ex traditione didici, de quatuor Euangeliis, quia citra contradictionem ſuſcipi debeant, in omnibus, quæ ſub cælo ſunt, Eccleſiis Dei, ita enim tradiderunt patres, quia primò omnium ſcriptorum ſit Euangelium à Matthæo, qui aliquando fuerat publicanus, Hebraicis literis, & traditum his, qui ex circuncifione crediderant, ſecundum uerò ſcriptum eſſe à Marco, iuxta ea, quæ ſibi tradiderat Petrus, de quo & in epiſtola ſua commemorat dicens, Salutat uos filius meus Marcus. Tertium eſſe ſecundum Lucam, quod Paulus Apoſtolus collaudat, tanquam his, qui ex gentibus crediderant, ſcriptum, ſuper omnia uerò eſſe Euangelium Ioannis. De Apoſtolicis quoque literis, ita dicit, Is qui idoneus dicitur, factus eſſe miniſter noui Teſtamenti, non litera, ſed ſpiritu, Paulum dico, qui repleuit Euangelium ab Hieruſalem in circuitu uſque ad Illyricum, nec ad omnes Eccleſias, quas docuerat, ſcripſit, ſed quatuordecim ſolas epiſtolas & in ipſis plures breuiſſimas, ſcripſit. Petrus uerò, ſuper quem Chriſti fundatur Eccleſia, duas tantum modò ſcripſit, è quibus à nonnullis & de ſecunda dubitatur. Ioannes quoque, qui ſupra pectus domini recubuit, poſt Euangelium, ſcripſit Apocalypſim. in qua tamen reticere uifus eſt, quòd ſeptem tonitruorum locutæ ſunt uoces. ſcripſit autem & tres epiſtolas, in quibus duæ breues de quibus, & apud quosdam dubia ſententia eſt. Haecenus Origenes. Vbi uidet nec Sapiētiam nec Eccleſiaſticum, nec Thobiam, nec Machabæos, immo nec Iacobi epiſtolam adnumerari. Ioannes Damascenus, Scire (inquit) operæ precium eſt, quòd duo & uiginti libri ſunt ueteris Teſtamenti, ſecundum elementa Hebraicæ uocis: duo enim & uiginti habent elementa, ex quibus quinque duplantur, ut ipſa ſiant ſeptem ſupra uiginti. nam duplex eſt, Chaph, & Mem, & Nun. & Phe & Sade. Et ideò libri, qui ſecundum hunc modum, duo & uiginti numerantur, ſeptem & uiginti comperiuntur, propterea quòd quinque ex ipſis duplantur. Connectitur enim Ruth Iudicibus, & numeratur apud Hebræos unus liber; Primus autem & ſecundus Regnorum, unus liber, & tertius & quartus, unus liber. Primus & ſecundus, Paralipomenon, unus liber. Eſdræ unus liber. Sic igitur diuiduntur libri in quatuor pentateuchos, ideſt, quinaros uoluminum, & ſuperſunt alij duo, ut ſint diſpoſiti libri hoc pacto, Quinque legales, Genefis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, prima pentateuchus, quæ & legis poſitio. Deinde alia pentateuchus, quæ ſcriptura, & Hagiographa, id eſt, ſanctorum ſcripta, dicuntur, quæ ſunt hoc modo, Ieſu Nauæ, Iudices cum Ruth, Regnorum primus cum ſecundo liber unus, & tertius, & quartus liber unus, & duo Paralipomenon liber unus; hæc ſecunda pentateuchus. Tertia pentateuchus, uerſu facti, libri, Iob, Pſalterium, Prouerbia Salomonis, Eccleſiaſtes eiſdem, Cantica canticorum. Quarta pentateuchus, prophetica, duodecim prophetarum, liber unus, Iſaias, Hieremias, Ezechiel, & Daniel: Deinde Eſdræ duo in unum connectuntur librum, & Eſther. Qui autem omnium uirtutum doctrina referti ſunt, hoc eſt, Sapientia Salomonis, & ſapientia Ieſu, quam pater Sirach composuit Hebraicè, Græcè interpretatus eſt nepos, Ieſu & filius Sirach, ſtudioſis quidem hi libri pulchri & honeſti, ſed non numerantur in prophetiſis libris, neque ponebantur in arca Noui Teſtamenti. Sunt, Euangelia quatuor, ſecundum Matthæum, ſecundum Marcum, ſecundum Lucam, ſecundum Ioannem. Actus ſanctorum Apoſtolorum Lucæ Euangeliftæ, Catholicæ epiſtolæ ſeptem, Iacobi una, Petri duæ, Ioannis tres & Iudæ una, Pauli Apoſtoli epiſtolæ quatuordecim, Apocalypſis Ioannis Euangeliftæ, Canones ſanctorum Apoſtolorum per Clementem. Rufinus Aquileienſis deinde in expoſitione Symboli qui canonici haberentur ita ut docet. Hæc ſunt, noui & ueteris teſtamenti,

Ioannes Da
maſc. li. 4.

Rufinus in
expoſitio.
Symboli.

ſtamenti uolumina, quæ ſecundum maiorum traditionem per ipſum Spiritum ſanctum inspirata creduntur, & Eccleſiis Chriſti tradita. Itaque ueteris teſtamenti omnium primo. Moſis, quinque libri ſunt traditi, Genefis, Exodus, Leuiticus Numeri, Deuteronomium. Poſt hæc Ieſu Nauæ, Iudicum ſimul cum Ruth. Quatuor poſt hæc Regnorum libri, quos Hebraicè duos numerant, Paralipomenon, qui dierum dicitur liber, & Eſdræ duo, qui apud illos ſinguli computantur, & Eſther, Prophetarum uerò Iſaias, Hieremias, Ezechiel & Daniel: propterea duodecim prophetarum liber unus, Iob quoque, & Pſalmi Dauid, ſinguli ſunt libri, Salomonis uerò tres Eccleſiis traditi, prouerbia, Eccleſiaſtes, Cantica canticorum. In his conluſerunt numerum librorum ueteris teſtamenti. Noui uerò quatuor, Euangelia Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis; Actus Apoſtolorum, quos ſcribit Lucas, Pauli Apoſtoli Epiſtolæ quatuordecim, Petri Apoſtoli epiſtolæ duæ, Iacobi fratris domini & Apoſtoli, una, Iudæ una, Ioannis tres, Apocalypſis Ioannis. Hæc ſunt, quæ patres intra canonem conluſerunt: ex quibus fidei noſtræ aſſertiones conſtare uoluerunt. Sciendum tamen eſt, quòd & alij libri ſunt, qui non canonici ſed Eccleſiaſtici, à maioribus appellati ſunt, ideſt, ſapientia, quæ dicitur Salomonis; alia ſapientia, quæ dicitur filij Sirach: qui liber apud Latinos, hoc ſolo generali uocabulo Eccleſiaſticus appellatur. quo uocabulo non auctor libelli, ſed ſcripturæ qualitas cognominata eſt. Eiſdem ordinis libellus eſt Thobias, & Iudith & Machabæorum libri. In nouo teſtamento libellus, qui dicitur Paſtoris, ſiue Hermes, qui appellatur duæ uia uel iudicium Petri. Quæ omnia quidem in Eccleſiis legi uoluerunt, non tamen proferri, ad auctoritatem ex his fidei confirmandam. Cæteras uerò ſcripturas Apocryphas no minarunt, quas in Eccleſiis legi noluerunt. Hæc nobis ex patribus ut dixi. Haecenus Rufinus. Sed neque Hieronymus in eo ſanctorum librorum Elencho, quem in epiſtola ad Paulinum ſcribit, cum cæteros omnes ueteris teſtamenti libros recenſeat, horum librorum meminif, quaſi ſuo ſilentio, eoſdem extra canonem faciens. Laodicæna Synodus, in phrygia Pacatiua conueniens & ſanctorum librorum Elenchum tradens ita ſcribit. Non oportet ab idiotis Pſalmos compoſitos & uulgares in Eccleſiis, neque libros, qui ſunt extra canonem legere, niſi ſolos canonicos noui & ueteris teſtamenti. quæ autem oporteat legi & in auctoritatem recipi, hæc ſunt, Genefis, Exodus, Leuiticus. Numeri, Deuteronomium, Ieſu Nauæ, Iudicum, Ruth, & Regnorum libri quatuor. Paralipomenon, libri duo Eſdræ, liber Pſalmorum numero centum & quinquaginta prouerbia Salomonis, Eccleſiaſtes, Cantica canticorum, Iob, Heſther duodecim prophetarum, ideſt, Ofæas, Amos, Ioel, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Abacuch, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias, Iſaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel. Noui teſtamenti, ideſt, Euangelium ſecundum Matthæum, ſecundum Marcum, ſecundum Lucam, ſecundum Ioannem, Actus Apoſtolorum, canonicæ epiſtolæ ſeptem, Iacobi una, Petri duæ, prima & ſecunda, Ioannis tres, prima, ſecunda, & tertia. Iudæ una, epiſtolæ Pauli Apoſtoli numero quatuordecim, ad Romanos una, ad Corinthios duæ, ad Galathas, ad Ephēſios, ad Philippenſes ad ſingulos una, ad Coloſſenſes una, ad Theſſalonienſes duæ, ad Titum, ad Philémonem, ad Hebræos. Haecenus ſynodus ubi inter canonicos & Eccleſiaſticos libros, neque Sapientiam, neque Eccleſiaſticum, neque Thobiam, neque Iudith, neque Baruch, neque duos Machabæorum priores, neque Ioannis Apocalypſim inuenias.

Quòd nulli eorum librorum, quos canonicos diximus, ſiue ad uetus ſiue ad nouum teſtamentum pertineant, ſint Apocryphi, ſed omnes ſint canonici. Cap. VIII.

Atque hæc ſunt potiſſima fundamenta, quibus noſtrorum ſæculorum hæretici hos libros, & reliquos omnes, qui aduerſus ſua dogmata, aperto Marte pugnare uidentur, è canone, pro ſua conſuetudine conantur extrudere. Verum quam inualidè & inerte, iam paucis dicamus.

Enim uerò, ſanctas ac diuinas leges, librosque, quibus continentur, à
Aaa iij reliquis.

à reliquis, qui tales non habentur, discernere non ad ſingulares homines aut congrega-
tiones, ſed ad ipſum uniuerſum Eccleſiaſticum cœtum, aut ad præcipuam eius partem
& magiſtratum pertinere, nemo ſanæ mentis ibit inficias, cum neque Romanas leges,
Romanus ciuis, aut Romani imperij portio quædam, ſed ipſe Romani imperij prin-
ceps, aut omnium ciuium uice Romanus Senatus diſcerneret. Quemadmodum enim
uel principis, uel eorum, qui rempublicam referunt, in quosque ſua cæteri quique ci-
ues retulerunt ſuffragia, non tantum eſt leges condere, ſed conditas ad reipublicæ utili-
tatem & frugem exigere, & an ſint ſuppoſitiuæ, uel cum primi legiſlatoris, cuius eſſe
dicuntur, mente conueniant, examinare: ita in Eccleſiaſtica republica, legum condi-
tarum, aut librorum, quibus continentur, iudicium & expenſio, non ad priuatos ciues
aut congregationes, ſed uel ad Eccleſiaſticum principem, uel ad eam congregationem,
quæ uniuerſam Chriſtianam ſocietatem uirtute contineat, pertinere, non dubium.
Cum igitur, in hac ſancta republica, Romanus pontifex princeps habeatur, Generalia
uerò concilia ſola ſint, quæ uirtute, totam Eccleſiaſticam ſocietatem contineant, uel
ſaltem (quod nemo hæreticorum, quantumuis impudens negare poterit) Romanus
Pontifex etiam ſi princeps in Eccleſia non eſſet, aut concilia Generalia, totam non refer-
rent Eccleſiam, uterque tamen eorum potiſſima ſit Eccleſiaſtica portio, quidquid ho-
rum alterū, in hac parte decreuerit, futurum eſt firmum, aut ſaltem potiori quàm cæ-
teræ quæque Eccleſiaſticæ partes, auctoritate conſtabit. Cur enim diſcretionem ſpiri-
tuum magis præcipuæ Eccleſiæ parti, quàm cæteris minus præcipuis, à Spiritu ſancto do-
nari, non deceat? aut cur (eſto quod Romanus Pontifex caput Eccleſiæ, ut hæretici uo-
lunt, non eſſet, aut concilia generalia non exprimerent uniuerſam Eccleſiam) cum neq;
ille inter Eccleſiaſticos patres & ditione & auctoritate maximus, neq; iſta, ſaltem po-
tiſſima pars, totius Eccleſiæ negari poſſint, eorum in hac parte quàm reliquorum om-
nium non præualeat auctoritas?

Sed ad rem ueniamus, & oſtendamus, eos libros, quos in controuerſiam, uel parti-
culares ſcriptores, uel particulares Eccleſiæ congregationes mittebant, concordia ſemper
ſententia uel à Romanis Pontificibus, uel à generalibus conciliis canonicos habitos.
Innocentius itaque huius nominis primus Exuperio Tholoſano Epifcopo, de numero
canonicorum librorum, rogatus ita reſpondit. Qui uerò libri recipiantur in canone,
breuis annexus oſtendet. Hæc ſunt ergo, quæ deſiderata uoce moneri uoluisti, Moyſi
libri quinque, ideſt Genefis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, nec non
& Ieſu Nauæ, & Iudicum, & Regnorum libri quatuor, ſimul & Ruth: Prophetarum li-
bri ſexdecim, Salomonis libri quinque, Pſalterium, hiftoriarum Iob liber unus, Heſter
unus, Iudith unus, Machabæorum duo, Paralipomenon duo: item noui teſtamenti,
Euangeliorum libri quatuor. Apoſtoli Pauli libri quatuordecim. Epiftole Ioannis tres,
epiftole Petri duæ, epiftole Iudæ, epiftole Iacobi, Actus Apoſtolorum, Apocalypſis
Ioannis. Hactenus Innocentius. Quo loco ſolum Thobiam ex his, quos modò cano-
nicos habemus, deſideras, quod forſan facere potuit magis numerantis obliuio, quàm,
quod eum à canone iudicaret alienum. Neque uerò magnum erat piaculum, ubi res
ad unius Epifcopi petitionem magnopere non poſtulabat, expendi, unum aut alterū librū
omitti, præfertim cum eundem, ſi non canonicum iudicaret, apocryphum declarare de-
buiſſet. Et profectò, utcunq; ſe res habeat, Zozimus pontifex, qui ſtatim poſt eun-
dem Innocentium, Romani pontificatus ſedem obtinuit, ab uniuerſa Africana Eccleſia,
quæſi Eccleſiaſticæ reipublicæ princeps, in quarto concilio Carthaginienſi, de numero
canonicorum librorum conſultus, ubi res integro examine exigenda erat, ita reſpondit,
Item placuit, ut præter ſcripturas canonicas, nihil in Eccleſia legatur ſub nomine di-
uinarum ſcripturarum. ſunt autem canonicæ ſcripturæ, ideſt, primus Genefis, I I Exo-
dus, I I I Leuiticus, I I I I Numeri, V Deuteronomium, V I Ieſu Nauæ, V I I I Iu-
dicum, V I I I Ruth, Regum libri I I I I, Pſalterium Dauidicum, Salomonis libri V,
libri X I I prophetarū, Iſaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Thobias, Iudith, Heſter,
Ezræ libri I I, Machabæorum libri I I. Noui autem Teſtamenti XX V I I, Euangelio-
rum libri I I I I, Actuum Apoſtolorum liber unus, Pauli Apoſtoli epiftole X I I I, &
eiufdem ad Hebræos una, Petri Apoſtoli I I, Ioannis Apoſtoli I I I, Iudæ Apoſtoli
una, Iacobi una, Apocalypſis unus, qui ſunt uiginti ſeptem. Et ſubinde, Hoc fratri

cum

con ſacerdoti noſtro Bonifacio, uel aliis earum partium Epifcopis pro confirmãdo iſto
canone innotefcat, quia à Patribus iſta accepimus in Eccleſia legenda. Hactenus Zozi-
mus Pontif. Vbi uides nullum ex his, quos modò canonicos colimus, librorum deefſe,
ſed uniuerſos canonicos decerni, & ſub nomine diuinarum ſcripturarum legendos expo-
ni, ne Rufini Torani diſtinctio locum habeat, qua, cum hos libros Eccleſiaſticos qui-
dem quod in Eccleſia legi permittantur ad inſtructionem fidelium, uocitari conſentiat,
nullo pacto tamen canonicos & diuinos appellari permittit. Canonicos enim uerò ap-
pellat Pontifex, & uniuerſa illa Africana Eccleſia, eos omnes libros ſine diſcrimine, ſcri-
pturas diuinas uocat. Placuit, inquit, ut præter canonicas ſcripturas, nihil in Eccleſia
ſub nomine diuinarum ſcripturarum legatur. Sūt autem canonicæ ſcripturæ &c. Quod
autem ſanctus Pontifex inquit, hos omnes libros, à Patribus acceptos, & quaſi canoni-
cos in Eccleſia legendos, ſuperiorum ſæculorum Pontifices denotat, apud quos ab ipſis
Apoſtolicis ſæculis cum reliquis diuinis libris canonicis ij, de quibus eſt controuerſia, li-
bri, perpetuò ſunt crediti. quod octuageſimus quintus Apoſtolicus canon, per Clemen-
tem primum Rom. Pont. ex Apoſtolica ſententia editus, in hunc modum docet, Sint
autem uobis omnibus clericis & laicis uenerabiles & ſancti libri ueteris quidem teſta-
menti, Moſis quinque, Genefis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Ieſu
filij Nauæ unus, Iudicum unus, Ruth unus, Regum quatuor. Prætermiſſorum ex libro
dierum duo, Eſdræ duo, Heſter unus, Machabæorum tres, Iob unus, Pſalterium unus,
Solomonis tres: Prouerbia, Eccleſiaſtes, Cantica Canticorum, Prophetarum duo-
decim unus, Vnus Eſaiæ, unus Hieremiæ, unus Ezechiel, Daniel unus. Inſuper, &
extra hos, addiſcenda tradat̄ ueſtris iuuenibus Sophia pereruditi Sirach. Noſtra uerò
(hoc eſt noui Teſtamenti) Euangelia quatuor, Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis:
Pauli epiftole quatuordecim, Petri apoſtoli duæ, Ioannis tres, Iacobi una, Iudæ una,
Clementis epiftole duæ, & inſtitutiones uobis Epifcopis per me Clementem in octo li-
bris nuncupatæ, quas in omnibus publicare non decet, ob arcana in ipſis, & noſtrorum
Apoſtolorum act. Hactenus apoſtolicus canon. Vbi nullum alium ex his, quos mo-
dò canonicos habemus, librum deefſe uides, quàm ſapientiam, Apocalypſim, & Iudith,
& Tobiæ hiftorias. quos tamen quatuor libros eodem apoſtolicum canone contineri in
aliis emendatioribus codicibus Ioannes Zonaras eorundem apoſtolicorum canonum in-
terpres teſtatur. Porrò quod epiftole Clementis, & inſtitutiones apoſtolicas canonicis
libris annumeret, aut eſt additium, quemadmodum & reliquis apoſtolicis canoni-
bus ab hæreticis & prauis hominibus manus illatas eſſe depræhendimus, aut de epiftole
Clementis & apoſtolicis conſtitutionibus intelligit, eo tempore, quo nondum propter
hæreticorum peruerſionem apocryphæ eſſent. Nam quod ea modò ab hæreticis cor-
ruptæ fuerunt & uitiatæ, ſextæ ſynodi canon ſecundus, planè indicat. Quoniam, in-
quit, in canonibus Apoſtolorum præceptum eſt, ut eorundem ſanctorum Apoſtolorum
per Clementem conſtitutiones ſuſciperemus, quibus iam olim ab iis, qui à fide aliena
ſentiunt, adulterina quædam & à pietate aliena introducta ſunt, diuinorum nobis de-
cretorum elegantem & uenſtam ſpeciem obſcurarunt, has conſtitutiones, ad Chriſtia-
niſimi gregis ædificationem ac ſecuritatem utiliter reieciſimus, hæreticæ falſitatis fœtus
nequaquam immiſcentes aut germanæ ac integræ doctrinæ apoſtolorum inferentes. Ha-
ctenus ſexta Synod. Quāuis ſcio Epiphanium contendiffe, nihil eos libros falſæ doctri-
næ permittum habere. Cuius tamen contrarium præter hanc ſynodū, ut idem Epipha-
nius eſt auctor, & multi ueterum perſuaſum habuerant, de quo forſan in aliis lib. non
nihil dicemus. Utcunq; tamen res ſeſe habeat, hi libri apoſtolicarum conſtitutionum,
quāquam initid, ut canon hic apoſtolicus præſcribit, propter Apoſtolorum, quorum
conſtitutiones continere dicebantur, auctoritatem, eſſent in precio; poſtea tamen eo-
rum ſpiritu ad ſpiritus diuini, qui in cæteris canonicis libris ſplendefcere uidebatur,
amuſſim à Patribus exacto, digni uifi non ſunt, qui in canonem reducerentur. Quod
& Hermæ ſiue paſtoris libro contigit, qui cum quaſi quædam diuina reuelatio, priori
illo ſæculo, præfertim propter Paſchatis celebrationem, de qua tunc grauiffima fuerat
controuerſia, à multis haberetur, atque adeò inter diuinos libros collocaretur: poſtea
tamen & loco & auctoritate penitus decidit: idemq; de tertio Machabæorum libro, quæ
illic quoq; Clemens numerat exiſtimandum. Tertio, reſponderi poteſt, conſtitutiones

Clementis

In expoſi-
tio, Symbo.Epiphra. con-
tra Audia-
nos.Innocentius
primus.Zozimus
pontifex.
Cap. 7.

Clementis, aut Epistolae, ceterosque libros, quos cum illis commemorat, non habemus eiusdem inter canonicos libros ab eodem Clemente numerari, quasi cum ceteris, quae ibi connumerantur auctoritatis, sed tanquam utiles, & uitae Christianae promouendae proficuos. quae res apud me profecto est certissima, cum considero quam male cum Christiana modestia conueniat, Clementem quantumuis Romanum Pont. suas epistolae & libros publico edicto, in eo Canone diuinos & canonicos reddere. Libris igitur, quos à Petro ceterisque Apostolis diuinos acceperat, enumeratis, suos etiam labores, quos ex Apostolica doctrina collegerat, non quasi eiusdem cum ceteris auctoritatis, sed tanquam utiles legendos, ut ex eis populos instrueret presbyteris ac diaconibus exposuit. Quod & postea praeter alios Ecclesiasticos patres tum Graecos, tum Latinos, Pontifex Gelasius imitatus est: recitatis enim canonicis libris & sanctorum patrum quoque, qui Ecclesiastica doctrina illustres extiterant, labores apposuit: non quidem eiusdem cum ceteris canonicis libris auctoritatis futuros, sed sui lectione multam frugem Christianis hominibus allaturos. Porro quod Clemens solos suos libros & labores, diuinis libris ad calcem apposuerit, illud fuit in causa, quod eo saeculo nondum alij Christiani patres, Christianae uitae commentarios scripserunt. nam si inuenisset, praefertim si cum Apostolica disciplina cohaerent, profecto posuisset. Habes ergo ab ipsa Apostolica aetate apud Rom. Pont. Romanamque sedem, omnes eos libros, quos modo canonicos ac diuinos iudicamus, semper fuisse diuinos, ac canonicos. Vnde eo canone nullo discrimine sancti ac uenerabiles nuncupantur. Sint autem omnibus uobis clericis & laicis uenerabiles & sancti libri, &c.

SED IAM ad generales Ecclesiae congregationes, quibus uel ipsa ratione ductrice, magisque particularium Ecclesiarum conuentibus, quod & ibi plures sunt & doctiores uiri, & grauius altiori que cum examine, pro rerum grauitate res expendantur, assentire debemus, ueniamus oportet. Concilium itaque Florentinum, sub Eugenio quarto utriusque Ecclesiae Graecae & Latinae celebri concursu, post longam doctissimorum uirorum disputationem de libris canonicis, hac uerborum forma pronunciat, Septimo decernimus, unum atque eundem Deum ueteris ac noui testamenti, hoc est unum & eundem legis & Prophetarum atque Euangelij profiteamur auctorem. Quoniam eodem spiritu inspirante utriusque testamenti sancti locuti sunt: quorum libros suscipit & ueneratur Ecclesia, qui titulis sequentibus continentur. Quinque Moysi, id est, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iosue, Iudicum, Ruth. Quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdras, Hieremias, Thobias, Iudith, Hester, Iob, Psalmi, Dauid, Parabola, Ecclesiastes, Cantica canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Esaias, Baruch, Ezechiel, Dauid. duodecim Prophetarum minores, id est, Oseas, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Nahum, Abacuch, Sophonias, Aggaeus, Zacharias, Malachias. duo Machabaeorum, quatuor Euangelia, Matthaei, Marci, Lucae, Ioannis: quatuordecim epistolae Pauli, ad Romanos duae, ad Corinthios, ad Galathas, ad Ephesios, ad Philippenses, duae ad Thessalonicenses, ad Colossenses, duae ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebraeos. Petri duae, Ioannis tres, una Iacobi, una Iudae, Acta Apostolorum, & Apocalypsis Ioannis. Haecenus concilium Florent. Cui per omnia concinit Tridentinum sub Paulo III. Pont. Max. & Carolo Caesare huius nominis quinto, in haec uerba, Sacrorum uero librorum indicem, huic decreto adscribendum sacrosancta synodus censuit, ne cui dubitatio suboriri possit, qui nam sint, qui ab ipsa synodo suscipiuntur: sunt uero infra scripti, Testamenti ueteris, quinque Moysi, id est, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iosue, Iudicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdras primus & secundus, qui dicitur Nehemias, Thobia, Iudith, Hester, Iob, Psalterium Dauidicum centum quinquaginta psalmorum, Parabola, Ecclesiastes, Cantica canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Esaias, Hieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetarum minores, id est, Oseas, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Michaeas, Nahum, Abacuch, Sophonias, Aggaeus, Zacharias, Malachias, duo Machabaeorum, primus & secundus. Testamenti noui, quatuor Euangelia, secundum Matthaeum, Marcum, Lucam, Ioannem: Acta Apostolorum, à Luca Euangelista conscripti: quatuordecim epistolae Pauli, ad Romanos, ad Corinthios, ad Galathas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses: duae ad Thessalonicenses:

centes, duae ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebraeos: Petri apostoli duae, Ioannis apostoli tres, Iacobi apostoli una, Iudae apostoli una, & Apocalypsis Ioannis apostoli. Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueuerunt, & in ueteri uulgata Latina editione habentur, pro sacris, & canonicis non susceperit, anathema sit. Haecenus concilium Tridentinum. Quin nec tantum Romani Pontifices, aut Generalia concilia, libros hos quasi diuinos & canonicos suscepisse leguntur, sed celebres quicumque auctores Ecclesiastici & Pontifices, eos habuerunt canonicos. Vnde Athanasius Alexandrinae urbis ac proinde totius Aegypti Patriarcha, Ecclesiasticae fidei maximum columen, in ea Annotatione, quam libro tertio Machabaeorum annexam Erasmus Latinam fecit, ita (inquit) qui libri sint ueteris instrumenti, qui reclamantur à nonnullis, iam antea quoque diximus, uidelicet, Sapientia Salomonis, Sapientia Iesu filij Sirach: praeterea Hester, & Iudith ac Thobias, quibus annumerantur hi Machabaeorum libri; quatuor Ptolemaici, canticum Salomonis, Susanna. hi sunt libri ueteris Testamenti, qui recepti sunt, non sine contradictione. Rursus Apocryphi, hoc est qui secretò habebantur, ueteris Testamenti libri sunt, Enoch &c. Haecenus Athanasius. Quod si quatuor Machabaeorum libros, à regibus Aegypti, qui eo saeculo primi inter Asiaticos principes, Machabaeorum bello, occasionem dederunt, habebantur, Ptolemaicos appellat, receptos dicat, id more ac consuetudine Graecorum facit, apud quos uniuersi libri illi uenerabiles habentur, quod in illis nullum mendacium euidenter appareat: sancta uero Romana Ecclesia, ultra ueritatem & diuinitatis quoque auctoritatem requirens, cum non inueniat, & si legere non prohibeat, inter scripturas tamen canonicas computare non sinit. Est autem hoc Athanasij iudicium non eius tantum iudicandum, sed totius orientalis Ecclesiae, cui tunc praerat.

SED ET Isidorus Hispalensis Episcopus, uir praeter summam diligentiam, & suo & quouis saeculo eruditissimus, suo ac proinde totius Occidentis, immo uero totius Ecclesiae, cuius constitutionum erat, si quis alius, consultissimus, nomine, postea quam tres librorum, qui apud Hebraeos haberentur, ordinem retulit, in hunc modum scribit, Quartus est apud nos ordo ueteris Testamenti, eorum librorum, qui in canone Hebraico non sunt; quorum primus, Sapientiae liber est; secundus Ecclesiasticus, tertius Thobiae, quartus Iudith, quintus & sextus Machabaeorum: quos licet Iudaei inter Apocrypha separent, Ecclesia tamen Christi, inter diuinos libros honorat, & praedicat. In nouo autem Testamento duo sunt ordines, primus Euangelicus, in quo sunt Matthaeus, Marcus, Lucas & Ioannes: secundus Apostolicus, in quo sunt, Paulus in quatuordecim epistolis, Petrus in duabus, Ioannes in tribus, Iacobus & Iudas in singulis, Actus Apostolorum, Apocalypsis Ioannis. Haecenus Isidorus. cuius profecto testimonium, neque ualidius neque apertius desiderare possemus. Eisdem prorsus libris eorundem auctorum, quantum ad nouum Testamentum attinet, Nicephorus Callistus de libris canonicis agens, longioribus uerbis quam hic adduci oporteat, recēset. Verum ne tantum Asia, & Europa testimonio, horum sanctorum librorum asseratur diuinitas, Augustinum, Africae, immo totius Ecclesiae nomine omni exceptione maiorem testem aduocemus, qui diuinos & canonicos libros recensens, sic scribit, Totus autem scripturarum canon, his libris continetur, quinque Moysi, id est, Genesi, Exodo, Leuitico, Numeris, Deuteronomio, & uno libro Iesu Nauae, uno Iudicum, uno libello, qui appellatur Ruth, qui magis ad Regnorum principia uidetur pertinere: deinde quatuor Regnorum, & duobus Paralipomenon, non consequentibus, sed quasi adiunctis simulque pergentibus. Haec est historia, quae sibi met annexa, tempora continet, atque ordinem rerum. Sunt aliae tanquam ex diuerso ordine, quae, neque huic ordine, neque inter se connectuntur, sicut est Iob, & Thobias, Hester, Iudith, & Machabaeorum libri duo, & Esdras duo, qui magis subsequi uidentur ordinatam illam historiam usque ad Regnorum, uel Paralipomenon terminatam; deinde prophetarum, in quibus, Dauid unus liber Psalmorum, & Salomonis tres Prouerbiorum, Cantica canticorum, & Ecclesiastes. Nam illi duo libri, unus, qui Sapientia, & alius, qui Ecclesiasticus, inscribitur, de quadam similitudine Salomonis esse dicuntur. Nam Iesus filius Sirach eos scripsisse constantissime perhibetur. Qui tamen, quoniam in auctoritatem recipi meruerunt, inter propheticos numerandi sunt. Reliqui sunt eorum libri, qui proprie Prophetarum appel-

c. Safta. dist. 15.

Cōcil. Flor.

Cōcil. Flor.

Cōcil. Trid. sub Pan. 3.

Lib. 6. Ety. mol. c. 1.

Nicephorus, Callistus.

August. de doctrina christiana lib. 2.

lati ſunt, duodecim Prophetarum libri ſinguli, qui connexi ſibi met, quoniam nunquam ſeiuncti ſunt, pro uno habentur. quorum Prophetarum nomina ſunt hac, Oſeas, Ioël, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Abacuch, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias. Deinde quatuor prophetæ ſunt, maiorum uoluminum, Iſaias, Hieremias, Daniel, Ezechiel. His quadraginta quatuor libris, ueteris Teſtamenti terminatur auctoritas. Noni autem, quatuor libris Euangelij, ſecundum Matthæum, ſecundum Marcum, ſecundum Lucam, ſecundum Ioannem: quatuordecim epiſtolis Pauli Apoſtoli, ad Romanos, ad Corinthios duabus, ad Galathas, ad Ephēſios, ad Philippenſes, ad Theſſalonicenſes duabus, ad Coloffenſes, ad Timotheum duabus, ad Titum, ad Philemonē, ad Hebræos, Petri duabus, tribus Ioannis, una Iudæ, & una Iacobi, Actibus Apoſtorum, libro uno. Haſtenus Auguſtinus.

Quòd ex ſanctorum frequenti uſu horum librorum, in confirmandis Eccleſiaſticis dogmatibus, probatur eorundem eſſe canonicos, & ſolidæ fidei. Cap. IX.

St deinde in hac parte ingens diuinitatis horum librorum teſtimonium, quòd eorundem Eccleſiaſtici auctores, ſine ullo discrimine, pro Eccleſiaſticis dogmatibus comprobandis adducant. neque enim ea Apocryphis auctoribus, quos nullius auctoritatis credebant, uoluiffent ſancire. ſunt uerò in hoc genere per ſanctos auctores loci multi diſperſi, qui curioſi lectoris ſtudio notari poterunt, ſed paucos, ne omnino ieiuni tranſeamus, adducamus oportet. Et ut primo loco de Sapientia loquamur, Dionyſius Apoſtoli Pauli diſcipulus, libro de Eccleſiaſtica Hierarchia, c. 2. uſurpat ex eo quaſi ex diuina ſcriptura, illud, Auet diram irā in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos. Origenes Adamantius ſanctarum ſcripturarum obſeruator grauiffimus, in euſdem libri citatione eſt tam frequens, ut eos omnes locos huc uelle pertrahere, ſit opus immenſum. Baſilius (totius Græciæ faceſſat iniuria) ſanctarum ſcripturarum integerimus cultor, contra apologeticum Eunomij, & in pſal. 37. uſurpat illud, In maleuolam animam non intrabit ſapientia. Idem ſub nomine diuini oraculi, lib. de Spiritu ſancto, c. 30. citat illud, Prudens in tempore tacebit. idem in eodem libro contra Apologeticum Eunomij, adducit illud, Omnia in ſapientia feciſti. Idem in epiſtola 141. coërcet hæreticos illo euſdem libri teſtimonio, Spiritus domini impleuit orbem terrarum. Libro de Spiritu ſancto, c. 30. appellat propheticum oraculum, illud, Prudens in tempore tacebit. Cyrillus Alexandrinus Patriarcha, cuius & ſanctitas & eruditio, non Græcis modò ſed Latio fuerunt uenerandæ, lib. 2. contra Iulianum Apoſtatam, ſub nomine diuina ſcripturæ, adducit illud, Et delectabar per ſingulos dies, ludens coram illo, omni tempore &c. Ioannes Conſtantinopolitanus Patriarcha cognomento Chryſoſtomus, in uariſſimo illo ſuorum librorum pelago, tam frequens eſt in petendis ex hoc libro Sapientia ſub nomine ſanctæ ſcripturæ ſententiis, ut ſi huc fuiſſent adducendi loci, multas cartas implerent, ideoque conſultò omitto. Iam inter Latinos auctores, quantus fuerit huius libri uſus, ex eorum ſcriptis, adductis teſtimoniis, uelle oſtendere fuiſſet operoſum: ex his tamen, qui inter illos ſemper doctiores ſunt habiti, quorundam proferemus, ne rem ſilentio prodidiſſe uideamur. Hilarius itaque Piſtauenſis Epiſcopus, cuius eruditionem, & ſacrarum literarum peritiā, olim non ſolùm Galli ſed uniuerſæ per orbem Chriſtianum prouinciæ ſenſerunt, dum Pſalmum 118. exponit, ex hoc libro, illa uerba uſurpat, Magna ſunt iudicia tua domine &c. idem in Pſal. 136. adducit illud, Spiritus domini repleuit orbem terrarum, &c. idem in Pſal. 127. uſurpat illud, Salomonis nomine, Quæſiui Sapientiam accipere mihi ſponſam &c. Cyprianus Carthaginienſis Epiſcopus, eloquentia, eruditione, martyrij gloria, & antiquitate celebris, multa ex eodem libro ſcripturæ diuina nomine deſumit, ex quibus pauca adducemus libro 1. epiſtol. epiſto. 9. & libro 3. ad Quirinum, uſurpat illud, Qui abiicit diſciplinam, infelix eſt. lib. 2. de habitu uirginum, citat illud, ſanctæ ſcripturæ nomine, Quid nobis profuit

Liber Sapientia.

Sap. 5.

Sap. 9.

Sap. 8.

Sap. 8.

Sap. 17.

Sap. 1.

Sap. 3.

Sap. 5.

profuit ſuperbia &c. Tractatu 1. aduerſus Demetrianum illud, Stabant iuſti in magna conſtantia. lib. 3. ad Quirinum tractat ſub Sapientia Salomonis titulo, penè totum huius lib. c. tertiumdecimum, in eodem adducit illud, Qui ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter. idem libro de exhortatione ad martyrium, nomine Salomonis & Spiritus ſancti, adducit illud, Et ſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt &c. idem in eodem lib. uſurpat illud, Omnia idola nationum æſtimauerunt Deos. idem libro de ſingularitate clericorum, nomine etiam Salomonis, adducit illud, Qui enim cuſtodierunt iuſtè. iuſta, iuſtificabuntur. allegat in eodem libro illud, Quis enim hominum ſcire poterit cõſilium Dei? & in eodem libro adducit illud, Deprimat terrena habitatio ſenſum multa cogitantem. idem libro de Apoſtolico ſymbolo, uſurpat illud nomine prophetæ, Iuſti florebut ſicut ſol. idem aduerſus Iudæos, Salomonis nomine, adducit illud paſſionis Chriſti propheticum uaticinium, Contumelia & tormento interrogemus eum. Sunt & alia multa euſdem libri teſtimonia in huius ſanctiſſimi & doctiſſimi uiri ſcriptis ſparſa, quæ, quòd iſta ad ſuadendum, quo loco apud eum haberentur, ſufficiant, non libet adducere. Auguſtinus, cuius & eruditio, & in dignoſcendis ſcripturis diligentia fuit ſemper illuſtris, ita eſt in hoc libro adducendo perpetuus, ut ſi omnia, quæ uſurpat, teſtimonia huc fuiſſent ex uariſſimo illo ſcriptorum mari adducenda, iuſtum librum cõficeremus: pauca tamen pro multis hinc licebit inferere. uſurpat hic illud, Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, libro 3. contra literas Petilianæ, c. 26. libro etiam de præſcientia Dei ad Dardan. c. 3. uſurpat illud, Spiritus domini repleuit orbem terrarum &c. uſurpat & idem illud, Auris zeli audit omnia, libro de eſſentia Dei. adducit & illud libro de mendacio, c. 5. Os, quod mētur, occidit animam ſuam. Allegat & illud, Deus mortem non fecit, in Soliloquio animæ ad Deum. uſurpat illud, Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum, De baptiſmo contra Donatiſtas, libro 4. c. 8. & 9. & de peccatorum meritis & remiſſione, lib. 1. c. 9. idem adducit illud, Vapor eſt enim uirtutis Dei &c. de incarnatione uerbi, lib. 1. c. 13. & 14. idem adducit illud. Attingit à fine uſq; ad finem fortiter &c. & lib. 2. de libero arbitrio. & c. 11. & de præſcientia Dei, ad Dardanum, cap. 5. & 6. idem lib. 4. De gene. ad liter. capitibus 3. 4. & 5. uſurpat illud, Omnia in meſura numero & pondere diſpoſuiſti. Adducit & illud, Multitudo ſapientium, ſanctas eſt orbis terrarum. Idem de doct. Chriſtian. lib. 4. & 5. uſurpat illud, Candor eſt lucis æternæ &c. tractatu 20. in Ioannis Euangelium, & lib. 4. de Trinitate, c. 20. adducit illud, Iuſtus ſi morte præoccupatus fuerit, &c. lib. de uita Chriſtiana, c. 2. & libro de fide & ope. c. 22. adducit illud, Si peccauerimus, tui ſumus. idem lib. 10. confeſſionum, c. 29. & 31. adducit illud, Sciui, quoniam aliter non poſſem eſſe continens, niſi Deus det. idem lib. 1. quaſtionum ad Simplicianum. q. 2. adducit illud, Diligis omnia, quæ ſunt, & nihil eorum quæ feciſti odiſti, &c. Atque hæc ex Auguſtino, & de Sapientia libro ſint ſatis.

SED IAM de Eccleſiaſtico libro quàm in confirmandis ſententiis fuerit ſanctis auctoribus familiaris dicamus. Allegat illum Cyprianus libro de laude martyrij, illo loco, Fili accedens ad ſeruitutem Dei &c. libro de ſingularitate clericorum, allegat illud ex eodem, Qui ſpernit modica, paulatim decidit. & eodem lib. uſurpat illud, Cum ſalatrice noli eſſe aſiduus, ne audias illam &c. Eodem libro adducit illud, De ueſtimentis procedit tinea, & de muliere iniquitas uiri. Vtitur & in epiſtola ad Quirinum, illo loco, Qui baptizatur à mortuo, quid prodeſt lauatio eius? In eadem epiſtola ad Quirinum nomine ſapientia Salomonis, adducit illud, Initium ſapientia timor domini. In eadem adducit illud, Multum iurans, replebitur iniquitate. In eodem ſapientia Salom. nomine uſurpat illud, In locis impiorum gemunt iuſti. In eodem adducit illud, Fili ſi habes, benefac tecum &c. Idem lib. 2. aduerſus Iudæos, Salomonis nomine, adducit illud, Ego ex ore altiſſimi prodij primogenita, &c. Idem ſermone 4. de mortalitate, illud, Fili accedens ad ſeruitutem Dei, &c. & in eodem, illud, Vafa ſinguli probat fornax, &c. lib. 3. epiſtol. epiſtola 11. nomine Salomonis in Spiritu ſancto conſtituti, adducit illud, Ex tota anima tua time Deum, & Sacerdotes eius ſanctifica. Idem lib. 1. epiſtol. epiſt. 3. nomine Salomonis, & Spiritus ſancti. adducit illud, Sepi aurem tuam ſpinis, &c. Hilarius in pſal. 67. nomine Salomonis, uſurpat illud, Initium ſapientia timor domini. Idem lib. 12. de Trinitate, Vrget hæreticos, illo loco, Ante

Sap. 5.

Sap. 1.

Sap. 3.

Sap. 15.

Sap. 6.

Sap. 9.

Sap. 9.

Sap. 3.

Sap. 2.

Auguſt.

Sap. 1.

Sap. 1.

Sap. 1.

Sap. 12.

Sap. 7.

Sap. 8.

Sap. 7.

Sap. 8.

Sap. 11.

Sap. 6.

Sap. 7.

Sap. 4.

Sap. 8.

Sap. 11.

Liber Eccleſiaſticus.

Cyprian.

Eccle. 2.

Eccle. 5.

Eccle. 42.

Eccle. 34.

Eccle. 1.

Eccle. 1.

Eccle. 3.

Eccle. 14.

Eccle. 24. 2.

Eccle. 2. 27.

Eccle. 7.

Eccle. 15.

Hilari.

Eccle. 1. 24.

Auguſt. ſæcula fundata ſum, &c. Beatus Auguſtinus uſurpat illud, Inſitium ſapientia timor domini. tract. 9. in epiſtolam Ioannis, & contra Fauſtum lib. 2. c. 53. illud, Fili concupiſcens ſapientiam, conſerua iuſtitiam. contra epiſtolam Parmeniani, lib. 3. illud, Non contradicās uerbo ueritatis, ullo modo. in lib. 50. Homil. homil. 13. illud, Non tardes conuerti ad dominum. De muſica lib. 6. c. 13. illud, Inſitium omnis peccati ſuperbia. De ſalutaribus documentis, c. 6. illud, Multi pacifici ſint tibi, & conſiliarius ſit tibi unus. lib. de Speculatione peccatoris, c. 3. 4. & 5. illud, Memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis. lib. de Amicitia, c. 5. illud, Amicus medicamentum eſt uitæ. lib. de Sancta uirginitate, illud, Quanto magnus es, humilia te ipſum in omnibus lib. 83. quaſt. q. 36. & de Conſpectu uitiorum & uirt. c. 3. illud, Timent Deum bene erit in extremis. lib. quaſtio ueteris ac noui Teſtam. q. 34. illud, Bona & mala, mors & uita, à Deo. lib. 50. Homil. hom. 9. illud, Beatus diues, qui poſt aurum non abiit, &c. lib. De ſalutar. documentis, c. 53. illud, Qui offert ſacrificium ex rapina, quaſi qui uictimat filium, &c. contra literas Petiliani. lib. 1. c. 11. & 15. & contra Creſcon. Grammat. illud, Qui baptizatur à mortuo & tangit mortuum, quid proficit lauatio eius? lib. 2. de Doctrina Chriſtiana, c. 31. illud, Qui ſophiſticè loquitur, odibilis eſt. lib. de Spiritu & anima, c. 11. illud, Melior eſt iniquitas uiri quam benefaciens mulier. in Ser-mone plurimorum martyrum, illud, Ad menſam magnam ſediſti, ſcito quoniam talia te oportet præparare. lib. 5. de Gene. ad liter. illud, Qui uiuit in æternum, creauit omnia ſimul. lib. de Decem chordis, c. 10. illud, Qui ſpernit modica, paulatim decidit. lib. de Nuptiis & concupiſcentiis, illud, Fili peccaſti, non adicias iterum. lib. 15. de Trinit. c. 20. illud, Qui edunt me, adhuc eſurient: & qui bibunt me, adhuc ſitient. In Enchiridio, ad Laurentium, c. 76. illud, Miſerere animæ tuæ placens Deo.

MACHABÆORVM libri pro argumenti ratione (ſunt enim hiſtorici non parænetici) rarius à ſanctis auctoribus adducuntur: toties tamen, quoties, ut erga eos, eorundem ſcriptorum animus declaretur, allegari oportebat. Et in primis quidè Cyprianus lib. 3. ad Quirinum, eius loci meminit, Abraham nonne in tentatione inuentus eſt fidelis? Meminit quoque in eodem, illius, Iuſtum eſt Deo ſubditum eſſe. lib. etiam de Exhortatione martyrij, latè tractat hiſtoriam matris & ſeptem filiorum & Eleazari. Beatus Dionyſius Athenienſis Pauli apoſtoli diſcipulus, dum angelicarum uirtutū ſigna, quibus in ſancta ſcriptura apparuerunt, enumerat, apparitionem equitis cataphracti, qui Heliodorum oppreſſit adducit. Auguſtinus contra literas Petiliani, lib. 1. c. 92. ex priori libro Machabæorum, citat illud, Abraham in tentatione, fidelis inuentus eſt. & illud, Daniel in ſua ſimplicitate liberatus eſt de ore leonum. Ex ſecundo libro de anima & origine eius, allegat illud, Neſcio qualiter in utero meo apparuiſtis. Et contra ſecundam Gaudentij epiſtolam, lib. 2. c. 27. illud, Razias à lege domini ſui non eſt auerſus.

TOBIÆ liber citatur à Cypriano lib. 3. ad Quirinum illo loco, ubi uxor ad illum inquit, Vbi ſunt iuſtitia tuæ? &c. libro de exhortatione martyrij adducitur ab eodem illud, Ego in terra captiuitatis meæ conſitebor illi, & oſtendam uirtutem eius. Ser-mone 6. de Oratione dominica, illud, Bona eſt oratio cum ieiunio. Ser-mone 4. de mortalitate, rursus citat illud, Vbi ſunt iuſtitia tuæ? Ser-mone primo de eleemoſyna, citat illud, Eleemoſyna à morte liberat. in eodem, citat illud, Omnibus diebus uitæ tuæ, Deum in mente habe. In eodem ſermone, nomine ſanctarum ſcripturarum, adducit illud, Eleemoſynis & fide delicta purgantur. in epiſt. 2. ad Antonianum fratrem, allegat rursus illud, Eleemoſyna à morte liberat. Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus libro integro Tobiaſe hiſtoriam commentatus eſt. Allegat eundem librum Baſilius, Homilia de auaritia, & uocat diuinum præceptum illud, Ne abſtineas bene facere, &c. Adducitur & eadem hiſtoria, quaſi ſacrarum literarum portio, pro diuino beneficio confirmando, à beato Dionyſio, lib. de cœleſti Hierarchia, c. 15. Auguſtinus libro de Conſpectu uitiorum & uirtutum, c. 17. uſurpat illud, Si multum tibi fuerit, tribue abundanter. idem lib. de Rectitudine catholica conuerſationis, adducit idem. Idem, ſermone 226. exponit totum, c. 12. idem lib. de Sex quaſtionibus contra paganos, uſurpat illud, Videbar uobis cum manducare & bibere. idem lib. de Gratia noui Teſtamēti c. 29. & lib. 2. meditationū, c. 3. allegat illud, Quando orabas cū lacrymis, ego obtulī orationem tuā &c. in ſermone ſanctorū Petri & Pauli, agit de piſce, qui inuaſit Tobiaſe.

Iudith

IUDITH hiſtoriae penè totum diſcurſum exponit Auguſtinus ad populum, ſermone 228. & 229. Baruch prophetia, ſub nomine ac titulo Hieremiae propheta, quaſi nullam inter utrunq; differentiam conſtituens, meminit Epiphanius contra hæreſim trigemā, qua eſt, Ebionæorum, illo loco, quo de Chriſto inquit, Homo eſt & quis cognoscet eum? meminit eiufdem libri Ambroſius in Pſal. 118. ſermone 18. illo loco, Proſiciſcimini, &c. Meminit eiufdem Cyrillus Alexandrinus lib. 10. contra Iulianum Apoſtaram, illo loco, In terris uiſus eſt & cum hominibus conuerſatus eſt. Hiſtoria Suſannæ, & totū caput 13. Danielis exponitur ab Auguſtino tracta. 36. in Ioannis Euangelium, & Ser-mone 224. Merſio Danielis in lacum leonū, adducitur ab Ambroſio ſermone 18. in Pſal. 118.

Verum iam de libris noui Teſtamenti dicamus, & prius de epiſtola ad Hebræos, cuius frequentiffimum uſum cum in ſanctis auctoribus mecum expendo, ſatis mirari nequeo, quo pacto potuerit in quaſtionem uocari, potius quam aliæ quaecunque ſcripturae partes, quarum nunquam neque in rebus adeò grauibus, neque tam frequenter Eccleſiaſtici utuntur. nos ergo tum ex Græcis, tum ex Latinis pro innumerabilibus pauca, ſed qua planè indicent quam celebris apud utroſque fuerit, proferamus oportet. Et in primis quidem eam à Clemente Romano in Epiſtola, quam ad Corinthios ſcripſit, quaſi ſanctæ ſcripturae portionem produci non uno ſed pluribus locis, Euſebius Cæſarienſis lib. 3. Eccleſi. c. 38. non obſcurè docet. Sed ad eos, quos & eruditione & Eccleſiaſtico zelo, licet hiſto. c. 2. citat ex ea illud, In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu eſt. & illud, Multiphariam multisque modis olim Deus &c. & illud, Si enim qui per Angelos dictus eſt ſermo, & Irritam quis faciens legem Moyſi &c. & illud, Tantò melior Angelis effectus &c. & illud, Pro nobis introiit IESVS non in exēplaria uerorum, ſed in ipſum cœlum. Idem libro de reſta fide ad reginas, adducit illud, Multiphariam multisque modis &c. & illud, Qui ſanctificat, & qui ſanctificatur, ex uno omnes. & illud, Talem habemus pontificem, qui conſedit in dextera magnitudinis &c. & illud, Nos quoque tantam habentes impositam nubem teſtium. & illud, Quando autem introducit primogenitum in orbem terræ &c. & illud, Qui aſpernatus fuerit legem Moyſi, abſque ulla miſericordia, duobus uel tribus teſtibus &c. & illud, Videte fratres nequando in ullo ueſtrum ſit cor prauum, incredulitatis &c. & illud, Si ſanguine taurorum & hircorum & cinis uitulæ &c. lib. de fide ad Theodoſium uſurpat illud, Chriſtus heri & hodie & ipſe in ſæcula. & illud, Sub nomine ſcripturae ſacrae, Qui cum ſit ſplendor gloriae &c. & illud, Viuus eſt ſermo Dei & efficax. & illud, ſub titulo ſancti Pauli Apoſtoli, Quoniam autem pueri participauerunt carni & ſanguini, ſimiliter & ipſe participauit eiſdē. Gregorius Niſſenus, & Baſilij fraternitate & utriuſque philoſophia peritia illuſtriſſimus, in epiſtola ad Petrum fratrem, de differentia eſſentia & hypotaſis, uſurpat illud, Qui cum ſit ſplendor gloriae &c. Idem, oratione ſecunda de reſurrectione domini, allegat illa uerba, nomine Pauli Apoſtoli, Non enim in manu facta ſancta introiit &c. idem in libro de uita Moyſi ſub nomine item Pauli Apoſtoli, illud, Per ipſum ergo offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo, ideſt fructum labiorum conſitentium &c. Baſilius in Antiapologia Euno-mi, & in epiſtola 78. ſub nomine ac titulo ſcripturae ſacrae, citat ex eadem epiſtola, illud, Omnes ſunt adminiſtratorij. & illud ſub nomine Apoſtoli, Oportet accedentem ad Deum credere, quòd ſit &c. idem in ſermone quadraginta Martyrum adducit illud, Nō habemus hīc permanētem ciuitatem, ſed futuram inquirimus, cuius artifex eſt Deus &c. idem Homilia de fide, citat, Omnes ſunt adminiſtratorij. & idē in pſal. 115. allegat illud. Oportet accedentem ad Deum credere &c. idem in pſal. 47. adducit illud, Talis decebat ut nobis eſſet Pontifex &c. idem in pſal. 33. Quem diligit &c. idem in pſal. 14. uſurpat illud, Acceſiſti ad montem Sion &c. Hilarius 2. libro de Trinitate, ex ea epiſtola adducit illud, Omnia ſubiecit ſub pedibus eius &c. Idem lib. 12. adducit illud, Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus. Auguſtinus, ex eadē epiſtola uſurpat innumeros locos ex quibus paucos hīc adducemus. lib. 1. meditationum. c. 37. allegat illud, Viuus eſt ſermo Dei &c. libro de fide & operibus, c. 11. illud, Non rursus iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis. & libro 83. quaſtio. quaſt. 75. illud, Teſtamentum teſtatoris morte confirmatum eſt. lib. 50. Homilia. Homi. 32. illud, Fides eſt ſperandarum ſubſtantia rerum &c. tractat. 8. in Ioannis Euangelium, illud, Quem dominus

Bbb iij diligit,

Iudith.
Auguſt.
Baruch.
Baruch 3.
Baruch 4.
Baruch 3.
Hiſtor. Suſanna.
Daniel 13.
Dan. 1. 14.
Libri noui Teſtamenti.

Hebr. 7.
Hebr. 1.
Hebr. 2.
Hebr. 10.
Hebr. 1. 9.
Hebr. 1. 2.
Hebr. 3.
Hebr. 12.
Hebr. 1.
Hebr. 3.
Hebr. 9.
Hebr. 13.
Hebr. 1.
Hebr. 4.
Hebr. 4.
Gregor. Niſſen.
Hebr. 1.

Hebr. 9.
Hebr. 13.
Hebr. 11.
Hebr. 12.
Hebr. 1.
Hebr. 11. 7.
Hebr. 12. 12
Hilari.
Hebr. 2. 1.
Auguſt.
Hebr. 4.
Hebr. 6.

Hebr. 9. 11.
12.

- Heb. 1. diligit, caſtigat. lib. 1. de incarnat. uerbi. c. 12. illud, Qui cum fit ſplendor, &c. Sermo-
 Heb. 13. ne 9. de natiuit. domini, illud, I E S V S, heri & hodie &c. lib. medita. c. 3. illud, Omnes
 1. 5. ſunt adminiſtratorij ſpiritus. ſuper Pſal. 2. illud, Filius meus es tu &c. lib. 4. contra
 Heb. 11. Pelag. c. 3. illud, Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. libro 2. contra Pelagium & Cœle-
 Heb. 13. ſtium de peccato originali, c. 34. illud, Honorabile connubium in omnibus & thorus im-
 Heb. 11. maculatus &c. lib. 3. de conſenſu Euangelista. c. 16. illud, Obturauerunt ora leonum &c.
 Heb. 10. de bono coniugali, c. 20. illud, Vmbram habens lex &c. Ambroſius. Mediolanenſis Epi-
 Ambro. ſcopus, licet eam epiſtolam in commentariis omiferit quod morte fortè fuerit impedi-
 Heb. 11. dit. profectò lib. 2. de Cain & Ab. c. 2. nomine Apoſtoli Pauli uſurpat illud, Acceſſiſtis
 Heb. 4. ad montem Sion &c. lib. 2. de Abraham, illud, Viuus eſt enim ſermo Dei, &c. in Luca
 13. Euangelium. c. 15. uſurpat illud, I E S V S Chriſtus, heri & hodie. in commentariis epiſtolæ
 Heb. 7. 4. ad Timoth. c. 1. illud, In Abraham lumbis erat Leui. in Pſal. 18. illud, Teneamus ergo fi-
 Heb. 1. dei noſtræ confeſſionem &c. ibidem in illa uerba, Fiat manus tua ut ſaluet &c. illud,
 4. Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus &c. lib. 2. cōmentariorum in Lucam. c. 2. de Simeo-
 ne & Anna, illud, Viuus eſt enim ſermo Dei &c. Sumuntur & alia innumera ab hoc au-
 ctore ex eadem epiſtola testimonia, quæ ne ſim in adducendis locis moleſtiſſimus ta-
 ceo. Poſſem & ex Chryſoſtomo immenſum agere locorum nomine Pauli apoſtoli &
 Chryſoſt. ſanctæ ſcripturæ, ab eodem ex ea epiſtola decerptorum aceruum, ſed ne nauſeam ge-
 nerem, ea ſilentio prætereo. ſatis eſt eum in eam epiſtolam diligentiffima commenta-
 ria edidiſſe, ut ſciamus quo loco eam habuerit. Vtitur & eius epiſtolæ testimoniis,
 Damascem. Pauli & ſanctæ ſcripturæ titulo, Ioannes Damascenus in historia Barlaam, illis locis,
 Heb. 1. 4. Portans omnia uerbo uirtutis ſuæ &c. & Viuus eſt Sermo Dei, &c. Ioannes Caſſianus
 Heb. 13. lib. 5. & 6. collat. uſurpat illud, I E S V S Chriſtus heri & hodie ipſe in ſæcula &c.
 Epiſt. Jac. SED IAM ad alia. Iacobi epiſtola utitur Dionyſius Areopag. lib. de cœleſti Hierar.
 Iacob. 1. c. illo loco, Omne datum optimum &c. Ioannes Damascenus in historia Barlaam uſur-
 Iacob. 2. pat illud, Fides ſine operibus mortua eſt. Cyrillus Alexandrinus, libro de reſta fide ad
 Iaco. 4. reginas, uſurpat illud, Vnus eſt enim legiſlator & iudex &c. & dialogo 1. de Trin. illud,
 1. 1. Si quis indiget ſapientia &c. idem lib. de fide ad reginas, uſurpat illud, Omne datum
 Iaco. 4. optimum &c. & illud, Subditi eſtote domino &c. Auguſtinus libro de uanitate ſæculi
 Iaco. 4. c. 1. uſurpat illud, Amicitia huius mundi inimicitia eſt Deo. Idem lib. de obedientia
 4. & humi. illud, Deus ſuperbis reſiſtit &c. idem in Euangelium Ioannis traçt. 6. & de uer-
 Iaco. 2. bis Apoſtoli, Sermo. 16. illud, Dæmones credunt & contremiſcunt. idem lib. de Sancta
 1. uirginitate, c. 42. illud, Si quis indiget ſapientia &c. idem lib. de reſtitutione catholic.
 Iacob. 1. conuer. illud, Beatus uir, qui ſuffert tentationem &c. lib. de Fide & operibus, c. 14.
 15. & 16. traçtat illud, Fides ſine operibus mortua eſt. lib. de quatuor uirtutibus ca-
 Iac. 2. ritaris, illud, Credidit Abraham Deo & reputatum eſt illi &c. lib. de Natura & gratia
 Iaco. 2. contra Pela. c. 58. illud, Reſiſtite diabolo, & fugiet à uobis. De uifitatione infirmorum,
 Iaco. 4. c. 4. illud, Infirmatur quis in uobis &c. & ibidem illud, Conſitemini alterutrum pecca-
 Iaco. 5. 3. ta ueſtra. lib. de Natura & gratia contra Pelag. & de uerbis domini ſerm. 4. illud, Lin-
 Iaco. 2. guam nullus hominum domare potuit &c. epiſt. 29. ad Hierony. exponit illud, Offendès
 in uno, factus eſt omnium reus. Sunt & ex eadem epiſtola innumera alia uſurpata, quæ
 tædioſum eſſet enumerare.
 Epiſt. 2. EPISTOLA ſecunda Petri, tum aliis multis locis, tum his, quos hîc inferemus, à
 Petri. ſanctis auctoſibus, apoſtoli Petri titulo, ac nomine uſurpatur. Ambro. citat ex ea epi-
 2. Pet. 1. 1. ſtola, illud, Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata &c. in 2. c. epiſtolæ, ad Timotheum,
 2. Pet. 1. 1. nomine Petri apoſtoli, idem in epiſtolam ad Philipp. c. 1. adducit illud, Vt ſitis confor-
 2. Pet. 1. 1. tes diuinæ naturæ &c. Auguſt. lib. de uerbis Apoſtoli, nomine item Petri apoſtoli, ad-
 2. Pet. 2. 2. ducit illud, Audiuiſimus uocem delatam de cœlo &c. idem lib. de Fide & operibus, illud,
 2. Hi ſunt fontes ſine aqua. Idem ibidem, c. 25. illud, Si enim reſugientes &c. lib. de na-
 2. tura boni, aduerſus Manichæ. c. 33. illud, Deus Angelis peccantibus &c.
 Iuda epiſt. IUDÆ epiſt. pro ſui breuitate, à ſanctis auctoſibus frequentiſſimè adducitur. Epipha-
 nius. hare. 26. contra Gnoſticos, Hæc, inquit, ait Spiritus ſanctus per uocem Iudæ. Iu-
 das autem hic eſt, qui frater Iacobi, & domini dicitur. Hi ſunt, qui uelut bruta corrū-
 puntur &c. idem, nomine etiam Iudæ fratris Iacobi & domini, uſurpat illud, Somniantes

tes, carnem quidem polluunt, dominationemque contemnunt &c. Cyrillus Alexandri-
 nus lib. de fide ad Reginas, uſurpat nomine Iudæ Apoſtoli bonam partem eius epiſtolæ.

LIBER Apocalypſis, tam frequens eſt in Græcorum & Latinorum uſu, ut ſi omnes lo-
 ci, qui ſub Ioannis Apoſtoli nomine, ab illis uſurpantur, huc fuiſſent adducendi, penè
 immenſum uolumen efficeret. uſurpat ex ea Tertullianus aduerſus Hermogenem locum
 illum, Montes ſicut cera liqueſcent, &c. & ibidem pertractat meretricis myſterium,
 quam in eodem libro Ioannes deſcribit. Dionyſius Areopagites, uſurpat ex ea illud,
 Ecce ſedes poſita erat &c. & multa alia. Cyprianus in epiſtola ad Nouatianum uſurpat
 illud nomine Ioannis, Cum aperuiſſet ſigillum ſextum &c. in eadem, illud, Vidi thro-
 num magnum & candidum &c. item illud, Aquæ, quas uidiſti, populi ſunt multi &c. itè
 illud, Diues ſum & nullius ego. idem lib. de differentia Sion & Sina, aduerſus Iudæos
 illud, Vidi ciuitatem ſanctam Hieruſalem &c. idem lib. 3. ad Quirinum, illud, Sciens
 omnes Eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutator renium &c. & in eodem, illud, Hi ſunt, qui cū
 mulieribus &c. item in eodem, illud, Et uenit unus de ſeptem Angelis &c. Citat & eun-
 dem librum, lib. de exhortatione martyrij, & ſermone 3. de mortalitate. Quater aut
 quinquies, Sermone de eleemoſyna, lib. de ſimplicitate prælat. lib. de habitu uirgi.
 lib. 4. epiſtol. epiſt. 2. & 6. lib. 3. epiſtola 18. Citat eundem librum, Hilarius in Pſal. 118.
 & in prolog. Pſalmor. ter aut quater nomine Ioannis, Ireneus Lugdanenſis Epiſcopus,
 libro aduerſus hæreſes Valent. prope finem, locum illum, Et erit numerus beſtiæ ſex-
 centi ſexaginta ſex &c. ea diligentia & reuerentia, qua cæteras ſcripturas propheticas
 exponit, adiungens, eandem Apocalypſim, penè ſub ſuo ſæculo editam, ſub Domitia-
 no Cæſare. Quin & eundem, & in eum librum commentaria edidiſſe, Hieronymus do-
 cet. Allegant eundem librum, Auguſtinus, Hieronymus, Ambroſius, Chryſoſtomoſ &
 cæteri tum Græci, tum Latini, poſteriores theologo, Theophilactus, Theodoritus, Be-
 da, Rabanus, Proſper, Bernardus &c. toties ſub nomine Ioannis Apoſtoli, ut ſi omnia,
 quæ in eam rem obſeruauimus, huc eſſent adducenda, tædioſiſſimus profectò forem. Elu-
 cidarunt illam commentariis ex antiquiſſimis theologis, præter Ireneum, Iuſtinus ex
 philoſopho martyr, ut Hieronymus libro de Viris illuſtribus docet; Primaſius, Beda,
 Aprigius Pacenſis Eccleſiæ olim in Hiſpania Epiſcopus, & alij complures, quorum ca-
 talogum in noſtris Bibliis annotationibus teximus, in quibus & alia innumera loca tum
 ab iſtis, quos adduximus, tum ab aliis auctoſibus Eccleſiaſticis, quos conſultò ſilen-
 tio præterimus, ex his omnibus libris licebit aduertere.

Liber Apo-
 calypſis.

Apo. 17.

Apo. 4.

Apo. 6.

Apo. 7.

Apo. 3.

Apo. 2.

Apo. 2.

Apo. 14.

Apo. 17.

Lib. de uirg-
 illuſtr.

Biblica an-
 not. aucto-
 ris.

Probatuſ eorſdem libros eſſe canonicos ex Eccleſiaſtico uſu. Cap. X.

Aler etiam apud integros Chriſtianos, ſemperque ualuit multum, Eccle-
 ſiaſticus uſus, præſertim ſanctorum patrum auctoſitate probatus, quo ex
 his libris quemadmodum & ex aliis ſanctæ ſcripturæ uoluminibus in di-
 uinis officiis ad inſtructionem fidelium lectiones aſſumuntur. Cur enim
 ſanctos Pontifices, qui huius ſancti miniſterij inſtitutores creduntur,
 Ambroſium dico, Gelafium, Gregorium, Leonem, &c. incertas & apo-
 cryphas doctrinas, quibus nihil magis formidarunt & oderunt, inſtituendis populis pro-
 poſuiſſe credamus, præſertim cum multa eſſent in ſancta ſcriptura uolumina, quæ illorū
 loco legi potuiſſent? Sunt autem in hoc genere tot testimonia tum in totius anni litur-
 giis, tum in canonicarum horarum lectionibus, capitulis, antiphonis, reſponſoriis &c.
 ut huc non niſi cum maximo lectores tædio deducantur.

Sequuntur in martyrum, confeſſorum, uirginum, & uiduarum miſſis, ſub titulo libri
 Sapientiæ, tum ex ipſo ſapientia libro, tum ex Eccleſiaſtico, penè omnes lectiones. Ex
 Macabæorum libris, factum illud Iudæ memorabile, quo pro his, qui cæciderāt in præ-
 lio, oblationes Hieroſolymas miſerat, quemadmodum & epiſtolæ Paulinæ, recitatur
 in deſunctorum liturgia: Thobiam, Iudith, & Heſter per menſis Septembris dominicos
 dies, quemadmodum librum Sapientia per eos, qui celebrantur, Auguſto, & libros Ma-
 cabæorum per menſem octobrem, epiſtolam Pauli ad Hebræos per tres ferias maioris
 hebdomadæ, ex uetuiſta Eccleſiaſtica conſuetudine, legi, cum multorum Epiſc. concilio
 docet,

e. ſc̄pta Ro-
mana Eccl.
diſt. 15.

docet Gelafius. Apocalypſis, Ioannis tres epiſtolæ ſub nomine & titulo Ioannis Apoſtoli, Iacobi, Petri prima ac ſecunda, necnon & epiſtola Iudæ Apoſtoli, ſub horum titulis, per quinque illas hebdomadas, quæ penthecoſtem & feſtum reſurrectionis interiacent, quaſi diuinæ ſcripturæ, ad inſtructionem fidelium, ab Eccleſia leguntur. librum Baruch Sabbatho ſancto, & Suſannæ hiftoriam ſabbato poſt dominicam tertiam quadrageſimæ, adulteræ Hiftoriam eodem Sabbatho, ultimum Marci capitulū, ipſo ſancto dominicæ reſurrectionis die, quaſi ſanctæ ſcripturæ portiones, quibus tanta myſteria confirmari oportebat, proponit Eccleſia. Atque hæc quidem, quæ pro iſtorum uoluminum diuinitate afferenda protulimus, tanta ſunt argumenta, ut neminem quauis hæreticum, & Eccleſiaſtica doctrinæ inſenſiſſimum hoſtem, eis niſi cum manifefto leuitatis indicio reſiſtere poſſe appareat.

Soluuntur hæreticorum rationes, quibus horum librorum auctoritatem, & diuinitatem labefactare contendunt. Cap. XI.

Ed iam ea, quæ uel ex ſanctis auctoribus, uel ex cõciliorum decretis, pro hæreticæ ſententiæ tutela produximus, facilè diluemus, ſi prius duo aut tria prænotauerimus: primum quidem, quod & antea diximus, non cuiuſuis eſſe, qui ſint diuinæ auctoritatis libri, decernere, ſed totius Eccleſiaſtici cõtus, ideſt generalium conciliorum, quibus totius Eccleſiæ uice, ut poſtea dicemus, Spiritus ſancti unctio & magiſterium promittitur, aut

Ioan. 20.

Eccleſiaſtici principis, qui, quod ſit generalis paſtor, iuxta illud, quod primo in hoc ordine principi dictum eſt, Paſce oues meas. diſcernendi paſtus ueros à non ueris, poteſtatem exercet. Vnde cum uniuerſi illi loci, quos in contrarium adduximus, nec totius Eccleſiæ, ideſt generalium conciliorum, neque ſupremi principis ſint teſtimonia, paruo in hac parte catholicæ ueritatis ſententiam uigore concutiunt. Quod ſi neque concilia generalia haberent Spiritus ſancti præſentiam, neque ullum eſſet in Eccleſia ſupremum imperium, ut contendunt hæretici, adhuc, quod amplioſem & iuriſdictione & dignitate Romanus Pontifex auctoritatem obtineat, & quod in generalibus conciliis, res fidei maiori cum diſcuſſione agitentur, & his & illi maiorem, quam reliquis conciliis, in quibus non tam præſe res diſcutitur, aut reliquis Pontificibus, qui non tantam habent in Eccleſia dignitatem, fidem eſſe adhibendam, ipſa ratio ſuadet, præſertim cum Apoſtolicæ ſedes, ideſt illæ, quibus præſederunt Apoſtoli, grauius cæteris habeant teſtimonium, & inter hæc, illa, cui Petrus Apoſtolorum princeps, cuius fides propter Chriſti orationem non potuit deficere, præfuit, & quam ſua doctrina & tandem martyrio exornauit. Cur enim illis Eccleſiis, quæ ipſos Apoſtolicos uiros doctores habuerunt, uel in canonicis libris diſcernendis, uel in cæteris fidei rebus decernendis, quam aliis quibuſcunque, quarum doctores, nec tam uberes Spiritus ſancti exceperunt prouentus, neque Chriſti comites, dum Euangelium ſeminaret, fuerunt, non magis credamus? Et cur inter hæc, etiam ſi nullus eſſet Hierarchicus ordo, illius Eccleſiæ, nõ ſit apud nos potiſſima auctoritas in hac parte ſaltem, quam ab omnium Apoſtolorum principe & Chriſti comite, præcipuo inſtructam agnouimus? Verum de hoc poſtea cum de Romani pontificis, aut Eccleſiæ Romanæ auctoritate tractabimus.

Nunc omnibus illis locis reſpondemus, ideo à nobis hos libros canonicos iudicari, quod eos & generalis Eccleſiæ congregationes, & Romani pontifices, uel per ſe ipſos, uel dum his congregationibus per ſe, uel per legatos præſent, diuinos ac canonicos dixerint.

Secundò aduertendum eſt, per totos illos quadringentos annos, quibus tyrannica perſecutione graſſante, uariis periculis ac difficultatibus fuit laboratum, Eccleſiam, aut Eccleſiaſticos patres, nequaquam ſanctorum librorum examini, quod magnum ocium requirebat, potuiſſe uacare: unde nullos alios canonicos iudicabant, quam eos, quos Iudæorum ſapientes ſuo canoni aſcripſerant, quod æquum illis uideretur, cum ipſis ſcripturis ab Hebræorum ſapientia, dum tempus huic examini aptum non dabatur, ipſarum quoque ſcripturarum auctoritatem recipere. Atque adeò non mirum, ſi quando de librorum

Secunda ratio diluendi obiecia.

brorum canonicorum numero agebant, nihil innouare audentes, ex Hebræorum ſententia cuncta metirentur. Eademque ratio eſt de noui Teſtamenti canonicis libris: ſolo ſc̄næque illos canonicos iudicabant, quos nulla hæreticorum ſuſpicio infecerat, reliquos, quos non ſatis nouerant, quorum eſſent auctorum, & quod nondum per tyrannicas perſecutiones doctrinæ ueritatem, & ſpiritum latentem licuiſſet inſpicere, cum animi formidine ſemper legentes, in ſanctorum librorum catalogum non audebant admittere. Vnde hos, quod in eis utilem doctrinam nec ullum mendaciū depræhenderent, & quædam quoque diuinitatis ueſtigia translucere cœpiſſent, quaſi utiles, ſanctasque ſcripturas, non tamen quaſi canonicas, populis proponebant.

EST TERTIO notandum, ſanctos illos Eccleſiaſticos patres, quos ſc̄liciori ſtatu ſub imperio Chriſtiano tulit Eccleſia, in quo, tyrannica perſecutione ceſſante, ſanctorum librorum examini non nihil ocij licebat impendere, non tantum fuiſſe doctiſſimos, ſed ubi nihil in contrarium decreuiſſet Eccleſia ſanctorum patrum præcedentium, obſeruantiffimos. malebant enim, in rebus præſertim magni momenti, quale eſt librorum ſanctorum examen, magis aliena colere, quam ex propria animi ſententia, quæ ſentirent, proponere. Ergo cum in præcedentium Eccleſiaſticorum ſæculorum auctoribus, ſolos eos libros ex ueteri teſtamento, quos Iudæi in ſuo canone habebant, ex nouo uerò eos, quos certò conſtabat, ab Apoſtolis editos aut approbatos, admiſſos uiderent, hos quoque ſolos, plerique illorum, quibus uel Romanorum Pontificum aut generalium conciliorum, plenè in hac parte non innotuerant decreta, iudicabant canonicos: reliquos, cum non damnarent, neque à præcedentibus Eccleſiaſticis uiris damnatos uiderent, cum ſanctos & utiles iudicarent, inter diuinos tamen non audebant admittere. Adde quod illorum plerique non iuxta propriam ſententiam, ſed iuxta communem (uocabant autem communem, quam à prioribus auctoribus communiori ſuffragio approbatam uidebant) quid in hac parte ſentirent, loquebantur: quod in illis locis, quos ex Hieronymo attulimus, apertiffimè uides. Non enim hunc aut illum librum eſſe canonicum abſolute pronuntiat, ſed hunc aut illum librum, à Latinis uel à Græcis, iuxta quod, ex auctorum lectione depræhenderat, in canone admitti, aut à canone excludi, ſine propria ſententiæ præiudicio, ſimpliciter recitat. Hinc ergo ad uniuerſos illos locos, quos ex Hieronymo, Gregorio &c. quos poſt perſecutiones, Eccleſia genuit, attulimus, ſufficientiffimè reſponſio reddetur, ſi dicamus eos, cum dicunt hunc aut illum librum non eſſe in canone, aut non de Eccleſiaſtico, ſed de Iudæorum canone ſermonem facere, aut ſi de Eccleſiaſtico canone loquantur, non iuxta propriam ſententiã, ſed iuxta id, quod in ueteribus auctoribus legerant, ita decernere: aut demum eos, quia forſan propter præcedentium perſecutionum anguſtias, etiam illo pacatiori ſæculo nondum erat editus, aut ſi erat editus, nondum occurrerat, ut contingere ſolet etiam uiris doctiſſimis, nouum diuinorum librorum Eccleſiaſticum canonem non legiſſe.

Sed neque horum ſanctorum memoria, frequens illa generalia concilia cogendi conſuetudo increbuerat, ut omnes illos iam tunc temporis generali ſanctione, & quæ omnibus nota eſſet, recepiffet Eccleſia, niſi forſan Nicæna ſynodus, cum Iudith recepiffet, cæteros quoque admiſſiſſe credenda ſit: neque enim maior eius libri recipiendi ratio erat, quam reliquorum omnium, de quibus erat controuerſia, immo maioribus ac pluribus difficultatibus, quæ à receptione retraherent, liber ille diſtringitur, ut poſtea patebit. Sicut uerò canon ille, ubi Iudith hiftoria fuit ſanctorum librorum catalogo aſcripta, propter temporum, & eorum ſæculorum hæreticos turbines, fuit è medio ſublatus, adeò ut, neque ad Hieronymi, aut alterius ſui temporis auctorem niſi per rumores & auctorum teſtimonia peruenerint: ita canon ille, in quo cæteri libri uniuerſi fuerunt recepti, fuit proſus opera hæreticorum deletus. immo uerò unus atque idem canon fuiſſe uidetur: nam de libris canonicis, non pluribus, ſed uno eodemque canone in conciliis generalibus aut particularibus ſemper diſſeritur. Hieronymus uerò ita librum Iudith, à ſancto concilio Nicæno receptum inſinuat, ut alios fuiſſe receptos non neget, ſed de illo loquitur quaſi de eo, qui inter eos, quorum auctoritatem ueteres theologi in quaſtionem conuerterant, denſioribus difficultatibus intertextus, minus apparebat canonicus. Apud Hebræos (inquit) liber Iudith, inter hagiographa legitur, cuius auctoritas ad iudicanda illa, quæ in quaſtionem ueniunt, minus idonea iudicatur: ſed quia huc

Hierony. in
pl. Iudith.

librum ſynodus Nicæna, in numero ſanctarum ſcripturarum legitur computaſſe, ac-
quieui poſtulationi ueſtræ &c. Videtur proſectò magnopere cum ratione conuenire, pri-
mo illo generali concilio, quo ſub Chriſtiano principe Chriſtiana reſpublica reſpirare
cœperat, non unum ſanctarum ſcripturarum canonem cudere, ut non iam ex Hebræo-
rum, quorum ſynagoga per Chriſti paſſionem fuerat extincta, canone, hos aut illos, ſed
ex Chriſtiana regula iudicarent diuinos. Et quidem in Nicæna ſynodo plures, quàm
uiginti canones, quos habemus, conditos fuiſſe, Athanaſius eius concilij conſultiſſi-
mus in epiſtola, quam Marco Romano Pontifici ſcribit, docet apertè. Septuaginta
(inquit) Nicæni concilij capitula, quæ de præfata ſynodo, iubente domino meo Ale-
xandro, decreta omnium Epiſcoporum attuli, quæ ſunt igne combuſta, optamus ut à
ſede ſanctæ Eccleſiæ, ueſtra auctoritate, recipere per præſentes legatos mereamur. Et ſu-
binde, præſentibus nobis ſeptuaginta in memorata ſynodo tractata ſunt, triginta à Græ-
cis, & triginta à Latinis: ſimiliter edita lingua Latina: ſed uifum eſt trecentis decem &
oſto patribus, Spiritu ſancto repletis, & maximè Alexandro, & apoſtolica ſedis apocri-
fariis, ut decem capitula adderentur, & aliis atque aliis locis infererentur, & ad formã
ſeptuaginta diſcipulorum, uel totius orbis terræ linguarum ſeptuaginta, & tanti & tam
excellentiſſi concilij fierent capitula, quæ omnem Chriſtianum informarent Orbem. Ha-
ctenus Athanaſius. Idemq; capitulorum aut canonum numerus, ex epiſtola reſponſo-
ria Marci Pontificis ad eundem Athanaſium, qua inquit ſic ſe, ut Athanaſius ſcripſerat,
reperiſſe, colligitur. In quibus canonibus canon nouus diuinorum librorum, ut credi-
bile eſt, continebatur, ex quo Zoſimus & eundem per omnia, quem nunc habemus,
diuinorum librorum numerum retulit, addens, Hoc fratri & conſacerdoti noſtro Bo-
nifacio, uel aliis earum partium Epiſcopis pro confirmãdo iſto canone innotefcat, quia
à patribus iſta accepimus in Eccleſia legenda. patres nimirum ſanctos illos Chriſti ſa-
cerdotes, qui Nicæna ſynodo conuenerant forſan intelligens: niſi quis uelit eum Roma-
nos pontifices à Clemente intelligere. Itaque ut fructum huius annotationis legamus,
illius pacatoris Eccleſiaſtici ſæculi patres, aut ideò hos ſanctos libros in diuinas ſcriptu-
ras non retulerunt, quòd nondum eo ſæculo, quo uix Eccleſiæ ab tyrannica clade reſpi-
rare licebat, fuiſſent per generalia concilia, quorum nondum increbuerat frequentia,
declarat diuini, aut ſi iam ſynodo illa Nicæna fuerant in canonem relati, quia canones
eius concilij ita fuerunt combuſti, ut uix uiginti noti eſſent, reliqua apud Romanæ ſe-
dis archiuum laterent, fieri potuit, ut ſolis Romanis pontificibus canonici eſſent libri,
qui, etiam doctiſſimis uiris, & Eccleſiaſticarum rerum conſultiſſimis, quia nondum
illius concilij decreta occurrifſent, canonici non eſſent.

Ex his tribus annotationibus quid uniuerſis illis locis, quæ uel ex conciliis, uel ex
ſanctorum auctorum ſcriptis contra horum librorum auctoritatem adducebantur, ſit
reſpondendum, non obſcurè colligitur. Nam ex priori quidem annotatione, omni-
bus reſpondemus, nequaquam illorum eſſe in librorum diuinorum diſcretionem aut exa-
mine, ferre iudicium, ſed uel Romani pontificis, qui uniuerſalis eſt paſtor, aut quod, ut
diximus, hæretici negare non poſſunt, ſaltem præcipuus, uel generalium Eccleſiæ con-
gregationum, in quibus præter Spiritus ſancti præſentiam, quam habent, ex pacto, res
à maiori Eccleſiæ parte (ſi nolint hæretici concilium eſſe totam Eccleſiam) altius exa-
minantur & expenduntur. Ex ſecunda, Melitonis & concilij Laodicensis catalogis, & ſi
qui alij ex primo illo ſæculo, ex ſanctis auctoribus loci adducuntur, reuerentius dici-
mus, eo tempore Eccleſiaſticiſſimis auctoribus, diuinorum librorum examini propter perfe-
ctionum anguſtias non licuiſſe uacare, atque adeò non alios libros reputaſſe canonicos,
quàm, quos Hebræorum canon appellabat.

Ex tertia, Hieronymo, Gregorio &c. dicimus eos uel iuxta priorum theologorum,
quam in libris inuenerant, non iuxta propriam ſententiam loqui, niſi malimus dicere
eoſdem quòd nondum publica & conciliari ſanctione, quæ omnibus poſſet eſſe nota, in
diuinorum numerum relati eſſent, uel certè (quod magis crediderim) quòd ad illos con-
cilij Nicæni nouus canon non perueniſſet, hos libros ignoraſſe canonicos. Gloſſema uerò
ordinarium cum docet epiſtolam ad Hebræos, inter canonicas à Latinis non ſuſcipi, &
Nicolaus Lyranus, dum libros Machabæorum à canone excludit, & ſi qui ſunt alij, ſi-
miles, non ſunt apud nos tanti, ut ſuo dicto, his aut ſimilibus, libris quicquam auctori-
tatis

tatis diminuunt, ſed neque iſti aliud dixerunt quàm ueteres illi, quorum expoſuimus
ſententias, unde non tam iuxta ſuas ipſorum opiniones, quàm iuxta quorundam uete-
rum placita, ſunt loqui credendi. Eſt autem in his ac ſimilibus ab antiquitate ductum
argumentum, proſus inualidum, quod magis ac magis quotidianis momentis Eccleſia,
& mentis illuſtratione, & diuinarum rerum cognitione proficiat.

Ponuntur rationes, propter quas Iudæi, Eccleſiaſticum, Sapientiam,
Machabæos, Tobiam, Iudith, & quosdam alios ueteris Testa-
menti libros, canonicos non crediderunt, & ſimul propter
quas Eccleſia eoſdem quaſi canonicos co-
lat. Cap. XII.

Voniam uerò in exacta diſputatione, & in qua ſcholatiſtico rigore digla-
diantur ingenia, quam ſemper amauiſimus, non ſatis eſt auctoritatem au-
toritati obieciſſe, ſed contrariæ quoque ſententiæ rationes & argumen-
ta, contrariis rationibus & argumentis contere oportet, ut concerta-
ta non modò in re ipſa, de qua agitur, ſed etiam in rationibus, quibus
ad eam impellebatur, longe à ueritate conuincatur alienus; age dum,
hîc ſeorſum, quibus uel Iudæi, uel olim noſtri hos libros inter canonicos non computa-
rint, aut eorum auctorum, quorum ſunt, non eſſe docuerint, rationes & argumenta,
ut uideamus, an ſatis idonea fuerint, in examè uocemus. Ex hoc enim examine, quàm
magnis rationibus in proſus contraria comprobanda ſententia, ducta fuerit Eccleſia,
perſpicuè uidebitur. Sanctorum quorundam ſcriptorum & ſynodorum prouincialium au-
toritati, Romanorum pontificum, generalium conciliorum auctoritatem obiecimur,
ſimulq; qua ratione aut quo animo ea, quæ cõtra horum librorum auctoritatem milita-
bant, ſcripſerint, non omnino inualidè, ſi rectè & non ex odio reſperendatur, expo-
ſuiſſe uidebimur: nunc ergo Eccleſiaſticas rationes, quibus hos libros inter canonicos
cõputantur, proferamus in medium; non quidem propter Eccleſiæ legitimos filios, qui-
bus, ut ita credant, ſatis eſt Eccleſiaſtica auctoritas, ſed propter eos, apud quos, cum
nihil ducantur Eccleſiæ decreta, parum ſaltem obtinent ponderis humanæ rationes.

Ergo ut primo loco de Iudæis loquamur, quos, uti diximus, iunioris illius Eccleſiæ
auctores in libris canonicis computandis ſunt imitati, ſex eos potiſſimè rationes, quòd,
minus libros hos ueteris Testamenti, Eccleſiaſticum dico, Sapientiam, Iudith, Tobiam,
& Machabæorum priores duos, non uocarent in canonem, impulſiſſe uidentur. Quin-
que quidem ante Meſſiæ aduentum, altera poſt aduentum ipſius, & poſteaquam ab Ec-
cleſiaſtico corpore per obſtinatiſſimam illam apoſtaſiam deſciuerunt. Illarum trium,
prior nõ fuit alia quàm auctorum nouitas, quæ apud Iudaicum ingenium, ut grauiffimæ
quæque res contemnantur, eſt potentiſſima. Fuerunt ſemper antiquiorum rerum pro
ſua ſuperſtitione admiratores Iudæi, nouarum contra contemptores, moroſi: nihilque
illis erat ſacroſanctum, niſi quod eximiam quandam redoleret uetuftatem, & tanto
rem quancunq; præcipuè uerò ſcripturas, uenerabantur affectu, quanto à ſuo ſæculo
fuiſſet remotior. Nihil ſeipſis ſuoque ſæculo uilius; contra nihil ſœlicius antiquis illis
patribus prioribusque ſæculis apud ſe ſtatuebant. naſcebarur hic affectus potiſſimè, poſt
Babylonicam deaſtationem, ex eius populi, tum in imperij potentia, tum uerò in di-
uinorum chariſmatum, quæ olim propitio Deo, & nondum per idololatriæ grauiffimæ
peccata irritato, populus ille ſingulariter accipere ſolebat, deiectione. unde quemadmo-
dum præ antiquo illo imperio & potentia magnitudine illud, quod fuit poſt Babylonicã
captiuitatem, tot gentium & populorum conſiſtione deritum, ſolebant contemnere:
ita quoque illis, omnis eorum ſæculorum ſapientia, omniſque propheta, præ ea ſapientia
& propheta, quibus patres eorum ſœliciori illa ætate polluiſſent, uilis erat. Qui af-
fectus, cum ipſo quoque naturæ omnium mortalium, quibus ſemper antiqua quàm ſua
ſæcula magis placent, pondere iuuaretur, potiſſimus erat, ut noui quicunque quan-
tum

Quæ Iu-
deos ratio-
nes impule-
rint, ne in
canonẽ eos
libros ad-
mitterent.

tumuis ſapientia & prophetia pleni, in antiquorum tamen numerum non reducerentur, ſed ſeorum, quaſi inuolabili illa ueritate non præditi haberentur.

Triplex pro- **HINC** illa celebris apud eius gentis ſapientes, iuxta triplex ſynagogæ tempus, triplex
phetarum ge- prophetarum quoque diſtinctio, ut ſint excellentiſſimi quidam, qui ſpiritus primitias
nis. accipientes, clariſſima rerum futurarum uifione fruenterentur, in quibus Moſem, Samuelem
Rabi Da- & cæteros uſq; ad eius populi præuaricatione annumerant: medij alij, quos licet non
uid Chra- tanta ſpiritus plenitudo ditaret, nondum tandem per totius eius populi abominatione
him in com- abalienato Deo, mediocri chariſmate delibuiffet ſpiritus: in quibus ſunt Iſaias, Hie-
trium uli- remias, Ezechiel, Oſeas &c. uſque ad Babyloniam deaſtationem. Poſtremi demum,
morum pro- quos eius populi ſenium & effeta iam ætas tulit, qui propter exilem ſpiritus, non ſunt
phetarum. aliud quam prophetarum reliquia, nequaquam cum duobus prioribus illis ordinibus,
ſiue rerum profunditatem, ſiue uifionis claritatem appendas, conferendi. Primos il-
los tanta prophetando, ſpiritus libertate uſos docent, ut quoties uellent, ſiue rerum
opportunitas poſceret, ſiue non poſceret, prophetarent tamen, quod eo ſcripturæ loco
ſignificari uellent, quo dicitur, loqui dominum cum Moſe facie ad faciem, ſicut ſolet
homo loqui ad amicum ſuum; quaſi nulla eſſet Moſi, cum Deum ſecum loqui cuperet,
expeſtanda mora, quemadmodum nec amico, ut cum amico loquatur, ullum tempus
attenditur. Secundos non cum pro libito uoluntatis, futura uidere cuperent, ſed cum
rei opportunitas & conditio poſtularer, uolentes tamen, in propheticas uifiones &
echtaſes diuina uoluntas uocabat, cum eadem, poſtremos ſine ulla proſus libertate,
quaſi diuina inſtrumenta, in prophetica uaticinia compelleret. Quæ quàm ſint uera &
quàm apte ſanctæ ſcripturæ locis, quos adducunt, firmentur, in hac parte non dicam.
hoc ſolum ſtatutum uolo, eam gentem pro magno antiquitatis amore, cæteras quaſi
cunque ſcripturas quanuis ſapientia plenas, quanuis à ſpiritu ſancto diuinites, minoris fe-
ciſſe, quàm ut cum ueteribus illis æquaret. Hanc igitur fuiſſe unam earum rationum,
quam ueteris illius ſynagogæ ſapientes, ne in canonem libros illos ueteris Teſtamenti,
reſerret, cum tamen hagiographos, ideſt ſanctas ſcripturas uocarent, impulſiſſe crede-
rim. Erant aliquanto recentiores hiſtoriæ, Iudith, Tobias, & Macabæi libri, quàm ut
in ſanctarum illarum ueterum hiſtoriarum, quas præter auctorum ſanctitatem uetuftas
quoque uenerabiles fecerat, ordinem redigerentur. Quod ſi uetuftiores fuiſſent hiſto-
riæ, & ea, quæ illis libris, uel uirorum, uel ſcæminarum deſcribuntur facinora, aucto-
res tamen recentiores erant, quàm ut eorum ſcripta, quantūcunq; uera, cum ueterum
patrum, quos longa ſæculorum ſeries præter probatam uitæ ſanctitatem ſacroſanctos ef-
fecerat, conferrentur ſcriptis. Nam quanuis à Ioachim ſacerdote maximo, filio Iole-
dech, magni quoque ſacerdotis, qui poſt Babyloniam ſeruitutem primus templo ac
Hieruſolymis reſtituitis, ſacerdotio præfuit, quorundam opinione Iudith, & Heſter,
Tobias uerò ab eodem Tobia ferantur ſcripti (quod tamen neque certum eſt, neq; tam
probabile, quàm quod poſt receptam quietem, per quam & libris & ſapientia uacare li-
ceret, hi libri prodierint) non erat tamen illa tanta uetuftas, quanta ad hos libros, non
propheticos, quos non tam auctorum ſanctitas quàm ipſe rerum prænuſciatus euētus,
diuinos declarare ſolet, ſed hiſtoricos & doctrinales, qui non à rerum euentu, ſed po-
tiſſimum à ſcribentis ſanctitate & antiquitate dependent, comprobandos ſufficeret.
Nam quod aliorum trium librorum, Sapientia, Eccleſiaſtici, & Machabæorum aucto-
res recentiores extiterint, quàm ut his honos per Iudaicum ingenium eiſdem deſerretur,
& Iudæi & Chriſtiani ſcriptores conueniunt. Scripſit Eccleſiaſticum librum, Ieſus
Syrach filius, ſub Græcorum imperio. Sapientiam, quanuis quod Salomonis, & doctri-
nam & docendi rationem liber ille imitetur, immo uerò quod moralis diſciplinæ, quæ
apud Hebræos Salomonem, ſicut apud Græcos, Socratem habet auctorem compendiu
tradat, à quibuſdam fuerit Salomoni tributa, uerior tamen ſententia à Philone, non il-
lo, qui Paulo coæuus, pro Alexandrinis Iudæis, cum Claudio Cæſare contra Gontium
perſecutiones acturus Romam adiit, ſed alio quopiam eximia ſanctitatis uiro, qui
plusquam centum annis præceſſerit, editum docet. Introducit uerò ibi nonnunquam
Salomonis perſonam, ut cum inquit, Tunc elegiſti regem populo tuo, &c. quod Philoni
conuenire non potuit, non alia ratione, quàm illa, qua Plato, Xenophon, & reliqui eius
temporis philoſophi, Socratem moralis diſciplinæ principem ſuorum dialogorum au-
ctorem

Yſid. lib. 6.
Etymolo.
cap. 2.

Qua ratio
ne Salomon
in Sapientie
libro intro-
ducatur.

ctorem conſtituunt, dum in omnibus illis eundem ſub docentis perſona loquentem in-
ducunt. hoc enim Græcæ ſapientia, quæ poſt imperium Alexandri, apud Iudæam quoq;
inoleuit, fuit ſemper ſolenne, ſcientiarum inuentoribus præcipuas perſonas, immo &
librorum titulos in docendo deſerre, ut cum Timæus Pythagoreus naturæ doctor à
Platone introducitur, & totus ille liber uocatur Timæus, ſic Gorgias, Phædo, Crato,
Philebus, Eutiphro, Prothagoras, &c. Quam rationem, quosdam noſtrorum impulſiſſe
crediderim, ut eundem librum Salomonis putarent, quod nimirum, & eum librum,
Salomonis Sapientiam uocari, & in eo regiam Salomonis perſonam, induci, nonnun-
quam uiderent, quæ proſectò ratio uniuerſos dialogos, ſeu libros, Platoni, Xeno-
phonti, immo & apud Latinos, Ciceroni præriperet, quos uel amicorum, uel eorum,
quorum ſapientiam imitari conantur, honeſtarunt nominibus.

MACHABÆORVM priorem, à quopiam ſcriba, eorum, qui Sanedrim conſtitue-
bant, uel à toto eodem concilio, qui annales digerendi curam gerebant, fuiſſe editum,
communiori doctiorum ſententia tenetur. Secundam uerò Epitomen illorum quinque
librorum, quos Iafon Cyreneus, eorum temporum ſcriptor ediderat, fuiſſe ex eiſdem
cap. 2. colligitur, quæ epitome facta fuerit à Simone Macabæo, ſacerdote maximo
in epiſtolæ modum, ad mittendum fratribus per Aegyptum diſperſis, ut ſolennia pro
beneficiis receptis illic contenta concelebrent. neque uerò Iafon, neque Scriba ille,
neque Simon Macabæus tantæ potuerunt eſſe uetuftatis, ut à totius illius ſæculi homi-
nibus, eorum ſcripta in ordinem diuinorum uoluminum redigerentur, quanuis, uel
propter auctorum ſanctitatem, uel geſtorum gloriam uel propter ſtyli ueritatem ue-
nerabiles eſſent.

Secunda ratio, quæ hos ſanctos libros ante Chriſti aduentum à canone Iudæorum
excluſit, fuit inuidia, quæ ſicut apud omnes mortales, cum ingenti uirtutis ſpecie rebus
recentioribus ſolet detrahare, ita gentis Iudaicæ fuit ſemper peculiariſſimum uitium,
præſertim in ſapientes uiros, & eos, qui aliquo uel Dei, uel populi teſtimonio habeban-
tur illuſtres. Ecce (inquit) Chriſtus ſapientia nomine, ego mitto ad uos Sapientes &
Scribas, & ex illis occidetis & crucifigetis, & ex eis flagellabit in ſynagogis ueſtris,
& perfequemini de ciuitate in ciuitatem, ut ueniat ſuper uos omnis ſanguis iuſtus; qui
effuſus eſt à ſanguine Abel iuſti uſque ad ſanguinem Zachariæ filij Barachia, quem
occidit inter tēplum & altare. Et ſubinde, Hieruſalem Hieruſalem; quæ occidis pro-
phetas & lapidas eos, qui ad te miſi ſunt, &c. Et demum, Quem inquit prophetarum
non ſunt perſecuti patres ueſtri? Erant apud Iudaicæ gentis populos, ſicut ſanctitatis &
prophetia, ita uirtutis & ſapientia, mors & infamia certiſſima præmia, quemadmodum
apud alias totius Orbis nationes, uirtutem & ſapientiam immortales honores conſeque-
bantur. Neque enim his ſatis erat ſanctorum uiuorum ſcripta nauici facere, & quanuis
certiſſimo indicio, à Deo proſecta, apud plebes, apud quas uenerabiles habebantur,
ſibilis & maledictis inceſſere, ſed uitam quoque aggredi, immo quæ maiora cenſentur,
nomen, honorem, & famam inuadere, ita ut cum illo optimè ageretur, cuius in media
ſanctitate, ſapientia aut prophetia, quantumuis eius ſcripta iacerent, eſſet uita ſuper-
ſtes. Hæc fuit unica cauſa quare cum nullibi magis, quàm apud eam gentem, uel eius
peculiari ingenio, uel quod magis crediderim, diuino munere, ſapientia uigeret, tam
pauci ad nos eiſdem ſapientia fructus uſque peruenerint. Nam ſi apud cæteras gentes
ampliſſimi honores ſapientia ſtudio deſtinati, prohibere non potuerunt, quin & in ſa-
pientum ſcripta tempus deſæuiret, quid putamus in ea gente factum fuiſſe, in qua uitam
poſt ſapientiam ſuperſtitie ingens erat prodigium? aut quo pacto ſcriptis hi parcerent,
qui auctorum uitæ, quam indignam, quæ ſuper eſſet, putabant, non parcebant? Ij ergo
tantum libri inter ſæuas illas perſecutiones fuerunt ſuperſtites, quos diuina prouidentia
ad futurorum ſæculorum gubernationem neceſſarios præuidit, & ij tantum ſunt tan-
dem in ueneratione habiti, quorum doctrinam, parentum in poſteris generationibus
ſuperata inuidia, ipſe rerum euentus ueram eſſe comprobauit: cæteri aut proſus cum
auctoribus aboliti, aut ſi non aboliti, nequaquam eo honore recepti. Nullam proſectò,
neque Iſaias, neque Hieremias, neque Ezechiel, aut ullus eorum prophetarum, qui eius
populi inuidiam ſuſtinuerunt, naſti fuiſſent apud eam gentem, alioqui & proprij &
paterni odij tenaciſſimam, auctoritatem, niſi ea, quam ſuis ſcriptis prædixerant Baby-
lonica

Baſil. Am-
br. Ireneus,
Clemes Ale-
xa Tertul.
Cypri. locis
multis et po-
ſteriores quæ-
dam.

Math. 23.

Ionica, & alienarum gentium uexatio, intellectum dediffet auditui, & uera fuiſſe, quæ prædixerant, comprobaffent.

1ſa. 28.

CVM ergo hi libri, quanuis eſſent ſpiritu prophetico pleni, nondum eius populi ſuperaffent inuidiam, quòd ad id efficiendum nondum idoneum tempus fuiſſet elapſum, neque diuinum ſubſecutum flagellum, diuinos eſſe prodidiffet, ut in Hieremiæ, Iſaiæ &c. ſcriptis contigit, nimirum quòd ab eo tempore, quo editi fuerunt, uſque ad Romanum excidium, eorum qualecunque imperium, quantumuis finitimarum gentium bellis attritum, nondum tamen occidiffet: non mirum eſt ſi nondum fuerint in eorum ordine

Matth. 23.

habiti, quorum iam, quòd uates ueri fuiſſent, ſepulchra paſſim ædificabantur: immo uerò mirum eſt, quo pacto, cum eorum uaticinia, quæ quantò Euangelico ſæculo erant propinquiora, tantò eiufdem Euangelici ſtatus imaginem expreſſius referebant, ac proinde, tantò carnali Iudæorum ingenio, minus congruebant, non fuerint prorfus peſſundata, & omnino quaſi aniles fabulæ toti illi genti interdita. Quæ proſectò ratio, ſi rectè aduertatur, non modò apud eam gentem, quæ (uti diximus) inuidiæ peculiari ueterno laborat, ſed apud alias quoque nationes latiſſimè patet. Facilius enim ex hoc uitio, externa & abſoleta quanuis deteriora, quàm ea, quæ apud nos, & noſtra ætate naſcuntur, laudare ſolemus. neque facile cuiuſque, quantumuis eruditi hominis, labores, & ſcripta, tanto ſua ætate, quanto poſterioribus ſæculis, ubi deſeruerit inuidia, fauore excipiuntur.

Tertia ratio cur Hebræi hos libros quaſi canonicos non admiſerint.

Tertia cauſa, neque minima proſectò fuit, quòd hi quinque libri, inter cætera teſtamenti ueteris uolumina, non Hebræico & genuino ſermone, ſed alienis linguis, & idiomatibus ſcripti fuerunt. Nam Iudith, & Thobia, Chaldaico ſermone ac literis editos fuiſſe, in prologis eorum docet Hieronymus: Sapientiam uerò, Eccleſiaſticum, & Machabæorum hiftoriam, Græco, quòd, poſt Græcorum imperium barbaris linguis relegatis, Aſiaticis nationibus inoleuit, idiomate ſcriptos, præter ipſam dictionem, quæ ſatis hoc oſtendit, communis eſt auctorum ſententia. Sed neque in Hebræicis Bibliis huiuſmodi uolumina reperias, quòd illic nihil, niſi quod primitus Hebræico ac paterno ſermone, quem ſolum ſanctum uocitare ſolent, fuerit editum, collocare quis audeat, cum tamen in Bibliis Græcis, integrè inuenias. Liber Sapientiæ (ait Hieronymus) apud Hebræos nuſquam eſt: unde & ipſe ſtylus Græcorum magis eloquentiam redolet. Eccleſiaſticum librum aut Græcè primitus fuiſſe editum, aut ex Hebræico in Græcum ſermonem conuerſum, tunc primum, cum in manus hominum uenire cœpit, emerſiſſe, inter pres ipſe in prologo docere uidetur. Quòd ſi librum priorem Machabæorum, Hebræicè ſe reperiffet Hieronymus doceat, aut certè Hebræicum, ideſt Chaldaicum, qui ſermo poſt

Hierony. in prolog. lib. Sap.

Babylonicè ſeruitutem, præcipuè uerò circa Chriſti aduentum, quod ut Euangelicis dictionibus, Hebræicis patet, pro Hebræico habebatur, intelligit, aut ex prothotypo Græco, eius gentis conſuetudine, quæ Euangelia quoque noſtra in Hebræicum ſermonem traduxit, fuerat in Hebræicum conuerſus. Nam de cæteris, quòd Græco ſermone prodierint, auctores conueniunt. Et proſectò magnopere cum ratione conuenire uidetur, eo ſæculo, quo Græcus ſermo uniuerſis penè nationibus, propter Græcorum imperium familiariffimus erat, tam egregia Machabæorum facinora, non Hebræica, quæ ſoli Iudææ nota erat, ſed Græca, tunc temporis, apud omnes nobiliſſima lingua, conſcribi: præcipuè cum etiam, ſi ſolis Iudæis ſcriberentur, non omnes poſt diſperſionem, in penè uniuerſas Orbis nationes & linguas, per Aſyrios, & Babylonios factam, niſi fortè Rabini, & hi, qui docendi ſtudium exercebant, Hebræicè ſcirent. Immo uerò, neque hi qui Hieroſolymis morabantur, Hebræicè nouerant, quòd ſcilicet poſt Babyloniam ſeruitutem, iam non Hebræica quaſi uulgari, ſed aut Chaldaica, omnes, uſque ad imperium Alexandri, aut poſt eius imperium nobiliores quidem Græca, uulguſ uerò, miſto quodam ex Chaldaica & Græca lingua ſermone, Hebræico ueteri ac paterno penès ſapientes tantum ſeruato, uterentur. Non igitur aut eius gentis glorioſa prælia, indigna proſectò, quæ ſilentio tegerentur, aut ſapientia, qua, ut nepos ille Ieſu filij Sirach inquit, etiam extranei poſſent, & diſcentes & ſcribentes eſſe periti, ei linguæ cõmendanda erant, quæ non modò, his Orbis nationibus, quæ celebres habebantur, ignota erat, ſed nec ſuæ genti ſatis comperta. Atque hæc proſectò fuit ratio, propter quam Iudith egregium facinus, & cum Thobia diuinitus patratum miraculum, non Hebræico, qui

In prolo. Sap.

tamen

tamen tunc temporis nondum exciderat, ſed Chaldaico, qui ante Græcorum graſſationem, propter Babylonicorum regum potentiam, in precio habebatur, Hebræi auctores ſermone conſcripferint. Ex hac tertia cauſa forſan, neque trium puerorum Hymnum, neque Suſannæ & Belis hiftorias, quæ ex Theodotionis uerſione Hieronymus addidit, neque Mardochei ſomnium, à libri Heſter. c. 10. uſque ad finem, neque ſimilia quædam, in ſanctarum ſcripturarum ordinem Iudæi admittunt. propterea (inquam) quòd ea non Hebræico ſermone, ſed Græco ſcripta crediderint, de quibus ramen poſtea.

Verum obicit quis, paulò in ſanctarum ſcripturarum lectione curioſior, neque Iob, neque Ezram, neque Daniele, qui tamen in diuinorum librorum numero computantur, Hebræico ſermone fuiſſe editos, unde neque hanc tertiam cauſam, quòd hæc quinque ueteris Teſtamenti uolumina exularunt à canone, forſan probabit. Ezram proſectò totum, Daniele uerò, à capite ſecundo, literis Hebræicis, idiomate uerò Chaldaico editos fuiſſe, Iob partim Hebræico, partim Syriaco, partim Arabico ſermone fluere, præter ipſum lectionis uſum, in prologis eiſdem libris præfixis, Hieronymus docet.

Obicitio.

Verum hæc obicitio, ſi rectè res aduertatur, facile diluitur. primò quidem ob hæc cauſam hos libros non fuiſſe eodè honore, quo erant ſanctiores illi, quos propriè canonicos uocant, exceptos, canon Hebræorum antea recitatus oſtendit. neque enim illic, in priori illo ſanctorum uoluminum numero collocantur. Deinde, neque toti hi libri externo ſermone, ſed partim externo, partim Hebræico ſermone, pro rerum opportunitate ſunt editi, ut cum Daniel regem Babyloniſ ſua, auctor uerò libri Iob eius è diuerſis regionibus proſectos amicos, ſuis quoque linguis loquentes inducit. Tertio, horum librorum auctores, & propter diuina teſtimonia, & propter ingentia beneficia Hebræo populo collata, in magna quadam ueneratione habebantur. nam Moſes, qui librum Iob frequentiori doctiorum ſententia, in Iſraëlitici populi, dura illa ſeruitute preſſi, ſolacium, ſcripſiſſe memoria proditur, quantam propter horum utrunque, apud eum populum auctoritatem obtineat, non eſt opus oſtendere. Ezras uerò, quàm benè de ea gente, immo de uniuerſa illa religione ſit meritis, eiufdem populi docent hiftoriæ. Quem admodum enim olim Moſes, eidem populo cælitus legem accepit, ita poſteris ſæculis, Ezras fuit eiufdem legis inſtaurator, adeò ut nihil ex diuinis libris, quod ille ſanctum ac diuinum non dixerit, ſanctum, aut diuinum habeatur. immo uerò adeò in eo Sancti ſpiritus plenitudo exundaffe refertur, ut uniuerſam legem & prophetas, quæ omnia Chaldaico perierant incendio, eo, quo prius ſpiritu ſcripta fuerant, nouis diuina quadam auctoritate literis inuentis, multis ex ſuo additis, reſtituiſſe dicatur. quæ reſtitutio proſectò neque ſine diuino teſtimonio, quod ſancto uiro auctoritatem conciliaret, neque ſine ingenti eius populi obſequio, magna uitæ ſanctitate & beneficiis comparato, fieri potuit. Quin & prophetico ſpiritu claruiſſe, ex ultimo duodecim prophetarum uolumine, quod eidem & Hebræi & Chriſtiani doctores, ſub nomine Malachiæ tribuunt, apertiſſimè conſtat. Iam Danielis hiftoriam & prophetiam, non Daniel ipſe, ſed uiri maiores ſynagogæ, qui Sanedrim, ideſt, ſupremum Hebræorum concilium conſtituebant, qui magiſtratus, apud eam gentem totius religionis ſummam tenebat, què admodum & Ezechielem & alios quosdam compilaffe referuntur. His uerò, tam nefas erat, in rebus ſacris contradicere, aut eorum ſcriptis, quaſi ſacroſanctis non præſtare conſenſum, quàm prophetas ipſos, aut legem ſpernere: immo horum traditiones, quas Deuterofes uocant, magis quàm legem apud eum populū obtinuiſſe, non uno loco Chriſtus inſinuat. Quòd ſi Daniel ipſe cum librū ſuum composuit, ingenti eundem populum beneficio deuinxerat, dum propter eum, apud Babylonicos principes in precio habebatur, tanta etiam erat eius ſanctitas, ut adhuc cum uiuis agens, ut Noë olim & Iob diuino commendaretur encomio. ſic enim de illo apud Ezechielem legimus, Fili hominis cum peccauerit mihi, cum præuaricaret præuaricans, extendam manum meã ſuper eam, & conteram uirgam panis eius, & immittã in eam famem, &c. Et ſi fuerint tres iſti uiri in medio eius, Noë, Daniel, & Iob, ipſi in iuſtitia ſua liberabunt animas ſuas, ait dominus exercituum. Quòd ſi & beſtias peſſimas induxero ſuper terram, ut uafte eam, & fuerit in uia, eo quòd non ſit pertransiens propter beſtias, & tres uiri iſti fuerint in ea, uiuo ego, dicit dominus, quia nec filios nec filias liberabunt, ſed ipſi ſoli

In prologo Danie. & priori prolo. Iob. Dilutio.

Dan. 2.

Hierony. in duobus prologis duodecim pphetarū. Adri. Fin. &c. Rabi Dauid Chim.

Ezec. 14.

foli liberabuntur, terra autem desolabitur. Sed & eius nationes calamitate & pressura, post Abraham, Ioseph, Phinees, Iosue, Caleb, Dauidem, Eliam, Ananiam, Azariam, & Misaëlem, quasi singulare sanctitatis exemplum, in media tribulatione patientia eius admiranda, imitanda proponitur. Iam quanta fuerit eius sapientia cum multis locis diuina oracula doceant, id tamen abundè ostendit, quòd per Ezechielem prophetam, cum principe Tiri Deus irrisoriè disceptans, eidem inquit, Ecce sapientior es tu Daniele, & omne secretum non est absconditum à te, quasi nullus esset, qui eius sancti uiri non humanitus comparatam, sed cœlitus indultam sapientiam inter mortales attingeret. Ingens ergo horum uirorum in Deum sanctitas, ingentia etiam in suam gentem beneficia faciebant, ut eorundem scripta, quanuis externo sermone edita, eo loco, quo ceteri sacratiores libri, & qui iam auctoritatem diuinitatis obrinuerant, haberentur. Quæ ratio in auctoribus illorum quinque uoluminum, qui nec tanta uitæ sanctitate, apud eum populum celebres erant, nec tam bene de Iudæorum republica meriti fuerant, quanuis essent certissima uasa Spiritus sancti, profectò non militat. Sed de tertia causa iam satis, nunc de quarta dicamus.

Quarta cæ ob quam hi libri ad Hebraeorum canonem non fuerint admissi.

Quam non aliam esse arbitror, quam eius doctrinæ, quæ in his libris continetur, naturam. horum enim uerò quinque librorum quidam, quanuis, quòd ceteris sanctæ scripturæ libris solet esse familiare, prophetis passim respergantur oraculis, præcipuè tamen in historico genere continètur: quidam autem quanuis etiam prophetales, propter admittas prophetias uocari potuissent, præcipuè uerò doctrinales habentur, ac in his præcipuè à Iudæis, nihil aliud attenditur, quam humanæ uitæ catechesis aut instructio. Hæc uerò duo doctrinæ genera, ampliori temporis spatio, maioriq; probatione, quam id, quod rerum futurarum prænunciatus euentus admirabile reddidit, indigere non est qui ambigat. Moralis profectò instructio, quanuis sapientissima, infallibiliter tamen diuinitatem non arguit. multi enim humana tantum sapientia præditi, admirabiles morum instructiones ediderunt, multa grauissimaque de morum disciplina præcepta tradidere, quibus apud omnes mortales habentur in precio. Historica deinde narratio, cum omne id, quod in eo genere scribendi requiritur, maximè habeat, suapte natura nullum habet apertum diuinitatis argumentum, quod eam à diuinitate profectam ob oculos ponat. Contrà prophetica scriptura, ut huius operis libro secundo docuimus, cum ipse rerum euentus eidem respondit, ulteriori, ut diuina habeatur, demonstratione non indiget: Futura, inquit, annūtiat nobis, & dicemus, quia dii estis uos. Ergo cum uniuersi libri prophetales, licet præcipuè de Euangelico statu futuroque Messia continerent oracula, multa tamen de eius populi, propter peccata idolatriæ, futuro excidio uaticinia in se clauderent, quæ iam gentium finitimarum triumphis impleta, perspicua uiderentur, non opus erat, ut à posteris sancti haberentur, nec tēporis longitudo requirebatur, aut eorundem librorum ulterior expansio. Contrà, in eorū diuinitate uenanda, qui uel morales, uel historici erant, quòd ipsum doctrinæ genus eandem diuinitatē suapte natura non arguat, utrunque requiritur. Vnde neq; in his duobus scribendi generibus, nisi quas diuinitus inspiratas fuisse morum instructiones, aut historias constabat, aut quas magna sæculorum series honorabiles fecerat, diuinas putabant. Taliserat in genere catechetico lex, quam cœlitus indultam fuisse ex parentum, qui uoces audierant, & lampades, & sonitum buccinæ, montemque fumantem uiderant, testimonio constabat. Tales erant Salomonis libri, quem initio regni sapientiam à Deo, qui dat omnibus, affluenter postulasse, eaque diuino munere supra omnes mortales ditatum fuisse, non tantum apud eum populum, sed apud longissimè positas nationes, quæ ad fruendum eius sapientia, regnis & propriis sedibus relictis ueniebant, erat compertissimum. In historico uerò genere, tales erant Iosue, Iudicum, Ruth, & Regnorum historiarum, quæ & quorundam uaticiniorum, quæ historiis miscentur, impletione, & longissimo sæculorum ordine, in librorum diuinorum numerum ut reponerentur, ipsa ratio impellebat. Præter hoc, quòd harum historiarum auctores, Spiritu sancto polluisse, uel ex uitæ discursu, uel ex aliis prophetis operibus, quæ ueridica fuisse, ipse rerum euentus comprobabat, apud totam eam gentem manifestò constabat. Nam Iosue sanctissimum ducem, diuinitus in Israëlita gentis post Moïse obitum ducem susceptum, & dignum qui extorem illum populum, in promissa

fam iam olim hæreditatem induceret, quiq; olim soli, ne moueretur, præceperat, historiam suam composuisse fertur. Iudicum uerò librum, & Ruth historiolam, cum duobus prioribus Regnorum libris; Samuelem, quo nemo apud Hebræos sanctior habetur, edidisse commemorant: Malachiam uerò, qui duos reliquos Regnorum libros complectitur, & Paralipomena, sancto propheta Hieremia auctore prodiisse; Hebraicæ traditiones insinuant. Adde quòd in his libris, quasi in eius populi annalibus, totius Israëlita gentis, & non huius aut illius hominis gesta, & multa alia ad pacificum conuictum necessaria, quæ publica custodia asseruari decebat, breuissimo compendio clauduntur. in Iosue enim, post Iordanis transitum & Regnorum hostilium subuersionem, terra uictori populo diuiditur & per singulas urbes, uiculos, montes, atque confinia, sortes mittuntur. in Ruth Davidis, & deinde regis profapia series & generatio narratur. non enim aliorum totus ille libellus contendit, quam ad Obedis esse patris, à quo genitus David, ius regni perpetuum diuinitus accepit, maiores declarandos: hoc autem sciri, & ex publica fide non ex uacillanti testimonio cognosci, populi illius magnopere intererat. quod profectò fieri non potuisset, nisi liber ille diuino donaretur honore. Idemque iudicium esto de ceteris historicis libris, qui non erant aliud, quam breuissimè quidam publici commentarij, in quibus, quem statum quouis tempore populus ille habuisset, minores cognoscerent. quos profectò non apocryphos aut dubiæ fidei, sed diuinæ profus auctoritatis esse oportebat. Iam uerò hæc, quæ in his quinque libris continebantur prophetica oracula, quæ omnia planissime omnium loquuntur de Euangelico statu, cum nondum essent impleta, non modò ut sacrosancti ac diuini haberentur, non proderant, sed insuper oberant. Purgatorius ignis, sius status inter huius uitæ moralis discrimina, & futuræ felicitas adeptionem, medius, reserat noua Iudæorum sapientibus, apud quorum quosdam, nec ipsa immortalitas animorum satis erat comperita: & tamen hic status in libris Machabæorum apertissime ponitur. Admirandus ille triumphus, quem rectus ordo redemptionis poscebat, sceminam nimirum, quæ olim diabolica fraude, totum genus humanum subuerterat, eiusdem diaboli caput abscondere, profus ab eorum mentibus erat absconditus: singularis illa rerum humanarum providentia, præsertim per angelica ministeria, angelici ordinis, sancta illa ciuitas, quam omnes sancti Apostolico testimonio futuram inquirunt, his, qui carnales seruata legis tantum benedictiones optabant, carnaleque Hierosolymarum imperium futurum credebant, profus erant ignota. Qui enim huiusmodi hominibus, ille liber esset canonicus, in quo post alia multa, in quibus Spiritus sanctus cœlestis illius ciuitatis, quæ olim Satanica expugnatione ceciderat, typico sermone instaurationem depingit, hæc uerba scribuntur, Portæ Hierusalem, ex saphiro & smaragdo ædificabuntur, & ex lapide precioso: omnis circuitus murorum eius, ex lapide candido & mundo: omnes plateæ eius sternerentur, & per uicos eius halleluia cantabitur? Quæ neque secundæ illi Hierusalem, quæ sub templo secundo uiguit, ullo modo conuenerunt, neque ulli mortaliū urbi conuenire posse, si non erant cæci, manifestè uidebant. Iam, qui totius Euangelicæ œconomiae rationem ignorabant, quo pacto Christianæ fidei (quæ uera sapientia est) encomia, & Ecclesiastici regni propagationem, diuersis tropis & metaphoris adubraram, in Ecclesiaste scirent? Quo pacto, nomine etiam Sapientia, secunda in Trinitate persona (quo dogmate ab eorum theologia, nihil erat alienius) in eo libro tam graphicè descripta, Iudaicos non offenderet animos? aut quo pacto IESVM maris & abyssi fundatorem, æquanimiter ferrent, qui de sancto incarnationis mysterio tam parum cognouerant? Demum in libro Sapientia, tam apertè Christi aduentus & sacratissima passio ob oculos ponitur, ut quantum Christianas mentes, quæ diuinam dispensationem nouerunt, ædificat, tantum Iudaicos animos, qui nihil tale de suo Messia suspicabantur, potuisset subuertere. Vocatur, inquit Hieronymus, liber Sapientia, quia in eo Christi aduentus, qui est sapientia Patris, & passio eius, euidenter exprimitur. Immo uerò tanta est uaticiniorum, quæ in eo libro continentur, claritas, ut post Christi passionem, à quibusdam editum fuisse à Philone illo Alexandrino credatur. sed & inter eos, qui librorum Ecclesiasticorum, rigidos nostra memoria censors egerunt, quidam inde colligit, post Christi passionem librum hunc scriptum, quòd potius rem gestam, quam futuram uideatur scribere. Et profectò nemo, qui rem gestam uidisset, mollius pessima

Sap. 2.

Iudæorum consilia potuisset describere. Circumueniamus (ait pharisaorum iuduta persona) iustum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Promittit se scientiam habere Dei, & filium Dei se nominat, factus est nobis in translationem cogitationum nostrarum: Et subinde, Videamus ergo si sermones illius ueri sunt, & tentemus, quæ uentura sunt illi, & sciemus, quæ erunt nouissima illius. Si enim est uerus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manibus contrariorum: contumelia & tormento interrogemus eum, ut sciamus reuerentiam eius: probemus patientiam illius. Morre turpissima condemnemus eum &c. Hæc enim uerò prophetica uaticinia, ac similia multa, quibus Euangelicorum hominū, idest Martyrum, Confessorum, Virginum, status futurus prædicitur, quæ in his quinque libris, tertio quoque uersu reperies, cum altiora essent Hebræorum sapientia, cumque nondum essent opere impleta, eius sæculi homines, quantumuis abesset malitia, potius deterrere potuerunt, quam permouere, ut eosdem in diuinorum librorum ordine ponerent.

Atque idem suspicari licet de Baruch propheta, in qua diuinus in carnem aduentus manifestè prædicitur: Nam posteaquam multa de diuina Sapientia, quæ eo loco non est aliud, quam religiosa ratio uiuendi à Deo mortalibus per legem indulta, fuisse locutus, continuo subiungit, Qui scit uniuersa, nouit eam, & adinuenit eam prudentia sua. Qui præparauit terram in aeterno tempore, & repleuit eam bipedibus & quadrupedibus &c. Et subinde, Hic est Deus noster & non æstimabitur alius aduersus eum. Hic adinuenit omnem uiam disciplinæ, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israël dilecto suo. Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est. Quæ uerba Iudaicum ingenium, cum longè esset ab eo mysterio, hucusque temporum ualidissimè torquent. Sed iam ad quintam causam uenio.

Sap. 3.

Quinta causa.

Quo tempore hi libri editi sunt.

Ea uerò est, quod cum uoluminum diuinorum canon fuit editus, horum librorum, quosdam nondum Spiritus sanctus dictasset, quosdam autem recenter scriptos, in illa rerum Iudaicarum conditione examinandi, an, ut inter diuinos computarentur, digni essent? nondum ocium suppeteret, quod haud dubiè in re omnium grauissima, maximè erat necessarium. Et liber quidem Ecclesiasticus, ducentos annos, liber uerò Sapientia, centum tantum, Christi incarnationem præcessit. Machabæorum autem historia, hunc annorum numerum non potuit excedere, quod Iudaicæ gentis cum Græcis bella gesta recenseat. Iudith, si à Ioaachim sacerdote maximo, Iosedech maximi sacerdotis filio, fuit editus, licet his, quos diximus, habeatur antiquior, multò tamen post Israëlitiçi populi reductionem emerfit. Tobias etiam si suum librum scripserit, quod non est, uti diximus, tam uerosimile, quam quod postea fuerit eidem à quopiam ex posteris hoc officium impensum, non fuit multò tamen hoc sæculo antiquior, cum iam essent per Babylonicam grassationem Hierosolymæ diruta. Canon autem sicut & cætera omnia, quæ ad sanctæ scripturæ conseruationem faciebant, post Babylonicam captiuitatem, ab Ezra fuit editus. Igitur sicut neque Sapientia, neque Ecclesiasticus, neque Iudith, neque Machabæorum historia ab eodem in canone potuerunt reponi, ita neque Tobias historia, neque similia cætera, quæ sub Babylonica seruitute contigerant, quale Mardochei somnium, Sufannæ, & Belis historia, &c. potuerunt ab eodem, legi, & illorum librorum, qui indubitato diuini habebantur, restitutioni intento, & tanto instaurandæ urbis labore districto, in examen uocari, præsertim primoribus Iudæorum, qui Sanderim constituebant, quibusque hoc muneris incumberebat, dispersis. Erant autem ei genti, Ezra in hac parte, tam Sacrosancta decreta, ut tam sacrilegus apud posteros haberetur, qui illis, quos ille diuinos dixit, libris uel syllabam adderet, quam qui demeret aut auferret. Atque hæc fuit ratio, quare neq; post Ezra tempora ullo pacto superstitiosus ille Iudæorum senatus, & antiquarum traditionum tenacissimus, eosdem libros uocarit in canonem. nisi etiam id fuerit in causa, quod cum primùm per gentium finitimarum incurfus, dare operam sapientiæ licuerit, earum rerum, quæ ad hoc opus erant necessariæ, originalium scilicet, quæ maximè Ezram in canone conficiendo iuuisset par est credere, aut testium omni exceptione maiorum, qui horum librorum auctores Spiritu sancto polluisse docerent, quibus duobus mediis in canonizandis libris ea gens utebatur, non suppeteret copia, quod magis arripet; quod nimirum hos ultimos prophetas in di-

in diuinorum librorum numerum, non ab Ezra, qui fuit illis æqualis, sed à sequentibus Iudæorum sapientibus, repositos suspicor. Quorum erat tamen diuersa ratio: nam præter quod & hi libri paterno sermone, & in solo paterno sunt editi, suorum etiam auctorum, qui in eo populo iam ab exilio reduces, uixerant, clarissimo testimonio, habebantur illustres. omnes enim in eo populo nouerant, eos, in denunciandis prophetis oraculis, legitimos Dei fuisse ministros, uidebantque multa ex his, quæ illi prædixerant, impleta esse. Vnde neque si eorum prophetias sanctorum librorum catalogo ascriberent, futuros se sacrilegij reos ullo pacto putabant. Eo nimirum pacto, quo neque nos, ut eos, quos propter Christi confessionem, uitam hanc mortalem amisisse iudicamus, in sanctorum numerum reponamus, multis uitæ sanctitatis, ac miraculorum, quæ tamen in aliorum sanctorum apotheosi, requiruntur, testimoniis egemus. Satis enim habemus si publicè constet, eos ob Christi martyrium, idest, testimonium, uitam potuisse, licet nulla miracula ediderint, immo etiam si totam antea uitam turpiter uixerint. Sic nimirum concilium illud Synagogæ, quod huiusce rei curam gerebat, sanctos illos tres prophetas, Aggæum dico, Zachariam, & Malachiam, qui, ut diximus, non est alius, quam Ezras, quod eorum esset aperta diuinitas, diuinorum librorum numero inferere potuit, cum cæteros, quorum non erat tam aperta, extra canonem exulare permitteret. Atq; hæc tamen quidem quinque illas causas, quas hos libros extra canonem Hebræorum eiecisse, uerisimile est credere, sumus prosequuti.

Nunc iam causam, quæ eandem gentem, post Christi aduentum, ab eorum librorum approbatione deterret, consequenter prodamus. neque enim ea potuit esse, rei nouitas, in tanto sæculorum ordine, sed neque auctorum inuidia, quam iam, ipsorum operum superasset uetustas, neque linguarum, quibus editi sunt, à paterna, diuersitas. Nam si eorum librorum prophetias & oracula libuisset attendere, uidere potuissent, iam ea per Euangelici status aduentum esse completa, quod sine diuini spiritus unctione, qui quacunq; lingua æque ac Hebræa uti potest, fieri non potuit. Et quemadmodum, Ezra, Iob, & Danielis scripta, quantumuis extranea lingua edita, ex uaticiniorum impletione, quasi diuina uenerantur & colunt, ita & ista, ex eadem causa cognoscere potuissent, à Spiritu sancto profecta. Sed neque historicum aut catecheticum scripturæ genus, post Christi aduentum hos libros à canone Iudæorum excludit, tum quod, ut illæ historiæ, aut sapientes morum instructiones, prophetis uaticiniis non fuissent respersæ, in tam proluxa tamen sæculorum memoria, earum diuinitas multis argumētis patere potuisset, quemadmodum & illas, quæ à Salomone aliisque sapientibus processerant, quæ uno pro uerbiorum uolumine continerentur, sanctas fuisse ac diuinas, tempus ostendit. Tum uerò, quod prophetica oracula, quæ in his libris clauduntur, iam Euangelico sæculo completa uidissent, unde facile esset deprehendere, has historias aut morum instructiones, non humanas sed diuinas fuisse. Sed neque, si Ezras hos libros canoni non inseruisset, quod nondum essent editi, aut nondum tempus examinandi suppetisset, propterea non essent nunc canoni inferendi, post tam longum examen. Immo uerò, si rectè aduertissent, stultum illis uideri potuisset, ita diuinorum librorum canonem claudere, ut nullo pacto futuris libris, quos Deus pro sua prouidentia, & pro temporum ratione, suo populo indulgere uoluisset, locus relinqueretur.

Est igitur unica ac sola ratio, quæ toto hoc Euangelico sæculo, hos libros à canone Iudæorum excludat, inueteratum illud odium, quo Christianam fidem, quam his potissimum libris foueri uident, prosequuntur: quo non modò canoni diuinorum librorum, aliquid, quod in eiusdem fidei auxilium produci queat, addere nolunt, sed insuper conuicti illa, quæ eidem suffragantur, quasi spuria & notha, si fieri potuisset, propter contendant abscindere. Vident his libris sua pessima consilia, quibus Christo mortem intulerant, & sibi perpetuum dedecus apud omnes Orbis nationes acquisierunt, patenter describi. Vident, ut antea dicebamus, in eisdem, totius Euangelicæ dispensationis Sacrosancta mysteria, tanto minus figuris & rerum externarum uelamine operata quam in aliis prædici, quanto auctores tēporis plenitudini magis propinqui, Euangelicæ lucis radios plenius hauriebant. Accessit huic odio, antiqua illa illius gentis emulatio, qua tantum diuinas scripturas, sibi tributas insolenter putantes, sibi quoque solis, auctoritatem, hunc librum diuinum, illum contra non diuinum, declarandi, su-

Quare Iudæi post Christi aduentum eos lib. in canone nō admiserunt.

Inuidia Iudæorum hos libros à canone modo excludit.

Sap. 2.

In prolog.
Thobia.

perbissimè arrogant. Vnde quem illi semel diuinum non dixerunt, si quis fortè alius hoc munus anticipet, continuò pro Iudaica procacitate irridentes, perpetuo sæculorum ordine apocryphum & mendacem declarant. Arguunt nos (inquit Hieronymus, de Tobia loquens,) Hebræorum studia, & imputant nobis contra suum canonem Latinis auribus ista transferre: sed melius esse iudicans Phariseorum displicere iudicio, & Episcoporum iusionibus deseruire, institi ut potui, &c. Puto ego nec profus inaniter, non solùm hos libros, iam olim Iudæorum senatum, si huic studio non incubasset Ecclesia, in canonem missurum fuisse, sed etiam uniuersa illa, quæ ex ueteri testamento, unquam controuersiam habuisse leguntur, quòd scilicet in tanto sæculorum spatio, eorum ueritas ac diuturnitas sufficientissimis argumentis fuisset expensa.

Ponuntur Iudæorum obiectiones aduersus libros Machabæorum, & diluuntur. Cap. XIII.

Abes iam sex generales rationes & causas, quæ hos libros ueteris testamenti, uel ante Christi aduentum, uel post Euangelium prædicatum, à canone excluderint. iam accipe modò potiora quæque, quæ in eos libros, ut error speciosus uideretur, Iudaicum nostro sæculo excogitauit ingenium, quanuis talia esse iudicemus, ut eorum similia, immo multò fortiora, in eos libros, quos illi canonicissimos habent, à cauillis hominibus oblici possint, quod olim Apion Alexandrinus, Lucianus, Celsus, Proculus Lycius, Iulianus Imperator, & Porphyrius philosophus, libris in legem & cæteras scripturæ partes editis, fecisse leguntur. Verùm, omisis illis, quæ suos habuerunt Iosephos, Apollinares, Cyrillos, & Methodios, nunc uideamus, quæ Iudaica manus, iam profus eneruis, in hos sanctos libros tela contorqueat.

Prima in li-
bros Mach.
obiectione.

ERGO priori loco libros Machabæorum apertæ contradictionis insimulant, quòd libro priori capite sexto, Antiochum propter sacrilegium, quod templo Hierosolymitano inferre tentauerat, diuinitus languore correptum, in Elimaida Persiæ urbe occidisse dicatur, cùm secundo libro capite primo, in eadem prouincia, in templo Naneæ, capite truncatus apertè scribatur. Immo uerò (aiunt) in eodem libro secundo, capite 9. alia ab his duabus prorsus diuersa causa interitus Antiochi, ab scriptore profertur, quòd scilicet, cum apud Persepolim, templum spoliare tentasset, à populo ad arma conuerso, turpiter extra urbem fugatus, & putans se hanc iniuriam in Iudæos posse retorquere, illis minitans, redditurum se Hierosolymas in congeriem sepulchrorum, diro post minas uiscerum dolore, diuinitus tortus, uermibus tandem consumptus occiderit.

Duo Iudæo-
rum erro-
res.

Verùm hic cauillus ex eo fonte descendit, à quo cætera quæque, quæ miseris & stulti homines quotidie in nostros, nostraque dogmata, mendaciter proferunt, ab ignorantia nimirum historiæ, qua supra omnes mortales, lucellis, & propter suam antiquam auaritiam sordidissimis quibusque muneribus intenti, laborare non desinunt. Videre est eorum annales & calèdaria, tot mendaciis & nugacissimis fabulis respersa, ut nemo, nisi qui id obfirmato animo apud se instituerit, statim tædio confectus ea persequi ualeat. Sed ad rem. Falluntur Iudæi dum duos Antiochos, unum & eundem Antiochum putant. falluntur deinde, dum duos Machabæorum libros unam & eandem historiam existimant, cùm prior integram, usque ad Ioannis sacerdotium, narrationem contineat, posterior uerò, sola Iudæa facta, nec omnia recenset. Sunt illi duo libri, duorum auctorum, ut antea docuimus, Prior ab eius gentis concilio, quod annales conficiendi curam gerebat, compositus. Posterior à Simone sacerdote maximo, ex quinque Iasonis libris in epistolæ modum coactus. Non ergo mirum si in primo & in secundo, cùm sint diuersæ historiæ, eiusdem Antiochi describatur interitus. Quemadmodum non est mirum si Liuius, Iustinus, Sallustius, &c. eisdem historiis diuersis locis enarrent. Antiochus ergo ille, quæ sexto capite à prioris libri auctore ex tristitia mortuus esse narratur, idem est cum illo, qui lib. 2. c. 9. uiscerum torminibus à secundi libri scriptore refertur extinctus. Antiochus nimirum, quem Syri cognominarunt Epiphanem, aut illustrè, quòd

Appia Ale-

nis

alienis regnū usurpantibus, ipse auitæ ditionis assertor exortus, suis illuxerit, qui cum patre Antiocho magno, Romæ datus cum fuisset obses, mortuo patre, fratreque Seleuco Philopatore, ab Heliodoro quodam purpurato per uolentiam occiso, cùm Artali & Eumenis regum Asiæ auxilio fretus, non modò Syriam reuam paternam occupasset, sed finitimas quasque gentes grauissimis bellis pertentasset, præsertim eas, quæ nondum populi Romani amicitiam adeptæ fuerant, grauissimas calamitates Iudæorum genti, quæ tunc domesticis quoque uiribus ac potentia tyrannis resistebat, intulisse fertur. Is itaque Antiochus, cùm amicitia ac societate horum regum, finitimas nationes continuis bellis afflixisset, Artaxiamque regem Armeniorum bello superasset, & in Aegyptum contra Ptolemæum sextum, quem Euergentem uocant, cuius pater tunc è uiuis excesserat bellum mouisset, mortuus est, relicto nouem annorum filio Antiocho, cui Syri nomen addiderunt Eupatori, propter patris uirtutem. Cuius pueri, ut etiam prophani auctores conueniunt, Lysias educator fuit. Huius tamen Antiochi, quòd neque cum Romanis, neque cum Græcis, iam Romanorum focis, bellum gesserit, sed tantum Asiaticis nationibus, in historiis quidem Græcis aut Romanis exilis mentio. Cæterus uerò mortis, quo fuerit hac uita sublatus, apud unum Appianum Alexandrinum legisse me memini: cuius uerba quòd mirè cum sacra historia conueniant, hinc oportet inferere. Antiochus uerò inquit, biennio tantum regnauit. quo tempore Artaxiam cepit Armenium, & in Aegyptum expeditionem suscepit contra Ptolemæum sextum, cuius pater tunc è uiuis excesserat, duobus filiis superstitibus. In eius castra prope Alexandriam Popilius à Romanis legatus uenit, cum literis denunciatis ut abtineret à regno Ptolemæorum. quibus lectis, cùm se deliberaturum diceret, uirga eum circūscripsit Popilius, dixitque, Hic delibera. ille territus discessit, spoliatoque in Elymeis templo Veneris, tabe periit, relicto nouèni filio Antiocho Eupatore. Hactenus Appian. Cui quantum consonet Machabæorum historia, iam audi. Et Rex Antiochus, inquit, perambulauit superiores regiones, & audiuit esse ciuitatem Elemaidem in Perside, nobilissimam, & copiosissimam in argento & auro, templumque in ea locuples ualde, & illic laminas aureas, & loricas & scuta, quæ reliquit Alexander Philippi rex Macedonum, qui regnauit primus in Græcia. Venit, & quærebat primò capere ciuitatem, & non potuit, & insurrexerunt in prælium, & fugit inde, & abiit cum tristitia magna, & reuersus est in Babylonem, & uenit qui nunciaret ei in Perside, quia fugata sunt castra, quæ erant in terra Iuda, & quia abiit Lysias cum uirtute forti in primis, & fugatus est à facie Iudæorum, & inualuerunt armis, & uiribus, & spoliis multis, quæ acceperunt de castris, quæ exciderunt, & quia diruerunt abominationem, quam ædificauerunt super altare, quod erat in Hierusalem, & sanctificationem, sicut prius circundederunt muris excelis, sed & Bethsuram ciuitatem suam. Et factum est, ut audiuit rex sermones istos, expauit, & commotus est ualde. Hactenus in libro priori Machabæorum. Ex hoc itaque infausto nuncio partim animo consternatus, partim uehementi ira commotus Antiochus, Iudæis minitabatur, ut lib. 2. c. 9. refertur, positurum se Hierosolymas in Iudæorum sepulchrum. post quas minas diuinum furorem ultorem expertus, dolore uiscerum, quem Appianus talem uocat, cepit torqueri. hanc uerò tabem sue uiscerum dolorem, cùm libri posterioris auctor, apertè explicet, auctor primi illo sexto capite nomine uehementis tristitiæ occultò significat. Quæ profectò paruissima dissonantia, in omnibus auctoribus, qui eandem historiam scribunt, etiam cùm sunt ueracissimi, frequentissimè accidit. Neque enim omnes eandem rem eodem prorsus pacto, neque omnia, quæ circa illam contingere, eisdem uerbis prorsus recensere tenentur. Sic itaque prioris libri auctor, Antiochi interitum illo loco describit, Et factum est, ut audiuit rex sermones istos (infaustum nimirum nuncium è Iudæa relatum) expauit, & commotus est ualde, & decidit in lectum, & incidit in languorem præ tristitia, quia non est factum sicut cogitabat, & erat illic per dies multos, quia renouata est in eo tristitia magna, & arbitratus est se mori, & aduocauit omnes amicos, & dixit illis, Reccesit somnus ab oculis meis, & concidi & corruui præ solitudine, & dixi in corde meo, in quantam tribulationem deueni, & in quot fluctus tristitiæ, in qua nunc sum, qui iucundus eram, & dilectus in potestate mea: nunc uerò reminiscor malorum, quæ feci in Hierusalem, unde & abstuli omnia spolia aurea & argentea, quæ erant in ea, &

can. lib. de
bellis syria
cis.

Appia. Ale-
xan. de bel.
lis assyria-
cis.

1. Mach. 6.

mifi auferre habitates Iudæam ſine cauſa. Cognoui ergo quòd propterea inuenerunt me mala iſta, & ecce pereò triftitia magna in terra aliena. Hactenus mors Antiochi ab auctore primi libri deſcribitur. In qua deſcriptione, quanuis tormentorum uiſcerũ expreſſe mentio non fiat, clarè tamen indicatur triftitiam illam ingentem ex grauiffimo morbo, quo fuerat diuinitus percuffus, exortam. Decidit, inquit, in lectum & incidit in languorem præ triftitia magna, & arbitratus eſt ſe mori: uel ex conſideratione cauſæ eius morbi, Nunc, inquit, remiſcor malorum, quæ feci in Hieruſalem, unde abſtuli omnia ſpolia &c. Abſtuliffe uerò hunc Antiochum nobilem uafa aurea 5. cap. 2. lib. memoriæ proditur. Et demum, quòd hic cuius mors lib. 1. c. 6. deſcribitur, idem fit cum illo, qui propter blaſphemiam lib. 2. c. 9. percuffus dicitur. Ex utroque loco nõ obſcurè colligitur, cum utrobique hunc Antiochum patrem Antiochi Eupatoris fuiſſe dicatur. Nam 1. lib. c. 6. ſic ſcribitur, Et cognouit Lyſias quoniam mortuus eſt, & cõſtituit regnare Antiochum filium eius, quem nutriuit adoleſcentem, & uocauit nomen eius Eupatorem. Libro uerò ſecundo cap. 10. ita poſt eius interitus deſcriptionem, Et Antiochi quidem, quia appellatus eſt nobilis, uitæ exceſſus ſe ita habuit. Nunc autem de Eupatore Antiochi impij filio, quæ geſta ſunt narrantes &c. Neque uerò uel in urbe, in cuius templum tentauit eſſe ſacrilegus, ulla eſt apud utrunque horum auctorum, aut librorum diſcordia. Nam quæ apud priorem Elymaide appellatur, nomine proprio, apud ſecundum Græco iam nomine, quòd, ut fieri ſolet, immo quod Græci perpetua conſuetudine ſeruarunt, ex Græcorum nouo imperio ſuſceperat, quòd eſſet totius Perſiæ nobiliſſima ciuitas, Perſepolis dicitur. Ergo primus auctor antiquo, ſecundus nouo uſu nomine, eandem urbem intelligunt. Sed neque in locorum, ubi mortuus eſt, commemoratio ulla eſt contradictio. Nam quanuis à prioris libri auctore, poſt fugam ex Elymaide reuerſus Babylonem, à ſecundi uerò auctore, circa Ecbathanam diuinitus percuffus dicatur, quarum urbium prior in Chaldaea, poſterior in Media ſita eſt: cum non tamen in Babylone correptus languore dicatur, ſed tantum quòd poſt fugam ex Elymaide, in Babylonem fuerit reuerſus, potuit in ipſo in Babylonem itinere, circa urbem illam Mediæ, quæ Ecbathanæ uocabatur, diuinitus percuti. Duo itaque illi loci de Antiocho Epiphane ſiue illuſtri, Antiochi magni filio, qui Iudæos affixit, interpretati, nullo pacto à ſe inuicem diſſident.

Quis fuit Antiochus, cuius lib. 2. c. 1. Machab. ſi mentione.

TERTIVS autem ille, qui ex ſecundi libri primo capite profertur, ubi Antiochus in templo Naneæ, capite truncatus ſcribitur, alius quiſpiam Antiochus huius prioris ſucceſſor, ex his, quos multos Syriæ reges huius nominis infeſtiſſimos hoſtes, Hieroſolymæ illa ætate tulerunt, eſt accipiendus. Hic tamen quis fuerit, non ſatis explicatum apud auctores inueniunt. nam quòd non fuerit Antiochus Epiphaneſ, quòd tamen quidam ex noſtris putarunt, ipſum genus mortis diuerſum, ſufficienter oſtendit. Quòd etiam non fuerit Epiphaneſ filius, qui ſexto capite prioris libri, & decimo ſecundi, à Lyſia regis propinquo Eupator uocatur, uel hoc manifeſtè conuincit, quòd idem Antiochus Eupator ipſi regni initio, à Demetrio Seleuci Philopatoris filio, qui Romæ obſes fuerat, capite ſeptimo prioris libri interficitur.

Sunt & qui hunc Antiochum, fuiſſe Antiochum Alexandri filium, qui libri prioris capite undecimo, à Triphone, deiecto Demetrio, in regnum erigitur, ſuſpiciunt. nam ipſe poſtea capite decimotertio, ab eodem Triphone tyranno per dolum occiditur. Poſtuit autem hic dolus fuiſſe, qui illo primo capite ſecundi libri deſcribitur, quòd ſcilicet, cum eſſet iuuenis, & ad templum Naneæ dotis nomine multas pecunias, quas illic dolosè per ſacerdotes, Triphon regni inuaſor, ne eius facinoris reus uideretur, collocaret, accepturus perueniſſet cum paucis, templum ingreſſus, fuerit lapidibus obrutus.

Improbatio præcedentiſſi ſententia.

Quas ſententias, ideò approbare non poſſum, quòd ſiue Antiochus Eupator Antiochi Epiphaneſ filius, ſiue Antiochus Sedetes, Alexandri filius, in tam parua ætate, tam acerbas clades Iudaico populo intuliſſe, ut publica congratulatione totius gentis eorum mortes ſuſceptæ fuerint, uerifiſſime non credam. Præter hoc, quòd ut ex capite ſexto, & terriodecimo libri primi colligitur, nulla iſti Antiochi contra populum Iudæorum bella mouerunt.

Vera ſententia.

Eſt itaque hic Antiochus, qui primo capite ſecundi libri, in templo Naneæ occiſus dicitur, Antiochus Demetrii primi filius, quem quoque ſæuiſſimum hoſtem eſt perpeſſa

peſſa Iudæa, cuius penultimo & ultimo capite libri prioris fit mentio, neque eius interitus toto libro, qualis fuerit, recenſetur. Hic enim inter omnes reges Syriæ propriè hoſtis & potentiæ Iudaicæ domitor ab historicis dicitur. Igitur, inquit Iuſtinus, Antiochus, memor quòd etiam pater propter ſuperbiam inuiſus, & frater propter ſegnitiem contemptus fuiſſet, ne in eadem uitia incideret, accepta in matrimonium Cleopatra uxore fratris, ciuitates, quæ initio fraterni imperij defeſcerant, ſumma indultria perſequitur, domitasque rursus, regni terminis adiecit. Iudæos quoque, qui in Macedonico imperio ſub Demetrio patre, armis ſe in libertatē uēdicauerant, ſubigit. Quorum uires tantæ fuere, ut poſt hunc nullum Macedonum regem tulerint, domesticisq; imperiis uſi Syriam magnis bellis infeſtauerint. Hactenus Iuſtin. Conſtat autem hunc Antiochum, filium eſſe Demetrii, qui contrahendorum auxiliorum gratia contra Triphonem Mediæ perueniens, ab Arſace Perſidis, & Mediæ rege comprehenſus eſt. Conſtat etiam fuiſſe fratrem Demetrii prioris illius Demetrii primogeniti, qui Simoni ſacerdotium ſummum Hieroſolymitanum donauit. Conſtat demum ex eodem capite, Iudæorum gentem cum cæteris ciuitatibus tempore horum Demetriorum ab imperio Syriaco defeſiſſe. Ita ut & prophanorum tum Græcas, tum Latinas, ſiue ſacras hiftorias mihi conſideranti, is Antiochus, cuius ultimo & penultimo capitibus prioris libri fit mentio, illemet proſus eſſe uideatur, quem ſæuiſſimum hoſtem Iudæorum, utrunque genus hiftoriarum recenſet. Is nanque cum primùm; tantisper, dum Triphonem tyrannum opprimebat, opera Iudæorum, & amicitia ſit uſus, poſtea tamen eorundem hoſtem, paterni regni recuperandi prætextu, ſe profeſſus eſt. Huius igitur, qui, ut Iuſtinus inquit, Iudaicam potentiam omnino contriuit, & poſtquam nullus alius Iudæam uexauit, mors & interitus, ſumma totius gentis Iudaicæ, quaſi finis iam, & de medio ſublatis perſecutoribus, in ea epiſtola lætitiæ ſuſcipitur. eſtque initio eius libri ab auctore poſita (cum tamen hic Antiochus ultimus perſecutorum extiterit) per anacephaloſum, ne ſuſpenſa prioris libri, qui euſdem Antiochi ultimo meminerat, uideretur hiftoria. aut, quòd magis puto, ut omnium atrociffimi hoſtis denunciato interitu, tota epiſtola, ideſt totus ille liber ſecundus, quietius legeretur, ut ſtatim dicemus.

Iuſtin. hiftor. lib. 35.

1. Mach. 15

Atque huic ſententiæ, quam proſectò ueriffimam puto, nihil aliud uidetur aduerſari, quam quòd in titulo epiſtolæ, in qua Antiochus in templo Naneæ capite truncatus reſertur, Iudas ponitur, cuius tempore nondum hic rex Antiochus Demetrii filius extiterat. Nam Iudas ſub Demetrio Sotere Seleuci Philopatoris filio, qui Romæ fuerat obſes contra Bacchidem pugnans, prioris libri cap. 9. interemptus ſcribitur. Unde huius Antiochi, qui Simoni ſacerdoti maximo cap. 15. prioris lib. epiſtolas mittit, mortem uidere non potuit, ut eam per Aegyptum conſtitutis Iudæis gratulabundus ſcriberet.

Verùm huic obiectioni facile reſpondetur illo primo capite prioris libri nõ unam, ſed duas eſſe epiſtolas non tam uerborum forma quam ſcribentium intentione diſtinctas, ut ſcilicet Iudæ uoluntas, qui iam fuerat uita defunctus, non item ipſe Iudas in ea epiſtola loquatur. ſciebant enim hanc fuiſſe olim Iudæ Machabæi uoluntatem, ut dies illi in gratiarum actiones ab omnibus Iudæis ſolennes colerentur, atque adeò naſti iam pacem ex antiqua Iudæ epiſtola, & propria, quam mittebant, unam & eandem facientes, Iudam honoris gratia, Simonis nomen reticentes in epiſtolæ exordio, quaſi eius auctorem conſtituerint. Meminerunt autem huius Antiochi potius quam alterius cuiuſcũq; ex his, qui Hieroſolymis fuerant infeſti, quòd eius minas, & ſæuitiam tota Iudæorum gēs cum ætate crescentem formidaret. fuit enim hic Antiochus omnium crudeliſſimus. unde & Gryphi nomen ſortitus eſt. Quamobrem huius epiſtolæ, quæ ad conſolandos Iudæorum animos tot bellis fractos, mittebatur, ſtatim ipſo exordio, hoſtem, quē tanto pere formidarunt, ut epiſtola quietiori animo legeretur, annuntiare conueniebat.

Oportet autem lectorem aduertere, adeò eſſe perplexam eorum Regum, qui uel apud Aegyptum, uel apud Syriam regnauerunt, hiftoriam, totque fuiſſe Antiochos, Seleucos, Alexandros, Ptolemæos, ut nedum in hiftoriæ Iudaicæ breuiario, ſed neque in prophanis auctoribus, qui eorum temporum hiftorias habent, planè percipiuntur. Adeò enim eorum ambitio, & eorum Regum crudeliſſima dominandi libido fuit, ut potius eorum imperia fortunæ ludibria, quam regna fuiſſe uideantur.

Sunt, fateor, inter Chriſtianos auctores, qui de uno & eodē Antiocho, Epiphane ſcilicet accipi

accipi uelint ita ut in tēplo Naneæ dicatur occiſus, non quòd ipſe ibi fuerit occiſus, ſed quòd eius ſodales, & amici ibi fuerint dolo ſacerdotū oppreſſi. Ipſe autem inde fuga ſublatus, & forſan percuffus, & triftitia uehemēti, ut primo lib. auctor c. 6. prodit, & uifcerū diuinitus inflicto tormento, ut 2. lib. ſcriptor c. 9. ait, fuerit tandē extinctus. Sunt & qui hunc Antiochum non Epiphaneſem, ſed Antiochum Magnum eius parentem uelint fuiſſe. Cuius ſententiæ, niſi penitus fallor, Iofephum Iudæum patronum me legiſſe memini.

Verūm iſtæ opinionones, ac ſimiles, ſunt eorum hominum, qui, ne uideantur aliquid ignorare, ubique uolunt aliquid dicere. Profectò Antiochus Magnus nulla cum Iſraëlitico populo bella geſiſit: unde non erat cur uel diuinitus percuteretur, uel Iudæi de eius interitu tantopere gratularentur. Deinde quiſquis ille fuerit Antiochus, qui primo cap. lib. 2. Machabæorum in templo Naneæ occiſus ſcribitur, ex illa profectò oppreſſione ſuperare non potuit, tum quòd ſi euaiſſet, auctor libri, qui poſtea c. 9. mortem Epiphaniſis deſcribit, hanc euaiſionē uel hic uel illic non ſiſiſſet: tum deinde quòd aperte eo loco cum ſociis occiſus dicatur. Cū autem, inquit, intraiſſet Antiochus, aperto occulto aditu templi, mittentes lapides percufferunt ducem, & eos, qui cum eis erant, diuiſerunt membratim, & capitibus amputatis, foras proiecerunt. Dax profectò eo loco alius, niſi Antiochus ipſe, intelligi non poteſt. Sed neq; ſociorum occiſio tanti eſſet apud Iudæos, ut pro ea tota Iudæorū reſp. latari debuiffet. Per omnia, inquit, benedictus Deus, qui tradidit impios. Antiochus deinde Magnus, pater Antiochi Epiphaniſis, quòd nunquam fuerit reipublicæ Iudæorum inſeſtus ſed tantum Romanis & Græcis, non erat, cur ſua morte eidem populo tantam afferret, latitiam, quanta ex eius Antiochi interitu, quaſi ex ſeuiſſimi hoſtis diuina ultione, contrigiſſe inſinuatur. Obiiciunt ſecundò Iudæi, quòd in his libris Machabæorum, in temporis numero multa ſint mendacia, quæ neque ſecum, neque cum ueris hiftoriis Græcorum conueniant. Quale eſt illud, quòd epiſtola Iudæorum, & Iudæ, ſub numero annorum 118. prænotatur. Cū Iudas contra Bacchidem Demetrii Seleuci filij ducem pugnans, anno 152. obierit in prælio. Vnde ridentes colligunt, Iudam 36. annos poſt mortem, eam epiſtolam ſcripſiſſe. Quo loco & aliud uolunt eſſe non minus intolerabile incomputatione annorum epiſtolæ Simonis. Nam cū eam epiſtolam non ante adeptam per Demetrium Demetrii filium libertatem ſcripſerint, hanc uerò libertatem non ante annum 170. fuerint conſecuti, ut auctor, libri 1. c. 13. ſcribit, non potuit anno 169. ut illo loco dicitur, epiſtola ſcribi aut concedendum eſt, alterum horum locorum eſſe mendacem. Eſt & alius locus lib. 2. c. 1. qui quanuis contradictionem non arguat, eſt tamen omnium Græcorum computationi contrarius, ubi dicitur, Antiochus Epiphaneſis, anno 137. regnaſſe, cū regnauerit anno 153.

2. Mach. 1.

Secunda in
deorū obiectio.

Iean. Viter
bren.

Auguſt. in
epiſt. ad Hebr.
1. c. 9. d. c.
Si ad ſcripturas.

Quibus obiectionibus quidam ita reſpondent, ut uelint uniuerſos numeros, qui ſunt in libris Machabæorum, quos à Iofepho editos dicunt, falſos eſſe. Vnde libros Machabæorum antiquos, uolunt eſſe canonicos, hos uerò, quos modò in manibus habemus, ex adiectione numerorum uolunt eſſe apocryphos. Verūm hoc potius eſt nodum ſcindere, quàm diſſoluere. ſtatuiſſe enim hos, quos modò habemus, libros Machabæorum, canonicos eſſe, & ab Eccleſia eodem honore coli, quo reliqua, quæ in canone continentur, ſacra uolumina, ad quæ, ſi ſemel mendacium fuerit admiſſum, ut rectè inquit Auguſtinus, tota eorum auctoritas corruiſſe. Sed neque eſt uero ſimile, aut Eccleſiam libros hos à Iofepho uitiatos approbaſſe, aut Deum, qui in hac parte non paruam adhibet prouidentia portionem, quiq; tot ſæculis reliqua ſacra uolumina, contra aliarum ſcripturarum conſuetudinem, quæ uix centum annis incorruptæ permanere ſolent, inuiolata ſeruauit, libros hos, ſi ſemel fuerunt canonici (ut hi aiunt) permiſſurum, ut cuiuſque hominum uiolentas manus ſuſtinerent. Præter hoc, quòd, qui hoc ſcribunt, neque hanc traditionem numerorum à Iofepho factam, quemadmodum neque multa alia, quæ uaniſſimè in commentariis Berofii nobis effutiunt, legerunt, neque alia probabiliſſima ratione eam nobis obrudunt, quàm quòd ita ſomniarint. Sunt etiam & huius ingenij, ut multi alij ſola nominis profeſſione Chriſtiani, qui ſi uiderint prophanas hiftorias uel in minimis rebus à noſtris diſcedere, illas ueriſſimas, noſtras contra falſiſſimas, & mendaciſſimas arbitrentur. Quòd nimirum prophani ſcriptores, præſertim uerò Græcorum hiftorici, noſtris amantiores ueritatis extiterint. Itaque his, Dionyſius

ſius, Diodorus, Arrianus, immo Herodotus, & ſi quem alium mendaciorem, ueridica illa Græcia tulit, ſanctioris ſunt auctoritatis, quàm Moſes, Samuel, Hieremias, & reliqui rerum diuinarum ſcriptores. Cū contrà ſit lectionis uſu compertiſſimum, etià in rebus grauiſſimis, nec dum in numerorum computatiunculis, quibus nullus cum alio conuenit, prophanos ſcriptores, unum ab altero, pluſquam cælum à terra ſæpe diſcedere. Quis enim eorum duos in eiſdem hiftoriæ narratione uidit unquam concordare? Et quidem ſi externorum ſcriptorum ſit auctoritate certandum, ego (fateor) mallem Iofepho uiro diligentiffimo, & in Iudæorum antiquitatē conſultiſſimo, quàm ulli prophano, præſertim Græco ſcriptori, ubi diuina ſcriptura non contradicit, fidem adhibere. Sed ad rem.

EPISTOLA illa, in qua Iudas cum Senatu Iudæorum, Iudæis, extra terram promiſſionis uagantibus, ſcribit, cū eo tempore, quo nondum pace per Græcorum reges indulta, immo uerò in ipſis mediis belli conſiſtationibus, uiuente adhuc Iuda Machabæo, fuerit ſcripta, non Græcorum, ſed Hebræorum, quo poſt Babylonicam ſeruitutem utebantur, computo, fuit prænotata. Erant adhuc res Iudæorum integræ, neque quippiam ab externis nationibus, à quarum commercio ſuo more alieni erant, fuerant mutuati. Quæ res poſtea, per Simonem Pontificem, ſedere cum Demetrio percuffo, & pace iam composita, durare non potuit, quòd pacis nimirum ipſa conditio poſtulare uideretur, ut in his, quæ patriis legibus non obuiarent, Græco illi imperio, cuius commercio iam gaudebant, ſeſe accommodarent. Sunt igitur illo loco, ſicut duæ epiſtolæ, altera Simonis Pontificis, Iudæ & totius Senatus Iudæorum altera, ita quoque duæ annorum computationes, Iudaica una, quæ in epiſtola Iudæ ponitur, Græca altera, quæ in epiſtola Simonis collocatur. Et illa quidem prior non à Græcorum imperio, ſed à duodecimo anno Regni Aſſueri, quo anno admiranda quadam ratione, tota Iudæorum progenies ab interitu per Aman procurato, fuit præſeruata, numerum incipit: altera uerò, ab imperio Alexandri. Sic autem numerus prioris computationis deducitur. Regnauit Aſſuerus quadraginta annis, quorum duodecimo incluſiue mirabilis illa Iudæorum liberationem. Huic autem Aſſuero, Darius Heſter filius iuxta Hebræorum, contra quos in hac parte decertamus, ſententiam, in imperio ſucceſſit, qui ſex annis uſque ad Hieroſolymitani templi ſecundam erectionem tantum regnaſſe, & ex ſexto capite Ezræ, & Neæmiæ quintodecimo proditur: quo ſcilicet tēpore fuit per Alexandrum Aſia truſus, à quo & Græcorum imperium incepit. Huius uerò regni Græcorum, cum Iudas Machabæus, poſt templi per Antiochum Epiphaneſem uiolati expiationem, eam epiſtolam ut feſtum illud purificationis à cæteris quoque Iudæis coleretur, ſcriberet, 148 annos fluxiſſe, certiſſimè conſtat. Quòd ſi his uiginti nouem, qui ſub imperio Aſſueri, poſt populi liberationem fluxerunt, & ſex Darij ab Alexandro ſuperati coniunxeris, integer ille numerus, qui in epiſtola Iudæ prænotatur, conſurget, nimirum 188.

Diluitur in
daica obiectio.

2. Mach. 1.

Nicol. Lyr.
Dan. 9.
& 2. Machab. 1.

Sunt & qui hos centum octuaginta octo annos ita numerent, ab Alexandro uſque ad Iudæ Machabæi uictoriam, qua Iudæi liberati fuerunt ab impiis, fluxerunt, anni 148 ut patet primo Machabæorum 4. Ante Alexandrum autem, ex quo Iudæi liberati fuerunt per Heſteris matrimonium, fluxerunt anni circiter 46, Darij quidem ultimi anni ſex, Arſacis 4, Artaxerxis Ochi 26. qui ſimul 36 annos explent. Ex regno uerò Aſſueri, ſumuntur anni 6. ante cuius obitum fuit illa liberatio, quam Iudæi פורים phurim, ideſt, fortes, appellant, cū idem Aſſuerus annos quinquagintaquinque regnauerit. Rationi uerò conſentaneū eſt, non eo anno, quo facta fuit liberatio, ſed ſequenti, quòd indiſtinctio nouæ feſtiuitatis non modicam apud eam gentem, ſuo pre ingenio ſuperſtitioſam, deliberationem requireret, feſtum illud Phurim Hieroſolymis fuiſſe cœptum celebrari. Reſultat igitur 188 annorum ex omnibus his integer numerus, non quidem ex anno, quo gens Iudæorum fuit à periculo illo liberata, ſed à ſequenti anno, quo Hieroſolymis fuit cœpta celebrari phurim, ideſt fortium feſtiuitas. Atque hæc ſecunda computandi ratio, magis mihi placet, quòd cum gentium hiftoriis & Chriſtianiſ chroniciſ, quæ inter Aſſuerum ſiue magnum Artaxerxem, & Alexandrum, Artaxerxem Ochum, & Arſacem, regnaſſe conſentiunt, magis conueniat.

Hinc ad ſecundum ſcrupulum, qui ex epiſtola Simonis conſurgebat, patet reſponſio.

Vtitur iam Simōn & totus ille Iudæorum Senatus, recepta computatione Græcorū, quorum per fœdus iam ictum utebantur commercio. Estque uerissimum, quod in obiectiōne dicitur, eam epistolam ante adeptam pacem à Demetrio Demetrii filio scriptam non fuisse, eamque pacem 170 anno fuisse per Demetrium indultam, ut libri prioris auctor scribit. Verum cum res ac negotia, præsertim grauissima, & pro quibus inter eas nationes tantum sanguinis fuerat effusum, non uno temporis momento, gesta fuisse, sit rationi consentaneum, nihil sanctæ scripturæ ueritati deteritur, si dicamus Simonem Pontificem, annum, quo cœpta fuit utriusque Iudaicæ & Græcæ nationis concordia, tractari: auctorem uerò primi libri, sequentem, quo pax erat iam profecta, respexisse, ut uiris & rerum Iudaicarum & sanctæ scripturæ consultissimis placuit.

Nicol. Lyr. Excluditur tertius Iudæus scrip- pulus. ACCEDAMVS iam ad tertium scrupulum, qui ex primo capite libri primi Machabæorum desumitur, quo contra prophanorū historias, Antiochus Epiphanes, anno 137 regnasse refertur. Quem scrupulum, sunt apud nostros, qui hac ratione diluant ut uelint, hanc annorum computationem, non ab Alexandro, sed à Seleuco, qui primus post Alexandrum regnauit in Syria, hoc pacto deduci. Seleuci quidem Nicanoris 42, Antiochi Soteris, iuxta ueriores computationem 19, Antiochi, qui Theos cognominatus est, 15, Seleuci Galinici 20, Seleuci Cerauni 3, Antiochi Magni 36, Seleuci Philopatoris, cui in Regno successit Antiochus Epiphanes, 12. ex quibus simul iunctis 147 annorum numerus confurgat.

Verum cum Danielis nono primo & sexto capite, libri prioris Machabæorum, regnum Græcorum, non à Seleuco, sed ab Alexandro Macedone exordium habuisse dicitur, nequaquam aliis tuta uidetur hæc sententia, nec satis cum gentium historiis, quæ omnes ab Alexandro Macedone hanc computationem inchoant, cohærens. Immo uerò falsam esse dicunt eam computandi rationem, in qua ultimus annus prioris regis, pro primo sequentis computatur: unde prouenit, ut in nouem regum Syriæ successione, nouem anni fraudulentur, cum idem annus bis computetur. Volunt ergo hoc pacto numerum illum 147 annorum integrum surgere, à Seleuco Nicanore ad Antiochum Epiphanem fluxerunt anni 138, si eundem annum bis non computemus, quibus si addas nouem qui in his nouem Syriæ regibus bis computabantur, & quibus in Asia Alexander imperauit, resultant integri 147. Quod si obiicias, capite illo primo, primi libri Machab. scribi, Alexandrum duodecim annos regnasse, respondent, hunc duodecim annorum numerum, non ab imperio Asiatico, cui tantum nouem annos præfuit, sed ab eo tempore, quo Philippo patri, regi Macedonia, successit, esse inchoandum, ut tres scilicet annos in imperio Asiatico expugnando consumpsit, ex quibus omnibus numerus ille 150 annorum, quo in Græcorum historiis Epiphanes regnasse perhibetur, integer surgit, ac proinde inter numerum illum, qui primo Machab. ponitur, & illum, qui à Græcis scribitur, nulla est discordia, dum hi ab integro imperio Alexandri, sacra uerò historia ab eiusdem imperio Asiatico computationem deducunt. Cui sententiæ, quod & cum gentium historiis & cum ipsa ueritate conueniat, dissentire non possum.

EST autē hinc mihi admonendus lector, huiusmodi quæstiones uanissimas esse, & semper apud grauissimos quosque uiros irrisas. Quis enim in tanta sæculorum antiquitate, in tanta gentium, & nationū, quarum nulla nisi post Rom. imperium cum alia in mensium & annorum mensura conuenit, uarietate, tot uel tot annos hunc aut illū regem regnasse, hunc aut illum hominum uixisse, nisi cum euidenti leuitatis indicio asseuerare audeat, cum reges, qui nostra aut parentū memoria imperarunt, quot annos aut menses regnarint, immo cum nec dū aui nostri quot annos uixerint, satis certò sciamus? Scio grauissimos uiros huiusmodi studiis, Euseb. Hierony. Rufin. &c. nauasse operā, uerum quantis quamque densis opinionū tenebris eorum chronica respersantur, dum omnium opinunculas recitant, qui in eorū, ac similibus chronicorum lectiōne fuerit frequens, satis cognoscet. Et alioqui, quis Chaldæas annorū myriadas, quis Aegyptiaca sæculorum milliaria, cum caterarum gentium cōputatione concordet? immo quis in eadem gēte (Hebræam dico) satis percepit quæ esset illa annorū ratio, qua Adam nongentos & triginta, Seth nongentos & duodecim, Mathusalem nongentos & sexaginta nouē annos, uixisse referuntur, & similia multa, quæ supradictis auctoribus olim non paruā ingesserunt difficultatē? Demum quanta in annorum numero inter Hebraicam ueritatem & septuaginta interpre-

Iusti. hist. lib. 1.

Gene. 5.

tes, in rebus etiam grauissimis, sit differentia, neminem latere arbitror, qui uel tantillam sacre lectiōnis studio operam dederit. Non itaque propter numerorum discordiam, cum scilicet à prophanis auctoribus, qui in hac parte minimè omnium curiosi fuerunt, dum magis aliis rebus intendunt, sancta scriptura dissentit, immo neque si ab seipsa dissentiret, falsa est existimanda, quod scilicet non omnes eius libri uno eodemque sæculo, neque proinde una & eadem computandi ratione uigente, fuerint editi.

Arguuntur tertio iidem libri mendacij, quod libro 1. c. 9. Alchimus Demetrii dux, *Ter. obiectio in lib. Machab.* muros interioris domus templi eueruisse commemoratur, cum, ut aiunt, usque ad Herodis regnum durasse sit compertissimum. Verum qui scire possunt Iudæi illos eosdem muros usque ad Herodis tempus stetisse, in tanto præsertim bellorum turbine? Potuerunt profecto illa sancta sanctorum, quæ secunda illa templi erectione facta fuerant, Alchimi ducis præcepto subuerti, & statim Machabæorum studio rursus ædificata, confurgere: nā multas huiusmodi reedificationes ab eisdem factas fuisse, eadem historia commemorat. Et alioqui quantum lucri putant Iudæi, illius libri auctori ex eo mendacio accessisse? Enim uerò res erat, quæ si non contigisset, nescio cur ei historiæ fuisse inferenda. Persuasum habebant duces illi, quibus cum Iudæis tunc temporis de imperio certamen erat, admirandam illam bellorum fortunam, qua Iudæi fruebantur, non aliunde quam ab eius Dei, quem colebant, templo deriuari, præsertim uerò à sanctis sanctorum, ubi reddebantur oracula. Cur ergo, ea rerum Iudaicarum conditione, cum Iudas Machabæus fuerat occisus, & Bacchides & Alchimus, cum propter famem subortam, tum propter uires Iudæorum attritas, integro totius eius gentis potirentur imperio, non putemus sancta sanctorum prophana impietate ac superstitione, quæ sibi persuaferat, loco oraculorum diruto, omne prorūsus auxilium, quod diuinitus illi populo sciebant impendi, cessaturum, fuisse diruta, & rursus à Ionatha erecta? Sed neque capite illo 9. Alchimum sancta sanctorum, aut muros interioris templi facto diruisse commemorat, sed præceptum de diruendis dedisse, Anno, inquit, centesimo quinquagesimo tertio, mense secundo, præcepit Alchimus, destrui muros domus sanctæ interioris, & destrui opera prophetarum (nimirum Aggæi, Zachariæ & Malachiæ, qui secundæ ædificationis fuerunt ministri) & cœpit destruere. in tempore autem illo, percussus est Alchimus, & impedita sunt opera illius, & occlusum est os eius, & dissolutus est paralyti, nec ultra potuit loqui uerbum & mandare de domo sua, & mortuus est Alchimus in tempore illo, cum tormento magno. Vides tantummodò hinc de sanctis sanctorum diruendis insinuari præceptum, & euerfionis aggressiōnem? Cœpit inquit destruere. Immo uerò uides diuinitus inflata paralyti, à nefandi operis patratiōne fuisse prohibitum? Percussus est, inquit, Alchimus, & impedita sunt opera illius.

Quarto ridet Iudæi historiam arcæ fœderis, altaris incensi, tabernaculi & oraculi, quam auctor libri secundi Machabæorum primo eius lib. cap. scribit, ubi post Hierosolymitanum excidium, ea omnia, à sacerdotibus Dei præcepto, in montem, ex quo Moses terram promissionis primitus uiderat, asportata commemorat, posteaque remigrationis tempore à nepotibus eorundem sacerdotum rursus inuenta &c. Præsertim eum doceat eiusdem libri cap. 2. præceptum illud diuinum de his rebus asportandis, per Hieremiam sacerdotibus fuisse prolatum. Aut id diuinum præceptum ante uerbis excidium, aiunt, fuit per Hieremiam sacerdotibus denunciatum, aut post. Ante quidem denunciari non potuit, quod toto illo tempore Hieremias uinctus in carcere fuerit, ut ex 37 & 38 eius capite habetur, præsertim in tam acerbo odio, quo eundem prophetam & reges & sacerdotes, immo uerò uniuersus populus prosequabatur, quod quantum uis ille uinculis solutus fuisset, ne præceptum illud diuinum crederetur, potentissimè impedisset. Sed neque post urbis expugnationem, id factum fuisse credi potest, cum insolentissimi hostes, & uictoria elati, quique uilissimis quibusque pro militari rapacitate inihiare solent, res illas preciosissimas quæque ingenti precio redimi, aut in patriam, in eius superbissimæ nationis triumphos asportari potuissent, dimissuri non essent. Qui enim credi possit, aiunt, ut qui uniuersa templi ornamenta, columnas *4. Reg. 25.* scilicet areas, quæ erant in templo Domini, bases & mare æneum, ollas quoque areas, trullas, & tridentes, scyphos & mortariola, & omnia uasa area, in quibus ministrabant, nec nō & thuribula & phyalas rapuerint, tabernaculum, arcam fœderis, altare &c.

E e e ij quæ

quæ illic commemorantur, contempferint? aut cur Nabuzardam militiæ princeps, quæ admodum & ceteri quique duces, gloriæ avidus, quique omnia uafa aurea & argentea ſibi uſurpauerat, has precioſiſſimas exuias, cum duabus illis colūnis argenteis & mari æneo non aſportafſe credamus? Sic iſti totam eam narrationem fabuloſam irrident.

Verùm tantum abeſt ut Iudaicæ ratiunculæ, in hac parte, quod intendunt, obrineat, ut potius contrarium ſuadeant. Nam cum res illæ, ut uerifiſimè aiunt, uniuerſorum Iudaicorum ſpoliorum eſſent precioſiſſimæ, ſi cum reliquis templi & eius gentis exuiis ab exercitu Babylonico abductæ fuiſſent, cur earum, cum trullæ & mortariolæ & uiliſſima quæque templi uafcula referantur, non fuiſſet habenda ratio? Cur, inquam, cum columnæ argenteæ, & mare uitreum, & reliqua aurea & argentea templi ſupellex, à principe militiæ uſurpata minutim reſeruantur, arce fœderis, quam conſtat fuiſſe precioſiſſimam, tabernaculi, in quo conſtruendo, tantum fuit diuitiarum expenſum,

Exo. 25.
27.

propitiatorij ſiue oraculi, duorum cherubin aureorum &c. in ea graſſatione memoria non fieret? Itaque non leui, ſed uehementi prorsus argumento colligitur, nunquam illa, hoſtili licentiæ fuiſſe permiſſa, neque in prophanæ gentis ſpolia ceſſiſſe. Neque uerò decebat res illas ſanctiſſimas, & quæ in eo populo tot ſæculis certiſſimæ pyxides diuinitatis extiterant, quibusque ex pacto, Deus ſuam fidem obſtrinxerat, & quas ſolus Pont, non ſemper, ſed ſemel tantum in anno, propter eximiam earum ſanctitatem, non quouis pacto, ſed cum ſanguine, quem pro ſe ipſo & populi, quaſi Deo ipſi præſenti, peccatis offerret, accedens uidere poterat, ſpurcè gentis libidini exponere. Ergo reſpon-

Heb. 9.

demus Iudæis, non ante urbis excidium, tum propter eius gentis cæcam iniquitatem, & infidelitatem, propter quæ propheticè uaticinio, fidem adhibere non poterant, tum propter ſancti prophetæ carceres, ſed poſteà expugnata iam urbe, præceptum illud diuinum de abducendis tabernaculo, arca, propitiatorio, igne ſacro, &c. per Hieremiam prophetam ſacerdotibus latum. Neque uerò eius præcepti executionem uictoris exercitus, qui non quantum uolebat, ſed quantum diuinitus ſinebatur, ſauire poterat, quod tantum eſſet diuini furoris uirga, militari auaritia prohiberet, cum certum ſit, ex ipſa ſacra hiſtoria, eundem Hieremiam à Nabuchdonofore & Nabuzardane, Dei miniſtrum & prophetam ueridicum creditum: immo quando certum eſt, Babylonium illum regem apud ſe ſtatuiſſe, non ſua aut ſui exercitus militari uirtute, ſed propria ne-

Dicitur Iu
dæis ra-
tio.

Hier. 40.

quitia & peccatis, eum populum ſibi diuinitus traditum. Dominus Deus tuus (ait ad ſanctum prophetam militiæ princeps) locutus eſt malum, ſuper locum iſtum, & adduxit & fecit Dominus ſicut locutus eſt, quia peccaſtis Domino, & non auditiſtis uocem eius, & factus eſt uobis ſermo hic. Profectò uictor exercitus, qui ita apud ſe ſtatuiſſet, non quantam poſceret militaris rapacitas, ſed quantam ſancti prophetæ, quem Dei miniſtrum certiſſimè nouerat, præſtituiſſet imperium, ſibi erat rapiendi licentiam indulturus. Atque ad id quidem mihi pertinere uidetur præceptum illud, quod capta iam Hieroſolyma, à rege Babylonæ principi exercitus de Hieremiâ traditur, Tolle, inquit, illum, & pone ſuper illum oculos tuos, nihilque ei mali facias, ſed ut uoluerit, ſic facias ei. Quo generali præcepto, haud obſcurè innuitur liberum fuiſſe Hieremiæ, quidquid uellet ex templo aut aliunde, præſertim ſi id diuinitus poſtulari diceret, in illa urbis defolatione ſurripere.

Hier. 39.

Quintò mendacij eandem primi capituli narrationem accuſant, quod translationem Iudæorum in Perſidem factam doceat, cum ex ſacra hiſtoria conſtet, in Chaldæam & Babyloniam factam fuiſſe. Cui quidem obiectioni, ſunt qui reſpondeant hanc translationem in Perſidem, non de quibuſcunque, ſed tantum de Iudæorum decem tribubus eſſe accipiendam, quæ & in Aſſyrios & in Perſas translata dicantur.

2. Mach. 1.

Quinta ob
iectione.

4. Reg. 25.

2. Para
lip. 36.

Sed ego cum in Aſſyrios & Medos traductas legam, nullo tamen ſacra hiſtoriæ loco, decem tribus in Perſidem translatas reperio: neque ſi alicubi legerem, hunc locum de eorum Iudæorum, quibus nihil erat cum ſacerdotio aut templo commune, translatione poſſe accipi exiſtimo. Cum (inquit) in Perſidem ducerentur patres noſtri, ſacerdotes &c. in decem profectò tribubus, ſacerdotes non erant, quod ſi fuiſſent, aperte hic auctor inſinuat, non ſe de priori illo Samaritici regni excidio, quando nullo pacto templum fuit læſum, ſed de ſecundo illo, quando cum tribus Iudæ translatione, ſimul cum urbe fuit templum incenſum.

4. Reg. 17.

18.

Sunt, & qui ita hunc ſcrupulum eximant. Cum rege, aiunt, Babylonio, cum eius urbis expugnandæ gratia Hieroſolymam aſcenderet, multi quoque Perſæ, quæ prouincia Babylonico regno finitima erat, ſunt aſcendiſſe credendi, quibus poſt urbis excidium, multi captiui obuenerint, potuit fieri ut Sacerdotes, qui tunc temporis miniſtrabant in templo, captiui ducerentur in Perſas. quod quauis ſcriptura non conſtet, conſtabat tamen Machabæorum ſæculo traditione parentum. Vnde Simon ſacerdos, qui hoc ex paterna traditione ſciebat, dicere potuit, Nam cum in Perſidem ducerentur patres noſtri &c. Quam ſententiã, quod nihil illi aduerſari uideam, reprobare non audeo: mallem tamen, in hac parte, figuratam eſſe locutionem, ita ut per ſynecdochè, pars pro toto accipiat, non quidem eius tēporis, quo Iudaicæ tribus translatio facta eſt, reſpectu. nam tunc per Arbacem & Belum militiæ principes, occiſo Sardanapalo, & diſſoluta Monarchia, in ſingulis illis prouinciis Media, Aſſyria, & Perſia, à ſingulis Regibus regnatum eſt. Vnde neque Iudæos, Rex Aſſyriorum aut Babylonis, in Perſas transferre poterat, ſed eius temporis, quod poſt Monarchiam per Cyrum & Darios reunitã, quæ uſq; ad Alexandri Aſiaticum imperium durauit, per anacephaloſum habita ratione. Quo quidem tempore quod Cyrus & celeberrimi quique eius Monarchiæ reges, Perſæ eſſent, uniuerſæ illæ prouinciæ, quæ eorum ſubiacebant imperio, Perſis aut Perſarum regnum uocabantur, quemadmodum & Romanum aut Græcum imperium, quidquid ad illud, ubicunque pertineret, uocare ſolemus. Dicit igitur auctor, in Perſidem ſacerdotes translatoſ, non quod in ipſam Perſiæ prouinciam translatoſ fuerint, ſed quod in Perſiæ imperium, per quod uniuerſas illas Aſiaticas prouincias, adhuc Machabæorum ſæculo, quando antiqua illa conſuetudo loquendi nondum prorsus exciderat, intelligit, traducti fuerint. frequens enim eſt, tum in communi colloquio, tum apud ſcriptores, præſertim ſacros, non nouis ſed antiquis, & e conuerſo, non antiquis, ſed nouis prouinciarum aut urbium per recapitulationem uti uocabulis. Neque uerò tempus illud, quo Græci in Aſia regnauerant, tantum fuerat, aut imperium eorum. Aſiaticis nationibus, præſertim uerò Hebræis, qui à Perſis Monarchis, ingentibus beneficiis cumulati fuerant, tam gratum, ut ratio illa antiqua loquendi euanuiſſet. Quod autem poſt reſtitutam monarchiam, totius Aſiæ reges, reges Perſarum, ac perinde tota Aſia, regnum Perſiæ uocaretur, præter prophanos auctores, frequenti ſanctæ ſcripturæ phraſi docemur. Anno tertio (inquit Daniel) Cyri regis Perſarum, uerbū reuelatum eſt &c. Et ſubinde, Princeps regni Perſarum reſtitit mihi &c. non eius prouinciæ regnum tantum, ſed totius Aſiæ, quam Perſiæ reges iam occuparant, imperium intelligens. Et poſteà, Ecce adhuc tres reges ſtabunt in Perſide, & quartus ditabitur opibus nimis ſuper omnes, & cum inualuerit diuitiis, concitabit omnes aduerſus regnum Græciæ: per quos tres Perſiæ reges, Hebræorum ſapientes, Cyrum, Cambyſem, Aſuerum, ſiue Artaxerxem & Darium eius & Heſter filium, à quo fuerit per magnum Alexandrum, Aſiaticum imperium ablatum, intelligunt. quos tamen totius Aſiæ Monarchas fuiſſe, & ſacris & prophanis hiſtoriis apertiſſimè conſtat. Quod autem ea conſuetudo loquendi Machabæorum tempore non euanuiſſet, ea, quæ in ea narratione ſubiunguntur, oſtendunt. Cum autem, ait, præteriſſent anni multi, & placuit Deo ut mitteretur Neamias à Rege Perſidis &c. Regem Perſidis non alium enim uerò, quam Artaxerxem, qui tamen uniuerſæ Aſiæ imperabat, Simon intelligit.

Vera Iudæi
ce calūnia
diſſuſa.

Dan. 18.

Dan. 10.

Dan. 11.

2. Mach. 1.

Nec. 1.

4. Reg. 17.

18.

Sexta obie-
ctio.

2. Mach. 1.

Quod ſi cui placeat, Iudæos Hieroſolymitanos, non modò in Babylonem, ſed in Perſidem quoque, quauis tunc temporis Perſia ſub Babylonici imperij ditione nõ eſſet, fuiſſe translatoſ, quemadmodum & Samaritæ antea per Aſſyriorum reges, non modò in proprium regnum, ideſt Aſſyriam, ſed in Medianam quoque traducti fuerant, non refragor. Hoc unum ſat ſcio, tam his, qui hunc locum calumniantur, incredibilem futuram eorum Iudæorum, qui ſub Samariæ ditione erant, translationem in Medos, quàm hãc, ſacerdotum Hieroſolymitanorum in Perſidem, niſi id ſcripturæ auctoritate cogentur fateri. cum Aſſyriorum rex eo ſæculo non Mediæ ſed Aſſyriæ tantum potiretur imperio. Sextò Iudæis falſum uidetur, quod in eadem narratione dicitur, regem Perſidis, cōperto miraculo, quo aqua, Neamiæ tempore aſperſum ſacrificium, diuinitus arſerat; templum ædificaffe. Ut uerò (ait) manifeſta eſt res, renunciatum eſt regi Perſarum, quod in loco, in quo ignem abſconderant, hi, qui translatoſ fuerant, ſacerdotes, aqua

apparuit, de qua Neamias, & qui cum eo erant, purificauerunt sacrificia. considerans autem rex, & rem diligenter examinans, fecit ei templum, ut probaret quod factum fuerat: & cum probasset, sacerdotibus donauit multa bona & alia, atque alia munera, & accipiens manu sua tribuebat eis. Templum (aiunt) nullum aliud Deo aut erectum est, aut erigi potuit, quam quod Hierosolymis erat, quem locum Dominus iam dudum elegerat, iuxta illud, Caue ne offeras holocausta tua in omni loco, quem uideris: sed in eo, quem elegerit Dominus, in una tribuum tuarum offeres hostias, & facies quaecunq; precipio tibi: de qua re nos alibi multa.

At loco huic, non erat, ut quibusdam uideretur cur Iudaei caluniam inferrent, si recte suas historias & annales aduertissent. Nam rex hic, a quo Neamias mittitur, quique templum propter hoc miraculum aedificasse refertur, (ut uolunt) idem ipse est, si Iudaeorum traditionibus est fides adhibenda, qui & Darius, a quo secundum templum Hierosolymitanorum apud Ezram extruitur. Nec obstat quod apud Neamiam Artaxerxes, apud Ezram uero Darius uocetur, cum illud dignitatis & officij nomen sit, ut apud Aegyptios Pharaon, aut Ptolemæus, & apud Romanos Cæsar &c. Hoc autem nomen proprium: qui duorum nominum usus peculiari quadam ratione Asiatico imperio familiarissimus erat. Nam nisi uniuersos illos Reges, binomines, trinominesque; credideris, totius Asiaticæ historiæ, siue apud Græcos, siue apud Barbaras nationes, etiam post multam lectionem, expers abibis. Itaque eisdem Assyriis Phul secundus, qui Assar & Teglar, & ex omnibus conflato nomine Teglatphulassar, qui Galilæam & tribum Nephtalim regnante Phaceæ filio, Romeliæ in Assyrios transfuit: idem Salman qui Assar tertius, qui Osee cum decem tribubus transfuit: idem Sennacherib, qui Sargon, qui contra Iudam sub regno Ezechiae ascendit & cepit ciuitates munitas. Et ne omnes percurramus, idem Darius, cuius imperio templum Hierosolymitanum erigitur, & Artaxerxes, qui Neamiam Iudæam destinat, quique erecto templo priuilegia donat. Tantummodo enim quatuor reges post reunitam per Cyrum monarchiam (ut antea docuimus) Iudæis regnasse placet: primum quidem Cyrum; secundum Cambysen Cyri filium; tertium Assuerum Hester uirum; quartum Darium, qui & Artaxerxes, in quo Persica monarchia finem accepit. Qua ratione uaticinium illud Danielis intelligunt, Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside, & quartus dirabitur opibus &c.

Sed hæc sententia, præter quam quod tantummodo quatuor reges in Persica monarchia regnasse docet, quod (ut antea diximus) neque cum gentium cæterarum historiis conuenit, quæ duodecim ponunt; neque cum ipsa ueritate satis cohæret, quæ nullo pacto permittit, tot sæculis, quot Persica monarchia approbatissimis scriptoribus durasse memoriæ proditur. quatuor tantummodo principes regnasse; neque rationi ipsi consonat, quæ planè docet nequaquam uerisimile esse, ut Deus ab eo, qui templum sibi tanta animi pietate construxerat, uniuersum imperium per Alexandrum auferret: ipsi etiam sacræ historiæ uiolenta uideretur, quæ Artaxerxem diuersum à Dario, cuius mandato templum erigitur, planissimè docet: dum illo sexto Ezræ capite, Artaxerxem inter eos reges, qui præceptum de reaedificando templo dederant, distinctum à Cyro & Dario numerat. Et aedificauerunt & construxerunt (ait) iubente Deo Israël, & iubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe regibus Persarum, & compleuerunt domum Dei istam, &c. Vides hic nimirum nullum his, qui Darium cum Artaxerxe confundunt, relinqui suffugium. nam tres reges sub tribus coniunctionis notis scribuntur, quæ res manifestam discretionem arguit. Si quis enim dicat, M. Tullius Cicero legit, quod nulla tria hæc nomina nota coniunctionis distinguantur, unum eundem hominem illis tribus nominibus significari concipimus. Si quis autem notam coniunctionis interferat, hoc pacto; Marcus & Tullius & Cicero legit, tribus illis nominibus tres distinctas personas significari intelligimus, præsertim uero, si uerbum pluralis numeri tribus illis respondeat. Ergo si Ezras dixisset, Aedificauerunt iubente Deo Israël, & iubente Cyro & Dario Artaxerxe regibus Persarum, &c. nonnulla forsan suspitio potuisset legentium animos subire, eundem esse Darium, qui Artaxerxes. Nunc uero cum distinctis notis scribantur, distincti sunt reges. Agendum fuisset cum his Asiaticis historiis, tum Latinis, tum Græcis, quæ quanuis non unum Artaxerxem, aut unum Darium, tantum in Persica monarchia fuisse recenseant: nullum tamen Darium, cum aliquo Artaxerxe confundunt, nisi sciremus,

eis

eis eas omnes in hac parte falsas haberi, quo Iudæorum, quam semel probarunt, sententiam tueantur. Mihi itaque dicendum uidetur, non de quopiam alio templo, quam de Hierosolymitano hic sermonem fieri, qui propterea à Rege Persarum aedificatum dicitur, quod ad id extruendum & facultatem, & sumptus impenderit.

Atque hætenus quidem cum precedenti sententia libenter conuenio, cæterum quis fuerit rex ille Persidis, qui id præstitit, maior est difficultas. nam quanuis hoc loco, eum fuisse colligamus, qui Neamiam sacerdotem Hierosolymam miserit, & hunc eundem Artaxerxem fuisse, Neamias fateatur, tamen quis fuerit hic Artaxerxes, cum duo in Ezræ priori libro legantur, alter qui Cyro, alter qui Dario in imperio successerit, non immerito quaeritur. Et quidem ille, qui capite septimo Dario successisse scribitur, quanuis multa templi sacerdotibus, & reliquis ministris concessisse referatur, esse non potuit, quod antea capite sexto Darij eius antecessoris anno sexto, totum templi aedificium consummatum dicatur. Et aedificauerunt, inquit, & construxerunt, iubente Deo Israël, & iubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe regibus Persarum, & compleuerunt domum Dei istam, usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus regni Darij regis. Deinde, in hac narratione innuitur, aquam illam crassam, in quam fuerat ignis sanctuarij conuersus, primo quod post reditum è Babylone sacrificio fuit celebratum, aspersam fuisse. Constat autem ante hunc Artaxerxem, Darij tempore consummato templo, fuisse antiqua illa sacrificia repetita, & celebrata, quod aperte ea uerba, quæ statim subiunguntur, insinuant, Fecerunt autem filij Israël sacerdotes & Leuitæ & reliqui filiorum transmirationis, dedicationem domus Dei, in gaudio, & obtulerunt in dedicatione domus Dei, uitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, hircos caprarum pro peccato totius Israël duodecim, iuxta numerum filiorum Israël. Et demum edicto illo, quod Artaxerxes, qui Dario successit 7. cap. dedit, nulla fit de templi aedificatione mentio, sed tantum facultas conceditur Ezræ ferendi secum Hierosolymam quoscunque Sacerdotes & Leuitas, qui patrium solum uellent repetere: portandi etiam secum aurum, & argentum, quod idem Artaxerxes, & consiliatores sponte obtulerunt Deo Israël, deferendique uasa, quæ ab eodem rege in Dei ministeriū donabantur. Et demum Sacerdotibus, & Leuitis cæterisque templi ministris, priuilegia libertatis conceduntur. Quæ omnia & templum & urbem iam aedificatam supponunt. Reliquum est igitur ut Artaxerxes, qui & Neamiam mittit, & qui post illud miraculum, templum Domino aedificasse hic scribitur, sit ille prior Artaxerxes, qui Cyro immediatè successit, cuiusque idem Ezras cap. 4. meminerat, qui & Assuerus uocabatur, in regno, inquit, Assueri ipse & Artaxerxes.

Verum qua ratione hic Artaxerxes templum Domino aedificasse dicatur, cum potius id priuilegium, quod eius aedificandi, Cyrus indulerat, quorundam pessimorum suggestione substulerit, maius est dubium. Tamen si edictum, quod illo loco ab hoc Artaxerxe de impediendo Hierosolymitano aedificio datur, rectè aduertatur, non absolutè templum aut urbs aedificari prohibetur, sed quousque aliud ille præcepisset. Prohibeatis, inquit, uiros illos ut urbs illa non aedificetur, donec si fortè aliud à me iussum fuerit. Ergo quanuis publico edicto, ut illorum hominum, qui sancto aedificio inuidebant, zelo satisfaceret, de templo & urbe aedificanda priuilegium à Cyro prius indultum resciderit, postea tamen, ut Neamiae, quem propter eximiam sapientiam, & morum integritatem carissimum habebat, cõplacere, aut quod magis est credendum, quod ita à diuina prouidentia ageretur, de urbe & de templo aedificando priuilegiū dedit. Nam quod quando Neamias ab hoc Artaxerxe missus Hierosolymam uenit, neque templum neque urbs proinde aedificata fuisset, neque proinde Darij, cuius capite sexto fit mentio, neque Artaxerxis illius, cuius capite septimo fauores & priuilegia urbi ac templo iam aedificatis indulta describuntur, tempora aduenissent, quæ statim cap. primo Neamiae scribuntur, clarè ostendunt. Venit (inquit) Anani unus de fratribus meis, & uiri ex Iuda, & interrogauit eos de Iudæis, qui remanserant, & supererant de captiuitate, & de Hierusalem, & dixerunt mihi, Qui remanserant & derelicti sunt de captiuitate, ibi in prouincia in afflictione magna sunt, & opprobrio, & murus Hierusalem dissipatus est, & portæ eius combustæ sunt igni. Et subinde secundo capite, cum mœstitiæ, quam præ se ferebat Neamias, causam Artaxerxes exquireret, Rex, inquit, in æternum uiue, quare nõ

miserat

Scrupulus Iudæicus diluitur.

Confutatio prioris sententiæ. Neemi. 1. Prima ratio.

Secunda ratio.

Ezra 6.

Tertia ratio.

Ezra 4.

Deut. 12.

Lib. 2. de pcepto & dispensatione. Nicol. Lyr.

Ezra 6.

4. Reg. 15.

Dan. 11.

Ecc. 49.

mereat uultus mens, quia ciuitas ſepulchrorum patris mei deſerta eſt, & portæ eius cõ-
buſtæ ſunt igni. Apud Eccleſiaſticũ hoc illi laudi tribuitur. quòd muros erexerit, Nea-
mias, inquit, in memoria multi temporis, qui erexit nobis muros euerſos, & ſtare fecit
portas & ſeras, qui erexit domos noſtras. immo toto illo libro Neamias penè nihil
aliud, quàm urbis ædificatio deſcribitur. nam cùm cœpta fuiſſe urbs & templum ædifi-
cari per Cyri priuilegium, & poſtea Cyro per Thomirin Scytharum reginam extincto,
hoc Artaxerxe Rege malorum hominum ſuggeſtione, idem priuilegium fuiſſet reuoca-
tum, murus, qui iam aliquantus ſurgebat, per eoſdem dirutus eſt, & portæ combuſtæ.
Reſurgunt autem & murus & portæ, poſtea, euſdem Artaxerxis per Neamiam extorto
mandato. Poſtea autem, ædificata iam urbe, & templi iactis fundamentis, ex hoc Ar-
taxerxis mandato & priuilegio, cùm in templi euſdem ædificio, ad quod erigendum,
& facultatem & ſumptus, idem Rex, poſt Cyrum impenderat, Iudæi deſides eſſent, per
Aggæum & Zachariam, prophetas repræhenduntur, Hic (ait Aggæus) dicit Dominus

Aggæ. 1.

exercituum, populus iſte dicit, non uenit tempus domus Domini ædificandæ, nunquid
tempus uobis eſt, ut habitetis in domibus laqueatis, & domus iſta deſerta? Docenturq;
ſubinde terræ ſterilitatem, qua tunc premebantur, non aliunde, quàm à templi Domini
ædificandi deſidia promanare, Ponite, inquit, corda ueſtra, ſuper uias ueſtras. ſemi-
naſtis multum, & intuliſtis parum; comeditiſtis & non eſtiſtis ſaturati; operuiſtiſtis uos,
& non eſtiſtis calefacti; bibiſtiſtis & non eſtiſtis inebriati; & qui merces congregauit, miſit eas
in ſacculum pertuſum, Hæc dicit Dominus, Ponite corda ueſtra, ſuper uias ueſtras,
aſcendite in montem, portate ligna, ædificate domum, & acceptabilis mihi erit, & glori-
ficabor dicit Dominus, Reſpexiſtiſtis ad amplius, & ecce factum eſt minus; intuliſtiſtis in
domum, & exſufflaui illud: quam ob cauſam, dicit Dominus? quia domus mea deſerta
eſt, & uos feſtinatiſtis unuſquiſque in domum ſuam. Propter hoc ſuper uos prohibiti ſunt

Zach. 8.

coeli, & uocauit ſiccitatē &c. Et apud Zachariam, Hæc dicit Dominus exercituum,
Confortentur manus ueſtræ, qui auditiſtis in hiſ diebus ſermones iſtos per os prophetarũ,
in die, qua fundata eſt domus Domini exercituum, ut templum ædificaretur, ſiquidem
ante dies illos merces hominum non erat, nec merces iumentorum, nec introeunti neq;
exeunti erat pax præ tribulatione, & dimiſi unumquenque contra proximum ſuum; nũc
autem, non iuxta dies priores, ego faciam reliquiis populi huius, dicit Dominus, ſed ſe-
men pacis erit, uinea dabit fructum ſuum, terra dabit germen ſuum &c. Tunc uerò pro-
pheticis hiſ exhortationibus acti Iudæi, templum ædificare incipiunt, unde apud Ag-
gæum ſubditur, Et ſuſcitauit Deus ſpiritum Zorobabel filij Salatiel, ducis Iuda & ſpiri-
tum Ieſu filij Iofedech ſacerdotis magni, & ſpiritum reliquorum de omni populo, &

Aggæ. 1.

ingreſſi ſunt, & faciebant opus in domo Domini exercituum Dei ſui. Quauis autem
uterque horum prophetarum, Darij Regis, qui ſucceſſit, Artaxerxi Aſſuero, tempore
prophetaſſe dicatur, non tamen ad templi ædificium, uirtute priuilegij euſdem Darij
ſed uirtute edicti Cyri primi Perſarum monarchæ, & Artaxerxis Aſſuero, qui euſdem
in Regno ſecutus eſt, populum adhortantur. Nam ſi prohibitionem illam urbis & templi
ædificandi, quam Artaxerxes dederat, Ezræ 4. cap. non reuocafſet, & aliam proſus
contrariam, in qua & urbem & templum ædificari, ad Neamias ſacerdotis petitionem,
tributiſtis etiam expenſis præciperet, nequaquam ulla eſſet ratio reprehendendi, & tot ca-
lamitatibus affligendi populũ, qui nec à potentiſſimis monarchis, quorum imperium
detrectare non poterat, facultatem haberet, nec tanti operis, quod ex captiuitate ac
ſeruitute egrederetur, exſtruendi diuitias. Quòd autem, non uirtute cuiuſque pri-
uilegij, quod tunc Darius indulſiſſet, populum exhortarentur, ex ipſo libro Ezræ aper-
tè proditur. Nam cùm capite quarto, prohibitionem Artaxerxis, uſque ad tempus, quo
aliud ſibi fuiſſet uifum, ſcribat, ſubinde horum ſanctorum prophetarum uaticinia recen-
ſet. Prophetauerunt autem (inquit) Aggæus & Zacharias filius Addo, prophetantes ad
Iudæos, qui erant in Iuda & Hieruſalem, in nomine Dei Iſraël. Et ſubinde, ut quid
prophetaſſent, inſinuet, Tunc, ait, ſurrexerunt Zerobabel, filius Salatiel, & Iofue fi-
lius Iofedech, & cœperunt ædificare templum Dei in Hieruſalem, & cum eiſ prophetæ
adiuuantes eos. Hucusque proſeçdò Artaxerxis Aſſuero priuilegium & mandatum dura-
uit uſque ad ſecundum nimirum Darij annum, & forſan ulterius. Nam cùm propheta-
re & exhortari populum cœperunt, annus erat ſecundus, ut ex eorum titulis patet, ne-
ceſſarium

ceſſarium autem erat, ut tẽpus aliquod in præparando templi ædificio uſquequo à fini-
timis ad Darium regem res differretur, tempus efflueret. nec enim tantæ res ſubitò ſũt.
Ergo poſt horum prophetarum exhortationes, & oracula, cùm Iudæi totos templi ædifi-
cationi neruos intenderent, re ad Darium per Thatanai earum prouinciarum, quæ trans
flumen erant, præfectum delata, & Cyri priuilegio in bibliotheca Ecbathanarum inuen-
to, libera procedendi in ædificio propè iam finito, tributis etiam expenſis, ad opus, quod
ſupererat, extruendum denuo facultas conceditur. Vnde cùm templum ſexto anno Da-
rij regis finitum Ezras doceat, fieri potuit, ut unum tantum aut alterum annum ex ſex
illis, euſ priuilegium ualuerit; à tempore nimirum illo, quo per euſdem Darium opus
fuerat prohibitum. Fit igitur ut inter Perſas illos monarchas, iſ, qui propriè & uerè tẽ-
plum & urbem Domino dicafſe dicatur, ſit Artaxerxes, non ille, qui extructa iam ur-
be, & templo, ad legis reparationem Ezram mittit. nam ille poſt Darium, cuius ſexto
anno templi ædificium finitur, & quofdam alios reges, monarchiæ præfuit ut in chroni-
cis patet: ſed ille qui Cyro ſucceſſit, quiq; regnauit quarto capite, ut prauis illis homi-
nibus, qui regni zelo agitari uidebantur, morem gereret, urbis & templi ædificationem,
quouſque ſibi aliud uifum fuiſſet, intermitti iubet. A quo & Neamias cum ingentibus
donis (ut par eſt credere) utpote qui & regi & reginæ chariſſimus eſſet, Hieroſoly-
mam mittitur.

Nec obſtat quòd Darius ſexto Ezræ capite ſolum Cyri regis priuilegium inueniat, &
quòd Iudæi ſolum illud quoque cap. quinto urbis & templi ædificationi prætendant.
Primò quidem, quòd Artaxerxis Aſſuero priuilegium, ne hoſtis monarchiæ uideretur,
& ne, quam ſemel dederat, prohibitionem, leui animo uideretur peſſundare, præſer-
tim contra tot rationes, quot à prauis illis delatoribus fuerant prætenſæ, non publicum
ut olim Cyrus, dederat aut in publica forma, ſed ſimplex quædam fuerat ædificandi fa-
cultas, datis etiam ad finitimos præfectos epistolis, ne opus illud impedirent, ſed potius
promouerent, ut regi gratiſſimum. Quod Neamias ipſe docet capite ſecundo. Si regi,
inquit, uideretur bonum, det mihi epistolam ad duces regionis trans flumen, ut tranſdu-
cant me donec ueniam in Iudæam, & epistolam ad Aſaph cuſtodem ſaltus regis, ut det
mihi ligna & tegere poſſim portas templi, turres domus, & muros ciuitatis, & domũ,
quam ingreſſus fuero. Et dedit mihi rex iuxta manum Dei bonam mecum, &c. Deinde
edictum, tum propter euſ principis animi magnitudinem, qua non modò Perſis, ſed
uniuerſis etiam Orbis nationibus admirabilis erat, tum quòd Perſicæ monarchiæ auctor
extitiſſet: tum demum quòd antiquitas euſdem amabilem & minimè inuidioſum ſe-
quentibus monarchis feciſſet, plauſibilius erat, quàm id, quod proceſſerat ab Artaxer-
xe, rege & iuniori, & cui forſan Darius, quanuis, ut quidam putant, euſ filius, ut in
hiſ, qui ſibi ſucceſſere ſolent, principibus contingere uidemus, non ſatis erat affectus.
Quod Iudæi intelligentes, cautè illud quaſi ualidius, non hoc, prætenderunt.

Ergo ut quæ in re, mea quidem ſententia, & eorum, qui non ſatis habent ſanctæ ſcri-
pturæ ſuperficiem elambere, abſtruſiſſima, latiori ſermone diximus, in compendium
reducamus, dicimus, templum illud, quod in hac Simonis pontificis narratione, à re-
ge Perſidis ædificatum recenſetur, non eſſe aliud, quàm Hieroſolymitanum: regem ue-
rò iſtum, cùm in eadem narratione ille fuiſſe dicatur, qui Neamiam ſacerdotem miſit,
non eſſe alium, quàm Artaxerxem Aſſuero, non illum quidem, qui Heſter uxorem
duxit, ut poſtea dicemus, de quo Ezræ cap. ſeptimo fit mentio, quiq; ad legis repara-
tionem, Ezram mittit cum magnis muneribus, ſed illum priſcum, cuius euſdẽ Ezræ
quarto cap. fit memoria. Qui Artaxerxes, cùm prius ſuggeſtione quorundam, & urbis
& templi ædificationem, uſque ad tempus ſibi placitum interceptiſſet, ruruſ, propter
Neamiam, quem ſummè cum regina diligebat, iuſtitiam, facultate indulta, euſdem
Neamiam cum epistolis, & maximis fauoribus, tributis etiam donis & expenſis, in hoc
opus accinxit. Dicitur uerò hic Artaxerxes, potius quàm alij ex hiſ, qui ædificandi pri-
uilegium indulſerant, templum Domino ædificafſe, quòd euſ priuilegio ac fauore, tẽ-
pli potiſſima pars, propter tempus maius, quo durauit, excreuerit, & quòd quantum
per ipſum erat, niſi morte fuiſſet præuentus, ſuis expenſis, & beneficiis ad coronidem
fuiſſet perduſum. Quòd autem apud Ioannem quadraginta ſex annis, templum ædifi-
catum dicatur, hunc ſenſum habet, non quòd totos illos quadraginta ſex annos, ædifi-

F ff

cium

1047.2.

cium indefinenter fuerit continuatum, ſed quod à primi edicti, quod per Cyrum datum eſt, exitu, uſque ad annum ſextum Darij regis, quo fuit opus conſummatum, totum id annorum ſpaciū effluxerit. Regnauit enim Cyrus uiginti annos, Artaxerxes autem Aſuerus uiginti duos, Darius Longimanus Aſueri filius, triginta ſeptem, cuius ſexto anno totum opus abſoluitur. Ergo ſi uiginti Cyri, uiginti duos Artaxerxis addideris, reſultabunt quadraginta duo. quòd ſi iis ſex Darij adiunxeris, conſurgent quadraginta octo; ex quibus ſi duos demas, unum, quo edictum datum eſt (fuit enim datum anno primo Cyri) alterū quo ipſum edictum executioni mandatum eſt, remanebunt quadraginta ſex anni. Cyri quidem tempore quàm parum uel urbis uel templi fuerit ædificatū, ex iis, quæ ex Neamix cap. primo, & Ezræ cap. quinto produximus, liquet. Quàm uerò magna utriuſque portio, uel templi uel urbis, rege Artaxerxe, fuerit extructa, ex eo proditur, quòd ſexto anno Darij totum ædificium finitur. Cuius tamen ſecundo anno Aggæus & Zacharias, nondum per Darium ædificationis priuilegio indulto, populū arguunt.

*Diluantur
æ difficul-
tates, quæ
huic ſer-
uati aduer-
ſari uidentur.*

SED TRES in hac noſtra ſententia, quam rectè rem aduertentibus, plauſibilem fore ſpero, difficultates emergunt. Prima quidem, quòd in hac narratione dicatur Neamias ab Artaxerxe miſſus, ſacrificium obtuliſſe: immo non aliàs regem Artaxerxem templum ædificatū, quàm audito miraculo aquæ aſperſæ & ſuper ſacrificium incenſæ. Qui enim fieri potuit, ut nondum templo, quod poſtea Darij tempore conſummatum eſt, extructo, Neamias ſacerdos ſacrificium obtulerit? Immo uerò capite illo ſexto Ezræ, poſt deſcriptionem perfectionis templi, & eiufdem templi dedicationē, & primum, quod poſt eius ædificationem oblatum eſt ſacrificium, deſcribitur, in quo tamen huius prodigij nullum extat ueſtigium. Tantum autem miraculum, ſi tunc accidiffet, nequaquam ſiluiſſet Ezras, Fecerunt, inquit, filij Iſraël Sacerdotes & Leuitæ, ut reliqui filiorum tranſmigrationis, dedicationem domus Dei in gaudio. Et obtulerunt in dedicatione domus Dei, uitulos centum, & arietes ducentos.

Verùm hæc difficultas parum urget, quanuis enim templo permanente, Iudæis prohiberetur alibi quàm in eo ſacrificium offerre, eo tamen euerſo, ea lege non conſtringebantur, ſed uel ad illam, quæ ſub Abraham uiguerat, in hac parte cum tabernaculo quoque carerent, legem naturæ reducti erant: præſertim ſi id in terra promiſſionis fieret, aut quod magis probo, in eo loco, quo templum antea ædificatum fuerat, altari extructo, hoc ſacrificium ante eiufdem templi ædificationem, quaſi totius illius populi poſt tranſmigrationem primitiæ fuit oblatum. hoc autem lex non uerbat: fiebat enim in loco, quem dominus Deus illorum elegerat. Sed & nos, qui tamen eius gentis in diuinis caremoniis rationem imitamur, ante templorum ædificationem extructo ſacello, ſanctum plerunque ſacrificium offerimus, ut ſacrorum ius in domum aut agrum, ubi templum eſt extruendum, obtineamus. Ita quoque Neamias ſacerdos, ut iam locus ille expulſis ſpurcitiis ſacroſanctus haberi inciperet, & tum pro totius populi, quem è Babylonia attulerat, tum uerò pro regis Artaxerxis proſperitate, ac ſalute, & animi in eo ædificio fouendo, directione, extructo alteri, ſacrificium obtulit. Quod ita fuiſſe non obſcurè in hac Simonis narratione proditur, dum neque templi, neq; alicuius partis templi, in quo ſacrificium offerri ſolebat, templo ſuperſtite, ſed ſolius altaris fit mētio. Neque uerò credibile eſt, totos illos quadraginta ſex annos, quibus templum ædificatum eſt, Iudæos, qui iam ſuam prouinciam habitarent, & terræ promiſſionis fructus legerent, quiq; ut olim prophetia iam coornarentur, & ſuæ integræ reipublicæ formam recepiffent, ſacrificio fuiſſe deſtitutos, præſertim cum in Ezra, & Neamia ſub Artaxerxe, & Scenopogias celebratas, & domini Gaziophylatia, primitias, etiam & decimas oblatas, à Dario uerò ante templi conſummationem, uitulos, & hœdos, & agnos, in holocauſtum Deo cœli, frumentum, ſal, uinum, oleum, ſecundum ritum ſacerdotum, qui erant in Hieruſalem, per ſingulos dies tributa legamus. Quin uerò in hac parte coniecturis agere non licet, ubi res eſt expreſſa. Sic enim apud Ezram ſcribitur, Iam uenerat ſeptimus menſis, & erant filij Iſraël in ciuitatibus ſuis, congregatusque eſt ergo populus quaſi uir unus in Hieruſalem, & ſurrexit Iofue filius Iofedech, & fratres eius ſacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel & fratres eius, & ædificauerunt altare de Iſraël ut offerrent in eo holocauſtomata, ſicut ſcriptum eſt in lege

*Ezr. 3.
Neam. 8.
& 10.
Ezr. 3.*

Mofis

Mofis uiri Dei. collocauerunt autem altare ſuper baſes ſuas deterrentibus eos per circuitum populis terrarum, & obtulerunt ſuper illud holocauſtum domino, mane & ueſpere, feceruntque ſolemnitatem tabernaculorum, ſicut ſcriptum eſt: & holocauſtum ſingulis diebus per ordinem, ſecundum præceptum, opus Dei, in die ſuo. & poſt hæc holocauſtum iuge, tam in kalendis, quàm in uniuerſis ſolemnitatibus domini, quæ erant conſecrata in omnibus, ultrò offerebatur munus domino. A primo die menſis ſeptimi cœperunt offerre holocauſtum domino. Porrò templum Dei nondum fundatum erat. Hæcenus Ezras. Atque hoc ſacrificium id fuiſſe puto, in quo orante Neamia, aqua ſuper ſacrificium aſperſa, in hac narratione ariſſe memoratur. Nam & Artaxerxis, à quo miſſus fuit Neamias, tempore, celebratum fuiſſe, ſi rectè res deſpiciatur, non obſcurè uidetur. Neque obſtat quòd ante Artaxerxis edictum factum fuiſſe memoretur. Neque enim ſtatim initio regni ſuggeſtio illi Samaritarum Artaxerxi facta fuiſſe ſcribitur, ſed, In regno, id eſt tempore regni Artaxerxis. Potuit ergo fieri, ut Cyro extincto, cum Artaxerxis epistolis miſſus Neamias, totam eam Iudæorum partem, quæ in Hieruſalem erat, gentium finitimarum iniuriis oppreſſam, & propter eiufdem mandatum præcedens, quo opus intermittere iubebat, conſternatam erexerit, & nonna regis uoluntate denunciata, in ſacrificia pertraxerit. Et alioqui, toto illo Cyri tempore quanuis in id opus propenſiſſima eſſet regis uoluntas, propter eius frequentiſſima bella, in quibus totus erat, neſcio quo pacto Iudæi tam ſolennes hoſtias, & ſacrificia potuerint offerre. Refertur tamen prius id ſacrificium, quàm regis Artaxerxis edictum, per recapitulationem, quæ figura in Hebraicis hiſtoriis eſt frequentiſſima.

Neque obſtat etiam quòd cap. quarto Ezr. antea quàm Artaxerxis ulla mentio fiat, dicatur, Samaritas conduxiffent conſiliatores, qui conſilium Iudæorum deſtruerent toto tempore Cyri. Quæ periodo auctor libri, hiſtoriam Cyri uidetur claudere, atque perinde inſinuare omnia, quæ à libri principio, uel circa urbis, uel circa templi ædificium facta recenſuerat, Cyri tempore & regno facta fuiſſe. Non, inquam, id obſtat: tum quòd neque Cyri mors, aut regnandi finis ibi deſcribitur, nec proinde regni Artaxerxis initium. Tum deinde, quòd non tantum Cyri tempore impeditos fuiſſe ab ædificatione templi docet Iudæos, ſed omnibus, inquit, diebus uſque ad regnum Darij, cuius uidelicet tempore, ædificio fermè iam conſummato, regum præcedentium edictis animaduertiſis, uniuerſa impedimenta ſunt è medio ſublata. Eſt igitur ibi aperta anacephalaſis, in qua & ea, quæ ſub Artaxerxe contigerunt, quoque clauduntur, atq; adeò nullo pacto, quæ capite illo præcedenti, de eo ſolenni ſacrificio ſcribuntur, in Cyri regno contrigiſſe fateri compellimur.

Terriò non obſtat, quòd id ſacrificium, Iofue filius Iofedech, non autem Neamias obtuliſſe dicatur. Nam, ut in ea narratione inſinuatur, non unus erat, ſed multi ſacerdotes, cantores, &c. Erat igitur Iofue filius Iofedech ſacerdos maximus in illo ſacrificio, ſed Neamias, quòd regis nouum & genti deſiderabile attuliſſet imperium, quæcunque erant faciendæ, imperabat, præſertim cum in lege doctiſſimus eſſet, & ſpiritu prophetiæ propter regis Artaxerxis gratiam, eſſet inſignis. Vnde in hac narratione eiufque alterius cuiuſcunque, maior fit ratio, eiufque oratio potius quàm alterius deſcribitur, non quidem quaſi maximi ſacerdotis, ſed quaſi totius eius congregationis præcipui, & à quo totius eius populi fauor, & gratia, apud potentiſſimū regem pendèret.

SECUNDA difficultas, non modò in noſtram hanc ſententiam, qui potiſſimas partes in erigendo templo Artaxerxi Aſuero tribuimus, ſed & in ipſam Ezræ hiſtoriam, quæ cap. 6. non ante Darij annum ſextum, templum finitum docet, inſurgit. Dicitur enim tertio eiufdem Ezræ capite in hunc modum, Anno autem ſecundo aduentus eorum ad templum Dei in Hieruſalem, menſe ſecundo, cœperunt Zorobabel filius Salathiel, & Iofue filius Iofedech, & reliqui de fratribus eorum Sacerdotes & Leuitæ, & omnes, qui uenerant de captiuitate Hieruſalem: & conſtituerunt Leuitas à uiginti annis & ſuprà, ut urgerent opus Domini. ſteritque Iofue & filij eius & fratres eius Cedmichel & filij eius, & filij Iuda, quaſi uir unus, ut inſtarent ſuper eos, qui faciebant opus in templo Dei. Et ſubinde, Fundato itaque templo Domini à camentariis ſtererunt ſacerdotes in ornata ſuo cum tubis, & Leuitæ filij Aſaph cum cymbalis, ut laudarent dominum per manus Dauid regis Iſraël. Et poſt pauca, Plurimi etiam ex Sacerdotibus & Leuitis,

*Diluitur ſe-
cunda dif-
ficultas.*

& principes patrum, & ſeniores, qui uiderant templum prius, cum fundatum eſſet, & hoc templum in oculis eorum, flebant uoce magna. Vides hic non modò ante Darij annum ſextum, ſed & ante Artaxerxis imperium, templum erectum? Non igitur ab Artaxerxe, templi & urbis ædificandæ gratia mitti potuit Neãmias, cum iam antea & urbs, & templum fuiſſent extructa.

Verùm hoc loco, aut per templum fundatum, non aliud quàm templi fundamenta, quæ Cyri tempore iacta fuerant, Ezras intelligit, ex quibus quaſi ex unguibus leonem, quale futurum eſſet opus, quantumque ab antiquo illo templo, quod Salomon ædificarat, diſtaret, ſenioribus, qui aliud uiderant, dabatur conii cere, aut omnia per recapitulationem dicuntur, cum eadem hiſtoria doceat, non ante ſextum Darij annum fuiſſe opus perfectum.

*Diluitur
tertia diſſe
cultas.* TERTIA demum difficultas eſt, quòd Neãmiam ſacerdotem ab Artaxerxe Aſſuero priſco, qui Cyro in imperio ſucceſſit, miſſum dicamus. Ezram autem ab Artaxerxe Magno, qui poſt Darium monarchiam tenuit, cum communi tum Hebræorum, tum noſtrorum ſententia iactetur, Neãmiam eundem fuiſſe cum Ezra.

Sed huic uel noſtrorum, uel Hebræorum ſententiæ ſubſcribere nequeo, primò quidem, quòd ij libri, qui Ezras & Neãmias inſcribuntur, quanuis eadem tractent, diuerſorum tamen auctorum uidentur. Deinde quòd non uideatur ulla ſufficiens ratio, cur in hoc libro Neãmias, in illo uerò Ezras uocetur: quanuis ſcimus Salomonem in Eccleſiaſte nomen mutaſſe, ſed illic & tanti regis auctoritas, & munus concionandi, quod aſſumebat, nominis permutationem poſtulabat, hic nulla harum rationum, aut nominum ſignificatio perurgebat. Tertio quòd ex ipſa ſacra hiſtoria eos fuiſſe diſtinctos probari uideatur, cum unus pro ædificanda ciuitate & templo ab Artaxerxe Cyri ſucceſſore, alter ab Artaxerxe Darij, non illius, qui huic Artaxerxi Aſſuero ſucceſſit, ſed alterius, qui Nothus fuit appellatus, ſucceſſore, pro lege reparanda miſſus fuerit; inter quos, etiam ſi miſſus fuerit Neãmias anno uigeſimo Artaxerxis Aſſueri & Ezras anno primo Artaxerxis magni ut in hiſtoriis eorum dicitur, adhuc interfluxerunt quinquaginta ſex anni. Quibus conſonare uidetur, quòd cum Neãmias ubique Helchiam patrem habeat, Ezras tamen eundem nõ patrem, ſed auum aut atauum habet: auum quidem apud tertium Ezræ, atauum uerò apud primum eiufdem. Sed & ratio loquendi ſcripturæ idipſum docere uidetur, dum apud Neãmiam nota coniunctionis eoſdem unit, quod realem diſcretionem, ut antea dicebamus, ſemper inſinuat. Et uenerat, inquit, menſis ſeptimus Scænophegiæ ſuper Ezra, & Neãmiam. Quod autem Iudæos in eam opinionem impulit, friuolum eſt. nimirum, quòd apud Neãmiam capite octauo ſcribatur, Dixit Neãmias ipſe eſt Atharſatha, & Ezras Sacerdos, & Scriba, & Leuitæ interpretantes uniuerſo populo. Nam quanuis hic & iuxta quorundam ſententiam ſecundo Ezræ cap. Neãmiam nomine Syro à regibus indito, Atharſatha uocari conſentiam, nullo tamen pacto ex hoc loco eundem, Ezram quoque uocari compellat, ni etiam & Leuitas, qui legem quoque populis interpretabantur, eoſdem cum Neãmiam quoque ſim cogendus fateri. Sic ergo locus ille legendus eſt, Dixit Neãmias (ipſe eſt Atharſatha) & Ezras Sacerdos & Scriba. ſubintellige, dixit quoque, & Leuitæ interpretabantur uniuerſo populo, ita ut utrique ſacerdotali auctoritate legem diſſerent. Leuitæ uerò, quæ ab illis dicebantur, populo exponerent. Aut Neãmias quidem ſacerdotali auctoritate legem recitabat, Ezras autem cum Leuitis, quos in eam rem docuerat, interpretabatur.

Neque uerò quòd ij ambo hanc legis explicationē ſimul fecerint ea, quæ antea diximus, unum, ſcilicet ab Artaxerxe Aſſuero ſecundo, alterum ab Artaxerxe Aſſuero Magno, qui Heſter duxit uxorem, miſſum fuiſſe confundit. Potuit enim Neãmias uſque ad illud tempus durare. Immo uerò ſi altera ſententia, quæ unum cum altero confundit, & eundem eſſe docet, probetur, neceſſarium eſt id fateri. Nam illemet Neãmiam nomine, ante conditam urbem & templum ab uno Artaxerxe, ut ex eius capite primo notum fecimus, & Ezræ nomine, poſt conditam, ad legem diuinam reparandam, ab altero miſſus, eſt ueniſſe dicendus. Vnde ſi neque eundem fuiſſe Neãmiam cum Ezra, nos quoque diceremus, ullum noſtra ſententia detrimentum acciperet, dum à diuerſis regibus, diuerſis rerum conditionibus, & diuerſis temporibus, eundem Hieruſalem ueniſſe

niſſe (quod neceſſarium eſt fateri) non negetur. Tantum hic ſuadere conamur, templum, quod in hac narratione propter miraculum à rege Perſidis ædificatum dicitur, non fuiſſe aliud, quàm quod Hieroſolymis fuit extructum: quod, cum ſacra hiſtoriæ non cohæreat, ſi hunc regem illum eundem Artaxerxem, qui Ezram aut Neãmiam Ezræ nomine cap. ſeptimo mittit, dicamus, cum iam anno ſexto regni Darij fuerit totum templum abſolutum, neceſſariò fateri cogimur, regem illum fuiſſe Artaxerxem, qui priuilegium à Cyro indultum, prius reuocauerat: quando & Neãmias ipſe, ſe ab Artaxerxe miſſum fatetur: & quandoquidem ſexto cap. Ezræ, dicitur templum ædificatum iuſſu Dei Iſraël, & iuſſu Cyri, Darij, & Artaxerxis, nimirum eius, qui inter Cyrum & Darium regnauerat. Nam ſi de ſecundo illo ſit accipiendum, præter eas, quas artulimus, rationes, non ad quadraginta ſex annos templum fuit ædificatum, ſed centum. Cyrus enim, cuius primo anno reædificandæ urbis & templi, priuilegium eſt indultum, prius cum Dario Cambyſis filio duos annos regnauit, ſublato Dario, uiginti duos, Artaxerxes Aſſuerus uiginti, Darius longimanus huius Artaxerxis filius, poſt longas cum Cyro Artabano concertationes, triginta ſeptem. Darius Nothus longimani filius, cui Artaxerxis, à quo Ezras uel Neãmias, Ezræ nomine fuit miſſus, decem & nouem. Ergo etiam ſi huius Artaxerxis ſecundi de ædificando templo Dei, primo anno ediſtum indultum fuiſſet, centum annos templi conſtructio duraret. Verum in hoc nodo explicando non plus credo prolixi fuiſſimus, quàm rei difficultas poſtulabat.

Quòd ſi cui placeret, templum, quod in hac Simonis pontif. narratione memoratur, non illud Hieroſolymitanum, ſed aliud quodpiam apud Perſiam, aut alibi eius regis, qui Neãmiam miſit, imperio, in Dei Iſraël honorem propter miraculum illud extructum, non tanta ſunt Iudæorum argumenta, ut eum ab hac ſententia dimoueant. Quanuis enim Iudæi extra Hieroſolymam, templum habere legis prohibitione non poſſent, poterat tamen rex Perſarum illud extruere, qui legis Moſaicæ uinculis non erat aſtrictus. Quin neque eius in hac parte pietas & religio, & præmio & ſumma laude careret. Domini enim eſt terra & plenitudo eius. Neque uerò defuerunt eo ſæculo, qui templa aut altaria Deo Iſraël, apud gentes dicarunt. Nam & ex Iudæis ſunt quidam, qui locum illum Iſaiæ, In illa die erunt quinque ciuitates in terra Aegypti loquentes lingua Chanaam, & iurantes per dominum exercituum, &c. de quibusdam Aegyptiis principibus interpretentur, qui cum captiui ex eo bello, quod rex Aegypti contra Tharthanem regem Aethiopiæ à Sênacherib rege Aſſyriorum, qui à parte Tharthanis ſteterat, adducerentur, Sênacherib exercitu, propter blaſphemiã, diuinitus una nocte percuffo, uinculis, quibus tenebantur, liberi, apud quaſdam urbes Aegypti, templa & altaria Deo Iſraël erexerunt. Apud Athenas quoque Paulum Apoſtolum, aram Deo uero, ſub nomine ignoti Dei dicatam inueniſſe, Apoſtolica hiſtoria teſtatur. Templum præterea in monte Garizin Deo Iſraël à Samaritis dicatum, apud Iosephum eſt celebre. Quin & Onias miræ ſanctitatis ſacerdos, qui que in Machabæorum hiſtoria multis magnisque laudibus commendatur, adeò ut cum ſancto propheta Hieremia, poſt mortem Iudæ Machabæi orans pro patria, mirabili uifione fuerit oſtenſus, cum Epiphaniſ Antiochi & quorundam ſuorum ciuium perſecutionibus actus, Aegyptum intraſſet, benigneque & honorificè à Ptolemæo receptus, donatusque ciuitate fuiſſet, uolens implere illud, quod Iſaias prædixerat, In illa die erit altare domini in medio terræ Aegypti, & titulus domini intra terminum eius, magnifico templo & altari erectis, domino hoſtias, & oblationes ſolènes obtuliſſe memoratur. Quæ res licet apud Daniele prophetam, eundem inter filios præuaricatorum conſtituat, non tamen tam factum culpatur, quàm quòd propheticum uaticinium, quod apertè de Euangelico ſæculo intelligebatur, ſuo illo facto & ſtudio implere, & Dei conſilium perinde præuenire uoluiffe, ſit uiſus, Filij, inquit, præuaricatorum tuorum extollentur, ut impleant uifionem, & corruent. Quæ uerba tantummodò uanum & effectu carentem conatum oſtendunt. Nam neque totam illam prophetiam implere potuit Onias, cum ibi quoque dicatur, In illa die erunt quinque ciuitates in terra Aegypti, loquentes lingua Chanaam, & iurantes per dominum exercituum. cum tantummodò in una templum erexerit, & nullum forſan præter Iudæos, quos ſecum detulerat, in Dei religionem & obſequium traduxerit. Quòd ſi in ea altaris & templi erectione, ſancto uiro fuit aliqua culpa, eadem à ſancto illo diuini

honoris zelo fuit prorsus absorpta . nam ni fuisset uir sanctissimus , neque post mortem cum Hieremia apparuisset , neque tot laudibus à sancta scriptura fuisset ornatus . Quòd si Onias homo Iudæus , & lege Mosaiica constrictus , extra Hierusalem , contra legis mandatum , sancto tamè zelo templum erexit , extra Hierusalem , contra legis mandatum , qui nihil habebat cum ea lege commune , audito celebri miraculo , non potuit erigere ? Immo si Onias summo sacerdotio insignis , & apud uniuersam eam gentem sanctitate conspicuus , in eo templo , & altari , quod Ptolemæus Epiphanes extruxerat , hostias solennes , & oblationes , quas tantum in templo Hierosolymitano per legem fas erat offerre , sacrificans , sacerdotio fungebatur , cur Rex Persidis ex illa transmigracione , quæ reuertit Hierosolymam , propter illius urbis frequentissimas calamitates nolebat , Iudæos non reperiisset , qui in eo templo , quod extruxerat , sacerdotio fungerentur ? Non enim T^o , ei , quod eo loco ponitur , necessariò Neamiam refert , ita ut necessariò intelligatur regem Persidis , Neamiam , templum ædificasse , sed potest quoque ad locum in quo puteus erat referri , ut sit sensus , Vt autem manifesta res facta est , & nunciatum est regi Persarum , quòd in loco , in quo igne absconderant , hi , qui translati fuerat , &c. Considerans autem Rex , & rem diligenter examinans , fecit , ei (loco scilicet) templum , idest fecit eo loco , ut datius more Græco pro ablatiuo sumatur . Deinde hinc non dicitur , quòd sacerdotes illi Iudæi fuerint : potuerunt enim Gentiles esse , quos tamen Rex ille , in eo templo sacerdotibus instituerit , cum sciret non tantum dominum , quem illo templo colebat , Iudæorum , sed totius Orbis omniumque mortalium dominum esse , ab uniuersisque illi obsequium debere . Et profectò fieri potuit , ut cum sibi per Cyrum antecessorem , Deo Israël , apud Hierosolymam legitimum templum ædificandi , honorem præreptum rex ille Persarum , qui Neamiam misit , intelligeret , aliud templum cum legi Mosaiica non astringeretur , illo loco ubi hoc prodigium idem Deus ostenderat , muneribus , ut hinc dicitur , sacerdotibus tributis , extrueret . Non quidem ut in illo per legalia sacrificia & mysticos ritus , ut in Hierosolymitano , Deus coleretur , sed in suæ pietatis & admirandi illius prodigij testimonium perpetuum .

Septima In
deorum ab
iustis.

2. Mach. 2.

Quare lib.
Iudæorum
hab. non
nulla alia
scripta sa-
cra, lingua
Græca aut
peregri-
na
edita fue-
runt.

SEPTIMO , in librum secundum Machabæorum , ex ipso scribendi genere inuehuntur Iudæi . Patet (aiunt) librum illum prophanicum esse , ut qui Græcè scriptus sit , & leporem Græcanicum prophanicum scriptoribus familiarem ostendet , qui sui auctoris labores & uigilias , contra prophetarum & aliorum sanctorum auctorum consuetudinem uendit . Et nobis quidem ipsis , ait , qui hoc opus breuiandi causa suscepimus , non facilem laborem , immo uerò negotium plenum uigiliarum & sudoris assumpsimus &c. AT HIS duabus Iudæicis calumniis facile satisfaciamus , si duo prius reuocentur in mentem , Prius quidem quòd post Babylonicum excidium , cum fortè (ut ferè captiuis nationibus accidere solet) propria lingua interdiceretur Iudæi , etiam in propriam prouinciam regressi , usque ad Christi aduentum potius Assyrio & Chaldaico sermone in familiarium conuictu , quam Hebraico , sint usi : quòd ille scilicet nisi apud sapientes , prorsus penè excidisset : adeò ut iam captiuitatis tempore , iuxta quorundam sententiam , sancta scriptura ab Ezra ipso in Chaldaicis sermonem conuersa in communem usum Iudæorum , per omnes celebres Synagogas fuerit missa . Sed & ratio legendi , & scribendi prisca simul , cum literis , quibus à Mose usque ad transmigracionem , uniuersus ille populus usus fuerat , adeò uel magnis illis calamitatibus & pressuris , uel Babyloniæ regum imperio excidit , ut nunquam post Babylonicam seruitutem , in usum redierint , sed earum loco , Chaldaicis literis utantur , ab Ezra , prisca illarum Hebraicarum literarum magno studio suffectis . Atque hinc Ionathæ filij Vzielis , & Oncheli , conuertendi ex Hebraica lingua in Chaldaicam , idest in uulgarem , sacros libros , studia originem habuerunt : quòd nimirum uiderent sermonis Hebraici peritiam tantummodò apud Rabinos mansisse ; plebem uerò uniuersam , legis diuinæ ob linguæ ignorantiam prorsus ignaram . Sed neque in ipsis , qui doctissimi habebantur , linguæ notitia perfecta remanserat . Nam & septuaginta illi , qui Ptolemæi tempore scripturam sunt interpretati , in quot , & quantis scripturæ locis , linguæ defectu non fuerint perfectum sensum affecti , præter Hieronymi frequentissima testimonia , uel parum Hebraicè eruditus non ignorat . Hinc etiam est , ut quoties in nouo testamento uel à Christo uel ab Apostolorum quopiam hoc aut illo pacto quippiam Hebraicè uocari dicatur , non de lingua Hebraica illa

illa germana , qua sanctorum prophetarum libri sunt editi , sit accipiendum , sed ea , qua tunc & post Babylonicam seruitutem , utebantur Iudæi . quæ quidem in Iudæa usque ad Alexandri imperium , quo Græcia linguam & leges (ut uictoribus mos est) Asiaticis nationibus cœpit influere , pura Chaldæa erat : post illud uerò , partim Chaldæa partim Græca , et post Romanum ex eadem ratione , partim quoque Latina increbescere cœpit . In aliis autem prouinciis , ea communi lingua utebantur , qua eius urbis aut prouinciæ indigenæ , Hebraica semper , qua sancti libri scripti erant , apud sapientes seruata . Vnde factum est , ut qui Romam incolebant , Latina , qui uerò Græciæ urbes habitarent , cum cæteris conciuibus Græca lingua uterentur . Cum uerò apud eas nationes , quæ Græcum susceperunt imperium , quæque ab Alexandro Macedone aut à quopiam ex suis successoribus sunt domitæ , cum Græcis legibus , Græca quoque literæ , & lingua infundi cœpissent , cœpit quoque Græcus sermo quemadmodum olim Chaldaicus , uniuersis illis fieri communis , & maiori propter gentis uictoris ingentem auctoritatem , quam reliquæ , quæque linguæ , & rationes loquendi in precio haberi . præcipuè apud eas urbes , & prouincias , in quibus regni Græci sedes collocatæ sunt , Antiochiam uidelicet , Alexandriam , &c. In his enim excluso prorsus prisco sermone , tam familiaris , quam Athenis Græcus sermo haberi cœpit . Ergo cum liber hic Machabæorum secundus , ut ex eius capite primo manifestè proditur , Iudæis propter Epiphanis Antiochi persecutiones per Aegyptum dispersis ; præcipuè uerò apud Alexandriam omnium Asiaticarum urbium Græcissimam commemorantibus , fuerit scriptus , ea lingua scribi debuit , qua illis omnibus , non illi aut huic Rabino prodesset . Ea igitur cum Græca esset , Græca & nõ Hebraica lingua scribi debuit , præsertim cum eadem Machabæorum historia , à primi libri auctore hebraicè , idest , ea lingua Hebraica , qua tunc , tempore Machabæorum , Iudæi utebantur , quæ Chaldaica erat , in usum Iudæorum , qui apud Iudæam , apud quæ Græcum imperium tunc temporis praualescere non poterat , fuerit scripta . Nam quòd librum hunc priorem Machabæorum Chaldaicè , & non Hebraicè scriptum credam , multa sunt , quæ me moueant . Primò quidem quòd post Babylonicam seruitutem , omnes penè libri Chaldaica lingua nõ Hebraica , uera sint editi , ut Iudith , Thobias , Ezras &c. ut in præcedentibus docuimus . Secundò quòd in Euangelio sæpe dicatur , hoc aut illud , illo aut hoc pacto Hebraicè uocari , & tamen uniuersa sunt Chaldaica , ut iam diximus . Ergo quanuis Hieronymus se hunc librum Hebraicum reperisse doceat , non ab re dicemus , si Hebraicum , idest Chaldaicum intelligat , cum idem Euangelium secundum Matthæum , ab eodem Apostolo , editum Hebraicum se uidisse testetur , quod tamen Hebraicum , idest Chaldaicum , necessariò debere accipi , non est dubium . Scripsit enim Matthæus eo Hebraico sermone , quo tunc in Iudæa Iudæi utebantur , propter eos , qui ex circuncisione crediderant . Utebantur autem eo sæculo Chaldaico , non Hebraico ueteri , qui iam exoleuerat . Cum uellet igitur Iudæorum Senatus , fratres , qui tantum , quòd apud Alexandriam habitarent , Græcè sciebant , eius quoque historiæ participes facere , ex illis quinque Iasonis Cyrenæi , qui omnium præstantissimè rem uidebatur assequutus , Græcis libris , epitomem fecit , quam illis destinaret . qui labor postea non his solum fuit utilis ; sed & cunctis in uniuersum Iudæis , qui sub Græco , quod tunc latissimè patebat , imperio , degebant : qui omnes lingua Græca pro uulgari utebantur . Nam quàm parum etiam doctissimi Iudæorum ex iis , qui Aegypti morabantur , Hebraicè scirent , Philonis , qui tamen disertissimus Iudæorum uocatur , labores ostendunt , in quibus , cum multum sit Græcæ sapientiæ , paucissimum tamen reperies eruditionis Hebraicæ , præsertim uerò ubi de Hebraicis dictionibus , quarum , non satis fuisse uidetur consultus , sermo incidit .

Liber pri-
mus Mach.
Chaldaicè
nõ Hebrai-
cè editus.

Fuit & alia causa non minor quare hunc librum Iudæorum senatus , non Hebraicè sed Græcè scripserit , quanuis huic affinis . quòd nimirum parum antea per septuaginta interpretes , totam legem Græcè Iudæi , qui apud Aegyptum habitabant , immo & cæteri omnes , qui sub Græco imperio uiuebant , accepissent . Vnde & reliquæ sacrae historiæ hæc quoque uidebatur adiungenda .

TERTIAM causam antea tradidimus , quòd præclara scilicet illa Machabæorum facinora , nobilissima ac latissima eius temporis lingua propalare uellent , quæ res effecerat , ut & Chaldæa lingua , quæ ante Alexandri monarchiam per totam Asiam nobilissima erat , & illustra

De reſta in Deum fide

& illuſtria uirorum aut ſceminarum facta, quò ad plures peruenirent, emiferint. ſed de hac re antea plura.

Quòd Spi-
ritus ſan-
ctus non
proſus elo-
quentia le-
uorè à ſan-
cta ſcriptu-
ra exclu-
dat, ſed au-
ctoris natu-
re & di-
ſtioni ſe ac-
commode.
Sacri ſcri-
ptores inter
ſe in elocu-
tione diuerſi.
In prolog.
Iſai.

ALTE RV M, quod notari oportet, & ex quo ſecundæ obiectionis Iudaicæ calumnia diluitur, eſt ſancti Spiritus, qui uerus ſanctarum ſcripturarum eſt auctor, perpetua conſuetudo, qua non modò linguarum, ſed neque eorum, quibus in eadem ſcriptura ſcribenda, quaſi calamis utitur, naturam aut proprietates euertit. Cùm enim Iſaiam, Hieremiam, Oſeam, & cæteros ſanctos prophetas diuinæ reuelationis miniſtros aſſumeret, non nouam eiſdem loquendi rationem, aut phraſin infudit, ſed ueterem illā, quam quiſque uel natura, uel educatione, uel demum arte & ſtudio ſibi comparaffer, quòd uerborum nimirum parum eſſet ſolicitus, in eiſdem ſeruauit. Quis enim non uideat, quā inter ſanctos prophetas & reliquos ueterum ſanctarum ſcripturarum auctores, uel linguæ candore, uel ſtyli eloquentia, multum interſit? De Iſaia, inquit Hieronymus, quòd in ſermone ſuo diſertus ſit, quippe ut uir nobilis & urbanæ elegantia, & quòd nec quicquam in eloquio ruſticitatis admifceat. Contra Amos (ait Propheta) paſtor & ruſticus & ruborum mora diſtringens, paucis uerbis explicari non poteſt. De Hieremia uerò in hunc modum, Hieremias propheta ſermone quidem apud Hebræos, Iſaia, & Oſea, & quibuſdam aliis prophetis uidetur eſſe ruſticior, ſed ſenſibus par eſt: quippe qui eodem ſpiritu prophetauit. porrò ſimplicitas eloquij, à loco ei, in quo natus eſt, accidit. Fuit enim Anathoridea &c. Idem etiam in noui teſtamenti ſcripturis uideas. multò enim Lucas, qui præter ſancti Spiritus unctiōnem, & Attica eloquentia, & humanarum diſciplinarum peritia, polliſſe probatur reliquis omnibus, qui Hebræi fuerunt, atque adeò Græcæ linguæ puritatem & proprietatem ad uium non potuerunt exprimere: uel à parum ſermonis Græci peritis præſtare cognoſcitur. Sed & Paul. Apoſt. uas electionis, cùm tamen præter Spiritus ſancti familiare magiſterium, humanis quoq; diſciplinis haberetur doctiſſimus, ut ex frequentiſſimis eiſ hyperbatiſ conſtat, ſermonis elegantia non multum delectat. Immo uerò, quā parum cum Apoſtolico miniſterio fuiſſet eloquentiæ aſſequutus, ipſemet pro Apoſtolica modeſtia conſitetur ingenuè, Præſentia, inquit, corporis infirma, & ſermo contemptibilis. Et rurus, Imperitus, ait, ſermone, ſed non ſcientia. Quod igitur huius libri Machabæorum ſecundi auctor, Græci ſermonis, qui omnium eſt excultiſſimus, & cui maxima familiaris eſt eloquentia, candorem non contempſerit, non aliunde quā à diuini ſpiritus (qui nec hominum, nec linguarum proprietates ſpernit) conſuetudine dimanat. Nam quanto labore & uigiliis rem quampiam fuerimus aſſequuti, lectori, uel auditori, quo uterque attentior fiat, in exordio proponere, ad eloquentiam pertinere Rhetorici docent. Immo uerò tantum abeſt, ut auctor iſte eloquentiam affectet, ut potius ſermonis inconcinnitatē modeſtiſſimè fateatur, dum ſe potius rerum geſtarum ueritati, quā ſermonis candori, in hac historia concinnanda ſtudiſſe commemorat. Niſi & illa extenuatio ſermonis pigmentis annumeretur: qua tamen & ad Corinth. ſcribens Apoſtulus utitur, Et ego, inquit, fratres cùm ueniſſem ad uos, ueni non in ſublimate ſermonis aut ſapientiæ, annuncians uobis teſtimonium Chriſti. Non enim iudicaui me aliquid ſcire inter uos, niſi I E S V M Chriſtum & hunc crucifixum. Et ſubinde, Sermo meus & prædicatio mea, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ uerbis, ſed in oſtentione ſpiritus & ueritatis, &c.

Ponuntur Iudæorum obiectiones contra librum Tobia, & diluuntur. Cap. XIII.

Tobia.

Tque hætenus quidem de his, quibus Hebræi libros Machabæorum eleuare contendunt, ſumus locuti, nunc iam pauca, quæ in alios quosdam intorquent, proferantur in mediū. Igitur in libro Tobia illud (ut aiūt) manifeſtum mendacium tolerari nequit, quod eius historia cap. tertio Sara Raguels filia in Rages ciuitate Medorum fuiſſe dicatur, cùm peractis iam nuptiis, capite nono, Raphaël in Rages ad Gabellum pecuniæ debitorem, à Tobia mittatur. Ab ea (aiunt) urbe miſſus eſt Raphaël, in qua Saram Raguels

Liber ſextus.

209

Raguels filiam matrimonio ſuſceperat: ſuſceperat, autem eam in Rages ciuitate Mædorum. Non igitur in Rages potuit mitti, aut Sara non fuit in Rages, qua urbe tertio illo capite fuiſſe refertur.

SED HÆC calumnia facilè ex editione ſeptuaginta euanefcit, in qua, tertio illo cap. Dilutio. non in Rages, ſed in Ecbaranis Mædiæ, Sara memoratur fuiſſe, quæ ciuitas nono cap. ponitur, atque ita in Chaldaico originali ſcriptum fuiſſe: itaque Hieronymum conuerſiſſe, fuiſſeque uitio ſcriptorum unam pro alia ciuitatem intortam, non eſt dubitandū. Neque uerò mihi placet eorum reſponſio, qui ideò Hieronymum, urbem illam, in qua Sarra fuiſſe ſcribitur, Rages appellatſe credunt, quòd ad Rages urbis, in qua Gabellus agebat, pertineret dominium, quemadmodū, Mediolanum non ipſam urbem ſolam, ſed & quæ ſunt Mediolani territorij appellare aſſueuimus, &c. aut quòd eſſet illi urbi finitima, quo pacto ea, quæ parum diſtant, eodem nomine uocare ſolemus. Primò quidem, quòd hic modus loquendi, ſit omnino improprius nec ſanctæ ſcripturæ familiaris. Deinde quòd ipſa historia ratio, locum certum, non autem integrum dominium, aut regionem inſinuare uideatur. Poſtremò, quòd, ut plurimum, hæc loquendi licentia auctori historia licuiſſet; non tamen licuiſſet Hieronymo, qui optimi atque fidelis interpretis, cuius eſt originalem ſenſum exprimere, præſtabat officium. Sunt uerò multa in hac noſtra uulgari uerſione ſimilia, quæ non interpretis uicio, ſed ſcriptorum incuria irrepreſſe credendum eſt.

Quæ contra lib. Iudith à Iudæis obiciuntur, quo pacto ſint diluenda. Cap. XV.

Simili calumnia Iudith librum ſuggillant. Quomodo aiunt, cùm Iudith historia, poſt Babylonicam captiuitatem acciderit: quo tempore, quòd totius Aſiatici imperij ſumma eſſet apud Perſas, neque apud Mædos, neque apud Babylonios, ulla erat regni poteſtas, aut Arphafat regnare potuit in Mædia, aut Ecbaranas in robur fortitudinis ſuæ ædificare, aut Nabuchdonofor rex Aſſyriorum, qui Holofernem cum exercitu miſerit, eidem præualere?

VERVM hunc nodum non maiori opera Chriſtiani ſcriptores, quā præcedentium diſſoluunt. Neque enim, ut iſti putant, de Nabuchdonofore illo primo aut ſecundo, qui ambo Perſicum præceſſerunt imperium, ſed de Artaxerxe ſiue Aſſuero priſco, Cyri filio, qui poſt patrem, cum duodecim annis Nabuchdonoforis cognomento regnaſſet in Ninie, tyranno illo Arphafat, qui Cyri apud Scythas internitione, Ecbaranarum urbe reſecta, Mædorum regnum occupare moliebatur, excluſo, paternam recuperauit monarchiam: unde exaltatum cor eius fuiſſe deſcribitur, & ad uniuerſas gentes, quo in illius imperium, quod iure paterno acquiſiuiſſe uidebatur, concederent, legatos miſiſſe. Fuit uerò hic Artaxerxes, uel gentis conſuetudine, apud quam, ut antea docuimus, πολυνομία in proceribus, præcipuè uerò regibus familiaris erat, uel ut multis nationibus & regnis, ipſis nominibus, quibus antea ſuos reges appellare ſolebant, placidus haberetur, περινομος. Nam præter nomen Cambyſis, quo nomine apud hiſtoricos Græcos eſt celebris, Artaxerxes Perſico nomine, & Aſſuerus Medico. Et demum Nabuchdonofor, Aſſyrico, aut Babylónico fuit appellatus. Quod ne Iudæi Chriſtianorum commentum exiſtiment, ſanctarum ſcripturarum teſtimonio probabimus. Ecce ego, inquit, apud Hieremiam dominus, Aſſumam Nabuchdonofor regem Babylonis ſeruum meum, & ponam thronum eius ſuper lapides iſtos, quos abſcondi, & ſtatuet ſolum ſuum ſuper eos, ueniensque percutiet terram Aegypti, quos in mortem, in mortem: quos in captiuitatem, in captiuitatem: & quos in gladium, in gladium. Loquitur uerò de lapidibus, quos ſancto propheta ſub muro latericio in porta domus Pharaonis in Taphnis abſcondere iſſerat. Et rurus, Verbum quod locutus eſt dominus ad Hieremiam prophetam, ſuper eo, quòd uenturus eſſet Nabuchdonofor rex Babylonis, & percuſſurus terrā Aegypti, &c. Conſtat autem Aegyptum uſque ad hunc Cambyſem Cyri filium, aut ſucceſſorem

Hiſt. ſcola.
Nicol. Lyr
& Philo in
breviario
tempo.

Hiera. 43.

Hiera. 46.

Ggg forem

Iuſtin. hiſto. lib. 1.

forem, qui ſuperſtitionis rãdio, in eandem exercitum conuertit, nunquam fuiſſe ſubuerſam. Quanquã antea idem Nabuchdonofor, qui Hieroſolymam ſuccendit, ad fluiuium Euphratem ſuperato Nechao Aegypti Pharaone, eiufdem tentarit imperium. Hic ſolus eſt, qui, ut hiftoriã docent, non modò Aegyptum domuit, ſed celeberrimum & toti Orbi uenerabilem Iouis Amonis templum, omnemque Aegypti ſuperſtitionem ſubuertit. Ex his apertè colligitur, quare Philo in breuiario temporum, Iudith hiftoriam, ſub Cambyſe contigiffe commemoret: quòd idem nimirum Cambyſes cum Nabuchdonofore iſto Niniuita, Aſſuero, aut Artaxerxe fuerit, qui propter occiſum à Iudæis Holofernem & Samaritarum prauas ſuggeſtiones, templum, quod Cyrus indulferat, ædificari prohibuit. Sunt & alia multa, quæ partim ab Hebræis, partim à Chriſtianiſ auctoriſſibus contra huius libri auctoriſſitatem coguntur, quæ paſſim in eiufdem libri commentariis, præcipuè uerò apud Lyranum diluta reperias. Sed & quidam noſtra memoria eadem (meo quidem iudicio) cum de huius libri auctoriſſitate ageret, abundè comminuit, cuius neque libet, neque æquum eſſet uſurpare labores.

Quæ rationes Eccleſiam permouerint, ut hos lib. ueter. teſtamenti catalogo diuinorum lib. adſcriberet. Cap. XVI.

Iudonicus Carnaius in prologo de reſtituta theologia.

Tque hucufq; quidem de Iudaicis calumniis. Sed iam quæ rationes Eccleſiam, ut hos libros quaſi canonicos coleret, impulerint (quanquã in harum calumniarum, ſiue generalium, ſiue peculiarium, quæ a Iudæis in eos libros ſunt excogitatae, dilutione, multæ magnæque huius rei rationes, & quæ uel ſolæ potuiſſent ſufficere, à nobis fuerint perſtriçtæ) paucis accipies. Inuenit libro Sapientiæ Ieſu Saluatoris noſtri mortis

Sapientia. Sap. 2.

Eccleſiaſticus.

Ecc. 24.

Tobias.

Tob. 2.

Hebr. 1.

Machabei.

Judith.

Gene. 2.

Baruch.

Baruch 4.

Iud. Carnaius.

& paſſionis non tam prophetiam quam expreſſam hiftoriam. inuenit in Eccleſiaſticolibro præter auguſtiſſima illa præcepta uiuendi, quæ Deum auctorem non obſcurè prætendunt, nomine diuinæ Sapientiæ, diuini uerbi proceſſum, & humanæ carnis, quam aſſumptura erat, manifeſtum oraculum, aliaque multa, quæ (ut antea diximus) uniuerſis Eccleſiaſtice reipublicæ partibus, martyribus, uirginibus, confeſſoribus, & ante hos ordines, Apoſtoliſſis ipſis conuenire probantur. Inuenit in Tobia clariùs quam alibi ſcripturarum, alterius uitæ fieri rationem, Vitam, inquit, illam expectamus, quam Deus daturus eſt iis, qui fidem ſuam nunquam mutant ab eo. Inuenit in eodem præter admirandum illum prouidentiæ ordinem, quo, quorſum iuſti nonnunquam affligantur, inſtruimur, non modò angelicos ſpiritus eſſe, contra Sadducæorum inſaniam, ſed etiam in miniſterium noſtrum cœlitus ſupremos quoſque descendere, quod Paulus ſcribit. Inuenit denum in eo, non modò nuptias Deo acceptas, quod hæretici negant, ſed & eaſdem angelico miniſterio honoratas. Inuenit in Machabæorum libris, non tantum futura reſurrexionis fidem, ſanctiſſimi ducis teſtimonio confirmari, ſed & purgatorias pœnas, & defunctorum parentationes ſtatui. Inuenit in Iudith hiftoria ſanctiſſimæ uirginis, quæ iuxta diuinum oraculum caput ſerpentis contriuit, expreſſiſſimum typum. Inuenit in Baruch prophetia, quemadmodum & in Eccleſiaſtico, ſapientiæ figura, irrefragabile diuinæ incarnationis oraculum, Hic eſt, inquit Deus noſter, & non reputabitur alius ad eum. Hic adinuenit omnem uiam diſciplinæ, & tradidit illam Iacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo. Poſt hæc in terris uiſus eſt: & cum hominibus conuerſatus eſt. Quò magis miror, librum hunc cum epiſtola Hieremiæ, inter apocrypha reiici à quodam ex noſtris, leuiſſimo argumento, quòd ſcilicet non ſit in Hebraico canone, quaſi uerò Eccleſiaſticas ſcripturas Hebraico canone, aut lingua metirliceret.

Quæ in

Quæ Suſannæ & Belis draconis hiftoriæ, tum à Iudæis, tum à Chriſtianiſ quibuſdam obuiantur, eorumque dilutio. Cap. XVII.

E Suſannæ & Belis draconis hiftoriis, deque trium puerorum hymno, ſcimus olim magnas inter Origenem & Africanum controuerſias fuiſſe, Africano contendente, Suſannæ hiftoriam fabuloſam eſſe, contra Origenem magnis rationibus reclamante. arguitur & à Rufino Hieronymus, quòd hæc tria proprio loco contra Eccleſiaſticum uſum eraſerit, & inter apocrypha coniecerit.

Iudaicæ uerò illæ argutiæ, quas Hieronymus in prologo Danielis memoriæ prodidit, nec tales erant, quæ uirum alioqui doctiſſimum ſuperare debuiffent, nec tantæ, quæ noſtri temporis ſcriptores ualuiſſent opprimere, & adeò eos occludere, ut quod calumnioſo Rabinulo, dum eccleſiaſtici imperitiã ſubſannaret, reſpondendum ſit, ſcire ſe neget. Profeçtò nec eſt mirabile, ſi diuinæ uirtutis poteſtatem attendas, nec in ſancta ſcriptura inſuetum, hominem per capillum à Iudæa Babylonem deferri, quòd ille calumniabatur. Quòd ſi argutulum illum, qui Ezechielem è Chaldæa in Iudæam delatum oſtendit, Iudæus meritò irriſerit, quòd ea nimirum delatio, non corpore ſed ſpiritu fuerit; nos certè irridere non poterit, ſi Enoch & Heliam diuino miraculo raptos proferamus, non in ſpiritu, ſed in ponderoſo corpore. Iudaicæ ſunt deinde naniæ, quòd non credit tantum tribus pueris ocium fuiſſe ut in camino æſtuantis incendij, metro luderent, & per ordinem ad laudem Dei elementa prouocarent, & quòd potius ad prudentis uiri ſolertiã, quam ad prophetarum ſpiritum, uel offa illa Daniele interemiſſe draconem, uel ſacerdotum Belis machinas depræhendiffe, pertinere credat. Quid, obſecro, mirum, quòd in media ignis fornace metricè laudarent, quibus Angelico miniſterio excuſſo foras in diaboli miniſtros igne, medium fornacis erat quaſi medium rotis flantis? Quid mirum quòd uniuerſa elementa in laudes diuinas prouocarent, quos ignis omnino non tetigit, neque contriſtauit, neque moleſtiæ quicquam intulit? Ex ipſo profeçtò Danielis Hebraico textu conſtat, tres illos iuuenes in ardètem fornacem fuiſſe conieçtos. Viri, inquit, ij tres, ideſt, Sidrach, Miſach & Abdenago, ceciderunt in medio ignis ardentis, & alligati. conſtat etiam ſeruos fuiſſe. Tunc, inquit, acceſſit Nabuchdonofor ad oſtiũ fornacis ardentis, & ait, Sidrach, Miſach, & Abdenago, ſerui Dei excelsi, egredimini, & uenite. ſtatimque egreſſi ſunt Sidrach, Miſach, & Abdenago de medio ignis &c. Non igitur nocuit illis ignis. Cur ergo non potuerunt uel metricè ludere, uel elementa ad diuinas laudes prouocare? An non potuit olim filiorum Iſraël promiſcua multitudo inter impendentes undas maris rubri Deum laudare? Ergo non maius eſt prodigium in medio ignis iuuenes iſtos diuinas laudes ceciniffe; cum eos ignis omnino non tetigerit, quam ſi in amœniſſimo campo fuiſſent expoſiti. Iam quæ de ſacerdotum machinis depræhenſis, uel de draconis interfeçtione dicuntur: non negamus humanæ prudentiæ & ſolertiæ eſſe impoſſibilia: ſcimus tamen plerunque ea etiam, quæ ad humanam rationem ſpectant, diuinitus tradi. Nam uestes ſacerdotales conſuere ex auro & argento, & precioſis lapillis fabrefacere, humanæ rationis iudicium non ſuperat, & tamen implet quosdam Deus ſpiritu prudentiæ, ut uestes faciant Aaroni, & implet Beſeleel filium Uri ſpiritus Dei, ſapietiã & intelligentia, & ſcientia in omni opere. Quòd ſi tam facile erat ſacerdotum dolos depræhendere, cur neque Regi, neque cæteris Satriſſis, quos habebat ſapietiſſimos, non fuiſſent cogniti? Quòd ſi naturali uirtute pharmacum illud ex pice, adipe, & pilis confeçtum, draconem interfeçit, unde harum rerum uirtute Danieli, qui neque medicam artem dederat, niſi diuina reuelatione fuit cognita? Quin uerò cum neque pice, neque adeps res ſint exitiales & uenenoſæ, non alia ratione mihi draconem peremiſſe creduntur, quam ea, qua emplaſtrum ab Iſaia confeçtum, morbo aut uulnere Ezechie fuit medicatum, ideſt, proriùs diuina.

Gene. 5. 4. Reg. 2.

Dan. 3.

Exod. 28. Exo. 35.

Iſa. 36.

Quòd ſi nullum neque in doli ſacerdotalis depræhenſione, neque in draconis interfeçtione

Ggg ij Etione

Etione fuisset diuinitatis argumentum, non perinde portio illa scripturæ contemnenda fuisset. Non enim ideò ponitur, ut actiones illæ miraculosæ ostendantur, sed ut pars historiarum Danielis, & eius sanctissimi uiri celebre factum, qualia sunt multa in scriptura. Neque enim uniuersa, quæ uel de Patriarchis, uel de aliis quibusque iustis uiris, scripturæ memoriæ prodiderunt, sunt prorsus diuina opera, aut diuinitus operata; sed multa ad perfectionem historiarum, multâ humana tantum ratione, sed sapientissimè tamen facta referuntur.

Nam quòd Rabinulus ille historiam Susannæ ideò falsam probet, quòd fuerit Græcè scripta, iam in præcedentibus est comminutum. Quid enim si iam tunc exules Hæbræi lingua propria destituti, Græca urebantur? Quòd si linguam Græcam cum Græco quoque imperio in Asiam commigrasse, ut nos antea docuimus, obiciat, ac proinde eam historiam, quæ ante Græcum imperium accidit, Græco sermone scribi non potuisse contendat: quid mirum quòd quæ antea contingerant, spiritu agente quispiam Iudæorum Græco postea sermone describeret, & quæ de Danielis historia, traditione susceperat, Græcis characteribus, & linguæ mandauerit? Neque uerò ad ueritatem historiarum multum attinet, ut illis dictionibus Græcis ἀξιός, & πρίος, quæ ἀπὸ τοῦ ἀξιῶν, & ἀπὸ τοῦ πρίων, idest abscindendo & secando descendant, utatur. Sed satis est, si simile aliquid Daniel ab eorum arborum, sub quibus Susannam, cum iuene concubentem, se uidisse, mentiebantur presbyteri, fuerit imprecatus: cuius rei non est ineptum exemplum, quod Hieronymus ponit, de ilice & lentisco. Rectè enim & sine mendacij suspitione, qui in Latinum sermonem locum illum conuerteret, loco dictionum illarum Græcarum ἀξιός & πρίος, ilicem & lentiscum Latina nomina, aliarum tamen arborum ponere potuisset: immo erat hoc aut simile quid, necessarium, cum ab illis dictionibus Græcis, ad illa, quæ Daniel imprecabatur, non posset fieri allusio, quæ totius illius loci præcipua est intentio. Vnde qui locum illum transtulit, nominibus illis Græcis immotis, non satis auctoris mentem explicuit: neque quid illa nominum allusione significetur, nisi à Græcè scientibus potest cognosci. Et tamen boni interpretis officium est, saltem sensum exprimere.

Sed iis iam controuersis post tot sæculorum decursus, post tot tantorumque conciliorum approbationes, non relinquatur locus. Nam quòd non sint apocryphæ hæ historiarum uel hæc una ratio conuincit, quòd ex in Ecclesia tot sæculis sint legi & decantari permittæ, quod non contigisset, si fuissent apocryphæ. Sed neque eas Gelasius Pontif. cum libris apocryphos recenseret, inter apocrypha numerat. Fuit deinde magna horum locorum ratio, & ante & post Christum, à sanctæ scripturæ interpretibus habita, Septuaginta scilicet, Theodotione &c. Celebrant ea sancti Patres Tertullianus, Origenes, & postea Ambrosius, Augustinus, Cyrillus Alexandria patriarcha, & cæteri. Immo uerò trium puerorum hymnū, in quo uniuersa cæli & terræ creatura Deum collaudat, ut docet concilium Toletanum quartum, Ecclesia tota catholica per totum Orbem diffusa celebrat. Sunt ergo quæ ad auctoritatem attinet, hæ historiarum non hagiographæ modò, idest ex quibus pro populi ædificatione, non item pro dogmatis catholici robore, loci perantur, ut quidam etiam nostra memoria putarunt, sed planè canonice, & quæ non minus, quàm alij quicunque canonici libri in hæreticos ualeant. Verum de librorum ueteris testamenti calumniis satis hucusque.

Diluuntur calumnia, quæ uel ab Hæreticis, uel à Catholicis quibusdam, in libros quosdam noui testamenti, aut in eorum auctores sunt excogitatae, & primò de Marci Euangelio. Cap. XV III.

Nunc iam, quas uel quorundam hæretica temeritas, uel aliorum (nisi essent alioqui uiri grauissimi) mēs forsan temeraria, in libros noui testamēti, de quibus olim dubium fuisse prædiximus, nō sine magno Ecclesiæ malo, & hæreticorum emolumento, calumnias excogitarit, continuò proteramus. Neque enim hoc, quàm illud minus est necessarium, sed tantò magis, quantò zeli Ecclesiastici specie, & sapientiæ & auctoritatis imagine, nobis bonam

bonam eius scripturæ partem, quæ non umbraticè & per nebulosos typos, sed per ipsam rerum factarum historiam, Euangelicam dispensationem continet, ab ea, uel auctorum uel ueritatis auctoritate relegata, conantur abripere.

Ergo ut uetustos hæreticos, quorum nonnulli in totum uetus testamentum, nonnulli in sancta quatuor Euangelia, aut horum tria, aut horum duo, nonnulli in Apostoli Pauli epistolas omnes, quòd iis sua dogmata iugulari uiderent, excogitarunt sycophantias, omittamus, quòd scilicet singulorum fabulosa deliria uelle confutare fuisset opus immentum, ad ea tantum, quæ nostra memoria hanc Ecclesiasticæ doctrinæ portionem uexarunt, conuertamus sermonem. Habent enim illorum temporum insaniæ, suos Tertullianos, & Ireneos, qui eas, ut oportet, digno uerborum pondere frangant.

Itaque in Marci euangelio (nam de illo, quod est iuxta Matthæum, nulla nostra ætate fuit digna controuersia) illud in primis scrupulosum uidetur, quod, inquit, sub Abiathar, comedisse Dauidem panes propositionis, cum in Regum historia non Abiathar, sed Abimelech, nominetur, qui Abiatharis fuit pater.

Huic tamen scrupulo multiplex à Christianis auctoribus responsio affertur. Prima quidem quòd Abimelech binomius extiterit, uocatusque fuerit Abiathar, quemadmodum & filius Abiathar quoque uocabatur. Fuit enim eius sæculi, & gentis non prorsus infrequens, multa nomina, quæ pro rerum casibus diuersis obtigerant, usurpandi consuetudo. Nam & Esau Isaac filius Seir, & Edom, frequentissimè dicitur, & multa sunt in scriptura similia, ut antea diximus. Sunt & alij, quibus placeat, Abimelechum, fuisse quidem sacerdotem domini, Abiatharem autem sacerdotum principem: atque adeò, historiam regum propter ætatis progressum, & quòd is uerè alioqui panes Dauidi porrexisset, ad parentem, quanuis dignitate inferiorem, Marcum uerò ad filium, propter maiorem dignitatem & principatum, respexisse. Quæ duæ sententiæ quanuis ueræ esse poterint, illud tamen magis arridet, Abiatharem cum patre Abimelecho functum fuisse sacerdotio, atque adeò utriusque in historia regum & Marci Euangelio, habitam fuisse rationem.

Caput ultimum Marci, idest, sextum decimum, eò quidam canonicarum scripturarum auctoritate nudare conantur, quòd à cæteris Euangelistis in describenda Christi resurrectione, discordet, cum dicat, eam ualde mane una sabbatorum contigisse, Matthæus autem uespere sabbati. Vnde in Græcis exemplaribus, ut ait Chiliad. auctor, aut non reperitur, aut si reperitur, sic post finem aliorum capitum ponitur, ut reiectitium uideatur.

Hunc uerò nodum sufficienter Hieronymus soluisse uidetur, omnium Euangelistarum narrationibus in hac parte conciliatis, ut tempus, quod noctis medium & auroram interiaceret, pro sui quidem initio, quo sanctæ illæ scemina domo in sepulchrum sunt profectæ, uespere, pro sui uerò fine, quo sepulchrum applicuerunt, mane, dicatur, & una sabbati. Neque uerò urgentior erat ratio, Marci, quàm Ioannis, aut Lucæ, hoc argumento narrationem laceffendi, cum uterque horum, si tantum externam faciem uerborum cōsideres, à Matthæo discedat. Ioannes enim ait, Vna sabbati, cum adhuc tenebræ essent, Lucas uerò, Vna sabbati ualde diluculo. constat autem unā sabbati, non uesperam sabbati, sed Hebraica ratione loquendi, primam diem post sabbatum, idest Dominicam, apud hos Euangelistas exprimere.

Itaque ut suo usu, & approbatione, omnè hanc controuersiam dirimeret, hac Marci narratione, nō alia, dominicam resurrectionem, ipso die & hora resurrectionis, Ecclesia denunciat. Est autem uero simile id non fuisse factum sine magna expensione ac iudicio, præsertim cum fuerit reiecta coronis illa, quæ olim adiecta erat illi euangelio, maxime in Græcorum exemplaribus, de qua Hiero. in 2. dialogo aduersus Pelagianos scribit, quæ, post illa uerba, Quia his, qui uiderant eum resurrexisse à mortuis, non crediderant, in hunc modum habebat, Et illi satisfaciebant, dicentes, sæculum istud iniquitatis, & incredulitatis substantiæ est. quæ non finit per immundos spiritus ueram Dei apprehendi uirtutem: idcirco iam reuela iustitiam tuam &c. quam non alia causa reiectam crediderim, quàm quòd euangelica illa grauitate & Spiritus sancti tinnitu, prorsus carere uideretur.

Tert. contra Marcio. Ir. cō. Valē. Obiectio In dial. cō. Marci Euangelii Mar. 2. 1. Reg. 2.

Dilutio.

Ambr. Cætarina. Senē. & clauibus.

Teophylact. in Marcū.

Hierony. Lyrano.

Quidam apud Hiero. in epistola ad Hebraeos ad Chiliad. auctor.

In epistola ad Hebraeos

Ioan. 20.

Lucæ 24.

De reſta in Deum fide

Quæ in Lucae Euangelium afferantur, & eorum diluſio . Cap. XIX.

Luca Euā-
gelium.

In prolog.
lib. 3. cōtra
Valē. c. 14.

Vcæ Euangelium, idēd quidam nō canonicæ auctoritatis putarunt, quōd, ut eius initio ſcribitur, Chriſtum non uiderit, ſed. āb aliis acceperit, Sicut, inquit, tradiderunt nobis, qui ab initio ipſi uiderunt.

Contra quos cūm Irenæus ſolertiſſimē diſputet, nos pauca dicemus. Ij itaque eadēd ratione uniuerſas Apoſtoli Pauli epiſtolas ſunt reiecturi, quōd Paulus cum Chriſto, dum adhuc uiueret, non fuerit conuerſatus.

Quōd ſi id in huius ſancti uiri recipiendis ſcriptis, non obſtat, neque oberit Lucae euangeliō, quōd minus habeatur canonicum, quōd Chriſtum non uiderit. Fuit Lucae euangeliū, non aliud, quā Pauli Euangeliū, quod nō ab homine, neque per hominē, ſed per I E S V M Chriſtum accepit, non quidem dum adhuc uiueret uitam mortalem prædicatione, ſed poſt mortis triumphum diuina reuelatione. Fuit Paulo Lucas indiuiduus comes, & ſeruīdus euangelicæ prædicationis cooperatoꝝ. Vnde in Apoſtolica hiſtoria, ut plūrimūm de ſe & Paulo numero multitudinis loquitur. Quod & ipſe Paulus alibi non ſemel inſinuat, Demas, inquit, me dereliquit, & abiit Theſſalonicam, Lucas eſt mecum ſolus. Et alibi, Salutatio uos Lucas medicus dilectus. Et ne tantūm perſonā approbaſſe uideretur, miſimus, ait alibi, cum illo fratrem noſtrum, cuius laus eſt in euangeliō per omnes Eccleſias, non ſolūm autem ſed & ordinatus eſt, comes peregrinationis noſtræ, in hanc gratiam, quæ miniſtratur nobis, ad domini gloriam & deſtinatam uoluntatem noſtram. Quo loco, Apoſtolum, de Luca loqui, præter rei euidentiam, unanimi conſenſu docetur ab omnibus. Tale eſt etiam, quod ait ad Timotheūm, Memor eſto dominum noſtrum I E S V M Chriſtum ſurrexiſſe a mortuis ex ſeminē Dauid, ſecundum euangeliū meum &c. Vocat euangeliū ſuum ſanctus Apoſtoloꝝ, iuxta quorundam ſententiam, Lucae euangeliū, quod a ſe fuerit Lucae, qui linguæ & calami elegantia magis placebat, Spiritu ſancto cooperante dictatum. Itaque ſi quōd præſens cum Chriſto cum hominibus ageret, Lucas non erat, euangeliū eius auctoritate carere debet, carere debet etiam & Moſes, qui mundi fabricationi nō adfuit. Habuit Lucas præter Paulum, ſacratiffimam Virginem, qua cum familiariffimē uteretur, uel ſi non adfuiffet ſpiritus, fidelius, quā qui uiderant, potuiſſet cognoscere. Atq; hoc eſt profectō, quod in prologo dicit, Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipſi uiderunt, & miniſtri fuerūt ſermonis. Enimuerō nemo præter ſacratiffimam Virginem ab initio uidit, ex his, qui poſt Chriſti reſurrectionem uixerunt. Neque quiſquam ab initio ſermonis huius præter illam, quæ omnia uerba conſeruabat, conferens in corde ſuo, functus eſt miniſterio. Hoc igitur duplici magiſterio, ſpiritu agente, Lucam, dum aſſequutus fuiſſet omnia ab initio, non item humana, & fragili coniectura, animum poſt tot alios ad ſcribendum euangeliū, appuliſſe credendū eſt. Vnde per eundem plura nobis innotuerūt, inſtruite Dei matre, quibus per aliorū euangeliā fueramus deſtituti: qualia ſunt Ioannis Baptiſtæ natiuitatis & conceptionis hiſtoria, Chriſti conceptio, Angelicā denuntiatio, Mariæ partus, Paſtorum adoratio, Simeonis & Annæ teſtimonia, & plura alia, quæ in decimum canōnem Ammonius Alexandrinus coniecit.

Actu. 16.

2. Corin. 8.

2. Tim. 2.

Euseb. Ecclē.
ſiſt. hiſto.
lib. 3. c. 4.

Luc. 2.

Luc. 1.

Iren. lib. 3.
cōtra Valen.

Luc. 1.
& 2.

Caſtan. &
Chriſt. au-
ſtor.
Lib. 10. de
Trini.

Diluſio.

Eiusdem euangeliij caput uigeſimum ſecundum, ea parte, qua angelum confortariſſe Chriſtum commemorat, ſunt, qui non ſolidæ auctoritatis exiſtunt, quōd in antiquis & Græcis originalibus non legatur. Vnde Hilarius, Nec ſanē ignorandum a nobis eſt & in Græcis, & in Latinis codicibus complurimis, uel de adueniente angelo, uel de ſudore ſanguinis nihil ſcriptum reperiri.

At quā parū ea diuerſorum codicum lectio eundem Hilarium permouerit, quominus hunc locūm ad ſacram hiſtoriam pertinere putaret, ea, quæ ſubinde ſcribit, abūde declarant. Ambigentibus igitur, utrum hoc in libris uariis aut deſit, aut ſuperfluum ſit, (incertum enim hoc nobis relinquatur de diuerſitate librorum) certē ſi quid ſibi ex hoc hæreſis blanditur, ut infirmum aſſermet, cui opus fuerit angeli confortantiſſi auxilio, meminerit creatorem angelorum creaturæ ſuæ non eguiſſe præſidio, tum de-
inde

Liber ſextus.

inde eo modo eum confortari, quomodo & tristem eſſe. Nam qui nobis triftis eſt, id eſt propter nos triftis eſt, neceſſe eſt ut propter nos ſit confortatus & nobis. Quia ergo, qui de nobis triftis eſt, & de nobis confortatus eſt. ſudorem uerō infirmitati audebit deputare, quia & contra naturam eſt ſanguinem ſudare. neque infirmitas eſt quōd poteſtas non ſecundum naturæ conſuetudinem geſit, neque ad hæreſim infirmitatis pertinere ullo modo poterit, quod aduerſum hæreſim phantaſma mentientem proficiat per ſudorem ſanguinis ad corporis ueritatem. Igitur cum & triftitia & nobis eſt, & oratio pro nobis eſt, non poſſunt non omnia propter nos geſta eſſe intellegi, cūm omnia pro nobis, quibus timebatur, orata ſint. Præſtant autem ſibi mutuam Euangeliā plenitudinem, dum alia ex aliis, quia omnia unius ſpiritus prædicatione ſit, intelliguntur. Hæc Hilarius multaquæ alia in eandem ſententiam, quibus non medio-riter perſuadet, eam hiſtoriam ad Euangelicæ hiſtoriæ integritatem, quæ ſimul omnibus quatuor Euangeliftis conſtat, pertinere, nulloquæ pacto ab hæreticis, cūm eorum infanias non promoueat, intrudi potuiſſe. Sed hi cūm Hilarij dubitationem libenter amplectantur, eius tamen ſancti uiri nec iudicium neque ſententiam imitari dignantur.

Inſeruit &
eadē hiſto.
quafi par-
tis Euangeliij
Lucae, An-
to. Alexad.
ſue Euangeli-
ſiſt. rhaps
di. c. 160.

Quæ in Ioannis Euangelium a quibusdam obijciantur, & eorum diluſio . Cap. XX.

Abuit & noſtra memoria, apud quosdam, ex iis, qui cenſores agunt ſcripturarum, quæſtionem in Ioannis euangeliō, adulteræ mulieris hiſtoria, tum quōd ea a Theophilacto, & quibusdam aliis Græcis fuerit prætermiſſa, aut in calcem reiecta: tum quōd iis non uideatur cum ratione cohære ad Chriſtum, quem tam acerbo odio Pharifæi perfequebantur, ream adulterij fuiſſe, quaſi ad iudicem deportandam.

Caſtan. &
Chriſt. auſt.
Ioan. 8.

Sed hoc poſt tot ſæculorum Eccleſiaſticum uſum, poſt tot patrum, tum Latinorum, tum Græcorum in eam quemadmodum & in reliquam partem euangeliij Ioannis commentaria, non erat profectō, cur (ſi modō Eccleſiaſticæ auctoritatis reuerentia teneretur) quiſquam Catholicorum in diſputationem reuocaret. Enimuerō hanc eandem hiſtoriam Papiam Ioannis apoſtoli diſcipulum, ut ab ipſo Ioanne tradita fuerat, ſcripto prodidiſſe, Eusebius Cæſarien. eſt auctor. Teſtatur & idem Papias in euangeliō ſecundum Hebræos reperiri. Neque uerō inſolitum erat Pharifæis, difficillimas quaſque ad Chriſtum, quōd eum, quem operibus damnare non poterant, aſtutia ſermonis interciperent, legis cauſas, & quæſtiones deducere, ut patet de Cæſaris cenſu, de ea, quæ ſeprem fratribus nupſerat, de eo, qui cauſam hæreditatis aduerſus fratrem agebat. Porro Theophilacti & quorūdam aliorum omiſſio, non tanti eſſe debuit, quanti, tanti temporis Eccleſiæ, & aliorum ſanctorum patrum, qui ſi non maiores, ſaltem non fuerunt Theophilacto inferiores, receptio & approbatio. Non eſt profectō ueroſimile, Chryſoſtomum, & reliquos Eccleſiæ Græcæ uel Latinæ patres, rationes illas, quibus Theophilactus eam lectionem omiſit, ignorare, cūm fuerint longē doctiſſimi, & Eccleſiaſticæ hiſtoriæ & ſanctarum ſcripturarum conſultiſſimi: uerūm non tantæ fuerunt apud eos, ut eam propter illas omitterent, aut minori loco & dignitate haberent.

Viſtur ecclē-
ſia hoc euā.
ſab. heb. 3.
& quadrag.
Cyril. in Io-
an. Chryſo.
homil. 60.
in Ioā. Au-
guſt. &c.
Diluitur
ſerupulus.
Lib. 3. Ec-
clēſia. hiſt.
c. ult.
Matth. 22.
Luc. 12.

Neque tamen uel Theophilactus, uel quiſquam alius eas, aut ſimiles Euangelicas, aut Apoſtolicas lectiones, ſine magna animaduerſione ſunt omiſſiſſe, aut in calcē reieciſſe credendi. Erant tunc temporis frequentiffimi in ſanctas ſcripturas hæreticorum doli, quibus ad ſuarum hæreſum conciliandam auctoritatem, falſas ſcripturas ueris miſcebant, ut ex eorum ſæculorum hiſtoriis, manifeſtē colligitur. Sancti igitur ſcriptores, & ſcripturarum interpretes, nihil æquē formidabant ac ſuppoſititia hæreticorum figmenta, aut eas ſcripturarum partes, quas hæreticæ fraudes infecerant, quaſi ueras & germanas ſcripturas Chriſtiano populo apponere. Ergo ea, de quibus fuiſſet aliquādo quaſtio, quāuis eſſent longē ſacratiffima, aut prorfus omittebant, aut in capitum calce collocabant, quōd nimirum eodem dubitationis ſcrupulo legerentur, quo ipſi ſcripſerāt. Atque hinc immenſus ille labor Taciani quondam Iuſtini martyris diſcipuli, antequā ad hæreſim deficeret, Ammonij Alexandrini, & Eusebij Cæſarien. in conſciendis cano-
nonibus,

Quare ue-
teres tholo-
gi quosdam
ſcripturæ lo-
cos aut non
repperunt
aut in ſine
reiecerunt.

Hierony. in
plo. euag.
qd' incipit.
Nouum o-
pua &c.
Qua fue-
rit rō quod
apud uete.
libri origi-
nales noui
teſtam non
eſſent uni-
formes. nonibus, quibus catholici certi eſſent, quæ, in quibuſque capitibus continerentur: ne
deinde figmentis hæreticis locus daretur.

Erasm. fal-
ſo p ſua ſen-
tentia Aug.
& Hieron.
proſert. **Q**UARE autem hoc euangelij fragmentum & ſimilia, qualia apud Lucam angelica ap-
paritio, & Marci ultimum caput, de quibus ſumus loquuti, ac alia quædam, non in
omnibus codicibus reperiantur, hoc fuiſſe in cauſa putarim, quod ea opera (ut ſcriben-
tibus contingere ſolet) non uno eodemque calami impetu fuerint ſcripta, ſed iis, quæ
prius auctores in uulguſ emiſerant, multa poſt deinde, iidem ſequentibus editionibus
addiderint. Vnde ſequentes Chriſtiani, priores illos codices cum poſterioribus confe-
rentes, corruptionum hæreticarum, quæ tunc, cum nondum fatiſ compertum fuiſſet,
qui libri ſacri habendi eſſent, frequentiffimæ erant, timore correpti, quouſque res ad
plenum examinaretur, eaſdem additiones in aliarum ſcripturarum auctoritatem, non
audebant admittere. Verum huiuſmodi locos, cum nulli eius temporis hæreſi ferrent
patrociniũ, facile ſacri poſteriorum ſæculorum doctiores auctores, ad ſanctas ſcri-
pturas pertinere, potuerunt cognoscere.

ILLVD tamen in hac parte notandum falſum eſſe, quod Erasmus ſcribit, Auguſti-
num hunc locum contempſiſſe cum in eum, quemadmodum & in totum reliquum Io-
annis euangelium, abſque ullo discrimine commentarios ediderit. Sed neque Hiero-
nymus aduerſus Pelagianos, huius loci teſtimonium adducere timuit, dicens, ut ait
Erasmus, In multis Græcis & Latinis codicibus non inueniri. Immo planè contrarium
agit Hieronymus. Vtitur enim hoc loco, ad huius diſtionis ἀναμάρτητος, ideſt ſine pec-
cato, ſignificationem oſtendendam; & docet in multis tum Græcis, tum Latinis codi-
cibus inueniri. Vnde & eam proſequitur, tanquam authenticam & canonicam auctori-
tatiſ hiftoriam. Quin & Ammonius Alexandrinus, quaſi legitimam euangelij Ioannis
portionem, eandem hiftoriam ſuæ rhapsodiæ euangelicæ inferuit, quod proſectò mani-
feſtiſſimo indicio eſt, iam ſuo ſæculo euictis ſcrupulis, eandem quaſi ueram Euange-
lij Ioannis partem ab Eccleſia receptam. Neque enim ullam adnotationem appoſuit,
quod, ſi ullus iam tunc temporis reſtaret ſcrupulus; diligentiffimus auctor, non fuiſſet
facturus. Quo magis eorum ſententiam damnare compellor, qui hanc hiftoriam ex
Hebræorum euangelio deſumptam docent, Eufebium allegantes, cum Eufebius teſti-
monio Papiæ Ioannis apoſtoli diſcipuli, ut antea diximus, ab eodem Ioanne ſcriptam
teſtetur: & cum non ſit ueroſimile ex apocrypho euangelio, Eccleſiaſticos patres, ul-
lam in Ioannis ſacroſanctum euangelium acciuiffiſſe portionem; neque ſit ueroſimile hoc
Ammonium ignoraffe. nam quod Papias inquit, eam hiftoriam in Euangelio ſecun-
dum Hebræos reperiri, non hoc dicit, quod inde deſumptam credant, ſed quod illic
etiam legatur.

Quæ in Ioannis priorem canonicam producantur, & eorum
dilutio. Cap. XXI.

IAlē eſt, quod iidem, ab euſdem Apoſtoli priori canonica truncant illud,
Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus
ſanctus, & ij tres unum ſunt. illud tantum quod ſubinde connexum eſt
permittentes. Tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua,
& ſanguis: & ij tres unum ſunt, quod nimirum Græcis codicibus, qui-
bus magis quam Latinis tribuunt, non fuerit ſcriptum.

1. Ioan. 5. **D**ilutio. **Q**UAM REM, iam Hieronymus, quo tamen nemo in ſanctis ſcripturis uel examinan-
dis, uel recipiendis, ſolertior, multò ante diſcuſſerat, docens apertè, Græca exempla
ab hæreticis hominibus fuiſſe corrupta. Quæ, ſi ſic, inquit, ut ab eis digeſta ſunt,
ita quoque ab interpretibus, fideliter in Latinum uerterentur eloquium, neque ambi-
guitatem legentibus facerent; nec ſermonum ſeſe uarietas impugnaret, illo præcipuè
loco, ubi de unitate Trinitatiſ in prima Ioannis epiſtola poſitum legimus; in qua etiam
ab infidelibus translatoribus erratum eſſe, à fidei ueritate comperimus, trium tantum-
modò uocabula, hoc eſt aquæ ſanguinis & ſpiritus, in ipſa editione ponentibus, & Pa-
tris Verbi que atque Spiritus teſtimonium omittentibus, in quo maximè fides catholica
roboratur,

roboratur, & patris, filij, & Spiritus ſancti, una diuinitatiſ ſubſtantia comprobatur.
Hactenus Hieronymus. Vnde habes apertè, huius loci deletionem, non aliud fuiſſe,
quam Arrianorum aut ſimilium hæreticorū, qui hoc loco ſuas hæreſes iugulari uidebant,
temerarium ſacrilegium. Semper igitur erunt ridiculi, qui quod lingua Græca labia
tinxerint, quouſcunq; Græculorum codiculos, totius uniuerſaliſ Eccleſiæ grauitati præ-
ponunt, & ex eis quaſi ex ſacroſanctis oraculis, quæ reliqui homines indocti (ut illi uo-
lunt) & bonarum literarum, ideſt, Græcarum, ignari, non attigerint, Latinos libros,
poſt tot, ſanctiſſimos & doctiſſimos uiros, emendare contendunt; cum tamen fieri potue-
rit, ut codices illi tantæ antiquitatiſ maieſtate tremendi, non Chryſoſtomi, Cyrilli,
Athanafi, Damasceni, Gregorij, ſed Arrij, Eunomij, Aetij, Eufthacij, Neſtorij, Dio-
ſcori, aut Eutichis fuerint. Illi tamen indigniores ſunt uenia, qui cum nèque Hebraicè,
neque Græcè, immo uerò forſan neque Latinè fatiſ ſciant, quod has aut huiuſmodi næ-
nias, iam ante mille annos ſepultas, in quorundam libris, quibus nihil eſt magis in uo-
tiſ, quam Eccleſiam ſtultam ac fatuam, ſi fieri poſſit, oſtendere, legerint, quaſi Croeſi
theſauros effoderint, ingenti ſupercilio populo uenditant: ſingulis quibuſque uerbis il-
lud crepantes; Hic dubius fuit Hieronymus; de hoc quouſdam ſuo tempore dubitare
dixit Hieronymus (& quod hiſ hominibus eſt impudentius) hoc non habetur in Græco
codice; illud non eſt in Hebraico originali, cum nihil minus, quam Hieronymum, Græ-
cos codices aut Hebraica originalia nouerint, omnia ſcilicet ex nouorum quorundam
hominum, qui ad nihil aliud, quam ad nouanda omnia, nati eſſe uidentur, ſcriptu-
liſ merientes.

De duabus poſterioribus Ioannis epiſtolis, & quæ in eaſ obui-
ciantur. Cap. XXII.

Iuſdem Ioannis Apoſtoli & Euangeliftæ duas poſteriores epiſtolas, ideò Dua epiſt.
poſteriores
Ioan.
Quidem
apud Hier.
Eraf. Caſe.
Eufe. lib. 3.
Eccle. hifto.
c. 25. et 39.
Lib de Vir.
illuſtr. quidam ſanctarum ſcripturarum numero ſubmouere conantur, quod
non fuerint ab eodem ſcriptæ, ſed à quodam Ioanne Apoſtolorum diſci-
pulo, cognomento Preſbytero, aut Seniori. Cuius rei argumentum eſſe
uolunt, quod cum preſbyteratus in iis epiſtolis mentio fiat, Apoſtolatus
uerbum nullum ponatur. Deinde quod uterque Ioannes Epheſi uixerit,
& obierit. Conſiderabam, ait Papias apud eundem Eufebium & Hieronymum, quid
Andreas, quid Petrus, dixiſſent, quid Philippus, quid Thomas, quid Iacobus, quid
Ioannes, quid Matthæus, uel alius quiſpiam diſcipulus Domini, quid etiam Ariſtion,
& Senior Ioannes diſcipulus domini loquebantur. Non enim mihi tantum libri ad legen-
dum proſunt, quantum uiua uox, uſque hodie in ſuis auctoriſ perſonans. Hactenus
Papias. Fuit ergo, aiunt, Ioannes ſenior, cuius titulo hæ duæ epiſtolæ prænotantur, di-
uerſus à Ioanne Apoſtolo & euangelifta. Sed & idem Eufebius Cæſarienſis, dum Ioan-
niſ Apoſtoli ſcripta commemorat, poſtquam euangelium, & unam canonicam, de qui-
bus nunquam fuerit aliquando controuerſia, reſenſit, De reliquis autem duabus epiſto-
liſ, ait, & reuelatione, & nunc anceps ſententia eſt, &c.

Leuiſſima tamen ratione, mea quidem ſententia, duabus hiſ epiſtolis Apoſtolicæ au-
toritatiſ robur adimitur, præſertim cum ſciamus, Ioannem Apoſtolum, ob grandæ-
uam ætatem, qua uniuerſos Apoſtolicos uiros ſuperauit, ſeniores uocatū. Cur, quæſo,
in ſenili ætate ſcribens ut uel propter ipſam ſenectutem, apud eos, ad quos ſcribebat,
auctoritatem obtinerent eiſ literæ, eaſdem titulo ſenectutiſ prænotare nõ potuit? Fuit
ergo Ioannes diſcipulus cognomento Preſbyter, aut ſenior (fateor) ſed illum has duas
epiſtolas ſcripſiſſe, niſi leuiſſimis rationibus perſuaderi nõ poteſt: præſertim cum & ſtylus
& materia, cum ſtylo & materia prioris epiſtolæ per omnia cõueniat. Quæ ratio uel obſti-
natos hæreticos, & qui pro ſua libidine & iudicio ſcripturas diuina auctoritate euacuare
ſunt ſoliti, proſectò cõuincit. Nihil enim in hiſ duabus poſtremis epiſtolis, quam amor
& dilectioniſ mandatu, quæ duo, Ioanniſ euangelium & epiſtola prior, per ſingulas pe-
riodos

Lib. 3. eccl.
hiſt. c. 24.

Diluantur
obicitæ.

Eufe. lib. 3.
Eccle. hifto.
cap. 22.

Matthias,
Flac. ill. gr.
& reliqui
centuriarum
cõpilatores
lib. 2. c. 6. 1.

2. Ioan.
Ibid.

3. Ioan.

riodos uerborum ſpirat, frequentius ſcribitur. Senior, inquit, Electæ dominæ & natis eius, quos ego diligo, &c. Et rursus, Et nunc domina rogo te, non tanquam mandatum nouum ſcribens tibi, ſed quod habuimus ab initio, ut diligamus alterutrum, & hæc eſt charitas ut ambulemus ſecundum mandata eius, &c. Et rursus ad Caium, Senior Caio, quem ego diligo in ueritate, &c. Agit ibi de Antichriſto, & de mandatorum obſeruatione, ſub eadem uerborum forma: qua de iisdem priori epiſtola catholica egerat. Immo ſi harum epiſtolarum periodi, cum periodis præcedentis epiſtolæ conferantur, eadem per omnia penè iisdem uerbis & ſtylo, quæ prius in illa dixerat, repetuntur. Quo magis miror, homines alioqui in diſcernendis ex ſtylo libris, ad nauſeam perſpicaciſſimos, qui que uel ex unius periodi diſſonantia, ſolent ingentia quæque uolumina antiquis auctoribus deſtituere, & huic uel illi pro ſua uoluntate, quaſi ſuppoſititios partus intorquere, quo pacto Græcis illis, qui uel apud Hieronymum, uel apud Euſebium has duas epiſtolas, Ioannis Apoſtoli auctoritate nudabant, ex ipſo ſtyli iudicio, non reſponderint. Verùm hi, ut Eccleſiaſticis libris, quacunque ratione auctoritatem detrahant, ſunt oculariſſimi, ut eam aduerſus hæreticorum fictiones tueantur, ſunt prorsus hebetes. Sed ad rem.

Quare in
duabus po-
ſterioribus
epiſt. Ioan-
nes apoſto-
latus ſui nõ
miminerit.

Licet in his duabus epiſtolis Apoſtolatus memoria non fiat, quod ad ſæminam & uirum ſibi notiſſimos, & pro ſingulari cauſa, & ubi non tam erat auctoritate, quam amore certandum, ſcribantur, ipſa tamen doctrina Apoſtolicum odorè, & non alium quam Ioannis, clariſſimè inſinuat. Ineſt etiam his epiſtolis Apoſtolica auctoritas. neminem enim ad ſuæ doctrinæ confirmationem adducunt, quod eſt Apoſtolicum. Nam cæteros diſcipulos Apoſtolorum auctoritate & ſententia, ſuas doctrinas communiſſe, ex eorum ſcriptis lucidiſſimè cernitur. Quin & ut gentes, quibus Paulus, Barnabas, & quidam alij diſcipuli Euangelium ſeminarant, legis & circuncisionis ceſſationem reciperent, ipſum Apoſtolicum teſtimonij neceſſarium fuit robur, Apoſtoli, aiunt, & ſeniores fratres, iis, qui ſunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ fratribus ex gentibus ſalutem. Et ſubinde, Placuit nobis collectis in unum, eligere uiros, & mittere ad uos, cum cariſſimis noſtris Barnaba & Paulo. Et ſubinde, Viſum eſt nobis & ſpiritu ſancto, &c. Vides Apoſtolicum teſtimonio uel ipſum ut reciperetur indigniſſe Paulum, quod ſcilicet quanuis alioqui uerus eſſet Apoſtolus, non tamen, hoc apud populum ſatis erat perſuaſum? Vides etiam eam doctrinam, quam & Paulus & Barnabas docuerant, non fuiſſe apud gentes ratam, quouſque Apoſtolicum teſtimonium reciperet?

Actu. 15.

Iam quanuis Euſebius Cæſarienſis, aut Hieronymus, quibusdam harum epiſtolarum auctoritatem, dubiam fuiſſe ſcribant, cum aut quibus dubia fuerit, non prodant, aut ſi alicubi Euſebius prodit, non tanti fuerint illi, qui cum aliorum longè ſacratiori auctoritate, qui eaſdem tanquam Apoſtolica monumenta adorarunt, conferri ualeant, nihil fuiſſet noſtri ſæculi hominibus, modò integra pietas adfuiſſet, de ea dubitatione curandum. Habuerunt etiam ſanctiſſima illa prioris Eccleſiæ ſæcula, non modò qui has, & ſimiles ſcripturæ partes, leuiſſimis rationibus, immo contradicendi aut nouandi libidine, ſuo loco mouerent, ut noſtra, ſed etiam hæreticos, qui uel totum uetus teſtamentum, uel uniuerſa euangelia, & quicquid Spiritus ſanctus ediderat, petulantiffimè inceſſerent.

Sed neque Hieronymus, neque Euſebius ipſe (ut ex eodem loco colligitur) aut alius quiſquam, ex iis, quos uel propter eruditionem, uel propter ſanctitatem, aliquando ſuſpexit Eccleſia, de harum epiſtolarum aut auctore, aut auctoritate dubitarunt, ſed eas ſemper quaſi Apoſtolica ſcripta, quod ex eorum operibus & commentariis proditur, coluerunt. Verùm iis importunis nouatoribus ſatis eſt, ut olim de quapiam re fuerit controuerſia, ut nunc quoque & uſque ad extremum mundi ſæculum, dubitationi ſit locus. Vnde ſi putrida papyrus & tineis ſemiexefa, olim tamen ſcripta, de Ioannis euangelio dubitaſſet, protinus eiſdem euangelica auctoritas fuiſſet peſiundata. Sed iam ad alia.

De Iacobi epiſt.

De Iacobi epiſtola, & his, quæ contra eam proferuntur.
Cap. XXIII.

Idem ſunt, qui rerum nouarum, quo ſagrant, ſtudio, Iacobi epiſtolam catholicam à canone ſanctarum ſcripturarum delent, aut dubiam, & auctoris auctoritatis efficiunt, quod, ut illis uideretur, Apoſtolicam maiestatem & grauitatem non ſapiat, aut, quod, ut alius quidam inquit, eius epiſtolæ ſalutatio, tam pura ſit, ac ieiuna, ut nihil Dei, nihil IESV Christi habeat, ſed prophano more ſalutem. Accedit, quod Hieronymus lib. de Viris illuſtr. dum de Iacobo loquitur, fuiſſe dubium ait, utrum eius eſſet hæc epiſtola. Quod Euſebius Cæſarienſis quoque refert, dum ea ſcripta commemorat, de quibus inter Eccleſiaſticos uiros aliquando fuit dubium. Nam cum ea, de quibus nunquam fuit controuerſia, numerat, ſequenti (inquit) loco iam ſunt illa, de quibus à nonnullis dubitatum eſt, Reuelatio Ioannis, epiſtola Iacobi &c.

Eraſm. Lu-
the. & qui-
dam alij.

Caietan.

Lib. 3. c. 24.

AT ISTA futiliſſima ſunt, & hominibus alioqui eruditus (de Catholicis loquor) indigniſſima: cumque apud omnes uiros doctos, hæ, & ſimiles ratiunculæ nihil obtineant, ingentem tamen aut leuitatem, aut rerum ueterum ſtultitiam oftendunt. Ij mihi profectò uidentur, qui in Apoſtolica hac epiſtola maiestatem aut grauitatem deſiderat, ut ſi de Matthæi quoque Euangelio olim fuiſſet, uel à treſi græculo dubitatum, nihil eo euangelio magis indignum Apoſtolica grauitate & maiestate peierarent. Immo uerò nulla eſt, mea quidem ſententia, inter epiſtolas Catholicas, una illa Ioannis excepta, quæ tanta ſententiarum & ſermonis maiestate reſplendet. An illud Apoſtolicam maiestatem non redolet? Omne gaudium exiſtimate fratres, cum in uarias tentationes incideritis, ſcientes quod probatio fidei ueſtræ patientiam operatur: patientia autem opus perfectum habet &c. Ergo nec Apoſtolica auctoritate indignum eſt, quod ſimili ſententia, immo ſimili uerborum penè ſpecie, Paulus Apoſtolus ad Romanos ſcribit, Non ſolum autem, ſed & gloriamur in tribulationibus, ſcientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autem ſpem, ſpes autem non confundit &c. An indigna Apoſtolica maiestate illa ſententia? Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſuſum eſt, descendens à patre luminum &c. Sed ſtultum eſſet potius, quam neceſſarium, propter paucos admodum non ſatis bene feriatos homines, qui nihil magis quam rimulas inuenire moliuntur, per quas, ſanctarum ſcripturarum, quibus ſua placita comprimunt, uiolentiam eſſugiant, ſingulas quaſque huius Apoſtolicæ epiſtolæ periodos in examen uocare. Hoc iſti antiquis illis dubitatoribus ſunt potiores, quod illi quidem, & ſi de epiſtolæ huius & aliarum quarundam auctoribus ambigerent, nunquam eis auctoritatem detraxerunt: contra glorioſi homines, non tantum ab eis Apoſtolicam auctoritatem excludunt, ſed earum quoque ſententias maiestate nudat, & maledictis inceſſunt. Puto apud hos magis Ciceronis epiſtolas Apoſtolicæ grauitate confines, quam hanc Iacobi aut alias quaſcunque, quarum auctoritatem ſubmouere conantur.

Dilutio.

Iaco. 1.

Rom. 5.

Iaco. 1.

Rem dicam: non fuit iis in cauſa, hanc epiſtolam Apoſtolo ſubtrahendi, quod grauitatis aut maiestatis Apoſtolicæ inops eſſet, ſed tres aliæ. Prima quidem, quod tadio ſanctarum ſcripturarum, quibus neque explicandis, neque tractandis, ob defectum forſan pietatis, nati fuerant, immedicabiliter affecti eſſent. Vnde quam pauciſſimas eſſe deſiderabant, quæ cogendi inuitos & reluſtantes, auctoritatem haberent. Hoc enim ſemper male habuit, homines mente liberos & uinculis fidei non ſatis aſtrictos. Secunda, quod quidam eorum inanis gloriolæ hydropiſi laborarent, unde cum ſe, propter ſipientiæ eminentiam, omnium mortalium beatiſſimos ducerent, cum cæteris omnibus ſentiendum non putarunt, præfertim in his, quibus, quod alij aliquando dubitaſſent, neque hæretici à maioribus fuiſſent appellati, integrum ſibi à communi ſententia uidebatur diſcedere. Accedebat huic ſecundæ rationi, quod fuerint id ſæculum nati, in quo facile erat in literario certamine primas obtinere. Vt igitur uaria illa auctorum tum Græcorum, tum Latinorum lectio, qua cæteri cõmunis diſciplinæ cultores deſtituebantur,

Tres rōnes
ob quas nõ
ſtra memo-
ria huius
epiſtole &
quarundam
aliarum ſcri-
pturarum au-
thoritas cõ-
cuti cepta
ſit à quibus-
dam.

H h ij tur,

tur, in aliquod cōmodum ſibi cedere oſtenderent, prodendum erat, quicquid in ueteribus auctoribus tōt ſæculis fuerat ſepultum, & magna contentione defendendum. Alioqui, quo pacto docti quibusdam uiderentur, ſi non eas opiniones, quæ, quod omnium ſapientum iudicio fuiſſent iam olim ſepultæ, prorsus fundamento deſtituebantur, apud homines recentioribus, ſed doctioribus opinionibus aſſuetos, uſque ad liberam proborum iactationem defenderent? Sic proſectò ſe habent res humanæ, ut nemo ſapientis opinionem ſibi uendicet, niſi qui cauſas prorsus deſtitutas, & communi ſapientum iudicio damnatas, defendendas ſuſcipiat. Tertia cauſa, & qua una ſax hæreticorum noſtra memoria cum hac epiſtola bellum gerit irconciliabile, eſt inueteratum bonorum operum odium, quo ſua ſterili fide contenti, flagrant. Nulla proſectò portio ſanctæ ſcripturæ, tam apertè noſtrorum ſæculorum uniuerſas hæreſes, uno uerbo confundit, quàm Iacobi epiſtola, dum caput omnium illarum, fidem nimirum ſolam iuſtificare, adeò irrefragabiliter amputat, dum ait, Fidem ſine operibus mortuam eſſe: & ſicut corpus ſine anima, & nihil fidem ſine bonis operibus prodeſſe, &c. ut cum nulla gloſſula hunc locum eludi poſſe uideant, totam epiſtolam procaciter abrogent. Dolendum eſt tamen quòd inueniant in noſtris, qui ſibi editis libris, immo & publicè permiſſis, & iam penè per totum Orbem Chriſtianum quæſi publico conſenſu approbatis, ſuppeticas ferant. Quid enim de hæretico iudicemus, qui uideat non modò apud quosdam antiquorum, de his & ſimilibus ſcripturæ partibus, ſed nunc apud eos, qui Catholici, immo magni theologi uocantur, eſſe controuerſias, & eorum libros in hac parte publicè permiſſi, quòd quidam, quorum pietas & religio qualis fuerit, non ſatis eſt exploratum, antiquiſſimis illis ſæculis, dubitaſſe legantur: magnis alioqui Theologis, doctiſſimis & ſanctiſſimis quibusque patribus, qui que, cum eruditione & ſanctimonia priores haberentur, ſemper ſeruarunt unitatem Eccleſiæ, reclamantibus?

SED AD aliud, quod ultimo loco adducebatur, de tituli ſterilitate, dicamus. Nam quòd uel apud Hieronymum, uel apud Eusebium, quidam olim dubitarint, quo loco ſit habendum: iam ſatis eſt dictum. Falluntur iſti uehementer dum putant uniuerſos Apoſtolicos uiros, eodem præſcripto ſcribendi teneri: immo uerò (quod eſt ridiculum) omnibus ex æquo eadem ingeſturos. Quid, quæſo, ſi Paulus & Petrus, inter omnes eam in conſcribendis epiſtolis, quam iſti in Iacobi epiſtola efflagitant, rationem ſequantur, anperinde quoque cæteri, eam imitari tenebantur? ergo niſi titulis, quibus iſti ſcripturarum cenſores ſuas epiſtolas prænotabant, utamur, non erimus Chriſtiani quia illi fuerint Chriſtiani? Ergo niſi eos titulos, quos olim Cyprianus, Auguſtinus, aut Ambroſius, ſuis epiſtolis præfixerunt; cæteri uel illius uel huius ſæculi Epiſcopi per omnia imitentur, futura poſteritati non erunt Epiſcopi? Immo uerò nec ipſi, Cyprianus ſcilicet, Ambroſius &c. Epiſcopi erunt: quoniam in titulis præfigendis, à ſe inuicem diſtent. Ergo ſi certifiſimò ſciamus has aut illas literas, à quopiam ex Cardinalitio collegio ſcriptas, cæteræ uniuerſæ, quæ idem ſalutationis genus non ſeruant, non erunt Cardinalium. Et tamen inter hos & Apoſtolicos uiros etiam in hac parte, magnum erat diſcrimen. Ij enim ſuas habent iam dudum præſtitutas ſcribendi rationes, cum illi libertate ſpiritus agerentur. Itaque ſi huius rationis pondus ſit aliquod, Ioannis Apoſtoli epiſtola prima iam non erit eiſdem, quoniam abſolutè ſine Apoſtolatus mentione, incipiat, Quod fuit ab initio, quod audiuiſimus, quod uidimus oculis noſtris, quod proſpeximus & manus noſtræ contrectauerunt, de uerbo uita &c. Vbi hîc IESV Chriſti memoria? ubi Apoſtolatus mentio? Ergo non eſt Apoſtoli. Nam & quicumque Chriſti diſcipulus, hunc titulum prænotare poterat, cum Chriſtum uiderit, & audiuerit, & manus eius eundem contrectauerint. Immo hac ratione optimæ conſequentiæ pondere, amplius inferitur, ergo non eſt Chriſtiani; quia in titulo nihil habet IESV Chriſti, ut de Iacobi epiſtola iſta aiunt. Nam quod IESV Chriſti mentio non arguat in auctore Apoſtolatum, per hoc patet quòd & diſcipulis Chriſti, & quibuſcunque Chriſtianiſ, tam frequens erat eo ſæculo Chriſtus uel in ſcriptis uel in ore, quàm Apoſtoliſ, ut ex Ignatii, Polycarpi, & aliorum huius temporis Chriſtianorum epiſtoliſ proditur. Polycarpus inquit, Et qui cum eo ſunt preſbyteri, Eccleſiæ Dei, quæ eſt Philippiſ, miſericordia uobis & pax à Deo omnipotente, & IESV Chriſto Saluatore noſtro, abundet. Ignatius, qui & Theophorus, Dilectæ Deo patri & domino IESV Chriſto, Eccleſiæ ſanctæ, quæ eſt

Tralliſ,

Tralliſ, electæ, & Deo dignæ, pacificatæ in carne, & ſpiritu, IESV Chriſti ſpei noſtræ, in paſſione per crucem & mortem, &c. Et ruruſ Ignatius, qui & Theophorus, Benedictæ Eccleſiæ Dei patris in Chriſto IESV Saluatore noſtro, in quo ſaluto Eccleſiæ, quæ eſt in Magnesia iuxta Mæandrum: & oro, in Deo patre & IESV Chriſto domino noſtro, &c. Et ruruſ Ignatius, qui & Theophorus, Salutem conſecutæ in Chriſto Eccleſiæ, laude dignæ, & memoria dignæ, quæ eſt in Tharſo miſericordia & pax à Deo patre & domino IESV Chriſto. Et ruruſ Ignatius, qui & Theophorus, Ex imperio Dei patris, miſericordiam conſecutæ, in fide & patientia & dilectione, Eccleſiæ, quæ eſt Philippis, miſericordia & pax à Deo patre & à domino IESV Chriſto, qui eſt Saluator omnium hominum maximè fidelium. Et ruruſ Ignatius, qui & Theophorus, Eccleſiæ patris altiſſimi, & dilectiſſimi filij eius IESV Chriſti &c. Et iterum Ignatius, qui & Theophorus, Epiſcopus Antiochiæ, qui eſt teſtis IESV Chriſti, Polycarpo Epiſcopo Smyrnenſium. Et ruruſ Ignatius, qui & Theophorus, Eccleſiæ Antiochenſi, &c. in Deo patre noſtro & domino IESV Chriſto ſalutem. Et alibi, Ignatius, qui & Theophorus, Deo honorabili & deſiderabili pudico Chriſtiphero, &c. gratia & pax, ab omnipotente Deo & Chriſto IESV domino noſtro. Et ruruſ Ignatius, qui & Theophorus, Benedictæ magnitudinis repletæ, Dei patris & prædeſtinatæ ante ſæcula &c. Eccleſiæ beatitudinis dignæ, quæ eſt Ephesi in Aſia, plurimam in Chriſto IESV & immaculato gaudio ſalutem. Et demum Ignatius, qui & Theophorus, Miſericordiam conſecutæ, magnitudine Dei altiſſimi patris IESV Chriſti, unigeniti eius filij, Eccleſiæ ſanctificatæ & illuminatæ, in uoluntate Dei, qui fecit omnia, quæ ſunt, ſecundum fidem & dilectionem IESV Chriſti Saluatoris noſtri, &c. ſaluto in nomine domini omnipotentis & IESV Chriſti filij eius, &c. Ne dum igitur epiſtola prima, quæ Ioannis nomine fertur, non eſt Ioannis Apoſtoli, ſed nec diſcipuli, aut Chriſtiani hominis, immo uerò neque Ethnici Ciceroſe ſanctioris, qui omnibus ſuis epiſtoliſ ſalutem plurimam prænotat. Et multò proſectò Apoſtolicò ſtylo ſcribendi, propinquior his uideri debuit epiſtola Iacobi, quàm Ioannis, quòd Iacobus, ſalutem iis, quibus ſcribit, Ioannis autem epiſtola neque ſalutem deſideret, ſed abſolutè, Quod fuit ab initio, quod uidimus, &c. incipiat.

Itaque ſciant iſti, titulos illoſ, in quibus pax à Deo patre & domino IESV Chriſto prænotatur, non adeò eſſe Apoſtolicò ſtylo familiares, ut ſine illis non potuerint ſcribi. ſciant non tam ad rem pertinere, quòd Chriſtus in titulo prænotetur, quàm quòd in reſeſſu & Chriſti, & Chriſto dignæ ſententiæ collocentur. Quales proſectò, ut dicebamus, ſi qua in alia, ſunt in hac epiſtola. ſciant Apoſtolicos uiros nullum habuiſſe ſcribendi præſcriptum, ſed alioſ, aliis modis uſos fuiſſe; quemadmodum & nunc, non omnes Chriſtiani, uel eoſdem titulos præfigimus, neque eadem ratione ſcribimus. Multos ego uidi, qui nomen IESV & Mariæ, ſuis epiſtoliſ prænotabant, quorum mihi pieras non tam comperta erat, quàm eorum, qui ab ea ſcribendi ratione multum abeſſent. Multas ego, hiſce ſanctis nominibus, & Spiritus ſancti præſationibus, ornatas epiſtolas legi, quæ intus nec pietatis, nec ſenſus tam eſſent plenæ, quàm illæ, quorum auctores, nihil minus quàm hoſ titulos curant. Non quòd ij & ſimiles tituli mali ſint, immo non quòd nō ſint Chriſtianiſſimi, ſed quòd non neceſſariò, uel uir Apoſtolicus uel Chriſtianus quiſquam, minus ſit Apoſtolicus aut Chriſtianus, ſi iis non utatur, aut quod ſcribit, minus ſit Apoſtolicum, aut Chriſtianum futurum, ſi Chriſtum uel pacem in fronte non gerat, dum gerat in reſeſſu. Sed hæc notiſſima ſunt, & uſu quotidiano peruia.

ILLVD uerò hoc ignoraffe non dubito, cum tamen quidam eorum ad prodigium uſque rhetores eſſent, quòd uaria epiſtolarum ratio, uarios quoque titulos poſtulet, uaria etiam perſonarum, ad quas ſcribitur & temporum conditio, non eadem, ſine ſtultitiæ inſigni nota ingeri permittat. Utitur Apoſtolus Paulus longis illis titulis, in quibus & ſui Apoſtolatus, & electionis memoria refricetur, quoniam bellum illi erat cum pseudoapoſtoliſ, & competitoribus perenne, qui quòd illum in negotio Euāgelico ſolertiorum uiderent, eius prædicationis auctoritatem deterere moliebantur, illud præferentes quòd neque Chriſtum uidiffet, neque eſſet Apoſtolus. Immo aliquando Dei Eccleſiam fuiſſet perſecutus. Non utitur ad Hebræoſ ſcribens eodem titulo, quòd ſciret apud eoſ & nomen ſuum & auctoritatem inuiſam. Utitur Petrus eodem genere tituli, ut ſui apoſtolatus & auctoritatis memoria, doctrinam ſuam commendabilem faceret. Tam enim

H h h iij amabile

Iaco. 5.

Caietan. & Chil. auct.

Apoſtolicos uiros nō eadem pluraſi aut loquendi ſtylo uſos.

I. Iodan. I.

Polycar. in epiſt. ad Philippen.

amabile erat apud gentes Petri nomen, quòd eum diuina uoce cunctis in Chriſtum credentibus prælatum agnoſcerent, quàm Pauli apud Iudæos erat inuiſum. Itaque hic, ut ſui apoſtolatus auctoritate, falſorum apoſtolorum peruicaciam retunderet, ille ut ſui apoſtolatus mentione, doctrinam ſuam acceptabilem faceret, non modò ſpiritus inſtinctu, ſed & prudentiſſima ratione, hoc genere ſcribendi utebantur. Ioannes autem & Iacobus, quòd eos iſta rationes non cogèrent, & quòd aliàs apud hos, ad quos ſcribebant, & amorem & auctoritatem naſci eſſent, ea titulorum maiestate aut terrendos, aut alliciendos non arbitrabantur, ſed potius apoſtolatus auctoritate ſuppreſſa, ea, quam Chriſtus potiſſimè docuit, & quam crebrò ſuis ſcriptis ingeminant, Chriſtiana moleſtia & humilitate utebantur. Mirabile uerò, quòd apud hos ſcripturarum iudices, neque cum prætendendi principatus occaſiones non cogunt, apoſtolicis uiris non liceat eſſe modeſtis. Scribebat Iacobus non his, apud quos competitorum ſtudio apoſtolicæ auctoritatis iacturam feciſſet, ſed duodecim tribubus, quibus ſolo Iacobi nomine (ut produnt Eccleſiaſtica hitoria) non modò uenerandus, ſed admirabilis erat. Immo uerò hoc ſolo Iacobi nomine Iudæis ipſis Chriſti hoſtibus, quanto fuerit in honore, præter ea, quæ apud Eufebium, Clemens Alexandr. ſcribit, eiſdem Eufebij, & Hegeſippi, non obſcurè uerbis oſtenditur. Suſcepit, inquit, Eccleſiam cum Apoſtolis Iacobus frater Domini, qui ab omnibus cognominatus eſt Iuſtus, ab ipſis Domini temporibus perdurans, uſque ad nos. Et multi quidem Iacobi uocati ſunt, ſed hic ex utero matris ſanctus fuit, uinum & ſiceram non bibit, ſed neque animal manducauit, ferrum in caput eius non aſcendit, oleo non eſt perunctus, balneis non eſt uſus; huic ſoli licebat intrare in ſancta ſanctorum. Neque enim laneo utebatur indumento, ſed tantum ſindone, ſolus ingrediebatur templum, & iacebat ſuper genua orans pro populi indulgentia, ita ut orando callos faceret in genibus ad modum cameli, ſemper genua fleſcendo, nec unquam ab oratione ceſſando. Itaque pro incredibili hac continentia, & ſumma iuſtitia, appellatus eſt Iuſtus, & Obliaſ, quòd interpretatum eſt, monumentum populi & iuſtitia: ſicut prophetatum eſt de ipſo. Haſtenus Hegeſippus. Vides ergo quantus apud eum populuſ, non Apoſtolatus auctoritate, quam Iudæi non curabant, ſed ſolo Iacobi nomine, fuerit hic Apoſtolus. Sed audi ampliora. Quædam, inquit, de ſeptem hæreſibus, quæ erant in populo, interrogabant eum, quòd eſſet oſtium IESV, at ille dicebat hunc eſſe Saluatorem, ex quibus aliquanti crediderunt, quia IESVS eſt Chriſtus. illæ autem hæreſes non crediderunt, neque ſurrexiſſe eum, neque uenturum ut retribuatur unicuique ſecundum opera ſua. qui uerò crediderunt, per Iacobum crediderunt. In quibus, cum multi etiam ex principibus credidiſſent, perturbatio erat Scribarum, & Pharifæorum dicetium, nihil iam ſuper eſt, quin omnis populus credat in IESVM, quòd ipſe ſit Chriſtus. Conuenientes igitur ad Iacobum, dicebant ei, Oramus te, ut reuoces populum, quia ecce errat in IESVM, putans quòd ipſe ſit Chriſtus. Deprecamur ergo te, ut ſuadeas omnibus conuenientibus in die Paſchæ de IESV. Tibi enim omnes obtemperamus, & de te tam nos quàm populus teſtimonium ferimus, quia iuſtus es, & perſonam nullius accipis. Tu ergo ſuade populo de IESV, quia omnes tibi obedimus. Et ſubinde, Statuerunt igitur ſupradicti Scribæ & Pharifæi, Iacobum ſupra pinnaculuſ templi, & uoce magna clamantes dicunt, Virorum iuſtiſſime, cui omnes obtemperare debemus, quoniam populus errat poſt IESVM, qui crucifixus eſt, enuntia nobis, &c. Quibus cum apoſtolicò pectore Chriſtum prædicafſet è pinnaculo, cumque ſua reſpoſitione, & teſtimonio multis ſatiſfactum eſſet, & libenter audiſſent, quæ Iacobus conteſtatus eſt: cœperunt glorificare Deum & dicere, Oſanna filio Dauid. Pharifæi autem pœnitudine ducti, quòd totam rem in ſancti uiri iudicium reſudiſſent, pinnaculum tēpli aſcendentes, & eundem inde deiicientes, etiam poſt hoc teſtimonium, contra ſe latum, non in contumelias, ſed in hæc uerba irruerunt, O, o, & iuſtus errauit. Vides inauditam & prorfus ſtupendam hominis alioqui Chriſtiani, in peſtilenti illo populo, qui flagellis, & multis contumeliis, immo uerò & mortibus alios apoſtolicos uiros, poſt Chriſtum aſſecerat, reuerentiam? Vides quo honore nomen Iacobi, etiam apud peſſimos Chriſtiani nominis hoſtes fuerit exceptum? Sed audi hitoria colophonem. Ita, inquit, mirus erat, & apud omnes homines opinatiſſimus, in obſeruatione totius iuſtitia Iacobus habebatur, ut Iudæorum prudentes quique crederent, hanc eſſe cauſam, ſtatim

Iac. Apoſt.
Iacobi nomine Iudæis plurimum amabiliſſis.
Eccleſiaſt.
lib. 2. c. 23.

ſtatim conſecuta oppugnationis Hieroſolymorum, quòd in illum ſcleratas iniecerint manus. Et Iosephus ita ſibi uideri euidenter indicat. Nam cum eius ciuitatis inauditum exitium narraſſet, continuo ſubdit, Quæ omnia acciderunt Iudæis, pro uindicta Iacobi iuſti, qui erat frater IESV, qui dicitur Chriſtus: quem iuſtiſſimum, & piſſimum, omnium confeſſione uirum, Iudæi interfecerunt. Haſtenus hitoria. Quæſo te per Deum, lector, qui nomine Iacobi omnibus Iudæis, non modò fidelibus, ſed infidelibus, non modò iuſtis, ſed peccatoribus, tam notus erat, tam uenerandus erat, tam admirabilis erat; quid neceſſe habebat, maiestate plenos titulos, in quibus Apoſtolicæ auctoritatis memoria fieret, epistolæ, quæ ad eandem gentem ſcribebatur, prætereſſe?

Sed ad alia. Quis Chriſtianus tam impudentem calumniam æquo animo ferat? tam pura eſt, aiunt, ſalutatio ut nihil Dei, nihil IESV Chriſti habeat: ſed prophano more ſalutem. At recitetur titulus. Iacobus, inquit, Dei & dominini noſtri IESV Chriſti ſeruus, duodecim tribus, quæ ſunt in diſperſione ſalutem. An hic titulus tam purus eſt ut nihil Dei, nihil habeat IESV Chriſti? Ergo oportuit hos tam tetricos ſcripturarum Ariſtarchos nec titulos earum legiſſe. Sed hæc tam præceptas ſcripturas calumniandi libido, alia ratione quàm calamo aut uerbis forſan fuiſſet coërcenda.

Demum, ſi fuerint aliqui, qui de hac epistola dubitarint, cum illos, qui fuerint, neſciamus. neque ueterum rerum ſcriptores, eorum nomina poſteritati mandarint, quiſ niſi rerum nouarum molitor, eoſdem, ſanctiſſimis & doctiſſimis uiris, tum Græcis, tum Latinis, qui ex eadem epistola teſtimonia citant; aut in eam ſcripſerunt commentaria, poſtponat? Neque uerò ingens eſſet periculum ſuſpicari tales ac tantos eos fuiſſe, quales quantosque eos, quos quoque, ut dubitarent, noſtrum ſæculum tulit: & talibus tantifque rationibus in dubitationem impuſos, quales quantasque nunc exſufflamus. Profectò ſi uel illi uel illæ, memoria dignæ fuiſſent, (ſatis ſcio) non tacuiſſet Hieronymus; nō tacuiſſet Eufebius. Immo aut illis darent uictas manus, aut eaſdem diluerent, ut in minoribus controuerſiſ agere ſolent. Modò quales auctores aut rationes putamus, quorū uel quarum, in Eccleſiaſticis ſcriptis, uel ab his, qui de his ſcripturæ partibus fuiſſe olim dubium ſcripſerunt, non eſt habita ratio? Eufebius enim uerò ſic de hac epistola ſcribit. Haſtenus de Iacobo, cuius illa habetur epistola, quæ prima ſcribitur inter eas, quæ catholica appellatur. Sciendum tamen eſt, quòd à nonnullis non recipiatur, nec facile quis antiquorum meminerit eius. Sed neque illius quidem, quæ dicitur Iudæ, quæ & ipſa eſt una de ſeptem. Nos tamen ſciamus, etiam iſtas cum cæteris, ab omnibus penè Eccleſiis recipi. Haſtenus Eufebius. Et tamen noſtri ſcripturarum iudices omnibus his Eccleſiis, immo tota, quæ nunc per Orbem diſperſa eſt, Eccleſia ſapientiores apparere uolunt.

Illud ultimo loco monendum, neque Hieronymum, ut iſti falſò illi imponunt, neque quenquam eorum, quos probata fidei tulit antiquitas, de hac epistola dubitaſſe, ſed tantum aliquorum dubitationem, cui tamen ipſi non ſubſcriberent, retuliſſe. Quod ut uerum appareat, Hieronymi uerba huc inferere libet, Iacobus, inquit, qui appellatur frater Domini, cognomento Iuſtus, ut nonnulli exiſtimant Ioseph ex alia uxore, aut ut mihi uidetur, Mariæ ſororis matris Domini, poſt paſſionem domini ſtatim ab Apoſtolis Hieroſolymorum Episcopus ordinatus, unam tantum ſcripſit epistolam, quæ de ſeptem catholicis eſt, quæ & ipſa ab alio quodam ſub nomine eius edita aſſeritur, licet paulatim tempore procedente obtinuerit auctoritatem. Haſtenus Hieronymus. Ex quibus proſectò uerbis nemo Hieronymum de eius epistolæ auctore dubitare, ſed tantum aliorum ſententiam referre, cum ratione dicet, præter hoc, quòd & iam ſuo tempore canonicam auctoritatem obtinuiſſe manifeſtò pronunciat.

Iacob. 1.

Lib. 2. Eccl.
hiſt. c. 23.Hierony. de
Vir. illuſtr.

Quæ in ſecundam

De reſta in Deum fide

Quæ in ſecundam Petri epiſtolam à quibusdam proferantur.

Cap. *XXIII.*

Am de Petri Apoſtoli ſecunda epiſtola, quæ inter ſeptem catholicas numeratur, dicamus. Et hanc enim horum eximia ſapientia, iisdem penè cauſis & rationibus pertentauit. Nam & Eusebius, & Hieronymus quosdam referunt, in ea recipienda fuiſſe animi dubios. Accedit quòd cum alia epiſtola, de qua nunquam fuit dubium, in diſtione ac phraſi non ſatis conueniat. Verùm quanti momenti habeat ueteres quosdam, de his ſcripturæ partibus, quas iam poſt tot ſæcula, in ſacrum canonem acciuit Eccleſia, ſatis in præcedentibus eſt declaratum.

Euseb. Eccl. hiſto. c. 24. Hieron. lib. de Vir. illu. & in epiſt. ad Cypri.

Auſtorum opera ex phraſi & diſtione metiri plerumque leuiſſimè.

Eraſm.

Eraſm. in præſatione pſal. ad nobis.

NUNC IAM ea ratio exagritanda eſt, quæ ex phraſi & diſtione, eam epiſtolam & ſimiles ſcripturæ partes, uel præcedenti ſæculo, uel noſtra memoria uocauit in dubium. Quæ profectò nunquam non eſt mihi uiſa leuiſſima, & homine prudenti & erudito indigniſſima. Quis, quæſo, mortaliū eiſdem animæ & ingenij uiribus, ſemper eſt uſus? Quis non aliquando aut ſeſe minor eſt, aut maior? Quis non uidet, quantum nonnunquam in ratione dicendi apud Latinos ſe ſuperet Cicero, & apud Græcos Demosthenes? Pendet enim uerò lingua, pendet & calamus, pendet & ratio dicendi ab animi interiori uirtute, quæ cum in hac uita mortali corpus, & corporis conditiones ſequatur, & ea cum loco & tempore, & nutrimentis mutantur, neceſſariò quoque uariationem recipiunt. Multos ſancti auſtores ediderunt tractatus, ſed non omnes pari elegantia, ſed non omnes pari concinnitate ſermonis. Quò minus eſt tolerabile, quòd quidam homines mente præcipites, noſtra memoria fecerunt: dum ſanctos omnes penè auſtores, ſuis laboribus, quos ſi non propria induſtria, ſaltem antiquitate, præſcripſerant, impudenter nudarunt, illud frigidiffimè iactantes; Hæc epiſtola non ſapit ſtylum Hieronymi, hic liber longè abeſt ab Auguſt. diſtione, ille multum à phraſi Cypriani diſcedit, &c. Cum tamen hi iidem ſint, qui ut Arnobij cõmentarios in pſalmos, quos ſuo labore purgatos ediderant, barbaros quidem, & nihil minus quàm Arnobici candoris & lepõris habentes, nobis intrudant, ingenti uerborum apparatu, duplicem diſtione fuiſſe ſanctis patribus familiarem, unam humilem, exactam alteram, multis ex iisdem ſanctis patribus adductis exemplis, diffuſiffimè doceant. Quod ſi ita eſt, (ut eſt quidem) quò ergo fieri potuit, ut iidem ipſi tot moleſtiſſimis cenſuris, tot libros, tot epiſtolas, tot commentarios, Auguſtino, Hieronymo, Cypriano, Hilario, & cæteris ſanctis auſtoribus uiolentiſſimè abſtulerint? An non potuerunt ſancti ſtylo humili in hoc libro, in illo exactiori uti? An uerò ſemper ingenij debebat eſſe neruus extenſus? Ergo nihil eſt leuius, & nullum apertius uanitatũs indicium, quàm ex ſtylo & diſtione, quam nonnunquam etiam pro rerum opportunitate, data opèra diſſimularunt auſtores, pronuntiare iudicium: præſertim uerò in his ſcriptis, quæ longus ſæculorum ordo, & maiorum conſenſus huic aut illi dicauit. Quod ſi ita res habet, quo pacto non leues erunt, qui hanc epiſtolam, quam non modò longa annorum ſeries, non modò uniuerſalis eorum patrum conſenſus, quorum in Eccleſiaſtico regno ſemper eſt habita ratio, ſed Eccleſiæ quoque in diuerſis conciliis, ubi res ad uiuam exiguntur, ſacroſanctum iudiciũ Petro auſtori conſecrauit, frigidis ratiunculis, ſanctarum ſcripturarum numero ſummouere conantur? Et in aliis quidem ſcriptis hac ratione laſciuire, forſan ſacrilegum, in hac uerò parte, ubi iam uictis opiniunculis Eccleſiaſticum iudiciũ interceſſit, exitialis blaſphemia.

Admirabile uerò, quòd ex una epiſtola & ea breuiſſima, cenſores iſti, Petri apoſtoli phraſim & diſtione metiantur. Idem puto feciſſent ſi uel unam tantum periodum ſcripſiſſet. Quid ſi Petrus non totam ſuam diſtione illa breuiſſima epiſtola exhauiſſet? an uerò ſi centum epiſtolas ſcripſiſſet, eas uniuerſas, ex illius prioris diſtione ac phraſi metiri debuiffent? O prodigium. Sed ad rem. Neſcio quo pacto, in ſui temporis phraſarios illos, qui iſtis noſtris anſam præbuiſſe uidentur, Hieronymus alioqui ueteris Eccleſiaſtica

Liber ſextus.

217

cleſiaſtica ſententiæ zelottiſſimus cultor, non proſus exarſerit, cum ouum non ſit ſimilius ouo, quàm hæc ſecunda epiſtola priori illi, quam omnes, & nunc, & olim Petro Apoſtolo dicant. Profectò auſim dicere, nec epiſtolam ad Corinthios ſecundam, aut ad Theſſalonicenſes ſecundam, de quibus minus, quàm de cæteris quibuſcunque dubitari poteſt, fore apoſtoli, ſi hæc non eſt Petri. Nam ſi in eis priorum epiſtolarum fit mentio, & eundem ſe prodat auſtor, qui priores ſcripſerit, hic id ipſum euidentius ab auſtore præſtatur. Hanc (inquit) ecce uobis cariſſimi ſecundam ſcribo epiſtolam, &c. In illis uerò, quæ nam maior cum præcedentibus epiſtolis poteſt eſſe conformitas, quàm ea, quæ inter iſtas duas uel à cæcis aduertitur? Vbiq; idem titulus, idem ſalutandi modus, eadem uerborum ſententia, idem hyperbatiffimos, eadem periodorum ratio, idem ſcribentis nomen, eadem gentes, quibus ſcribit, adeò ut ſi eius epiſtolæ Petrus non fuerit auſtor, neceſſe ſit nebulonem aliquem, qui nomen Petri ſacrilegè uſurpauerit, auſtorem fuiſſe. Nam à Chriſti aut Apoſtolorum diſcipulis, immo à quibuſcunque Chriſtianis, nihil eſt alienius, quàm mendacium: præſertim dum falſæ ſcripturæ pro ueris obrudantur, quòd non alij quàm hæretici faciunt. Equidem epiſtolam ad Hebræos aut Iacobi, ſi quis uel Paulo, uel Iacobo extorqueat, quòd illa nullum titulum habeat, hæc tantum nomen Iacobi, quo nomine multos fuiſſe legimus, non protinus ſtatim eaſdem epiſtolas damnare compellitur: quoniam licet ad auſtoritatem apoſtolicam aſpirare non queant, fuerunt alij Chriſti & apoſtolorum diſcipuli, quorum auſtoritas, & tunc, & nunc à Chriſtianis ſuſpicitur. Vnde qui apud Hieronymum illam ad Hebræos epiſtolam Paulo apoſtolo extorquent, eandem non uiris conſtemnendis, ſed planè Apoſtolicis Barnabæ, Luca, Clementi ac ſimilibus tribuunt. At ſi hanc Petro extorqueas, cui tam uecordi Chriſtiano, qui nomen Petri, & Apoſtolatus auſtoritatem fuerit mentitus, intorquebis? An uerò Clemens, Barnabas, Lucas, immo uerò Chriſtianus quiſpiam è uulgo, tam ſacrilego mendacio, ſcripto committeret, ut ſe & Petrum, & Apoſtolum, in ipſo epiſtolæ iactaret exordio? immo non Petrum tantum, quem tamen hoc nomine, ſolum in illa prima Eccleſia appellatum, ſciſimus, atque adeò ut Apoſtolum intelligeremus, ſuffeciſſet, ſed Petrum apoſtolum, ne forſan alibi alius eſſe Petrus, qui non eſſet apoſtolus. immo non tantum Petrum apoſtolum, ſed ne fortè Chriſtus alios Petros inſtituiſſet apoſtolos, Simonem Petrum apoſtolum, in exordio ſe uocat. Simonem, inquam, illum filium Ioannis, quem omnes Eccleſiaſtico gregi perfectum ſciebant. Et demum ne fortè alij eſſent alicubi terrarum Simones Petri apoſtoli IESV Chriſti, eum tandem ſe dicit, qui in Domini tranſfiguratione præſens fuerit. Accipiens, inquit de Chriſto, à Deo patre gloriam, & honorem, uoce delapſa ad eum huiuſcemodi, à magnifica gloria, Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene mihi complacui, ipſum audite. Et nos hanc uocem audiuiſſe de cælo allatam. Quando, quæſo, te huius epiſtolæ auſtor, quiſquis es, hanc uocem audiſti? Cum eſſemus (inquit) in monte ſancto cum ipſo. Ergo tu es ille Petrus apoſtolorum princeps, què ſimul cum Iacobo & Ioanne Zebedæi filiis, in montem excelſum ſeorſum Chriſtus aſſumpſit. Quis, quæſo, Eccleſiaſtici zeli uel tantillum habens, non fremat in hos rerum nouatores, qui tam atrocem iniuriam ſanctæ Eccleſiæ inferant? ut dicant eam tot ſæculis hunc nebulonem, qui falſò ſe dicat Simonem Petrum ſeruum & Apoſtolum IESV Chriſti, teſtem tranſfigurationis? Sed quid nebulo iſte hoc mendacio moliretur, dic obſecro? nam tanti mendacij oportuit eſſe finem aliquem aut ſcopum, quò tenderet. Nunquid fideles à uera religione & Apoſtolicæ maieſtatis auſtoritate pertrahere. Nunquid ut ſub ouili pelle in dominicos greges uiolentus irrumperet? At huic ſacrilego ſtudio per eam doctrinam, quam ibi tradebat, quæ nunquam ſæculorum, non eſt apud Catholicos, etiam apud illos dubitatores, iudicata ſanctiſſima, non parebat accessus, ſed potius ad ueram doctrinam, & eam religionem, quam poſt Chriſtum docebant Apoſtoli, lectores prouocabat. Fit ergo, ut ſi non Petrus hæc epiſtolam ediderit, neque à Chriſtiano, neque ab hæretico, ſed à morione quopiam perinde proceſſerit. Chriſtianus nanque falſas ſcripturas, pro ueris tam ſacrilega apoſtoli nominis uſurpatione non obruſiſſet. contra hæreticus nunquam apoſtoli nominis furtum patraſſet, niſi ut falſa doctrina maſtaret & perderet, ut de Actibus Petri, Thomæ, Matthiæ, Andreæ, Ioannis & aliorum Apoſtolorum prodit Eusebius. Nam

2. Corin. 2. Theſſ. 2. 2. Pet. 3.

Hieron. de Vir. illuſtr.

2. Pet. 1.

Matth. 18.

Ioan. 10.

Euseb. lib. 2.
Eccle. histo.
cap. 24.

postquam falsorum Christianorum, qui Apostolico nomine falso honestati fuerant, recensisset scripta, protinus subdit, In quibus & ipse stylus multum ab Ecclesiastica consuetudine deprehenditur esse diuersus, sensus quoque ipse & omnia, quae in eis inseruntur, longè ab Apostolica dissonant fide: ex quo figmenta esse prauitatis haereticae comprobantur. Haecenus Eusebius.

FIT Igitur necessario, ut quia haec epistola ab homine haeretico, quod sanam & apostolicam doctrinam contineat, non fuerit scripta, neque ab ullo uero Christiano, qui tanti apostoli nomen usurpare, & falsas pro ueris scripturas obrudere, sacrilegium duceret, non prodierit, ab ipso Petro apostolorum principe, cuius nomine insignitur, quasi à legitimo auctore sine dubio processerit. Quam rationem tantam futuram fuisse apud ueteres illos & novos nostros istos dubitatores, fat scio, si eam intimis praecordiis aduertere uoluissent ut fumosa illa ratiunculae, quae huius epistolae auctoritatem tentabant, modò impotens nouandarum rerum obfisset studium, protinus euaniissent, & in uentum abiissent.

1. Pet. 1.

SED rem pressius urgeamus. Aiunt uel illi, uel isti, phrasim praecedentis epistolae ab similem esse huius epistolae phrasi. hoc quam uerum sit, ex periodorum collatione iudicabitur. Conferamus titulos, sic habet prima, Petrus apostolus IESV Christi electis aduenis, dispersionis Ponti, Galatiae, Cappadociae, Asiae, & Bithyniae secundum praescientiam Dei patris, in sanctificationem spiritus, in obedientiam, in asperionem sanguinis IESV Christi. Secunda sic, Simon Petrus seruus & Apostolus IESV Christi, iis, qui coaequalem nobiscum fortiti sunt fidem, in iustitiam Dei nostri & Saluatoris IESV Christi. An non in his duabus periodis tanta est dictionis affinitas, quanta esse potest? Quid ergo, eadem ne uerba utrobique debuerunt scribi? An non est idem hyperbaton & sententiae interclusio utrobique? Ostendant mihi, obsecro, hi quibus duabus epistolis fuerit sibi Paulus uicinior quam in hac parte Petrus, ostendant ubi magis sese amuletur Apostolus, demonstrent ubi Ioannes Apostolus in illa priori epistola, de qua nemo dubitare aufus est aliquando, dictioni illi suae euangelicae sit similior. Sed harum epistolarum exordia scrutemur. Sic prior, Benedictus Deus & pater Domini nostri IESV Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem uiuam, per resurrectionem IESV Christi ex mortuis, in hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam & immarcescibilem, conseruatam in caelis, in uobis, qui in uirtute Dei custodimini, per fidem in salutem paratam reuelari, in tempore nouissimo, in quo exultabitis modicum, nunc si oportet contristari, &c. Secunda sic, Quomodo omnia nobis diuinae uirtutis suae, quae ad uitam & pietatem donata sunt, per cognitionem eius, qui uocauit nos propria gloria & uirtute, per quam maxima & pretiosa nobis promissa donauit, ut per haec efficiamini diuinae confortes naturae, fugientes eius, quae in mundo & concupiscentiae corruptionem, &c. Eos alloquor, qui dictionis dignoscendae sine odio, & nouitatis studio sunt sagaces. An non utrobique eadem figura dicendi. An non eadem sententiae suffocatio & immersio? Eademque omnia in ceteris utriusque epistolae periodis, siue Graecè, siue Latinè conferantur, est dictionis & phrasios affinitas?

Lib. de Vir. illustr.

SED AIS, Hieronymus quoque insinuare uidetur, inter duas epistolas esse dictionis distantiam. Respondeo, Non hoc dixit Hieronymus ex propria sententia, & quod ita sibi uideretur, sed quod tale fuisset aliorum iudicium. Quod profectò nunquam tale fuisset, nisi prius, uel quod illi, qui primitus originalem epistolam acceperunt, ante mortem Petri non prodidissent, (ut fieri solet) aut alia ratione, de eius epistolae auctore dubitari ceptum fuisset. unde cepta subinde quoque sunt à curiosulis exquiri rationes, quibus eandem epistolam Apostolica auctoritate nudatam, è numero sanctarum scripturarum expungerent, ita ut non dictionis iudicium, dubitationem, sed dubitatio, dictionis iudicium multò antè praecederet, quod in aliarum scripturarum censura quotidie contingit. prius enim doctrina accusatur, deinde, si res indigna tali auctore uideatur, diuersitas styli, & dictionis exquiritur, quae cum nunquam auctores etiam in eisdem libris sibi respondeant, facile inuenitur.

TALIA sunt itaque grauissima illa rationum momenta, quibus à Catholica & uniuersalis Ecclesiae ueteri iudicio deturbatus quidam, pronunciauit, Secunda epistola, quae dicitur Petri, non est certè Petri.

De Iudae epist.

De Iudae epistola, & quae in eam à quibusdam proferantur.
Cap. XXIIII.

VDae epistolam unicam, quae inter septem quoque, Catholica dicitur, his rationibus noui, & ueteres dubitatores incessunt. Primò quidem quòd ex apocrypho libro Enoch testimonium adducat, Deinde quòd contentionem Michaëlis cum diabolo, de Mosis corpore occultando, ex libro etiam apocrypho alleget. Tertio (quod nostris istis non est parui momenti) quòd & apud Hieronymum, & Eusebium, quidam de eius epistolae auctoritate sint dubij. Quarto, quòd se non Apostolum, sed seruum se IESV Christi appellet. Quintò, quòd huius epistolae auctor, ipse se post apostolos uixisse prodatur, cum inquit, Vos autem dilecti memores estis uerborum, quae ante hac dicta sunt ab apostolo domini nostri IESV Christi: quòd dixerunt uobis, &c. Sextò, quòd quaedam de uerbo ex posteriori Petri epistola sumat. Septimò, quòd Iudam, non in Graeciam, sed in Persiam uenisse memoriae proditum sit, ubi Persicè potius quam Graecè scripsisset.

Matthias
Illiry. li. 2.
Cent.
Erasmi. Ca
setan.
Lib. de Vir
illust. Eccle
siast. histo.
lib. 3. c. 24.

Quarum tamen rationum uigori quantum sit tribuendum, uel ex iis, quae diximus constare potest. Nam quantum uel apud Eusebium, uel apud Hieronymum, quorundam dubitatio aut in titulo apostolicae dignitatis omisio, auctoritatis illi detrahatur, ex iis, quae diximus perspicuum esse arbitror. Ergo ad alias rationes & argumenta diluenda conuertamus sermonem. Et prius quidem illud totius huius disputationis fundamentum iaciatur, non ideò librum hunc aut illum apocryphum dici, quòd uniuersa, quae in illo continentur, sint apocrypha, sed ideò, quòd quaedam occultae aut suspectae ueritatis in seipso contineat. ἀποκρυφον enim occultum & obscurum dicitur, cuius scilicet ueritas nondum enituit. Vocabant uerò ita ueteres Ecclesiastici patres, obscura & nondum aperta ueritatis uolumina, quòd tot persecutionibus acti, qui ueri aut qui falsi essent libri non uocaret inspicere: unde ea appellatione faciebant, ut à falsa doctrinae ueneno, quod eo libro uehementi suspitione latere credebatur, interim, dum res Ecclesiastico non claret iudicio, se fideles auerterent.

Solutur
primarò.
Quare li-
ber hic aut
ille apocry-
phus dicitur.

FALSVS quoque liber non ideò uocatur, quòd omnia, quaecunque eo clauduntur, sint falsa, sed quòd quaedam eius operis capita praecipua, clarè & apertè à ueritate dissideant. alioqui si omnia, ut liber falsus dicatur, quae eo continentur, necessario futura sunt falsa, quia in ipsis quoque fabularum libris quaedam sunt uera, nullus liber meritò falsus uocabitur. Hinc iam fit multos libros apud ueterem illam Ecclesiam fuisse, qui cum in initio inter fideles, nondum perspecta ueritate, haberentur apocryphi, postea re iam examinata, nec apocryphorum quidem appellationem mererent, sed planè sunt falsi. Tales sunt hi, quos postquam Ecclesiastici ocij indulgentia, sanctarum scripturarum culturae ceptum est uacari, sanctorum patrum censura proscrispsit, scilicet euangelium Petri, Thomae, Matthiae, &c. Hi enim, licet statim post Apostolica saecula, quibus rem examinandi nondum erat fidelibus hominibus indulta facultas, apocrypha essent, tempore tamen Eusebij quo loco haberentur, eius uerbis ostenditur. Nam cum eos enarrasset, in his, inquit, stylus, multum ab ecclesiastica consuetudine deprehenditur esse diuersus: sensus quoque ipse & omnia, quae in his inseruntur, longè ab Apostolica dissonant fide, ex quo figmenta esse prauitatis haereticae comprobantur. Vnde non inter illa quidem, de quibus dubitari diximus, collocaanda sunt. (intelligit uerò has partes scripturae, quas modò propugnauimus) sed ut aliena penitus à pietatis regula discrepantia propellenda sunt. Haecenus Eusebius. Vides ergo iam Eusebij tempore, ea scripta non apocrypha, sed falsissima haberi, quòd styli, an cum Ecclesiastica consuetudine conueniret, & sensus, an cum Apostolica fide cohaereret, examinandi fuisset tempus indultum? Tunc enim primùm Pontificum concilia cepra sunt cogi, & Ecclesiastica sapientia ceptum incrementum. Quemadmodum ergo libri illi, quorum falsitates prioribus illis saeculis nondum erant perspectae, postea sanctorum Episcoporum & conciliorum iudicio, sunt falsi, & ab Apostolica doctrina alieni pronunciat, ita li-

Quare fal-
sus liber sit
aut appel-
letur.

Euseb. lib. 3.
cap. 44.

brī quidam, quorum eo tempore ueritas, & auctoritas nondum erat aperta, postea per idem iudicium Ecclesiasticum, omni suspicione uacant; ita ut neque illi amplius apocryphi aut dubij, sed prorsus falsi, & isti non amplius accipitis, sed claræ & perfectæ ueritatis uocentur. Ij sunt Ioannis duæ illæ epistolæ, canōnica Iacobi, Petri secūda, &c. Nec tamen ista, quauis non satis illis prioribus sæculis apertam auctoritatem obtinissent, appellata sunt apocrypha, quod scilicet non tantis rationibus eorum conuenteretur auctoritas, ut eandem obscurare ualerent. Deinde dubitatio erat non de doctrinæ ueritate, sed de auctore, cum contra in illis, quæ apocrypha dicebantur, auctoritas cum uiolenta doctrinæ suspicione nutaret.

Diluuntur rationes ad uersariorū.
 NUNC TAM rationes illas, quæ tamen magnos istos uiros adeo torserunt, ut propter eas, neque hanc epistolam Iudam apostolum auctorem habuisse, neque solidæ auctoritatis crediderint, diluamus oportet. Fatemur Iudam apostolum, ex duobus illis libris apocryphis, loca citasse: negamus tamen loca illa apocrypha esse. quoniam, ut dictum est, non est necesse, ut omnia, quæ apocrypho aut falso libro continentur, sint perinde apocrypha aut falsa. Multa in falsis historiis scribuntur, quæ sunt prorsus uerissima: quæ profecto sanctos auctores colligere, & suis scriptis inferere, non magis repugnat, quàm margaritas è maris Oceano collectas auro inferere. Immo si ita sit, ut libri, qui apocryphorum librorum uolumina citant, sint statim apocryphi, penè omnes libri ueteris testamenti, qui librorum, quos in canone sanctarum scripturarum, nec apud Iudæos, nec apud Christianos continentur, testimonio utuntur, apocryphi erunt. Erit itaque apocryphus quartus libri Regnorum, & Hieremiæ prophetia, quod utrobique liber constitutionum Ionadab filij Recab allegetur. Erit apocryphus uterque liber Paralipomenon, quod in altero Nathanis, & Gadis; in altero, eiusdem Nathanis, Achiz, Salonitis, Tehu filij Anani, Ozai, Ozia, Azariæ filij Obed, Anani Iazielis filij, Zacharia Ehezeris filij, Dodā & Obed, historiæ aut prophetiæ allegentur. Tertius quoque Regum apocryphus erit, quod libri Michææ filij Iembla, meminerit. Apocryphus erit etiam apud istos uterque Machabæorum liber, quod prior libri dierum sacerdotij Ioannis Hyrcani, alter libri Hieremiæ, in quo legem dedit transmigratis, testimonio sit usus. Immo uerò sit apocrypha Apostoli Pauli epistola ad Titum sit; etiam apocryphi Apostolici actus, quos Lucas descripsit: quoniam in illa Epimenides adducitur, in his uerò ad Pauli prædicationem confirmandam Aratus poëta, & Aræ illius Atheniensis inscriptio. In quibus tamen libris, præter hoc, quod non erant à Dei ueri cultoribus, sed ab idololatriis editi, multa superstitiosa, prophana multa, falsa penè omnia continentur.

1. Mach. 2.
 LICET itaque sanctis auctoribus, non tantum ex libris apocryphis, sed & falsis, dummodo quæ adducunt, non sint falsa aut apocrypha, sine auctoritatis detrimento, & iactura testimonium adducere: quemadmodum nobis sine ueritatis præiudicio è Tito Luitio, aut Herodoto, Thucydide, Sallustio, &c. in quibus tamen multa mendacia continentur, fuisse Iulium Cæsarem, Alexandrum in Asiaticas gentes expeditionem fecisse, Semiramidem Asiam occupasse, aut Græcas urbes bellis sæuisimis conflasse, etiam cum de rebus diuinissimis agimus, petito testimonio comprobare solemus. Quauis grandis esset horum & illorum librorum disparitas; illis enim de rebus longè sacratissimis, quauis quæ nondum diuino testimonio constarēt, agebatur, ab auctoribus deinde non prophanis, sed Dei, qui perdit omnes, qui loquuntur mendacium, cultoribus, quique non hominum & lucrorum affectibus inferuierit, sunt editi: contra istis de huius sæculi rebus, à prophanis auctoribus, qui neque Dei, neque uirtutis magnam habebant rationem; historia contexitur. Non est itaque de ratione canonica scripturæ ex libris apocryphis non citare testimonia, si modò materiæ, de qua agitur, necessitas postulet, sed quod ea, quæ citantur ex apocrypho libro, non sint apocrypha. Ea uerò, quæ Iudas allegat, esse apocrypha, cum alterum sit fidei articulus, alterum uerò sanctæ historiæ conforme, nunquam probabitur. Enim uerò in hac epistola quod ex Enoch allegatur, omnibus Christianis fidei catholicæ confessione præscribitur. Ecce, inquit, ueniet dominus cum sanctis millibus suis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impiè egerunt, & de omnibus duris, quæ locuti sunt contra Deum peccatores impij. An non hoc fides credere cogit?

4. Regum. c. 18.
 Hier. 35.
 1. Paralip. ult.
 2. Par. 29.
 2. Par. 9.
 2. Par. 20.
 2. Par. 33.
 2. Par. 26.
 2. Par. 15.
 2. Par. 16.
 2. Par. 20.
 2. Par. 20.
 2. Par. 28.
 3. Reg. 22.
 1. Mac. ult.
 2. Mach. 2.

1. Paralip. 5.

1. Paralip. 5.

git? cogit profecto. Immo & ex Malachia eandem sententiam habemus, Ecce, inquit, Dominus ueniet, & cum eo sanctorum millia, &c. Et apud Danielelem, Ecce in nubibus cæli filius hominis ueniebar, &c. Michaëlis cum diabolo corpus Moisis, uolente reuelare certamen, quæquam sanctæ scripturæ textu expressè non contineatur, continentur tamen quædam, cum quibus cohæreat. Nam Michaëlem cum diabolo certasse, aliquando in libro Apocalypsis Ioannes ostendit, Factum est, inquit, prælium magnum in cælo, Michaël & Angeli eius præliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & angeli eius, &c. Quem locum quauis ad Ecclesiastici imperij principes rapias, quod quidam fecerunt, non tamen sit ut bellum illud Angelicum in cælo non fuerit: immo innuit Apostolus, terrestre illud & Ecclesiasticum bellum, quo ministri diaboli, idest, Ecclesiæ persecutores à Christiano, quicumque fuerit ille, Imperatore sunt domiti, simile fuisse illi, quod olim Michaëli cum dracone intercessit, est enim unius ad alterum subtilissima allusio. Habemus etiam sanctæ scripturæ testimonio comprobatum, Michaëlem totius Israëlitiæ populi ducem & protectorem fuisse. Annunciabo tibi, inquit, Danieli angelus, quid expressum est in scriptura ueritatis, & nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michaël princeps uester. Constat deinde sanctæ eiusdem scripturæ testimonio, Moisis corpus ita fuisse sepultum, ut locum nullus eius populi cuius potuerit agnoscere. Mortuus est, inquit, Moses seruus Domini, in terra Moab, & sepeliuit eum Dominus in ualle terræ Moab, contra Phegor, & non cognouit homo sepulchrum eius usque in hodiernum diem. Hoc profecto non alia ratione factum fuisse concorditer creditur, quàm quod ea gens prona esset in idololatriam, unde timeri poterat, ne gentium aliarum more, Moysi, à quo tot beneficia susceperat, postea religione seruiret. Quod & in serpente æneo, quem idem Moyses diuino præcepto in serpentine morsus medelam erexerat, accidisse uidemus: quem è medio abstulisse inter laudes regis Ezechia sacra historia recenset. Quod si Michaëlem non est nouum nec incredibile, aduersus draconem diabolum bella gerere, quod si est Iudaicæ gentis princeps, quod si cautum esse ne Moysi corpus proderetur, scriptura testatur, quod si populus ille pronus erat in idololatriam, quod si diabolum non modò uitia & peccata fouere, sed occasiones obtrudere, quibus ab hominibus in peccata ruatur, habetur certissimum, cur & idem Moyses cadauer retegere contendisse, Michaëlemque contra, pro eodem occultando pugnasse, non sit uerosimile? Citat ergo Iudas testimonium ex apocrypho libro, sed non apocryphum testimonium, quod scilicet uiolenta suspitione falsitatis notetur, sed quod rationabilissimè ex iis, quæ in sancta scriptura traduntur, credibile appareat.

IAM ISTI quoniam ex libri apocryphi citatione continuo libros apocryphos reddi sibi persuadent; nondum aduertisse uidentur apocryphorum librorum duplex esse discrimen. Sunt nanque libri, qui ideò apocryphi dicuntur, quod uti prius dicebamus, iunioris Ecclesiæ tempore, de falsa & hæretica doctrina, non quocumque pacto, sed uehementer suspecti erant; quos postea Ecclesiastica censura falsos esse decreuit. Licet antiqua illa ac priori nomenclatura retenta, apocryphi quoque modò appellentur. Sunt alij, quos non propter doctrinæ suspitionem aut falsitatem, uel nostri, uel antiqui dixerunt apocryphos, sed quod cum à sanctis ueteris aut noui testamenti prophetis aut apostolicis uiris editi fuerint, certa tamen & occulta diuinæ sapientiæ ratione inter canonicas scripturas, non sint computati, sed extra catalogum esse permisi. Tales sunt apud ueterem illum populum ij omnes, quos parum antea, libris ueteris testamenti ab ipsis scripturis, quæ modò canonice habentur, allegari docuimus. Tales etiam sunt in statu euangelico narrationes illæ, quas multos aggressos esse, nec plenè rem assecutos, in sui euangelij procemio Lucas narrat, Quoniam quidem (inquit) multi conati sunt ordinare narrationes, quæ in nobis completæ sunt, &c. Talia etiam sunt multa alia, quæ uerisimile est (ut cum de librorum canonicorum numero ageremus, dicebamus) sanctos apostolos apud eas gentes, quibus prædicabant, scripsisse. quæ tamen in numero sanctarum scripturarum, à sanctis illis prioris sæculi patribus, diuino (ut par est credere) instinctu, non fuerunt reposita. Quantumuis igitur ex prioris generis libris testimonia citasse, canonice scripturæ auctoritatis detrimentum afferret, secundi tamen generis libros adducere, nisi uniuersi illi libri canonici, quos huiusmodi apocryphas, aut

Malac. ult.

Apoc. 12.

Lycan. & alijs complures.

Dan. 8.

Deut. 34.

4. Reg. 18.

Apocryphi libri sunt & duplici differentia.

historias, aut prophetias, adduxiſſe dicebamus, ſint prorsus apocryphi, nihil auctoriſatis adimit ſcripturæ canonicæ.

August. in
qq. Non
ut. testam.
Et in gloss.
ord. Epiſt.
ad Timoth.
in illa uer-
ba Epime-
nidis addu-
ta à Pau-
lo, Creteſis
ſemper me-
daces, &c.
Iudam nõ
ciſſe apo-
cryphos li-
bros. SCIANT itaque iſti, diuinæ auctoritati licere undecunque uoluerit, quod uerum in-
uenit testimonium ſumere. Sicut Paulus, ait Auguſtinus, ut legitur in Actibus Apo-
ſtolorum, cum loqueretur Athenienſibus, ait, de Deo, In illo uiuimus, mouemur &
ſumus, ſicut & quidam ſecundum uos dixerunt. Et de Athenienſi aræ inſcriptione ait,
Inueni aram, in qua ſcriptum eſt. Ignoto Deo. ita diuina auctoritas undecunque ſumit
quod neceſſarium inuenit, ſed non omnia, quæ ibi ſcripta ſunt, accipienda confirmat.
Vnde in lege præceptum eſt Iudæis, ut ſi mancipium gentile emerent, eius pili rade-
rentur, & unguium incrementa abſcinderentur, deinde ad uſus domesticos aſſumere-
ntur. Ita uanis atque ſuperſuis gentiliū ſuperſtitionum ac poëtarum ſententiis abraſis
& deciſis, quod purum reperrum fuerit, ad miniſterium dõm̄s Dei aſſumendum eſt.
Haëtenus Auguſtinus. Immo non tantum ſanctis auctoribus ex libris apocryphis aut
ſuſpectis, uel ut Paulus fecit, ex falſis, prophanis, & poëticis, conueniens testimonium
licet adducere, ſed eſt inſuper à diuina illa, non carnis, ſed Spiritus ſancti, prudentia
profectum, unamquamque gentem illis ſcripturis aut mediis, in fidem pertrahere, quæ
apud eas ſacroſancta haberentur. Hinc factum eſt ut Iudæis oraculis diuinis aſſuetis an-
geli, contra gentibus aſtronomica ſapientia cultoribus, Chriſti natiuitatem ſtella nun-
ciauerit. Sic & Paulus Athenienſibus, qui ſanctorum prophetarum non erant conſulti,
non prophetas, ſed poëtas obiecit, uerſum Arati ponens in medium: nimirum ut de
falſis eorum, quibus contradicere non poterant, ſuam ueritatem firmaret. Sic & idem
Paulus, eos conuincere uolens, qui reſurrectionem mortuorum negabant, non modò
cum eiſdem ſcripturæ & rationum uirtute conſigit, ſed propria eorum conſuetudine,
licet ſuperſticioſa & hæretica. Si mortuorum (inquit) reſurrectio non eſt, quid faciunt,
qui baptizantur pro mortuis? Non enim alia ratione pro mortuis baptizabantur, quàm
ut poſtea reſurgerent. Sic Iudas, cum uel Iudæis, uel iis, apud quos propter fidem re-
ceptam, non modò canonici libri, ſed & Iudaicæ quæcunque hiſtorie gratiſſimæ erant,
ad fidei confirmationem hanc epiſtolam mitteret, prudentiſſimè, quæ ſuo dicendi in-
ſtituto ex illis libris congruere uidebat, testimonia citauit.

Iosephus
& Hieronymus. SED QVO magis eorum ſententia, qui propter librorum apocryphorum adductio-
nem, hanc epiſtolam è librorum canonicorum elencho delere conantur, quàm ſit leuis,
appareat, rem amplius urgeamus. Vnde, quæſo, norunt iſti Iudam apoſtolum, è libris
apocryphis, huc de Chriſti aduentu, & Michaëlis cum diabolo conſiſtatione testi-
monia petiſſe? neque enim illi libros allegant. Sed Enoch quidem, ſolam prophetiam,
Angelicæ uerò conſiſtationis nudam hiſtoriam. Quæ profectò ego non credo libris
aliquando, ſed ſola traditione fuiſſe contenta. Quauis quod ad Enoch attinet, ſint,
qui duabus columnis, marmorea una, latericia altera, ſuas poſteris ſæculis mandaſſe
prophetias apud Chaldæos ſcripſerint. Quod ut ueriſſimum ſit, non erant tamen libri,
ſed columnæ, quibus forſan cum nihil aliud quàm illa de Chriſti aduentu prophetia
contineretur, non fuit amplius libris, ſed memoriæ mandata: quemadmodum & alia
non pauca, quæ in eo populo ſola traditione conſeruabantur. Immo quis ſcit, an illæ
uetuſtiſſimæ columnæ, quæ non in Iudæa, ſed in Chaldæa ſunt inuentæ, à Iudæis ho-
minibus, qui ſolis pro ſuæ gentis ſuperbia ſui populi libris utebantur, fuerint receptæ?
aut ſi ſunt receptæ, quis ſcit, an hæc prophetia, quæ in epiſtola Iudæ citatur, illa ea-
dem fuerit, quæ in columnis continebatur? Itaque nulla ratione conuincitur, Iudam
apocryphos libros aliquando ciſſe; ſed ea, quæ fuerant à prioribus parentibus, quaſi
ueriſſima & certiſſima traditione ſuſcepta. Immo nunquam librum Enoch aut con-
cerationis angelicæ fuiſſe, non paruo eſt testimonio, quod neque inter Iudæos, neque
inter Chriſtianos, huiusmodi librorum ulla fiat mentio. Cur enim inter apocryphos
libros, quos ſumma diligentia in concilio Romano recensuit Gelafius, non numeraren-
tur? Quod ſi quis contendat hos libros, uel modò eſſe, uel aliquando fuiſſe, qui ſcit
an prioribus ſæculis integri fuerint, nunc iam ab hæreticis hominibus fuerint peruerſi?
Quod canonibus & conſtitutionibus Apoſtolorum & multis aliis libris, quos illo loco
numerat Gelafius, non eſt dubium accidiſſe. Potuit certè eſſe ut ſi aliquando fuerint in-
tegræ, cum à Iuda ex illis fuerunt hæc testimonia deſumpta, nunc iam prorsus ſint hæ-
retica

retica prauitate peruerſi. Vnde Beda, Dubitatum eſt, inquit, aliquando de epiſtola
Iudæ propter testimonium de libro Enoch apocrypho: ſed uide quod liber, qui circun-
fertur ſub nomine Enoch, apocryphus eſt, ideſt incertus, an fuerit uerè ille liber Enoch
propter multa incòcinna, quæ uidentur appoſita fuiſſe illi libro: at certum eſt quod tem-
pore Iudæ extabat uerè liber Enoch certus, non apocryphus, quia apoſtolus non ſum-
pſiſſet testimonium libri apocryphi. Haëtenus Beda. Magis tamen ſum in illa ſententia
ut quauis Bedæ tempore ſuppoſititiuſ libellus aliquis Enoch fuerit ab hæreticis in-
truſus, tempore tamen Iudæ nullus huiusmodi liber extiterit, ſed ex uulgari tradi-
tione testimonium citarit. Immo uerò non ſatis intelligo, quo pacto factum fuerit,
ut ſi Bedæ tempore aliquis huiusmodi libellus fuiſſet, à Gelafio Pontifice in apocry-
phorum librorum catalogo fuiſſet omiſſus. Hinc iam colligitur quàm rationabiliter
quidam pronunciauerit, Epiſtola, quæ fertur Iudæ, non eſt certè Iudæ. Et non abs re
referatur, quia apocrypham prophetiam, ut ſimpliciter prophetiam, citat.

IAM QVO quinto loco obieciatur, eius epiſtolæ auctorem non fuiſſe apoſtolum,
propter ea uerba, Vos autem dilecti memores eſtis uerborum, quæ antea dicta ſunt,
ab apoſtolis Domini, &c. Non minus à crãſſa quadam inſtituti huius epiſtolæ igno-
rantia, quàm à carpenti libidine prodiſſe uidentur. Eſt non quæcunque hæc epiſtola,
ſed catholica, id eſt, uniuersalis inſtructio, quæ ſcilicet non huic aut illi genti, ſed
omnibus in uniuersum Chriſtianiſ, uirorum apoſtolicorum prædicatione conuerſis,
ab Apoſtolo mittitur. non ergo mirandum ſi apoſtolorum, ad quorum imitandam do-
ctrinam Chriſtianos hortatur, in hac parte meminerit. Nam quod non ſe coapoſtolum
eorum dixerit, quominus Apoſtolus habeatur, non obſtat: neque enim Apoſtolicæ di-
gnitatis defectus, ſuſpicionem laborabat, ut Paulus, qui eiſce dignitatis prætextum,
propter inuidos detractores ubique frequentat.

SIMILE eſt quod ſexto loco opponeretur, Iudam non in Græcia, ſed in Perſia euan-
gelium ſeminariſſe, atque adeò hanc epiſtolam, non Græco ſed Perſico ſermone debuiſſe
conſcribi. Nam ut omnino demus Iudam apoſtolum nunquam in Græciam perueniſſe,
quod nequaquam probabitur, certum eſt, eundem Iudam, Galilæam, Samaritam, Idu-
mæam, Arabiam, Syriam, Meſopotamiam, quibus poſt Aſiaticum imperium nullus
alius ſermo, quo ſe mutuò communicarent Eccleſiæ præter Græcum cõmunis erat, per-
currifſe. Non ergo Perſico ſermone, cum non tantum Perſis ſcriberet, ſed Græco &
omnibus communi oportebat ſcribere. Quin nescio cur ij Apoſtolo Paulo cæterisque
ſcriptoribus Eccleſiaſticis, ea, quæ ipſis tribuuntur, eadem ratione conſequenter non au-
ferant: nam cum Roma Paulus epiſtolas complures ad diuerſas urbes, & prouincias
emiſerit, omnes tamen non Latino ſed Græco ſermone conſcripſiſſe probatur. Non ita-
que locum, quo opera aut epiſtolæ ſcribuntur, ut iſti non tam calumnioſè quàm ſtultè
ſenſerunt, ſed eos, ad quos ſcribuntur, attendere oportet. Sunt autem ſiue hæc epiſtola,
ſiue alia quæcunque uirorum apoſtolicorum ſcripta, præter pauca, de quibus eſt dubiũ,
Græca lingua conſcripta, quod ea eo ſæculo, non modò in Europa, ſed apud Aſiaticas
gentes, quibus Apoſtolicus labor, ut plurimum profuit, celebrior haberetur.

DEVM ſeptimi loci calumnia, qua iidem aiunt, huius epiſtolæ auctorem, ea uerba
ex poſteriori Petri epiſtola uſurpaſſe, In nouiſſimis diebus uenient illuſores ſecundum
deſideria ſua ambulantes, &c. omnino eſt ridicula, & quæ eorum animos in ſanctis
ſcripturis pertractandis aperiat. Quid enim? An non ij ſunt, qui eandem paulò ante
reiciiebant, quod ex apocrypho libro testimonium adduceret? Cur ergo eandem mo-
dò damnant, quod eſt epiſtola, quam & Petri, & canonicam habent, ſententiam uſur-
pat? An non eadem ratione ſanctas omnes ſcripturas repudiare licebit? Multi ſancti
Propheta ex aliis prophetis, multa Euangelifſta ex aliis Euangelifſtis, multa denique à
ſe inuicem acceperunt apoſtoli. Erat hæc ſententia uiris apoſtolicis frequentiſſima,
quod eam uniuersim per Spiritus ſancti reuelationem, aut per Chriſti doctrinam, populis
quod hæreticos, & ueræ doctrinæ peruerſores cauerent, prædicandam ſuſcepſiſſent. uti-
turque ea Paulus apoſtolus in ambabus epiſtolis, quas ad Timotheum ſcripſit. Spiritus,
inquit, manifeſtè dicit, quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide, at-
tendentes ſpiritibus erroris, &c. Et rurſus, Hoc autem ſcito, quia in nouiſſimis die-
bus inſtabunt tempora periculofa, & erunt homines ſeipſos amantes, &c. Et alioqui,
ſi huius

In cõm. hu-
ius epiſt.

Caſtan.

Dilutio ſex-
ti cauilli.

Niceph. li-
br. 2. c. 40.
& 44.

Dilutio ſep-
timi obie-
cti.
2. Pet. 3.
Matthias
Flaccus Il-
lyricus &
ceteri Cen-
turario au-
ſto. Cõt. 1.
lib. 2.

2. Tim. 4.
2. Tim. 3.

ſi huius epiſtolæ auctor, aut apoſtolica dignitate non fuiſſet inſignis, aut apoſtolico tempore non uiſiſſet, Petrum apoſtolorum principem, aut eum quemcunq; eius epiſtolæ auctorem, cuius ſententiam tanti faciebat, ut ſuæ epiſtolæ infereret, omnino allegaſſet. Verùm hæc in has aut ſimiles ſeditioſas ratiunculas ſcripſiſſe ſufficiet.

De epiſtola ad Hebræos, & de his, quæ in eam proferuntur.
Cap. XXV.

E epiſtolæ ad Hebræos auctore, & eiufdem auctoritate, grauiter olim fuiſſe dubitatum, in præcedentibus diximus. Verùm nondum eorum rationes eliſimus, quibus uel Pauli apoſtoli fuiſſe negatur, uel extra cano-nem ſanctarum ſcripturarum, nunc quoque poſt tanti temporis Eccleſiaſticum uſum, poſt tot Pontificum & conciliorum decreta, à quibusdam excluditur.

Ergo quòd auctorem non habuerit apoſtolum Paulum, & illo priori ſæculo & noſtro hæc potiffimæ rationes urgebant. Primò quidem, quòd Pauli nomen non haberet in titulo, contra Paulinam ſcribendi conſuetudinem, deinde quòd à reliquis Paulinis epiſtolis & cultu, & elegantiæ ſermonis, diſtinctio eſſet diuerſa.

*Diluantur
obiectiones.*

HARVM autem utrique rationi, nihil mea quidem ſententia, aptius reſponderi po-teſt, quàm quòd Hieronymus in prologo epiſtolarum Pauli reſpondet, Epiſtolam ſanè (inquit) quæ ad Hebræos ſcribitur, quidam Pauli non eſſe contendunt, eò quòd non ſit eius nomine intitulata, & ob ſermonis ſtyliq; diſtinctiam. Quibus reſpondendum eſt, ſi propterea non eſt Pauli, quia eius non habet nomen, Ergo nec alicuius erit, quia nullius nomine intitulatur. quod ſi abſurdum eſt, eius magis cenſenda eſt, quæ tanto ſuæ doctrinæ fulget eloquio. Sed quia apud Hebræorum eccleſiam deſtructor habebatur, uoluit tacito nomine de figuris legis, & ueritate Chriſti reddere rationem, ne mentione ſui nominis in fronte prætitulati utilitatem excluderet lectionis. Nec ſanè mirum, ſi eloquentior uideatur in proprio, id eſt, in Hebræo, quàm in peregrino ſer-mone, id eſt in Græco, quo cæteræ epiſtolæ ſcriptæ ſunt. Hæc Hieronymus. Quo loco ſatis colligitur, quàm longè fuerit ab ea ſententia, quæ uel è numero epiſtolarum Pauli, uel è ſanctarum ſcripturarum catalogo, hanc epiſtolam trudit: quod tamen illi noſtra memoria à quibusdam impingitur, de quo poſtea.

Et quantum quidem ad nominis & Apoſtolicæ dignitatis ſilentium, ea quoque ad- duci poſſunt, quæ cum de epiſtola Iacobi loquebamur, ſcripſimus. Apud has gentes Pauli nomen & dignitas, tum propter perſecutiones grauiffimas, quas eiſdem Hebræis ad Chriſtum conuerſis, paulò antè cum eſſet paternarum traditionum zelator, intulerat, tum propter gentium conuerſationem, quæ res etiam Chriſtianiffimis Iudæis ha- bebatur inuiſa, parum erant fauſta. Voluit igitur, utroque diſſimulato, magis ratio- num uirtute, quàm nominis & Apoſtolicæ dignitatis titulo, eosdem comprimere.

Quam rem, inter eos uiros, qui Dei & proximi caritate tenentur, neque primus, ne- que ſolus eſt feciſſe credendus. cum enim nomina, dignitatem, aut uiuendi rationem, iis, quibus ſcribunt, inuiſam norunt, cum ſciant, nihil æquè uerbis, quanuis ſanctiſ- ſimis, efficaciam, quàm odium & malevolentiam auferre, uel in uitiorum correptione, uel in promotione uirtutis, eadem plerunque ſancti Spiritus prouidentia diſſimulant.

Quò ſi nominis fauore non ſint gratæ futuræ literæ, ſaltem eiufdem nominis odio, quæ alioqui ſuarum rationum uirtute profuiſſent, non reddantur ingrata. Scribebat quidem apoſtolus Iudæis iam ad fidem Chriſti conuerſis, ut ex multis eius locis epiſ- tolae proditur. Verùm neque omnes ſtatim baptiſma, ueteris hominis affectus exclu- ſerat, ut Paulum, paulò ante Eccleſiæ perſecutorem, ad apoſtolatus dignitatem, æquis animis, promotum audirent, aut ut inueteratum cum gentibus odium, ad quas Pau- lus diſceſſerat, omnino deponerent: quod grauiffima illa inter Iudæos & gentes contro- uerſa, quam in epiſtola ad Rom. idem cõponit, luculenter oſtendit. Nam quòd hi, ad quos ſcribebat, necdum moribus & humanorum affectuum compoſitione perfecti eſſent, ſed etiam Chriſtianæ uitæ institutionem non ſatis tenerent, illa, quæ eiſdem, occulti nominis

nominis libertate exprobrat, non obſcurè demonſtrant. Cum deberetis (ait) eſſe ma- gistri propter tempus, rurfus indigetis ut uos doceamini, quæ ſunt elementa exordij ſermonum Dei, & facti eſtis, quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo, &c. Diſſimulat ergo Paulus apoſtolus nomen, & Apoſtolicæ dignitatis ſaſtigium, ne horum odio apud infirmos literæ interceptæ fruſtu deſtituerentur.

NEQUE uerò eſt mirum, etiam ſi neque nomen neque dignitas Apoſtolatus in Paulo apud Iudaicam gentem fuiſſet odioſa, nouo, cum nouis hominibus, ſcribendi genere, eundem fuiſſe uſum. Scribebat in cæteris epiſtolis gentibus, quibus propter Apoſtola- tum, Pauli nomen ſaſtiſſimum erat, quibusque grandis erat Apoſtolica auctoritas. Vnde utrunque, ipſo ſermonis initio, quòd literæ fierent gratiores & efficaciore, col- locandum erat. Scribit modò Iudæis, quibus quòd fratres eſſent, nominis quidem au- ſpicio non erat opus. quòd autem ſanctæ ſcripturæ ſagaciſſimi eſſent, cum eiſdem ne- que apoſtolatus, nec dignitatis auctoritas erat obiicienda, ſed eiufdem ſcripturæ ſan- ctæ efficaciffimis locis erat agendum. præter hoc quòd non oportebat cum iis de Apo- ſtolatus dignitate agere, quorum non erat Apoſtolus, ſicut nunc Epiſcopi aut alij magi- ſtratus, quando iis, in quos imperium, aut auctoritatem non obtinent, ſuarum digni- tatum titulos non præcedunt. Præterea quis neſciat, alia ratione cum noſtris, alia cum exteris uel communi, uel epiſtolari ſermonem agendum eſſe? Proſectò qui cum ſuis agēs in loquendo, uel ſcribendo, eandem, quam cum exteris auctoritatem ſeruaret, ine- ptus haberetur.

APTISSIMA demum illa ratio uidetur, quæ in huius epiſtolæ argumento continetur. In primis (ait) uidendum eſt, cur apoſtolus Paulus in hac epiſtola ſcribenda, non ſer- uauerit morem ſuum, ut uel uocabulum nominis ſui, uel ordinis deſcriberet digni- tatem. Hæc cauſa eſt quòd ad eos ſcribens, qui ex circuncifione crediderant, quaſi gentium Apoſtolus & non Hebræorum, ſciens quoque eorum ſuperbiam, ſuamque hu- militatem, ipſe demonſtrās, meritum officij noluit anteferre. Nam ſimili modo etiam Ioannes apoſtolus propter humilitatem, in epiſtola ſua, nomen ſuum eadem ratione nõ protulit. Haecenus ibi.

*Auctor. ar-
gu. epiſtola
ad Hebr.*

DE SERMONIS autem diſtinctia, quannis ea ratio, quam aſfert Hieronymus mul- tum arrideat, ſunt tamen qui putent, hanc epiſtolam non tantum lepõris ab auctore contraxiſſe, quantum nunc habet: Sed inſuper multum illi ex traductione in Græcum ſermonem à Luca uel Clemente facta, acceſſiſſe, eum non tam uerbis quàm ſententiæ in traducendo inhærent: quòd, ut erant apoſtolici ſenſus conſultiſſimi, & eiufdem Apoſtoli comites indiuiſi & diſcipuli, abſque ulla infidelitatis nota facere potuerunt. Quæ ſententiæ, & ueterum opiniones, quas Hieronymus refert, quæ Lucæ, Barnabæ, aut Clementi, eam epiſtolam tribuebant, in concordiam adducuntur, dum compoſi- tio quidem apoſtolo Paulo, elegantiæ uerò & dicendi lepõri uni iſtorum tribuitur.

*Quare epi-
ſto. ad He-
br. à cæteris
ſermonem di-
ſtinct.*
*Putat Ori-
ge. epiſt. ad
Hebr. à Luc.
uel Clem. uerſam ex
Hebræo in
Græcū ſer-
monem.*

EST ET magnopere cum ratione conueniens illa ſententiæ, quæ credit, inuentionem quidem eorum, quæ in hac epiſtola tractantur, eſſe epiſtolæ Pauli, diſpoſitionem uerò Amanuenſis ſcribæ: ita ut quòd frequentiffimè ſolet accidere, immo, quòd eſt in quo- tidiano uſu, iis, qui non tantum laboris pondus ſuſtinent, locos tractandos docto & eleganti Amanuenſi tribuerit, Amanuenſis uerò dictionem poliuerit. Neque enim hac ratione deſinit eſſe Pauli, quemadmodum neque regis aut Pontificis literæ, quarum ipſi locos ſuggerunt, ſi ſcribantur à notario, non erunt Regis aut Pontificis.

NAM PAULVM in ſcribendis epiſtolis, Amanuenſi miniſtro, quem modò ſecretarium aut notarium uocamus, fuiſſe uſum, ex fine eius epiſtolæ, quam ad Romanos ſcribit, aperte cognofcitur. Saluto, inquit, uos ego Tertius, qui ſcripſi epiſtolam: quo loco Tertius, non eſt nomen numerale, ut optimè Lyranus adnotauit, ſed proprium nomẽ notarij Paulini, cuius permiſſu nomen ſuum epiſtolæ inſeruit. Quòd textus græcus apertius inſinuat, dum in eo non τριτος, ſed τριτριος ſcribitur. Atque hanc ſententiam ue- riſſimam puto, & quæ maximè uniuerſas iſtorum dubitatorum rationes euertat, præ- fertim ſi, ut quibusdam non ſine maximis rationibus placet, hæc epiſtola non primitus, Hebraicè ſed Græcè, qui ſermo tum Iudæis iis potiffimè, qui in Græcia morabantur, uſu erat, fuerit ſcripta. Habebat Apoſtolus ſecum ſermonis Græci peritiffimos uiros, & qui Attico lepõre in ſcribendo ualerent, Lucam, Clementem, & alios, quorum opera,

*Pauli mi-
niſtro ama-
nuſi uſu.*

(ut est uerissimile) in his epistolis conscribendis, quemadmodum in ceteris quibusq; quæ ad euangelicæ prædicationis munus expectabant, frequenter est usus. Cuius sententiæ auctorem, ne mea solum esse uideatur, producere præstat, Origenem nimirum, cuius tanta in hac parte futura est auctoritas, quanta & antiquitas. Nonnulli, inquit, de ea, quæ est ad Hebræos, epistola dubitarunt, pro eo quod non uideatur in ea seruari eius illa sententia, quam de se ipso pronunciat, dicens se imperitum sermone. Sed ego dico, sicut mihi à maioribus traditum est, quia manifestissimè Pauli est, & semper omnes antiqui maiores nostri, ita eam, ut Pauli epistolam, susceperunt. Si uerò requiras à me, per quem sit eius sermo compositus? pro certo quidem Deus uidet: opinio tamen, quæ ad nos usque peruénit, huiusmodi est. A quibusdam dicebatur, quod Clemens apostolorum discipulus, Græco eam sermone non sensibus explicauerit: alij uerò quod Lucas, qui euangelium scripsit, & Actus Apostolorum. Hactenus Origenes. Quanquam autem hæc sententia mihi semper placuerit, priorem tamen illam reprobare non possum, quæ docet, tum ex eo, quod Hebraico & genuino sermone fuerit scripta, tum ex uersione Lucæ aut Clementis, à ceteris epistolis Paulinis in dictione distare, quod utraque harum, iis, quæ in hanc epistolam excogitantur, calumniis sufficienter respondeat.

SED IAM in eas, quæ afferuntur à nostri sæculi quibusdam auctoribus, qui non satis esse crediderunt, huic epistolæ auctoritatem auferre, nisi etiam & falsam & mendacè traducerent, conuertamus sermonem. Quauis profectò satis animo Christiano tolerari nõ possit; ut anterioribus sæculis, quibus tamen, quod nondum tanta Ecclesiasticum usum confirmasset antiquitas, & tot sanctorum patrum comprobasset auctoritas, liberius erat in hac parte iudicium, non amplius in eam epistolâ ualuerit audacia, quam quod eam quidam Apostolo auferrent; nostris uerò temporibus, quibus post tot patres, post tot synodos, post tot sæculorum usum, uel hanc dubitationem semel iam sepultam & Ecclesiastico usu damnatam, in medium reuocare nefas erat, augustissima hæc epistola, quæ uix alia ratione subtrahebatur Apostolo, quam quod ceteris epistolis uideretur sublimior, tanta libertate dicendi laceretur, ut & falsitatis & mendaciæ accusetur, sed ad rem. Primum itaque telum, quod in hanc epistolam iacitur, est, quod Hieronymus, qui (ut isti aiunt) est regula canonicorum librorum, de eius auctoritate dubius fuerit. Quæ tamen ratio quantum ponderis habeat, non est arduum expendere. Profectò neque Hieronymus, quauis fuerit sanctissimus, & in tractanda scriptura maximè strenuus, est regula sanctorum librorum, sed Christi Ecclesia, quæ nec fallit, nec falli potest, nec aliquando de ea epistola aut de eius auctoritate dubitasse probatur, nisi sit, dubitare, aliorum opiniones in medium adducere. Nam quantum Hieronymus huic epistolæ, etiam aliis inuitis, tribuerit, in epistola ad Dardanum apertissimè prodit. Illud, ait, nostris dicendum, epistolam, quæ ad Hebræos dicitur, non solum ab Ecclesiis Orientalibus, uerum etiam ab omnibus Ecclesiæ Græci sermonis scriptoribus, quasi Pauli apostoli suscipi. Licet plerique, eam uel Barnabæ, uel Clementis arbitrentur, & nihil interesse cuius sit, cum Ecclesiastici uiri sit, & quotidie Ecclesiarum lectione celebretur. Quod si eam Latina consuetudo inter scripturas canonicas non recipit, nec Græcorum Ecclesiæ apocalypsim Ioannis eadem libertate recipiunt: & tamen nos utranq; suscipimus, nequaquam huius temporis consuetudinem, sed ueterum scriptorum auctoritatem sequentes, qui plerunque utriusque utuntur testimoniis, non ut interdum facere solent, de apocryphis, sed quasi Canonicis & Ecclesiasticis. Hæc Hieronymus. Ergo tantum abest Hieronymus ab horum recentiorum dubitatorum sententia, ut eam uel inuitis Latinis, quasi canonicam & diuinam protestetur se colere. Illud autem mirandum, quod Hieronymus, qui tamen hos adeò, & sanctitate & doctrina superauit, ut ab eis canonicorum librorum norma uocetur, contra Latinorum sententiam epistolam ad Hebræos recipiat: isti uerò Hieronymi eximij imitatores, nec Ecclesia Rom. & Latina quasi diuinam & canonicam iam dudum colente, canonicam credant. Ex hoc itaque Hieronymi loco sic licebit colligere, Hieronymi sæculo, non modò ab Ecclesiis Orientalibus, sed ab omnibus Ecclesiis, una excepta Latina, ut Pauli, & ut canonica, epistola ad Hebræos colebatur, & modò iam à Latina Ecclesia, ante mille centum annos, à tempore uidelicet Innocentij primi, & Zozimi Romanorum Pontificum

Apud Euseb. lib. 6. Eccl. hist. cap. 18.

Sic habet Euseb. li. 3. Eccl. hist. cap. 27.

Prima eorum, qui epistola ad Hebræos canonicam auctoritatem auferunt, ratio. Dilutio.

ficum, inter canonicas ac sanctas scripturas refertur: ergo, ij quicumque sint illi, contra totius Ecclesiæ uniuersalis diffinitionem moliuntur, uel dum eam Apostolo auferunt, uel dum eam canonica auctoritate destituunt. Enimuerò, Ecclesiis (ut Hierony. est auctor) tanquam Pauli, & tanquam canonica colitur. Ab Innocentio quoque & Zozimo, ut ex eorum, quas antea attulimus, epistolis elucet, quasi canonica, & quasi Pauli suscipitur, ergo isti dum negant utrunque, &c. Deinde, ad homines sic licebit arguere. Hieronymus est norma canonicorum librorum, ita, ut quoscunque ille suscipit, simus suscepturi; & quos ille reiicit, debeamus reiicere. recipit autem cum uniuersis antiquis scriptoribus, & Græcis Ecclesiis hanc epistolam, tanquam canonicam, & tanquam à Paulo editam, quod etiam ex prologo eiusdem in epistolas Pauli colligitur: ergo isti eandem, si futuri sint catholici, suscipere debent, aut si non suscipiunt, ab Hieronymo, qui iuxta illos est norma catholicorum librorum, idest fidei, discedunt.

ILLA deinde ratio hos urget, quò minus hanc epistolâ Paulo auctori tribuant, quod & ipse, qui eam scripsit, sese in eorum numero reponat, in quos per eos, qui audierunt, sit confirmata salus. Quomodo, inquit, effugiemus, si tantam neglexerimus salutem, quæ cum initium accepisset enarrandi per dominum, ab iis, qui audierunt in nos, confirmata est, contestante Deo, signis, & portentis, & uariis uirtutibus, & Spiritus sancti distributionibus, secundum suam uoluntatem. Quæ uerba nullo pacto (aiunt) Paulo apostolo, qui non ab homine accepit euangelium, sed per reuelationem IESU Christi, conuenire possunt.

AT HOC loco Paulus non tam de se loquitur, quam de illis, ad quos scribit, in quibus licet euangelium, initium accepisset enarrandi per dominum, confirmatum est tamen Apostolica opera. Deinde, non semper debuisse Paulus cœlestes illas suas reuelationes iactare, sed ubi de eius auctoritate agebatur, ut in epistola ad Galathas. Tertiò, quauis Paulus Euangelij cognitionem ab Apostolis non acceperit, cum illis tamen idem euangelium, quod diuinitus acceperat, ne fortè in uanum cucurrisset, aut curreret, contulisse narratur. Demum, non hic dicit, se euangelium accepisse ab iis, qui audierunt à Christo, sed ab eis in se confirmatam esse salutem, cum signis & portentis. Quod quam sit uerum, ostendit Apostolica historia, quæ docet eundem Paulum ab Anania Christi discipulo baptizatum, & gemina corporis & animi cœcitate liberatum: hanc uerò salutem, magna portenta præcesserunt, Christo in nubibus subito fulgore apparente. Accepit & Paulus tum temporis spiritus charismata; quæ hic appellat uirtutes, & Spiritus sancti distributiones, ut eadem docet Apostolica historia.

INCRESCIT tertiò iis hominibus suspicio, hanc epistolam non esse Pauli, quod se Hierosolymam uenturum spondeat, cum tamen paulò antè inde euadendæ mortis, ergo profugisset. Verum huic leuissimo scrupulo, & qui apertè prodit calumniandi libidine, nihil aliud respondemus, quam quod Christus olim discipulis mirantibus, cum paulò antea inde lapidibus fuisset fugatus, Hierosolymas reuerteretur, Ioannes Euangelista respondiisse recenset, Nonne duodecim sunt horæ diei? Itaque nouerat sanctus apostolus, iustorum animas in manu Dei esse: nouerat etiam quam parua opera posset illum Christus non semel, sed centies à Iudæorum furore eripere, atque adeò Iudæorum impetum, quem nisi diuino nutu præualere non posse, satis sciebat, non formidabat. Quemadmodum nec antea formidarat, cum post denunciatas ab Agabo grauissimas futuras Hierosolymis persecutiones, constanter dicebat, Ego autem non solum alligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum, propter nomen Domini IESU.

VERVM iam non modò in hac epistola auctoritatem & canonicum robur, sed compluribus quoque locis ueritatem, in auctore uerò sanctæ scripturæ cognitionem desiderant. Primo capite, aiunt, inefficaciter arguit Christum esse filium Dei ex ueteri scriptura, quæ siue in libro Regnorum, siue in libro Paralipomenon, non de Christo, sed Salomone Dauidis filio, necessariò intelligitur, ubi dicit, Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium.

IN QVO loco, ac similibus, cum in suis libris apertum habeant historicum sensum, ad nostra quoque euangelica mysteria in noui testamenti libris comprobanda adducuntur. Scio communioem esse theologorum sententiam, duplicem, triplicem, & interdum quadruplicem, dari literalem intellectum, ita, ut idem locus, literaliter, de

Kkk ij eo, de

secunda obiectio.

Heb. 2.

Gala. 2.

Dilutio.

Gala. 2.

Actu. 9.

Heb. 12.

Ioan. 11.

Sap. 3.

Actu. 21.

Quarta obiectio.

2. Reg. 7.

1. Par. 22.

Nicol. Lyr. in pl. biblio rii. & Daniel. 8. & ceteri.

Nō dari duplicem literalem sensum.

Sancti auctores quōdoque ab allegorico sensu rationes ducunt.

2. Corin. 9.

Dent. 25.

Gala. 4.

Hebr. 5.

Hebr. 7.

eo, de quo in ueteri illa historia profertur, & literaliter etiam de noui nostri euangelici status rebus, aut personis usurpetur. Vnde hunc locum ad Salomonem & ad Christum simul, in sensu literali pertinere contendunt, atque adeo nullam esse calumniam, quæ huic epistolæ infertur. Quāquam enim uerum sit, locum illum, de Salomone in sensu literalis accipi: nihil tamen prohibere arbitrantur, quin idem de Christo quoque accipi possit.

Quæ sententia profectò, quanuis sanctissimos ac doctissimos uiros auctores habeat, mihi omnino persuaderi non potest. Primò quidem, quòd eam ab inani quodam timore prodendi euangelium deriuatam non dubitem: dum enim non satis magnis rationibus sibi persuaferunt, à solo literali, aut historico sensu, inefficax argumentum neci, cum uiderent bonam euangelicæ œconomia partem in iis locis, à sanctis auctoribus collocari, quæ illic, unde profertur, suos quoque historicos sensus apertos habeant, protinus ad multiplicem hunc literalem intellectum uel inuiti confugiunt. Verùm, quàm familiare fuerit sanctis auctoribus, etiam in rebus grauissimis, non ab historico & literalis sensu modò, sed à mystico quoque & allegorico, suas rationes & argumenta necere, si rectè aduertissent, potuissent cognoscere. Itaque Paulus cum de Euangelici muneris præmio in epistola ad Corinthios scriberet, nulla alia ratione Euangelicum prædicatorem, pro Euangelico labore, diuino iure remunerandum suadet, quàm quòd olim Deus in lege præceperit boui trituranti non esse os alligandum. Quis, inquit, militat suis stipendiis? Quis plantat uineam, & de fructu eius non comedit? Et quoniam hæ rationes humanæ uidebantur, subiungit statim, Nūquid secundum hominem hæc dico? id est, nunquid humanis tantum rationibus id astruo? an & lex hoc nõ dicit? Scriptum est enim, Non alligabis os boui trituranti. Nunquid, de bobus cura est Deo? An propter nos utique hæc dicit? Nam propter nos utique scripta sunt, quoniam debent in spe arare, qui arant. Quam eandem rem rursus quoque allegorica ratione subinde demonstrat, An nescitis, inquit, quoniam, qui in sacrario operantur, quæ in sacrario sunt edunt? & qui altario deseruiunt, cum altario participant? ita & Dominus ordinauit iis, qui Euangelium annunciant, de Euangelio uiuere. Rursus in epistola ad Galathas, ubi legalium cessationem, quæ res longè grauissima erat, persuadere contendit, non aliam in tantum negocium argumentationem producit, quàm duorum filiorum Abraham allegoricum sensum. Dicite, inquit, mihi, qui sub lege uultis esse, legem non legistis? Scriptum est enim, quoniam Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & unum de libera: quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta, unum quidem in monte Syna, in seruitutem generans, quæ est Agar. Syna enim mons est in Arabia, qui coniunctus est ei, quæ nunc est Hierusalem, & seruit cum filiis suis: illa autem, quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater nostra. Et subinde, Nos autem fratres secundum Isaac, promissionis filij sumus, sed quomodo tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum, qui secundum spiritum, ita & nunc: sed quid dicit scriptura? Eiice ancillam & filium eius: non enim hæres erit filius ancillæ, cum filio liberæ. Itaque fratres (quasi attulisset efficacissimam rationem, concludit Apostolus) non sumus ancillæ filij, sed liberæ, qua libertate Christus nos donauit. Vides toto hoc processu, non aliunde, quàm ab allegorico sensu neci rationem? Ex hac deinde epistola ad Hebræos, quanti idem Apostolus allegoricam argumentandi rationem appenderit, non obscure cognoscitur. Cum enim Euangelici sacerdotij excellentiam, & quantum ab eodem Mosaicum deficeret, niteretur ostendere, à Melchisedech sacerdotio, non literalis sed allegorico sensu, argumentum desumpsit. De quo, inquit, Melchisedech, grandis nobis est sermo, & interpretabilis ad dicendum. Per quæ uerba (ut statim dicemus) non alium, quàm allegoricum sensum innuebat apostolus. Et postea, Hic enim Melchisedech, rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obuiauit Abraham regresso à cæde regum, & benedixit ei, cui & decimas omnium diuisit Abraham. Primum quidem qui interpretatur Rex iustitiæ: deinde autem & rex Salem, quod est rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem uitæ habens; assimilatus autem filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Grauisima profectò res erat Aaronitici sacerdotij cessatio, ex qua legis quoque Mosaicæ cessatio pendebat, quòd scilicet translato sacerdotio

rio necesse sit continuò, ut & legis translatio fiat: & tamen non literalis sensu, sed hoc allegorico, non gentibus, sed iudæis, eiusdem legis & sacerdotij cultoribus, à Paulo suadetur.

Valent ergo non modò à literalis, sed à mystico quoque sensu productæ rationes, quanuis non à quocunque, sed quæ à semel iam recepto & approbato necuntur. Nam à mystico sensu, quem sibi quis uoluntariè confinxit, producta argumenta, ualere non dicimus. Atque hoc est, quod forsitan Augustinus intelligere uoluit, cum dixit, à sensu literalis tantum efficax argumentum descendere. Immo uerò tantum abest, ut à sensu mystico pro confirmanda fide rationes non ducantur, ut apud Hebræos, literalis sensus mystico illo, quem intus includit, debilior censeatur. Vnde eundem corum sapientes דבבגדול dabbargadol, idest uerbum grande; sensum uero literalem דבר קטן, Petrus Galat. dabbar chaton, idest uerbum paruum, nunc quoque uocant. Nec immeritò, quando principalis sensus ab omnibus dicitur, in quem mens auctoris, quasi in finem dirigitur: aridas autem illas ueteris testamenti historias, à Spiritu sancto scripturarum auctore, non fuisse propter se intentas, uel ipsa ratio nos docere potest. Finis enim legis Christus, & omnia in figura contingebant illis. Quæcunque igitur toto illo ueteri sæculo contigerunt historia, immo quæcunque eodem floruerunt personæ, typi fuerunt, & Christi aut status Euangelici imagines quædam, quibus quemadmodum & uerbis, euangelica prænucciarentur mysteria. Ab eis igitur figuris, quando publica comprobatione tales habebantur, & quando iam semel fuerat statutum, earum rerum esse typos, non infirmæ & inualidæ, sed efficaciores quàm ab ipso literalis & historico sensu producuntur rationes.

Ergo, ut iam ad rem ueniamus, cum nihil in ueteri illo populo, uulgatius haberetur, quàm Salomonem, qui & nomine ipso pacem ominabatur, Christi gerere typum, & incredibilem illam felicitatem, quæ eodem rege contigerat, Euangelici sæculi figuram exprimere, adeò, ut & psalmi, qui de Salomone secundum historicum & literalem sensum canebantur, quales sunt 44, & 71, & alij quidam, de Christo quoque futuro, quem Messiam propriissimè dici, Iudæorum sapientes firmissimè statuerant, canerentur; quid mirum si Paulus ad homines arguens, ex ipso typo ac recepta figura argumentum construxerit? Sciebat profectò Salomonem peccatis exceptis, diuinitus futuri Christi datam fuisse figuram, atque adeò, ab eo, quasi ab expressa imagine, cum magna efficacia, ad Christum ipsum rationem proferri. Sic cum multa Daniel de Antiocho Epiphane, intelligentia literalis prædixerit, eadem tamen, ut antea docuimus, ad Antichristum, quem quasi typum Epiphane expressit, in Euangelica historia à Christo referuntur. Sic olim, cum literalis & historico sensu, de Israëlítico populo, Deus per Oseam prædixerit, Ex Aegypto uocaui filium meum. Matthæus tamen id ipsum uaticinium, ad Christum arripuit; in quem locum Hieronymus, Calumniatur, ait, Iulianus apostata, & dicit, hunc locum Matthæum transtulisse, ut simplicitati eorum, qui de gentibus crediderant, illuderet. Cui breuiter nos respondemus, Primum, Matthæum Euangelium suum hebræis literis edidisse, quod non poterant legere, nisi ij, qui Hebræi erant: ergo non propterea edidit, ut illuderet Ethnicis. Sin autem Hebræis uoluit illudere, aut stultus, aut imperitus fuit: stultus, si apertum finxit mendacium; imperitus, si non intellexit, de quo dicerentur. stultitiam ipsum uolumè excusat, prudenter ordinateque compositum. imperitum non possumus dicere, quem ex aliis testimonij scripturarum, scientiam legis habuisse cognoscimus. Superest, ut illud dicamus, quod ea, quæ typicè præcedunt in aliis, iuxta ueritatem & impletionem referantur ad Christum, quod apostolum in duobus montibus Syna & Sion, & in Sara, & Agar fecisse cognouimus. Non enim non est Syna mons, & non est Sion, non fuit Sara, & non fuit Agar: quia hæc ad duo retulit testamenta. Sic igitur, quod scriptum est, Paruulus Israël & dilexi eum, & ex Aegypto uocaui filium meum, dicitur quidem de populo Israël, qui uocatur ex Aegypto, qui diligitur, qui eo tempore post errorem idolatriæ, quasi infans & paruulus est uocatus, sed perfecte refertur ad Christum. Hactenus Hieronymus.

Atque huc pertinere arbitror eorum sententiam, qui duplicem quidem sensum literalem huic & similibus locis inducunt, sed unum, qui sit alio principalior, id est, qui

A quo mystico sensu productæ rationes urgeant. Cōtra Vinc. cē. Donat.

Petrus Galat.

Rom. 10. 1. Cor. 10.

August. lib. 1. de Doctr. christ.

Dan. 8.

Osee 11. Math. 2.

Declaratur eorum sensum.

sentiã qui
cum duos
eiusdẽ loci
sensus lite-
rales ad-
mittat, unũ
tamẽ altero
magis prin-
cipalem di-
cunt.

qui per alium, quasi per typum fuerit significatus. Neque enim aliud inter nos & hos puto esse discriminis, quã, quod secundum illum sensum, cum sit uerè mysticus & typicus sensus, magis tamen principalis, & magis à Spiritu sancto intentus, atque ideò multò in argumentatione potentior, literalem appellat, metu nimirum eius, quod antea diximus, ne uidelicet Apostolica & Euangelica ratio arguendi redderetur infirma. Verùm non erat illic trepidandum, ubi non erat timor, nisi & epistolam ad Corinthios utranque, ad Galathas, & hanc ad Hebræos, immo totius noui testamenti maiorem partem, quæ tot allegoricas argumentationes frequentissimè amplectitur, pessundare uelint.

DILVERAT horum dubitatorum obiectionem, non prorsus inter Ecclesiasticos sanctarum scripturarum interpretes, ut illi putant, postremus, iam olim Nicolaus Lyran. si tamen uoluissent attendere. Sciendum, ait, quod nihil potest esse figura alicuius, nisi in se sit res aliquando: illud enim, quod nihil est, non potest aliquid figurari. Et ideò res, quæ est figura, uel signum alicuius, potest tripliciter considerari. Vno modo ut res tantum, alio modo ut signum tantum, tertio modo, ut res & signum simul. Vt circulus pendens ante tabernam, potest considerari, prout est corpus rotundum, tantum; secundò, ut est signum uenditionis uini tantum; tertio utroque modo. Eodem modo dicendum est de Salomone, qui fuit figura Christi, quia aliqua conueniunt ipsi Salomoni secundum se, & talia exponenda sunt de ipso ad literam, & nullo modo de Christo: ut quod deprauatus per mulieres alienigenas, factus sit idololatra & similia. Aliqua autem dicuntur de Salomone, prout fuit figura Christi tantum, & talia sunt exponenda de solo Christo ad literam. Sicut illud, quod habetur psal. 71. Et dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos Orbis terrarum. quod non potest uerificari de Salomone, cuius regnum fuit satis paruum, sed tantum de regno Christi, qui est lapis abscissus de monte sine manibus, & impleuit uniuersam terram, Danielis 2. Et ideò psalmo prædicto sub nomine Salomonis describitur monarchia Christi. Hoc etiam patet per illud, quod sequitur in eo psalmo, Ante solem permanet nomen eius: & illud, quod ibidem dicitur, Adorabunt de ipso semper. quæ soli Christo conueniunt, & non Salomoni. Aliqua autem dicuntur in scriptura sacra de Salomone, utroque modo, uidelicet secundum se, & ut fuit figura Christi; & talia sunt illa, quæ impleta sunt in utroque ad literam: in Christo tamen perfectius & in Salomone minus perfectè, & talia exponuntur ad literam, non solum de Salomone, sed etiã de Christo, & perfectius quàm de ipso Salomone. Cuius modi est hæc auctoritas 1. Paralipom. c. 22. Ego ero illi in patrem & ipse erit mihi in filium. quia Salomon filius adoptiuus, per gratiam saltem in principio regni sui fuit. propter quod Nathan propheta uocauit eum amabilem domino. Christus autem filius est Dei naturalis, quæ est filiatione perfectior, & ideò per hanc filiationem probat Apostolus consubstantialitatem filij ad patrem, cum dicitur, Ego ero illi in patrem, &c. Hactenus Lyranus. Cuius uerba tam prolixè huc adducere libuit, quod pulchrè mihi totam eam calumniam elisisse uideatur, nisi quod locum hunc de Salomone & de Christo, literali & historico sensu intelligi docet, cum alterum alterius figuram & typum fuisse, ingenuè fuerit antea confessus. Nam si Salomon Christi fuit typus & figura, typicè ergo & figuratiuè de Christo illa uerba intelligantur oportet, non item literali & historico sensu. Sed credo ideò eum, locum istum de Christo literali sensu accipi credidisse, quod eam opinionem persuasam haberet, quæ docet, à solo literali & historico sensu efficax posse neci argumentum, quale hinc Paulus uidetur conficere.

ACCUSANT deinde huius epistolæ auctorem, quod urnam, in qua erat manna, & uirgam Aaronis, sub statu Mosaico, olim in arca fœderis repositas doceat. quod inde deriuatum, ut sibi uideatur, non leuiter suspicantur, quod is auctor tertium librum Regnorum non legerit, in quo tantummodò fabulas decalogi in arca fœderis repositas fuisse apertissimè scribitur. In arca, ait, non erat aliud, nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moses in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filiis Israël, cum egrederentur de terra Aegypti.

VERVM nos, pro huius epistolæ auctore, qui tamen Paulus non fuisset, quod fuerit tamen uir præter Apostolicam sanctitatem doctissimus, neque ipse Erasmus negare potuit,

ruit, huic arrogantissimæ calumniæ respondemus. Primò quidem, quod nec ipsis accusatoribus displicuit, non fuisse quidem intra arcam urnam illam, & uirgam, sed solas tabulas, ut Regum historia præscribit; fuisse tamen in arcæ crepidine aut latere: ubi credendum est, cæteras quasque eius gentis reliquias, durante priori templo, asseruatas fuisse: quemadmodum & intra sacrarium quidem, nos tantum corpus Christi recondimus: in pyxidum uerò, aut arcæ, qua solum Christi corpus continetur, crepidine, sanctas ac uenerabiles sanctorum reliquias conseruandas reponimus.

RESPONDEMVS secundò, uerum fuisse, eo sæculo, quo arca à rege Salomone fuit in templum delata, tantum fuisse tabulas decalogi, cæterum, postea urnam quoque ac uirgam, cum eidem genti hæc essent sacrosancta, Pontificum ordinatione, arcæ quoque accessisse. neque enim ea in arca reponi lex ulla uetabat. immo uerò de iisdem coram domino reponendis, præceptum habebant. Sume, inquit, Moses ad Aaron, de manna loquens, tibi uas unum, & mitte tibi man, quantum potest capere Gomor, & reponere coram domino, ad seruandum in generationes uestras: sicut præceperat Dominus Mosi. posuitque Aaron in tabernaculo seruandum. Et rursus de uirga Aaronis, Dixitque Dominus ad Mosem, Refer uirgam Aaron in tabernaculum testimonij, & seruetur ibi in signum rebellionis filiorum Israël, ut quiescant querelæ eorum à me ne moriantur. Profectò ego non uideo, quo alio in loco duæ illæ uenerandæ sanctitatis reliquiæ, quibusque diuina beneficia ad memoriam reuocanda erant, coram Domino reponi debuissent, quàm in arca fœderis. Nam & id Hebraica illa phrasis, coram domino, significare uidetur, id est, coram propitiatorio, ubi dominus Pontifici maximo reddebat oracula. Atque huic sententiæ secundæ uidetur applaudere locus ipse, quem isti ex libris Regnorum proferunt. Quid enim opus erat dicere, illo tempore, nihil fuisse in arca fœderis, præter duas tabulas lapideas, quàm auctorem eius historiæ, lectorem aduertere, tunc, quando à Salomone in templum arca introducta est, non omnia fuisse in ea, quæ suo iam sæculo, cura & dispositione Pontificum, reposita fuerant? Vides ergo facilius has calumnias, quibus tamè certissimum sibi triumphum auctores sponderunt, dilui, quàm fuerint excogitata? Sed ad alia.

ACCUSANT iterum eundem auctorem ignorantia linguæ Hebraicæ, quod scripturam Exod. 24. adducens, ubi de pacto loquitur cum Israëlítico populo inito, ad testamentum torserit; quasi testamentum & pactum sint idem, cum contrà testamentum sit morientium, pactum uerò uiuentium.

VERVM si hoc ita est, epistolæ ad Rom. & Corin. & epistola ad Galathas, quæ aperte testamento utuntur pro pacto, prorsus, quasi hominis ignorantis, & stupidi, erunt abiciendæ. Optabam, inquit, Paulus ego ipse esse anathema pro fratribus meis, qui sunt Israëlita, quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa. Et ad Galathas, Hoc autem testamentum, confirmatum à Deo, quæ post quadringentos & triginta annos facta est lex, non irritum facit, ad euacuandum promissionem. Et postea, Scriptum est, inquit, quod Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & alterum de libera: sed qui de ancilla, secundum carnem natus est; qui autem de libera, per repromissionem. quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta, unum quidem, in monte Syna, in seruitutem generans, &c. ubi nihil aliud duo testamenta uocat Apostolus, quàm duas illas promissiones. Ad Corinthios autem ita, Ego, inquit, accepi à Domino, quod & tradidi uobis, quoniam Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem & gratias agens, fregit, & dixit, Accipite & manducate, hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens, Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine, hoc facite, quotiescunque biberitis, in meam commemorationem. Quibus locis, uides testamentum, pro pacto accipi, pro lege, inquam illa Mosaica, quæ Hebraica lingua ברית berith, id est, fœdus, aut pactum, in tota ueteri scriptura uocatur, quo pacto & Pythagoras olim, sua uiuendi præcepta *ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς*, id est, testamentum uocabat. Immo uerò habes eo loco Apostoli ad Corinthios, nomine etiam testamenti, locum hunc Exod. 24 de cuius abusu isti quæruntur, à Christo allegari. Allusit enim illo loco Christus ad Mosaicum illud fœdus, quod sanguinis asperzione fuit illo loco confirmatum, ita ut, qui huius epistolæ

5

Quinta
obiectio.
Caletam.

3. Reg. 8.

Dilutio.

Exod. 16.

Sexta ob-
iectio.

Dilutio.

Rom. 9.

Gala. 3.

Gala. 4.

1. Cor. 11.

stolæ

ſtolæ auctorem, quicumque fuiſſet ille, in hac parte calumniatur, calumniatur etiam Chriſtum, qui in ſanguinis porrectione, teſtamentum malè uſurparet pro fœdere. Neſcio cur ij homines, qui tam fœliciter in Hebraica lingua profecerunt, ut & cum Apoſtolo Paulo, qui ad pedes Gamalielis educatus, ſupra multos coëtaneos ſuos, in Iudaismo profecit, certare audeant, totam ueteris teſtamenti ſcripturam, quæ penè perpetua conſtantia nomen ברית berith, non pactum, aut fœdus, ſed teſtamentum conuertit, quaſi ineptam & falſam non prorsus abiiciant. Nam præter hoc, quòd arca fœderis, arca teſtamenti uocatur ſunt pluſquam triginta loci, in quibus eadem dictio, pro lege ipſa Moſaica ſumpta, ab omnibus ſacris interpretibus teſtamentu conuertitur. Quòd ſi Hieronymum, aut illum, quicumque fuerit, quem uelint eius uerſionis, quam nunc habemus, auctorem fuiſſe, reliquosque interpretes Hebraicæ literaturæ ignaros, cauſentur, habemus Ieſum filium Sirach, quem literas Hebraicas neſciſſe, quanuis ij dicerent, non eſſet credibile, qui frequentiffimè, teſtamento pro pacto utitur, & locos ueteris ſcripturæ, ubi dictio illa Hebraica, quæ fœdus ſignificat, ponitur ^{ד'אמנתו}, id eſt, teſtamentum conuertit. Memor eſto, inquit, quoniam mors non tardat, & teſtamentum inferorum, quia demonſtratum eſt tibi. teſtamentum enim huius mundi morte morietur. Teſtamentum inferorum, non aliud fœdus, quam, quòd cum morte pepigimus, intelligit Sapiens. Teſtamentum uerò mundi morte mori docet, quòd cum ipſo uitæ fine, cuncta noſtræ uitæ fœdera, & quidquid cum ipſo mundo commercij habebamus, conſeſtim intercitat. Recenſens deinde ſingula beneficia, quæ diuino munere mortales acceperant, poſt multa, Teſtamentum, inquit, æternum conſtituit cum illis: iudicia & iuſtitiam ſuam oſtendit illis. Vbi apertiffimè teſtamentum, pro lege, quæ fœdus in ſcriptura uocatur, accipitur. De Iſaac etiã loquens, Benedictionem, ait, omnium gentium dedit illi, & teſtamentum ſuum confirmauit ſuper caput Iacob. ubi teſtamentum, nihil aliud ſignificat, quam pactum illud, quòd cum Abraham, Iſaac, & Iacob, Deus pepigerat, quòd in ſemine eius benedicerentur omnes gentes. Idemque de Phinees, In bonitate, inquit, & alacritate animæ ſuæ placuit Deo Iſraël, ideò ſtatuit illi teſtamentum pacis, principem ſanctorum & gentis ſuæ fecit illum, ut ſit illi & ſemini eius ſacerdotij dignitas in æternum. Quo loco nihil aliud Eccleſiaſtici libri auctor inſinuat, quam fœdus illud, quòd fuit cum Phinee propter occiſum ſcortatorem, qui contra Dei legem, cum Madianitide cubabat, de ſempiterno ſacerdotio, tum ſibi, tum ſemini ſuo donando, percuſſum. Ecce (inquit) do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipſi, quam ſemini eius, ſacerdotium ſempiternum, quia zelatus eſt pro Deo ſuo, & expiauit ſcelus filiorum Iſraël. Septuaginta interpretes præterea, perpetuò dictionem ברית berith, ^{ד'אמנתו}, id eſt, teſtamentum conuertunt.

MULTA in eam rem ex Hebræis auctoribus poſſemus congerere, niſi Hieronymi ſententiam apud Chriſtianos omnium Rabinorum auctoritate maiorem crederemus. Is ergo in illa uerba Hieremiæ, quæ hoc loco Paulus adducit, Ecce dies uenient, dicit Dominus, & feriam domui Iſraël & domui Iuda fœdus nouum, &c. Cùm uidiffet à Paulo, dictionem Hebraicam berith, non fœdus, ſed teſtamentum conuerti, ſic inquit, Quòd autem pactum pro teſtamento ponimus, Hebraicæ ueritatis eſt, licèt teſtamentum rectè pactum appelletur, quia uoluntas in eo atque teſtatio eorum, qui pactum ineunt, continetur. Hactenus Hieronymus. Igitur quòd interueniat mors ineuntis fœdus, non tollit fœderis, aut pacti initionem, ut iſti arbitrantur, & tamen putant iidem, non poſſe hoc pacto paciſci. Si intra menſem moriar, ſit tibi equus meus: ſi autem uixerò, mihi ſeruabitur, aut aliquid ſimile.

SUNT demum, qui prorsus eandem epiſtolam neque Pauli, neque canonicam, neque ueram doctrinam continere arbitrentur. Quòd apertè, ut eiſdem uidentur, Montani, & Nouati errori fauere uideatur, dum inquit, Semel ad Chriſtum conuerſos, ſi iterum relabantur, per ſeram etiam pœnitentiam, non poſſe reparari. Impoſſibile eſt, inquit, eos, qui ſemel ſunt illuminati, guſtauerunt etiam donum cœleſte, & participes facti ſunt Spiritus ſancti, guſtauerunt nihilominus bonum Dei uerbum, uirtutesque ſæculi uenturi, & prolapſi ſunt, rurfus renouari ad pœnitentiam. Et alibi, Voluntariè enim peccantibus, poſt acceptam notitiam ueritatis, iam non relinquuntur pro peccatis hoſtia: terribilis autem quædam expectatio iudicij, & ignis æmulatio; quæ conſumprura eſt aduerſarios.

aduerſarios. Hæc, aiunt, uerba, neque doctrinæ Pauli, neque aliorum apoſtolorum, multoque minus Chriſti dicentis, Venite ad me omnes, &c. conuenire uidentur. Qui enim tam amarulenta & formidanda ſententia ab ſpiritu Paulino profecta credatur, qui tertio quoque uerbo, gratiæ, miſericordiæ, clementiæ, & pœnitentiæ, inter omnes Apoſtolicos uiros, prædicator extiterit?

VERVM, neque hic hæreticus cauillus obtinere poterit, quòd minus & hæc epiſtola ſit Pauli, & canonica, & omnia, quæ in illa continentur, ſint ſacroſancta. nam ſi uel unum mendacium in ſe continet, non erat cur eandem tum alibi frequentiffimè, tum uerò in ſacerdotij & Euchariſtiæ demolitione, non modò ſacramentarij, ſed ij etiam, qui hæc ſcribunt, ad Eccleſiaſticam & ueterem doctrinam ſubuertendam, Papiſtis obiicerent. Sed quantam cum Apoſtolica & Euangelica fide ij loci Paulini, quemadmodum & alij omnes, analogiam conſeruent, ſingillatim explicemus iam paucis.

ET IN primis, uideo non modò Græcorum ſed quorundam etiam Latinorum ſententiam, in id inclinaffe, ut hoc primo loco, non pœnitentiæ, ſed baptiſmi tantum repetitio negetur. Non intelligunt, ait ad quosdam, qui hunc locum obiiciebant, Cyrillus Alexandrinus Patriarcha, Paulum, duntaxat hoc loco uerba facere de peccatorum remiſſione ac pœnitentiâ, quæ per baptiſmum habetur: qui quoniam unus eſt, nec iterari poteſt; pœnitentiâ quoque cum baptiſmo ſuſcepta, unica eſt & ſemel recipienda. Hactenus Cyrillus. Epiphanius etiam contra Catharos diſputans, his uerbis Apoſtoli recitatis, Chriſtus, inquit, non amplius crucifigitur, neque poteſt quis ſecundum lauacrum accipere. unum enim eſt baptiſma, & una innouatio. Theophilaſtus, eadem uerba interpretans, Non dixit, inquit, Paul. quòd inutile ac indecorum, ſed impoſſibile, ut ad deſperationem eos iniiciat, ne denuo ſperent ſe baptiſma conſequi poſſe. Et rurfus, in ea uerba, Renouari ad pœnitentiam, Quid igitur? eiecta eſt pœnitentiâ? handquaquam, ſed per ſecundum baptiſma renouatio eſt reiecta. Renouatio enim ſacri eſt lauacri, perinde ac Propheta dicit, Renouabitur ut aquilæ iuuentus tua. Pœnitentiæ uerò eſt à uetuftate liberare, ac firmos fortesque facere. ad illum igitur ſplendorem ducere, non licet relapſos, ubi præter gratiam nihil eſt. Ad pœnitentiam igitur, inquit, quæ eſt ex baptiſmate. Primum enim quiſpiam ducitur pœnitentiâ ob tranſactam uitam, deinde baptizatur, perinde ac ipſe prædixit, Pœnitentiæ ab operibus mortuis. Manifefum autem eſt ex præcedentibus, quòd propter baptiſmi reiterationem hæc dicit. Recrucifigentes ſibi filium Dei. Baptiſma crux eſt: ſimul enim crucifixus eſt noſter uetus homo, ac ſimul inſiti ſumus ſimilitudini mortis eius. Et rurfus, Conſepulti ſumus ipſi per baptiſma. qui igitur ſecunda uice baptizatur quantum in ſe eſt, rurfus cruci Chriſtum affigit: atqui hoc abſurdum eſt. ſemel enim mortuus eſt, & reſurrexit, & mors in eum, porrò non dominabitur. Non igitur ſecundò baptiſma, quando quidem nec ſecundò crux ſit. Et paucis interpoſitis, Duabus itaque rationibus rem impoſſibilem eſſe dicit Paulus baptiſmatis nempe reiterationem; altera quidem quòd indignus eſt, qui tantis bonis donatus ſit, ac omnia ea perdiderit, rurfus iisdem frui: altera uerò horribiliori multò, quòd uidelicet impoſſibile ſit filium Dei recruciſigere. Hactenus Theophilaſtus. Qui totam eam interpretationem ex Chryſoſtomo accepiffe uidentur. Theodoritus Cyrieniſis Epiſcopus eundem ſenſum ſequutus, ita etiam paraphraſticè eadem uerba interpretatur. Impoſſibile eſt, &c. Non, inquit, fieri poteſt, ut, qui ad ſanctiſſimum baptiſmum acceſſerunt, & gratiæ diuini Spiritus participes fuerunt, & æternorum bonorum figuram acceperunt, rurfus accedant, & alium baptiſmum aſſequantur. Hoc enim nihil aliud eſt, quam filium Dei rurfus crucifigere, & eadem, qua prius affectus eſt, rurfus ignominia afficere. Sicut enim ipſemet paſſionem ſuſtinuit, ſic etiam ſemel oportet eius eſſe cum eo participes. Unà autem cum eo per baptiſmum conſepeliri, & unà cum reſurgimus. Fieri ergo non poteſt, quòd dono baptiſmi rurfus fruamur. Chriſtus enim, qui ſurrexit à mortuis amplius non moritur, mors illius ultra non dominabitur. Quòd enim mortuus eſt peccato, ſemel mortuus eſt: quòd autem uiuit, uiuit Deo. Vetus quoque noſter homo, una crucifixus eſt mortis figura, in baptiſmo ſuſcepta. Et ſubinde, Hæc autem dixit diuinus Apoſtoloſ docens Iudæos, qui crediderunt, ne exiſtimarent ſanctiſſimum baptiſmum eſſe ſimilem baptiſmis Iudaicis: illi enim non ſoluebant peccata, ſed cor-

Matthias
Flaccius Il
lyr. 10.ã vñ
gandus &
cateri. Cen
tu. 1. lib. 2.
cap. 4.
Dilutio.

Coaruantur
heret.

Proponuntur
uaria
prioris loci
expoſitio-
nes.
Cyrilli. 5.
in loc. 17.

Epiphanius
ret. 59.

Theophilus
epiſt. Hebr.

poris ſordes , quæ uidebantur , purgabant . Qua de cauſa & multa & frequenter adhibebantur : hic autem unus eſt , ut , qui ſalutaris paſſionis & reſurrectionis typum habeat , & futuram reſurrectionē nobis antea deſcribat . Haecenus Theodoritus . Oecumenius autem Conſtantinopolitanus , eandem interpretationem imitatus , Non dixit Paul . ait , Difficile eſt , ſed impoſſibile . guſtaueruntque donum cœleſte , remiſſionis ſcilicet peccatorum , quæ fit in baptiſmate , ſiquidem hoc donum cœleſte eſt , & participes facti fuerunt Spiritus ſancti , per manuum ſcilicet impoſitionem , ſicut dixit ſuperius . Haecenus Oecumenius . Aliaque complura in eandem ſententiam . Haymo etiā Halberſtatenſis inter Latinos interpretes non poſtremus , maximuſque Latinorum patrum Ambroſij , Auguſtini , &c . imitator , eundem ſenſum legitimum putat , in hæc uerba ſcribens , Impoſſibile eſt , inquit , iterum renouari poſſe eos per pœnitentiam , & per baptiſmum , qui poſtquam omnia , quæ ſuperius memorata ſunt , perceperunt , relapſi ſunt ad immunditiam criminalium peccatorum , aut etiam ad infidelitatem . Non dicit difficile eſt , ſed impoſſibile . Quod enim difficile eſt , utcumque poteſt agi , impoſſibile uerò eſt , quòd nullo modo poteſt fieri . Haecenus Haymo . Itaque uniuerſi iſti compluresque alij , tum ex Græcis , tum ex Latinis , non quamcumque pœnitentiam impoſſibilem eſſe credunt , à Paulo decerni , poſt ſemel acceptum baptiſma , ſed eam , quæ cum ipſo baptiſmate , condonat uniuerſa .

Huius ſententia ſummenta. NITUNTUR autem hanc ſententiam ueram comprobare ex multis uerbis , quæ loco illi Paulus inferuit . Primò nanque , non quocumque Paulus per pœnitentiam poſſe renouari , dicit impoſſibile , ſed eos , qui iam ſunt illuminati , ideſt baptizati . Conſtat autem ueteres ſacramentum baptiſmi ſacramentū illuminationum appellare , ut patet

Vide tituluſ e 2 . Ecceſt . hiera . apud Dionyſij .

Ad Tim . 3 . Chryſoſt . in homi . li . i . ſus loci . Auguſt . in epiſt . ad Roman . Ambr . 2 . de pœnit . c . 2 .

Rom . 6 .

ex Dionyſio Areopagita , & cæteris Græcis , qui poſt ipſum ſcripſerunt , atque id proſequentur falces aut lucernæ , quæ baptizatis donantur . Conſtat etiam eidem ſententia ingentem probabilitatem , uerbum Renouandi , quod tantum ſacramento baptiſmi ab omnibus Chriſtianis tractatoribus conuenire decernitur . Saluos nos fecit , inquit idem Paul . per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti . Renouari , ait Chryſoſt . eſt nouum fieri : id autem contingit in baptiſmo , ubi ſemel deponitur homo uetus , cum actibus ſuis & exit à lauacro noua creatura . Et Auguſt . Eos , inquit , qui iam baptizati fuerint , curari melius dicimus per pœnitentiam , non renouari , quia renouatio in baptiſmo eſt . Quod & antea paulò prolixioribus uerbis notarat Ambr . Nituntur deinde in uerbo , Rurſus crucifigentes filium Dei : & oſtentui habentes . Quòd in omnibus locis , quos ex his auctoribus citauimus , aduertere licet . Fructus , aiunt , paſſionis & ſepulturæ Chriſti poſſimè in baptiſmo percipitur , hocque ſacramento propriè auctore Paulo , & Chriſto commorimur , & conſepelimur : & rurſus deuicta morte peccati , in nouam uitam cum illo reſurgimus . Itaque ſicut ad Rom . ſcribit . idem ſanctus Apoſt . omnes baptizatos in Chriſto in morte ipſius baptizatos eſſe , & per baptiſmum cum eodem conſepultos & commortuos peccatis ſuis , & complantatos in ſimilitudinem mortis eiſdem , ita nunc ſibi per omnia conſentiens , inquit , Recrucifigere Chriſtum , & eundem ludibrio exponere , quicumque baptiſmum iterant , ac proinde non irritam modò & infructuoſam , ſed mortiferam & exitialem eſſe ſecundam baptiſmi tinctionem : quippe quæ nihil aliud fit , quàm iterata quædam traductio ſeu infamatio Chriſti . Vrgent etiam præcedentia & ſequentia , quæ omnia uolunt huic ſenſui planiſſimè applaudere . Dixerat enim prius Apoſt . non rurſus iaciendum eſſe fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis , & fidei ad Deum , baptiſmum doctrinæ , &c . Poſt hæc etiam uerba , de quibus eſt controuerſia , ſubiungit , Terra ſuper ſe uenientem bibens imbrem , ac germinans herbam , illis , à quibus colitur , accipit benedictionem à Deo : proferens autem ſpinas ac tribulos reprobæ eſt ac maledictio proxima . Quæ uerba nihil aliud eſſe uolunt , quàm præcedentis ſententiæ , qua dixerat , impoſſibile eſſe homines , ſemel baptizatos , rurſus renouari baptiſmali pœnitentia , confirmationem quandam ac corroborationem . Ac ſi planè diceret , Mirandum non eſſe , ſi Deus nullum baptiſmum ſtatuerit , quo lapſi renouari queant , cum terra quoque , quæ uenientem ſuper ſe bibens imbrem , herbam opportunam ſe colentibus germinat , à Deo benedicatur , quæ uerò tribulos & ſpinas profert , reprobæ fit . & adeò in digna ſecunda imbris ſalutaris ſuperinfuſione , ut potius combuſtione finienda ſit . Volunt demum ij interpretes ſummè

ſummè hunc ſenſum , ideò cum Paulina mente congruere , quòd eam epiſtolam , non ad quocumque , ſed ad Hebræos ſcriberet , qui cum plurimis , ut dicebat Theodoritus , baptiſmatibus uterentur , eaſdemque ablutiones ſubinde repeterent , putabant baptiſmi confidentia , in quo docti fuerant , uniuerſa delicta per Chriſti paſſionem conſepeliri , peccandum : quam falſam perſuaſionem his uerbis ab eorum mentibus Paulus exterminat .

HI ITAQUE , facile noſtrorum hæreticorum , qui hanc epiſtolam , cum Nouato facere nobis obiiciunt , calumnias eludunt , dicentes Paulum auctorem huius epiſtolæ , non quamcumque pœnitentiam , poſt illuminationem , ſuſceptumque baptiſmum impoſſibilem dicere , ſed leuem eam , quæ uniuerſa delicta condonabat , quam quòd eam quaſi diſpoſitionem ſupponat baptiſmum , baptiſmalem uocamus . Sed præſtat eorum uerba referre ne hæretici noſtri arbitrentur ſe primos huius calumniæ inuentores extitiſſe . Sic itaque in ea uerba , Rurſus renouari , &c . Theodoritus ſcribit , Nouatiani hæc uerba in aciem producunt , aduerſus ueritatem , non intelligentes , diuinum Apoſt . non prohibuiſſe medicamenta pœnitentiæ , ſed diuini baptiſmatis diſſinitionem docuiſſe . Vnde ſubiunxit , Rurſus crucifigentes ſibi metipſis filium Dei & traduentes , ac ignominia afficientes . Diuinum enim myſterium ignominia afficere , eſt eiſdem bis , eſſe participem . Haecenus Theodoritus . Oecumenius autem in eadem uerba , Abiecit ne pœnitentiam ? abſit , quemadmodum habet diuus Cyrill . 6 . uolum . ſecundæ partis latriæ , quod eſt in ſpiritu & ueritate , ſed abiecit pœnitentiam , quæ eſt per baptiſmum . oportet enim primò præcedere pœnitentiam , ad renunciationem prauarum actionum , & ita baptizari . Illam itaque pœnitentiam ait , quæ in baptiſmate eſt . Vnde & renouare dixit , quòd proprium eſt baptiſmatis . Et rurſus , Crucifigentes , quod & hoc proprium eſt baptiſmatis : qui enim baptizantur , unà cum Domino crucifiguntur . qui igitur rurſum uult per alterum baptiſma pœnitere , Chriſtum rurſus crucifigit , eo quòd rurſus unà cum ipſo crucifigatur . Vnde ait , Rurſus crucifigentes ſibi metipſis filium Dei . Nam quid eſt , Rurſus crucifigentes ſibi metipſis filium Dei ? & oſtentui exponentes , niſi ab integro ſibi metipſis crucifigentes , & pudefacientes . Quod autem dicitur tale quippiam eſt . Semel crucifixus eſt Chriſtus , & nos ſemel unà cum ipſo per baptiſmum . qui ergo opinatur alterum eſſe baptiſmum , quantum in ipſo eſt , ab integro dominum crucifigit . Quid enim aliud facit , qui ſecundò arbitratur per baptiſmum cum eo crucifigi poſſe , quàm quòd ipſum quoque exiſtimat crucifigi poſſe , per ea quæ facit ? Secundò autem crucifigere Chriſtum , quantum in ipſo eſt , nihil aliud eſt , quàm oſtentui exponere ipſum , & pudefacere ipſum . Hæc Oecumenius . aliaque multa in eandem ſententiam . Haymo deinde in eadem uerba , Quid ergo ? excluſa eſt ne pœnitentia per baptiſmum & ueniam delictorum ? abſit . duo ſiquidem genera ſunt pœnitentiæ , unum quidem ante baptiſmum , quod & præparatio baptiſmi poteſt appellari , de quo ſuperius diximus , iniungi illis , qui inſtruntur antequàm ad baptiſmum perueniunt , quod beatus Apoſt . hinc excluſit , dicens , non poſſe iterum renouari per pœnitentiā , quatenus pœnitentia peracta , iterum baptizentur . Alterum genus pœnitentiæ eſt , quò poſt baptiſmum delentur peccata , quod beatus Apoſt . minimè excluſit . Terret ergo omnes , ut timeant poſt baptiſmi gratiam grauioribus peccatis ſe implicare , quia non poteſt fieri ſecunda uice , renouatio per lauacrum baptiſmatis . Nam ſicut Chriſtus , ſemel mortuus eſt & ſemel reſurgens , iam non moritur iterum , ita ſemel gratia baptiſmatis agenda eſt : nec poteſt iterari niſi dubium fuerit , utrum nam quis captus ab hoſtibus ſit baptizatus . Renouari autem dixit , nouum fieri : nouum autem fieri hominem ſacri baptiſmatis eſt , de quo Propheta dicit , Renouabitur ut aquilæ iuuentus tua . Impoſſibile eſt , inquit , iterum renouari poſſe aliquem per pœnitentiam , quæ fit ante baptiſmum , ad hoc ut iterum baptizetur pœnitentia expleta . Haecenus Haymo .

HABENT ergo hæretici noſtri , à ſanctis auctoribus , tum Græcis , tum Latinis , quò ſenſu huius epiſtolæ auctor Paulus impoſſibile eſſe dixerit , eos , qui ſemel ſunt illuminati , guſtaueruntque donum cœleſte , &c . rurſus per pœnitentiam renouari . Habent deinde quam pœnitentiam impoſſibilem uocet , atque adeò , quam inualidum quamque enerue ſit eorum ſelum , quòd in eam epiſtolam ſumma confidentia coniciunt .

QUANQUAM uerò iſtius ſenſus , quòd ab omnibus cum Græcis , tum Latinis patribus

Scribitur hoc
in uerbis
ſenſus.
Nicol. Lyr.

proberur , mihi ualde arrideat : ſunt tamen alij , qui non minus cum Paulino ſenſu , ſcri-
pturæque phraſi uideantur congruere ; ut quod quidam uolunt , hoc loco ſanctum Apo-
ſtolum non de baptiſma , ſed de ea , quæ gratia baptiſmali amiſſa , celebratur pœnitentia ,
loquentem ad terrorem peccatorum hyperbole uſum . cui ſenſui , & ea uerba , quæ poſt
integram cōminationem collocantur , uidentur applaudere , Conſidimus autem de
uobis dilectiſſimi meliora & uiciniora ſaluti . Tametiſi ita loquimur , acſi Apoſt. hyper-
bolicam illā , quam ſpiritus feruore fuderat , comminationem his uerbis leniret . Eſt
igitur loci huius hic ſenſus , non quidem uerè eſſe impoſſibilem , poſt ſuſceptum bap-
tiſmum , pœnitentiam , ſed propter eius difficultatem ſummè difficilem . ſolèt nanque
nō modò ſcripturæ ſacræ , quæ uulgarem rationē loquendi ſemper imitantur , ſed ſummi
quoque philoſophi , per figuram hyperbole , res quaſque difficiles impoſſibiles dicere .

Diluantur
quæ in hūc
ſenſum à
quibuſdam
proferuntur.

Nec tamen magna impietas eſt , quod quidam , qui non ſatis in hac parte ſcri-
pturæ phraſes aduertiffè uidentur , autumant , Paulum apoſtolum huiuſmodi non ue-
ris ſed hyperbolicis comminationibus uti , cum nihil tum in humana ratione loquendi ,
tum in ſancta ſcriptura ſit hac figura frequentius . dicimus enim de obſtinatiſſimis
peccatoribus , qui prauæ uitæ affirmatione & peccandi conſuetudine durent , impoſ-
ſibile eſſe eos proiecta uita ueteri , ad meliorem frugem iterato conuerti , non quidem
quòd id omnino impoſſibile iudicemus , ſed quòd eorum induratione conſiderata exi-
ſtimemus difficile . in quem ſenſum , multa nobis tum ex ueteri , tum ex Nouo teſta-
mento , niſi id ocioſum putaremus , producenda fuiſſent . Verùm , quòd ſanctæ ſcri-
pturæ familiare ſit hyperbolicis comminationibus uti , niſi ij , quos proferemus , ſuffi-
ciant , ſexcentis locis ſcripturæ conuincitur . Ecce dies Domini uenit , (inquit Iſaias
de Babylonis excidio loquens) crudelis & indignationis plenus , & iræ furoriſque , ad
ponendam terram in ſolitudinem , & peccatores eius conterendos de ea , quoniam ſtellæ
cœli , & ſplendor earum , non expandent lumen ſuum , obtenebratus eſt ſol in ortu ſuo ,
& luna non ſplendet in lumine ſuo . Et rurfus , Super hoc cœlum turbabo , & moue-
bitur terra de loco ſuo , propter indignationem domini exercituum , & propter diem
iræ furoris eius . Et rurfus apud Ezechielem , Et dabo terram in ſolitudinem , & in de-
ſertum , & deficiet ſuperba fortitudo eius , & deſolabuntur montes Iſraël , eò quòd nul-
lus ſit , qui per eos tranſeat . Et iterum de Aegypti excidio loquens ad Pharaonem ,
Et operiam , cum extinctus fueris , cœlos , & nigrefcere faciam ſtellas eius , omnia lumi-
naria cœli , mœrere faciam ſuper te , & dabo tenebras ſuper terram tuam , dicit Domi-
nus Deus . Nunquid uerè credendum eſt , tempore quo Babylon per Medos uafata eſt ,
aut quo Hieroſolymæ per Chaldæos ſunt exciſæ , aut quo Aegyptus à Perſis fuit ca-
pta , ſolis , ac ſtellarum ſplendorem ablatum , aut terram loco ſuo motam , aut in ſoli-
tudinem & deſertum contra ſacras & prophanas historias , quæ ſemper eas prouincias
habitaras docent , omnino conuerſam ? Utitur ergo Deus non modò hyperbolicis pro-
miſſionibus , ut quando filiis Iſraël terram lacte & melle fluentem ſponder . ad quod
genus pleraque multa , quæ ad ſacrum Euangelicum ſtatum pertinent , ſpectare uiden-
tur , ſed hyperbolicis etiam atque exceſſiuis cōminationibus , quibus ſtupidos ac effre-
nes peccatores perterreat . Neque uerò , ſicut illi putant , hyperbolice comminationes
aut promiſſiones , mendacium aut falſitatem includunt , cum qui audit (ſi tamen ul-
lum habet cum ratione conſortium) rectè quid omnes illæ loquendi rationes ſibi ue-
lint , concipiat : ſcit enim nihil aliud eſſe hunc modum loquendi , quàm eorum , quæ pro-
mittuntur , aut comminamur , exaggerationem quandam . Quemadmodum & per con-
trariam figuram , quam tapinoſum , aut ironiam uocamus , cum ſcilicet modèſtia qua-
dam inter loquendum , nos , noſtraque deiicimus , nequaquam mentimur . Taliaq; ſunt
reliqua , quæ in hunc ſecundum ſenſum iaciuntur , ut quod hîc nolint quidam , impoſſi-
bile pro difficile accipi , quòd Paulus dixerit hoc loco peccantibus nullam ſuperſeſſe
hoſtiam . Vnde colligunt Apoſtolum non de quauis , ſed de uera impoſſibilitate loquu-
tum . nam quem ſenſum habeat hic locus , poſtea uidebimus . Vt quòd etiam aiunt hi
Paulum , non de quauis impoſſibilitate , ſed de uera loquutum , quòd quibuſdam fide-
libus renaſcentia per baptiſmalem undā multò quàm multis Chriſtianis peccatoribus
reparatio per pœnitentiam ſit difficilior . Primo enim Paul. hîc non de quibuſcumque
peccatoribus , ſed de iis , qui diuini luminis beneficio ſuſcepto , diuinorumque chariſ-
matum

1/a. 13.

Ezech. 33.

Ezech. 32.

Exod. 3.

Falſa quo-
rūdam per
Iuſtaſio.

And. Voga
lib. 13. c. 10

matum unctiōne delibuti , ſpeque iam ſemel æternæ fœlicitatis obeunda concepta , non
quacunq; ratione , ſed obſtinatè delinquunt . horum autem conuerſio , & reparatio ,
cum non ex ignorantia ſicut ante baptiſmum , neque ex infirmitate , quæ chariſmatibus
iuuabatur , ſed ex mera malitia animique prauitate peccet , quāto ſit , quāta ea , quæ
baptiſmum præceſſit , difficilior , nemo eſt qui non uideat . Certè , peruerſi difficilè cor-
riguntur ? & res ipſa indicat , hos facilius ad meliorem uitæ frugem conuerti , qui nun-
quam fuerint cœleſtis cognitionis luce perſuſi , quàm eos , quos diuina notitiæ radius
excluſa ignorantia iam imbuir .

Eccleſiaſt.

EST ITAQUE iuxta hanc interpretationem , huius loci legitimus ſenſus , non quidem
poſt acceptum baptiſmum pœnitentiam peccatorum eſſe impoſſibilem , quòd Nouatus
docebat , ſed propterea quòd nec ignorantia nec infirmitate iam peccent , ſed pura ma-
litia , proſus eſſe difficilem . Eorum tamen ſententia reprobanda eſt , qui hac hyper-
bole Paulum uſum docent , ut deſperationem peccatoribus inderet : deſperatio enim
(ut rectè Baſilius inquit) non pertrahit ad pœnitentiam peccatores , nec cautioreſ , aut
diligentiores , ſed ſegniores & ſomnolentiores facit . Apoſtulus autem , peccandi licen-
tiam non indulgere , ſed amputare contendit . Utitur itaque hyperbole Paul. non quò
in deſperationem auditores conuiciat , ſed quò tum iuſtos , cautioreſ reddit , tum uerò
peccatoribus ad magis ad iuſtitiam annitendum ſtimulos addat .

Pauli ſen-
ſus iuxta
hanc inter-
pretationē .

Baſil. ho-
mil. 57.

EST ET huius loci apud multos nec poſtremos auctores , ille ſenſus legitimus , quo
credunt , Paulum hîc , non de difficultate pœnitentiæ , ſed de omnimoda impoſſibi-
litate ſermonem facere , non tamen poſt quodcumque peccatum , ſed poſt id , quod Io-
annes Apoſtulus uocat peccatum ad mortem , ſeu blaſphemiam in Spiritum ſan-
ctum , quam Chriſtus neque hoc ſæculo , neque in futuro remittendam pronuntiat . Eſt
autem blaſphemia in Spiritum ſanctum ſeu peccatum ad mortem , quando aperta Dei
ueritas conſcientiam conuincit , & tamen impiè audemus contra contendere , cuius
rei apud Marcum planiſſimè historia contexitur , ubi cum Phariſæi dæmoniorum expul-
ſiones diuinitus patratas aperte uiderent , ſumma tamen animi nequitia & impudentia
repugnantes , Chriſti diuinitatem recipere omnino renuebant . Quòd ſi Chriſtus hæc
dixit de aliis , qui impij erant , & ſuſcipere ueritatem nolebant , ſed manifèſtam , ita ut
negari non poſſet , impugnabant : quid accuſabimus huius epistolæ auctorem , quòd il-
los , qui non externis uerbis aut externis miraculis ſolum , ſed intus in corde illuminati,
donum cœleſte guſtarunt ſpiritu accepto , guſtaueruntque bonum Dei uerbum ac uir-
tutes uenturi ſæculi , & tamen ab his omnibus retrò labuntur , & blaſphemant gra-
tiam tanto ſpiritus teſtimonio agnitam , hoc loco condemnet , dum dicit , eiſdem pœ-
nitentiam impoſſibilem ?

Tertia hu-
ius loci in-
terpretatio.

1. Ioan. 5.

Mar. 3.

HIC autem ſenſui finitiſſimus eſt ille , quo quidam etiam auctores Catholici , hoc
loco Paulum de impoſſibilitate quidem abſoluta loqui , libenter fatentur , at non cu-
iſcumque , ſed ipſorum peccatorum reſpectu , quibus poſt perditam gratiam , niſi di-
uini muneris beneficio , reuerti , proſus eſt impoſſibile . Ea enim impoſſibilia dicun-
tur , euangelica phraſi , quæ ab hominibus , niſi diuini muneris adiutorio , præſtari non
poſſunt , ut quod ait Chriſtus , de bonis operibus loquens , Sine me nihil poteſt iſt facere .
Et rurfus , ſalutis conſecutionem apud homines , quidem impoſſibilem , apud Deum
uerò poſſibilem abſolutè pronuntiat . Eſt ergo huius loci ſenſus iuxta horum ſenten-
tiam , eſſe impoſſibilem , ſi uires humanæ tantum attendantur , peccatorum conuerſio-
nem , non item ſi diuini auxiliij beneficium , quo ſolet etiam dominus deſperatiſſimos
quoſque peccatores proſequi . Neque uerò in hunc ſenſum quorundam rationes uideo
magnum impetum facere , qui aiunt , primum , hanc rationem loquendi inconſuetam
eſſe ſcripturarum auctoris . Deinde quòd eodem quoque pacto ſit impoſſibilis pri-
ma illa per baptiſmum cuiuſcumque peccatoris conuerſio . Vnde non opus erat Apoſto-
lum hanc peccatorum conuerſionem , per pœnitentiam , impoſſibilem dicere . Primum
enim falſum eſt , ſcripturas eo modo loquendi non uti , ut ex locis , quos induximus
aliſque compluribus , quis poteſt colligere . Neque magnum eſt piaculum dicere im-
poſſibile nobis eſſe credere . Ad quod tamen inconueniens nos iſti reducunt , cum Pau-
lus doceat , fidem donum Dei eſſe , & Apoſtoli poſtulent Chriſtum , ut adaugeat illis fi-
dem , & cum inter ſpiritus fructus fides numeretur à Paulo , & cum unicuique Deus di-
uiferit

Quarta in-
terpretatio.

Ioan. 15.
Luc. 18.

And. Voga
ubi ſupra .
Prima
obiectio .
Secunda
obiectio .

Dilutio pri-
mæ obiect.

Luc. 17.
Gala. 5.

uiferit mensuram fidei. Vnde non blasphemiam impiam aut cum scripturis pugnantem, ut isti alioqui uiri docti censuerunt, sunt hæ locutiones, sed ueræ piæ & catholicæ, & in scripturis usitatæ, quibus dicimus neminem posse saluum fieri, &c. semper enim intelligitur inclusa conditio, Nisi Deus subueniat, &c. Neque tamen si quædam, quæ nostris tantum uiribus non possumus præstare Euangelica & Apostolica phrasi, absolute impossibilia dicuntur, protinus omnia similia impossibilia absolute uocanda sunt, sed ea, quæ usus loquendi sanctorum auctorum sic uocari permittit. Ergo quauis Paulus hoc loco impossibilem ex uariis sanctæ scripturæ locis, sine diuini numinis auxilio penitentiam pronuntiet, non cogimur fidem, & similia impossibilia absolute confestim uocare. Quod secundo loco etiam obieciatur primam quoque conuersionem sine auxilio diuino impossibilem esse, hoc habet responsum, magnum esse utriusque conuersionis discrimen. In prima enim, cum non ex malitia, sed ex ignorantia peccetur, multo quàm in secunda sunt abundantiora diuinitus indulta charismata, unde ex parte adiuuantis Dei, est conuersio perinde quoque facilior. Ex parte etiam resurgenti, cum diuinam illustrationem & gratiam contempserit, obtusior est etiam surgendi appetitus, unde tota quoque conuersio, plusquam illa præcedens difficilis redditur. Et profecto nescio quis non uideat, eum peccatorem, qui nondum est fidei & futuræ felicitatis mysteriis, initiatus, dum sibi bona, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, proponuntur, quàm illæ, qui cum hæc rectè cognouisset, contempserit, feruentius in iustitiam contendere.

EST ETIAM aduertendū, in his omnibus, non conuersionem conuersioni conferre, sed conuersionem peccatorum obstinatorum, & qui iam in profundū deuenerunt, cum conuersione per baptismum: hæc enim in quantum infidelibus, si cum illa conferatur, ubi iam est contemptus, est profecto leuissima. Nam quod Paul. non de quibuscunq; peccatoribus, sed de obstinatis loquitur, eius uerba & contextus demonstrare uidentur. De his enim peccatoribus loquitur, qui illuminationem, gustum doni cœlestis, participationem spiritus, bonum Dei uerbum, id est Euangelicam doctrinam uirtutesque futuri sæculi, id est cœlestia miracula, quibus æternæ felicitatis fides, spesque comparantur, prorsus contempserunt, qui, inquam, malo uitæ exemplo, in se ipsis, apud gentes idololatrias, Christum ostentui & ludibrio exponunt, & eundem traducunt. Nihil enim aliud in hac parte, per Christi crucifixionem & traductionem, quanquam alij multa philosophantur, intelligo, quàm eiusdem Christi ignominiam, quæ ex prauo Christianorum exemplo, apud gentes infideles potissimè eo sæculo, quo crux Christi

apud gentes erat stultitia, apud Iudæos uerò scandalum coalescebat. Quod clarè ea uerba ostendunt, quibus, inquit, Rursus crucifigentes sibimetipsis (id est in semetipsis Græca ratione loquendi) filium Dei. Nam quod non de quibuscunq; peccatoribus sed de iis, quos modò depingimus, loquatur Apostolus, id paradigma, quod statim subiiciat, aliunde demonstrat. Terra enim, inquit, sæpe uenientem super se, bibens imbrē, & germinans herbam oportunitatem illis à quibus colitur, accipit benedictionem à Deo: proferens autem spinas, ac tribulos reproba est, &c. In hac profecto antithesi, secunda pars, qua de reprobis agitur cum priori consonare debet. quemadmodum ergo non quæcunque terra accipit benedictionem à Deo, sed ea, quæ sæpe superuenientem imbrem, grato herbarum ac florum munere compensat, ita non quæcunque terra maledicta est, sed quæ post multos ac fecundos imbres manet sterilis. Itaque non uideo cur ullum ex iis quatuor sensibus, cum omnes simul cum sancta scriptura conuenire probentur, quis possit reiicere, præsertim cum omnes non modò Montani, sed hæreticam istorum, contra quos modò decertamus, calumniam, sufficienter comminuant. sed iam ad secundi loci, quem nobis iniiciebant, interpretationem properemus.

QUÆ locum, scio Nouatianorum hæresi olim ingentem, dum præter Pauli sententiam accipitur, tribuisse occasionem. Verum quàm longè auctoris eius epistolæ mēs, ab ea crudelissima insaniam fouenda recesserit, sancti & Ecclesiastici patres multiplici interpretatione conuincunt. Sunt autem non pauci, præsertim ex ueteribus, qui eundem locum de baptismali hostia, id est de baptismi reiteratione, qua Christus pro nostris peccatis offertur, accipiant: ita ut sit sensus, Voluntarie peccantibus nobis iam non relinquitur hostia pro peccatis, id est non relinquitur alter baptismus, quo suscepto, pro nostris

stris peccatis, patri Christum quasi hostiam uiuam immolemus. Atque hinc protinus loci huius difficultate se eximunt. non negat (aiunt) Paulus penitentiam, sed quemadmodum loco præcedenti, reiterationem baptismi. Non tollit, inquit, Oecumenius resipiscenciam, minimè gentium, sed secundo baptizari interdicit. nam hostiam dicit hoc loco, passionem & baptismum, quemadmodum etiam in superioribus dixit. Hactenus Oecumenius. Haymo uerò, Iis autem, inquit, uerbis, non excludit penitentiam, neque propitiationem, quæ fit per penitentiam medicamentum, sed secundum lauacrum baptismi excludit: non enim ita est inimicus salutis nostræ ut diceret, non est ultra penitentia, neque peccatorum remissio, sed hostia, inquit, ultra non est, hoc est, crux ultra non est secunda, ut iterum Christus crucifigatur, iterumque nos baptizemur. nam sicut Christus semel mortuus est, & iam non moritur, ita nos semel baptizati in fide mortis eius & sepulturæ, sicut Apostolus aliàs dicit, Consepulti cum illo per baptismum in morte. Et post pauca, Terret ergo Apostolus omnes ut metuât post baptismi lauacrum ad uitia relabi, quia non possunt rebaptizari: terret etiam ut si peccauerint, penitentiam statim studeant agere dignam, quoniam quicumque penitentiam medicamentum neglexerit, uindicta & consumptio ignis æterni deuorabit eum. Hactenus Haymo. Eandemque sententiam Chrysostomus & Theophilus imitantur, cuius posterioris uerba sic habent, Haud penitentiam auferens hæc dicit, ut quidam intellexerunt, & suspicati sunt, sed ostendit, non esse locum secundo baptismati, quandoquidem nec secunda uel alia sit mors Christi futura. Sacrificium enim eam appellat, ut cum inquit, Vnum enim sacrificium consummauit in perpetuum baptismum nostrum: sanè mortem Christi effigiat. ut igitur mors Christi una, sic & baptismum unum. Quid igitur adeo intrepidè peccas, cum non sit spes amplius, te per baptismum denuo feliciter delere posse admissa crimina. Hæc Theophilactus similiaque de eadem re Chrysostomus scribit.

VERVM enim uerò absit sanctorum uirorum iniuria, semper mihi hic sensus aliquantulo uiolentior iudicatus est, nec satis cum Pauli mente mihi uidetur congruere. Terret hinc Apostolus, ut omnes ueteres & recentiores conueniunt, Hebræos, ne hostiarum, quemadmodum in Israëlítico statu, confidentia delinquerent. Quorsum ergo si tantum de baptismali hostia penitentiaque loqueretur, hæc uerba profunderet? Licet enim semel suscepto baptismum, Christus in eodem baptismum repetendus, quasi hostia non detur, superest tamen idem in cæteris sacramentis, præsertim in penitentia, ubi si non & magnificentia, & diuina prodigalitate applicetur, applicetur tamen in tanta, quanta ad ignis æterni iudicijque declinationem, quæ duo hinc formidanda docet Apostolus, uel abundè sufficit. Itaque quemadmodum non satis efficaciter modò quisquam, homines à peccatis deterreret, si diceret baptismum esse irreiterabile, fructumque eius non posse bis percipi, cum sint multa alia sacramenta, quibus Christus, quantum ad uitæ æternæ consequutionem, æternique supplicij declinationem sufficienter offertur, ita mihi Paulus enim uerò, si hinc sensum hic locus habeat, insufficienter homines à peccando reuocare uideretur. Erat enim in promptu peccatorum responsio. Scimus Paule, nobis uoluntarie peccantibus, nullum restare baptismum, nullamque hostiam baptismalem superesse. At restant multa alia sacramenta, quibus ut uitam æternam adipiscamur, iudiciumque, quod formidandum dicis, euadamus, Christus pro nobis sufficienter offertur. Deinde, facile (haud dubiè) Paulo erat, si de baptismali reiteratione ageret, id ipsum uerbis expressioribus & potentioribus dicere. Tertio, hinc Paulus nullum habet uerbum, cui hic sensus inniti queat. non enim, ait, uoluntarie peccantibus post acceptum baptismum, sed post acceptam notitiam ueritatis, quæ etiam sine baptismum haberi potest. Quarto tandem, licet Christi passio apostolica phrasi sacrificium uocetur, nunquam tamen baptismus. Absurdaque est (mea quidem sententia) huiusmodi locutio.

SUNT ergo, qui duplicem peccatorum differentiam aduertant, eorum scilicet, quæ inuoluntarie, & eorum, quæ spontaneè & liberè committuntur. Spontaneis igitur ac liberis peccatis, quod sint grauissima, nullam post acceptam notitiam ueritatis, manere hostiam, cum Paulo fatentur: cætera uerò, quæ inuoluntarie patrantur, non negant remitti. Voluntarie inquit Theodoritus, posuit Paulus, docens, ea, quod quæ præter

Rom. 12.

e. obiect. dilutio.

1. Cor. 2.

Paulum nō de quibusuis peccatoribus, sed de his, qui iam lucem acceptam contempserunt, loquitur.

1. Cor. 2.

Expeditur secundus locus ex decimo cap. epist. ad Hebræos. Prima huius loci interpretatio.

Oecumen.

Confutatur prima interpretatio.

Secunda interpretatio.

Theodor.

præter animi ſententiam ſunt, aliquam ueniam merebuntur. Hæc Theodoritus. Sed hæc opinio multò eſt quàm præcedens abſurdior, tum, quòd quampriam humanam actionem libertate deſtitutam, putet eſſe peccatum, tum deinde, quia etſi hoc de actionibus illis, quas mixtas uocat Ariſtoteles, quæ cum non ab integra libertate, ſed plerunque à grauioris mali formidine deriuentur, uenia ſunt dignæ, uelimus accipere, adhuc tamen abſurdum eſt, & catholicæ doctrinæ contrarium, quantumque liberis & expontaneis peccatis, pœnitentiam auferre. etiam enim ſi quis non tantum liberè, id eſt, nulla habens ab extrinſeco incitamenta peccandi, ſed etiam ex malitia, animique peruerſitate, nulla interiorum paſſionum concuſſione commotus, per legitimam pœnitentiam & dolorem oblatum.

3. Ethic. cap. 1.

Tertia interpretatio. Oecumenius.

SUNT terriò, qui eum locum, ex ipſis Pauli uerbis expoſitum uelint: non enim quibuſcunque hoſtiam pro peccatis ſuperſeſſe negat Paulus, ſed uoluntariè peccantibus, id eſt, in actu peccandi permanentibus. Vnde Oecumenius, Animaduerte, inquit, quòd non dixit, Peccauiſmus, ſed imperfecto uſus eſt participio ἀμαρτανώντων, oſtendere uolens, perſeuerantiam in peccatis uſque ad mortem. hinc enim potiſſimè manifeſtum eſt, quòd non tollat pœnitentiam. Hæcenus Oecumenius. Cui concordat Theophilactus in hæc uerba, Obſerua hîc, quomodo ueniæ locû relinquit. uoluntario enim, inquit, peccantibus, hoc eſt, permanentibus in peccato citra pœnitentiam, quemadmodum ſi non permaneamus, ſed uitæ in melius permutatæ ſpecimen exhibuerimus, ueniæ certè locus eſt. ubi ſunt igitur, qui pœnitentiam tolli clamant? Cenſent autem auctores huius ſententiæ, nihil hîc aliud Paulum docere, quàm quòd uel Ioannes Apoſt. de peccato ad mortem, uel Chriſtus apud Marcum de blaſphemia in Spiritum ſanctum, antea pronuntiarent. Nihil enim aliud eſſe credunt, poſt acceptam notiſſimam ueritatis uoluntariè delinquere, quàm peccatum ad mortem, de quo Ioã. loquitur, pro quo non eſſe orandû docet, aut peccatum in Spiritum ſanctum, ideſt agnitæ ueritatis impugnationem, aut contèptu, quod neq; in hoc ſæculo, neq; in futuro eſſe remiſſibile Chriſtus pronūciat. Atq; hîc ſenſum, cum nec apoſtolicæ phraſi, nec catholico ſenſui fit aduerſus, immo cum propoſito Paulino, in hac parte, quod nõ eſt aliud, quàm homines per pœnarum æternarû terrorem, à peccatis protrahere, conuenire uideatur, reprobare non poſſum: ſicut neque eam interpretationem damnare audeo, quæ hoc loco Paulum huius

Mar. 3.

1. Ioan. 5.

Quarta interpretatio. Claud. Guilielmus in comment. huius loci.

epiſtolæ auctorem docet pro maximo ſeruore, ſpiritus, ad perterrefaciendos peccatores, hyperbole uſum, quo pacto frequenter patres filios territuri, ſe eodem hæreditate abdicaturos, neque amplius in gratiam admiſſuros, ſi hoc aut illud facinus deſignarint, comminari ſolent, quod tamen nunquam exequuntur, ſi filios ad reſipiſcentiam paratos intelligant. Itaque Paulus, non quòd ita ſentiat, nullam ſcilicet ſuperſeſſe hoſtiam poſt acceptam notiſſimam ueritatis, uoluntariè peccantibus, hoc pronuntiat, ſed ut obſtinatè peccantes à peccando deterreat. Nec tamen (ut in alterius loci interpretatione quoque docuimus) falſa docet, aut falſis mendacibusque terriculamentis homines concutit, ſed Apoſtolicis ſpiritus ſeruore ſententiam exaggerat. Eſt enim hyperbole figura, quæ fit, cum dictio excedens fidem augendi minuendique gratia, in contextu locatur, qua in epistoſis Paulinis nulla credo frequentior, ut cum ad Romanos ſcribens, non aliam, in agendo hominum delectu, aut in reprobando, Deum habere rationem, inquit, quàm figulum in fabrefaciendo ex eadem maſſa, uafa in honorem aut in contumeliam, & ſimilia quædam, quæ eo loco ad cõprimendam hominum audaciam, deprimendâq; mortalium ſuperbiam, nõ ſemel ingeminat. Quæ omnia niſi hyperbolicè accipias, in ſummam deſperationem & rectè operandi ſocordiam, proſectò peruenies. Cuius rei fortè inaduertentia, opinio illa, quæ nihil in prædeſtinatione, aut reprobatione noſtris operibus tribuit, magno conſcientiarum malo, in ſcholas emerſit.

Rom. 9.

Legitimus huius loci ſenſus.

QUANQUAM autem hi ſenſus, quos diximus, non modò Nouatianum errorem, & noſtrorum hæreticorum in hanc epistolam calumnias ſufficienter elidant, ſed etiam plures eorum legitimi uideri poſſent: in ea tamen ſum ego ſententia, ut Paulus non de alia re hîc loquatur, quàm de ea, qua tota hac epistolâ, præſertim uerò hoc decimo capite loquitur: de excellentia, inquam, & diſcrimine Moſaici & Euangelici ſtatus. Propoſuerat huius capitis initio ſanctus Apoſtolus, legem Moſaicam nihil aliud fuiſſe quàm futurorum bonorum imaginem, & umbraticum typum, dixerat eandem cum omnibus

omnibus carnalibus ſacrificiis nunquam potuiſſe cultores perfectos exhibere, neque ſemel & uno ſacrificio proſtigare peccata. Probauerat, loco omnium ſacrificiorû, unicam oblationem corporis Chriſti pro peccatis tributam. dixerat, eam eſſe differentiam ueteris & noui ſacerdotij, quòd in uetere omnis ſacerdos quotidie hoſtias eaſdem offerret, quæ tamen non poterant auferre peccata: in nouo autem Chriſtum uerum Euangelici ſtatus ſacerdotem, una ſui corporis oblatione in æternû conſummaſſe ſanctificatos. Poſt quæ omnia exhortatus fuerat omnes, ut cum uero corde in plenitudine fidei, aſperſi corda à conſcientia mala, & abluti corpus aqua munda, baptiſmi ſcilicet, tenerent ſpei ſuæ conſeſſionem indeclinabilem, quoniam fidelis fit, qui uitam repromiſit. Exhortatus etiam fuerat ad charitatis & bonorum operum reciproca beneficia, quæ tâto magis frequentanda dicebat, quanto dies retributionis uideretur propinquior. poſt quæ omnia nihil oportuniſſe uidebatur, quàm eorum hominum conſcientias, ad Chriſtianæ & Euangelicæ doctrinæ uiam amplectendam, æternarum pœnarum futuriſſimæ iudicij terrore concutere. ac ſi diceret, in ueteri quidem teſtamento, ſi quis uno ſacrificio fruſtraretur, multa alia ſupererant, quibus peccati reatum & conſcientiam ablueret. At in nouo & Euangelico ſtatu, cum non multæ, ſed una tantum pro peccatis hoſtia, Chriſtus ſcilicet, tributa fuerit, cumque tantum ſit unicum ſacrificium & unica oblatio, qua in ſua morte nos ſibi per fidem, indeclinabilemque ſpem, charitatisque fraternæ exercitium coherentes conſummauit in ſempiternum ſanctificatos, qui eam non participauerit, propter ſuam infidelitatem, non tantum priuatiam ſed poſitiuam, cum iam fuerit illuminatus, & oblato illi Euangelio, notiſſimam ueritatis acceperit, nihil aliud expectare debet, quàm diuini iudicij rigorofam ſententiam & terribilem quædam ignem, qui conſumpturus eſt aduerſarios, ideſt Chriſti hoſtes, & qui oblatam fidem non uolunt recipere. Itaque non à quibuſcunque peccatis hîc deterret Apoſtolus, ſed quòd tota hac epistolâ clarè, ab infidelitatis & oblatæ gratiæ & euangelij repudiationis delicto coërcet. Sed de his locis Paulinis hæc dixiſſe ſufficiat.

Ad hîc ſenſum alludere uidetur Cyril. li. 5. § 102. c. 17.

De libro Apocalypſis.

Cap. XXVI.

E libro demum Apocalypſis, eò dubitatores iſti non ſatis ſunt certi, an ad catalogum ſanctarum ſcripturarum pertineat, quòd olim, an eſſet Ioannis Apoſtoli & Euangelicæ, fuerit controuerſia. Nam præter hoc, quòd eum librum iis, de quibus aliquando dubitatum fuerit, Eufebius Cæſarien. annumerat, Hieronymus in epistolâ ad Dardanum, à multis Græcorum non recipi docet.

lib. 3. cap. 24.

QUONIAM uerò huius rationis pondus quantum eſſet, iam ſatis expendimus, tantummodò nobis in hac parte antiquæ dubitationis origo eſt explicanda, ut iſti uideant, multò irrationabilius, huius libri auctoritatem, poſt Eccleſiaſticum iudicium & examen in quæſtionem miſiſſe, quàm olim antiquiores illi, quicumque fuerint, nondum Eccleſiarum comprobatione præcedente, de eodem dubitauerint.

FUIſſe Apoſtolicis temporibus grauiſſimas in Chriſtianos perſecutiones, notiſſimè eſt, quàm ut earum auctores recensere ſit opus. In iis uerò, non modò in facultates, & uitas Chriſtianorum, ſed in libros quoque Chriſtianæ religionis ſæuitum, etiamſi uetuloſiores auctores multis locis non dicerent, ipſæ diabolicæ artes commonere nos poſſent. neque enim tantum contendebat diabolus, Chriſtianorum uitas, quas uitis oppugnare non poterat, uiolenter inuadere, quantum uerbi Dei ſemen, quò eandem religionem repullularam, etiam inter grauiſſimas perſecutiones ſciebat, è mundo propellere. Semper enim uerbo Dei, unde rectæ uitæ ratio, quaſi ex fonte deſcendit, inſidiatur diabolus: nunc quidem per hæreticos & falſos prophetas falſa miſcendo, tunc, cum falces & gladios haberet, proruſ (ſi poſſet) extinguendo. Inter eos autem uiolentiſſimos turbines, quos in teneram Eccleſiam ſuſcitauit diabolus, nullus neque ſæuior, neque atrocior eo, quem Domitianus commouit, à quo Ioannes apoſtolus, quaſi impius, in inſulam relegatus, Apocalypſim ſcripſit. Erat autem huius acrioris aggreſſus ratio, quòd præter ingentem tyranni ſæuitiam, iam eo ſæculo, non modò uerbi præ-

Lambertus de rebis Germa.

F. MICHAËLIS MEDINAE
HISPANI,

ORDINIS MINORVM, REGVLARIS OBSERVANTIAE,
CHRISTIANÆ PARÆNESIS,

siue

DE RECTA IN DEVM FIDE

LIBER SEPTIMVS.

VI SINT libri Canonici diximus, quæq; in eisdem uel ab infidelibus, uel ab hæreticis, uel à catholicis quibusdã contorqueri soleant, præcedenti libro lector elisimus. Superest nunc (id quod suscepti officij ratio postulare uidetur) quæ sit optima ratio interpretandi scripturas, id est, eã Ecclesiasticã reipublicã partem, quam legem uocamus, consequenter ostendere. nihil enim aut parum eandem legem habere profuisset, nisi unum & eundem certum sensum certamq; intelligentiam habeamus, qua uniuersi huius sanctæ reipublicæ ciues, uel longè remotissimi, animis concordēs conueniamus in unum.

Neque uerò minus diuersus earũdem legum uariuſq; sensus, quàm diuersæ leges diuersæque secundum illas ratio uiuendi in uaria studia, uariasque factiones mortales discerpit. Quapropter nihil optimæ institutæ reipublicæ magis laborarunt, quàm ut earum ciues unum eundemque legitimi sensus fontem haberent, quo sibi recurrendum scirent, quoties de legum uera germanaque intelligentia dubitatio consurgeret. Atque id quidem tanti fecisse Romanos legimus, ut quosdam Iurisperdentes, Romanarum legum interpretationi præficerent, ita ut quod illi interpretarentur, sanctum legitimumque haberetur. Non quòd semper legum uerum germanumq; sensum assequerentur, sed quòd mallent prudentissimi uiri uerum sensum legum & sanctionum suarum discrimen subire quam reipublicæ concordiam & pacem, quæ una ciuitates continet, diuersis sensibus perindeque diuersis sententiis perturbare. Quod si id eius reipublicæ ciues, quam sola humana prudentia constitutam cognouimus, tanto studio curarunt, quid putas huius nostræ Ecclesiasticæ reipublicæ auctorem, qui non est Deus dissensionis sed pacis & dilectionis, in eiusdem constitutione fecisse? Cur credas non prouidisse, ut uno eodemque sanctæ legis sensu instructi seruarem unitatem spiritus in uinculo pacis, ut simus unum corpus, unus spiritus, sicut uocati sumus in unam spem uocationis nostræ? De hoc itaque sanctarum scripturarum interprete, toto hoc libro nobis agendum est.

1. Cor. 14.
2. Cor. 13.
1. Tim. 5.
2. Tim. 3.
Eph. 4.

Ponuntur rationes & argumenta hæreticorum, ex eorum diuersis libris collecta, quibus probare conantur scripturas esse faciles & apertas, nullaq; indigere interpretatione. Cap. I.

ERV M enim uerò in ipso huius disputationis uestibulo diluendam nobis uideo nostri temporis hæreticorum insaniam, quam phanaticarum suarum opinionum fundamento substernunt, apertas satis per se esse scripturas, nulloque perinde hominum interpretamento indigere. In qua sententia, adeò furunt, ut easdem uulgari sermone sutoribus, sartoribus, &c. immo uerò inter colos & pensa, in certissimam perniciem mulierculis offerant: do-

M m m ij centes,

Apoc. 1.

dicatione, ut antea, sed editis libris, pro uegetiori ætate, contra falsam religionem & idolorum culturam, per sanctissimos & doctissimos uiros decertaret Ecclesia, unde maiori quoque erat aduersus illam impetu à diabolo quoque decertandũ. Ergo eo sæculo quicumq; libri scribebantur, aut propter metum persecutorum, qui huic rei attentissimè inuigilabant, ab eisdẽ sanctis auctoribus, aut suis familiaribus, secretissimis locis abdebantur: aut eorum, si in publicum prodibant, certum erat exitium. satis tunc temporis sanctis auctoribus erat, suo nomine insignire libros, quò si ante pacẽ restitutam, diuina uocatione uitæ cõcederent, cuius essent auctoris, post Ecclesiasticũ examen fideles agnoscerent: quod & Ioan. apostolum in hoc libro, contra suam consuetudinem (neq; enim cæteris suis operibus suum nomen apposuit) fecisse uidemus. Apocalypsis, inquit, IESV Christi, quam dedit illis Deus palàm facere seruis suis, quæ oportet fieri citò: & significauit, mittens per Angelum suũ, seruo suo Ioanni, qui testimoniũ perhibuit uerbo Dei, & testimoniũ IESV Christi, quacũq; uidit. Et rursus, Ego Ioannes frater uester & partericeps in tribulatione, & regno, & patrietia, in Christo IESV, fui in insula, quæ appellatur Pathmos; propter uerbũ Dei, & testimoniũ IESV Christi. Scriptus itaq; liber Apocalyp. à Ioanne est, quando sæuiente persecutionis procella, in uulgus Christianorũ amandari non potuit: conseruatus est autem à uiris fidelibus, sed multo tẽpore, metu prohibente, non proditus, aut paucis quidẽ proditus ante obitum Ioannis, qui paulò post Traiani tẽpore, apud Antiochiam ad Christum migravit. Cũ autẽ esset obscurissimus, nec satis Christianis illustris, ab omnibus statim acceptari nõ potuit. Sed de eo dubitari cœptũ est.

ACCESSIT iis altera grauissima persecutio, quæ sub Diocletiano & Maximiano Herculeo, in Christianos libros, præsertim in hunc, propter Christiani populi prophetias, diabolo suscitante defauit. Quia cũ multorũ Ecclesiasticorum uirorũ libri interciderint, solius fuit diuinæ prouidentia, quòd hic quoq; , ob quẽ persecutio fuerat excitata, non prorsus perierit. Atque hæ sunt potissima causa, quare, cũ nondum licuisset examinare, Laodicena synodus, parum post subsecuta, hunc librum, inter canonicas scripturas non cõputet. Verũ quanto, factò iam examine, apud omnes Ecclesiasticos uiros fuerit in pretio, & cõmentaria, quæ in eum librum à Iustino Marty. & Ireneo sunt edita, & concilium Toletanum quartum, ante annos nongentos, satis indicant. Apocalypsim (inquit) librum, multorum conciliorum auctoritas, & synodica sanctorum præsulũ Romanorum decreta, Ioannis Euangelistæ esse præscribunt, & inter diuinos libros recipiendũ constituerunt. Et quia plurimi sunt, qui eius auctoritatẽ non recipiunt, si quis eum deinceps non receperit, aut à Pascha usq; ad Penthecostem missarum tẽpore in Ecclesia non prædicauerit, excõmunicationis sententiã habebit. Sed & Hieronymus, quẽ tamen isti contra librum Apocalypsis proferunt, quam de eius auctoritate sententiam habuerit, apertè in libro de uiris illustr. quem tamen librum isti aliàs molestissimè proferre solent, ostendit, dum absolutè sine ulla opinione, Ioannis apostoli & Euangelistæ fuisse opus pronuntiat. In Pathmon, inquit, insulam relegatus, scripsit Apocalypsim, quam interpretatur Iustinus martyr & Ireneus. Hactenus Hieronymus.

Tobius con-
certationis
epilogus.

ERGO ut huic & similibus magis argutulis, quàm piis ratiunculis, quæ bonam partem scripturarum futiliter lacerant, uno uerbo satisfiat, respondemus, tãtũ abesse, ut antiquorum dubitatio his libris noceat, ut magis ea dubitatione in Ecclesiastica atq; canonica auctoritate firmentur. Quorsum nãq; ex iis, de quibus erat ambiguitas, Ecclesia quondam libros, euicta quacũq; dubitatione sacrasset, alios uerò quasi nothos & spurios exclusisset, nisi quia illos Ecclesiastici uiri, qui scrupulosissimi in hac parte fuerunt, certò cognouerũt esse canonicos, & ab iis, quorũ gerunt titulos, auctoribus editos, hos contra ab hæreticis scriptos, apostolicos titulos falso induisse? Vicit itaq; Ecclesia uirorũ eruditorum sagacissima indagine, in illis quidẽ eas rationes, quæ eã à perfecta comprobatione auertebant, in his uerò, eas, quæ nondũ libros illos tunc tẽporis apocryphos & uehementer dubios, omnino falsos declarare permittebant. Sed quanta nunc sit horum omnium librorum, de quibus olim erat dubiũ, auctoritas, Nicephorus indicat, Sed enĩ, inquit, hi libri (loquitur autẽ de iis omnibus) tamen si ab antiquis controuersi sunt habiti, post tamen in omnibus, quæ sub cœlo sunt, Ecclesiis auctoritatem sacrosanctã & irrefragabilem obtinuerunt, & tanquã principia atq; elementa pietatis nostræ sempiterna permanserũt. Sed de librorum canonicorum numero atque auctoritate, non plura.

1. Th. 2. Ecd.
1. 37. c. 46.

Libri sexti finis.

F. MICH.

1. heret. rō.
Vnalfan.
Musculus i
locis cōm.
2. ratio.
2. Corin. 4.
3. ratio.
4. ratio.
5. ratio.
2. Pet. 1.
6. ratio.
7. ratio.
8. ratio.
9. ratio.
Hier. 33.
10. ratio.
Io. Britius
in 3. plogo.
Pet. Verm.
Martyr cō.
Smythē.
Pfal. 19.
Pfal. 118.
Matth. 5.
11. ratio.
12. ratio.
13. ratio.
14. ratio.
Dute. 6.
15. ratio.

centes, inuidia tantum factum esse, ut plebes Christianæ à diuini uerbi pastu, quo propriè uiuit homo, arcerentur. Si oportum est, aiunt, Euangelium, in his, qui pereunt, opertum est, in quibus Deus huius sæculi excæcauit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Euangelij gloriæ Christi, qui est imago Dei inuisibilis. Deinde si obscura est sacra scriptura in rebus fidei ac religionis nostræ, quomodo constabit quod Christus exprobrat Sadducæis apud Matthæum, dicens, Erratis nesciētes scripturas? Præterea quorsum nos Christus ad scripturas remitteret? Scrutamini, inquit, scripturas quia illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me. Amplius, Quorsum scripturas lucernæ in caliginoso loco ardenti comparasset apostolus? Erat, aiunt, in ueteri testamento quædam figurarum obscuritas, quæ posteaquàm Christus lux mundi illuxit, umbris prorsus dissectis, ueritatem impleuit: atque ita clarissimam lucem sacris scripturis intulit. Quo pacto ergo conuenit Christianis hominibus, ut illas de obscuritate infament, & hoc nomine iudicium illarum controuersis religionis, non Ethnicæ, sed Christianæ subire detrectent? Sed & quanta sit sanctarum scripturarum perspicuitas, non dissimulauit Augustinus, qui lib. 2. de Doctr. Christ. c. 6. Magnificè, inquit, & salubriter Spiritus sanctus ita scripturas sanctas modificauit, ut locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus uerò fastidia detergeret. Nihil enim ferè de illius obscuritatibus eruitur, quod non planissimè dictum alibi reperiatur. Est, aiunt alij, Euangelici status gratia, ut posteaquàm Christus uerus Dei agnus librum sanctarum scripturarum in manus accepit, & septem signacula, quibus antea fuerat obsignatus, dissoluit. nulla sit in eisdem scripturis portio, quæ à quouis homine plebeio, modò sit Christianus, non possit intelligi. Quò Christum apud Ioannem spectasse uolunt, cum futuros omnes *θεοδιδάκτους*, idest à Deo doctos, Christianos pronuntiat, iuxta Hieremiæ de Euangelici status perfectione uaticinium. Non docebit unusquisque fratrem suum, dicens, Cognosce dominum, quia omnes cognoscent me à minimo usque ad maximum.

AD EANDEM scripturæ perspicuitatem pertinere contendunt, quod Dauid inquit, Lex Domini immaculata conuertens animas, testimonium Domini fidele sapientiam præstans paruulis. Iustitiæ Domini rectæ latificantes corda, præceptum domini lucidum illuminans oculos. Et illud; Lucerna pedibus meis uerbum tuum. Et illud, quod apud Matthæum apostolis dicitur, Vos estis lux mundi. Quomodo, aiunt, præceptum domini lucidum erit? quomodo illuminabit oculos? quomodo uerbum Dei lux erit? quomodo lumen erit? quomodo Apostoli lux erunt mundi, si scriptura sit obscura? Accedit quòd præcipua uerbi Dei, quod in scriptura continetur, capita sunt quatuor, Decalogus, symbolum Apostolicum, oratio Dominica, & Sacramenta. Decalogus continet omnia, quæ Deus à nobis facienda & omittenda exigit. Symbolum continet omnes articulos fidei, quibus docemur, quid de patre, filio & Spiritu sancto credendum sit, adeoque continet breuiter uniuersam doctrinam Euangelij de Domino nostro IESU Christo. Oratio dominica summa est omnium piarum precationum, quæ uel in psalmis, uel aliàs in scriptura continentur. Sacramenta instituit Christus duo, baptismum & cœnam Domini. Decalogus apertè in scriptura extat, sed & prophetica & Apostolica litera apertè insinuant, quæ nobis in decalogo tradantur, & quo fine exigantur. Singuli articuli habent in scriptura sua certa, aperta, clara, & perspicua testimonia. Oratio dominica si quam habet petitionem obscuriorem, explicatio eius ex aliis scripturæ locis peti potest. Verba demum, quæ sunt in scriptura de institutione sacramentorum, nisi à Sophistis obscurentur (uocant uerò Sophistas auctores theologos) sunt prorsus aperta. Quid prodesset (aiunt) si nobis talis scriptura, qualis Timæus Platonis obtruderetur? Quòd si alibi obscura uidetur scriptura, extant alia eiusdem scripturæ loca, quibus obscuriora illustrantur, ut uerbum, quod Dominus nobis cognoscendum proposuit, non sit supra nos, neque procul positum, ut Moses inquit, nec in cœlo, multò minus in Roma situm, ut possis dicere, Quis nostrum ualet ad cœlum conscendere, ut deferat illud ad nos, ut audiamus atque opere compleamus? Neque trans mare aut ultra montana Antiochiæ aut Romæ positum, ut causeris & dicas, Quis ex nobis poterit transire mare, aut montes superare, & illud ad nos usque deferre, ut possimus audire, & facere quod præceptum est? Sed iuxta nos est sermo in ore nostro, ut faciamus illum. Annon scripsit Paulus, omnia, quæcunque scripta sunt, ad nostram utilitatem scripta esse,

esse, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem haberemus? Atque huc pertinere uolunt, quod Moses scripta lege, & libro sacerdotibus & scribis tradito, eisdem præceperit, ut in cœtu uniuersæ Ecclesiæ legerent, tam uirorum quàm mulierum, tam adolescentum, quàm aduenarum. Si enim aperta per se non fuisset scriptura, quorsum illud præceptum?

QUIN & quidam sanctorum patrum, eos, apud quos conciones habuerunt, frequentissimè carpunt, quòd domi scripturas non habeant & legant. Quod profectò non facerent, si uel scripturas esse difficiles, uel plebibus fidelium non communicandas putarent. statuunt denique adeò apertam esse per se, ut audeant etiam pij credentes, atque Spiritu sancto donati, quales sunt ipsi, & qui eos imitantur, cum Satana ipso certamen inire. Nam quòd Petrus doceat, aiunt, in epistola secunda, quædam esse in epistolis Pauli intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant ad suam ipsorum perditionem, sicut & cæteras scripturas, nihil urget, quò dicamus scripturarum lectionem aut difficilem esse, aut non esse communicandam plebibus. Neque enim tam potens erit quorundam temeritas ad perniciem suam scripturas detorquentium, ut totum populum fidelium, lectione scripturarum priuet, perinde ac si omnes sint tales, quales illic Apostolus depingit, id est, indocti & instabiles. Nam si quorundam aut temeritas, aut impietas in plebe, toti populo Christiano scripturas extorqueat, cur non in ordine Ecclesiasticorum, ubi maximus est horum numerus, idem fiet?

Ex mutua hæreticorum pugna, ac dissidio, alijsq; rationibus, scripturæ difficultas conuincitur. Cap. II.

Ales sunt perditissimorum hominum nebulosæ ratiuncula, quibus ita miserandæ plebis auribus pruriunt, ut prorsus sanctorum patrum antiquitate, sapientia, & sanctitate insignes diuinæ legis interpretationes, immo & antiqua concilia, ubi & summa eruditione & diligentia, summo diuinæ ueritatis zelo, nunc trecenti, nunc quadringenti, nunc quingenti, nunc octingenti, ex uniuersa Asia, Europa, & Africa, post longissima itinera grauissimosq; labores, Patres conuenerunt, supplodant, conculcēt, & quasi stultorum morionum ineptias, præ suo illo suorumq; sutorum, cæmentariorum, & cerdonum, germanissimo sensu, quem inter tundendum ferrum aut suendos calceos Spiritus sanctus infundit, contemnant, exsibilent, & irrideant. Nec tamen adeò de suis istis hominibus, quibus iis perniciosus illecebris blandiuntur, desperandum est, ut nisi prorsus hominem exuerunt, non intelligant, nihil aliud nebulones istos, per hæc uerba moliri, quàm Ecclesiastica tela, quæ à Christo, usque in præsentem hunc diem, ex Ecclesiastica doctrina & historia, in eos, cum aperto triumpho iaciuntur, uno hoc uastro stragemate turpiter fugiant, aut quòd suam illam beatissimam Ecclesiasticæ doctrinæ ignorantiam, & cæterarum disciplinarum, præter unam grammaticam aut rhetoricam, obtusam incitiam, sapientium hominum uigiliis & immensis laboribus, quibus in sanctarum scripturarum sensibus eruendis desudant, æquare contendant. Quod tantum abest ut consequantur, ut potius uel apud mediocris sensus homines apertissimè prodant. Quis enim nesciat stupidis hominibus cuncta esse peruia, contra uerò sapiētibus, qui rerum causas & origines, ex dignitate rimantur, cuncta difficilia? An non inter Hyppiam & Socratem intererat, quorum prior, se adeò omnium disciplinarum peritum gloriaisse iactabat, ut & calceos sibi suere posse diceret: posterior uerò Apollinis Delphici oraculo, omnium mortalium sapientissimus declaratus, hoc unum se scire, quòd nihil sciret, dictare solebat? Verè ergo dixit sapiens, Vbi humilitas, ibi sapientia, atque adeò ubi fastus & superbia, ibi stultitia. Itaq; grammatici stupidi, hoc unum cunctis mortalibus persuasum desiderant, ex sua illa grammatica uel ipsas diuinas scripturas & oracula metienda esse, quo ipsi quoque hominum sapientum, per studiorum compendia, numero habeantur.

SED IAM si tam aperta, quàm isti deblaterant, sit sancta scriptura, cur tot hæretici ab Ecclesiæ nascentis primordio (neque enim negabunt complures fuisse hæreticos) M m m iij propter

propter sanctæ scripturæ quorundam locorum ignorantiam, ab Ecclesiastica fide desciscuerunt? an non erant illi homines? an non erant Christiani? an non agnus iam septem sigilla dissoluerat? an non erant suis istis agricolis, fabris, laniis, fullonibus, aut mulierculis, acutiores? Immo uerò an non erant multo maiori disciplinarum aceruo quam ipsi nostri sæculi pestes, qui doctores agunt, exculti? Quis conferat Arios, Eunomios, Aetios, Aërios, Eufthatios, Nouatianos, Photinios, Sabellios, Donatos, Apollinarios, Priscillianos, Iouinianos, Pelagios, Cœlestios, Nestorios, Eutiches, omnium disciplinarum, quas illo florentissimo sæculo Græcia colebat, prouentu ditissimos, cum Lutheris, Oecolampadiis, Zuingliis, Buceris, & grāmaticis illis, Philippis, Brentiis, Caluinis, Vualfangis, Viretis, & si qui sunt alij stupidiore, quorum libros si cribras, præter impudentissima & scurrilia conuicia nihil penè reperies? Ij, inquam, quos tamen nostri sæculi hæretici, hæreticos fuisse libentissimè tribuunt, cur etiam post longa studia, & post longas uigilias non intellexerunt? Sed quid de iis loquor? Cur illi, Basilides, Valentini, Menandri, Sathurnilli, Carpocrates, Manes, qui uel Apostolicis temporibus fuerunt, uel ipsa immediatè sunt sequuti, qui que uel ab Apostolorum discipulis uerum sensum scripturarum discere potuissent, immo quorum tempore non dum illa, quam Apostolici uiri conseruarant, loquendi ratio, penitus exciderat, non intellexerunt?

DEINDE, cur si tam aperta sunt sacra uolumina, tot inter ipsos hæreticos de locis præcipuis fuerunt dissidia? Cur olim aliter interpretati sunt scripturam Arrius, Macedonius, Eunomius, & Aetius, aliter Sabellius, & Priscillianus? Immo cur inter se, alioquè eiusdem sceleris complices, Arrius, Eunomius, Macedonius, & Aetius, tantopere dissident? Cur ex eisdem sacris literis, Eufthatius nuptias ab Ecclesia prorsus eliminat? Iouinianus contrà tantopere laudat? Cur Pelagius uiribus nostris iustitiam attribuit, contrà Manicheus, & Lutherus, non nisi peccata? Cur Nestorius cum duplici natura, duplicem quoque personam, contrà Eutiches, neq; duas naturas in Christo constituit? Immo, ut ad nostri sæculi hæreticos ueniamus, cur si tam aperta est sacra scriptura, tot sunt apud Germanos, Anglos, Gallos, &c. immo apud unam urbem, quid aio? apud unam eandemque domum, tot opinionum & sectarum portenta, ut nunquam filius cum patre, aut uxor cum uiro, nisi quatenus fides Catholica conculcanda est, aut Romanus Pontifex irridendus, sint prorsus concordēs? Istos non dicent non esse homines; non dicent non esse Christianos; non dicent ex iis esse, qui pereunt, ut opertum sit illis euangelium; non dicent his non esse soluta septem illa sigilla, immo non dicent hos non esse prædestinatos; his non dicent non fuisse datum nosse mysteria regni Dei, nudè & apertè, & non sicut nobis reprobis in parabolis; Vt uidentes, uideamus, & non uideamus; audientes audiamus, & non intelligamus: ne quando conuertamur ad fidem illam beatissimam, quam tantopere prædicant, & dimittantur nobis peccata. Sed rem urgeamus. Cur illi sacrosancti nouæ religionis antistites, & noui istius euangelij Patriarchæ, qui quasi montis Dei pacem populo suscipiant, tanta inter se ipsos discordia scinduntur? Cur si clara est & perspicua sancta scriptura, ex eisdem locis diuersa & penitus contraria dogmata cudunt? Cur in Christi corporis sub sacramento præsentia, Zuinglius cum Luthero & tota sua schola non conuenit? Cur Philippus ex uerbo Dei colligit hæreticos nulla ui coërcendos? contrà Caluinus ex eodem Dei uerbo comburendos existimat? Cur Philippus absolutionis sacramentum, contra Caluinum, quasi ex uerbo Dei & uerum sacramentum, modò fides adsit, suscipiendum existimat? Cur Lutherus in uno illo loco, Hoc est corpus meum, octo expositiones easque diuersas, à se ipso annotatas fuisse restatur? Sed molestum esset, immo impossibile horum hominum, qui non Dei (qui unus est) sed proprio spiritu ducantur ἀντιλογίας ἀντινομίας, & contrarietates, in ipsis præcipuis rebus, quibus Christianæ religionis cardo conuertitur, in medium proferre. Legat eorum libros qui uelit, & nihil aliud, quam atroces uerborum pugnas, nisi quando in sanctam Christi Ecclesiam inuehendum est, in qua re sunt semper unanimes, reperiet.

Quod si nullæ essent inter ipsos pugna, nullæ contentiones, nullæ in sanctarum scripturarum explicatione discordiæ, cur si adeò aperta est sancta scriptura, ut lignariis, ferrariis, cauponibus, tonforibus, aut mulierculis, lingua uernacula sit obicienda, cur tot illi expositiones, cur tot ingentium uoluminum libros, quotidie cudunt? cur tan-

Mar. 4.

Psal. 71.

In eo libro, quæ inscripsit, quod hæc uerba, Hoc est corpus meum, ad huc firmiter manent.

tum laboris infumunt, ut sanctas scripturas commentariis illustrent? cur quotidie nouas inauditasque expositiones comminiscuntur?

Ex laboribus sanctorum patrum apertè ostenditur, scripturas esse difficiles. Cap. III.

Ed agedum, quæramus ab istis, qui nostram hanc Ecclesiam meretricè, blasphemam, ueterem uerò illam, tantisper dum in eorum flagitiosa figmenta non inuehit, tantopere laudant, An Pantenus, Clemens, Origenes, Didymus, & post hos Hieronymus, Augustinus, Hilarius, Ambrosius, Chrysostronus, Theophilaetus, Cyrillus, &c. fuerint homines, Christiani fuerint, docti & diligentes fuerint, & sancti? Quod si donent, cur in sanctarum scripturarum expositione, non omnia sunt assequuti? Immo cur in locis nonnunquam grauissimis à se inuicem distant? Deinde si aperta est sancta scriptura, uanissimè ergo & infructuosè in tot scribendis commentariis, sese cruciauerunt. uanissimè scripturæ phrasas obseruarunt, uanissimè de Doctrina Christiana, id est, sancta scriptura intelligenda, regulas condiderunt. Quorsum Origenes meditationibus conferendis sudauit? Quorsum Hieronymus tanto labore Hebræicæ & Chaldaicæ linguæ, rursus repetita pueritia, se subdidit? Quorsum Europa, & Asia, immo toto orbe terrarum, Pythagoræ aut Platonis instar, quasi fugientes literas persequitur? Sed quid tot sancti & Ecclesiastici uiri coluerunt magistrōs? quid tot præceptores habuerunt, cum per se ipsos paruo negotio sanctarum literarum cognitionem potuissent acquirere?

August. li. bro. edidit quatuor.

Quod si hos in illa sancta Ecclesia, ad quam solam prouocant, & quam solam columnam ueritatis immobilem arbitrantur, non uelint admittere: quod si hos à puriori Christianismo (ut dicere solent) iam declinasse credant, ac proinde à spiritu destitutos & in tenebras coniectos causentur, dicant, quæso, cur si aperta est scriptura, Christi Apostoli uocationem gentium & legis Mosaicæ cessationem, post quatuordecim annos, post aduentum Spiritus in scriptura latentem non intelligebant? Deinde dicant, cur Paulus Apostolus grandem illum sermonem de Christi sacerdotio, Hebræis populis timet ingerere, cum illi iam Christiani esse & salutis participes, atque adeò ipsi per se ipsos ex psal. 109. quicquid Paulus illo loco docet, ualissent cognoscere? Immo inuidia forsân quadam, ut Theologi faciunt, Sapientiam tantum loquitur inter perfectos, & inchoationis Christi sermonem in plebes spargit.

Actu. 15.

Hebr. 5.

1. Corin. 5.

Sed uide, quæso, te Christiane lector, quam diuersæ priores illi reipublicæ Christianæ parentes (cum tamen certissima essent Spiritus sancti uasa, cum tamen uxoris & filiorum, quæ una uel ab istis æqua causa cœlibatus recipitur, sollicitudinem, qua maximè isti distringuntur, abdicassent, cum tamen ex euangelico præscripto, omnibus dimissis, sibi ipsis & mundo renunciaissent, cum tamen plures illorum post diligentissima, sub sanctissimis & doctissimis præceptoribus studia, in antra & desertissimos montes secessissent) post proluxa ieiunia, quibus, quasi Daniele quidam, diuinæ sapientiæ cellarium introduci cupiebant, post longissimas orationes, quibus sibi cœlestis sapientiæ sacrarium reserari postulabant, fuerint affecti, quamque alia de se fenserint, Non, inquit Origenes, studium solum nobis adhibendum est ad discendas sacras literas, uerum & supplicandum domino & diebus ac noctibus obseruandum, ut ueniat agnus ex tribu Iuda, & ipse accipiens librum signatum dignetur aperire. Hilarius etiam, Quodam naturæ nostræ pigro stupore, & ad res tuas domine intelligendas, intra ignorantia necessitatem, ingenij nostri imbecillitate cohibemur, sed doctrinæ tuæ studia ad sensum nos diuinæ cognitionis instituunt, & ultra naturalem opinionem fidei obedientia prouehit. Hieronymus ille ter maximus, cuius post tot externarum disciplinarum thesauros, post tot uariarum linguarum præsidia, quibus etiam Græcis & Latinis, immo & Hebræis ipsis erat admirabilis, in eruendis sanctæ scripturæ sensibus in gentem sagacitatem, & hæretici quoque nostri suscipiunt: hic, inquam, Hieronymus de loco

Calui. in in sit. c. de matrimonio.

Origen. homil. 12. in Exod. Hila. lib. 1. de Trin.

Hierony.

illo

Rom. 9. illo Pauli Apostoli ad Romanos, Quid ergo dicemus, Nunquid iniquitas est apud Deum? &c. à femina, non quales isti habent, doctrice & garrula, sed quæ longis expensis ab extremis Galliarum finibus, catholicum doctorem in Bethlemitico rure latitantem, missio nuntio, in silentio requireret, inquisitus, ita respondit, Omnis quidē ad Romanos epistola interpretatione indiget, & tantis obscuritatibus inuoluta est, ut in intelligenda ea, Spiritus sancti indigeamus auxilio, qui per Apostolum hæc ipsa dictauit. Quam eandem sententiam & alibi repetit ad Algassiam scribens. Augustinus ille, qui præter ingentem ubertatem ingenij, qua tot tantosque literarios fœtus, ad quot quantosque legendos, longa uita non suppetit, omni genere disciplinarum refertissimos mundo legauit, etiam ab istis in indagandis scripturæ sententiis subtilissimus creditur: cum forsan placendi studio, aut quia ita sentiret, ad eum scripsisset Ianuarius, nihil esse quod ipsum lateret, in hæc uerba respondit, Tantum absim ab eo, quod tu putasti nihil me latere, ut nihil in epistola tua legerim tristius, quia & apertissime falsum est, & miror quia hoc te latet, quod non solum in aliis innumerabilibus rebus multa me lateant, sed etiam in ipsis sanctis scripturis, multo nesciam plura quam scia. Idem est, qui pro multorum locorum sanctæ scripturæ intelligentia, summa animi modestia, ex Africa missis discipulis, Hieronymum pulsat.

Tales sunt profectò sanctorum uoces, tales de seipsis sententiæ, tales existimationes & iudicia: quæ non sunt aliunde, quam à grandi illo lumine, quo cœlitus erant perfusi, & quo immensum sanctarum scripturarum pelagus, quam profundum esset, lustrauerant, descendisse credendæ. Neque uerò in has uoces per quamdam ironiam, aut extenuationem, quæ maximè sanctis & modestis uiris est familiaris, sunt proditiisse existimandi, sed quod ita sentirent; immo quod ita uerum esset. Neque enim aduersarij nostri quæcunque Augustinus, Hieronymus, Hilarius, aut Chrysostomus dixerunt, statim approbabunt, aut suis illis, quos in eosdem locos scripturæ cuderunt, commentarios, anteponent.

Immo quale quoque de cæteris, qui sacris literis initiarentur, sancti & Ecclesiastici patres haberent iudicium, qualiaque consilia traderent, cum de ratione diuinorum studiorum rogarentur, scriptis ostendunt. Intellexite, inquit Hieronymus de omnibus scripturæ libris ad Paulinum scribens, sine præuio monstrante semitas, non posse ingredi. Et quare hoc, quæso? Quia nimirum, ut Augustinus rectissime scribit, sancta scriptura omnibus accessibilis est (id est ab omnibus legi potest) quanuis paucissimis penetrabilis, id est, intelligibilis paucissimis. Petrus etiam apostolus de Pauli epistolis, quæ, quod omnium noui testamenti librorum primo editæ fuerint, in noua illa Ecclesia, Christianorum manibus frequentius terebantur, sic inquit, Domini nostri IESU Christi longanimitatem, salutem arbitremini, sicut in omnibus epistolis loquens, in eis, de iis, in quibus sunt quædam difficultia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Vides igitur quale fuerit sanctorum uirorum de scripturarum lectione sine magistro iudicium.

Neque uerò aliunde primorum nostri generis parentum casus erupit, quam quod omiſſis totius paradisi lignis, ex quorum aspectu & gustu satis in Dei cognitionem & amorem potuissent proficere, arborem illam scientiæ boni & mali, cœlesti mandato prohibitam, per curiosum sciendi desiderium, stultissime inuaserint. Quæ res, eorū figuram & imaginem gerit, qui cum ex ea, quæ suam uiuendi rationem decet, communi cognitione, rectè & ex officio uitam suam potuissent instituire: in curiosam tamen diuinarum rerum indaginem conuersi, plerunque se perdunt. Atque id quidem tunc potissime accidit, cum quemadmodum auida illa, sed parum fœlix mulier, manum propriam Dei iniussu extendit in arborem, in sanctas scripturas, proprio iudicio & sine Dei uocatione, interpretari contendimus. Haud alia profectò causa Dina illa Iacob unica filia passa est stuprum, quam quod sola, omnia, contra quam uirgines & fœminas decebat, egressa paterno limine, curiosè lustraret. Sic plerunque qui nondum fœmineam & fragilem mentem exuerit, cum ultra ea, quæ suam infirmitatem decent, præter proprii status & conditionis decorum, in altiora se extendit, corrumpitur mente. Mofi daturus legem Deus, cum eidem montis conscendendi, secumque colloquendi facultatem tribuisset, illud tamen in primis precatus est, ne montē populus conscendēs, aut certè

aut certè appropinquans, legis sacramento interesset. Constitues (inquit) terminos Exod. 20. populo per circuitum, & dices ad eos, Cauete ne ascendatis in montem, ne tangatis fines illius. Omnis enim, qui tetigerit montem, morte morietur, manus non tanget eū, sed lapidibus opprimetur, aut confodietur iaculis. Non oportet scilicet plebes, sacratissimis & altissimis diuinæ legis mysteriis, per se ipsas, sed per Mosem, id est, per eum, qui sit in diuinarum rerum mysterium electus, præsentis assistere. Mons est scriptura, quem expeditissimi uiri, qui que in eam cum in ingenti cordis & animi puritate, totam suam sollicitudinem conferentes, rerum omnium & curarum sæculi molestissimam sarcinam proiecerunt in fundum, per disciplinarum & uirtutum gradus, uix possunt ascendere. Satis est turbæ, si Mosem habeat, qui dicat, Hæc dicit Dominus. Utinam hodie populus cum Dei notitia, fidem, & dilectionem coniungeret, utinam tam plenam haberet uoluntatem, quam mentem. Non est nouum aut inauditum secretiora quæque religionis mysteria, & quæ maiores quam plebeias mentes & uires desiderant, plebibus interdiceret. Apud Romanos olim Sybillinos libros, qui tamen cum nostræ philosophiæ cœlestis oraculis non erant conferendi, tantummodò Duumuiris, & Decemuiris postea cum sunt sacerdotio honestati, licebat inspicere. Et, ut Theodoritus docet, licitum non erat apud gentes, ut altiorum sacrarum rerum doctrinam cuncti tenerent, sed numerosa populi multitudo ea duntaxat inspiceret, quæ præ oculis fierent. Contra uerò, sacerdotes cæremonias atque orgia ritu legitimo exequerentur: unus autem ex omnibus magister sacrorum atque interpres ea, quæ ibi gererentur, comperta explorataque haberet, iisque duntaxat aperiret, quos ad diuina capiendā iudicaret idoneos. De Aegyptiorum sacerdotum silentio, de duplici literarum genere, quorum uno, qui tantum esset sacerdotibus notus, suæ religionis scriberentur mysteria, altero uerò quod in humanæ ciuiliſque uitæ commercia deseruiret, multa dicunt historici. Et ne id solum apud gentes, quæ cum non ueram sed falsam religionem colerent, continendi populi gratia, superstitiosum suorum mysteriorum silentium magis quam eorum propalationem utilem dacebant, factum fuisse causentur, quis ignorat, quanta religione Hebræus populus, qui tamen à principio uernacula lingua diuinas scripturas acceperat, cauerit, ne omnes sine discrimine ad sanctorum quorundam uoluminum lectionem admitterentur? Videbant profectò in quibusdam sanctorum librorum, multa esse, quæ non modò perfectam ætatem, sed perfectos & exercitatos quoque sensus exposcerent. Qualia autem illis erant primum caput Geneseos, liber Cantorum, Ezechielis mysteria, talia sunt modò reliquæ omnes scripturæ Christiano populo, id est, difficiles & mille difficultatibus obsitæ, quæ non pueriles uulgi uires, sed perfectas exposculent, si modò aduersarij semel aduerterint, quantum intersit inter symbolicum statum, ubi nō dum erant propalata mysteria, sed tantummodò literæ cortex, animalibus hominibus exercendis, sine ullo discrimine rodendus obiciebatur, & Euangelicum sæculum, ubi & illa, quæ latebant, sacramenta sunt prodita; & noua mysteriorum arcana per nouarum scripturarum conditionem sunt addita. Quis quæso inficietur, si umbratici illius sæculi antistites, tam uberem rerum diuinarum segetem, illius externæ literæ inuolucro delitescētē nouissent; quanta Euangelico statu Christo reuelante fuit prodita, eosdem totius sanctæ scripturæ lectione, præter eos, quos idoneos probè nossent, uniuersos interdicturos? Nam si propterea, quod essent scripturæ illæ altioribus, quam uulgus decebat, mysteriis fecundæ, non omnibus sed tantum iis, qui cum ætate perfecta perfectos quoque sensus haberent, permittebantur, cur non idem in cæteris quibusque, ubi esset eadem ratio, facturos existimes?

Sanctas scripturas eorum mysteriorum, quæ in se claudunt, ratione difficiles esse. Cap. IIII.

Ed dicamus iam quæ sint illa, quibus sanctæ scripturæ contextus non modò imperitæ plebi, sed & uiris omni disciplinarum suppellectile excultis, difficilis redditur, quod uideant aduersarij, neque eidem plebi offerendam esse, neque in ea explicanda interpretis diligentiam & officium ociosum. Principiò negare non possunt, uniuersa nostræ religionis sacrosancta

N n n

crosancta

L. Feneſtel.
de magistr.
Rom lib. 1.
cap. 13.
Lib. 1. de
Græc. affe-
ction. cur.

Hierony is
proe. com. 5
Ezech.
Grego. Na-
zianzen. in
apologe.

croſancta myſteria, in ſanctis ſcripturis, quæ uel noua deliteſcere traditione ſuſcepimus, claudi & incluſa teneri. Quæ myſteria tanta profectò mihi eſſe uidetur, ut poſt ingentes diſciplinæ theſauros, etiam à purgatiffimis mentibus uix poſſint intelligi. Talia ſunt ſacræ triadis unitas, uerbi diuini carnis aſſumptio, mors, reſurrectio, alterius uitæ ratio, iudicij dies, & cætera quæcunque Chriſtianæ religionis inſtitutum præſcribit. Et hæc quidem, aut tropicè & literæ quadam nube proponuntur uelata, ut in ueteri inſtrumento, aut aperta, & perſpicua, figurarum cortice proſus ablato, ut in nouo traduntur. Ergo illic quòd tropis claudantur, difficilia erunt, iſtic, quòd apertè tradantur, indoctis imparia. Profectò Chriſtum Moſaicæ legiſlationis apparatu concluſum, totque figurarum & troporum umbraculis clauſum, in Euangelicam lucem & ſplendorem producere, proſus eſt arduum. Rurſus, tanta myſteria, quæ etſi apertius traderentur, quàm in Euangelio traduntur, ſui tamen immenſitate mentes obruerent, ſuſtinere, difficile.

Iam ſi eadem noſtræ religionis certiffima ſymbola, in ipſum nudum Dei uerbum refundantur, fortaſſe non modò indoctis, ſed doctiffimis etiam negotium faceſſent. Et ut de primo illo Chriſtianæ religionis fundamento, id eſt, altera uita primo loco dicamus, An non admirabilem quandam legis cognitionem & ſapientiam eximiam Sadducæi iactabant? An non eandem ſcripturas ingenti exercitio uerſabant quotidie? & tamen quòd uniuerſæ illius legis promiſſiones & præmia, in huius uitæ mortalis decurſu ſponderentur ſoluenda, tantùm abeſt ut ex eis aliam uitam colligerent, ut neque eſſe ſpiritum docerent. Quæ ſententia cum nunc quoque inter Iudæorum ſapientes non paucis arideat, utinam inter hos, qui nudum uerbum Dei iactant, non ſit frequentiffima. Iam diuini uerbi incarnatio, in qua tamen noſtræ ſalutis tota ſumma conſiſtit, quo pacto ex ſolo Dei uerbo ſine ſenſu Eccleſiaſtico, non dico imperiti, ſed doctiffimi colligent? An uerò alioſum Iudaicæ perfidia, prophetica uaticinia non torquet? an non etiam habet ſuos ſenſus, qui forſan, quòd minus proſundi, liberis hominibus placituri ſunt magis? Enimuerò niſi eos litera ipſa occidiſſet, niſi eorum, cortex ille, id eſt, ut illi uolunt, historicus ſenſus, quaſi quoddam denſum uelamen corda conregeret, id eſt, niſi ſibi ex nuda illa ſcripturarum lectione quid Chriſtianis in diſputationibus obiicerent, ſe habere conſiderent, iam olim conuicti, nobis cauſam donafſent. Horum, qui tam facilem putant ſcripturam, ſi tamen docti ſunt, conſcientias appello, quoties non unum aut duo, ſed nulla noſtræ religionis præcipua myſteria, in ueteri aut nouo teſtamento expreſſiora deſiderant? Quoties (dicant per Chriſtum) aut cum de Chriſti aduentu, morte & reſurrectione, de noſtra poſt uitæ huius deſunctionem ſeclitate agitur, apertius Spiritum ſanctum uoluiffent loquutum? Quis enim id ab iis hominibus poſtulare uerebitur, qui omnia uerbo Dei expreſſo metiuntur? Quòd ſi ipſos propter fidem ingentem hoc humanæ fragilitatis deſiderium non ſubeat, cur non fragiles plebes, quæ nec tanta fidei plenitudine pollent, nec tam robuſtis uinculis religioni cohærent, ſubire timebunt? Quòd ſi illi, qui tamen ſunt philoſophi acutiſſimi, doctiſſimi, linguaciſſimi, theologiciſſimi, & in ſanctarum ſcripturarum, ut illi de ſe iactant, exercitio exultiffimi, tam aperta eſſe in ueteri & nouo teſtamento myſteria non dubitant, ut nemo uel imperitus in eorum locos poſſit impingere, ego, qui ſum ex illis, quos ipſi truncos exiſtimant, qui que ad penitiorum illam ſacrarum literarum cognitionem non penetrant, forſan ſi Iudeum agerem, & ſemel Eccleſiaſtica doctrinæ magiſterium proiicerem, non paruum illis potuiſſem negocium faceſſere. Et alioqui, ſi adeò apertè præcipua noſtræ religionis capita, in ueteri teſtamento ſcribuntur, cur Baſilius Chilonem diſcipulum à ueteris teſtamenti lectione deterret? Ex ueteris, inquit, teſtamenti lectione detrimentum accedit, non quòd ſcripta ſint nociua, ſed quòd eorum, qui læduntur, mens ſit infirma. Omnis enim panis alimentum præbet, ſed infirmis nociuus eſt: ſic igitur omnis ſcriptura diuinitus inſpirata utilis eſt, &c. Haecenus Baſilius. Et alioqui, Quis unquam ſapientium, & eorum, qui modèſta quadam libertate, noſtræ religionis myſteria tractantes, quid in ea poſſet per ſua membra Satanæ, moliri curioſè conquirunt, non animaduertit, multa eſſe in ſanctis ſcripturis obſcura, multa, quæ poſſint alioſum torqueri, multa etiam in præcipuis religionis capitibus, quæ in externos hoſtes iactantur inualidè?

Probatur

Baſil. epiſt. 81.

Probatur ſcripturas eſſe difficiles linguæ, in qua ſcriptæ primitus ſunt, ratione. Cap. V.

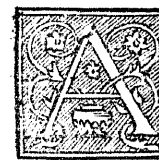

Ed iam ut huiusmodi difficultates, quæ à rebus ipſis oriuntur, omittam, quis inter hos tam eruditos theologos, tam ſapientes uiros, tam ſcripturæ conſultos, non uideat uniuerſam ſcripturam ingenti ſermonis difficultate concretam? Aut ſi ita non eſt, quorſum ipſi tantopere linguarum ſtudia laudant, quorſum tam neceſſaria prædicant, ut ſine illis nec apicem ueræ ſcripturæ poſſe ſciri contendant? An ne ſutores quoque & mulieres, Hebraicæ & Græcæ linguæ uocabunt? An ne cæmentarij quoque Hebraiſmos addiſcent? Itaque iſti ſanctam ſcripturam, dum ſuis adulantur, facillimam, dum uerò nos quaſi ineptos ab eiufdem tractatione repellunt, difficillimam dicunt.

Hereticorū de perſpicuitate ſcripturarum uarietas.

At, aiunt, nos habemus correctiffimas uerſiones? unde probabunt noſtris correctiores, à quibus tantopere diſident? Immo unde probabunt inter tot Latinas & uulgares uerſiones, quot poſt quinquaginta annos emerſerunt, cum tamen inter ipſas ſententiarum & uocum ſit grande diſſidium, hac illam eſſe potiorum? Diſpeream, ſi quemadmodum olim Ptolemæus, ſeptuaginta interpretes, nunc ducentos, hæreticæ factionis principes cogent, inter ſe conuenirent. Immo diſpeream, ſi unus alterum ſcriptis libellis non uocaret hæreticum, & ſanctæ ſcripturæ corruptorem clamaret. Ergo quanuis nulla eſſet in ſcriptura ex rebus, quæ in illa tractantur, difficultas, ſermonis tamen, quo primitus fuit excepta, ratione eſſet longè grauiffima: atque id quidem, non modò in rebus, quas ipſi adiphoras uocant, quæ que ad noſtram ſalutem neceſſariò non pertinent, uerum eſt, ſed etiam in ipſis noſtræ religionis præcipuis myſteriis, & quæ Deus noſtræ pietatis fundamenta ſubſtrahit, qualia ſunt diuini uerbi in carnem aduentus, noſtri per eius mortem redemptio, corporis ſemel mortui glorioſa reſumptio, iudicij dies, futuræ ſeclitatis, quam expectamus, corona, &c. Hæc profectò, ut paulò antè dictum eſt, ſi tam ratione ſermonis perſpicua eſſent in ſcriptura, quàm iſti docent, ſi conſequentium & præcedentium aliquali conuenientia detorqueri non poſſent, ſi diabolus per uariam atque diuerſam punctuationem, eorum oculos non perſtrinxiſſet, iam dudum Iudæorum ſapientes ſuæ cauſæ celſiſſent.

Probatur ſcripturas eſſe difficiles ex antiquitate. Cap. VI.

Accedit iis, quæ diximus, ſanctarum ſcripturarum antiquitas, quæ non modò eas, ſed alias quaſcunque ſcripturas, in tanta per diuerſa ſæcula uariatione ſermonis, reddidiſſet difficiles. Hoc enim pacto Græcis ipſis Homerus eſt obſcurus, Ennius, Pacuuius, Cæcilius etiam antiquis Latinis: nobis uerò ingentis alioqui eloquentiæ uirorum Catonis & Varionis, quæ ſuperſunt, ſcripta ſunt proſus obſcura. Immo uerò ea, quæ in noſtris prouinciis ante centum annos opera prodierunt uulgari ſermone, cum propter loquendi rationem diuerſam, tum propter quorūdam abſolutorum uocabulorum antiquationem, tenebroſa uidentur. Quod ſi ei, quæ ab obſoletis diſtionibus difficultas exurgit, nouis iſtis translationibus, dum à peritis uiris loco illarum perſpicua uocabula ponuntur, ſubueniri queat, at ſemper altera difficultas incumbit ab Hebraicæ phraſeos antiquatione, immo ab eius linguæ (quæ etſi ſancta, tamen barbara erat, & noſtris hominibus proſus incognita) ſi cum iis, quibus aſſueuimus & innutriti ſumus, cõferatur, grandi diſtantia. Nam cum lingua Græca & Latina ſecum & cum iis, quibus Europa utitur, linguis communicent, Hebraica, quòd diuerſos tropos diuerſamque diſtionem conſeruet, cum nulla communicat. Vnde factum eſt, ut cum omnium gentium, etiam earum, quæ ulteriorem Indiam & Trapobranam incolabant, tum Græci, tum Latini histori, facta conſcripſerint, ſolius Iudaicæ prouinciæ, ante Græcorum imperium, egregia facinora ſiluerint: cum tamen & Græco, & Romano imperio fini-

N n n ij tima

tima eſſet, niſi obſcura quædam mendacia, quæ à finitimis gentibus eidem infeſtiſſimis, non autem à propriis annalibus ſumpta fuerunt, qualia ſunt quæ Tacitus & Tro-
gus mentiuntur. Sed quantum à noſtra ratione loquendi Hebraica lingua difcedat, atque adeò quantum ſit difficilis, cum apud omnes eruditos ſit compertum, pluri-
bus oſtendere uelle, ocioſum eſſet.

Sanctas ſcripturas eſſe difficiles perſuadetur ex tropis peculiaribus
Hebraicæ linguæ. Cap. VII.

Aeterum ut ad maiorem difficultatem, & quam aduerſarij, niſi cum Ec-
cleſiaſtica fide, nomen etiam Chriſtianæ religionis prodiderint, inſiciari
non poſſunt, quarto loco ueniamus: quis non uideat ſanctam ſcriptu-
ram, cum ex eius linguæ proprietate, qua primitus data eſt, proſus
aliis linguis incognitis & inuſitatiffimis tropis, tum ex ſpiritali & Euan-
gelico ſenſu, qui carnalis ſenſus larua concluditur, & literæ putamine
& cortice cingitur, non modò uulgaribus hominibus, ſed etiam exercitatiſſimis ob-
ſcuriſſimam eſſe? Nonnunquam profectò in eadem ligna eunt, ut ungant ſibi regem,
nonnunquam montes exultant, nonnunquam terra iubilare præcipitur, nonnunquam
ſol, luna, ſtellæ, montes, colles, maria, flumina, imber, ros, & cæteræ, quaſcunq; di-
uina manus formauit, creaturæ Deum laudare & benedicere iubentur: quandoque flu-
mina de uentre fluunt, manus & pedes ſcandalizantes abſcinduntur, quandoque carbo-
nes ſuper caput inimici congeruntur, quandoque manum ponentes ad aratrum & aſpi-
cientes retro, regno Dei inepti dicuntur: quandoque Eunuchi, qui ſe propter regnum
cælorum caſtrauerunt, commendantur, & hoc genus alia, quæ non modò indoctis, ſed
plurima eorum doctiſſimis etiam obſcura uidentur. Immo dum à ſimplicibus & ineru-
ditis ſunt lecta, ſcimus ex Eccleſiaſticis hitoriis, quos effectus habuerint. Fuerunt
quidam, qui diabolica fraude decepti propter regnum cælorum non modò ſua, ſed ho-
ſpitem quoque pudenda conſcinderint: fuerunt qui ſibi oculos, à quibus ſcandalum pro-
uenerat, incunctanter effoderint: fuerunt & qui manus & pedes, dum ad id ſcandalo
accepto ſe conſtringi rentur, amputauerint: fuerunt non uulgares, qui propter has pro-
ſopopœias, cælus, ſolem, lunam, & aſtra, animata cum Platone crediderint. Iam ex
allegorico aut myſtico ſenſu, quanta, non modò mediocribus, ſed doctiſſimis uiris in
eadem ſancta ſcriptura difficultas imminet, ſanctorum patrum, qui quaſi obſtetrices
ſanctæ, euangelium, ueteri ſcripturæ utero latentem eduxerunt, labores oſtendunt.
In nulla re profectò ſanctiſſimi & doctiſſimi uiri magis laborarunt, quam ut noſtra
religionis myſteria, totiuſque Chriſtianæ uitæ inſtitutum, ſpiritali quadam ratione,
carnali & externo ſcripturæ ſenſu, ueteri illo ſtatu concludum, oſtenderent. Ad hunc
uerò ſenſum, quàm ineptum ſit uulguſ, immo quàm pauci etiam ex his, qui ſe in
eadem ſcriptura doctiſſimos autumant, eundem conſequantur, non eſt opus oſtendere,
niſi quòd, quàm hic ſenſus Chriſtiano theologo & ſanctarum ſcripturarum interpreti
ſit neceſſarius, eo quòd ſint quidam ſemiudæi, qui eundem noſtra memoria à Chri-
ſtiana ratione interpretandi ſcripturas proſus conentur excludere. Si Paulus non ſuf-
ficiat, qui omnia in figura Iudæis contigiſſe docet, ex Cyrillo Alexandrino, omiſſis mul-
tis aliis, oſtendamus oportet. Is igitur in ea uerba, Si peccauerit anima, & præte-
riens, præterierit præcepta Domini, &c. Si ſecundum (inquit) diuinæ legis fidem
hæc, quæ leguntur nobis, Dominus loquutus eſt ad Moſem, puto quòd tanta Dei uer-
ba non debeant ſecundum incapacitatem audientium, ſed ſecundum maieſtatem lo-
quentis, intelligi. Dominus (inquit) loquutus eſt, Quid eſt Dominus? Apoſtolus
tibi reſpondeat, & ab ipſo diſce, quia Dominus ſpiritus eſt. Quòd ſi Apoſtoli ſermo
non ſufficit, audi ipſum Dominum in Euangeliis dicentem, Quia Deus ſpiritus eſt.
Si ergo dominus & Deus ſpiritus eſt: quæ ſpiritus loquitur, ſpiritaliter debemus au-
dire. Ego & adhuc amplius dico, quia quæ Dominus loquitur, non ſpiritalia tantum,
ſed ſpiritus eſſe, credenda ſunt. Non de meo ſenſu hæc, ſed de Euangeliis approbo.
Audi Dominum & Saluatorem noſtrum ad diſcipulos ſuos dicentem, Verba, quæ lo-
quutus

Iadi. 9.
Pſal. 95.
Pſal. 150.
et Deut. 10.
Io. 4. & 7.
Matth. 5.
Rom. 12.
Luc. 9.
Matth. 19.

Valeſii a-
pud Augu-
ſt. 6. de he-
reſi. c. 37.

Quidam a-
pud Dama-
ſc. 2. de ſi-
gnific. & no-
ſtra memo-
ria Paulus
Rici. Neap.

Myſticus ſen-
ſus in Chri-
ſtiana inter-
pretandi ſcri-
pturæ ra-
tione, neceſ-
ſarius.
1. Cor. 13.
In principio
lib. 4. in Le-
uit.

Ioan. 4.

quutus ſum uobis, ſpiritus & uita ſunt. Si ergo ipſius Saluatoris uoce diſcimus, quia uer-
ba, quæ loquutus eſt Apoſtoliſ, ſpiritus & uita ſunt, nequaquam dubitare debemus,
quòd etiam, quæ per Moſem loquutus eſt, ſpiritus & uita credenda ſunt. Hæc Cyrill. ^{Ioan. 6.}
Idemque in illa uerba, Hæc eſt lex hoſtiæ peccati, in loco, quo iugulantur holocauſta,
occident, & id quod peccati eſt coram Domino ſancta ſanctorum ſunt, &c. Hæc omnia,
inquit, niſi alio ſenſu accipiamus, quàm literæ textus oſtendunt, ſicut iam ſæpe di-
ximus, cum in Eccleſia recitantur, obſtaculum magis & ſubuerſionem religioni Chri-
ſtianæ, quàm hortationem ædificationemque præſtabunt. Si uerò diſcutiatur & inue-
niatur, quo ſenſu hæc diſta ſunt, & digna Deo, qui hæc dicere ſcribitur, aduertantur,
ſiet quidem Iudæus, qui hæc audit, ſed non ille, qui in manifeſto, ſed qui in occulto
Iudæus eſt. Secundum illam differentiam Iudæi, quam diſtinguit Apoſtolus Paulus
dicens, Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt, neque quæ manifeſto in carne eſt, cir-
cuncifio, ſed qui in occulto Iudæus eſt, circuncifione cordis, qui ſpiritu non litera, cui
laus eſt non ab hominibus ſed à Deo. Et ſubinde, Sicut ergo, inquit, cognitionem ſui
ad inuicem gerunt, uiſibilia & inuiſibilia, cælum & terra, caro & anima, corpus &
ſpiritus, & ex horum coniunctionibus conſtat hic mundus: ita etiam ſancta ſcriptura
credenda eſt, ex uiſibilibus conſtare & inuiſibilibus, ueluti ex corpore quodam, literæ
ſcilicet, quæ uidetur, & anima, ſenſus qui intra ipſam deprehenditur, & ſpiritus, ſecun-
dum id, quod etiam quædam in ſe cœleſtia teneat, ut Apoſtolus dicit, quia exemplari
& umbræ deſeruiunt. Quia ergo hæc ita ſe habent, inuocantes Dominum, qui fecit
ſcripturæ animam, & corpus, & ſpiritus, corpus quidem iis, qui ante nos fuerunt,
ſpiritus uerò iis, qui in futuro hæreditatem uitæ æternæ conſequentur, per quem per-
ueniant ad regna cœleſtia, eam nunc, quam diximus, legis animam requiramus. Ha-
ctenus Cyrillus. In quam ſententiam & alibi ſic ſcribit, Sicut in nouiſſimis diebus ^{Lib. 1. in}
uerbum Dei ex Maria uirgine carne ueſtitum, proceſſit in hunc mundum, & aliud qui- ^{Leuit.}
dem erat, quod uidebatur in eo, aliud, quod intelligebatur; carnis nanque aſpectus in
eo patebat omnibus, paucis uerò & electis dabatur diuinitatis cognitio: ita & cum per
prophetas uel legiſtorem uerbum Dei profertur ad homines, non abſque competen-
tibus profertur indumentis. Nam ſicut ibi carnis, ita hic literæ uelamine tegitur: ut
litera quidem aſpiciatur tanquam caro, latens uerò intrinſecus ſpiritalis ſenſus, tan-
quam diuinitas ſentiat. Et ſubinde, Beati (ait) ſunt oculi illi, qui uelamine literæ
obtectum intrinſecus diuinum ſpiritus uident, & beati ſunt, qui ad hæc audienda mū-
das aures interioris hominis deſerunt: alioquò apertè in iis ſermonibus (loquitur uerò
de Leuitico libro) occidentem literam ſentient. Si enim ſecundum quosdam etiam no-
ſtrum intellectionem ſimplicem ſequar, & abſque ulla, ut illi ridere nos ſolent, ſtrophæ
uerbi & allegoriæ nubilo, uoces legiſtatoris ſuſcipiam, ego Eccleſiaſticus, ſub fide
Chriſti uiuens, & in medio Eccleſiæ poſitus, ad ſacrificandum uitulos & agnos, & ad
offerendam ſimilam cum thure & oleo, diuini præcepti auctoritate cōpellar: hoc enim
agunt qui deſeruire nos hitoriæ & ſeruare legis literam cogunt. Hactenus Cyrillus.
Cuius profectò ſententiam, quicumque à Chriſtiana ueritate non uelit in Iudaifmum
deſcendere, comprobare compellitur. Sunt enim uerò noſtræ religionis myſteria, cum in
lege Moſaica, tum in ſacris prophetis, uel ad noſtrum exercitium, uel propter ipſa-
rum rerum maieſtatem, quam non tam uerbis quàm rebus illius populi, Euangelico
ſæculo inſinuari oportebat, proſus occulta. Vnde non aliis, quàm quos poſt ingens
rerum ſpiritalium ſtudium & exercitium ſpiritus ſanctus in hoc opus aſſumpſerit, ue-
rum germanum, & Euangelicum ſenſum attingere licet. Poſſunt quidem omnes, quod
olim diuinitus carnali illi populo fuerat permiſſum, quaſi expertia rationis animalia
corticem lambere, aut ad ſummum arrodere, latentem tamen Euangelicum ſenſum,
niſi iam eius Eccleſiaſtici ordinis, quem primitus ſanxerat, Deum poenituerit, è ſan-
cta ſcriptura foras exprimere, pauciſſimi tantum. Quosdam (inquit Paulus) dedit ^{Eph. 4.}
Apoſtolos, quosdam autem prophetas, quosdam autem Euangelifas, alios uerò pa-
ſtores & doctores, &c. Vbi cum Apoſtolos Apoſtolici ordinis uiros, Euangelifas cæ-
teros quoscuque, qui uerbis aut ſcriptis Euangelium denuntiant; paſtores uerò & do-
ctores, Eccleſiarum præpoſitos, qui oues diuinis ſacramentis & uerbi Euangelici paſtu
reficiant, Paulus intelligat: prophetas tamen eos, qui in ſpiritali & abſcondito ſenſu
N n n iij è ſanctis

1. Cor. 14.

In cōment.
epiſt. 1. ad
Corin.

1. Cor. 13.

è ſanctis ſcripturis eruendo laborant, non eſt dabilem accipere, iuxta illud, Qui loquitur, lingua ſeipſum ædificat: qui autem prophetat, Eccleſiam Dei ædificat. Volo autem uos loqui linguis magis autem ut prophetis. Nam maior eſt qui prophetat, quàm qui loquitur lingua. Niſi fortè interpretertur, ut Eccleſia ædificationem accipiat, & multa alia, quæ toto illo capite, quo de ſancti Spiritus chariſmatibus, & eorum inter ſe collatione Paulus diſſerit, ſcribuntur. In quæ uerba Ambroſius Mediolanenſis Epiſc. prophetas (inquit) interpretes dicit ſcripturarum. Sicut enim Propheta futura prædicit, quæ neſciuntur, ita & ij dum ſcripturarum ſenſum, qui multis occultus eſt, manifeſtant, dicuntur prophetare. Quo genere loquendi non aliud profectò magis docet Apoſtolus, quàm myſticum legis & Euangelicum ſenſum, abditiffimum eſſe, & tantum eius tractationem iis indulgeri, quos in id muneris à plebe ſecretos, rapuerit ſpiritus. Vnde idem cum Spiritus ſancti donationes & uarias membrorum huius Eccleſiaſtici corporis functiones enumerat, inter eas prophetiam & interpretationem ſermonum recenſet. Quòd nimirum ſanctæ ſcripturæ digna intelligentia, nulli ſine eiufdem ſpiritus donatione contingat. Itaque uel hac una ratione, quanta ſit ſcripturarum obſcuritas, apertiſſimè proditur, quando à Paulo earum interpretes prophetæ uocantur. Colligitur etiam non uulgo eſſe permittendas, quandoquidem prophetiam & interpretationem, id eſt, ueram intelligentiam, non uulgo, ſed quibuſdam & iis probatiſſimis indultit ſpiritus.

Nec ualet aduerſariorum fuga, qua docent, iam uniuerſum illum ordinem, quem primitus Spiritus ſanctus in Eccleſia plantauit, poſt Euangelij propagationem, ſublaturum. Nam præter hoc, quod eadem procacitate, baptiſmi neceſſitatem, noſtrorum ſæculorum hominibus potuiſſent auferre, certè ſi eo tempore, quo ſpiritus primitus ſuſcepit Eccleſia, ſanctæ ſcripturæ interpretes ſpiritu prophetiæ indiguerunt, & noſtro indigebant: eſt tunc, cum uniuerſi Chriſtiani, ſanctiſſimis moribus & animi puritate, templum erant ſpiritus, non omnibus, ſed quibuſdam uerus germanuſque intellectus ſcripturæ accidebat, fortiori ratione. nec noſtro ſæculo omnibus contingeret, ſed iis ſolis, quos poſt magnum eiufdem ſcripturæ ſcrutinium, & ſtudium, huic prophetico muneri nuncupariſſimus ſpiritus.

Nec uero eſt quòd dicant, hoc prophetiæ munus, cū ſit opus ſpiritus, poſt Apoſtolicæ ſæculæ, ſine ſtudio contingere. nam licet (quod propter Euangelij dignitatem ita oporteret) ſicut Apoſtolicæ dignitas, ita quoque ſermo ſapientiæ, rerum ſcientiæ, prophetiæ, aut interpretatio ſermonum, nulla humana opera, ſed per ſolam ſpiritus uirtutem, ſimplicibus hominibus & illiteratis donaretur. modò tamen quando iam ſemel recepto Euangelio, alia ratio regiminis decet Eccleſiam, quando (inquam) miraculis non eſt opus, non quoscuque, ſed eos, quos exercuit ſtudio ſapientiæ, qui que in lege Domini cum aliarum diſciplinariarum ſuppellectile, die ac nocte meditantur, in hoc prophetico munere aſſumit ſpiritus. Quæ res, ſi propter inueteratum odium, quo noſtri ſæculi doctiſſimos uiros proſequuntur hæretici, eiſdem credibilis non fiat, fieri tamen, ſi in priorum ſæculorum Eccleſiam oculos coniecerint. Neque enim poſt Apoſtolicæ ſæculæ, niſi alioquò uiri doctiſſimi & externis quoque diſciplinis exculti, ſcripturas tractarunt.

Oſtenditur ſacras ſcripturas difficiles & obſcuras eſſe ex apparenti quorundam locorum repugnantia & ἀπορίας. Cap. VIII.

Mplius, eſto, nulla eſſet in ſanctæ ſcripturæ myſteriorum obſcuritas, nulla ex lingua, qua primitus ſcripta eſt, difficultas, nulla antiquitas; eſto, nulli eſſent tropi peculiareſ; eſto, demum, nullus eſſet myſticus ſenſus, qui à ſe uulgares mentes, & quæ nondum animaleſ hominẽ exuerunt, auerteret: an uerò negare poterunt aduerſarij, innumeros eſſe in ſanctæ ſcripturæ locos, qui non modò ſimplicibus & illiteratis, ſed doctiſſimis quibuſque, ut in concordiam adducantur, negotium faciſſant? Quid ergo Auguſt. & ueteres quidam, de conſenſu Euangelistarum & aliarum ſcripturarum,

ſcripturarum libros ediderunt? Quid ſanctiſſimi uiri tantopere in diluendis antilogiis & antinomiis aut componendis laborarunt? Et ne uniuerſa, quæ illi uel ab hæreticorum, uel à Gentilium aut Iudæorum calumniis uendicarunt, huc adducamus, quo, quaſo, pacto indoctus aut plebeius homo, cum in hos, quos pauciſſimos ex multis ſubiiciemus locos, inciderit, lapſos Euangelistas aut aliarum ſcripturarum auctores, niſi ſanctorum patrum cōmentarios perlegerit, & illis conciliandis ualidiſſimos labores diligenter impenderit, non continuo putabit? Prohibet Chriſtus apud Matthæum Apoſtoliſ, ne uirgam ſecum deferant in uia, dicens, Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis ueſtris, non peram in uiam, neque duas tunicas, neque calciamenta, neque uirgam: dignus eſt enim operarius cibo ſuo. Apud Marcum uerò idem Chriſti præceptum ſic habet, Et præcepit eis, ne quid tollerent in uia, niſi uirgam tantum. Apud Lucam etiam, Niſi, inquit, tuleritis in uia, niſi uirgam, neque peram, neque panem. Vides uirgam, quam illa profectione Apoſtolicæ, Matthæus prohibitam dicit, apud Marcum & Lucam non modò non indultam, ſed apertè prohibitam? Iosephi uirginis ſponſi generatio, quàm diuerſa ſit apud Matthæum & Lucam, nemo non nouit. Apud hunc certè Heli, apud illum Iacob, filius dicitur, immo utraque generationis enumeratio uix unum aut alterum nomen habet commune. Quæ res profectò & ueteri & recenti memoria doctiſſimos torſit, dum ſecum diuerſas rationes, quibus ἀπορίας illam, quæ à fidei aduerſariis exprobrabatur, eliderent, profundiffimè cogitant: & ſunt inter aduerſarios, qui credant, neminem priorum ſæculorum, uſque ad eos, eam rem aſſequutum. Quid? an hæc non ſunt talia, quæ ad noſtram ſalutem pertineant? An non hinc integra fide & pietate opus eſt, ne ſanctæ ſcripturæ uacillet auctoritas, dum ſibi ſacri auctores mutuo diſidio repugnare uidentur? An ſi hæc in aliis auctoribus, quanuis ſanctiſſimis legeremus, non apertè diceremus alterum lapſum? Quòd ſi uel unum mendacium ad ſcripturas admiferimus, totam earum auctoritatem perditum iri, nec hæretici dubitant: iuxta illud Auguſtini, Si ad ſcripturas ſacras admiſſa fuerint uel officioſa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis? quæ tandem de ſcripturis illis ſententia proferetur, cuius pondere contentioſæ falſitatis obferuetur improbitas.

Sunt in eadem ſanctæ ſcripturæ innumeri loci, quos ſi nudos legeris, etiamſi ſis doctiſſimus, negotium faciſſent. Talis eſt ille apud Paulum, Impoſſibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati, guſtauerunt etiam donum cœleſte, & prolapſi ſunt, ruruſ renouari ad pœnitentiam. Quem locum, ſi ad primam uerborum ſignificationem traducas, hominem poſt ſemel commiſſum peccatum, fruſtuoſè pœnitere non poſſe (quæ Nouatianorum hæreſis eſt) pernicioſè contendes. Simileque eſt, quod ad eoſdem Hebræos ſcribit idem Apoſtolus, Voluntariè enim peccantibus nobis, poſt acceptam notitiam ueritatis, iam non relinquatur hoſtia pro peccatis, terribilis autem quædam expectatio, & ignis æmulatio, quæ conſumptura eſt aduerſarios. Ex quo loco, cum omne peccatum, quantumuis puſillum, ſit uoluntarium, apud ſimplices fiet, ut nullus poſt quodcunque peccatum pœnitentiæ ſit locus. Omitto complures alios locos, quorum non modò illiteratos homines, ſed doctiſſimos quoque difficultas exercuit: qualis ille apud Ioannem, Omnis, qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit: quoniam ſemen ipſius in eo manet: & non poteſt peccare, quoniam ex Deo natus eſt. Qui profectò non modò ſimplicibus hominibus poteſt imponere, dum poſt ſemel ſuſceptam Spiritus ſancti gratiam, quidquid libuerit, agendo, ſe peccare non credunt, ſed & opinione ſapientiæ ſpecioſos aliquando ſefellit. Refert enim Auguſtinus, Ioſuianum hæreticum in ea fuiſſe ſententia, ut quem ſemel regenerationis abluiffet lacuum, poſſe peccare non crederet.

Matth. 10.

Mar. 6.

Luc. 9.

Matth. 1.
& Luc. 3.

Andr. Oſi.
in annota.
Aimo.
Euang.

diſt. 9. c. ſi
ad ſcriptu-
ras.

Hebr. 6.

Hebr. 10.

Ioan. 3.

Lib. de hæ.
cap. 82.

Probatur

Probatur sanctas scripturas esse, difficiles, ex ipsorum aduersariorum doctrina & scriptis. Cap. IX.

Erūm iam, quod aliud apertius, ad sanctarum scripturarum difficultatem insinuandam, quam ipsorum aduersariorum testimonium inquirimus? Non dubium est, inquit, quidam, qui tamen suis laicis & mulierculis, quasdam sanctas scripturas apertissimas uenditat, quin sacra scriptura non possit rectè ac uerè intelligi, nisi ab iis, qui Spiritu sancto sunt diuinitus donati. Et si enim impij possunt quædam scripturæ loca

ac præsertim iudiciaria & moralia adeoque quæ ad legem pertinent, & quæ historica sunt, cognoscere: tamen quis sit uerus finis legis, quid Euangelium de Christo sibi uelit, quid Christus ipse sit, & quantum in eo thesaurum per fidem habeamus, & quæ sunt id genus alia sacra scripturæ, non possunt nisi soli pij per spiritum iudicare. Quam sententiam deinde, postea quam suo iudicio Euangelicis & Apostolicis locis communiuit, confestim subiungit, Habes præcipuam partem sacra scripturæ, seu sermonem Euangelij Domini nostri IESU Christi, qui sermo literis mandatus est, non posse uerè cognosci nisi à spiritualibus. Hactenus ille. A quo quærere libet, an esto quòd Ecclesiasticorum patrum & Episcoporum conuentus, & reliqui quicumque in concilio generali conueniunt, ut illi libet, propter ista horrenda peccata, quibus Catholici inficimur, nec micam quidem Spiritus sancti habeamus, proindeque nec uerum germanumque sensum scripturæ eius, quæ ad salutem pertinet, obtinere possimus: an, inquam, beatissimi illi sui cæmentarij, & fullones uniuersi, sint Spiritu sancto referti & carne iam semiexclusa & animali homine profligato, sint spirituales? Non annuet profecto. Nam cum Spiritus aduentus in animam à sua illa fide pèdeat: fides autem & reliquæ animæ operationes sint cordis opera: cor autem solus Deus uidere possit, iuxta illud, Ipse nouit abscondita cordis sine grandi temeritate, ne dum de uniuersis suis ciuibus, sed nec de uno solo: quòd sit spiritualis, aut quòd sit spiritu donatus, iudicare poterit. Quantumuis enim ij contra Euangelicam & Apostolicam doctrinam, certitudinem gratiæ & amicitia Dei, in animis constituent, ea tamen quanuis mihi, quòd me Dei amicum certò cognoscam, deseruiat, alteri, quo meam gratiam uideat, deseruire non poterit. Quis enim nouit quæ sunt hominis nisi spiritus eius, qui in ipso est? Quòd si de uniuersorum ciuium spiritualitate non sunt certi, qui apud hos, ministros agunt Euangelij, immò si sunt certiores maiorem partem posse non habere spiritum Dei, quòd nimirum uel fide illa sua destituantur, uel non semper hebeant ad manum, uel si habeant, ea uti nolint, aut aliis rationibus, quas isti homines à semel suscepta iustitia posse cadere docent, spiritum Dei amiserint, cur ergo miserandæ plebi, si non in certissimum exitium, saltem in probabilissimam perditionem, & ruendi discrimen, scripturas obtrudunt? Enimuerò, uel si unum ruiturum rationabiliter timerent, quando alioqui iidem ministri, quotidiana prædicatione & suæ fidei cultura, quæcumque uel ad credendum, uel ad operandum sunt necessaria, populo ingerunt, ne periret frater, propter quem Christus mortuus est, eas promiscuæ illi multitudini non debuissent permittere: hoc est enim uerum scandalum pusillorum. Immo uerò, nec omnibus doctis quantumuis in re literaria & earundem sanctarum scripturarum schola uersatis, antequam explorati essent, & saltem quantum ualet humana fragilitas, an spiritum Dei haberent, cogniti essent, ne continuo in detestandas hæreses, & pestilentes errores laberentur, in eorum republica debuissent permitti, quandoquidem nulla humana disciplina sed Spiritus sancti præsentia, ex eorum sententia scriptura cognoscitur. Vnde neque stupidis Brentiis & huiusmodi scurris, qui nihil habent in suis libris præter dictoria obscæna: & in uiros probos cynicam quandam libertatem dicendi, quam profectò etiam in Ethnicos & ædiorum homines Christus prohibuit: quamque tam impossibile est à caritate, quam Christus tantopere commendat, deriuari, quam homicidia, adulteria, furta, sacrilegia, blasphemias, &c. quòd certissimè spiritu destituantur, debuissent committi. Quid? an non efficacissimè, immò cum certissimo triumpho in homi-

Ioan. Bren. in plegom.

Coargum. sur heret.

Psal. 43.

1. Cor. 2.

1. Cor. 13.

nes, si tamen homines sunt, sic agemus? Paulus inquit, Si linguis hominum loquar & Angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum uelut æs sonans, aut cymbalum tinniens. & si habuerim prophetiam & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam; etsi habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum. & si distribuero in cibos pauperum omnes facultates, & tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Ergo quanuis Brentius, Caluinus, Vualfangus & cæteri nouerint apprimè linguam Græcam, & Hebraica lingua sint doctiores ipso Mose: immò uerò quanuis nouerint uniuersorum mortalium idiomata, & angelorum locutiones intelligant, si non habent caritatem, nihil illis prodest, quò Spiritum sanctum, qui est pignus hæreditatis nostræ, & per quem solum clamamus, Abba pater, possideant: atque adeò, cum tractant scripturas, nihilo illis magis credendum erit, quam cymbalis tinnientibus, aut æri sonanti, quæ in auribus hominum molestissimè crepent: quid tamen dicant ipsa non intelligunt. & cum in turribus Ecclesiarum suspensa perpetuo tinnitu Deum, filium Dei, Dominum nostrum IESUM Christum, ueram animi pietatem, diuinas laudes, &c. rationis participibus hominibus ingerant: ipsa tamen horum omnino exortia, neque quid sit Deus, neque quid sit Dominus noster IESVS Christus, neque quid sit uera animi pietas, aliquando cognoscunt; & tandem cum contrafacta fuerint, in ignem mittuntur. Deinde ita colligimus, Ergo quamuis Lutherus, Brentius, Caluinus, Vualfangus, & cæteri habeant prophetiam, & noscant mysteria omnia, quæ illis tot sanctis uiris, qui ante mille annos nos præcesserunt, speretis, Deus nostra memoria reuelauit: & præterea quanuis, uniuersa naturæ arcana, quæ Aristoteles nesciuit, & doctus Plato ignorauit, uel Dei indulgentia, ut sunt purissima utriusque sapientiæ uasa, uel propriæ naturæ benignitate perceperint, nihil ad acquirendum & habendum spiritum, cuius numinis solius præsentia, uerus & germanus scripturæ sensus acquiritur, sine caritate proficient. Tertio ita inferemus, Ergo quanuis Brentius, Caluinus, Lutherus, & totus hæreticorum grex, largissimas eleemosynas iactent, quanuis cunctas suas facultates in cibos pauperum distribuant, (immo quòd est omnibus, quæ homo præstare potest, excellentius) quanuis tradant in medios ignes corpora sua, ita ut uiui ardeant, si caritate destituantur, nihil illis ad habendum Spiritum sanctum atque adeò ueram germanamque illam scripturarum notitiam proficiet. Quarto sic, Ergo quanuis Lutherus, Brentius, Philippus, Caluinus, & uniuersi, qui in eorum scholis Christum dediscerunt, magnificè illam, quam ipsi iactant, immò omnium mortalium, qui à mundi primordio Deo placuerunt, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum, Viduarum (nam monachorum non uolunt) fidem possideant, nihil illis proderit ad habendum Spiritum sanctum: qui sicut fidem, ita quoque hoc loco per Paulum caritatem requirit.

ATQUE HAS quidem collectiones, cum uerbo Dei & Apostolico testimonio firmentur, nequaquam negabunt. Nam quanuis caritas ex eorum sententia, ad Spiritus sancti in hominum animos aduentum, quòd eum solum per fidem contingere doceant, non sit necessaria: negare tamen non possunt, eandem caritatem ab inhabitante spiritu, certissima & mathematica ratione quasi fructum effluere, atque adeò externam in fratres caritatem, & amorem certissimum, esse symbolum uerorum Christianorum, ut ipsi uocant, iuxta illud, In hoc cognoscent homines quòd discipuli mei eritis, si dilectione habueritis ad inuicem. Ergo si rectè colligitur, Spiritus sanctus est in homine, ergo caritas: ita recta erit colligendi ratio, Caritas non est in hoc homine, ergo nec Spiritus sanctus. Tunc ultra procedamus, Sed Brentius, Caluinus, Lutherus & cæteri non habent caritatem, ergo nec habent Spiritum sanctum certissimum caritatis auctorem. subsumptionem, quantum per humanam fragilitatem conceditur, quæ usque ad cordis interiora non penetrat, ex ipso Apostolico testimonio cõprobabimus, Caritas, inquit, benigna est, patiens est, non æmulatur, non agit perperâ, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitates: congaudet autem ueritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Ac si apertè diceret sanctus Apostolus, Caritas benignos, patientes, modestos, potius aliena quam sua quærentes, beneficos, lenes, & placidos, &c. homines, quibus

Eph. 1.

Hæc omnia frequentissima sunt in oribus, quam scriptis nostrorum hæreticorum, nostra memoria.

Ioan. 13.

1. Cor. 12.

femel infederit, reddit & præſtat. Verùm iſti (omitto peſtilentes mores, quos mundo induxerunt, Eccleſiarum compilationes, & ſacrilegia, cædes, rapinas, ſupra, adulteria, quæ quantum cum Chriſtiana caritate conueniant, uel ſtipites norunt) omnium horum, quæ caritas operatur, contraria in ſuis ſcriptis oſtendunt: ſunt enim impatientes, dum tot & talia conuicia in Eccleſiaſticos uiros, in ipſam Eccleſiam, in Chriſti ſacerdotes, in Eccleſiaſticos cætus, quæ concilia uocamus; &c. contorquent, quot & qualia ſi Chriſtiani eſſent, aut caritatem, aut Spiritum ſanctum haberent, etiam atrocioribus laceſſiti, non debuiffent retorquere; Chriſtianorum eſt patientes eſſe ad omnes & nulli malum pro malo reddere. Sunt æmulatores fratrum ſuorum, in primis quidem Romani Pont. quem, quamuis innocentiffimi homines, integerrimæ uitæ ſcelerisque puriſſimi, parietem dealbatum iudicaſſent, quòd tamen Chriſtiani populi (licet ut illi uolunt, uerè non eſſet) princeps habeatur, malè accipere, & tot tamque ſcurrilibus ſalibus uel perditiffimo nebulone indigniſſimis, non debuiffent inceſſere. Quoniam nec Paulus in obſoletæ legis ſacerdotem, eius ſanguinem ſitientè, licet ab eo percuffus, reuerentiam amiſſit: nam cum in percutientem ſtomachus, dixiſſet, Percutiet te Deus paries dealbate, continuò à fratribus, quòd in Dei ſummum ſacerdotem liberius loquutus fuiſſet, reprehensus, reſpondit, Neſciebam fratres, quia princeps eſt ſacerdotum: ſcriptum eſt enim, Principi populi tui non maledices. Sunt æmulatores Episcoporum & Chriſti ſacerdotum, dum tantum abeſt, ut eorum ſacroſanctam & ſemper omnibus Chriſti diſcipulis uenerabilem dignitatem ſuſpiciant, ut eos in laicorum & ſœminarum ordinem redigere conentur. Quòd olim Coreh, Dathan, & Abiron contra Moſem & Aaronem feciſſe legimus. Nam cum ſe ſacerdotio, qui honos in ea republica futurus celeberrimus credebatur, priuatos, Moſem uerò & Aaronem eodem honeſtatos atque adeò ſibi prælatos ægreferrent, malo genio acti, nullo discrimine, uniuerſæ Iudaicæ multitudinis ciues æquè ac Moſem & Aaronem eſſe ſacerdotes ingenti æmulatione commiſci cœperunt. Sufficiat, aiunt, uobis Moſes & Aaron, quia omnis multitudo ſanctorum eſt, & in ipſis eſt Dominus, cur eleuamini ſuper populum Domini? Quafi id, quod hodie aduerſariis in ore eſt frequentiffimum, dicerent, Omnes ſumus genus electum, regale ſacerdotium, lex ſancta, populus acquiſitus, &c. Quid igitur uobis cœpiſcopi aut ſacrificuli (ſic enim Chriſti ſacerdotes uocant) ſolis arrogatis ſacerdotium, omnis multitudo ſancta eſt, in omnibus eſt Dominus æqualiter, quid uobis de peculiari ſacerdotali dignitate blandimini? non modo nos, ſed & quiuis ex hac ſancta multitudine, id eſt, ex Chriſtiano populo, eadem ſacerdotali dignitate honeſtatur, ſutores etiam & cerdones, maſculus & ſœmina, quoniam non eſt Iudæus neque Græcus, non eſt ſeruus neque liber, non eſt maſculus neque ſœmina: omnes enim unum ſumus in Chriſto IESU. Verùm forſan aliquando Chriſtiani ſacerdotij, quod nõ illo Moſaico & Aaronico deterius, ſed tanto excellentius eſt, quanto agni immaculati caro & ſanguis, quæ offert, taurorum, agnorum, hircorum, ſanguini præſtat, rationem habebit Deus, eo genere ſupplicij, quod olim ſeditioſas illas nihil tale ſperantes inuaſit, ſua potentia renouato. Aemulantur etiam ſacroſancta concilia, quibus nihil ſalubrius, uel diuina conſtitutio, uel humana ratio ad componendas ſeditiones & prauorum ingeniorum petulantiam compescendam, ſancire potuit. Atque ita æmulantur, ut quod eſt & fuit ſemper alienum à Chriſtiana religione & modestia, non modò illis ſua inconfantiſſima ſomnia, ſed quorumuis ignorantium homunculorum, & muliercularum, modò à catholicorum fide & communionem diſcedant, deliria ueriora credant. Et cum internam illam Euangelij notitiam, quid ſcilicet Euangelium ſibi uelit, quis ſit Euangelij finis, quem in Chriſto theſaurum habeamus per fidem, & cætera id genus, quæ ad ſalutem pertinent, agathonibus ſuis & popinariis permittant, ſanctis conciliis quaſi impiis & proſus Spiritus ſancti præſentia deſtitutis, ſolùm Euangelij corticem, lambere, & earum rerum, quæ iuxta eorundem ſententiam, ad ſalutem non pertinent, legis ſcilicet iudicialium & moralium præceptorum cognitionem indulgent. Aemulantur ueteris Eccleſiæ patres, dum eos à puriori Chriſtianismo & uera uerbi Dei cognitione degeneraſſe, quando eorum dictis & ſententiis cœrcentur, nulla uel antiquitatis reuerentia petulanter inſolant. Quæ res quoniam in horum libris eſt frequentiffima addu-

ctis

ctis hinc exemplis comprobare non uolumus, qui uolet, niſi Caluini & Brentij ſcripta ſuffecerint, legat eorum rhapsodias hiftoricas (quas uocant Centurias) & apertè uidebit, quor nãui (hoc enim nomine quidquid in ſuam ſententiam detorqueri non ualet, appellant) ab iſtis mirificis pictoribus, ab ipſis Apoſtolicis temporibus ſanctiſſimis & doctiſſimis patribus illinantur. Aemulantur demum uniuerſam Eccleſiam, & adeò æmulantur, ut neque eius magiſterio ſubeſſe dignentur. Quæ proſectò procaciſſima æmulatio, ſi ſub principum Turcarum uiueremus imperio, uel politica & ciuili ratione, quaſi res inaudita ſinem iam accepiffet. Quotus enim quis à mundo condito princeps, niſi poſt cœleſtium miraculorum comprobationem, ſuæ reipublicæ & religionis deſeriores, non extremis ſuppliciis compeſcuit? aut quis mortalium tanta philautia laborauit aliquando, ut ſuæ reipublicæ, in qua natus & educatus eſt, ratione uiuendi & religione contempta, in neſcio quam deſcendere aſſeſſerit, quam ij, qui huius reipublicæ fundamenta ieciffent, primitus inſtituiſſe, nullo efficaciori teſtimonio cõprobet, quam propria contradicendi libidine? Quod proſectò iſti faciunt, dum neſcio quam Eccleſiam, quæ ſit ab iſta, quæ tamen eos Chriſto peperit, multum diuerſa, cum à Catholicis urgentur, impudenter obtrudunt. Quaſi uerò ulla fuerit aliquando tam barbara reſpublica, in qua ingeniis ſeditioſis, & ad res nouas moliendas natis; ad priſtinam illam inſtitutionem, quæ forſan, rerum conditione diuerſa, aut emendata eſt, aut explicata, prouocare licuerit. Verùm de hoc poſtea. Nunc domum reuertamur. Sunt illi inflati, id eſt arrogantiffimi faſtus uento turgidi, dum uniuerſos mortales præ ſe ipſis contemnunt, ueteres patres, ſancta concilia, uniuerſam Eccleſiam, id eſt uniuerſos Chriſtianos, quaſi ſtipites & ſtupidos moriones irrident: dum ſe ſolos iuſtos, totum uerò quidquid eſt reliquum mortalium, atrociffimis peccatis infectum grauiffimiſque ſcleribus commaculatum, traducunt. Quòd quantum cum Chriſtiana caritati conueniat, ipſi, qui ab ipſis ſeducuntur, per Chriſtum aduertant. Certè Chriſtiana caritas non modò proximorum peccata, editis infamatoriis libellis, non uenditat; ſed neque cogitat malum. ſed quid omnium earum conditionum & proprietatum, quas caritati peculiareſ, Paulus enumerat, contrarietates iſtis hominibus ineſſe probando, lectorem moror. cum id in omnibus, quæ hucusque ediderunt operibus, hæretici ipſi manifeſtè teſtentur? Neque enim adeò deliquit Eccleſia, ut prauæ Catholicæ fidei concuſſores, modeſtè loquantur, ut ea quam docent, carnalis libertatis illecebra, & loquendi ratione Chriſtiana & modeſta, tentatio ingraueſceret. Quos leuis hic Satanæ ſtatus, ſecum trahit, ſola malitia, non tentationis grauitate, quæ nondum eſt ſæuire permiſſa, proſectò trahuntur. ſed ad noſtram collectionem redeamus. Probauimus aduerſarios ex Apoſtolicis ſignis, quibus utrum caritas inſit, cognoscere datur proſus (ſaltem dum iſta, quæ mundo obtrudunt ſcripta, tot maledictis & pluſquam Ethnico faſtu referriſſima cudunt) caritate deſtitui. Tum ita ulterius colligemus, igitur carent Spiritu ſancto. Et deinde, Ergo cum iuxta eorum ſententiam & uerba, non poſſint rectè ac uerè intelligi ſcripturæ, niſi ab iis, qui Spiritu ſancto ſunt diuinitus donati, & ab iis, qui Spiritu ſancto ſunt uerè præditi, ſequitur, uniuerſos Brentios (ij enim ſunt, meo quidem iudicio ſtolidiores) nunquam uerum ſenſum ſcripturæ attigiffie, ſed meras fabulas & ſomnia, aut ſaltem ea tantum, quæ ex eius ſententia peccatores, & qui Spiritu ſancto carent, poſſunt percipere. Quæ cum ſint extrinſeca quædam, & quæ ad hominum ſalutem, ut ipſi putant, non pertineant, ſequitur, Brentium nihil hucusque in ſancta ſcriptura eorum, quæ ad ſalutem pertinent, percepiffie.

DEINDE quoniam eam firmiſſimam regulam nobis ſtatuunt, ut qui Spiritu ſancto careat, careat perinde ſanctarum ſcripturarum germano intellectu. Libet in eoſdem ex eodem uerbo Dei argutari. ſpiritum ſanctum uerè in homine manere non aliunde certius haberi poteſt, quam ex fructibus ſpiritus, quos exterius producit: ita ut ubicunque fructus Spiritus ſancti uiderimus, illic ipſum Spiritum ſanctum ſit manere certiſſimum. Fructus autem ſpiritus (id uerbo Dei expreſſo docente) ſunt caritas, gaudium, pax,

2. plegom.

Gala. 5.

patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, & caſtitas: ergo quiſquis iſta exterius oſtendat, habet Spiritum ſanctum, atque adeò deſtrictiue, quiſquis iſta non habeat, neque habet Spiritum ſanctum. at Brentius & totus pseudoEuangelicorum grex, iſta nec in uiuendi ratione, nec (quod turpius

Ooo ij multò eſt)

multo eſt, in ſcriptis oſtendunt: ergo uerbo Dei expreſſo conſtat, eſſe eos Spiritu ſan-
cto omnino deſtitutos, ac proinde uerbo Dei expreſſo conſtat, nullo pacto poſſe eos,
praefertim cum ſcribunt, ubi magis Spiritus ſancti fructibus carere uidentur, ſanctas
ſcripturas penitenti illa cognitione, qua ſola (ut Brentius docet) ſalutem conciliat,
intelligere. Totam huius argumenti uirtutem, cum aſſumptio uerbo Dei expreſſo con-
ſtet, in ſubſumptionis comprobatione, ſitam eſſe uideo, qua tamen licet ipſa rei eui-
dentia ſit apertiſſima, breuiſſime tamen nobis elucidanda eſt; caritate eos non habere
in praecedentibus uerbo Dei expreſſo ſatis probatum exiſtimo. Quod uero gaudium
non habeant, quanuis mundo paradoxum uideatur, ſuadere conabor. Duplex gaudiu
in uerbo Dei expreſſo obſeruamus; carnis unum, quod mundanum appellant, de quo
Iob 21.
Iob, de quibusdam horum Patriarchis, qui dixerunt, Recede a nobis, ſcientiam uia-
rum tuarum nolumus, quis eſt omnipotens ut ſeruiamus ei? & quid nobis prodeſt ſi
orauerimus illum? quemadmodum iſti quoque ſcientiam uiarum Domini modo no-
lunt, nec ſi Chriſtus nunc de caelo, aliud quam ipſi peruerſa mente conceperunt, doctur-
us deſcenderet, & quemadmodum iſti obedientiam omnem, qua dum praepoſitis no-
ſtris paremus, Deo paremus & ſeruiamus, iuxta illud, Qui uos audit, me audit, qui
uos ſpernit, me ſpernit: proſus abiecerunt, dicentes, Quis eſt omnipotens ut ſer-
uiamus ei? & quemadmodum plures eorum quaſi rem inutilem orationem abiecerunt,
quod eſt Chriſtiani facti ſint Stoici, omnia de abſoluta neceſſitate hominibus accidere
arbitrantes, & dicentes, Quid nobis proderit ſi orauerimus illum? De iis, inquam,
ſubdit Iob, Tenent tympanum & citharam, gaudent ad ſonitum organi, ducunt in bo-
nis dies ſuos, & tandem in puncto ad inferna deſcendunt. Atque hoc proſecto gau-
dium iſtis negare non poſſumus: nam praeter Epicuriticam uitam, quam ſuos docent, cor-
ruptionem, dum totius carnis libertatem inducunt, dum peccatorum frena poenitentiam
& confeſſionem proſus proiecerunt, dum uirtutum opera, qua tamen communis mor-
talium conſenſus & felicitatis aſſequenda & humanarum ſocietatum continendarum,
unica media putarunt, quaſi inutiliſerunt, dum adulteria, ſacrilegia, fornicationes,
gaſtrimagias, ebrietates impudicitias miſcere docent, dum ea hypocritica ratione
Euangelico uelo, quod ipſi ab Euangelio nequaquam declinaſſe uideantur, obnubunt:
praeter hanc, inquam, carnis libertatem, quis non uideat quantum gaudium illis con-
ciliet illud, digito moſtrari, & dicere, Hic eſt ille Brentius, qui fortiter & contra Eccle-
ſiam Dei, & contra ſacramentarios pugnat: hic eſt ille Philippus, qui poſt diuinum il-
lum uirum Martinum Lutherum nouo Euangelio ſicut olim Theophrastus Ariſtoteſi,
aut Xenocrates Platoni ſucceſſit: hic eſt gigas ille Caluinus, qui in Miſſarios tot libros
ſcripſit, & qui poſt Zuinglium Chriſtum expanauit, & demum qui de Gallis triumphos
egit. Sunt illis haud dubium haec cantilena dulciores, quam citharae, tympana, tubae,
& quaecumque Iob illo loco recenſet. An non Paulus Apoſtolus eos, quos ſua praedi-
catione Chriſto lucrificerat, gaudium ſuum & coronam ſuam, appellabat? Cur ergo
iſti de tot abductis ab Eccleſia, a Praelatis, a Pontifice (uel ipſo etiam Chriſto, & ſan-
ctis illis patribus, qui tamen hucusque columnae eſſe uidebantur, contradicentibus) ci-
uitatibus, prouinciis, regionibus, regnis, principibus, &c. non ſummo gaudio per-
fundantur? Cur non immenſa quadam animi laetitia ſoluantur? Ergo hoc gaudium
illis non negamus, ſed libenter concedimus: Alterum eſt gaudium non a carne, ſed a
mundo, ſed a rectae conſcientiae candore deſcendens, quod neque mundus, neque Sa-
tanus ipſe interturbare poteſt, quodque in mediis ipſis perſecutionibus augeſcit, tan-
tum abeſt ut minuat, iuxta illud, Omne gaudium exiſtimate fratres, dum in uarias
Iaco. 1.
Actu. 5.
tentationes incideritis, &c. Et illud, Ibant gaudentes a conſpectu concilij, quoniam
digni habiti ſunt; contumeliam pati. Atque hoc eſt gaudium, quod fructum ſpiritus
Apoſtolus uocat. Quo gaudij genere quod aduerſarij deſtituantur, probare non eſt
difficile, niſi illi ad alteram naturam uel ſpeciem pertineant. Hanc eſſe religionis na-
turam, ut propter ſui ineuidentiam, in ea comprobanda plus homines, a ſuae reipublicae
iudicio, & a ſuis maioribus, quam a ſe ipſis pendeant, niſi cum diuinum testimonium,
miraculum inquam, quod uniuerſam naturam tranſcendat, intercedit, praefertim cum
hac mortali uita abeundum eſt, & Plato in Axiocho docet, & ipſa experientia, apud
ſe ipſum, quicumque eius poſtremae horae diſcrimen ante oculos mentis conſtituerit,
cognoscere

cognoscere poteſt. Integrum eſt, dum uegera ualetudine fruimur mortales, ingenij la-
ſciuentis acumine, in communia & antiqua religionis placita uiolenter irrumpere.
Integrum eſt in mirabilibus ſuper nos ambulare: at dum appropinquat hora, in qua
proprium iudicium, quantum in aliis minoribus rebus diſcernendis ualuerit, ad me-
moriam reducitur, in re tam ineuidenti, & ubi nos falli poſſibile iudicamus, libentius
in rempublicam & parentes noſtros, quam in nos ipſos ſententiam renunciamus: me-
mores nimirum quantum noceat ſemper propria temeritas, quantamque excuſationis
ſpeciem habeat maiorum obedientia, & ſentiendi modestia. Hoc igitur cum ita ſit,
quis negabit horum hominum conſcientias, etiamſi a communi fide diſcedendi ratio
fuiſſet apertior, perpetuo deſertae patriae religionis mcerore confici? Quis non ingenti
cogitationum inter ſe inuicem accuſantium turbine, eorum uiſcera concuti credat?
praefertim cum turpe ducant, uel in ipſo extremo uitae turbulentae & ſeditioſae hiatu, Ad Rom. 2.
tot errorum, quos ſemel per contentionem, & gloriae cupidinem, in tot populos ſpar-
ſerunt palinodiam canere? Carent igitur illo ſancti Spiritus incundiſſimo gaudio,
ac proinde gaudij ipſius auctore Spiritu ſancto, ac proinde ad ſanctarum literarum tra-
ctationem ſunt ineptiſſimi.

IAM QVOD tertio ſpiritus fructu deſtituantur, pace inquam, quod id inſtina eo-
rum bella, & turbulentae ſeditiones demonſtrent, & nos antea multis locis oſtenderi-
mus, non eſt opus probare. Patientiam quantam habeant, ſua ſcripta demonſtrant,
dum uel non percufſi ſanctam Chriſti Eccleſiam & orthodoxos uiros maledictis inceſ-
ſunt. Quam longè ab eis ſit benignitas, bonitas, aequitas, iam antea oſtendimus,
dum eos in totum caeleſtium ordinem, maligniſſimos & iniquiſſimos probabimus.
Quantum habeant modestiae & manſuetudinis per eorum libros res ipſa loquitur.
Neque enim aut Iulianus apoſtata, aut Proclus ille Lycius, aut Celfus Ethnicus, aut
blaſphemus Porphyrius, immo uero ne Lucianus, tot diſteris & ſalibus, tanto
contemptu & ludibrio, olim Eccleſiaſticos patres reſperſerunt: quot iſti praeter omne
Chriſtianum officium lepidi homines, uniuerſum Catholicorum ordinem ludibrioſe
deturpant. Continentiam, & caſtitem, quam uel ipſi colant, uel mundo inuexerint,
nouimus omnes. Ij ſunt proſecto continentiſſimi illi orbis doctores, qui non modo
corporis caſtitem quam uelint nolint, Paulus conſulit, ab Eccleſia ablegarunt, ſed
peccatum eſſe docent eam ſeruare, & carnis deſideria contemnere. Ij ſunt, qui ſacra
uirginitatem collegia, uiolenti caſtitem graſſatores, inuadunt, & laſciuia lenonibus, ea-
rum Chriſto ſacratam uirginitatem proſtituunt. Quod tamen Euangeliciſſimum fa-
cinus, cum ex ſuo libidinis incendio & equino caſtro, omnes metirentur: atque adeo
ipſis ſacris uirginibus gratiſſimum opus ſe facturos putarent, ſi e carcere eductas in-
corruptibilium maritorum complexus inſunderent; quam inſeliciter ceſſerit, norunt
ipſi iniquitatis antiſtites. Viderunt certe ſanctiſſimas quaſque foeminas foederis me-
mores, in medio paupertatis & haereticae perſecutionis camino integras perſitiſſe: ni-
mirum ut ſuo more Deus per infirmitatem & fragilem ſexum ſola uirtute munitum,
Satanicas acies & uirtutem excuteret, nec mirum quia quod infirmum eſt Dei fortius
eſt hominibus, mundo, haeretis, & diabolo. Ij ſunt, qui caelibatum, quem & Chri-
ſtus coluit, & a Chriſto in ſanctiſſimis quibusque uiris uenerata eſt Eccleſia, a coetu
Chriſtianorum excludunt, docentes, neque ipſis Chriſti ſacerdotibus, qui diuina tra-
ctant, niſi expeditiſſe annunciandi Euangelij gratia, aut ſi forſan alicui uel repugnanti
datum fuerit deſuper, ita ut nunquam motum libidinis inſeſtum perſentiat, utilem
eſſe. In qua tamen parte & in ſuos homines ſunt inofficioſiſſimi, quod Apoſtolico mo-
re, cum tot habeant Eccleſias, quas nouo illo & caeleſti uerbo alant, nolint tamen eſſe
ſicut Paulus. Hoc enim pacto quanta erga ſuos caritate eſſent, fuiſſet oſtendendum.
Nec tamen nouum quid & haeretis prudentibus inauditum feciſſent, cum & Iouinia-
nus primus caelibatus hoſtis, quo iis, quibus ſuam haereſim obrudebat, ſucum face-
ret, nuptiarum iura ſubire noluerit, & nobis, & cordatis omnibus, ſunt ridiculi, dum
caeleſte illud uirginitatis donum, quod nobis ſine nobis, dandum eſſe fa-
bulantur, nulli eorum contigiſſe uidemus. omnes enim a minimo uſque ad maximum
ſunt equi amatores in foeminas, & emiſſarij facti ſunt, & unusquiſque ad uxorem pro-
ximi ſui hinc. Qua una ratione ſe ad Chriſti Eccleſiam no pertinere apertiſſime pro-
bant.

bant. Quandoquidem in Chriſti Eccleſia uſque ad ſæculi conſummationem, diuerſa ſunt uirtutum dona, inter quæ, cum non poſtiorum locum uirginitas obtineat, ſemper erunt in Eccleſia, qui eadem Angelica uirtute, quàm Chriſtus ſacrauit, inter cæteros niteant. Ergo cum nulli nouæ huius ſæctionis ſiue maſculo, ſiue fœminæ uirtus contingat, apertè proditur, nihil minus ad Eccleſiam pertinere, quàm hæreticos greges.

VIDES ergo toto illo fructuum Spiritus ſancti elencho à Paulo enarrato, aduerſarios deſtitui? Deſtituuntur igitur & ipſo ſpiritu, atque adeò tota ſcriptura, quantum ad ueram illam (quæ ſola ſalutem conciliat) Euangelij cognitionem attinet, obſcura illis & tenebroſa, redditur.

Id tamen iam tertio ex ipſo etiam uerbo Dei expreſſo, ex ipſo (inquam) Apoſtolicò teſtimonio comprobare non piget. Verbo Dei expreſſo, conſtat carnem & ſpiritum ita eſſe contraria, ut nullo pacto ubi unum regnat, alterum regnare poſſit. Dico autem in Chriſto (inquit Apoſtolus) ſpiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem: ergo ubicunque caro regnat, ibi nullo modo regnat ſpiritus: & deinde, Ergo nullo modo ibi eſt ſpiritus. non enim ſpiritus eſt niſi ubi regnat. Tunc ultra, ſed in iſtis apparent opera carnis, ergo in iſtis non regnat Spiritus ſanctus: ergo iſti non poſſunt legitimum ſenſum ſcripturarum percipere. Nullibi profectò uicioſus eſt ſyllogiſmus, niſi quòd ſubſumptio nobis eſt oſtendenda. Maniſta (inquit Apoſtolus) ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, ueneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, ira, rixa, diſſenſiones, ſectæ, inuidia, homicidia, ebrietates, comefſationes, & iis ſimilia. Quæ uniuerſa quòd ſunt in iis admirandis doctõibus, quoniam mundo eſt compertiſſimum, perſuadere non libet.

ERGO Brentius, dum ſanctis & Eccleſiaſticis conciliis, dum uniuerſis Catholicorum ordinibus, ſanctarum ſcripturarum tractatione interdicit, quòd ſcilicet Spiritu ſancto earum artifice deſtituantur, ſe ipſum, & complices ſuos, ad earum tractationem ineptiſſimos prodit: & dum, ut ſuis immundis tutoribus eas faciles & perſpicuas reddat, nos ad earum ſalutarem intelligentiam cæcos probare contendit, ſibi ipſi & cæteris ſuis conſpiratoribus, lapidibus quadratis ianuam ocludit. Itaque, ut uerifiſima ſit Brentij regula, quòd peccatores & ij, qui ſpiritu deſtituuntur, quòd ſint animales homines, & perinde non percipiant, ea quæ Dei ſunt, ſanctarum ſcripturarum intelligentia non polleant, dicemus quidem, uerbo Dei expreſſo conſtare, Brentium ac reliquos omnes noui Euangelij ſymmifſtas, niſi mutant mores & mentem, quorum utroque Spiritus ſanctus in eremos fugatur, ueræ ac germanæ ſcripturæ intelligentiæ prorfus expertes. De ſuis uerò agricolis fullonibus & panificis, quoniam nec per eorum opera, nec per eorum libros & ſcripta, an haberent Spiritum ſanctum, nobis ſatis conſtitit, quanuis ſciamus ſimiles habere ſemper labra laiciucas, iudicium ſuſpendimus, aut ſaltem illis, qui eorum conuerſatione fruuntur iudicandum permittimus. Satis ergo probauimus ex aduerſariorum doctrina, non modò ſcripturas eſſe difficiles, ſed etiam nunquam in uulgu niſi cum certifiſſimo exitio poſſe dari.

Diluuntur aduerſariorum argumenta, quibus perſuadere contendebant ſcripturas eſſe faciles. Cap. X.

Ed iam tempus admonet, ut quantum curioſæ & infirmæ rationes aduerſariorum ualeant, oſtendamus, quò apertiſſimè eas magis ab affectu quàm ab intellectu & iudicio, quibus alioqui quidam illorum non carent, deriuari cognoſcas; ab affectu nimirum defendendi ſuæ, quæ alia ratione defendendi poſſe non uiderunt, quàm ſi Eccleſiaſtica exponendarum ſcripturarum auctoritate, qua uexabantur, prorfus euerſa, in plebes quoque huius rei alioqui cupidus, eandem interpretandi poteſtas deſcenderet. Quæ plebes cum & literis & iudicio deſtituantur, atque adeò ad res obſcuriores & difficilioreſ ſint prorfus ineptæ, neceſſe erat ſanctas ſcripturas eſſe per ſe faciles, perſpicuas

ſpicuas, & apertas conſequenter contendere. Ex qua perſuaſione ſi ſemel dextrè ceſſiſſet, tria bona, ex quibus & ipſi, & eorum doctrina maximè omnium pendebant, non ſine magna prudentia prouentura præuiderunt.

PRIMUM quidem quòd certifiſſimam plebium, quas in ſanctuarium Dei introducebant, & quas ad rerum aptiſſimarum iudicia prouehabant, gratiam inibant. nam & hac ratione eos uniuerſos Chriſtianos ſacerdotes fecerunt. Et quotus quiſque, quæſo, non maximè gaudeat, ſe abſque ullo proprij ſtatus detrimento, earum rerum fieri participem, propter quas homines ſolent eſſe admirabiles? Immo quotus quis non præ gaudio ſoluatur, qui ſe ex nullo cloaca, aut ſutrina in Chriſti ſcholas, propter quas Auguſtinos, Hieronymos, Ambroſios, Chryſoſtomos, Gregorios, & reliquos quoſque huius Eccleſiaſticæ reipublicæ proceres poſteri ueneramur, traduci conſpiciat? Erant plebibus iam moleſtiſſima illa elogia, quæ à Catholicis auctoribus, dum prædicatorum & uulgi differentiam conſtituunt, illis donabantur, dum illos, boues, qui in agro Domini arent, hos, aſinas, quæ paſcantur, illos, paſtores, has, ſtultiſſimas omnium animantium oues, frequentifiſimè uocitant. Neque ſatis probabant illud, quòd olim Deus cum legem ferret, Moſem ipſum ſolum in montem & in colloquium aſciuerit: turbas uerò non modò à monte, & colloquio, ſed à radicibus quoque montis pari conditione cum aſinis & iumentis expulerit.

NECESSÈ igitur erat, ut, qui iis omnibus probris plebes eripiebant, in ſummam earum gratiam peruenirent, præſertim cum alia quoque docerent, quæ illis erant placidiſſima.

SECUNDVS huius doctrinæ fructus, neque minus certus erat, quòd hac ratione uniuerſa, quæ Eccleſiaſtico ſenſu ex ſanctorum auctororum doctrina, & ſanctorum conciliorum diffinitionibus, in eorum placita à Catholicis cum aperta uictoria proferebantur, parua opera eludenda præuiderunt. Nam ſi ſit per ſe ipſam aperta ſcriptura, nec alicuius interpretatione indigeat, non eſt cur alicuius interpretatio, aut præiudicium eos ab illis, quæ ſemel defendere inſtituiſſet, excluderent.

TERTIVS fructus huius doctrinæ erat, quòd tota fidei cauſa à conciliis, Pontificibus, Episcopis, uniuerſitatibus, &c. in ſtupidas plebes, quaſi in iudices transferebatur. Quæ res ingenti fuit iis emolumento, dum non iam coram eruditis hominibus & Eccleſiaſticæ diſciplinæ conſultis, ſed coram iis agunt, qui ſola factioſa opinione ducti Papiftas condemnent. Sed ad rem.

ERGO quòd primò aiunt Theologorum & Episcoporum inuidia, factum eſſe, ut Chriſtiana plebes, ſanctæ ſcripturæ paſtu arcerentur: quòd non à ſancto illo ſpiritu, quo ſe ad ructus uſque iactant diſtintas, ſed ab alio quopiam deriuetur, immo quòd non ſit noſtrorum aduerſariorum inuentum, ne in hoc quoque illis gloriari liceat, illa uerba Satanici dialogi cum prima noſtra parente, non obſcurè oſtendunt. Quare, inquit, præcepit uobis Deus ne comederetis de omni ligno paradifi? Cui reſpondit mulier, De fructu lignorum, quæ ſunt in paradifo, ueſcimus: de fructu uerò ligni, quòd eſt in medio paradifi, præcipit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne fortè moriamur. Dixit autem ſerpens ad mulierem, Nequaquam moriemini, ſcit enim Deus, quòd in quocunque die comederitis, aperientur oculi ueſtri, & eritis ſicut dij, ſcientes bonum & malum. Vides diuinum de ſcientiæ arbore non tangendo præceptum? Vides rursus Satanicum dolum non aliunde ſumpſiſſe principium, quàm à Dei accuſatione, non de quacunque re, ſed de inuidia, quòd ſibi ſcilicet omnem ſapientiam arrogare contenderet, atque aliis inuideret? Quam Satanæ ſententiam narrat Philaſtrius Brixienſis Ophitas hæreticos ante noſtros approbaſſe, dum Deum, non alia ratione, quàm inuidia, eius arboris eſu, primis parentibus interdixiſſe fabulantur. Haud mirandum eſt igitur, ſi ſerpentis filij, & Ophitarum diſcipuli, non cum Adamis, id eſt non cum uiris ſapientibus, qualis primus ille parens, ingenti Dei beneficio creatus fuerat, ſed cum Heiſis, id eſt, cum infirma plebe, & attonito uulgo, ſic colloquantur. Quare uobis ſcioli iſti Theogaſtri, & auari Episcopi, ſanctarum ſcripturarum tractationem nõ permittunt? Quare uulgares uerſiones ſanctæ ſcripturæ, quò in lege Domini ſit uoluntas ueſtra, & in lege eius meditemini, die ac nocte, non habebitis? Quibus ſi plebes fortè, propriæ infirmitatis non ignaræ, reſpondeant, ſufficere ſibi tum ſanctos libros, in quibus

Gala. 5.

Gala. 5.

1. Cor. 2. c.

Sup. cap. 1.

Tria com-
moda hære-
ticis ex hoc
dogmate
proueniunt.

Iob 1. c.

Iob. 1.

Exod. 19.

Dilutio pri-
merationis
hæret.

Gene. 3.

Gal. 1.

in quibus suo modo Euangelica doctrina conditur, tum Euangelicas conciones, quæ modò in Ecclesia sunt frequentissimæ, interdici uerò se sanctarum lectione, ne fortè eiusdem obscuritate & diabolico æstu, in hæresum & falsæ religionis præcipitium ruant, continuò subiungunt, Nequaquam ruetis, sed multa commoda capietis: primò quidem, per uos & sine docente scire poteritis, non solùm quæ salutis uestræ necessaria sunt, sed & quibus alij bellè per uos instruantur, ad eandem salutem, quod est pulcherrimum. Deinde eos concionatores, qui inter prædicandum, à sancta scriptura ad peregrinas opiniones declinauerint, emendare poteritis. Demum, in domibus uestris, uel ante, uel post mensam, paterfamilias aut puer aliquis, uel si non sit, qui legere sciat, materfamilias, aut filia, aliquid leget ex scripturis, cæteris auscultantibus, unde domestica pietas plurimùm iuari poterit, &c. Quæ, cum quemadmodum cæteræ quæcunque hæreticæ fallaciæ, abscondito ueneno speciem pietatis præterendant, apud indoctum uulgus plausibilia uidentur. Verùm quis sit horum uerborum scopus, aut quò diabolus per hæc uerba tendat, ex illius dialogi tragico fine, & scopo, haud obscurè cognoscitur. Non aliud, inquit Chrysostomus, per illa uerba præterdebat serpens, quàm ut ita caperent, Descite à Deo conditore, quia inualidus est, & bona meliora uobis inuidit: hæc autem uerba manifestè non posuit, cauens ne fugerent, si qua sorte deprehenderentur insidiæ, sed omisis his uerbis subdolo perniciosoque consilio, eos aggressus est. Sic profectò per istos, primò indoctas plebes aggressus diabolus, apertam discessionem ab Ecclesiastica societate suadere non ausus, quòd certò sciat, eandem non ignorare extra Ecclesiam nemini salutis aditum patère, in machinas conuersus, Ecclesiam & Ecclesiastica statuta inuidiæ sugillat, quòd scilicet eadem plebes exacerbata, aduertentes, quot quantisque bonis per eandem inuidiam destituantur, ab ea, quæ nunc est Ecclesia, quasi crudeli & inhumana nouerca confestim resiliant: atque adeò omnem suam doctrinam & disciplinam pessuadent. Quod cum fecerint, quasi maternis uberibus auulsas, in diram seruitutem & certum exitium captiuas abducant. Est igitur non noua aut heri nata seditiosa accusatio, qua Ecclesia inuidiæ ab aduersariis arguitur.

SED AMARO quæ utilitas tam ingens, aut qui tam diuites & ingentes thesauri, Theologis aut Episcopis ex ea lege, qua simplices diuina oracula tractare prohibentur, proueniunt? aut quis fuit primus theologus, aut Episcopus, aut quod primum concilium, ubi inuida hæc prohibitio fuit condita? Ego uerò de uulgaribus uersionibus prohibendis, nullam Ecclesiasticam aut Theologam, præter unam concilij Tridentini, quæ maximis de causis facta est, ad petulantiam nimirum hæreticorum coercendam, sed tantùm Christianorum principum sanctionem inuenio, qui Ecclesiastico zelo suis regnis prouidentes, cum multa mala ex eisdem uulgaribus uersionibus reipublicæ prouentura putarent, quorum aliqua ipsa iam experientia comprobat, omnes præter unam latinam eliminari iusserunt. Id profectò apud nostram Hispaniam à Catholicis regibus Ferdinando, & Elisabetha eo ipso zelo, quo inquisitorios magistratus, unicum fidei certissimum columnen, instituerant, factum fuisse, eorum regnorum pragmaticæ sanctiones & historiæ testantur. Sed iam miror, qui isti omnium disciplinarum tractationem, quæ Latina quoque lingua in uniuersa Latina Ecclesia, semper facta est, ad inuidiam Theologorum aut Episcoporum, non torserint. Itaq; non inuidia, sed Christianæ concordia, & unitatis conseruandæ zelo, in uniuersa Ecclesia Latina sapientissimè inoleuit, ne amplius, quàm una esset sanctarum literarum uersio, ne alius (quod frequentissimè fieri solet, & nostrorum sæculorum hæretici testari possunt) alterius uersione repulsa, suam quasi ueriores, & Hebraico aut Græco fonti propinquiores amplexus, siquidem, quæ semper una debet esse, contentiosus discinderet. Quoniam uerò nulla erat latior lingua, neque quæ ad plures prouincias sese propagaret, post Romanum imperium, quàm Latina, ea commodissima uisa est, quæ in hanc uersionis unitatem Ecclesiasticæ quoque unitati deseruiret; ut quemadmodum erat illis unus Deus, una fides, unum baptisma, ita quoque quantum ad religionem attinet, essent unus populus, & unum labium omnibus, & in Euangelicæ & Christianæ uitæ altissima turri, qua cælum ascenditur, extruenda, unusquisque uocem proximi sui audiret. Vnde apertissimè uideri potest, non inuidia, sed summa benignitate, Latinam linguam in hanc rem electam fuisse,

Vulsi loc.
commu.

Verba
Chrysost.

Prohibitio
legendi lin-
gua uulga-
ri scriptu-
ras, non ab
Ecclesiasti-
cis, sed à
Christianis
principibus
prodit.

Quo consilio
sola latina
uersio pmissa
fuerit.

fuisse, quæ eo sæculo, non Ecclesiasticis tantùm, sed uniuersis penè sub Romanorum imperio degentibus, familiaris erat. Optarent profectò Theologi, & sancta concilia ut omnes Latine scirent. Neminem enim ex iis, qui latine sciunt, à sanctarum scripturarum lectione coercerent. Verùm, quoniam id, maximè post imperium barbarorum, qui diuersas linguas aut induxerunt, aut Latinam, quæ Latinæ Ecclesiæ prouinciis familiaris erat, corruperunt, fieri non potest, uniuersa commoda si qua essent, quæ ex uulgari lectione prouenire poterant, unitati sensus & fidei prudentissimè præferunt. Et profectò quàm magna fidei unitati, detrimenta, diuersarum linguarum diuersæ conuersiones adducant, Ecclesiæ Græcæ, & Asiaticarum quarundam, quæ Chaldæis, aut suis propriis uersionibus utuntur, historiæ nos docent, à quibus Ecclesia Latina in multis & eis grauissimis religionis articulis, longissimè recedit. Quod & in eis prouinciis, quæ diuersis uersionibus utuntur, futurum non dubito, maximè si Latinæ linguæ usus (quòd aliquando fiet) obsolescere cœperit.

AIUNT deinde, Euangelium opertum esse iis, qui pereunt, &c. Agnoscimus uerba Pauli, intelligimus deinde quid hisce uerbis, non Paulus sed hæretici uelint: nempe uniuersos, quibus sanctæ scripturæ sunt difficiles, uiros nimirum Ecclesiasticos, qui cum tremore & reuerentia ad eiusdem scripturæ tractationem accedunt, cæcos esse & perire.

SED QUI sint illi, quibus hæretica ambitione & φιλοτιμία, opertum sit Euangelium, ipsa res indicat. Catholici enim uerò, præter multarum disciplinarum suppellectilem, qua per multos annos sese præparant, præter theologicos labores, quos non domi marcentes, sed in publicis uniuersitatibus obeunt, cum eorum, quos sibi diuinitus datos fidei & religionis magistros, & ueros interpretes, summa obedientia, non propriæ carnis sensu inflati, sed in Ecclesiastici sensus obsequium, captiuantes intellectum (quod semper Deo fuit gratissimum) ad sanctarum scripturarum tractationem accedunt. Contrà noui isti Theologi, præter hoc, quòd nullam esse uolunt aliarum disciplinarum curam, præter hoc, quòd propter scripturæ claritatem, uniuersitatum exercitia, quæ uel in Philosophicis tractationibus, semper apud gentes uisa sunt commodissima, insolentissimè spernunt, propria opinione, proprio intellectu; nihil præter se ipsos admirantes, sine ullo timore & reuerentia, ad easdem perueniunt. Vtris igitur (amabo te lector) æquum esse iudicas ut Euangelium reueletur? aut utros iudicas dignos, quibus sit opertum Euangelium? iis ne, qui quicquid sunt, quicquid intelligunt, Deo, quem in Ecclesiæ obedientia uenerantur, inseruire compellunt: an iis, qui frustra sensu carnis suæ inflati sunt, & non tenent caput, ex quo totum corpus per nexus, & coniunctiones subministratum, & constructum crescit, in augmentum Dei?

SED SIMVS nos peccatores, illi uerò iustissimi, an ne propterea nobis opertum, illis contrà apertum erit Euangelium? Enim uerò si ueram sanctæ scripturæ cognitionem sola iustitia conciliat, frustra sancti illi uiri maiores nostri, Augustinus, Hilarius, Ambrosius, Chrysostomus, in ea assequenda tantum laboris collocarunt: frustra tot uigiliis sunt macerati. potuissent enim, si soli studuissent iustitiæ & fidei, in eius intimam cognitionem admitti. Quin cum multoties de scripturæ difficultate quarantur, produnt se diuina gratia destitutos. Immo uerò produnt se perituros. Quia Paulus, inquit iis, qui pereunt, opertum esse Euangelium. Quin uerò Apostoli Christi destituti erant à Spiritu sancto, quando neque legalium cessationem, neque uocationem gentium quæ duo (si quid aliud) in scriptura continentur, non cognoscebant.

EST IGITUR uerus Pauli sensus, non quòd sola iustitia, aut finalis electio, ueram sanctarum scripturarum cognitionem conciliet, aut è contrario, peccatum & iniustitia, aut finalis damnatio eandem excludant. hac enim ratione & omnes sancti docti essent, & cum peccato eadem sanctæ scripturæ cognitio permanere posset. Quorum prius ipsa rei experientia, secundum Christum apertè in Euangelio docet esse falsum: cum monet Pharisaorum operibus declinatis, doctrinam sectari. Super cathedram Moï sederunt Scribæ & Pharisei, quæ dicunt facite, secundum uerò opera eorum nolite facere. de quo postea, sed quòd infideles idololatræ, qui in certam perditionem destinati noscuntur, diabolo eorum oculos occæcante, uirtutem in Euangelio latentem non uideant. Porrò cum de Euangelio loquitur Paulus, non, ut isti putant, Matthæi

Ppp aut

Dilutio 2.

Coloss. 2.

Actu. 15.

Matth. 23.

Aut Ioannis euangelium, ſed totum inſtitutum uiuendi Euangelicum ſuo, & Apoſtolico more proculdubio ſignificat. Nihil ergo eſt, cur nobis hæretici hunc Pauli locum pro perſpicuitate ſcripturæ moleſtiſſimè obtrudant, cùm in eo Paulus non de aliqua ſcriptura, ſed de ipſa Euangelicâ uitæ ratione, manifeſtè loquatur.

Dilutio 3. QVOMODO, aiunt, conſtabit, quod inquit Chriſtus Phariſæis, Erratis neſcientes ſcripturas, ſi ſancta ſcriptura nõ ſit perſpicua? Aut quis mortalium ex hoc loco ſanctæ ſcripturæ, quæſo te lector, perſpicuitatem colligat? Immo quis abſtruſam & difficilem non inde percipiat? Phariſæi docti erant, ſapientes erant, illius populi inſtitutores erant; & licet per uirtutis operationem, ueræ uitæ ianuam non fuerint ingreſſi, clauem tamen ſcientiæ tulerant. Ergo ſi tales tantiquæ homines, qui totam ſuâ uitæ rationem ad ſanctæ ſcripturæ magiſterium contulerant, erroris & falſi ſenſus à Chriſto arguuntur, quæ fieri poteſt ut ſcriptura ſit facilis?

Dilutio 4. TALE EST quod ſtatim proferunt, Scrutamini ſcripturas quia illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me. Prodigium. An non ex hoc loco ſcripturarum difficultas aſſeritur? Profectò ſcrutinium difficilem, & laborioſam quandam inquisitionem, ſignificat. ſcripturæ igitur non quacunquæ ſtudij ratione, ſed ſcrutinio indigent: ſunt ergo difficileſ. Deinde hæc uerba Chriſtus non turbis Iudæorum aut plebibus dixit, ſed Phariſæis & Scribis: qui non modò ſanctæ ſcripturæ uacabant ſtudiis, ſed & aliarum humanarum diſciplinæ ornamentis in illo populo & gente habebantur inſignes. Et alioquæ, quando Chriſtus indoctas plebes & ſtupidum uulguſ (quod aduerſarij modo faciunt) ad ſcripturas remiſit?

Dilutio 5. CONFERT, fateamur, & rectè confert, Apoſtolus Petrus ſanctam ſcripturam, lucernæ in caliginolo loco, id eſt, in huius ſæculi nocte, plena tentationibus & erroribus, lucenti. Nam ſicut illius beneficio quæ eundem ſit in locis obſcuris & tenebroſis, uideamus, ita per diuinæ uoluntatis, quæ in ſancta ſcriptura continetur, indicium, quæ ſint pedes noſtri dirigendi in uiam pacis, & quo pacto offendicula & ſcandala peccatorum uitemus, ſufficienter cognoscimus. Verùm quemadmodum qui lucernam porter, id eſt qui greſſibus noſtris miniſtret, portitore indigemus: (neque enim omnes lumen portamus) ita diuini uerbi miniſter nobis eſt neceſſarius, qui nobis diuinæ cognitionis ſplendorem miniſtret. Vnde & hinc quoque non obſcurè colligitur, non omnibus patère ſcripturam, ſed paucis, quos Deus diuino lumini propagando præfecerit. Deinde lucerna, immo ſol, eſt diuina ſcriptura. uerùm non omnium oculi lucernæ aut ſolis ſplendorem recipiunt: ſunt enim & noctuæ, & nycticoraces, quæ cùm ſolis in luna claritatem ſuſtineant, ipſum tamen ſolis ſplendorem ſuſtinere non poſſunt. ita ſunt in Eccleſia, qui cùm ab Euangelicis prædicatoribus, quantum ſatis eſt, ad ſalutem aſſequendam ſuſcipiant: ad ipſum tamen ſanctarum ſcripturarum ſplendorem ſint proſuſ inepti.

Dilutio 6. ERAT, aiunt, in ueteri teſtamento quædam figurarum obſcuritas, quæ Chriſto adueniente diſſecta eſt. nihil uerius. Quemadmodum enim per Moſem lex data eſt, ita gratia & ueritas per IESUM Chriſtum facta eſt. Quod nimirum quæcunquæ ueteri illa legiſlatione ſub illo figurarum obſcuriſſimo inuolucro tenebantur incluſa, Chriſtus exhibita ueritate, perſpicua reddiderit. Quotus enim quiſque mirabiles illas propheticas prædictiones & uaticinia, quæ cùm umbraticis factis, tum ſcripturis ipſis, de ſancto incarnationis myſterio claudebantur, in Chriſto ipſo in carne apparente ualuiſſet agnoscere? Ergo non propterea Chriſtus lucem ſcripturis intuliſſe refertur, quod eas triuiales, & indoctis plebibus peruias effecerit, ſed quod fugatis figurarum umbraculis, ipſam ueritatis lucem intulerit.

Dilutio 7. SED NEQVE Catholici & Eccleſiaſtici, in Chriſtianæ religionis controuerſis diluendis, ſanctarum ſcripturarum iudicium ſubire detrectant, ut immaniter aduerſarij deblaſterant, ſed eas non cuiuſuis libidini permittentes, ſed patribus tantùm, quos certò ſcimus fuiſſe Chriſtianos & Eccleſiaſtico ſenſu ualere contendimus.

Dilutio 8. ERGO nulla hæreticis in adducendis ſcripturis aut patribus fides præſtanda. Auguſtinus met, qui docet, quæcunquæ uno loco in ſanctis literis obſcurius dicuntur, alio fieri perſpicua, quid de earundem difficultate ſentiat, eomet loco, quem hæretici citant, lucidiſſimè oſtendit. Sed & multis (inquit) multiplicibusque obſcuritatibus, & ambiguitatibus decipiuntur, qui temerè legunt, aliud pro alio ſentientes. Quibusdam

Aug. 2. lib.
de doctrina
chriſt.

dam autem locis quid uel falſò ſuſpicentur, non inueniunt, ita obſcurè quædam dicta denſiſſimam caliginem obducunt. Quod totum prouiſum eſt ſine dubio ad edomandam labore ſuperbiam, & intellectum à ſtudio reuocandum, cui facilè inueſtigata plerunquæ uiſcunt. Hactenus Auguſt. Quod duplex emolumentum à ſanctarum ſcripturarum difficultate proueniens, comprobatur ſtatim ſubiunctis exemplis. Et ſubinde, Qui enim, ait, proſuſ non inueniunt, quod quærunt, fame laborant; qui autem non quærunt, quia in promptu habent, ſtudio ſæpe marceſcunt: in utroque autem languor cauendus eſt. Hactenus ille. Quibus uerbis ea, quæ ab aduerſariis, ad ſuadendam ſcripturæ perſpicuitatem, adducuntur, ſubnectit. Magnificè igitur & ſalubriter Spiritus ſanctus, ita ſcripturas ſanctas modificauit, ut locis apertioribus fami occurreret, obſcurioribus autem ſtudio detergeret. nihil enim ferè de illis obſcuritatibus eruitur, quod non planiſſimè dictum alibi reperiatur. Vides igitur nihil minus hoc loco, ac eâ ſanctarum ſcripturarum perſpicuitatem, quæ ſumma diligentia & ſtudio non indigeat, ab Auguſtino doceri, cùm planè aſſerat eandem multis ac multiplicibus ambiguitatibus complures decipere. Sed quid ſi tantùm ea uerba, quæ aduerſarij proferunt, Auguſtinus dixiſſet? An ne ſtatim ſcripturas faciles plebibus & perſpicuas dicebat? An non illis uerbis quemadmodum quædam eſſe apertiores, ita quædam eſſe obſcuriores inſinuat? Sed ait Auguſtinus, Nihil ferè de illis obſcuritatibus erui, quod non planiſſimè dictum alibi reperiatur. Quis negat? Sed nunquid ea obſcuriorum & apertiorum locorum collatio, ſummo ſtudio, ſumma diligentia, & magno eruditionis theſauro non indiget?

IAM QVARE de Euangelici ſtatus, uel ex Hieremia, uel ex Ioannis Euangelio, uel ex eius Apocalypſi ſubiungunt, ſi hunc ſenſum, quem ipſi uolunt, habeant, quod omnes ſcilicet Chriſtianæ & Euangelicæ legis cultores, diuinitus ſanctarum ſcripturarum cognitione donentur, fruſtra igitur in ſancta Dei Eccleſia paſtores creantur, qui eis, quos iam ſemel unda baptiſmalis tinxit, Dei cognitionem & Euangelium infundant. Immo quis tam temerarius, qui ^{ſeod. d. ueris} & cœleſti magiſterio perſuſo docere præſumat? Itaque Chriſtiani hominibus, internam diſciplinam magiſterio diuinitatis edoctis, Euangelicæ prædicationis officio ſeruare, proſuſ erit neſandum. A quo grãdi ſcelere & ipſi, qui tot miniſtros ad ueram, ut ipſi uocant, doctrinam populis tradendam, quotidie creant, immunes non erunt.

ERGO EA loquendi ratione, quæ in ſanctis ſcripturis eſt frequentiſſima, non earundem perſpicuitas, ſed Euangelicæ legis, quantum ad ſalutem attinet, addiſcendæ facilitas prophetice inducitur. Erat illo ueteri ſæculo infinita propè præceptorum congeries, quæ ut memoriæ mandarentur, externo & eo induſtrio præceptore opus erat. Nunc uerò tota illa externorum mandatorum farragine, per Chriſti magiſterium excluſa, Euangelicæ legis compendio, quo omnia in Dei & proximi amorem ſunt conuerſa, Chriſtiani gaudemus: adeò ut nulla ſit ætas, nullus ſexus, nulla tam hominis infirma conditio, quæ ea, quæ ad ſalutem pertinent, ducto per internam unctiõnem à ſpiritu amore, non ſatis intelligat. Hoc eſt enim, quod ille dicebat, Ama, & fac quodcumque uis, certus nimirum diuinum amorem, non modò animos mortalium à peccatis pertrahere, ſed eos ad ſummæ perfectionis ſtadium, abſumpta peccatorum ærugine, poſſe perducere. Hæc igitur Euangelicæ diſciplinæ compendioſa catecheſis, quoniam non iam Moſem, ſed Deum ipſum forma carnis indutum, auctorem habuit: qui eam fideliter amplectuntur, ^{ſeod. d. ueris} uocantur. Non itaque illic de ſcripturis eſt ſermo, ſed de ipſo Euangelio, id eſt, doctrina Euangelica, quæ ſi non fuiſſet literis comprehenſa, propter ſui breuitatem, uel in tabulis cordis potuiſſent inſcribi.

QVOD EX psalmis 18. producit, hunc habeat ſenſum, non quod ſcriptura ſit perſpicua aut aperta, ſed quod diuina præcepta, præſertim, quæ ueteri lege abrogata, in Euangelio ſucceſſerunt, ſint apertiſſima. Quid enim apertius illo, quod modò diximus, Euangelicæ legis compendio, Diliges dominum Deum tuum, & proximum tuum ſicut te ipſum? Aut illud, Quodcumque tibi fieri non uis, alteri ne feceris? &, Quæcunquæ uultis ut faciant uobis homines, hæc facite illis? Ergo non de ſcripturis, illis locis ac ſimilibus ſit ſermo, ſed de diuinis mandatis, quæ etiam prædicationis beneficio ſine ſcripturæ lectione memoriæ mandantur. Et ut de ſcriptura loqueretur ſanctus

Ppp ij Propheta,

Auguſt.

Dilutio 10.

Matth. 22.

Rom. 13.

Matth. 8.

Psal. 51.
Psal. 11.

Propheta, nulla ratio permetteret, ut à Dauide homine propheta, & cui incerta & occulta sapientia sua Deus reuelauit, quiq; in lege eius meditabatur die ac nocte, ad eos, qui nunc uiuimus, aut ad plebes indoctas, ratiocinatio ualeret.

DEINDE si non modò de se sed plebibus etiam sui sæculi, aut de hominibus eius temporis Dauid loqueretur, nulla consequentiã uirtute conficitur, ut ad nostra quoque tempora consequentia discurrat, nisi quòd est contra omnem sensum temporis antiquitas & diuersa linguarum phrasim, difficultatem non inducant. Habebant Hebræi populi sub Dauidis imperio diuinam legem per Mosem lingua materna paulò antè tributam, nec prorsus tunc ea ratio loquendi, quæ in lege fuerat obseruata, conciderat. Habebant & eius sæculi homines uerum legis à proauis, qui eam per Mosem susceperant, germanumque sensum. Vnde nihil illis erat in legis intelligentia, præter ipsam rerum maiestatem, aduersum: nunc multò alia res est, quando præter rerum profunditatem, ipsa etiam sermonis difficultate confundimur. Immo uerò & Iudæi ipsi Dauidis tempore, & usque ad Babylonicum excidium, quòd apertior tunc lex esset, quàm quod magisterium requireret, nullos publicos legis doctores aut scribas habuisse leguntur. Postea uerò cum & Hebræici sermonis puritas, & legis diuinæ studium inclinare cœpissent, non omnibus passim sed quibusdam, quos ad id muneris eiusdem sanctæ legis notitia prouexerat, scripta diuina tractare licebat. Vnde Ezras scriba uelox omni multitudine populi audiente, legem Domini legit.

Ista 7.

TERCIO etiam Dauid illis locis de diuina scriptura loqueretur, non tamen de tota scriptura, sed de ea, quæ lex aut præceptum dicebatur, illi sermo esset. Quæ quantum id, quod ad eius sæculi homines, mortuam illam literam (inquam) attinebat, satis erat aperta. At longè alia ratio erat, de prophetis uaticiniis, quæ tunc non erant edita; & de ea lege prout nostræ Euangelicæ legis est umbra, quæ ut rectè cognoscatur, non uulgarem sed extremam quandam requirit sapientiam. Vnde & sanctus ipse

Psal. 118.

Propheta eodem loco orando petit, Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.

QUARTO ex locis illis tantummodo habetur, uerbum Dei esse lucernam, præceptum Domini esse lucidum, aut quod habet Hebraica ueritas, & multò minus his alioqui Hebraicis hominibus suffragatur *הרה* barah, idest purum aut sincerum; fieri tamen potest, ut uerbum Domini sit lucerna & sit lux, & tamen non omnes oculi illud uerbum lucidum, aut illam lucem percipere ualeant, ut antea dicebamus. Deus profectò lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ; & tamen lucem habitat inaccessibilem, quam nullus hominum uidit, sed neque uidere potest. Sol lux est, & tamen non ab omnibus oculis percipi potest. sic diuina scriptura lux est, sed non ab omnibus oculis, sed ab exercitissimis, & continuo studio iam assuetis percipi potest.

1. Ioan. 1.
1. Tim. 3.

QUINTO sancta scriptura, diuina, quæ in ea continetur, legis ratione, uerè lux est, uerè lucerna, uerè præceptum lucidum est: non quòd omnibus hominibus ut scripta est, sine magistro & interprete pateat, sed quòd uel à doctis lecta, uel à populo audita, inter huius tenebrarum caliginis salebras (ut de Petri loco modò dicebamus) in cælum nos ducat, & uerè simplex etiam anus, quæ nunquam scripturam legit, diuinæ legis auxilio, quasi quadam lucerna, in salutis uia tutissima incedit. Atque hoc est, quod altero horum locorum Dauid subiungit, Testimonium domini fidele, sapientiam præstans paruulis, quòd nimirum per diuinam legem aut testimonium id, quod ingentia illa mundanæ sapientiæ culmina Philosophi, post multos exhaustos labores, post multorum hominum magisteria, uel de rerum cognitione, uel de instruenda uita non poterunt apprehendere, paruuli & simplicissimi quiq; diuinæ legis cultores perfectissimè nouerint, atque id maxime in Euangelico statu, ubi filius ipse, quæcunque diuinitatis mysteria, à patre acceperat, nota nobis fecit.

Psal. 118.

Math. 11.

Dilutio 11.

SIMILE est quod ex Apostolorum elogio subinde proferunt, quòd Christus Apostolis dixerit, Vos estis lux mundi. Ab istis profectò iure nostro quæremus, An id de uniuersis Apostolis, an uerò de iis tantum, qui Euangelia literis mandarunt, Christus loquutus fuerit? De omnibus dicent, fat scio: ergo non scripturæ perspicuitas, sed Euangelicæ prædicationis claritas, illo loco docetur. Nos autem non negamus Euangelicam prædicationem, quam iuxta auditorum mensuram, Apostoli propinabant, fuisse

fuisse apertissimam, præsertim uerò illo sæculo, quando non seipso sed Christum prædicandi mos inoleuerat. satis tunc habebant Apostolici uiri elementa sermonum Dei & baptismatum; impositionis quoque manuum, resurrectionis mortuorum, & iudicij æterni, paruulis, quos in Christo generabant, doctrinam infundere. Quauis inter perfecti sensus uiros, loquerentur sapientiam. Non autem rectè colligitur, Apostolorum prædicatio aperta erat, ergo tota sacra scriptura aperta est. quoniam totius scripturæ Apostoli non fuerunt auctores, quòd si fuissent, adhuc mala esset collectio. Quoniam dum prædicarent, auditorum mensuræ, quos tunc habebant Apostoli, quæcunque dicebant, attemperabant: scripta uerò tam ipsi, quàm spiritus diuinus, per ipsos, non rudibus auctoribus, sed uniuersæ catholicæ Ecclesiæ, in qua uiri erant futuri sapientissimi, quiq; se totos, in diuinæ sapientiæ thesauros inuestigandos componerent, nuncupabant. Constat enim Paulū ex iis, quæ modò diximus, duplex genus doctrinæ (quod & de cæteris Apostolicis uiris credere oportet) habuisse, alterum, quod rudibus & neophytis hominibus; alterum quod deseruiret sapientibus. quæ duo genera, præcipuè uerò hoc secundum, suis scriptis inseruit. Vnde quemadmodum dum Paulus prædicabat, non omnia omnibus exhibebat, sed his lactis haustum, illis solidum cibum, ita sua scripta, quæ hæc duo doctrinæ genera continent, non omnibus (mihi crede Brenti) uult propinari, sed Euangelici prædicatoris prudentia, lac à solido cibo, ne nostræ sæculi paruulis noceat, qui neque illud spiritualis fortitudinis robur, quod illo sæculo paruuli in Christo possidebant, obtinent, cupit ipse discerni. Et certè qui paruulos in rerum sublimium tractatione non admittebat, nec ad sua scripta, ubi cum humili illa paruulorum catechesi etiam adultorum in Christo sapientia continetur, plebes admitteret.

Hebr. 5.
Hebr. 6.

1. Cor. 2.

SED QUID huic loco exponendo sine causa immoramur? Profectò hîc Christus neque quòd scriptura sacra sit aperta, nec quòd Apostolica saltem scripta sint perspicua, neque quòd Euangelica prædicatio esset clara, lucem mundi uocat Apostolos, sed quòd per Apostolicos uiros, & eorum prædicationem, errorum & peccatorum, quibus mortales obsidebantur, densissimæ tenebræ fuerint prorsus disiectæ.

PRAECIPUA, aiunt, uerbi Dei, quod in scriptura continetur, capita tantum quatuor sunt, Symbolum scilicet, Decalogus, oratio Dominica, & sacramenta, quæ omnia sua aperta testimonia in scriptura habent. sit ita: quid ergo? inde ne colligitur licere totum scripturæ campum indoctis hominibus expascendum exponere? aut inde ne colligitur, quod harum quatuor rerum capita sint aperta, reliquam sanctæ scripturæ portionem, quæ latissimè patet, apertam esse?

Dilutio 12.

SED QVO pacto, quæso, præcipua ista quatuor capita tam aperta habent in sancta scriptura testimonia, si nullum fuit illorum, in quod hæreticas machinas Satanas non applicuerit? Quo pacto si tam apertum testimonium, filij cum patre consubstantialitas, in scriptura habebat, Arrius non uidit? Quo pacto si Christi diuinitas tam apertum habebat testimonium, Paulus Samosatheus, quem uniuersos Brentios eruditione præcelluisse non est ambigendum, Christi diuinitatem non uidit? Macedonius cur illo apertissimo testimonio, cum patre & filio spiritus unitatem non intellexit? Eutiches & Dioscorus, quo pacto non perceperunt statim, post uerbi & carnis unionem, duplicem in Christo naturam? Et demum, cur hæretici omnes ea clarissima scripturæ testimonia, quæ eos ab errore potuissent retrahere, non uiderunt? Percontari deinde libet hos lynces, an in symbolo contineatur articulus ille, Descendit ad inferos? Quod si annuat, ex uerbo Dei, apertissimum testimonium, & quòd etiam refractarios hæreticos peruincat, expostulo: non igitur quæcunque ad symbolum pertinent, tam apertum, quàm aduersarij docent, testimonium habent. Nec libet singulorum articulorum, qui in symbolis continentur, testimonia discutere, cum abundè eorum difficultatem ostendant, tot quotidie post Christianæ religionis initium, tum à sanctis patribus, tum ab hæreticis libri editi. Quis enim de his rebus, tam aperta esse in scriptura testimonia, his credat, qui tot & tam atrocibus disidiis & pugnis à se inuicem distent? An non hominis iustificatio ad remissionem peccatorum, quam in symbolo confitemur, pertinet? Cur ergo Osiander uiginti sententias inter se repugnantes, scripto mandauit? quibus neque ipse, ut aliquid quoque non afferret, consentire uoluit. An non sunt de peccato in

Spiritum ſanctum, non modò inter Catholicos, ſed inter hæreticos etiam grauiffimæ pugna? aut cur ſi de ſacramentis in eadem ſcriptura tam apertè præcipitur, tot ſunt inter eos de numero ſacramentorum acerbiſſimæ rixæ? Cur hi in cœna Domini Chriſtum ipſum realiter, illi contrà tropicè tantum contineri docent? Cur hi de ſumenda utraq; ſacræ cœnæ parte corpore & ſanguine, diuinum docent eſſe præceptum, illi contrà tantum abeſſe, ut de ſumenda utraque parte ſit diuinum mandatum, ut ſi nullam per totam uitam homo ſumat, nullius delicti ſit reus, conſtantiffimè aſſerunt? Verùm iſtis, quoniam ea capita uerbi Dei, frequenti uſu uel docendi uel tractandi, uidentur aperta, tota proinde ſacræ ſcriptura iudicatur perſpicua: eo nimirum pacto, quo quis, quòd apertè intelligat, illud Chriſti apophthegma, Quæcunque uultis ut faciãt uobis homines, hæc & facite illis, & è conuerſo. quoniam ad id totã Chriſtianæ iuſtitia partem, quæ ad proximi dilectionem ordinatur, pertinere cognoſcat, totam eam ſcripturæ portionem, quæ in fraternâ iuſtitia explicanda diſtringitur, probè noſſe & intelligere perinde ſe iacet: aut eo pacto, quo quis totam ſcripturam ſe intelligere crederet, quòd ſciat eam uniuerſam in Dei & proximi dilectionem contendere, quo nihil ſtultius. Nam & hac ratione, qui ſciat iuris prudentiæ capita præcipua, & ad quæ uniuerſæ leges & ſanctiones contenderent, cunctas perinde leges & conſtitutiones ſcriptas cognoſcere diceretur. Idemque de uniuerſis ſcientiis eſſet ſentiendum, ita ut illi, qui ſcopum Medicinæ aut Marheſeos cognouiſſet, notiſſimi eſſent, perinde & intellecũ facillimi, Hippocrates, Galenus, Cornelius, Aëtius, Auicenna, Euclides, Archimedes, & cæt.

Dilutio 13. NEQUE uerò nobis talis ſcriptura obruſa eſt, qualis Platonis, Timæus, aut ſi quod eſt aliud difficilior Philoſophorum ſcriptum, ſed tam perſpicua & non amplius, quantum rerum, quæ in illa pertractantur, diuinarum! & myſteriorum maieſtas, humana fragilitati accommodata permittit. quanquam poſtea, præter hanc rerum ipſarum difficultatem, longa ſæculorum ſeries, ut antè dicebamus, difficultatem induxerit. Immo uerò ſi Timæus Platonis (cùm tamen de his rebus, quæ naturæ ditionem non tranſcendunt, agat, cumque non à quouis, ſed ab eloquentiſſimo, & uno Socrate excepto, ſapientiſſimo philoſopho fuerit editus, qui nullo pacto aliam ſtyli difficultatem, aut duritiem, quam res ipſæ, de quibus agebatur, poſtulabant, affectaſſe uidentur) tam difficilis eſt aduerſariis, cur ſacræ ſcripturam, quæ tot ſymbolis, tropis, & ænigmatibus utitur; quæ res non naturæ ſubditas, ſed proſum uniuerſum naturæ ordinem tranſcendentes, continet; quæ non in perſuaſibilibus humana ſapientiæ uerbis, ſed tota crucifixo ſermone contexitur; quæ non Attico, ſed Hebraico ſermone & idiomate fluxit; non obſcuram & obſtruſam putabunt? An auguſtiora ſunt illa myſteria, quæ illic uel de mundi conditione, uel deorum genituris; Plato memoriæ prodidit; ad quæ tamen aptè tractanda, non ſemel auxilium diuinum poſtulat; & ſi quid minus illorum dignitate dixerit, humanam fragilitatem præterdit: quàm illa, quæ de eiufdem mundi generatione, aut de ſanctæ Trinitatis natura, Chriſti œconomia, &c. ſcripturarum docetur.

Dilutio 14. VERBUM, aiunt, quod Dominus nobis cognoſcendum propoſuit, intra nos eſt, non ſupra nos, neque in cœlo, neque in Roma, aut ultra montana Antiochiæ. Quis negat, cùm id ipſum olim per Moſem Deus, non minus nobis quàm Iſraëlitico populo in deſerto prædixerit? Mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, ait, non ſupra te eſt, neque procul poſitum, neq; in cœlo ſitum. ut poſſis dicere, Quis noſtrum ualeat ad cœlum aſcendere ut deferat illud ad nos, ut audiamus atque opere compleamus? neque trans mare poſitum, ut cauſeris & dicas, Quis è nobis poterit tranſfretare mare? & illud ad nos uſque deferre, ut poſſimus audire & facere quod præceptum eſt? Sed iuxta te eſt ſermo ualde in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illud.

Rom. 10. VERBUM quàm alioſum atque iſti accipiunt uerbum Dei intra nos eſſe dicatur, Paulus Apoſtolus in epiſtola ad Romanos, dum utriuſque teſtamenti iuſtitiam inter ſe confert, apertiſſimè oſtendit. Moſes, inquit, ſcripſit, quoniam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, qui fecerit, homo uiuet in ea: quæ autem ex fide eſt iuſtitia, ſic dicit, Ne dixeris in corde tuo, Quis aſcendet in cœlum? id eſt Chriſtum deducere. aut, Quis deſcendet in abyſſum? id eſt Chriſtum à mortuis reuocare. Sed quid dicit ſcriptura? Prope eſt uerbum in ore tuo, & in corde tuo, hoc eſt uerbum fidei, quod prædicamus. Quia ſi confitearis

confitearis in ore tuo Dominum IESUM, & in corde tuo credideris, quòd Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confefſio ſit ad ſalutem, &c. Non ergo de ſanctæ ſcripturæ perſpicuitate, ſed de diuinæ legis facilitate, quæ tantum à nobis fidelem confefſionem & fidem ab intimo corde procedentem, id eſt, efficaci dilectione coniunctam, non ſalutis aut uitæ temporalis, ut olim in ſtatu Moſaico, ſed æternæ uitæ & ſalutis propoſito præmio, poſtulat, locus ille intelligitur. Atque adeò non ſcriptura, quam ego tibi trado hodie, ſed mandatum, inquit. Nam quod ſtatim ſubiungit, Prope eſt ſermo in ore tuo, &c. ſciunt Hebraiciffimi homines, frequentem eſſe Hebraicæ linguæ cõſuetudinem, uerbum aut ſermonem, pro re accipi. Ac ſi diceret Deus, Res, quam ego præcipio tibi hodie, ea eſt, ut diligas Dominum Deum tuum, & ambules in uis eius, & cuſtodias mandata illius, &c. Iuxta te eſt, in ore tuo, in corde tuo, ut facias illam, ideſt, tam facilis eſt, ut in ore tuo & corde tuo ſit ſita. Quantum uerò inter legis facilitatem & ſcripturæ, qua lex illa, & præter illam alia multa continentur, perſpicuitatem interſit, ſi aduerſarij non percipiunt, ſunt proſus ſtupidi. Fatemur igitur diuinæ legis, ſiue Moſaicæ, ſiue Euãgelicæ, magnam eſſe facilitatem: (ideò enim ſuaue iugum à Chriſto uocatur) cum hoc tamen fatemur, ſcripturam propter multas cauſas eſſe difficilem, neque hoc diuinæ bonitati aut prouidentiæ ullum detrimentum aſſert, quam ſcimus quosdam dediſſe Apoſtolos, quosdam prophetas, quosdam Euangeliftas, quosdam autem paſtores & doctores, quosdam rursus manus, quosdam pedes, & quosdam, qui his uiderent, oculos, in Eccleſia feciſſe. Alij ſpiritum ſapientiæ, alij prophetiæ, alij ſermonum, &c. ad huius ſanctæ reipublicæ lucem clementer induliſſe.

QVOD ſi tam prope eſt ſacræ ſcripturæ intelligentia, ut neque Romæ, neque in Antiochiæ montanis quærenda ſit, cur (quod doctiſſimi quidam ante nos prodiderunt) eam ipſi Vuittembergæ quærunt? ſi Romæ non eſt, neque Vuittembergæ erit. Sed ea omiſſa, quicumque mortalium, etiamſi porcarium agat, ſanctarum ſcripturarum tam rectus & idoneus erit interpres, quàm Brentius aut Philippus, immo quàm totus Vuittembergensis ducatus. Quid ergo qui doctores theologiæ aut artium magiſtri creantur Vuittembergæ, contra huius Moſaici loci libertatè, præ conceptis uerbis iurare coguntur, nihil ſe in religionis doctrina nouaturos, niſi prius ad ſeniores confefſionis Auguſtanæ, qui Vuittembergæ ſedem habent re delata? An uerò illis, qui doctores aut magiſtri creantur, per Moſem non dicitur, Mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt, &c. An uerò Deus mendax eſt? qui quod ſit in Vuittembergæ ſitum, docet iuxta unumquemque eſſe?

VIDEANT igitur ſtupidi homines, regnum quidem cœlorum intra nos eſſe, neque Romæ ſitum ultra mare, neque in cœlo, ne quis impoſſibilitatem cauſetur, ſanctarum tamen ſcripturarum intelligentiam, ne ſimus, ut illi paruuli, fluctuantes, & circumferamur omni uento doctrinæ, in nequitia hominum, in aſtutia, ad circumuentionem erroris, Romæ & modò Tridenti ſitam eſſe, ubi plures ſunt & meliores, quàm in mille Vuittembergis.

DE MV M etiamſi uerba illa, de ſacræ ſcripturæ perſpicuitate daremus intelligi, tamen pseudodialectici iſti nihil haberent quo probare poſſent modò nobis facilem eſſe. Acceperunt Hebræi illi, quibus à Moſe uerba hæc dicuntur, legem; acceperunt ab ipſo Moſe legitimo diuinæ uoluntatis interprete, quid toto illo legali uerborum ambitu, ab eo populo poſtularerit Deus; acceperunt non aliena ſed propria lingua; acceperunt non in obſoleta iam phraſi, ſed in ea, qua tunc utebantur; nos contrà, neque legem aut ſcripturas accepimus, neque ab illis ſcripturarum conditoribus accepimus, neque linguæ noſtra accepimus, &c.

NAM QVOD aiunt ex Apoſtolo Paulo, Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta eſſe, ut per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus, non magis illis ſuffragatur, quàm præcedentia. Nihil enim aliud illo loco docet Apoſt. quàm quod idem ad Corinthios ſcribens diuerſis quidem uerbis, ſed eadem proſus ſententia. Nolo, inquit, uos ignorare fratres, quoniam patres noſtri omnes ſub mare fuerunt, omnes mare tranſierunt, & omnes in Moſe baptizati ſunt in nube, & in mari; & omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritualem

Iem biberunt : sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo . nam prostrati sunt in deserto . Hæc autem in figura facta sunt nostri , ut non simus concupiscentes malorum , sicut & illi concupierunt , &c. Itaque umbram tantum legem illam futurorum bonorum , quæ in statu Euangelico exhibenda erant , & malorum , quæ cauenda erant , fuisse docet Apostolus , non item ipsam scripturam , vulgo hominum , ut aduersarij putant , & plebibus lacerandam permisit . Est autem frequentissimus Paulus in huiusmodi ueteris scripturæ allusionibus , ut cum historia exacerbationis Hebræos à noua induratione cordis deterret , & cum ex iuramento Domini factò Abrahamæ , in futuræ felicitatis certissimam spem , iubet corda consurgere , &c.

SED NEQVE Paulus illo loco sermonem dirigit ad plebes , sed ad uniuersos Romanos & Iudæos : inter quos multi erant doctissimi , qui doctrinam & consolationem scripturarum , paruulis in Christo , ex ipso sanctæ scripturæ latissimo pelago excipientes , prædicationis & exhortationis beneficio potuissent infundere ,

VNDË haud mirum erat Mosem scripta lege , traditaque sacerdotibus & senioribus Israëlitiçi populi , mandasse eidem , ut legerent librum , in cœtu uniuersæ Ecclesiæ , tam uirorum quàm mulierum , tam adolescentum , quàm aduenarum , cum nihil in lege aliud contineretur , quàm ea , quæ Moses illi ipsi paulò antè exposuerat .

EODEM QVE pacto sancti quidam patres , uel Græci , uel Latini , prioribus illis sæculis populum ad sanctæ scripturæ lectionem hortabantur . Nimirum , quòd totum nouum testamentum , Græcè , id est , uulgari Græcorum lingua , fuerit primitus editum : uerus autem ex Hebræo ante multa sæcula , immo ante Christi aduentum , non sine numine , in eandem fuerit non semel conuersum : utrunque uerò & uetus , & nouum , ab ipsis Apostolis , germanis sanctæ scripturæ interpretibus , aut ab eorum successoribus Latino sermone donatum . Quauis postea Hierony. ex Hebraica ueritate & ex multis , quæ antea erant , editionibus , unam omnibus puriorem Latinis præstiterit . Erant hæ linguæ apud Christianos non extraneæ , proxima illa Ecclesiæ ætate , in Asia , Europa , & Africa , sed uulgares , & uernaculæ , propter Græcorum & Romanorum imperia . Paucissimi enim erant , qui Græcè aut Latinè non scirent . Erant illæ latissimæ linguæ , ita ut ex diuersis conuersionibus , nullum timeretur dissidium : quòd nunc centenis quibusque stadiis , si semel detur conuertendi facultas , proculdubio timetur . Fuerant illæ conuersiones , cum à multis , quos illa ætas felicissima ferebat , sanctis patribus , tum ab Apostolicis uiris approbatæ . Nostrorum autem sæculorum longè alia ratio est : nec enim materna lingua , aut scriptura suscipimus fidem , sed Latina : neque nostras uersiones Apostolico usu confirmatas habemus , neque nostri sæculi conuersoribus & interpretibus tantum , quantum Hieronymo aut Ambrosio est tribuendum .

SED NEQVE Chrysofomus aut Hieronymus , aut quispiam alius Græcus aut Latinus pater , plebibus etiam longè piissimis , scripturas tractandas obtulit , sed suis auditoribus : quos cum esset totius Græciæ , tum celeberrimus sanctarum scripturarum interpres , tum eloquentissimus concionator , & qui liberrimè frequenter in Imperatores ipsos aculeos infigeret , tum denum Constantinopolitani Patriarchatus dignitate honestatus , & doctissimos , & frequentissimos habebat .

NON EST autem necesse , ut quæcunque , dum concionamur , dicimus , ad plebes pertineant . ille enim prudentissimus concionator putatur , qui diuersis ingeniis , statibus , sexibus , de suæ sapientiæ thesauro , diuersa producat . Erat illo sæculo , non modò clericis aut monachis familiaris sapientia , sed laicis : immo uerò & scemina nonnullæ erant , quæ præter muliebrium uirtutum diuitias , tantam sapientiam & utriusque philosophiæ peritiam adeptæ erant , ut uiros eidem excolendæ deditissimos , in inuidiam adduxerint . Qualem Hypatiam illam Theonis geometriæ filiam , ad quam Synesius Cyrenæus summus Philosophus , & Ptolemaidis Episcopus , sub titulo ἡ φιλοσοφία , id est philosopho scemina tot epistolas dirigit : in quibus illam matrem , sororem , magistram , & uenerandam dominam , & communem magistram & genuinam ducem ac magistram Orgiorum philosophiæ , frequentissimè uocat . & de qua eorum sæculorum Ecclesiasticæ historiæ mira , & supra scemina fortè & sexum , memoriæ prodiderunt . Qualem etiã Eudociam Leontij Atheniensis filiam , Theodosij uerò iunioris coniugem , quæ Homero-centones à Parricio quodam inchoaræ peritissimè absoluit , quamque Zonaras pul-

cherrimam

cherrimam , & omni genere literarum perpolitam appellat . Ociosum esset , eorum temporum , etiam inter eos , qui mundo militabant , doctissimos uiros huc uelle perducere : sedes ipsas imperatorias sapientia occupauerat , adeò ut uix fuerit aliquis eorum etiam inter sanguinarios Tyrannos , qui utriusque philosophiæ non esset peritus . Quod utinã hodie principibus istis , qui religiosæ doctrinæ cupiunt esse iudices , imitari liberet . Ergo in amplissima illa auditorum concione , ubi tot docti erant licebat Chrysofomopopulum carpere , quòd cum uanissimis fabulis aut inanibus externæ philosophiæ questionibus operam darent , sanctas omnes scripturas ad clericos & monachos ablegarēt .

ATQVE eodem sensu accipiendum est , quòd scribit Hieronymus . nam cum interpretaretur uerba illa , Verbum Christi habitet in uobis , Hic ostenditur , inquit , uerbum Christi , non sufficienter laicos habere debere , & docere se inuicem uel monere . Laicos inquit , non plebes indoctas . Quanquam hoc loco Hieronymus de uerbo Dei , id est , de Euangelica doctrina , quæ etiam sine sanctarum scripturarum lectione , sola prædicatione potest haberi , absque ulla contradictione possit intelligi . Itaque nos non arceamus laicos , etiam eos , qui tantum Latinè sciunt , à sanctarum scripturarum lectione , sed laudamus & cõmendamus eos , quasi homines Christianæ religionis rationem habentes , immo uerò neque sceminas quales doctissimas multas non ignoramus : sed plerunque & illos , & has , cum increpationibus , quòd Chrysofomus faciebat , ad sanctos libros & scripturas remittimus . Optamus etiam ut omnes Latinè aut Græcè scirent , ut loco prophanorum & plerunque pestilentium librorum , sacras scripturas & sanctorum patrum , quorum doctrinam & uitam Deo placuisse certissimi sumus , labores euoluerent . Optamus deinde & maximè optamus lectionis publicæ munus , quòd non modo apud Iudæos singulis sabbatis , sed Apostolicis quoque & multis post temporibus , fuit frequentissimum , immo in quo & olim , & hodie rectè peragendo lectores ordinamur , Pontificum aut minorum Episcoporum cura in Ecclesia restitui : quo illo saltem dominicis diebus , quibus concio non esset , lectiones tum Euangelicæ , tum etiam epistolares , sensu tantum literali & historico , populis explicarentur , nisi quòd hoc munus nostra memoria doctiorem , quàm antiqua illa ministrum requireret : tum quòd illa scripturas uernacula lingua , nostra uerò Latina scriptas habeat . tum quòd eorum scelicitum sæculorum , quando nondum tot hærefes Ecclesiam & fidei puritatem inuaserant , sincera simplicitas , planiorem explicationem , quàm nunc pateretur . Fuisse certè istud lectionis publicæ munus in Ecclesia frequentissimum , Apostolicæ literæ docent . Attende (inquit ad Timotheum Paulus) lectioni , exhortationi , & doctrinæ , dum uenio . Quibus uerbis Ecclesiasticum ordinem , quo tunc in docendo utebantur Euangelici ministri , planissimè ostendit . Primò enim omnium ex sacris scripturis ali- quid legebatur , deinde exhortatio & doctrina sequebatur . Sed & huc pertinet illud , quòd in sanctorum patrum homiliis crebrò repetitur lectio , Quam audistis fratres carissimi , &c. Refert Socrates , apud Alexandriam feria quarta , & ea , quæ parasceue dicitur , id est , sexta , publicas lectiones fuisse , & post eas doctorum exhortationes , & sacram synaxim . Optamus , inquam , ista restitui , tantum abest , ut uel laicos doctos , uel plebes à sanctæ scripturæ lectione sincera arceamus : tantum propter dissensionis discrimen , & propter locorum , qui multi in scriptura sunt , difficultatem , eam , una lingua Latina contentam , plebium , quibus publica illa lectio aut prædicatione ad salutis cõsecutionem abundè sufficit , temeritati subducimus .

TERTIO Chrysofomus & reliqui patres , qui uel ante illum uel post illum , Ecclesiis præfuerunt , in Euangelico ministerio soli erant . erat enim tunc uel propter abundantiam eruditorum Episcoporum , aut ob alias causas , grande nefas presbyteros aut monachos prædicare . Vnde Valerius Hypponenfis Episcopus , quòd Augustino potestatem faceret coram se prædicandi , aliorum Episcoporum Africanorum obtræctatione non caruit , quòd nimirum rem inuistatam in Ecclesiam induceret . quamquam eius exemplo , quòd uir esset magna auctoritate , suis quoque presbyteris prædicandi potestatem deinde præstiterint . Docet & id stomachus ille Hieronymi in quosdam Episcopos , qui presbyteros à prædicatione arcebant , cui dū plus nimio indulget , presbyteros Episcopis diuino iure pares , humana uerò constitutione minores docere non timet . Quin post Chrysofomi tempora , in concilio Vafensi apud Gallias sub Leone primo , Romano

Q99

Pontifice,

Heb. 10.

Hebr. 4. & 6.

Dilutio 16.

Deute. 13.

Dilutio 17.

Chrysof. homil. 2. in Matth. homil. 28. in Gene. homil. 9. in epist. ad Coloss. Hierony. in epist. ad Coloss. c. 3.

Syn. epist. 10. 33. 134. 154.

Histo. trip. l. 1. c. 12. Niceph. lib. 14. c. 16. Suidas in Hypatia.

Coloss. 3.

Luc. 14. Act. 15. Ioseph. lib. contra Ap. pionem.

1. Tim. 4.

Lectionis munus in Ecclesia olim frequẽtissim.

Li. 5. c. 25.

Posidon. in uita Aug.

In cõmita. epist. ad Ti. & in epist. ad Euag. Can. 4.

Pontifice, & Theodoſio iuniore, uel quòd iniquum uideretur & inuidū, non id facere, uel quòd Episcoporum eruditio inclinare cœpiſſet, primò omnium generalis prædicandi facultas indulgeri cœpta eſt. Hoc etiam (aiunt patres illic congregati) pro ædificatione Eccleſiarum omnium, & pro utilitate totius populi, nobis placuit, ut non ſolum in ciuitatibus, ſed etiam in omnibus parochiis, uerbum faciendi daremus preſbyteris poteſtatem, ita ut ſi preſbyter aliqua infirmitate prohibente per ſe ipſum non potuerit prædicare, ſanctorum patrum homilia à diaconis recitentur. Haſtenus Conciliū, Cùm itaque ſolis Episcopis, uerbum Dei prædicare liceret, neque ipſi, uel propter incidentes languores, uel propter Eccleſiaſtica diſciplinā, cui maximè ſtudebant, ſollicitudinem, omnibus ſufficerent, non eſt mirandum ſi pias illorum temporum plebes, & uni ſaluti acquirendæ intentas, ad ſcripturas remitterent. Nam cùm duo eſſent diſcrimina, alterum proſus carendi uerbo Dei, alterum propter legitimi ſenſus ignorantiam, ex ſanctæ ſcripturæ lectione, incidendi in errores, & illud (quòd tanto oneri ipſi non pares eſſent) certiffimum eſſet, hoc uerò propter eorum temporum adhuc uiuum uirtutis ſtadium, & animorum candorem, incertum, tam prudenter proſectò mihi feciſſe uidentur, quàm qui fame maceratum gregem, in altiffimos cliuos, unde præcipitium timeretur, mallet adducere, quàm domi concluſum inedia conficere. Noſtrorum ſæculorum longè alia ratio eſt, ubi quanuis antiqua illa prædicandi ſollicitudo deſeruerit Episcopos, ſunt tamen Dei gratia ex clero & religionibus ingentes prædicatorum exercitus, qui Chriſti Euangelio, totum Orbem replent. non eſt enim hodie uiculus in Orbe Chriſtiano, præſertim uerò in Eccleſia Latina, ubi per ſingulos annos, non ſint frequentiores conciones, quàm olim Conſtantinopoli, Antiochia, aut Alexandria. Quæ res, meo quidem iudicio, & uulgares ſacrorum Bibliorum uerſiones abundè compenſare, & publicas illas lectiones, de quibus paulò antè loquebamur, ſuſtuliffè uidetur. Quorſum noſtrorum temporum plebes ſanctæ ſcripturæ lectione egeant, in tanta concionum & uerbi Dei abundantia, aut cui uſui, publicæ lectiones ſunt futura, ſi pro ſuggeſto, quid Euangelica uel Apoſtolica lectio contineat, prædicator exponit? Non tamen proſus fuiſſet abſurdum, eas publicas lectiones, ſaltem his diebus dominicis, aut ſanctorum feſtiuitatibus, quibus uerbum Dei non prædicatur, in Eccleſiam reducere. Aut ſi quòd hodie ſit tanta doctrinæ abundantia, hæc cauſa non ſufficit, ſaltem ut id munus, quod uno ex ſeptem ordinibus aut gradibus ordinis, ab Episcopo accepimus, non eſſet inane.

Dilutio 18. Quod penultimo loco aiunt, ſuos in ſcripturis tam apertam de fidei articulis præcipuis habere cognitionem, ut cum ipſo Satana certamen inire audeant, non eſt aliud, quàm hæretica & uentofa iactantia: inanis tamen, & Deo, angelis, & Eccleſiæ ridicula, qui cùm Satana perpetuo triumpho huius certaminis iudices & inſpectores agunt. Nec mirum quando & huius audaciſſimi exercitus primus dux Martinus Lutherus, de ſancto miſſæ ſacrificio cum diabolo diſputans, ingenuè fateatur manus dediſſe. Certare proſectò fide & Eccleſiaſtica obedientia, dum ſuam omnem credulitatem in Eccleſiæ iudicium & ſenſum refundunt, atque hoc pacto uincere, Catholicorum eſt, non modò plebeiorum, ſed eorum, qui ad ſummum ſapientiæ faſtigium peruenerunt, qui libenter cùm à diabolo urgentur, nihil aliud ſe credere fatentur, quàm quod credit & docet catholica Eccleſia. Certare uerò propria temeritate & iudicio, atque ita uel ipſis dæmonibus riſum mouere, hæreticorum eſt proprium.

CHRISTI, qui auctor eſt ſcripturæ, priuilegium eſt, ſcriptura certare: noſtrum, qui nec auctores ſumus, nec tanta uirtute ſpiritus præditi, ut in Satanas monomachias, qui & nobis antiquior eſt, & proculdubio ſapientior (nam & inde apud gentes dæmonis nomen obtinuit) quoties à diabolo urgemur, in matris noſtræ gremium & brachia confugere: quòd ſciamus nimirum, quàm malè primæ illi ſceminæ & ſcientia, & Spiritus ſancti chariſmatos plenæ cum diabolo certamen ceſſerit. Scripturarū, inquit, Ioannes Damascenus, experientiſſimus eſt & totius malitiæ magiſter & auctor diabolus. Scit ille proſectò ſi non ſapientia, aſtutia tamen concertatores anteuertere. Scimus illum tot certaminibus reportaſſe triumphos, quot hæreticos iam ab Eccleſiæ primordiis tranſuerſos egit: qui cum proprio iudicio, & non potius ſuæ matris uiribus certare niterentur, quanuis in mundo haberentur doctiſſimi, Satana tamen fraude circumuenti, turpiſſimè

Cocleus.
Hæreticorū
temeritas.

In hiſto.
Barlaam.

piſſimè manus dederunt. Nolumus Satanicum furorem, tot uictoriarum ſpoliis inſoleſcentem, experiri, alieno periculo ſapimus: & pulchrum iudicamus, non nobis ipſis, ſed in aliis, id eſt, tota Eccleſia, Satanicos ictus excipere. Scutum illud obiiſcentes, Credo ſanctam Eccleſiam catholicam, atque hac confeſſione & humilitate peccatum, mortem, horrores inferni, & demum Satanam ipſum dexterius proſternit apud nos indoctiſſima anus & arator agreſtis, quàm ſapientiſſimus Theologus. Multi erāt Chriſti tempore in Moſaica legis cognitione doctiſſimi, nec tamen illi, ſed mulieres & piſcatores ſalui facti ſunt. Multi erant tempore Arrij, Macedonij, Neſtorij, & Eutichis, ſanctarum ſcripturarum igrantiſſimi, qui ſimplici fide Satanicos impetus, qui acies temerarias hæreticorum proſtrauerant, uictores eluſerunt. plus mortem, peccatum, infernum & Satanam (crede mihi) lædit credendi ſimplicitas, quàm intelligendi uiuacitas. Et illud, quo mundus, caro, mors, peccatum, infernus, Satan, & ſi quæ ſunt alia noſtræ ſalutis inimicæ faſtiones ſuperarentur, ſine ſanctarum ſcripturarum lectione diſci poteſt, Dilige dominum Deum tuum ſicut te ipſum: & Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, & ad te approximare non audebunt. Tutus eris & à ſagitta uolante in die, à negocio perambulante in tenebris, ab incurſu & dæmonio meridiano. Hæc fuit diuinæ prouidentia ſapientia, ut Chriſtianorum arma, quibus Satana acies eſſent proſtigandæ, omnibus Chriſtianiſis paria eſſent. Ea uerò ſunt non ſcientia aut ſapientia, quæ non omnes naciſci potuiſſent, ſed fides, ſpes, & caritas, quæ plerunque abſque ulla ſanctarum literarum notitia, ſunt in ruſtico, quàm in doctiſſimo Theologo uegetiores.

DEVM quòd Petri iudicium de Apoſtoli Pauli epistolis, nimirum quòd ſint in eis quædam difficilia, &c. contendunt excludere, propterea quòd in Eccleſiaſtico ordine ſint quidam indocti, etiam & inſtabiles, quibus perinde ſanctarum ſcripturarum lectio eſſet interdicens, parum aut nihil aduerſariorum cauſam iuuat. Petri proſectò de Apoſtoli Pauli doctrina iudiciū, quòd ſcilicet indoctis & inſtabilibus, id eſt ignorantibus & infirmis hominibus, ſiue illi ſint ex plebe, ſiue ex Eccleſiaſtico ordine Paulinæ epistolæ & cæteræ ſcripturæ ſint proſus pernicioſæ, abſque ingenti impudentia negari non poteſt. Atque adèò hos omnes ex quocunque ordine eſſent, earum perinde lectione interdicens: quoniam ita aduerſarij uolunt, & ratio ipſa, & Chriſtiana caritas poſtulare uideretur, libentiſſimè donamus: quoniam tamen uix in humana uiuendi ratione omnia peccata aut peccandi diſcrimina tollere datur, non quod uolumus, ſed quod poſſumus, facimus. Ergo quoniam inter hos, quos indoctos & infirmos Apoſtolus uocat, uulguſ omne (quod non modò ſacrarum literarum phraſi, ſed omnium ſapientium teſtimonio, his duobus elogiis & aliis ſimilibus ornari ſolet) certiffimo numerari cognoſcimus, illud ſanctæ ſcripturæ lectione non inuidia, ſed fraternæ caritatis inſtinctu conſultò proſcripſimus, non quidem legibus latis, quæ nunquam non eſſe poſſent iniurioſiſſimæ, dum Chriſtianos homines & pios, aut ignorantia, aut defectionis à fide redderemus ſuſpectos, ſed noſtrorum patrum, ſimul cum ſenſu, uerſionem etiam ſcripturarum conſeruando, quod proſectò nemo in Chriſtiano populo dedecoroſum putauit. cæteri omnes, quos non dubitamus multos eſſe ſiue Eccleſiaſtico ordine, ſiue in laica turba uerſentur, (utrobique enim, ſicut qui in ſuam ſalutem, ita & qui in ſuam perditionem ſcripturas detorqueant, inueniuntur) dum intra ſe quidem uirus continēt, quoniam Eccleſiaſtico iudicio notari non queunt, tractare ſcripturas permittuntur. cùm uerò primum conceptum uenenum euomere incipiunt, ita ut nobis ſcripturæ ſanctæ lectione iudicentur indigni, non ſolum ea interdicens, ſed plerunque malè tractatæ ſcripturæ dant pœnas acerbas. Utinam uerò qui huic congruæ tractationi ſcripturarū, in Eccleſiaſtica republica magiſtratus inſpiciendæ, ſunt inſtituti, omnium, qui ſub ouina pelle lupinos hæreticorum animos celant, poſſent conſcientias penetrare, ut illi etiā, qui in Eccleſiaſtico ordine ſunt huiusmodi, abſcinderentur.

Quod ſit optimum genus interpretandi ſcripturas, & primò quænam de hac re fuerint hæreticorum ſententiæ. Cap. XI.

Abes igitur huius ſanctæ reipublicæ leges, id eſt, ſanctas ſcripturas, non modò in iis, quæ ad ſalutem neceſſariò non pertinent, ſed in iſtis quoque præcipuis Chriſtianiæ religionis capitibus, obſcuras eſſe & abſtruſas, neque perinde à cunctis tractandas aut uulgaribus linguis plebibus obiiciendas.

Ex his iam ipſo rationis pondere neceſſario colligitur, eaſdem eſſe interpretabiles, & per aliquos exponibiles. Nam ſi ſcriptura ſacra interpretationem non recipit, quo pacto aut loci difficiles interpretabuntur, aut, quæ uidentur eſſe contradictones, ſoluentur? Chriſtus enim uerò cum peccatoribus & publicanis manducauit, & bibit. Contrà Paulus, Si is, inquit, qui frater nominatur inter uos, eſt fornicator aut auarus, aut idolis ſeruiens, aut maledicus, aut ebriofus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum ſumere. Deinde ſi nulla humana interpretatio ſanctæ ſcripturæ eſſet adhibenda, quo pacto ouem aut bouem licuiſſet occidere, Domino abſolutè ac ſine diſtinctione, dicente, Non occides? Sed neque Chriſtiano homini iurare aliquando liceret, quòd Chriſtus dixerit quaſi ueteris legis imperfectione corrigens, Ego autem dico uobis, non iurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei eſt, neque per terram, quia ſcabellum pedum eius eſt, &c. Vbi omnem iurandi occaſionem uidetur excludere. Taliaque ſunt tam multa in ſanctâ ſcriptura, tum ad hiftoriæ ueritatem, tum ad uitæ actiones pertinentia: ut librorum ſcribendorum quibuſdam uberem ſegetem tribuiſſe legamus.

1. Cor. 5.

Exo. 20.

Matth. 5.

Incipit inquiri quis ſit legitimus interpretæ iudex diuinarum legum.

Prima hæreticorū ſententia.

Secunda hæreticorū ſententia.

Hæret. 3.

Prioris ſententiæ rationes.

Gala. 1.

Posterioris ſententiæ rationes.

Iam uerò quis ſit legitimus earum ſanctarum legum & germanus interpretæ, in quaſtionem conuertitur, ut ſciamus nimirum, unde earum uerum ſenſum & interpretationem, huius Eccleſiaſtica reipublicæ ciues, qui iſdem legibus & paremus & uiuimus, petere debeamus. Difficiles profeçtò & implicatas diuinas leges & ſcripturas ſuaſiſſe, humani ingenij audaciam & laſciuiam comprimit, fontem uerò, unde in eiſdem incluſa ſapientia ſit haurienda, oſtendere, magnificè humanæ fragilitatis miſeriam ad quaerendum inſtigat.

Ergo hic quidam, quanuis ſanctas ſcripturas fateantur difficiles, nemini tamen mortalium, ſed uel ſolis iſtis met ſcripturis, dum quod uno loco obſcurius, alio apertius exponunt, uel dum ex iis, quæ antecedunt, aut conſequentur, intelligentia colligitur, interpretationem permittunt. Sunt & qui in earum interpretatione, ſoli interno ſancti Spiritus magiſterio credendum exiſtunt, præſertim uerò in Euangelico ſtatu, quo omnes futuros *beatiſſimus* prophetica uaticinia prænunciant. Quarum duarum ſententiarum rationes & argumenta hæc ferè ſunt, Priorum quidem, Quicunque humanas leges ius interpretandi fortitur, in ipſas leges auctoritatem exercet: ergo quicunque ius interpretandi diuinas accepit, in ipſas quoque diuinas leges exercebit imperium: at nullus mortalium in diuinas leges poteſtatem habet, nec ergo eaſdem interpretandi ius, ſitum eſt apud ullum mortalium. Totus hic diſcurſus, præter ſubſumptionem uidetur apertus: quæ tamen ita ſuadetur. Maior eſt auctoritas ſcripturæ quam omnium ueterum doctorum maieſtas: ergo illi in ſanctam ſcripturam poteſtatem non habent. maior eſt ſcripturæ auctoritas, quam omnium conciliorum auctoritas: ergo concilia in ſanctam ſcripturam nullam habent auctoritatem aut imperium. Demum maior eſt ſanctæ ſcripturæ auctoritas, quam totius Eccleſiæ, quæ quantumuis magna ſit, non tamen humanitatem tranſcendit. ergo nec Eccleſia in ſanctam ſcripturam nullum habet imperium. Atque huc illud pertinere uolunt, quod ad Galatas ſcribit Apoſtolus Paulus, Sed licet aut nos, aut Angelus de cælo euangelizet uobis, præterquam, quod euangelizauimus uobis, anathema ſit. Cum dicit nos, intelligit (aiunt) Apoſtolos aut apoſtolorum Eccleſiam, quòd ſcilicet nullus, immo neque tota Eccleſia, aliter dicendi quam credendum aut operandum ſcriptura præſcribit, poteſtate ſit præditus.

Posteriores uerò, ſic aiunt, Ea, quæ ſunt fidei & ſalutis, non oportet ab alio diſcere quam ab ſpiritu Dei, quod humanus ſpiritus, præter hoc, quod res iſtiusmodi, quæ

quæ humanæ rationis altitudinem ſuperant, prorfus ignoret, ſemper ſit mendax. Ego enim dixi (ait Dauid) in extaſi mea, Omnis homo mendax. non ergo ullus mortalium munus interpretandi ſcripturam accepit, ſed ipſe ſolus, qui condidit illam. Atque id, ut uolunt, Ioannes Apoſtolus apertiffimè indicat, Non, inquit, neceſſe habetis ut aliquis doceat uos: ſed ſicut unctio eius docet uos de omnibus, uerum eſt, & non eſt mendacium. Et Chriſtus, Vos autem nolite uocari Rabi, unus eſt enim magiſter ueſter Chriſtus. In quæ uerba Auguſtinus, Nolite, inquit, putare quenquam hominum, quicquam diſcere ab homine, magiſter, qui docet, intus eſt Deus. Præterea nemini licet, aut ſecundum ſuum ſpiritum, aut ſecundum humanum ſenſum ſcripturas intelligere: quo nanque ſenſu conditæ ſunt ſcripturæ, eodem etiam intelligi debent. Vnde Bernardus, Quo ſpiritu ſcripturæ ſanctæ ſunt, eo ſpiritu legi deſiderant: ipſo etiam intelligendæ ſunt. Nunquam ingredieris in Pauli ſenſum, donec uſu bonæ intentionis in lectione eius & ſtudio aſiduæ meditationis, ſpiritum eius imbiberis. Nunquam intelliges Dauid, donec ipſa experientia, ipſorum pſalmorum affectus indueris, ſicque de reliquis. Haſtenus ille. Oportet igitur non alio, quam ſpiritu ſancto interprete, ſcripturas imbibere; cuius cathedra non alibi, quam in ipſa hominis anima luculentius inueniri, & ipſa ſpiritus natura, & ſacra ſcripturæ teſtimonium, nos docet, Anima iuſti, inquit, ſedes eſt ſapientiæ. id eſt, cathedra ubi ſpiritus ſanctus doctor internus, magiſterium exercet.

Pſal. 115.

1. Ioan. 1.

Matth. 23.

Ad fratres de monte.

Sap. 7.

Atque iſtis quidem iſti, ac ſimilibus rationibus, certiffimè colligunt, potius uerum ſcripturarum ſenſum ueramque intelligentiam per orationem, & internam ſpiritus reuelationem, quam per auctorum quorumcunque, qui homines fuerunt, interpretationem quaerendam. Iuxta illud Iacobi, Si quis ueſtrum indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropert, & dabitur ei: poſtulet autem in fide nihil hæſitans. Et illud, Abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelati ea paruulis. Hinc colligunt ſubinde, etiam toti Eccleſiæ, quæ ex hominibus compingitur, in eiufdem ſcripturæ interpretatione nullam fidem adhibendam, ſed interno illi ſpiritus magiſterio, qui in Chriſtiani cuiuſque anima celebratur, & exercetur, diuina prouidentia.

Iaco. 1.

Matth. 11.

Sunt et præter hos, qui intelligentiam ſcripturæ, ab Hebræorum libris petendam exiſtunt, eumque ſolum ſanctarum ſcripturarum ſenſum, quem in libris Rabino- rum, qui non ex uerſionibus, ſed ex ipſo ſanctæ ſcripturæ fonte biberunt, inuenerint, legitimum putent.

Tertia hæreticorū ſent.

Sunt demum, qui cum rationem & humanam prudentiam, à Deo nobis indultam uideant, nullum uerum diuinæ legis ſenſum admittant, niſi quem ipſa naturalis ratio, naturalisque prudentiæ captus comprobauerit idoneum. Vnde ſicut illi Hebraicarum linguarum, ita ij rationem ipſam naturalem, omnium diuinorum myſteriorum ſequitur interpretem. Quæ omnia quòd prorfus cum diuina prouidentia pugnare uideantur, ſuo ordine nobis euertenda ſunt.

Quarta hæret. ſent. Petr. Abai. apud Bern.

Confutatur prima hæretica ſententia.

Cap. XII.

C primò quidem illud, quod præcedentis capituli initio dicebamus, non modò reipublicæ intereſſe, unas eaſdemque leges, ſed earundem unum eundemque ſenſum habere, quod non minus ſenſus diuerſitasque legum, quibus uiuitur, diſcrimen ciuilem unitatem diſrumpat, oportet tanquam totius huius diſputationis fundamentum, memoria repetere. Atque id, cum in cæteris ſit uerum, in eo genere reipublicæ oportet eſſe ueriffimum, in qua non tantum ciuilis ſocietas, quemadmodum in aliis cunctis rerum publicarum generibus, exquiritur, ſed ipſa quoque per caritatis & Chriſtianiæ pacis, quæ omnem ſenſum exuperat, affectum, animorum coniunctio. Quotus enim quiſque id Deum in ſua reipublica conſtituiſſe dubitet, quod olim homunculi ſola duce prudentia, quaſi totius ciuilis unitatis fundamentum ſtatuiffent creduntur? Ille igitur leges diuinas interpretandi modus, diuina prouidentia dignus cenſebitur, qui ciuilem & Eccleſiaſticam

ſtaſticam ſocietatem conſeruet; qui ciuium animos quanuis longiſſimis tractibus diſſitos, in unum conciliet; qui faciat omnes id ipſum ſapere, id ipſum ſentire; qui pacis iura foueat; qui ſectas & animoſitates eliminet; & demum qui concines Chriſtianæ caritatis in officio contineat. at nullus horum quatuor modorum id præſtat: nullus igitur diuina prouidentia & ſolicitudine, quam erga ſuam Eccleſiam Chriſtus gerit, iudicabitur dignus. Subſumptio iam per ſingula membra probabitur.

ET PRIMI quidem negare non poſſunt, ſicut nobis, & hæreticis utrunque, ita Iudæis ac nobis uetus teſtamentum eſſe commune. Igitur cùm hi à nobis non minus quàm integra religione illi & à ſe inuicem & à nobis, tot ſectis diſſiderent, modus interpretandi ſcripturas, ab ipſis ſolis ſcripturis, in ciuibus Eccleſiaſtica reipublicæ, religionis & animorum coniunctionem non ſeruat. Indignus igitur ne dum diuina prouidentia, ſed humana prudentia. Eaſdem profectò nobiſcum Iudæi prophetias, eiſdemque uerbis ſcriptas habent: cùm tamen à noſtra prorsus religione diſſentiant. Nos ex ſanctis ſcripturis Chriſtum, illi ex eiſdem Antichriſtum eliciunt: nos ex illis Euangelicæ uitæ rationem demetimus, illi contra uitam omnino ab Euangelio differentē, ſub ſuo Meſſia futuram conſantiſſimè colligunt.

IDEM habuerunt ſemper Euangelium hæretici, & tamen inter ſe uarias ſectarum portenta condiderunt. Ex eadem ſcriptura Sabellius perſonarum unitatem, & Arrius naturarum trinitatem decerpiſit. Ex eadem Manes nihil nos poſſe boni credidit, Pelagius noſtram ſalutem noſtris uiribus aſcribit. Ex eadem ſcriptura Neſtorius duas in Chriſto perſonas & duas naturas, & Eutiches unam perſonam & unam naturam pertinaciter aſſerunt. Ex eadem ſcriptura Lutherus realem corporis Chriſti præſentiam ſub ſpecie panis & uini, in Euchariftiæ ſacramento conſiſtere docet: & contra Zuinglius & Caluinus eandem exhibent.

Conuellitur ſecunda ſententia.

Cap. XIII.

Secundi, quanuis in hoc, quod uolunt ſolum Spiritum ſanctum legitimum ſcripturarum interpretem, à ueritate nõ diſcedant, quòd nimirum eundem & auctorem, & interpretem eaſdem habere ratio ipſa ſuadeat, in hoc tamen ſicut & priores à ueritate procul aberrare conuincuntur, & in ipſam legiſlatoris prouidentiam iudicantur iniuriæ, quòd ſedem ac cathedram unam, eiſdem ſpiritus magiſterio non detinent, ut ſenſus unitas in Eccleſia ſeruetur, ſed contra omnem humanam prudentiam, tot, quot ſunt ciuium peſtora, ut nimirum tot ſint in earundem interpretatione ſententiæ, quot capita; immo horæ: nec enim homo in eodem ſtatu permanet, ſed trochi in morem (quod eſt in prouerbio) de ſententia in ſententiã perpetuò conuoluitur. Et profectò horum in hac parte ſententia, tam atrocem ipſa ſtatim pronuntiatione perniciem Eccleſiaſtica ſocietati minitari uidetur, ut nec unum diem, ne dum Chriſtianè, ſed nec ciuilitè, in unum conuiuere, ſi ſemel admitteretur, daretur hominibus. Nam quis mortalium proprii iudicii cenſuram alienæ non prætulit? aut quis unquam proprios animi partus, propriasque cogitationes, præſertim ſtudio & labore conquiſitas, aliorum cogitationibus, & ſtudiis anteferre non ſtudit? aut quis ſuum ſenſum aut ſententiam, quæ ſola ſibi inter uniuerſas alias uera eſſe uidetur, à Spiritu ſancto profectam non dicit? aut quo pacto non ita eſſe, conuinci poterit? Erit igitur, ut cùm tot ſint in Eccleſiaſtica ſocietate de Religione ſententiæ, quot capita: nulla tamen earum poſſit falſa conuinci, cùm internum ſpiritus, cui ſoli iuxta hanc ſententiam credendum eſt, magiſterium, huic aut illi deeſſe, comprobari non poſſit. Immo fiet ut nullus ab errore, quem ſemel diabolo ſuggerente concepit, ulla ratione reuocari queat, quòd nimirum aut uerè credat, aut falſò cauſetur, ſe in illum ſancti Spiritus magiſterio compulſum. Iam uerò, quis eam rempublicam indignam, non dico Chriſto, ſed homine ſapiente non crederet, in qua, cuius propria animi ſententia, ſanctas leges quo propria libido raperet, detorquere liceret? aut quo pacto unitas ciuium conſtabit cum tanta ſententiarum uarietate?

Conſutatur

Conſutatur tertia ſententia hæreticorum.

Cap. XIII.

Am tertij, ſi nos ad Rabinorum & Hebræorum interpretum ſenſum & interpretationes remittant, quis non uideat actum eſſe de Religione Chriſtiana, cùm illi nihil magis inſectentur, nihilque magis ſcriptis ſuis & falſis maledictis inceſſant, quàm Chriſtum ſeruatorem noſtrum, & quicquid ille pro Euangelico inſtituto formando aut docuit, aut fecit? Aut quare hos ſanctarum ſcripturarum interpretes eligere libeat, quorum corda iam diu excæcata, uident, non uident, & audiendo, non audiunt, & intelligendo, non intelligunt? Quare hos in uero ſanctarum ſcripturarum intellectu exquirendo, magiſtros optabimus, quibus earum liber clauſus eſt & ſignatus? Quibus uſque in hodiernum diem, cùm Moſes & reliquæ ſcripturæ leguntur, uelamen poſitum eſt ante oculos eorum? Quibus menſa uerbi Dei facta eſt in laqueum, in retributionem & in ſcandalum? A' quibus ablata eſt uinea Domini, id eſt ſancta ſcriptura, & aliis agricolis locata? A' quibus demum ablatum eſt regnum Dei, id eſt diuinæ legis, qua regnum Dei uerum acquiritur, intelligentia? Et alioqui profectò quanuis Hebræorum ſchola præter historicum ſenſum, myſticum etiam colat (habet enim Caballam, qua nihil apud eam gentem arcanius) & hic tamen & ille adeo à Chriſtianæ religionis præcipuis placitis longè recedunt, ut nulli magis, quàm illi aduerſentur. Præter hoc quòd uterque horum tot fabulis, tot puerilibus mendaciis, tot nugarum portentis, tertio quoque uerbo reſpergitur, ut nullam ego (niſi unum Dauidem Chimchium, libeat excipere, qui in hac parte minus, quàm cæteri deliraffe uidetur) liberali ingenio lectionem indigniorem exiſtitem: adeo, ut nullo horribiliſſimo exemplo illud, quod de gentilibus Philoſophis docet Apoſtolus, ſicut non probauerunt habere Deum in notitia, tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, &c. quàm eius miſerandæ gentis poſſit intelligi. Quid enim per Deum immortalem eſt aliud Caballa, ſiue ea, quæ rerum naturalium & cœleſtium uires per nominum & uerborum ſyllabas explicare contendit, de qua lib. ſecundo loquuti ſumus, ſiue ea, quæ angelicarum uirtutum & ipſius diuinitatis myſteria, per ſacrorum nominum literas, apices, lineas, numeros, figuras, & puncta ſcrutatur, quàm ingens quædam uaniſſimorum mendaciorum farrago, ab ocioſis & uagabundis hominibus, in ſtupidæ plebis ſtuporem inuenta? Aut cur eam explicandi rationem non potius in Pythagoricas, aut Alchandrinicas nugæ, quæ ex numeris nominum, totius uitæ rationem inaniffimè uaticinari ſe iactant, quàm in diuinam traditionem referre licebit? Fateor ego (neque enim ut diſſentiam, ulla ratio me urget) in monte Syna diuinitus cum ipſa lege, & Moſi, & quibuſdam aliis uerum legis ſenſum, tum myſticum, tum historicum fuiſſe tributum, qui à perpetua ſucceſſione, Caballa fuerit appellatus: at huiuſmodi Caballam, quæ inani punctorum & numerorum, quæ in literis includuntur, computatione diſtringitur, non potius à Pythagora, quam quidam eius gentis ſapientes, quemadmodum alij Platonem, alij Ariſtotelem, Epicurum & Democritum, alij poſt diſceſſum à lege, & poſt commercium cum gentibus inſum ſunt imitati, quàm à Moſe profectam fuiſſe, ſuaderi non poſſum. Nam quòd quidam uel ex illis, uel ex noſtris in nomine יהוה Iehoua, Trinitatis, unitatis, & incarnationis myſteria, per Caballam oſtendunt, & ſimilia quædam arcana per literas, apices, & numeros, miro quodam artificio uenantur, haud tale eſt, quod totam eam artem approbare compellat, cùm illud in hominum ſubtiles inuentiones, ne dicam ocioſas, potius quàm in ueram & legitimum dictionis ſignificationem, & ſenſum reicere oporteat. Scimus iis multò ſubtiliora à mulierculis olim in prophanorum Poëtarum carminibus, ubi tamen nullum latebat myſterium, factitatum. Nam Valeria Proba uxor quendam Alpei Romani proconſulis, ex Virgilij, Eudocia uerò iunioris Theodoſij uxor, ex Homeri uerſibus, ſic per centones utrunque teſtamentum compingunt, ut ethnicas nugæ, in Moſaicas & Euangelicas historias conuertiffe uiderentur. adeo ut quòſdam ex noſtris fateri compulerint poëticum illum furorem, ſancti Spiritus aſſatum, quemadmodum & prophetica uaticinia auctorem habuiſſe. Facile eſt enim uerò

Iſa. 6.

Iſa. 29.

1. Cor. 3.

Pſal. 68.

Matth. 21.

Habent In dei præter historicum ſenſum ſpiritualē quoque ſed nobis aduerſum.

Rom. 1.

Conuellitur Caballa interpretatrix ſcripturæ.

uerò punctulis illis ac apicibus ludere, praesertim uerò in Hebraica lingua, ubi id scribendi ritus, facile patitur. Sed & quaecunque etiam, post longos ac prolixos labores miri isti artifices nobis obtrudunt, maiori facilitate contènantur, quam sunt adinuenta.

Et ut hæc quoque scripturæ expositrix Caballæ portio eodem, quo altera illa, quæ se per nominum uirtutes creaturis imperare fabulatur, funditus corruat, illa mihi ratio abundè esse uidetur, quòd neque easdem literas, quibus Moses legem accepit, & scripsit, modò, immo neque post Babylonicæ captiuitatis regressum, Hebræi possideant, neque eo tempore, quo lex data est, immo penè toto ueteris illius sæculi Moisaici decursu, puncta & apices, quibus nunc isti egregiè philosophantur, extiterint, quo in eorum paucitate, multitudine, aut uarietate, signarentur mysteria. Et de literis quidem constans fama est apud Iudæos, Ezram scribam, legem primitus à Mose, & characteribus à se inuentis & Hebraico sermone inscriptam, in extraneum sermonem, Assyriosque characteres mutasse, pauloque post Assyriis characteribus retentis, sermonem Hebraicum reassumpsisse: quod antiquioris illius scripturæ rationem, per principum interdictionem, & captiuitatis ærumnas, populus penè cum lingua dediticiffet: Hebraicas autem literas, cum Aramæo, aut Assyrio sermone chusi, id est eis qui simul cum idolis, Deum colebant, Samaritis, reliquisse. Puncta uerò quis nesciat sub Christi Seruatoris aduentum, metu, ne cum iam eorum, & aduenæ reges, & gentes dominarentur, legendi ratio, prorsus oblitterasceret, apud Tiberiadem urbem à Ne-phradio, & Benassero Rabinis, in uocalium usum inuenta? Igitur cum hæc uanisima interpretandi ratio, in Mosem auctorem suas nugas reiiciat, qui nec has literas, nec hæc puncta, quibus nunc utuntur Iudæorum Rabini, aliquando uiderit, sit necessariò eam artem esse uoluntariam & inanem, & Christiano homine prorsus indignam: immo uerò Christianæ religioni perniciosam, utpote quæ sicut nouit, ex יהוה Iehoua Trinitatem elicere, ita ex eodem aut similibus dictionibus, Antichristum extorqueat.

SED IAM ad historicum sensum ueniamus, in quo quis ferat horrenda illa fabularum monstra, quæ cæci homines singulis penè uerbis suis commentariis interfecerunt? ut quòd Deus adueniente sabbato dæmonibus, quos à principio creauit, tanti diei maiestate deterritus, corpora non induxerit, sed illi postea Lilithopera, ex primo protoplasto susceperint: quod ingens mendacium ex eo loco colligunt; ubi dicitur, Fuit Adam centum & uiginti annorum: genuitque in similitudine, ut quòd ex nocturnis pollutionibus, quas opera Lilith (qui dæmon formam aliàs habet Embrionis alati) muliebrem formam & speciem induti, contingere uolunt, dæmones gignantur, qui postea, homine moriente, parentem affectu filiali contingere molientes, cadauer contaminer. Vnde illud septem circulis ambiunt, quòd scriptum sit, In sex tribulationibus eruet te, & in septima non tanget te malum: ut quòd Luna luminis splendorem amiserit, eo quòd, apud Deum Solem calumniata fuerit, quòd ex eo se colligere aiunt, quia cum prius scriptura doceat, fecisse Deum duo luminaria magna, postea inquit, alterum eorum esse maius, alterum uerò minus, ut quòd Deus in mundi primordio, ex duobus cæcis, quos creauerat, scemellam occiderit, & sale conditam, pro iustorum cibo in futura scelicitate seruauerit, masculum uerò suus Messias cum primùm imperium & regnum acceperit, in opiparum conuiuium Israëlitarum sit occisurus, quod ex illo Isaiæ loco eliciunt, In illa die Dominus interficiet Leuiatham serpentem tortuosum, & cætum qui est in mari. Et Iob, Trahes ne Leuiatham cum uncino, aut funem demerges in linguam eius? &c. Vnde & in Christum hac potissimum ratione non credunt, quòd cæcino illo conuiuio, eos non exceperit, ut mille deniq; huiusmodi insultissimæ neniæ sunt, quæ cum apud omnes mortales ingentè risum moueant, eius tamen gentis magnam ac profundam cæcitatem, ostendunt. Habent (fateor) Hebræi sanctæ scripturæ radicalem linguam, quam quoties editiones euariant, quasi originem tum à sanctis auctoribus, tum ab ipsa ratione, consulere præcipimur. Atque huc profectò qui nos pro uera sanctarum literarum cognitione ad Hebræorum scholas remittunt, non ad fabulosa Rabinorum interpretamenta, uidentur alludere.

VERVM an nudus ille textus Hebraicus, quantumuis correctus, eam animorum & sensus unitatem, quam in Christiana republica necessariam prædiximus, conseruare ualeat, iam est aduertendum. Enimuerò linguam Hebraicam multiplici significatione dictionum,

Rabi Mar-
Subra.

Puncta quæ
do et à qui-
bus inuenta.

Gen. 5.

Iob. 5.

Gen. 1.
Gen. 2.

Isa. 27.
Iob 40.

Textu Heb.
sine certo in-
terprete ne-
quaquã fi-
dei unitatē
retineri pos-
se.

dictionum, quam ποικιλία uocant, esse confusam, nulli, qui eius linguæ uel tenuem degustatiunculam fecerit, negare licebit. plerunque enim una eademque dictio triplicem, plerunque quadruplicem significationem, huius aut illius punctuli uariatione, immo sine uariatione sortitur. Ergo si cuius solo Hebraico textu magistro, interpretandi facultas indulgeatur, fiet, ut eiusdem periodi tot habeamus sententias ac sensus, quot interpretes. Neque id uerò sola ratione, sed ipso etiam experimento conuincitur. Neque enim Theodotioni cum Achila, aut his duobus cum ueteribus illis septuaginta, aut Hieronymo cum omnibus præcedentibus conuenit, sed quisque in suo sensu abundans, plus sibi ipsi ac suo iudicio, quam præcedentibus tribuit. Sunt & quibus adeò Hieronymi uersio non placeat, ut nouas quotidie uersiones auspicantes, potius quiduis credant, quam eam esse Hieronymi. Nisi igitur aliquid aliud Hebraici textus magisterio iungatur, unus ille sensus, quem in republica Christiana necessarium ostendimus, haberi non poterit, sed tantò plures quotidie succrescent, quam ex Latina aut Græca uersione, si sola seipsam (quod priores dicebant) exponere debeat, quanto Hebraica quam Latina aut Græca, in uocum significatione multiplicior existit.

Euertitur quarta hæreticorum sententia. Cap. XV.

Vod uerò illi, qui sola ratione duce, sanctas scripturas interpretandas existimant, eam quoque sensus unitatem non seruent, haud difficile erit insinuare. sed tamen hîc, quid rationem appellemus, principiò annotabimus. Ratio profectò duplex est, altera, quæ absolutè & simpliciter ratio appellatur: altera, quæ non simpliciter, sed cum subiecti additione, cui inest, profertur, ut cum humanam rationem dicimus: illa cum sit inuariabilis, à plerisque nostrum post Zenonem Stoicum apud Ciceronem lex æterna; ista cum sit uariabilis, immo fallibilis, humanum iudicium, aut humanus sensus à sanctis auctoribus plerunque uocatur: à Paulo uerò & Iacobo nunc mundi prudentia, nunc mundi sapientia, quæ sit apud Deum stultitia, frequentissimè dicitur. Contra illam nec Deus aliquando præcepit, sed neque præcipere potest. semper enim quod præcipiet, erit rectè præceptum: contra istam, uniuersa sacrosancta fidei & diuinitatis mysteria, dum illam exsuperant, pugnare uidentur: atque de ea sunt intelligendi apud uetustos auctores frequentissimi loci, qui fidem nostram contra rationem esse, aut cum ratione pugnare, plerunque loquuntur. Neque enim aliud iis locis, per rationem intelligunt, quam humanum iudicium, aut humanum sensum, hoc est, rationem illam priorem, non in sui puritate, sed corporis, quod corrumpitur & aggrauat animam commercio, depresso. Huius autem duplicis rationis exempla sunt peruia, si fidei initium & progressum aduertamus. Proponitur homini infideli Trinitatis & unitatis articulus, ille statim humani sensus aut humanæ rationis præiudicio deterritus, eandem rem unam & trinam esse, impossibile iudicat. Docetur & informatur, ac in eius mysterij cognitionem inducitur: iam, quod omnino contrarium esse rationi, prius senserat, rationale credit. Quid ita? nimirum quòd prius, sola ea in eo ratio uigeret, quæ à corporeis sensibus, in iudicando dependet: nunc uerò prioris illius iudicio excluso, ratio illa, quæ absolutè ratio & est, & uocatur, in mente principatum obtineat. Est autem inter utranque rationem, quod ad originem attinet, manifestum discrimen. nam ratio humana, aut humanus sensus, aut humanum iudicium, ab humana ipsa ratione cognoscendi, quæ à rebus sensibilibus pendet, per naturæ uirtutem separari non potest. Contra ratio illa absoluta, non à natura, sed à fide proficiscitur. Hoc est enim, quod dicitur, Nisi credideritis, non intelligetis, quòd uerè diuinitatis mysteria, nisi post fidei obsequium, & piam indaginem, quæ sequatur obsequium, rationalia apparere non possint.

ERGO iam qui dicunt, in sanctarum scripturarum interpretatione, & legitimo sensu exquirendo, ad folius rationis naturalis amissum, esse scripturam expendendam, cum uniuersa nostræ religionis mysteria aut humanæ rationi, quæ sola ante fidei, eius rei, quæ in scriptura inquiritur, aduentum, in homine uiuit, aduersentur, aut certè eius cap-

Li. 1. de na-
tura Deor.

Iaco. 3.
1. Cor. 1.
3.

Sap. 9.

1/a. 7.

1. Cor. 2. ptum excellant, nihil uolunt ab homine credi. Quid enim animali homini, qui nondum quæ Dei ſunt, fidei beneficio ſuſcepit, cum tam arcanis myſteriis? aut quo pacto illa, quæ ſpiritus Dei ſunt, percipiet? aut quomodo non erunt illi ſtultitia, cum nondum per fidem ſenſum Dei habeat? Itaque ea tantum, quæ cum humano ſenſu aut humana ratione non pugnent, aut quæ eam non ſuperent, id eſt, nulla, ſuſcipiet.

Aduerſario rum cauſio. AT DICENT, Prima fidei elementa, non ad humanæ rationis examen exigenda, ſed poſtiorẽ illam ſcripturarum tractationem, qua fides reſicitur, ita ut, qui primitus ad fidem accedit, humano iudicio, quod fidei myſteria ſuperare uidentur, exemplo renuntiet: qui uerò ſemel fide ſuſcepta, ſanctarum ſcripturarum interpretem agat, ſoli naturalis rationis magiſterio deferuiat.

Dilutio. VERVM hi, neſcio, cur inter fidei initia & incrementa differentiam inueniant, cum & res aliæ, ex eiſdem & uitam auſpicentur, & creſcant. Profectò ſi fides humanæ rationis ſolius ducatum auctorem habere non potuit, neque ex eodem poſtquam ſemel eſt genita, incrementum accipiet: non igitur licebit ſcripturas in fidei incrementum, ſola ratione metiri.

DEINDE ſi ſanctarum literarum interpreti, ſolius rationis naturalis inſtinctus præficiatur magiſter, quæro quænam ratio? an aliena? Sed mihi tantum abeſt, ut aliena ratio, ratio uideatur, ut potius præ mea, uideatur contra omnem rationem. Nam ſi ſola ratio ſequenda eſt, non item auctoritas: ſemper ego meam rationem (ut apud omnes mortales fieri ſolet) alteri præferam. Erit igitur, ut, cum in apertiſſimis quibusque rebus, tam uaria ſint hominum iudicia & ſententiæ quàm homines, in religionis myſteriis nunquam unus cum altero, uel per horam conſentiat: immo uerò fiet, ut, cum in rebus humanis, & in ipſa uirtute (ſine qua tamen nemo mortalium uiuere unquam potuit) nihil ſit tam certum, quàm humani intellectus acumen aliquid contra illud machinari poſſit, & contrarium, tam ualidis penè rationibus ſtatuerẽ, in diuinis præſus, quæ ſuoſte genio, quod non tam natura, quàm diuinæ uoluntatis arbitrio conſtent, minus ſunt euidentẽs, nihil certum habeatur. Quid enim? an hæreticis hominibus, qui ab Eccleſiæ infantia, eandem expugnarunt, ſuis erroribus ſtatuendis, defuerunt rationes? Immo uerò dum fidei obedientia deſerta, ſolam rationem inſequuntur, in errores inciderunt. Hinc proſectò hæreſes uniuerſæ naſcuntur, quod hæretici uelint, fidem intra limites intellectus concludere. Hoc rerum humanarum obſeruatione apertiſſimè conſtat, nihil, in quod humanæ rationis inſtinctus integrum acceſſum habuerit, ab opinionum turbinibus eſſe liberum, ſed multis uariis que hominum placitis ac ſententiis præſus incertum. Hoc in ipſa rerum naturalium (quæ tamen iuxta nos ſunt) contemplatione, quam phyſicẽ dicunt, maniſte uidemus. in qua de rerum principiis, de elementorum numero, de anima, de cœlorum numero, immo de ipſius mundi unitate, quæ tamen res debuiffent primò omnium ſolidiſſimè ſtatuĩ, nunquam ſatis, quot fuerint opiniones, ſcriptores conueniunt. ſunt qui duas, ſunt qui quatuor, ſunt qui nouem, ſunt qui decem ſectas in hac parte Philoſophorum recenſeant: ſed multò maiori numero eas Varro partitur. Inter has uerò ſectas adhuc conſtare non poteſt, quæ ſit potior dicenda, cuius dogmatibus potius parendum ſit, adeò circa ſingula per ſe pugnant, atque diſſentiunt, perpetuamque hanc per ſæcula litem alunt, & (ut inquit Lactantius) unaquæque ſecta omnes alias euertit, ut ſe ſuaque conſeruet: nec una alteri ſapere concedit, ne ſe decipere fateatur: cumque de ſingulis philoſophia diſputet & opinetur, contrariarum rationum uiolentia, de nullis eſt certa. Hoc in ipſa morum philoſophia, qua non tantum humana uita, ſed reſpublicæ conſtant, perſpicuè deprehendimus: in qua ſectæ illæ, Academica, Cyrenaica, Eliaca, Megarica, Cynica, & Erotica, Peripatetica, & multæ aliæ obſcuriores non modò in ipſa, in quam, quaſi in ſcopum actiones humanas conicere oportet, ſcælicitate non conueniunt, ſed pleræque illarum, cum ipſa ſcælicitate, quam nullam eſſe arbitrantur, uirtutis quoque naturam irrident, non furta, non homicidia, non adulteria, non ſacrilegia, non denique ullam iniuſtitiam ex natura rei turpem, ſed ex hominum opinione ac ſuperſtitione docentes. Quid dicam de Theologia, quæ ſemper debet eſſe cum religione coniuncta, ad quam ſola rationis naturalis ope accedens, nunquam per omnia cum præcedentibus ſentit? Sunt in ea, qui rationis humanæ ope prouidentiam ſubſtulerint:

ſubſtulerint: ſunt, qui eiufdem rationis aggreſſu, à mundo ipſo diuinitatem deturbauerint. Iam ipſis mathematicis diſciplinis, ubi tamen maximè omnium humanæ rationis limites coërcentur, quis unquam ſatis decreuit, numerusne par an impar præferendus ſit? quis inter ternarium, ſenarium, denariumque numerum ſit perfectior? quis numerus pariter par dicatur? in cuius diſſinitione Euclidem ipſum mathematicarum diſciplinarum poſt Pythagoram parentem, erraſſe contendunt. Quis in ipſa Geometria, quam Plato in aliarum diſciplinarum conquiſitione, adeò neceſſariam putabat, ut in Academia frontispicio ſcriptum haberet, Nullus huc ingrediatur geometriæ expertus? quamque Phylo Iudæus omnium aliarum diſciplinarum principem & matrem appellare ſolebat, ſatis expendit, quanta ſit de circuli quadratura ſententiarum uarietas? Tanta eſt proſectò etiam in his certiffimis diſciplinis, humanæ mentis & rationis ambitio, ut in eas, quæ ſolum fuit poſſibile, ſemel introgreſſa, omnes opinionibus turbauerit, omnes humanis placitis ac ſententiis confuderit. Nunquam in hac parte, ac ſimilibus, poſtiores Mathematici, priorum traditionibus acquieſcere dignantur: quia nimirum pro humanæ mentis uiolentia, nunquam non noſtra pluſquam alia admiramur. Demum in ipſa rerum humanarum hiſtoria, in qua tamen, quod non multis, ſed uno modo tantum res, quarum textitur narratio, acciderint, atque adeò eadem ſeries, fides, & conſonantia, ab una ſola ſimpliciſſimaque ueritate descendens, eſſe debuiffet, quanta ex humanæ rationis & proprii iudicii libertate uarietas? quàm uariæ ſententiæ? quàm diuerſæ opiniones? nimirum, quod nihil tam ſtabile, nihil tam firmum, quod humanæ rationis libertate non fluctuet. Refert de Carneade Plinius, quod eo diſputante, quid uerum eſſet, quid ue falſum, haud facile diſcerni poſſet. de eodemque memoriæ proditum eſt, quod cum ſemel pro iuſtitia multa publice, eleganter, ac ſapienter peroraſſet, poſtridie non minore copia atque doctrina è uita mortalium iuſtitiam euulſerit. Nec proſectò ſi modò in rebus ſacris libertas ſentendi indulgeretur, deeſſent Carneades, aut Socrates, quorum opera breui Academico & pyrrhonicum religionis genus, in Eccleſia ſucceſſerit. in illa enim tempora incidimus, quæ cum omnium artium ac diſciplinarum ſplendore niteant, parum tamen (proh dolor) antiquæ pietatis retineant, quæ cum illuſtriſſimos & cultiſſimos habeant intellectus, tepidiſſimos & in impietatem propenſiſſimos habeant affectus. Vnde citò actum eſſet de religione Chriſtiana, præſertim cum humanæ rationis laſciua, non iam cœleſtibus miraculis, ut apud iuniorem Eccleſiam, ſed alterius rationis pondere comprimenda fuiſſet. Garrulitatem & ſcæiendi licentiam Pelagij, qui tamen inter anteriores hæreticos, neque indoctior, neque obtuſior mihi fuiſſe uidetur, Germanus Antiſiodoreniſis, Lupus Trecaſeneniſis, & Seuerus Treuireniſis, Epifcopi non tam eruditione & eloquentia quàm cœleſtibus miraculis compeſcuiſſe leguntur. Et ante quadringentos annos, Petri Abailardi, Gilberti Porretani, & Henrici Apoſtata, in Eccleſiaſticam fidem conſictas ratiunculas, quas ſibi communi ſententia reiecta, comparauerant, Beatus Bernardus non ſolis rationibus, aut ſolis ſcripturis, ſed miraculis, per totam Galliam illuſtribus, prodidit. Nunc uerò cum noſtro, & totius Eccleſiæ magno malo, miracula deſint, ſi contra hæreticam ſentendi libertatem, & petulantiam, ſolis rationum humanarum momentis nobis fuiſſet agendum, quoraſquaque, quæſo, reportaremus uictorias?

NEQUE igitur hæc quarta ſententia, quæ ad ſolius naturalis rationis inſtinctum, ſenſum ſcripturarum ſanctarum librat, unitatem illam fidei, & (quod eſt de Chriſtiana reip. intrinſeca ratione) pacis uinculum intemeratum conſeruat. Quærenda igitur eſt præter has quatuor alia uia, qua & ſanctæ ſcripturæ legitimus ſenſus, & unitas animorum in Eccleſia ſeruetur.

Beda lib. 1.
Eccle. hiſto.
Anglo. c. 17
& 21.
Guilliel. Ab
bas lib. 3. de
geſtis Bern.

Ab Eccleſia, & non aliunde petendus eſt ſanctarum ſcripturarum
uerus germanusq; intellectus. Cap. XVI.

Egitimus ſenſus ab alio, quàm ab eodem, qui ſcripturas condidit, Spiritu ſancto, haberi non poteſt. Animorum concordia & idem ſenſus, niſi uniuerſi Eccleſiaſtica reipublica ciues, uni tertio, proprio ſenſu ſepoſito, pareant, obtineri non ualet. Ergo aliquis nobis quærendus eſt, in quo, & certo ſit ſpiritus, & cui omnes ciues parère non pudeat. Hic iam quis alius eſſe poterit, quàm ea, quæ nos in Chriſto genuit, ſancta mater Ec-

cleſia, quæ cum ſit Chriſti ſponſa cariſſima, & amoris iure, omnia, quæ Chriſtus accepit à patre, nota habeat, & in ſpſiò abſentia certiſſimum Spiritus ſancti magiſterium acceperit, noſtrâ quoque ſibi materno iure obedientiam expoſtulat? Quis quæſo in eam ſuum omnem ſenſum non reiiciat, qui ſpiritus promiſſionem acceperit? aut quem genitrici ſuæ parère, & in eam omnem ſuam fidem reſundere pudeat, cum nihil magis uideatur natura comparatum, quàm parentes filiis & credere & ſapere? Credunt nobis infantibus parentes, ſapiunt nobis adultis parentes, credit nobis infantibus Eccleſia, cur igitur eadem & nobis, per ſacrarum ſcripturarum cognitionem, in Chriſto adoleſcentibus, & adultis non ſapiat? Eccleſia non modò mater noſtra eſt; ſed reſpub. noſtra eſt: huius reipub. leges eſſe ſcripturas decreuimus. quæ ergo ratio uel nobis, uel aliis quibuſque, potius quàm eidem ſanctæ reip. quæ tot ſæculis eiſdem legibus uixit & earum uſum habuit, in earum legum interpretatione conſentire permittat? aut cur quæſo membro potius quàm toti communitati credamus? aut quis unquam, Gallorum aut Hiſpanorum leges, earumque legitimum ſenſum intelligere cupiens, à ſua ratione & iudicio, aut ab uno aut altero Hiſpano uel Gallo, & non potius à tota Hiſpanica aut Gallica communitate, quis eſſet earum uerus, & legitimus intellectus, exquirat? Semper apud omnes mortales fuit conſtantiſſima opinio, leges rerumpub. non alio potius quàm earundem antiquiſſima praxi ac uſu, cum ipſiſmet legibus orto, interpretandas: ſemper ipſe legum uſus, & uiuendi ſub eiſdem legibus antiqua conſuetudo, fuit optima legum interpret. Et prudentiſſimi quique, ſemper inter leges, quibus & mores formantur & reſpub. continentur, & alias theoricas diſciplinas, quibus humana mens excolitur, id diſcriminis agnouerunt, ut cum hæc non ab uſu, ſed ab ipſa ſolida ueritate dependeant, illarum, à ſolo uſu cum ipſis legibus nato, ſit intelligentia petenda. Vnde ſapienter Paulus Iureconſultus, Si de intelligentia legis quærat, inquit, In primis inſpiciendum eſt quo iure ciuitas retro in huiuſmodi caſibus uſa fuerit. Optima enim eſt legum interpret. conſuetudo. Et Calliſtratus iure item conſultus, Nam Imperator noſter Seuerus reſcripſit, In ambiguitatibus, quæ ex legibus proficiſcuntur, conſuetudinem aut rerum perpetuò ſimiliter iudicatarum auctoritatem, uim legum obtinere debere.

NUNQUAM profectò huius aut alterius iuris prudentis paradoxa, & contra communem uſum & rationem interpretandi expoſitio, quanuis maximè omnium cum ipſis legibus in ſpeciem uideretur congruere, antiquæ iam ſemelque receptæ ſententiæ detrimentum induxit, nimirum quòd uſus cum ipſis legibus creſcens, plus in legitima legum eruenda ſententia, quàm uerba conducant. Atque id, cum in aliis humanis legibus, quæ ſemper mores anteceſſerunt, ſit uerum, in Eccleſiaſtica tamen reipublica cuius mores & conſuetudines, omnes leges non paruo tempore præceſſerunt, eſt pluſquam ueriſſimum: in illis enim mores & uiuendi rationes, à legibus, in hac contrà, leges ipſæ, id eſt, ſanctæ ſcripturæ, à moribus & conſuetudinibus, quas Apoſtolica prædicatio ſeminauit in populis, neceſſariò dependent: adeò, ut ſi poſt ſemel Chriſtianæ uitæ receptos mores aut Paulus, aut angelus de cælo, aliud, quàm prius ſolo uerbo fuerat prædicatum, euangelizaret ſcripto, non Paulus, aut angelus, ſed ſatanas in angelum lucis transformatus, fuiſſet credendus.

HIC igitur ſit Chriſtiano homini & huius ſanctæ reipub. cui intelligendi ſcripturas certiſſima norma, ut illum ſolum quaſi legitimum ſenſum, & uerum adoret, quem

communis

communis ſuæ reipub. id eſt, Eccleſiæ catholicæ, in qua primò Chriſto natus eſt, & ſubinde adoleuit, conſenſus tradiderit: quem iam ab ipſo rerum Chriſtianarum exordio, per legitimas ſucceſſiones docuerit, cæteros omnes quantumuis in ſpeciem apparentes, quantumuis cum ipſa ſcripturæ diuinæ litera cohærere uideantur, hac ſola ratione, quòd ab Eccleſiaſtico uſu, cum ipſa diuina lege nato, ab Eccleſiaſtico ſenſu, ab Eccleſiaſtica interpretatione diſcedant, tanquam nothos, tanquam ſpurios, tanquam ad tentationem Satanæ pertinentes, exſibilet. Sic olim profectò huius ſanctæ reipublicæ legitimi ac ueri ciues maiores noſtri tradiderunt, ſic illi docuerunt, ad hunc lapidem lydium, etiam cum eſſent Apoſtolicis temporibus proximi, ſcripturam exigendam ſcripſere. Vnde Clemens Romanus, aut Primus, aut cerrè Quartus à Petro Pontifex, ad Iacobum Hieroſolymitanum ſcribens, Lex (inquit) Dei cum legitur, non ſecundum propriam ingenij intelligentiam legatur, uel doccatur. Sunt enim in ſcripturis diuinis multa uerba, quæ poſſunt trahi ad eum ſenſum, quem ſibi unusquiſq; præſumit: & ideò oportet intelligentiam ſcripturarum diſcere ab eo, qui eam à maioribus, ſecundum ueritatem ſibi traditam ſeruat. Vincentius Gallus Lyrinenſis Abbas, cum duplicem Euangelicæ ueritatis dignoſcendæ regulam, ſcripturam & traditionem conſtituiſſet, noſtrorum hæreticorum querelam perſtringens, Hic forſitan (inquit) requirat aliquis, cum ſit perfectus ſcripturarum canon, ſibi que ad omnia ſatis ſuperque ſufficiat, quid opus eſt, ut ei Eccleſiaſtica intelligentiæ iungatur auctoritas? cui quæſtioni ſic ipſe reſpondit, Quia uidelicet ſcripturam ſacram, pro ipſa ſui altitudine, non uno eodemque ſenſu uniuerſi accipiunt, ſed eiſdem eloquia, aliter atque aliter, alius atque alius interpretatur, ut penè quot homines ſunt, tot illinc ſententiæ erui poſſe uideantur. Aliter nanque illam Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, Pelagius, Cœleſtius, aliter poſtremo Neſtorius, atque idcirco multum neceſſe eſt propter tantos tam uarij erroris anfractus, ut Prophetica & Apoſtolicæ interpretationis linea ſecundum Eccleſiaſtica & catholici ſenſus normam dirigatur. Hactenus Vincentius. Qui ſi noſtra memoria profectò uixiſſet, ampliorem multò (ſat ſcio) eorum hominum, qui interpretanda ſcriptura, ab Eccleſiaſtico magiſterio ſoluuntur, texuiſſet elenchum. multo enim eſt in his quàm in antiquioribus illis, quos Vincentius recenſet, dum unusquiſq; potius ſe quàm alium audit, ſententiarum confuſio. Splendidiffimæ illæ Græciæ, immo totius catholicæ Eccleſiæ faces Baſilius, & Gregorius Nazianzenus (ut rectè de illis inquit Rufinus) Duo pinguedinis filij, aſiſtentes dextra leuaque candelabro, inſtar duorum cæli luminarium refulgentes, ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegæ, ambo de auditorio ad Rhetoricam, & alias humaniores diſciplinas digreſſi: cum à mundi turbibus & ſæcularium librorum & diſciplinæ lectione ſeſe auocaſſent, ſolis diuinæ ſcripturæ uoluminibus, per tredecim annos uacantes, earum intelligentiâ, non ex propria (inquit idem Rufinus) præſumptione, ſed ex maiorum ſcriptis & auctoritate ſequerantur. Sic profectò à Chriſtianæ religionis crepudiis modeſtiſſimi quique (qui ſemper fuerunt doctiſſimi quique) tractarunt ſcripturas. Sic Dionyſius, ſic Origenes, ſic Clemens, ſic Irenæus, ſic Tertullianus, ſic Athanaſius, ſic Cyprianus, Hieronymus, Auguſtinus, Ambroſius, nō ex propriis ingeniis, quæ tamen ſi laxare libuiſſet, & utriusque literaturæ cultura, & naturæ indulgentia, acerrima habuerunt, ſed ex Eccleſiaſtica traditionis norma ſcripturas moderati ſunt. An putas tu, doctiſſimos hos uiros, quorum quosdam, nihil ex his, quæ hæreticis ingeniis in ſcripturis impoſuerant aut impoſuere poterant, penè latebat, immo qui totius philoſophiæ deliria, etiam cum Ethnicorum admiratione percallebant, admirabiles & ſubtiles has, quas noſtrates hæretici, in noſtrorum ſæculorum ſentiendi licentia, interpretationes, ſcripturæ comminiſcuntur, latuiſſe? Nequaquam ſed eas in ueteribus hæreticis (neque enim nunc nouam cantilenam, ſed antiquiſſimam & ſanctorum ſcriptorum iam dudum calcibus protritam canunt hæretici) cum uidiſſent, ingenij & Eccleſiaſtica pietatis uigore, riſerunt. Nec tamen eos tunc Papæ amor aut metus, quo eas Germaniſſimas expoſitiones non probarent, coërcebat. Vidit ante mille ſupra trecentos annos Tertullianus primum illud horum hæreticorum axioma, quo omnia Euangelicæ legis inſtituta, in ſcriptura uolunt contineri, & magis cachinnis exceperit, adeò ut non de aliis quàm his, qui modò

Rrr iij turbant

Apo. 20.

Ioan. 14.
19.

ff. de leg.
l. ſi de m.
terpret.

ff. de leg.
Nā Imperator.

Gala. 1.

Clemens
in epiſt.
ad Iaco.

Vincentius
Lyrin.

Eccleſiaſti-
cæ hiftoria
lib. 11. c. 9.

Vide lib. de
proscr. her.

1. Tim. 3.
In cap. 6.
Ioan.

Hierony. in
Mich. c. 6.

turbant Ecclesiam, scripsisse uideatur. uidit ingentem illam Vuiclefi, Zuinglij, Caluini, & aliorum sacramentomachia principum solidissimam machinam, qua se Dei domum, id est Ecclesiam, quæ est columna & firmamentum ueritatis immobilis, prostratos existimant, dum tropo uerba Christi de uera corporis & sanguinis sub sacramento existentia, eludunt, & ante mille annos, Theophilactus Bulgariæ Episcopus, irrisit. Viderunt postea in Berengario, Lanfranco, Guitmundus, Algerus, Vernerius, Adelmannus, Iuo & multi alij, nec tamen admirati sunt, sed prorsus illam ex ueteri patrum, & Ecclesiastica expositione damnarunt. Viderunt ueteres illi Ecclesiastici uiri, quoscumque modò aut de sacramentis, aut Ecclesiasticæ uitæ apparatu, & ceremoniis, nostrorum sæculorum hæretici, quicumque sint illi, ex praua scripturarum interpretatione docuerunt, nec tamen ab antiquo illo sensu, quem ab uberibus Ecclesiæ cum fide combiberunt, potuerunt diuelli. nimirum quòd plus in sensu uero diuinæ legis eruendo, Ecclesiastico magisterio, cuius etiam uox, uox Dei est (ut inquit Hieronymus) quàm sibi, aut proprii iudicij libertati confiderent.

Diluuntur rationes & argumenta earum sententiarum, quæ aliunde quàm ab Ecclesia, petendam esse scripturarum intelligentiam, superius cap. XI. contendebant. Cap. XVII.

Ed iam eas rationes, quibus aduersarij superius connitebantur, dum aliunde quàm ab Ecclesia petendum scripturarum sensum contendebant, elidamus oportet. Et ad priorem quidem illam prioris sententiæ, respondemus, triplicem esse potestatem in leges, integram unam, quæ si illi libuerit, possit ipsas leges pessundare & abrogare, atque hanc solum legum conditoribus, & his, qui totius reipub. potestate censentur, indulgemus. Interpretandi, & quid sibi legibus legislator uoluerit, explicandi, alteram, quam in humanas leges, omnes iureprudentes, etiam qui in republica iura non dicunt, absque ullius potestatis usurpatione quotidiano usu exercere uidemus. Ex his mistam tertiam, quam Aristoteles *in iusticijs*, iurisprudentes æquitatem aut bonitatem dixerunt: quæ absque legum abrogatione, quod omisum est, supplet, aut quod legis conditor facturus, si adesset, uideretur, cum uerbali quidem contrarietatis specie, sed non præter legislatoris mentem exhibet: quæ sola in reipublicæ præfectis & magistratibus residet, etiam si cum legum conditore pari potestate non censeantur. sine hac enim tertia potestate in leges, nulli mortales, ut rectè docet Aristoteles, in eandem uitæ rationem & reipublicæ formam, potuissent coire. quoniam ex rerum humanarum uarietate, uix duæ actiones humanæ eiusdem rationis, duo, inquam, homicidia, aut duo furta, eadem lege mensurari est possibile. semper enim quantumcunque, in ferendis legibus legislator sit prouidus, aliquid legum præfidi supplendum relinquitur. de qua re, quoniam iam quatuor libros edere paramus, non sunt hîc plura dicenda.

Lib. 5. Eth.

5. Eth. c. 6.

DAMVS ergo Deo, qui solus est Ecclesiasticæ reipub. conditor, priorem illam. ipse enim & nullus præter ipsum, pro rerum & temporum conditione leges mutat & abrogat, quemadmodum fecit sub temporum plenitudine, quando antiquato priori illo testamento, & legibus, quas per Moysen Israëlítico populo tulerat, è medio sublatis, Euangelium induxit. neque hanc ulli huius sanctæ reipub. magistratui tribuimus: quoniam si Lycurgo, Draconi, aut Soloni, qui homines fuere, in his ipsis, quas instituerunt, rebuspub. æquales, qui leges eorum inutiles abrogarunt, dari potuerunt; in nostra tamen reipub. Deo legislatori nostro, nullus est æqualis, qui leges ab eo latas possit abolere, neque ullo tempore eadem ab eo latæ leges reddentur inutiles.

Psal. 1.

SECUNDAM potestatem omnibus his indulgemus, qui pio studio, pro suo & fratrum commodo, in lege Domini meditantur die ac nocte, & siue uerbo, siue scripto, captiuantes intellectum in obsequium fidei, Domini sui in sanctis scripturis uoluntatem exquirunt. In quibus, quemadmodum & in humani iuris interpretibus, duo sunt ordines. sunt enim quidam, quos, quòd sancto illo Spiritu, quo scripturæ sunt conditæ, & uitæ

& uitæ sanctitate, & miraculorum splendore referros, certò cognoscamus, quasi eis, qui ab Imperatore nostro respondendi de iure potestatem acceperint, in legitimo sensu indagando, præsertim cum inter se consentiunt, necessariò paremus: de quibus postea sunt alij, quos, quòd hanc spiritus plenitudinem habuisse ignoremus, nisi tunc cum ea, quæ ab his prioribus dicta fuerant, sequuntur, non tenemur recipere, sed liberum est illis refragari.

TERCIA potestas in diuinas leges, ordinariè quidem in Romano Pontifice residet. hoc est enim, quod illi à Domino in regionem longinquam proficiscenti, quasi uicario, & reipub. Christianæ dum reuertitur, præfidi, in procinctu suggeritur, Quodcumque ligaueris super terram, ligatum erit in coelis, &c. extraordinariè uerò in Conciliis legitimis, quæ totam Ecclesiam representant, quæque eiusdem spiritus, qui scripturas condidit, certam promissionem acceperunt, indubitato consistit his (etsi nobis aliud uideatur) tanquam reipub. Christianæ præfectis, in scripturarum & legum sanctarum interpretatione necessariò parendum. De qua re postea, cum de Romani Pontificis & conciliorum potestate tractemus, plura sumus dicturi.

Matth. 16.

IAM EORVM ratio, qui non aliunde quàm à Spiritu sancto, intus in anima docente, scripturarum intelligentiam petendam absurdè existimabant, quàm sit eneruis, haud difficilè proditur. Docent enim uerò loci illi uniuersi, quos ad id intorquendum inducebant, non alio, quàm spiritus magisterio scripturas illustrari: neque nos id negamus: (absit) uerum id magisterium non ex propria cuiusque temeritate, ne locum demus diffidiis, sed ex Ecclesiastica cathedra metiendum decernimus. Nam quod Ioannes ait, (qui tamen locus illis maximè fauere uidebatur) Christianum non egere extrinseco magisterio, sed eundem per intrinsecam spiritus unctiorem ueritatem doceri, quem sensum habeat, ipsa Ioannis uerba, quæ præcedunt, & quæ sequuntur, demonstrare uidentur, Et uos unctiorem, quam accepistis ab eo, maneat in uobis. & subinde, annectit ea, quæ in argumento assumuntur, Et non necesse habetis, ut aliquis doceat uos, sed sicut unctio eius docet uos de omnibus, uerum est, & non est mendacium. & statim, Et sicut docuit uos, manete in eo. Intelligit ergo sanctus Apostolus, non quantumcunque Dei unctiorem ueritatem docere, sed eam, quam præcedenti tempore, cum sancto lauacro & Christianæ instructionis catechismo per sanctos Apostolos, aut alios eius temporis Ecclesiasticos uiros, Christiani acceperunt. Vnde prius dixerat de hæreticis & ueræ doctrinæ percussoribus loquens, Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. nam si ex nobis fuissent, permansissent utique nobiscum, sed ut manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis, sed uos unctiorem habetis à sancto, & nobis omnia: non scripsi uobis, quasi ignorantibus ueritatem, sed quasi scientibus eam. Loquitur itaque Ioannes de Christiana illa catechesi, ad quam Ecclesiastico beneficio, cum baptismo susceptam, quasi lapidem lydium hæreticorum mendacia affricantes, Christiani, quid cum Ecclesiastica doctrina ueræque proinde religione cohæreret, aut ab ea recederet, explorabant. Non ergo ad internum spiritus dictamen (ut hæretici uolunt) hoc loco Christiani mittuntur, sed ad id, quod docente Ecclesia, cum baptismo ebiberunt.

Secundæ rationis dilu-
tio.

1. Ioan. 2.

1. Ioan. 2.

RATIO deinde eorum, qui ab Hebræis sanctæ scripturæ germanum sensum hauriendum opinabantur, haud aliud persuadet, quàm quòd Hebræicæ linguæ peritia, magnopere ad sanctæ scripturæ parandam eruditionem & cognitionem proficiat: quod nunquam negabimus. Nam & ob hoc olim eiusdem linguæ cathedras instituit Ecclesia, atque utinam eadem Ecclesiastica constitutione, ad eas frequentius colendas theologi adigerentur. Fœlicius enim (sat scio) in earundem sacrarum literarum studio & interpretatione quidam uersarentur. Itaque aliud est sanctas scripturas Hebræicæ linguæ cognitione iuari, aliud Rabinorum, quos etiam eius linguæ ac idiotismorum eiusdem, peritia destitutos, sat scimus in earundem interpretatione imitari, quod est absurdissimum. Est autem Hebræicæ ac aliarum quaruncunque linguarum, quibus scriptura continetur, etiam exactissima cognitio, ad amulsim Ecclesiastici magisterij exigenda; præsertim cum sciamus, facilius esse multò Hebræica, aut Græca originalia uitari, quàm tantam patrum antiquitatem & auctoritatem corrumpi. Fidelis ergo sanctarum scripturarum interpres, lingua quidem iuuatur præfidi, uerum quousque Ecclesiasticæ fidei & religionis regula non uidetur obsistere. nam alioqui (quod est multo

Tertiæ ra-
tionis dilu-
tio.

multò facilius) non Ecclesiã errasse, sed uitiosos esse Hebræicos aut Græcos prototypos existimabit: quòd in Hebraica præsertim lingua, in qua tot sunt in forma & imagine consimiles characteres, etiam si dolus Iudæorum absit, docti non ignorant posse sæpe accidere.

Quarta ratio
nonis dilu-
tio.

QVI TANDEM postremo loco, scripturarum interpretationes ad rationis humanæ examen allidendas contendebant, nihil aliud suis rationibus proficiunt, quàm, quòd in expositione, ubi fides non contradicit, sit rationi delectus: at cum fides, Christiana que religio sit supra rationem, ubi illa contradicit, captiua ratio & intellectus, in fidei obsequium, libertate priuatur. Verbi causa, sunt in eiusdem loci scripturæ expositione duæ interpretationes, quæ mutuò à seipsis disfidere uidentur, ambas tamen catholice confessionis ambitus claudit: runc quidem liberum est hanc aut illam altera repudiata pro nostro iudicio ac sensu, comprobare ac præligere. cæterum quando altera communis fidei & religionis metam prætergreditur, iam amplius & si ad eandem humanus sensus humanumque iudicium pelliciant, comprobare non licet. Atque hæc sit una eius argumenti dilutio.

EST TAMEN & altera, quæ iis, quæ antea de multiplici ratione diximus, magis applaudit: uerum quidem esse, quòd in argumento assumebatur, nihil esse, nisi conforme consonumque rationi credendum, si id non de quacunque ratione, humana scilicet, quæ sensuum & phantasiæ lenocinio decipitur, sed de absoluta perfecta que ratione intelligant. nihil enim nos aut in interpretanda scriptura, aut dogmatum expositione, huic absolutæ perfectæque rationi contrarium suscipimus, quòd cuncta fidei Christianæ dogmata deriuentur à diuina sapientia. At, si de humana ratione humanoque iudicio, quòd ex phantasiæ ductu plerumque potius quàm ex rerum natura de rebus iudicat, loquantur, falsum prorsus est quòd aiunt, aut Christiana dogmata, aut sanctæ scripturæ interpretationes, ad id genus diminutæ detrita que rationis exigendas, cum Paulus toties quasi stultam, & rerum diuinarum ignaram, huius mundi prudentiam & sapientiam incuset.

1. Cor. 1.

Soluitur aliud argumentum aduersariorum, quo Ecclesiæ, auctoritatem dignoscendi interpretandi que scripturas, conantur extorquere. Cap. XVIII.

Inter cætera, quibus nostri temporis hæretici, catholice Ecclesiæ, iudicium dignoscendi scripturas, Christiana que dogmata, extorquere moluntur argumenta, illud etiam ingentis & insuperabilis uigoris ab eisdem iudicatur, quo consequi uolunt, si Ecclesia discernendi & interpretandi scripturas potestatem acceperit, eam multò maioris esse auctoritatis, quàm eandem scripturam, quòd nefas existimant. Nam si scriptura

(aiunt) neque est authentica sine Ecclesiæ auctoritate, neque eius rursus interpretatio legitima, germanaque censetur, nisi quam etiam ipsa uerborum specie contradicente, eadem Ecclesia comprobarit; efficitur, ut Ecclesia altioris sit ordinis & auctoritatis, quàm eadem scriptura sacra: quòd si hoc est falsum & absurdum, falsum igitur & absurdum quoque erit, Ecclesiam aut scripturas, aut earum interpretationes Christianis præscribere.

LICET autem hoc argumentum, quantum uirtutis habeat, ex primæ rationis dilutione eluceat, in qua dicebamus, multiplicem esse auctoritatem, integram unam, quæ pro uoluntatis arbitrio leges abrogaret, quam Deo tantum tribuebamus: interpretandi alteram, quæ sensum legis exprimeret, quam doctoribus aut Ecclesiasticis prophetis indulgebamus: tertiam inter utranque mediam, quæ in legibus diuinis omiſsa suppleret, aut ab eisdem legibus præscripta, cum ratio postularet, moderaretur, quam summis Ecclesiæ præfectis propriam esse dicebamus. Ex quibus nullo pacto conſequebatur, Ecclesiam maioris esse auctoritatis quàm scripturam. non tamen ab re, de qua agimus, futurum arbitror, si præſius aliquantò, quantum aduersarij, hac noua strophæ suam sententiam

tentiam promoueant, scrutemur. Mirum est enim quantum exacerbentur imperitorum animi, quibus hæretici philosophantur, præsertim si parum pietatis habeant, cum Ecclesiã aut (ut iidem hæretici loquuntur) Papam aut Ecclesiam Romanam, maiori auctoritate quam scripturam pollere audiunt. Idque dogma (quòd tamen ab uniuersis hæreticis nobis impingitur) satis esse aiunt, ut nobis in nullo amplius dogmate fides habeatur, qui toti nostræ religioni falsum & blasphemum fundamentum substruamus. Agedum ergo quantum habeat hæc doctrina, quæ nobis ab aduersariis obtruditur, blasphemiam, perscrutemur, deinde quàm parum hoc telum nos pungat, explicemus.

ATQUE de hac re quidem multiplicem inter Ecclesiasticos auctores sententiam inuenio: omnesque suis rationibus, & argumentis à catholicis fundamentis profectis, suas opiniones & sensus moluntur defendere. Sunt, qui nefas putent, Ecclesiasticam auctoritatem scripturis non anteferre. Sunt rursus, qui id prorsus auersantes, scripturas sacras Ecclesiæ multò antehabeant. Et illi quidem, quòd Augustinum celebrem Ecclesiasticæ religionis propugnatores, dicentem audierint, Ego uerò Euangelio non crederem, nisi me commoueret Ecclesiæ catholicæ auctoritas. hi autem in duplici sunt differentia. sicut enim sunt hæretici & catholici, qui hanc secundam opinionem tuentur, ita diuersa ratione, diuersoque fundamento nituntur. Hæretici quidem, quòd Ecclesia nihil aliud sit quàm mera hominum congregatio, nullo Spiritus sancti fauore suffulta, ac proinde eius iudicia non sint aliud quàm humanæ cogitationes, & sensa, quæ tantum à Dei cogitationibus, quæ in sancta scriptura continentur, distent, quantum cælum à terra. Catholici uerò, quòd licet Ecclesia quoque sancti Spiritus assistentiam & promissionem obtineat, sit tamen multò excellentior & maior spiritus concursus, cum sacris auctoribus, quos certissima eiusdem spiritus uasa fuisse, primitiasque eiusdem spiritus accepisse non dubitamus, quàm cum Ecclesiasticorum decretorum auctoribus, qui nec tanta uita sanctitate, nec tanta spiritus abundantia floruerunt.

DOCENT itaque isti, quantum ad ueritatem & infallibilitatem pertinet, nullum esse inter Ecclesiasticas diffinitiones & sanctas scripturas discrimen, quoniam sicut istæ sunt ueræ, & ita illæ: & quemadmodum istas impossibile est esse falsas aut mendaces, ita & illas, propter promissionem spiritus, quam habent à Christo. Nam cum ueritas, Aristotele auctore, non sit aliud quàm respectus quidam rationis, resultans ex ita se habere à parte rei, ad intellectum, & respectus, ex eodem Aristotele, non admittat plus aut minus, id est, excessum aut decrementum, sequitur, uniuersa, uera esse æqualiter uera, aut si non sint æqualiter uera, alterum illorum uerum non esse. Hinc consequenter colligunt, Inter ipsas quoque sanctas scripturas licet non in ueritate, in auctoritate tamen magnum esse discrimen. Nam quantò uberior spiritus plenitudo Euangelicum sæculum quàm Mosaicum inundauit, tantò uetus à nouo Testamento auctoritate superatur. Et quantò Apostolici uiri, quàm cæteri, qui eodem titulo non prænituerunt, maiori spiritus plenitudine exundarunt, tantò Apostolica scripta, eorum scriptis, qui Apostoli non fuerunt, altioris esse ordinis docent, inter ipsosque Apostolos maiorem, quàm cæteris in scribendo Ioan. Apostolo tribuunt, non tã quòd cæteris senior, quàm quòd propter Christi dilectionem ampliori charismate delibutus scripserit.

SYNT INTER hos, qui has duas extraneas sententias declinantes, mediam uiam in hac parte tutissimam arbitrentur. Hi ergo cum & durum existimarent, sanctæ scripturæ cum prioribus Ecclesiam præferre, cogitarentque deinde Ecclesiam & eiusdem scripturæ indicem & interpretem esse, ita ut non alia ratione hæc aut illa scriptura sacra habeatur, quàm quòd eandem sacram iudicari Ecclesia, bifariam considerandam Ecclesiam apud se decreuerunt, uno modo ut includit prophetas, Euangelistas, Apostolos, & reliquos librorum diuinorum auctores, alio modo prout nunc est, scilicet ut in generali concilio per pastores & Pontifices ex omnibus Ecclesiæ partibus coactos exprimitur, &c. Quibus suppositis, priori modo acceptam Ecclesiam, sacram scripturam auctoritate superare decernunt, quòd nimirum eius auctores intra ambitum Ecclesiæ quasi partes claudantur, ac perinde eius auctoritas non sit aliud quàm Ecclesiasticæ auctoritatis portio quædam: partes autem quemadmodum & quantitate, ita quoque & auctoritate, & qualitate, à toto superantur. Deinde quoniam prophætica & Apostolica prædicatio, quæ Deo confirmante signis & portentis, & uariis Spiritus

1. opinio.
2. opinio.

Lib. contra
epist. Eud.

Abulensis
q. 13. præ-
miali super
Matth.

Arist. li. 2.
Periberm.
Aristot. in
Prædic. ad
aliquid.

Ioã. Dried.
de Eccl. dog.
li. 2. c. 3. ad
quartum arg.
Cætan. in
tract. de au-
ctori. Papæ
apost. 2. c. 13
ad 5. arg.

ſancti diſtributionibus fiebat, certior erat quàm ſacra ſcriptura, quæ nullo ſigno, præfertim in Euangelico ſtatu, fuit hominibus tradita. illa autem ſancta hominum congregatio, pars erat Eccleſiæ. Eccleſia igitur hac ratione ſumpta, altioris eſt ordinis, quàm ſacra ſcriptura. Secundo autem modo ſumpta Eccleſia, licet à ueritate non poſſit deficere, nullo pacto ſcripturæ auctoritati conferendam exiſtimant, quòd hac ratione ſumpta Eccleſia, non aliunde ſuam auctoritatem perſuadere contendat, quàm ex ſacra ſcriptura: principia autem ſint maioris auctoritatis, quàm ea, quæ ex illis deſcendit & oritur conſuſio. Sacra igitur ſcriptura, quàm tota huius temporis Eccleſia, maioris eſt ponderis. Secundò quia auctores ſanctorum librorum, quàm hi, qui modò uiuunt, aut poſt illam Eccleſiam uixerunt, Eccleſiaſtici patres, maioris ſunt auctoritatis & momenti, ergo & eorum ſcripta & decreta maioris ſunt ponderis. Tertio quia Eccleſia, quæ modò uiuit aut in omni tempore uixit, poſt Apoſtolica ſæcula, ſiue in componendis moribus, ſiue in colenda fide ac religione, à ſcriptura dirigitur. neque enim nunc nouum fidei articulum tota ſimul coacta condere poſſet. Eſt igitur in auctoritate, ſcriptura quàm Eccleſia potentior. Atque hæc ſunt in uniuerſum, quæ de hac re inter catholicos & hæreticos auctores ſententiæ feruntur.

QUANQUAM non ignoro horum theologorum, qui ſcripturæ Eccleſiam præferunt, fundamentum, locum nimirum Auguſtini, à quibusdam ex aduerſariis, aliorum quàm illi intelligunt, referri, ut ſcilicet, cum Auguſtinus inquit, Euangelio non crederem, niſi me Eccleſiæ catholicæ commoueret auctoritas: crederem, pro credidiſſem, ibi accipiatur, quaſi non de eo tẽpore, quo iſta ſcribatur, ſed de eo, quo erat Manichæus, quòd dicit, intelligat, & quaſi Eccleſiæ occasione, non item auctoritate Euangelio crediderit. Hi igitur, cum eorum ſententiam multis, ut ſibi uidebatur, rationibus confodiſſent, qui idè Eccleſiæ auctoritatem maiorem quàm ſcripturæ colligebant, quòd Eccleſia quòſdam ad fidem attraxiſſet, quos ipſummet Euangelium aut Euangelica prædicatio non potuit attrahere, protinus eam obiectionem, quæ ex Auguſtini loco imminerebat, iis uerbis eludunt, Et hinc facile uidere eſt, aiunt, quid ſentendum ſit de eo, quòd Auguſtinus contra epiſtolam fundamenti ſcribens dixit, Ego uerò Euangelio non crederem, niſi me commoueret catholicæ Eccleſiæ auctoritas. Quòd ſancti uiri dictum auctoritati Euangelij opponunt homines uel imperiti Auguſtinianæ dictionis, uel illam malitioſè diſſimulantes & peruertentes. argumentatur aduerſus Manichæos ad hunc modum, Noſtis me ſtatuiſſe, nihil à uobis prolatum temerè credere. quæro ergo, quis ſit ille Manichæus? Reſpondetis, Apoſtolus Chriſti. Non credo iam quid dicas aut facias non habebis. Promittebas enim ſcientiam ueritatis, & nunc, quòd neſcio, cogis ut credam. Euangelium mihi fortè lecturus eſt, & inde perſonam Manichæi tentabis afferere. Si ergo inuenires aliquem, qui Euangelio nondum credit, quid faceres dicenti, tibi non credo? Cum iſta obieciſſet, Manichæus ueritatis demonstrationem proſtantiſſimam, & iactantibus, exempli uice de ſeipſo ſubiungit, Qualis nò tunc cum iſta ſcriberet, ſed olim fuerit, prius quàm ad ſinceram Euangelij fidem, relicta Manichæorum hæreſi, acceſſiſſet, talis uidelicet, qui non fuiſſet crediturus cuiſpiam testimonium ex Euangelio afferenti, ſic conſequenter dicit, Ego uerò Euangelio non crederem, niſi me commoueret catholicæ Eccleſiæ auctoritas. Quòd illi idem eſt, ac ſi diceret, Ego ſanè talis olim eram, cum à uobis Manichæis diſcederem, ut Euangelio non credidiſſem, niſi me commouiffet catholicæ Eccleſiæ auctoritas. Hactenus iſti. Oſtenduntque ſubinde, eam dictionem, qua præterito imperfecto ſubiunctiuo, pro præterito pluſquam perfecto eiufdem modi, ſumitur apud eundem Auguſtinum, frequentiſſimam fore. Ut quòd lib. confeſſ. 2. cap. 8. De furto, quòd puer admiferat, inquit, Quia ſi tunc amarem poma illa, quæ furatus ſum, & eis frui cuperem, poſſem etiam ſolus, ſi ſatis eſſet, committere illam iniquitatem, qua peruenirem ad uoluptatem meam, ne conſcriptione conſciorum animorum accederem ad prurimum cupiditatis meæ: ſed quoniam in illis pomis uoluptas mihi non erat, erat ea in ipſo facinore, quam faciebat conſortium ſimul peccantium. Hactenus Auguſtinus. In qua tota periodo, amarem, pro amauiffem, eſſet, pro fuiſſet, peruenirem, pro perueniſſem, poſſem, pro potuiſſem, accederem, pro acceſſiſſem (ut iſtis uidetur) Auguſtinus eſt uſus. Subditque tandem Vualſangus, Quare prorsus alienum eſt à mente Auguſtini, ſi uerba iſta, Ego

non

non crederem Euangelio, niſi me Eccleſiæ catholicæ commoueret auctoritas. non ad ea tempora, quibus adhuc erat Manichæus, ſed ad ea referat, quibus iſta contra Manichæos ſcribatur; & iam non propter Eccleſiam Euangelio credebat, ſed propter agnitam in illo cœleſtem & infallibilem ueritatem Dei. Hac ille. inuehiturque; ſubinde in noſtram incogitantiam & ignauiam, qui locum hunc ſic illis obiiciamus, ut auctoritati Euangelij detrahamus, illamque infra Romanæ Eccleſiæ auctoritatem abiiciamus.

AT QUONIAM ij non tantum has opiniones (quòd eſſet tolerabile) ſed omnem quoque probandi ſcripturas diiudicandi; earum ſenſus, Eccleſiaſtici auctoritatem euertere moliantur, operæ precium faciemus, ſi eorum non minus ſtultam, quàm arrogantem, in hac parte Auguſtini interpretationem, in medium traductam pauliſper exagitemus, & quàm longè ea ab animo Auguſtini abſuerit, uel inuitis perſuadeamus: quàm parum intereſt, id iis hominibus intorquere uelle, qui non tam mentis inopia, quàm animi prauitate delinquit, dum cateri, qui hæreticis laqueis, Dei pietate captiui non tenentur, intelligant, quibus tandem argumentis, quàmque fidelibus ſcripturarum, & ſanctorum interpretationibus, urbes & prouinciæ integræ cateruatim à ueteri & paterna religione deſciuerint.

ET PRINCIPIO huic interpretationi, uniuerſos Eccleſiaſticos uiros, qui à plus quàm quadringentis annis de Eccleſiaſtica poteſtate tractarunt, profectò Auguſtiniani ſenſus, utpotè in quo ferè ſolo, aliorum auctorum penuria, uerſarentur, conſultiſſimos, uni Vualſango nec ſatis docto, nec ſatis pio licuiſſet obiicere, qui omnes ex hac Auguſtini celebri ſententia, Eccleſiæ catholicæ poteſtatem, diſcernendi interpretandiſque ſcripturas uno animo tribuunt, niſi hæretica arrogantia, eos omnes Auguſtinianæ dictionis ignaros iam declarafſet, quaſi ipſe ſolus, Auguſtini phraſim & dictionem attigerit.

ACCEDAMVS igitur ad ipſum Auguſtinum, ad quem prouocamur, & uideamus, quàm multum Vualſangus in miſeros homines fallendi arte, aut quàm parum in Auguſtiniani ſenſus intelligentia profecerit.

ERGO QUAM ſit falſum dicere, ea uerba, Auguſtinum non de eo tempore, quo eadem ſcribatur, ſed de tempore, quo à Manichæorum hæreſi diſceſſerat, intellexiſſe, ea, quæ immediatè ante eadem uerba dixerat, etiam hæreticæ pertinaciæ intortura non dubito. Illic igitur cum de Eccleſiaſtica ſapientia, quæ eum in gremio catholicæ Eccleſiæ, non quaſi occaſio, ſed quaſi uera cauſa contineret, quædam loquutus fuiſſet, ſic continuo ſubiungit, Ut hanc ſapientiam omittam, quam in Eccleſia eſſe catholica non creditis, multa ſunt alia, quæ me in gremio eius iuſtiſſimè tenent. Tenet conſenſio populorum & gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, caritate aucta, ueritate firmata, tener ab ipſa fede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oues ſuas poſt reſurrectionem Dominus cõmendauit, uſque ad præſentem Episcopatum, ſucceſſio ſacerdotum. Tenet poſtremò ipſum nomen catholicæ, quòd non ſine cauſa inter tam multas hæreſes, ſic iſta Eccleſia ſola obrinuit, ut cum omnes hæretici ſe catholicos dici uelint, quærenti tamen peregrino alicui, ubi ad catholicam conueniatur, nullus hæreticorum uel baſylicam ſuam, uel domum audeat oſtendere. Iſta ergo tot & tanta Chriſtiani nominis cariſſima uincula, rectè hominem tenent credentem in catholica Eccleſia, etiam ſi propter noſtræ intelligentiæ tarditatem, uel uitæ meritum, ueritas nondum ſe apertiſſimè oſtendat. Apud uos autem, ubi nihil horum eſt, quòd me inuitet ac teneat, ſola perſonat ueritatis pollicitatio, quæ quidem ſi tam manifeſta moſtratur, ut in dubium uenire non poſſit, præponenda eſt omnibus illis rebus, quibus in catholica teneor: ſi autem tantummodo promittitur & non exhibetur, nemo me commouebit ab ea fide, quæ animum meum tot & tantis nexibus Chriſtianæ religioni adſtringit. Hactenus Auguſtinus. Quo loco quæ tandem hæretica impudentia dicere audebit, uirum ſanctum & eximium catholicæ Eccleſiæ auctoritatis propugnatores de eo ſtatu, quo Manichæus erat, & non de illo, quo librũ hunc in eodem hæreticos contorquebat, ſermonem texere? Quòd ſi ita eſt, illa ergo, quæ immediatè iis afluuntur, de eodem tempore, de eodemque Auguſtini ſtatu ſunt accipienda, non de eo, quo Manichæus erat. Et quis non uidet, in his, quæ recitauimus, uerbis, multò maiora Eccleſiæ ab Auguſtino tribui, quàm ſint illa, quæ hæretici eidem donare renuunt, dum ſe eiufdem Eccleſiæ catholicæ auctoritate in eadem Eccleſia contineri ingenuè conſitetur? Quin & cum

Sss ij multa

multa, quibus in Eccleſia, id eſt, in Chriſtianorum ſocietate, per reſtam fidem contineretur, enarraret, confeſſionem ſcilicet populorum, auctoritatem miraculis inchoatam, fide firmatam, caritate auſtam, Romani Pontificatus nunquam interruptam ſucceſſionem; ipſum denique catholicæ Eccleſiæ nomen, nunquam tamen aut ſacri Euangelij, aut ſacrarum ſcripturarum meminit. Nimirum quòd non illis; quæ & ſi uerè ſint, abſque auctoritate tamen Eccleſiæ, ſacræ aut diuinæ eſſe cognoſci nequeunt, ſed Eccleſiaſtica auctoritate non occasionaliter, ſed uerè cauſaliter in fide ac religione perſtaret. Fatetur igitur Auguſtinus ingenuè, ſe ſuam omnem fidem, non alteri quàm catholicæ Eccleſiæ debere, dum illa quid ſit credendum, quid uerò contrà ſit reſutandum, quaſi mater, oſtendit. Fatetur ſe in fide, id eſt, in Chriſtiana religione, eo etiam ſtatu, quo iſta ſcribebat, non per Euangelia; aut ſcripturas, quibus quaſi diuinis, ſine Eccleſiaſtica auctoritate non crederet, ſed per Eccleſiam conſeruari: atque adeò neque eo tempore ſe ſcripturis crediturum inſinuat, niſi Eccleſia præſcriberet.

SED HOMINEM urgeamus. Reſpondeat Vualfangus, an Manichæus hæreticus fuerit, an uerò catholicus? Deinde, doceat nos, an hæretici catholicæ Eccleſiæ in dignoſcendis, comprobandis, interpretandiſque ſcripturis morem gerant? Primum inſiciari non poterit, ſecundum ex ſeipſo ſuiſque complicibus, reliquorum ſæculorum hæreticos metiens, concedere nequibit: ſemper enim Eccleſiaſticum iudicium catholicæ præſertim Eccleſiæ, de quo loquitur Auguſtinus, hæreticis fuit ridiculum, immo idèò hæreticus uocatur, quòd præter ſenſum Eccleſiæ, aut alias ſibi ſcripturas, aut alios ſenſus eligat approbetque. Iam ſi ita eſt, ediſſerat homo in Auguſtino uerſatiſſimus, qui fieri poterit, ut ea uerba, uir ſanctus de eo ſtatu ac tempore, quo Manichæus erat, intellexerit? An uerò tunc Euangelio aut ſcripturis credebat, quia eum commoueret Eccleſiæ catholicæ auctoritas? Ergo quando Manichæus erat, catholicus erat: quia catholicus eſt, qui catholicæ Eccleſiæ auctoritate permouetur. Sed quo pacto catholicæ Eccleſiæ tunc Auguſtinus auctoritate, ad credendum ageretur, qui Eccleſiæ auctoritatem, ſicut cæteri hæretici, contemnebat & irridebat? Verùm in hæreticorum ſcriptis, horum ridiculorum lapſum Deum immortalem quàm ingentes acerui.

HINC IAM proditur quàm bellè cum Auguſtino agat, homo alioqui ad nauſeam in Auguſtini dictione uerſatus, dum crederem, pro credidiſſem, accipi contendit: & tamen hi ſunt, qui nos peruerſores & corruptores ſcripturarum & ſanctorum patrum, tertio quoque uerbo inſolent. Quid ſi Vualfangus præcedentes & ſequentes ſententias, & ipſa uerba ſententiæ, qua de agitur, contra nos haberet? An non in nos cælum & terram inuocaret? Ergo cum ea, quæ uerba iſta præcedunt, & ſequuntur, de eo tempore, quo hæc Auguſtinus ſcribebat, apertè loquantur, & ipſum etiam uerbum crederem, idem tempus denotet, cur non optimo iure, peruerſorem & corruptorem Auguſtini, Vualfangum uocemus, qui eam ſententiam contra omne ius ſæque, pro ſola delirandi libidine, ad præteritum torqueat?

AT LIBRO ſecundo confeſſionum ſic loquitur Auguſtinus, Et quid? Num propterea ita perpetuò contra omnem grammaticam rationem, loquendi ſibi neceſſitatem intorſit? Sed quis non rideat hunc hominem, qui in tam ualto ſcriptorum pelago, ex una periodo, præſertim contra grammaticæ leges, Auguſtini phraſim metiatur? Et tamen hic eſt ille, qui ſolus Auguſtinianæ dictionis cognitionem ſibi uendicat: niſi fortassis ſuſpicemur (quid enim de huiuſmodi hominibus, quibus nihil magis ſordet, quàm Eccleſiaſticorum patrum ſcripta, ſuſpicari non liceat) eum ſolas has duas periodos in Auguſtino legiſſe, indeque reliqua ſcripta, quaſi ex unguibus leonem diiudicaſſe. Nam ſi ex uno loco, quo Auguſtinus, præſenti pro præterito utitur, Auguſtini phraſim rationemque loquendi metiri liceat, cur non ex tam multis, quibus præſenti pro præſenti, & præterito pro præterito utitur, etiam nobis contrariam phraſim metiri liceat?

SED QUÆSO te per Deum immortalem lector, ut quanta ſit hominis uel improbitas, uel cæcitas, attendas. Sit ita, ex uno loco, etiam grammaticæ legibus repugnantibus, Auguſtini dictionem poſſe colligi; ſit ita, quòd ea locutione libri ſecundi confeſſionum (quos tamen libros neque eruditione, neque rerum, quæ in illis pertractantur, grauitate, cæteris omnibus eius ſancti uiri operibus comparare ſolemus) ſibi ita, id eſt, barbarè, perpetuò loquendi legem indixerit: an quia illic, amarem, pro amauiffem,

amauiſſem, cuperem pro cupiuiſſem, poſſem pro potuiſſem, eſſem pro fuiſſem, &c. capitur, hoc quoque loco crederem pro credidiſſem, accipi debet? O inſaniam, an non uides loco illo, ex quo omnem Auguſtini dictionem metiri contendis, per aduerbium temporis præteriti, ad præteriti ſignificationem, uerba illa pertrahi? Recitemus iterum, Quia, inquit, ſi tunc amarem, & eis frui cuperem, poſſem, etiam ſolus, ſi ſatis eſſet, committere illam iniquitatem, qua peruenirem ad uoluptatem meam, ne conſtrictione conſciorum animorum accenderem pruritus cupiditatis meæ, &c. An non hic uerba, amarem, cuperem, poſſem, peruenirem, accederem, &c. ab aduerbio temporis præteriti [Tunc] ad tempus præteritum reſectuntur? Sed ubi, quaſo, in hoc loco, de quo nunc diſceptamus, eſt aduerbium, aut aliqua orationis pars, quæ uerbum illud [crederem] ad pluſquam perfectum tempus, id eſt, ad id, quo erat Manichæus, pertrahat? Quare non ſic quoque hic dixiſſet Auguſtinus, Ego uerò tunc Euangelio non crederem, niſi me catholicæ Eccleſiæ commoueret auctoritas? Aut ſi ex illo loco metiri phraſim Auguſtini, cum Vualfango pergamus, cur non (præſertim grammaticæ regulis, quarum non erat ignarus Auguſtinus, inuitantibus) dicemus, morem eſſe Auguſtino, præterito imperfecto ſubiunctiuo, pro pluſquam perfecto, uti, ſed tantum cum aduerbio, quòd ſignificationem remoueat ad præteritum tempus? Quod ſi ita eſt, non igitur eadem horum duorum locorum eſt dictio, ſed longè diuerſa: nam in una uerbum, crederem, quia nullius alterius dictionis aduentu à propria ſignificatione remouetur, præſens tempus denotat, id inquam, quo iſta ſcribebat Auguſtinus: in altera, quia illis aduerbium temporale annectitur, quod non modò præſens ſubiunctiuum ſed & indicatiuum à ſua ſignificatione ad præteritum traheret, uerba illa amarem, facerem, cuperem, &c. ad præteritum pelluntur.

NEQUE uerò ignotum homini alioqui grammatico, crediderim, præteritum omne imperfectum ita præteritum tempus denotare, ut tamen nondum ſit perfectum & abſolutum, ſed cum præſenti coniunctum. Vnde à Græcis παρακείμενος uocatur. Sic Apelles pictor, & eius artis celeberrimi quique artifices uerbum imperfectum ſuis operibus adiungere ſolebant, dicentes, Faciebat Apelles, &c. quaſi nondum ea opera ad perfectionem perueniſſe, ac proinde locum adhuc eſſe correctioni inſinuarent. Vnde ſi præteriti imperfecti cuiuſcunque, uerbo Auguſtinus uteretur indicatiuum, inquam, quod tamen maximè omnium præteritorum imperfectorum, præteritum tempus denotat, dicens, Ego uerò Euangelio non credebam, &c. adhuc tamen idem non de ſolo eo tempore, quo à Manichæis diſceſſit, ſed de præſenti quoque, quo hæc ſcribebat, intelligendus fuiſſet. Verùm quantum interſit inter præteritum imperfectum indicatiui & ſubiunctiuum, non arbitror hominem ignorare. certè præteritum imperfectum ſubiunctiuum, quale hoc eſt, de quo nunc diſceptamus, frequentiori auctorum uſu pro præſenti ſumitur. Vnde Græci eo proſus carent, quòd nimirum unum idemque ſit tempus, quod per utrunque importatur. Immo uerò huiuſmodi præterita, & ex communi auctorum uſu, non ad unam temporis conditionem arctantur, ſed ad omnes temporum differentias extenduntur. Eſt enim in huiuſmodi locutionibus uniuerſalitas quædam temporis cum perpetua animi perſuaſione coniuncta, ita ut nihil aliud hæ formæ loquendi, quàm firmum animi proſitum & ſolidam uoluntatis conſtitutionem deſignent. Quid enim aliud ſignifico, cum aio, Ego tibi nõ conſulerem, Ego hoc ſcelus non deſignarem, &c. quàm, Ego ita animum meum inſtitui, ut nunquam tibi hoc conſilium dem, Ego ita apud me ſtatui, ut nunquam hoc ſcelus patrem, &c. Itaque ſi communis loquendi ratio in Auguſtino obſeruetur, cum inquit, Ego uerò Euangelio non crederem, niſi me catholicæ Eccleſiæ commoueret auctoritas, tantum abeſt, ut Auguſtinus de præterito loquatur, ut firmum ſolidumque animi proſitum, in omnes temporum differentias extenſum, ſine Eccleſiæ auctoritate non credendi ſcripturis, apertè teſtetur. Idem enim eſt dicere, Ego uerò Euangelio non crederem, niſi me Eccleſiæ catholicæ commoueret auctoritas, ac ſi diceret, Ego ſic animum inſtitui, ut nunquam Euangelio credam, niſi quia me id Euangelium ſanctamque ſcripturam eſſe, docet Eccleſia.

Vualfangi
uerba.

HINC IAM hæretici hominis stultitia proditur, qua eo pacto, ab Ecclesia commo-
tum Augustinum ad credendum Euangelio docet, quo olim Samaritani à Samaritana
muliere, ad credendum in Christum impulsu sunt, occasione scilicet quadam. Erat,
inquit, initio apud populum ciuitatis, cui Christus erat ignotus adhuc, uerum in se
nequaquam, neque postea quoque ubi ex ipso Christo audita salutis doctrina, mulieri
dicebant, iam non propter tuos sermones credimus; ipsi enim audiimus & cognoui-
mus, quod hic sit uerè Saluator mundi. In priori Petri cap. 3. legimus ad hunc mo-
dum, Similiter & mulieres subditæ sint uiris suis, ut & ij, qui non credunt uerbo, per
mulierum conuersationem, sine uerbo lucrifant, &c. Ergo ex eo, quod maritus inf-
delis respectu conuersationis uxoris, quam uidet honestam esse, castam, fidelem, &
obedientem, ad fidem in Christum permouetur, cum prædicatione Euangelij permo-
ueri nequiuerit, colligendum nobis est, conuersationem muliebrem, potiore esse
Euangelio? Siquidem appareat uerum uiro infideli adhuc, non ei, qui Euangelij ueri-
tatem, & diuinam auctoritatem cognouit. Consimili planè modo quoque de Ecclesia
dicendum est. habebat illa olim insignem sanctæ conuersationis existimationem, per
quam multi sunt ad fidem in Christum perducti, qui aliàs sacris scripturis & prædica-
tione Euangelij, nunquam fuissent permoti. Hactenus Vualfangus. Cuius interpreta-
tio quantum ab Augustini animo discedat, ex his, quæ iam diximus, latere non arbi-
tror. Nam cum apertè euicerimus Augustinum, non de præterito tempore, quo erat
Manichæus, sed de eo, quo iam Catholicus & Episcopus in Manichæos scribebat, illa
uerba pronunciaſſe, nequaquam fieri potuit, ut ad credendum Euangelio, id est Euan-
gelicæ fidei, & religioni, Ecclesiæ laudabili conuersatione & exemplo inuitaretur:
quod tantum iis conueniebat, qui extra Ecclesiam adhuc per hæresim aut infideli-
tatem manebant.

VERVM amplius rem urgeamus. Querere libet ab homine, an Ecclesia in eos, qui
adhuc foris sunt, ut Samaritani, cum nondum Christo credidissent, aut illi, de quibus
Petrus in Canonica loquitur, qui Christo per mulierum bonam conuersationem lucrif-
faciendi erant, auctoritatem exerceat? Non annuet, sat scio, homo in scriptura uer-
satus, qui multoties, Paulum legit dicentem, Quid enim mihi de his, qui foris sunt,
iudicare? Nonne de his, qui intus sunt, uos iudicatis? Nam eos, qui foris sunt, Deus
iudicabit. Quin & illud non ignorabit, quod postea dicemus, auctoritatem tantum
esse in eos, qui nobis & mentis, & uoluntatis obedientiam exhibere tenentur. Haud
enim aliud est auctoritas, quam imperium, adeò ut in eos auctoritatem non habea-
mus, in quos quoque non habemus imperium. Iam ergo quo, quæso, pacto Augustinus
eo modo se ad credendum Euangelio ab Ecclesia pellectum dicere potuit, quo olim
Samaritani à muliere sua concine ad credendum in Christum ducti sunt, si se catholicæ
Ecclesiæ auctoritate fatetur commotum? Ego, inquit, Euangelio non crederem, nisi
me Ecclesiæ catholicæ commoueret auctoritas. An Ecclesiæ catholicæ auctoritas Eth-
nicum hominem aut hæreticum commouet? Quid audio? inuitatos & bonæ conuer-
sationis dulcedine allectos, in Ecclesiam pertractos fuisse complures, non dubito: at an-
tequam eam ingrederentur, ad fidei & Euangelio credendum, Ecclesiastica auctori-
tate commotos, intelligere nequeo. Deinde an quando Augustinus Manichæus erat,
non credebat Euangelio? cur ita? An hæretici non credunt Euangelio? Immo uerò
nihil aliud se credere profitentur, idque hoc loco de Manichæis docet Augustinus, qui
nihil aliud suæ insanix testimonium adducebant, quam Euangelium. Eo igitur tempore,
quo Manichæus erat, Euangelio credebat: non ergo ad credendum Euangelio, dum
Manichæus esset, ab Ecclesia attrahi potuit, ut olim Samaritani per suam concinam,
aut uiri per sanctos Christianarum sceminarum mores, ut Vualfangus contendit.

TERTIO, hinc non cuiusuis Ecclesiæ sed catholicæ auctoritate, se Euangelio credere
Augustinus confitetur: ergo non de Ecclesia, quatenus Gentilismo, aut Iudaismo op-
ponitur, sed quatenus à falsa Ecclesia distinguitur, uerba facit. credebat igitur iam
Euangelio, cum ista pronunciaret, non enim simpliciter ab Ecclesia, sed ab Ecclesia ca-
tholica se permotum dicit. Nullo ergo pacto dicere potuit, se ab Ecclesiæ bona con-
uersatione pellectum, Euangelio credidisse, ut Samaritani à concine, aut uiri à scem-
inarum sancta conuersatione.

Quarto,

QUARTO, si de extrinseca bonorum operum conuersatione tantum agatur, nulli
tam prodigiosa externa sanctitate, quam Manichæi enituerunt, adeò ut catholici ab
eisdem peccatores impuri iudicarentur, abstinebant ab omni animanti, Pythagorico
more, ieiunia frequentabant, & reliqua bonorum operum larua mirè homines pel-
liciebant: cum contra Augustini tempore (quod luculenter docent Ecclesiasticæ histo.)
penè omnis Ecclesiastica disciplina corruisset. Manichæorum, inquit idem Augustinus,
duæ maximæ sunt illecebræ, quibus decipiantur incauti, ut uelint eos habere docto-
res una cum scripturas reprehendunt, uel quas malè intelligunt, uel quas malè intel-
ligi uolunt: altera cum uitæ castæ & memorabilis continentix imaginè præferunt. Ha-
ctenus ille. Non igitur Augustinus, dum esset Manichæus, ad Euangelium siue id in-
telligas fidem simpliciter, siue rectam fidem, quæ in sola catholica Ecclesia docetur,
sanctioris conuersationis dulcedine allici potuit, eo pacto, quo gentes per bonam scem-
inarum conuersationem ad fidem trahebantur.

QUINTO, aut eo loco Euangelium pro Euangelica religione, ut contra legem distin-
guitur, Paulino more, Augustinus accipit, aut pro illa sacra scripturæ parte, quam usur-
pato nomine, Euangelium appellamus. si priori modo accipiatur, profectò Augustinus
etiam cum impensè erat Manichæus, se Euangelio, id est religioni Christianæ, inuita-
tum ab Ecclesia credidisse, dicere non potuit, cum parentibus Christianis, matre potif-
simè, genitus, gentilis aut infidelis non fuerit. si uerò Euangelium pro ea parte scri-
pturæ, qua Euangelicæ legis sacrosancta mytheria continentur, usurpet, nec si quidem
de eo genere inuitationis, quo mulier Samaritana concines, aut bona sceminarum conue-
tudo, apud Petrum, uiros ad fidem pelliciebat, loqui potuit. Nam iam tunc adeò
Euangelio, id est, noui Testamenti libris, cum cæteris Manichæis credebat, ut id solum
approbans, quasi à bono Deo profectum, uniuersum uetus Testamentum damnaret,
quod ea hæresis eius auctorem profus damnaret. Loquitur igitur Augustinus, non de
eo genere inuitationis, quo infideles ad credendum Euangelio pelliciantur; sed de ue-
ra auctoritate & imperio, quod in catholicos & Ecclesiasticos uiros, tum in præscri-
bendis libris sacris, tum in eis interpretandis, propter diuinitus acceptum spiritus lu-
men Ecclesia sortitur. Atque id tam apertum est, si præcedentia Augustini uerba ad-
uertamus, ut nulla alia, quam hæretica libertate negari queat: quare ne plura dicamus,
lectorem potiori iure, quam Vualfangus, ad locum ipsum inspiciendum prouocamus.

NIHIL itaque ea theologorum sententia, quæ Ecclesiasticam auctoritatem scripturæ
auctoritati præferbat, ab hæreticis laeditur. Vnde si ex eorundem theologorum iudi-
cio ac opinione, aduersariorum argumento, quod in principio faciebamus, respondere
uelimus, iam tandem quam parum blasphemix habeat, id, quod nobis omnibus ab eis-
dem falsò obtruditur, dogma, esse amplioem Ecclesiæ quam scripturæ auctoritatem,
procliue est cognoscere. Nam hi theologi, qui tamen inter catholicos auctores & eru-
ditione, & pietate insignes habentur, tantum abest ut piaculum ducerent, asserere Ec-
clesiam, maioris auctoritatis esse quam scripturas canonicas, ut potius id cuicumque
catholico Christianoque uiro, ipsa fidei necessitate confitendum decernant: neque id
falsum aut fidei aduersum Vualfangus alioqui persuadere potuit.

QUANQUAM mihi, dum sanctarum scripturarum dignitatem expendo, nunquam hæc
scripturarum & Ecclesiæ comparatio probari potuit, tantum abest, ut his duabus po-
stremis sententiis, quæ Ecclesiam eisdem scripturis canonicis præferunt, ex animo faueam.
Nam quod ex hoc Augustini dicto, priores, Ecclesiæ, quam scripturarum maiorem au-
toritatem persuadere conantur, profus est futile. Et ut hanc eius loci interpretatio-
nem, qua hi hæretici à Catholicis in angustias coerciti omnino contra mentem & ani-
mum Augustini comminiscuntur, omittam, profectò ex eo, quod Ecclesia canonica
scripturas ostendit, & eas à falsis discernendi potestatem exercet, eam eisdem scriptu-
ris auctoritate præstare, infirmè colligitur: nisi etiam is, qui inter hominum confer-
tissimas turbas mihi regem ostenderet, potioris etiam quam rex ipse auctoritatis ha-
bendus esset: aut nisi Mosaica lex, quæ Christi & Euangelici status fuit index, iuxta
illud, Si crederetis Mofi, crederetis & mihi, & illud, Scrutamini scripturas, quia illæ
sunt, quæ testimonium perhibent de me, &c. maioris esset auctoritatis quam Christus,
aut Christi Euangelium, quod est absurdissimum. Enimuerò Ioannes Baptista Christo
testimonium

Li. 1. de mo-
ribus Eccl-
sæ cathol.
cap. 1.Auctoris in
hac parte
sententia.

Ioan. 8.

Ioan. 1. testimonium perhibuit. Fuit enim homo miſſus à Deo, ut testimonium perhiberet de lumine, & omnes crederent per illum. neque tamen continuo Christo fuit maior aut æqualis. Moſes & Helias ſimul cum nube & cœleſti uoce, Christum eſſe Meſſiam, & eundem cunctis mortalibus, quaſi cœleſtem præceptorem audiendum teſtificantur: neque tamen protinus maiores aut æquales ſunt Christo. Denique ſtella, paſtores, Magi, Anna, & Simeon, qui omnes Christo derulerunt teſtimonia, ut generis humani redemptor uerſusque Meſſias agnoſceretur ab omnibus, non ſunt Christo ipſo potiores. Sic Eccleſia eſt nobis (fateor) cauſa credendi, hunc aut illum librum eſſe diuinum, non tamen cum ipſa eadem ſcriptura, auctoritate contendit, quemadmodum neque harum auctoritas cum Christo erat ullo pacto conferenda. Oſtendit notarius publicusque tabellio, hanc aut illam ſcripturam eſſe regis, atque ita oſtendit, ut illi tantam fidem adhibeamus, quanta humana negotia poſtulant: quis tamen tam inſanus, ut tabellionis auctoritatem, cum regij, aut cum imperatorij ſcripti auctoritate cõponat? Ex Auguſtini igitur dicto, non aliud quam quod in præcedentibus aſtruximus, elici poteſt, nimirum & in libris canonicis dignoſcendis, & in eorũ interpretatione, ac perinde in ſacræ religionis dogmatibus, ultimam noſtræ credulitatis reſolutionẽ in Eccleſiam faciendam: non quidem quod ſit maioris auctoritatis quam ſcriptura, ſed quia habet ſpiritus promiſſionem, ut in nullo horum errare poſſit.

NEQUE uerò urgentiorem rationem uideo aſſerendi, maiorem eſſe Eccleſiæ auctoritatem, quam ſcripturæ, ex eo quod Eccleſia errare non poſſit, aut ex eo, quod ſit legitimus index, aut interpres ſanctæ ſcripturæ, quam aſſerendi Socratem, cui nunc indultum eſſet diuinitus, ne poſſet errare, & cui tributa fuiſſet auctoritas diſcernendi ſacræ ſcripturas, eiſdem ſcripturis ſuperiorem eſſe, quod eſt abſurdiſſimum. Certè ſi ſola firmitas à ueritate non deuiandi, auctoritatem facit tantam, quantam Eccleſia, Socrates habet: ſi poteſtas diſcernendi ſcripturas, eaſdẽq; legitime interpretandi, eandẽ auctoritatẽ conciliat, habet quoq; ex hypotheſi ſolus Socrates. erit igitur ſcriptura ſuperior. Quod ſi id de ſingulari homine, qui tamen eandẽ omnino, quam Eccleſia, auctoritatẽ obtineret, horreamus aſſerere, non eſt, cur idipſum Eccleſiæ tribuamus, quæ licet multitudinis numero hunc hominẽ ſuperet, non tamen quã multos ſuo ambitu continet, ſed quatenus diuinitus ſpiritus aſſiſtentiã & concurſum accepit, auctoritatem habet.

IAM SECUNDA illa opinio, quæ Eccleſiam priori modo ſumptam, ſanctæ ſcripturæ, auctoritate præſtare aſſeuerabat, nihil amplius ſuis argumentis & rationibus promouet, quam id, quod antea docuimus, Eccleſiam ſcilicet in canonicas ſcripturas, quod eius auctores ſui partes extiterint, ius interpretandi, & ueras à falſis dignoſcendi obtinere, quod & cæteris quibuſcunque rebus publicis, in ſuas leges tribuebamus. hoc tamen intereſt, quod in illis quidem, cum legiſtatores non ſunt altioris ordinis, quam ipſæ reſpublicæ (erant enim homines & reipublicæ partes, nec altiori quam humano lumine perfundeabantur) non modò eadem reſpublicæ ſuas leges interpretandi & dignoſcendi ius obtinent, ſed etiam eas emendandi & pro rerum oportunitate mutandi auctoritatem fortiuntur. Vnde abſolutè loquendo, huiuſmodi reſpublicæ, quæ ſola humana uiuendi ratione cenſentur, ſuis legibus auctoritate præſtant, contra uerò diuina reſpublica, id eſt Eccleſia quod ea non à ſeipſa, neque à quopiam eſt ſe ipſa, quatenus pars erat Eccleſiæ, ſed cœlitus per diuinam reuelationem ſuas leges ſuſceperit, nullo pacto, cum eiſdem legibus auctoritate contendit. Quanquam enim hi, qui ſacros libros ſcripſerunt, partes fuerint Eccleſiæ, nihilominus tamen, non eoſdem libros, quatenus partes Eccleſiæ, ſed quatenus diuinæ ſapientiæ instrumenta ediderunt: unde nulla poteſt eorum ſub hac ratione ad reliquam Eccleſiam eſſe comparatio. Itaque ea ſcripta quidem, quæ Apoſtolicæ, uel Eccleſiaſtica uiri quatenus Eccleſiæ portiones erant, ediderunt, ad reliquam Eccleſiam, quaſi ad totum, ac perinde quaſi ad maiorem auctoritatem conferri poſſunt: ea autem, quæ altiori ratione ac modo iidem ſcripſerunt, in quantum erant diuinitatis miniſtri, aut potius instrumenta, cum eadem Eccleſia aut Eccleſiaſtica auctoritate, quaſi partes cum toto componi, nulla ratio permittit. Quemadmodum eas leges, quas Socrates in quantum ſuæ reipublicæ portio eidem tuliffet, ad eandem, quaſi partes ad totum, conferre poſſumus: eas tamen, quas idem Socrates, quaſi altioris potentia quam eſſet ſuæ reipublicæ, instrumentum daret, cum eadem

dem reſpublica quaſi partes cum toto componi non poſſunt. Sed quod dicimus, cauſa maioris claritatis, illuſtremus exemplo. Multæ erant ſub Romano imperio ciuitates, quæ proprias leges condendi, inuſitæq; antiquandi, dum aliud non præcipere Romana reſpublica, poteſtate præditæ erant. condebantur plerumque in iis urbibus leges à plebriſque aut principibus, aut alterius generis magiſtratibus, partibus tamen reipublicæ: atque id quidem nonnunquam propria genuinaque earundem ciuitatum poteſtate, legum conditoribus eiſdem, à populo Romano permiſſa, nonnunquam uerò altiori potentia, Romanæ nimirum reipublicæ aut imperatorum indulta. Num nullum tu putas inter has duas legum formas intereſſe diſcrimen? Certè primi generis leges, ad ſuam reipublicam, quemadmodum & auctores ipſi, quaſi partes ad ſuum totum conferri queunt: atque adeò excellentior eſt multò quam eorum, aut earum legum reipublicæ auctoritas. At ſecundi generis leges, quæ nimirum à partibus ciuitatis, non tamen quatenus eius ſunt partes, ſed quatenus Romanæ reipub. aut imperatorum miniſtri, aut commiſſarij. ſunt lata, ad reliquam poteſtatem & auctoritatem reipublicæ, quaſi partes conferri non queunt. immo uerò neque earundem auctores, quatenus maioris potentia altiorisq; ordinis magiſtratus aſſumuntur miniſtri, aut commiſſarij, ſunt partes reipublicæ, ſed omnino per eandem aſſumptionem ſupra illam ponuntur. Sic ergo ea ſcripta, quæ quatenus membra, partesque Eccleſiaſtica corporis, Apoſtoli aut reliqui omnes Eccleſiaſtica patres aliquando ediderunt, ut ſacra concilia, reliquaque talia Eccleſiaſtica decreta, ad reliquam totam Eccleſiæ poteſtatem, quaſi partes conferuntur, ea tamen, quæ quaſi diuinitatis miniſtri, aut instrumenta, ad totius eiſdem Eccleſiæ ædificationem, Deo præcipiente, ſcripſerunt, cum ea, non quatenus partes, ſed quatenus ſupra eam conſtituti erant euaderint, cum reliqua Eccleſiaſtica poteſtate, quaſi partes cum toto conferri non poſſunt: non quod ſancti Apoſtoli, aut prophetæ partes Eccleſiæ non eſſent, (abſit) ſed quod ea non quæ partes Eccleſiæ, id eſt, quæ Eccleſiaſtico lumine præditi erant, & ea auctoritate, quæ Eccleſiæ ex communi lege tributa fuerat, ſed altiori quadam poteſtate & auctoritate, ſupra communem Eccleſiaſtica auctoritatis rationem conſtituti, tradiderint.

ATQVE hinc prouenit & non aliunde, quod cum Eccleſia, quaſi totum, in Eccleſiaſtica decreta, quæ eius auctoritate ſunt conſtituta, quaſi in partes, poteſtatem exerceat, in diuinas tamen ſcripturas, niſi interpretandi & exponendi auctoritatem non habeat: nimirum quod Eccleſiaſtica decreta, ſiue ea conciliorum generalium, ſiue Pontificum fuerint, & ab iis, qui partes erant Eccleſiæ, & ſecundum quod partes erant, hoc eſt Eccleſiaſtica tantum auctoritate præditis, effluerint; contra diuinæ ſcripturæ, licet ab hominibus, qui Eccleſiæ partes erant, prodierint, non tamen ſecundum quod eiſdem Eccleſiæ partes erant, id eſt, non quatenus Eccleſiaſtico, & communi tantum lumine aut auctoritate cenſebantur, ſed quatenus in altioris ordinis lumen aſſumpti diuinæ ſapientiæ & auctoritatis commiſſarij, miniſtri & instrumenta erant.

ITAQVE ſuadent hæ ac ſimiles rationes quidem, Eccleſiam catholicam, legitimam habere poteſtatem, ſacros libros à non ſacris dignoſcendi, interpretandi, prætereaque legitimos ſenſus ex eiſdem eruendi, at nullo pacto conuincunt, eandem Eccleſiam, cum ſcripturis canonicis de auctoritate certare, nedum illis ſuperioris eſſe auctoritatis. Nam quod Eccleſia in iis duobus exhibendis officiis errare nequeat, non arguit eandem ſcripturæ anteferendam, niſi etiam notarium publicum, aut præconem, qui de iure gentium in denuncianda ueritate, errare non poſſunt, quibuſque ex eodem iure tanta fides, immo fortasſe maior, quam illis debetur, regi aut imperatori, cuius edicta uera eſſe denunciant, antehabere libeat, quod eſt longè abſurdiſſimum. Enimuerò, quemadmodum Eccleſia in denuncianda ueritate, quæ ſcripturis continetur, de iure diuino, ita de iure gentium (quod in humanis negociis eſt ſatis) huiuſmodi miniſtri non poſſunt errare: & quemadmodum Eccleſiæ in diuinis myſteriis denunciandis, theologica fides & diuina tribuitur, ita tabellioni, aut præconi in humanis contraſtibus, & ſcriptis, quæ eos continent, dignoſcendis, fides humana debetur. ergo quemadmodum in humanis ſcriptis, nihil humanæ fidei, humana certitudine obſtante, tabellionem aut alios publicos miniſtros, imperatoriis ſcriptis auctoritate non æquamus, ita ſuo modo ac reſtiſſima proportione, nihil diuinæ fidei, diuina certitudine in rebus & ſcriptis diuinis

Quare Eccleſia in Eccleſiaſtica decreta, nõ item in ſcripturas poteſtatem habeat.

uini obſtante, Eccleſiæ auctoritatem, cum diuinorum ſcriptorum auctoritate componere, minimè licet. Profectò tam neceſſaria eſt, tantumque habet momenti humana fides in humanis ſcriptis interpretandis, aut dignoſcendis, quàm theologia aut diuina in diuinis ſcriptis exponendis, aut comprobandis. Ergo quemadmodum illa eos, quibus tribuitur, ſcriptis imperatoris auctoritate non æquat, ita neque iſta Eccleſiam, cui habetur, cum diuinis ſcripturis comparari non ſinit.

Obiectio.
Dilatio.

Auctoritas
quid inſi-
muet.

AT AIS, ſcriptura errare nequit, & Eccleſia pariter errare nequit. ſunt igitur pares. fateor, ſi de ſola ueritate, non item de auctoritate contendas. Quemadmodum rectè quoque ſuo modo colligitur Regis edictum uerum eſſe debet, tabellio etiam & præco de iure gentium mentiri non poſſunt, ergo ſunt ueritate pares. peſſimè tamen ſic, Regis edictum uerum eſt, tabellio quoque & præco ſimul de iure gentium ueraces ſunt, eiſdemque par fides debetur, ergo ſunt æqualis auctoritatis. Dicit auctoritas, præter ueracitatem, & multa alia, imperium ſcilicet, quod proſectò in uita Chriſtianè componenda, non eſſe maius in ſcriptura, quàm in Eccleſia, cum Eccleſia omnia ex præſcripto ſcripturæ faciat, neſcio quis docere audeat. dicit præterea perſonarum ſanctitatem, ſic enim etiam in humanis ſcriptis comprobandis, nonnunquam hoc aut illud ſcriptum maioris auctoritatis cenſemus, quòd eius auctor, per maiorem morum ſanctimoniam, longius abſuerit à mendacio. Prophetas autem aut Apoſtolicos uiros, qui primitias ſpiritus acceperunt, maiori ſanctitate non polliſſe, quàm reliquos, ſentire non poſſumus. Quemadmodum etiam ad humanæ fidei auctoritatem pertinet de iure humano, non poſſe errare, ita & ad theologicæ fidei auctoritatem ſpectat de iure diuino, à recto ueritatis tramite deuiare non poſſe: ergo hæc impoſſibilitas, quantò maior erit, tantò amplior erit illa, quæ ex ea impoſſibilitate deriuatur auctoritas. Iam ergo uideamus, utri magis ab errandi poſſibilitate diſtent, Eccleſia an ſacra ſcriptura. Proſectò utraq; errare nequit, fateor, ſed unum impoſſibile, tantò eſſe altero impoſſibilius, quantò ampliores cauſas habet impoſſibilitatis, aut quantò minus appropinquat poſſibilitati, negare non poſſumus. Nequit errare Eccleſia propter diuinum ſpiritus ſancti concurſum, qui à Chriſto promittitur. ſi igitur hic communis concurſus, qui Eccleſiæ ad non errandum, promittitur, cum eo, qui in ſacris libris condendis, ſanctis Prophetis & Apoſtolicis hominibus adſuit, queat comparari, etiam Eccleſiæ auctoritatem cum ſcripturæ auctoritate comparare quis poterit. at hoc in Chriſtiani hominis mentem, niſi cum ingenti ſcripturarum ſanctarum detrimento uenire poſſe, quis credat? Eſt igitur ſcripturarum auctoritas, quàm Eccleſiæ tantò maior, quantò in componendis moribus, in præſcribendis fidei dogmatibus, maius habet imperium: quantò eius auctores maiori uita ſanctitate enituerunt, quantò demum per amplioſ, & uberoſiorem ſpiritus concurſum, longius à poſſibilitate mentiendi reſeſerunt.

QUIN uerò etiam ſi auctoritas nihil aliud, quàm errandi impoſſibilitatem denotet, adhuc multò maior, quàm Eccleſiæ erat ſcripturarum auctoritas. Neque ualet ea ratio, quæ omnia uera, eſſe æqualiter uera, contendebatur, quoniam ueritas ſit reſpectus aut relatio, relationes uerò augmentum aut decrementum, ſiue magis & minus non admittant. nam licet ſui ratione non ſuſcipiant, ſuſcipiunt tamen ratione fundamenti. Vnde Socratem ſimiliorem Platoni, quàm Ariſtotelem dicimus, non ſimilitudinis ratione, quæ reſpectus eſt, ſed plurium qualitatium aut accidentium, quæ ſunt ſimilitudinis propinqua fundamenta, quibus Socrates expreſſius Platonem refert quàm Ariſtoteles. Sic etiam unum uerum altero uerius, aut minus uerum, rectè dicimus, non ueritatis ipſius, quæ relatio & reſpectus eſt, ſed fundamenti ratione, quòd ſcilicet maiores ueritatis cauſas & occaſiones poſſideat. Nunc autem ſacra ſcriptura, quàm Eccleſia, tantò maiores habet ueritatis cauſas, quantò amplius, propter maiorem auctorum ſanctitatem, & propter excellentiorem ſpiritus concurſum, à poſſibilitate mentiendi recedit. Vnde nec etiam in ueritate æqualis eſt Eccleſia ſacræ ſcripturæ, & ſi in ueritate, certè non in ueracitate: ueracitas enim aliquid aliud, præter ueritatem dicit, nempe ea, quæ ad ueritatem dicendam impellunt, ſiue ea, quæ ex parte dicentis ueritatem, falſitatem impediunt. Ergo, ut iterum, quod in hac parte ſentio, reſepetam, tantum abſum ab ea ſententia, quæ Eccleſiaſticam auctoritatem ſcripturæ auctoritate docet eſſe maiorem, ut prorsus ea mihi comparatio diſpliceat.

Neque

NEQUE uerò, ut hæretici putant, nos cum Eccleſiâ, ſcriptura, auctoritate minorem eſſe decernimus, cauſam noſtram prodimus, ſed potius ſtatimus. Donamus enim eidem Eccleſiæ, propter certiffimum ſpiritus concurſum, infallibilitatem, tum in ſcriptis canonicis dignoſcendis, tum in legitimo ſenſu eruendo, ita ut ea ſit, & ſcripturarum index, & legitima interpres, illique proinde uniuerſi Chriſtiani & in dogmatum cultura, & ſcripturarum diuinarum aſſignatione & interpretatione, quaſi ſoli, legitimæque; magiſtræ parere teneamur. Vnde eorum ratio, qua colligebant, Si Eccleſia ſit minoris auctoritatis, quàm ſcriptura, de eadem ſcriptura, eiusque expoſitione iudicare non poſſe, tam eſt ridicula quàm ea, qua quis ſic colligeret, Urbanus magiſtratus inferior eſt imperatore, ergo edictum uerum imperatoris, à falſo dignoſcere nequit, ergo edictum imperatoris interpretari non ualet. Aut ſic, Tabellio inferior eſt magiſtrato, ergo edicta magiſtratus non poſſunt dignoſcere: Magiſtratus aut ſenatus inferior eſt imperatore, ergo eius reſcriptum interpretari aut dignoſcere non poſſet. Papinianus inferior erat Alexandro aut Antonino imperatoribus, ergo eorum ueras leges à noſtris & falſis ſeparare, in earumque interpretatione, de iure reſpondere non poterat. Vident igitur hæretici, quàm parum in Eccleſiaſtica auctoritate demolienda & proterenda proficiant, uel cum ex ueteribus auctoribus ingentes locorum cumulos aggerunt, quibus ſcripturæ dignitatem oſtentent (quod tamen contra nos ſcribentes frequentiffimè faciunt, quaſi nos eam inficiaremur) uel cum magno rationum & auctorum agmine, eam excellentiorem Eccleſiaſtica auctoritate comprobare conantur. Neutrum proſectò nos horum concedere renuimus, quod tamen illi tanto labore, iuſtis tractatibus, uix intorquere iis catholicis, qui contrarium probant, potuerunt: (tanta eſt hominum eruditio, ut etiam apertiſſima quæque perſuadere nequeant) ſed planè & aperte conſitemur, ſanctas ſcripturas multò eſſe altioris ordinis excellentiſſimæque auctoritatis, quàm totam Eccleſiam, etiam ſi ea ſumatur, prout auctores ſeu potius inſtrumenta earundem ſcripturarum amplectitur. Ex hoc tamen nullo pacto colligitur, eam non eſſe in ſcripturis dignoſcendis certiffimum indicem, in eiſdemque exponendis legitimam interpretem, cui quaſi ſpiritus Dei habenti, qui earundem ſcripturarum proprius eſt auctor, aſſentiri compellimur.

Diluitur bæ
reticorū ar
gumentum.

HINC iam perfacile eſt aduertere, quàm ſit impudēs hæretica calumnia ea, qua Vualfangus dicebat, nos ideò Euangelio detrahere, ut id infra Romanæ Eccleſiæ auctoritatem deiiciamus, cum nedum illi uniuerſalis Eccleſiæ (cuius tamen caput eſt Romana Eccleſia) auctoritatem, æquo animo conferri patiamur. Tantum Eccleſiæ, indicandi, interpretandiſque ſcripturas ius, propter ſpiritus promiſſionem tribuentes aſſerimus, ex præſcripto eius, & ſcripturas & earum interpretationis accipi debere. Verum iam ad alia progrediamur.

Quòd Eccleſia, quæ debet eſſe ſcripturarum interpres, & controuerſiarum iudex, non ſit inuiſibilis. Cap. XIX.

T uideo, haud magnum cum hæreticis, in hac parte, nobis eſſe certamen. libenter enim cordatiores, & quorum habenda eſt aliqua ratio, nobis donant, Eccleſiam, legitimam ſcripturarum magiſtram, & in ea ſola cathedram ſpiritus, legitimi ſcripturarum interpretis, indubitato conſistere. at cum multiplex ſit Eccleſia, uera una, quæ neque rugam, neque maculam habet, Chriſti columba, Chriſti ſpecioſa, &c. iuſtorum, & peccatorum altera, quam ætus peccatorum afflauit, merito quaeritur, quam iſtarum ſancti ſpiritus magiſterium inſtituat.

Cantic. 6.

ET ILLI quidem, qui noſtra memoria, in Donati, Rogati, Catharorum, Circumcellionum, Monteniſum, Vuicleſi, Ioannis Hus, &c. ante tot annorum centurias damnatam blaſphemiam reciderunt, docentes, ueram, unicam, ſanctam, orthodoxam, & catholicam Eccleſiam, non eſſe aliud, quàm uerorum fidelium (ſic enim illi iuſtos appellant) ſanctorum, & electorum ſocietatem & communionem, in qua nihil loci ſit reprobis, à ſpiritu Chriſti alienis, fateri perinde coguntur neceſſario, Eccleſiam illam,

Luth. de
Eccleſia.

Brentius
prolego. 4.

T t t ij quæ

quæ uel controuersiarum Ecclesiasticarum compositorum, uel reeta fidei iudicatrix, uel sanctæ scripturæ legitima interpres, in sanctis auctoribus aut scriptura uocatur, non eam esse, quæ præsentis statu, commercio peccatorum foedatur, sed eandem illam iustorum & electorum Ecclesiam, quæ nullum habeat peccatorum consortium. huic soli docent Spiritus sancti magisterium indultum. aduersus hanc solam, portas inferorum præualituras non credunt. reliquã, tam fidei defectiõni quã peccatis expositam.

Brenius.

Atque isti in hoc id solum moliuntur hæretici, quatenus hac frigida strophæ, Ecclesiam nobis inuisibilem, & nulli hominum compertam reddentes, aut extra Ecclesiam esse, aut ab eius magisterio, cui soli religionis ueritatem promissam aduertunt, alieni conuinci non possunt. Cum enim illis Ecclesiam aut eius iudicium opponimus, in magnos continuo cachinnos soluuntur, quod Ecclesiam nostram, quæ peccatores, quibus nihil cum illa altera sanctorum Ecclesia admittit, sanctam illam putemus Ecclesiam, quæ debet esse ueritatis magistra. cumque Ecclesiæ unitatem, extra quam nulli mortalium, salus sit sicut nec olim diluuij tempore extra arcam, obicimus, facili negotio uerum esse concedunt, dum tamen nos uicissim illis donemus, nos esse illos, qui sunt extra arcam. nam se quod proprio testimonio sint sanctissimi, quod sint electissimi, quod sint fidelissimi, intra arcam illam totius naufragij expertes, contineri non dubitant.

Verum hæc, non tã acuta quã futilis & inanis fuga, præter multa ueterum patrum (Augustini præsertim) scripta, quibus suorum sæculorũ iudicio, in infernum detrusa est, eorum hæreticorum nostri sæculi, qui minus, quã alij delirare uidentur, & ridetur, & scriptis proscinditur. Tum, quod sua illa grandi eruditione indignum duxerunt, tam turpi suffugio, tamque uerecundè, Catholici exercitus impetum declinare: tum quod scirent iam olim patrum sanctorum & uerorum Ecclesiæ membrorum iudicio damnatam: tum quod plusquãm Babylonicam confusionem redituram uidebant, dum quiuus hæreticus se ac suos, ueram Ecclesiam, ceteros omnes falsam habere, impunè iactaret, quod Anabaptistas omnium hæreticorum feculentissimos, & stupidissimos, fecisse iam uiderant: tum eruditissimis scripturæ testimoniis acti, quibus nonnunquam reti in mare missi, & ex omni genere piscinum congreganti, qui non seligantur, donec sint in litore, Ecclesia confertur. Item agro bona fruge confito, & inimici hominis fraude, zizaniis infecto, à quibus non expurgetur, donec in aream aduecta fuerit messis. Item areæ, in qua sic sit collectum triticũ, ut sub palea delitescat, donec uentilabro, ac cribro à paleis repurgatum, in horreum tandem combustis paleis, conseruandum recondatur. Tum demum, quod rationes illæ, quæ peccatores ab Ecclesia protrudunt, sint prorsus euanidæ, & indignæ omnino, quibus uel tantilla in tantum paradoxon, à pristina sententia mouerentur ingenia. Nam quod Ecclesiæ in sancta scriptura ea encomia & elogia à Spiritu sancto donentur, quæ homini peccatori conuenire non queant, ut quod sit speciosa, quod sit columba, quod sit Christi sponsa, quod sit sine ruga, aut sine macula, quod sit supra petram fundata, & proinde portæ inferi aduersus illam non sint præualituræ, quod sit Hierusalem sancta, per quam alieni non transeant, quod sit sacrosanctum templum, quod impuri non sint ingressuri, & similia, talia, quæ illi Euangelica testimonia aut prophetica uaticinia frequentissimè tribuunt, non alia ratione ab istis accipitur, quã quod toto studio in hac uita ad sanctimoniam & solidam puritatem aspiret. Quemadmodum, aiunt, uerum est, quod ad Ephesios ait Paulus, Christum se ipsum tradidisse pro Ecclesia, ut illam sanctificaret, & mundasse illam lauacro in uerbo uitæ, ut sibi exhiberet gloriosam sponsam, non habentem maculam, aut rugam, ita uerum est, Dominum quotidie operari in rugis eius, expoliendis, maculisque imperfectionis, quæ ex huius mundi conuersatione affricantur, extergendis. Vnde isti, pulchram, formosam, columbam, solidam, &c. uocant, non quod modò in præsentis fragilitatis statu sit uerè pulchra, formosa, columba, & impetu tentationis infracta, sed quod per continuum uitæ studium, in hæc omnia contendat. Sunt & ex nostris qui non minus aptè, hanc pulchritudinem, splendorem, & robur, in quod etiam inferorum portæ præualere non possint, non in uitæ iustitiam, sed in doctrinæ & dogmatum, quæ docet Ecclesia, pulchritudinem, robur, & splendorem reiciant: nihil enim est iis pulchrius, nihil splendidius, fortius nihil, utpote quæ superata philosophorum sapientia, totum orbem peruicerint.

Ioã. Calui. lib. 2. in fili. christi. c. 1. Philip. Mel. l. 2. c. 7. resp. ad ar. Ba. uaricæ in. quisit. Matth. 13. Matth. 13. Matth. 3.

Cantic. 6. Ephe. 5. Matth. 16. Ioel. 3. Isa. 35. Phil. Mel. Ioã. Calui. Ephe. 5.

Rufinus in expositione symboli.

Docent

Docent ergo isti, Ecclesiam non esse inuisibilem, & incertam, sed prorsus uisibilem & certam, sicque interpretantur illud symboli uerbum, Credo sanctam Ecclesiam sanctorum communicationem. ut cum prima pars ad sanctam tum uiuorum, tum mortuorum concionem, quæ fide sola comprehenditur, & ceterum pertineat, secunda fidelium, quibus in hac uita mortali, amorem, charismata spiritus, quibus donamur, & nostrarum rerum subsidium communicamus, conuictus signetur. Docent deinde sanctæ scripturæ, & Euangelicorum dogmatum magisterium, non ad inuisibilem & incertam, ne omnia hæreticis tumultibus conturbentur, sed ad uisibilem & certam, quanuis non huic loco aut illi assignatam Ecclesiam pertinere. Atque hucusque omnino malè, nisi quod hac ultima particula Romanum Pont. uidentur excludere, de quo tamen postea.

Ioã. Calui. Phil. Mel.

Ecclesiam, quæ est dogmatum & controuersiarum iudex, legitimaq; sanctorum scripturarum interpres, non tantum iustis, sed & peccatoribus constare. Cap. XX.

Erùm si rursus ab istis exquiras, an si peccatores, quos intra dominicas caulas usque ad iudicij diem futuros farentur, huius Ecclesiæ, quam docent, portiones existant, nil minus concedent. quanuis enim simul peccatores cum iustis, intra huius Ecclesiæ ambitum contineri non dubitent, eos tamen uera Ecclesiæ membra sola esse consentiunt, qui Christo, per ueram fidem adhaerendo, iunguntur. Nam cum isti, non dilectioni & caritati, & bonorum operum, ex his procedentibus fructibus, sed soli fidei (antequã nihil) iustitiam attribuant, sicut necessariò continuo fateri tenentur, nullum habere ueram fidem, qui non habeat iustitiam, qui non sit Ecclesiæ membrum, &c. ita eodem rationis rigore sentire coguntur, eum, qui non habeat ueram fidem, aut illam suam fiduciam, neque iustum esse, neque ad Ecclesiam pertinere. Per fidem apud omnes est primus in Ecclesiam ingressus, per fidem etiam apud illos contingit iustitia. qui igitur fidem habet, iustitiam habet, & Ecclesiam habet. contra qui fidem non habet, nec iustitiam habet, nec Ecclesiæ membrum censetur. Vnde quidam horum, haud ingentem operam in eo, ut sciamus, qui sint Ecclesiæ membra, qui que sint grana tritici, aut ignis ardore combustibiles paleæ, fidelibus hominibus reponendam existimant, quod nimirum soli Deo sit suæ Ecclesiæ permittenda cognitio, iuxta illud, Nouit Dominus qui sunt eius, &c.

Ioã. Calui.

Neque uerò hi quã illi priores, iuxta omnium hæreticorum consuetudinem, minus sunt uulpes. quemadmodum enim illi Ecclesiam nobis inuisibilem, ne eius aut doctrina, aut coertione caperentur, reddebant: ita isti, dum homines peccatores ab Ecclesia protrudunt, & qui in singulari sint Ecclesiæ membra, à nullo mortalium cognosci permittunt, leui opera pro sua impudentia, se solos Ecclesiæ uera membra, ut qui per ueram illam suam fidem Christo cohæreant, Romanos contra Pontifices, Episcopos, & quoscunque, quibus ipsorum doctrina nondum arrisit, non item Ecclesiæ membra, sed peccatores, sed idololatras, sed pestes, in Ecclesia ad bonorum, & iustorum hominum exercitia tantum toleratos, ad quos proinde, non magis scriptura aut Christus, quã olim ad Antiochos, Herodes, Cayphas, Annas, Pilatos, Nerones, Domitianos, aut Diocletianos pertineat, subinde subiungunt. atque hinc illi cachinni & soluti risus, quibus nostrorum Pontificum, conciliorum & uniuersitatum decreta, & statuta suscipiunt, quæ nulla maiore, quã si ab Alphaquiis, Baxanibus, Turcarumq; & Sarracenorum sacerdotibus & fatrapis orta fuissent, reuerentia dignantur, scilicet quod illi iusti, nos peccatores: illi puri, nos foetidi & immundi: illi fidem habeant, quæ filios Dei faciat, nos & ipsa fide destituamur: illi ingenti illa fiducia, Deum sibi metiantur, & in omnia, quæ uelint, libenter pelliciant: nos nostrorum operum, & iustitiæ illius Pharisæicæ, tor locis à Christo damnatæ, cultores, legi tantum seruiamus: cum illi contra iocundi, in illa Euangelica filiorum Dei libertate tripudiant.

Cõsuetatio. Bernard. in Cant. serm. 66.

Verum, quibus rationibus ueteri ac catholica proculcata ac damnata, in eam isti

Ttt iij senten-

sententiam descenderint, iam explicemus. Paulus Apostolus (aiunt) Corinthios obiurgat, quod flagitiosum hominem, suo contubernio dignarentur, deindeque generalem sententiam uibrat, qua nefas esse pronunciat, cum homine probrosa uitae uel panem comedere: quod si uero uulgarem panem cum homine peccatore manducare non licet, multo minus, panem Domini, id est dominicam coenam, qui cibus est Ecclesiasticus. non igitur ad Ecclesiam pertinent peccatores, qui tam urgenti Apostolico praecepto prohibentur admitti.

DEINDE Paulus monet, ut simus unum corpus, unus spiritus, ut est unus Dominus, una fides, unum baptisma. unus autem spiritus, nisi sit in nobis, unus Dei spiritus esse non possumus. peccatores igitur non sunt Ecclesiae membra. Nam quod per Spiritus sancti in nobis per gratiam habitantis unitatem, Ecclesiae membra in unum corpus conueniant, multis aliis locis docet Apostolus. In uno spiritu, inquit, omnes nos baptizati sumus, siue Iudaei, siue Gentiles, siue serui, siue liberi, & omnes in uno spiritu potari sumus. quo loco de Spiritu sancto Paulum sermonem facere, non est dubitandum.

PRAETEREA non alio pacto de catholica Ecclesia nunc loquendum est, quam olim de synagoga. à synagoga uero non modo fidei desertione, sed scelerosae uitae contagione, homines praescindebantur, iuxta illud Pauli, Si prauaricator es legis, circumcisio tua praeparium facta est. & illud, quod ad Iudaeos quosdam in Apocalypsi dicitur, Qui dicunt se esse Iudaeos, & non sunt, sed synagoga Sathanæ: & ab Ecclesia igitur, non modo infidelitas, sed quodcunque flagitium peccatores praescindet.

IAM Ecclesiae in scriptura multa tribuuntur, quae nullo pacto illi, si peccatores sint eius membra, conuenire poterunt: quale est, quod plerisque locis, corpus Christi uocatur, grex ouium, domus Dei, aedificium Dei, structura Dei, quae omnia, non nisi ei tantummodo congregationi aptari queunt, quae nihil habeat peccatorum admistum. num brachium, pedem, aut oculum aridum, corpus Christi habebit? num in Dominico grege, ouibus, & agnis, caprae, tauri, sues, leones, aut ursi miscebuntur? num in Christi Dei sapientiae domo erit aliqua portio, quae non ipsi totius aedificij solido fundamento nitatur? fundamentum uero aliud nemo potest ponere, praeter id, quod positum est, quod est Christus IESVS. hic solus totum aedificium Dei sustentare potest, & contra Satanam, mundum, peccatum, & mortem, incorruptam seruare. Qui igitur illi, quasi fundamento cohæret, nec Satanæ, neque peccato, nec morti, nec mundo concutitur, sed cum Paulo clamat, Quis me separabit à caritate Christi? an angustiae? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? &c. nimirum quod per fidem certus sit, quod neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus, neque uirtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia possit illum separare à caritate Christi. Quod uero huic Ecclesiae fundamento, non alij quam iusti possint superstrui, ad Ephesios scribens, docet idem Apostolus, Ergo, inquit, iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum, & domestici Dei superaedificati, supra fundamentum Apostolorum, Prophetarum, ipsi summo angulari lapidi, Christo IESV, in quo omnis aedificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino. Sed & quod huic sancto & quadrato lapidi, nullum peccatum possit superaedificari, clarioribus uerbis docet Petrus Apostolus, Si gustastis, inquit, quam dulcis est Dominus, accedentes ad eum, lapidem uiuum, ab hominibus quidem reprobaturum, à Deo autem electum & honorificatum, & ipsi tanquam lapides uiui superaedificamini, in domos spirituales, in sacerdotium sanctum, offerentes hostias acceptabiles Deo per IESVM Christum, propter quod continet scriptura, Ecce pono in Sion lapidem summum, angularem, probatum, electum, preciosum, & qui crediderit in eum, non confundetur. Quid his clarius? lapidi uiuo non uult Petrus, nisi lapides quoque uiuos superstrui: deinde non quocumque pacto superaedificari nos monet Apostolus, sed per fidem, ante fidem uero nullum est uinculum. ergo qui fidem habet, Christo est superaedificatus, & qui Christo quasi lapidi uiuo, uiuus ipse lapis non nititur, fidem non habet, qui uero fidem non habet, ad Ecclesiam non pertinet.

AMPLIUS, non modo sponsam, uxorem, amicam, &c. Ecclesiam, scriptura, sed unam carnem

carnem cum Christo, quae unio arctior est quam spiritus, frequentissime uocat, Erunt, inquit Apostolus, duo in carne una, hoc sacramentum magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Qui, quæso, esse poterunt peccatoris maledicta caro, una cum Christi carne, cum quo Christo nec minori illa spiritus unitate coniungitur? Qui, quæso, Christus (quod ibi quoque docet Apostolus) Ecclesiam suam diligat, in cuius membris foeculentæ sint sordes? Quomodo carnem suam, id est, uxorem suam nutriet & fouebit, si horrenda peccatorum lepra uideatur scabra?

SUNT igitur iuxta horum sententiam in externa Christianorum societate quamplurimi, ac hætenus in Ecclesia, uerum de Ecclesia non sunt, quia uerè Ecclesiae membra non sunt. aliud enim est esse in externa Christianorum societate, aliud pertinere ad internam, quæ spiritus est & fidei, qua caput & corpus, & membra cum membris, spiritualiter & ueraciter communicant. Aliud est esse in Ecclesia, aliud est esse de Ecclesia. Exierunt ex nobis, inquit Ioannes, sed non erant ex nobis. nam si fuissent ex nobis, permanissent utique nobiscum. non pertinet ad Ecclesiam, nisi qui est de Ecclesia. Id uolunt Bernardum, & Augustinum sensisse: illum, in psalmum, Qui habitat, sermone sexto, dum inquit, Nunc pacem esse Ecclesiae à paganis, & pacem ab hæreticis, non item à falsis filiis, hunc, dum contra Gresconium grammaticum scribens cap. 21. Per hoc (inquit) etiam nesciente Ecclesia, propter malam pollutamque conscientiam, damnati à Christo, iam in corpore Christi non sunt, quod est Ecclesia, quoniam non potest Christus membra damnata habere. hætenus isti.

EST ATEM inter hanc & priorem illam, quam hæreticorum argumentis statim prostrauimus, sententiam ingens discrimen, quod illa quidem, in electione ac prædestinatione, hæc non in his solum, sed super spirituali iustitia, Ecclesiam statuatur. deinde, quod cum prior illa, peccatores non modo ad Ecclesiam pertinere non credat, sed neque ad externam communicationem & societatem, quod potius illorum commercio iusti conspurcentur: hæc, ita peccatores in Ecclesiasticam & externam societatem admittit, ut tamen prorsus neget esse membra Ecclesiae. unde apud illam, quod nullam certam poneret humanam societatem, Ecclesia prorsus inuisibilis erat: apud hæc, quod constituatur quædam humana societas, certis notis distincta, Ecclesia quidem non est inuisibilis. uera autem membra Ecclesiae, & quæ non tantum externa illa, sed interna quoque societate iunguntur, prorsus sunt inuisibilia.

Conuellitur horum hæreticorum sententia.

Cap. XXI.

IN hac uero hæretica sententia euertenda, nullo alio artificio nobis est opus, quam eo, quo eius auctores, in illam priorem inuehebantur. eadem enim per omnia deliria, eademque reipub. Christianæ detrimenta sequuntur, iisdem locis scripturæ, iisdemque ueterum Ecclesiae patrum sententiis, per omnia prosternitur. nec mihi hi, quam illi (licet sint astutiores) sapientiores uidentur. Putarunt isti, plausibiliorem suam causam futuram, si stulto illo, & quod hominibus prudentibus totam rem prodebat, paradoxo prostrato, in hoc secundum, non tam fugiendi necessitate, quam electione doctrinæ se compulsos prætenderent, sed stolidè profecto. quis enim tam saxeus, qui in hac secunda sententia eundem stultitiæ nidorem, sese statim prodentem, uel à longè non sentiat; dum hac ratione, omnis doctrinæ certitudo, qua populus Christianus in concordia retinetur, non minus quam in illo priori, fundatus euanescit; dum quis sit ueræ Ecclesiae membrum, cui Spiritus sanctus ueritatem reuelet, prorsus ignoratur; dum perditissimis humunculis, & prorsus Deo uacuis, iactandi, se solos esse ueros scripturarum & dogmatum interpretes, quod soli sint iusti, quod soli ueram fidem habeant, perniciosissima omnium, & quæ breui, florentissimas qualque respublicas pessundet, licentia indulgetur? Nam licet sit una societas, & una hominum ciuitas Ecclesia, quam isti docent, cum tamen non ad omnes, sed ad uera tantum Ecclesiae membra, doctrinæ sanctæ magisterium pertineat, & nemo testibus & publico instrumento se iustum esse, alteri persuadere queat: & contra, nemo iniustus (quod iustitia per fidem, quæ est animi actio

actio, illis, ut aiunt, contingat) possit eodem publico testimonio conuinci, quid aliud putas futurum, hanc Ecclesiam, quam illam, quam in prioribus illis damnabant, Babyloniam turbam? quis, quæso, tam excors, aut cui tam cornea fibra, qui se non tam Deo credulum, quam alterum iudicet? ergo quod isti arriferit, cum de aliorum fide & iustitia, & proinde Ecclesie incorporatione sit incertus, de sua uero fide, & proinde iustitia, & atque adeo Ecclesie incorporatione sit plusquam certissimus, prorsus fides erit, prorsus religio erit, prorsus à Spiritu sancto, cuius, quia est pars corporis Christi, quia est pars & membrum sponsæ Christi, plenissimus erit, profectum censebitur: prorsus quod sit pars domus Dei, & lapis uiuus, lapidi uiuo solidissimè nixus, quidquid in phantasia aut in buccam uenerit, tam Euangelium erit, quam, quod eundem Christum prædicasse Ioannes, aut Matthæus, aut Lucas recensent. O' foelicem Ecclesiam, o' concordem hominum societatem. Profecto quanuis hæreticorum argumentula & ratiunculæ tanti essent ponderis, ut quid esset eis respondendum, nesciremus, hæc sola ratio, quò minus illis consentiremus, immo quò eorum in hac parte sententiam stultam prorsus & Christo indignam putaremus, sufficeret. semper enim uerum est illud, quod huius disputationis initio proposuimus, cuique tota hæc disceptatio innititur, non modò institutoris reipub. prudentiam, unitatem legum, quam earum sensus & interpretationis unitatem, & certum magisterium concernere. Sed ad rem.

2. ratio. ENIMVERO negare isti minus uerecundè quam præcedentes non possunt, suam hanc sententiam, in Donato, & Circuncellionibus, Barbaris & agrestibus hominibus, sanctorum patrum, quos florentissimis temporibus tulit Ecclesia, & quibus maximè sanctorum scripturarum studium uigebat, scriptis esse damnatam. Immo uerò nunquam Donatus docuisse legitur, Ecclesiam esse inuisibilem, aut in electione, aut prædestinatione fundatam, sed tantum peccatores non esse Ecclesie membra, & iustos ex eorum consortio maculari, quod hi secundi deblaterant.

3. ratio. DEINDE negare magis, quam præcedentes, qui eorum rationibus & argumentis conuincuntur, nequeunt, se in hac parte non quorūuis, sed eorum imperatorum, quos ueræ ac Christianæ religionis cultores inficiari non possunt, decreto & rescriptis gladio & igni deuotos. Norunt enim, olim (sat scio) Dulcitium Tribunum imperialiumque iusionum notarium, in huius sceleris uindictam exequutorem ab Archadio destinatum. sciunt huic sententiæ consilium Constantiense, & Basileense concordie patrum sententia, dixisse Anatema: sciunt, quæcunque Augustinus contra Vincentium & Fulgentium Donatistas, & contra Periliani epistolam, longissimè & strenuissimè disputat, & in eandem uibrari.

NEGARE non possunt, quò aduersus præcedentes docebant, simile esse regnum cælorum (quod iuxta sanctorum patrum interpretationem præsentis temporis Ecclesia dicitur) sagenæ in mare missæ, & ex omni genere piscium congreganti, ex qua, cum fuerit impleta, angelico ministerio, ex hoc mari magno & spaciofo, foras educta, boni in uasa sua, id est, in diuersos gloriæ & beatitudinis gradus, mali contra, in sua, id est ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius, continuo mittantur. Sunt profectò mali homines in Ecclesia, sunt & in rete mali & inutiles pisces, & quemadmodum rete utrosque ambit, utrosque continet, utrosque circumdat, & utrique rete participant, ita & bonos, & malos, iustos & peccatores, Ecclesia secundum uerissimam rationem Ecclesie, & non societatis tantummodò, continet, & amplectitur.

4. ratio. NEGARE non possunt, regnum cælorum, id est Ecclesiam, simile esse decem uirginibus, quarum quinque fatuæ, & quinque prudentes. quæ partitio iuxta sanctorum patrum interpretationem, bonorum & malorum discretionem significat, quæ usque ad mediam illam noctem, qua clamor uniuersalis dicentium, Ecce sponsus uenit, exite obuiam ei, concitabitur, futuræ sint simul. enim uerò denarij numeri, per quem proculdubio designatur Ecclesia, tam quinque illæ, quæ fatuæ dicuntur, quam prudentes, sunt partes, quoniam nimirum denarius, duobus illis quinaris simul iunctis perficitur. peccatores igitur, quos fatuæ referunt, non minus quam iusti sunt partes Ecclesie.

5. ratio. NEGARE non possunt, regnum cælorum, id est Ecclesiam, simile esse agro bono semine confito, & inimici hominis mala opera, zizaniis, id est, uariis peccatorum generibus infecto, quæ paterfamilias ante messem uiolenter eradicari noluerit. Quemadmodum igitur

igitur non modò triticum, sed zizania, lolia, spinæ, &c. ad agrum pertinebant, & partem agri occupabant, & agri fecunditate gaudebant: ita in Ecclesia, prius quidem bono euangelici uerbi semine respersa, mali hominis, id est, diaboli, semine pullulantes zizaniæ, id est, peccatores, ad Ecclesiam pertinent, partem Ecclesie, licet indignè, occupant, Ecclesie charismatis, una excepta gratia, qua peccato suo destituuntur, participant.

NEGARE non possunt, Ecclesiam esse aream, in qua simul cum granis, quousque cælestis agricola, sumpto postremi iudicij uentilabro, eam permundet, paleæ permaneant. Igitur sicut area non est tantum grana aut semina, sed paleæ; ita Ecclesia usque ad illum diem, non tantum est iusti, sed & peccatores. Igitur sicut paleæ uerissimè areæ sunt partes, ad permundationem: ita peccatores usque ad iudicij diem, uerissimè sunt partes Ecclesie. Firmissimè (inquit Augustinus) crede, & nullatenus est dubitandum, aream Dei, esse Ecclesiam catholicam, & intra eam, usque ad finem sæculi, frumento mixtas paleas contineri, hoc est bonis malos; sacramentorum communionem misceri, & in omni professione clericorum, siue monachorum, siue laicorum, bonos esse simul ac malos, nec pro malis bonos esse deferendos, sed pro bonis malos esse tolerandos, in quantum exigit fidei & caritatis ratio, id est, si in Ecclesia nullus perfidie semina spargit, nec fratres ad aliquod malum opus mortifera imitatione ducit, nec posse aliquem intræ Ecclesiam catholicam, rectè credentem beneque uiuentem, alieno unquam maculari peccato: si cuiquam peccanti, nec consensionem præbeat, nec fauorem: in fine uerò sæculi, bonos à malis etiam corpore separandos, quando ueniet Christus habens uentilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas uerò comburet igni inextinguibili; quando per iudicium iustum segregabit iustos ab iniustis, rectos à peruersis, bonos à malis, bonos constituet à dextris, malos à sinistris, & ex eius ore iusti æternique iudicij, sempiterna atque incommutabili prolata sententia, iniqui omnes ibunt in combustionem æternam, iusti autem in uitam æternam, iniqui semper arsurum cum diabolo, iusti autem regnaturi sine fine cum Christo. Hactenus Augustinus.

NEGARE non possunt, arcam illam quondam à Noë fabricatam, huius Ecclesie typum fuisse, quemadmodum enim increduli extra illam manentes, aquis diluuij perierunt: ita increduli extra Ecclesiam constituti, diluuiò peccatorum intereunt. Qui increduli fuerant aliquando (inquit Petrus Apostolus) quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animæ, saluæ factæ sunt per aquam: quod & uos nunc similis formæ saluos fecit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientie bonæ interrogatio in Deum, per resurrectionem Iesu Christi à mortuis. Saluos nos fecisse baptisma, docet Apostolus; quòd per illud, Ecclesie capacitatem, in qua sola salus consistit, fideles intremus. Ergo quemadmodum in arca, non omnia munda erant animalia, sed complurima immunda: ita in Ecclesia, non omnes sunt iusti, sed peccatores multi. Ergo quemadmodum immundæ illæ animantes, eius, quem ex omnibus aggregari Deus iusserat, gregis partes erant uerissimæ: ita peccatores, Ecclesie sunt uerissimæ partes.

NEGARE non possunt, regnum cælorum simile esse homini regi, qui fecerit nuptias filio suo, & miserit seruos suos; id est, sanctos Apostolos, uocare inuitatos ad nuptias; id est, Iudæos, qui à mundi primordio, prophetis uaticiniis, ad humanæ naturæ cum diuino uerbo consortio fruendum pellecti, occisis uocatoribus Apostolis, uocationem spreuerint. quapropter rex iratus, & missis exercitibus suis, homicidas deleuerit, & ire iusserit seruos ad uiarum exitus, & omnes quoscunque casus obtulisset, ad conuiuium adduci. quibus congregatis, rex intrauerit, & inter discumbentes, unum fortè fortuna repererit, ueste nuptiali, qua in tanta festiuitate & lætitia nemo sine regis contemptu carere poterat, id est, caritate destitutum, illumque subinde ligatis manibus & pedibus, id est, ablata per mortem potestate operandi aut (si illi ita uolunt) potestate credendi, in tenebras exteriores recludi præceperit. Ergo quemadmodum homo ille, quanuis in cælestis felicitatis conuiuio, quod ex humanitatis nostræ cum diuino uerbo coniugio deriuatur, eo quòd caritate, quæ una inter filios regni & gehennæ distinguit, destitueretur, non fuerit exceptus; semper tamen usque ad illud temporis pun-

Quam fuit eius congregationis, quæ ad nuptias uocata est, pars multò uerissima; ita peccatores, in toto hoc uocationis, id est, uitæ præsentis tempore, quo ad nuptiarum Euangelicarum conuiuia, & uera epithalamia uocantur, uerè totius ueræ Ecclesiæ huius, quæ ad ea properat, partes dicentur. Et uinculum quidem matrimonij, priusquam nuptiæ & conuiuia celebrentur, contrahitur, immo antequam iusta uxor in sponsi domum traducatur, in paterna domo sobolem procreat, sic nimirum multò ante iudicij diem, diuini uerbi persona, in assumptæ mortalitatis natura, cum Ecclesia coaluit, multòque antè facundo utero, numerosam sobolem Christo progenuit. quo toto tempore, ad opipara traductionis conuiuia, ex omni terrarum orbe, mortales uocantur: suntque boni ac mali, una congregatio uocata. Postquam uerò traduci sponsa cepta fuerit, qui in tanto gaudio, & tam publicæ lætitiæ, nuptiali ueste, id est, talari illa toga caritatis, indutus non apparuerit, in ignem æternum, ubi erit perpetuus fletus, & dentium stridor, foras trudetur.

9. ratio.
Luc. 14.

NEGARE non possunt, simile esse regnum cælorum homini, qui fecit cœnam magnam, & uocauit multos, & uocauit seruum suum, hora cœnæ dicere inuitatis, ut uenirent, quoniam iam parata sunt omnia, & illi cœperunt simul omnes excusare se, & reuersus seruus nunciauit domino suo, & tunc dixit illi paterfamilias, ut exiret in plateas, & uicos ciuitatis, & pauperes, & debiles, cæcos, claudos introduceret, quo factò, impleta fuit domus Domini. Ergo quemadmodum domus illa non solis elegantibus hominibus aut splendidis, sed pauperibus, cæcis, claudis, debilibus, & denique tota uulgi sæce impleta est: ita Ecclesia, quæ est domus Dei uiui, in hac Euangelica uocatione, qua ad cœleste prandium præparamur, non modò iustos, sed uarij generis peccatores complectitur. Et quemadmodum, non modò sani & languoribus liberi, sed claudij quoque, illius conuocationis & cœtus ueræ erant portiones, & partem illius domus occupabant: ita quoque peccatores, & iniusti homines uerissimè sunt partes Ecclesiæ, & partem eius uerè occupant.

10. ratio.

VERVM iam parabolicas rationes, quæ tamen, quòd earum hic sit sensus literalis & proprius, sunt solidissimæ, parumper ualere sinamus, & urgentiora testimonia ex eadem sancta scriptura, quam unam iudicem aduersarij consentiunt, proferamus in medium. Et principio quidem, fateri necessum est, Apostolicos uiros, duodecim illos præsertim, qui sanctæ huius ciuitatis fundamenta iecerunt, ad Ecclesiam pertinere.

Apo. 21.
Eph. 4.

Quosdam (inquit Paulus) dedit Apostolos, quosdam prophetas, &c. quòd si omnes, & singulos, profectò necessaria ratione ad Ecclesiam pertinere, necessariò fatendum.

Matth. 10.
Ioan. 13.
Serm. 66.
in Can.

Iudas igitur ille Iscariotes, etiam cum latro erat, etiam cum contra Apostolicum morem loculos habebat, etiam cum Christum Iudæorum turbæ tradere moliebatur, non modò Ecclesiæ portio erat, sed Apostolicæ dignitatis, ad quam fuerat euectus; non ceciderat titulo. Vos mundi (inquit Christus) estis, sed non omnes. Sciebat enim quis erat, qui traderet eum. Apostolus (inquit Bernardus) erat Iudas, & licet avarus & sceleratus, electus à domino. an tu de illius Apostolatu dubitas, quem dominus elegit? Nonne ego, inquit, uos duodecim elégi, & unus ex uobis diabolus est? Audis, eundem electum apostolum, & extitisse diabolum. Hactenus Bernardus. Neque uerò huius sceleri hominis meminit unquam Euangelica historia, sine grauissimorum peccatorum recordatione. nam & Ioannis sexto capite, ut inquit Bernardus, iam diabolus erat. quòd enim ea insinuatione Iudam perfringeret, per illa, quæ statim subduntur, Euangelista nos docet. dicebat autem, inquit, de Iuda Simonis Iscariotis: hic enim erat traditurus eum, cum esset unus ex duodecim. Ioannis etiam 12. post libram unguenti nardini, pistici super Christum perfusam, cum de unguenti perditione, præexpanso zelo paupertatis, in illam querelam irrumperit, Quare hoc unguentum non uenit trecentis denariis, &c. continuo subiungitur, Dixit autem hoc, non quòd de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat & loculos habens, eam, quæ mittebantur, portabat. Omnibus tamen locis, scelerosa nihil uita impediens, non minus quam Petrus aut Ioannes, inter duodecim Apostolos computabatur. nam cum Petrus intulisset, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: non de solis iustis, sed Iuda quoque scelesto Christus respondit, Amen dico uobis, quòd uos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos, super sedes

Matth. 19.

Per sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. quæ promissio non absolute sed conditionaliter, nimirum si usque in finem in uocatione perstiteritis, more cæterarum promissionum accipienda est. proindeque non propterea Iudam inter hos duodecim non computabat, quòd ille eam promissionem non fuerit assecutus. Cum etiam apud eundem Euangelistam duodecim discipulos accepit, & secretò dixit illis, Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur, &c. inter illos duodecim Iudam computari non est dubitandum. Quando etiam Christum traditurus, ad principes sacerdotum discessit; unus de duodecim dicitur, immo uerò, quando prorsus obsessus est à diabolo, Apostolici collegij consortium non amiserat. Intrauit autem (inquit Lucas) satanas in Iudam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim. Diluit autem Petrus sophisticas & pueriles uerborum ampliationes & appellationes, quibus uellent hæretici, non de eo, qui tunc esset ex duodecim, sed de eo, qui esset tunc uel fuisset aliquando, hæc uerba accipi, dum quis fuerit apostolatus Iudæ ultimus limes, in Actis Apostolicis ostendit, Viri (inquit) fratres, oportet impleri scripturam, quam prædixit Spiritus sanctus, per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt IESVM, qui connumeratus erat in nobis & fortitus est, fortem ministerij huius, & hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius, & diffusa sunt omnia uiscera eius, & notum factum est omnibus habitantibus Hierusalem, ita ut appellaretur ager ille lingua eorum Acheldemà, quod est ager sanguinis. scriptum est enim in libro psalmorum, Fiat habitatio eius deserta, & non sit, qui inhabitet in ea, & Episcopatum eius accipiat alter. Vides igitur Apostolatam, aut Episcopatum, non nisi per suspensionem, & per uiscerum effusionem, per mortem, inquam, quam sibi in suorum scelerum complementum consciuit, à Iuda sublatam? Atque hic locus non modò hunc, in quem nunc decerramus, errorem prosternit, sed illum priorem, qui Ecclesiam, tantum electis & prædestinatis hominibus constare docebat. Apertè enim Iudas & Apostolus ac proinde Ecclesiæ uerissima portio, & filius quoque perdicionis, cui æterna sententia, ignis erat destinatus; in hac parte uocatur: Hoc est enim, quod Petrus inquit, ut abiret in locum suum, quod & Christus antea in oratione ad Patrem apertissimè indicat, Quos dedisti, inquit, mihi, ego custodiui, & nemo perit ex iis, nisi filius perdicionis, ut scriptura impleatur, nimirum ea, quam ex centesimo octauo psalmo Petrus adduxerat, Fiat commoratio eius deserta, & Episcopatum eius accipiat alter. Sed quid in Iudæ apostolatu persuadendo moramur? an Petrus & Thomas non erant Apostoli? an non erant Ecclesiæ portiones? & tamen alter Christum ter abnegauit, alter resurrectionis, quam Christus toties inculcarat, per nonnullos dies, mansit incredulus.

Matth. 20.

Matth. 26.

Luc. 22.

Actu. 1.

Ioan. 17.

11. ratio.

Eph. 4.

1. Cor. 12.

Apostoli.

Propheta.

AMPLIUS, Paulus Apostolus, non quamcunque fidelium congregationem, describit Ecclesiam, sed eam, in qua Deus quosdam dedit Apostolos, quosdam autem prophetas, alios autem Euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, id est, Ecclesiæ, ut idem ad Corinthios scribens luculentius insinuat, Vos, inquit, estis corpus Christi, & membra de membro, & quosdam quidem posuit in Ecclesia primùm Apostolos, secundò Prophetas, tertio Doctores, deinde uirtutes, exinde gratias curationum, opitulationes & gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. & antè hæc, Diuisiones, ait, gratiarum sunt, (nimirum in Ecclesia) idem autem spiritus, & diuisiones ministracionum sunt; idem autem dominus, & diuisiones operationum sunt; idem autem Deus, qui operatur omnia, in omnibus; unicuique autem datur manifestatio spiritus ad utilitatem. alij quidem per spiritum datur sermo scientiæ, alij sermo scientiæ, &c. constat igitur Ecclesia, non minus quam essentiali & necessaria ratione, Apostolis, Euangelistis, prophetis, curationibus, uirtutibus, &c. Essentialiter, inquam, non ita, ut semper hic omnia in Ecclesia esse debeant, sed pro diuinæ prouidentia, ac scientiæ, quæ omnia dulciter ac suauiter, iuxta uarios temporum usus, uariasque rerum conditiones disponit, constitutione. Primò quidem & tempore, ordine ac dignitate, apostolos: secundò prophetas, quos non tam eos, qui præfaga mente, diuina inspiratione, futura prænunciant, quam eos, (ut antea dicebamus) qui in sanctis scripturis inclusa mysteria, fracto literæ putamine, prudenter enucleant, sacros

nimirum & Ecclesiasticos patres intelligendos existimo. hos enim & Apostolico sæculo & honori in Ecclesia successisse, cognoscimus omnes. habet nunc Ecclesia Doctores, qui uel ea, quæ sagaci scripturarum indagine, spiritu tamen remotius aliquantò, quam prioribus illis, coadiuante, in median Ecclesiæ lucem eruerunt prophetæ, libris & scriptis populos doceant. Neque enim uel nouas scripturas conflare, ut Apostolis, neque nouas expositiones scripturis inducere, ut prophetis, id est, sanctis patribus, Ecclesiasticis doctoribus modò conceditur. Habet gratias curationum, quas leproforum, aridorum, cæcorum, febricitantium medicationes, quæ ad corporis tantum salutem spectant, & non potius peccatorum, quæ ueri sunt hominum languores, expulsionem accipere, magna profectò Christo Ecclesiasticæ reipublicæ conditori fit iniuria. Quorsum nanque corporum & non animarum, quarum tantum potissimè causa uenerat, in Ecclesia, quam instituebat, curationes dedisset? Quin, quanuis in uerbi Euangelici testimonium, Apostolici uiri miracula ediderint, eorum tamen edendorum potestas, non ad Ecclesiam, cuius totus hierarchicus ordo in salutem animarum ordinatur, sed ad singularem cuiusque fidem, pertinere cognoscitur. superest ergo ut curationes, non corporum, sed animarum, quæ ad Ecclesiasticam œconomiam pertinent, necessariò dicamus. Virtutes, non illas angelicas, aut morum, iuxta prudentiam, aut rationem compositiones intelligo, quæ quanuis magna Dei gratia multæ sint, Ecclesiæ eius tamen partes esse non possunt, sed sanctos magistratus, qui legibus, & humanis constitutionibus, ad legis diuinæ normam compositis, peccatores coercerent, & in ouile Christi, ne à lupis discerpantur, intrare compellant. qualem se uirtutum ministrum erga scelerosum illum Corinthium, qui nouercam oppræserat, Paulus præbebat. qualem se etiã Petrus Apostolus contra Ananiam & Zaphiram in Spiritum sanctum peccantes, exhibuit: quanquam huius Ecclesiasticæ reipublicæ partis, pro maximo illorum sæculorum, uirtutisque studio, proque impotentia, qua cum nondum in perfectam adolescentiam creuisset, neque perfectum de mundo triumphum egisset, laborabat Ecclesia, rarior sit memoria. Et hæc tamen, sicut & alias, spiritualem esse partem Ecclesiæ, ad Eugenium scribens Bernardus, ostendit. Vterque, inquit, gladius est Ecclesiæ, scilicet & spiritualis & materialis, sed iste pro Ecclesia, ille uerò extendendus est ab Ecclesia. iste sacerdotis, ille manu militis, sed ad intuitum sacerdotis. Opitulationes illas ego accipio, quæ Euangelicorum pauperum egestati subueniant, quarum quanta fuerit, nondum Euangelicæ uitæ ratione peruersa, apud maiores cura, uix potest dici. Probauerunt, inquit, ad Romanos scribens Apostolus Paulus, Macedonia & Achaia, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Hierusalem. & rursus, De collectis, quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui in Ecclesiis Galatiæ, ita & nos facite. & iterum, Non deferentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, & tantò magis, quantò uideritis appropinquantem diem. Collectionem suam uocat sanctus Apostolus, eam publicam stipem, quam ipse, quòd Euangelici uerbi ministerio diffringeretur, Christianis plebibus, quas in Christo genuerat, in pauperum usus infundendam iniunxerat. Quia cura præter prædicationis laborem, nihil illis incorruptis temporibus Apostolicos uiros, & qui eorum loco successerunt, Episcopos uehementius urgebat: utpotè quæ ad Christianæ caritatis fomentum, immo ad eius euangelicæ paupertatis, quam Christus tantopere & consuluit, & coluit, auxilium, à Christo instituta esset, & ad Ecclesiasticæ reipublicæ rationem summopere pertineret. Carebant Apostolici uiri eo diuitiarum fastu, quo nunc suffocatur Ecclesia: necessè ergo erat, ut per stipes & eleemosynas emendicatas, alerentur egeni. Quo enim alio pacto à Christo toties Euangelicis hominibus consultam paupertatem, & rerum omnium abdicationem existimes, si de Ecclesiasticæ uitæ & œconomia ratione, opitulationes non essent? prouiderat Christus pauperum curatores, qui rerum omnium, propter Euangelium, dominio & possessione desertos, caritate susciperent. non mirum ergo, si homines ad paupertatis studium spontaneos illiceret. nihil aliud erat tunc diuitias deserere, quam pompam, fastum, curam, sollicitudinem, quibus humanæ mentes à diuino amore retardantur, abiicere. sciebant enim sibi nihil defuturum, quod humanæ uitæ postularet necessitas. erant tunc pauperibus Christi, tam ingentes pecuniæ, quam frequentes erant, qui patres, matres, uxores, filios, agros, facultates, thesauros, & seiplos, propter Christum.

Christum desererent. erant tunc, qui fide integra, & sanctissimo auaritiæ schemate, pro eo, quod Christo in pauperibus tribuissent, centuplum accepturos constantissimè crederent. erant tunc, qui magnam dignitatem apud se statuissent, & planè Euangelio dignam, pro Christo in pauperibus egente, ostiatim stipem emendicare. hoc enim appellabant colligere, aut collectas agere: atque adeò nullus illo beatissimo & aureo Ecclesiæ sæculo, magnopere laborabat ut aliquid suum esse diceret, cum uideret omnibus Christianis, Apostolicorum uirorum studio, omnia esse communia. Nihil grauius erat eo sæculo, quam aliquid possidere: unde quasi molestissimas sarcinas, quotquot possessores agrorum, aut domorum erant, uendentes afferebant precia eorum, quæ uendebant, & proiiciebant ante pedes Apostolorum. Illi uerò scientes se in Ecclesia opitulatores egenorum diuinitus constitutos, primò quidem diuidebant omnibus, prout cuique opus erat, ita ut nullus esset inter eos egens: subinde uerò crescente discipulorum numero, iudicantesque non esse æquum, eos, qui singulari quadam prærogatiua, duodenario numero, fuerant in totum orbem componendæ cum Deo pacis gratia missi legati, relinquere uerbum Dei, & uacare mensis, quod opus & alij præstare poterant, quorum auctoritas, in euangelio propagando, apud plebes tanta non erat, quanta eorum, qui audierunt & manibus suis contrectauerant uerbum uitæ, septem ministros, qui corporalibus quidem cibis, corpora, sancto uerò corporis & sanguinis Christi mysterio ab Apostolis accepto, animas pauperum quotidie reficerent, è media discipulorum turba selectos, manibusque superimpositis, quo in tantum opus rectè exercendum, cœlitus speciali gratia donarentur, crearunt. Huiusmodi postea opitulandi officium simul cum prædicandi Euangelij obligatione, ad Episcopos transiit, unde Sixto Pontifice, à Decio sublato, Ecclesiastici thesauri à Laurentio repetuntur. Vbi sunt, inquit, Ecclesiæ thesauri, quos apud te nouimus esse reconditos? cui à sanctissimo martyre responsio refertur, Facultates Ecclesiæ, quas requiris, in cœlestes thesauros manus pauperum deportarunt. Putabant illius Euangelici sæculi homines, nullibi pauperum diuitias tutius reponi, quam apud Episcopos: unde se omni cura exonerantes, isdem, quidquid uel ab iis, qui rebus suis renunciabant, uel à sanctis martyribus, pauperibus legabatur, dispensandum tradiderunt. Atque hinc ingentes illæ sacerdotiorum diuitiæ, hinc illi secundum reges ingentes thesauri, ex martyrum, inquam, uirginum, confessorum, in pauperum cibos & sustentationem, legatis: quibus quam bellè quidam hodie utantur, si nos quoque non acerbè dolere hæretici existiment, profus sunt stupidi. Excluserunt certè hoc Euangelicum ministerium sacrilega illa sententia, quæ quorundam opera, nescio qua ratione Christianas scholas irrupit, Ecclesiasticas diuitias, Episcoporum, & cleri stipendia esse. Hinc enim uanisimè & adulatoriis quorundam sophistarum nugis, cœpit illa sententia à sanctis olim auctoribus celebrata, Bona clericorum sunt bona pauperum, ab eisdem scholis protrudè. Tunc primùm factum est, ut à laicis & populi principibus, Episcopis, & toti clero (& meritò mea quidem sententia) magni thesauri inuiderentur. Hinc cœptum est non gregi & pauperibus in electione Episcoporum, sed Episcopis ipsis prouideri. Hinc factum est, ut hæretici principes eadem bona Ecclesiastica non sine magna nostra occasione uolenter inuaserint; cum uideant, scilicet, non in pauperum opitulationes, sed in nepotum magnifica matrimonia, in accipitres, equos, feruos, purpuras, bissos, coccos, & demum in plusquam regium apparatus expendi. Sed hæc missa faciamus.

Nunc quid Paulus gubernationes intelligat, consequenter dicamus. est gubernatio in Ecclesia non aliud, quam spiritualis gubernandi potestas, qua tum euangelico pastu, tum baculo pastorali, in Euangelicæ uitæ claustris continentur Christiani. hæc, quemadmodum & præcedentia, prius quidem in Apostolicis uiris, deinde in legitima Episcoporum successione, iuxta suos gradus & ordines, constituisse docemur. de quo non nihil postea, cum de Episcoporum, & Romani Pontificis potestate loquemur. Interpretationes sermonum denum (nam quid genera linguarum significant, compertum est omnibus) concionatorum, quos aduersarij Euangelistas, aut Euangelij ministros appellant, ministerium intelligit. Differunt autem multum à doctoribus, quòd doctores quidem ex prophetis, id est, sanctis auctoribus, & rectam fidei rationem & sanctæ scripturæ legitimum sensum eruendo, scriptis & libris concionatores informant: hi uerò

uerbo tenus ex doctōribus, eandem fidem & ſenſum in populos ſeminant. quāquā & hoc genus docendi, nonnunquam in eodem Apoſtolo prophetia uocetur.

HABES ergo iam ex Paulo Chriſtiana reipublica partes non quaſcunque, ſed eas, ex quibus, ſicut homo ex anima, & corpore, & corpus ex capite, thorace, corde, brachiis, uentre, cruribus, pedibus, manibus, &c. eſſentialiter conſtet: neque enim, quò minus hæ ſunt partes eſſentiales Eccleſiæ, obſtat quòd hodie non ſint Apoſtoli, aut linguarum genera. Apoſtolos enim, qui in Eccleſiaſtico ædificio, ipſi lapidi ſummo angulari Chriſto IESV, quaſi totius Eccleſiæ fundamenta nitantur, iuxta illud, Superædificati ſupra fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, & illud, Et murus ciuitatis, habens fundamenta duodecim, & in ipſis duodecim nomina Apoſtolorum & agni, initio tantummodò Eccleſiæ, non item in Eccleſiæ progreſſu eſſe oportebat. Immo uerò, cum cætera omnia, quæ loco illo Paulus enumerat, ex ui diuinæ prouidentia, qua Eccleſiam conſtitutam diffiteri non licet, ſemper in Eccleſia requirantur, ſolum Apoſtolicum miniſterium, & quæcunque illi annexa erant, genera ſcilicet linguarum, miraculorum & operatio, priori illi rerum ſtatu tantum conueniunt. Quid enim modò Apoſtolorum munus in Eccleſia proficeret, quorum erat in mundum uniuerſum, nomen Chriſti gentibus incognitum, prædicando deferre? Erant Apoſtoli legati quidam diuini, qui totum Orbem peragrandō, Chriſti Euangelium & per id Dei reconciliationem, ubique annuſciarent, iuxta illud, Legatione fungimur tanquam Deo per nos exhortante, obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Erant oculati teſtes quidam, eorum, quæ Chriſtus ad humani generis reparationem in hac uita præſtiterat, iuxta illud, Eritis mihi teſtes in Hieruſalem & Samaria, & uſque ad ultimum terræ. Munus igitur eorum, eo ſolo tempore, quo incognitus erat Chriſtus, quo iacienda erant Eccleſiarum fundamenta, quo uirtutum, quas Chriſtus geſſerat, & doctrinæ, quam prædicarat, teſtes eſſe oportebat, non item reliquis Eccleſiaſticis ſæculis perdurare decebat. idemque de linguis, quarum miraculoſa cognitio, Apoſtolicum muneri neceſſaria erat, & de miraculoſis curationibus, conſiteri cogimur.

NUNC IAM aduerſarios conueniamus: ſi Eccleſia tantum ex iuſtis coaleſcit, illique tantummodò ſunt partes Eccleſiæ, erit igitur Eccleſia aliqua, quæ nullas habeat earum partium, quas reſenſet Apoſtolus, id eſt, nec Apoſtolos, nec Prophetas, nec Doctores, nec uirtutes, nec opitulationes, nec gubernationes, nec interpretationes ſermonum. quod eſt abſurdiſſimum. Nam quòd id apertè ſequatur, cum omnes iſti poſſint ſcleribus implicari, probatione non indiget. Quis enim dubitet, doctores uirtutis, opitulatores, gubernatores, Episcopos, Euangelij magiſtros, &c. poſſe mortalis peccati reatum incurrere? eſt igitur, nihil aliud, tantum ex iuſtis Eccleſiam conſtare, aduerſarios docere, quàm ſi apertè dicerent, aut non eſſe Eccleſiam, aut ſaltem poſſe non eſſe, quod ante iudicij diem eſt apertè nefarium. Et quo pacto, obſecro, qui uel doctorem, uel uirtutem, uel miniſtrum Euangelij, peccaſſe ſciret, ab eo uel legis diuinæ cognitionem, uel iuſtitia, aut alterius alicuius emolumentum acciperet, quem per peccatum ab Eccleſiaſtico corpore reſceſſiſſe cognoſceret? immo quis certus doctor, uirtus, opitulator, gubernator, concionator, &c. haberetur, ſi nullus poteſt iuſtus certus haberi? Egregiam uerò Eccleſiæ à Chriſto inſtitutam œconomiam, in qua, quò pro doctrina & iuſtitia petenda recurrendum eſſet, conciuēs neſciant. Itaque, non aliam conſtitutionis Apoſtolorum, prophetarum, paſtorum, doctorum, &c. cauſam ad Epheſios ſcribens proferebat Apoſtolus, quàm ut, donec occurramus in unitatem fidei, & agnitionem filij Dei, in uirum perfectum, in meſuram ætatis plenitudinis Chriſti, non ſimus paruuli fluctuantes, id eſt, quò ſit pro doctrina recurrendum neſcientes, aut dubij, & circumferamur omni uento doctrinæ, in nequitia hominum, in aſtutia circumuentionis erroris. Illud uerò non tantum nobis, ſed Ethnicis etiam uideretur ridiculum, quòd millies quotannis ab Eccleſiaſticis officiis contingeret cadere. Quoties enim doctorem, uirtutem, gubernatorem, concionatorem, peccati mortalis contagio peruaderet, toties ab Eccleſiaſtico miniſterio, quo tantum Eccleſiaſtica membra fruuntur, illi fuiſſet cadendum. quoties deinde per pœnitentiam reſurgeret, toties noua iniunctione opus eſſet. nec enim Eccleſiaſticorum munerum quiſquā, ſibi ſumit honorem, ſed qui per Eccleſiaſticam poteſtatem uocatur à Deo, tanquam Aharon.

Paulus

Paulus olim & Barnabas quaſturi de ceſſatione legalium, Hieroſolymas aſcendentes, an illi, quos Deus Apoſtolos dederat, & reliqua Eccleſia prædeſtinati, aut iuſti eſſent, parum erant ſoliciti, ſed eos, quaſi certiffimas Eccleſiæ partes, à quibus diuina conſtitutione, ſibi petendam ueritatem ſciebant, adeuntes, acceptaque ab eiſdem ueritate, reſreſi, quæ docti fuerant, in Eccleſias profundunt. Nec mirum: ſciebant enim, non minorem Euangelico ſtatu in Eccleſia prouidentiam futuram, quàm olim ſub Iſraëlitico ſtatu, in quo legalium quaſtionum petendarum certiffimus locus uel perſona, nec à prædeſtinatione, nec iuſtitia interiori dependens, propoſita fuerat. Sed aliam applicemus.

PRAECIPIT Chriſtus apud Matthæum, in nos peccantem fratrem, inter nos & ipſum, primò quidem corripere: quòd ſi nihil promouerimus, duos aut tres teſtes nobiſcum adhibere, ut in ore duorum uel trium ſtet omne uerbum: quòd ſi nec à peccando deſtiterit, dicamus Eccleſiæ: quòd ſi tandem nec Eccleſiam audierit, ſit nobis ſicut Ethnicus & Publicanus, id eſt, Eccleſiaſticae ſocietatis & corporis exors, atque adeò continuo uitandus. Nam ab aduerſariis, qui Eccleſiam ex iuſtis tantummodò conſtare uolunt, inquiramus oportet, quæ ſit illa Eccleſia, cui deferendus eſt frater, & quam niſi audierit, ſit tanquam Ethnicus & Publicanus habendus? proſectò eam non eſſe Eccleſiam uniuerſalem, id eſt, omnium fidelium congregationem, præter quàm quòd ipſi nobis libenter donant, ratio quoque ipſa demonſtrare uidetur. nec enim in Orientè & Occidentè, Septentrionem & Meridiem miſſis epistoſis, fratris pertinaciam & incorrigibilitatem denunciare compellor, ſed nec de Eccleſia tota particulari, de tota, inquam, Tridentina, Mediolanenſi, &c. Chriſti aut conſilium, aut præceptum accipi poteſt. nam licet per ſententiæ excommunicationis, aut (ut aduerſarij loquuntur) ligationis publicationem, peccatum fratris toti Eccleſiæ innotefcat, & perinde conuiſtu eius abſtineat: non tamen tota Eccleſia ea ratione accepta, tertia illa monitione, poſtquam ſit tanquam Ethnicus & Publicanus habendus, poteſt fratrem corrigere. eſt igitur illic Eccleſia, non aliud, quàm Eccleſiaſtica reipub. magiſtratus, ſiue ille ſacer ſit, ſiue prophanus: quod & iſti ex Tertulliano, qui dicat olim Eccleſiæ initio, in ſingulis Eccleſiis, ſolitòs eſſe ſeniores quosdam probatos, iuxta Pauli Apoſtoli præceptum, in lites & iudicia conſtitui, libenter fatentur. Quòd ſi hoc ita habet, rurfus inquirimus, an iudices illi, qui à Chriſto, illo loco uocantur Eccleſia, peccati mortalis pollutione ſordentes, iudicandi poteſtatem amittant? fatebuntur: ſat ſcio. nam ſi quiuis Chriſtianus iuſtitia iactura, pars Eccleſiaſtici corporis eſſe deſinat, & illi quoque Eccleſiæ membra perinde non erunt: quòd ſi non erunt membra, nec iudices ergo. quemadmodum enim in externos Eccleſia poteſtatem non habet, iuxta illud, Quid mihi de his, qui deſoris ſunt, iudicare? ita nec externi, & qui non ſint eius partes, ullam iurè in Eccleſiam poteſtatem exercent. Demus igitur, (quod eſt ualde poſſibile) eos uel publicè uel ſecrètè aliquando peccare: non erunt tunc ergo Eccleſiaſtici corporis membra, tantum abeſt, ut ſint Eccleſia illa litigiorum compoſitrix. Nam ſi peccatum fuerit publicum, ad nullum eis pro iuſtitia poſtulanda licebit accedere: ſi ſecretum, nulla ſententia ab eo, qui iam poteſtate & magiſtratu ceciderit, ſolida erit. quòd ſi dubium fuerit & incertum peccatum, cum rei apparentia, ipſa humanæ fragilitatis ſuſpicio ſuffragetur, ſemper erit bonarum mentium, donec res ſit aperta, ab eorum iudicium uſu cauere. Immo ſemper in miſeranda repub. procaciſſimis quibuſque locus erit aduerſus iudices reclamandi, & eorum infirmandi poteſtatem, quòd hoc aut illud peccatum incurrerint, nec ſemel ab eodem auulſi in corporis Eccleſiaſtici ſtructuram, per pœnitentiam, aut (ut illi uolunt) per reſipiſcentiam redierint. Quòd ſi tanta eſt hæc abſurditas, ut Chriſto, immo homini prudenti iudicetur indigna: non igitur Eccleſiaſtica illa poteſtas, quam Chriſtus Eccleſiam uocat, nec perinde quæcunq; alia ſiue ſpirituales, ſiue prophanæ, à iuſtitia, & multò minus à prædeſtinatione, & electione pendebunt, ſed à ſola legitima Chriſti & Eccleſiæ, aut eius miniſtri iniunctione. quòd ſi iudices ab Eccleſia non deturbant peccata, nec ergo quoſcunque alios Chriſtianos, interioris iuſtitia amiſſio ab Eccleſia protrudit, quæ enim maior horum quàm illorum ratio eſſe deberet? Deinde rogamus aduerſarios, cur ille, qui adeò obſtinatè peccat, ut bis monitus, à peccando non ceſſet, ſi peccata Chriſtianos ab Eccleſia excludunt,

Apo. 2. 1.

Apoſtolicū
munus tan-
tum Eccle-
ſiæ initio
fuiſſe oport-
uit.
2. Cor. 5.

Actu. 1.

Eph. 4.

Heb. 5.
Actu. 5.

Deut. 17.

12. ratio.
Matth. 18.

Unalſang.
Mufcum in
locis com.

1. Cor. 5.
Unalſang.
Mufcum in
locis com.
nibus.

1. Cor. 5.

excludunt, frater uocetur, niſi quia adhuc Eccleſiaſtica ſocietatis eſt particeps? aut cur Eccleſiam, ſi tamen eſt per peccatum præciſus, teneatur audire?

1. Cor. 5. HVC ETIAM pertinent Apoſtolicæ illæ increpationes, quibus ſapiffimè peccatores inceſſunt. quid enim illis de his, qui foris ſunt, iudicare? Talis erat illa, qua quòd indignè ad Chriſti corpus & ſanguinem accederent, Corinthij carpuntur. nam illos mortaliter peccaſſe, ex his, quæ illic ponuntur, manifeſtè conuincitur. Conuenientibus nobis, inquit, in unum, iam non eſt dominicam cœnam manducare. & iterum, Conuenientibus nobis in unum, audio ſciſſuras eſſe. & iterum, Qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. & ideò inter uos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Enimuerò, dominicam cœnam non manducare, ſed ea abuti, caritatem Chriſtianam ſciſſuris diſcindere, indignè manducare corpus Domini, non leuia ſed grauia ſunt ſclera. Quòd uerò hæc eoſdem ab Eccleſiaſtica ſocietate non ſcinderent, præter ipſam reprehentionem, quæ in alienos non fertur, illa etiam non obſcurè indicare uidentur, quòd in totum eum ex iuſtis & peccatoribus cœtum, quaſi unam eandemque Eccleſiam ſermonem exacuat, Conuenientibus, inquit, uobis. & iterum, Ideò inter uos dormiunt multi, &c. Sed huiusmodi increpationes in Apoſtolicis ſcripturis ſunt multæ.

Gene. 37. HVC ETIAM pertinent Eccleſiæ illius Moſaicæ ratio, & œconomia, in qua profectò nihil iniuſtitia impediēbat quominus peccatores ueriffima eſſent & haberentur eius populi membra. Atque ut ab eiufdem populi incunabulis ordiamur, patriarchæ circumciſerant, in fœderis participationem allecti erant, edocti erant patris diligentiam, iuſtitiam & integritatem, cum tamen in fratricidium conſpirarunt, ſcelus (haud dubiè) commiſerunt, perditiffimis latronibus abominandum. tandem manſuefacti Iudæ monitionibus, uendiderunt: quæ etiam intolerabilis fuit immanitas. Simeon & Leui, nefaria uitione & iudicio quoque patris damnata, in Sichimitas ſauierunt. Ruben cubile patris aſcendit, & puriſſima libidine contaminauit. Iudas dum ſcortationi uult indulgere, præter naturæ leges, ad nurum ingreditur. Quæ cum tanta eſſent eorum ſclera, tantum abeſt ut expuncti fuerint è populo illo electo, & eius ſæculi Eccleſia, ut potius in eius capita fuerint electi. Iam Dauid, cum præſes eſſet iuſtitie, quantum cum flagitio per innocentis ſanguinis effuſionem uiam cæcæ libidini patefecit? nec tamen aut Iſraëlitico regno, quod eius Eccleſiæ pars erat præcipua, aut ex eadem Eccleſia cecidiſſe creditur. Talia ſunt in ueteri ſcripturâ frequentiffima exempla, quæ non modò peccatores, ipſa interioris iuſtitie dirutione, aut ſcleris commiſſione, extra Eccleſiam non eſſe docent: ſed inſuper Eccleſiaſticis functionibus, quas (haud dubium) niſi Eccleſiaſtica ſocietatis partes eſſent, exercere non poſſent, nullo pacto deſtitui.

Conuelliſſe eadem hæretica ſententia ſanctorum patrum teſtimoniis.
Cap. XXII.

MERUM, quoniam hanc controuerſiam, in qua legitima Eccleſia ab ſpuria ſecernitur, ac proinde legitimus ſacrarum ſcripturarum iudex inquiretur, grauiſſimam eſſe arbitror, (hinc enim uel nobis aduerſus fidei hoſtes certiffimus triumphus, uel illis libera inſaniendi facultas tribuitur) non ab re futurum eſſe exiſtimo, ſi præter ſcripturæ aptiſſima teſtimonia, quibus huiusque cum hæreticis egimus, in fidelium catholicorum ampliorem confirmationem, quid de ea re tum Græci, tum Latini ſancti patres ſcripſerint, in medium proferamus. Gregorius Romanus Pontifex ſic ſcribit, O quantos hypocritas Eccleſia modò tolerat, quos cum tempus eruperit, tentatio aperta manifeſtat, qui uoluntates ſuas, quas contra eam modò non exerunt, quaſi complicatas interim alas cogitationum præmunt. quia enim à malis bonisque hæc uita communiter ducitur, nunc Eccleſia ex utrorumque numero uiſibiliter congregatur, ſed Deo inuiſibiliter iudicante diſcernitur atque in exitu ſuo, à proborum ſocietate ſeparatur: modò uerò eſſe in ea, nec boni ſine malis, nec mali ſine bonis poſſunt. hoc enim tempore,

Gregor. 14.
lib. 37. mo-
tal. c. 12.

pore, coniuncta utraq; pars, ſibi neceſſariò congruit, ut & mali inuidentur per exempla bonorum, & boni purgentur per tentamenta malorum. Hactenus Gregorius. Quòd uerò ait, bonos à malis, Deo iudicante, diſcerni, de gratia, qua iuſti ab iniuſtis in hac uita diſtinguuntur, intelligit. Hormiſda Romanus item Pontifex in epiſtola ad Poſſeſſorem Epiſcopum, Adhuc, inquit, in area ſumus, mixta ſunt frumenta cum paleis, gemunt boni conſortia malorum, ſed ſupereſt flamma non neceſſariis, & ubi terrarum non iſta permiſſio? non fixis decet ſtare ueſtigiis. proficiemus inter aduerſantes, propriis bonis, ſi erroribus non inuoluamur alienis. probat enim uirtus ſuum ualidum robur, ſi cum impellitur, non mouetur. Hactenus Hormiſda. Auguſtinus, præter eos libros & epiſtolas, quas in hunc Donatiſtarum errorem, initio diſputationis ſcripſiſſe retulimus, multus eſt in Catholica ſententia docenda. Vbiunque, inquit, in libris, quos ſeptem contra Donatiſtas de baptiſmate ſcripſi, commemorauit Eccleſiam, non habentem maculam aut rugam, non ſic accipiendum eſt, quaſi iam ſit, ſed, quæ præparatur ut ſit, quando apparebit etiam glorioſa. nunc enim propter quaſdam ignorantia rugas, & infirmitates membrorum ſuorum, habet unde quotidie tota dicat, Dimitte nobis debita noſtra. Mali & boni (ait alibi) ſunt in Eccleſia, ſed apud hæreticos ſoli mali ſunt. & poſt pauca, Nos fatemur, in Eccleſia catholica & bonos & malos eſſe, ſed tanquam grana & paleas. ruruſque idem, Cum per negligentiam præpoſitorum, ſiue per aliquam excuſabilem neceſſitatem, ſiue per occultas obreptiones, inuenimus in Eccleſia malos, quos Eccleſiaſtica diſciplina corrigere aut coercere non poſſumus: tunc ne aſcendat in cor noſtrum impia & pernicioſa præſumptio, qua exiſtimemus, nos ab ipſis ſeparandos, ut peccatis eorum non coinquinemur, atque ita poſſe nos trahere conemur, ueluti mundos ſanctosque diſcipulos ab unitatis compage, quaſi malorum conſortio ſegregatos. Veniant in mentem illæ de ſcripturis ſimilitudines, & diuina oracula, uel certiffima exempla, quibus demonſtratum & prænunciatum eſt, malos in Eccleſia permixtos bonis, uſque in finem ſæculi, tempusque iudicij futuros. Hæc Auguſtinus. Eiufdem etiam eſt & illud, Habet Eccleſia in ſe fortes & infirmos, habet iuſtos & iniuſtos, modò enim corpus Chriſti, quod iuſtis area eſt, poſtea horreum erit: tamen cum area eſt, non recuſat paleas ſuſtinere, cum tempus aduenerit, reponet triticum, & à paleis ſegregabit. Paccianus olim Barcinonenſis Epiſcopus, multò Auguſtino antiquior contra Nouatianos ſcribens, Eccleſia eſt, inquit, non habens maculam neque rugam, id eſt, hæreſes non habens, neque Valentinus, non Cataphrigas, non Nouatianos: ſunt in his quidam ſinus maculoſi, atque rugoſi precioſarum ueſtium, ornatibus inuidentes. Cæterum peccator & pœnitens, non eſt Eccleſiæ macula, quia quandiu peccat, & non pœnitet, extra Eccleſiam eſt conſtitutus, non extra Eccleſiam communem, ſed ſpecialeſ iuſtorum. ſubiungitque deinde, Vbi deſinit peccare, iam ſanus factus eſt: Hæreticus uerò ueſtem domini, Eccleſiam Chriſti ſcindit, intercipit, uitiat, irrugat. cum enim ſchiſmata, inquit, & contentiones ſunt inter uos, nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis? ſed & ſermo eorum quaſi cancer ſerpit. Hæc eſt macula uanitatis, hæc ruga. Denique, ubi ſuperbis Apoſtolus loquitur, de amore Chriſti, & de dilectione propoſuit, Sicut, inquit, Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, ut hæreticos ſummoueret, quia diligere non nouerunt. cæterum miſero pœnitenti, quia amare optat, & amari, Eccleſia eſt, integra Euangeliorum iura cuſtodians. Hactenus Paccianus. Apud quem uides, ſolas hæreſes & ſchiſmata, Eccleſiaſtici uinculi nodum diſrumpere. Origenes Adamantius; Non eſt poſſibile, inquit, ad liquidum purgari Eccleſiam, dum in terris eſt, ita ut neque impius in ea quiſquam, neque peccator reſidere uideatur, ſed ſint in ea omnes ſancti & beati, in quibus nulla prorsus peccati macula deprehendatur. Hæc Origenes. Sed ante hos omnes, apertius Clemens Romanus Pontifex idemque Chriſti martyr, mea quidem ſententia, teſtari uideatur, cum libro ſecundo Apoſtolicarum conſtitutionum ex Apoſtolorum perſona contra quosdam ſcribit, Recipe igitur, Epiſcope, inquit, pœnitentem, ſine ulla dubitatione omnino, neque impediaris ab eis, qui crudeliter dicunt, non oportere cum eis coinquinari, neque ſermonis cõmunionem habere. hæc enim conſilia ſunt hominum ignorantium Deum atque eius prouidentiam de agreſtibus belluis ferisque indomitis. non enim uident, quòd oportet non

Hormiſda.

Auguſt. 2.
retractat.
cap. 8.

Tractat. 6.
in Ioan.
De ſid. &
oper. c. 5.

Origen.
hom. 21. in
Ieſum Na-
ue.

Lib. 2. c.
14. 15. 16.

communione ſermonis cauere à peccatoribus, ſed operis. Iuſtitia enim iuſti ſuper ipſum erit, & iniquitas iniqui ſuper ipſum erit. & rurſum, Terra ſi peccauerit mihi, ut præuaricaretur præuaricationem, extendam manum meam in illam, & conteram ſuper eam uirgam panis & iumentum: & ſi fuerint tres uiri in medio eius, Noë, Iob, & Daniel, ij in iuſtitia ſua ſaluabunt animas ſuas, dicit dominus Adonai. Manifeſtè declarauit ſcriptura, quòd iuſtus, ſi uixerit cum iniquo, non perit cum eo. in hoc enim mundo iuſti & iniuſti, una congregantur ſociedade uitæ, non ſanctitatis, neque in hoc peccant ſancti: imitatores enim ſunt patris ſui, qui eſt in cælo, qui ſolem ſuū oriri facit ſuper iuſtum & iniuſtum pluit ſuper bonos & malos; & nullum ex hoc periculum imminet iuſto. nam in ſtadio uictores cernuntur & uicti, in corona ſoli qui generoſè certauerunt. nemo uerò coronatur, niſi qui legitime certauerit. Vnuiſque de ſe confitebitur, & non perdet Deus iuſtum cum iniuſto, quoniam apud eum expers peccati uita, immunis eſt à ſupplicio. nam nec Noë aqua obruit, neque Loth incendio conſumpſit, neque Raab unā cum aliis interemit. Quòd ſi ſcire uultis ea, quæ nobis euenerunt, Iudas, cum eſſet nobiſcum, accepit ſortem miniſterij, eam, quam nos accepimus. Simon etiam magus accepit ſigillum in domino, ſed uterque, cum ſe prauum oſendiſſet, alter ſuffocatus eſt, alter contra naturam uolans attritus eſt. Et in arca Noë & filij eius erant, ſed ſolus Cham improbus repertus, in filio pœnas dedit: quam parentes pro filiis non puniuntur; neque filij pro parentibus, neque ſerui pro dominis, neque propinqui pro propinquis, neque amici pro amicis, neque iuſti pro iniuſtis, ſed unuiſque de ſuis operibus rationem eſt redditurus. nam neque Noë pro mundo pœnas pendit, neque Loth pro Sodomitis igne flagrauit, neque Raab pro Ierichuntiiſ interfecta eſt, neque Iſraël pro Aegyptiis. non enim cohabitatio condemnat iuſtos cum iniuſtis, ſed eiufdem propoſiti ac uoluntatis conſenſio. Non oportet igitur ad cædem paratis, nec iis, qui odio homines habent, neque criminum ſtudioſis, & per occasionem mortem inferentibus, mentem adhibere. alius enim pro alio mortem non ſubit, ſed priorum peccatorum catenis unuiſque conſtringitur. & ecce homo, & opus eius. Oportet autem uos, Epifcopi, open ferre infirmis, periclitantibus, & errantibus, & quoad fieri poteſt, ſermonis exhortatione ſeruare eos, & liberare à morte. non enim opus habent, qui ualent, medico, ſed qui ægrotant: quoniam non eſt uoluntas coram patre, ut pereat unus ex paruulis. non enim hominum duri cordis uoluntatem expendere oportet; ſed Dei & patris cunctorum, quæ eſt per Chriſtum dominum noſtrum, cui honor in ſæcula, Amen. Haſtenus beatus Clemens. Cuius uerbis nihil expreſſius in hanc ſententiam, uel ab Auguſtino ipſo, qui contra Donatiſtas pugnauit, proferri potuiſſet. Congeſſerunt & multa alia noſtra & præcedenti memoria multi eruditi uiri, & Eccleſiaſtico zelo inſignes in eandem ſententiam, quæ huc afferre fuiſſet moleſtiſſimum. Nunc ergo, quantum huius hæreticæ ſententiæ ratiunculæ & argumenta ualeant, iam expendamus.

Diluantur præcedentis ſententiæ rationes, & argumenta. Cap. XXIII.

Dilatio 1. T. prior illa, quæ ex punitione Corinthij inceſtuofi, & ſubiuncta Apoſtoli Pauli ſententiæ generali, qua iubet ab Eccleſiaſtico conuictu peccatores abſcindi, neſcitur, tantum abeſt, ut peccatores non eſſe Eccleſiæ catholicæ porciones oſtendat, ut potius aduerſam ſententiam noſtris aduerſariis uiolentiſſimè intorqueat. Enimuerò Corinthium illum, multò antè quàm à Paulo Eccleſia exclusus, Satanæ traderetur, in interitū carnis, flagitium perpetrare, dubitari non poteſt. Quid igitur hinc aliud inferitur, quàm quòd etiam atrocibus ſcleribus, quæ nec inter gentes audiantur, implicati homines, extra Eccleſiam nullo pacto protrudantur? nam ſi ille iam ipſa flagitij cõmiſſione, extra Eccleſiam conſtitutus erat, quo pacto Paulus Apoſtolus eum extra Eccleſiam feciſſet? aut, cum ille eodem in loco fateatur ingenuè, ſe in eos, qui foris ſunt, non habere poteſtatem, quo pacto in eundem, ſi foris erat, poteſtatem exercuit? Nam quòd illa generali

rali ſententiæ, qua iubet, improbis ac flagitiſis hominibus, conuictu non congregari, idem prorsus oſtendat, eiiciendos, inquam, eſſe ab Eccleſia peccatores, & per ipſam peccati cõmiſſionem nondum eiectos, quis, quæſo, non uideat? Adde quòd eo loco, non quoscuque peccatores Chriſtiana familiaritate priuandos, ſed eos, quos uitæ improbitas fecit infames, ne nomen domini, potiſſimè uerò eo ſæculo, quo inter gentes uinebatur, blaſphemetur, decernit Apoſtolus. nam id ipſum illa eadem uitiorum nomina, quæ illic ſcribuntur, apertiſſimè indicant. Si is, inquit, qui frater nominatur 4. Cor. 5. inter uos, eſt fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruens, aut maledicus, aut ebriofus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum ſumere. ſtatuitur igitur hoc Apoſtolico loco, peccatores incorrigibiles ab Eccleſia arcendi, Eccleſiaſtica poteſtas; non item peccatores ab Eccleſia extrudantur.

Dilatio 2. Quid autem ex Apoſtolica exhortatione, ſecundo loco producebant, tale profecto mihi eſſe uidetur, ut reſponſione non egeat. quis enim uel parum eruditus, locum illum Apoſtoli in hoc totum ſcribi, non uideat, ut concordiam, amorem, & mutuam in fidelibus dilectionem accendat? Profecto unitatem ſpiritus, illo loco pro unitate ſpiritus ſancti, in nobis manentis, ita ut omnes ſimus idem corpus, quòd unus & idem ſit in nobis ſpiritus ſanctus, accipere ſtultum eſt prorsus. ſignificat igitur unitas ſpiritus illic, unitatem uoluntatis, unitatem animorum, & mentium Hebraica ratione loquendi, in qua lingua, id ſpiritus frequentiffimè pollet: pacem (inquam) & concordiam, quæ in Chriſtianiſ magis, quàm in aliis quibusque uigere debet, quòd ſcilicet in illis ſit unus Deus, una eademque fidei profeſſio, unum baptiſma, una ſpes uocationis, unus Deus & pater omnium, qui ſit ſuper omnes & in omnibus. Quòd ſi unitas ſpiritus, pro unitate, aut unione ſpiritus ſancti ibi caperetur: nihil tamen minus illic inſinuaretur, quàm peccatores extra Eccleſiam eſſe. Non enim ibi Paulus unitate illa ſancti ſpiritus, fideles eſſe unitos decernit; ſed eorundem Eccleſiaſtica unitate per fidei profeſſionem, & baptiſmum coniunctos, in ampliorem illam ſpiritus ſancti unitatem, prouocando, exhortatur.

Dilatio 3. FATEMUR nihilominus, eo loco, quem ex epiſtola ad Corinthios promunt, nonnulliſque aliis, unum ſpiritum, pro uno ſpiritu ſancto, quo iuſti omnes, id eſt, uiua Eccleſiaſtici corporis membra uiuunt, ab Apoſtolo accipi, in quo uno eodemque ſpiritu, qui ſacramentorum miniſterio indulgetur, omnes ſumus baptizati & potati. ac perinde conſequenter fatemur, iuſtos hac unitate ſpiritus, eſſe cum Chriſti membris coniunctos. uerum non inde ſequitur, non eſſe Eccleſiaſtici corporis membra peccatores. Quemadmodum arida membra, quanuis ſpiritu quidem uitali, animali, aut naturali, ceteris uiuis membris non uniantur; uniuntur tamen ſitu, neruis, tendonibus, ligamentis, cartilaginibus, & cute, ita ut ad idem corpus pertinere dicantur.

Dilatio 4. BAPTIZAMUR omnes deinde, in eodẽ ſpiritu. omnibus enim non ponentibus obicem, ſpiritum ſanctum ſacramenta propinquant, fateor. eſſemus deinde unum, unitate illa ſpiritus, ſi ipſe albam innocentiae tunicam conſeruare uellemus, ſit ita: at, quòd non conſeruemus, unitate illa ſpiritus ſancti, quæ maxima unitas erat, per peccatorum languores, foras protrufa, manemus ſub eadem Eccleſiæ pelle, fidei (inquam) conſeſſione ac ceteris Eccleſiaſticiſ membris, non iam ſpiritus, quo, quaſi ſtupida & arida membra ſumus, deſtituti, ſed articulorum fidei ligamentis aſtringimur.

MULTO minus uiolentum eſt illud, quo tertio loco nos adoriuntur. licet enim eodẽ pacto Eccleſia, quo olim de ſynagoga, quam nihil aliud, quàm Eccleſiaſtica reip. quæ à mundi exordio ſumpſit initium, ueterem porcionem definiuimus, loquendum ac ſentendum aduerſariis noſtris, libentiſſimè demus: falſum eſt tamen, quòd aiunt, peccatores uita ſcleroſa, ab eadem fuiſſe præciſos, ita ut ad populum Dei non pertinerent, immo contrarium multis magnisque exemplis comprobauimus. Neque uerò Pauli Apoſtoli locus, quo docet, non ſeruantibus legem, circuncionem factam eſſe præputium, illis adſtipulatur. non enim id docet, ut qui ſemel à legis exhibitione deſecerint ad Gentiliſmum aut Paganiſmum, continuò pertineant; ſed quòd cum legis præuaricatione ad ſalutem obtinendam circunciſio non proſit: quemadmodum & nos quoque libenter fatemur, baptiſmum ſine caritate & bonis operibus, ad ſalutem conciliandam inutilem eſſe. Itaque non de profeſſione, ſed de merito, ibidem loquebatur

Apoſtolus. perdebat Iudæus, legis omiſſione ac præuacatione, ſalutis æternæ, quæ Iudaïſmo promiſſa erat, efficaciffimum meritum, ſed profeſſio religionis, & tunc, & modo conſtituit Eccleſiam. Eſt etiam aduertendum, ibi Apoſtolum, non ad quosuis Iudæos uerba facere, ſed ad eos, qui iam Chriſti, ſine cuius profeſſione, nihil circumciſio proderat, aduentum ſequebantur. unde, etiamſi ſine legis, in qua, quaſi in utero Chriſtus continebatur, exhibitio, circumciſionem, præputium, id eſt, in gentiliſimum, factam eſſe doceret, ita ut qui legem non impleret, amplius in ſynagogam aut Eccleſiam non pertinere ſentiret, nihil Eccleſiaſticos peccatores læſiſſet, qui in Chriſtum tantum credant, & Chriſtiana profeſſione cenſentur, cum ſit utrorumque diuerſiſſima ratio. Atque huic ſenſui accedere uidetur Ambroſius, in eius loci commentario, ſic dicens, Hoc eſt quod dicit, quia ſi legis ſeruator non fuerit Iudæus, gentilis efficitur, ſed circumciſionem pro genere poſuit Abraham, quia ex Abraham circumciſio. neque enim poterat ædificare, quæ deſtruxerat. hoc enim ait, ut doceat, tum prodeſſe ex genere Abraham eſſe, ſi lex ſeruetur, id eſt, in Chriſtum credatur, qui promiſſus eſt Abraham: quia & ſuum meritum habent iuſtificati per fidem, & honore patrum ſublimantur. omnis enim ſalus in lege de Chriſto eſt. hic igitur ſeruat legem, qui credit in Chriſto: ſi autem non credit, tranſgreſſor eſt legis, quia non recipit Chriſtum, quem lex ad iuſtificationem uenturum cecinit, quam ipſa dare non potuit, & nihil proderit dici filium Abraham, quia hic ſecundum meritum eſt filius Abraham, qui fidem ſequitur, per quam dignus Deo extitit Abraham. unde ait, Circumciſio tua præputium facta eſt, id eſt. Gentili ſimilis factus eſt, non credens in eum, qui in ſigno circumciſionis, filius promiſſus eſt Abraham. Hactenus Ambroſius. Cui ſententiæ, quod immediatè in Paulo ſubiungitur, adſtipulari uidetur, Si igitur præputium iuſtitiæ legis cuſtodiat, non ne præputium eius in circumciſione reputabitur? in quæ uerba idem Ambroſius, iuſtitiæ, inquit, legis, fides eſt Chriſtiana, ſicut alio loco dicit, Finis legis eſt Chriſtus ad iuſtitiæ omni credenti. id eſt manifeſtum eſt, quia ſi Gentilis credat in Chriſtum, ſit filius Abraham, qui pater eſt fidei: merito igitur illi, qui ſe Iudæos, id eſt, legis Moſaica ſeruatores, cum tamen Chriſti abiectioe & repudiatione dicebant, ad ſatanæ ſynagogam, non ad Chriſti Eccleſiam aut Moſis ſynagogam pertinere dicuntur.

Apo. 2.
Dilutio 4.

VOCATUR, dicunt, Eccleſia in ſcripturis & ſanctis auctoribus, Chriſti corpus, uocatur grex ouium, uocatur Dei domus, & ſtructura, &c. libenter fatemur, ergo non continet peccatores, collectionem negamus. tantum enim inde ſequitur, ergo in ea non ſunt peccatores, quaſi membra uegèta, & uiua ſuccumque ſpiritus, à corde & à capite trahentia: ergo in ea non ſunt peccatores oues, ergo in ea non ſunt peccatores lapides uiui, ut Petrus dicebat. aut, ergo in ea non ſunt cæteris lapidibus caritatis calce & bitumine peccatores uniti. Eſſe tamen peccatores in Eccleſiaſtico corpore, quaſi membra arida, aut, ut Auguſtinus aptiſſimè inquit, quaſi malos humores, qui quando euomuntur, tunc releuant corpus: eſſe in Eccleſiaſtico grege peccatores quaſi capras aut hœdos, qui oues & agnos, uſque ad diem illum, quo his ad dexteram, illis uerò ad ſiniſtram ſequeſtratis, moleſtiſſimè uexent: eſſe peccatores in Eccleſiaſtico ædificio, quaſi lapides Bitumine caritatis ſolutos, qui tamen ut cæteri alij, Chriſtiani ædificij ſint partes, licet non tam ualidæ, ex omnibus illis locis nullo pacto conuincuntur. Neque uerò magnopere eſt mirandum, ſi Eccleſia in præſenti fragilitatis miſeria, in hoc

Tract. 3. in
canon. 102.

Eph. 6.

exilio dum peregrinatur à domino, in hac grauiffima tentationis militia, qua non aduerſus carnem tantum & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitia, in cœleſtibus; irconciliabili bello perpetuò decertat, ſi in hoc teterrimi & ſqualidi carceris ergaſtulo, quo quotidie ingemiſcit, Hei mihi quia incolatus meus prolongatus eſt, &c. eum decorem, & membrorum integritatem, quam poſtea, cum renouabitur ut aquilæ, iuuentus eius, eſt habitura, nondum acceperit. ſi (inquam) quandoque ex tot laboribus, ex tot ærumnis, ex tot inimicorum externorum, & internorum uiolentiſſimis irruptionibus, aut oculis illi areſcat, aut brachium ſupeſcat, aut manus, neruorum conuulſionem aut ſpaſmum patiat. Neque eſt magnopere mirandum, ſi in tot carnis, mundi, & Satanæ uiolentiſſimis tormentis impulſa, tot arietibus, tot uineis impetita, ſancta Dei Ciuitate, (licet fundamenta eius ſint in montibus ſanctis, atque adeo ea funditus

ea funditus excindi nequeant, ex lapidibus eius, quidam, qui & naturaliter grauitate & caritatis bitumine deſtituti erant, extra ipſum quidem ædificium pulſi, proſternantur in terram, quidam uerò, licet bitumine ac calce caritatis, quibus aliis cohærebant, deſtituantur, in ipſo tamen ſancto ædificio, ſuaque ſede inconuulſi permaneant, donec rurſum, per Chriſtum cæmentarium, calce & bitumine reuiantur, quidam uerò neque hoc neque illud patientur, ſed inconcuſi perſeuerent: neque ſedem ut priores, neque bitumen ut poſteriores ullo pacto amittentes. Priores ſunt hæretici, ſecundi peccatores, tertij iuſti, quos Petrus Apoſtolus lapides uiuos elegantiffimè uocat. Talesque ſunt lapides illi, qui clamant, Quis me ſeparabit à caritate Chriſti? an anguſtiæ, an fame, &c. haud profeſſo hæc omnium lapidum uox eſt, ſed uiuorum lapidum, prægrandium lapidum, qui ipſi Chriſto, primo huius ſtructurae lapidi, non uno latere, fide tantum ſcilicet, ſed tribus, fide, ſpe, & caritate planiſſimè ſternuntur. Immo uerò eorum, qui non tam calce caritatis, quam plumbo confirmationis fundamento cohærent. In arcium profeſſo expugnationibus, cum cæteri lapides, qui in ædificij faſtigio ſunt, partim impetu tormentorum labantur, partim calce, gypſo, & bitumine, quibus illigabantur, priuentur: hi tamen, qui fundamento, lapidi, inquam uiuo, id eſt, natiuo; (in cuius generis lapidibus ſolent arces ſuperſtrui) immediatè cohærent, nulla ui commouentur. Ita uiri Apoſtolici, ipſi lapidi uiuo, id eſt, Chriſto immediatè, in ſancti huius ædificij ſtructura cohærentes, nullis nedum non ſunt tentationibus aut diabolicis tormentis, quibus hæc ſancta domus concutiebat, attriti, aut proſtrati, aut bitumine caritatis priuati, ſed nec quidem concuſi. haud tamen hoc priuilegium aliorum eſt, qui in extremo faſtigio domus reponuntur. Illic quidem plerumque ſunt paruillapides, qui primo icu proſternuntur; ſunt ligna & tabulæ, quæ accenſo igne tentationis comburantur; ſunt denique tegulæ, quæ cum non minimam utilitatem afferant, neque tamen calce neque bitumine, ſed ſolo compoſitionis artificio cohærent.

1. Pet. 2.

Rom. 8.

DAMVS igitur libentiſſimè aduerſariis, omnes Eccleſiaſtici ædificij partes, Chriſto lapidi uiuo inniti: damus, omnes partes domus Dei eundem Chriſtum habere fundamentum, ſed diuerſa ratione. uiri quidem Apoſtolici, quaſi magni lapides & tum iuſtitiæ pondere, tum confirmationis, quam per ſpiritum acceperunt, plumbo graues, immediatè & immobiliter eidem innituntur. iuſti omnes, caritatis bitumine & calce obligati, quaſi mobiles quidem lapides, ſed qui nondum ea, quibus cæteris cohærent, retinacula amiſerint. peccatores uerò quaſi lapides quidem concuſi & bitumine ſoluti, ſed qui nondum ceciderint, aut quaſi tegulæ, ſolo artificio, in domus tutelam colligatæ. Nam hæretici, qui & calcem caritatis, & fidei ſedem amiſerunt, cum non ſint amplius ædificij portiones, Chriſto fundamento, nullo pacto nituntur. Deſiderat uerò Petrus Apoſtolus eo loco, ut non quouis modo, ſed quaſi lapides uiui, & ponderoſi, qui nullo tentationis impetu concuſi ruamus, Chriſti lapidi uiuo ſuperſtruenti firmemur. Apoſtolicum autem deſiderium, nihil decernit, ſed quid eſſet melius, inſinuat, ut ſcilicet, non ipſa nominis Chriſtiani ſola profeſſione, ſed fide integra & uiua lapides uiui effecti, lapidi uiuo Chriſto, qui eſt fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum, ſuperædificemur. nam ſi ipſam ſolam ſterilem fidem in Chriſtum, ad hoc genus ædificationis, in quo homines, quaſi lapides uiui & Chriſto lapidi uiuo connituntur, (ut aduerſarij docent) ſatis eſſe credidiſſet Apoſtolus, quorſum homines Chriſtianos, & qui Chriſtiana fidei religionem tenerent, ad hanc eandem unionem exhortaretur Apoſtolus? Ergo ſua illa exhortatione apertiſſimè indicat, homines iam ſemel Chriſto per fidei ſimplicem profeſſionem, ſuperſtructos, alio quoque pacto ſuperſtrui.

Eph. 2.

VLTIMA tandem ratio, quanquam ab his ipſis, contra quos decertamus, dum illis, qui ex electis Eccleſiam conſtare dicebant, reſpondent, quantum eius robori comminuendo ſit ſatis, diluatur, dum ex omnibus illis, quæ ex ſcripturis proferuntur, Eccleſiaſticiſſis elogiis, quibus uocatur pulchra, formoſa, amica, ſponſa, uxor, ſupra firmam petram fundata, aduerſus quam portæ inferi non præualeant &c. non aliud conuinci aſiur, quam quòd in hoc uitæ mortalis ſtadio, quotidiano ſtudio ſeſe poliendo, in hæc ipſa contendat. Nobis tamen, quia grauiffima res eſt, quid ea Eccleſiaſtica encomia ſibi uelint, altius eſt repetendum.

Dilutio 5.

ERGO ſunt inter noſtros, non tantum eos, qui noſtra memoria philoſophantur, ſed uetultiſſimos

Prima dilutio.

uetustiores illos, auctores complurimi, qui propter hæc & similia elogia, quæ à sancto Spiritu Ecclesiæ frequentissimè in scriptura donantur, triplicem fabricentur Ecclesiam, electorum unam, iustorum alteram, peccatorum & iustorum tertiam: ad priorem illam omnia, quæ Ecclesiæ stabilitatem & carnis, mundi ac diaboli uictoriam insinuant, pertinere uolunt, quale illud Christi pastoris apud Ioannem, Oues meæ uocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & uitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea. similiaque talia. sunt & multi, qui eum locum apud Matthæum, Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam &c. de hac electorum Ecclesia intelligendum existiment: dum non tantum hæreses, sed uniuersa peccata, quæ quasi portæ quædam ad inferos ducunt, quæque iniustorum, & eam, quæ ex iustis & peccatoribus coalescit, Ecclesiam, quotidie præualere uidetur, portas inferi accipiunt. Quam interpretandi rationem, cum alibi diffusè scripserimus, quam esset apud ueteres frequens, huic loco non est opus inserere.

AD SECUNDAM illam iustorum Ecclesiam, quæcunque pulchritudinem, decorem, speciem &c. insinuant, pertinere uolunt. talia sunt quæcunque uel à Salomone in canticis, uel Dauide, & cæteris prophetis mystico uerborum schemate, de sponsæ aut Hierusalem pulchritudine frequenter dicuntur. nihil enim gratia & caritate iustorum pulchrius: sicut contrà, nihil peccati deformitate turpius. de eadem etiam dicitur, quod sit hortus conclusus, & fons signatus. quod intelligere non audet Augustinus, nisi de sanctis & iustis, non auaris, non fraudatoribus, non raptoribus ebriis, inuidis, &c. Huic uerò iustorum Ecclesiæ pulchritudo, & non illi priori electorum defertur, quod illa plerumque, ex his, qui actualiter sunt peccatores, coalescat: unde multa eius membra usque ad ultima uitæ momenta, peccatis sordescunt; sicut illi contrà fortitudo huic non item tribuitur, quod plerumque, in huius membra, abiecta semel accepta gratia, peccata præualeant. sicut enim multi sunt, qui usque ad ultimos uitæ huius mortalis hiatus, à peccatis non cessent, tuncque ad Deum per penitentiam conuersi, electioni respondeant: ita multi sunt in eadem Ecclesia, qui cum per totum uitæ spacium, iustitiam coluerint; tunc cum excitandus erat plausus, & coronanda perseverantia, reprobationi suæ respondentes iustitia ceciderint. hi igitur cum ad iustorum Ecclesiam proculdubio pertineant, cum tamen illa electorum Ecclesia, nihil habent commune: contrà, illi, cum eius, quæ electorum est, Ecclesiæ ab æterno sint partes; ad iustorum tamen Ecclesiam, nullo modo respiciunt. huius, Iudas aliquando fuit portio, illius nunquam. illius tamen Petrus etiam, cum Christum abnegauit, pars erat.

TERTIA tandem Ecclesia, quæ ex iustis & peccatoribus constat, omnia illa habet encomia aut elogia, quæ partim pulchritudinem, partim turpitudinem insinuare uidentur; ut quod nigram sed formosam, ut quod æstu solis deformatam se uocat, ut quod tabernaculis Cædar, & pellibus Salomonis se confert, & (quod grauius est) quod ueteri illo statu Mosaico, tum propter cætera scelera, tum uerò propter horrendum idololatriæ crimen, in quod penè ruebat, polluta, contaminata, fornicatrix & adultera, pleno ore uocatur. quæ impropria, uniuerso illi populo, etiam cum in eo septem millia uirorum, qui non curuarant genu suum ante Baal, sibi dominus reliquerat, prophetæ loquuntur. Nec mirandum: cum enim sit ex peccatoribus & ex iustis composita, numero quidem iustorum exrescente, nigra sed formosa uocatur: cum uerò iustorum numerus à peccatorum hominum multitudine uincitur, huiusmodi & aliis multis saturatur opprobriis. Quod autem adulteræ & meretrices synagoga & Ecclesia dicantur, (inquit ad Rufinum Hieronymus) in scripturis nulla dubitatio est, & hic prima fronte uidetur esse blasphemum, cæterum si recurramus ad prophetas, Oseam scilicet, qui accepit uxorem fornicariam, & generauit filios fornicationis, & deinde adulteram, & ad Ezechielem, qui Hierusalem quasi meretricem arguit, quod secreta sit amatores, &c. animaduertemus, Christum idcirco uenisse, ut meretrices damnaret matrimonio, & de duobus gregibus unum ouile fecerit. Hactenus Hieronymus.

HI IGITUR facillè quæcunque ab aduersariis ex Ecclesiasticis elogiis proferuntur, ad unam ex his tribus Ecclesiis allidunt: docent enim ea omnia, de Ecclesia quidem nunc in terris militante, debere accipi, sed in ea uarias esse mansiones, id est, uarias esse partiales

partiales Ecclesias, scripturamque per ea elogia excludere quidem uel reprobos ab Ecclesia electorum, uel peccatores ab Ecclesia iustorum, non tamen à tota Ecclesia: quæ sicut prior æterna electione, & secunda spiritali iustitia, sic tertia sola fidei ueræ professione, & septem sacramentorum usu, quasi basi fundatur. cum uerò uel in sancta scriptura, uel in sacris auctoribus perpetua ueritatis cognitio, & adhesio Ecclesiæ promittitur; non de duabus illis Ecclesiis, quæ uel ex electis, uel ex iustis constantur, sed de hac tertia, quæ totius respectu illarum rationem habet, promissiones intelligi. Nam si de particularibus his Ecclesiis sint intelligendæ, profectò de ea, quæ electorum est, cum ob eos tantum scriptura sit indulta, eorumque salutem tandem efficaciter possit, esse accipiendas, ratio ipsa demonstrat: contrà, iustis hominibus, qui Dei uoluntati per fidem & dilectionem coherent, legitima sanctæ scripturæ notitia ueritatisque cognitione priuatis, eandem in electos illos, qui plerumque per totum uitæ tractum sunt peccatores, immo uerò usque ad postremum uitæ hiatus plerumque hæretici & idololatræ, transferre nulla ratio permittit. Sunt ergo promissiones illæ accipiendæ de tota Ecclesia iustorum & electorum.

AD HANC trifariam Ecclesiæ partitionem, sancti in suis scriptis frequentissimè aludunt, cum Ecclesiam occultam docent, cum peccatores ad Ecclesiam pertinere nolunt, & cum contrà, Ecclesiam huius temporis iustis & peccatoribus, aduersus Donatistas constare contendunt, occultam quidem uocant electorum Ecclesiam, peccatorum immunitatem: eam, quæ iustorum tantum est, ex iustis & peccatoribus constatam, ueracem religionis, & sanctarum scripturarum interpretem uocant. Vnde Augustinus, Ad Ecclesiam, inquit, non pertinent auari, raptores, sceleratores, &c. quos tamen omnes non foris sed intus multis suarum literarum locis, Cyprianus ipse testatur. Et subinde de peccatoribus loquens, qui ficta mente, id est, uita non in melius mutata baptismum suscipiunt, Isti, inquit, Ecclesiæ deuoti non sunt, qui uidentur esse intus, & contra Christum uiuunt, id est, contra Christi mandata faciunt, nec omnino ad illam Ecclesiam pertinere iudicandi sunt, quam sic ipse mundat lauacro aquæ in uerbo, ut exhibeat sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi. Quod si in nostra Ecclesia non sunt, ad cuius membra non pertinent, non sunt in Ecclesia, de qua dicitur, Vna est columba mea, una est matri suæ: ipsa est enim sine macula & ruga: aut afferat, qui potest, huius colubæ membra esse, qui sæculo uerbis, non factis renunciant. Interim ad quod uidemus: unde dictum arbitror, Qui sapit diem, domino sapit: Deus enim iudicat omnem diem, secundum autem præscientiam, qui nouit quos prædestinauit ante sæculi constitutionem, conformes fieri imagini filii sui. multi etiam, qui apertè foris sunt, & hæretici appellantur, multis & bonis catholicis meliores sunt. Quid enim sint hodie, uidemus: quid cras futuri sint, ignoramus. & deò quidem apud quem sunt præsentia quæ uentura sunt; etiam quod futuri sunt. iam sunt. nos autem secundum id, quod in præsentem est cuique hominum, quærimus, Vtrum in illis Ecclesiæ membris, quæ una columba dicta est, & sponsa Christi sine macula & ruga, hodie deputandi sint; de quibus dicit Cyprianus, quod uiam domini non tenerent, nec data sibi ad salutem cælestia mandata reseruarent, quod non facerent domini uoluntatem, patrimonij lucro studentes, superbiam sectantes, æmulationi & dissensionem uacantes, simplicitatis, & fidei negligentes, sæculo solis uerbis & non factis renunciantes, unusquisque sibi placentes, & omnibus displicentes. Quod si eos nec in suis membris illa columba agnoscit, & talibus, si in eadem perueritate permanserint, dicturus est Deus, Discedite à me qui operamini iniquitatem: uidentur in Ecclesia esse, sed non sunt, immo & contra Ecclesiam faciunt. Hæc Augustinus, multa que alia in eandem sententiam: quibus apertè uides, eum & electorum occultam quandam Ecclesiam, iustorum aliam, ad quam peccatores non attineant, mistam tertiam, in qua peccatores & iusti contineantur, statuere. Tale est & illud eiusdem aduersus eosdem hæreticos disputantis, Habere, inquit, & tradere baptismum, malos nequaquam in melius commutatos, & scripturis canonicis, & de ipsius Cyprianis literis, satis, ut arbitror, demonstrauimus, quos non pertinere ad sanctam Ecclesiam Dei, quamuis intus esse uideantur, ex hoc apertissimè apparet, quia isti sunt auari, raptores, sceleratores, inuidi, maleuoli, & cætera eiusmodi: illa autem columba unica, pudica, casta, sponsa, sine macula, & ruga, hortus

lib. 4. de
baptis. con-
tra Don.
cap. 2.

lib. de ba-
ptis. con-
tra Don.
cap. 3.

hortus concludus, fons ſignatus, paradifus cum fructu pomorum, &c. quæ de ea ſimiliter dicta ſunt, quòd non intelligitur niſi in bonis & ſanctis & iuſtis, id eſt, non tantum ſecundum operationes munerum Dei, bonis malisque communes, ſed etiam ſecundum intimam & ſupereminentem ſpiritus gratiam habentibus, quibus dominus dicit Si cui dimiſeritis peccata, dimittuntur ei; & ſi cui retinueritis, tenebuntur. Haſtenus Auguſtinus: eſtque adeò frequens in hac ſententia, ut operoſum ſit uniuerſos locos, quibus huic Eccleſiarum diſtinctioni conſentit, huc uelle adducere, præſertim cum hoc onere nos leuarint multi eruditi uiri noſtra & præcedenti memoria, qui & in Vuicleſum & in Lutherum ſcripta ediderunt.

Echiſus con-
tra Bucer.

Vnde mirari ſatis nequeo, quid quorſdam uiros alioqui doctiſſimos impulerit, ut eam ſententiam, uel ut catholicæ confeſſioni, uel ut huic tempori non congruentem, repudio damnauerint, quando illa ipſa, non alio tempore nata eſt, & ab Auguſtino ſcripta comprobatur, quàm eo, quo hæc ipſa hæreſis, quæ peccatores ab Eccleſia proicit; Donato auctore, cepit initium. Si igitur eo tempore ab orthodoxis & catholicis auctoribus, immo uerò ab his, qui toti Orbi catholicæ ueritatis ebibendi fontes erant; ex euangelica doctrina hæc ſententia conſtata eſt, immo ſi ea ipſa, tota illa hæreticarum rationum moles euanuit: quare, quaſo, in noſtro ſæculo, in quo eadem hæreſis reuirit, incongrua credetur? At accedit Lutherana ſententiæ. ſed quæ accedere poteſt Lutherana ſententiæ ea ſententia, qua Donati inſania (quæ eadem erat cum Lutherana) è medio ſublata eſt, &c. Aut quæ poteſt accedere Lutherana ſententiæ illa ſententia, quæ omnia Lutherana argumenta, quibus ex ſcripturæ locis peccatores non eſſe partes Eccleſiæ perſuadere contendit, tam dextrè comminuit, ut nullus hæretico reclamandi locus, ex ipſamet ſcriptura ſacra relinquatur? quæcunque enim de firmitate, uel de pulchritudine, aut de iuſtitia Eccleſiæ obiciuntur, dum illa in electorum, aut iuſtorum Eccleſiam, hæc opinio refundit, facillimè diluit. Peccatores intra eius Eccleſiæ, quam propriè Eccleſiam dici fatetur, quæ ſola Chriſtiani nominis profeſſione fundatur, capacitatem conſtituit, illique ſoli, quaſi quæ totius, reſpectu aliarum duarum rationem habeat, inſallibilitatem tribuit, illamque ſolam, ſi ſola doctrinæ ueritas attendatur, ſupra petram firmam conſtituit, ut aduerſus eam portæ inferi, id eſt, hæreſis, præualere non poſſint.

AT ECCLESIA in ſancta ſcriptura, una eſſe dicitur. eſto: ſed nunquid huic unitati, quæ tam frequenter in ſcripturis prædicatur, obſtat, duplicem eſſe, militantem unam, triumphantem alteram? Aut uerò oblitus Deus triumphantis illius, de militante tantummodo perpetuo loquetur? Quòd ſi duplex ſit Eccleſia, militans una, triumphans altera, quarum neutra reſpectu alterius rationem partis ſubeat, & quarum in ſancta ſcriptura maximam rationem Deus habet, huic unitati non obſtat: cur, quaſo, obſtabit, triplicè eſſe Eccleſiam, militantem electorum unam, iuſtorum alteram, iuſtorum & peccatorum tertiam, in qua ultima quaſi in toto, duæ illæ priores includantur? tres Eccleſias conſtituere, tribus eiſdem generis fundamentis innixas, tribus ſcilicet religionibus, aut tribus fidei profeſſionibus, catholicæ profeſſioni contrarium eſt. at tres Eccleſias conſtituere, quarum prior electione, ſecunda iuſtitia, tertia, quæ duas illas priores amplectitur, Chriſtianæ & catholicæ religionis tantum fundamento nitatur, profeſſo nullo tempore apud Eccleſiaſticos uiros ſuſpectum habebitur. Immo id ipſum, ex Euangelicæ ueritatis rigore, & ex uaria loquendi ratione ſcripturæ ſacræ, fateri compellimur. Enimuerò, eſſe in Eccleſia iuſtorum quandam congregationem, illamque, quatenus à non iuſtis diſtinguitur, in iuſtitia fundari, diſſiteri non poſſumus. eſſe deinde in uniuerſo Orbe, per uarias nationes & ritus turbam magnam, quam dinumerare nemo poſſit, ex omnibus gentibus congregatam, cuius nomina ſint ſcripta in libro uitæ, hancque non fide aut iuſtitia, cum his plerunque deſtituatur, ſed ſola electione niti, multò minus negabitur. Rurſus, iuſtorum illam turbam, cum peccatoribus, licet non iuſtitia, fidei tamen profeſſione concurrere, atque adeò unam cum illis congregationem efficere, contra Donatum hæreticum uniuerſi concedimus. Cur igitur ſi tres ſunt congregationes, non erunt tres Eccleſiæ? an non Græcè idem eſt ἐκκλησία, quod collectio, congregatio, & multitudo hominum in unam religionem coeuntium?

Obiectio.

AT, AIUNT, Eccleſiæ partes, non ſunt Eccleſiæ appellandæ, quemadmodum nec hominis

minis partes, caput, peſtus, anima, corpus, brachia, &c. homines uocantur. Verum ^{Dilutio.} aduertere debuiffent uiri alioqui humanarum diſciplinarum periti, duplex eſſe rerum genus, unum, quod ex partibus eiſdem rationis, quas Peripatetici, & medici ſimilares appellant; alterum, quod ex diuerſarum rationum partibus, quas iidem diſſimilares uocarunt, conſtitutum exurgat. conſtat terra multis terræ portionibus, aqua item multis aquæ partibus; aër item, ignis item, lapis item, lignum item. contra animal nõ ex multis animalibus, homo non ex multis hominibus, ſed ex multis partibus diuerſarum rationum, anima, corpore, oſibus neruis, &c. horum itaq; partes, cum totius de nominationem non ſubeant (nec enim caput, crus, cor, &c. homines uocantur) eſſe hominem non dicimus: illorum contra partes, eodem nomine, quo totum, uocantur: terræ enim portio, terra eſt, aquæ pars, tam aqua eſt quàm tota aqua: idemque eſt iudicium de cæteris quibuſque, quæ ex partibus ſimilaribus conſtant. acruus lapidum, multorum lapidum congregatio uocatur: quòd ſi eum in decem aut plures acruus diſtraxeris, quemcunque illorum, tam propriè quàm priorem illum, cuius paulò antè pars erat, uocabis acruum. idem de hominum turba & multitudine per omnia dicendum. turba eſt, centies centum millia hominum: uerum ſi eam in partes diuiferis, multas turbas habebis. ita uniuerſa ea hominum multitudo, in Chriſtianæ & catholicæ fidei profeſſione fundata, Eccleſia uocatur; atque adeò cum omnes eius partes ſint eiſdem rationis, (conſtat enim Eccleſia multis hominum congregationibus) omnes illæ uocabuntur Eccleſiæ. Et alioqui, ſi Eccleſiæ partes eandem, quam totum, appellationem non ſubeant, præpoſterè Ioannes Apoſtolus ſeptem Eccleſiis Apocalypſim ſcribit.

Apo. 1.

Obiectio 2.

SED exercitus, aiunt, hominum eſt multitudo, non tamen quæcunque exercitus portio diceretur exercitus, ſed ea, quæ ordinem ad ducem habet. eſt enim exercitus, non quæuis hominum turba, ſed quæ Imperatorem habet, & ſub eodem cæteros milites præfectos: ita cum Eccleſia, quæ eſt acies caſtrorum ordinata, non quæcunque Chriſtianorum hominum ſit congeries, ſed ea congregatio, quæ iudicio ac ratione, ſub uno ſummo Romano Pontifice, & ſub cæteris Chriſtianis magiſtratibus, in eadem fidei profeſſione conueniat, occultæ illæ congregationes iuſtorum, aut electorum, nulla proprietate uocabuntur Eccleſiæ. At hoc parum urget: quanuis enim uerum ſit, non quæcunque exercitus partem, ſed eam, quæ Romanum Pontificem reſpiciat, Eccleſiam appellari, quòd hæc uocabula, non ſolam hominum congeriem, ſed ordinem dicant; iuſti tamen ubicunque ſint, & electi ubicunque ſint; cum primò ad unam ſalutis medium, Chriſtianam religionem peruenerint, aut actu aut uirtute, Pontifici Romano, cæteriſque Chriſtianis magiſtratibus ſubſunt: eundemque ducem habent. Nec obeſt, quòd illius uniuerſalis Eccleſiæ, quæ iuſtos & peccatores amplectitur, Pontifex ſit caput, tum quòd electorum aut iuſtorum Eccleſia, illius Eccleſiæ uniuerſalis, cui Pontifex præſidet, pars eſſe cenſetur, ac perinde, idem quoque caput habebit; tum, quòd etiamſi hæc Eccleſiæ non haberent rationem partium, ſed quæcunque illarum per ſe rationem totius, nihil repugnat, unum eundemque Imperatorem, diuerſorum exercituum, perfectarumque acierum caput exiſtere. eſt Rex Hiſpaniæ; rex Caſtellæ, Aragoniæ, Valentinarum, Nauarrorum, Neapolitanorum, Mediolanenſium, Flandriæ, atque aliarum prouinciarum, inſolidum: nullum enim horum regnorum alterius eſt portio; nec enim iuſdem legibus aut moribus uiuunt, ſed multum diuerſis.

Can. 4.

Dilutio.

SED nunquid peccator Pontifex, aut peccatores Eccleſiaſtici magiſtratus, aut reprobus Pontifex, aut reprobi Epifcopi &c. harum duarum Eccleſiarum capita erunt? quæ conuentio lucis ad tenebras eſt? Reſpondeo, cum Pontificem Romanum, etiam in illa uniuerſali Eccleſia, quæ peccatores complectitur, non perſonæ, ſed dignitatis ratione, caput fateamur; hæud mirum, ſi eundem caput Eccleſiæ iuſtorum aut electorum dicamus. dignitas autem, nec in reprobo Pontifice reproba eſt, nec in peccatore delinquit. ad hanc per ſe, & ex Eccleſiaſtica Hierarchiæ ratione, fideles, iuſti & electi reſpiciunt: ad ſubiectum eius, hunc atque illum hominem, per accidens tantum. Eſt Chriſtus uerum & eſſentiale Eccleſiæ caput, & quod uerè corporis Eccleſiaſtici perfectionem implet, Romanus Pontifex myſteriale tantummodo, non eo quòd Socrates eſt aut Plato, ſed eo quòd uice Chriſti & eius poteſtate deſungitur. Nihil ergo aut Romani Pontificis reprobatio, aut peccatum iuſtis & electis hominibus obeſſe poterit, quo-

Obiect. 3.

Dilutio.

minus post Christum uerum caput, peccatorem Pontificem aut reprobum, in quantum sunt etiam eius Ecclesiae uniuersalis, quae ex iustis & peccatoribus coalescit, membra uerissima, caput ministeriale possint habere. sed haec sunt apertissima. Itaque, non uideo, cur quidam hanc multiplicis Ecclesiae partitionem, quae omnibus Ecclesiasticis patribus, eo saeculo, quo Donati haeresis in Ecclesiam sauebat, in haereticis argumentis diluendis fuit in usu, hoc nostro saeculo iudicent ineptam, nisi sanctos illos ecclesiasticos auctores infirmè ac debiliter illius haeretici argumenta ac ratiunculas comminuisse perinde quoque quis fateatur. immo nisi Augustinum. Optatum Meleuitanum, & reliquos eius saeculi doctos uiros frustra laborasse quis afferat.

Solut. 2.

Sunt tamen & alij, qui ea Ecclesiastica elogia, neque de Ecclesia electorum, neque de Ecclesia iustorum, sed tantum de Ecclesia perfectorum accipi uelint, ita ut neque iustorum quorūque Ecclesia, sit columba illa, amica, dilecta, carissima, sponsa sine ruga & macula, hortus conclusus, fons signatus, &c. sed tantum ea, quae ex uiris perfectae uirtutis, & ex his animabus sanctis, quae per uitae contemplationem, populi sui & domus patris sui, prorsus oblatae, caelestis sponsi quotidiano conuictu, fruuntur amplexibus. Noscendum (inquit Hieronymus) dupliciter posse Ecclesiam dici, & eam, quae non habet maculam aut rugam, & uerè corpus Christi est, & eam, quae in Christi nomine, absque plenae perfectisque uirtutibus congregatur. Haec tamen Hieronymus. Methodius etiam Tyri Episcopus, & Christi martyr, ante mille & trecentos annos, in symposio decem uirginum, interpretans illam Haec est latera Adae fabricationem, totumque illum locum Pauli ad Ephesios, Vt eam exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam &c. Latus, inquit, uerbi Dei, dici potest, septiformis spiritus ueritatis, ex quo concipiens Deus, post ecstasim Christi, id est, post incarnationem & mortem eius, eidem facit adiutorium, despondens ei animas. saepe enim uocat scriptura Ecclesiam, credentium perfectionem, qui secundum perfectum in unam personam, & in unum corpus Ecclesiae euadunt. qui enim praestantiores sunt, & liquidius ueritatem hauserunt, hi propter perfectam purgationem & fidem, exuris absurdis operibus carnis, Ecclesia fiunt, & adiutrix Christi uirgo, tanquam aptati secundum Apostolum, ac desponsati, ut puram doctrinam & secundum semen excipientes, cooperentur deinceps, adiuuantes praedicationem ad reliquorum salutem. Imperfecti autem, & qui discere incipiunt, parturiunt & formantur tanquam à matribus, donec editi in lucem, regenerentur in magnitudinem & pulchritudinem uirtutis; ut iidem rursus secundum perfectum Ecclesiae, ad iterum parturiendum & nutriendum filios ministrent, postquam uoluntati uerbi Dei, in receptaculo animae suae quasi in utero, maturitatem attulerint. sic Paulus cum nondum perfectus est in Christo regeneratur, & lacte utitur euangelizante, & renouante eum Anania per baptismum. postquam autem factus est uir grandis, aedificatus est in perfectionem spiritualem, reformatus factus est adiutor uerbi, & semina uitae excepit, Qui per Euangelium, inquit, ego uos genui. haec tamen Methodius. Qui non modò hunc Apostoli locum de perfectorum Ecclesia, & iustantium, qui omnes carnis imperfectiones per Euangelicam uitae perfectionem excluderint, accipi docet; sed eam quoque loquendi rationem in scriptura frequentem esse, clarè testatur. Sape, inquit, uocat scriptura Ecclesiam credentium perfectorum. Est etiam idem loquendi modus apud ueteres frequens, in quo rugas & maculas, carnis imperfectiones, non item peccata mortalia siue scelera intelligant; quae uerius uulnera lethalia, quam rugae aut maculae sunt appellandae.

Hi ergo facilius quam praecedentes, quaecumque ab Haereticis opponuntur, eludunt, dum ea omnia elogia, quae pulchritudinem, speciem, leporem, uirginitatem, etc. sonare uidentur, ad eam Ecclesiam, quae est perfectorum, referenda respondent: cetera uerò, quae fidei firmitatem, & ueritatis agnitae sequelam insinuant, ad uniuersalem Ecclesiam, in qua electi & reprobi, iusti & peccatores, perfecti & imperfecti clauduntur, reducunt.

Solut. 3.

Est & tertia sententia, quae hanc Ecclesiae multipliciter non ferens, duplicem tantum agnoscit Ecclesiam, unam, quae in praesentis infelicitatis stadio, pro corona decertat, alteram, quae pro benefactis, & legitima militia iam gaudeat in patria: & illam militantem ab officio, hanc triumphantem, à uictoria uocant. & in hac, quemadmodum soli beati: ita & illa non modò electi, sed reprobi, non modò iusti, sed peccatores,

tores, non modò perfecti, sed imperfecti, sola Christianae religionis & fidei confessione copulati, coguntur. Haec igitur est his, sponsa gloriosa sine macula & ruga, illa dum caelestis felicitatis medicamine, & gloriae purpurisso, non comitur, his ac similibus elogiis, quae eximiam quandam pulchritudinem denotant, indigna censetur. Vnde Augustinus, Non solum omnia peccata, sed omnia prorsus hominum mala, Christiani lauari sanctitate tolluntur, quo mundat Ecclesiam suam Deus Christus, ut exhibeat eam sibi, non in hoc saeculo sed in futuro, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid eiusmodi. Nam qui modò talem esse dicunt, & tamen in illa sunt, quoniam & ipsi fatentur se habere peccata, si uerum dicant, profecto, quoniam mundi non sunt à peccatis, habet in eis Ecclesia maculam. si autem falsum dicunt, quia corde duplici loquuntur, habet in eis Ecclesia rugam: si autem se dicunt habere ista, non ipsam, ergo se non esse membra eius, nec se ad corpus pertinere fateantur, ut etiam sua confessione damnentur. Haec tamen Augustinus. Cuius sunt & illa, Quod libro secundo de sermone domini in monte dixi, de Ecclesia, quam sibi Deus elegit gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam neque rugam, non ideò dixi, quia nunc ex omni parte iam talis est, quanuis ad hoc electa non dubitetur, ut talis sit, quando Christus apparuerit uita eius. tunc enim & ipsa apparebit cum illo in gloria, propter quam gloriam, dicta est gloriosa Ecclesia. Idemque alibi in illa uerba, Dimitte nobis debita nostra, hanc oratione dicit, Ecclesia uniuersa, inquit, quae mundat Saluator lauacro aquae in uerbo, ut eam sibi exhibeat gloriosam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi; tunc utique perficitur. in re, ubi nunc proficiendo ambulatur in spe. Nam quomodo est nunc non habens maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, quae uel in omnibus ad eam pertinentibus hominibus, qui iam ratione mentis utuntur, & uoluntatis arbitrio, mortalisque carnis facinam portant, uel certè quod ipsos etiam contentiosos necesse est fateri, in multis suis membris, ueraciter, Dimitte nobis debita nostra: Absit (inquit idem alio loco) ut quisquam nostrum ita se iustum dicat, ut aut suam iustitiam uelit constituere, id est, quasi à se ipso datam sibi, cum dicatur ei, Quod habes, quod non accepisti? aut sine peccato se esse, iactare audeat in hac uita, sicut ipsi in nostra collatione dixerunt, (loquitur autem de Donatistis) in ea se esse Ecclesia, quae iam non habeat maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, nescientes hoc modo in eis compleri, qui uel post baptismum continuo, uel dimissis debitis, quae in Oratione dimittenda poscuntur, de hoc exeunt corpore. In tota uerò Ecclesia tunc futurum, ut sit omnino non habens maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, quando dicendum erit, Vbi est mors uictoria tua? ubi est mors aculeus tuus? aculeus enim mortis peccatum est. In hac autem uita, ubi corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, si Ecclesia eorum iam talis est, non ergo dicant Deo, quod Dominus nos orare docuit, Dimitte nobis debita nostra. cum enim in baptismo cuncta dimissa sunt, ut quid hoc poscit Ecclesia, si iam etiam in hac uita non habet maculam aut rugam aut aliquid huiusmodi? Idem etiam alibi. Cum tota, inquit, Ecclesia dicat, Quando hic est, dimitte nobis debita nostra, non utique hic est sine macula & ruga, aut aliquo huiusmodi: ex eo tamen, quod hic accipit, ad illam gloriam, quae hic non est, perfectionemque perducitur. haec tamen Augustinus. estque in hac sententia multus quoties Donatistarum arrogantiam prosterne oportet. est etiam familiaris haec loquendi forma multis aliis ueteribus, quorum dicta ne lectorem grauemus, omittere oportet.

ERGO tertia haec sententia facilius adhuc, quam illae praecedentes, utpote quae simplicior & planior sit, haereticorum, peccatores ab Ecclesia protrudentium, argumenta comminuit. nam cum nulla ratio suadeat, Deum de illa caelesti ac triumphanti Ecclesia, in latissimo sanctae scripturae campo sermonem non facere, sed tantum de Ecclesia, quae nondum per perfectam felicitatis unionem eidem cohaeret, militanti (inquam) ea omnia epitheta & elogia, quae communem fragilitatem uidentur excellere, in triumphantem, ea uerò, quae ueritatis apprehensionem, quae ex diuinae providentiae pacto ac ratione semper debet esse in Ecclesia militante, religionisque sequelam insinuant, ad militantem reducunt. Docent igitur in illa felicissima Ecclesia, quae tota sit pulchra, tota speciosa, tota suavis, & decora, quae sit sine ruga, & sine macula, peccatores non esse; quoniam nec in illa omnes electi omnesque iusti, usque post uitae huius mortalis

Yyy ij egressum,

De rupt. & concupis. lib. 1. c. 34.

August. 5. terra. c. 19

in epistola ad Darda.

August. in epistola ad Bonifac.

lib. v. terra. cap. 7.

Psal. 44. Hieron. in epistolam ad Galat. c. 1. Method. apud Frz. Torren. libro 1. de character. uerb. Dei Ephe. 5.

egressu, ullo pacto consistant. ceterum in illa, quae non dum rugas compsit, nondum maculas terfit, non dum gloriae uestimentis induta, sponsi amplexibus iacundissime fruitur, sub una fidei religionisque uerae confessione, reprobos & electos, iustos & peccatores, generaliter cogi.

Soluto 4. SVNT & qui, nec militantem Ecclesiam a triumphanti disungi ullo pacto patiantur, sed ex ea, quae in caelis regnat, & ea, quae adhuc mundi pressuris ac laboribus teritur, unam Ecclesiam ab initio mundi usque ad finem, constituent. Quod Apostolum Paulum alludere credunt, cum utriusque legis discrimen insinuans, sic inquit, Non accessistis ad tractabilem montem & accessibilem ignem & turbinem, caliginem, & procellam & rubam sonum, &c. quibus uerbis quo pacto data esset lex, & per quem, & qualis illa congregatio siue Ecclesia, cui data esset, insinuat, post quae, subiungit, Sed accessistis ad montem Syon & ciuitatem Dei uiuentis Hierusalem caelestem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Ecclesiam primitiuorum, qui conscripti sunt in caelis, & iudicem omnium Deum & spiritus iustorum perfectorum, & testamenti noui mediatorem IESVM, & sanguinis asperionem &c. Loquebatur (aiunt) Apostolus Paulus, non ad Hebraeos, quos caelestis felicitatis corona honestarat, sed ad eos, qui adhuc in stadio decertabant, alioqui non dixisset, Accessistis. Docet autem accessisse ad multa millia Angelorum & Beatorum spiritu. Insinuat ergo Beatus Apostolus, & ex uiuentibus hominibus, & ex angelicis spiritibus, hisque hominibus, qui iam sunt in caelis sicut angeli Dei, unam, & eandem Ecclesiam & ciuitatem constitui. Vnde Theophanus Episcopus Nicenus, Accessistis, inquit, ad montem Syon & ciuitatem Dei uiuentis, haec ciuitas, non est ut illa in Palaestina, non, inquam, locus est ex muro & lapidibus & calce aedificatus, plenus hominibus sed potius coetus naturae rationalis pia, tum incorporea, tum corporea, quae Christum Deum habet artificem, auctorem, regem, Pontificem, iudicem, gubernatorem, nutricium. Verum hic coetus beatus, qui Ecclesia Christi dicitur, non est totus in caelis, immo parua eius pars in terra breui tempore, aliis alio tempore succedentibus, uersatur, propterea quod capere generationem secundum spiritum & secundum aetatem eius proficere & perfici, hoc quidem tantisper liceat, dum in carne sumus: ingredi intra uelum ad regalem thalamum, idest, in caelum, non nisi perfectis. hoc enim domicilium & habitaculum mundanum, quod est apud nos, beatae huius ciuitatis & Ecclesiae, tanquam domus quaedam est aedificata, & constructa ut in ea uiuant & alantur generati secundum Christum, & gymnasium quoddam puerorum aetatis Christi, ubi docetur & traditur omnis spiritualis sapientia: caelestis autem domus perfectorum spirituum regisque aspectu, splendore & laetitia fruuentium thalamus est, ut olim imperatoribus locus erat quidam ad generandos filios separatus, quem Πορφύρα appellabant, & in eo loco natos Πορφύρα ανήττος. erantque rursus aliae sedes ad nutriendum in fanes, ubi paulatim aetate proficerent, & omnem disciplinam regalem & imperatoriam sub magistris & paedagogis caperent. Postquam uero ad perfectionem aetatis & disciplinae peruenissent, in ipsum regalem siue imperatorium thalamum admittebantur, cum rege & patre regni uersaturi, bonisque paternis usuri. Adhuc modum caelestis regis filijs mundus hic noster, uelut quaedam domus ab ipso rege, ad ortum & educationem omnemque spiritualem disciplinam & institutionem, praeparatus est, ex quo sic nati & alti atque educati & eruditi, proprie appellari poterunt purpurati, non quidem quasi solam purpuram regalem & paternam induti, sed potius regem ipsum totum cum uestitu eiusdem rubro ex sanguine. Quicumque, inquit, in Christo baptizati estis, Christum induistis, cuius pulchritudinem olim Angeli admirati, Cur, inquit, rubra uestimenta tua? quando igitur, qui hic geniti sunt, bene iam educati, & instituti filij regis caelestis occurrerint, in mensuram aetatis plenitudinis Christi, ingredientur deinde intra uelum caeleste, quod praecursor Christus ingressus est, ut regno eius fruuantur. Quia igitur qui in Christum crediderunt, non in caelis tantum sunt, sed pars quaedam eorum in terra uersatur, idcirco non sunt diuisi, loci interuallo, sed potius totus coetus una Ecclesia est, & una ciuitas, ratione perfecti differens. Et post pauca; Haec igitur una eademque admirabilis ciuitas, & Ecclesia, Syon & Hierusalem in uetere & noua scriptura appellatur, propterea quod illa in terris Hierusalem & templum, quod in ea erat, quaeque in eo fiebant, typi & umbram erant beatae huius & aeternae ciuitatis, & eorum, quae

Mat. 23. Apud Fr. ciscum Torren. lib. 2. de dogmat. character. lib. aduer. Iudaeos.

quae in ea sunt. Haec Theophanes. Augustinus etiam, Probant, inquit, catholici patres, non esse aliam Ecclesiam a regno Dei, sed unam & eandem, quae nunc aliter est, & aliter postea futura. Haec Aug. Synodus demum Nicena una, inquit; η εκκλησια εστιν εν ορανοις αντηκει επι γης, και εν αυτη η πνευμα η αγιον επανασταται; idest, Vna est Ecclesia in caelis & in terra, & in hac requiescit Spiritus sanctus. deindeque subiungit, Haereses autem, quae extra hanc sunt, quas habent homines, non sunt doctrinae Saluatoris nostri, neque Apostolorum, sed Satanae & patris eius diaboli. haec concilium.

HI ERGO haud magnopere fatigantur, in Donatistarum ueterum & recentiorum eludendis rationibus, quae ex his locis scripturae, qui pulchritudinem, decorum, &c. Ecclesiae tribuunt, quique ab eadem omnem maculam & rugam excludunt, peccatores ab Ecclesia conantur extorquere. aiunt enim, uniuersa illa η εκκλησια τηρουσθαι, esse intelligenda. ita ut pulchra, aut sine macula & ruga uocetur, non ratione totius; sed partis, partis (inquam) eius, quae iam caelesti pulchritudine praedita, peccatorum deformitatem non timet.

HI S affines sunt & illi, qui cum unam ex militante & triumphante Ecclesia non constituant, militantem tamen Ecclesiam, unam tantum, in qua iusti & peccatores, electi & reprobi contineantur, existimant: de qua etiam tota, per synecdochen, ea sanctae scripturae elogia, quae pulchritudinem, mundiciam, aut iustitiam insinuant, a principali potiori que parte, praedicuntur. Quae sententia non modo nostris hac memoria (an ueteri nescio) in usu esse coepit, sed & quibusdam ex aduersariis, quibus uel cum Lutero in hac parte uel cum Anabaptistis non conuenit. Est igitur his soror, amica, columba, sine ruga & macula, sponsa, hortus conclusus, fons signatus, &c. non pars illa electorum, aut iustorum, aut triumphans, sed tota, quae modo in terris detinetur, iustis & iniustis, reprobis & electis constans uniuersalis Ecclesia, non utique sui totius, in qua multae sunt sordes, maculae, rugae peccatorum, &c. sed partis, idest, iustorum ratione, quorum pulchritudo tanta est apud Deum, ut cum sint malorum respectu paucissimi, totum corpus denominet; sic enim ob faciei pulchritudinem, aut ob oculorum uenustatem, pulchros aut uenustos appellare solemus. sic ciuitas, sic regnum, sic uniuersitas, sic religio, non ab omnibus quotquot habet ciues, urbes, scolasticos, religiosos, nobiles, diuites, fortis, diues, docta & sancta, communi ratione loquendi, quam scriptura semper obseruat, uocari assueuit. Quis enim (ut rei, de qua agimus, proprio exemplo utamur) ut populum, gentem aut hominum congregationem pulchram, doctam aut diuitem appellet, expectare debeat, ut nullus sit in ea deformis, nullus indotus, nullus egenus? aut quis eam urbem, non pulcherrimam laudet, in qua cum caetera sint absolutissima, quindecim aut centum aedificia sint lutea? aut quis unquam ut mulierem speciosam appellet, expectare debet, ut nulla corpus eius deformitate notetur? Est igitur Dei populus, gens acquisitionis, congregatio fidelium, idest, sancta Ecclesia, non propterea non pulchra dicenda, quod in eo populo, in ea gente, in ea congregatione, id est, in ea Ecclesia, quidam peccatorum deformitate turpescant, quemadmodum (uel ipsis aduersariis consentientibus) idem populus, eadem gens, eadem congregatio, eadem Ecclesia, sapientissima dicitur, non quod omnes, quotquot continet, sint sapientissimi, (multi enim, immo multo maxima pars sunt ignorantissimi) sed quod quaedam eius portio, quae huic operi incumbit, sit sapientissima. Est igitur haec urbs beata Hierusalem, non propterea non pulchra dicenda, quod quaedam terrestria & lutea aedificia intra sua moenia habeat, quae diabolicae tentationis impulsu sustinere non queant. Est igitur Christi sponsa Ecclesia, non propterea non pulchra & speciosa dicenda, quod quaedam habeat deformitates, & nauos. nam praeter externum pulchritudinis leporem (quo etiam dum multum sordet, & uilescit, omnes hominum congregationes & societates, etiam eas, quae quod legibus Dei uixerint, Dei filiae dicuntur, & diuitias sibi bonorum operum congregarunt, multum supergreditur) adhuc admirandam quandam & mundo incognitam pulchritudinis speciem, quae mire allicit sponsum, intrinsecus habet; hoc est enim, quod contra aliarum sponzarum morem, quae dum praestigiosis fucis exterius formosae apparent, intus tamen plerumque sunt turpes, in hac sancta sponsa, ab sponso commendatur, Absque eo, inquit, quod extrinsecus latet. Est hic absconditus lepor, non aliud, quam iustorum hominum, qui in Ecclesiae uisceribus,

Quinta de Lino.

Echimo contra Buc. & protostian. annot. 6 ar. sic. 6. lib. oblati Ca. rolo imp. Antonis Cordabera. in libello, qui praenaturatur Forma fidei. Philipp. Melanc. in respon. ad inquis. Ba. nar. &c.

Prover. 31.

Cast. 4.

mundo incogniti deliteſcunt, apud ſponſum ipſum certiffimus numerus; quorum ratione adeo illi tota ſponſa pulchreſcit, ut cum multas habeat deformitates, totam pulchram, totam ſpecioſam, totam ſine macula & ruga, frequentiffimè uocet.

Ephes. 5.

ATQVE in hac ſententia, nihil eſt, quod diſpliceat, niſi quod Apoſtolicus locus ad Ephesios, ab ea pulchritudine, quam Eccleſiæ tribuit, omnem ſynecdochen uideatur excludere. Quanquam enim rectè per ſynecdochen pulchra mulier dicatur, quæ cum habeat aliquas deformitates, cætera ſit ſpecioſa: non tamen ea ſine macula & ruga, quæ rugas aliquas aut maculas habeat, iure uocabitur. Deinde tam uniuerſale omnium membrorum, capitis, oculorum, naſi, dentium, labiorum, genarum, colli, uberum, pedum, iuncturarum, feminum, umbilici capillorum, & uocis encomium, nullam ſynecdochen uidetur admittere, præſertim cum ſiquid omiſſum eſſet, illa laudis generalitas, ſufficienter excluderet, qua illi poſt hæc particularium membrorum laudes, ſponſus applaudit, Tota pulchra eſt amica mea, & macula non eſt in te.

Cant. 4.

Dilutio 6.

Ego uerò (ut iam, quod mihi uidetur, in medium proferam) duplicem horum locorum ſcripturæ, qui pulchritudinem, id eſt, iuſtitiam ſpiritualem Eccleſiæ tribuunt, aciem componendam exiſtimo: unam quidem eorum, quæ abſolutam pulchritudinem & ſpeciem dicunt, qualis locus Apoſtoli Pauli ad Ephesios, & hic, quem modò ex Canticis protulimus, quo tota pulchra eſt & ſine macula dicitur; alteram eorum, quibus nõ totius Eccleſiaſtici corporis pulchritudo, ſed partium exprimitur, quales illi, quibus caput, os, labia, collum, manus, &c. laudantur. Et primum illum ordinem locorum aut ad iuſtorum, aut perfectorum, aut ad Eccleſiam hac mortali uita defunctam, in pacisquæ pulchritudine cum ſponſo lætantem, quæ iam omnè ſuorum membrorum fecunditatem proiecit, pertinere conicio: ſecundum ad eam uniuerſalem Eccleſiam, quæ omnes Chriſtianos ſiue iuſtos, ſiue peccatores, ſiue electos, ſiue reprobos, una fidei professione coniunctos, complectitur, refero. Atque in hac ſecunda, mulieris per ſynecdochen pulchræ, typo, nunc capilli, id eſt, primi illi, qui ex circuncifione credentes, Eccleſiaſtico capiti ornamento fuerunt; nunc dentes, id eſt, Euangelici prædicatores, qui ea, quæ ſuſceperunt, ſalubriter comminuentes, in corpus Chriſti traiciunt; nunc genæ rubicundæ, id eſt, ſancti martyres, qui imitantes Chriſti paſſionem, roſo ſanguinis ſui decore ſunt perſuſi; nunc oculi, id eſt, ſanctorum uirorum ueneranda ſimplicitas, qua ſe nec extollere nouerunt, & conſcientiæ puritate, magis Deo quam hominibus placent; nunc collum, id eſt, ſanctorum doctorum & confefſorum, qui capiti Chriſto, & Apoſtolicum capillorum ornamento, immediatè coherentes, cum Chriſto ipſo reliquum eccleſiaſticum corpus committunt; nunc grefſus, ſiue pedes ſpecioſi euangelizantium pacem, euangelizantium bona; nunc iuncturæ feminum, id eſt, daorum populorum ex circuncifione & præputio uenientium, legibus, moribus & genere prius diſſidorum, ſub uno Deo, una fide, uno baptiſmo, admiranda ſocietas; nunc uox, id eſt, cœleſtis prædicationis alloquiũ, cuius tantæ ſunt illecebræ, ut efferas & indomitas gentes, eo ſolo pellexerit, in ſcriptura laudatur. Quin nonnunquam non ambo oculi, ſed unuſtantum commendatur: immo uerò nonnunquam ſponſus unius ſolius crinis lenocinio irretitur. Laudatur igitur Eccleſia noſtra, non omnium, qui in ea continentur, ſed paucorum ratione: commendatur eius pulchritudo, at non omnium membrorum ſed paucorum ratione.

Cantic. 4.

Dilutio 7.

IMMO uerò etiamſi uniuerſalis illa laus, quæ per ſcripturæ locos, quos in priorem ordinem reieciimus, exprimitur, ad noſtram hanc militantem Eccleſiam ex iuſtis & peccatoribus coactam adducere libeat, nihil erit incommodi. Enim uerò Eccleſiaſtica membra, non uno pacto ſed multiplici dici, uelint nolint aduerſarij, conſiteri tenentur. Dicuntur Eccleſiaſtica membra, aut per reſpectum ad Chriſtum, & hoc modò ſoli iuſti, iuxta eam meritorum & dignitatis diſtinctionem, quam humani corporis membra conſeruant, membra eius Eccleſiæ, cuius Chriſtus actu, caput eſt, analogica ratione in ſcriptura dicuntur: ſic ſancta uirgo Dei mater, Chriſto capiti proxima, collum: ſic Apoſtolicus cuneus, quo totius Orbis triumphum duxit, pectus dicitur, ſic martyres, uirgines, confefſores, uiduæ, & cæteri Eccleſiaſtici ſtatus, in hoc Eccleſiaſtico corpore ſuos locos accipiunt, quo pacto non modò per ſynecdochen, ſed abſoluta ratione, Eccleſia pulchra, & ſpecioſa uocatur. Dicuntur rurfus Eccleſiaſtica membra temporis præſentis

Multipliciter membra eccleſiæ dicuntur. Bernardus.

ſentis reſpectu, quo pacto eſt Eccleſiæ caput Pontifex Pius, ſui temporis, quo Eccleſiæ præſidet, tantum reſpectu. ſunt Epifcopi ac ſacerdotes, qui modò uigilant, huius Eccleſiæ, quæ nunc eſt tantum, oculi aut os, quo Euangelici uerbi rore populi reſperguntur. ſunt Reges & Imperatores lacertoſa brachia, quibus hoſtium uiolentiam à filiorum ſuorum iniuria repellit. ſunt & alia quædam ignobiliora membra, quibus forſan hodie (ſi quando aliàs) abundantiorum honorem circundamus. Eſt denique huius Eccleſiæ, quæ nunc uiuit, qualiſcunque illa ſit, certa quædam membrorum integritas, at non ſunt hæc illa, quæ abſoluta ratione, corporis Eccleſiaſtici membra dicuntur, quibus, inquam, ſancta illa Chriſti ſponſa, quæ ab Orbis exordio uſque ad finem in terris exulat, & poſt cum Chriſto in perfecto decore eſt conregnatura, in ſanctis ſcripturis conſtari deſcribitur: ſed ſunt diuerſa ſæculorum & temporum momenta, quibus à ſeipſa, & uirtute & nobilitate tantum diſtat Eccleſia, quantum membrum à membro. Sic olim totus mundi ſtatus, Danieli ſtatua illa, cuius caput aureum, pectus argenteum, uenter & fœmora ænea, tibiæ ferreæ, pedes fictiles erant, diuinitus panditur. Eccleſiæ igitur, id eſt, Eccleſiaſtici regni membrorum diuerſitas, non eſt aliud, quam eiſdem Eccleſiæ per uarios temporum excuſus uariatio, ut eius, quæ à Chriſto incipit, Eccleſiæ ſit caput Apoſtolicum ſæculum, quo uniuerſum Orbem euangelium inundauit; collum proximum tempus; pectus, in quo hominis fortitudo & robur ſita ſunt, aut tempus perſecutionis, quo animoſi Chriſti milites de mundo triumpharunt, aut imperium Chriſtianum, quod idola contriuit. in eo enim loco imperio primo omnium, à tyrannorum perſecutione reſpirans Eccleſia, cœpit adoleſcere, & ſanctorum confefſorum ocio, duo eius ubera unum rectæ uitæ; alterum excellentis doctrinæ, cœperunt intumefcere, tantumque lactis, uberibus cœlo plenis, in paruulos filios cœpit effundere, ut nos, qui modò uiuimus, qui reſidui ſumus, de plenitudine eorum, ab uberibus conſolationis faciemur. Talia ſunt profectò Eccleſiaſtica membra, quæ ore ſponſi in ſcriptura laudantur: hæc uerò membra, pulchra eſſe dicuntur, quod in quouis eorum, iuſtitia pulchritudo emicuerit. quouis enim tempore fuerunt in Eccleſia & erunt iuſti, qui membrum illud Eccleſiaſtici corporis, uenustate ſuffundant, ita ut optimo iure dici poſſit, tota pulchra, tota, inquam, totalitate temporum, & ſponſa & glorioſa, ſine macula & ruga.

Dan. 2.

Dilutio 8.

EST ILLA mihi non inepta ſententia, quæ omnes eos ſcripturæ locos, non de abſoluta pulchritudine aut iuſtitia, ſed de reſpectiua, collata nimirum ad cæteras quaſcunque Orbis nationes, aut congregationes, ſiue Eccleſias, intelligit. ita ut tota Eccleſia ſiue partes eius pulchræ dicantur, non quod labe careant omnino, ſed quo pacto inter turpes & deformes, pulchram ſolemus appellare mulierem, non quæ abſoluta pulchritudine conſtat, ſed eam, quæ cæteris omnibus collata, ſit pulchrior. Fuerunt ab Orbis initio cætera quæcunque Eccleſiæ, aut hominum congregationes, ſiue hæreſes, cum aliis grauiffimis peccatis, tum idololatria turpiſſimæ: adeo ut dominus, illarum appellari Deum, dedignatus ſit. contra, Eccleſia noſtra cum illarum uirtutum, tum ueræ religionis cultura, fuit ſemper ſpecioſa. & licet non cunctarum partium, ſui tamen totius ratione, Deo ipſi fuit ſemper amabilis. Atque huc forſan pertinet quod eam liliū inter ſpinas ſponſus appellat: in quem locum iuſtus Orgelitanus, Expulſo, inquit, homine de paradifo, dicitur, Maledicta terra in operibus tuis, ſpinas & tribulos germinabit tibi. quæ terra utique caro humana intelligitur, quæ aculeos libidinum, & concupiſcentiarum ſuarum producere conſueuit. Quapropter, quod ait, Sicut liliū in medio ſpinarum, ſic amica mea inter filias, filias hæreſes dicit, quæ per baptiſmum quaſi renatæ, filiarum nomine nuncupantur, ſed ſpinis comparatæ, corrumpentes & corruptibiles perdocentur: quam corruptionem Eccleſia nescit, quæ liliorum ſinceritati comparata, ultro citroque, redolet & reſplendet. Hactenus ille.

Idem Greg. etiam lib. 1. mo. cap. 1.

Dilutio 9.

DEVM non minus cum legitimo ſcriptura, ſenſu, illi mihi congruere uidentur, qui uniuerſalem pulchritudinem, ſpeciem, incorruptionem, & cætera, quæ translaticio ſermone, Eccleſiæ donat ſcripturæ, non de iuſtitia, aut morum pulchritudine abſoluta aut reſpectiua, ut præcedentes illorum locorum interpretationes faciunt, ſed de pulchritudine dogmatum & doctrinæ, de pulchritudine ſacramentorum ordinum, graduum, donorum & officiorum ſpiritualium, quibus gubernatur Eccleſia, quibusque omnibus abſoluta,

Sap. 9.
In expofit.
Symboli.

absoluta, iuxta diuinæ sapientiæ uias, quæ sibi eam quasi domum ædificauit, pulchritudine constat. Vnde Rufinus Aquileensis, Credere etiam hoc debent, unam esse Ecclesiam sanctam, in qua est una fides, unum baptisma, in qua unus Deus creditur Pater, & unus Dominus IESVS Christus filius eius, & unus Spiritus sanctus. Ista igitur est sancta Ecclesia, non habens maculam aut rugam. Multi alij Ecclesias congregarunt, ut Marcion, Valentinus, & Hebion, Manichæus, & cæteri omnes hæretici: sed illæ Ecclesiæ non sunt sine macula & ruga perfidiæ. & ideò dicebat de illis Propheta, Odiui Ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebam. De hac autem Ecclesia, quæ fidem Christi integram seruat, audi quid dicat in Canticis Spiritus sanctus, Vna est columba mea, una est perfecta genitrici suæ. Hactenus Rufinus. Optatus etiam Mileuitanus, eiusdem sæculi homo, contra Parmenianum scribens, cum eam pulchritudinem Ecclesiæ, quæ ex his locis colligitur, enarrandam aggredere, Ergo, inquit, Ecclesia una est, cuius sanctitas de sacramentis colligitur, non de superbia personarum ponderatur. Ergo hanc unam columbam & dilectam sponsam suam Christus appellat. hæc apud omnes hæreticos esse non potest. Hactenus Optatus. quam sententiam toto libro secundo demonstrare contendit. Et profectò nihil est in communi loquendi ratione frequentius, quam eam reipublicæ formam laudibus efferre, & pulchram, sanctam & iustam appellare, quæ sanctas, iustas & pulchras leges, pulchrumque magistratum & graduum ordinem habeat. Et alioqui si legum particularis usus habenda est ratio, nulla in uniuerso Orbe potuit reipublica commendari. in omnibus enim, quas præcedentium sæculorum historiæ commendant, fuerunt pessimi homines, & qui rectis legibus malè uterentur. immo hoc usuuere compertum est, in optimis quibusque rebus publicis peiores quam apud Barbaros homines plerumque prouenire: nec tamen illæ propterea sunt uituperio, sed quasi iustissimæ, prudentissimæ & pulcherrimæ, summæ commendationi & laudi. Cum uerò nulla fuerit apud omnes mortales, etiam ex his, quæ summè commendantur, reipub. quæ non uel in religionis doctrina, uel in morum formatione, uel in magistratum, tum spiritualium, tum temporalium ordine turpissimas maculas habuerit: nostra tamen Ecclesiastica reipub. præter quòd, in his omnibus uel nauulo careat, habet insuper admirabili quodam, & quasi diuino ordine septem sibi inuicem succedentia sacramenta, quibus suorum filiorum sordes, quas humanæ uirtutis fragilitate contraxerint, efficaciter abluat. Nihil falsum docet hæc sancta reipublica, nihil malum admittit, immo summo odio peccata abominatur: siquid filij admiserint, continuò sanctorum sacramentorum usu detergit. Cur igitur non modò per synecdochen, sed absque ulla synecdoche, absolute tota pulchra, formosa, sine macula & ruga, carissima sponsa, hortus conclusus, fons signatus, cuius emissiones sint paradisi, id est, optimè redoleant, non uerè dicetur? Cur deinde huius oculi, caput, nasus, labia, genæ, collum, ubera, uenter, iunctura feminum, gressus, calciamenta, capilli, uox, & demum statura, ab sponso commendetur? Itaque Optatus Mileuitanus Augustino cœtaneus contra Parmenianum Donatistam scribens, ad hæc loca, quæ hæretici obiiciebant, declaranda progressus, Ecclesiæ pulchritudinem, non ab alio, quam à sacramentis uenatur. Ergo, inquit, Ecclesia una est, cuius sanctitas de sacramentis colligitur, non de superbia personarum ponderatur. Ergo hanc unam columbam, & dilectam sponsam suam Christus appellat. hæc apud omnes hæreticos esse non potest. Hactenus ille. Quòd si prolixiores forsàn æquo in hac aduersariorum ratione diluenda, nisi sumus; lector, id duplici ratione factum sciat, tum quòd in omnibus controuersis, quibus nunc Christiana religio iactatur, hac, qua Ecclesia sanctorum scripturarum iudex inquiritur, nullà sit excellentior: (hac enim semel composita, cæteræ quæcunq; hæreses, quæ Ecclesiastico iudicio & doctrinæ aduersantur, facillimè corruunt. unde non indignam Augustinus iudicauit, quam tot libris & tractatibus illustraret) tum deinde, quòd adeò huic ultimæ rationi confidant hæretici, ut eam ineluctabilem putent. quam uerò sit ineluctabilis, ex nouem dilationibus (quarum quæcunq; est profectò sufficientissima, & quæ ueterum & nostrorum Donatistarum ora, potentissimè obruat) uel aduersarij iudicabunt.

Optatus
Aster. lib. 2.
con. Parm.

Quænam

Quænam Ecclesia ex iustis & peccatoribus coacta, sit legitima scripturæ interpret. Cap. XXIII.

D Habet hæreticorum ingenium, ut cum plurimum eisdem irretitos & comprehensos existimes, tunc quasi anguilla lubrica elabantur, & latibula, quibus suam impietatem abscondant, quærentes, aufugiant. Quòd (si alicubi) in hac controuersia, in qua uera Ecclesia, & legitimus scripturæ sensus inquiritur, maximè eisdem factitasse uidemus, cum enim Ecclesiæ auctoritate coërcerentur, non ausi Ecclesiam negare, extra quam nullibi salutem esse constitutam, apud omnes Christianos persuasissimum nouerant, ad Ecclesiam electorum, id est, ad Ecclesiam, quæ nullo pacto deprehendi posset, quasi ad sacram anchoram confugerunt. deinde cum catholicorum rationibus ab hac Ecclesia, quòd nihil forsàn cum illa commune haberent, protrusi essent, in iustorum Ecclesiam, quòd scilicet se omnium mortalium iustissimos arbitrentur, sese receperunt: quam cum multis ualidis rationibus suaserimus, non esse illam, cui sit promissum magisterium spiritus, sed eam uniuersalem, quæ iustis & peccatoribus constat; actum esse uideri poterat de nostrorum sæculorū hæreticis, qui nostram Ecclesiam quasi peccatricem, & sordidam à sanctorum scripturarum interpretatione, controuersiarumque Christianarum iudicio excluderant; nisi recentiores quidam postingentes studiorum labores, nouas cogitassent præstigias, quibus stationem, qua per catholicos uiros trusi fuerant, repetentes, saltem dum illa rursus expellebantur, apud suas miserandas plebes, liberè insanire possent.

ERGO sunt quidam, qui cum libenter nobis donent, Ecclesiam scripturarum interpretem, legitimamque controuersiarum Christianarum iudicem, nec tantum ex electis, nec tantum ex iustis, sed ex peccatoribus quoque coalescere: cum tamen tot sint Ecclesiæ, quot Ecclesiastica sæcula, non quancunque Ecclesiam, sed primam illam, quæ uiris Apostolicis constitit, esse ueram & catholicam Ecclesiam, omnino contendunt. Atqui, aiunt, nos Christi & Apostolorum atque sanctorum Patrum primitiuam Ecclesiam, semper iudicauimus esse catholicam, neque eam dubitamus arcam Noë, sponsam Christi, columnam & firmamentum ueritatis appellare, aut in ea omnem salutis nostræ rationem collocare. Huic quoque sententiæ Ecclesiasticarum centuriarum compilatores consentire uidentur, dum solos eius Apostolici temporis Ecclesiasticos auctores, uerum germanumque sensum scripturarum, apprehendisse, multis locis docent; cæteros omnes, qui ea tempora insequantur, multis uicibus respersi; multaque habere, quæ indicent, iam eos à puriori illa sanctorum scripturarum, & Christianismi tractatione degenerare.

Auctores
apologia
Anglicana.

Atque hi quidem, cum nullam aliam rationem, quam quosdam huius, quæ nunc est Ecclesiæ, abusus pro sua consuetudine proferant: nos tamen in illorum gratiam illud adducamus, quòd eadem Ecclesia, in Nicæno symbolo, quotidie canit, Et unam sanctam catholicam & apostolicam Ecclesiam. si cuiuscunque temporis Ecclesiæ sententiæ parendum esset, aut si quæuis Ecclesia sanctorum scripturarum legitima interpret esset, aut si quæuis cuiusque temporis Ecclesia spiritus magisterium haberet, quid opus erat, Ecclesiam illam Apostolicam profiteri?

1. ratio pro
heretica sententia.

DEINDE, illa testimonia, quæ Ecclesiæ, magisterium spiritus promittere uidentur, tantum de Apostolica illa Ecclesia, sunt accipienda. de illa enim, non de quacunque altera dicitur, Ego rogabo patrem, & alium paraclerum mittet uobis, spiritum ueritatis, &c. et rursus, Spiritus ueritatis, qui à patre procedit, ille uos docebit omnia, & suggeret uobis omnia, quæcunque dixero uobis, &c. et iterum, Multa habeo uobis dicere, quæ non potestis portare modò: cum autem uenerit spiritus ueritatis, ille uos docebit omnem ueritatem. Quæ planè omnia in sancti Spiritus uisibili aduentu impleta fuisse, nemo est, qui dubitet. Illa igitur Apostolica Ecclesia, sola est, quæ promissum habet spiritus magisterium, non quæcunque alia, quæ per uaria tempora eidem successerunt. Atque

2. ratio.

Ioan. 14.

Ioan. 16.

Z z z hæc

hæc ſunt, meo quidem iudicio, in uniuerſum, quæ potiſſimè huic hæreticæ technæ ſuffragari poſſunt.

Nos uerò hos, quò hæc quoque Eccleſia, ad quam ſe tandem receperunt, eos trudamus, axiomate illo, quo in tota hæc diſputatione uſi ſumus, non minùs ad Chriſti prouidentiam, unum & eundem ſenſum in Chriſtiana repub. quàm unas & eas leges pertinere, principio omnium aggrediamur oportet. Qui docet tantùm eam Eccleſiam, quæ prioribus illis Chriſtianiſ & uiris Apoſtolicis conſtitit, ueram eſſe & catholicam Eccleſiam, apertè omnem rationem interpretandi, cui parère & ſtare teneamur, exulare iuber ab Eccleſia. nulla igitur certa erit ſchola, in qua diuinarum legum legitimum ſenſum huius ſanctæ reipub. ciues addiſcere liceat: licebit igitur, cuius, quodcunque uelit & libeat, ſentire. nõ ergo Arius, quòd filium cum patre nõ cenſeret hominon, hæreticus erit: non ergo Sabellius, quòd cum una natura unam quoque in Trinitate conſitetur perſonam, hæreticus erit: non ergo Neſtorius, Eutiches, Donatus, Nouatus, &c. iudicentur hæretici, quoniam non eſt modò catholica Eccleſia, quæ eos Eccleſiaſtico iudicio decernat hæreticos. omnes igitur tumultuentur, omnes nouas & inauditas ſectas inueniant, & inuentas tueantur: ſæuiat pater in filios, & filij in patres: uxores diuerſa ſentiant à uiris: non ſit unus ſpiritus nec una fides, quoniam non eſt unus controuerſarum compoſitor, cuius ſenſui omnes ſtare teneamur. At dicent Eccleſiam illam, cæteris quibuſque futuris Eccleſiis, quid credendum eſſet, præſcripiſſe, illiuſque magiſterio, omnes ſectas, omneſque hæreſes poſſe proſtigari. Sed quid aliud eſt hoc dicere, quàm docere ad ſolam ſcripturam ſacram, cum hæreſes inciderint, eſſe currendum, quòd iam dudum eluſimus? Profectò eius Eccleſiaſtici ſæculi homines, præter ſcripturas ſacras, aut nihil, aut pauciſſima ſcripſere, taliaque, ut aut nullibi, propter Chriſtianorum perfecutiones nunc extant, aut ſi extant, ab hæreticis tamen uitata & mille naniis, & illorum temporum hæreticis inſaniis reſperſa pro fabulis habeantur. Nullos in ſanctas ſcripturas commentarios ediderant, nullæ inciderant Eccleſiaſtica controuerſia, ut quis in ea parte eſſet legitimus & catholicus uerbi Dei ſenſus, nobis cum ſcripturis tranſmitterent. Petrus quanuis Pauli epiſtolas, complurimos locos continere difficiles iudicaſſet: non tamen, qui eſſet legitimus eorum ſenſus, nobis expoſuit. Ergo qui ad Eccleſiam illam priorem prouocat, ad ſolas nudas, puras purasque ſcripturas prouocat, nullum uult præter propriam temeritatem earundem interpretem.

DEINDE ſi illa Eccleſia & eius doctrina eſt ille legitimus Euangelicæ legis interpres, quem, ut omnes in unum conueniremus ſenſum, Chriſtus in hac republica Chriſtiana reliquit, cur nos & illi, qui eandem illam apoſtolicam Eccleſiam colimus, in eundem ſenſum non conuenimus? Quòd ſi nos ſimus, qui eius apoſtolicæ Eccleſiæ imperio aut interpretationi refragamur, cur iidem ipſi, qui eam Eccleſiam tantopere colunt, uniuerſi, inquam, hæretici, quibus ſolenne eſt ad eam Eccleſiam & ſcripturas prouocare, inter ſeipſos tantopere diſident? cur uel in noſtram perniciem, non in unum conueniunt? atqui, oportuit Chriſtum in ſua repub. componendæ pacis media relinquere: oportuit eum, qui pacem tantopere commendauit, omnes diſſidiorum & partium occaſiones præcidere. Deinde cur iſti inter ſe non conueniunt, quo tempore finita fuerit Apoſtolica illa Eccleſia, quo tempore ſanctarum ſcripturarum legitimus ſenſus purusque ille Chriſtianiuſ terminus fuerit, ut ſaltem ſciamus, quos auctores Eccleſiaſticos, qui ad puriorem Chriſtianiuſ illum aſpiramus, legere ac uerſare debeamus? Quòd ſi tamen ex horum ſcripturis diuinare liceat, iam Clementis Alexandrini ſæculo forſan extinctus fuerat purior ille Chriſtianiuſ: quoniam ille multa dicit, quæ non fatiſ, cum ea, quàm modò iſti, quaſi uerum Chriſtianiuſ docent, doctrina conueniant. Clemens Romanus, licèt Petri & Pauli diſcipulus fuerit, quòd tamen fuerit Papa, quando cum horum doctrina ex diametro pugnat, ad puriorem Chriſtianiuſ non pertinebit. Ireneus, Iuſtinus, Tertullianus, Cyprianus, & ſi qui ſunt alij hiſ uetuloſiores, quo pacto, quaſo, ad puriorem illum Chriſtianiuſ, ad Apoſtolicumque illum Eccleſiæ prioris ſenſum pertigerint, cum multa doceant, quæ iſtos hodie robuſtiſſimè torquent? Quin uerò neque omnes eius Apoſtolicæ ſæculi homines, puriorem habuerunt Chriſtianiuſ, niſi omnia, quæ Ignatius Antiochenus Epicoſpus, Dionyſius Areopagita, Abdias Babylonius, &c. docuerunt cum puriſſimo horum

rum Chriſtianiuſ, quem modò colunt, conuenire debeant. Sunt igitur ſoli illi, qui ſcripturas canonicas ediderunt, Petrus nimirum, Ioannes, Matthæus, Paulus, Lucas, Marcus, & Iudas, Apoſtolica Eccleſia. Nam Iacobum, cum doceat, fidem ſine operibus mortuam eſſe, & nihil prodeſſe, quòd horum iudicio cum puriori illo Chriſtianiuſ non conuenit, ad Apoſtolicam illam Eccleſiam pertinere non credent. hæc ſunt prorfus ridicula, & indigna, quæ rationis participibus hominibus, tam petulantèr obiectentur.

DEINDE quo pacto ea, catholica uocetur Eccleſia, quæ tantùm pauciſſimis hominibus, unoque ſæculo fuiſſe conuincitur? Atqui Eccleſiam catholicam dici hucusque didiceramus, quòd eſſet omnium hominum, quòd eſſet omnium temporum, quòd eſſet locorum omnium in eandem fidem, in eandem religionem, in eandem ſententiam; uniuerſalis conſenſio. Putabamus nimirum, Auguſtini, Hieronymi, & Ambroſij tempore, catholicam Eccleſiam fuiſſe, neſciebamus ante Cyprianum & Tertullianum iam dudum obiiſſe. Quid illi ſancti patres ergo, Eccleſiæ catholicæ conſenſu & auctoritate, hæreticos coërcent? quid tantopere cum Nouato Cyprianus, & Auguſtinus cum Donato de cætholica Eccleſia, quæ iam dudum fuerat extincta iuxta horum ſententiam, cum Apoſtolicò ſæculo, iurgant? An Cyprianus cum Nouato, & Auguſtinus cum Donato, de Eccleſia illa, quam iſti catholicam & Apoſtolicam ſolam uolunt, id eſt, Apoſtolica illa ſocietate, aut de ea, quæ Apoſtolicò ſæculo fuit, Chriſtianorum hominum congregatione decertabant? uides igitur, quòd miſerandos homines obſtinatiſſimum illud ueritatis odium perducatur? uides quanto ludibrio, & ſubſannationi exponatur, dum potiùs quiduis dicere malunt, quàm Eccleſiaſtica cenſura & correctioni parère?

IN HOC tamen multò magis ſunt ridiculi, quòd noua & prioribus ſæculis inaudita, proferre ſe putent. Tenenda eſt, inquit Auguſtinus, nobis Chriſtiana religio, & eius Eccleſiæ communicatio, quæ cætholica eſt, & catholica nominatur; non ſolum à ſuis, ueràm etiam ab omnibus inimicis. Velint enim nolint, ipſi quoque hæretici, & ſchiſmatum alumni, quando non cum ſuis, ſed cum extraneis loquuntur, catholicam, nihil aliud quàm catholicam uocant. non enim poſſunt intelligi, niſi hoc eam nomine diſcernant, quo ab uniuerſo Orbe nuncupatur. Haecenus ille. Ergo ſi Auguſtino de omnibus hæreticis loquenti, fidem adhibemus, non eſt nouum hæreticos catholicam Eccleſiam, catholicam negare: quoniam nimirum ſciamus, ſi illam ſemel catholicam conſeſſerint, eiùſdem ſibi continuo ſubeundum iudicium. ſed quantumuis quando cum ſuis loquuntur, nolint eſſe catholicam: cum tamen aut ſecum, aut cum aliis loquuntur, catholicam uocant. nec mirum, quandoquidem hoc grande mendacium, quò ſola illa Apoſtolica Eccleſia, ſola Eccleſia catholica dicitur, ex eorum numero ſit, quæ dici cum poſſint, ab ipſis tamen inuentoribus credi non poſſint.

SEDE agedum, horum hominum ſtultitiam ampliùs exagitemus. Apoſtolicam illam eccleſiam, tantùm uolunt eſſe arcam Noë, uolunt eſſe ſponſam Chriſti, & columnam ueritatis immobilem: quicunque igitur in illa nõ fuerunt, naufragio perierunt; quicunque igitur eius partes non fuerunt, Chriſtum caput non habent; quicunque igitur contra eam docuerunt, id eſt, quicunque illis, contra illam docere uidentur, tanquam mendaces, qui illi firmamento ueritatis non adhæſerint, ſunt execrandi. Ergo quicquid poſt illam fuerit Eccleſiaſtici uiri, & quicunque ſumus modò, diluuiò perimus, ad Chriſti ſponſam non pertinemus. nulla ergo ſanctorum ſcriptis fides adhibenda; immo ab illis, quaſi à certiffimis peſtibus, quòd non nulla docuerint, quæ iſtis cum illa Eccleſia conuenire non uidentur, fugiendum nobis erit. omnes illi horum inſania, hæretici erunt, qui ea, quæ iſti ab ea Eccleſia aliena uiderunt, docuerint. Sed ridiculi homines; ea parte, quæ ipſis placet, Eccleſiam Chriſti, id eſt, tunicam, quam nec carniſices ſcindere auſi ſunt, procaciſſimè rumpunt. & profectò ſi inter ſanctos auctores, qui poſt Apoſtolicum illud ſæculum uixerint, ſuarum blaſphemiarum reperiffent ſuffugium, eoſdem ipſos in ſuam illam Eccleſiam (ſat ſcio) libentiſſimè admitterent. nunc quia nullum reperiunt, qui ſuæ, quam in Eccleſiam inducunt, carniſ libertati conniueat, omnes ab eadem pluſquam Apoſtolica poteſtate protrudunt. Sed ò furorem, quis neſciat, eam Eccleſiam, quæ arca Noë dicitur, quæ ſponſa Chriſti in ſcriptura uocatur,

quam columnam & firmamentum ueritatis Paulus appellat, non uno sæculo, sed à mundi exordio usque ad finem duraturam? Quis unquam hæreticorum, qui tamen omnes, quod ab uno eodemque spiritu agantur, semper Ecclesiæ fuerunt infestissimi, eandem in quinquaginta aut centum annos (quod isti faciunt) Ecclesiam catholicam, quæ sit arca Noë, sponsa Christi, columna & firmamentum ueritatis, coërcuit. Donatus in Aphricæ parte quadam, coarctabat Ecclesiam catholicam, quæ esset arca Noë, & sponsa Christi, &c. ac perpetuò duratura, ut illam saltem in quæstionibus suborientibus, uix uocis oraculo possemus consulere. At isti omnibus Donatis dementiores, eandem nobis catholicam Ecclesiam, in quinquaginta, aut sexaginta annos Apostolicos cogentes, cum eodem Apostolico sæculo fabulantur extinctam: ut illis & quibusque aliis similibus, impunè rempublicam Christianam diuexare liceat.

Hæreticorum fuga Diluio.

DICENT, non se eam hominum congregationè, quæ illo Apostolico sæculo uixerit, catholicam Ecclesiam & arcam Noë appellare, sed fidem eius, sine qua, sicut olim sine arca Noë, nullus mortalium salutem consequetur. At ego aliud Ecclesiam, aliud Ecclesiæ fidem hucusque putaram. Sed esto ita: in illa enim Ecclesia fuerunt Apostoli & Euangelistæ, qui scriptis ac uerbis, ueram fidem Orbem docuerunt. Sed quis, quæso, nobis nunc aut post Apostolica sæcula, cum controuersia inciderint, cum uariis opinionum & sententiarum tumultibus agitetur Ecclesia, hanc aut illam sententiam cum Apostolica illa fide ac sensu conuenire docebit? Quis, quid sit sequendum, quid ue fugiendum, id est, quid in ea parte Apostolica illa Ecclesia amplecteretur, aut fugeret, nobis indicabit? Quis hos rectè sentire, ex præscriptoque illius ueteris Ecclesiæ docere; contra, illos ab eadem Ecclesia sensu & interpretatione scripturarum deficere ostendet? Tumultuemur igitur uniuersi, dum unusquisque potius suam fidem, quam alterius, cum eius Apostolicæ Ecclesiæ fidem conuenire contendat.

Psal. 89.
Psal. 132.
Hæreticorum fuga.

DICANT iam hæretici, quid Christi regnum & sedes in scriptura uocetur, an non catholica Ecclesia, illa, inquam, quæ est sponsa Christi; illa, inquam, quæ est columna & firmamentum ueritatis? Quis est tam effrons, qui hoc negare audeat? Quod si ita est, mendaces igitur illæ promissiones, quæ Christi regnum & sedem, id est, catholicam Ecclesiam, in finem usque sæculi perduraturam spondent. Ordinari, inquit, testamentum electis meis, iuravi Dauid seruo meo, usque in æternum propagabo semen tuum, in generatione & generationem ædificabo sedem tuam. Item, elegit Dominus Syon, elegit eam in habitationem sibi, hæc requies mea in sæculum sæculi. Dicent Ecclesiæ quidem omnibus sæculis duraturam, non tamen semper esse doctricem, sed eam tantummodò, quæ Apostolicis illis sæculis uixit, quibus & sanctarum scripturarum uerus sensus, & puri Christianismi usus uiguit. sic enim in cæteris quibuscunque rebus publicis contingere, in quibus, qui primò illas instituerunt, quos maiores appellant, in legum exprimenda intelligentia, magistrorum, quicumque deinde succedunt, personam discipulorum sortiuntur. Esto ita. sed nunquid, propterea hæc, quæ modò uiuit, Ecclesia, eius, quæ tum uixit, non erit legitima interpretes? & quis, quæso, potius nostrorum maiorum & senioris Ecclesiæ placita interpretetur, quam ea, quæ legitime successit Ecclesia? fatemur eam solam Ecclesiam, quæ fuit Christi tempore, in tota futura Christiana repub. magisterium obtinere, magisterium, inquam, id est, legislationem: ipsa enim est, quæ scripturas, aut potius per ipsam Spiritus sanctus, condidit. at nostræ huic, quæ per uaria sæcula eidem successit, illius ueteris Ecclesiæ interpretandæ, & quid sibi uoluerit explicandi, scholam tribuimus, quemadmodum in cæteris rebus publicis, legum condendarum magisterium, maioribus quidem, iam uerò latas exponendi potestatem, minoribus damus: minoribus, inquam, non huic aut illi, (essent enim omnia consulsissima,) sed reipub. magistratibus, & qui cæteras quasque reipub. partes uirtute contineant. Iam uerò falsum est, quod aiunt, solam eam, quæ Apostolico sæculo uixit, Ecclesiæ, in republica Christiana magisterium obtinere: nam ascendens super omnes cælos, ut adimpleret omnia Christus, quosdam dedit Apostolos, quosdam autem prophetas, quosdam uerò euangelistas, alios uerò pastores & doctores ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, & ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Quærimus ab his, an illo Apostolico sæculo sancti omnes fuerint consummati? an opus ministerij

Ditio.

ministerij Euangelici illo tempore fuerit absolutum? an illo sæculo omnes occurrerimus, resumpris iam corporibus, in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi? Quod si negent, & id in die iudicij futurum fateantur: non igitur usque ad eum diem in Ecclesia pastores & doctores deficient, qui totius Ecclesiæ cœtus personam sustinentes, ad uerum & purum Christianismum Christianos instituant. nam neque idolatriam (cùm tamen grandis esset utriusque status differentia) Deus fecisse legitur. quãuis enim per Moysen legem tulisset, quæ omnibus suis numeris (quantum ad illum seruilem statum attinebat) absoluta uideri poterat: nunquàm tamen sequentibus sæculis, sic eam gentem deseruisse legitur, quin legitimos quosdam suarum legum interpretes, id est, sanctos Prophetas, eidem indulerit. Nam cùm maximè desertus illo magisterio uideretur, id est, cùm iam non esset Propheta, qui legum diuinarum interpretem ageret, Christus non modò ad sacerdotes, sed ad Phariseorum & scribarum cathedram, tanquàm quæ etiã tunc, in tanta peccatorum colluie & uirtutum strage, adhuc Moysi cathedra esset, Apostolos remittit. Super cathedram Moysi, inquit, sederunt scribæ & Pharisei, quæ dicunt facite, secundum opera illorum nolite facere. Ex quo loco duo, (mea quidem sententia) quæ nostri sæculi hæreticos uiolentiſsimè compriment, euidenter eliciuntur; prius quidem, semper in Ecclesia publicam diuinarum legum cathedram & scholam futuram; alterum, hanc nulla peccatorum alluione, nulla uitiorum mundatione extinguendam. quod posterius, horum, quibuscumque decertamus, uniuersas ratiunculas & frigidissimas excusatiunculas, quibus suam, ab Ecclesia in alt eram nescio quam Ecclesiã, apostasiã excusare conantur, unicè transfodit. sic enim aiunt, Odiosum quidem est separari à societate, qui licet non sint, tamen uideantur saltem, atque appellentur Christiani. Et certè nos istorum Ecclesiam (loquuntur de Romana Ecclesia) qualiscunque tandem ea nunc est, uel nominis ipsius causa, uel quòd in ea euangelium aliquando IESU Christi uerè ac purè illustratum fuerit, non ita contemnimus, neque ab ea, nisi necessariò & perinuiti discessionem fecissemus: sed quid si in Ecclesia Dei, idolum excitetur, & desolatio illa, quam Christus futuram prædixit, stet palàm in loco sancto? Quid si eam aliquis prædo, aut pyrata occupet? Hæc illi, & alia quædam, euangelica illa sua libertate dicendi, qua nemini parcunt. quæ tamen uniuersa non aliò tendunt, quam ut apostasiã suam apud indoctas plebes præstigiolis ratiunculis fucare queant. Vertunt & inuertunt uniuersas historias, & ex Theologis, si Diis placet, plebecularum scurræ facti, Romanorum Pontificum, & eorum, qui eis adherent, id est, totius Ecclesiæ catholicæ, nauos notant. in qua re adeò mirè sibi placeat, ut continuò prorsus summis rationibus & causis, innocentissimos homines, & qui nihil mali unquam designarunt, se ab Ecclesia discessisse, apud uniuersum Orbem persuasissimum putent. Ab Ecclesia, inquam, id est, ab ea, quæ nomen habeat Ecclesiæ, quòd ueram illam Ecclesiam, in qua purus uigebat Christianismus, iam extinctam existiment. Verùm in hac parte, nemo melius eis satisfacere poterit, quam quidam eorum in eadem apostasiã & discessione fidelissimus socius. Hic enim, cùm Christi regnum & fidem, id est, Ecclesiam, usque ad finem sæculi, quibusdam ueteris Testamenti locis comprobasset, continuò subiungit, Huius Rei Christus, Apostoli, & omnes Prophetæ exemplum præbuerunt. Horrendæ sunt illæ descriptiones, quibus Isaias, Hieremias, Ioël, Abacuc, & alij, Ecclesiæ Hierosolymitanæ morbos deplorant, in plebe, in magistratu, in sacerdotibus, omnia usque adeò corrupta erant, ut nò dubitet Isaias, æquare Hierosolymam Sodomæ & Gomorræ. Religio partim contempta, partim contaminata in moribus, passim referuntur furta, rapinæ, perfidiæ, cædes, & similia scelera: neque tamen propterea aut nouas sibi Ecclesias erigebat, aut noua altaria extruebant Prophetæ, in quibus separata sacrificia haberet, sed qualescunque essent homines, quia tamen reputabatur dominum apud eos uerbum suum reposuisse, & cæremonias instituisse, quibus illic colebatur, in medio impiorum puras manus ad illum extendebant. Certè si putassent aliquid contagionis se contrahere, centies potius mortui essent, quam passim fuissent, se pertrahi. Nihil ergo aliud illos retinebat, quominus discessionem facerent, quam seruandæ unitatis studium. Quòd si religio sanctis prophetis fuit, ob plurima & maxima scelera, non unius aut alterius hominis, sed propemodum totius populi, se ab Ecclesia alienare: nimium nobis arrogamus, si protinus audemus ab Ecclesiæ communionem deficere; ubi

Matt. 23.

Verba sunt auctorum Apologie Anglicane.

Verba sunt Ioannis Caluini lib. 4. insti. Christi. cap. 1.

non omnium mores uel nostro iudicio, uel Christianæ etiam professioni satisfaciunt iam Christi, & Apostolorum sæculum, quale fuit? neque tamen impedire potuit illa Pharisaorum impietas, & quæ tum uigebat passim, dissoluta uiuendi licentia, quin eisdem sacris, cum populo uterentur, & in unum cum reliquis templum, ad publica religionis exercitia conuenirent. Vnde id? nisi quia sciebant, malorum societate minime pollui, qui pura conscientia eisdem sacris communicaret? si quem parum mouent Prophetæ & Apostoli, ille saltem Christi auctoritati acquiescat. bene ergo Cyprianus, Etsi uidentur, inquit, in Ecclesia zizania, aut uasa impura, non est tamen, cur ipsi de Ecclesia recedamus: nobis modò laborandum ut frumentum esse possimus; nobis danda opera, & quantum licet, enitendum, ut uas aureum, aut argenteum simus: caterum fictilia uasa confringere, solius Domini est, cui & uirga ferrea data est, ne quisquam sibi, quod proprium est soli filio, uendicet, ut ad aream uentilandam & purgandam sufficiat, zizaniaque omnis ab humano iudicio segreganda. superba est ista obstinatio & sacrilega præsumptio, quam sibi furor prauus assumit. Hactenus ille. Quæ utinam tam bene imitatus fuisset, quàm bene rhetoricatur. profectò haud sibi aliud altare immo alia sacrificia extruxisset, aut ab Ecclesia recessisset. Sed ad rem.

HABENT hæretici nostri, non à Romano Pontifice, aut à papa quopiam, sed à Iohanne Caluino, nec tunc quidem, cum horrenda peccata, plebes, magistratus, & sacerdotes inuaserint; nec tunc quidem, cum Gomorrhitica & Sodomitica scelera, ecclesiasticum corpus, quasi tabe confecerint; nec tunc quidem, cum furta, rapina, cædes, perfidia, & similia scelera, inundauerint; nec tunc quidem, cum religio partim contempta, partim contaminata iaceat, nouas sibi esse Ecclesias comparandas, aut ad nouas hominum societates digrediendum: sed qualescunque sint homines, apud quos dominus suum uerbum reposuerit, & caeremonias instituerit, cum illis manendum, cum illis conuiuendum, in medio eorum cœtu, quanuis sit impurissimus, & impiissimus, putas manus ad Deum extendendas; quoniam nihil inde contagionis affricetur. Habent ab eodem, nihil æquè sanctos prophetas, in illa corruptissima Ecclesia, ubi non modò cætera uitia, sed idololatria, non modò principes sed sacerdotes inuaserat, retinuisse, quominus discessionem facerent, quàm seruandæ concordia & unitatis studium: quibus nihil magis Deo placere sciebant. Habent ab eodem, sanctis prophetis religionem fuisse, ob plurima & maxima scelera, non unius aut alterius hominis, sed totius populi & gentis propemodum, se ab Ecclesia alienare atque abducere. Habent ab eodem, Christi & Apostolorum sæculo, neque desperatam illam Pharisaorum impietatem, neque, quæ tunc passim regnabat, dissolutam uiuendi licentiam, impedire potuisset, quominus eisdem sacris, cum populo uterentur, & unum cum reliquis templum, ad publica religionis officia & caeremonias conuenirent: quoniam nimirum malorum societate minime polluantur, qui pura conscientia, eisdem sacris communicant. Habent ab eodem & Cypriano, etsi multa sint in Ecclesia zizania, & uasa impura, non ideò tamen esse ab Ecclesia recedendum, sed Christiani hominis tantum studium esse, anniti, ut ipse inter zizania sit frumentum, & inter uasa impura sit uas mundissimum. Habent ab eodem, non cuiusuis sed filij Dei, qui solus habet uirgam ferream, munus esse, fictilia uasa confringere. Habent demum, uelle omnia corrigere, superbam esse præsumptionem, à prauo furore ministratam. Cur igitur uel in hac peccatorum inundatione, quæ tamen quantumque illi rem exaggerent, nondum ad idololatriam, & Dei abnegationem peruēnit? cur in hac religionis conculcatione, quæ tamen ad eam, quam Isaias, Hieremias, Ezechiel, Oseas, Ioël, Micheas, & ceteri nobis expriment, nondum dilapsa est ab Ecclesia, apud quam olim uerbum Dei repositum, & caeremonias, id est, diuina sacramenta instituta cognoscunt, cateruatim dilabuntur? Suscitetur igitur in Ecclesia idolum, sedeat in loco sancto abominatio Danielis, ut illi uolunt, occupet arcam Noë pyrata, an ideò tam atrox discessio facienda erat? an ideò sibi alias Ecclesias extruere debebant, & in nescio quarum Ecclesiarum latibula diuertendum erat? Vbi ergo est illud, quod Caluinus inquit, sanctorum Prophetarum, immo Christi & Apostolorum eius, etiam inter atrocissima magistratum & sacerdotum scelera unitatis studium? Vbi amor ille concordia? ubi uniendæ & non dissoluendæ caritatis affectus? cur sibi alia altaria & alias aras ædificauerunt? cur sibi diuersa sacramenta sume-

runt?

runt? Produnt igitur aperte se spiritu illo, quo olim sancti prophetæ & Apostolici uiri uitia & peccata tolerabant, quo uel ab idololatra populo, ne caritatem scinderent, non discedebant, affectos non esse.

AT NON docetur in Ecclesia sincerè euangelium. Sed quis inter hæreticos olim id frustra non fuit causatus? immo quis inter hos, qui se uerum Christianismum assequutos putant, in sua factione & secta, & non in alia, euangelium sincerè doceri, firmissime non astruit? Sed nūquid minùs nunc euangelium docetur, quàm olim, cum sancti prophetæ mittebantur, lex docebatur? Num minùs nostro sæculo docetur euangelium in ecclesia, quàm Christi & Apostolorum tempore lex docebatur? Cur ergo neque prophetæ, neque Christus, neque Apostoli, toto illo legis Mosaicæ tempore, ab ea ueteri ecclesia, quæ non erat aliud, quàm idololatriæ & scelerum sentina, non discesserunt? cur non se ab ea alienauerunt? cur non puriori quadam Iudaismi ratione renouata, ab antiqua illa, iam per hominum traditiones confusa & sepulta, discessionem fecerunt? cur easdem caeremonias non à Deo, sed hominum traditione susceptas, non riserunt, aut irridendas plebibus exposuerunt? immo cur eas, non modò ante legis interitum, sed posteaquàm euangelij aduentu inanes erant, ne fratres scandalizarent, aut unionis uinculum rumperent, tam modestè subibant? an non Paulus tonsus est? an non Timotheum circumcidit? an non ingreditur templum, quasi uotum habens? Cur deinde in tanto caeremoniarum & humanarum traditionum tumultu, sancti Prophetæ ad uerbum Dei non prouocarunt? Cur non ad ueterem illam puram putam synagogam, suas causas adduxerunt? Cur illam, quæ tunc erat tanto uitiorum turbine obruta, non esse ueram synagogam, sed aliam quandam iustorum, electorum, aut Apostolorum clamauerunt?

AT IN ecclesia sunt mali Pontifices, sunt Antichristi, sunt nauiculæ Christi pyratae, sunt laræ papales. & quid? non ne si essent, & tunc peiores erant? non ne quidam eorum idololatriæ extiterunt? Profectò quantumuis isti historias ecclesiasticas seorsum deorsumque inuertant, ut matris suæ principumque populi sui uerenda retegant, & ea non modò domesticis fidei, sed Iudæis, Thurcis & gentibus, qui cum ingenti ecclesiæ dedecore libros eorum, obscœnissimis mendaciis refertos, legunt, irridenda proponant: nunquam tamen tam atrocia scelera, nunquam tam detestanda facinora, nunquam tam execranda peccata inuenient, quàm olim apud eam gentem Isaias, Hieremias, Ezechiel, Ioël, Aamos, Michæas, & reliqui sancti Prophetæ inuenisse se docent. Quid si modò Rom. Pont. publicè ab Imperatoribus, ut olim Iudæi, numerata pecunia sacerdotum (quod absit) coëmeret? Quid si à principe non Christiano, sed idololatra, & totius religionis sæuissimo hoste, sibi illud compararet? Quid si non perpetuam functionem, contra quam, quod lex præscribebat, sed annuam obiret? Quid si cum socero aut genero eum honorem ac dignitatem annuatim partiret? Quid si Alcimos ab Antiochijs, Anaëlos ab Herodibus, intrusos uidissent? Quid demum si uniuersa illa peccata, quæ Iosephus memoriæ prodidit, in Romanorum Pontificum historiis deprehenderent?

SED NON recedimus, aiunt, ab Ecclesia uniuersali, ab ea nimirum, quæ est sponsa Christi; sed à Romana. Verum non ne id quoque Prophetis, Apostolis & Christo dicere licuit? non ne causari potuissent, se quidē non à synagoga Mosaica, sed ab Hierosolymitana, quæ tum temporis iustissimè synagoga Satanæ censeretur poterat, propter aperta sacerdotum & totius populi sacrilegia, & idololatriam, discedere? Cur ergo non recesserunt? aut cur non (cum tamen illa ratione certissimam necem declinare potuissent) in amplissimas ciuitates, quæ gratisimè eorum suscepissent aduentum, concesserunt?

ECCLESIA Rom. aiunt, non est uniuersalis Ecclesia. Esto. neque enim in hoc, in quo tamen magnopere nobis aduersarij insultant, maximè contendimus, dum eandem, aut eiusdem pastorem, uniuersalis Ecclesiæ caput fateantur. caput, inquam, ministeriale, id est, Christi loco eidem præsentem. Sed nunquid Hierosolymitana synagoga erat uniuersalis? nunquid extra Hierosolymas, maximè post Assyriacam & Babylonicam captiuitatem, non erant Iudæorum synagogæ? Cur ergo neque Prophetæ, neque Christus, neque Apostoli ab Hierosolymitana Ecclesia discesserunt? aut cur quando

Actu. 18.
Actu. 16.

Hæreticorū
frivola ex-
cusatio.

quando Domini eſt terra & plenitudo eius, in alia quacunq̄ue Orbis prouincia, ueram & puram Iudaismi rationem non renouarunt?

AT ERAT Hieroſolymis templum & altare. fateor: ſed nunquid ſancti Prophetae neſciebant, Deum eſſe ſpiritum, & ueros adoratores in ſpiritu & ueritate adorare patre? Nunquid non ſciebant, ſcriptum eſſe, Quo mihi multitudinem uictimarum ueſtrarum? dicit dominus: plenus ſum, holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem uittulorum, agnorum, & hircorum nolui. Cum ueneritis ante conſpectum meum, quis exquiſiuit hæc de manibus ueſtris? &c. Neſciebāt ſcriptum eſſe, Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies? Neſciebant ſcriptum eſſe, Sacrificium laudis honorificabit me? Neſciebant legis obedientiam potiorẽ eſſe, quã ſacrificia? iuxta illud, Sacrificium & oblationem noluiſti: aures autem perfecisti mihi. holocauſtum & pro peccato nõ poſtulati? tunc dixi, Ecce uenio, in capite libri ſcriptum eſt de me, ut facerem uoluntatem tuam, Deus meus. Neſciebant templi Hieroſolymitani & ſacrificiorum uſum, extra Hieroſolymas non obligare? Quare igitur, ne cum praua illa & adultera generatione damnarentur, in alias urbes & ciuitates concedentes, ab Hieroſolymitana eccleſia diſceſſionem non fecerunt? præſertim, cum tunc Hieroſolymitano ſacerdoti, nondum fuiſſet dictum, Paſce oues meas: aut, Quodcunq̄ue ligaueris ſuper terram, erit ligatum in cœlis: aut, Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam, &c. quæ ſi non apud hos homines ſapientiſſimos, qui (quod cœleſti quadam eruditione ſint præditi, aliter quã ſancti illi patres ſcripturas interpretari nouerunt) Petri & Romanorum Pontificum primatum ſuadeant, ſat ſcio, ſcrupulum ſaltem iniiciant. Neque enim hos adeo ſaxeos putauerim, ut quã durum ſit à tot tantorumq̄ue patrum, de quorum ſalute dubitare non liceat, ſententia recedere, uel inuiti non ſentiant.

SE D prophetis, dicent, Chriſto & Apoſtoliſ de diuinæ legis aut euangelij doctrina prædicanda, præceptum imminebat. Ita eſt: ſed nunquid & noſtris iſtis apoſtolicis uiris, qui modò ex alio orbe, in quem Pontificum Romanorum, epiſcoporum, monachorum, & ſophiſtarum malis artibus fuerat detruſum, Euangelium Chriſti reuocare ſe iactant, idem hoc præceptum non incumbet? An nõ mandauit Deus unicuique de proximo ſuo? cur ergo mirabiles uiri, quibus incerta & occulta ſapientiæ ſuæ manifeſtauit, ut eſſent lux mundi, ut eſſent ſal terræ, ut eſſent ciuitates ſupra montes poſitæ, ut eſſent in lucem gentium uſque ad extremum terræ, in quorum oribus Deus dedit uerba ſua, ut conſtitueret eos ſuper gentes & regna, ut euellerent & deſtruerent, diſperderent & diſſiparent phariſaicas doctrinas, quaſi pontifices & monachi, quaſi malam zizaniam, Chriſti agro, id eſt, puro Euangelio, ſuperſeminarunt, ut ædificarent & plantarent uerum euangelium in mediã Romam, non pròrumpunt, ſicut olim prophetae, Chriſtus & Apoſtoli, in Hieroſolymas & euangelico illo, quo feruent ſpiritu, liberè clamant; Audite cœli, auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus eſt.

Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, filiis ſcleratis, ſemini nequam: dereliquerunt dominum, &c. Cur, inquam, ſeſe ab eccleſia, in quam corrigendam & purificandam, priuſquam formati fuiſſent in utero, electi ſunt, ſeſe abſcindunt? Qui, quaſo, ſal terræ eſſe poterunt, ſi à terra ſe ſepararent? aut qui lux mundi eſſe poterant, ſi à tenebris ipſis diſceſſionem fecerint?

AT ROMANI Pontifices ſunt crudeles; ſunt truculenti, & eos, qui ſincerè euangelium tractant, ignibus tradunt. Sed quid, o euangeliciſſimi homines, timetis eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere? timete potius eum, qui & animam & corpus poteſt mittere in gehennam; Deum, inquam, cui reuelati Chriſtianismi ueri, nec rectè & fideliter diſpenſati reddituri eſtis arctiſſimam rationem. Videte, quaſo, ne uos, qui plus cæteris in hoc mundo accepisti, id eſt, ueram Chriſtianismi & euangelij intelligentiam, ab auctore mundi grauius inde iudicemini: cum enim augentur dona, rationes etiam eſcunt honorum. Tantò ergo ad ſeruiendum Deo promptiores eſſe debetis, quantò ex accepto munere obligatiores uos eſſe non dubitatis. Quid ergo ceſſatis Apoſtoliſ uiri, quos Deus in uniuerſum orbem, ſicut olim Apoſtolos ad plantandum, ſic ad euangelium & Chriſtianiſmum renouandum dixerit, Cur pro Chriſti euangelio patres, matres, uxores, filios, prædia, patrias, cognatos, & in ſuper uoſ metiſpos

metiſpos relinquitis, & ſumpta IEſu Chriſti cruce, cui tantum uos debere certiſſimi eſtis, ut ſola ſua mortis fide, uel ab Orco ipſo reuocemini, in medias Romas, aut in medias Hiſpanias non irrumpitis? quid capitibus ueſtris timetis, cum ſciatis iuſtorum hominum animas in manu Dei eſſe: & non tangere eas tormentum mortis? Gaudebant olim apoſtoliſ uiri, miniſterio quidẽ priores, ſed haud uobis maiores: nam cum illi miraculis euangelium docerent, uos mortales uniuerſos ſine miraculis, peruerſas noſtras doctrinas dedocetis, quod eſt omnium difficillimum; & euangelij faciem renouatis in mundo: gaudebant, inquam, illi quod digni habiti fuiſſent, pro nomine IEſu contumeliam pati, non ſeſe ab eccleſia ſubtrahebāt, ſed etiam poſteaquam non ſemel eorundem euangelicam prædicationem Iudaicus populus repulerat, in medias Hieroſolymæ plateas euangelium intorquebant. Quid uos ceſſatis? quid uos pigri eſtis? quid maiorum ueſtrorum exempla non imitamini, præſertim cum multi Sardanapali, multi Aſotici, multi Sybaritæ, id eſt, monachi multi, pro falſo iſto (ut apud uos eſt perſuaſiſſimum) Euangelio libentiſſimè occumbant? Immo cum in medio ueſtræ perſecutionis incendio, tum apud Anglos, tum apud Germanos, tum apud quaſdam Gallia partes, fragiles ſæminas, aut inuictas permanſiſſe, aut inuictas pro hominum traditionibus (ut uos putatis) uideatis occiſas. O rem indignam, mulierculæ pro hominum inuentis libentiſſimè occumbunt, & graues illi Apoſtoliſ, Lutherus, Zuinglius, Philippus, Caluinus, Brentius, Oecolampadius, Vualphangus (nam cæterorum fortè nulla eſt habenda ratio) pro Chriſto & uero illo euangelio capitibus timet? Videt igitur mundus, niſi cæcus ſit omnino, quo ſpiritu, ſi Caluino credendum eſt, ab eccleſia diſceſſionem feceritis, id eſt, non illo, quo olim ſancti prophetae, Apoſtoli & Chriſtus, à ſynagoga non diſcedentes, pro ueritate occubuerunt, ſed quodam alio, Saranico ſcilicet, aut carnis, quæ potius in propria uita & eius commodis tuendis, quã in aliorum ſalute procuranda diſtingitur. Verum iam iis rationibus, quas pro hæretica ſententia excogitauimus, reſpondeamus.

APOSTOLICAM Eccleſiam nos credere proſitemur, non eam, quæ tantum Apoſtoliſ chocho conſtabat, ſed, ut in ſymbolo ipſo dicitur, catholicã, id eſt, uniuerſalitate temporum, uniuerſalitate locorum, uniuerſalitate gentium, uniuerſalem: quæ non unica, ſed multis rationibus Apoſtoliſ dicitur. Primò quidem quod Apoſtolorum fidem, prædicationem, dogmata, fidei ſenſum, ſue ſcripto ſue traditione recepta, efficaciter retinet, iuxta illud, Non prætergrediaris terminos, quos poſuerunt patres tui. patres autem eccleſiæ, fuerunt apoſtoliſ uiri, qui per euangelium in Chriſto nos genuerunt. Vnde Auguſtinus in illa uerba, Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. Id eſt, conſtituti ſunt Epiſcopi, quibus regaris & gubernaris. Dicitur ſecundò, apoſtoliſ, catholica eccleſia, quod Apoſtoliſ duodecim, quaſi duodecim fundamentis, qui Chriſto omnium fundamento primitus adhæſerunt, immediatè cohæreat, & innitatur. Quem admodum enim primarium fundamentum, aliud nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt; quod eſt Chriſtus IEſus, ita quoque Ioannes Apoſtoliſ mente prophetica, ſanctæ ciuitatis Hieruſalem duodecim fundamenta uidit, in quibus duodecim Apoſtolorum nomina ſcripta erant & agni. Vnde Auguſtinus, De plebe, inquit, Iudaica primum Apoſtolos elegit, quos quaſi fundamenta eccleſiæ inſtituit, quorum prædicatione, de eadem plebe multi ad eum conuerſi, in ſeipſis originem eccleſiæ præſtiterunt, deinde in cæcitate ſua perſidiæ Iudaica plebe relicta, ad gentes, quæ tam fide, quã cognatione carnis à Chriſto erant alienæ, prædicatio euangelica translata eſt, & quaſi conſanguineæ copulam Chriſtus aſpernatus, de aliena cognatione ſibi uxorem elegit. Hactenus Auguſtinus. Apud quem Apoſtoliſ non modò Iudaica, ſed gentiliſ eccleſiæ Chriſti, & fundamenta, & faciendæ deſponſationis internuntij, aut paranymphe dicuntur. Hinc olim Apoſtoliſ de ſe & aliis dicebat, Elegit nos Deus primitias in ſalutem, in ſanctificatione ſpiritus & fide ueritatis, in quam & uocauit uos, per euangelium noſtrum, per acquisitionem gloriæ Domini noſtri IEſu Chriſti. & ruruſ, Scimus enim quod omnis creatura ingemſcit & parturit uſque adhuc, non ſolum autem illa, ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis noſtri. Sic aliquando ſancti Apoſtoliſ, reges & principes populorum in ſcriptura dicuntur, quod nimirum poſt Chriſtum, eiſdem quaſi re-

Luc. 14.

Aſtu. 4.

Solutur prima ratio, que pro heretica ſententia ſe habet. Quot modis eccleſia dicatur apoſtoliſ. Prouer. 21. Pſal. 44.

1. Cor. 3. Apo. 21. Lib. 15. de ciuit. Dei.

Rom. 8.

Ioan. 4. Iſa. 1.

Pſal. 50.

Pſal. 39.

Ioan. 21. Math. 16.

Pſal. 50. Math. 5. Iſa. 60.

Iſa. 1.

gibus, quaſi principibus, & eccleſiaſtica reipublicæ fundatoribus, eorumque documentis & prædicationi innitamur. Conſtitues eos principes (ait Dauid) ſuper omnem terram. et alibi, Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham. Vnde Auguſtinus in illa uerba pſalmi, Filia regum in honore tuo. Filia Apoſtolorum ſunt filia regum. Ille enim eſt rex regum. illi autem reges, de quibus dictum eſt, Sedebitis ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſraël. Ergo catholica omnium gentium & temporum poſt Chriſtum uniuerſalis eccleſia, apoſtolica dicitur, quoniam ab Apoſtoliſ quaſi à fundamentis incepit: qui tamen ipſi ſummo illi angulari lapidi Chriſto IEſu, quaſi totius eccleſiaſtica ſtruſtura primario fundamento nituntur.

SECVNDO apoſtolica dicitur eccleſia catholica, poſt Chriſti prædicationem, quia poſt aſcenſionem domini, apoſtolici uiri ſancta doctrina, uerbi prædicatione, miraculis & ſanctitatis exemplis, ſeminarunt eccleſiam, unde à Chriſto lux mundi & ſal terra, quòd ſua prædicatione eſſent mundum tenebris ignorantia & putredine peccatorum purgaturi, dicuntur.

TERTIO catholica eccleſia, Apoſtolica uocatur quòd omnes Chriſtiana religionis ritus & obſeruantia, quas in prima illa plantatione, aut ſcripto, aut uerbo docuerunt, inuolatas, per multas ſæculorum centurias hucusque conſeruet. Vnde Auguſtinus, Illa, quæ per uniuerſam cuſtodiantur eccleſiam, ab ipſis Apoſtoliſ tradita & commemorata creduntur, quanuis in eorum dictis uel conſiliis non reperiuntur. Et ruruſ, Multa non inueniuntur in Apoſtolorum literis, neque in conciliis poſteriorum: & tamen quia cuſtodiantur, per uniuerſam eccleſiam, non niſi ab ipſis tradita & commenda-ta creduntur.

QVARTO demum, catholica Eccleſia, Apoſtolica dicitur, per ſynecdochen, id eſt, capitis, Eccleſia nimirum Romanæ, quæ caput eſt omnium Eccleſiarum, ratione. Nam eas Eccleſias, quibus Apoſtoli præſuerunt, Apoſtolicas dici, præter frequentem uſum ueterum, potiſſimè uerò Eufebij, aliorumque eccleſiaſticorum hitoricorum, Auguſtinus teſtatur. In canonicis, inquit, ſcripturis indagator ſolertiſſimus, eccleſiarum catholicarum, plurium auctoritatem ſequatur, inter quas ſanè illa ſunt, quæ Apoſtolicas ſedes habere, & epistoſ accipere meruerunt. quanquam hic locus in Decretis Gratiani corruptus circumferatur. Apoſtolicas ſedes enim uocat Auguſtinus, illas, quas episcopali magiſterio formarunt Apoſtoli: inter quas per excellentiam, quemadmodum inter reliquos Apoſtoliſ Petrus & Paulus, Romana, cui præſederunt, (aut quòd negari non poteſt) quam euangelica doctrina formarunt Apoſtolica dicitur. In cuius appellationis conſuetudine, tam ab ipſis Apoſtolorum principibus Petro & Paulo, in uniuerſa eccleſiaſtica repub. frequens fuit uſus, ut exèpla proferre, uideatur ocioſum. Certè Anacletus ipſis Apoſtoliſ ſæculis, omnibus tribus epistoſis, ſe episcopum Apoſtoliſ ſedis appellat. Soter unica ad episcopos Campaniæ, Apoſtoliſ ſedis Archiepiscopum ſe uocat. Marcellus ſub Maxentio tyranno, Eufebius Pontifex ſub eadem tempora, ad Aegyptios & Alexandrinos ſcribens, & deinceps penè omnes Pontifices, Apoſtoliſ ſedis episcopos ſe nominant. Et ne quis hoc eorundem ambitioni tribuat, quòd hæretici cauſari ſolent, ſic certè Marcum Romanum Pontif. omnes Aegyptij Pontifices appellat, etiam poſt concilium Nicænum, in quo eccleſiaſticum imperium diuiſum, & in patriarchias diſtractum, iidem contendunt. Sancto, aiunt, & apoſtolici culminis uenerando domino, Marco, ſanctæ Romanæ & apoſtoliſ ſedis atque catholiſ eccleſiaſ Papæ, Athanaſius, & uniuerſi Aegyptiorum episcopos, &c. Et ruruſ ad Liberium ſcribètes, eiufdem ſedis prædicationes & doctrinas, Apoſtolicas uocant. Ad Fœlicem etiam Pontificem ſic ſcribunt, Domino beatiffimo & honorabili ſancto Patri Fœlici, ſanctæ ſedis Apoſtoliſ & urbis Romæ Papæ. Eodemque elogio Stephanus Africanus episcopos, cum tribus Africanis conciliis Damafum pontificem coornant, Beatiffimo domino & Apoſtoliſ culmini ſublimato, patri patrum Damafio Papæ, &c. Et demum Hieronymus, Ad beatiffimum Papam Damafum ſedis Apoſtoliſ urbis Rom. &c. ſcribit. Vbi & ordinem Apoſtoliſ Rom. Pontificatum appellat. Iuuat hanc noſtram ſententiam, quòd cum in Apoſtoliſ ſymbolo eadem eccleſia, quæ Apoſtolica dicitur, catholica quoque uocitetur, in his Rom. Pontif. titulis, non modò, quibus ipſi antiquo iure in ſcribendo utuntur, ſed quos alij ad eos ſcribentes uſurpant, catholiſ aut uniuerſalis (quòd idem eſt)

eſt) & Apoſtoliſ ſedis appelletur Episcopos. de qua re plura poſtea, cum de tertia catholiſ doctrina regula loquemur, ſumus dicturi.

QVINTO Eccleſia catholica, per ſynecdochen etiam, id eſt, ratione Romanæ eccleſiaſ, Apoſtolica uocatur, quòd ea ſola inter cæteras, quas Apoſtolici uiri fundarunt, Apoſtolicum munus, per totum euangelij tempus, & officium exerceat. Erat apoſtoli, & episcopos & apoſtoli: quatenus autem episcopos erant, certos terrarum tractus, certasque prouincias, quas diœceſes appellarunt, non Apoſtoliſ ſed episcopali imperio moderabantur: quatenus uerò Apoſtoliſ Chriſti, id eſt, Chriſti legati erant, in uniuerſum Orbem, uniuerſasque prouincias obtinuerunt imperium, iuxta illud, Prædica te euangelium omni creatura, qui crediderit, &c. Manſit itaque in Romana Eccleſia, propter Petrum, non tantum episcopalis, ſed in Orbem quoque uniuerſum Apoſtolica auctoritas, qua legatione Chriſti fungeretur, apud omnes eccleſias. Vnde quòd ea eccleſia propter eundem Petrum caput ſit uniuerſalis eccleſiaſ, Apoſtolica dicitur.

VOCAMVS igitur Apoſtolicam eccleſiam catholicam, non à numero aut Apoſtolorum ſæculo, ſed quòd totius huius ſanctæ eccleſiaſ caput ſit Eccleſia Romana, quæ inter cæteras uniuerſas eccleſias, tum fundatoris, tum officij, quòd modò retinet, ratione, Apoſtolica dicitur.

SED IAM ad ſecundam rationem ueniamus, in qua cunctas illas promiſſiones Chriſti, quibus Spiritus ſanctus, doctor eccleſiaſ promittitur, tantum ad aduentum illum uifiſibilem eiufdem ſpiritus, non item ad noſtram eccleſiam pertinere contenditur. Quæ profecto non aliunde facilius diluetur, quam ipſa eorundem locorum, qui opponuntur, integra narratione. Ego, inquit Chriſtus, rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis. Quandiu? ut maneat, inquit, uobiſcum in æternum. non igitur tantummodò apoſtoliſ ſæculo, ſed uſque ad mundi ſinem Spiritus ſanctus catholiſ eccleſiaſ tributus eſt doctor. Nam quòd ſecundo loco adducebatur, hunc eundem habere ſenſum, ipſa Apoſtolica & eccleſiaſtica hitoria non obſcurè docet. Adhuc, inquit Chriſtus, multa habeo uobiſ dicere, quæ non poteſtis portare modò: cum autem uenerit ille ſpiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Anne omnem ueritatem, in uifiſibili illo ſpiritus aduentu apoſtoliſ uiri acceperunt? Quid ergo poſt non paucos annos, gentes eſſe cohæredes euangelij dubitabant? Quid Petrus cœleſti uifiſione commonefactus, uix hoc fratribus uniuerſis in concilio coactis, intorquet? Quid legis Moſaica interitum & ceſſationem poſt multa tempora ignoraffe ſe produnt? An non erant hæ ueritates neceſſaria? Ergo licet ab eo uifiſibili aduentu Spiritus ſanctus ſanctæ eccleſiaſ in cuncta futura ſæcula datus fuerit doctor, non tamen eo aduentu omni ueritate Apoſtoliſ ſedis mentes, aut eius temporis eccleſiam repleuit: ſed (ut antea docuimus) iuxta temporum & eccleſiaſtica ætatis incrementa, ut optimus magiſter, ueritatem explicuit. Nec alioſum uifiſibilis ille linguis igneis, & uehementi ſtridore, ſpiritus aduentus non modò Apoſtoliſ ſed infidelibus, Perſis, Elamitis, &c. notus contendit, quam ut uniuerſi mortales intelligerent, Eccleſiam Chriſti perpetuum doctorem & magiſtrum, qui eccleſiaſticorum hominum linguis, humana corda illuſtrantibus, & diuini amoris calore adurentibus, orbem perpetua prædicatione concuteret, ab eo iam tunc tempore, diuino munere, & Chriſti ſponſi merito, fuiſſe ſortitam: non item quòd ſimul cum linguis illis, cunctas eccleſiaſticas ueritates acceperit, licet multas, quæ tunc inchoante prædicatione, neceſſaria erant, cum eo cœleſtis ſpiritus robore, quo fragilium animorum quoque infirmitas fuit excluſa, eo die naſta fuerit. Verum non modò de hoc ſæculo, ſed toto illo, quo in terris actura eſt, temporum ſpatio, eccleſiam catholicam Spiritum ſanctum habituram magiſtrum, Paulus apoſt. de eo ſpiritus aduentu ſermonem faciens, abundè oſtendit, Vnicuique, inquit, noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti, propter quòd dicit, Aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quòd autem aſcendit, quid eſt niſi quia descendit primùm in inferiores partes terræ? Qui descendit, ipſe eſt, & qui aſcendit ſuper omnes cœlos, ut adimpleret omnia. loquitur hic Apoſtoliſ de Chriſti aſcenſione, unde cœleſtis illa donorum ſpiritualium, quæ à uifiſibili illo ſancti Spiritus aduentu eccleſiam inundare cœperunt, affluentia exoritur. Sed ego, inquit, ueritatem dico uobiſ, expedit uobiſ ut ego uadam. ſi enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos: ſi autem abiero,

Psal. 67. mittam eum ad uos. Ergo ascendens in altum, dedit dona hominibus, aut, ut habet textus hebraicus, *לחם* Lacachta, id est, accepisti à patre, nimirum, cui tunc nostræ carnis naturam offerebat; quod nimirum nostræ redemptionis perfecto mysterio, & corpore, quod assumpserat, cœlis illato, post decem dies, quibus ad eius susceptionem disponi oportebat, omnium spiritualium charismatum auctorem Spiritum sanctum, suæ ecclesiæ donauerit. Sed quæ sunt ista dona, quæ à patre accepit, & hominibus donauit? Quosdam, subiungit, dedit Apostolos, quosdam prophetas, alios uerò Euangelistas, alios autem pastores ac doctores. Quæ ecclesiastica munera, an omnia simul fuerint in ecclesia, an uerò diuersa sæculis & temporibus, prolixo sermone antea exposuimus. Sed quod hoc loco ad rem præsentem attinet; aduertamus. Quandiu hæc per spiritum Christi, dona ecclesiastica sunt tribuenda? ad consummationem sanctorum, id est, quousque ex hac uita mortali in cœlestes illas sedes, quas Dominus eisdem, ante mundi constitutionem prædestinauit, electi conscendant, donec impleatur electorum numerus, propter quem tantum peccatorum scelera Deus patienter tolerat, id est, quædiu corpus Christi, ecclesia nimirum illa, quam sibi Christus sine macula & sine ruga in fine sæculi exhibiturus est, numero integro prædestinatorum non fuerit impleta, aut si uultis clarius, donec occurramus omnes non modò gentes, sed Iudæi (quorum reliquæ, cum intrauerit plenitudo gentium, sunt quoque ad Christum accessuræ) in unitate fidei & cognitionis filij Dei, in uirum perfectum, id est, in ecclesiæ non iam carnis plusquam fœminea fragilitate, peccantis formam, sed in uirilem prorsus, qualem Christus, cum uitæ cursum impleuit, habuisse refertur. Qua periphrasi, nisi quis diem iudicij, & totius huius ecclesiasticæ aræ finem intelligat, præter hoc, quod omnes ecclesiasticos patres habet aduersos, ipsius eiusdem sancti Apostoli, ubi eandem penè sententiam usurpat, testimonio conuincitur. Sicut in Adam, inquit, omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. unusquisque autem in ordine suo, primitiæ Christus; dei uide ij, qui sunt Christi, qui in aduentu eius crediderunt; deinde finis, cum tradiderit regnum Deo & patri, cum euacuauerit omnem principatum, & potestatem & uirtutem. Agit hoc loco Apostolus de uniuersali illa mortuorum resurrectione, & uiuificatione, quæ resumptis corporibus, ipso uniuersalis iudicij die, in fine mundi & ecclesiæ militantis facienda est; tuncque, inquit, euacuandam esse omnem potestatem, & uirtutem, quæ per diuersa Spiritus sancti charismata, quibus interim gubernatur ecclesia, proculdubio significat: illa nimirum, de quibus in eadem epistola prius locutus fuerat, dicens, Uniusquisque autem datur manifestatio spiritus ad utilitatem. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alteri fides in eodem spiritu, &c. et subinde, Quosdam quidem posuit in ecclesia Deus primum Apostolos, secundo prophetas, tertio doctores, deinde uirtutes, exinde gratiarum curationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. hi sunt principatus & uirtutes, quibus usque in diem illum iudicij, in euangelicæ uitæ sensu & officio continetur ecclesia, quousque scilicet eandem; quæ legitimum Christi regnum est, duplici stola immortalitatis decoratam, & nullam iam uel doctrina, quæ tenebras ignorantia pellat, uel hominum gubernatione indigentem, patri, qui futurus est omnia in omnibus æterno eius imperio parituram exhibeat. At id de duabus rationibus, quas pro nostris hæreticis excogitauimus, dixisse sit satis.

Luc. 18. *Daniel. 9.* *Math. 24.* *Sunt* tamen & in hanc istorum sententiam argumenta quædam alia, ut quod apud Lucam ait Christus, Veruntamen filius hominis, putas ne inueniet fidem in terra? Et illud, quod prius à Daniele dictum de consummatione sæculi Christus usurpat, Deficiet hostia & sacrificium, & erit in templo abominatio desolationis, & usque ad consummationem & finem perseverabit desolatio. Ex quibus duobus locis aliisque similibus colligunt hæretici, ecclesiam ante finem mundi aliquando defecturam.

VERVM hæc similiaque multa, quæ undique coguntur, sunt prorsus futilia. Esto enim uerum esset, quod contendunt, aliquando scilicet fidem defecturam: quandocunque tamen eam defecisse contenderint, cum diei iudicij certitudo non detur, prorsus erunt temerarij. Eisdemque locis (si quibus aliis) in sancta scriptura hæreticarum sectarum inuectores confodiuntur. ipsi enim sunt, qui fidem, quam Christus plantauit, per insanias corrumpunt: ipsi etiam sunt, qui sanctum ecclesiæ sacrificium, id est, Christi uerum

uerum corpus & sanguinem è medio auferendo, uacuitatem desolationis inducunt; sicut est dies hæc in Germania, in Anglia, & cæteris. Nam cum fides atque adeò ecclesia, si sit defectura, non alio tempore, quam Antichristi tempore sit defectura, nec rursus ante iudicij diem, ut in his locis dicitur, sit reparanda: fieri non potest, ut catholica, quam isti papisticam uocant, ecclesia, sit ea ecclesia, quæ fide carere debeat, cum hi noui reparatores Christianæ religionis, & euangelij, nunc mundo donentur. Aut ergo catholica ecclesia, nunquam deficiet; aut si aliquando deficiet, modò non dum defecit à recta fide: aut si defecit, hæretici, qui ecclesiastica dogmata emendare conantur, non sunt fidei reparatores, alioqui Christus cum ueniet, inueniet fidem, & abominatio desolationis non perseverabit usque in finem, cuius utriusque contrarium, producti loci decernunt.

RESPONDEMVS igitur, primum locum, raritatem fidei, quæ eo sæculo propter infidelium & hæreticorum persecutiones futura est; secundum, eodem tropo ac figura, euangelici sacrificij rarum usum, non item fidei aut sacrificij integrum defectum, & abolitionem, hyperbolicè ostendere. Cuius utriusque iniquitatis mysterium, nostra memoria per Antichristianos satellites iam nunc operatur. Sunt tamen, qui Danielis prophetiam ad euerfionem Hierosolymorum referant: quibus non refragor, dum simile quid in mundi finali dirutione, & Christi templo, quod est ecclesia, euenturum non reuuant. de utroque enim Christum illic loqui, negari non potest.

Turrecre. lib. 1. sum. cap. 38.

Quòd Ecclesiæ, quæ interpres scripturarum, & iudex esse debet controuersiarum Christianæ religionis, certæ notæ non sint sincera prædicatione uerbi Dei, & legitimus usus sacramentorum, ut hæretici contendunt. **Cap. XXV.**

VICTIMVS, ni fallor, eam ecclesiam, quæ sanctarum scripturarum interpres, & proinde controuersiarum Christianarum iudex esse debeat, non prædestinatis tantum, sed reprobis; nec iustis tantum, sed peccatoribus; nec peccatoribus & iustis tantum Apostolici sæculi, sed cuiusque, ad finem usque mundi, uera ac sincera fide uiuentibus iustis ac peccatoribus constare. Superest nunc eiusdem ecclesiæ notas expendere. nam huc usque nobis cum hæreticis multis conuenit: quanquam lib. quinto de hac re multa dixerimus, sed quæ ea, quæ hinc dicemus, fastidiosa non reddant, cum illic homini Christiano, cui ecclesiæ, id est, cui hominum Christianorum congregationi esset adherendum: hic uerò, cui ecclesiastico iudicio in legitimi sensus sanctarum scripturarum indagine sit acquiescendum, contendamus ostendere. illa tamen & hæc, ut integram quis ecclesiæ uerè cognitionem accipiat, sunt copulanda.

ERGO inter eos, qui apud nostri sæculi nouatores famosiores habentur, Philippus Melanchthon ecclesiam, quæ est in hac uita, non aliud definit, quam cœtum amplectentium euangelium, & rectè utentium sacramentis, in quo filius Dei per mysterium euangelij, uerè sit efficax & multos regeneret uoce euangelij & Spiritu sancto, & faciat hæredes uitæ æternæ. Quam sententiam idem sic explicat, Signa tria sunt monstrantia ecclesiam, necessaria & uniuersalia, doctrinæ euangelij incorrupta professio, usus sacramentorum conueniens diuinæ institutioni, & obedientia debita ministerio euangelij. De primo & secundo dicitur, Oues meæ uocem meam audiunt. item, Fundamentum aliud poni non potest præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. item, Vnâ fides, unum baptisma. & de omnibus simul dicitur 1. Corinth. c. 1. Idem dicatis omnes, nec sint inter uos schismata, & sitis coagmentati eadem mente & eadem sententia. item, Obedite præpositis uestris. hæc tria sunt necessaria. Hæstenus Philippus. Ioannes Caluinus, non tria, sed duo tantum ueræ ecclesiæ signa constituit, sinceram nimirum uerbi Dei prædicationem, & usum sacramentorum, ex Christi institutione: que duo si ad sint in aliqua ecclesia, eius auctoritatem spernere, uel monita respuere, uel consiliis refragari, uel castigationes eludere, nemini impunè liceat: multoque minus, ab ea defi-

In conf. August. in respon. ad inquisitionem Banaricã. q. 1. & 2. in Apolog. conf. August. & in locis cõmunibus. Ioann. 10. 1. Cor. 3.

lib. 4. inst. cap. 1.

Petrus Vt
mel. mart.
cōtra Smy
neum.

cere, atque eius abrumperet unitatem. Atque hanc ſententiam, penè maior hæretico-
rum noſtræ memoriæ pars libenter amplectitur, quòd nimirum ad ſuas furioſas inuentione-
nes, quibus unusquiſque non modò in catholicam eccleſiam, ſed in aliorum hæretico-
rum quoque ſynagogulas deſauit, impune tuendas aptam eſſe credat.

AT, EAM non aliunde, quàm ex noſtro illo, non modò ſanctæ ſcripturæ, ſed humano
quoque ſenſui conformi axiomate, nimirum non minus unum & eundem legum diuina-
rum ſenſum, quàm unas & eaſdem leges ad prouidentiam pertinere, conuellere oportet.
Nam cum uniuerſi; hæreticorum greges (etiam qui maximè delirant) inuictiſſimè ſin-
ceram euangelij prædicationem, & rectum uſum ſacramentorum, apud ſe eſſe conten-
dant, quòd hodie in noſtrorum hæreticorum diſſidio palpamus; nullus profectò quan-
tumuis hæreticus, extra eccleſiam eſſe aut ad eccleſiam non pertinere, conuinci pote-
rit; atque adeò, neque ullus unquam, quis ſit legum diuinarum legitimus ſenſus, di-
gnoscere ualebit. Enimuerò in tanta ſententiarum contrariarum turbulentia, quantam
nunc apud Germanos, Anglos, Gallos, &c. ſæuere uidemus, nemo eſt, qui ſincera uer-
bi Dei prædicatione, & legitimo ſacramentorum à Chriſto inſtitutorum uſu ſe gaudere
non iactet: neque eis ſuæ ſententiæ ſtatuendæ inſuperabiles (ut illi credunt) rationes
deficiunt. Omnes ſiue qui unum, ſiue qui duo, ſiue qui tria, ſiue qui quatuor, ſiue qui
quinque, &c. ſacramenta uſurpant, nulla alia credunt à Chriſto inſtituta. Quis ergo
ex tam communibus notis, ueram eccleſiam, quæ legitimè ſenſus iudex eſſe debeat,
deprehendere queat?

AT AIS, Non quòd iſtis aut illis hominibus uideatur, ſed quòd ſanctarum ſcriptura-
rum ſententiæ colligitur, ſincerus eſt euangelij ſenſus & prædicatione. deinde neque illa
ſacramenta, quæ hic aut ille homo à Chriſto inſtituta docet, ſunt perinde ſacramenta à
Chriſto inſtituta, ſed quæ ipſum Dei uerbum expreſſum, à Chriſto inſtituta expreſſè
refert. Sit ita: uerum, quæſo te per Deum immortalem, quis adeò eſt tam ſtupidus
hæreticus, qui non putet ſe ſolum Euangelij & ſanctarum ſcripturarum legitimum ſen-
ſum habere? Quis alios uniuerſos non proſus ſtupidos, ſe ſolum uerò omnium mor-
talium ſapientiſſimum, ſibi ipſi, ſuæ inſaniæ initio nò perſuaſit? Aut ſi hæc ſunt certæ ec-
cleſiæ notæ, ut Philippus & Caluinus ſcribunt, cur uterque, cum & dogmatibus & uſu
ſacramentorum diſſideant, in unam eccleſiam non conueniunt? Cur Philippus & pro-
teſtantes, ſuam eccleſiam, non item Caluini eccleſiam ſacramentariam, id eſt, in diui-
na ſacramenta ſacrilegam, ueram eccleſiam arbitrantur? aut cur Caluinus ſuam tan-
tummodò admiratur, cæteras omnes, quaſi adulterinas & falſas accuſat?

FIT itaque horum, qui ſe ſolos in rerum diuinarum eruendis myſterijs diuinum ſpi-
ritum accepſiſſe gloriantur, doctrina & ſententiæ, ut homo Chriſtianus, cum in omnes
hæreticorum & perditorum hominum ſynagogas impingat, nunquam tamen Dei eccle-
ſiam apprehendere queat. Fit eorundem opera, dum ueræ eccleſiæ diſciplinam inani-
bus ratiunculis declinare conantur, ut nulla inter gentes idololatras cæterasque infide-
les nationes, Chriſtiana republica ſit inſcelicior: quandoquidem Romanus quænam
eſſet Spartana; Athenienſis, quænam eſſet Athenienſis; Lacedæmonius, quænam eſ-
ſet Carthaginienſis, quænam eſſet Carthaginienſis; Iudæus, quænam eſſet Iu-
daica; Chriſtianus contra, qui nam ſint Chriſtiani ciues, aut reſpublica, neſciant. Fit
horum ſacrilego ſtudio, ut non ſit aliud Chriſtiana religio, quàm certus quidam la-
queus, quo ij, qui ei nomina tradiderunt, per errorum denſiſſimas tenebras, Andæ-
barum more, ſine diuini luminis certa & inſallibili cognitione, uagentur: cum con-
trà aliarum rerum publicarum ciues, quæcunque ſint illæ, ſuarum religionum certam &
indubitata cognitionem poſſideant. Quæ profectò res tanto externorum hominum
mentes ſcandalo afficit, ut Turca & Iudæus, quòd de ſuis religionibus, & earum certa
cognitione non dubitent, ſe putent ſœliciffimos, exiſtimentque rectè ſecum actum,
quòd in Chriſtianam religionem, tot, ut illi credunt, ſententiarum ac opinionum por-
tentis pernicioſè confuſam, non fuerint pertracti: quòd niſi cum eis diſputanti ſapenu-
merò mihi fuiſſet obiectum, non hîc ſcriberem. Propter hos igitur non tam Papiſtica
eccleſia (ut illi uocant) quàm uniuerſalis Chriſtiana religio, ab infidelibus hominibus,
cachinnis excipitur, dum Dei conſilium ignorantes, tanta eandem ſententiarum & opi-
nionum confuſione, fluſſuare conſpiciunt; dum uident domeſtico bello cum ingenti
ſuæ

ſuæ infidelitatis emolumento diſcerpi; dum ſibi mutuò gratulantur, ſperantque ſubinde
futurum, ut (quòd in rebus quamlibet ingentibus ſolet accidere) res Chriſtiana, mu-
tua diſcordia dilabatur & intereat, aut ad eum ſtatum redigatur; in quo ut olim (quòd
maiori ex parte factum uidet) rursus infidelibus ſeruiat. Sed iam quæ tandem ſint ueræ
& eccleſiaſtica cathedræ certiſſima ſigna, ueræque eius eccleſiæ notæ, quæ diuinarum
ſcripturarum eſt fideliffima interpres, continuo dicamus. Nihil enim profuiſſet falſas
aliorum diſſinitiones eluſiſſe, niſi etiam ueritatem oſtendamus, quòd ueræ & Chriſtiane
religionis amator, falſarum eccleſiarum magiſterio repudiato, conuertatur ad uerum.

Quòd ueri Eccleſiaſtici magiſterij certiſſima nota ſit legitima Paſto-
rum, præſertim uerò Romani Pontificis ſucceſſio, eorumque
traditio. CAP. XXVI.

Vnt itaque ueræ & doctricis eccleſiæ notæ, non aliæ quàm illæ, quas in
cæteris quibuſcunque rebus publicis & rationibus uiuendi, ciuiliſ & hu-
mana prudentia fixit, legitima nimirum illorum, qui doctrinæ ac reli-
gioni præficiuntur, ſucceſſio. Hos enim in rebus dubiis religionis, con-
ſulendos eſſe, non modò publicus omnium mortalium uſus ubique gen-
tium uſurpatus confirmare uidetur, ſed Chriſtus ipſe, adhuc Moſaica

illa republica & ſtatu conſtante, planiſſimè docuit. Super cathedram, inquit, Moyſi Math. 23.
ſederunt ſcribæ & Phariſæi: omnia ergo, quæcunque dixerint uobis, ſeruate & facite;
ſecundum uerò opera eorum, nolite facere. dicunt enim & non faciunt. Cathedram
enimuerò, Chriſtus, non gymnaſij aut ſcholæ locum, quo lex Moſaica ediffereretur,
ſed totius eius Moſaici ſtatus, ſiue in ſacerdotio, ſiue in ea, quæ ſemper ſacerdotio an-
nexa eſt, doctrina, ſucceſſionem intelligit. Neque enim ſacerdotium unquam fuit ſine
ſcribis, quòd eſſent docendæ legis (quòd munus ſemper ſacerdotio incubuit) inſtrumēta
quædam. aut ſcribas, reliquoſque legis interpretes, quos per Phariſæos, qui eo ſeculo do-
ctrinam uſurpauerant; ſignificat, ſine ſacerdotio intelligit. ſicut & in euangelico ſtatu,
& doctrina & ſacerdotium, aut in una eademque perſona coniunguntur, aut in diuerſis,
qui mutuò ſibi ad ſanctæ eccleſiæ conſtructionem ſubſeruiant. Vnde quidam ſancto-
rum patrum, eum locum de episcopis, qui propriè docendi munus in eccleſia ſuſcepe-
runt; quidam de aliis quibuſcunque, qui doctrinæ ac ſapientiæ arcem conſcenderunt,
interpretantur. Habes dominum dicentem de Phariſæis, ait Auguſtinus, Cathedram Aug. de uer-
bis domini
Sermon. 49.
Moyſi ſedent Phariſæi, & ſcribæ, &c. Non eos ſolos ſignificabat dominus, quaſi uerò
eos, qui crederent in Chriſtum, ad Iudæorum ſcholam mitteret, ut ibi diſcerent, quem-
admodum, iter ſit ad regnum cælorum. Nonne dominus uenit ut inſtitueret eccleſiam
ipſoſque Iudæos bene credentes, & bene ſperantes, & bene diligentes ſegregaret, tan-
quam frumentum à paleis, & faceret unum parietem circuncisionis, cui iungeretur
alius ex præputio gentium: quibus duobus parietibus ex aduerſo uenientibus, eſſet
ipſe lapis angularis? Et poſt pauca, Cum ergo præfiguraret, quosdam tales in eccleſia
futuros, quid ait? Scribæ & Phariſæi cathedram Moyſi ſedent, Quæ dicunt facite, ſed
quæ faciunt, facere nolite. Quando illud audiunt clerici mali, quòd in ipſos dicitur,
uolunt peruertere iſtam ſententiam. nūquid non, ſi illis liceret, deleſſent illam de euan-
gelio? ſed adest domini gratia & miſericordia, nec finit eos facere, quia circumſep-
ſit ueritate ſua omnes ſententias ſuas, & librauit, ut quidquid aliquis præcide-
re uoluerit, aut inducere malè legendo, uel interpretando, ille, qui cor habet,
quòd præciſum eſt ſcripturæ, & legat ſuperiora uel inferiora, & inueniet ſenſum, quem
uolebat ille malè interpretari. Quid ergo putatis iſtoſ dicere, de quibus dicitur, Quæ
dicunt facite? quia reuera ſanis laicis dicitur. Laicus enim, qui uult bene uiuere, cum
attenderit clericum malum, quid ſibi dicit? Dominus dixit, Quæ dicunt facite, quæ
faciunt, facere nolite. Audiant ab illo, non uerba ipſius ſed Dei. Hactenus Auguſtinus.
Dicuntur igitur ea Chriſti uerba, non tam de Moſaico, quàm de Euangelico ſtatu, in
quo nimirum uera euangelicæ diſciplinæ cathedra, quemadmodum olim in Moſaico,
quam

quam omnes audiremus, idem Christus exposuit. Præcipimur autem ad scribas & Phariseos, non item ad Euangelicos sacerdotes accedere: quod quauis esset iam morum disciplina degenerante corruptissimus, nondum tamen euacuatus fuisset Mosaicus status. Vnde Origenes, Si autem scribæ & Pharisei sedentes super cathedram Moyfi, sunt Iudæorum doctores, secundum literam, docentes legis mandata, quomodo iubet nos Dominus, secundum omnia, quæ dicunt illi, facere, cum Apostoli uent in actis uiuere secundum literam legis carnaliter intellectâ? Quæcunque ergo dicunt nobis, ex lege intelligentes sensum legis, facimus. Et post pauca, Sed quare hoc non de lege gratiæ mandat, sed de doctoribus, Moyfi? Quia scilicet nondum erat tempus, præcepta legis ante tempus passionis manifestare. Hactenus Origenes. Communem itaque Euangelicæ legis cathedram, quæ semper annexa est sacerdotio, & sacerdotij legitimæ successioni, quasi uerum magisterium audire præcipimur, ad eamque Christus quasi ad ueræ doctrinæ fontem, Christianos hortatur. Nam quod ea, quæ cū legitima sacerdotum & pastorum, præsertim uerò Romanorum Pont. successione, annexa est doctrina fideq;, semper ueteres ecclesiæ de religione cõtrouersæ quasi uera ac ecclesiastica sententiæ & de creto terminatæ fuerint, ab eiusdem ecclesiæ primordiis, ecclesiasticorum patrum scripta tam apertè testantur, ut neque hoc nostri temporis hæretici negare potuerint. Ecclesia una est, inquit Cyprianus Carthaginensis Episcopus contra Nouatianum disputans, quæ una intus esse & foris non potest. Nam si apud Nouatianum est, apud Cornelium non fuit. Quod si apud Cornelium non fuit, qui Episcopo Fabiano legitima ordinatione successit, Nouatianus in ecclesia non est. Hactenus Cyprianus. Cuius argumentum si quid ualeat, an nostri hæretici, qui nullas suarum ecclesiarum legitimas, immo nec illegitimas quidem successiones ostendere possunt, in ecclesia contineantur, procliuè est cognoscere. Sed ad rem. Non alio profectò argumento hæreticas olim inuisiones, Tertullianus procul ab ecclesiastico ac perinde euangelico magisterio alienas esse conuincit, quàm quod contra ueterem & uitam ecclesiarum successione in-surgentes, doctrinam suam, nullo legitimo Episcoporum & doctorum ordine, in apostolos ipsos & Christum refunderent. Edant, inquit, origines ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus, aliquem ex Apostolis uel Apostolicis uiris, qui tamen cum Apostolis perseverauerit, habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo ecclesiæ apostolicæ sensus suos referunt, sicut ecclesia Smyrneorum Polycarpum à Ioanne collocatum refert; sicut Romanorum Clementem à Petro edit. proinde utique & ceteræ exhibent, quos ab Apostolis in episcopatum constitutos, apostolici seminis traduces habeant. confingant tale aliquid hæretici. Hactenus ille. Nec profectò immeritò hi patres, tanta animi confidentia, in ueri & ecclesiastici magisterij inquisitione, tantum legitimæ pastorum & ecclesiarum successioni tribuerunt. uiderant enim iam dudum, ad eam quasi ad Lydium lapidem, ab ipsis apostolicis sæculis uetustiores ecclesiæ patres, omnes de religione, quæ emergebant, sententias affricasse. Cuius rei locupletissimus testis est Ireneus Lugdunensis Episcopus, essentque haud dubium alij eius sæculi, in quo iam successiones pastorum aduertere licebat, si per temporis iniuriam & Ethnicorum persecutiones, eorum scriptis nobis frui licuisset. Agnitio uera, ait Ireneus, est Apostolorum doctrina, & antiquus ecclesiæ status in uniuerso mundo, & caractere corporis Christi secundum successiones Episcoporum, quibus illi eam, quæ in unoquoque loco est, ecclesiam tradiderunt, quæ peruénit usque ad nos custodita, sine fitione, scripturarum tractatione plenissima: neque ablationem recipiens, lectio sine falsificatione, & secundum scripturas expositio legitima & diligens, & sine periculo, & sine blasphemia, & præcipuum dilectionis munus, quod est preciosius quàm agnitio, gloriosius autem quàm prophetia, omnibus autem reliquis charismatibus supereminens. Hactenus Tertullianus, breuissima regula totius Christianæ religionis institutum complectens.

OBSERVARVNT perpetuò ecclesiastici uiri omnes, quorum doctrina modò in hæreticis machinis conterendis utimur, eandem Episcoporum, & legitimorum pastorum successione, quasi ueram amussim, ad quam, quasi ad ueri ecclesiastici magisterij regulam, dogmata exigenterent. Vnde Hieronymus tanti facit Petri sedem, ut eum, qui

Lib. 1. epist.
Ep. 11.

De prescrip.
heret.

Lib. 4. c. 63

In epistola
ad Damas.

Damaso

Damaso Pontifici adhereret, suum esse dicat, ceteros uel se nosse neget. In illa, inquit alibi, permanendum est ecclesia, quæ ab Apostolis fundata, usque ad diem hanc durat: sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non à Domino IESV Christo, sed à quoquam alio nuncupati, utputa Marcionitas, Valentinianos, Montenses, siue Campales, scito non ecclesiam, sed Antichristi esse synagogam. Ex hoc enim ipso quod postea instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prænucciavit. Hactenus Hierony. Legitima profectò pastorum, qui in Christiana disciplina tradenda nunquam quicquam innouarunt, successio facit ut Christiani, absolutè Christiani uocentur. nam ceteri omnes, qui nouatores sequuntur, licet Christiani quoque appellentur, nouatoris tamen sibi nomen asciscunt, ut Arriani, Nouatiani, Lutherani, Caluiniani, &c. Vincentius Lyrinensis, eiusdem antiquitatis homo, haud aliud toto illo aureo libello, quem aduersus prophanas hæreticorum nouationes edidit, contendit, quàm, quod in colenda religione, semper sit patrum, qui nobis legitimè præfuerunt, imitanda sententia. sed aptius & uberius ceteris omnibus idipsum docet Augustinus, tum alibi, tum libello contra epistolam Fundamenti Manichæi. Multa, inquit, sunt, quæ me in ecclesiæ gremio iustissimè tenent. Tenet consensus populorum, atque gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, caritate aucta, ueritate firmata: tenet ab ipsa sede Apostoli Petri, cui pascendas oues suas dominus commendauit, usque ad præsentem episcopatum, sacerdotum successio. Hactenus Augustinus. Cuius sententiam, sicut & ille priorum, uniuersi posteriores Ecclesiastici patres semper sunt imitati, docentes perpetua constantia, ibi tantum ueræ doctrinæ magistræ ecclesiam inquirendam esse, ubi fuerit ab apostolicis temporibus legitima pastorum & episcoporum successio: ubi, inquam, immutata doctrina & traditione Episcopus Episcopo successit.

AT IN hanc doctrinam quantum possit gigantea illa hæreticorum nostræ memoriæ uirtus, eorum uerbis propositis lector diiudicet. Cõmemorant (de catholicis loquens, inquit Ioannes Caluinus) quanti successione fecerint, Iræneus, Tertullianus, Origenes, Augustinus, & alij, quæ quàm friuola sint & planè ludrica, faciam ut nullo negotio intelligant ij, qui mecum ea paululum expendere uolent. Et quidem eos quoque hortarer, ut huc animum seriò aduerterent, si quid docendo me apud eos posse considerem: sed quando illis omiſsa ueritatis ratione, hoc unum propositum est, quacunque possunt uia, rem suam agere, pauca tamen dicam, quibus sese boni uiri & ueri studiosi, ab eorum captionibus expedire queant. Audisti plusquàm Thraſonicas minas, sed quomodo tandem quod tam magnificè promisit, hæreticus præſter, iam audi. Primùm, inquit, ab illis quæro, cur non Africam citent, & Aegyptum & totam Asiam? nempe quia in omnibus illis regionibus desiit sacra hæc Episcoporum successio, cuius beneficio ecclesiæ se retinuisse gloriantur. Eò igitur recidunt, se ideò ueram habere ecclesiam, quia ex quo esse cœpit, non fuerit Episcopis destituta: perpetua enim serie, alios aliis successisse. Sed quid si Græciam illis regeram? Quæro igitur iterum ab ipsis, cur apud Græcos periisse Ecclesiam dicat, apud quos nunquã interrupta fuit illa Episcoporum successio, unica, eorum opinione, ecclesiæ custos & conseruatricis? Græcos faciunt schismaticos, quo iure? Quia à sede apostolica desciscendo, priuilegium perdidierunt. Quid? an non multo magis perdere merentur, qui à Christo ipso deficiunt? Sequitur ergo euanidum esse prætextum successione, nisi Christi ueritatem, quam à patribus, per manus acceperint, saluam & incorruptam posteri retineant, ac in ea permaneant. Hæc Caluinus, & alia quàm multa in catholicos uiros, incredibili, pro sua suorumque sectatorum consuetudine, uerborum amarulentia, cuius pro Christianis, quibus pollet moribus, est mirus artifex, iactabundus deblacterat. Sed quantum nos, quos ille uocat Romanenses, lædat, iam est aduertendum.

ET PRINCIPIO quidem oportebat Caluinum, horum patrum, quos pro Episcoporum successione citamus, ita testimonia interpretari, ut non pro nobis nostraque sententia scripsisse uiderentur. quod quia non præstitit, tantum abest ut suos bonos uiros, ab ecclesiasticorum captionibus uendicet, ut potius mihi totam causam initio disputationis prodidisse uideatur. Quis enim homo Christianus, & qui non sit tam excors, ut se plusquàm ueteres illos patres, ueram euangelicæ doctrinæ rationem apprehendisse,

Vincen.
Lyrin.

Diluntur
hæreticorum
argumta.
Lib. 4. in-
tit. c. 2.

sibi ipsi stultè persuadeat, tantorum patrum tamque apertis testimoniis, simplici Caluini pronuntiatione contempra, omnino non permouetur? Statue ex una parte Iraneū, Tertullianum, Cyprianum, Hieronymum; & Augustinum, ex altera uerò Caluinum, & si qui sunt eiusdem farinae alij: quis non se potius cum illis errare malle constantissimè asseueret, quàm cum his uerum dicere? Ergo interim dum sanctorum patrum præiudicia contemuntur, & ipso silentio, à parte nostra stare, nobisque fauere conceduntur, Caluinus nunquam suos bonos uiros à nostris captiōnibus eripere poterit. Neque enim tam sunt dementes isti boni uiri, ut non potius horum sanctissimorum & eruditissimorum patrum, præter ipsam uenerandam antiquitatem, & titulos sanctitatis magnificos, sententiam unius Caluini inermi pronuntiationi & arbitrio postponant. Non igitur nos sumus, qui rem nostram, quacunque possumus uia, agimus, cum sanctissimos & antiquissimos Ecclesiæ patres, in hac parte, sicut & in reliqua ecclesiastica doctrina, habeamus magistros, sed illi rem suam quacunque uia agere rectè dicentur, qui inuita & præfenti & ueteri Ecclesiæ, solius propriæ auctoritatis præiudicio nituntur.

SED iam quæstioni Caluini respondeamus. Quærit à nobis primùm, cur non Africam, Aegyptum & totam Asiam pro Episcoporum successione citemus? Respondemus Caluino, falsum esse, quod quæstio supponit; nos scilicet, earum prouinciarum successiones non citare, cum in eos scribentes aut disputantes, nihil magis agamus, quàm aduersus eos sanctorum Episcoporum, quos per legitimas successiones, harum prouinciarum plebibus, in Christo præfuisse testatur antiquitas, scripta coniecere. Neque enim alio magis argumento, nunc nitimur, quàm quòd hæc, quæ modò colitur ecclesiastica doctrina, in Africa, Aegypto, Asia, Græcia, &c. legitima Episcoporum successione, referatur in Christum aut apostolicos uiros. Neque uerò, ut Caluinus se intelligere simulat, nos Episcoporum successione, tam ad loca quàm ad doctrinam referimus & magisterium. Vnde licet apud has prouincias, iam non essent Episcopi, aut totus Christianismus tyrannorum potestate, & Christianorum peccatis fuisset abolitus, non tamen perinde cessabat ea, de qua nos loquimur, legitima successio. Erat olim, ecclesiastico imperio superstitite, una & eadem harum omnium prouinciarum, cum ea, quam modò colit ecclesiæ, doctrina: in illis prouinciis extincta est, in nostris nunc superest: & licet collatrent hæretici, usque ad finem sæculi semper supererit. Itaque earum quidem prouinciarum, quæ nunc supersunt, usque ad nostra tempora; illarum uerò regionum aut urbium, quæ iam sunt abolitæ, non usque ad nostra tempora, sed quousque in illis uiguit Christianæ uitæ & religionis professio, Episcoporum successiones in hæreticos & ecclesiasticæ pacis turbatores, proferimus.

NEQUE tam sumus inertes, qui doctrinam ecclesiasticam colimus, quàm Caluinus nos apud suos illos bonos uiros, uerbis & scriptis depingit; ut Episcoporum aut pastorum successione, id intelligamus, quod ipse nos intelligere scribit: id est, nos habere ecclesiam, quòd ex quo esse cæpit, non fuerit episcopis destituta: quasi non sit aliud episcoporum successio, quàm nunquam episcopos in ecclesiâ defuisse. Nos, non quamcunque episcoporum successione, certum ecclesiastici magisterij signum appellamus, sed legitimam. Est autem legitima successio, cum immutata doctrina & ecclesiasticis moribus, unus alteri succedit: & sequens, præcedentis magisterio sufficitur. Vnde quâuis in Græcia modò supersint episcopi, & ea ecclesiasticæ Hierarchiæ umbra, quam Christianæ uitæ hostium, tyrannis permittit, quod tamen cum ipso Christiano imperio (ut fieri solet) eruditionis quoque ac ueræ ecclesiasticæ doctrinæ iacturam fecerint: quod neque Caluinus negabit, eorum Episcoporum, qui modò sunt, legitimas successiones, appellare non possumus. Nam ut eorum in quibusdam dogmatibus, quæ tamen cum suis patriarchis & imperatoribus, non uno tantum concilio, quasi hæretica damnarunt, omittamus pertinaciam, quis non uideat, quantum modo & eruditione, & Romanæ ecclesiæ obseruantia, ab antiquis illis Patribus Athanasio, Cyrillo, Chrysostomo, Gregorio utroque, Basilio, &c. distent? Citamus igitur eorum, dum sapientia & insignis uitæ sanctitate floruerunt, doctrinam & legitimas successiones, immo illi potissimè, nos hoc genus argumenti, in religionis nouatores proferre docuerunt. nunc, cum nihil aliud plures eorum habeant, præter auitum odium in ecclesiam, non tantum Romanam sed Latinam, cum nobis non communicent, neque nostram societatem amplectantur:

plectantur: cum à pristina illa & eruditione & uitæ sanctimonia descuerint, ad eorum doctrinas, quasi ad credendi regulas non prouocamus. Nam ut amicè cum Caluino agamus, dicat nobis, utri potius in rebus religionis, cum sibi mutuo contradicunt, sit fides præstanda, ei'ne ecclesiæ, quæ tyrannide paganorū oppressa, à plusquam centum annis sacrarum literarum & Christianæ doctrinæ cultura, per immensos, quos patitur, labores, uacare non potest; an illi, quæ cum Christiano imperio & quiete, quibus à tot sæculis Dei misericordia perfruitur, doctissimorum in omni genere disciplinarum uiro- rum immensam segetem quotidie producit? Ei'ne, quæ à tot sæculis, in hæreticos & ueteris doctrinæ peruersores, quòd ecclesiastico & sæculari magistratu destituta id præstare nequeat, gladium aut aliud genus supplicij, aut punitionis non exercuit: aut illi, quæ tum Christianorum principum falce, tum ecclesiasticorum uiro- rum infatigabili studio, malas & uenenas succrescentes herbas, ab ecclesiastica segete quotidie runcinat? Et quidem, quàm ferax hæreticorum ingeniorum sit Græcia, ipsius Græciæ, quas quotidie manibus terimus, testantur historia. uix enim Constantinopolitanorum patriarcharum (nam aliarum sedium ingens multitudo numerari non potest) tertiam partem catholicam inuenias, nisi quòd Alexandria & Antiochia, de hæreticorum numero cum Constantinopoli certabant. nam quor illud imperium principes hæreticos tulerit, non est opus referre. Quòd si tunc id accidebat, quando cum ipso Christiano imperio gladius quoque & leges in antiquæ religionis & fidei turbatores uigilabāt, quid modò futurum putas, in tanta sub paganis principibus licentia uiuendi ac sentiendi? At ais, primis illis Christianis, in media paganorum persecutione & imperio, & rectè sentire & rectè uiuere, immo & rectè de religione scribere licebat, & in eadem persecutione, successiones legitimas numerabant. Ita est, sed erant tunc nouæ religionis primordia: nondum asueti erant imperio Christiani: erat ingens in pastoribus, immò in omnibus, sanctitatis applausus; cœlestibus miraculis quotidie fouebantur: nunc refriguit caritas, euauit sanctimonia, uitæ cœlestis acquirendæ desiderium deseruit. Quæ ratio nisi Caluinum conuincat, conuincet tamen eum ipsa rerum experientia. Ita enim post ablatum imperium Græcia ab antiquo illo fidei & bonorum morum studio defluxit, ut nonnullis locis à paganis non distet. Immo non modò post ablatum imperium, sed etiam postquam & internis & externis seditionibus & bellis concussum, inclinare cæpit, in ea prouincia & religionis & morum studium, cæpit quoque flaccescere: quod doctorum uiro- rum penuria, qua post ea tempora cæpit Græcia laborare, uberrimè testatur. nunquam enim post ea tempora, quæquam in aliquo disciplinarum genere celebrem uirum, Græcia protulit, cum tamen multos hæreticos & seditiosos tum Patriarchas tum Imperatores genuerit. Itaque non tam schismaticos Græcos uocamus, quòd à Romana & Apostolica sede defecerint, quàm quòd hæreticis nugis à multis annis, summa pertinacia immergi, ab antiquorum patrum (quos tantum abest, ut Romana Ecclesiæ reiciat, ut potius eos suorum dogmatum patronos adoret) & sententia & eruditione descuerint: immo (quod maius est) quòd cum in generalibus conciliis nobiscum in una fide conuenissent, postea non aliud, quàm non conueniendi nobiscum studio ac pernicacia, ab eisdem conciliis & condicis defecerint. Quanquam non ignorat Caluinus, etsi dissimulet, sufficientem esse causam, schismaticos uocandi eos, qui ab Apostolica & Romana Ecclesiâ ac proinde ab omnium Latinorum commercio, sine causa discedunt.

ATQUE hucusque quidem, sic quæstioni Caluini respondimus, ac si nullum esset ecclesiæ Romanæ priuilegium. Nunc iam alia ratione cum hæretico agamus. Quærit, cur non pro successione episcoporum Africam, Aegyptum, Asiam, aut Græciam citemus. Respondeo, nulla nos ad id necessitate compelli, sed abundè sufficere, si Romanæ ecclesiæ legitima usque ad nos successio proferatur, ut uerum nos ecclesiasticum magisterium possidere dicamus: ita ut doctrinam ueram & ecclesiasticam non ad omnes, quæ unquam fuerunt, aut nunc sunt Episcoporum, aut Ecclesiarum successiones, sed ad Romanam solam, exigere sit nobis necessarium. Quod etsi rideant hæretici, pro odio, quo semper in eam sedem tanquam in hæreticorum magistratum flagrant, nostra nihil interest, cum non tam nos, quàm sanctos illos ac ueteres patres, qui

huius doctrinæ iam inde ab ecclesiæ nascentis exordio, auctores extiterunt, irridere uideantur. illi autem uerè ridiculi semper erunt, qui, sanctorum doctrina contempta, inuiditorum quorundam homunculorum fabulis, ab ingenti illo, quo flagrant, affectuum turbine oriundis, animum aduertant.

ITAQUE præter eum locum, quem paulò ante citauimus, quo apertè non quauis successione, sed legitima successione Romanorum Pontificum, se in Ecclesia teneri fatebatur Augustinus, idem Donatistas urgens eosdem, ad Romanæ sedis Episcoporum tantum successione remittit. Numerate, inquit, sacerdotes uel ab ipsa Petri sede, & in ordine illo patrum, quis cui successit, uidete. ipsa est petra, quam non uincunt superbæ inferorù portæ. Hactenus Augustinus. Qui quod hinc Donatistis faciendum præcipit, alibi exhibet, Si enim, inquit, ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certius & uerè salubri & uerè salubriter, ab ipso Petro enumeramus, cui totius ecclesiæ figurâ gerenti Dominus ait, Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferorum non uincunt eam. Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euaristus, Euaristo Alexander, Alexandro Syxtus, Syxto Thelesphorus, Thelesphoro Iginus, Iginio Anicetus, Aniceto Pius, Pio Sother, Sotheri Eleutherius, Eleutherio Victor, Victori Zepherinus, Zepherino Callixtus, Callixto Urbanus, Urbano Pontianus, Pontiano Antherus, Anthero Fabianus, Fabiano Cornelius, Cornelio Lucius, Lucio Stephanus, Stephano Syxtus, Syxto Dionysius, Dionysio Felix, Felici Eutichianus, Eutichiano Gaius, Gaius Marcellinus, Marcellino Marcellus, Marcellus Eusebius, Eusebio Miltiades, Miltiadi Syluester, Syluestro Marcus, Marco Iulius, Iulio Liberius, Liberio Damasus, Damaso Siricius, Siricio Anastasius. In hoc ordine successione, nullus Donatista Episcopus inuenitur. huc usque Augustinus. Eiusdem sunt & illa uerba, postquam uaria Christianæ religionis & fidei emunerasset encomia, Cum igitur, ait, tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumque uideamus, dubitabimus nos eius ecclesiæ condere gremio, quousque ad confessionem generis humani, ab apostolica fide per successiones Episcoporum, frustra hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen auctoritatis obtinuit? cui primas dare nolle uel summæ profectò impietatis est, uel præcipitis arrogantia. Nã si nulla certa sapientiam salutemque, animis uia est, nisi cum eos ratione præcellit fides, quid est aliud ingratum esse opè atque auxilio diuino, quam tanto labore, præditæ auctoritati uelle resistere? Et si unaquæque disciplina, quanquam uilis & facilis, ut percipi possit, doctorem aut magistrum requirit, quid temerariæ superbiæ plenius, quam diuinorum sacramentorum libros, & absque interpretibus suis uelle cognoscere, & incognitos uelle damnare? Hæc Aug. eo loco. Idem rursus interpretans illa uerba psalmi primi, Et in cathedra pestilentia non sedit. Quoniam, inquit, cathedram pestilentia, non esse Dei ordinatione asseuerauimus, etiam eorum, qui extra ecclesiam, uel contra ecclesiâ sibi fides instituerunt, cathedram pestilentia dicimus. Qui enim inconcessa præsumptione reus est, quâto magis, si & corrumpat traditionem eius, cuius sedem usurpat? Nam & ordinem ab Apostolo Petro cœptum, & usque ad hoc tempus per traducem succedentium Episc. seruatum, perturbant, ordinem sibi sine origine uendicantes, hoc est corpus sine capite profitentes. Vnde congruit etiam, eorum sedem cathedram pestilentia appellare. Neque enim ideò impunerunt, quia sub Dei nomine hoc agunt. cōstant enim suas illas causas sub Dei nomine agere. non zelo Dei hoc agunt sed sibi locum uolentes defendere. Cū sciamus Coreh & ducentos quinquaginta uiros, per præsumptionem Deo offerentes, hiatu terræ absorptos esse, & Osiam regem, cum Deo illicitè obtulisset, lepra in fronte percussam. Hactenus Augustinus. Eodemque argumento paulò antea, contra Parmenianum hæreticum Donatistam, Optatus Mileuitanus, usus fuerat. Si ignoras, inquit, disce, ignorantia tibi ascribi non potest, sciente te, Petro in urbe Roma primo cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sedit omnium Apostolorum caput Petrus, inde Cephas appellatus, in quo uno, cathedræ unitas ab omnibus seruaretur, nec ceteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent, ut iam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem cathedram, alteram collocaret. Ergo cathedra unica, quæ est prima de dotibus, sedet prior Petrus, cui successit Linus, Lino successit Clemens, Clementi

Romano-
rum Pontificum legitimum successione, sufficiens argumentum esse uerè eccl. in psalmo contra par. Doct. in epist. ad generosum.

lib. de util. creden. cap. 17.

in q. q. nou. & uet. test. q. 110.

lib. 2. con. Parm.

Clementi Anacletus, Anacleto Euaristus, Euaristo Syxtus, Syxto Thelesphorus, Thelesphoro Iginus, Iginio Anicetus, Aniceto Pius, Pio Sother, Sotheri Eleutherius, Eleutherio Victor, Victori Zepherinus, Zepherino Callixtus, Callixto Urbanus, Urbano Pontianus, Pontiano Antherus, Anthero Fabianus, Fabiano Cornelius, Cornelio Lucius, Lucio Stephanus, Stephano Syxtus, Syxto Dionysius, Dionysio Felix, Felici Eutichianus, Eutichiano Gaius, Gaius Marcellinus, Marcellino Marcellus, Marcellus Eusebius, Eusebio Miltiades, Miltiadi Syluester, Syluestro Marcus, Marco Iulius, Iulio Liberius, Liberio Damasus, Damaso Siricius, hodie qui noster est socius, cum quo nobis totus Orbis, commertio formatarum, in una communionis societate concordat. uestræ cathedræ uos originem reddite, qui uobis uultis sanctam ecclesiam uendicare. sed & habere, in urbe partem aliquam dicitis. Ramus est uestri erroris protentus de mendacio, non de radice ueritatis. Denique si Macrobio dicatur, ubi illic sedeat? Nunquid potest dicere in cathedra Petri? Nescio quam sine oculis nouit, & ad cuius memoriam non accedit, quasi schismaticus contra Apostolum faciens, qui ait, Memoriam sanctorum communicantes. Ecce præsentis sunt ibi duorum memoria apostolorum, dicite si ad has ingredi populi eum uiderunt, ita ut obtulit illic, ubi sanctorum memorias esse constat. Ergo restat ut fateatur socius (uidelicet Macrobius) se ibi sedere, ubi aliquando sedit Encolpius: si & ipse Encolpius posset interrogari, diceret, se ibi sedere ubi antea sedit Bonifacius Ballitanus. Deinde si & ipse interrogari potuisset, diceret ubi sedit Victor Garbientis à uestris iam dudum de Africa ad paucos erraticos missus. Quid est hoc quod pars uestra in urbe Roma Episcopum ciuem habere non potuit? Quid est quod toti Africa peregrini, in illa ciuitate sibi successisse noscuntur? Non apparet dolus, non factio, quæ mater est schismatis? Interea Victor Garbientis, ut hinc prior mitteretur, non dico lapis in fontem, quia nec ualuit puritatem catholicae multitudinis perturbare, sed quia quibusdam Africae urbana placuerat commoratio, & hinc à uobis profecti uidebantur; ipsi petierunt ut aliquis hinc, qui illos colligeret, mitteretur. Missus est igitur Victor. erat ibi filius sine patre, actor sine principe, discipulus sine magistro, sequens sine antecedente, inquilinus sine domino, hospes sine hospicio, pastor sine grege, Episcopus sine populo. non enim grex aut populus appellandi fuerant pauci, qui inter quadraginta, & quod excurrit, basilicas locum ubi colligerent, non habebant. Sic speluncam quandam foris à ciuitate gradibus sepeperunt, ubi ipso tempore conuenticulum habere potuissent, unde Montenses appellati sunt. Igitur quia Claudianus Luciano, Lucianus Macrobio, Macrobius Encolpio, Encolpius Bonifacio, Bonifacius Victori, successisse uideatur, si Victori diceretur, ubi sederit, nec ante se aliquem ibi fuisse monstraret, nec cathedram aliquam nisi pestilentia ostenderet: pestilentia enim morbis extinctos homines ad inferos mittit; qui inferi portas suas habere noscuntur, contra quas portas clauas salutes accepisse legimus Petrum, principem scilicet nostrum, cui à Christo dictum est, Tibi dabo clauas regni cœlorum, & portæ inferorum non uincunt eas. Vnde est ergo quod clauas regni uobis usurpare contenditis, qui contra cathedram Petri uestris præsumptionibus & audacis sacrilegio militatis? beatitudinem repudiantes, qua laudari meruit, Qui nõ abiit in consilio impiorum, & in uia peccatorum non stetit; & in cathedra pestilentia non sedit. In consilium impietatis itum est à maioribus uestris. Hucusque Optatus. Cuius uerba tam prolixè citauimus, quod non modò Romanorum Pontificum successione, uerè ecclesiæ notam doceant, sed etiam quod potius in nostros hæreticos nostrique sæculi perturbatores scripta uideantur, quam in ipsos, contra quos eo opere Optatus decertabat, Donatistas. Vides ergo, catholice lector, non modò ab Augustino, sed etiam ab Optato, ecclesiasticæ doctrinæ ueritatem, non ad aliud, quam ad ecclesiasticum magisterium, ad ea usque tempora per Romanorum Pontificum legitimam successione deriuatum expendi, & aliorum Episcoporum nullam haberi rationem; non quod & aliarum ecclesiarum non sit etiam habenda ratio, sed quod semper apud Catholicos uiros huius sedis successio, & per eam successione descendens magisterium, sufficientissimum euangelicæ doctrinæ creditum sit argumentum. Vides etiam, hæreticos ab his patribus, ad reddendas suarum sedium origines coërceri, ut scilicet cum sua dogmata per legitimas pastorum successiones, in primos illos euangelicæ do-

ſtrina ſeminatores, apoſtolicos uiros non poſſint referre, aduerſum eideſdem euangelicæ religioni, quod docetur, uel ſine alio argumento conſeſſim probetur.

ET NE hunc honorem, quem Auguſtinus & Optatus, uiri proſeſſo & ſi integerrimi, & eruditione & antiquitate ſummo opere uenerandi, non tamen hæretica calumnia maiores, Romanæ eccleſiæ deferunt, ab eiſdem conſeſſum, aut adulationis gratia excogitatum, hæretici ne quicquam calumnientur, Iræneus Lugdunenſis in Galliis Epicoſopus, non eo ſæculo, quo iam Romana tyrannis (ut procaciter iidem hæretici loquuntur) eccleſiam occupauerat, ſed ipſo penè eccleſiæ initio, non homo, qui Romano Pontifici adulari ſolitus fuiſſet, ſedis, qui ad Viſtorem primum, propter paſchatis celebrandi cauſam, acres epiſtolas & zelo eccleſiaſtico plenas dederit, eſt iam audiendus. Is ergo poſtquam, quantum foret apoſtolicæ traditioni deferendum, præfatus fuiſſet, & Apoſtolos ſuis ſucceſſoribus, ſimul cum eccleſiis, ueram quoque doctrinam commiſſiſſe cõmemoraſſet, tandem ſic inquit, Sed quoniam ualde longum eſt, in tali uolumine, omnium eccleſiarum enumerare ſucceſſiones, maximè & omnibus cognita, & glorioſiſſimis duobus Apoſtolis Petro & Paulo, Romæ fundatæ & conſtitutæ eccleſiæ, eam, quam habet ab Apoſtolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per ſucceſſiones epiſcoporum peruenientem, uſque ad nos indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo uel per ſui placentiam malam, uel uanam gloriam uel cæcitatē, & malam ſententiam, præter quam oportet colligunt. Ad hanc enim eccleſiam, propter potentiorē principalitatem, neceſſe eſt omnem conuenire eccleſiam, hoc eſt eos, qui ſunt undique fideles, in qua ſemper ab his, qui ſunt undique, conſeruata eſt, ea, quæ eſt ab Apoſtolis, traditio. Fundantes igitur & inſtruentes beati Apoſtoli eccleſiam, Lino epiſcopatum adminiſtrandæ eccleſiæ tradiderunt. Huius Lini Paul. in his, quæ ſunt ad Timoth. epiſtolis, meminit: ſuccedit autem ei Anacletus, poſt eum tertio loco ab Apoſtolis epiſcopatum ſortitur Clemens, qui adhuc inſonantem prædicationem Apoſtolorum, ante oculos haberet. Hactenus Iræneus. paucis que interpoſitis, Clementi, inquit, ſuccedit Euaristus, Euaristo Alexander, ac deinceps ſextus ab Apoſtolis conſtitutus eſt Syxtus, ab hoc Theleſphorus, qui etiam glorioſiſſimè martirium fecit, ac deinceps Iginus, poſt Pius, poſt quem Anicetus. Cum autem ſucceſſiſſet Aniceto Sother, nunc duodecimo loco epiſcopatum ab Apoſtolis habet Eleutherius. Hac ordinatione & ſucceſſione, ea, quæ eſt ab Apoſtolis in eccleſia traditio, & ueritatis præconizatio peruenit uſque ad nos. Et eſt pleniffima hæc oſtenſio, unam & eandem uiuificatricem fidem eſſe, quæ in eccleſia ab Apoſtolis uſque nunc ſit conſeruata in ueritate. Hæc Iræneus. Allidit que ſubinde ad horum Romanorum pontificum legitimam ſucceſſionem, eorum ſæculorum infanias, quaſi ad legitimam fidei regulam ueram que Apoſtolorum traditionem. Cuius proſeſſo uerba ſi quis noſtræ memoriæ homo, etiamſi eſſet alioqui totius Chriſtianæ uitæ, omnium que perinde uirtutum ſolertiſſimus cultor, quantum uis eccleſiaſtico zelo percitus ſcripto mandaſſet, fatſcio aut Brentio aut Caluino Papiſta fuiſſet, & Romanenſium, in eccleſiæ perniciem, peſtilentiſſimus ſcurra, aut legitimus Antichriſti miniſter. nam hiſce tetrioribus que conuitiis ſolent eccleſiaſticos uiros, ſuis ſcriptis reſpergere.

ERGO, ut quæ diximus, in compendium redigamus, habet homo Chriſtianus, quam in ea eccleſia, quam ſanctarum ſcripturarum interpretem & magiſtram probauimus, indaganda, regulam ſequatur, non ſcilicet legitimum uſum ſacramentorum, & ſcripturarum uerum germanum que ſenſum, quoniam & hæc ſibi hæreticorum factiones perdiſſimè uſurpant, & ad ſe tantum ſuas que ſynagogulas pertinere contendunt, ſed eccleſiaſticorum paſtorum; præcipue uero Romanorum Pontificum ſucceſſionem legitimam, quæ cum omni tempore ab eccleſiaſticis patribus fuerit obſeruata, nunquam tamen à quoquam hæreticorum potuit in ſuis dogmatibus comprobandis oſtendi.

Euſeb. eccl. h. 5. c. 26.

Iræneus. lib. 3. cap. 3.

Ad quam amuſſim ſunt Chriſtiana dogmata exi-genda.

Quod praua paſtorum & Doctorum uita non impediatur ueritatem doctrinæ. Cap. XXVII.

TSI fatis in præcedentibus oſtenderimus, uitæ prauitatem & malos mores, nequaquam doctrinæ ueritatem in eccleſiaſtico magiſtro perinde corrumpere, quod ueritas cum ſanctitate ac iuſtitia nulla neceſſaria cõnexionē cõmittatur, hic tamen nobis ea non modò hæreticorum noſtri ſæculi, ſed & quorundam aliorum, qui eccleſiaſtico nomine gaudere deſiderant, calumnia comminuenda eſt, qua legitimam hanc paſtorum ſucceſſionem, quam ueri & eccleſiaſtici magiſteri notam poſuimus, eludere moliantur.

SVNT itaque, qui quamuis non admodum ægrè concederent, legitimam Epicoſporum ſucceſſionem, eius eccleſiæ, quæ uerum magiſterium habere dicitur, certam notam eſſe, ideò tamen hanc, de qua modò catholici gloriatur, legitimam negant, quod (ut illi dicunt) paſtores omnes, per prauos mores non modò ab antiqua illa & uera uitæ paſtoralis ratione, ſed à Chriſto deſecerint. Vnde non mirum eſt, ſi tradendi ueram & euangelicam doctrinam, poteſtatem amiſerint. Erant, aiunt, filij Heli ſucceſſores eius, atque adeò & populi ſacerdotes, & iudices, & tamen ſcriptura dicit, eos fuiſſe filios Belial, neſcientes dominum. Et ne ſingulos, quos ſcriptura damnat, ſacerdotes proferamus, etiam de illis, qui legitima ſucceſſione priores ſacerdotes ſecuti ſunt, Dominus apud Iſaiam generali ſermone pronunciat, Sacerdos & propheta neſcierunt, præ ebrietate abſorpti ſunt à uino: errauerunt in ebrietate, neſcierunt uidentem, ignorauerunt iudicium. Enumerantur hic à quibuſdam diligentiffimè uniuerſa illa uitiorum genera, quæ à multis annis eccleſiaſticos paſtores, & Epicoſpos inuaſerunt, ambitio, ſimonia, Dei & diuinæ legis ignorantia, auaritia, ouium contemptus, uitæ luxus, cognatorum ſtudium, ſtupiditas, &c. quibus omnibus eam paſtorum legitimam ſucceſſionem, de qua nos tantoperè gloriatur, iam dudum cum bonis moribus ſepultam fuiſſe, perſuaſiſſimum habent, nihil que aliud apud nos permanſiſſe, quam inanem huius ſucceſſionis, titulum: quemadmodum olim apud Hebræos, euaneſcente cum bonis moribus uera diuinæ legis intelligentia, nihil, quod ſuis erroribus obtenderent, aliud habebant, quam ſuam illam ſacerdotum ſucceſſionem, & domini templum. Sed Caluini uerba liber ſubſcribere, Is ergo cum contra Epicoſporum ſucceſſionem, Africã, Aegyptum, Aſiam & Græciam obiſſet, ſibi que de Græcis Epicoſpis, pro nobis reſpondiſſet, Græcos eſſe ſchiſmaticos, atque adeò perdiſſiſſe priuilegium, quod ab apoſtolica ſede deſciuiſſent, continuo ſubiungit, Quid? An non multò magis perdere merentur, qui à Chriſto deſciunt? ſequitur ergo, euanidum eſſe prætextum ſucceſſionis, niſi Chriſti ueritatem, quam à Patribus per manus acceperint, ſaluam & incorruptam poſteri retineant, ac in ea permaneant. Ergo non aliud hodie prætendunt Romanenſes, quam Iudæos olim obtendiſſe apparet, cum cæcitatē, impietatis, idololatriæ à prophetis domini arguerentur. Nam ut illi templum, cæremonias, ſacerdotia glorioſè iactabant, qui bus rebus eccleſiam magno (ut ſibi uidebatur) argumento metiebantur; ita pro eccleſia, externæ quædam laruæ apponuntur, quæ longè ſæpe abſunt ab eccleſia, & citra quas eccleſia optimè conſtare poteſt. Quare non alio argumento nobis reſutandi ſunt, quam, quo aduerſus ſtultam illam Iudæorum confidentiam pugnat Hieremias; nempe, Gloriantur in uerbis mendacibus, dicentes, Templum Domini; Templum Domini, Templum Domini eſt. quando nihil Dominus uſpam ſuum agnoſcit, niſi ubi uerbum ſuum agnoſcit, & religioſè obſeruatur. Ita cum gloria domini inter Cherubin, in ſanctuario federet, eam que ſedem ſibi ſtatim fore pollicitus eſſet ipſis, ubi cultum eius prauis ſuperſtitionibus corrumpunt ſacerdotes, aliò traſmigrat, & locum ſine ulla ſanctitate relinquit. Si templum illud, quod uidebatur perpetuè Dei habitationi conſecratum, derelinqui à Deo ac prophanefcere potuit, non eſt cur nobis iſti fingant, Deum ita perſonis aut locis alligatum externis obſeruationibus, ut manere apud eos oporteat, qui titulum modò & ſpeciem habent eccleſiæ. Hæc Caluinus, & alia multa, ea uerbo-

Brent. in ſeculo prolegom. Iſai. 28.

Andre. Friccus Madrenus lib. de eccl.

Ioannes Caluinus lib. 4. inſtit. cap. 2.

Quod

tum

rum & sermonis comitate, quæ decet uirum ad miraculum, hæreticum, in catholicos iactat. Afferunt & alij, quod mala arbor bonos fructus facere nequeat, neque de spinis uua colligantur. Vnde neque uolunt uitiosos & prorsus euangelicis moribus destitutos Episcopos, pastores, aut ecclesiasticos doctores euangelicam ac ueram doctrinam unquam posse producere. & hac ratione cum apostolica uita, doctrinam quoque Apostolicam extinctam concludunt. Sed quantum ista ac similes fumosa ratiuncula ponderis habeant, iam expendamus.

ERGO nihil obesse praua uitæ institutionem, quod minus, quantum ad doctrinam & magisterium attinet, uel olim Mosaici sacerdotes, primis illis, quos immediatè Deus instituit, uel in euangelico statu, ecclesiastici pastores, prioribus illis patribus, quos Christus dedit Apostolos, pastores & doctores, legitimè succedere dicantur; non modò Christus & ipsi quoque ecclesiastici patres, sed ea quoque ratio, qua in uniuersa hac ecclesiæ inquisitione usi sumus, apertissimè ostendit. Eo igitur loco, quem pro legitima successione superiore capite produximus, sciens non alio magis diaboli machinamento, prioris doctrinæ subuersionem subintraturam, quam dum lupi rapaces malorum morum calumnia, pastorum in docendo auctoritatem, apud uulgus eleuarent: non satis Christus habuit ad scribas & Phariseos, quasi ad legitimos Mosaici magisterij successores, eius temporis & status fideles remittere; sed insuper, ne eorundem malis moribus, prauaque uitæ institutione detererentur, edixit, Super cathedram Moysi sederunt scribae & Pharisei: omnia ergo, quæcunque dixerint uobis, seruate & facite, secundum opera uerò eorum nolite facere: dicunt enim & non faciunt. Enimuerò in nullo magis hominum genus, quam in scribas & Phariseos, Christus inuehitur, neque ullos in Israëlitico populo acrioribus uerbis incesit. Erant Pharisei, præter illa crimina, quæ illo capite Christus commemorat, hypocritæ, id est, qui non ex diuinæ dilectionis instinctu, externam illam operum sanctitatem, sed mundi amore laudisque uilitate præstarent: erant Christi & Apostolicorum uirorum accerrimi hostes: humanis constitutionibus multis, uim diuinæ legi intulerant: nullo denique eorum uitiorum, quibus ecclesiasticos doctores aut pastores, modò hæretici immerfos calumniantur, carebant: & tamen ad eorum doctrinam, cœlestis magister, non quoscunque sed apostolicos uiros, omni splendore sanctitatis nitentes instruendos remittit: nimirum quod licet Moysi in uitæ sanctitate non successissent, successerant tamen in legis magisterio doctrinæque tradendæ potestate. Non ergo eorum, qui modò in ecclesia sanctorum patrum, quibus immutata doctrina successerunt, in docendis populis doctrinam immutantur, ne sint eorundem sanctorum patrum uerissimi successores, prauis moribus efficiant.

SED iam sanctos uiros, à quibus isti pastores, qui nunc populum Dei docent, degenerasse aiunt, quam parum, quod minus uera sit doctrina, hæc degeneratio impediatur, docentes audiamus. Dominus dixit, (ait Augustinus in hæc Christi uerba,) Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Ambulabo uiam domini, non sequar istius mores, audiam ab illo non uerba ipsius, sed Dei; sequar Deum, sequatur ille cupiditatem suam: quia si uoluerit apud Deum sic me defendere, ut dicam, Domine, uidi clericum illum tuum malè uiuentem, & ideò malè uixi; nonne mihi dicturus est, Serue nequam, nonne à me audieras, Quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite? Malus autem laicus, infidelis non pertinens ad gregem Christi, non pertinens ad frumentum Christi, qui tanquam palea in area toleratur, quid sibi dicet, quando cœperit illum arguere uerbum Dei, Exi quid mihi loqueris, ipsi episcopi, ipsi clerici, non illud faciunt, & me cogis ut faciam; quærit sibi non patronum ad causam malam, sed comitem ad pœnam. nam nunquam ille defensus est, in die iudicij, quemcunque malum uoluerit imitari. Quomodo enim diabolus omnes, quos seducit, non seducit ut cum ipsis regnet, sed cum quibus damnetur; sic omnes, qui sequuntur malos, comites sibi ad gehennam quærunt, non patrocinia ad regnum cœlorum. Quomodo ergo peruertunt hanc sententiã, quando illis dicitur, malè uiuentibus, meritò dictum est à Domino, Quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite? Hactenus eo loco Augustinus. Alibi etiam, iisdem Christi uerbis recitatis, In his, inquit, dominicis uerbis utrūque debetis aduertere, & quantus honor delatus sit doctrinæ Moysi, in cuius cathedra, & mali sedentes,

Praua uita institutionem pastorum & doctorum, uerum magisterium non excludere.

Matth. 23.

De uerbis domini ser. 49.

Lib. 6. con. Faust. c. 29

centes, bona docere cogebantur, & unde fieret proselytus, filius gehennæ, non scilicet à Phariseis uerba legis audiendo, sed eorum facta sectando. Rursus cum euangelicum doctorem instrueret, & Christianæ doctrinæ insinuandæ præcepta traderet, de illis agens, qui cum euangelico & apostolico ministerio, uitam quoque euangelicam, non coniungunt, iisdem Christi uerbis commemoratis, sic inquit, Et tamen etiam non ueritate, annunciari ueritas potest, id est, uti prauo & facili corde, quæ recta & uera sunt, prædicentur, sic quippe annunciat Iesus Christus ab eis, quæ sua quærunt, non quæ Iesus Christi. Sed quoniam boni fideles, non quemlibet hominem, sed ipsum Deum obedienter audiunt, qui ait, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt: ideò audiuntur utiliter, qui etiam utiliter non agunt: sua enim quærere student, sed sua docere non audent: de loco scilicet superioris sedis ecclesiasticæ, quem sana doctrina constituit. Propter quod ipse dominus priusquam de talibus, quod commemorauit, diceret, præmisit, Cathedram Moysi sederunt, &c. Illa ergo cathedra non eorum, sed Moysi, cogebat eos bona dicere etiam non bona facientes. Agebāt ergo sua in uita sua, docere autem sua cathedra illos non permittebat aliena. Multis itaque profunt dicendo, quæ non faciunt, sed longè pluribus prodesse, faciendo, quæ dicunt. Rursus de Ecclesiasticis pastoribus, & eorum in ouium reddenda ratione futuro iudicio agens, in ea uerba domini per Ezechielem prophetam, Ecce ego ipse super pastores, & inquiram oues meas de manibus eorum, & auertam ab eis ut non pascant oues meas, ne pascant amplius pastores semetipsos, &c. Quomodo auertit, inquit, ut non pascam oues ipsius? Quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite: aut tanquam diceret, mea dicunt, sua faciunt. si diceret, Facite securi, quod faciunt, ipsos damnabo malè uiuentes, uobis autem parcam, quia secuti estis præpositos uestros, si hoc diceret, dederant malis pastoribus pascendas oues, pascentibus non oues sed se. Sed quoniam terret non solum cæcum ducentem, sed, cæcum sequentem, neque ait, cecidit in foueam ducens, & non cecidit sequens, sed, cæcus cæcum ducens, ambo in foueam cadūt. Admonuit oues & ait, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite. cum non facitis, quæ faciunt mali pastores, non uos ipsi pascunt: cum facitis autem, quæ dicunt, ego uos pascō: mea enim dicunt, & non faciunt, securi, inquit, sequimur episcopos nostros. Dicunt hoc sape hæretici, quando ueritate manifestissima conuincuntur, Nonne oues sumus, illi de nobis reddent rationem, reddent planè mala de morte uestra, sed morte ouis malignæ. sed reddet malus pastor malam rationem, Nun quid ideò uiuit ouis, quia designatur pellis ipsius? increpatur pastor, quia negligit ouē errantem, & propterea in fauces lupi irruit, ut deuoraretur. Quid illi prodest, qui affert pellem signatam? Et paucis interpositis, Sed uideamus, inquit, ut dixi, quomodo reuocet Deus oues à pastoribus malis. Iam commemorauit, Quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite. & non uos ipsi pascunt, sed Deus: quia uelint nolint pastores, ut perueniant ad lac & lanam uerba Dei, dicturi sunt. Qui prædicat non furandum, furaris, dicit Apostolus ad eos, qui bona dicunt & mala faciunt. Tu audi prædicantem ne fureris, noli imitari furantem: si furantem imitari uolueris, ipse te pascet facto suo, tibi uenenum subministrat, non cibum. si uerò hoc ab illo audis, quod non dicit de suo, sed Deo, non potest quidem uua de spinis legi. Nam & ipsius domini sententia est, Nemo colligit de spinis uuam & de tribulis ficus. nec ideò tamen quasi calumniaris domino tuo, & dicas, Domine noluisti me, quia fieri non potest, de spinis legere uuam. Et rursus, Dixisti mihi in quibusdam, Quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite: nempe mala facientes, ubique spinæ sunt. Quomodo uis de spinis me colligere uuam uerbi? Respondebit, Non est illa uua spinarum, sed aliquando increpans sarmentum, iniplicat se in seipsum, & pendet uua inter densa spinarum, sed non fugit de radice spinarum. Tu si esurieris, & aliud non habes unde sumas, cautè manum mitte, ne lacereris à spinis: id est, ne facta imiteris malorum, & lege uuam inter spinas, pendenti, sed de uite nascentem. ad te perueniet botri alimentum, spinis seruat ignis tormentum. Extraham, inquit, oues meas de ore eorum, & de manibus eorum, & non erunt eis adhuc in cibum. Hoc & in psalmo dicitur, Nonne cognoscent omnes, qui operantur iniquitatem, qui deuorant populum meum ut cibum panis? & non erunt eis adhuc in cibum, quoniam hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ipse abstuli à malis pastoribus

Libro 4. de doctrina Christi. cap. 27.

Ezech. 34. Lib. de pastoribus. c. 9.

Haec etiam nostræ nouerat Augustinus, quæ sine uerbi Dei tractatione plerumque ad pinguis simum lac & lanam pastores perueniunt.

pastoribus oues, monendo (ut dixi) ne quod faciunt, faciant, id est; ne quod faciunt mali pastores, faciant. Hæc aliaque complura in eandem sententiam illo loco Augustinus. Quibus omnibus, aptis metaphoris ac analogiis, cum uita pastoris praua, rectam ac sanam doctrinam coherere posse, non obscure conuincit. Rursum in ea uerba Christi, Ego sum pastor bonus, &c. Habet, inquit, ouile domini præpositos & filios & mercenarios; præpositi autem, qui filij sunt, si pastores sunt, quomodo unus pastor, nisi quia sunt illi omnes unius membra pastoris, cuius sunt oues propriæ? Nam & ipsi membra sunt unius domini, qui sicut ouis ad immolandum ductus est. Audite autem quia mercenarij, necessarij sunt: multi quippe in Ecclesia commoda terrena sectantes, Christum tamen prædicant, & per eos uox Christi auditur, & sequuntur oues non mercenarium, sed uocem pastoris, per mercenarium. Audite mercenarios ab ipso domino demonstratos. Scribæ, inquit, & Pharisei cathedram Mosi sedent, quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite. quid aliud dixit, nisi per mercenarios, uocem pastoris audite? Sedendo enim cathedram Mosi, legem Dei docent. Ergo per illos Deus docet. sua uerò illi si uelint docere, nolite facere. Certè enim tales sua quærunt, non quæ IESV Christi. nullus tamen mercenarius ausus est dicere populo Christi, Tua quære, non quæ IESV Christi, qui enim malè facit, non prædicat de cathedra, inde lædit unde malè facit, non unde bona dicit: botrum carpe, spinam caue. Hactenus Augustinus. Subindeque de botro spinis hærente allata & explicata analogia, Cathedra, inquit, Moyse, uitis erat, Phariseorum mores, spinæ erant; doctrina uera per malos, palmes in sepe: botrum ergo inter spinas cautè lege, ne dum quaris fructum, laceres manum; & dum audis bona dicentem, ne imiteris mala facientem. quæ dicunt facite, legitè uis; quæ autem faciunt, facere nolite. Cauere spinas, etiam per mercenarios uocem pastoris audite. Vides ergo uiri sanctissimi sententia inter ipsos prauos & corruptos pastorum mores uerum Christi magisterium deprehendi; immo in huiusmodi hominibus, qui mercenarios agunt, uiuam Christi uocem audiri. Tale est etiam, quod cum Donatistis decertans, alio loco scribit, Quid quod etiam mirum est, inquit, quod accidere posse inuenit, qui diligenter aduertat, quosdam salua caritate, docere aliquid inutile, sicut Petrus gentes cogebat iudaizare, sicut ipse Cyprianus hæreticos denuò baptizari. unde talibus membris in caritate radicatis, & aliquando non rectè ingredientibus dicit Apost. Siquid aliter sapitis, id quoque uobis dominus reuelauit. Et rursus quosdam sine caritate docere aliquid salubre, de qualibus dominus, In cathedra Mosi sedent, quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. Vnde Apostolus, de illis inuidis & maleuolis, Christianam tamen salutem annunciantibus, Siue occasione, inquit, siue ueritate Christus annuncietur. Hactenus Augustinus. Hieronymus deinde in ea Christi uerba, Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet, In quocunque, inquit, tandem Pontifice, non persona sed nomen suscipiendum est: hoc est, non qualis persona sit, quoque uitæ merito, considerandum est, cuius ministerio Deus utitur; siue in ecclesia sua gubernanda, siue in doctrina propaganda, siue in sacramentis administrandis. Non illud attendendum est, Iudas ne sit, an Petrus, an Paulus, sed solum hoc attendendum est, quod sedit in cathedra Petri, quod Apostolus, quod Christi legatus, quod sacerdos, quod Pontifex, quod angelus est domini exercituum, de cuius ore legem Dei require iussus es. Si Iudas est, quadoquidem Apostolus est, & pro Christo legatione fungitur, nihil te moueat, quod fur est. audi nihilominus reuerenter, audi legationem eius obedienter, quæ dixerit facito, quæ fecerit; facere nolito. non ad ipsum refer animum, uerum ad illum, cuius nomen gerit. Hactenus Hieronymus. Multa alia in eandem sententiam, ex alijs ecclesiasticis patribus, quibus nostros pastores & doctores, quod plerunque sint moribus dissimiles, aduersarij nostri successisse non uolunt, proferre potuissimus, nisi hæc, quæ attulimus, ut quid ceteri sentiant, diiudicetur, putarem sufficere.

NUNC IAM tertio aduersariorum sententiam, ad illius politici principij, quod in tota hac ecclesiastici magisterij inquisitione usurpauimus, coti affricemus, ut ipsa quoque naturali ratione constet, quam parum ad legitimam successionem impediendam, eorum, qui nunc sunt episcoporum, prauis moribus efficiant. statuimus profectò non

modò

modò ad diuinam prouidentiam pertinere, unas & easdem leges, hominibus ferre, sed modum quoque tribuere, quo unus & idem sensus semper in republica uigeat. alioqui si legum sensus & interpretatio sit multiplex, non minus in uaria studia, uariasque sententias respublica abibit, quam si uarias leges, aut uarias religiones fuisset sortita. Quod in Christiano populo satis apertè deprehendimus, cum minus multò catholico cum hæretico, aut hæretico cum alterius sectæ contrariæ hæretico conueniat, quam Christiano cum Iudæo aut Turca. Vnus autem & idem sensus, nisi sit certus & exploratus, esse non potest. Qui enim in republica unus legum sit sensus, in qua nescitur, quis sit certus & indubitatus sensus, id est, in qua nescitur, quò sit pro legitimo sensu germanaque legum intelligentia recurrendum?

IAM II, qui praua uitæ institutione, degeneribusque moribus, legitimam ecclesiastici magisterij successionem impediunt, quantum Christiano populo, uariarum sententiarum dissidijs, æstuandi scandalum præbeant, etiamsi sint obstinatissimi, intelligere poterunt. Enimuerò, si uera Christianæ institutionis doctrina à sanctitate pendeat, cum nemo mortalium alterius hominis conscientiam explorare queat, (nemo enim nouit, quæ sunt hominis, præter spiritum eius, qui in ipso est) & cum prauum sit & inscrutabile cor hominis, & nemo possit illud cognoscere, præter eum, qui probat renes & corda, totius Christianæ disciplinæ sanctarumque scripturarum interpretatio in ambiguo & incerto posita esset, semperque de doctrinæ ueritate homini suspicari liceret, aut saltem non esse certo, quemadmodum de uera & interna uitæ sanctitate, non modò aliena, sed nostra quoque suspicari licet, iuxta illud, Nescit homo an amore uel odio dignus sit. Quæ res profectò euangelicæ uitæ rationem, omnium, quæ hucusque uel diuinitus uel humanitus sunt excogitata, infelicitissimam redderet.

ADVERSATVR autem multò magis hæc doctrina nostris ipsis hæreticis, quam nobis, cum illi tantum euangelicæ doctrinæ auditioni tribuant, ut ea per solidam fidem suscepta, sine ullis operibus salutem certissimam, de qua dubitare non liceat, conciliare doceant. Nam si uerbo Dei prædicatione hausto, Christianus homo certus est, se Deo amicem esse: oportet igitur eundem certum esse, eam doctrinam, quam audit, ueram & Euangelicam esse. Id autem cum nulla cœlesti reuelatione susceperit, aliunde quam à personæ prædicantis auctoritate ac præiudicio, sibi persuadere nõ potest. oportet igitur certus sit de prædicantis iustitia, alioqui quo pacto certus esse poterit, quæ audiuit uera esse, aut uerbum esse Dei, quod solum dum uera fide suscipitur, peccata remittit? Nam quantumuis hæretici nostri de propriæ iustitiæ certissima notitia gloriantur, profectò de alterius iustitia certi esse non poterunt, atque adeò an uerba prædicatoris, uerba sint Dei, semper erunt incerti: unde ueram, id est, certam fidem, & quæ nullo dubitationis scrupulo diluatur, quæ sola apud eosdem iustitiam conciliat, obtinere non poterunt. Est igitur hæc doctrina, ut est in reliquis hæreticis dogmatibus frequentissimum, duobus illis eorum axiomatis, quæ (ut aiunt) à sophistis iam dudum sepulta, ipsi soli è tenebris eruerunt, omnino contraria. Nam si fide, dum illa Dei uerbum suscipimus, iustitiam obtinemus, oportet igitur ut ea fides uera sit, alioqui iustificare non poterit: ueram autem esse, unde cognoscat, aliunde non habet, quam ex docentis auctoritate, quæ tamen iuxta hanc doctrinam nulla est, nisi sit iustus, qui docet. Deinde, si credens certus esse potest de sua iustitia, oportet igitur eundem esse certum, quod ea doctrina, quam audit, sit uerbum Dei: esse autem uerbum Dei, ideò scire non ualet, quia prædicare uerbum Dei, tantum est iustorum, & eorum, qui uel Apostolis, uel sanctis patribus non modò in officio docendi, sed in uitæ sanctitate successerunt. quod etiamsi bonis operibus & externa quadam sanctitatis imagine exterius ostendatur, non tamen est certum. Ergo nullus de sua fide, atque adeò, neque de sua iustitia certus esse potest. Neque hinc communis illa eorum latebra, qua non se ad hominis prædicationem, sed ad ipsam scripturam, id est, ad ipsum purum putumque Dei uerbum, suam fidem exigere, fabulantur: unde tamen eos multoties uel reluctantes extrusimus, aliquid prodest. ut enim hoc doctis, & eis, qui scripturarum per seipos notitiam habent, concederemus; indoctis tamen plebibus, quæ non alia ratione uel concionibus, uel sanctæ scripturæ interpretationibus, credunt, quam maiorum auctoritate nullo pacto id damnare licet, nisi id quod superius abundè elusimus, iterum quasi asy-

Ccc ij lum

tract. 46. in
Ioan. 1. 2.

Libro 4. de
cap. contra
Donat. c. 1. 1.

V. de eund.
Augustinus
contra epi
solani præ
sentiam.
cap. 2.
Matth. 10.

1. Cor. 2.
Hier. 17.

Ecl. 9.

Hæretice
doctrina
inconstan-
tia.

Rom. 1.
Rom. 3.
Ioan. 3.

lum teneant, ſcripturas etiam agricolis, & cerdonibus eſſe obuſas. quod, ut uerum eſſet, non tamen uarias habere interpretationes, negare poterunt. ad quas cum à uulgo & indoctis hominibus peruentum fuerit, impoſſibile profectò erit animi dubitatione non percelli, atque adeò nunquam ueram fidem, qua peccatum ab anima auolet, habebunt. Quod ut apertius intelligatur, illuſtremus exemplo. Prædicat Brentius aut Caluinus, fide ſola in Chriſtum, iuſtitiam Chriſtianam obtineri, atque in huius dogmatis comprobationem adducit illud aut Abacuch, aut Pauli, Iuſtus ex fide uiuit. aut illud, Iuſtificati per fidem, pacem habeamus ad Deum. aut illud, Qui credit in filium, habet uitam æternam, & cætera, quæ ab iſtis adduci ſolent. Videt ruſticus ex una parte Auguſtinum, Ambroſium, Hieronymum, Cyprianum, Tertullianum, Athanaſium, Gregorios, Chryſoſtomum, & demum totius Orientis & Occidentis eccleſiaſticos patres, totamque eam eccleſiam, quæ Catholica dicitur, in qua ſunt tot & martyrij & ſanctitatis titulo inſignes, ea loca, non de ſimplici credulitate, aut fide ſterili, ſed de illa, quæ adiunctam habet dilectionem, accipere. Contra uidet Lutherum, Zuinglium, Caluinum, Brentium, &c. quos neque ulla ſanctitas, neque ulla morum integritas commendat, eadem de ſimplici illa perſuaſione, qua nobis perſuademus, Deum nobis remittere peccata propter Chriſtum, nulla dilectione aut bonorum operum propoſito præcedente intelligere. An non ea perſuaſio, quod Deus ſibi peccata uelit remittere, propter Chriſtum ſine operibus propriis, qua alioquæ iuſtificandus eſt, incertitudinis aliquid admittum habebit? Non igitur fides uera, id eſt, omnino certa erit, atque adeò neque peccatorum remiſſionem donabit. oportet igitur ut fides omnino firma & ſolida ſit, non ad ſcripturas tantum, ſed ad homines magiſtros, quæ prædicantur, exigere, quorum ſanctitas, ac perinde legitima (ut aduerſarij uolunt) ſucceſſio cum ſine cœleſti reuelatione ſciri nequeat, ſemper erit ambigua. unde & fides ſemper quoque erit incerta, atque adeò ad indulgendam remiſſionem peccatorum inefficax.

Atque hæc quidem ratio ex parte audientium ſumitur. Eſt tamen illa multò uehementior, quæ ex magiſtrorum parte, in eandem aduerſariorum doctrinam inſurgit. Nam ſi ita eſt, ut iſti perſuadere conantur, legitimam ſcilicet Epiſcoporum & doctorum eccleſiaſticorum ſucceſſionem, praua uitæ inſtitutione impediri, profectò cunctis peruerſis & hæreticis hominibus, liberè docendi, quodcunque in mentem uenerit, anſa donatur. Quod & nunc huius ſententiæ auctores, dexterrimè faciunt. Nam eſto, eccleſiaſtici paſtores & doctores uerè (ut iſti contendunt) à legitima apoſtolorum & ſanctorum patrum ſucceſſione ceciderint, eſto nunc falſa doceant: contra Lutherus, Caluinus, Brentius, Philippus, &c. uera, Quid? an non horum ſucceſſores de ſeipſis alterutrum cauſari poterunt, quod ſanctis iſtis euangelij reparatoribus, & ueræ doctrinæ patriarchis, propter ſuos prauos mores legitima ſucceſſione nõ reſpondeant, atque adeò ueræ doctrinæ magiſterium perdidit? Quod ſi ſemel dicere libuerit, dicat mihi Caluinus, quo argumento conuincuntur? aut qua ſolida ratione, ſectatoribus, & ei uulgi parti, quæ ea doctrina noua delectatur, (neque enim deerunt, etiamſi ſint, quæ dicuntur, ſtultiſſima, qui ea à ſumma ſapientia profecta credant) falſum eſſe, quod docetur, perſuadebit? Sed quid poſteritatem expectabimus? Dicant mihi Caluinus, Brentius, Philippus, Lutherus, &c. quo ipſi eos, quos de euangelicis dogmatibus praua ſentire crediderint, argumento peruincunt? Docent Lutherus, Philippus, & Brentius, Chriſti corpus, ſub ſpeciebus latere in cœna Domini, atque ita ſe credere, niſi mentiantur, ſcribunt: contra Zuinglius, Caluinus, &c. tantum ibi typicè exiſtere, non leuibus (ut ſibi uidentur) rationibus corroborant. Iam ſi uerum magiſterium prauis moribus perditur, quo pacto ſe inuicem uera dicere populo perſuadebunt, qui eorundem, cum ſcripturas neſciat, index eſſe non poteſt? At ſanctiſſimus eſt Caluinus, moribusque integerrimis. eſto: ſed cur & illo reliqui, qui eidem aduerſantur, non ſint apud ſuos integerrimos? potiſſimè cum apud hos externa ſanctitatis larua, nihil ad ueram ſanctitatem conferat, ſed tota iuſtitia animo fideque pendeat?

Itaque nihil aliud iſti boni uiri, dum prauis moribus & mala uitæ inſtitutione, eccleſiaſtici magiſterij ſucceſſionem impediri garriunt, mea quidem ſententia moliri uidentur, quam pluſquam Babyloniam quandam confuſionem inducere, & in Chriſtianum populum quæcunque quis uelit, inducendi licentiam indulgere: quod nimirum ſit

ſit una in omnibus fides, & quod idem dicamus omnes, & non ſint in nobis ſchiſmata, ut olim (eodem nimirum ſtudio) contendebat Apoſtolus. Neque uerò nouum hoc eſt noſtrorum hæreticorum inuentum, ſed omnium, à ueteri memoria tutiſſimum aſylum. Nam cum eccleſiaſtico magiſterio, per legitimas paſtorum & doctorum ſucceſſiones deriuato, urgentur, nihil habent, quod fugiant, niſi ad corruptos paſtorum & eccleſiaſticorum, qui doctrinæ præſunt, mores, quibus inaniter, iam dudum eccleſiaſticum magiſterium legitimamque illius ſucceſſionem auolaſſe deblaſterant: nec tamen uident miſeri, eodem profus argumento ſe percuti. nam ſi doctrinæ ueræ magiſterium malis moribus perditur, profectò cum illi nulla uitæ ſanctitate cæteris præluceant, ſed contra (quod eſt omnibus compertiſſimum) ſumma omnium peccatorum turpitudine mundo ſint abominabiles, repleti omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, Rom. 1. pleni inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, ſuſurriones, detractores, Deo odibiles, contumelioſi, quod uitium egregiè ſuorum ſcriptorum impudentia effingunt. ſuperbi dum ſe ipſos ſapere ſolos, cæteros omnes ſtultè deſipere, ſibi perſuadent; elati, in uentores malorum, parentibus non obedientes, (neque enim in religione, filius patri, aut uxor marito obedire dignatur) inſipientes, incompoſiti moribus, ſine affectione, abſque ſcœdere: neceſſe eſt enim ut qui ſcœdus cum Deo initum uiolarunt, hominibus ſint infideles ſine miſericordia. neque enim uel Diocletiani aut Nerones, etſi qui ſunt alij titulo crudelitatis inſignes, adeò atrociter, ut iſti in eccleſiaſticos uiros, per cruciatuſ & tormenta ſæuierunt; cum, inquam, tales ſint, cur non ipſos omnium primos magiſterium ueræ doctrinæ perdiditſe dicamus? Immo cur ipſos aliquando id attingiſſe credamus?

Itaque, non modò noſtris paſtoribus & doctoribus, qui etſi ab antiqua illa ſanctorum patrum integritate deſcuerint, multò tamen (uel ipſo mundo iudice) hæreticis uirtute præſtant, ſed ipſis iſdem ſanctis patribus, hanc legitimam ſucceſſionem obiiciuntibus, olim hæretici, quod minus eorum magiſterium legitimum agnoſcerent, hæc eandem nugæ, hæretica profus & procaci libertate obiectabant, ne ſibi adblandiantur hæretici noſtri, nouam latebram prauis dogmatibus inueniſſe. Quam rem, cum ſint in eccleſiaſtica hiſtoria frequentiſſima teſtimonia, Petiliani tamen Cirthenſis Epiſcopi Donatiſtæ, impius in Auguſtinum libellus, abundè comprobant. In quo, poſteaquam catholicos patres, qui eo ſæculo, ſumma uitæ ſanctitate & eruditione florebant, falſos, Epiſcopos, Iudæ proditoris ſucceſſores, euangeliorum incenſores, ſceleratos, impios, progenies uiperarum, pſeudoprophetas, qui ueniunt ad gregem Domini cum ueſtimentis ouium, intus autem ſunt lupi rapaces, diabolos in angelos lucis tranſfiguratos, carnales, ac perinde ſpiritu Dei deſtitutos, uerorum Chriſtianorum, immo Chriſti ipſius perſecutores, &c. per ſummam impudentiam appellat, cæterasque uerborum iniurias, quas modò noſtri ſæculi hæretici, in noſtros Epiſcopos coniciunt, in illos patres garula & amarulenta loquacitate contorſiſſet, ſubiungit, Sacerdotes uos dicitis. ſic à domino Deo dictum eſt per prophetam, Vltio domini ſuper falſos ſacerdotes, ſi cathedram uobis miſeri uendicatis, habetis illam profectò, quam Dauid propheta pſalmographus, peſtilentiæ cathedram pronunciauit, uobis enim iuſtè relicta eſt, in qua ſancti ſedere non poſſunt. Si ſacrificia uos facere iudicatis, de uobis nequiſſimis Deus ipſe ſic dicit, Facinoroſus, inquit, ſacrificat mihi uitulum, quaſi canem occidat, & qui ponit ſimilaginem, quaſi ſanguinem porcinum fundat. Scitote ſcitote ueſtrum ſacrificium, qui ſanguinem humanum iam fudiſtis. Et iterum, Sacrificia eorum, quaſi panis luſtus, omnis, qui manducat ex illo, inquinabitur. Si precem Domino facitis aut funditis orationem, nihil uobis penitus prodeſt. ueſtras enim debiles preces, cruenta ueſtra conſcientia euacuat, quia dominus Deus puram magis conſcientiam, quam preces, exaudit, domino Chriſto dicente, Non omnis, qui dicit mihi, Domine domine, intrabit in regnum cœlorum, ſed is, qui facit uoluntatem patris mei, qui in cœlis eſt. Voluntas Dei utique bona eſt: nam quotidie in oratione ſic petimus, Fiat uoluntas tua ſicut in cœlo, & in terra, ut quia bona uoluntas illius eſt, nobis, quæ bona ſunt, largiatur. Vos ergo uoluntatem Dei non facitis, quia mala quotidie perpetratis. Haſtenus homo hæreticus. Quæ conuicia tamen non in quouiſ, ſed in prioris illius ſæculi ſanctiſſimos paſtores & uiros coniciuntur, ut non ſit de noſtri ſæculi hæreticis magnopere mirandum,

Vetus hæreticis mos cum a catholici legitima ſucceſſione uergitur, obiectandi crimina, quibus iam legitimam ſucceſſionem expiraſſe cõtendunt.

Apud Aug. lib. 2. con. lit. Pet.

dum, quod in ecclesiasticos pastores, omnibus suis scriptis contumelias euomant. Contendebat iam tunc Petilianus, & cum eo totus hæreticus cuneus, ecclesiasticos pastores, & magisterij cathedra & sacrificandi potestate & orandi ministerio, id est, integro euangelico sacerdotio, quod iis tribus partibus constat, uolenter trudere, atque adeo legitimam illam uerorum pastorum successione extorquere, quod illam in seipsum inuicta uirtute, militare conspiceret. Sed quàm Christiana modestia eas calumniosas & conuicias nugas Augustinus diluerit, iam audi. Quære potius, inquit, quid uerum dicas, non unde malè dicas, & quid doceas, non quid obiicias. nam hæc non uides non esse documenta, sed uana conuicia? Hoc enim est illud, quod paulò antè dixi, uerba legis dicitis hæretici, sed in quos dicatis, non attenditis. Sicut diabolus uerba legis dicebat, sed cui diceret, non agnoscebat: ille caput nostrum sursum ascensurum, deorsum uolebat deicere; uos autem corpus eiusdem capitis, quod per totam terram diffusum est, ad exiguam partem uultis redigere. Certè ipse paulò antè dixisti, nos legem nosse & legaliter loqui, sed in actibus erubescere. dicitis quidem ista nihil probans, sed & si de aliquibus probares, de his cæteris non præscriberes. uerumtamen si omnes per totum Orbem tales essent, quales uanissimè criminariis, cathedra tibi quid fecit ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit, & in qua hodie Anastasius sedet? uel ecclesiæ Hierosolymitanæ, qua Iacobus sedit, & in qua hodie Ioannes sedet? quibus nos in catholica unitate conuicimur, & à quibus uos nefario furore separastis? Quare appellas cathedram pestilentiam, cathedram Apostolicam? Si propter homines, quos putas legem loqui & non facere, nunquid dominus Iesus Christus, propter Phariseos, de quibus ait, Dicunt enim & non faciunt, cathedræ, in qua sedebant, ullam fecit iniuriam? Nonne illam cathedram Moyse commendauit, & illos seruato cathedræ honore, redarguit? Ait enim, In cathedra Moyse sedent, quæ dicunt, facite, quæ autè faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt. Hæc si cogitaretis, non propter homines, quos infamatis, blasphemaretis cathedram apostolicam, cui non communicatis. Sed quid est aliud quàm nescire, dicere & tamen non posse nisi malè dicere? Hactenus Augustinus. Non igitur nouum est, sed tam antiquum quàm ipsi hæreticorum parentes, ecclesiasticas cathedras præsertim uerò Romanam, quò ab illis uerum Christianæ disciplinæ magisterium remoueant, pastorum uel fidei criminationibus incessere. Neque hæretici nostri (crede mihi) si nunc priores illi sancti martyres, Cyprianus, Iræneus, Clemens, Euaristus, &c. quos etiam suis sæculis ab eisdem falsis criminibus denigratos legimus, immo si Petrus, Paulus, Ioannes, Iacobus & reliquis apostolicis chorus, in ecclesiasticas sedes remigrarent, eorum uitas quantum libet sanctissimas, accusare cessarent, quò eos illegitimos pastores, & falsos magistros, laruosque Episcopos dicentes, seque perinde euangelicæ cathedræ successores populo uendiderent. Quid enim ij uniuersi aliud præstare possent, quàm exterius ad normam euangelicam compositos mores, aut ad summum miracula? At quàm parum ista apud hæreticos & semel proprio iudicio condemnatos perficiant, quamque parum eorum impudentiam cohibeant, ex eodem Petiliano, cuius sæculo nondum hæc in ecclesiasticis pastoribus cessarant, iam audi. Is, postquam superioribus uerbis, sacrificia, orationes, reliquaque pietatis & Christianæ uitæ externa opera, quæ in uiris illis sanctissimis, magno apud omnes splendore pellucere uidebat, quò animi integritas, à qua ea omnia procedebant, non item hominibus cognita esset, quasi hypocritica & Deo odibilia condemnasset, & in ea multa maledicta coniecisset, ne forte eorum miraculis, quæ ut ipse August. docet, suo tempore frequentia erant, ad eorum sanctitatem confutandam adigeretur, sic inquit, Si fortè (quod nescio) dæmonia pellitis, nec id uobis proderit, quia nec fidei uestræ, neque meritis cedunt ipsa dæmonia, sed in nomine Domini Iesus Christi pelluntur ipsa dæmonia; etsi prorsus uirtutes & mirabilia facitis, propter uestram nequitiam, nec si uos dominus nouit, domino ipso dicente, Multi dicunt mihi in illo die, Domine domine, in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in tuo nomine uirtutes multas fecimus: tunc dicam illis, Quoniam non noui uos, discedite à me operarij iniquitatis. Hucusque Petilianus. In quo non tantum eius hominis hæretici, sed omnium insuper hæreticorum animos, ad uiuum expressos uides. Non itaque ulla tam ingens est sanctitas, neque uita tam integra, quàm hæretica imprudentia, quòd se suasque idolo-

lib. 2. de
ciuit. Dei.

Apud Aug.
lib. 2. con. is
ter. Petiliani.

manias tueatur, incusare non possit: immo iam tunc olim apostolico sæculo, non cuius homini aut cuius episcopo, sed Paulo uasi electionis, prædicatori ueritatis, & doctori gentium, non ab hominibus, neque per hominem, sed per IESUM Christum in apostolatus ministerium destinato, eandem hæretica factio calumnias obiecitabat, præsertim cum Mosaicæ legis cessationem doceret. Causabantur enim, eum neque cum Christo fuisse, neque ab eo edoctum, aut electum, sed ab hominibus uocatum, aut à seipso intrusum: unde neque legitimam euangelicæ legis ministerium, apud plebes dicebant, in qua tamen calumnia diluenda, ad hæreticam impudentiam rerundendam, nihil erant uitæ sanctitas, apostolici labores, cæterorum apostolorum approbatio, ingentia miracula, quæ quotidie in eorum, quæ docebat, comprobationem edebat, acutissima scripta, quorum bonam partem in ea sycophantia repellenda consumit. Quòd si sanctos patres, à quorum nunc ecclesiastici pastores successione, uitæ dissimilitudine repelluntur, immo uerò si sanctos Christi apostolos, hæretica procacitas ab euangelico magisterio, ueræque doctrinæ cathedra deturbare conatur, quid de nostris uel Episcopis, uel hæreticis sit sperandum, iam prudens lector aduerret.

1. Tim. 2.
Galat. 1.

Vide epist.
ad Galat.
& 2. Cor.
10. 11. 12.
& 13.

SED CALVINI & aliorum ratiunculas, quantum in nos ualeant, iam expendamus. Filij, aiunt, Heli, successores erant sacerdotij Mosaicæ, & populi iudices, & tamen scriptura dicit, eos fuisse filios Belial, & nescientes dominum. At hi (quod tamen semper eisdem est solemne) primo loco falluntur. Licet enim sacra historia Heli sacerdotem, duos filios item sacerdotes habuisse commemoret, qui & patris negligentia, & pessimis moribus fuerint reprobati; quòd tamen in suprema illa sacerdotali dignitate, quæ cathedram legis habebat, patri successerint, omnino non legimus. immo uerò prorsus cõtrarium legimus. Fuit enim, mortuo Heli, summum sacerdotium, cum summo populi iudicio ac magistratu ad Samuelem tralatum, cuius tamen postea filios, quòd nec suæ uoluntati, nec patris sanctitati responderent; perindeque tantæ dignitati censerentur inepti, à sacerdotio quoque dominus repulit. Nihil ergo aduersus Episcopales & ecclesiasticas cathedras, ex eo loco colligitur. immo potius quanta cura dominus, ne illis prauis homines præfint, prospexit, nõ obscure cognoscitur, cū & Heli & Samuelis (uirorum alioqui sanctorum, & sibi carorum) filios à summi sacerdotij functionibus excluderit. Deinde ut Ophni & Phinees Heli filij, maximi sacerdotes fuissent, nulla tamen illis praua doctrina à sancta scriptura, eo loco obiicitur, sed tantum prauis & degeneres mores, quos in euangelicos pastores, & Episcopos complures, & nunc, & olim quoque, irruisse non negamus. hoc est enim, quòd sanctæ scripturæ peculiari tropo nescisse dominum illic referuntur. Eodemque pacto locus Esaiæ est accipiendus, quo dominus conqueritur, præ ebrietate sacerdotes & prophetas ignorasse. in prauos mores, eorumque docendi & adhortandi populum negligentiam, non item in hæreses, quas in eodem populo seminassent, dominus inuehitur. Quæ uitia, etiam si non multum obnoxie à nobis postulent, in populi Christiani pastoribus ac sacerdotibus multis esse, ultronei concedimus. Nam quòd nescire dominum, sicut eius contrarium, scire aut cognoscere eundem, potius ad mores, quàm ad intellectum pertineant, apud nullum, qui sacras literas, uel à longè salutarit, persuasionem indiget. Est non aliud scire Dominum, aut cognoscere Dominum, quàm illi per uoluntatis obedientiam perfecte adharere. Sicut contra, Nescire eundem, aut ignorare, non est aliud, quàm longè ab eius lege & imperio uoluntatem auertere. Vnde perpetua sanctæ scripturæ phrasi, scientia domini aut sapientia, iustitiam; contra ignorantia, aut nescientia iniustitiam, & prauam morum institutionem significat. Quæ omnia, quòd ea sint in sancta scriptura omnibus prouia, ne sim præter necessitatem prolixus, adductis exemplis confirmare non libet. Itaque insimulantur pessimorum uitiorum, potissimè uerò negligentia docendi, ad quod munus semper præstandum tenentur, eo loco multisque aliis prauis degeneresque sacerdotes; non tamen hæreses in populos sparsisse aut seminasse dicuntur.

Diluuntur
hæretico-
rum argu-
menta.

1. Reg. 1.

1. Reg. 2. 3.
& 4.

1. Reg. 8.

1. Reg. 2.

QUIN, neq; nos negamus sacerdotes & Episcopos, aliquando per falsas & hæreticas doctrinas potuisse decipere, cum ipsa rerum euidencia, & ecclesiasticæ historiæ maiorem eorum hæreticorum partem, quorum habita est aliqua ratio, ecclesiarum pastores & episcopos fuisse memoriæ prodiderint. quare uanissimè hæretici, sicut & reliquos scripturæ locos, nobis uel Heli filios, uel prophetas in sacerdotes increpationes obtendunt. Fate-

Legitima
ſucceſſio
que uocatur

mur epiſcopos, non modò bonis illis priſcorum paſtorum moribus, ſed antiqua quoque illa fide per hæreticas perſuaſiones poſſe deſtitui: quod & noſtra & antiqua eccleſiaſtica ſæcula, de quibuſdam reſtantur. Quid hoc ad legitimam eccleſiarum & epiſcoporũ ſucceſſiones, id eſt, ad eccleſiaſticum magiſterium, per eccleſiaſticas ætates ad nos deriuatum, quod Caluinus & Brentius proſternere ſatagunt? Appellamus nos legitimè ſucceſſores epiſcopos, non quoscuq; ſed eos, qui eam doctrinam, quæ ab apoſtolico tempore, in ſua eccleſia durauerat, nullatenus inuenterunt: nam reliquos non legitimos ſed ſpurios uocamus. Verbi gratia, apud Mediolanũ, non Auxentium Arrianũ, ſed Ambroſium, legitimam ſucceſſionem continuari dicimus: quòd prior ille non immota doctrina, ſed antiqua ac ueteri traditione peruerſa, eccleſiæ Mediolanenſi præſuerit: hic uerò non aliam doctrinam, quàm eam, quæ ab Apoſtolico ſæculo durauerat, colens, uerborum ac ſententiarum nouitates odinerit. nam eos, qui aliquid apoſtolice ueteriſque doctrinæ immutarunt, quaſi hæreticos, & in doctrinam religionis ſacrilegos cæteri patres catholici ſemper notarunt. Itaq; non uniuerſos epiſcopos, qui unquam fuerunt, aut modò ſunt, aut erunt aliquando, à crimine hæreſis uendicamus; ſed eccleſiaſticum magiſterium, non alia magis ratione cognoſci cõtendimus, quàm legitima epiſcoporũ & paſtorum ſucceſſione, id eſt, illa, quæ nullo pacto apoſtolicam doctrinam peruertit. Quare, qui in epiſcopos, aut ſacerdotes uel à Caluino uel ab aliis, ſcripturæ loci afferuntur, etiamſi ſacerdotum prauam & hæreticam doctrinam inceſſerent, quod certè non faciunt, ſemper erunt euanidi.

IAM quòd Eccleſiam & Eccleſiaſticos uiros, quos ille ludibrioſo nomine Romanèſes uocat, Caluinus cum eo ſtatu legis Moſaicæ, & Iſraëlitici populi, in quo ſtultè de tẽplo Domini, ſacerdotum legitima ſucceſſione, & externis tantum cæremoniis Iudaici gloriabantur, conferat, pro illa urbanitate, quæ hæreticis omnibus propria eſt, ſcilicet, ne à Petiliano cæterisq; huius farinae ſanctiſſimis uiris, moribus & docèdi caractere degeneret, eſt feciſſe credendus. Sed ad rem. Iudæi proſectò neque Hieremiæ ſæculo, in quo id illis Dominus improperebat, neq; Chriſti tempore, quo fuit omnium Iudaicorũ morum ſumma peruerſio, de ſacerdotum ſucceſſione gloriati ſunt. Gloriabantur illi quidem de templo domini, quo perdurante præſentiſſimum ſibi addeſſe putabant diuinitatis auxilium: unde nec peccare timebant: nunquam futurum putantes, ut domum ſuam ſanctamq; illam ciuitatem, qua una in uniuerſo Orbe colebatur, idololatriæ ac prophanis hominibus dominus traderet, à qua ſtulta perſuaſione, prophético illo uaticinio trahuntur. At nunquam illi uel ſolo templo, uel ſolis cæremoniis externis, ſanum ſuæ religionis ſenſum metiebantur, ut hæretici garrunt, quanquam id credo faciunt, quò ſemper ſint ſibi in tractandis ſcripturis perſimiles, id eſt, quò nunquam non inaniter & præter rem, ad deceptionem ſtultorum eaſdem producant. Sed præſtat ipſum propheticum uaticinium audire. Verbum, quod factum eſt ad Hieremiam à domino. Sta in porta domus Domini, & prædica ibi uerbum iſtud, & dic, Audite uerbum omnis Iuda, qui ingredimini portas has, ut adoretis dominum. Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Iſraël, Bonas facite uias ueſtras & ſtudia ueſtra: & habitabo uobiscum in loco iſto. nolite confidere in uerbis mendacij, dicentes, Templum domini, templum domini eſt: quoniam ſi bene direxeritis uias ueſtras & ſtudia ueſtra, ſi feceritis iudicium inter uirum & proximum eius, aduenæ, pupillo, & uiduæ non feceritis calumniam, neq; ſanguinem innocentem effuderitis in loco hoc, & poſt deos alienos non ambulaueritis in malum uobismetipſis, habitabo uobiscum in loco iſto, in terra, quam dedi patribus ueſtris à ſæculo, uſque in ſæculum. Ecce uos confiditis in uerbis mendacij, quæ non proderunt uobis, furari, occidere, adulterari, iurare mendaciter, libare Baalim, & ire poſt deos alienos, quos ignoratis. Hactenus Oraculum. In quo Iudæi de malis moribus aut idololatria, non item de peruerſa legis intelligentia proſectò carpuntur. Non ergo illi, ſe ueram & incorruptam doctrinam poſſidere, templi poſſeſſione, cæremoniæque externo apparatu contendebant, ſed tantum templi, in quo Deus habitabat, ſtulta confidentia, eundem ad iracundiam prouocabant, quæ perſuaſio tantum abeſt à catholica eccleſia, ut nihil magis timeamus, quàm noſtrorum peccatorum, quæ ſcimus eſſe grauiffima, illuc uſque excreſcere menſuram, ut quemadmodum de multis iam dudum Chriſtianis nationibus fecit, nos quoque Nabuchodonofori

fori plectendos permittat. Itaque ſi nos hac perſuaſione deceptos Caluinus & eius complices uidiffent, ut Eccleſiam Rom. aut Catholicam, hoc ſolo nomine, quòd rectè de religione ſentiret, in manus hoſtium fidei, nunquam poſſe peruenire putaremus, rectè proſectò in nos propheticam illam increpationem uibraret: nunc tamen, nihil tale apud ullum catholicum aut audiuit, aut legit. Quid ergo malum, ſtultè & præter rem in ſanctam eccleſiam Iudaicas increpationes contorquet, quæ non de ſui punitione & flagellis, ſed de ſua religione & fide ex legitima paſtorum ſucceſſione ſecura eſt? Quin, tantum abeſt, ut legitimæ ſucceſſionis magiſterium, cuius confidentiam apud Hieremiam carpi Caluinus contendit, Dominus uel illo loco, uel alibi accuſauerit, ut Chriſtus, etiam eo ſæculo, quò maximè humanae traditiones, quas ſolas iſti diuinæ legis corruptrices omnibus ſuis ſcriptis contendunt, in eandem diuinam legem pontificum, Pharifæorum & ſcribarũ opera ingruerāt, nos non aliò quàm ad cathedram Moſis, ut antea diximus, erudiendos remittat. Nam ſi uana erat Moſaici magiſterij per legitimam ſacerdotum ſucceſſiones iactatio, cur ad eorum doctrinam, quaſi legitimam Moſaicæ & diuinæ legis interpretem mitteret?

ULTIMA tandem ratio, tum fortè nonnihil haberet efficaciz, quando Caluinus, Brentius, Lutherus, Philippos, Oecolampadios, & eos, qui eorum doctrinam moribus imitantur, populos, apoſtolica aut ſaltem maiore, quàm cæteros omnes, ſanctitate & morum compoſitione præditos uideremus: nunc uerò cum totus Chriſtianus Orbis, quanta ſit eorum integritas, rectè nouerit, neſcio qua impudentia, in eccleſiaſticorum (quos proſectò præ illis Apoſtolos dixeris) tam frequenti uerborum flagello, mores inuehantur.

Enimuerò,

Qui carpit mores, labe carere decet.

Hacque ratione multò proſectò efficacius, nunquam illos euangelicum miniſterium olfeciffent, ut antea dicebamus, quis probet, ſi horum eorumque, qui ſuam doctrinam amplectuntur, mores diiudicet? Sed ad rem. Hoc eodem argumento contendebat olim Petilianus, ab homine peccatore nec baptiſmum, nec ueram doctrinam tradi poſſe. Qui fidem, aiebat, à perfido ſumpſerit, non fidem percipit, ſed reatum. Omnis enim res origine & radice conſiſtit, etſi caput non habet, aliquid; nihil eſt. Cui ſic reſpondet Auguſtinus, cum quis audierit, Qui fidem à perfido ſumpſerit, non fidem percipit, ſed reatum: reſpondebit, Non eſt perfidus Chriſtus, à quo fidem percipit, non reatum. Cum audierit, Omnis res origine & radice conſiſtit: reſpõdebit, Origo mea eſt Chriſtus, radix mea Chriſtus eſt, caput meum Chriſtus eſt. Cum audierit, Neq; quicquam bene generat, niſi bono ſemine regeneretur: reſpondebit, Semen, quo regeneratur, uerbum Dei eſt, quod obedienter audire ſum monitus, etiamſi ille, per quem audio, quæ mihi dicit, ipſe non facit, dicente domino, & me ſecurum faciente, Quæ dicunt, facite, quæ faciunt, facere nolite: dicunt enim, & nõ faciunt. Et paucis interpoſitis, Cum audierit, Arbor bona bonos fructus facit, mala malos, nunquid colligunt, de ſpinis uuas? et, Omnis bonus homo de theſauro ſuo profert bona, & malus homo de theſauro cordis ſui profert mala: (quos locos nunc nobis hæretici obiiciunt) reſpondebit, Hoc ergo bonus fructus eſt, ut arbor bona ſim, hoc eſt, bonus homo, ut præbeam fructum bonum, hoc eſt, opera bona. hoc autem non qui plantat, & qui rigat, mihi dabit; ſed qui incrementum dat Deus. Hactenus Auguſtinus.

ERGO ut iam huic diſputationi, atque adeò huic ſeptimo libro finem imponamus, ſciamus, non homines, qui tantum ſunt instrumenta & miniſtri, ſed Chriſtum, qui per Spiritum ſanctum Eccleſiam ſuam docet omnem ueritatem, eccleſiaſtico magiſterio præſeſſe. Vnde cum ſe frequentiffimè magiſtrum appellare conſenſerit, nunquam tamè id nominis aut dignitatis à quoquam quantũuis apoſtolici culminis uiro, uſurpari permittit. immo eo loco, quo ad Pharifæos bene docentes ſed malè uiuentes, Apoſtolos remittit, Nolite, inquit, uobis uocare magiſtrum ſuper terram: unus eſt enim magiſter ueſter. quaſi omnem doctrinam, non à malis hominibus, qui ex ſe alioquò non potuiſſent, ſed à ſe ipſo per ſancti Spiritus impulſum deriuari doceret. Proſectò ſcit Chriſtus per ligneas fiſtulas igni æterno deſtinatas, dulciſſimam euangelicæ doctrinæ harmoniã edere, & per lutea uafa, & aquaductus, in eccleſiaſticas areas, cœleſtis doctrinæ fluentia

Apud Auguſt. lib. 2. cont. liter. Petilian.

Math. 23.

De reſta in Deum fide liber ſeptimus.

Auguſt.
contra epi-
ſtolam Par-
meniani. ſuenta diducere. Ergo id nobis, quando mores noſtrorum paſtorum ab antiqua illa priorum patrum integritate, uideamus diſcedere, cum Auguſtino perſuadeamus, euangelium, ſurem quoque Iudam ſine detrimento fidelium prædicaffe, atque illi æquè atque Petro dictum fuiſſe, Qui uos recipit, me recipit: qui uos reiicit, me reiicit. Verùm de prima Eccleſiaſtica reipublica parte, id eſt, de lege eiusque iudice atque interprete Eccleſia iam fatiſ.

Libri ſeptimi & ultimi finis.

Venetiis Ioan. Gryphius excudebat,

M D L X I I I I.

RERVM, ET VERBORVM
MEMORABILIVM,
quæ his libris continentur,
Index copiosissimus.

A, folij frontem, B, tergum significat.

BAYLARDI error, & qui in eum scripserint	5. a	Animæ rationalis in proprium corpus ingens imperium	69. b
Accessorium naturæ sequitur sui principalis	101. b	Animæ actiones Galeno, à corporis temperamento pendere	64. b
Actiones naturales, & animales	66. b	Animæ potestas ad corpora coniuncta profertur non ad distincta	70. a
Actiones immanentes, & transeuntes		Animæ triplex portio	118. b
quæ sint	70. b	Animæ, rationalis portio tantum, fidei est subiectum. <i>ibid.</i>	
Adulterium apud quos minimè turpe	142. b	Animam imaginationis vi, mira efficere extra proprium corpus, Aviceenna opinatur	69. a
Aeneum caput, arte Alber. Ratisponensis loquutum	60. a	Animarum in varia corpora post mortem fieri transmigrationem, quidam olim crediderunt	39. a
Aequitatis quod munus sit	252. b	Animarum Pythagorica transmigrationis	38. b. 39. a
Aërius Pamphilius reuixit	53. b	Animorum immortalitas	134. b
Aëris media regio cur frigidissima	17. a	Animalia quædam cur ad aliquod usque tempus sine cibo & respiratione uiuant	55. b
Aëromantia expenditur	30. a b	Animata corpora inanimatis nobiliora	10. a
Aëromantia reicitur	30. a b	Annas & Cayphas pontifices in fœlicem uitæ exitum sortiti	79. b
Aetheream inter & elementarem regionem magnum discrimen	12. b	Annos, quos antiqui aut uixerunt, aut imperarunt, supputare, res est difficillima & errori obnoxia.	201. b
Aleatorie artis in diuinando uanitas	27. a	Antiochi historia quàm uniformiter in primo & secundo libro Machabæorum describitur	199. a
Alexander Seuerus Imperator Christo templa dicari iussit	77. a	Antiochum, Antichristum figurasse	223. a
Alphonsti Tostati contra diabolum uictoria sub uitæ finem	173. a	Antiochi exitus	82. a
Amores marium Plato commendat	48. b	Antiochus quis fuerit, diuersæ sententiæ	223. a b
Amos per tempora transfixus necatur	104. b	Antiochos duos libri Machabæorum referunt	198. b
Andræ Cathanei commenta quædam refelluntur	61. b	Antoninus Pius Christo statuum dicauit	77. a
Angelica uoluntas an à nobis sciri possit	14. a	Aristoteles non ausus de cœlis multa loqui	16. a
Animus disciplina nisi excolatur, syluescit & sterile= scit	103. a	Aristotelis locus declaratur	17. a
Anima Theodorici Gothi in sulphuream foueam præcep= ceps data	83. a	Apocalypsis à patribus tanquam canonicus liber alle= gatur	192. b
Anima quid Aristoteli	38. a	Apocalypsis à Ioanne conscrip.	229. b
Animæ potestas mira in quibusdam	69. b. 70. a	Apocalypsis quare olim non fuerit ab omnibus passim recepta	<i>ibid. a</i>
Animæ rationalis in proprium corpus uis magna	69. b	Apocalypsim in ipsam à multis sanctis patribus fuisse edita commentaria	<i>ibid.</i>
Animæ super substantia diuersæ sapientium sententiæ	38. a	Apocryphorum librorum duplex genus	219. a
Animæ durationem, quantam esse dixerint antiqui	38. b	Apocrypha non omnia sunt, quæ in apocryphis libris scripta reperiuntur	218. b
Animæ immortalitatem quibus rationibus quidam as= struant	38. b		
Animæ actiones à corporis temperamento ut plurimum pendere	64. b		
Animæ in corpus disitum nulla potestas	70. a		

I N D E X

Apocryphus liber quis dicatur 218.a
ἀποκρυφόν, occultum significat 218.a
Apollo Milesius de Christo consultus, quid respon-
 derit 76.b
Apollonius Tyaneus magus. Christo ab Hiero de Ale-
 xandrino æquibatur 58.b
Apoplexia unde proveniat 54.b
Apostoli & maxime Paulus mentis humilitate enitue-
 runt 162.a
**Apostoli multas res ad fidem spectantes primitus igno-
 rarunt**, quas postea Spiritus sanctus suæ Ecclesiæ re-
 velaunt 181.b
Apostolorum genera quatuor 105.b
Apostolis modo non eget Ecclesia 263.b
Apostolica quot modis dicatur Ecclesia 277.a b
Apostolico munere functos, mundus odio persecutus est.
 char. 104.b
Apostolicis uiris magna animi & uirtutis cōstantia 43.b
Apuleius, puerarius 43.a
Aqua, uerbum Dei est 90.a
Ara cœli Romæ 31.b
Arcam fœderis, propitiatorium, &c. à Nabuzardanè
 non fuisse abstracta probatur 202.b
Arrij error quis fuerit 3.a
Arrij, Eunomij, Macedonij & eorum, qui aliqua parte
 cum Arrio consentiebant qui errores profcinderint.
 char. 4.a
Arrij Alexandrini infelix obitus 83.a
Arrium qui scriptis conciderint,
 eius mors 83.a
Aristoteles, puerarius 43.a
Aristotelici loci explicatio 17.a. 10
Arma uera Christiani hominis 96.b
Artaxerxes, nomen dignitatis, & officij, non proprium
 regis 203.b
Artaxerxes Assuerus, priuilegium secretum ad templum
 ædificandum dedit 205.a
Artaxerxes, qui & Assuerus uocabatur, templum Hie-
 rosolymis ædificauit 204.a
Aruspicium antiquissimum 10.a b
Asinini capitis adoratio quibus olim obiecta 56.a
Asiagis Mædorum regis somnium 28.b
Astra cur in cœlo posita 20.a
Astrorum lumen, in terras non peruenit nisi intentio-
 naliter 21.a
Astrologi cuiusdam in prædicendis futuris astus 16.b
Astrologis uectigal impositum 16.b
Astrologia superstitionum omnium origo 16.b
Astrologia à quibus damnata 16.a, & infrà
Astrologia à Toletano concilio damnata 25.a
Astrologia duplex Iod. Indaginis, confutatur 24.b
Astrologia prosternitur 15.b, & infrà
Astrologia multiplex apud uarias nationes 17.b
Astrologia à quibus prohibita 25.a
Astrologia diuinatrix à sapientibus irrita 25.b
Astrologia diuinatrix cum theologia Christiana collata
 quàm sit ridicula 23.b

Astrologia impensè additi miserè perierunt 26.b
Astrologia fundamenta conuelliuntur 19.a, & infrà
Astrologica ars, demonum malorum inuentum 24.a
Astrologica experimenta minime uera esse 23.a
Auctoritas quid insinuet 257.b
**Auctores sacri ex apocryphis libris aliqua uera & ap-
 probata allegant** 218.b
Auctorum compositi mores, doctrinæ auctoritatem con-
 ciliant 42.a
Auctorum opera ex phrasi metiri, plerunque leuissi-
 mum est 216.b
Aues inter bruta compotes magis diuinatricis uirtu-
 tis 10. & 27.b
Augurij uanitas ostenditur 27.a b
Augurio honor apud Rom. excimius 10.b
Augurandi ars 27.a b
Augurandi scientia duplex 27.b
Augustinus multa fatebatur se ignorare 232.b
**Augustini locus de auctoritate Ecclesiæ & Euange-
 lij** 253.b. 254.a. 255.a. 256.a
Augustinum in Ecclesiæ gremio, quæ continent 171.a
Auicenna reprehenditur 71.a
Auicennæ de fœlicitate à Mahomete promissa, opi-
 nio 6.a
Aures proprias quidam olim cum uoluisset moue-
 bat 69.b
 item cesariem ibid.
Aureliani Cæsaris exitus 80.b

Baptismus leuem poenitentiam quasi dispositionem
 supponit 226.a
Baptismus suscipiens conspeltur domino 226.a
Baptismus esse initerabilem, ex Paulo ad Hebræos pro-
 batur 226.a
Baptismus ueteres, sacramentum illuminationum uoca-
 bant 225.b
Baptismi necessitas quomodo probetur 101.b
Bardefanes primò optimus uir, deinde hæresiarcha.
 char. 153.b
Baruch prophetia à multis sanctis allegatur 191.a
Basilij Imperatoris obitus 82.b
Bellum Michaleis cum dracone Iudas in sua cononica,
 & Ioannes in Apocalypsi narrant 219.b
Beneficium ingens unitas animorum, & mentium 161.a
Berengarij error, & qui contra eum scripserint 5.a
Bibliorum uersiones uarie inter se disident 249.a
Bonum summum ubi sit 39.a
Bonum ex integra causa, malum ex singulis defecti-
 bus 129.b
Bona clericorum, pauperum sunt bona 263.a
Brigidæ sanctæ prophetia 24.a
Bruta aliquando diuini sermonis instrumenta fuerunt.
 char. 103.b
Budæi sententia improbat 103.b

Caballab scripturarum interpres, multis rationi-
 bus conuelliuntur 228.a
 Caballistica

I N D E X

Caballistica ars duplex 60.b
Caballistica arte, miracula à piis hominibus & Christo
 non fuisse edita 62.b
Caballistica magia 60.a
**Caus Caligula primus in Christianos gladium strin-
 xit** 79.b
 uulneribus confossus ibid.
Calumi argumenta eliduntur 281.a b, & infrà. 288.a
Calumnii maximis quibusdam, pij uiri olim appetiti.
 char. 56.a
Canones Apostolorum per Clementem descriptos, Ioan-
 nes Damascenus inter canonicas scripturas annume-
 rat 186.a
**Canticum trium puerorum ad canonem pertinere qui =
 dam dubitarunt** 210.a
Carbonarius uir, doctum hominem docet 173.a
Carnede disputante, quid falsum, & quid uerum esset,
 intelligi non poterat 250.a
Carolus Quintus Imperator 24.b. 83.b. 99.a
Carolus Philippi Catholici regis filius, recens à morte
 magno miraculo liberatus 72.b
Catholicus hominis ratio in quo sit sita 163.a
Catholicos apud, est uera Ecclesia 173.b
Cayphæ obitus pessimus 19.b
Caritas augetur audienda prædicatione sancta 95.b
Chirumantici uates risu digni 13.b
**Chirurgica industria in Euangelico ministerio necessa-
 ria est** 105.a
Christus sua in patria cur miracula non ediderit 68.b
Christus speciosus præ filiis hominum cur dictus.
 char. 67.a
**Christus admodum iuuenis magistri munus non assum-
 psit & cur** 108.a
**Christus quæ dona à patre accepit & hominibus lar-
 gitus sit** 278.b
**Christus Astrologorum doctrina cur miraculis clarue-
 rit** 23.b. 65.a. 67. 68. 71.a b
Christi miracula in astra referentes reprehenduntur.
 char. 71.b
Christo in ipso duo à Paulo queruntur 110.b. 115.b
Christo templa qui Ethnici principes dicauerunt 77
Christum ratione temperamenti corporis sui, miracula
 edidisse quidam censuerunt 63.a
 quibus argumentis ducti 65.a. 66.a
Christianus, militi pulchrè comparatur 96.b
Christianum hominem ueram uirtutem sortiri, negat
 Aueroës 44.a
**Christiani milites in Antonini exercitu pluuiam à Deo
 precibus impetrarunt** 52.a
Christiani qua ratione hostes profligare possint.
 char. 246
Christiani sarmentarij & semissi appellati,
 item asinarij ibid.
Christianorum atrox punitio, certum religionis nostræ
 argumentum 78.a
Christianorum pauperum priuilegium 99.a

Christianis magia olim obiecta 56.a
**Christianos causam uictoriæ apud Germanos fuisse, fa-
 tetur M. Aurel. Antonin.** 75.a
Christiana religio cur sola hæresibus dilanietur.
 char. 83.b. 84. 85.b
Christiana religio duobus continetur 89.b
Christiana religionis ueritas, externis testimonijs asse-
 ritur 73.a
Christianam religionem hæreses multæ inuasertunt.
 char. 83.b
Christianam religionem insectari, ac demoliri qui conati
 sunt, exitus nacti sunt infelices 78.a
Cicero ancipitis puer sexus, mox & puerarius.
 char. 43.a
Ciceronis aduersus Cratippum disputatio 23.a
**Claudius Tiberius secundam in Christianos persecutio-
 nem exercuit** 79.b
 ueneno interit ibid.
Claudius præses à diabolo arreptus 80.b
Claudij Herminiani exitus 82.a
**Clementis epistolæ duas & Instituta. Apost. quare modò
 Ecclesia non recipiat** 188.a
Cœlum unicum esse, sunt qui putent 18.a
Cœlorum regnum quibus rebus simile 260.b, & infrà
Cœleste corpus sunt qui nullum putent. 18.a
 quatuor qualitatum loco lumine præditum 17.a
Cœlestibus de rebus modeste loquuti antiqui sapientes.
 char. 155.b
Cœlestibus de rebus qui audacissime pronunciant.
 char. 161.a
Colophonium oraculum 35.b
Colossus terræ motu concidit 82.a
Columba lignea cuius arte uolauerit 60.a
Cometa gladij figura 31.a
Complexio temperata, duplex est 63.b
Cognitio quælibet recta à duobus profluit 47.a
Complutenses prælectiones auctoris 88.a
Concilium duplex erat Parthis 59.b
Concionator prius sit eruditus, mox erudiat 107.b
Concionator non omnia in uulgus spargat 102.b
Concionator Euangelicus peccata populi annunciet.
 char. 109.b
Concionator Euangelicus, qui suo munere rectè fungi-
 tur, odiosus est 104.b
Concionatoris Euangelici quæ sint partes 103.b
Concionatorem non quis aut qualis sit, sed quæ afferat,
 attendere debemus 103.b
Concionatores diuini cum creandi sunt, quantum sit steu-
 dium adhibendum 104.a
Concionatores diuini, uerbosiores appinguntur 114.a
Concionatores Euangelici quidam, uasa electionis, qui-
 dam uasa iræ 157.b
Concionatorum nimia ubertas quid pariat nostra etate.
 char. 104.a
Concionis diuine auditio an utilior missæ auditione.
 char. 102.b

I N D E X

Concioni Evangelicæ etiam docti uiri interesse tenen-
tur 103. a
 Conciones Evangelicas audire, nos omnino teneri pro-
batur 101. b
 Conciones Evangelicæ in Tullianas declamationes magno
Ecclesiæ malo conuersæ 107. a
 Concordia & consensus sanctarum scripturarum, fidei
nostræ ratio certissima 36. b, & infra
 Confessio sacerdotatis qua ratione necessaria esse pro-
betur 101. b
 Confessio sacramentalis quo ratiocinio in Ecclesia Dei
præcepta intelligatur 101. b
 Constantius Imperator 82. b
 Constantinus Copronimus 83. a
 Constantini Imperatoris contra mathematicos edictum.
char. 25. a
 Confectudo, optima legum interpres 250. b
 Contactus duplex 68. a
 Corda obdurare, quid sit in scriptura 88. b
 Cornu quid sanctæ scripturæ phrasi significet 155. b
 Corporis Christi susceptio quid in nobis operetur
char. 102. b
 Corporis forma non semper cum animi moribus con-
uenit 67. a
 Corpora cœlestia physicarum qualitatum expertia
char. 17. a
 Critices diei eorumq; periculum, unde originem ha-
beant 21. b
 Cumanum oraculum 35. b
 Curationes, Paulo quæ sint 262. b
 Curiositas quorundam in examinanda religione periculo-
sa. 232. b

Dæmones bonos à malis quo pacto quidam digno-
sci posse censuerint 57. b
 Dæmones uolenti, fallaces, dissimulatores cultum Dei
ad se transfundere student 57. a
 Dæmones quas res & quo pacto in natura producant.
char. 61. b
 Dæmonica uaticinia refelluntur 34. b
 Danielis mersio in mare allegatur ab Ambrosio 191. a
 Darium cum Artaxerxe confundentes errant 203. b
 Decij Imperatoris exitus 80. a
 Decretis in Gratiani locus corruptus indicatur 277. b
 Demetrius Phaleræus puerarius 42. b
 Despotica ratio quæ 65. a
 Deus qua ratione homines excæcare dicatur 88. b
 Deus quo pacto malorum causa 88. a
 Dei amor & affectus in cunctos equalis 88. a
 Dei inuocatio omni tempore ad assequendam iustitiam
necessaria 137. a
 Dei prouidentiam & rerum humanarum curam, quam
esse dicant Ethnici 37. b
 Dei quenam notitia ad salutem sit necessaria 102. a
 Deo nihil familiaris quam dispersa congregare, & ad
unionem reducere 160. b

Deum nostrum auribus asininis pede altero inungulatum
qui effuxerint 56. a
 Deorum, quos Ethnici colebant, uis ingens & uanitas
maxima 47. b, 48. a
 Deorum diuersitatem cur Gentiles admiserint 85. b
 Deorum uariorum apud Ethnicos commenta unde 85. b
 Deorum Romanorum nomina 47. b, 48. a
 Diaboli proprium munus, mentium & cordium unitatem
dissidio soluere 161. b
 Diaboli uarij in Ecclesiam insultus 158. a
 Diaboli tentationes detegere, uulgo utilissimum 157. a
 Diabolo cur nonnunquam prodigia edendi potestas tri-
buatur 160
 Dierum criticorum obseruatio 21. a b
 Diluuij causam in astra refundunt quidam 23. b
 Diocletiani exitus. 80. b
 eius contra mathematicos edictum 25. a
 Disciplina omnes Theologo usui sunt 107. b
 Doctores apud Paulum qui 262. b
 Doctrina sana quæ sit 110. b
 Doctrina Christianæ quæ portio, propriè lactis no-
mine significetur 92. a
 Doctrina auctoritatem iuuant doctoris compositi mo-
res 42. a
 Doctrina in Ecclesia deficiente, quid usuueniat 97. a
 Dogmata, quæ habemus, non sine magna diligentia à
maioribus nostris suscepta 45. b
 Dogmatum Euangelicorum rationabilitas non parum fa-
cit ad fidei nostræ ueritatem astruendam 47. a
 Domitianus conscia uxore multis uulneribus confossus.
char. 79. b
 Domorum proprietates uariè inter Astrologos. 17. b

Ebrietas quedam sancta 101. a
 Ecclesia nostra & respublica 250. b
 Ecclesia non in croceis, nec in deliciis adoleuit 50. a
 Ecclesia cur pulchra sine ruga, &c. dicatur 258. b
 Ecclesia in persecutionibus maximis maximè pulula-
bat 49. a b, 50. a
 Ecclesia, cui adherere debeamus, quæ sit 173. a b
 Ecclesia sancta, triplici uniuersalitate catholica 174. a
 Ecclesia nostra catholica iam inde à mundi exordio emer-
sit 176. b
 Ecclesia non potest errare 170. a
 Ecclesia uera, una est unitate fidei, confessionis, & di-
lectionis mutue 174. b
 unitate sacramentorum 175. a
 unitate capituli 177. b
 Ecclesia cui scripturarum interpretatio & contro-
uersarum iudicium incumbit, non est inuisibilis.
char. 258. a
 Ecclesia in dies proficit, ideoque auroræ comparatur.
char. 181. b
 Ecclesia uera est apud Catholicos solos 173. b
 Ecclesia Christi una est 174. a b
 Ecclesia

I N D E X

Ecclesia aræ comparatur 261. a
 Ecclesia triplex 267. b
 Ecclesia quorum ratione laudetur. 271. b
 pulchra dicatur 272. b
 Ecclesia quot modis Apostolica dicatur 277. a b
 Ecclesia etiam ex malis constat 262. a, & infra abundè
 Ecclesia quibus in rebus adoleuerit 50. a
 Ecclesia bifariam considerata à quibusdam 253. a
 Ecclesia quæ iudex & interpres est, iustis & peccato-
ribus constat 259. a
 Ecclesia an in eos, qui extra ipsam sunt, auctoritatem
suam exerceat 255. b
 Ecclesia hereticis quid sit 253. a
 Ecclesiæ labantis status describitur 84. a b
 Ecclesiæ traditionibus quasi per manus acceptis creden-
dum est 171. a
 Ecclesiæ in gremio multa Augustinū continebant 171. a
 Ecclesiæ iudicio semper docti ac sancti uiri adhaere-
runt 172. a
 Ecclesiæ membra, multipliciter dicuntur 271. b
 Ecclesiæ auctoritas an scripturis potior 253. a b, 256. a
 Ecclesiæ typus arca Noë 261. a
 Ecclesiæ perditionis causa efficax 89. a
 Ecclesiæ cur potestas in Ecclesiastica decreta, non item
in sacras scripturas 257. a
 Ecclesiæ quæ potestas in diuinis scripturas 257. a
 Ecclesiam qui opinionum uarietate distrahit, ad euan-
gelicum magisterium non pertinet 161. b
 Ecclesiam primitiuā passam fuisse persecutionē non solum
in personis, sed etiam in libris catholicis 229. a
 Ecclesiam nostram quam heretici damnant, ueram esse
Ecclesiam conuincitur 175. b, 176. b
 Ecclesiam Christi è latere ortam, quo pacto sit acci-
piendum 178. a
 Ecclesiam ex iniustis non constare negantium argumen-
ta diluuntur 265. b, & infra
 Ecclesiam triumphantem à militanti quidam non distina-
guunt 270. b
 Ecclesiasticus ordo, quem Christus Euangelij initio sta-
tuit, non statim fuit extinctus 235. b
 Ecclesiasticus liber à Iesu filio Sirach scriptus 194. b
 Ecclesiasticus liber à multis patribus usurpatur, ad con-
firmandas sententias fidei, unde canonicus reputari
debet 190. a
 Ecclesiastici magisterij nota certissima 280. a
 Ecclesiastici uiri, humiles ualles 149. b
 Ecclesiasticam unitatem qui deserit, non est Euangeli-
cus magister 163. a
 Elimas Magus 58. b
 Enoch in columnis duabus suam prophetiam reliquisse
conscriptam fertur 219. b
 ἐν τῇ ἑξῆς 38. a b
 ἐπιείκεια quid Aristoteli 251. b
 Episcopus quibus iuribus uerbum Dei prædicare teneat-
tur 114. b
 Episcopalem ad dignitatem nihil conducunt paterna, aut

auita merita 115. b
 Epistolâ ad Hebr. Pauli esse, ex Hieronymi auctoritate
probatur 220. b, 221. b
 Epistola ad Hebr. ante Hieronymum ab Ecclesia Græca
& aliis, Latina tantum excepta, pro canonica fuit
uenerata 16
 Epistola ad Hebr. ante mille & ceterum annos etiam à La-
tina Ecclesia fuit pro canonica accepta ibid.
 Epistola ad Hebr. an fuerit à Paulo conscripta, olim
fuit dubitatum 186. a
 Epistola ad Hebr. à multis patribus tanquam canonica
allegatur 191. a
 Epistola quæ à Paulo ad Laodicenses scribitur, quæ
fuerit 188. b
 Epistola secunda quæ Petro tribuitur, an ab ipso fuerit
conscripta, olim fuit dubium 186. a
 Epistola secunda Petri à Petro apostolo edita & ca-
nonica 216. b
 Epistola Iacobi à patribus tanquam canonica usurpa-
tur 191. a
 Epist. Iacobi à calumniis liberatur 214. a
 Epistolæ Apostolorum cur uniformibus titulis non fue-
rint prænotatæ 215. a
 Epistolæ ad Rom. quanta difficultas 232. b
 Epistolæ Apostolorum & aliorum sanctorū titulis san-
ctis prænotabantur 214. a
 Epistolæ quia titulis sanctis non prænotentur, non ideo
ab Apostolis aut aliis sanctis non fuisse editæ iudi-
cantur 214. a
 Epistolar. uaria rō, uarios quoq; titulos postulat 215. a
 Epistolar. Pauli ad Rom. Heb. & Gal. argumētū 120. b
 Epist. Iudæ pro canonica usurpari à patribus 191. a
 Epistolam secundam Petri tanquam canonicam à patribus
usurpari 191. a
 Erasmus notatur eò q; propter diuersitatem styli libros
quosdam nō eiusdem auctoris fuisse affirmauit 216. b
 Ethnicorum de diis nuge 37. a
 Euangelium Petri, Thomæ, Matthiæ ab Ecclesia reie-
ctum fuit 218. a
 Euangelium quid nobis, & quid hereticis 247. b
 Euag. credebāt ferè omnes bonis operibus insignes 88. b
 Euangelia quedam ab Ecclesia reiecta 46. b
 Euangelistæ ex libris apocryphis aliquando testimonia
afferunt 184. b
 Euangelicus piscator 106. b
 Euangelicus sermo, cœlestis quedâ epistola est 103. a
 Euangelici ministri, uasa electionis sunt 103. a
 Euangelici prædicatoris uox qua ratione corda audito-
rum permeet 89. a
 Euangelicæ prædicationis auditione, consolatio ingens
animo conciliatur 97. b, & infra
 Euangelicæ ueritatis dignoscendæ duplex regula 251. a
 Euangelicâ legē dari ea ratione qua ab hereticis nō possit
perueri, neq; decuisse, neq; possibile fuisse 85. b, 87. b
 Euangelicū ad ministeriū quæ pertineat 104. b, & inf.
 Euangelicis ministris quæ ratio pronuntiationis obser-
uanda

I N D E X

uanda 114. a
ὑπερῶν temperamentum 63. b
 Eunomij mors 83. a
 Eutichis heresim qui scriptis profecerint 4. b
 Excæcare homines Deus, qua ratione in sacris literis dicatur 88. b
 Exercitus Domini multis modis dicitur 8. a
 Exhortationis sancta medela semper indigemus 102. a
 Extispicij ars 29. b. 30. a
 Extispicij uanitas demonstratur eius inuentor ibid.
 Extispicia quedam immans, olim apud Lusitanos in usu fuit. 30. a
Fabula multe in historicis Ethnicis 40. b
 Fames Hierosolymitana 79. a
 Fascinatio aliquando in oculis uidentis, aliquando in re ipsa 61. a
 Ferdinandus Rex Catholicus 24. b
 Fideles in duplici sunt differentia 124. a
 Fides ad iustificationem ex iustificationis natura necessaria 127. b
 Fides, nexus quo homines in Ecclesia ununtur 137. b
 Fides implicita quid 141. b
 Fides nostra miraculis diuinis suadetur 50. b
 Fides à diuino uerbo non exulta languet, & marcescit 95. b
 Fides quid sit 1. a. b
 Fides acquisita duplicem habet causam 1. b. 2. a
 Fides nostra resoluitur ultimò, in Ecclesiam 169. a
 Fides nostra scriptorum canonicorum auctoritate fulcitur 40. a. b
 Fides non sola cognitio uocatur, sed cum consensu. char. 118. b
 Fides duplex 121. b
 Fides duplex Theologis 1. b
 Fides nostra eadem cum fide antiquorum 120. b. 121. a. b
 Fidei articulos explicare, dupliciter contingit 123. a
 Fidei Christianæ stabilitas & constantia, nos in recta fide obfirmat 49. a
 Fidei generatio suapte natura caritatem præcedit 119. a
 Fidei habitus duplex ibidem
 Fidei catholice mysteria altiora quæ sint 233. b
 Fidei nomen Hebræis, Chaldæis, & Græcis quodnam sit 1. a
 Fidei uarij gradus apud ueteres patres 122. a
 Fidei assensus, quibus rebus in animo augeat & roboratur 9. b
 Fidei Christi confessioni totum Ecclesiasticum ædificium committitur 137. b
 Fidei subiectum in genere, natura intellectualis est. char. 118. a
 Fidei dogmata ut discerni possint, ratio generalis constituitur 170. b
 Fidei definitio ab Apostolo assignata ad Hebr. 11. explicatur 1. b

Fidei in generatione, potiores partes uoluntas fortitur 118. b
 Fidei nostræ certissima ratio, concordia scripturæ 36. b
 Fidem sine operibus mortuam esse, docet Iacobus apostolus 214. b
 Fidem nostram in Spiritum sanctum resolui quidam senserunt, eorum opinio conucllitur 170. a
 Fidem nostram ultimò in fidem infusam resolui, quidam docebant, discutitur hæc sententia 169. a. b
 Fluxus & refluxus maris, lunam non præbere causam 20. b
 Fœnum quid in scriptura 98. b
 Formalis ratio cuiuscunque rei, quæ sit 71. a
 Franciscus ualestinus Gallorum rex 24. b
 Fraternalis caritatis holocaustum 77. b
 Furta apud quos licita 142. b
 Futura contingentia quæ sint 53. b
 Futura contingentia, quæ ab elementari portione dependent 12. a
 Futura, quæ ab æthereæ naturæ portione dependent, absolute necessaria sunt, non item quæ ab elementari mundo 11. b
 Futura, aut necessaria, aut uoluntaria 11. a
 Futura uoluntaria, duplicia 11. b, & infrâ
 Futuræ res in necessarias, & uoluntarias diuiduntur. char. 11. a
 Futurarum rerum prædictio. 10. a

Galerii sententia de diebus criticis improbat. char. 21. a. b
 Galerij Maximini obitus 81. a
 Galerij Maximini Imperatoris constitutio pro Christianis 76. a
 Galli Imperatoris exitus 80. a
 Genesis, Ezechielis & Cantorum mysteria non cuius apud Hebræos permiffa 233. a
 Gentium errores qui confutauerint 2. a
 Geomantia improbat & eliditur 30. a. b
 Geomantie consideratio 30. a. b
 Geometriam Plato in aliarum disciplinarum conquestione necessariam dixit 250. a
 Gladius, uerbum Dei 92. b
 Goëtia aut necromantia duplex 59. a
 Gonsallus Ferdinandus Cordoua 24. b
 Grandinis globi maximi 82. b
 Gratia species duplex 88. a. b
 Gubernationes quæ sint apud Paulum. 263. a

HAdrianus Cæsar Christo templa construere statuit 77. a
 Hadriani Imp. epistola pro Christianis 75. b
 Hadriani Imperatoris obitus 80. a
 Hebraicæ lingue peritia multum conducit ad sacræ scripturæ interpretationem 252. a
 Hebraicam linguam post Babylonicum excidium, apud rabinos tantum permansisse 207. b
 Hebraicæ

I N D E X

Hebraicæ aliqua scripta euangelistæ testantur, quæ tam men Chaldaicæ edua fuerit 208. a
 Hebræarum literarum forma, non eadem nunc quæ ante Babylonicam captiuitatem. 248. b
 Herba quedam anime reductrix 55. a
 Hereticus miraculis clarus, populi grauissima tentatio 159. b
 Hæresarchæ quo pacto à Ioanne in Apocalypsi depingantur 159. a
 Heretici se solos putant sapientes 162. b
 Heretici enumerantur, & in sex acies distribuuntur 3. a. b, & infrâ
 Heretici nõ in petra, sed in petre scissuris habitant 162. a
 Heretici, montes excelsi 149. b
 Heretici lamie sirenes & Circes quedam 158. b
 Heretici quo magis Antichristo appropinquant, tanto maiori tentatione concutiunt 160. a
 Heretici omnes, Antichristi legati 159. b
 Hereticinonnumquam, fastigium sanctitatis permittuntur ascendere 153. b
 Heretici non modò Ecclesiam diuidunt, sed ipsi quoque sunt diuisi 162. a
 Heretici cur ad scripturas solas confugiant 146. b
 Heretici integra uitiorum caterua non uacant 154. a
 Heretici bona uitæ, esca est ad animas capiendas 153. a
 Hereticorum tum ueterum, tum nouorum mutua distindia. 231. b
 Hereticorum libidiosa licentia describitur 239. a
 Hereticorum sententia, & earum fundamenta de legitimo scripturarum interprete 246. b
 Hereticorum libris assuescere plerumque perniciosum 8. b
 Hereticorum qui admiratur sapientiam, non longè abest ab eorum doctrina 159. a
 Hereticorum sententia de Ecclesia 259. b
 Hereticorum obitus infelices 83. a, & infrâ
 Hereticos Spiritu sancto destitui, multis rationibus persuadetur 237. a. b. 238. a. b. 239. a. b
 Hereticos ad ipsos, cum transfugiunt doctores ingenio, eloquentia, & moribus pollentes, magna tentatio subortitur Christianis 156. b. 157. a
 Hereticos nostros portendebant olim Coreb, Dathan, & Abyron 237. b
 Hæreses uniuersæ à sapientiæ professoribus exortæ, à philosophia subornantur 148. b
 Hæreses tandem funditus delentur 50. a. b
 Hæreses Pagani, Iudei & alij habuerunt 84. b. 85. a
 Hæreses unde nascantur 249. b
 Hæreses multæ cur obortæ 83. b, & infrâ. 86. b. 87. a
 Hæreses quam adferant utilitatem 87. a. b
 Hæresum origo quæ fuerit 87. b
 Heretici quamplures externa sanctitate splenduerunt. char. 153. a
 Heretici dogmatis, quo docetur scripturas intellectu faciles esse, astutia decogitur 240. a
 Hereticæ doctrinæ inconstantia demonstratur, 286. a
 Herodis Agrippæ mors horribilis 79. b
 Herodes Antipas miserum relegatur ibid.

Hæster & Iudith libri à quo fuerint scripti 194. b
 Hieremias lapidibus obrutus 104. b
 Hieronymus Magus Anglarensis 43. b. 48. b
 Hippomani caruncula cuidam, uim inesse amatoriam qui crediderint 58. a
 Historici, qui ueris falsa admiscuerunt, uel ueritatem ad fabulas deflectunt 40. b
 Historici Ethnici inter se multum dissidentes: 40. a. b
 Historiarum fictarum lectio an improbanda 41. a
 Homo quidam sensum priuationem in mortui moris, cui uellet subibat 69. b
 Homo optimè temperatus, quis dici possit 8. a
 Homo perfectiori corporis temperamento quam reliqua animalia præditus. 64. b
 Hominis æternam esse generationem, quidam dixerunt, char. 39. a
 Hominis principium & fœlicitas 39. a
 Homines prauos cur regnare Deus permittat 78. a
 Homines prauis, baculus Domini ad populi puniendam peccata 78. a
 Hydromantia eliditur 30. a. b
 Hydromantia consideratio 30. a. b
 ὕποποπις quibus uerbis ab Ouidio significata 70. a
 Hypatie Alexandrinæ fœminæ eruditio 244. b
 ὑπόστασις quid significet. 1. b

Iacobus Complutensis nostra memoria miraculis clarèt in Hispania 72. b
 Iacobus apostolus de pinnaculo templi præcipitur. cur 215. b
 Iacobi cognomento Iusti nomen, Iuda is multum amabile 215. b
 Iacobi ob necem, quorundam opinione Hierusalem uastatur 215. b
 Iacobi epistolam quidam à canone reiecerunt 214. a
 Ieiunans non semper Deo ieiunat 153. b
 Ignorantia duplex 99. b
 Ignorantia iuris, non cadit in principem aut doctorem, char. 124. a
 Imaginationi uis magna in coitu uenereo 70. a
 Imaginatione ualida, quid efficere anima possit Auicennæ sententia 69. a
 Imaginariæ potentie uis quanta 70. a
 Imaginatriæ uirtuti Christiana miracula à quibusdam adscripta 69. a
 Imaginum sanctarum demolitores Imp. 83. a
 Imperatorum Rom. qui in Christianos descuerunt, in fortuna & clades 79. b, & infrâ
 Imperitia, confidentiam, eruditio, timorem animo conciliat 231. a
 Impiis res cur ferè prosperè cedant, piis uerò infœliciter 67. 8
 Impossibilitas duplex 128. b
 Inedia, qua ratione diutius feratur 54. b
 Inediam cur ferant animalia quedam diutius, & sine respiratione uiuant 55. b
 Infanticidia

I N D E X

Infanticidia & alia flagitia, quae falso olim Christianis obiectebantur, unde orta	56.a. 155.a
Infidelium populorum felicitas non est attendenda homini Christiano, sed eorum finis & interitus	6. b
Infidelium atheorumq; quorundam contra orthodoxam fidem obiectioes referuntur atq; eliduntur	51.a, & infra
Infidelium felicitas unde	6.b, & infra
Influentiarum occultarum lerna	21.a
Intellectus humanus quam uim in futura uoluntaria habeat	13.b. 14.a
Intellectus agens . passiuus	38. b
Interpretationes auctoris in Deuteronomium	89. a
Ioachimi abbatis errorem qui scriptis profugauerint	5.a
Ioannes Euag. cur senior in epistolis nuncupetur	213. a
Ioannes Euangelista à Domitiano in exiliū missus	229. a
Ioannes Apostolus cur maioris quam ceteri Apostoli auctoritatis sit	253. a
Ioannes Scotus mortuus cum uideretur, uiuens sepultus à rusticis	54. b
Ioannes Baptista, lucerna	90. a
Ioannis octauum caput à calumnia uindicatur	212. a
Ioannis epist. prima canonica à calumniis tegitur	212. b
Ioannis locus explicatur	88. a
Iosephi sacerdotis Iudeorū, testimoniū de Christo luculentissimum	72. a 73. a
Ioues aut Saturnos quosdam, cur à prisca dictos censent Auicenna	69. b
Isaias per medium secatus	104. b
Israëliticus populus cur afflictus	6. usque ad 9
Iudas etiam cum prodicionem moliebatur adhuc Ecclesiae portio & Apostolus	261. b
Iudas in sua epistola ex Enoch, & alio apocrypho libro testimonia citat	218. a. 219. b
Iude epist. aliquibus rationibus à quibusdā reiecta	218. a
Iude epistola à calumniis tecta	ibid.
Iudam Græco sermone suam epist. scripsisse	220. a
Iudæi post Babylonicum excidium qua usi lingua	207. b
Iudæi post babyl. excidiū uarias linguas usurparūt	208. a
Iudæi infinitis malis cur afflicti. eorum clades miserandæ recensentur	78. a. b, & infra
Iudæi quoque hereses habuerunt	85. a
Iudæorum in scripturis interpretandis quanta sit cœcitas	248. a
Iudæorum in Persidem translatio, quo pacto sit accipienda	203. a
Iudæorum errores qui confutauerint	2. b
Iudæorum opiniones de Messia	85. a
Iudæorum miseranda calamitas	78. b. 79. a.
Iudæi tempus uisitationis suæ non cognouerunt	78. a
Iudæorum in scripturæ interpretatione fabule	248. b
Iudaicarum rerum cur apud prophanos auctores, tam parua sit mentio	234. a
Iudicij diem Arnoldus Villanouanus & alij prædicere atque assignare ausi	24. a
Iudicij diem sua ætate propinquam Gregorius censuit. char.	31. b
Iudæum liber à Samuele editus	197. a
Iudith historiam Augustinus exponit	191. a
Iudith & Hester historia à quo conscriptæ	194. b
Iudith historia à calumnia uindicatur	209. a
Iulianus Chaldæus pluuiam impetrasse, falso creditus	75. a
Iuliani Apostatae mors	81. b
Ius in quot partes distribuatur	178. a
Iuris canonici sententia, res sanctissima	125. a
Iuris, quo gubernatur Ecclesia, partitio	179. a
Iustitia nostra spiritualis potissimum in uoluntatis ratione sita	133. a
Iustitiæ ratio duplex.	64. a
K A' q' morbo correptis quid usueniat.	54. b
L Ac, uerbum Dei	92. a
Lania ad amorem pronæ, & humanis carnibus delectantur	58. b
Languores corporales inuehunt aliquando & adiuuant demones	52. b
Laurentius Valla reprehenditur	1. a
Legationis in pastore iniunctio	108. b
Leo Isaurius. 82. b Armenicus. Copronymus	83. a
Lex de magicis incantationibus	56. b
Lex æterna apud Ciceronem quid sit	249. a
Lex Mosæica naturalem complectitur sic & euangelica	ibid.
Lex quid sit	178. a
Legis diuinæ facilitas, quæ in scripturis predicatur, non ad intellectum, sed impletionem pertinet	242. a
Leges tantum quæ longa experientia utiles inueniuntur, sunt acceptandæ	181. a
Leges conuenientes inuenire, ad moderandam rempub. semper fuit difficile	181. a
Leges quomodo explicandæ, atq; accipiendæ	250. b
Leges in ipsas potestas triplex	251. b
Leges ecclesiasticas de audiendis diuinis concionibus latas olim fuisse, uerisimile uidetur	101. b
Leges sensuum diuersitate fluctuant	87. b
Legum interpret optima est consuetudo	250. b
Legum interpretationi, quidā à Rom. præfetti	230. a
Legislatorum uitæq; magistrorum qui apud Ethnicos floruerunt, delitiæ & improbitates	42. a, & infra
Librum Hester solus Erasmus inter agiographa numerauit	185. b
Libri de præcepto, & dispensatione ab auctore compositi	102. b
Libri à Christiano homine qui legendi, & qui uitandi	8. b. 9. a
Libri aliqui cur per quadringentos Ecclesie primitiue annos non fuerint inter canonicos recepti	192. b
Libri ueteris testamenti olim inter canonicos recensiti fuerunt uigintiduo solum	182. a
Libri multi, qui ob defectum examinis à principio fuerunt dubij, post plenam examinationem fuerunt inter canonicos recepti	218. a
Libri noui testamenti cur apud ueteres in suis originalibus non inueniantur uniformes.	211. b

Libri

I N D E X

Libri improbatæ lectionis Vlpiano qui sint.	59. a
qui sint modò	ibid.
Libri sex, quos Iudæi non recipiebant, quid in summa contineant, & quo tempore editi sint	197. a. b
Libri nugis referti quamplurimi recensentur	41. a
Libri canonici non statim atq; fuerunt conscripti, ab Ecclesia inter canonicos recepti	181. b
Libri ueteris testamenti multi nunc desiderantur	183. a
Libri multi, quos Apostoli & discipuli Christi conscripsere, modò desiderantur	185. a
Libri multi apostolici, apocryphi reputantur, quia ab hereticis fuerunt uitati	185. a
Libri de quibus olim, an ad canonem pertinerent, fuit dubium	185. b
Libri qui sint canonici iudicare, Romano Pontifici aut generali concilio tantum conuenit	187. b. & 192
Librorum canonicorum omnium, quos modò recipit Ecclesia, auctoritas, ex multis conciliis, & sanctorum testimoniis probatur	188. b, & infra
Librorum canonicorum uaria computatio ex multis auctoribus	186. a
Librorum canonicorum auctoritas	40. a. 46. b
Librorum prophetialium numerus	183. a
Librorum canonicorum, quos nunc approbat Ecclesia, catalogus	182. b
Librorum canonicorum ueteris testamenti nomina Græca & Hebraica	182. a
Librorum ueteris testamenti secundum Hebræos triplex ordo	ibid.
Librorum ueteris testamenti secundum Ecclesiasticos auctores quadruplex ordo	183. a
Librorum apocryphorum duplex genus	219. a
Librorum canonicorum dubitatio olim habita, illos magis nunc firmat	229. b
Libris canonicis dignoscendis, ultima resolutio in Ecclesiam faciendæ est	256. b
Libris catholicis assuescere ad rectam fidem retinendam perutile	8. b
Libros oēs, de quibus dubiū fuit olim an ad canonem pertineret, probabile est Nicenā synodū recepisse	193. a
Libros aliquot post Christi aduentum, cur Iudæi non recipiant	198
Libros, qui ad religionem non pertinent, magistratus exterminandos curet	9. a
Libros sex in canonem non reposuerunt Iudæi, impulsu aliquibus rationibus	194. a
Libros antiquos in magno precio Iudæi habebant, recensentes autem in paruo	194. a
Libros aliquot ueteris testamenti, non hebraico sermone fuisse conscriptos	195. b
Libros Sapientie, Ecclesiastici, Tobie, Hester, Machabæorum, Iudith, Baruch, quibus rationibus per mota Ecclesia receperit in canonem	209. b
Licinij Crassi mors	81. b
Lignum uetium per curiositatem sciendi tangunt heretici	232. b
Linguis uariis cur Christus legem non tradiderit	87. a
Linguarum peritia quatenus utilis interpreti sacre scripturæ	252. a
Λιποσυρία	54. b
Literæ è chartis miraculo magico statim deletæ	58. b
Locus diui Ioannis declaratur	252. a
Loci quidam scripturæ inter semetipsos pugnare uidentur	236. a
Locorum dissimilitudo, quid in hominibus pariat	19. b
Locorū quorundam scripturæ difficultū enumeratio	236
Loqui ad cor, idioma scripturæ	98. a
Loquitur Deus hominibus modis uariis	31. a
Luca euangelium à calumniis uindicatur	211. b
Lucas Christi gesta non uidit, sed à beata Virgine paratum, à Paulo partim accepit	211. b
Lucas plura quæ ceteri Euangelistæ tacuerunt, in suo euangelio narrat	211. b
Luca locus illustratur	104. a
Ludouicus XII. Gallorum rex	24. b
Lumen ipsum coeleste uirtutis & influentiæ (si qua est) uehiculum uidetur	21. a
Luna ex augmento & decremento effectus, ex hominis natura non ex occulto influxu	20. a
Lustanorum antiquorum immanitas	30. a
Lutheri & eorum, qui nostra memoriæ ab Ecclesiastica fide discesserunt, qui errores confoderunt	5. b
Lutherum qui scriptis laceasant	5. b. 6. a
Lutherani complures orationem abiecerunt.	238. b
M Achabæorum libri à patribus allegati tanquam canonici	190. b
Machabæorum libri à quibus fuerint conscripti	19. a
Machabæorum libri, contradictionis arguuntur	198. b
Machab. libros apocryphos esse, quidā mentiuntur	200. b
Machab. libros non ab uno, sed à duobus fuisse conscriptos auctoribus	198. a
Machabæorum primus liber Chaldaicè, & non Hebraicè editus	208. a
Machab. secundus Græcè conscriptus. & cur	ibid.
Magia astronomica	60. a. 62. b
Caballistica	ibid.
præstigiatrix	61. a
Magia falso olim Christianis obiecta	56. a
Magia Caballistica	60. a. 62. a
Magia astronomica	60. a
Magia naturalis quid sit	59. b
Magia an ueros effectus habeat an potius præstigiouos. char.	56. b
Magia astrologica, an uim mira operandi habeat	62. b
Magia præstigiatrix, perspectiua, pharmatica	61. a
Magia triplex	60. b
Magia quedam, demonum expers consortij	59. b
Magi legibus puniti	58. a
Magos Pharaonis ueros serpentes produxisse, qui censerunt	58. a
Magiæ potestas	56. b. 57. a. b. 58. a

E e e Magia

I N D E X

Magiae species plures	56. b	Miraculum maximum, quod ad fidem nostram fulcien-	
Magiae naturalis fundamentum	59. b	dam spectat	52. a, & infra
Magiae duplex opinio	62. a	Miracula Christiana, cur ab Ethnicis non fuerint man-	
Magiae effectus an ueri sint	62. a b	data literis	51. b, & infra
Magiam qui coluerint aut scriptis mandauerint	59. b	Miracula qua ratione apud gentes idololatrias edere-	
Magicae artes uanae Ouidio	60. b	tur	53. a b 54. a
Magicas artes uanas omnino non esse, unde suadeatur	58. a	Miracula Euangelica diuina uirtute, non magia ulla ed-	
Magis artibus quidam ad amandum compulsi	58. a	ta esse probatur	57. b
Magica miracula qua ratione edantur	58. b	Miracula quos ad credendum non induxerint	72. a
Magistrorum doctrina potius quam uita attendenda.		Miracula & prodigia cur praesentis Ecclesiae tempore non	
char.	154. a	fiant	72. a, & infra
Magnanimi qui Aristoteli	44. b	Miracula Euangelica, sigilla quaedam uerbi diuini sunt	72. a
quis uere magnanimus dicatur	ibid.	Miracula ad quam regulam sint exigenda	72. b
Maiorum nostrorum diligentia per uigil	45. b	Miracula à Christo Seruatore edita, falsò in eius natu-	
Marci Imperatoris epistola ad senatum	75. a	ram à quibusdam referri	63. a b 65. a
Marci euangelium à calumniis uindicatur	211. a	Miracula Christus, sua in patria cur non ediderit	68. b
M. Aurelij Anton. Imper. epistola & edictum in Chri-		Miracula non conuincunt, quem scriptura non conuin-	
stianorum fauorem	75. a b	cit	72. a
M. Antonini item pro Christianis epistola	ibid.	Miracula multa post tempora apostolorum	72. b
Marci Antonini Verimors	80. a	Miracula, quaedam fuerunt fulcra in aedificanda in Ec-	
Margarita, uerbum Dei	93. a	clesia Dei	72. a
Maris fluxus & refluxus an lunae tribuendus	20. b	Miracula Christi, iniuria, atque improbe in magiam,	
Martyrum sanctorum strages	46. a b	aut in naturam referri	56. a
Martyrum passionis, religionis nostrae sunt certa te-		Miracula ad fidem generandam sine Spiritu sancto non	
stimonia	77. b	profunt	89. a
Mathematicos Romani odio persecuti sunt	16. b	Miraculorum euangelicorum & Mosaicarum discri-	
Matthaeus Hebraico sermone qui suo tempore erat in usu		men	72. b
euangelium scripsit, qui tamen uerius erat Chal-		Miraculorum Christi ordo triplex	63. b
daicus	208. a	Miraculis diuinis fidei nostrae ueritas fulcitur	50. b
Maxentij tyranni mors	81. b	Missae sacrificio, die dominica interesse Ecclesiastico, &	
Maximi Imperatoris mors	80. a	diuino praeepto tenemur	102. b
Maximiani Herculeij mors	81. a	Montem ascendere contra Dei praeeptum, quid sit alle-	
Mechanicis, seu mathematicis artibus miracula quidam		gorice	233. a
ediderunt	60. a	Mores mali quorundam praestringuntur	96. b
Medici tempora & horas in curandis aegris obseruant	21. a	Morum in disciplina tradenda, dissensio non leuis apud	
Medica potio	105. a	uitae magistros	39. a
Medico Critici dies quomodo sint obseruandi	21. a	Mortui quidam Ethnicis qui reuixisse dicuntur	53. b. 54. a
Melancholici omnes, uiri magno ingenio praediti fue-		Mortuorum hominum animas in daemones uerti, quidam	
runt	66. b	existimarunt	57. a
Mensa, uerbum Dei	93. a	Mortuis similes ad septem usque dies homines aliquando	55. a
Menstrua in mulieribus unde	20. a b	Moses an astrologus	23. b. 25. b
Mentis alienatio quibusdam ex terrestri halitu	35. b	Mosis corpus ne à Iudaeis adoraretur, diuina providen-	
Mentes intentae auditorum quid sint	111. a	tia fuit occultatum	219. a
Meritum duplex est	127. b	Mosaica lex naturalem comprehendit	137. a
Messian quo tempore Hebraei nonnulli natum fabulen-		Mulier quaedam iumentum esse uidebatur	61. a
tur	85. a	Mulier quaedam menstrua purgatione carentes cur	
Michaeas praecipitatus occubuit	104. b	uegetae	20. b
Milites Christiani iam non domini, sed sua praelia pra-		Mundus an aeternus & increatus	38. a
liantur	7. b	Mundos esse innumeros, quidam olim censuerunt.	
Milium Christianorum precibus, imber à Deo impetra-		char.	38. a
tus	51. b		
Ministerij sancti sublimitas	111. b		
Ministrum ad euangelicum quae spectent	104. b. 105. a		
quid illi agendum	112. a		
Minos Thefei amator	42. a		
Miracula Salmaticensis puer operari uidebatur	70. a		

Nabuchodonosor quis fuerit	209. a
trinomius fuit	ibid.
Nabuchodonosor uere iumentum non fuit	61. a
Necemias an idem fuerit qui Ezra	206. b
Necromantie munus	59. a
Nestorius,	

I N D E X

Nestorius, & qui contra eum scripserunt	4. b	Passiones uterales quid in foeminis pariant	54. b. 55. a
eius mors	83. a	Pastor mutus, monstrum ingens	116. a
Nicenam Synodum septuaginta canones edidisse	193. b	Pastorum non causas agere, sed pascere proprium est.	116. a
Nicolaus haereticus, unus ex septem apostolicis dia-		char.	116. a
conis	153. b	Pastorum successio legitima, nota certissima magisterij,	
Nicolitarum & Gnosticorum errores, qui confutauere-		Ecclesiastici	280. a. 288. b
runt	3. b	Pastorum & doctorum prauam uitam, doctrinae ueritatem non impedire	284. a b
Nomina unde rebus imposita	62. a	Pastorum legitimam successionem criminibus abolitam dicunt haeretici	287. a b
Nomina ridicula Christianis imposita ab infidelibus.		Patrum sanctorum modestia unde	232. b
char.	46. a	Paulus amanuensi ministro usus	221. a
Nominum numeri in diuinatione usurpati	27. a	Paulus cur nomen suum & officium in epistola ad Hebraeos non posuerit	220. b
Notoria ars, & aliae consimiles	59. b	in eadem cur phrasim aliarum non seruaerit	221. a
Notuitates deuitanda in religione	87. a	Pauli singultus quo spectent	98. a
Nubium nomine, praedicatores significati.	105. a	Pauli locus declaratur	88. a
		Pauli apostoli epistolae non omnes supersunt	185. a
		Pauones albos, quomodo ex ouis excludi posse quidam dicant	70. a
		Pauperum bona, bona clericorum	263. a
		Pauperum Christi priuilegium	99. a
		Paupertatem cur tantopere Christus Euangelicis hominibus commendat	262. b
		Peccata hominum, sancti Spiritus motioni resistunt.	
		char.	88. b
		Pelagij errorem qui confuderint	5. a
		Periander Melissae cadaueri se miscuit	42. a
		Persiae nomine totam Asiam aliquando in scriptura significari	203. a
		Persuasio, fides à quibusdam dicta	1. a
		Petri epistola secunda an canonica sit, quidam dubitarunt	216. b
		Petri apostoli de Paulinis epistolis iudicium	246. a
		Philosophi olim è rep. eiekti, improbat & irrisi à nonnullis	39. b
		Philosophorum sectae	39. b
		Philosophia contrariarum rationum dissidio laborat.	
		char.	249. b
		Philosophica multa nobis incognita	172. b
		Photinus doctrina & eloquio praepotens	156. b
		Physica praecognitio quae sit	10. a
		Physica magia	60. a
		Physicarum rerum genitura cui tribuenda	17. a
		Physiognomorum, & Chiromanticorum uanitas	13. b
		Physiognomia astrologica	26. a
		Physiognomia cum suis partibus euertitur	26. a b
		Phyltra quid in animos possint	61. b
		Phyltrorum amatorum experimenta	58. a
		Pictores & statuarij operibus suis quales inscriptiones apponerent	255. a
		Pietas uera quae ex euangelica lectione concipitur	99. a
		Pietatis species est uelut quo haeretici propria uitia tegunt	153. b
		Pij uiri male ab infidelibus accepti	46. a
		Pij homines duplici de causa in hac uita mortali afflictio nibus	
		Eccc ij	

I N D E X

Etionibus laceſſiti	98. a	Priapi ſub imagine uis genitiua, & fœcunditas ab Ethnicis ſignificata	85. b
Pituitæ natura, ad mores effingendos inutilis	66. b	Principum placitum	178
Planetarum poſitiones & ſitus	18. a	Principum peccata populos ac reſpublicas peſſundant	7
Plato è Prophetarum ſcriptis quædam didicit	54. a	Principale cum præcipitur, præcepta etiam eſſe conſequentia intelliguntur	101. b
Plato, puerarius	42. b	Principia rerum naturalium, quæ eſſe dicant Ethnici. char.	37. b
Platoniorum amorum obſcœnitas, unde deprehendatur. char.	48. b	Prodigium magnum & funeſtum Theodorico Gotho uifum	83. a
Plebificitum quid ſit	178. b	Prodigia, quæ apud Ethnicos quoque uifa ſunt, Chriſtianiſ prodigiis minime obeſſe	53. a
Plinij iunioris epiftoſa ad Traianũ, de Chriſtianiſ	76. a b	Prodigia qui hodie in Eccleſia requirit, magnum ipſe eſt prodigium	72. a
Pluuiam Chriſtiani milites precibus à Deo impetrarunt. char.	52. a	Prohibendi libros hæreticorum conſuetudo à quibus prodiert	240. b
Poëtæ puerorum amatores enumerantur	43. a b	Pronunciationis ratio quæ obſeruanda Euangelicis miniſtris	114. a
Poëtæ cur quoſdam Ioues, alios Saturnos appellaue- rint	69. b	Prophanorum auctorum libriſ aſſueſcere, quibusdam per- nicioſum	8
Pontifex Rom. Eccleſiæ caput	276. a	Prophetæ falſi, multi ſemper extiterunt, ueri pauca- ſimi	103. b
Pontificis Romani poteſtas	252. a	Prophetæ ſancti futura per præteritum nunciant. char.	15. a
Pontius Pilatus quibus malis affectus	79. b	Prophetarum, Hebræis triplex genus	194. b
Põtius Pila, iniqui iudicis officio in Chriſto functus	79. b	Prophetæ qui appellabantur	180. b. 262. a
Porphyrius de Chriſto quid protulerit	77. a	Prophetarum falſorum duplex genus	113. b
Portæ inferi, quæ eſſe dicantur	49. b	Prophetarum institutiones, cur deſcribantur in ſacra ſcriptura	104. a
Portentum quid, portentorum genus duplex	31. a	Prophetarum minorum apud Hebræos, ab eo, quem nos habemus, ordo diuerſus	183. a
Portenta	31. b	Prophetia non ex cauſis naturalibus, ſed ex Deireue- latione	15. a
Potentia humana atque opes ingentes quietem animi non adferunt	99. a	Propheticum uaticinium nullum ſua tempore deſuit. char.	15. a
Præcepta decalogi quomodo obligent	124. b	Prouidentiam Dei, quam eſſe dicant Ethnici	37. b
Prædeſtinationis indicium eſt, uerbum Dei libenter au- dire	93. b	Pulſus amiſſio unde proueniat	54. b
Prædicator euangelicus qualis eſſe debeat	103. b. 112. b	Pyromantia reſellitur	30. a b
Prædicator magnus quis hodie uocetur	107. a	Pythagoras Periclis tyranni concubinus	43. a
Prædicator Euangelicus nulli parcere debet	106. a	Pythagoricæ ſortes reiciuntur, atque eliduntur	27. a
Prædicator intelligat ſe Dei eſſe Legatum	105. b	Pythagoricum diuinandi genus ex literiſ numeros ſignifi- cantibus.	10. b
Prædicator Euangelicus medicus eſt	105. a	R Abie correpto homini quæ uſuueniant	70. a
Prædicatoris Euangelici officia	105. b, & infrà	Ratio duplex eſt	249. a
Prædicatores multi ranis ſimiles	106. b	Regibus olim bina aut terna nomina	197. a
Prædicatores Euangelici, quidam electionis, quidã uerò iræ uafa	157. b	Regiones uariæ, uariorum in hominibus morum cauſam præbent	67. b
Prædicatores Euangelici citbaris æquiparantur	96. a	Regnum Dei intra nos eſſe, quo pacto intelligendum ſit	244. a
Prædicatores Euangelici, tanquam ſapientes incantato- res	93. b	Regnorum primos duos libros Samuelem compoſuiſſe, poſteriores uerò duos Hieremiam	197. a
Prædicationis ſanctæ auditione, caritas augeſcit	95. b	Regula qua fides uera à falſa diſcernatur	170. a
Prædicationis exercitium personale in Epifcopum à di- uino iure deſcendit	117. a	Religio Chriſtiana uniuerſa, duobus continetur	89. b
Prædicationis miniſterium quàm arduum ſit	104. a b	Religio	
Prædicationis munus, Epifcoporum ignorantia & deſidia, ad preſbyteros & monachos tranſlatum	245. b		
Prædicationis auctoritas, quo pacto ceciderit	115. a		
Prædicatione in Euangelica, quarum rerum memoria re- colatur	102. b		
Prædicationes diuinas non audientes, quales ſint. char.	101. a		
Præſtigie quædam admirandæ recenſentur	57. a		
Præteritum imperfectum, quam habeat ſignificationem. char.	255. a		
Præuidendi, diuinandi que artes uariæ ſeu commenta. char.	10. a		

I N D E X

Religio uetus, iudicio proprio haudquaquam expenden- da eſt	172. b	banda dogmata fidei	189. b
Religionis in rebus, magna cura, reipublicæ ſemper apud omnes gentes fuit	238. a	Sapor rex Perſarum, Valeriano Cæſare pro ſcabello uſus	80. a
Religionis ueræ ſignum	77. b	Sarmentarij appellati olim Chriſtiani	46. a
Religiones quid apud Ethnicos præſtarent	85. b	Sarraceni Euangelium cum Alchorano componunt	6. b
Religiones omnes diſſidiis impetitas fuiſſe	84. b	Sarracenorum in Dei populi opprimendo fœlicitas, unde proueniat	6. b
Reptilia uenenata hyeme quaſi ſemimortua, qua parte reſpirent	55. a	Sarracenorum & Thurcarum hæreſim, qui ſcriptores quatiant & reſellant	6. a b
Reſuſcitati à Chriſto, uerè cum eſſent mortui, in uitam reuocati	55. b	Scoti laus	4. a b
Reſurrexerunt quidam iam mortui	53. b. 54. a. 55. a b	Scriptores Chriſtiani, & Catholici recenſentur	8. b. 9. a
Reſurrectio Chriſti à Marco cur ualde mane facta di- catur, à Mattheo uerò uespere	211. a	Scriptores omnes referuntur, qui in hæreticos ſtyliacem diſtrinxerunt	3. b, & infrà
Rhadamantus Thali pueri amator	42. a	Scriptores contra gentes enumerantur	2. a b
Romanorum principum olim ſeuitia in Chriſtianos. char.	45. b. 46. a	Scriptores contra Iudæos enumerantur	2. b, & infrà
Romanorum Pont. legitima ſucceſſio, ſufficiens eſt ueræ Eccleſiæ argumentum	282. b	Scriptura ſacra an Eccleſia potior ſit	253. a b. 256. a
Romanorum Pont. & Græcarum Eccleſiarum fides fuit eadem	176. a	Scriptura ſancta, uinum	114. a
Romana Eccleſia Apoſtolica dicitur, qua ratione	278. a	Scriptura ueteris teſtamenti eadem nobis & Iudæis, intel- ligentia non eadem	247. b
Romana Eccleſiæ, quem honorem deferant Optatus & Auguſtinus.	282. b. 283. a b	Scripturam multoties hyperbole uti, multis locis oſten- ditur	226. b
S acerdotiorum diuitiæ unde	263. a	Scripturam duplicem ſenſum literalem non habere	222. b
Sacræ ſcripturæ libros, peruerſos homines caluma- niis inceſſiſſe	198. b	Scripturam, duplicem ſenſum literalem habere, qui di- cunt, qualiter debeant intelligi	223. a
Sacri ſcriptores inter ſe in eloquentia diuerſi	208. b	Scripturas, antiquitatis ratione difficiles	234. a
Sacri auctores quandoque ab allegorico ſenſu rationes du- cunt	222. b	Scripturæ auctores, quanuis instrumentũ fuerũt Spiritus ſancti, non datum illis eſt eloquentiæ donum	208. b
Sacrificium quando Neemias obtulerit	106. a	Scripturæ interpretandæ ratione certã eſſe oportet	230. a
Sacrificium alibi quàm in templo Hieroſolymitano, Iu- dæis non licebat offerre	205. b	Scripturæ ad lucernam analogica comparatio	241. b
Sacramenta & ueteris religionis cæremoniæ, figuræ ſunt Euangelicæ diſpenſationis	121. b	Scripturæ difficultatis quæ ſint emolumenta	242. a
Sacramentorum diuinorum ſeptem effectus	44. b	Scripturæ diuinæ, ad Platonis Timæum aut aliam quan- cunq; humanam ſcripturam comparatio nulla	243. b
Sacramenta euangelica ſeptem	89. b	Scripturæ & troporum & myſtici ſenſus ratione diffi- ciles	234. b
Sacramentorum omnium numerum, omnes Chriſtiani ſci- re non tenentur	124. b	Scripturæ, myſteriorum quæ in ſe claudunt ratione, dif- ciles	233. a
Sacramenta quomodo obligent	ibid.	Scripturæ ſacræ ad ſolius rationis normã in interpretãdo non ſunt exigendæ	249. a, & infrà. & 252. b
Sagitta, uerbum Dei	92. b	Scripturæ ſacræ intellectus, ab Eccleſia & non aliunde petendus eſt	250. b
Salmaticenſis pueri attacku, quidam ſanati	70. a	Scripturæ linguarum, in quibus ſunt conditæ cauſa, diffi- ciles	234. a
Salomonem geſiſſe tyrum Chriſti	223. a	Scripturarum ſemitas ſine monſtrante, nemo poteſt in- gredi Hieronymo teſte	232. b
Samaritæ priſtinas Hebræorũ literas coluerunt	248. b	Scripturarum interpretandarum ratio apud hæreticos multiplex	246. b, & 247. a
Sancti auctores quanto labore ſcripturis incubuerint. char.	232. a	Scripturarũ ſanctarum cultor ſpiritus diuinus	146. a
Sancti auctores non modo aſſiduo labore, ſed orationi- bus quoque ſcripturas interpretabantur	232. a	Scripturarum ſanctarum concordia, & conſenſus fidem noſtram plurimum confirmat	36. b, & infrà
Sanctos auctores quandoque ſibiinuicem pugnare	232. a	Scripturarum in uernaculam linguam conuerſio, cur prohibita	240. b
Sanctitatis externæ ſpecies, eſt uas aureum quo hæreti- cum uirus propinatur	153. b	Scripturarum legitima interpres, quæ Eccleſia ſit	273. a
Sapientia mundi, quid ſit Paulo & Iacobo	249. a	Scripturas interpretatione non indigere docent hæretici. char.	230. a
Sapientia humana, duo potiſſima habet	47. a	Scripturas uernacula lingua legere qua ratione hortetur ſancti patres	244. b
Sapientia à quo Philone fuerit conſcripta	194. a		
Sapientiæ libro multos patres uſos fuiſſe ad compro-			

I N D E X

Sectæ de religione, apud Paganos olim plusquam trecentæ	84. b
Senatusconsultum quid	178. b
Sensibus quidam instar mortui, cum uoluisse, destituebatur	69. b
Sensoria uniuersa, eundem habitum sibi non postulant. char.	66. b
Sensus mysticus in Christiana ratione interpretandi scripturas, necessarius	234. b
Septuaginta interpretes ob defectum hebraicæ linguæ, uerum sensum in sua interpretatione non fuisse affectos	207. b
Sergij Galbæ mors	30. a
Sermo Dei, clypeus ignitus	96. b
Serpentē qui Euam decepit, imitantur heretici	240. a
Seueri Imperatoris mors	80. a
Sibyllæ numero decem, earum nomina	73. b
Sibyllæ unde sic dictæ	73. b
Sibyllarum nomina	73. b
Sibyllarum carmina de Christo	73. 74.
Sibyllarum libri	73. b
Sibyllis de ipsis, qui auctores scripserint	74. b
Sibyllina carmina, olim pro deliramentis habita	73. b
Symboli locum quendam quo pacto accipiant Caluinus, & Melanchihon	259. a
Signa ueræ doctrinæ ad fidelium probationem, à diabolo usurpari sepe permittuntur	156. a
Simon Magus, eiusque assectæ contra eum qui scripserint	3. a
Simonis Magi discipuli, pluralitatem principiorum posuere	3. a
Simoni Magi honor maximus à populo Romano tributus	58. b
Simplicissimorum hominum fides quæ	173. a
Socratici amores, obsceni	42. b
Sodomitici criminis auctor quis fuerit	43. a
Sol qua ratione aurum generet	17. b
Sol eorum quæ generantur & intereunt, quo pacto causa existat	133. b
Solem in mundi centro quidam locant	18. b
Somnia in quinque species diuiduntur	29. a
Somniorum interpretamenta, qui ediderint	29. a
Somnificij fides eleuatur	28. b
Somnificiæ artis causæ	29. b
Somnificij species plures	28. b
Sortes ab Ecclesiasticis electionibus quis exclusit. char.	32. b
Sortes Burenfes, Prænestina, Antiane, & Aponenses	32. b, & alia. ibid.
Sortes fraudulentæ	32. b
Sortes ex iactu taxillorum	33. a
Sortium tria genera	32. a
Sortium usus in ueteri lege frequens	ibid.
Sortium usus & apud pios uiros & apud reliquos	32. a
Sortilegium quid sit	32. b
Sortilegia improbantur	32. a
Sortitionis genus militare	32. b
Specioso corpore præditi, morbis magis obnoxij	67. a
Spiritus sanctus aqua uocatur	95. a
Spiritus sancti motio ad Euangelicæ prædicationis consensum necessaria	86. b, & infra
Spiritus sancti magisterio scripturæ sacræ illustrantur. char.	252. a
Spiritus diuinus solus interpres scripturarum	146. a
Statua quædam Mercurij cuius arte locuta	60. a
Stellarum fixarum quis motus	18. a
Striges siue lamias, maleficas mulieres quid agere nonnulli scribant	58. a
Strigum tractatus qui nam ediderint	58. a
Studij sacræ scripturæ uoluptas	96. a
Substantiam animæ dum inquirunt philosophi, inter se diu gladiantur	38. a
Succesio legitima pastorum, Ecclesiastici magisterij signum certissimum	280. a
Succesio legitima quæ uocetur	288. b
Sudor cuidam olim spontaneus	69. b
Superstitiosæ artes improbantur	11. a, b, & seq.
Sufannæ historia exponitur ab Augustino	191. a
Sufannæ historia à calumnia liberatur.	210. a
T ages extispicij auctor	29. b
Temperamentum, ad pondus nuncupatum, in indiuiduo non datur	65. b
Temperamentum ad pondus	65. b, 66. a
Temperamentum iustitiale medicis quid	64. a
Temperamentum corporis quid sit	63. b
Temperamentum duplex in humana specie	66. a, b
Temperamentum corporis, arte mutatur	67. b
Temperamenti duplex bonitas	66. a
Temperamenti uirtute, Christum non edidisse miracula. char.	67, 68, 69
Temperamenti optimi nomine, cæteris animantibus homo præstat	64. b
Temperamenta singularum hominis ætatum, quæ sint. char.	67. b
Temperamentorum singularium corporis humani certa meta	64. a
Temperamentorum differentiæ quot sint	63. b
Temperaturam aliquam, eandem persistere diutius, impossibile est	68. a
Temperata corpora minus in eam ferunt quàm distemperata	65. b
Templum Hierosolymitanum secundum à quo, & in quo tempore fuerit edificatum	203. b
Templum alibi quàm in Hierusalem edificare non licebat Iudeis	207. a
Templum Hierosolymitanum secundum coepit edificari tempore regis Cyri, & consummatum est tempore Darius regis	205. b
Templum secundum, ab Artaxerxe qua ratione fuerit edificatum	204. a
Templum	

I N D E X

Templum Hierosolymitanum secundum quadraginta sex annorum spacio edificatum	205. a
Templum ab Artaxerxe in loco ubi absconditus fuerit ignis, edificatum fuisse, potest existimari. char.	207. b
Templo egredi, sacerdote uerba faciente non licebat. char.	100. b
Templa ab Ethnicis, multis in locis Deo fuisse edificata	207. a
Tenebræ sunt diuini uerbi ignoratio	90. a
Tentatio grauissima quæ sit	158. a
Terrarum uaria genera & temperamenta	17. b
Testamentum & pactum in scriptura aliquando pro eodem sumuntur	224. a
Testamentum nouum cur maioris auctoritatis quàm uetus	253. a
Testamentum nouum, quare Euangelium uocetur. char.	183. b
Testimonia infidelium de Christo quàm utilia	73. a
Theodori Cyrenaici præcepta sacrilega & scelerata. char.	48. b
Theodoricus Ostrogothorum rex	83. a
Theologo disciplinæ omnes usui sunt	107. b
Theophilactus mulieris adulteræ historiam, quam Ioannis narrat, reicit	212. a
Theurgie munus quod sit	59. a
Thurcarum respublica, cur domestica religionis concertatione non quatiatur	85. a
Thurcarum Sarracenorumque res & opes cur prosperè cedant	6. b
Tobias, à Tobia conscriptus	194. b
Tobie liber à multis patribus allegatus, ideoque canoniceus reputatus ab eis	190. b
Tobie liber à contradictione uindicatur	208. b
Toletanum concilium Astrologiam damnauit	25. a
Tonitruum auditum terra mugiente	80. b
Traiani rescriptum ad Plinium iuniorem super Christianis	76. b
eiusdem Traiani mors	79. b, 80. a
Trophonium oraculum	35. b
Tyberius Cæsar Christi fama audita uoluit eum in Deum consecrare	76. b
Tyberij Gracchi historia.	31. a
V aleriani Imp. obitus	80. a
Valentinianus iunior	82. b
Valentis persecutio	82. b
Valeria & Eudocia foeminarum eruditio	248. a
Vaticinium duplex, physicum, & artificiosum	10. a
Vaticinium ominosum reicitur	33. a
Vaticinium Pythagoricum ex literis numeros significationibus	10. b
Vaticinium ex aleæ iactu	10. b
Vaticinandi rationem qui contempserint qui docuerint	11. a
Vaticinia furoris & somniorum an uera	22. b
Vaticinia demonica refelluntur	34. b
Vaticinia prohibentur à Constantino Imperatore & aliis	25. a
Vaticiniorum quorundam & omnium uanitas & hodie quibusdam in usu	33. a
Venena à quibus descripta	60. a
Verbum Dei frequenter audientis, ignorantia excusatur	99. b, & infra
Verbum Dei, lumen in scriptura uocatur. item aqua. char.	90. a
Vinum	91. a
Panis	92. a
item Lac	92. a
Sagitta & Gladius	93. a
Virga, Margarita, Mensa	93. a
Verbum Dei audiendum esse, pulchris rationibus suadetur	97. a
Verbum Dei qui negligenter audiunt, quàm grauius delinquant	90. a
Verbum Dei frequenter audire, de necessitate salutis Christianus tenetur	101. a
Verbum Dei, Christi corpori quo pacto equiparetur. char.	102. b
Verbum Dei nolle audire, ingens est peccatum. char.	102. b
Verbum Dei non gustans, animam habet alteratam. char.	94. a
Verbum Dei quandam habet dulcedinem	93. b
Verbum diuinum solari radio comparatur	95. b
Verbum Dei audire, an aliquo præcepto teneamur. char.	101, 102, 103
Verbum Dei libenter audire, prædestinationis iudicium. char.	93. b
Verbum diuini prædicationis, speculum Socraticum. char.	95. b
Verbi prædicationis plerumque à reprobis exercetur. char.	94. a
Verbi Dei auditio, quæ commoda afferat	94. a, & infra
Verbi Dei auditione, fortitudo spiritus conciliatur. char.	95. b, & infra
Verbi cœlestis prædicationis, quos consoletur	99. a
Verbi Dei prædicationem qui contemnat, quod periculum subeant	100. a
Verbi diuini natura, necessitas, & utilitas, quibus tropis exprimitur	90. a
Verbi diuini, ministri, quanta prudentia, & circumspectione creandi	104. a
Verbi Dei fructus, consolatio est	97. b
Verba Dei, etiam in ueteri testamento uitam esse. char.	234. b
Veritas Aristoteli quid sit	253. a
Vigilius Saturninus lumina amittit	82. a
Vincentij Lyrinen. laus	87. b
Vincentius Lyrinen. mors hereticorum sæculi nostri appinxit	ibid.
Vires humane ad fidem adipiscendam, citra motionis di-	

I N D E X.

Uma auxilium, impotentes	87. b	Voluntatis consensus in fidei generatione, unde oritur	2. a
Virga, uerbum Dei	93. a	Vox operis quam oris, efficacior est	107. a
Viri nobiles & illustres, ceteris sanctiores esse debent	100. b	Vrbes multae terræmotu conciderunt multo igne combustæ	82. a ibid.
Virtus numeris omnibus absoluta, duntaxat in Christianis	45. a	Vteri strangulatio	55. a
Virtutis tradendæ concertatio	39. b	Vuiclesi errores, qui scriptis confutauerint	5. b
Virtutem dum tradunt cuiusque materiam dum signant scriptores, inter se discrepant	39. b	Vualfangi Musculi interpretatio quædam ad Augustini locum de Ecclesiæ auctoritate, reicitur	254. a
Virtutes, Paulo quæ sint	262. b	Vulgo commendata, non semper laude digna	100. b
Virtutes omnes inter se connexæ	45. a	Vulua animal audum generationis Platoni.	55. a
Vitam alteram, cum Sadduceis, hæreticorum plerique diffitentur	233. b	X enophon, Cyrum qualis esse debebat, non qualis fuit, descripsit	40. b
Viuenti institutum, sanctorum Ecclesiæ primitiæ.	77. b	Xenophon masculam uenerem approbavit.	48. b
Unitas Ecclesiæ, qua in re potissimum sita	174. b	Z eleuci Locrensis factum	44. b
Unitas omnis bona, diuisio mala	161. a	Zeno puerarius.	43. a

Indicis rerum, & uerborum memorabilium, finis.

I N D E X L O C O R U M,
Q V A E I N S A C R A S C R I P T U R A
ab auctore explicantur.

Phrases permultas ab eodem apertas, atque in lucem prolatas, ad quas loca non pauca tenebris obsita si exigantur, illustria redduntur, omifimus, quod hæ frequentiores passim in his libris lectori occurrent.

Exod. 7	AARON erit propheta tuus, &c.	180. b	Thren. 4	Paruuli petierunt panem	92. a
Exo. 21	Si quis aperuerit cisternam, &c.	110. a	Ezech. 3	Annuncia populo meo scelera	109. b
Deut. 6	Verbum quod hodie ego præcipio tibi non supra te est, &c.	243. b	Ezech. 34	Et suscitabo super oues meas pastorem	90. b
Deut. 13	Si surrexerit in medio tui propheta	156. a	Dan. 11	Filij præuaricatorum tuorum extollentur	207. a
Esdr. 3	Anno autem secundo aduentus eorum ad templum Dei, &c.	206. a	Dan. 11	Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside, & quartus	203. b
Nee. 8	Dixit Neemias, ipse est Atharsata	206. b	Dan. 13	Nunc ergo si uidisti eam, dic sub qua arbore uidisti	201. a
Tob. 3	Eadem itaque die contigit ut Sarra filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, &c.	208. b	Dan. 14	Tulit ergo Daniel picem	201. a
Tob. 9	Tunc uocauit Tobias Angelum	208	Dan. 14	Et apprehendit eum Angelus domini in uertice & portauit eum per capillum	201. a
Iudith 1	Arphaxat autem rex Medorum	209. a	Dan. 14	Video uestigia uirorum	201. a
Psal. 1	Et erit tanquam lignum	95. a	Abac. 1	Cur non respicis super iniqua agentes	134. a
Psal. 19	Testimonium domini fidele	142. b	Abac. 2	Super custodiam meam stabo	134. a
Psal. 44	Speciosus forma	67. a	Agg. 1	Et suscitauit Deus spiritum Zorobabel filij Salathiel	204
Psal. 44	Sagittæ tuæ acutæ	92. b	Agg. 1	Hæc dicit Dominus exercituum, populus iste dicit, Non uenit tempus domus Domini ædificandæ	204. b
Psal. 72	In labore hominum non sunt	6. b	1. Mac. 1	Et exiit ex eis radix peccati Antiochus	201. b
Pf. 103	Vt educas panem de terra	91. b	1. Mac. 6	Et rex Antiochus perambulauit superiores regiones	198. a, & infra
Pf. 133	Quorum filij sicut nouellæ	6. b	1. Mac. 9	Anno centesimo quinquagesimo tertio, mense secundo præcepit Alcimus destrui opera prophetarum	202. a
Pf. 118	Lucerna pedibus meis uerbum	242. b	2. Mac. 1	Regnante Demetrio, anno centesimo sexagesimo nono	200. b
Pf. 148	Et gladij accipites in manibus eorum	93. a	2. Mac. 1	Cum autem intrasset Antiochus, aperto oculo aditu templi	198. a, 199. b
Prou. 9	Sapientia ædificauit sibi domum	91. a	2. Mac. 1	Anno centesimo octuagesimo octauo	200. b
Cant. 1	Meliora sunt ubera tua	92. a	2. Mac. 1	Nam cum in Perside ducerentur patres nostri sacerdotes	202. b
Eccl. 7	Considera quod nemo possit corrigere quem char.	89. a	2. Mac. 1	Cum autem consummatum esset sacrificium, ex residua aqua	202. a
Eccl. 24	Posuit Dauid puero suo, excitare regem ex ipso fortissimum	90. b	2. Mac. 1	Vt uerò manifestata est res	203. a
Eccl. 24	Ego quasi trames aquæ	90. b	2. Mac. 2	Et nobis quidem ipsi qui hoc opus	207. b
Eccl. 49	Neemias in memoria multi temporis est	204. b	2. Mac. 2	Erat autem in ipsa scriptura quomodo tabernaculum & arcam	202. a
Isaie 1	Vinum tuum mistum est aqua	91. b	Matth. 4	Non ex solo pane uiuit homo	92. a
Isa. 12	Haurietis aquas in gaudio	90. b	Matth. 4	Terra Zabulon & terra Neptalin	90. a
Isa. 19	In illa die erunt quinque ciuitates	207. a	Matth. 5	Vos estis lux mundi	142. b
Isa. 19	In illa die erit altare Domini	208. a	Matth. 7	Simile est regnum cælorum negociatori quærenti bonas margaritas	93. a
Isa. 28	Quem docebit scientiam	92. b			
Isa. 40	Consolamini consolamini, & totum quod sequitur	98. a			
Isa. 49	Posuit os meum quasi gladium acutum	92. b			
Isa. 55	Omnes sitientes uenite ad aquas	90. a			
Hier. 43	Ecce ego assumam Nabuchodonosor regem	209. a			
Hier. 46	Verbum quod locutus est dominus ad Hieremiam, ibid.				
Hier. 47	Maledictus, qui prohibet gladium Domini à sanguine suo	109. b			
Thren. 2	Prophetæ tui falsa uiderunt tibi	109. b			

Quodcunque

I N D E X.

Matth. 8	Quodcumque tibi fieri non uis	242. a	2. Cor. 4	Si euangelium opertum est in is qui fereunt.	241. a
Matth. 9	Neque mittunt uinum nouum	91. b	Galat. 4	Scriptum est enim quoniam Habraam duos filios habuit	222. b
Mat. 12	Erratis nescientes scripturas	241. b	Ephes. 4	Quosdam dedit Apostolos, quosdam autem prophetas	235. a
Mat. 15	Omnis plantatio quam non plantauit	49. a	Ephes. 6	Vnicuique nostrum data gratia secundum mensuram	278. a
Mat. 15	Non mittunt nouum uinum in utres ueteres.	91. b	Coloss. 4	Facite ut hæc epistola legatur in Laodicensium Ecclesia	185
Mat. 15	Non est bonum sumere panem filiorum	92. a	1. Thi. 4	Erit tempus cum sanam doctrinam	110. b
Mat. 22	Diliges dominum Deum tuum	242. a	2. Tim. 2	Memor esto Dominum nostrum Iesum Christum	211. a
Mat. 23	Super cathedram Mosi sederunt pharisæi.	280. a, 284. b	Hebr. 1	Multifariam multisq; modis	220. b, 221. a
Mat. 24	Multi uenient in nomine meo	159	Hebr. 1	Ego ero illi in patrem	222. a
Mat. 27	Et acceperunt triginta argenteos	184. a b	Hebr. 2	Quomodo effugiemus si tantam neglexerimus salutem	222. a
Mar. 2	Nunquid legistis quid fecerit David	211. a	Hebr. 2	Quæ cum initium accepisset enarrandi per dominum	222
Mar. 5	Quis me tetigit	68. b	Hebr. 3	Videte fratres ne sit in aliquo uestrum	88. b
Mar. 16	Surgens autem Iesus mane prima sabbati	211. a	Hebr. 4	uiuus est sermo Dei	92. b
Luc. 1	Sicut tradiderunt nobis	211. b	Hebr. 5	De quo Melchisedech grandis nobis est sermo	222. b
Luc. 5	Nemo bibens uinum statim uult nouum	91. b	Hebr. 5	Facti estis quibus lacte	92. a
Luc. 6	Omnis turba querebat eum tangere	68. b	Hebr. 6	Impossibile est eos qui semel illuminati sunt.	224. b
Luc. 22	Apparuit autem illi Angelus	211. b	Hebr. 8	Consummabo super domum Israël, & super domum Iuda testamentum nouum	224. a
Ioan. 1	Lex per Moysen data est, gratia & ueritas.	241. b	Hebr. 9	In qua urna aurea habens manna & uirgam.	223. b, 224. a
Ioan. 2	Quadragesima sex annis edificatum est templum hoc	205. a	Heb. 10	Voluntarie enim peccantibus iam non relinquatur	227. b
Ioan. 3	Hoc est iudicium, quia lux uenit	90. a	Heb. 11	Est autem fides	1. b
Ioan. 5	Scrutamini scripturas	241. b	Heb. 11	In fide testimonium consecuti sunt senes	120. a
Ioan. 6	Regnum Dei intra uos est	244. a	Heb. 11	Impossibile est sine fide placere Deo	127. b
Ioan. 6	Nemo uenit ad me nisi pater meus	88. a	Heb. 13	Cognoscite fratrem nostrum Timotheum cum quo si celerius uenerit uidebo uos	222. a
Ioan. 8	Adducunt autem scribæ & Pharisei mulierem	122	1. Pet. 2	Deposcentes omnem maliciam	92. a
Ioan. 15	Si non uenissim, & locutus eis	130. a, 135. b	2. Pet. 1	Cui benefacitis attendentes quasi lucernæ	241. b
Act. 1	Cecidit fors super Matthiam	32. a	2. Pet. 2	In quibus sunt quædam quæ indocti & instabiles deprauant	246. a
Act. 5	Si ex hominibus consilium hoc est	49. a	2. Ioan. 5	Tres sunt qui testimonium dant	212. b
Act. 19	Multi autem, qui fuerant curiosi sectati	62. b	In epis. Iu.	Iudas Iesu Christi seruus	118. 119
Rom. 10	Moses scripsit, quoniam iustitia quæ ex lege est qui fecerit homo uiuet in ea	243. b	In epis. Iu.	Cum Michaël Archangelus cum diabolo.	118. 119
Rom. 10	Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt?	1. a	In epis. Iu.	Prophetauit autem de his septimus Enoch.	118. 119
Rom. 14	Nemo nostrum sibi uiuat	92. b	Apoc. 6	Et uidi, & ecce equus albus	92. b
Rom. 15	Quæcunque scripta sunt ad nostram doctrinam	244. a	Apoc. 12	Væ mari & terræ	160
1. Cor. 2	Non sumus sicut plurimi adulterantes	109. b	Apoc. 13	Vidi bestiam ascendentem de mari.	159. a
1. Cor. 2	Quis hominum scit quæ hominis sunt nisi	14			
1. Cor. 3	Et ego fratres cum uenissim ad uos	92. a			
1. Cor. 3	Ego plantauit	99. b			
1. Cor. 3	Nemo aliud fundamentum potest ponere præter id	127. a			
1. Co. 11	Oportet hereses esse	86. a, 157. b			
1. Co. 12	Et ipse dedit quosdam Apostolos	180. a			
1. Co. 12	Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo	278. b			
1. Co. 12	Vos estis corpus Christi	262. a			

Indicis locorum, quæ in sacra scriptura explicantur, finis.

Errata partim Typographorum, partim amanuensium auctoris, quæ præ nimia prope ratione expungere non fuit integrum quædam uerò ab auctore immutata, ut infra est subnotatum, Lector amice emendabis & nomnihil primæ huius editioni condonabis.

Prior numerus folium, unicus punctus post eandem priorem numerum, priorem faciem, duo uerò puncti posteriorem significant. Posterior numerus lineam demonstrat. Vox, eodem, folium non faciem denotat, uox ibidem, abiq; numero, eandem lineam indicat; numero autem adiuncto, eo linearum numero in eadē facie emendationem loci significat.

1: 44 intrinsecam, 2: 2 contra Proclū, ibidem: 14 octo libros, ibidem 18 Bathicus, 3. 25 Thaboritæ, ibidem 31 Samosatenses noui, 6. 25 ingennē. 7. 50 puniūtur, 8. 24 Deus noster nō erit, ibidē 28 hostiū, ibidē 50 sunt, 9. 2 dele Syrius, quia inferius ponitur, ibidē 34 accipit, 9: 10 decē habet, 18. 15 constituisset, ad octonariū, ibidē 16 ex sentētia, 18: 31 protrudens, 19: 50 iudicio &, 20. 24 lunam & reliqua astra. ibidem 47 fluxus naturā, ibidē attemperata, quantitatē, 21. 3 percinget, 22: 3 Plinius, Solinus, 23. 36 humano generi, 24: 6 uiuant, uidentur, 28. 6 illā, 29. 29 Heracleotes, 29: 14 extrema, 32: 31 illiciti, 33. 47 omnia, 33. 35 Ionathas, 34: 29 נבואה 37. 17 Afclepio, 43: 52 deterere, 45: 29 societas, 46. 52 nullum hostem, 47: 47 murcidam, 48: 29 assignauit, 50. 35 atteri, 51. 18 magnopere quæ, 53: 53 Auiolam, 54. 51 Pompei iussione, 57. 50 incarnatione, 59. 52 lege sic, omnem naturæ ordinem & potentia, excellentia, 60: 1 קבר, 61: 34 ab herba aut lapide, 62: 33 millium, quique, 66. 26 dices, 67. 7 comminiscuntur, ibidem 23 donatæ, in annotatione marginali Christus, eodem: 12, præualefcēte, 68. 36 aduerſi? 72: 46prehendatur, 73. 17 octauo loco 75: 39 dictum, 77. 26 nona cōsideratio, 78. 36 abieſtio, eodē: 39 modio, 80: 52 quodiā, 87: 1 diuertat, 93. 12 potentia Deo, 95: 1 cœlestis, 96. 6 Iacob, 100. 6 peccatū sit, 107. 54 inuehūtur, eodē: 21 quo nostro sermōni, 103: 28 cōsiliis, 104: 18 inuenientē, 109. 17 in primis, eodem: 47 præcipites, 114: 29 elegisset, ibidem quod hac, ibidem 43 conſtrictos, 117. 6 pro-uocationes, ibidem 8 præter hos, ibidem certum numerum, 118. 8 religiones, eodem: 9 erit, ibidem: 42 intellectum uocant, 119. 2 uoluntate quoque, & 38 docent ad fidei, ibidem 51 decernit, eodem 11 dele in, 120: 16 statu, 125. 13 non tener, ibidem 18 discenda, ibidem 24 ignoret, 126. 35 postquā, ibidem præcedentia, 127. 43 ita, 127: 6 abſtracta, ibidem 52 Quod si, 128: 13 impossibilitatem istam, ibidē 21 conſtringamur, ibidem 47 flammis, 130. 30 maior est, ibidem 47 alterā quæſtionē, ibidem 49 possit ne, eodem: 9 impossibile esse, ibidē 12 ita reuelationem, ibidē 51 cuncta subiiciat, 132. 7 probari non potest, ibidem 11 præcedentibus, ibidem 23 quod ex eo necessaria consequentia, ibidem 35 possunt eadem, ibidem 42 naturaliter, eodem: 13 amabit, 129. 38 legis naturalis, 133. 45 præsternit, 134. 9 unquam, ibidem 16 abundantes, ibidem 17 ergo, eodem: 3 quauis enim, ibidem 32 destituuntur 135. 12 ostendens Deum supra naturali ratione, esse uerum, ibidem 38 licet, eodem: 42 dele (apostolica historia,) 137: 28 illa fides, 138: 44 dele tantum, 139. 15 Apostolica historia, ibidem 42 ergo si sine, 140: 23 a Deo, 141. 22 ostium, 142: 19 uerissimam, 145 in marginali annotatione contra epistolam Fundamenti, 145: 2 non nisi, 146: 20 non erit, aut, 148. 31 sæculi prioris, eodem 42 Aetij, 149. 12 insolentissimo, ibidem 34 dele idiotas, ibidem 31 cæterisque, ibidem 48 diabolus iisdem, 150: 29 antiqua religio, 151. 15 amore pietatis, ibidem 36 qui &, ibidem 52 ait idem, eodem: 28 am-priori, ibidem ciendis, 152. 16 licere, 129. 38 legis naturalis, 133. 45 præsternit, 134. 9 unquam, ibidem 16 abundantes, 155: 34 sic lege Cum factam uitæ sanctimoniam & simulatam caritatis speciem exterius ostentat, sigillum, &c. 156: 49 traducere, 157. 2 mutata, 157: 30 area, 158. 50 ostender, 159. 18 mortali, ibidem 37 simularit, eodem: 47 dele ante, 160. 8 præcedet, eodem: 22 nemini, 162. 22 simultatibus, in primo & secundo, 163. 33 ecclesiasticum, eodem 14 in eo, quod, ibidem ut licet nos, ibidem 15 futurum, ibidem 49 mihi uerò, 165. 27 ablegare, ibidem 30 firmas, eodem: 13 aliquod, quod, 166. 47 agente, eodem: 27 representatiuē, ibidem 42 qua in fidei, ibidem 44 uniuersali concilio, 167: 35 desereretis, credituri eratis, 168. 16 proſcribi, ibidem 21 sic leges reuocaturus hand dubium, non illud quod, &c. 169. 25 creditur, ibidem 36 religione, sunt, eodem 45 intentionem, ibidem 51 acquisito, 170. 3 contineatur, ibidem dilutione, ibidem 33 postrema, ibidem 52 fidei quali, 171. 18 commo-neret, 172: 29 proprio, ibidē 32 dele, satis, ibidem deliria, quorum, 174. 2 atq; id, ibidē 38 patiamur, ibidē 39 promittitur, 174: 19 Rogatiani, ibidē 31 obſcrahat, 176: 9 uocamur, 177. 9 secundam, ibidem 15 Christum esse docet, ibidem 55 elegit nos in &c. eodem: 22 creaturæ, ibidem 29 iam penē, ibidem 41 at uetus, 179. 43 conueniat, eodem: 33 imperatores, cū, 180: 18 conciliis, 182. 44 Echa, ibidem 45 dibrehaiaim, 183. 14 Ecclesiastē, ibidem 30 prophetiæ, eodem: 2 afflatos, ibidem 42 tertiū, ibidem 46 sacræ legis, 184. 41 ex Hieremia, 185: 44 sicut sapientia, 186. 3 Romani, ibidem 41 Sardiçis, 187. 23 Pacatiana, 188: 23 magis quam, 189. 17 principes qui, ibidem 27 ordines, 192. 44 lectoris, ibidem 45 le-guntur, ibidem 48 recitantur, 192: 9 asserenda, 194: 43 charismatum affluentia, ibidem 50 potētissimos, ibidem noui libri, eodem: 8 mediocri tamē, ibidem 24: 27 quauis spiritu, ibidem referret, ibidem 50 gentium, ibidem 53 Tu me, 195. 5 Crito, ibidem 42 uiguerit, 196. 11 exularint, 197. 4 Malachim, 199. 16 in annotatione margi. Syriacis, ibidem 41 tabem, ibidem 52 sollicitudine, eodem: 15 qui appellatus est, &c. ibidem 39 ipſo, 200: 25 annorum centum octuaginta octo, 202. 37 secūdo eius libri capite, ibidē 42 urbis, 203. 54 manifestata, 204: 13 Hæc, 205. 2 deferretur, ibidem obſtruffissima, eodem: 55 Dei Israël, 206. 12 illa, ibidem 40 præter, 207. 40 Machabæo, 208: 19 Anathotes, 209. 29 præcedentem, ibidem 38 πολι-voπία, 210. 14 negent, 212 in annotatione marginali partem Euangelij lucæ Ammonius Alexandr. 214. 24 dignum, ibidē 38 grauitati, 215: 10 modestia, 216: 9 ecclesia, dubitasse, 218: 15 liber, ibidē 25 Eliezeris, 220. 46 ex epistola, 222. 37 prodiit a, ibidem 54 non est peridus, eodē: 10 efficax, 223: 50 tabulas, 226: 3 baptismo, ibidē 14 hyperbolicis, ibidē 16 obfirmatione, 227: 21 cōferri, ibidē 38 subiicit, abūdē, 228. 9 cōmotus peccet, Christū habet, ibidem 23 pronūciarāt, 233: 32 sed multa, 234. 38 obſoletoſū, 237: 40 illas, 238. 24 Christiana caritate, eodem: 31 dicier, ibidem 43 nō a carne uel, 239. 22 Ecclesiasticū, ibidem 49 præcedētibus, eodem: 43 carioſæ, ibidem 46 ſua, ibidem 47 defendi, 240. 5 altiffimarum, ibidem 35 dissentos, ibidem 45 tangenda, eodem: 2 sanctarum scripturarū lectione, ibidem 17 inuidus, ibidem 23 eodē, 243. 55 quoq; afferret, eodem: 39 in ſcriptura, 245. 15 tantū, 247. 36 Hebraicā linguā, ibidem 40 quod antea dicebamus, ibidē 42 diuerſitas, q̄, eodem: 9 diffideat, ibidē 31 deſtinent 249. 8 ex tēplo, 250: 10 ipſus, 201. 55 magnis, eodē: 5 irriffiq; ibidē 10 interpretatione errores, 252. 32 puerſionibus, 253. 42 extremas, 255. 41 cōiunctū, 257. 23 cuderint, 259. 9 nō omnino, 260. 44 funditus, 261. 11 pmundationē usq; eodem 8 fœcūdo, 263: 25 lege sic miraculorū operatio &c. priori, ibidē 34 uirtutes, 264. 15 Nunc, eodem: 6 uobis, ibidē 8 uobis, 266. 6 id est gētiliffimū, ibidem 9 credūt, ibidē 36 nō esse tamē peccatores in Ecclesiastico, ibidē 38 nō esse in Ecclesiastico, ibidē 30 nō esse, ibidē 42 cōiunctū, 267. 1 naturalis, ibidē 37 ſu-perſtructi, eodem: 52 faceret, 270. 39 quādiu, eodē 20 Theophanes, ibidem 36 πορφυρογενήτους, 271. 4 οὐτὸν κολί, ibidem in annot. marg. Armadidei, 272. 50 ſcripturari, eodē: 38 ipſo nō, eadē linea totus locus Oprati expūgatur, quia ſuperius poſitus fuerat, 273: 43 terminatus, 274. 17 iurgātur, ibidē 22 ſubannationi ſe exponāt, eodē: 24 fide, 275. 19 inūdatione, ibidē 34 inno-cētiſſimi, 276: 54 direxit? 282: 26 quæuſque, ibidē 30 certa ad, ibidem 44 impūnē erunt, ibidem conſtat, 285: 53 cotem, 286. 26 conciliari, ibidem 55 donare, 287: 37 perdidērint, 288: 38 proſiciāt, ibidem 55 impudētia, quō, 284: 23 Iudæi.

